බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලා: 34

සූත්‍රාන්ත පිටකයෙහි

28 වන ග්‍රන්ථය

චූලනිද්දෙසපාළි

ඛුද්දක නිකාය

ද්වාදශ භාගය

පාඨශෝධන පූර්වක සිංහලානුවාදය

ලබුගම ලඞ්කානන්ද අනුනායක ස්ථවිර

කරහම්පිටිගොඩ සුමනසාර ස්ථවිර

බු: ව: 2550
ක්‍රි: ව: 2006

Buddha Jayanti Tripitaka Series, Volume 34

The Twenty-eighth Book in the

Suttanta-Pitaka

Khuddak-Nikāya (11)

28

CULLANIDDESA PĀLI

With the Sinhala translation by

The Venerable Pandita Labugama Lankānanda Anunāyaka Thera

Vice Principal of the Pravacanodaya Pirivena, Molligoda Wadduwa

&

The Venerable Pandita Karahampitigoda Sumanasāra Thera

Mākadawara Vihāraya, Hingula

නමෝ තස්ස භගවතෝ සබ්බධම්මේසු අප්පටිහතඤාණචාරස්ස දසබලධරස්ස
චතුවේසාරජ්ජවිසාරදස්ස සබ්බසත්තුත්තමස්ස ධම්මිස්සරස්ස ධම්මරාජස්ස ධම්මස්සාමිස්ස
තථාගතස්ස සබ්බඤ්ඤුනො සම්මාසම්බුද්ධස්ස !!!

භාග්‍යවත් වූ සියලු ධර්මයන්හි නොපැකිල ඥානචාර සහිත වූ දසබලධාරී වූ
චතුර්වෛශාරදත්ව විශාරද වූ සියලු සත්වයන්ට උත්තම වූ ධර්මයට ඊශ්වර වූ ධර්මරාජ වූ
ධර්මස්වාමී වූ තථාගත වූ සර්වඥ වූ සම්මා සම්බුදුනට නමස්කාර කරමි !!!

කෙළලක්ෂයක් සක්වලයන්හි සියලු ආර්යයෝ ද සියලු සත්පුරුෂයෝ ද
මාගේ නමස්කාරය පිළිගනිත්වා !!!

බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලා
පරිගණක ගත කර නොමිළයේ බෙදාහැරීමේ
මහා ධර්ම දානමය පුණ්‍යකර්මය

"අපාරුතා තේසං අමතස්ස ද්වාරා
යේ සෝතවන්තෝ පමුඤ්චන්තු සද්ධං"

"කන් ඇත්තාහු සැදැහැ මුදත්වා
ඔවුනට අමා දොර විවෘත කරන ලදී"

අප භාග්‍යවත් අර්හත් සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ප්‍රථම අනුසාසනය මෙහි ලා සිහි කිරීම ත්‍රිපිටක ශ්‍රී සද්ධර්මය පරිශීලනය කරන්නා වූ පින්වතුන්ගේ අභිවෘද්ධිය පිණිස ම වන බව අපගේ හැඟීම ය.

සැම කල්හි ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත ව ක්‍රියා කරන්නා වූ සියලු සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේලාගේ පලමු අනුශාසනය, බුද්ධ රත්නය කෙරෙහි ගෞරව කරන්නා වූ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ සම්මා සම්බුදු බෝධිය අදහන්නා වූ කවර නම් පුද්ලයෙකු නො සළකා හිදිත් ද ? චතු වෛශාරදත්ව සහිත වූ දශ බල සහිත වූ අනාවරණ ඥාන සහිත වූ සර්ඥ වූ මහා කාරුණිකයන් වහන්සේ පවා නිවන අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස ධම්මානුධම්ම ප්‍රතිපදාව ආරම්භ කරන පුද්ගලයා තුල 'සද්ධා' නම් වූ ගුණය අත්‍යාවශ්‍ය ය යන්න අවධාරනය කරන සේක.

මෙම ත්‍රිපිටක ශ්‍රී සද්ධර්මය සැක නොකළ යුතු ය. සැක කරමින් හදාරන ලෞකික ශිල්ප ශාස්ත්‍ර පවා පරිපූර්ණ ව නො පිහිටන බව සිහි ඇතිව බැලීමෙන් නුවණ ඇත්තාහට දැක ගත හැකි ය. පුරුෂයා ශ්‍රේෂ්ඨ බවට පමුනු වන්නා වූ සද්ධා ධනය සහිත ව ("සද්ධීධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨං") මෙම ධර්ම රත්නය පරිශීලනය කරන්නාහට සද්ධා අංගයෙන් ලැබිය යුතු සියල්ල ලැබෙනු නො අනුමාන ය. එසේ ම සිහියෙන් ලැබිය යුතු කොටස ද වීර්යයෙන් ලැබිය යුතු කොටස ද සමාධියෙන් ලැබිය යුතු කොටස ද ප්‍රඥාවෙන් ලැබිය යුතු කොටස ද ලැබෙන පරිදි සද්ධා, සති, විරිය, සමාධි සහ ප්‍රඥා යන පංච ධර්මයන් තමා තුල ඇති කර ගෙන මහත් වූ ගෞරවය සහිත ව ධර්මාවබෝධය පිණිස ම යොමු වූ දැඩි අධිෂ්ඨානයෙන් මෙම ධර්ම පුස්තක පරිශීලනය කළ යුතු ය. අපගේ බුද්ධ ශාසනයෙහි

ධර්ම ශ්‍රවනයෙන් මග ඵල ලැබුවෝ ම අධික ය. විමුක්තිය ලබන්නා වූ ක්‍රම වේදයන් පහක් විස්තර කරන්නා වූ අංගුත්තර පංචක නිපාතයෙහි 'විමුත්තායතන' සූත්‍රයෙහි නිවන ලබන ක්‍රම වේද සතරක් ම ධම්ම දේශණාමය සහ ධම්ම සවනමය පුණ්‍ය කර්ම ඇසුරින් සිදුවන බව පැහැදිලි කර ඇත. පස්වැනි ක්‍රම වේදය භාවනාමය පුණ්‍ය කර්මය ප්‍රගුණ කිරීමෙන් සාර්ථක වන බව ද එහි සඳහන් වේ.

මහත් වූ ගෞරවාදරයෙන් මහා සුගතයන් වහන්සේගේ අනුශාසනය පිළිපදින්නා වූ අප්‍රමාදී ව ධම්මානුධම්ම ප්‍රතිපදාව වඩන්නා වූ සියලු සත්නට, ත්‍රෛකාලික වූ සියලු දුකින් මිදී ලබන්නා වූ අජර වූ අමර වූ අමා මහ නිවන අවබෝධ වීම පිණිස මෙම මහඟු පුණ්‍ය කර්මය උපනිශ්‍රය වේවා !

ආර්යයන් වහන්සේලා පහළවීමෙන් සිරිලක බැබලේවා !

බුද්ධ ශාසනය දියුණුවී චිරස්ථිතික වේවා !

ලෝ සත්නට සෙත් වේවා !

"අමතං දදෝ ච සෝ හෝති, යෝ ධම්මමනුසාසති"

(*යමෙක් ධර්මානුශාසනය කරන්නේ ද, හේ අමෘතය දෙන්නේ ය*)

මෙම ධර්ම දානමය පුණ්‍ය කර්මය
මෝහ තිමිර විධ්වංසනය කරන්නා වූ ලොවට උතුම් ආලෝකය වූ මහා කාරුණික වූ
සම්මාසම්බුදුරජාණන් වහන්සේගේ සර්වඥතා ඥානයට ද මහා කරුණා ගුණයට ද
පූජෝපහාරයක් ම වේවා !!!

කෙළලක්ෂයක් සක්වලයන්හි සියලු ආර්යයෝ ද සියලු සත්පුරුෂයෝ ද
අපගේ පුණ්‍ය කර්මය අනුමෝදන් වෙත්වා !!!

ශාසනාභිවෘද්ධිකාමී,
සමින්ද රණසිංහ.
2009.06.28

සුත්තන්තපිටකෙ

ඛුද්දකනිකායෙ

ද්වාදසමො භාගො

සූත්‍රාන්තපිටකයෙහි

ඛුද්දකනිකාය

ද්වාදශ භාගය

"තථාගතප්පවෙදිතො භික්ඛවෙ ධම්මවිනයො විවටො විරොචති නො පටිච්ඡන්නො."

"මහණෙනි, තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දෙශනාකරණ ලද ධර්මය හා විනය විවෘත වූයේ බබලයි. වැසුනේ නො ම බබලයි."

(අඞ්ගුත්තරනිකාය, තිකනිපාත භරණ්ඩුවග්ග, 9 සූත්‍රය)

සැලකිය යුතුය : මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුලත් කර ඇත. එම පටුනෙහි මාතෘකාවන් හා පිටු අංක අදාළ පිටු සමඟ සම්බන්ධ කර ඇත. මෙහි කියවීමට ඇති ප්‍රදේශයට වම් පසින් ඇති 'පිටු යොමුව' භාවිතා කිරීමෙන් නැවත පටුනට පැමිණීමට පුලුවන. වම් පසින් පාළි පිටුව ද දකුණු පසින් අදාළ සිංහළ පිටුව ද කියවීම සඳහා VIEW menu PAGE DISPLAY option and select TWO-UP CONTINUOUS යන ක්‍රමය භාවිතා කරන්න.

Please note : The TABLE OF CONTENTS of this book is located in page no:17 and it is linked with associated pages in the book for your convenience. You can easily click on the page number or content description in the 'Table of Contents' and you will be directed to the relevant page. Bookmarks located to the left of reading area can be used to navigate back to 'Table of Contents' Page. If you would like to view Pali page on your left and the relevant Sinhala page on your right select the menu items as follows; VIEW menu PAGE DISPLAY option and select TWO-UP CONTINUOUS.

පටුන

CONTENTS

චුල්ලනිද්දෙසය	...	...	...	xxi
සංස්කාරක නිවේදනය	...	...	...	xxiii
ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය		...	...	xxv
සංඥාපනය	...	...	...	xxvii
සංකේත නිරූපණය	...	...	...	xxx
පාළි ශෝධිය	...	...	...	xxxi
විෂය සූචි	...	...	...	xxxii
පෙළ හා පරිවර්තනය	...	...	...	2—633
ගාථාදි පාද සූචි	...	...	...	635—642
පුද්ගල-ස්ථාන සංඥා සූචි	...	...	...	643
විසෙසපදානුක්කමණිකා	...	...	...	644—652

චූලනිද්දෙසය

ශාස්තෘකල්ප ශාරිපුත්‍ර අග්‍රශ්‍රාවකයන් වහන්සේ විසින් දේශිත
නිද්දෙස''ය ඛුද්දකනිකායෙහි ඇතුළත් වේ. ''නිද්දෙස'' විසින් එය
කක් වුව ද, පසු කලෙක දෙකක් වැ ගිය සැටිය මෙහි සංඥපනයෙහි
ක්විණ. දෙවන කොටස විසින් සලකන තෙල 'චුල්ලනිද්දෙස'යෙහි සිංහල
රිවර්තනය පොතුහැර චන්‍දසෙල පරිවෙණාධිපති පණ්ඩිත අහුගොඩ
ලානන්‍ද නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ සපයාලූහ. උන්වහන්සේ මහත්
රිශ්‍රමයෙකින් ඒ කාර්‍ය්‍යය නිමකළ නමුදු, පරිවර්තනයෙහි දු සංශොධන·
යෙහි දු ඌනතා දුටු ත්‍රිපිටක පරිවර්තන සංස්කාරක මණ්ඩලය ත්‍රිපිටක
ාගීශ්වරාචාර්‍ය්‍ය ලබුගම සිරි ලඞ්කානන්‍ද අනුනායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ
වතැ පාඨශොධනය හා, පරිවර්තනය හා දෙවන වර කරන සේ දක්වා
න. උන්වහන්සේ ස්වදෙශ විදෙශ දෙක්හි එන පාඨාන්තර සසඳමින්
ළ තෙල පාඨශොධනය හා පරිවර්තනය මෙතෙක් ලොවැ පළ වැ ගිය
ාඨශොධනාදිය යටපත් කරන සංස්කරණයෙකියි කියම්හ. උන්වහන්සේ
මහි ලා දක්වූ කෘතහස්ත භාවය හා ව්‍යක්තභාෂායෙන් සියබසට අරවා
ැබීම හා පර්‍ය්‍යාප්තිධරයන්ගේ ප්‍රසාදය පිණිස හේතු වෙතියි සළකම්හ.

කෝදගොඩ සිරි ඥාණාලොක නායක ස්ථවිර.
ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලයෙහි
සභාපති.

සංස්කාරක නිවේදනය

බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලායෙහි සූතිස් (34) වන ග්‍රන්ථය වූ 'චූළනිද්දෙසපාළි'ය ඛුද්දකනිකායාන්තර්ගත පසළොස් ග්‍රන්ථයන් අතුරෙහි එකොළොස්වැන්න වූ 'නිද්දෙසපාළි'යෙහි ද්විතීය භාගය ලෙස සැළකිය යුතුය.

තථාගතප්‍රවිදිත වූ ප්‍රවචනපාළියෙහි කොටිප්‍රාප්ත අර්ථව්‍යඤ්ජන ඇති ශාස්තෘකල්ප අගසවු සැරියුත් මහරහතුන් වහන්සේ විසින් සූත්‍රනිපාතයෙහි සඞ්ගෘහීත ධර්මාර්ථ හෙයින් ගම්භීර වූ තෙතිස් සූත්‍ර කෙනකුන් සඳහා වදළ නිද්දෙසපාළියෙහි 'චූළනිද්දෙස' නමින් ගත් ද්විතීය භාගය ද සිංහල භාෂායෙන් පරිවර්තන කරනු අතිශයින් දුෂ්කර කාර්ය්‍යයකි.

ලංකා බෞද්ධ මණ්ඩලයේ ආරාධනයෙන් කරනලද පරිවර්තනය ප්‍රමාණ නොවන සේ පෙනීගිය හෙයින් උත්තරීතර සංස්කාරක මණ්ඩලය විසින් චූළනිද්දෙසපාළියෙහි පාඨශොධනය හා පරිවර්තනය ද අප වෙත පවරන ලද්දේය.

රාජකීය පණ්ඩිත අහුංගොඩ ශීලානන්ද නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ විසින් පුස්කොළ පිටපත් බොහෝ ගණනක පාඨාන්තර ද සහිත කොට සපයා තුබූ අත්කොපිය සියම් බුරුම ඉංග්‍රීසි අක්ෂරයෙන් මුද්‍රිත චූළනිද්දෙස ග්‍රන්ථයනුදු ඇසිරි කොට පරිශ්‍රමයෙන් පාඨශොධනය කෙරෙමින් සිංහල පරිවර්තනය ද කරනලද්දේය. මෙහි ශොධන පරිවර්තන කාර්ය්‍යය සඳහා ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලයෙහි සාමාජික රාජකීය පණ්ඩිත කරහම්පිටිගොඩ සුමනසාර ස්ථවිරයන් වහන්සේගේ සහාය සපුරා ලැබුණු බව ප්‍රකාශ කරම්හ.

මුද්‍රණ අවස්ථාවට පැමිණ ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයේ සභාපති නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ යැ සම්පාදක මණ්ඩලීය රද්දල්ලේ සිරි පඤ්ඤාලොක අනුනායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ යැ, වෙඩරුවේ සිරි අනොමදස්සී නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ යැ, කරහම්පිටිගොඩ සුමනසාර ස්ථවිරයන් වහන්සේ යැ යන ධර්මවිනයධර පූජ්‍ය පණ්ඩිත මහතෙරවරුන්ගේ අනල්ප කෞශල්‍යය හෙතු කොට ගෙන සංශොධන කටයුතු මැනැවින් සිදුකළ හැකි විය. ලෙඛකාධිකාරී නායකස්ථවිරයන් වහන්සේගේ සාහාය්‍ය ද මෙහි ලා සඳහන් කළ යුතුය.

තවද ශ්‍රී ලංකාජනරජයේ **අග්‍රාමාත්‍යවර සිරිමාවෝ බණ්ඩාරනායක** උත්තමාව ත්‍රිපිටක මුද්‍රණය සඳහා දක්වන බලවත් ප්‍රසාදය හා අනුග්‍රහය ද, **වී. බී. තෙන්නකෝන් ගරු සංස්කෘතික ඇමතිතුමා** මෙය ඉක්මනින් නිමහම් කරවාලීමට ගන්නා උත්සාහය ද, සංස්කෘතික අමාත්‍යාංශයේ ලේකම් **කේ. එච්. ඇම්. සුමතිපාල** මහතාණන්, සහකාර **අධ්‍යක්ෂ සෝමපාල ජයවර්ධන** මහතාණන් හා සාහිත්‍ය සංවර්ධන නිලධාරි **කේ. ජී. අමරදාස** මහතාණන් ප්‍රමුඛ සංස්කෘතික නිලධාරීන් මේ සඳහා දක්වන උද්‍යොගය ප්‍රශංසනීය වෙයි.

දෙහිවල තිසර මුද්‍රණාලයෙහි අධිකාරි **ඇස්. ඩී. සපරමාදු** මහතාණන් ප්‍රමුඛ කාර්‍ය්‍යමණ්ඩලය දෙමසක් පමණ කෙටි කාලයකින් මුද්‍රණය නිමහම් කිරීම ද පැසසිය යුතුය. එ මතු ද, ත්‍රිපිටක කාර්‍ය්‍යාලය පිහිටි කොළඹ මහානායක වාරිකාරාමයේ භාරකාර **ඇම්. ඒ. ආර්. සමරසිංහ** මහතාගෙන් ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයට දිවා රැයෙහි ලැබෙන සාහාය්‍යය ද අනුස්මරණීය වේ.

දෙවියන් සහිත ලොවට වැඩ සිදුකරන අතිපරිශුද්ධ පර්‍ය්‍යාප්තිධර්මය ව්‍යාප්ත කරවාලීමෙහි යත්න දරන මෙ හැම සුධීහු ධර්මදානමය කුශලබල යෙන් සුඛභාගී වෙත්වයි ආශිංසනය කරම්හ.

මෙවගට: ශාසනොදයකාරී,

ලබුගම ලංකානන්ද ස්ථවිර
ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයේ ප්‍රධාන සම්පාදක.

1976 අගෝස්තු මස 15 වැනි දින
ත්‍රිපිටක කාර්‍ය්‍යාලය,
මහානායක වාරිකාරාමය,
115, විජේරාම මාවත,
කොළඹ–7

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය

උපදේශක:

අග්‍රමහාපණ්ඩිත බළන්ගොඩ ආනන්දමෛත්‍රෙය මහානායක මහා ස්ථවිරපාදයන් වහන්සේ.

සභාපති:

අනුරාධපුර බුද්ධශ්‍රාවක ධර්මපීඨයෙහි (භික්ෂුවිශ්වවිද්‍යාලයෙහි) අධිපති ත්‍රිපිටකවාගීශ්වරාචාර්ය, කෝදගොඩ ශ්‍රී ඥානාලෝක දක්ෂිණ ලඞ්කායෙහි ප්‍රධාන සඞ්ඝනායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ.

ප්‍රධාන සම්පාදක:

මොල්ලිගොඩ, ප්‍රවචනොදය පිරිවෙන්හි උපප්‍රධානාචාර්ය, ත්‍රිපිටක වාගීශ්වර, ලබුගම ශ්‍රී ලඞ්කානන්ද - කෝට්ටේ ශ්‍රී කල්‍යාණි සාමග්‍රී ධර්ම මහා සඞ්ඝසභායෙහි අනුනායකස්ථවිරයන් වහන්සේ.

සම්පාදක:

දෙමටගොඩ ධර්මදූතාශ්‍රමවිද්‍යාලයාධිපති, රාජකීය පණ්ඩිත, පරවාහැර සිරි පඤ්ඤානන්ද (බී.ඒ. ලංඩන්) කොළඹ නවකෝරළයෙහි ප්‍රධාන සඞ්ඝනායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ.

ශාස්ත්‍රපති, විද්‍යාවිශාරද, රාජකීය පණ්ඩිත, රද්දල්ලේ සිරි පඤ්ඤාලෝක - ශ්‍රී කල්‍යාණි සාමග්‍රීධර්ම මහාසඞ්ඝ සභායෙහි අනුනායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ.

ශාස්ත්‍රපති. විද්‍යාවිශාරද, රාජකීය පණ්ඩිත, වෙඩරුවේ සිරි අනොමදස්සී බටහිර දිශායෙහි ප්‍රධාන සඞ්ඝනායකස්ථවිරයන් වහන්සේ.

හිඟුලේ - මාකඩවර විහාරවාසී රාජකීය පණ්ඩිත, කරහම්පිටිගොඩ සිරි සුමනසාර ස්ථවිරයන්වහන්සේ.

ලේඛකාධිකාරී:

කොළඹ බෞද්ධාලෝක මාවතෙහි බෞද්ධාලෝක විහාරාධිපති, පණ්ඩිත, දෙරංගමුවේ සිරි ධම්මපාල - කොළඹ පළාතේ ප්‍රධානසඞ්ඝනායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ.

සංඥාපනය

යො පබ්බජී ජාතිසතානි පඤ්ච
පහාය කාමානි මනොරමානි,
තං වීතරාගං සුසමාහිතින්ද්‍රියං
පරිනිබ්බුතං වන්දථ සාරිපුත්තං.

ඛන්තීබලො පථවීසමො න කුප්පති
න චා'පි චිත්තස්ස වසෙන වත්තති,
අනුකම්පකො කාරුණිකො ච නිබ්බුතො
පරිනිබ්බුතං වන්දථ සාරිපුත්තං.

චණ්ඩාලපුත්තො යථා නගරං පවිට්ඨො
නීචමනො චරති කපාලහත්ථො,
තථා අයං විචරති සාරිපුත්තො
පරිනිබ්බුතං වන්දථ සාරිපුත්තං.

උසභො යථා ඡින්නවිසාණකො
අහෙඨයන්තො චරති පුරන්තරෙ,
තථා අයං විචරති සාරිපුත්තො
පරිනිබ්බුතං වන්දථ සාරිපුත්තං.

යනාදී පන්සියක් ගාථායෙන් තථාගත සම්මා සම්බුදුරදුන් විසින් පරිනිර්වාණාවස්ථාවෙහි ලා සංවේග විෂය කළ ගුණරාශි ඇති සව්පෙරුම් කෙළපැමිණි අගසව් සැරියුත් මහරහතුන් වහන්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ ගේ ත්‍රිවිධ ශාසනය පස්වාදහසක් නිරුපද්‍රැත ව පවත්නා සඳහා ධර්ම චක්‍රය විභාග කරමින් ධර්මාර්ථ හෙයින් අතිගම්භීර වූ, මහාසඞ්ගීති අවස්ථායෙහි සූත්‍රනිපාතයෙහි ලා සඞ්ගීත ව පවත්නා, 'අට්ඨකවග්ගිය' සූත්‍ර සොළස යැ, 'පාරායන වග්ගිය' සූත්‍ර සොළස යැ, 'ඛග්ගවිසාණ' සූත්‍ර යැ යන තෙතිස් සූත්‍ර ධර්මයන් උද්දෙස කොට පදනුපදික ව නිද්දෙස විසින් විභාග කළහ. ඛුද්දකමහානිකාය (කුදුගත්සඟි) යෙහි බැසගෙන සිටුනා "ඛුද්දකපාඨ, ධම්මපද, උදන, ඉතිවුත්තක, සුත්තනිපාත, විමානවත්ථු, පෙතවත්ථු, ථෙරගාථා, ථෙරිගාථා, ජාතක නිද්දෙස, පටිසම්භිදා, අපදන, බුද්ධවංශ, චරියාපිටක" යන පසළොස් ග්‍රන්ථයන් කෙරෙහි එකොළොස් වැන්න අග්‍රශ්‍රාවක දේශිත වූ මේ 'නිද්දෙසපාළි' ය යි. නිද්දෙසපාළිය ගෙන අපගේ සංඥාපනය බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලායෙහි මහා නිද්දෙසපාළියෙහි ලා පළ කරනලද්දේය. අර්ථීන් එයින් බලා දන්නේ මැනැවි.

සැරියුත් මහරහතුන් වහන්සේ ශ්‍රාවක පාරමී ඥානයෙහි සිට දෙශනා කොටවදාළ එක් මැ නිද්දෙසපාළිය මෑත අතීතයෙහි සියම් බුරුම ආදී රටවල ස්ථවිරවාදීන් විසිනුදු එය අනුගමනය කිරීමෙන් දෝ හෝ හෙළදිවැ මහතෙරවරුන් විසිනුදු 'මහානිද්දෙස චූළනිද්දෙස' යී ග්‍රන්ථ දෙකක් කොට වහරනු දක්නට ලැබේ. එහෙත් යට දැක්වූ ඛුද්දකනිකාය පර්‍යාපන්න ග්‍රන්ථසංග්‍රහයෙහි නිද්දෙසය එකෙක් මැ ය. සද්ධම්මපජ්ජොතිකා නම් නිද්දෙස අටුවායෙහි ද උපසෙන මහතෙරණුවෝ අටුවා මුඛබන්ධයෙහි –

"සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤො – සත්ථුකප්පො ජිනත්‍රජො
ධම්මචක්කං විභාජෙත්වා – මහානිද්දෙස මබ්‍රැවි" යී ද,

"ආරභිස්සං සමාසෙන – මහානිද්දෙසවණ්ණනං" යී ද දැක්වූහ.

මෙහි එවා 'මහානිද්දෙස' ශබ්දය බලා අවිශෙෂඥ වූ කිසි කෙනකුන් "මහානිද්දෙස" ඇත. චූළනිද්දෙසයකුදු වුව මැනැව'යි හැඟැ අට්ඨකවග්ගනිද්දෙස මහානිද්දෙස යී ද පාරායනවග්ග ඛග්ගවිසාණසුත්ත නිද්දෙස 'චූළනිද්දෙස'යී ද දෙබෙ කළසේ දතහැකි ය. එහෙත් අටුවා ඇදුරු උපසෙන තෙරණුවන් සව්පැරුම්නැණ කෙළ පැමිණි අගසව් සැරියුත් මහරහතුන්වහන්සේ කාමසුත්තාදී යථොක්ත තෙතිස් සූත්‍රයනට නිරවශෙෂ අර්ථ විස්තරය වදාළ නිද්දෙසපාළිය මුළුල්ල මහාපඨවි මහාසමුද්ද සෙයින් 'මහන්ත නිද්දෙස' නුයි 'මහානිද්දෙස' නමැයි ගන්නා ලද්දේය.

එහෙයින් අටුවා නිගමනයෙහි දී ද –

"යො සො සුගතපුත්තානං - අධිපති භූතෙන භූතහිතරතිනා
ථෙරෙන ථිරගුණවතා – සුවිභත්තො මහානිද්දෙසො"යී

සඳහන් කරන ලද්දේය. මෙසේ තිබියදී බුද්ධජයන්ති ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයේ ආරම්භක සංස්කාරකයන් විසිනුදු නූතන පරිකල්පනය අනුව නිද්දෙසපාළි ද්විතීය භාගය 'චූළනිද්දෙස'යී මැ ව්‍යවහාර කරන ලද්දේ ය.

මෙතෙක් ලක්දිවැ මුද්‍රණද්වාරයෙන් ප්‍රකාශයට නො පැමිණි නිද්දෙස පාළියෙහි ද්විතීය භාගය වූ චූළනිද්දෙසය ද පාඨශොධන පූර්වක වැ සිංහල භාෂායෙන් පරිවර්තන කිරීමේ දුෂ්කර කාර්‍ය ද ත්‍රිපිටක සංස්කාරක මණ්ඩලය විසින් අප වෙත පවරන ලද්දේ ය. අනේක කාර්‍යභාරයෙන් මිරිකෙමින් සිටියදී මැ ඒ විධානය අප බුරුමරට ඡට්ඨසඞ්ගීති සංස්කරණය ද, සියම්රට තායාක්ෂරයෙන් මුද්‍රිත ග්‍රන්ථය ද, එංගලන්තයේ පාළිපොත් සමාගම මගින් මුද්‍රිත ග්‍රන්ථය ද, බෞද්ධමණ්ඩලයෙන් චූළනිද්දෙස පරිවර්තනය භාරගෙන සිටි පොතුහැර චන්දසෙල පරිවෙණාධිපති පණ්ඩිත

අහුගොඩ සීලානන්ද නායකස්ථවිරයන් වහන්සේ පැරණි පුස්කොළ පිටපත් බොහෝ ගණනක පාඨාන්තර සහිත කොට සපයාතුබූ අත්පිටපත ද ඇසුරු කෙරෙමින් මේ සංස්කරණය මහත් පරිශ්‍රමයෙන් සිදුකරන ලද්දේය. සිංහලයෙන් පරිවර්තන කිරීමේ දී ධර්මශාස්ත්‍ර විෂයෙහි බැසගත් බුද්ධිමහිම ඇති රාජකීය පණ්ඩිත කරහම්පිටිගොඩ සුමනසාර ස්ථවිරයන් වහන්සේ අත්‍යන්තයෙන් උපස්තම්භ වූහ.

දෙදහස් පන්සියයේ බුද්ධජයන්ති උත්සවය අනුස්මරණ කරනු සඳහා ශ්‍රී ලංකා බෞද්ධමණ්ඩලය විසින් ආරබ්ධ වූ සත්කාර්යයන් අතුරෙහි ප්‍රමුඛස්ථානයෙහි සිටිනුයේ ත්‍රිපිටක සිංහලානුවාදය හා මුද්‍රණයැයි කියනු නිවරද වේ. බෞද්ධමණ්ඩලයේ මෙහෙයීම නොවන්නට චූලනිද්දේස වැනි ග්‍රන්ථ සිංහලයෙන් පරිවර්තන වෙති සිතනු පවා උගහට යැ. පටිසම්භිදමග්ග චූලනිද්දේස පෙළ පවා මුද්‍රණය කරවා ලියහැකි වූයේ බෞද්ධමණ්ඩලයේ සංකල්පන හෙතුයෙනි. ශාසනස්ථාපනයට ඉවහල් වූ ත්‍රිපිටක සංස්කරණ පරිවර්තන මුද්‍රණාදියෙහි නියුක්ත සියලු සුධීහු ද විශෙෂයෙන් අප මේ සත්කර්මයෙහි මෙහෙයවා ලූ දෙමටගොඩ පධානසර විහාරාධිපති ව වැඩ විසූ දර්ශනවිශාරද පරවාහැර සිරි වජිරඤාණාභිධාන කොළඹ නවකෝරළේ ප්‍රධාන සංඝනායක හිමියාණන් වහන්සේ ද සුබභාගී වෙත්වායි ආශිංසනය කරම්හ.

ලබුගම ලංකානන්ද ස්ථවිර

2519/1976 අගෝස්තු මස 12 වැනි දින
මොල්ලිගොඩ ප්‍රවචනොදය පිරිවෙන.

සංකේත නිරූපණය

ප: (හෝ) පනා: පනලිය විහාර – පුස්කොළ පොත

ව: වට්ටාරම විහාර – පුස්කොළ පොත

කා: කයිකාවල විහාර – පුස්කොළ පොත

වි: විද්‍යාලඞ්කාර පිරිවෙන – පුස්කොළ පොත

මජසං: බුරුම ඡට්ඨසංගීති – ශොධිත චූළනිද්දෙසපාළි පොත

ස්‍යා: සියම් – තායාක්ෂර චූලනිද්දෙස පාළි පොත

PTS: Pali Text Society – Chulla Niddesa

ස: සද්ධම්මපජ්ජොතිකා – චූළනිද්දෙස අටුවා

පූ: අටුවායෙහි ආ පූරාණ පාඨ

THE PALI ALPHABET

IN SINHALA CHARACTERS

VOWELS

අ a   ආ ā   ඉ i   ඊ ī   උ u   ඌ ū   එ e   ඔ o

CONSONANTS

ක ka	ඛ kha	ග ga	ඝ gha	ඞ ṅa			
ච ca	ඡ cha	ජ ja	ඣ jha	ඤ ña			
ට ṭa	ඨ ṭha	ඩ ḍa	ඪ ḍha	ණ ṇa			
ත ta	ථ tha	ද da	ධ dha	න na			
ප pa	ඵ pha	බ ba	භ bha	ම ma			
ය ya	ර ra	ල la	ව va	ස sa	හ ha	ළ ḷa	අං ṃ
ක ka	කා kā	කි ki	කී kī	කු ku	කූ kū	කෙ ke	කො ko
ඛ kha	ඛා khā	ඛි khi	ඛී khī	ඛු khu	ඛූ khū	ඛෙ khe	ඛො kho
ග ga	ගා gā	ගි gi	ගී gī	ගු gu	ගූ gū	ගෙ ge	ගො go

CONJUCT - CONSONANTS

ක්ක kka	ඤ්ඤ ñña	ත්‍ර tra	ම්ඵ mpha
ක්ඛ kkha	ණ්හ ṇha	ද්ද dda	ම්බ ඹ,mba
ක්‍ය kya	ඤ්ච ñca	ද්ධ ddha	ම්භ mbha
ක්‍රි kri	ඤ්ඡ, ඦ ñcha	ද්‍ර dra	ම්ම mma
ක්ව kva	ඤ්ජ; ඦ ñja	ද්ව, ද්ව dva	ම්භ mbha
ඛ්‍ය khya	ඤ්ඣ ñjha	ධ්ව dhva	ය්‍ය, ය්ය yya
ඛ්ව khva	ට්ට ṭṭa	න්ත nta	ය්හ yha
ග්ග gga	ට්ඨ, ඨ ṭṭha	න්ථ ntha	ල්ල lla
ග්ඝ ggha	ඩ්ඩ ḍḍa	න්ද nda	ල්‍ය lya
ඞ්ක ṅka	ඩ්ඪ ḍḍha	න්ධ ndha	ල්හ lha
ග්‍ර grā	ණ්ණ ṇṇa	න්න nna	ව්හ wha
ඞ්ඛ ṅkha	ණ්ට ṇṭa	න්හ nha	ස්ස ssa
ඞ්ග ṅga	ණ්ඨ ṇṭha	ප්ප ppa	ස්ම sma
ඞ්ඝ ṅgha	ණ්ඩ, ඬ ṇḍa	ප්ඵ ppha	ස්ව sva
ච්ච cca	ත්ත tta	බ්බ bba	හ්ම hma
ච්ඡ ccha	ත්ථ ttha	බ්භ bbha	හ්ව hva
ජ්ජ jja	ත්ව tva	බ්‍ර bra	ළ්හ ḷha
ජ්ඣ jjha		ම්ප mpa	

ා ā   ි i   ී ī   ු u   ූ ū   ෙ e   ො o

විසය සූචි

	පාරායනවග්ගො ...	**2—52**
	වත්ථුගාථා ...	2—12
1.	අජිතමාණවපුච්ඡා ...	14
2.	තිස්සමෙත්තෙය්‍ය ...	16
3.	පුණ්ණක ...	16—18
4.	මෙත්තගූ ...	20—22
5.	ධොතක ...	24—26
6.	උපසීව ...	26—28
7.	නන්ද ...	28—32
8.	හෙමක ...	32
9.	තොදෙය්‍ය ...	34
10.	කප්ප ...	34—36
11.	ජතුකණ්ණි ...	36—38
12.	භද්‍රාවුධ ...	38
13.	උදය ...	40
14.	පොසාල ...	42
15.	මොඝරාජ ...	42—44
16.	පිඞ්ගිය ...	44—46
	පිඞ්ගිය සුත්තන්තං ...	46—52

1.	අජිත සුත්තනිද්දෙසො ...	54—88
2.	තිස්ස මෙත්තෙය්‍ය සුත්ත නිද්දෙසො ...	90—100
3.	පුණ්ණක සුත්ත නිද්දෙසො ...	102—132
4.	මෙත්තගූ සුත්ත ,, ...	134—192
5.	ධොතක සුත්ත ,, ...	194—218
6.	උපසීව සුත්ත ,, ...	220—240
7.	නන්ද සුත්ත ,, ...	242—264
8.	හෙමක සුත්ත නිද්දෙසො ...	266
9.	තොදෙය්‍ය ,, ,, ...	278—386
10.	කප්ප ,, ,, ...	288—300
11.	ජතුකණ්ණි ,, ,, ...	302—314
12.	භද්‍රාවුධ ,, ,, ...	312—326
13.	උදය ,, ,, ...	328—346
14.	පොසාල ,, ,, ...	348—364
15.	මොඝරාජ ,, ,, ...	366—396
16.	පිඞ්ගිය ,, ,, ...	398—410
17.	පාරායනානුගීති නිද්දෙසො ...	412—480
18.	ඛග්ගවිසාණ සුත්ත නිද්දෙසො ...	482—632
	ගාථාදිපාද සූචි ...	635—642
	පුද්ගල-ස්ථාන සංඥා සූචි ...	643
	විසෙසපදානුක්කමණිකා ...	644—652

සුත්තන්තපිටකෙ ඛුද්දකනිකායෙ

චූළනිද්දෙසපාළි

සුත්තන්තපිටකෙ – ඛුද්දකනිකායෙ

චූලනිද්දෙසපාළි

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

පාරායන වග්ගො

වත්ථු ගාථා

1. කොසලානං පුරා රම්මා – අගමා දක්ඛිණාපථං
ආකිඤ්චඤ්ඤං පත්ථයානො – බ්‍රාහ්මණො මන්තපාරගූ.

2. සො අස්සකස්ස[2] විසයෙ – මූලකස්ස[3] සමාසනෙ
වසි ගොදාවරී[4] කූලෙ – උඤ්ඡෙන ච ඵලෙන ච.

3. තස්සෙව[5] උපනිස්සාය – ගාමො ච විපුලො අහු
තතො ජාතෙන ආයෙන – මහායඤ්ඤමකප්පයි.

4. මහායඤ්ඤං යජිත්වාන – පුන පාවිසි අස්සමං
තස්මිං[5] පතිපවිට්ඨම්හි[6] - අඤ්ඤො ආගඤ්ඡි[7] බ්‍රාහ්මණො.

5. උග්ඝට්ටපාදෙ තසිතො – පඞ්කදන්තො රජස්සිරො
සො ච නං උපසංකම්ම – සතානි පඤ්ච යාචති.

6. තමෙනං බාවරී දිස්වා – ආසනෙන නිමන්තයි
සුඛං ච කුසලං පුච්ඡි – ඉදං වචනමබ්‍රවි.

7. යං ඛො මමං දෙය්‍යධම්මං – සබ්බං විස්සජ්ජිතං[8] මයා
අනුජානාහි මෙ බ්‍රහ්මෙ – නත්ථි පඤ්ච සතානි මෙ.

8. සචෙ මෙ යාචමානස්ස – භවං නානුපදස්සති
සත්තමෙ දිවසෙ තුය්හං – මුද්ධා ඵලතු සත්තධා.

---

1. චූළනිද්දෙසො–සයා,
2. අයකස්ස–සී.
3. මළකස්ස–මජසං,සී.
4. ගොධාවරී–බ,සයාං
5. තංයෙව. මජසං,ච.
6. පටි පවිට්ඨම්හි–ම ජ සං. සී,සයා
7. ආගච්ඡි.–සී.
8. විසජ්ජිතං–මජසං.

සූත්‍රාන්තපිටකයෙහි - ඛුද්දකනිකායෙහි

චූලනිද්දෙසය

ඒ භාග්‍යවත් අර්හත් සම්‍යක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේට නමස්කාර වේවා.

පාරායණ වර්ගය

වත්ථු ගාථා

1. වෙද මන්ත්‍රයෙහි පරතෙරට ගිය (බාවරී) බමුණු අකිඤ්චනභාවය (පරිග්‍රහොපකරණයන්ගෙන් විවික්ත බව) පතනුයේ කොසොල් රට රම්‍ය වූ (සැවැත්) නුවරින් නික්මැ දක්ෂිණාපථයට ගියේ යැ.

2. හෙ තෙම අස්සක රජහුගේ ද මූලක රජහුගේ දැයි දෙ රජුන් ගේ දෙ රට ආසන්න පෙදෙසෙහි (හෙවත් ඒ දෙරට අතුරෙහි) ගොදාවරී නදී තීරයෙහි (වූ අසපුයෙහි) කෙණෙසි අහරින් හා වෙනෙහි කඳු මුල් පලයෙන් හා (යැපෙමින්) විසී.

3. ඒ ගොදාවරී තීරය මැ (නොහොත් ඒ බමුණහු මැ) නිසා මහත් වූ ගමෙක් ද විය. හේ එගමින් උපන් කරවූවරින් මහා යඥයක් කෙළේ යැ (මහ දනක් දුන.)

4. හේ මහදන් දී යළි අසපුවට පිවිසියේ යැ. ඔහු පිවිසි කල්හි අන් බමුණෙක් (එහි) ආයේ යි.

5. (ගමන්හි) ගැටුණු පා ඇති පිපාසිත වූ මල බැඳුණු දත් ඇති දූහුලි වැකුණු හිස ඇති හෙ ද ඔහු කරා එළඹැ (කහවණු) පන්සියයක් ඉල්ලී යැ.

6. බාවරී තවුස් ඔහු දැක අස්නෙකින් පැවැරී යැ, සුව ද අරොග බව ද විචාළේ යැ, මෙවදන් ද කී:

7. "මා සතු යම් දෙයධර්මයෙක් වී නම් මා විසින් එ හැම දෙන ලද. බමුණ, මබස් හදහව, මට (කහවණු) පන්සියෙක් නැති."

8. ඉදින් භවත් තෙමේ යදනා (ඉල්ලන) මට නො දෙන්නේ නම් (මින්) සත්වන දවසැ තා හිස් සත් කඩ වැ පැළේවා!

9. අභිසඞ්ඛරිත්වා කුහකො - භෙරවං සො අකිත්තයි
තස්ස තං වචනං සුත්වා - බාවරී දුක්ඛිතො අහු.

10. උස්සුස්සති[1] අනාහාරො - සොකසල්ලසමප්පිතො
අථො'පි එවංචිත්තස්ස - ඣානෙ න රමතී මනො.

11. උත්‍රස්තං දුක්ඛිතං දිස්වා - දෙවතා අත්ථකාමිනී
බාවරිං උපසඞ්කම්ම - ඉදං වචනමබ්‍රවි.

12. න සො මුද්ධං පජානාති - කුහකො සො ධනත්ථිකො
මුද්ධනි මුද්ධපාතෙ වා - ඤාණං තස්ස න විජ්ජති.

13. භොති චරහි ජානාති - තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතා[2]
මුද්ධං මුද්ධාධිපාතං ච - තං සුණොම වචො තව.

14. අහමෙපතං[3] න ජානාමි - ඤාණං මෙත්ථ[4] න විජ්ජති
මුද්ධං මුද්ධාධිපාතො[5] ච - ජිනානං හෙතදස්සනං.

15. අථ කො චරහි ජානාති - අස්මිං පුථවි[6]මණ්ඩලෙ
මුද්ධං මුද්ධාධිපාතං ච - තං මෙ[7] අක්ඛාහි දෙවතෙ,

16. පුරා කපිලවත්ථුම්හා - නික්ඛන්තො ලොකනායකො
අපච්චො ඔක්කාකරාජස්ස - සක්‍යපුත්තො පභඞ්කරො.

17. සො හි බ්‍රාහ්මණ, සම්බුද්ධො - සබ්බධම්මාන පාරගූ
සබ්බාභිඤ්ඤාබලප්පත්තො - සබ්බධම්මෙසු චක්ඛුමා
සබ්බකම්මක්ඛයං[8] පත්තො - විමුත්තො උපධිසඞ්ඛයෙ[9].

18. බුද්ධො සො භගවා ලොකෙ - ධම්මං දෙසෙති චක්ඛුමා
තං ත්වං ගන්ත්වාන පුච්ඡස්සු - සො තෙ තං ව්‍යාකරිස්සති[10].

19. සම්බුද්ධොති වචො සුත්වා - උදග්ගො බාවරී අහු
සොකස්ස තනුකො ආසි - පීතිඤ්ච විපුලං ලභි.

---

1. උස්සුයති-සී.
2. පුච්ඡිතො-සු, PTS
3. අහමෙතං-ව.
4. ඤාණමෙත්ථ-ව.
5. මුද්ධා විපාතො-ව.
6. පුථුවි-සී
7. තං වෙ-සා, සු.
8. සබ්බ ධම්මක්ඛයං-සු, PTS
9. උපධිසඞ්ඛයෙ-මජසං.
10. බ්‍යාකරිස්සති-ව, PTS

9. ඒ කුහක බමුණු තෙම කොහොත් වත් සකස් කොට බිය දනවන වදන් තෙපලී යැ. ඔහුගේ එවදන් අසා බාවරී තවුස් දෙම්නස් වී යැ.

10. ශෝකශල්‍යයෙන් විදුනා ලදුයේ නිරාහාර වැ වියැළෙයි, තවද මෙබඳු සිත් ඇති ඔහුගේ සිත ධ්‍යානයෙහි නො ඇලෙයි.

11. (එ අරම්හි අරක්ගත්) වැඩ කැමැති දෙවියක් බියපත් වූ දුකට පැමිණි බාවරී බමුණු කරා එළැඹ මෙ බස් කිව;

12. "හේ මුදුන් (හිස) නො දනී, හේ ධන කැමැති කුහකයෙක, මුදුන්හි හෝ මුදුන් පැළුමෙහි නුවණෙක් ඔහුට නැති."

13. "ඉදින් භවති මුදුනුදු මුදුන් පැළුමුදු දනි නම් මා විසින් විචාරන ලද තෝ එය මට කියව. තී ගේ එ වදන් අසම්හ."

14. "මම ද තෙල නො දන්මි. මට මෙහි ලා නුවණෙක් නැති. මුදුනුදු මුදුන් පැළුමුදු යන මෙය ජිනයන්ගේ මැ දර්‍ශනයෙකි."

15. "එසේ කලැ මේ පොළෝ මඩලෙහි කවරෙක් නම් මුදුනුදු මුදුන් පැළුමුදු දනි ද? දෙවිය, එය මට කියව."

16. පෙර කිඹුල්වත් පුරයෙන් නික්මැ ගිය, ලොවට නායක වූ ඔක්කාක රජහු ගේ පරපුරෙහි වූ ලොවැ ප්‍රද්‍යෝතකය කරන යම් ශාක්‍යපුත්‍රයෙක් .එව් ද,

17. බමුණ හේ සම්බුද්ධ යැ, සියලු ධර්‍මයන්ගේ පරතෙරට ගියේ යැ, සියලු අභිඥාබලයට පැමිණියේ යැ, සියලු දහම්හි නුවණැස් ඇත්තේ යැ, සියලු කර්‍මයන්ගේ ක්ෂයට පැමිණියේ යැ, නිවන් අරමුණෙහි (අරමුණු කොට) (භව විමුක්තියෙන්) මිදුණේ යැ.

18. පසැස් ඇති ඒ භාග්‍යවත් බුදුරජ ලොවැ දහම් දෙසයි. මුඹ උන් වහන්සේ වෙත ගොස් විචාරන්නැ. උන් වහන්සේ එය මුඹට හෙළි කරන සේක.

19. බාවරී තෙම 'බුදුහ' යන වදන් අසා ඔද වැඩී සිතැත්තේ විය. ඔහු ගේ ශෝකය ද තුනී විය, විපුල වූ ප්‍රීතියට ද පැමිණියේ යි.

20. සො බාවරී අත්තමනො උදග්ගො
තං දෙවතං පුච්ඡති වෙදජාතො
කතම්හි[1]ගාමෙ නිගමම්හි වා පුන[2]
කතමම්හි වා ජනපදෙ ලොකනාථො
යත්ථ ගන්ත්වා නමස්සෙමු[3]–සම්බුද්ධං දිපදුත්තමං.

21. සාවත්ථියං කොසලමන්දිරෙ ජිනො
පහූතපඤ්ඤො වරභූරිමෙධසො
සො සක්‍යපුත්තො විධුරො අනාසවො
මුද්ධාධිපාතස්ස විදූ නරාසභො.

22. තතො ආමන්තයී සිස්සෙ – බ්‍රාහ්මණෙ මන්තපාරගෙ
එථ මාණවා අක්ඛිස්සං – සුණොථ වචනං මම.

23. යස්සෙසො දුල්ලභො ලොකෙ – පාතුභාවො අභිණ්හසො
ස්වජ්ජ[4] ලොකම්හි උප්පන්නො – සම්බුද්ධො ඉති විස්සුතො
ඛිප්පං ගන්ත්වාන සාවත්ථිං – පස්සව්හො දිපදුත්තමං.

24. කථං චරහි ජානෙමු – දිස්වා බුද්ධොති බ්‍රාහ්මණ
අජානතං නො පබ්‍රූහි – යථා ජානෙමු තං මයං.

25. ආගතානි හි මන්තෙසු – මහාපුරිසලක්ඛණා
ද්වත්තිංස ච[5] ව්‍යාඛ්‍යාතා – සමත්තා අනුපුබ්බසො.

26. යස්සෙතෙ හොන්ති ගත්තෙසු – මහාපුරිසලක්ඛණා
ද්වෙයෙව[6] තස්ස ගතියො – තතියා හි න විජ්ජති.

27. සචෙ අගාරං ආවසති[7] – විජෙය්‍ය පථවිං ඉමං
අදණ්ඩෙන අසත්ථෙන – ධම්මෙනමනුසාසති[8].

28. සචෙ ච සො පබ්බජති – අගාරා අනගාරියං
විවට්ටච්ඡද්දො[9] සම්බුද්ධො – අරහා භවති අනුත්තරො.

---

1. කතමහි–සු.
2. පන–මජසං.
3. ගන්ත්වා පා.නමසමු–ච.
4. ස්වාජ්ජ–සු, මජසං.
5. ද්වත්තිංසානි ච–ච, මජසං.
6. ද්වෙව ච–සු.
7. අජ්ඣාවසති–උ.
8. ධම්මෙන අනුසාසති–සු, PTS
9. විවට ඡදෙ–මජසං, PTS

20. ඒ බාවරී බමුණු සතුටු වූයේ ඔදවැඩී සිතැත්තේ උපන් සොම්නස් ඇත්තේ ''යම් තැනකට ගොස් ද්විපදෙත්තම වූ ඒ සම්‍යක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේට නමස්කාර කරන්නමෝ නම් ඒ ලෝකනායකයෝ කිනම් ගමෙකැ හෝ නියම්ගමෙකැ හෝ යළි කිනම් දනව්වෙකැ හෝ වසන සේක් ද?''යි එ දෙවියා පිළිවිසී යැ.

21. ''පස්මරුන් දිනූ මහාප්‍රාඥ වූ උත්තම විපුල ප්‍රඥ ඇති අප්‍රතිම වූ අනාශ්‍රව වූ නරශ්‍රෙෂ්ඨ වූ මුදුන් පළාලීම දන්නා වූ ඒ ශාක්‍ය පුත්‍රයන් වහන්සේ කොසොල්රට සැවැත් නුවර වසන සේ කැ''යි.

22. ඉක්බිති බාවරී බමුණු වේදමන්ත්‍රයෙහි පරතෙරට ගිය අතැවැස්-සන් ඇමැතී : එව මාණවකයෙනි, මම් තොපට කියනෙම් මා ගේ වචනය අසවු.

23. ''ලෝකයෙහි තෙල යමක්හුගේ එක්වන් පහළවීම දුර්ලභ වේ ද, 'සම්බුදුහ'යි ප්‍රසිද්ධ වූ උන් වහන්සේ දූන් ලොවැ පහළ වූහු ල. තෙපි වහා සැවැතට ගොස් ඒ ද්විපදෙත්තමයන් වහන්සේ දකිවූ''(යි කී යැ).

24. ''බමුණාණෙනි, ඔවුන් දැක 'මේ බුදුහ'යි කිසේ දනුම්හ. ඇපි ඔවුන් යම්සේ දත හෙන්නමෝ නම් නො දන්නා අපට එසෙයින් කිව මැනැවැ''යි (කීහ.)

25. පිළිවෙළින් විස්තර කරන ලද පරිපූර්ණ වූ දෙතිස් මහපුරිස් ලකුණු වෙදයෙහි ආයේ යැ,

26. යමක්හුගේ සිරුරෙහි තෙල දෙතිස් මහපුරිස් ලකුණු ඇද්ද, ඔහුට දෙගතියෙක් මැ වෙයි, තෙ වැන්නෙක් නැති.

27. ඉදින් හේ ගිහිගෙයි වෙසේ නම් නො දඬින් නො සැතින් මෙ පොළොව දිනා දැහැමින් අනුශාසනා කෙරෙයි (සක්විති රජ වෙයි).

28. තවද, ඉදින් හේ ගිහිගෙන් නික්මැ සසුන්හි පැවිදි වේ නම් විවට කළ කෙලෙස් සෙවෙණි ඇති වැ අනුත්තර වූ අර්හත් සම්බුද්ධ වෙයි.

29. ජාතිං ගොත්තං[1] ච ලක්ඛණං – මන්තෙ සිස්සෙ පුනාපරං[2]
මුද්ධං මුද්ධාධිපාතං[3] ච – මනසායෙව පුච්ඡථ.

30. අනාවරණදස්සාවී – යදි බුද්ධො භවිස්සති
මනසා පුච්ඡිතෙ පඤ්හෙ – වාචාය විස්සජෙස්සති[4].

31. බාවරිස්ස වචො සුත්වා – සිස්සා සොළස බ්‍රාහ්මණා
අජිතො තිස්සමෙත්තෙය්‍යො – පුණ්ණකො අථ මෙත්තගූ.

32. ධොතකො උපසීවො ච – නන්දො ච අථ හෙමකො
තොදෙය්‍යකප්පා[5] දුභයො – ජතුකණ්ණී ච පණ්ඩිතො.

33. භද්‍රාවුධො උදයො ච – පොසාලො චාපි බ්‍රාහ්මණො
මොඝරාජා ච මෙධාවී – පිංගියො ච මහාඉසි.

34. පච්චෙකගණිනො සබ්බෙ – සබ්බලොකස්ස විස්සුතා
ඣායී ඣානරතා ධීරා – පුබ්බවාසනවාසිතා.

35. බාවරිං අභිවන්දිත්වා – කත්වා ච නං පදක්ඛිණං
ජටාජිනධරා සබ්බෙ – පක්කාමුං උත්තරාමුඛා.

36. මූලකස්ස[6] පතිට්ඨානං – පුරිමං මාහිස්සතිං තථා[7]
උජ්ජෙනිං චාපි ගොනද්ධං – වෙදිසං වනසව්හයං[8].

37. කොසම්බිං චාපි සාකෙතං – සාවත්ථිං ච පුරුත්තමං
සෙතව්‍යං[9] කපිලවත්ථුං – කුසිනාරං ච මන්දිරං.

38. පාවං ච භොගනගරං – වෙසාලිං මාගධං පුරං
පාසාණකං චෙතියං ච – රමණීයං මනොරමං.

39. තසිතොවුදකං සීතං – මහාලාභං ච වාණිජො
ඡායං ඝම්මාභිතත්තොව – තුසිතා[10] පබ්බතමාරුහුං.

1. ජාතිගොත්තං-ච, මජසං.
2. පුනාපරෙ-සු, PTS.
3. මුද්ධා විපාතං-ච.
4. විසජ්ජිස්සති-මජසං
5. කප්පො-ච, සු.
6. මළකස්ස-ච, මජසං, අළකස්ස-සාසව්
7. පුරමාහිස්සතිං තදා-මජසං
8. වනසාවත්ථිං-සු.
9. සෙතබ්‍යං-PTS.
10. තුරිතා-මජසං; ප.

29. (තෙපි මාගේ) ජාති (වයස්) ද ගොතුද ලක්ෂණ ද උගත් වෙදයනුද සිසුනු ද යළි අන්‍ය වූ මුද්‍රනුද මුදුන් පැළමුද සිතින් මැ පුළුවුස්ව.

30. ඉදින් හේ අනාවරණඥානදර්ශන ඇති බුදු වේ නම් (තොප) සිතින් පුළුවුත් පැන තෙපුලින් විසඳයි යනු කී යැ.

31–33. බාවරී බමුණුගේ බස් අසා අජිත යැ තිස්සමෙත්තෙය්‍ය යැ පුණ්ණක යැ යළි මෙත්තගූ යැ ධොතක යැ උපසීව යැ නන්ද යැ යළි හෙමක යැ තොදෙය්‍ය, කප්ප දෙදෙනා යැ පණ්ඩිත වූ ජතුකණ්ණී යැ. භද්‍රාවුධ යැ උදය යැ පොසාල නම් බමුණු යැ ප්‍රාඥ වූ මොසරාජ යැ පිංගිය මහතවුස් යැ යන සොළොස් බමුණු අතැවැසියෝ–

34. හැම දෙන වෙන වෙන ශිෂ්‍යගණයා ඇත්තාහු සියලු ලොවැ ප්‍රකට වූවාහු ධ්‍යාන කරන්නාහු ධ්‍යානයෙහි ඇලුණාහු ධෘති සම්පන්න වූවාහු පූර්වපුණ්‍යවාසනා ගුණයෙන් වාසිත සිත් ඇත්තාහු–

35. බාවරීහු අභිවාදන කොට යළි ඔහු පැදකුණු කොට සියල්ලෝ දළ මඩුලු අඳුන් දිවිසම් දරන්නාහු උතුරු දෙසට මුහුණලා නික්මැ ගියෝ.

36. මූලක ජනපදයට අයත් පතිට්ඨාන නගරයට ද, මාහිස්සතී නම් පළමු නගරයට ද, එසේ මැ උදේනි නුවරට ද ගොනද්ධ (ගොධ) පුරයට ද, වෙදිස නුවරට ද, වල්සැවැතට ද–

37. කොසොඹෑ නුවරට ද, සාකෙත පුරයට ද, සැවැත් පුරවරයට ද, සෙතව්‍ය නුවරට ද, කිඹුල්වත් පුරයට ද, කුසිනාරා පුරයට ද–

38. පාවා නුවරට ද, භොග නගරයට ද, විසල් පුරට ද, මගධ රට අගනුවර වූ රජගහ නුවරට ද, සිත්කලු වූ මනරම් වූ පහණ සෑ වෙහෙරට ද–

39. පවස් ඇතියකු සිහිල් දියකට මෙන්, වෙළෙඳක්හු මහත් ලාභයකට මෙන්, ගිම්න් තැවුණක්හු සෙවණකට මෙන් හටගත් සොමනස් ඇත්තාහු පවවට නැංගාහ.

40. භගවා ච තස්මිං[1] සමයෙ – භික්ඛුසඞ්ඝපුරක්ඛතො
භික්ඛූනං ධම්මං දෙසෙති – සීහොව නදතී වනෙ.

41. අජිතො අද්දස සම්බුද්ධං – සතරංසිං' ව භානුමං[2]
චන්දං යථා පණ්ණරසෙ – පරිපූරිමුපාගතං[3]

42. අථස්ස ගත්තෙ දිස්වාන – පරිපූරං ච බ්‍යඤ්ජනං
එකමන්තං ඨිතො හට්ඨො – මනොපඤ්හෙ අපුච්ඡථ.

43. ආදිස්ස ජම්මනං බ්‍රෑහි – ගොත්තං බ්‍රෑහි සලක්ඛණං
මන්තෙසු පාරමිං බ්‍රෑහි – කති වාචෙති බ්‍රාහ්මණො.

44. වීසං වස්සසතං ආයු – සො ච ගොත්තෙන බාවරී
තිණ්ණස්ස[4] ලක්ඛණා ගත්තෙ – තිණ්ණං වෙදාන පාරගූ.

45. ලක්ඛණෙ ඉතිහාසෙ ච – සනිඝණ්ඩු සකෙටුභෙ
පඤ්ච සතානි වාචෙති – සධම්මෙ පාරමිං ගතො.

46. ලක්ඛණානං පවිචයං – බාවරිස්ස නරුත්තම
තණ්හච්ඡිද පකාසෙහි – මා නො කඞ්ඛායිතං අහු.

47. මුඛං ජිව්හාය ඡාදෙති – උණ්ණස්ස භමුකන්තරෙ
කොසොහිතං වත්ථගුය්හං – එවං ජානාහි මාණව.

48. පුච්ඡම්හි කිඤ්චි අසුණන්තො – සුත්වා පඤ්හෙ ව්‍යාකතෙ
විචින්තෙති ජනො සබ්බො – වෙදජාතො කතඤ්ජලී.

49. කොනු දෙවො වා බ්‍රහ්මා වා – ඉන්දො වාපි සුජම්පති
මනසා පුච්ඡිතෙ පඤ්හෙ – කමෙතං පටිභාසති.

50. මුද්ධං මුද්ධාධිපාතං ච – බාවරී පරිපුච්ඡති
තං ව්‍යාකරොහි භගවා – කඞ්ඛං විනය නො ඉසෙ,

1. තම්හි–සු. PTS.
2. විතරංසිංව භානුමං–මජසං. විතරංසිව–PTS.
3. පරිපූරං උපාගතං–ච, මජසං. පරිපූරිං උපාගතං–PTS.
4. තීනස්ස–සු, PTS.

40. එසමයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ද භික්ෂුසංඝයා විසින් පුරස්කෘත වූවාහු වනයෙහි සිංහයකු නාද කරන්නා සේ භික්ෂූනට දහම් දෙසන සේක.

41. අජිත මාණව සම්බුදුන් සියගණන් රස් ඇති හිරු සෙයින් පතුරයි පොහොදවස් සොළොස් කලා පිරුණු සඳු සෙයින් දිටී.

42. ඉක්බිති උන් වහන්සේගේ සිරුරෙහි පිරිපුන් පුරිස් ලකුණු දැක සතුටු වූයේ එකත්පස් වැ සිටියේ මනසින් පැන පුළුවුත් :

43. "අප ඇදුරන් උදෙසා උන්ගේ ජාති (වයස්) කියනු මැන. පුරිස් ලකුණු සහිත කොට ගොත් කියනු මැන, වෙදයන්හි නිමාවට පැමිණීම ද කියනු මැන, හේ කෙතෙක් අතැවැසියන් හදරවා ද"යි (විචාළේ යැ.)

44. '(තොප ඇදුරු උපතින්) එක්සියවිසි හවුරුදු ඇත්තේ යැ, හෙ ද ගොත්‍රයෙන් ප්‍රාවරී (බාවරී) නමැ, ඔහු ගත මහපුරිස් ලකුණු තුනෙක, ත්‍රිවෙදයෙහි පරතෙරට ගියේ යැ.

45. (මහාපුරුෂ) ලක්ෂණශාස්ත්‍රයෙහි ද, නිඝණ්ටු සහිත කෙටුභ ශාස්ත්‍ර සහිත ඉතිහාසයෙහි ද, ස්වකීය බ්‍රාහ්මණ ධර්මයෙහි ද පරතෙරට ගියේ පන්සියක් අතැවැසියන් හදරවයි.

46. තෘෂ්ණාව සිඳ හළ නරශ්‍රෙෂ්ඨයන් වහන්ස, බාවරී බමුණුගේ පුරුෂලක්ෂණයන් ගේ විස්තරය පවසන්නැ, අපට නහමක් සැක වේවා' යි (සිතින් පුළුවුත්.)

47. මාණවකය, හේ (තමා) දිවින් මුහුණ වසයි. උහුගේ දෙබැම අතුරෙහි උණුලොම් වෙයි. අඩගජාතය කොෂාවහිත වේ. මෙසේ මෙ කරුණු දනැ'යි (වදළහ.)

48. සියලු ජන තෙමේ විචාරනු ලබන කිසි පැනයක් නො අසනුයේ විසැඳු පැන අසා උපන් සොම්නස් ඇත්තේ බඳැදිලි ව මෙසේ සිතයි ;

49. "කවර දෙවියෙක් හෝ බඹෙක් හෝ සුජාපති වූ ඉන්ද්‍ර හෝ සිතින් විචාළ පැන විසඳා ද? (ඔවුනතුරෙහි) කවරක්හට තෙල පැන වැටහේ ද"යි.

50. "භාග්‍යවතුන් වහන්ස, බාවරී තෙම මුදුනුදු මුදුන් පැළමුදු පුළුවුයි. එය විසඳන්නැ, සෑමින් වහන්ස, අපගේ සැකය දුරලන්නැ"යි.

51. අවිජ්ජා මුද්ධාති ජානාහි – විජ්ජා මුද්ධාධිපාතිනී
සද්ධා සති සමාධීහි – ඡන්දවිරියෙන සංයුතා,

52. තතො වෙදෙන මහතා – සන්ථම්භිත්වාන[1] මාණවො
එකංසං අජිනං කත්වා – පාදෙසු සිරසා පති.

53. බාවරී බ්‍රාහ්මණො හොතො – සහ සිස්සෙහි මාරිස
උදග්ගචිත්තො සුමනො – පාදෙ වන්දති චක්ඛුම,[2]

54. සුඛිතො බාවරී හොතු – සහ සිස්සෙහි බ්‍රාහ්මණො
ත්වං චාපි සුඛිතො හොහි – චිරං ජීවාහි මාණව,

55. බාවරිස්ස[3] ච තුම්හං[4] වා – සබ්බෙසං සබ්බසංසයං
කතාවකාසා පුච්ඡව්හො – යං කිඤ්චි මනසිච්ඡථ.

56. සම්බුද්ධෙන කතොකාසො – නිසීදිත්වාන පඤ්ජලී
අජිතො පඨමං පඤ්හං – තත්ථ පුච්ඡි තථාගතං.

වත්ථුගාථා නිට්ඨිතා

1. සත්ථම්භිත්වාන-මජසං.
2. චක්ඛුමා–සු.
3. බාවරිස්සච – සි, ච, අ.
බාවාරියස්ස–සු. වි.
4. තුය්හං–සි, සු., වි.

51. අවිද්‍යාව (සසර හිස් වන බැවින්) මුදුනැ, ශ්‍රද්ධා ස්මෘති සමාධි ඡන්ද වීර්‍ය්‍ය යන මොවුන් හා සමග යෙදුණු (අර්හත්මාර්ග) විද්‍යාව මුදුන් පළනා යයි දනැ''යි.

52. ඉක්බිති අජිත මාණව මහත් ප්‍රීතියෙන් සංස්තබ්ධ වැ අඳුන් දිවිසම එකස් කොටැ ලා (බුදුන්) පාපිට හිස් තබා වැඳ වැටුණේ යැ.

53. නිදුකාණෙනි, පසැස් ඇතියාණෙනි, බාවරී බ්‍රාහ්මණ තෙම ඔද වැඩි සිත් ඇති වැ සොමනස් වැ භවත්හු පා වඳී යි.

54. ''බාවරී බමුණු තෙම සිසුන් හා සමග සුවපත් වේවා! මාණවය තො ද සුවපත් වෙයි! සැරදෙයි!'' (වදළෝ.)

55. ''තෙපි කළ අවකාශ ඇතියවූ, යම් කිසිවක් පුළුවුස්නට සිතින් කැමැතියවූ නම් බාවරිහු ගේ වේවයි තොප හැම ගේ වේවයි එ හැම සංශය පුළුවුස්ව''යි (වදළෝ.)

56. සම්බුදුන් විසින් කළ අවකාශ ඇති අජිත මාණව ඇඳිලි බැඳ හිඳ එහි පළමු පැනය බුදුන් පිළිවිත්.

වත්‍ථු ගාථා නිමි.

1. අජිතමාණව පුච්ඡා.

1–1 කෙනස්සු නිවුතො ලොකො (ඉච්චායස්මා අජිතො)
කෙනස්සු නප්පකාසති
කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රෑහි
කිං සු තස්ස මහබ්භයං.

1–2 අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො (අජිතාති භගවා)
වෙවිච්ඡා[5] පමාද නප්පකාසති
ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රෑමි
දුක්ඛමස්ස මහබ්භයං.

1–3 සවන්ති සබ්බධි සොතා (ඉච්චායස්මා අජිතො)
සොතානං කිං නිවාරණං
සොතානං සංවරං බ්‍රෑහි
කෙන සොතා පිථීයරෙ[1].

1–4 යානි සොතානි ලොකස්මිං (අජිතාති භගවා)
සති තෙසං නිවාරණං
සොතානං සංවරං බ්‍රෑමි
පඤ්ඤායෙතෙ පිථීයරෙ.

1–5 පඤ්ඤා චෙව සති චාපි[2] (ඉච්චායස්මා අජිතො)
නාමරූපං ච මාරිස
එතං මෙ පුට්ඨො පබ්‍රෑහි
කත්ථෙතං උපරුජ්ඣති.

1–6 යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි
අජිත තං වදාමි තෙ
යත්ථ නාමං ච රූපං ච
අසෙසං උපරුජ්ඣති
විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන
එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති.

1–7 යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මා[3] සෙ
යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධ
තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං
පුට්ඨො පබ්‍රෑහි මාරිස.

1–8 කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය
මනසා නාවිලො සියා
කුසලො සබ්බ ධම්මානං[4]
සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ.

අජිතමාණව පුච්ඡා — නිට්ඨිතා

1. විචිච්ඡා–ම. ජ. සං.
2. පිධීයරෙ–ම ජ සං.
3. සතීචෙව–සු.
4. සබ්බත ධම්මා–ච
5. සබ්බධම්මෙසු–ස

1. අජිත මානව පෘච්ඡා

1–1. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පිළිවිත්: ලෝවැසි තෙම කිමෙකින් නිවෘත (වැසුණේ) ද? කවර හෙයින් නො පැනේ ද? කිමෙක් ඔහට අභිලෙපන (ලහටු) යැ යි වදරන සේක් ද? කිමෙක් ඕහට මහද්භය වේ ද?

1–2. (අජිත යැ යි අමතා බුදුහු මෙසේ වදළහ:) ලෝවැසි තෙම අවිද්‍යාවෙන් නිවෘත යැ. මාත්සය්‍ය හෙයින් ප්‍රමාද හෙයින් නො පැනෙයි (ප්‍රකාශ නො වෙයි) තෘෂ්ණාව අභිලෙපන යැ යි කියමි, (ජාත්‍යාදි) දුක ඔහට මහද්භය වෙයි.

1–3. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පිළිවිත්:) හැම තන්හි (රූපාදි ආයතනයන්හි තෘෂ්ණාදි) ස්‍රොතස්හු ගලා යෙති, ස්‍රොතසුන්ගේ ආවරණය කවරැ? ස්‍රොතසුන් ගේ සංවරය වදළ මැනැව. කවර දහමෙකින් ස්‍රොතස්හු පියනු ලැබෙත් ද (පසිඳිනු ලැබෙත් ද)?

1-4. (අජිත යැ යි අමතා බුදුහු මෙසේ වදළහ:) ලොවැ යම් ස්‍රොතස් කෙනෙක් වෙත් ද, ස්මෘතිය ඔවුනට ආවරණ වෙයි, (එ මැ ස්මෘතිය) ස්‍රොතසුන්ගේ 'සංවරය' යි කියමි, (මාර්ග) ප්‍රඥාව විසින් තුලුහු පියනු (පසිඳිනු) ලැබෙත්.

1–5. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පිළිවිත්.) ප්‍රඥාව ද ස්මෘතිය ද (තදවශෙෂ) නාමරූපය ද යන තෙල සියල්ල කොහි නිරුද්ධ වේ ද? නිදුකාණෙනි, මා විසින් පුළුවුස්නා ලද මුඹ වහන්සේ තෙල කරුණ මට වදළ මැනව.

1–6. අජිත තෙපි යම් පැනයක් විචාළ වූ ද, එය තොපට කියමි. යම් තැනෙක්හි නාමයත් රූපයත් නිරවශේෂයෙන් නිරුද්ධ වේ ද, (පශ්චිම) විඥානයාගේ නිරොධය හා මැ (පෙර පසු නො වැ) තෙල විඥාන නිරොධයෙහි මැ තෙල නාමරූපය උපරුද්ධ වෙයි (විඥාන නිරොධය ඉක්ම නො යෙයි.)

1–7. නිදුකාණෙනි, මෙ ලොවැ (අනිත්‍යාදි විසින්) විමසන ලද ධර්ම ඇති යම් (අශෛක්‍ෂ) කෙනෙකුත් වෙත් ද, බොහෝ වූ යම් ශෛක්‍ෂ කෙනෙකුත් වෙත් ද, මා විසින් පුළුවුස්නා ලද (ශෛක්‍ෂාශෛක්‍ෂ ධර්මයෙහි) පණ්ඩිත වූ මුඹ වහන්සේ ඔවුන්ගේ ප්‍රතිපත්තිය මට වදළ මැනැව.

1–8. කාමයෙහි ගිජු නො වන්නේ යැ, සිතින් නො කැළඹුණෙක්, වන්නේ යැ, මහණ තෙම සියලු ධර්මයන්හි දක්ෂ වූයේ ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙන්නේ යි.

අජිත මාණව පෘච්ඡා නිමි.

2. තිස්සමෙත්තෙය්‍යමාණව පුච්ඡා

2-1 කො'ධ[1] සන්තුසිතො ලොකෙ (ඉච්චායස්මා තිස්ස මෙත්තෙය්‍යො)
කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා
කො උභන්තමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙමන්තා න ලිප්පති[2]
කං බ්‍රූසි මහාපුරිසො'ති
කො'ධ සිබ්බනිමච්චගා[3]?

2-2 කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා (මෙත්තෙය්‍යා'ති භගවා)
වීතතණ්හො සදා සතො
සඞ්ඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු
තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා.

2-3 සො උභන්තමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති
තං බ්‍රූමි මහා පුරිසො'ති
සො[4]'ධ සිබ්බනිමච්චගා.

තිස්සමෙත්තෙය්‍යමාණවපුච්ඡා නිට්ඨිතා.

---

3. පුණ්ණකමාණව පුච්ඡා

3-1 අනෙජං මූලදස්සාවිං (ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො)
අත්ථි පඤ්හෙන[5] ආගමං
කිංනිස්සිතා ඉසයො මනුජා
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා[6] දෙවතානං
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූ[7] ඉධ ලොකෙ
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං.

---

1. කොඉධ සන්තුස්සිතො—ව
2. නලිම්පති—ව
3. මජ්ඣගා—ව
4. සොධ—සු
5. පඤ්හෙනාගමං—සු
6. බ්‍රාහ්මණ (දෙව) සු
7. පුථුධ—P T S

2. තිස්සමෙත්තෙය්‍ය මාණව පෘච්ඡා

2–1. (ආයුෂ්මත් තිස්ස මෙත්තෙය්‍ය මෙසේ පිළිවිත්:) මෙලොවැ කවරෙක් සතුටු වූයේ ද, කවරක්හට (තෘෂ්ණා–දෘෂ්ටි) ඉඤ්ජනයෝ (කම්පනයෝ) නැද්ද, කවරෙක් අන්තද්වය විශිෂ්ට ඥානයෙන් දැනැ මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන් නො ඇලේ ද, කවරක්හු 'මහාපුරුෂ' යයි කියනු සේක් ද, කවරෙක් මෙහි තෘෂ්ණා සිබ්බනිය (ගෙතුම) ඉක්මැ ගියේ ද ? යි''

2–2. ('මෙත්තෙය්‍ය' යි අමතා බුදුහු මෙසේ වදළහ:) කාමයෙහි (ආදීනව දැක) බඹසර ඇති පහ වූ තෘෂ්ණා ඇති හැම කල්හි ස්මෘතිමත් වූ (අනිත්‍යාදි විසින්) දහම් විමසා (රාගාදිය නිවීමෙන්) නිවුණු යම් මහණෙක් වේ ද, ඔහට ඉඤ්ජිතයෝ නැත්තාහ.

2–3. හේ අන්තද්වය විශිෂ්ට ඥානයෙන් දැනැ මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන් නො ඇලෙයි, ඔහු 'මහාපුරුෂ' යයි කියමි. හේ මෙ ලොව්හි තෘෂ්ණා සිබ්බනිය ඉක්මැ ගියේ යි.

තිස්සමෙත්තෙය්‍යමාණව පෘච්ඡා නිමි.

පුණ්ණක මාණව පෘච්ඡා

3–1. (ආයුෂ්මත් පුණ්ණක මෙසේ විචාරයි:) තෘෂ්ණා රහිත වූ (එහෙයින්) අටලෝදහම්හි කම්පා රහිත වූ අකුශල මූලාදිය දක්නා සුලු වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇත්තමෝ ආම්හ, මෙලොවැ ඍෂිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ක්ෂත්‍රියයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන බොහෝ යාග කරුවෝ කුමක් ඇසිරි කළාහු දෙවියනට දෙය ධර්මය පයෙෂ්ෂණ කෙරෙත් ද? (යාග කෙරෙත් ද?) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, එ කරුණ මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්මි. තෙල වදළ මැනැවි.

3–2 යෙ කෙචි 'මෙ ඉසයො මනුජා (පුණ්ණකා'ති භගවා)
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූ ඉධ ලොකෙ
ආසිංසමානා[1] පුණ්ණක ඉත්ථභාවං
ජරංසිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසු.

3–3 යෙ කෙචි 'මෙ ඉසයො මනුජා (ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො)
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූ ඉධ ලොකෙ
කච්චිස්සු තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා
අතාරු ජාතිං ච ජරං ච මාරිස
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං.

3–4 ආසිංසන්ති[2] ථොමයන්ති අභිජප්පන්ති ජුහන්ති
(පුණ්ණකාති භගවා)
කාමාභි[3]ජප්පන්ති පටිච්ච ලාභං
තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා
නාත[4]රිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රෑමි.

3–5 තෙ චෙ නාතරිංසු යාජයොගා (ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො)
යඤ්ඤෙහි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස
අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ
අතාරි ජාතිං ච ජරං ච මාරිස
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං.

3–6 සඞ්ඛාය ලොකස්මිං පරොවරානි[5] (පුණ්ණකාති භගවා)
යස්සිඤ්ජිතං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ
සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො
අතාරි සො ජාති ජරන්ති බ්‍රෑමි'ති.

පුණ්ණකමාණව පුච්ඡා — නිට්ඨිතා

---

1. ආසීසමානා–ච
2. ආසීසන්ති–ච
3. කාමෙහි–අටුවා
4. නාතාරිංසු–ම ජ සං.
5. පරොපරානි–ච–P T S.

3-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය,) මෙලොවැ මේ සෘෂිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ක්‍ෂත්‍රියයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන යම් බොහෝ යාග-කරුවෝ දෙවියනට යාග කෙරෙත් ද, පුණ්ණකය, ඔහු ජරාව (සසරදුක) නිසා මේ මනුෂ්‍යාදිභාවය පතන්නාහු (දෙවියනට) යාග කෙරෙත්.

3-3. (ආයුෂ්මත් පුණ්ණක මෙසේ විචාරයි:) මෙලොවැ මේ සෘෂිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ක්‍ෂත්‍රියෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන යම් බොහෝ යාග-කරුවෝ දෙවියනට යාග කෙරෙත් ද, භාග්‍යවතුන් වහන්ස, කිම ඔහු යාගයෙහි අප්‍රමත්ත වූවාහු ජාතිය ත් ජරාව ත් තරණය කළාහු ද? නිදුකා-ණෙනි, එය මුඹ වහන්සේ විචාරමි. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, තෙල මට වදළ මැනැවි.

3-4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය, ඔහු රූප ප්‍රතිලාභාදිය) ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති, (යාගාදිය) පසසති, ජල්පනය කෙරෙති, පුදති, (රූපාදි) ලාභය සඳහා පුනපුනා කාමයන් මැ (අපට වන්නේ මැනැවැ'යි) කියත්. යාගයෙහි යෙදුණු භවරාගයෙන් රැඳුණු ඔහු ජාති ජරා (ආදි සසරදුක) තරණය නො කළාහ'යි කියමි.

3-5. (ආයුෂ්මත් පුණ්ණක මෙසේ විචාරයි:) නිදුකාණෙනි, යාග-යෙහි යෙදුණු ඔහු ඉදින් යාගයන් කරණ කොට ජාතියත් ජරාවත් නො තරණය කළාහු නම් නිදුකාණෙනි, එකල්හි දෙවිමිනිස්ලොවැ කවරෙක් ජාතියත් ජරාවත් තරණය කෙළේ ද? එකරුණ පුළුවුස්මි. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, තෙල මට වදළ මැනැවි.

3-6. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය,) සත්ලොවැ (පරාත්මභාව ස්වාත්මභාවාදී) පරාවරයන් නුවණින් විමසා (දත්) යම් ක්ෂීණාශ්‍රවයක්හට ලොවැ කිසි තැනෙක්හි ඉඤ්ජිතයෙක් නැද්ද, (කෙලෙස් සන්හිඳීමෙන්) ශාන්ත වූ (කායදුශ්චරිතාදී) ධූම විරහිත වූ (රාගාදි) උපද්‍රව රහිත වූ ආශා රහිත වූ ඒ ක්ෂීණාශ්‍රව තෙම ජාති ජරා තරණය කෙළේ යයි කියමි.

පූර්ණක මාණවකපෘච්ඡා නිමි.

4. මෙත්තගූමාණව පුච්ඡා

4–1 පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං (ඉච්චායස්මා මෙත්තගූ)
මඤ්ඤාමි තං වෙදගුං භාවිතත්තං
කුතො නු දුක්ඛා[1] සමුදාගතා ඉමෙ
යෙ කෙචි ලොකස්මිං අනෙකරූපා.

4–2 දුක්ඛස්ස වෙ මං[2] පභවං අපුච්ඡසි (මෙත්තගූ'ති භගවා)
තං තෙ පවක්ඛාමි යථා පජානං
උපධිනිදානා පභවන්ති දුක්ඛා
යෙ කෙචි ලොකස්මිං අනෙකරූපා.

4–3 යො වෙ[3] අවිද්වා උපධිං කරොති
පුනප්පුනං දුක්ඛමුපෙති මන්දො
තස්මා පජානං[4] උපධිං න කයිරා
දුක්ඛස්ස ජාතිප්පභවානුපස්සී.

4–4 යන්තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී[5] නො (ඉච්චායස්මා මෙත්තගූ)
අඤ්ඤං තං[6] පුච්ඡාම[7] තදිඞ්ඝ බ්‍රෑහි
කථන්නු ධීරා විතරන්ති ඔඝං
ජාති ජරං සොකපරිද්දවං ච[8]
තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

4–5 කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මං (මෙත්තගූති භගවා)
දිට්ඨෙ[9] ධම්මෙ අනීතිහං
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

4–6 තං චාහං අභිනන්දාමි
මහෙසි ධම්මමුත්තමං
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

1. දුක්ඛාය සදගතා—සු
2. වෙමං—ච—වි
3. යොවෙ—ච—වි
4. තස්මාභිජානං—සු
5. අකිත්තයීනො—ච—වි
6. අඤ්ඤඤ්ඤං—වි
7. පුච්ඡාමි—උ—සු
8. පරිදෙවං—ච—වි
පරිද්දංච—සු
9. දිට්ඨෙව ධම්මෙ—ච—සු—වි

4. මෙත්තගුමාණව ප්‍රශ්න

4-1. (ආයුෂ්මත් මෙත්තගු මෙසේ විචාරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඹ වහන්සේ විචාරමි. වදළ මැනව. මුඹ වහන්සේ ඥාන - වෙදයාගේ පරතෙරට පැමිණි කෙනකුන් කොට වැඩූ සිත් ඇති කෙනකුන් කොට හඟිමි. ලොවැ අනේක ස්වභාව වූ යම් කිසි දුක් කෙනෙක් වෙත් ද, මේ දුඃඛයෝ කොයින් උපන්නාහු ද?

4-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගු මාණවකය,) ජාත්‍යාදි දුකට කාරණය (තෙපි) මා විචාරව, එය ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට දන්නාත්තකු සෙයින් තොපට ප්‍රකාශ කරම්හ. ලොවැ අනෙක ස්වරූප වූ යම් දුක් කෙනෙක් ඇද්ද, ඒ හැම දුඃඛයෝ (තෘෂ්ණාදී) උපධි හෙතුයෙන් උපදනාහ.

4-3. අපණ්ඩිත වූ යමෙක් (තෘෂ්ණාදි) උපධිය කෙරේ ද, අඥාන වූ හෙතෙම පුනපුනා සසර දුකට පැමිණෙයි. එහෙයින් (සංස්කාරයන් අනිත්‍යාදි විසින්) දන්නේ සසරදුක ජාතිය ප්‍රභව කොට ඇතැ'යි දක්නේ (තෘෂ්ණාදි) උපධිය නො කරන්නේ යි.

4-4. (ආයුෂ්මත් මෙත්තගු මෙසේ විචාරයි:) ඇපි යමක් විචාළමෝ ද එය මුඹ වහන්සේ අපට වදළ සේක. අන් කරුණකුදු මුඹ වහන්සේ විචාරම්හ, එය දුන් වදළ මැනැව, නුවණැත්තෝ (කාමාදි චතුර්විධ) ඔඝයත්,ජාති,ජරා,ශෝක,පරිදේව දුකත් කෙසේ ඉක්මවත් ද? සර්වඥ මුනිවූ මුඹ වහන්සේ අයදිමි. එය මට විසඳා වදළ මැනැව. යම් හෙයකින් මුඹ වහන්සේ විසින් තෙල දහම (සත්ත්වයන් විසින් අවබොධ කරන සේ පැනවීම් වශයෙන්) දන්නා ලද ද එහෙයිනි.

4-5. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: ''මෙත්තගු මාණවකය,)ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ දක්නාලද දුඃඛාදි ධර්මයෙහි නොහොත් මෙ අත්බැවහි මැ ආත්ම ප්‍රත්‍යක්ෂ වූ යම් දහමක් දැන ලොවැ විසත්තිකා සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් ඒ නිර්වාණධර්මය ද (නිර්වාණගාමිනී ප්‍රතිපද්ධර්මය ද) තොපට ප්‍රකාශ කරන්නෙමි''යි.

4-6. මහර්ෂීන් වහන්ස, ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ යම් දහමක් දැන ලොවැ විසත්තිකා (තෘෂ්ණා)ව තරණය කරන්නේ නම්, මම මුඹ වහන්සේ ගේ ඒ (ධර්මද්‍යොතක) වචනය ද රුස්මි, උත්තම වූ ඒ ධර්මය ද රුස්මි.

4-7 යං කිඤ්චි සම්පජානාසි[1] (මෙත්තගූ'ති භගවා)
උද්ධං අධො තිරියං චාපි මජ්ඣෙ
එතෙසු නන්දිං[2] ච නිවෙසනං ච
පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙ.

4-8 එවංවිහාරී සතො අප්පමත්තො
භික්ඛු චරං හිත්වා මමායිතානි
ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච[3]
ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛං.

4-9 එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො (ඉච්චායස්මා මෙත්තගූ)
සුකිත්තිතං ගොතම නූපධීකං
අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛං
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

4-10 තෙ චාපි නූන පජහෙය්‍යු දුක්ඛං
යෙ ත්වං මුනි අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය
තං තං නමස්සාමි සමෙච්ච නාග
අප්පෙව මං (භගවා) අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය.

4-11 යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුං[4] ආභිජඤ්ඤා (මෙත්තගූ'ති භගවා)
අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං
අද්ධා හි සො ඔඝමිමං අතාරි
තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකඞ්ඛො.

4-12 විද්වා ච යො[5] වෙදගූ නරො ඉධ
භවාභවෙ සඞ්ගමිමං විසජ්ජ
සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො
අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමී ති.

මෙත්තගූමාණව පුච්ඡා — නිට්ඨිතා

1. සංජානිසි-ච-වි
2. නන්දි ච-ච-වි
3. පරිදෙවං-ච-වි
4. වෙදගු මභිජඤ්ඤා-සු
5. විද්වා ච සො-PTS.

4-7. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගු මාණවකය, අනාගතකාලාදි) උඩ ද (අතීතකාලාදි) යට ද (වර්තමාන කාලාදි) මැද සරස ද වූ යම් කිසි ධර්මජාතයක් තෙපි දන්නවූ නම් තෙල උද්ධාදි ධර්මයෙහි තෘෂ්ණාව ද දෘෂ්ටිනිවෙසනය ද අභිසංස්කාර විඥානය ද දුරු කරව, දුරු කොට (දෙවැදෑරුම්) භවයෙහි නො සිටිනේ යි.

4-8. මෙසේ වාසය කරනසුලු ස්මෘතිමත් වූ අප්‍රමත්ත වූ මහණ තෙම මමත්වයන් හැරපියා හැසිරෙනුයේ විද්වත් වූයේ මෙ සස්නෙහි මැ නොහොත්, මෙ අත්බව්හි මැ ජාතිය ද ජරාව ද සෝක-පරිදේව දුක ද දුරලන්නේ යි.

4-9. (ආයුෂ්මත් මෙත්තගු මෙසේ විචාරයි:) මහර්ෂි වූ මුඹ වහන්සේ ගේ තෙල වචනය පිළිගනිමි. ගෞතමයන් වහන්ස, (මුඹ වහන්සේ විසින් නිරුපධි වූ නිර්වාණය මොනොවට ප්‍රකාශ කරනලද. යම් හෙයින් බුදුහු ඒකාන්තයෙන් වෘත්තදුඃඛය දුරලූහු ද එහෙයින් මැ මුඹ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්නාලද.

4-10. මුනි වූ සර්වඥයන් වහන්ස, මුඹ වහන්සේ යම් කෙනකුන්ට සකසා (හැම කල්හි හෝ) ඔවා දෙන සේක් ද, ඔහුදු දුක් දුරලන්නාහ'යි හඟිමි. බුද්ධනාගයන් වහන්ස, එහෙයින් එළඹ මුඹ වහන්සේ නමදිමි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට එක්වන් අවවාද කරන්නාහු නම් මැනැව.

4-11. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගු මාණවකය,) තෙපි බාහිතපාපි බ්‍රාහ්මණ වූ යමක්හු මාර්ගඥානයෙන් නිවනට පැමිණියකු කොට (රාගාදි) කිඤ්චන රහිතයකු කොට කාමයෙහි ද භවයෙහි ද නො ඇලුණක්හු කොට දන්නවු ද, ඒකාන්තයෙන් හෙතෙම මේ (කාමාදි) චතුරෞඝය තරණය කෙළේ යැ. ඔඝතරණය කළා වූ ද (රාගාදි) ඛිල රහිත වූ (දුඃඛාදියෙහි) කාංක්ෂා රහිත වූ හෙතෙම නිර්වාණපාරයට ගියේ ය.

4-12. තවද මෙ සස්නෙහි (ආත්මභවයෙහි හෝ) විද්වත් වූ ඥානවේදයෙන් නිවනට පැමිණි යම් සත්ත්වයෙක් කුදුමහත් භවයෙහි මේ (රාගාදි) සඞ්ගය දුරලා සිටියේ ද විගත තෘෂ්ණා ඇති හෙතෙම අනුපද්‍රව වූයේ ආශා රහිත වූයේ වෙයි. හෙතෙම ජාති ජරා (මරණය) තරණය කෙළේ යයි කියමි.

මෙත්තගු මාණවක පෘච්ඡා නිමි.

5. ධොතකමාණව පුච්ඡා

5–1 පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං (ඉච්චායස්මා ධොතකො)
වාචා'භිකඞ්ඛාමි මහෙසි තුය්හං
තව සුත්වාන නිග්ඝොසං[1]
සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො.

5–2 තෙන හාතප්පං කරොහි (ධොතකා'ති භගවා)
ඉධෙව නිපකො සතො
ඉතො සුත්වාන නිග්ඝොසං
සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො.

5–3 පස්සාමහං දෙව මනුස්ස ලොකෙ (ඉච්චායස්මා ධොතකො)
අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණමිරියමානං
තං තං නමස්සාමි සමන්තචක්ඛු
පමුඤ්ච මං සක්ක[2] කථංකථාහි.

5–4 නාහං සහිස්සාමි[3] පමොචනාය (ධොතකා'ති භගවා)
කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙ
ධම්මං ච සෙට්ඨං ආජානමානො
එවං තුවං ඔඝමිමං තරෙසි.

5–5 අනුසාස බ්‍රහ්මෙ කරුණායමානො (ඉච්චායස්මා ධොතකො)
විවෙකධම්මං යමහං විජඤ්ඤං
යථාහං[4] ආකාසො'ව අව්‍යාපජ්ජමානො[5]
ඉධෙව සන්තො අසිතො චරෙය්‍යං.

5–6 කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තිං[6] (ධොතකා'ති භගවා)
දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහං
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

---

1. නිඝොසං–වි–ච
2. මං මඝ–වි–ච
3. ස ගමිස්සාමි–සි–මු
4. යථාහමාකාසො–සු
5. අබ්‍යාපජ්ඣමානො–වි–ච–PTS.
6. තෙ සන්ති–වි–ච

5. ධොතකමාණව පෘච්ඡා

5–1. (ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විචාරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්මි, තෙල වදළ මැනැව. මහර්ෂීන් වහන්ස, මුඹ වහන්සේ ගේ වදන් රුස්නෙමි. මුඹ වහන්සේ ගේ ධර්මනිර්ඝොෂය අසා තමාගේ (රාගාදිය) නිවනු සඳහා (අධිශීලාදියෙහි) හික්මෙන්නෙමි.

5–2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධොතකය,) එසේ වී නම් මෙහි ම නුවණැති වැ සිහි ඇති වැ උත්සාහ කරව. මෙහි මාගේ වචන අසා තමාගේ කෙලෙස් නිවනු පිණිස (ත්‍රිවිධ ශික්ෂාහි) හික්මෙන්නේ යැ.

5–3. (ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විචාරයි:) මම දෙව් මිනිස් ලොවැ හැසිරෙන පලිබොධ රහිත වූ (බාහිතපාපී හෙයින්) බ්‍රාහ්මණ වූ දෙවෑති දේවයන් දකිමි. සමතැස් ඇතියාණෙනි. එබඳු වූ මුඹ වහන්සේ නමදිමි. ශාක්‍යයන් වහන්ස, විචිකිත්සායෙන් මා මුදනු මැනැව.

5–4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධොතකය,) ලොවැ විචිකිත්සා ඇති කිසිවකු මුදන්නට මම නො හැක්කෙමි, නොහොත් උත්සාහ නො කෙරෙමි. තෙපි ශ්‍රෙෂ්ඨ ධර්මය (නිවන) දන්මින් මෙසේ මේ ඕඝය තරණය කරන්නාවූ යැ.

5–5. (ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විචාරයි:) ශ්‍රෙෂ්ඨයන් වහන්ස, මම යම් සියලු සංස්කාරයන්ගෙන් විවික්ත වූ නිර්වාණ ධර්මයක් දනගන් නෙම් නම් යම්සේ මම් ආකාශය සෙයින් නානාප්‍රකාර බවට නො පැමිණෙන් නෙම්, මෙ අස්නෙහි මැ හුන්නෙම් නොහොත් නිවුනෙම්, (තෘෂ්ණා–දෘෂ්ටි) නිශ්‍රය රහිත වැ හැසිරෙන්නෙම් නම් එසෙයින් (මට) අනුකම්පා කෙරෙමින් අනුශාසන කළ මැනව.

5–6. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධොතකය,) ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ දක්නා ලද දුඃඛාදි ධර්මයෙහි නොහොත් මෙ අත්බව්හි මැ ආත්මප්‍රත්‍යක්ෂ වූ යම් දහමක් දැන ලොවැ විසත්තිකා සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් ඒ නිර්වාණ ධර්මය (ද නිර්වාණගාමිනී ප්‍රතිපද් ධර්මය ද) තොපට ප්‍රකාශ කරන්නෙමි.

5-7 තං[1] චාහං අභිනන්දාමි (ඉච්චායස්මා ධොතකො)
මහෙසි සන්ති මුත්තමං
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

5-8 යං කිඤ්චි සම්පජානාසි (ධොතකා'ති භගවා)
උද්ධං අධො තිරියං චාපි මජ්ඣෙ
එතං විදිත්වා සඞ්ගො'ති ලොකෙ
භවාභවාය මාකාසි තණ්හන්ති.

ධොතකමාණව පුච්ඡා — නිට්ඨිතා.

---

6. උපසීවමාණව පුච්ඡා

6-1 එකො අහං සක්ක, මහන්ත මොඝං (ඉච්චායස්මා උපසීවො)
අනිස්සිතො නො විසහාමි තරිතුං[2]
ආරම්මණං බ්‍රෑහි සමන්තචක්ඛු
යං නිස්සිතො ඔඝමිමං තරෙය්‍යං.

6-2 ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතිමා (උපසීවා'ති භගවා)
නත්ථීති නිස්සාය තරස්සු ඔඝං
කාමෙ පහාය විරතො කථාහි
තණ්හක්ඛයං නත්තමහාභිපස්ස[3].

6-3 සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො (ඉච්චා යස්මා උපසීවො)
ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වා අඤ්ඤං[4]
සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙ'ධිමුත්තො
තිට්ඨෙ නු සො තත්ථ අනානුයායී[5]

6-4 සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො (උපසීවාති භගවා)
ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වමඤ්ඤං
සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙ'ධිමුත්තො
තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්ථ අනානුයායී.

---

1. තංචාහමභිනන්දාමි-සු
2. තාරිතුං ජ-සං,
3. රත්තිමහාභිපස්ස-ච-වි
4. හිත්වා මඤ්ඤං-ම-ජ-සං
5. අනානුවායී-ච-වි
අධිමුත්තො-PTS

5–7. (ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ කී:) මහර්ෂීන් වහන්ස, ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙන්නුයේ යම් දහමක් දැන ලොවැ විසත්තිකා (තෘෂ්ණා) ව තරණය කරන්නේ නම් මම මුඹ වහන්සේ ගේ ඒ ධර්මදෙශනක වචනය ද රුස්මි, උත්තම වූ ඒ ශාන්තිය ද රුස්මි.

5–8. (බුදුහු මෙසේ වදාළහ: ධොතකය,) (අනාගතකාලාදි) උඩ ද (අතීතකාලාදි) යට ද (වර්තමාන කාලාදි) මැද සරස ද වූ යම් කිසි ධර්ම ජාතයක් තෙපි දන්නවූ නම් තෙල ලොවැ සඞ්ග (ලග්නා තැන) යැ යි දැනැ කුදුමහත් භවයෙහි තෘෂ්ණා නො කරව යි,

ධොතක මාණව පෘච්ඡා නිමි.

උපසීව මාණව පෘච්ඡා

6–1. (ආයුෂමත් උපසීව මෙසේ විචාරයි:) ශාක්‍යමුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස, එකලා වූ මම (කිසි පුහුලකු හෝ දහමක් හෝ) ඇසුරු නො කෙළෙම් මහත් වූ (කාමාදි) ඔසය තරණය කරන්නට නො හැකි වෙමි. සමතැස් ඇති සම්ඥයන් වහන්ස, (යම් පුහුලකු හෝ දහමක් ඇසුරු කෙළෙම්) මේ කෙලෙස් වතුරු තරණය කෙරෙම් නම් ඒ නිශ්‍රය වදාළ මැනැවි.

6–2. (බුදුහු මෙසේ වදාළහ: උපසීව මාණවකය,) සිහි ඇතියෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තිය (අනිත්‍යාදි විසින්) දක්මින් 'නත්ථි කිඤ්චි'යි පැවැති ඒ සමවත ඇසුරු කොට චතුරෝඝය තරණය කර. වස්තුකාම ක්ලේශකාම හැරපියා කථංකථා සඞ්ඛ්‍යාත විචිකිත්සායෙන් වැළැකුණෙහි රෑදවල්හි තෘෂ්ණාක්ෂය සඞ්ඛ්‍යාත නිවන විභූත කොට දක්නෙහි.

6–3. (ආයුෂමත් උපසීව මාණවක මෙසේ විචාරයි:) යමෙක් සියලු කාමයන්හි පහ වූ රාග ඇතියේ අන්‍ය වූ යට සමවත් හැරපියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඇසුරු කෙළේ උත්තම වූ සංඥවිමොක්ෂයෙහි ඇලුණේ නම් හෙතෙම ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි වියොගයට නො යන සුලු වැ සිටිනේ ද?

6–4. (බුදුහු මෙසේ වදාළහ: උපසීව මාණවකය,) යමෙක් සියලු කාමයන්හි වීතරාග වූයේ අන්‍ය වූ යට සමවත් හැරපියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඇසුරු කෙළේ උත්තම වූ සංඥා විමොක්ෂයෙහි ඇලුණේ නම් හෙතෙම (එයින්) නො පිරිහෙමින් ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි (කප් සැටදහසක්) සිටිනේ යි.

6–5 තිට්ඨෙ චෙ සො තත්‍ථ අනානුයායී (ඉච්චායස්මා උපසීවො)
පූගම්පි වස්සානං සමන්තචක්ඛු
තත්‍ථෙව සො සීති සියා[1] විමුත්තො
චවෙථ[2] විඤ්ඤාණං තථාවිධස්ස.

6–6 අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා (උපසීවා’ති භගවා)
අත්‍ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං
එවං මුනී නාමකායා විමුත්තො
අත්‍ථං පලෙති න උපෙති[3] සඞ්ඛං.

6–7 අත්‍ථං ගතො සො උදවා[4] සො නත්‍ථි (ඉච්චායස්මා උපසීවො)
උදාහු වෙ සස්සතියා අරොගො
තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

6–8 අත්‍ථං ගතස්ස න පමාණමත්‍ථි (උපසීවාති භගවා)
යෙන නං වජ්ජු තං තස්ස නත්‍ථි
සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමූහතෙසු
සමූහතා වාදපථාපි සබ්බෙ’ති.

උපසීවමාණව පුච්ඡා නිට්ඨිතා.

7. නන්දමාණව පුච්ඡා

7–1 සන්ති ලොකෙ මුනයො (ඉච්චායස්මා නන්දො)
ජනා වදන්ති තයිදං කථංසු
ඤාණූපපන්නං නො මුනිං වදන්ති
උදාහු වෙ ජීවිතෙනූපපන්නං.

7–2 න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන (නන්දා’ති භගවා)
මුනීධ නන්ද කුසලා වදන්ති
විසෙනිකත්වා අනීඝා නිරාසා
චරන්ති යෙ තෙ මුනයො’ති බ්‍රෑමි.

1. සො තියා විමුත්තො–ච–වි
2. හාවෙථ–උ–ච–වි
3. නොපෙති–සු
4. උදහිසො නත්‍ථි–ච–වි

6–5. (ආයුෂමත් උපසීව මෙසේ විචාරයි:) සමතැස් ඇති සර්‍වඥයන් වහන්ස, ඉදින් හෙතෙම එයින් නො පිරිහෙන සුලු වූයේ නොයෙක් හවුරුදු සියදහස් ගණන් ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි සිටිනේ නම් හෙතෙම එහි මැ දුකින් මිදුණේ ශීතිභාවයට පැමිණියේ එහි මැ සිටිනේ ද එබඳු වූවහු ගේ විඥානය එහි මැ පිරිනිවේ ද?

6–6. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසීව මාණවකය,) වාතවෙගයෙන් බැහැර කරන (නිවන) ලද ගිනිසිළෙක් යම්සේ අස්තයට යේ ද, (නිවේ ද,) (අසෝ දිගට ගියේ යැ යි) ව්‍යවහාරයට නොයේ ද, එසෙයින් මැ (එහි උපන්) ශෛක්‍ෂ මුනි තෙම නාම කයින් මිදුණේ අස්තයට යෙයි. ක්‍ෂත්‍රියා දි ව්‍යවහාරයට නො යෙයි.

6–7. (ආයුෂමත් උපසීව මෙසේ විචාරයි:) (මුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස,) ඒ පුද්ගල තෙම අස්තයට ගියේ (නිරුද්ධ වූයේ) නොහොත් අවිද්‍යමාන වූයේ ද? නොහොත් ඒකාන්තයෙන් ශාශ්‍වතභාවයෙන් අරොග වූයේ (අවිපරිණාම ස්වභාව, ඇත්තේ) සිටිනේ ද? මුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස, එය මට මැනැවින් ප්‍රකාශ කළ මැනැව. යම් හෙයකින් මුඹ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්නා ලද ද එහෙයිනි.

6–8. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසීව මාණවකය,) අනුපාදිශෙෂ නිර්‍වාණධාතුයෙන් පිරිනිවියාහට (රූපාදි) ප්‍රමාණයෙක් නැත. (රාගාදි) යමෙකින් ඔහුට කියන්නාහු නම් එය ඔහුට නැත. (සකන්ධාදි) සියලු දහම නැසූ කල්හි හැම (කෙලශාදි) වාදපථයෝ ද නසන ලදහ'යි.

උපසීව මාණවක පෘච්ඡා නිමි.

---

7. නන්‍දමාණවක පෘච්ඡා

7–1. (ආයුෂමත් නන්‍දමාණවක මෙසේ විචාරයි:) 'ලොවැ මුනිහු ඇත්තාහ'යි ජනයෝ කියති. එය කෙසේ ද? (සමාපත්ති–අභිඥා) ඥානයෙන් සමුපෙත වූවහු 'මුනි' යැයි කියත් ද? නොහොත් රූක්‍ෂ ජීවිතයෙන් සමුපෙත වූවහු 'මුනි' යැ යි කියත් ද?

7–2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: නන්‍දය,) මෙ සස්නෙහි (සකන්ධාදියෙහි) දක්‍ෂයෝ දෘෂ්ටියෙන් ශ්‍රැතියෙන් ඥානයෙන් 'මුනි' යැයි නො කියති. යම් කෙනෙක් කෙලෙස් සෙනඟ නසා (රාගාදි) ව්‍යසන රහිත වැ ආශා රහිත වැ හැසිරෙත් නම් ඔහු 'මුනිහු' යැ යි මම කියමි.

7–3 යෙ කෙචි'මෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ (ඉච්චායස්මා නන්දො)
දිට්ඨෙ[1] සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං
කච්චි සු තෙ භගවා තත්ථ යථා චරන්තා
අතාරු ජාතිං ච ජරං ච මාරිස
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං.

7–4 යෙ කෙචි'මෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ (නන්දා'ති භගවා)
දිට්ඨෙ සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං
කිඤ්චාපි තෙ තත්ථ යථා චරන්ති
නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රෑමි.

7–5 යෙ කෙචි'මෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ (ඉච්චායස්මා නන්දො)
දිට්ඨෙ[2] සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං.

7–6 තෙ[3] චෙ මුනී බ්‍රෑහි අනොඝතිණ්ණෙ[4]
අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ
අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං.

7–7 නාහං[5] සබ්බෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ (නන්දාති භගවා)
ජාති ජරාය නිවුතා'ති බ්‍රෑමි
යෙ සුධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා
සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං
අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං
තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ
තෙ[6] වෙ නරා ඔඝතිණ්ණා'ති බ්‍රෑමි.

---

1. දිට්ඨෙන-සු
දිට්ඨසුතෙන-ච-වි-P T S.
දිට්ඨස්සුතේන-ම ජ සං
2. කච්චිස්සු-වි-ච P T S.
3. සචෙ-උ-සු
4. අනොඝ තිණ්ණා-උ-ච-වි
5. නාවාහං-ච-වි
6. යෙ කෙ නරා-උ

7-3. (ආයුෂමත් නන්දමාණවක මෙසේ විචාරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, යම් කිසි මහණ බමුණු කෙනෙක් දෘෂ්ටයෙනුදු ශ්‍රැතයෙනුදු ශුද්ධිය (මුක්තිය) කියත් නම් ශීල ව්‍රතයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් නම්, අනේකවිධ කොතුහලමඞගලයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් නම්, නිදුකාණන් වහන්ස, කිම ඔහු (ඒ දෘෂ්ටිගතිකයෝ) ඒ දෘෂ්ටියෙහි ගුප්ත වැ වසන්නාහු ජාතිය ත් ජරාව ත් තරණය කළාහු ද? භාග්‍යවතුන් වහන්ස මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්මි. තෙල කරුණ වදළ මැනැව.

7-4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: නන්‍දය,) යම් කිසි මේ මහණ බමුණු කෙනෙක් දෘෂ්ටයෙනුදු ශ්‍රැතයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් ද ශීල ව්‍රතයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් ද, අනෙකවිධ කොතුහලමඞගලයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් ද, වැළිත් ඔහු ඒ දෘෂ්ටියෙහි ගුප්ත වැ වෙසෙත් නම් ජාතියත් ජරාවත් තරණය නො කළාහ' යි කියමි.

7-5,6 (ආයුෂමත් නන්‍දමාණවක මෙසේ විචාරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, යම් කිසි මේ මහණබමුණු කෙනෙක් දෘෂ්ටයෙනුදු ශ්‍රැතයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් ද, ශීලව්‍රතයෙනුදු, ශුද්ධිය කියත් ද අනේකවිධ කොතුහල මඞගලයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් ද මුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස, ඉදින් ඒ දෘෂ්ටි ගතිකයන් ඕඝ තරණය නො කළවුනැ'යි වදරන්න වූ නම්, නිදුකාණන් වහන්ස, වැළිත් දෙවිමිනිස් ලොවැ කවරෙක් ජාතිය ත් ජරාව ත් තරණය කෙළේ ද? භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්මි. තෙල කරුණ වදළ මැනැවි.

7-7. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: නන්‍දය,) මම් හැම මහණ බමුණහු ජාති ජරා විසින් අවුරන ලදහ'යි නො කියමි. මෙලොවහි යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ටිශුද්ධිය ද ශ්‍රැතශුද්ධිය ද මුතශුද්ධිය ද ශීලව්‍රතශුද්ධිය ද හැරපියා හැම අනෙකවිධ කොතුහලමඞගල ශුද්ධිය ද හැරපියා තෘෂ්ණාව පිරිසිඳ දන අනාශ්‍රව වූවාහු ද එ සත්හු ඒකාන්තයෙන් ඕඝතරණය කළාහ යි කියමි.

7–8 එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො (ඉච්චායස්මා නන්දො)
සුකිත්තිතං ගොතම නූපධීකං
යෙ සුධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා
සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං
අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං
තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ
අහම්පි තෙ ඔඝතිණ්ණා'ති බ්‍රූමීති.

නන්දමාණව පුච්ඡා — නිට්ඨිතා.

---

8. හෙමකමාණව පුච්ඡා

8–1 යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු (ඉච්චායස්මා හෙමකො)
හුරං[1] ගොතමසාසනා
ඉච්චාසි[2] ඉති භවිස්සති
සබ්බං තං ඉතිහීතිහං
සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං
නාහං තත්ථ අභිරමිං.

8–2 ත්වං ච මෙ ධම්මමක්ඛාහි
තණ්හා නිඝාතනං මුනි
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

8–3 ඉධ දිට්ඨ – සුත – මුත[3] –
විඤ්ඤාතෙසු පියරූපෙසු හෙමක
ඡන්දරාග[4]විනොදනං
නිබ්බානපදමච්චුතං.

8–4 එතදඤ්ඤාය යෙ[5] සතා
දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා
උපසන්තා ච තෙ සදා
තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකන්ති.

හෙමකමාණව පුච්ඡා — නිට්ඨිතා.

---

1. හුදං–ච–වි
2. ඉච්ඡාමි ඉති–ච–වි
3. සුතමුතං–සු–ච–වි
4. ඡන්ද හට විනොදනං–ච–වි
5. එත මඤ්ඤාය මෙසත–ච–වි

7-8. (ආයුෂ්මත් නන්දමාණවක මෙසේ කියයි:) මහර්ෂි වූ මුඹ වහන්සේ ගේ තෙල වදන් මම රුස්මි, ගෞතමයන් වහන්ස, උපධි රහිත වූ නිවන මොනොවට ප්‍රකාශ කරන ලද යැ. මෙ ලොව්හි යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ටි ශුද්ධිය ද ශ්‍රැතශුද්ධිය ද මුතශුද්ධිය ද ශීලව්‍රත ශුද්ධිය ද හැරපියා අනෙකවිධ වූ හැම කෞතූහල මඞ්ගල ශුද්ධිය ද හැරපියා තෘෂ්ණාව ත්‍රිවිධ පරිඥායෙන් පිරිසිඳ දැන අනාශ්‍රව වූවාහු නම් මම ද ඔහු 'ඔඝතරණය කළාහ'යි කියමි.

නන්දමාණව පෘච්ඡා නිමි.

---

8. හේමක මාණව පෘච්ඡා

8-1. (ආයුෂ්මත් හෙමක මාණවක මෙසේ කී:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, පෙර (බාවරී බ්‍රාහ්මණ දි යම් කෙනෙක් ගෞතම ශාසනයෙන් පළමු 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නේ ල' යි (යම් දහමක් මට ප්‍රකාශ කළාහු ද එ හැම 'මෙසේ මෙසේ යැ'යි උපන් කථායෙක. එ හැම (කාමවිතර්කාදි) තර්ක වඩනාසුලු යැ. මම එහි නො ඇලුණෙමි.

8-2. මුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස, යම් දහමක් දැන සිහි ඇති වැ හැසිරෙනුයේ ලොවැ විසත්තිකා සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් එබඳු වූ, තෘෂ්ණාව වනසන දහමක් මුඹ වහන්සේ මට වදළ මැනව.

8-3. හෙමක මාණවකය, මෙලො වැ රූපායතන ශබ්දායතන ගන්ධ-රස-ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යායතන ධර්මායතන සඞ්ඛ්‍යාත වූ ප්‍රිය ස්වභාවයන්හි ඡන්දරාගය දුරු කිරීම ච්‍යුති රහිත වූ නිර්වාණපදය වෙයි.

8-4. ස්මෘතිමත් වූ දක්නාලද (අනිත්‍යාදි) දහම් ඇති යම් රහත් කෙනෙක් තෙල අමාමහනිවන (මාර්ගඥානයෙන්) දැන (ක්ලෙශ පරිනිර්වාණයෙන් පිරිනිවියාහු සන්හිඳුණාහු ද වෙත්. නම් ඔහු හැම කල්හි ලොවැ විසත්තිකා සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කළාහු වෙත්.

හේමක මාණව පෘච්ඡා නිමි.

9. තොදෙය්‍යමාණව පුච්ඡා

9–1 යස්මිං කාමා න වසන්ති (ඉච්චායස්මා තොදෙය්‍යො)
තණ්හා යස්ස න විජ්ජති
කථංකථා ච යො තිණ්ණො
විමොක්ඛො තස්ස කීදිසො.

9–2 යස්මිං කාමා න වසන්ති (තොදෙය්‍යාති භගවා)
තණ්හා යස්ස න විජ්ජති
කථංකථා ච යො තිණ්ණො
විමොක්ඛො තස්ස නාපරො.

9–3 නිරාසසො[1] සො උද ආසසානො (ඉච්චායස්මා තොදෙය්‍යො)
පඤ්ඤාණ[2] වා සො උද පඤ්ඤකප්පී
මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤං
තං මෙ වියාචික්ඛ සමන්තචක්ඛු.

9–4 නිරාසසො සො න සො ආසසානො
පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකප්පී
එවම්පි තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන
අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තන්ති.

තොදෙය්‍යමාණව පුච්ඡා — නිට්ඨිතා.

---

10. කප්පමාණව පුච්ඡා

10–1 මජ්ඣෙ සරස්මිං[3] තිට්ඨතං[4] (ඉච්චායස්මා කප්පො)
ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ
ජරාමච්චුපරෙතානං
දීපං[5] පබ්‍රූහි මාරිස
ත්වං ච මෙ දීපමක්ඛාහි
යථයිදං නාපරං සියා.

---

1. නිරාසංසො-PTS.
2. පඤ්ඤාණං වා සො-මජසං
3. සරස්මිං—සී-මු
4. තිට්ඨන්ති—සී-මු
5. දීපං—සී-මු

9. තෝදෙය්‍ය මාණවක පෘච්ඡා

9–1. (ආයුෂ්මත් තොදෙය්‍ය මාණවක මෙසේ විචාරයි:) යමක්හු කෙරෙහි කාමයෝ නො ලගිත් ද, යමක්හට තෘෂ්ණාව නැද්ද, යමෙක් විචිකිත්සාවත් තරණය කෙළේ ද, ඔහු ගේ විමොක්ෂය කෙබඳු ද?

9–2. (බුදුහු මෙසේ වදාළහ: තොදෙය්‍ය මාණවකය,) යමක්හු කෙරෙහි කාමයෝ නො ලගිත් ද, යමක්හට තෘෂ්ණාව නැද්ද, යමෙක් විචිකිත්සාවත් තරණය කෙළේ ද, ඔහට අන්‍ය විමොක්ෂයෙක් නැති.

9–3. ඒ මුනි තෙම තෘෂ්ණා රහිත වූයේ ද නොහොත් තෘෂ්ණා සහිත වූයේ ද, හේ ප්‍රඥා ඇතියේ ද නොහොත් (සමාපත්ති ආදි) ඥානයෙන් තෘෂ්ණා කල්ප දෘෂ්ටිකල්ප කරනුයේ ද, ශාක්‍යයන් වහන්ස, යම්සේ මම මුනිහු දනගන්නෙම් නම් සමන්තචක්ෂු වූ භාග්‍යවතුන් වහන්ස, එසෙයින් එකරුණ මට ප්‍රකාශ කළ මැනැව.

9–4. ඒ මුනි තෙම තෘෂ්ණා රහිත වෙයි, හේ තෘෂ්ණා සහිත වූයේ නො වෙයි. හේ ප්‍රඥා ඇත්තේ යැ නො ද (සමාපත්ති ආදි) ඥානයෙන් තෘෂ්ණාකල්ප දෘෂ්ටිකල්ප කරනුයේ වෙයි. තොදෙය්‍ය මාණවකය, මෙසේ (තෙපි) කාමයෙහි ද භවයෙහි ද නො ඇලුණු පලිබොධ නැතියහු 'මුනි' යැ යි දනගනුව' යි.

තෝදෙය්‍යමාණව පෘච්ඡා නිමි.

10. කප්පමාණව පෘච්ඡා

10–1. (ආයුෂ්මත් කප්පමාණවක මෙසේ විචාරයි:) නිදුකාණන් වහන්ස, (පෙර–පර කෙළවරරහිත බැවින්) මධ්‍ය වූ සංසාරයෙහි සිටුනා වූ ජරායෙන් හා මරණයෙන් හා මඩනා ලද්දවුනට (ජාත්‍යාදි) මහද්භය ඇති (කාමාදි) ඔඝය උපන් කල්හි ප්‍රතිෂ්ඨාව වදාළ මැනැව. මුඹ වහන්සේ වැළිත් යම්සේ මෙ දුක යළි නො වන්නේ නම් එසෙයින් මට ප්‍රතිෂ්ඨාව වදාළ මැනැවි.

10–2 මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං (කප්පාති භගවා)
ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ
ජරාමච්චුපරෙතානං
දීපං පබ්‍රෑමි කප්ප තෙ.

10–3 අකිඤ්චනං[1] අනාදානං
එතං දීපං අනාපරං
නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රෑමි
ජරාමච්චුපරික්ඛයං.

10–4 එත දඤ්ඤාය යෙ සතා
දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා
න තෙ මාරවසානුගා
න තෙ මාරස්ස පද්ධගූති.

කප්පමාණව පුච්ඡා — නිට්ඨිතා

11. ජතුකණ්ණිමාණව පුච්ඡා

11–1 සුත්වාන'හං වීරමකාමකාමිං (ඉච්චායස්මා ජතුකණ්ණි)
ඔඝාතිගං පුට්ඨුමකාමමාගමං
සන්තිපදං බ්‍රෑහි සහජනෙත්ත
යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං,

11–2 භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරියති
ආදිච්චොව පඨවිං තෙජී තෙජසා
පරිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භූරිපඤ්ඤ
ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං
ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං.

11–3 කාමෙසු විනය ගෙධං (ජතුකණ්ණීති භගවා)
නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතො
උග්ගහිතං නිරත්තං වා
මා තෙ විජ්ජිත්ථ කිඤ්චනං.

1. ආකිඤ්චනං—උ–එ–වි

10–2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: කප්පමාණවකය,) මධ්‍ය වූ සසර සිටුනා වූ ජරාවෙන් හා මරණයෙන් හා මඩනා ලද්දවුනට (ජාත්‍යාදි) මහද්භය ඇති (කාමාදි) ඔඝය උපන් කල්හි ප්‍රතිෂ්ඨාව කප්පය තොපට කියමි.

10–3. අපර ප්‍රතිෂ්ඨා රහිත වූ තෙල ප්‍රතිෂ්ඨාව (රාගාදි) කිඤ්චන (පලිබොධ) රහිත යැ, ආදාන (තෘෂ්ණා) රහිත යැ, ජරා මරණ ව්‍යුපශමය වූ එය 'නිවනැ' යි කියමි.

10–4. සමෘතිමත් වූ දක්නා ලද (අනිත්‍යාදි) දහම් ඇති යම් රහත් කෙනෙක් තෙල නිවන දැන (කෙලශපරිනිර්වාණයෙන්) පිරිනිවියාහු වෙද්ද, ඔහු මාරවශයට ගියාහු නො වෙති. ඔහු මාරයාගේ මහ යන්නාහු (පරිවාරකයෝ) නො වෙත් යයි.

කප්පමාණව පෘච්ඡා නිමි.

---

11. ජතුකණ්ණිමාණව පෘච්ඡා

11–1. (ආයුෂමත් ජතුකණ්ණිමාණවක මෙසේ විචාරයි:) වීරයන් වහන්ස, මම් මුඹ වහන්සේ (කාමයන් නො කැමැති හෙයින්) අකාමකාමී වූ ඔඝය ඉක්ම වූ කෙනකැ යි අසා නිෂ්කාම වූ භාග්‍යවතුන් පුළුවුස්නට ආයෙමි. සහජාත වූ ඥානචක්ෂුස ඇතියාණෙනි ශාන්තිය හා ශාන්තිපදය (නිවන) හා වදළ මැනැව. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, තෙල කරුණ තථ්‍ය වූ පරිදි වදළ මැනැවි.

11–2. යම් හෙයකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තෙද ඇති හිරු තෙදින් පෘථිවිය සෙයින් කාමයන් මැඩලා වාසය කරන සේක් ද, එහෙයින් මහාප්‍රාඥයන් වහන්ස, මෙහි මැ ජාතිජරාවගේ ප්‍රහාණය වූ යම් දහමක් මම දැනගන්නෙම් නම් ඒ දහම මඳ ප්‍රඥාවණැති වූ මට වදළ මැනව.

11–3. (බුදුහු මෙසේ වදළහ. ජතුකණ්ණි මාණවකය,) නෛෂ්ක්‍රම්‍යය ක්ෂේම වශයෙන් දැක වස්තුකාම කෙලශකාමයෙහි තෘෂ්ණාව දුරු කරව, තෘෂ්ණාදෘෂ්ටි විසින් ගන්නා ලද්දෙක් හෝ හළයුත්තෙක් හෝ (රාගාදි) කිඤ්චනයෙක් හෝ නහමක් තොපට වේවා.

11-4 යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි[1]
පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං
මජ්ඣෙ[2] චෙ නො ගහෙස්සසි
උපසන්තො චරිස්සසි.

11-5 සබ්බසො නාම රූපස්මිං
වීතගෙධස්ස[3] බ්‍රාහ්මණ
ආසවා'ස්ස[4] න විජ්ජන්ති
යෙහි මච්චුවසං වජෙති.

ජතුකණ්ණිමාණව පුච්ඡා — නිට්ඨිතා.

12. භද්‍රාවුධමාණව පුච්ඡා

12-1 ඔකං[5] ජහං තණ්හච්ඡිදං අනෙජං (ඉච්චායස්මා භද්‍රාවුධො)
නන්දිං ජහං ඔඝතිණ්ණං විමුත්තං
කප්පං ජහං අභියාචෙ සුමෙධං
සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති[6] ඉතො.

12-2 නානා ජනා ජනපදෙහි සඞ්ගතා[7]
තව වීර[8] වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානා[9]
තෙසං තුවං සාධු වියාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

12-3 ආදානතණ්හං විනයෙථ සබ්බං (භද්‍රාවුධාති භගවා)
උද්ධං අධො තිරියං චාපි මජ්ඣෙ
යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියන්ති
තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුං.

12-4 තස්මා පජානං න උපාදියෙථ
භික්ඛු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ
ආදානසත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානො
පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තන්ති.

භද්‍රාවුධමාණව පුච්ඡා — නිට්ඨිතා.

---

1. විසොසෙති—සු
   විසොධෙහි—වි—ක
   විසොදෙහි—ච
2. මජ්ජෙ—ච—ක—වි
3. වීතරොවස්ස—ච—ක—වි
4. ආසවාස්ස—ච—ක—වි
5. ඔඝ—ච—වි—ක
6. අපනාමිස්සන්ති—ච—වි—ක
7. සංගතා—ච—වි—ක
8. ධීර—ච—වි—ක
9. අභිකඞ්ඛමානො—ච—වි—ක

11–4. අතීතයෙහි යම් සංස්කාරයෙක් වී නම් එය වියළුව, අනාගත සංස්කාරය තට නාහමක් කිස්වන (පලිබොධ) වෙවා, ඉදින් ප්‍රත්‍යුත්පන්න සංස්කාරයන් (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි විසින්) නො ගන්නෙහි නම් නිවුණෙක් වැ හැසිරෙන්නෙහි.

11–5. බමුණ, සර්ව්‍යප්‍රකාරයෙන් නාමරූපයෙහි පහකරන ලද තෘෂ්ණා ඇති ඒ රහත්හට යම් ආස්‍රව කෙනකුන් කරණ කොට මාරයාගේ වශයට යා නම්, ඒ ආස්‍රවයෝ නැත්තාහ'යි.

ජතුකණ්ණිමාණව පෘච්ඡා නිමි.

---

12. භද්‍රාවුධ මාණව පෘච්ඡා

12–1. (ආයුෂ්මත් භද්‍රාවුධ මෙසේ විචාරයි:) ආලය සඞ්ඛ්‍යාත ඕකය දුරළු ෂඩ්විධ තෘෂ්ණාකාය සිඳැලූ, අටලෝදහම්හි නො සැලෙන, අනාගත ප්‍රාර්ථනා සඞ්ඛ්‍යාත නන්දිය දුරළු චතුරොඝය තරණය කළා වූ කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදුණු, තෘෂ්ණා–දෘෂ්ටිකල්ප දුරළු, ශොභන ප්‍රඥා ඇති බුදුරදුන් වෙසෙසින් අයදිමි. නාග වූ මුඹ වහන්සේ ගේ වදන් අසා (බොහෝ ජනයෝ) මේ පහණ සැයෙන් නික්ම යෙත්.

12–2. වීරයන් වහන්ස, මුඹ වහන්සේ ගේ වදන් කැමැති වූ නානා ජනයෝ අඞ්ගාදි ජනපදයෙන් රැස් වූහු යැ. මුඹ වහන්සේ ඔවුනට දහම් දෙසුව මැනැව. යම් හෙයකින් තෙල දහම් මුඹ වහන්සේ විසින් දන්නා ලද ද එහෙයිනි.

12–3. (බුදුහු මෙමෙස් වදළහ: භද්‍රාවුධය,) අතීතානාගතවර්තමාන යෙහි වූ හැම ආදන තෘෂ්ණාව (තෘෂ්ණොපාදනය) දුරු කරවූ, යම් හෙයකින් ලොවැ (අතීතරූපාදි) යම් යම් වස්තුවක් දැඩි කොට ගනිත් ද, එහෙයින් මැ සකඩමාර තෙම සත්ත්වයා අනුවැ යෙයි.

12–4. එහෙයින් සමෘතිමත් වූ (සංස්කාරයන් අනිත්‍යාදි වශයෙන්) දන්නා වූ මහණ තෙම මේ ප්‍රජාව 'මෘත්‍යුධෙයයෙහි ඇලිණැ'යි දක්මින් (රූපාදි) ආදනයෙහි ඇලුණු සියලු ලොවැ (රූපාදි) කිසිවක් නො ගන්නේ යැ යි.

භද්‍රාවුධ මාණව පෘච්ඡා නිමි.

13. උදයමාණව පුච්ඡා

13–1 ඣායිං විරජමාසිනං[1] (ඉච්චායස්මා උදයො)
කතකිච්චං අනාසවං
පාරගුං සබ්බධම්මානං
අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං
අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රෑහි
අවිජ්ජාය පභෙදනං.

13–2 පහානං කාම[2] ච්ඡන්දානං (උදයාති භගවා)
දොමනස්සාන චූභයං
ථීනස්ස ච පනූදනං
කුක්කුච්චානං නිවාරණං

13–3 උපෙක්ඛා සති සංසුද්ධං
ධම්මතක්කපුරෙජවං
අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රෑමි
අවිජ්ජාය පභෙදනං.

13–4 කිං සු සංයොජනො ලොකො (ඉච්චායස්මා උදයො)
කිං සු තස්ස විචාරණං
කිස්සස්ස[3] විප්පහානෙන
නිබ්බානමිති වුච්චති.

13–5 නන්දිසංයොජනො ලොකො (උදයාති භගවා)
විතක්කස්ස විචාරණා
තණ්හාය විප්පහානෙන
නිබ්බානං ඉති වුච්චති.

13–6 කථං සතස්ස චරතො (ඉච්චායස්මා උදයො)
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති
භගවන්තං පුට්ඨුමාගම්ම
තං සුණොම වචො තව.

13–7 අජ්ඣත්තං ච බහිද්ධා ච
වෙදනං නාභිනන්දතො
එවං සතස්ස චරතො
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතීති.

උදයමාණවපුච්ඡා — නිට්ඨිතා

---

1. ඣායිං විරජං ආසිනං–ස්‍යා
2. කාම ඡන්දානං–සු
3. කිං ස්ස විප්පහානෙන–ම–ච වි–ක

13. උදයමාණව පෘච්ඡා

13–1. (ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විචාරයි:) ධ්‍යාන කරනසුලු වූ විගත රජස් ඇති වැ වැඩහුන් සිවමගින් කළ (සොළොස් වැදෑරුම්) කිස ඇති අනාස්‍රව වූ සියලු ධර්මයන්ගේ පරතෙර පැමිණි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා ප්‍රශ්නයෙන් අර්ථි වැ ආයෙමි. අවිද්‍යාව බිඳුනා අඥාඥා විමොක්ඛ සඞ්ඛ්‍යාත නිවන වදාළ මැනැව.

13–2. (බුදුහු මෙසේ වදාළහ; උදය,) කාමච්ඡන්දයන් ගේ ද දෞර්මනස්‍යයන්ගේ ද යන දෙදෙනාගේ ප්‍රහාණ ය ද ථිනමිද්ධයා ගේ දුරලීම ද කෞකෘත්‍යයා ගේ වැළකීම ද ඇති—

13–3. චතුර්ථධ්‍යානොපෙක්ෂා–සමෘති දෙකින් සංශුද්ධිය ඇති ධර්මතර්ක සඞ්ඛ්‍යාත සම්‍යක්සංකල්පය පෙරටු කොට ඇති අර්හත්ඵල විමොක්ෂය අවිද්‍යාව ගේ බිඳීම යැ යි ප්‍රකාශ කරමි.

13–4. (ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විචාරයි:) ලෝවැසි තෙම කුමක් සංයෝජන කොට ඇත්තේ ද? ඒ ලෝවැසියා ගේ විචාරණය (හැසිරීමට කරුණ) කිම? කිනම් දහමක්හු ගේ ප්‍රහාණයෙන් 'නිවනැ'යි කියනු ලැබේද?

13–5. ලෝවැසි තෙම තෘෂ්ණාව සංයෝජන කොට ඇත්තේ යැ, විතර්කය ඔහුට විචාරණය වෙයි. තෘෂ්ණාව ගේ ප්‍රහාණයෙන් 'නිවනැ' යි කියනු ලැබේ.

13–6. (ආයුෂමත් උදය මෙසේ විචාරයි:) සමෘති සම්පන්න වැ වාසය කරන්නාහු ගේ විඥානය කිසෙයින් නිරුද්ධ වේ ද? භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පුළුවුස්නා සඳහා පැමිණියම්හ, මුඹ වහන්සේ ගේ ඒ වචනය අසම්හ.

13–7. අධ්‍යාත්මාලම්බනයෙහි ද බහිරාලම්බනයෙහි ද උපදනා වෙදනාව නො පතන ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙනුවහු ගේ විඥානය මෙසේ නිරුද්ධ වේ යයි.

උදය මාණව පෘච්ඡා නිමි.

14. පොසාලමාණව පුච්ඡා

14–1 යො අතීතං ආදිසති (ඉච්චායස්මා පොසාලො)
අනෙජො ඡින්නසංසයො
පාරගුං සබ්බධම්මානං
අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං.

14–2 විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස
සබ්බකායප්පහායිනො
අජ්ඣත්තං ච බහිද්ධා ච
නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතො
ඤාණං සක්කානු[1] පුච්ඡාමි
කථං නෙය්‍යො තථාවිධො.

14–3 විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බා (පොසාලාති භගවා)
අභිජානං තථාගතො
තිට්ඨන්තමෙනං ජානාති
විමුත්තං තප්පරායණං.

14–4 ආකිඤ්චඤ්ඤසම්භවං ඤත්වා[2]
නන්දි සංයොජනං ඉති
එවමෙතං[3] අභිඤ්ඤාය
තතො තත්ථ විපස්සති
එතං ඤාණං තථං තස්ස
බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතො’ති.

පොසාලමාණව පුච්ඡා — නිට්ඨිතා.

මොඝරාජමාණව පුච්ඡා

15–1 ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සං[4] (ඉච්චායස්මා මොඝරාජා)
න මෙ ව්‍යාකාසි චක්ඛුමා
යාව තතියං ච දෙවිසී[5]
ව්‍යාකරොතීති මෙ සුතං.

1. සක්කතානු–ච–වි–ක
2. සම්භවං–උසු
3. එව මෙවං–කෙසුම්.
4. අපුච්ඡිස්සං–ච–වි–ක
5. දෙවිසි–වි–ක

14. පොසාලමාණව පෘච්ඡා

14–1. (ආයුෂ්මත් පොසාල මෙසේ විචාරයි:) තෘෂ්ණා රහිත වූ සිඳුනාලද සැක ඇති යම් සර්වඥ කෙනෙක් ස්වකීය වූ ද පරකීය වූ ද අතීතය (පූර්වනිවාසානුස්මෘති ඥානයෙන්) ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද, සියලු ධර්මයන් ගේ පරතෙරට ගිය ඒ සර්වඥයන් කරා ප්‍රශ්නයෙන් අර්ථී වැ ආයෙමි.

14–2. ශාක්‍යමුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස, ඉක්මවන ලද රූපසංඥා ඇති තදඞ්ගවිෂ්කම්භණ විසින් සියලු රූපකාය ප්‍රහාණය කරන සුලු වූ අධ්‍යාත්ම යෙහිද බාහ්‍යයෙහිද කිසිවක්නැතැයි දක්නහු (ආකිඤ්චඤ්ඤායතනලාභීහු)ගේ ඥානය පුළුවුස්මි. එබඳු වූ පුද්ගල තෙම කෙසෙයින් (මත්තෙහි ඥානයට) පැමිණවිය යුත්තේ ද?

14–3. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: පොසාලය,) හැම විඥානස්ථිතීන් වෙසෙසින් දන්නා වූ තථාගත තෙමේ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි අධිමුක්ත වූ එය පරායණ කොට ඇති වැ සිටුනා මේ පුඟුලා දනී.

14–4. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි උපදවන අරූපරාග සඞ්ඛ්‍යාත නන්දිය "සංයොජනයෙකැ"යි දැන තෙල මෙසේ ම විශිෂ්ට ඥානයෙන් දැන ඉක්බිති එහි (අනිත්‍යාදි වශයෙන්) විදර්ශනා කෙරෙයි. වැස නිමවූ මාර්ගබ්‍රහ්මචර්යාවාස ඇති බාහිතපාපී වූ ඒ රහත්හු ගේ තෙල අර්හත්මාර්ගඥානය ද විපරීත වේ යයි.

පෝසාලමාණව පෘච්ඡා නිමි.

15. මෝඝරාජමාණව පෘච්ඡා

15–1. (ආයුෂ්මත් මොඝරාජ මෙසේ විචාරයි:) මම දෙවරක් ශාක්‍ය මුනිහු විචාළෙමි. චක්ෂුෂ්මත්හු ප්‍රකාශ නො කළහ. දෙවර්ෂීහු තුන්වනවට දක්වා විචාරනලද්දහු ප්‍රකාශ කරන සේකැ යි මා විසින් අසනලද.

15-2 අයං ලොකො පරො ලොකො
බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො
දිට්ඨිංතෙ[1] නාභිජානාති
ගොතමස්ස යසස්සිනො.

15-3 එවං[2] අභික්කන්තදස්සාවිං
අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං
කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං
මච්චුරාජා න පස්සති.

15-4 සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු
මොඝරාජ සදා සතො
අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච
එවං මච්චුතරො සියා
එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං
මච්චුරාජා න පස්සතීති.

මොඝරාජමාණව පුච්ඡා - නිට්ඨිතා

---

16. පිඞ්ගියමාණව පුච්ඡා

16-1 ජිණ්ණො'හමස්මි අබලො වීතවණ්ණො
(ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො)
නෙත්තා න සුද්ධා සවණං න ඵාසු
මාහං නස්සං මොමුහො අන්තරා'ව
ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං
ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං.

16-2 දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙ (පිඞ්ගියාති භගවා)
රුප්පන්ති රූපෙසු ජනා පමත්තා
තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො
ජහස්සු රූපං අපුනබ්භවාය.

1. දිට්ඨංතෙ-ක පොථි.
2. එතං-සු.

15-2. මේ මිනිස්ලෝවැසි ද අන් ලෝවැසි ද දෙවියන් සහිත වූ බඹලෝවැසි ද යශසවී වූ ගෞතමගොත්‍ර ඇති මුඹ වහන්සේ ගේ දෘෂ්ටිය නො දනිත්.

15-3. මෙසේ පරමදර්ශී වූ සර්වඥයන් කරා පැන පුළුවුස්නෙන් අර්ථී වැ ආයෙමි, මෘත්‍යුරාජ ලොව කිසෙයින් බලන්නහු නො දකී ද?

15-4. මොඝරාජය, හැම කල්හි සමෘතිමත් වැ සත්කායදෘෂ්ටිය දුරු කොට ලොව ශූන්‍ය තා විසින් බලව, මෙසෙයින් මෘත්‍යුහු ඉක්මවන් නෙහි, මෙසෙයින් ලොව බලන්නහු මෘත්‍යුරාජ නො දක්නේ යි.

මොඝරාජ මාණව පෘච්ඡා නිමි.

16. පිඞගියමාණව පෘච්ඡා

16-1. (ආයුෂ්මත් පිඞගිය මෙසේ විචාරයි:) මම ජීර්ණයෙමි, දුර්වලයෙමි, විවර්ණයෙමි, (මාගේ) නෙත්‍රයෝ ශුද්ධ නො වෙති. ශ්‍රවණය පහසු නො වෙයි. මම (මුඹ වහන්සේ ගේ දහම් පසක් නො කොට) අතුරෙහි මැ මුළා වූයෙම් නහමක් නැසෙම්වා, මේ පහණ සැ වෙහෙරෙහි දී මැ ජාතිජරාව ගේ ප්‍රහාණය වූ යම් දහමක් මම් දැනගන්නෙම් නම් ඒ දහම වදළ මැනැව.

16-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ; පිඞගිය,) රූපනිමිතින් නැසෙනවුන් දක (කුශල ධර්මයෙහි) ප්‍රමත්ත ජනයෝ රූපනිමිතින් පෙළෙති. එහෙයින් පිඞගිය, තෙපි (කුශලධර්මයෙහි) අප්‍රමත්ත වැ පුනර්භවය නො වනු පිණිස රූපය දුරු කරව.

16-3 දිසා චතස්සො විදිසා චතස්සො (ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො)
උද්ධං අධො දසදිසා ඉමායො
න තුය්හං අදිට්ඨං අසුතං අමුතං
අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චි නත්ථි ලොකෙ
ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං
ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං.

16-4 තණ්හාධිපන්නෙ මනුජෙ පෙක්ඛමානො (පිඞ්ගියාති භගවා)
සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ
තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො
ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්භවායාති.

පිඞ්ගියමාණවපුච්ඡා — නිට්ඨිතා

ඉදමවොච භගවා මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ චෙතියෙ පරිචාරකසොළසානං[1] බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්හං[2] ව්‍යාකාසි, එකමෙකස්ස චෙපි පඤ්හස්ස අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පාරං. පාරං ගමනීයා ඉමෙ ධම්මා ති තස්මා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස පාරායනංත්වෙව අධිවචනං.

1. අජිතො තිස්ස මෙත්තෙය්‍යො – පුණ්ණකො අථ මෙත්තගූ
ධොතකො උපසීවො ච – නන්දො ච අථ හෙමකො

2. තොදෙය්‍යකප්පා දුභයො – ජතුකණ්ණී ච පණ්ඩිතො
භද්‍රාවුධො උදයො ච – පොසාලො චාපි බ්‍රාහ්මණො
මොඝරාජා ච මෙධාවී – පිඞ්ගියො ච මහාඉසී

3. එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඡුං[3] – සම්පන්නචරණං ඉසිං
පුච්ඡන්තා[4] නිපුණෙ පඤ්හෙ – බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමුං.

4. තෙසං බුද්ධො ව්‍යාකාසි – පඤ්හෙ පුට්ඨො යථාතථං
පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙන – තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනී.

---

1. පරිචාරක සොළසන්නං—P.T.S.
2. පඤ්හෙ—සී.
3. උපගච්ඡුං—ච, වි, ක.
4. පුච්ඡං දනි පුරෙ පඤ්හා-ච, වි, ක.

16–3. සතර දිග යැ සතර අනුදිග යැ උඩ යැ යට යැ යන මේ දසදික් කෙනෙක් වෙත් ද, ලොවැ මෙ හැම තන්හි මුඹවහන්සේ විසින් නො දක්නා ලද නො අසන ලද ආඝ්‍රාණ ස්වාදන ස්පර්ශන නො කරන ලද යළි නො දන්නා ලද කිසිවක් නැති. මේ පහණසෑවෙහෙරෙහි දී මැ ජාතිජරා වගේ ප්‍රහාණය වූ යම් (නිර්වාණ) දහමක් මම දැනගන්නෙම් නම් ඒ දහම වදළ මැනැව.

16–4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ; පිඞගිය, යම් හෙයෙකින් තෙපි) තෘෂ්ණා යෙහි ගැලී සිටි සත්ත්වයන් හටගත් සිත්තැවුලි ඇතියන් ජරායෙන් මඩන ලද්දවුන් වැ දක්න වූ ද, එහෙයින් පිඞගිය තෙපි අප්‍රමත්ත වැ පුනර්භවය නොවනු පිණිස තෘෂ්ණාව දුරු කරවයි.

පිඞගියමාණව පෘච්ඡා නිමි.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මගධරටැ පහණසෑ නම් වෙහෙරෙහි වැඩ-වසනසේක් (බාවරී තවුසන්ගේ) පරිවාරක (පිඞගිය) හා සමග සොළොස් බමුණන් විසින් අයදනා ලදහු දුන දුනා පුළුවුස්නා ලැහු, පැන විසඳූසේක. ඉදින් යමෙක් එකෙකි පැනයෙකැ පෙළ ඇරුත් දන පෙළදහම් දන ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපත්තියෙහි පිළිපදනේ නම් හේ ජරාමරණයා ගේ පරතෙරට යන්නේ මැ යැ. යම් හෙයෙකින් මෙ ධර්මයෝ (නිර්වාණ) පාරගමනාර්හ වෙත් ද එහෙයින් මේ ධර්මපර්‍යායය 'පාරායණ' යි මැ නම් වී.

1. අජිත යැ තිස්සමෙත්තෙය්‍ය යැ පුණ්ණක යැ යළි මෙත්තගූ ය ධොතක යැ උපසීව යැ නන්ද යැ යළි හෙමක යැ,

2. තොදෙය්‍ය–කප්ප දෙදෙනා යැ පණ්ඩිත වූ ජතුකණ්ණී යැ භද්‍රා වුධ යැ උදය යැ පොසාල බ්‍රාහ්මණ යැ නුවණැති මොඝරාජ යැ මහර්ෂි වූ පිඞගිය යැ යන—

3. මොහු සම්පද්ධ වූ පසළොස් චරණධර්ම ඇති ඍෂි වූ බුදුන් කරා පැමිණියහ, සියුම් ප්‍රශ්නයන් පුළුවුස්නාහු බුද්ධශ්‍රේෂ්ඨයන් කරා පැමිණියාහ.

4. පැන පුළුවුස්නා ලද බුදුහු ඔවුනට ඇතිසැටියෙන් ප්‍රකාශ කළහ, සර්වඥමුනිහු පැන විසඳීමෙන් බමුණන් තුටු කළහ.

5. තෙ[1] තොසිතා චක්ඛුමතා – බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා
බ්‍රහ්මචරියමචරිංසු – වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ.

6. එකමෙකස්ස පඤ්හස්ස – යථා බුද්ධෙන දෙසිතං
තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍ය – ගච්ඡෙ පාරං අපාරතො[2]

7. අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍ය – භාවෙන්තො මග්ගමුත්තමං
මග්ගො සො පාරං ගමනාය – තස්මා පාරායනං ඉති.

8. පාරායනමනුගායිස්සං (ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො)
යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛාසි
විමලො භූරි මෙධසො
නික්කාමො නිබ්බනො නාගො[3]
කිස්ස හෙතු මුසා භණෙ.

9. පහීනමලමොහස්ස
මානමක්ඛප්පහායිනො
හන්දාහං කිත්තයිස්සාමි
ගිරං වණ්ණූපසංහිතං.

10. තමොනුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛු
ලොකන්තගූ සබ්බභවාතිවත්තො
අනාසවො සබ්බදුක්ඛප්පහීනො
සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙ.

11. දිජො යථා කුබ්බනකං පහාය
බහුප්ඵලං කානනමාවසෙය්‍ය
එවං පහං අප්පදස්සෙ පහාය
මහොදධිං හංසරිවජ්ඣපත්තො.

12. යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු[4]
හුරං ගොතම සාසනා
ඉච්චායිති භවිස්සති
සබ්බං තං ඉතිහිතිහං
සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං.

---

1. තතොමතා චක්ඛුමතා–ච, වි, ක.
2. අපාගතො–ච, වි, ක.
3. නාථො–ල. සු.
4. ව්‍යාකංසු–සී.

5. ඔහු පසැස් ඇති සූර්‍ය්‍යබන්ධු වූ බුදුරජුන් විසින් තුටු කරන ලද්දහු උත්තම ප්‍රාඥ වූ සර්වඥයන් වහන්සේ වෙත බඹසරවස් වුසූහ.

6. එකෙකි පැනයට යම්සේ බුදුරජුන් විසින් වදළ විසැඳුම් වේ ද, යමෙක් එසේ පිළිපදනේ නම් හෙ තෙම අපාර සඞ්ඛ්‍යාත සසරින් පරතෙරට යන්නේ යැ.

7. උතුම් වූ ආර්‍ය්‍යමාර්ගය වඩනුයේ අපාර සඞ්ඛ්‍යාත සසරින් පර තෙරට යන්නේ යැ. පාරගමනයට හේ මාර්ග වෙයි. එහෙයින් 'පාරායණ' නම් වී යයි.

8. (ආයුෂ්මත් පිඞ්ගිය බාවරීහට මෙසේ පැවැසී) පාරායණය බුදුන් වදළ සෙයින් කියතෙමි, (බුදුහු) යම්සේ (සත්‍යාභිසම්බොධයෙන්) දුටු සේක් නම් එසේ වදළහ, නිර්මල වූ විපුලප්‍රඥා ඇති ප්‍රහීණ වූ කාම ඇති කෙලෙස් වල් හෝ තෘෂ්ණා විරහිත බුද්ධනාග තෙමේ කුමක් හෙයින් මුසවා කියන්නේ ද?

9. ප්‍රහීණ වූ මල හා මෝහය හා ඇති මානය හා මකුබව හා දුරැලූ උන් වහන්සේගේ ගුණොපසංහිත වූ වචනය මම එකත්තෙන් කීර්තනය කරතෙමි.

10. බමුණාණෙනි, අවිදු අඳුර දුරැලූ සමතැස් ඇති ලොකාන්තයට ගිය හැම භවයන් ඉක්ම වූ ආශ්‍රව රහිත වූ සියලු දුක් දුරැලූ සත්‍යනාම ඇති බුදුහු මා විසින් උපාශ්‍රිතයහ.

11. යම්සේ පක්ෂි තෙම කුඩා වනය හැරපියා බොහෝ පලවැළ ඇති වනයකට පැමිණ වසන්නේ ද, එසෙයින් මම ද (බාවරී ආදී) මඳ නුවණැතියන් හැරපියා (අනවතප්තාදි) මහවිලකට හංසයකු සෙයින් පැමිණියෙමි.

12. පෙර (බාවරී ආදී) යම් කෙනෙක් ගෞතම ශාසනයෙන් පළමු 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නේ ල'යි (යම් දහමක්) මට ප්‍රකාශ කළාහු ද එ හැම 'මෙසේ මෙසේ යැ' යි උපන් කථායෙක, එ හැම (කාමවිතර්කාදි) තර්ක වඩනාහුලු යැ.

13. ඒකො තමනුදසීනො
ජුතිමා[1] සො පභඞ්කරො
ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො
ගොතමො භූරිමෙධසො.

14. යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි
සන්දිට්ඨිකමකාලිකං
තණ්හක්ඛයමනීතිකං
යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි.

15. කින්නු තම්හා විප්පවසසි[2]
මුහුත්තමපි පිඞ්ගිය
ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා
ගොතමා භූරිමෙධසා.

16. යො තෙ ධම්මමදෙසෙසි
සන්දිට්ඨිකමකාලිකං
තණ්හක්ඛයමනීතිකං
යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි.

17. නාහං තම්හා විප්පවසාමි
මුහුත්තමපි බ්‍රාහ්මණ
ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා
ගොතමා භූරිමෙධසා.

18. යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි
සන්දිට්ඨිකමකාලිකං
තණ්හක්ඛයමනීතිකං
යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි.

19. පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනා ව
රත්තිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අප්පමත්තො
නමස්සමානො 'විවසෙමි රත්තිං
තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං.

---

1. ජාතිමා සී–
2. විප්පවසාසි–ච, වි, ක

13–14. යම් කෙනෙක් මට තමා විසින් දක්ක යුතු ඵල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු ඵල ඇති තෘෂ්ණාක්ෂය වූ කෙලෙස් උවදුරු නැති දහම් දෙසූ සේක් ද, යම් කෙනකුන්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැත් ද ඒ ගෞතමයන් වහන්සේ අසහාය වැ අවිදූ අඳුර දුරලා වැඩ හුන්සේක, ද්‍යුතිමත්හ, ප්‍රභාකරයහ, ඥානධ්වජ ඇති සේක, විපුල ප්‍රඥා ඇති සේකැ'යි.

15–16. පිඞ්ගිය, යම් කෙනෙක් තොපට තමා විසින් දක්කයුතු ඵල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු ඵල ඇති තෘෂ්ණාක්ෂය වූ කෙලෙස් උවදුරු නැති දහම් දෙසුහු ද යම් කෙනකුන්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැත් ද, ඒ ඥානධ්වජ ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් විපුල ප්‍රඥා ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් මොහොතකුදු කිම තෙපි වෙන් වැ වසවු දැ?යි. (බාවරී කී යැ.)

17–18. බමුණාණෙනි, යම් කෙනෙක් මට තමා විසින් දක්කයුතු ඵල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු ඵල ඇති තෘෂ්ණාක්ෂය වූ කෙලෙස් උවදුරු නැති දහම් දෙසුහු ද, යම් කෙනකුන්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැද්ද ඒ ඥානධ්වජ ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් විපුලප්‍රඥා ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් මොහොතකුදු මම් වෙන් වැ නො වෙසෙමි.

19. බ්‍රාහ්මණයෙනි, (මම්) අප්‍රමත්ත වූයෙම් දිවරැය ඇසින් මෙන් මනසින් ඒ ගෞතම බුදුන් දක්මි, නමස්කාර කෙරෙමින් මැ රැය ඉක්මවමි, එයින් මැ අවිප්‍රවාසය හඟිමි.

20. සද්ධා ච පීති ච මනො සති ච
නාපෙන්ති මෙ ගොතමසාසනම්හා
යං යං දිසං වජති භූරිපඤ්ඤො
ස තෙන තෙනෙව නතො'හමස්මි.

21. ජිණ්ණස්ස මෙ දුබ්බලථාමකස්ස
තෙනෙව කායො න පලෙති තත්ථ
සංකප්පයත්තාය* වජාමි නිච්චං
මනොහි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො.

22. පඞ්කෙ සයානො පරිඵන්දමානො
දීපා දීපං උපප්ලවිං[1]
අද්දසාසිං සම්බුද්ධං
ඔඝතිණ්ණමනාසවං.

23. යථා අහු වක්කලි මුත්තසද්ධො
භද්‍රාවුධො ආළවි ගොතමො ච
එවමෙව ත්වම්පි පමුඤ්චස්සු සද්ධං
ගමිස්සසි ත්වං පිඞ්ගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස[2] පාරං.

24. එස භිය්‍යො පසීදමි
සුත්වාන මුනිනො වචො
විවත්තච්ඡද්දො[3] සම්බුද්ධො
අඛිලො පටිභානවා.

25. අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය
සබ්බං වෙදි පරොවරං[4]
පඤ්හානන්තකරො සත්ථා
කඞ්ඛීනං පටිජානතං.

26. අසංහීරං අසංකුප්පං
යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි
අද්ධා ගමිස්සාමි න මෙත්ථ කඞ්ඛා
එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තචිත්තන්ති.

පිඞ්ගියසුත්තන්තං සොළසි

පාරායනවග්ගො නිට්ඨිතො

---

* සංකප්පයත්තාය—මජසං
1. උපප්ලවිං—මජසං, PTS. උපල්ලවිං—ව, වි, ක,
2. මච්චුධෙය්‍යපාරං—උ, PTS. මච්චුධෙය්‍යො පාරං—සු
3. විවටච්ඡද්දෙ—ව, වි, PTS. විවත්තච්ඡද්දෙ—මජසං
4. පරොපරං—මජසං, PTS.

20. මාගේ ශ්‍රද්ධාව ද ප්‍රීතිය ද මනස ද ස්මෘතිය ද ගෞතමශාසනයෙන් පහවැ නො යෙයි, විපුල ප්‍රඥා ඇති උන් වහන්සේ යම් යම් දසකට වඩනාසේක් ද, ඒ ඒ දසට මැ මම නැමුණු වූයෙම් වෙමි.

21. ජීර්ණ වූ(එහෙයින් මැ) අල්පවීර්‍ය්‍ය ඇති මාගේ කය එකරුණින් මැ එහි නො යෙයි, සංකල්ප ගමනින් එක්වන් යෙමි. එහෙයින් බ්‍රාහ්මණයෙනි, මාගේ සිත ඒ බුදුන් ඇති තැන්හි යෙදුණේ වෙයි.

22. කාමපඞ්කයෙහි (මඩෙහි)හෝනෙම් හාත්පසින් සැලෙනුයෙම් ශාස්තෘ සඞ්ඛ්‍යාත ද්වීපයෙන් ද්වීපයට පා වැ ගියෙමි. ඉක්බිති (පහණ සෑ වෙහෙරෙහි දී) චතුරොඝයෙන් තරණය කළ ආස්‍රව රහිත වූ සම්බුදුන් දිටිමි.

23. මුක්ත ශ්‍රද්ධාඇති වක්කලි ස්ථවිර යැ භද්‍රාවුධ යැ ආළවිගොතම යැ යන මොහු යම් බඳු වූහු ද එසෙයින් මැ තෙපි ද ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වව, පිඞ්ගිය, තෙපි මෘත්‍යුධෙය සඞ්ඛ්‍යාත සංසාරයාගේ පාරයට යව.

24. තෙල මම මුනින් වහන්සේ ගේ වචනය අසා බෙහෙවින් පහදිමි, සම්බුදුහු පෙරළු (රාගාදි) සියන් ඇතියහ, (රාගාදි) ඛිල රහිතයහ. ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද් ඥාන ඇතියහ.

25. අධිදේවකර ධර්මයන් ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දන හීන-ප්‍රණීත වූ (හෝ, තමාත් මෙරමාත් පිළිබඳ වූ) අධිදේවත්වකර සියලු ධර්මජාතය දතුවහ, ශාස්තෘහු සැක ඇති වැ මැ ''නිසැකයම්හ''යි පිළින කරනුවන් ගේ ප්‍රශ්න කෙළවර කරනුවහ.

26. යම් නිවනකට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැද්ද, (රාගාදියෙන්) ගෙන යා නො හැකි අකොප්‍ය වූ නිවන එකාන්තෙන් අධිගම කරනෙම්, මෙහි ලා මට සැකයෙක් නැති. මෙසෙයින් පිඞ්ගිය තෙපි මා ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්තසිත් ඇතියකු කොට ධරව යි.

පාරායණ වර්ගය නිමි.

1. අජිත සුත්ත නිද්දෙසො

1–1

කෙනස්සු නිවුතො ලොකො (ඉච්චායස්මා අජිතො)
කෙනස්සු නප්පකාසති
කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසි
කිං සු තස්ස මහබ්භයං.

කෙනස්සු නිවුතො ලොකොති: නිරයලොකො තිරච්ඡාන ලොකො පෙත්තිවිසයලොකො[1] මනුස්සලොකො දෙවලොකො ඛන්ධලොකො ධාතුලොකො ආයතනලොකො අයං ලොකො පරො ලොකො බ්‍රහ්ම ලොකො දෙවලොකො අයං වුච්චති ලොකො, අයං ලොකො කෙන ආවුතො නිවුතො ඔවුතො[2] පිහිතො පටිච්ඡන්නො පටිකුජ්ජිතොති 'කෙනස්සු නිවුතො ලොකො'.

ඉච්චායස්මා අජිතොති: ඉච්චාති: පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරි අක්ඛරසමවායො[3] බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතාපෙතං 'ඉච්චාති'. **ආයස්මා'ති:** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං 'ආයස්මා'ති. **අජිතොති:** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමං නාමකම්මං නාමධෙය්‍යං නිරුත්තිබ්‍යඤ්ජනං අභිලාපොති 'ඉච්චායස්මා අජිතො'.

කෙනස්සු නප්පකාසතීති; කෙන ලොකො නප්පකාසති න භාසති න තපති න විරොචති න ඤායති න පඤ්ඤායතීති 'කෙනස්සුනප්පකාසති'. **කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසීති:** කිං ලොකස්ස ලෙපනං ලග්ගනං බන්ධනං උපක්කිලෙසො. කෙන ලොකො ලිත්තො සංලිත්තො උපලිත්තො කිලිට්ඨො සංකිලිට්ඨො මක්ඛිතො සංසට්ඨො ලග්ගො ලග්ගිතො පළිබුද්ධො. **බ්‍රූසි:** ආචික්ඛසි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරසි විභජසි උත්තානීකරොසි පකාසෙසීති 'කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසි'.

කිංසු තස්ස මහබ්භයන්ති: කිං ලොකස්ස භයං මහබ්භයං පීළනං ඝට්ටනං උපද්දවො උපසග්ගොති. 'කිංසු තස්ස මහබ්භයං'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො–

කෙනස්සු නිවුතො ලොකො
කෙනස්සු නප්පකාසති
කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසි
කිංසු තස්ස මහබ්භයන්ති.

---

1. පිත්තිවිසයලොකො–స్యා
2. ඔවුටො–ච, ක, ස්‍යා
3. අක්ඛර සමුච්චයො–ප

1. අජිත සූත්‍ර නිර්දෙශය

1-1

(ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පිළිවිත්) ලෝවැසි තෙම කිමෙකින් නිවෘත (වැසුණේ) ද? කවර හෙයින් නො පැනේ ද? කිමෙක් ඔහට අභිලෙපන යැ යි වදරන සේක් ද? කිමෙක් ඔහට මහද්භය වේ ද?

කෙනස්සු නිවුතො ලොකො යනු: නිරයලොක යැ තිර්යක්ලොක යැ ප්‍රෙතලොක යැ මනුෂ්‍යලොක යැ දිව්‍යලොක යැ ස්කන්ධලෝක යැ ධාතුලොක යැ ආයතනලොක යැ මෙලෝ යැ පරලෝ යැ බඹලෝ යැ දෙව්ලෝ යැ යන මේ 'ලෝක' යි කියනු ලැබේ. මෙලොව කිමෙකින් අවුරන ලද්දේ වසන ලද්දේ යටින් වසන ලද්දේ උඩින් වසන ලද්දේ පිළිසන් වූයේ යටිහුරු කරන ලද්දේ ද? 'යි 'කෙනස්සු නිවුතො ලොකො' යනු වේ.

ඉච්චායස්මා අජිතො යනු: 'ඉච්ච' යනු පදසන්ධි යැ, පදසංසර්ග යැ පදපූර්ණ යැ අක්ෂරසමවාය යැ ව්‍යඤ්ජනශ්ලිෂ්ටතා යැ තෙල 'ඉච්ච' යනු පදයන්ගේ අනුපූර්වතා යි. ආයස්මා යනු: තෙල 'ආයස්මා'යනු ප්‍රියවචන යැ ගරු වචනයැ සගෞරව වචනයැ සප්‍රතිශ්‍රයට නාමෙකි.'අජිතො' යනු: ඒ බමුණුගේ නම යැ සංඛ්‍යා යැ සංඥ යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර යැ නාම යැ, නාමකර්ම යැ නාමධෙය්‍ය යැ නිරුක්ති යැ ව්‍යඤ්ජන යැ අභිලාප යැ නු'යි 'ඉච්චායස්මා අජිතො' යනු වේ.

කෙනස්සු නප්පකාසති යනු: කවර කරුණෙකින් ලෝකය ප්‍රකාශ නො කෙරේ ද ඥාන ප්‍රභාෂ නො කෙරේ ද ඥානප්‍රතාප නො කෙරේ ද දීප්ත නො වේද නො දන්නේ ද නො පැනේ ද? යි 'කෙනස්සු නප්පකාසති' යනු වේ.

කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රෑසි යනු: කිමෙක් ලොකයාගේ ඇලීම ලැගීම බැඳීම උපක්ලේශය වේ ද, කිමෙකින් ලොකයා ඇලුණේ වෙසෙසින් ඇලුණේ මොනොවට ඇලුණේ කිලිටි වූයේ වෙසෙසින් කිලිටි වූයේ මැකුණේ හැනුණේ ලැගුණේ ලග්නා ලද්දේ ඇවුරුණේයි. බ්‍රෑසි කියන සේක් ද දෙසන සේක් ද පනවන සේක් ද පිහිටුවන සේක් ද විවරණය කරන සේක් ද විභාග කරනසේක් ද නො ගැඹුරු කරන සේක් ද ප්‍රකාශ කරන සේක් ද ?යි 'කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රෑසි'යනු වේ.

කිංසු තස්ස මහබ්භයං යනු: කිමෙක් ලෝකයාට භය මහද්භය පීඩා සටන උපද්‍රව උපසර්ග වේ ද? යි 'කිංසු තස්ස මහබ්භයං' යනු වේ. එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

කෙනස්සු – පෙ – මහබ්භයං යි.

1-2

අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො (අජිතාති භගවා)
විවිච්ඡා[1] පමාද නප්පකාසති
ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රෑමි
දුක්ඛමස්ස මහබ්භයං.

අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකොති: අවිජ්ජාති: දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛනිරොධෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛනිරොධගාමිනියා-පටිපදාය අඤ්ඤාණං පුබ්බන්තෙ අඤ්ඤාණං අපරන්තෙ අඤ්ඤාණං පුබ්බන්තාපරන්තෙ අඤ්ඤාණං ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු අඤ්ඤාණං යං එවරූපං අඤ්ඤාණං අදස්සනං අනභිසමයො අනනුබොධො අසම්බොධො අප්පටිවෙධො අසඞ්ගාහනා අපරියොගාහනා අසමපෙක්ඛනා අපච්චවෙක්ඛනා අපච්චක්ඛකම්මං දුම්මෙජ්ඣං බාල්‍යං අසම්පජඤ්ඤං මොහො පමොහො සම්මොහො අවිජ්ජා අවිජ්ජොඝො අවිජ්ජායොගො අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරියුට්ඨානං අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති අවිජ්ජා.

ලොකොති: නිරයලොකො තිරච්ඡානලොකො පෙත්තිවිසයලොකො මනුස්සලොකො දෙවලොකො ඛන්ධලොකො ධාතුලොකො ආයතනලොකො, අයං ලොකො පරොලොකො බ්‍රහ්මලොකො දෙවලොකො, අයං වුච්චති 'ලොකො'. අයං ලොකො ඉමාය අවිජ්ජාය ආවුතො නිවුතො ඔවුතො පිහිතො පටිච්ඡන්නො පටිකුජ්ජිතො'ති 'අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො'. අජිතාති: භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති.

භගවාති: ගාරවාධිවචනං, අපිච භග්ගරාගොති භගවා, භග්ගදොසොති භගවා, භග්ගමොහොති භගවා, භග්ගමානොති භගවා, භග්ගදිට්ඨීති භගවා, භග්ගකණ්ටකොති භගවා, භග්ගකිලෙසොති භගවා, භජි විභජි පවිභජි ධම්මරතනන්ති භගවා, භවානං අන්තකරොති භගවා, භාවිතකායො භාවිතසීලො භාවිතචිත්තො භාවිතපඤ්ඤොති භගවා. භජි වා භගවා අරඤ්ඤෙ වනපත්ථානි[2] පන්තානි සෙනාසනානි අප්පසද්දානි අප්පනිග්ඝොසානි විජනවාතානි මනුස්සරාහසෙය්‍යකානි පටිසල්ලානසාරුප්පානීති භගවා, භාගීවා භගවා චීවර-පිණ්ඩපාත-සෙනාසන-ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානන්ති භගවා, භාගී වා භගවා අත්ථරසස්ස ධම්මරසස්ස විමුත්තිරසස්ස අධිසීලස්ස අධිචිත්තස්ස අධිපඤ්ඤායාති භගවා,

1. වෙවිච්ඡා—ප
2. අරඤ්ඤවනපත්ථානි—මජසං

1-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: අජිතය,) ලෝවැසි තෙම අවිද්‍යායෙන් නිවෘත යැ. මසුරු හෙයින් ප්‍රමාද හෙයින් ප්‍රකාශ නො වෙයි, ඔහට තෘෂ්ණාව අභිලෙපන යැ යි කියමි. දුක මහද්භය වෙයි.

අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො යනු "අවිජ්ජා' යනු: දුඃඛසත්‍යයෙහි නො දැනීම දුඃඛසමුදයසත්‍යයෙහි නො දැනීම දුඃඛනිරොධසත්‍යයෙහි නො දැනීම දුඃඛනිරොධගාමිනීප්‍රතිපදසත්‍යයෙහි නො දැනීම පූර්වාන්තයෙහි නො දැනීම අපරාන්තයෙහි නො දැනීම පූර්වාන්තා- පරාන්තයෙහි නො දැනීම ඉදංප්‍රත්‍යයතාව සඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්න ධර්මයන්හි නො දැනීම යැ. මෙ බඳු යම් නො දන්මෙක් නො දක්මෙක් අනවබොධයෙක් අනනුබොධයෙක් අසම්බොධයෙක් අප්‍රතිවෙධයෙක් (රූපාදිය අනිත්‍යාදි සාමාන්‍යයෙන්) සඞ්ග්‍රහ නො කිරීමෙක් (අනිත්‍යාදීන්) නො බැසැගැන්මෙක් සම වැ නොබැලීමෙක් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා නො කිරීමෙක් ප්‍රත්‍යක්ෂ නො කිරීමෙක් දුර්මෙධ්‍යයෙක් බාල බවෙක් සම්‍යක්ඥාන රහිත බවෙක් මුළායෙක් බලවත් මුළායෙක් හාත්පසින් මුළායෙක් අවිද්‍යායෙක් අවිද්‍යෞඝයෙක් අවිද්‍යායොගයෙක් අවිද්‍යානුශයයෙක් (සිත මැඩලන) අවිද්‍යාපර්යුත්ථානයෙක් අවිද්‍යාපරිඝයෙක් මොහ සඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද, මේ 'අවිද්‍යා' යි කියනු ලැබේ.

ලොකො යනු: නිරයලෝක යැ තිර්‍යක්ලෝක යැ ප්‍රෙතවිෂය ලෝක යැ මනුෂ්‍යලෝක යැ දිව්‍යලෝක යැ ස්කන්ධලෝක යැ ධාතුලෝක යැ ආයතනලෝක යැ මෙලෝ යැ පරලෝ යැ බඹලෝ යැ දෙව්ලෝ යැ යි මේ 'ලොක' යි කියනු ලැබේ. මේ ලොකය මේ අවිද්‍යායෙන් ඇවුරුණේ වැසුණේ යටින් වැසුණේ උඩින් වැසුණේ පිළිසන් වූයේ යටිහුරු කරන ලද්දේ තු යි "අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො' යනු වේ. අජිත යනු බුදුහු ඒ බමුණු නමින් අමතති.

භගවා යනු: ගෞරව නමෙකි, තවද බිඳහළ රාග ඇත් තුයි භගවත් යැ නැසූ ද්වෙෂ ඇත්තුයි- නැසූ මොහ ඇත් තුයි- නැසූ මාන ඇත් තුයි- නැසූ දෘෂ්ටි ඇත් තුයි- නැසූ කෙලෙස්කටු ඇත්තුයි- නැසූ කෙලෙස් ඇත් තුයි- දහම්රුවන් භාග- විභාග- ප්‍රතිවිභාග කෙළේ තුයි භගවත් යැ, භවයන් කෙළවර කෙළේ තුයි- භාවිතකාය- භාවිත ශීල- භාවිතචිත්ත- භාවිත ප්‍රඥා ඇත් තුයි භගවත් යැ නොහොත් බුදුහු අල්ප ශබ්ද වූ අල්පනිර්ඝොෂ වූ ජනවාත රහිත වූ මනුෂ්‍යයන්ගේ රහස්‍යයට නිසි වූ විවෙකයට යොග්‍ය වූ වන සෙනසුන් වෙනෙහි දුර සෙනසුන් වන කෙළවර සෙනසුන් භජනය කළාහු තුයි භගවත් යැ, බුදුහු චීවර පිණ්ඩපාත සෙනාසන-ගිලානප්පච්චය භෙසජ්ජ පරික්ඛාරය නට හිමි වූවාහු තුයි භගවත් යැ, බුදුහු අර්ථරසයට ධර්මරසයට විමුක්ති රසයට අධිශීලයට අධිචිත්තයට අධිප්‍රඥාවට හිමි වූවාහු තුයි භගවත් යැ,

භාගී වා භගවා චතුන්නං ඣානානං චතුන්නං අප්පමඤ්ඤානං චතුන්නං අරූපසමාපත්තීනන්ති භගවා[1] භාගී, වා භගවා අට්ඨන්නං විමොක්ඛානං අට්ඨන්නං අභිභායතනානං නවන්නං අනුපුබ්බසමාපත්තීනන්ති භගවා, භාගී වා භගවා දසන්නං සඤ්ඤාභාවනානං දසන්නං කසිණසමාපත්තීනං ආනාපානසතිසමාධිස්ස අසුභසමාපත්තියාති භගවා, භාගී වා භගවා චතුන්නං සතිපට්ඨානානං චතුන්නං සම්මප්පධානානං චතුන්නං ඉද්ධිපාදානං පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං පඤ්චන්නං බලානං සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං අරියස්ස අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්සාති භගවා, භාගී වා භගවා දසන්නං තථාගතබලානං චතුන්නං වෙසාරජ්ජානං චතුන්නං පටිසම්භිදානං ඡන්නං අභිඤ්ඤානං ඡන්නං බුද්ධධම්මානන්ති භගවා, භගවාති නෙතං නාමං මාතරා කතං න පිතරා කතං න භාතරා කතං න භගිනියා කතං න මිත්තාමච්චෙහි කතං න ඤාතිසාලොහිතෙහි කතං න සමණබ්‍රාහ්මණෙහි කතං න දෙවතාහි කතං විමොක්ඛන්තිකමෙතං බුද්ධානං භගවන්තානං බොධියා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස පටිලාභා සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං භගවාති.

විවිච්ඡා පමාද නප්පකාසතීති: විවිච්ඡා වුච්චති පඤ්ච මච්ඡරියානි ආවාසමච්ඡරියං කුලමච්ඡරියං ලාභමච්ඡරියං වණ්ණමච්ඡරියං ධම්මමච්ඡරියං යං එවරූපං මච්ඡෙරං මච්ඡරායනා මච්ඡරායිතත්තං වෙවිච්ඡං කදරියං කටුකඤ්චුකතා අග්ගහිතත්තං චිත්තස්ස ඉදං වුච්චති මච්ඡරියං. අපි ච ඛන්ධමච්ඡරියම්පි මච්ඡරියං. ධාතුමච්ඡරියම්පි මච්ඡරියං. ආයතනමච්ඡරියම්පි මච්ඡරියං. ගාහො වුච්චති මච්ඡරියං.

පමාදෙ වත්තබ්බො: කායදුච්චරිතෙ වා වචීදුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චසුවා කාමගුණෙසු[2] චිත්තස්ස වොස්සග්ගො වොස්සග්ගානුප්පදානං කුසලානං වා ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනට්ඨිතකිරියතා ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තඡන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං අනධිට්ඨානං අනනුයොගො පමාදො, යො එවරූපො පමාදො පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං අයං වුච්චති පමාදො.

1. අරූපසමාපත්තීනං—මජසං
2. පඤ්චකාමගුණෙසුවා–වි,ක

බුදුහු සතර ධ්‍යානයන්ට සතර අප්‍රමාණ්‍යයන්ට සතර අරූපසමාපත්තීන්ට හිමි වූවාහු නුයි හෝ භගවත් යැ, බුදුහු අෂ්ටවිමොක්ෂයන්ට අෂ්ට අභිභායතනයන්ට නව අනුපූර්වවිහාරසමාපත්තීන්ට හිමි වූවාහූ නුයි- බුදුහු දශ සංඥාභාවනාවන්ට දසකසිණසමාපත්තීන්ට ආනාපානසති සමාධියට අසුභ සමාපත්තියට හිමි වූවාහු නුයි- බුදුහු සතර සතිපට්ඨානයන්ට සතරසම්‍යක්ප්‍රධානයන්ට සතර ඍද්ධිපාදයන්ට පඤ්චෙන්ද්‍රියයන්ට පඤ්චබලයන්ට සප්තබොධ්‍යඞ්ගයන්ට ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගයට හිමි වූවාහු නුයි- බුදුහු දශ තථාගත බලයන්ට චතුර්වෛශාරද්‍යයන්ට සතර ප්‍රතිසංවිද් ධර්මයන්ට ෂඩභිඥාවන්ට ෂඩබුද්ධධර්මයන්ට හිමි වූවාහු නුයි හෝ 'භගවත්' නම්. මෙතෙල 'භගවත්' යන නාමය මෑණියන් විසින් නොකරන ලද, පියාණන් විසින්- බෑයකු විසින්-බූනක විසින්-සගයහළුවන් විසින්- නෑ සහලේ නෑයන් විසින්- මහණබමුණන් විසින්- දෙවතාවන් විසින් නො කරන ලද, මේ 'භගවත්' යන තෙල නාමය භාග්‍යවත් බුදුවරයන්ට අර්හත්මාර්ගයාගේ අන්තයෙහි බෝමූල දී සර්වඥතාඥානයා ගේ ප්‍රතිලාභය සමග රහත්ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් හෝ සර්වධර්මයන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියකි.

විවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසති යනු: පඤ්ච මාත්සර්‍ය්‍යයෝ 'විවිච්ඡා'යි කියනු ලැබෙත්: ආවාසමාත්සර්‍ය්‍යය. කුලමාත්සර්‍ය්‍ය යැ ලාභමාත්සර්‍ය්‍ය යැ වර්ණමාත්සර්‍ය්‍ය යැ ධර්මමාත්සර්‍ය්‍ය යැ යි. යම් මෙ බඳු මසුරු බවෙක් මසුරු අයුරෙක් මාත්සර්‍ය්‍යසමඞ්ගී බවෙක් (ස්වකීය සම්පත්) ව්‍යාප්ත කරනු කැමැති බවෙක් අනාර්‍ය්‍ය බවෙක් (තද මසුරු කමෙක්) කටුක බැවින් සිත හකුළන බවෙක් සිත් නො ගත් බවෙක් වේ ද මේ 'මාත්සර්‍ය්‍ය' යි කියනු ලැබේ. තවද පඤ්චස්කන්ධයෙහි මසුරු බව ද 'මච්ඡරිය' නම, ධාතුමාත්සර්‍ය්‍ය ද ආයතනමාත්සර්‍ය්‍යය ද 'මච්ඡරිය' නම, ග්‍රාහය මාත්සර්‍ය්‍ය යයි කියනු ලැබේ.

ප්‍රමාදය කිය යුත්තේ යැ: කායදුශ්චරිතයෙහි හෝ වාග්දුශ්චරිතයෙහි හෝ මනෝදුශ්චරිතයෙහි හෝ පඤ්චකාම ගුණයෙහි හෝ චිත්තයාගේ ව්‍යවසර්ගය (සිත හැරපීම) ව්‍යවසර්ගානුප්‍රදානය දශකුශලධර්මයන්ගේ හෝ භාවනායෙහි නො සකස් වැ කරන බව සතතයෙන් නො කරන බව නො තිම් ක්‍රියා ඇති බව හැකුළුණු පැවැතුම් ඇති බව බහාලූ ඡන්ද ඇති බව බහාලූ ධුර (වීර්‍ය්‍ය) ඇති බව ආසෙවන නො කිරීම භාවනා නො කිරීම පුනපුනා නො කිරීම (කුසල්දහම්හි) නො සිටීම නො යෙදීම ප්‍රමාද නම. යම් මෙ බඳු ප්‍රමාදයෙක් ප්‍රමාද අයුරෙක් ප්‍රමත්ත බවෙක් වේ ද මේ 'පමාද'යි කියනු ලැබේ.

විවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසතීති; ඉමිනා ච මච්ඡරියෙන ඉමිනා ච පමාදෙන ලොකො නප්පකාසති න භාසති න තපති න විරොචති න ඤායති න පඤ්ඤායතීති "විවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසති".

ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමීති: ජප්පා වුච්චති තණ්හා යො රාගො සාරාගො අනුනයො අනුරොධො[1] නන්දි නන්දිරාගො චිත්තස්ස සාරාගො ඉච්ඡා මුච්ඡා අජ්ඣොසානං ගෙධො පලිගෙධො සඞ්ගො පඞ්කො එජා මායා ජනිකා සඤ්ජනනී සිබ්බිනී ජාලිනී සරිතා විසත්තිකා සුත්තං විසටා[2] ආයූහනී දුතියා පණිධි භවනෙත්ති වනං වනථො සන්ථවො සිනෙහො අපෙක්ඛා පටිබන්ධු ආසා ආසිංසනා ආසිංසිතත්තං රූපාසා සද්දාසා ගන්ධාසා රසාසා ඵොට්ඨබ්බාසා ලාභාසා ධනාසා පුත්තාසා ජීවිතාසා ජප්පා පජප්පා අභිජප්පා ජප්පනා ජප්පිතත්තං ලොලුප්පං ලොලුප්පායනා ලොලුප්පායිතත්තං පුච්ඡඤ්ජිකතා[3] සාධුකම්යතා[4] අධම්මරාගො විසමලොභො නිකන්ති නිකාමනා පත්ථනා පිහනා සම්පත්ථනා කාමතණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හා රූපතණ්හා අරූපතණ්හා නිරොධතණ්හා රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගන්ධතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා ඔඝො යොගො ගන්ථො උපාදානං ආවරණං නීවරණං ඡදනං බන්ධනං උපක්කිලෙසො අනුසයො පරියුට්ඨානං ලතා වෙවිච්ඡං දුක්ඛමූලං දුක්ඛනිදානං දුක්ඛප්පභවො මාරපාසො මාරබළිසං මාරාමිසං මාරවිසයො මාරනිවාසො මාරගොචරො මාරබන්ධනං තණ්හානදී තණ්හාජාලං තණ්හාගද්දුලං තණ්හාසමුද්දො අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං අයං වුච්චති ජප්පා, ලොකස්ස ලෙපනං ලග්ගනං බන්ධනං උපක්කිලෙසො ඉමාය ජප්පාය ලොකො ලිත්තො සංලිත්තො උපලිත්තො කිලිට්ඨො සංකිලිට්ඨො මක්ඛිතො[5] සංසට්ඨො ලග්ගො ලග්ගිතො[6] පලිබුද්ධොති බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති 'ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමි.'

1. අනුබොධො—ච, ක
2. විසතා—ස
3. පුච්ඡඤ්ජිකතා—ස
4. සාධුකම්මතා—මජසං
5. මක්ඛිතො—මජසං
6. ලගිතො—ප

විවිච්ඡා පමාද නප්පකාසති යනු: මේ මාත්සර්යයෙනුදු මේ ප්‍රමාදයෙනුදු ලෝවැසියා ප්‍රකාශ නො වෙයි ඥානප්‍රභාස නො කෙරෙයි ඥානප්‍රතාප නො කෙරෙයි නො බබළයි ප්‍රකට නො වෙයි නො පැනේනුයි 'විවිච්ඡා පමාද නප්පකාසති' යනු වේ.

ජප්පාභිලේපනං බ්‍රෑමි යනු: 'ජප්පා 'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් (පුනපුනා පමුණුවන හෙයින්) අනුනයෙක් අනුරොධයෙක් නන්දියෙක් නන්දිරාගයෙක් චිත්තයාගේ සංරාගයෙක් ඊප්සායෙක් (බොල් කෙලෙස් බැවින් මුසපත් කරන) මූර්ඡායෙක් අධ්‍යවසානයෙක් ගිජු බවෙක් හාත්පසින් ගිජු බවෙක් (අරමුණෙහි ලැගෙන) සඞ්ගයෙක් (ගැලෙන හෙයින්) පඞ්කයෙක් (ඒ ඒ භවයට ආකර්ෂණ කරන හෙයින්) එජාවෙක් (රවටන හෙයින් මායාවෙක්) (සසරවට උපදවන හෙයින්) ජනිකාවයෙක් (දුක හා සංයෝග කෙරෙමින් උපදවන හෙයින්) සංජනනියෙක් (හිවන බැවින්) සිබ්බනියෙක් ජාලිනියෙක් (සරිත් සදෘශ වූ ආකර්ෂණ කරන හෙයින්) නදියෙක් එවසෙයින් ඇලීමෙක් (බඳනා හෙයින්) හුයෙක් (විස්තෘත වන හෙයින්) විසතායෙක් ආයූහනියෙක් (සහාය වන හෙයින්) ද්විතීයාවක් ප්‍රණිධියෙක් භවනෙත්තියෙක් වනයෙක් (බලවත් බැවින්) වනථයෙක් සන්ථායෙක් ස්නෙහයෙක් අපේක්ෂායෙක් ප්‍රතිබන්ධුයෙක් ආශාවයෙක් ආශංසායෙක් ආශංසිත බවෙක්, රූපයෙහි ආශායෙක් ශබ්දශායෙක් ගන්ධාශායෙක් රසාශායෙක් ස්පර්ශාශායෙක් ධනාශායෙක් පුත්‍රාශායෙක් ජීවිතාශායෙක් (ජල්පන කරන හෙයින්) ජල්පායෙක් ප්‍රජල්පායෙක් අභිජල්පායෙක් ජල්පනයෙක් ජල්පිත බවෙක් (පුනපුනා අරමුණෙහි අදනා බැවින්) ලොලුප බවෙක් ලොලුපාකාරයෙක් ලොලුපායිත බවෙක් නඟුට සලන බවෙක් මධුර අරමුණු කැමැති වන බවෙක් අධර්මරාගයෙක් විෂමලොභයෙක් නිකාන්තියෙක් නිකාමනයෙක් ප්‍රාර්ථනායෙක් පිහායෙක් සම්ප්‍රාර්ථනායෙක්, කාමතෘෂ්ණායෙක් භවතෘෂ්ණායෙක් විභවතෘෂ්ණායෙක් රූපතෘෂ්ණායෙක් අරූපතෘෂ්ණායෙක් නිරොධ තෘෂ්ණායෙක් ශබ්දතෘෂ්ණායෙක් ගන්ධතෘෂ්ණායෙක් රසතෘෂ්ණායෙක් ස්පර්ශතෘෂ්ණායෙක් ධර්මතෘෂ්ණායෙක් ඕඝයෙක් යොගයෙක් ග්‍රන්ථයෙක් උපාදානයෙක් ආවරණයෙක් නීවරණයෙක් (කුසල් දහම් වසන හෙයින්) ඡදනයෙක් බන්ධනයෙක් උපක්ලේශයෙක් අනුශයයෙක් (උපදනා කුශලාචාර ගන්නා) පරියුට්ඨානයෙක් (පරිවේෂ්ටන කරන හෙයින්) ලතායෙක් විවිධ වීප්සායෙක් දුඃඛමූලයෙක් දුඃඛනිදානයෙක් දුඃඛප්‍රභවයෙක් මාරපාශයෙක් මාරබඩිශයෙක් මාරවිෂයයෙක් තෘෂ්ණා නදියෙක් තෘෂ්ණා සඞ්ඛ්‍යාත ජාලයෙක් තෘෂ්ණා සඞ්ඛ්‍යාත ගර්දුල (ශුනකබන්ධන) යෙක් තෘෂ්ණා සමුද්‍රයෙක්, අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද මේ ලෝවැසියාට ජප්පා යැ ලෙපන යැ ලග්ගන යැ බන්ධන යැ උපක්කිලෙස' යි කියනු ලැබේ. මේ ජල්පායෙන් ලෝවැසියා ඇලුණේ වෙසෙසින් ඇලුණේ මොනොවට ඇලුණේ කිලිටි වූයේ වෙසෙසින් කිලිටි වූයේ තැවැරුණේ හැනුණේ ලැගුණේ ලග්නා ලද්දේ ඇවුණේ යි බ්‍රෑමි කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි 'ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රෑමි' යනු වේ.

දුක්ඛමස්ස මහබ්භයන්ති: දුක්ඛන්ති ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛං නෙරයිකං දුක්ඛං තිරච්ඡානයොනිකං දුක්ඛං[1] පෙත්තිවිසයිකං දුක්ඛං මානුසකං දුක්ඛං ගබ්භොක්කන්තිමූලකං දුක්ඛං ගබ්භට්ඨිතිමූලකං දුක්ඛං ගබ්භවුට්ඨාන මූලකං[2] දුක්ඛං ජාතස්ස උපනිබන්ධිකං දුක්ඛං ජාතස්ස පරාධෙය්‍යකං දුක්ඛං අත්තූපක්කමදුක්ඛං පරූපක්කමදුක්ඛං සඞ්ඛාරදුක්ඛං විපරිණාමදුක්ඛං චක්ඛුරොගො සොතරොගො ඝානරොගො ජිව්හාරොගො කායරොගො සීසරොගො කණ්ණරොගො මුඛරොගො දන්තරොගො කාසො සාසො පිනාසො ඩහො ජරො කුච්ඡිරොගො මුච්ඡා පක්ඛන්දිකා[3] සූලා විසූචිකා කුට්ඨං ගණ්ඩො කිලාසො සොසො අපමාරො දද්දු කණ්ඩු කච්ඡු රඛසා විතච්ඡිකා ලොහිතපිත්තං[4] මධුමෙහො අංසා පිළකා භගන්දලා පිත්තසමුට්ඨානා ආබාධා සෙම්හසමුට්ඨානා ආබාධා වාතසමුට්ඨානා ආබාධා සන්නිපාතිකා ආබාධා උතුපරිණාමජා ආබාධා විසමපරිහාරජා ආබාධා ඔපක්කමිකා ආබාධා කම්මවිපාකජා ආබාධා සීතං උණ්හං ජිඝච්ඡා පිපාසා උච්චාරො පස්සාවො ඩංස-මකස-වාතා තප-සිරිංසප-සම්ඵස්සං දුක්ඛං මාතුමරණං දුක්ඛං[5] පිතුමරණං දුක්ඛං භාතුමරණං දුක්ඛං භගිනිමරණං දුක්ඛං පුත්තමරණං දුක්ඛං ධීතුමරණං දුක්ඛං ඤාතිව්‍යසනං දුක්ඛං භොගව්‍යසනං දුක්ඛං සීලව්‍යසනං දුක්ඛං දිට්ඨිව්‍යසනං දුක්ඛං යෙසං ධම්මානං ආදිතො සමුදාගමනං පඤ්ඤායති අත්ථංගමතො නිරොධො පඤ්ඤායති කම්මසන්නිස්සිතො විපාකො විපාකසන්නිස්සිතං කම්මං නාමසන්නිස්සිතං රූපං රූපසන්නිස්සිතං නාමං ජාතියා අනුගතං ජරාය අනුසටං[6] ව්‍යාධිනා අභිභූතං මරණෙන අබ්භාහතං දුක්ඛෙ පතිට්ඨිතං අතාණං අලෙණං අසරණං අසරණීභූතං, ඉදං වුච්චති දුක්ඛං, ඉදං දුක්ඛං ලොකස්ස භයං මහබ්භයං පීළනං ඝට්ටනං උපද්දවො උපසග්ගොති "දුක්ඛමස්ස මහබ්භයං"

තෙනාහ භගවා:

අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො (අජිතාති භගවා)
විවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසති
ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමි
දුක්ඛමස්ස මහබ්භයන්ති.

1-3

සවන්ති සබ්බධි සොතා (ඉච්චායස්මා අජිතො)
සොතානං කිං නිවාරණං
සොතානං සංවරං බ්‍රූහි
කෙන සොතා පිධීයරෙ.

---

1. තිරච්ඡානයොනි දුක්ඛං—ප
2. ගබ්භා උට්ඨානමූලකං—ච, ක
3. පක්ඛහතිකා—ච, ක
4. ලොහිතං පිත්තං—මජසං
5. මාතුමරණ දුක්ඛං—මජසං
6. අනුෂටං—මජසං

දුක්ඛමස්ස මහබ්භයං යනු: දුක්ඛං යනු ජාති දුක යැ ජරා දුක යැ ව්‍යාධි දුක යැ මරණ දුක යැ සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාස දුක යැ නිරයෙහි වූ දුක යැ තිරිසන්යොන්හි වූ දුක යැ ප්‍රෙතවිෂයයෙහි වූ දුක යැ මිනිසුන් පිළිබඳ දුක යැ ගර්භාවක්‍රාන්තිය මුල් කොට ඇති දුක යැ ගර්භස්ථිතිය මුල් කොට ඇති දුක යැ ගර්භව්‍යුත්ථානය මුල් කොට ඇති දුක යැ උපන්නහු පිළිදග්නා දුක යැ උපන්නහු පරා අයත් බැව්හි දුක යැ ආත්මොපක්‍රම දුක යැ පරොපක්‍රම දුක යැ සංස්කාර දුක යැ විපරිණාම දුක යැ චක්ෂුරොග යැ ශ්‍රොත්‍රරොග යැ ඝ්‍රාණරොග යැ ජිහ්වාරොග යැ කායරොග යැ ශීර්ෂරොග යැ කර්ණරොග යැ මුඛරොග යැ දන්තරොග යැ කාස යැ ශ්වාස යැ පීනස යැ දහ යැ ජ්වර යැ කුක්ෂිරොග යැ මූර්ඡා යැ ප්‍රස්කන්දිකා (රක්තාතිසාර) යැ ශූල යැ විසූචිකා යැ කුෂ්ට යැ ගණ්ඩ යැ කිලාස යැ ක්ෂය යැ අපස්මාර යැ දද්දු(දද) යැ කණ්ඩූති යැ කච්ඡු යැ රඛසා (නියපහරින් වන වණ) යැ විතච්ඡිකා (හොරි) යැ රක්තපිත්ත යැ මධුමෙහ යැ අර්ශස් යැ පිඩකා (පොළ) යැ භගන්දර යැ පිතින් උපදනා ආබාධ යැ සෙමින් උපදනා ආබාධ යැ වයින් උපදනා ආබාධ යැ සාන්නිපාතික ආබාධ යැ ඍතුපරිණාමයෙන් උපදනා ආබාධ යැ විෂමපරිහාරයෙන් උපදනා ආබාධ යැ ඖපක්‍රමික ආබාධ යැ කර්මවිපාකයෙන් උපදනා ආබාධ යැ ශීත-උෂ්ණ සා-පවස් යැ මල-මූ පහ කිරීම යැ මැසි මදුරු - වා- අව්- දිග්දැ පහසින් වූ දුක යැ මාතෘමරණයෙන් වූ දුක යැ පිතෘමරණයෙන් වූ දුක යැ භ්‍රාතෘමරණයෙන් වූ දුක යැ භගිනීමරණයෙන් වූ දුක යැ පුත්‍රමරණයෙන් වූ දුක යැ දුහිතෘමරණයෙන් වූ දුක යැ ඥාතිව්‍යසනයෙන් වූ දුක යැ භොගව්‍යසන දුක යැ ශීලව්‍යසන දුක යැ දෘෂ්ටිව්‍යසන දුක යි. (රූපාදි) යම් ධර්ම කෙනකුන් ගේ ආදියෙහි (පළමු) ඉපදීම පැනේ ද අස්තඞ්ගම (භවඞ්ග) යෙන් නිරුද්ධ වීම පැනේ ද, (කුශලාකුශල) විපාකය තෙමේ කර්මය ඇසුරු කෙළේ ද (කුශලාකුශල) කර්මය තෙමේ විපාකය ඇසුරු කෙළේ ද, (පඤ්චවොකාරයෙහි) රූපය නාමය ඇසුරු කෙළේ ද නාමය රූපය ඇසුරු කෙළේ ද, (යම් දහමක්) ජාතිය විසින් ලුහු බඳනා ලද ජරාව විසින් අනුව හැසිරෙන ලද ව්‍යාධි විසින් මඩනා ලද මරණය විසින් නස්නා ලද වේ ද, දුකෙහි පිහිටියේ ද, ත්‍රාණ-ලෙන-සරණ රහිත ද අසරණ වූයේ ද මෙ 'දුක්' යයි කියනු ලැබේ. මෙ දුක ලෝ වැසියාහට භය-මහද්භය-පීඩන-සටන-උපද්‍රව-උපසර්ග වේ නුයි 'දුක්ඛමස්ස මහබ්භයං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:
අවිජ්ජා නිවුතො ලොකො-පෙ-දුක්ඛමස්ස මහබ්භයං' යි.

1-3. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පිළිවිත්.) හැම තන්හි (තෘෂ්ණාදි) ස්‍රොතස්හු (රූපාදි ආයතනයන්හි) ගලා යෙති, ස්‍රොතසුන් ගේ ආවරණය කවරැ? ස්‍රොතසුන්ගේ සංවරය වදළ මැනැව කවර දහමෙකින් ස්‍රොතස්හු පියනු ලැබෙත් ද? (පසිඳනු ලැබෙත් ද?)

සවන්ති සබ්බධි සොතාති: සොතාති තණ්හාසොතො දිට්ඨිසොතො කිලෙසසොතො දුච්චරිතසොතො අවිජ්ජාසොතො. **සබ්බධීති** සබ්බෙසු ආයතනෙසු. **සවන්තීති** සවන්ති ආසවන්ති සන්දන්ති පවත්තන්ති චක්ඛුතො රූපෙ සවන්ති ආසවන්ති සන්දන්ති පවත්තන්ති සොතතො සද්දෙ සවන්ති–පෙ–ඝානතො ගන්ධෙ සවන්ති–පෙ–ජිව්හාතො රසෙ සවන්ති–කායතො ඵොට්ඨබ්බෙ සවන්ති–පෙ–මනතො ධම්මෙ සවන්ති ආසවන්ති සන්දන්ති පවත්තන්ති, චක්ඛුතො රූපතණ්හා සවන්ති ආසවන්ති සන්දන්ති පවත්තන්ති' සොතතො සද්දතණ්හා සවන්ති ආසවන්ති සන්දන්ති පවත්තන්ති ඝානතො ගන්ධතණ්හා –පෙ– ජිව්හාතො රසතණ්හා සවන්ති –පෙ– කායතො ඵොට්ඨබ්බතණ්හා සවන්ති–පෙ– මනතො ධම්මතණ්හා සවන්ති ආසවන්ති සන්දන්ති පවත්තන්තීති "සවන්ති සබ්බධි සොතා".

ඉච්චායස්මා අජිතොති: ඉච්චාති පදසන්ධි –පෙ– පදානුපුබ්බතා මෙතං ඉච්චා'ති. 'ආයස්මා'ති පියවචනං –පෙ– අජිතොති තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං –පෙ– අභිලාපොති 'ඉච්චායස්මා අජිතො.'

සොතානං කිං නිවාරණන්ති– සොතානං කිං ආවරණං නීවරණං සංවරණං රක්ඛණං ගොපනන්ති "සොතානං කිං නිවාරණං".

සොතානං සංවරං බ්‍රූහීති සොතානං ආවරණං නීවරණං සංවරණං රක්ඛණං ගොපනං බ්‍රූහි ආචික්ඛ දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරෙහි පකාසෙහීති "සොතානං සංවරං බ්‍රූහි." **කෙන සොතා පිධීයරෙති** කෙන සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්තීති "කෙන සොතා පිධීයරෙ."

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

සවන්ති සබ්බධි සොතා (ඉච්චායස්මා අජිතො)
සොතානං කිං නිවාරණං
සොතානං සංවරං බ්‍රූහි
කෙන සොතා පිධීයරෙති.

සවන්ති සබ්බධි සොතා යනු: 'සොත' යනු තෘෂ්ණා ස්‍රොතස (නදිය) දෘෂ්ටිස්‍රොතස ක්ලේශස්‍රොතස දුශ්චරිත ස්‍රොතස අවිද්‍යා ස්‍රොතස. **සබ්බධි** යනු: හැම ආයතනයන්හි සවන්ති යනු: වැගිරෙති (උපදිති) යට බලා යෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. ඇස කෙරෙන් රූපවිෂයයෙහි (තෘෂ්ණා ස්‍රොතස්හු) වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. කනින් ශබ්ද විෂයයෙහි වැගිරෙති නැහැයෙන් ගන්ධවිෂයයෙහි වැගිරෙති... දිවින් රසවිෂයයෙහි වැගිරෙති... කයින් ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යවිෂයයෙහි වැගිරෙති... මනසින් ධර්මවිෂයයෙහි වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. ඇසින් රූපතෘෂ්ණා (ස්‍රොතස්හු) වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. කනින් ශබ්දතෘෂ්ණා වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත් නැහැයෙන් ගන්ධතෘෂ්ණා වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. දිවින් රස තෘෂ්ණාව වැගිරෙති යට බලා යෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. කයින් ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යතෘෂ්ණා වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. මනසින් ධර්මතෘෂ්ණා වැගි රෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත් නුයි 'සවන්ති සබ්බධි සොතා' යනු වේ.

ඉච්චායස්මා අජිතො යන්නෙහි 'ඉච්ච' යනු පදසන්ධි යැ ...තෙල 'ඉච්ච' යනු පදනුපූර්වතා යැ. ආයස්මා යනු: ප්‍රියවචන යැ... අජිතො යනු ඒ බමුණාගේ නම යැ...අභිලාපය වේ නුයි 'ඉච්චායස්මා අජිතො' යනු වේ.

සොතානං කිං නිවාරණං යනු:ස්‍රොතසුන්ට කිමෙක් ආවරණ (ඇවිරීම) යැ නිවරණ (වැසීම) යැ සංවරණ යැ රක්ෂණ යැ ගොපන යැ නුයි 'සොතා-නං කිං නිවාරණං' යනු වේ.

සොතානං සංවරං බ්‍රෑහි යනු: ආවරණය නිවරණය සංවරණය රක්ෂණය ගොපනය, බ්‍රෑහි– වදළ මැනැව දෙසුව මැනැව පැනවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව නො ගැඹුරු කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'සොතානං සංවරං බ්‍රෑහි' යනු වේ. **කෙන සොතා පිථීයරෙ** යනු: කිමෙකින් ස්‍රොතස්හු පියනු ලැබෙත් ද පසිඳනු ලැබෙත් ද නො වැගිරෙත් ද යට බලා නො යෙත් ද නොගලත් ද පුනපුනා නො පවතිත් ද යි 'කෙන සොතා පිථීයරෙ' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"සවන්ති සබ්බධි සොතා–පෙ–කෙන සොතා පිථීයරෙ' යි.

1–4

යානි සොතානි ලොකස්මිං (අජිතාති භගවා)
සති තෙසං නිවාරණං
සොතානං සංවරං බ්‍රෑමි
පඤ්ඤායෙතෙ පිථීයරෙ.

යානි සොතානි ලොකස්මින්ති: යානි එතානි සොතානි මයා කිත්තිතානි පකිත්තිතානි ආචික්ඛිතානි දෙසිතානි පඤ්ඤපිතානි පට්ඨපිතානි විවරිතානි විභජිතානි උත්තානීකතානි පකාසිතානි, සෙය්‍යථීදං: තණ්හාසොතො දිට්ඨිසොතො කිලෙසසොතො දුච්චරිතසොතො අවිජ්ජාසොතො, **ලොකස්මින්ති**– අපායලොකෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙ ඛන්ධලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙති "යානි සොතානි ලොකස්මිං". **අජිතාති භගවා:** තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති.

සති තෙසං නිවාරණන්ති: සතී ති යා සති අනුස්සති පටිස්සති සති සරණතා[1] ධාරණතා අපිලාපනතා අසම්මුස්සනතා[2] සති සතින්ද්‍රියං සතිබලං සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො එකායනො මග්ගො, අයං වුච්චති සති. **නිවාරණන්ති** ආවරණං නීවරණං සංවරණං රක්ඛණං ගොපනන්ති "සති තෙසං නිවාරණං".

සොතානං සංවරං බ්‍රෑමීති: සොතානං ආවරණං නීවරණං සංවරණං රක්ඛණං ගොපනං, බ්‍රෑමි ආචික්ඛාමි –පෙ– උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති "සොතානං සංවරං බ්‍රෑමි"

පඤ්ඤායෙතෙ පිථීයරෙති: "පඤ්ඤා"ති යා පඤ්ඤා පජානනා අමොහො ධම්මවිචයො –පෙ– සම්මාදිට්ඨි. **පඤ්ඤායෙතෙ පිථීයරෙති;** පඤ්ඤාය එතෙ සොතා පිථීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති.

"සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චා"ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤාය එතෙ සොතා[3] පිථීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. "සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා"ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිථීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. "සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනත්තා"ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිථීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති.

1. පටිස්සති සරණතා–මජසං
2. අසම්මුස්සනතා–ච,–ක
3. එතෙ සොතානි–මජසං

1–4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: අජිතය) ලොවැ යම් ස්‍රොතස් කෙනෙක් වෙත් ද ස්මෘතිය ඔවුනට ආවරණ වෙයි. (එ මැ ස්මෘතිය) ස්‍රොතසුන් ගේ සංවරය යි කියමි, (මාර්ග) ප්‍රඥාව විසින් තුලුහු පියනු (පසිඳනු) ලැබෙත්.

යානි සොතානි ලොකස්මිං යනු: තෙල යම් ස්‍රොතස් කෙනෙක් මා විසින් කීර්තනය කරන ලද්දහු ප්‍රකීර්තනය කරන ලද්දහු කියන ලද්දහු දෙසන ලද්දහු පනවන ලද්දහු පිහිටුවන ලද්දහු විවෘත කරන ලද්දහු විභාග කරන ලද්දහු නො ගැඹුරු කරන ලද්දහු ප්‍රකාශ කරන ලද්දහු ද, ඒ කෙසේ යැ යත්: තෘෂ්ණා ස්‍රොතස යැ දෘෂ්ටි ස්‍රොතස යැ ක්ලේශස්‍රොතසයැ දුශ්චරිතස්‍රොතස යැ අවිද්‍යාස්‍රොතස යි. ලොකස්මිං යනු අපායලොකයෙහි මනුෂ්‍යලොකයෙහි දිව්‍යලොකයෙහි ස්කන්ධලොකයෙහි ධාතු ලොකයෙහි ආයතනලොකයෙහි නුයි 'යානි සොතානි ලොකස්මිං යනු වේ. **අජිත** යනු: බුදුහු ඒ බමුණු නමින් අමතති.

සති තෙසං නිවාරණං යන්නෙහි– සති යනු: යම් සිහියෙක් පුනපුනා සිහි කිරීමෙක් අභිමුඛ වැ මෙන් සිහිකිරීමෙක් සති සඞ්ඛ්‍යාත සිහි කරන බවෙක් ධරන බවෙක් (අරමුණෙහි) බැසගන්නා බවෙක් විස්මෘත නො කරන බවෙක් ස්මෘතියෙක් ස්මෘතීන්ද්‍රියයෙක් ස්මෘතිබලයෙක් සම්‍යක් ස්මෘතියෙක් ස්මෘතිසම්බොධ්‍යඞ්ගයෙක් එකායනමාර්ගයෙක් වේ ද මෙ 'ස්මෘති' යයි කියනු ලැබේ. **නිවාරණං** යනු: ආවරණ යැ නීවරණ යැ සංවරණ යැ රක්ෂණ යැ ගොපන යැ නුයි ''සති තෙසං නිවාරණං' යනු වේ.

සොතානං සංවරං බ්‍රෑමි යනු: ස්‍රොතසුන්ගේ ආවරණය නීවරණය සංවරණය රක්ෂණය ගොපන යි, **බ්‍රෑමි**: කියමි ...... නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙම් නුයි 'සොතානං සංවරං බ්‍රෑමි' යනු වේ.

පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ යන්නෙහි: 'පඤ්ඤා' යනු යම් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රජානනයෙක් අමොහයෙක් දහම් විමසීමෙක් ......සම්‍යක්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද එයයි. **පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ** යනු: ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්‍රොතස්හු පියනු (වසනු) ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ යි දන්නහු ගේ දක්නහු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්‍රොතස්හු වසනු ලැබෙති. පසිඳිති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නොපවතිත්. 'හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛහ' යි දන්නහු ගේ දක්නහු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්‍රොතස්හු පියනු ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්. 'හැම සංස්කාරයෝ අනාත්මහ'යි දන්නහු ගේ දක්නහු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්‍රොතස්හු පියනු ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුන පුනා නො පවතිත්.

“අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා”ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. “සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණ”න්ති -පෙ- විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති-පෙ-නාමරූපපච්චයා සළායතනන්ති-පෙ-සළායතනපච්චයා ඵස්සො'ති-පෙ-ඵස්සපච්චයා වෙදනා'ති-පෙ-වෙදනාපච්චයා තණ්හා'ති-පෙ-තණ්හාපච්චයා උපාදානන්ති-පෙ-උපාදානපච්චයා භවො'ති-පෙ-භවපච්චයා ජාති'ති.-පෙ-ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති. අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධො'ති-පෙ-සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො'ති-පෙ-විඤ්ඤාණනිරොධා නාමරූපනිරොධො'ති-පෙ-නාමරූපනිරොධා සළායතනනිරොධො'ති-පෙ-සළායතනනිරොධා ඵස්ස නිරොධො'ති-පෙ-ඵස්සනිරොධා වෙදනානිරොධො'ති-පෙ-වෙදනානිරොධා තණ්හානිරොධො'ති-පෙ-තණ්හානිරොධා උපාදානනිරොධො'ති-පෙ-උපාදාන නිරොධා භවනිරොධො'ති-පෙ-භවනිරොධා ජාතිනිරොධො'ති-පෙ-ජාති නිරොධා ජරාමරණනිරොධො'ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති.

ඉදං දුක්ඛන්ති-පෙ-අයං දුක්ඛසමුදයොති-පෙ-අයංදුක්ඛනිරොධොති-පෙ අයංදුක්ඛනිරොධගාමිනීපටිපදාති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති.

ඉමෙ[1] ආසවා'ති-පෙ-අයං ආසවසමුදයො'ති-පෙ-අයං ආසවනිරොධොති -පෙ-අයං ආසවනිරොධගාමිනීපටිපදා'ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති.

ඉමෙ ධම්මා අභිඤ්ඤෙය්‍යාති-පෙ-ඉමෙ ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යාති-පෙ-ඉමෙ ධම්මා පහාතබ්බාති-පෙ-ඉමෙ ධම්මා භාවෙතබ්බාති,-පෙ-ඉමෙ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බාති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති.

---

1. ඉමෙ ධම්මං-මජසං

'අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති' දන්නහු ගේ දක්නහු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්‍රොතස්හු පියනු ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නොවැගිරෙති යට බලා නොයෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.'සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වේ' යයි ... 'විඥාන ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප වේ' යයි ... ''නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වේ' යයි ... 'ෂඩායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වේ' යයි ... 'ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වෙදනාව වෙ' යයි ... වෙදනා ප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වේ' යයි ... 'තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදන වේ' යයි ... ''උපාදන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වේ' යයි ... ''භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වේ' යයි ... 'ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ යයි' දන්නහු ගේ දක්නහු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්‍රොතස්හු පියනු ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නොවැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

'අවිද්‍යා නිරෝධයෙන් සංස්කාරනිරෝධය වේ' යයි ... 'සංස්කාර නිරෝධයෙන් විඥානනිරෝධය වේ' යයි ... විඥානනිරොධයෙන් නාමරූප නිරොධය වේ' යයි ... 'නාමරූපනිරොධයෙන් ෂඩායතන නිරොධය වේ' යයි ... 'ෂඩායතනනිරොධයෙන් ස්පර්ශ නිරොධය වේ' යයි ... 'ස්පර්ශ නිරොධයෙන් වෙදනානිරොධය වේ, යයි ... 'වෙදනා නිරොධයෙන් තෘෂ්ණා නිරොධය වේ යයි ... 'තෘෂ්ණානිරොධයෙන් උපාදනනිරොධය වේ' යයි ...'උපාදනනිරොධයෙන් භවනිරොධය වේ යයි... භව නිරොධයෙන් ජාතිනිරොධය වේ' යයි ... 'ජාතිනිරොධයෙන් ජරාමරණනිරොධය වේ' යයි දන්නහුගේ දක්නහුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්‍රොතස්හු පියනු ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

'මේ දුකැ'යි ... 'මේ දුඃඛසමුදයැ'යි ... 'මේ දුඃඛනිරොධයැ'යි ... 'මේ දුඃඛනිරොධගාමිනී ප්‍රතිපද' යි දන්නහුගේ දක්නහුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්‍රොතස්හු පියනු ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

'මොහු ආස්‍රවය'යි ... 'මේ ආස්‍රව සමුදය' යි ... 'මේ ආස්‍රවනිරොධය' යි ... 'මේ ආස්‍රවනිරොධගාමිනීප්‍රතිපද' යි දන්නහුගේ දක්නහුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්‍රොතස්හු පියනු ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

'මේ ධර්මයෝ ස්වලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතයුත්තාහ'යි ... 'මේ ධර්මයෝ සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතයුත්තාහ'යි...'මේ ධර්මයෝ ප්‍රහාතව්‍යාහ'යි ... 'මේ ධර්මයෝ භාවිතව්‍යාහ'යි ... 'මේ ධර්මයෝ සාක්ෂාත් කර්තව්‍යාහ'යි දන්නහු ගේ දක්නහුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්‍රොතස්හු පියනු ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

ඡන්නං ඵස්සායතනානං සමුදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්ච අස්සාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්ති.

පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං සමුදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්ච අස්සාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච ජානතො පස්සතො–පෙ–චතුන්නං මහාභූතානං සමුදයඤ්ච අත්ථඞ්ගමඤ්ච අස්සාදඤ්ච ආදීනවඤ්ච නිස්සරණඤ්ච ජානතො පස්සතො–පෙ–යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති ජානතො පස්සතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිධීයන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති න සවන්ති න ආසවන්ති න සන්දන්ති නප්පවත්තන්තීති "පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ"

තෙනාහ භගවා:

"යානි සොතානි ලොකස්මිං (අජිතාති භගවා)
සති තෙසං නිවාරණං
සොතානං සංවරං බ්‍රෑමි
පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ"ති.

1–5

පඤ්ඤා චෙව සති චාපි (ඉච්චායස්මා අජිතො)
නාමරූපඤ්ච මාරිස
එතං මෙ පුට්ඨො පබ්‍රෑහි
කත්ථෙතං උපරුජ්ඣති.

පඤ්ඤාචෙව සතීචාපීති: පඤ්ඤා'ති යා පඤ්ඤා පජානනා විචයො පවිචයො ධම්මවිචයො සල්ලක්ඛණා උපලක්ඛණා පච්චුපලක්ඛණා පණ්ඩිච්චං කොසල්ලං නෙපුඤ්ඤං වෙභව්‍යා චින්තා උපපරික්ඛා භූරී මෙධා පරිණායිකා විපස්සනා සම්පජඤ්ඤං පතොදො[1] පඤ්ඤා පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං පඤ්ඤාසත්ථං පඤ්ඤාපාසාදො පඤ්ඤාආලොකො පඤ්ඤාඔභාසො පඤ්ඤාපජ්ජොතො පඤ්ඤාරතනං අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. සතීති යා සති අනුස්සති–පෙ– සම්මාසතීති "පඤ්ඤා චෙව සතී චාපි" ඉච්චායස්මා අජිතො.–පෙ– අභිලාපො'ති ඉච්චායස්මා අජිතො.

නාමරූපඤ්ච මාරිසාති 'නාම'න්ති චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා. "රූප'න්ති චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නං ච මහාභූතානං[2] උපාදායරූපං 'මාරිසා'ති පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං 'මාරිසාති'. "නාමරූපං ච මාරිස".

1. පටොදො - ච,ක
2. චතුන්නං මහාභූතානං - ක

ෂඩවිධ ස්පර්ශායතනයන්ගේ සමුදය (ප්‍රත්‍යය) ද අස්තගමන ද අනුසසුදු දොසුදු නිර්ගමනදූ දන්නාහුගේ දක්නාහුගේ ප්‍රඥායෙන් මෙතල ස්‍රොතස්හු පියනු ලැබෙති පසිදිනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

පඤ්ච උපාදනස්කන්ධයන්ගේ සමුදය ද අස්තගමන ද අනුසසුදු දොසුදු නිර්ගමන දු දන්නාහුගේ දක්නාහුගේ...සතර මහාභූතයන්ගේ සමුදය ද අස්ත-ගමන ද අනුසසුදු දොසුදු නිර්ගමන දු දන්නාහුගේ දක්නාහුගේ ... සමුදය ස්වභාවය ඇති යම් කිසිවක් වේ නම් එහැම නිරොධස්වභාවය ඇත්තේ යයි දන්නාහුගේ දක්නාහුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්‍රොතස්හු පිසනු ලැබෙති පසිදිනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත් නුයි ''පඤ්ඤායෙතෙ පිථීයරෙ'' යනුවේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:
''යානි සොතානි ලොකස්මිං–පෙ–පඤ්ඤායෙතෙ පිථීයරෙ''යි.

1–5. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පිළිවිත්.) ප්‍රඥාව ද ස්මෘතිය ද (තදව ශෙෂ) නාමරූපය ද යන තෙල සියල්ල කොහි නිරුද්ධ වේ ද? නිදුකාණෙනි, මා විසින් පුළුවුස්නාලද මුඹ වහන්සේ තෙල කරුණ මට වදළ මැනැව.

පඤ්ඤා චෙව සතිචාපි යන්නෙහි 'පඤ්ඤා' යනු: යම් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් විමසීමෙක් ප්‍රකර්ෂයෙන් විමසීමෙක් දහම් විමසීමෙක් සංලක්ෂණයෙක් උපලක්ෂණයෙක් ප්‍රත්‍යුපලක්ෂණයෙක් පණ්ඩිත බවෙක් කෞශල්‍යයෙක් නිපුණ බවෙක් විභාවනයෙක් චින්තායෙක් (අනිත්‍යාදීන් පිරික්සන) උපපරීක්ෂායෙක් (පෘථිවිය වැනි හෙයින්) භූරිප්‍රඥායෙක් (කෙලෙසුන් නසන) මෙධායෙක් (සම්ප්‍රයුක්තධර්මයන් මෙහෙයන) පරිණායිකායෙක් විදර්ශනායෙක් සම්‍යග්ඥානයෙක් (සිත වීථියට නගන) පතොද ප්‍රඥායෙක් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රඥෙන්ද්‍රියයෙක් ප්‍රඥාබලයෙක් ප්‍රඥාශස්ත්‍රයෙක් ප්‍රඥාප්‍රාසාදයෙක් ප්‍රඥාආලොකයෙක් ප්‍රඥාඅවභාසයෙක් ප්‍රඥාප්‍රද්‍යොතයෙක් ප්‍රඥාරත්නයෙක් අමොහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සම්‍යග්දෘෂ්ටියෙක් වේද එය යි. සති යනු: යම් ස්මෘතියෙක් අනුස්මෘතියෙක් ...සම්‍යක්ස්මෘතියෙක් වේ ද'යි ''පඤ්ඤා චෙව සති චාපි'' යනු වේ. ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පිළිවිත්.

නාමරූපඤ්ච මාරිස යන්නෙහි: ''නාමං'' යනු: සතර අරූප ස්කන්ධයෝ යැ, රූපං යනු සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නා රූපය ද වෙති. මාරිස යනු: තෙල මාරිස යනු ප්‍රියවචන යැ ගරුවචන යැ සගෞරව වචන යැ සප්‍රතිශ්‍රයට නමෙක් නුයි ''නාමරූපඤ්ච මාරිස'' යනු වේ.

එතං මෙ පුට්ඨො පබ්‍රූහීති 'එතං මෙ'ති යං පුච්ඡාමි යං යාචාමි[1] යං අජ්ඣෙසාමි යං පසාදෙමි. පුට්ඨොති පුච්ඡිතො යාචිතො අජ්ඣෙසිතො පසාදිතො. පබ්‍රූහීති බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති. "එතං මෙ පුට්ඨො පබ්‍රූහි".

කත්ථෙතං උපරුජ්ඣතීති කත්ථෙතං නිරුජ්ඣති වූපසම්මති අත්ථං ගච්ඡති පටිප්පස්සම්භතීති "කත්ථෙතං උපරුජ්ඣති"

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"පඤ්ඤාචෙව සති චාපි (ඉච්චායස්මා අජිතො)
නාමරූපඤ්ච මාරිස
එතං මෙ පුට්ඨො පබ්‍රූහි
කත්ථෙතං උපරුජ්ඣති"ති.

1–6

යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි - අජිත, තං වදාමි තෙ
යත්ථ නාමං ච රූපං ච - අසෙසං උපරුජ්ඣති
විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන – එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති.

යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡීති = යමෙතන්ති පඤ්ඤඤ්ච සතිඤ්ච නාම රූපඤ්ච. අපුච්ඡීති අපුච්ඡසි අයාචසි[2] අජ්ඣෙසසි[3] පසාදෙසීති. "යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි",

අජිත තං වදාමි තෙ'ති "අජිතා"ති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. තන්ති පඤ්ඤඤ්ච සතිඤ්ච නාමරූපඤ්ච. වදාමීති වදාමි–ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති. "අජිත තං වදාමි තෙ".

යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣතීති "නාමන්ති": චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා, රූපන්ති; චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නං ච මහාභූතානං උපාදායරූපං. අසෙසන්ති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා[4] සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං "අසෙසන්ති. උපරුජ්ඣතීති නිරුජ්ඣති වූපසම්මති අත්ථං ගච්ඡති පටිප්පස්සම්භති ති "යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති".

1. ආයාචාමි –ප,
2. යාචසි–මජසං පරියාචසි–සි
3. අජ්ඣෙසසි–ච, ක, මජසං
4. සබ්බදා–මජසං

එතං මෙ පුට්ඨො පබ්‍රූහි යනු: "එතං මෙ" යනු යමක් පුළුවුසිම ද යමක් අයදිම ද යමක් අධ්‍යෂණ කෙරෙම ද යම් කරුණකට පහදවම ද (තෙල කරුණ) පුට්ඨො යනු: පුළුවුස්නා ලද්හු අයදනා ලද්හු අධ්‍යෂණ කරන ලද්හු පහදවන ලද්හු, (මුඹ වහන්සේ) පබ්‍රූහි යනු; කිව මැනැව පැවැසුව මැනැව දෙසුව මැනැව පැනවුව මැනව පිහිටුව මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව නො ගැඹුරු කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව යි "එතං මෙ පුට්ඨො පබ්‍රූහි" යනු වේ.

කත්ථෙතං උපරුජ්ඣති යනු: තෙල නාමරූපය කොහි නිරුද්ධ වේ ද නිවේ ද අභාවයට යේ ද සන්හිඳේ ද යි "කත්ථෙතං උපරුජ්ඣති" යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:
"පඤ්ඤා චෙව සති චාපි–පෙ– කත්ථෙතං උපරුජ්ඣති" යි.

1–6.

අජිත තෙපි යම් පැනයක් විචාළ වූ ද, එය තොපට කියමි. යම් තැනෙක්හි නාමයත් රූපයත් නිරවශේෂයෙන් නිරුද්ධ වේ ද (පශ්චිම) විඥානයා ගේ නිරොධය හා මැ (පෙරපසු නො වැ) තෙල විඥාන නිරොධ යෙහි මැ තෙල නාමරූපය උපරුද්ධ වෙයි (විඥාන නිරොධය ඉක්ම නො යෙයි.)

යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි යනුයෙහි: "යමෙතං" යනු ප්‍රඥාව ද ස්මෘතිය ද නාමරූපය ද, අපුච්ඡී යනු විචාළවූ අයැදියවූ අධ්‍යෂණ කළ වූ පැහැදවූවහු නු යි "යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡී" යනු වේ.

අජිත තං වදාමි තෙ යනු: බුදුහු ඒ බමුණු නමින් අමතති. තං යනු: ප්‍රඥාව ද ස්මෘතිය ද නාමරූපය ද, වදාමි යනු කියමි පවසමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි "අජිත තං වදාමි තෙ" යනු වේ.

යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති යනු: "නාමං" යනු සතර අරූපස්කන්ධයෝ යැ. රූපං යනු සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නා රූපය ද,. අසෙසං යනු සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල අශෙෂ කොට නිශ්ශෙෂ කොට හාත්-පසින් ගත්නා වචනයෙකි තෙල 'අසෙසං' යනු. උපරුජ්ඣති යනු නිරුද්ධ වෙයි නිවෙයි අභාවයට යෙයි සන්හිඳේ නුයි "යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති" යනු වේ.

විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එත්ථෙතං උපරුජ්ඣතීති: සොතාපත්තිමග්ගඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන සත්ත භවෙ ඨපෙත්වා අනමතග්ගෙ සංසාරෙ යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං[1] නාමං ච රූපං ච එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති වූපසම්මන්ති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සම්භන්ති, සකදාගාමිමග්ගඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන ද්වෙ භවෙ ඨපෙත්වා පඤ්චසු භවෙසු යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං නාමං ච රූපං ච එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති වූපසම්මන්ති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සම්භන්ති. අනාගාමිමග්ගඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එකං භවං[2] රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං නාමං ච රූපං ච එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති වූපසම්මන්ති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සම්භන්ති. අරහත්තමග්ගඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං නාමං ච රූපං ච එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති වූපසම්මන්ති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සම්භන්ති. අරහතො අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාන-ධාතුයා පරිනිබ්බායන්තස්ස චරිමවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන පඤ්ඤා ච සති ච නාමං ච රූපං ච එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති වූපසම්මන්ති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සම්භන්තීති 'විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති'

තෙනාහ භගවා:

යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි – අජිත තං වදමි තෙ
යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච – අසෙසං උපරුජ්ඣති
විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන – එත්ථෙතං උපරුජ්ඣතීති.

1. සංසාරෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං – මජසං
2. එකභවං – මජසං

විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති යනු: සෝවන්මහ-නැණින් අභිසංස්කාරවිඥානය (කුශලාකුශලසම්ප්‍රයුක්ත චිත්තයා) ගේ (අභවොත්පත්ති විසින්) නිරුද්ධ වීමෙන් සප්ත භවයන් තබා අනවරාග්‍ර සංසාරවෘත්තයෙහි නාමය ද රූපය ද යන යම් ධර්ම කෙනෙක් උපදනාහු නම් තෙල සෝවන් මාර්ගයෙහි තෙල නාම රූපධර්මයෝ (අභවොත්-පත්ති විසින්) නිරුද්ධ වෙති නිවෙති අභාවයට යෙති සන්හිඳෙත්. සෙදගැමිමහනැණින් අභිසංස්කාරවිඥානයාගේ නිරුද්ධ වීමෙන් භව දෙකක් තබා පඤ්චභවයන්හි නාමය ද රූපය ද යන යම් ධර්ම කෙනෙක් උපදනාහු නම් තෙල සෙදගැමි මාර්ගයෙහි තෙල නාමරූපධර්මයෝ නිරුද්ධ වෙති නිවෙති අභාවයට යෙති සන්හිඳෙත්. අනාගැමි මහනැණින් අභිසංස්කාර විඥානයාගේ නිරුද්ධ වීමෙන් එක් භවයක් තබා රූපධාතු යෙහි වේවයි අරූපධාතුයෙහි වේවයි නාමය ද රූපය ද යන යම් ධර්ම කෙනෙක් උපදනාහු නම් තෙල අනාගැමි මාර්ගයෙහි තෙල නාමරූප-ධර්මයෝ නිරුද්ධ වෙති නිවෙති අභාවයට යෙති සන්හිඳෙත්. රහත් මහනැණින් අභිසංස්කාර විඥානය නිරුද්ධ වීමෙන් නාමය ද රූපය ද යන යම් ධර්ම කෙනෙක් උපදනාහු නම් තෙල රහත් මාර්ගයෙහි තෙල නාමරූප ධර්මයෝ නිරුද්ධ වෙති නිවෙති අභාවයට යෙති සන්හිඳෙත්. අනුපාදි-ශෙෂ පරිනිර්වාණධාතුයෙන් පිරිනිවෙන රහත්හුගේ පශ්චිම විඥානයාගේ (ච්‍යුති චිත්තයාගේ) නිරොධයෙන් ප්‍රඥාව ද ස්මෘතිය ද නාමය ද රූපය ද යන තෙල ධර්මයෝ තෙල අර්හත්මාර්ගයෙහි නිරුද්ධ වෙති නිවෙති අභාවයට යෙති සන්හිඳෙත් නුයි "විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති" යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

"යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි–පෙ–එත්ථෙතං උපරුජ්ඣති"යි.

1–7

යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මා[1] සෙ – යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධ
තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං – පුට්ඨො පබ්‍රෑහි මාරිස.

යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මා සෙ'ති: "සඞ්ඛාතධම්මා" වුච්චන්ති අරහන්තො ඛීණාසවා, කිං කාරණා සඞ්ඛාතධම්මා[1] වුච්චන්ති අරහන්තො ඛීණාසවා. තෙ සඞ්ඛාතධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති සඞ්ඛාතධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා'ති සඞ්ඛාතධම්මා –පෙ– 'සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති සඞ්ඛාතධම්මා –පෙ– අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති සඞ්ඛාතධම්මා –පෙ– යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති සඞ්ඛාතධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා. අථ වා තෙසං ඛන්ධා සඞ්ඛාතා ධාතුයො සඞ්ඛාතා ආයතනානි සඞ්ඛාතානි[2] ගතියො සඞ්ඛාතා උපපත්තියො සඞ්ඛාතා පටිසන්ධි සඞ්ඛාතා භවා සඞ්ඛාතා සංසාරා සඞ්ඛාතා වට්ටා සඞ්ඛාතා[3] අථ වා තෙ ඛන්ධපරියන්තෙ ඨිතා ධාතුපරියන්තෙ ඨිතා ආයතනපරියන්තෙ ඨිතා ගතිපරියන්තෙ ඨිතා උපපත්තිපරියන්තෙ ඨිතා පටිසන්ධිපරියන්තෙ ඨිතා භවපරියන්තෙ ඨිතා සංසාරපරියන්තෙ ඨිතා වට්ටපරියන්තෙ ඨිතා අන්තිමෙ භවෙ ඨිතා අන්තිමෙ සමුස්සයෙ ඨිතා අන්තිමදෙහධරා අරහන්තො.

'තෙසා'යං[4] පච්ඡිමකොටි[5] චරිමො'යං සමුස්සයො
ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තෙසං පුනබ්භවො'ති.

තං කාරණා සඞ්ඛාතධම්මා වුච්චන්ති අරහන්තො ඛීණාසවාති. 'යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මා සෙ'.

1. සඞ්ඛත ධම්මාසෙ–ච–ක
2. ආයතනානි සංඛාතා–ච–ක–ම ජ සං
3. වට්ටං සඞ්ඛාතා–ප
4. තෙසං යංසං–ම ජ සං
තෙසං සාරං–ච–ක
තෙසං යං–ස
5. පච්ඡිමකො–බහුසු

1–7.

නිදුකාණෙනි, මෙ ලොවැ (අනිත්‍යාදි විසින්) විමසන ලද ධර්ම ඇති යම් (රහත්) කෙනෙකුත් වෙත් ද, බොහෝ වූ යම් ශෛක්ෂ කෙනෙකුත් වෙත් ද මා විසින් පුළුවුස්නා ලද (ශෛක්ෂාශෛක්ෂධර්ම යෙහි) පණ්ඩිත වූ මුඹවහන්සෙ ඔවුන්ගේ ප්‍රතිපත්තිය මට වදළ මැනැව.

යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මා සෙ යනු: "සඞ්ඛාතධම්මා" යි (අනිත්‍යාදි විසින් විමසූ දහම් ඇති) අර්හත් ක්ෂීණාස්‍රවයෝ කියනු ලැබෙති. කවර කරුණින් අර්හත් ක්ෂීණාස්‍රවයෝ "සඞ්ඛ්‍යාතධම්' යි කියනු ලැබෙත් ද යත්: ඔහු විමසූ දහම් ඇතියහ, දන්නා ලද දහම් ඇතියහ, තුලනය කරන ලද දහම් ඇතියහ, තීරණය කරන ලද දහම් ඇතියහ, ප්‍රකට කළ දහම් ඇතියහ, විභාවනය කරන ලද දහම් ඇතියහ, "හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි විමසූ දහම් ඇතියහ, දන්නා ලද දහම් ඇතියහ, තුලනය කරන ලද දහම් ඇතියහ, තීරණය කරන ලද දහම් ඇතියහ, ප්‍රකට කළ දහම් ඇතියහ, විභාවන කරන ලද දහම් ඇතියහ. 'හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛහ'යි විමසූ දහම් ඇතියහ ... 'හැම සංස්කාරයෝ අනාත්මහ'යි විමසූ දහම් ඇතියහ ... 'අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙත්'යයි විමසූ දහම් ඇතියහ ...'සමුදය ස්වභාවය ඇති යම් කිසිවක් වේ නම් එහැම නිරොධ ස්වභාවය ඇත්තේ යැ'යි විමසූ දහම් දන්නා ලද දහම් තුලනය කරන ලද දහම් තීරණය කරන ලද දහම් ප්‍රකට කරන ලද දහම් විභාවනය කරනලද දහම් ඇතියහ, නොහොත් ඔවුන් විසින් ස්කන්ධයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, ධාතූහු ප්‍රකාශ කරන ලදහ, ආයතනයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, ගතීහු ප්‍රකාශ කරන ලදහ, උත්පත්තීහු ප්‍රකාශ කරන ලදහ, ප්‍රතිසන්ධිය ප්‍රකාශ කරන ලද යැ, භවයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, සංසාරයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, වෘත්තයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, නොහොත් ඔහු ස්කන්ධපර්‍ය්‍යන්තයෙහි සිටියහ, ධාතු පර්‍ය්‍යන්තයෙහි – ආයතන පර්‍ය්‍යන්තයෙහි – ගතිපර්‍ය්‍යන්තයෙහි – උත්පත්තිපර්‍ය්‍යන්තයෙහි – ප්‍රතිසන්ධි පර්‍ය්‍යන්තයෙහි – භව පර්‍ය්‍යන්තයෙහි – සංසාර පර්‍ය්‍යන්තයෙහි – වෘත්ත පර්‍ය්‍යන්තයෙහි – අන්තිමභවයෙහි – අන්තිම ශරීරයෙහි සිටියහ, රහත්හු අන්තිම දෙහධරයෝ යි.

1. "ඔවුන්ගේ මෙ පශ්චිම කොටිය (කෙළවර) වෙයි, මෙ පශ්චිම ශරීරය යි, ජාතිමරණ සංසාරය, පුනර්භවය ඔවුනට නැතැ'යි".

එ කරුණින් අර්හත් ක්ෂීණාස්‍රවයෝ 'සඞ්ඛ්‍යාතධර්ම' යි කියනු ලැබෙති 'යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මාසෙ' යනු වේ.

යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධාති: සෙඛාති කිං කාරණා වුච්චන්ති සෙඛා සික්ඛන්තීති සෙඛා. කිඤ්ච සික්ඛන්ති: අධිසීලම්පි සික්ඛන්ති අධිචිත්තම්පි සික්ඛන්ති අධිපඤ්ඤම්පි සික්ඛන්ති. කතමා අධිසීලසික්ඛා: ඉධ භික්ඛු සීලවා හොති පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරති ආචාරගොචරසම්පන්නො අනුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු, ඛුද්දකො'පි සීලක්ඛන්ධො[1] මහන්තො'පි සීලක්ඛන්ධො[2] සීලං පතිට්ඨා ආදි චරණං සංයමො සංවරො මුඛං පමුඛං කුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා. අයං අධිසීලසික්ඛා.

කතමා අධිචිත්තසික්ඛා: ඉධ භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි -පෙ- පඨමං ඣානං – දුතියං ඣානං – තතියං ඣානං – චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං අධිචිත්තසික්ඛා.

කතමා අධිපඤ්ඤා සික්ඛා: ඉධ භික්ඛු පඤ්ඤවා හොති උදයත්ථගාමිනියා පඤ්ඤාය සමන්නාගතො අරියාය නිබ්බෙධිකාය සම්මා දුක්ඛක්ඛයගාමිනියා. සො ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාති, අයං දුක්ඛසමුදයොති -පෙ- අයං දුක්ඛනිරොධොති -පෙ- අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපද'ති යථාභූතං පජානාති, ඉමෙ ආසවාති -පෙ- අයං ආසවසමුදයො'ති -පෙ- අයං ආසවනිරොධොති -පෙ- අයං ආසවනිරොධගාමිනී පටිපද'ති යථාභූතං පජානාති. අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා.

ඉමා තිස්සො සික්ඛායො ආවජ්ජන්තා සික්ඛන්ති, ජානන්තා සික්ඛන්ති, පස්සන්තා සික්ඛන්ති, පච්චවෙක්ඛන්තා සික්ඛන්ති චිත්තං අධිට්ඨහන්තා සික්ඛන්ති, සද්ධාය අධිමුච්චන්තා සික්ඛන්ති, විරියං පග්ගණ්හන්තා සික්ඛන්ති, සතිං උපට්ඨපෙන්තා සික්ඛන්ති, චිත්තං සමාදහන්තා සික්ඛන්ති, පඤ්ඤාය පජානන්තා සික්ඛන්ති, අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානන්තා සික්ඛන්ති, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානන්තා සික්ඛන්ති, පහාතබ්බං පජහන්තා සික්ඛන්ති, භාවෙතබ්බං භාවෙන්තා සික්ඛන්ති, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තා[3] සික්ඛන්ති, ආචරන්ති සමාචරන්ති සමාදාය වත්තන්ති. තංකාරණා වුච්චන්ති සෙඛා.[4]

පුථූ'ති: බහුකා. එතෙ සෙඛා සොතාපන්නා ච පටිපන්නා ච සකදාගාමිනො ච පටිපන්නා ච අනාගාමිනො ච පටිපන්නා ච අරහන්තො ච පටිපන්නා ච.

ඉධා'ති: ඉමිස්සා දිට්ඨියා ඉමිස්සා ඛන්තියා ඉමිස්සා රුචියා ඉමස්මිං ආදායෙ ඉමස්මිං ධම්මෙ ඉමස්මිං විනයෙ ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ ඉමස්මිං පාවචනෙ ඉමස්මිං බ්‍රහ්මචරියෙ ඉමස්මිං සත්ථුසාසනෙ ඉමස්මිං අත්තභාවෙ ඉමස්මිං මනුස්සලොකෙ'ති. "යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධ".

---

1. ඛුද්දකො සීලක්ඛන්ධො-ච-ක-ම ජ සං
2. මහන්තො සීලක්ඛන්ධො-ච-ක-ම ජ සං
3. සච්ඡිකරොන්තා සික්ඛන්ති-ම ජ සං
4. සෙක්ඛා-පන

යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධ යනු; 'සෙඛා'යි කවර කරුණකින් 'ශෛක්ෂයෝ' යි කියනු ලැබෙති යත්: හික්මෙත් (ශික්ෂාගනිත්) නුයි ශෛක්ෂ නම් වෙත්. කුමක් හික්මෙති යත්. අධිශීලය (අධිශීලයෙහි) ද හික්මෙති, අධිචිත්තය ද හික්මෙති, අධිප්‍රඥාව ද හික්මෙත්. අධිශීලශික්ෂා කවර යත්: මෙ සස්නෙහි මහණ සිල්වත් වෙයි ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවරයෙන් සමන්වාගත වූයේ ආචාර ගොචර සම්පන්න වැ අල්පමාත්‍ර වූ අකුශල ධර්මයෙහි භය දක්නා සුලු වැ වාස කෙරෙයි, (ඒ ඒ ශික්ෂාපදය) මනාකොට ගෙන (සමාදන් වැ) ශික්ෂා කොට්ඨාසයෙහි හික්මෙයි, ක්ෂුද්‍ර වූ ශීලස්කන්ධය ද මහත් වූ ශීලස්කන්ධය ද ශීල යැ කුශල ධර්මයන්ගේ ප්‍රතිලාභයට ප්‍රතිෂ්ඨා යැ ආදි යැ පාද යැ සංයම යැ සංවරයැ මුඛ (ප්‍රධාන) යැ ප්‍රමුඛ යි. මේ 'අධිශීලශික්ෂා'යි.

අධිචිත්තශික්ෂා කවර යත්: මෙ සස්නෙහි මහණ කාමයෙන් වෙන් වැ මැ...ප්‍රථමධ්‍යානයට ... ද්විතීයධ්‍යානයට ... තෘතීයධ්‍යානයට ... චතුර්ථ-ධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරේ. මේ අධිචිත්තශික්ෂා යි.

අධිප්‍රඥාශික්ෂා කවර යත්: මෙ සස්නෙහි මහණ උදයව්‍යය ගාමිනී වූ ආර්‍ය්‍ය (නිර්දොෂ) වූ නිර්වෙද පක්ෂයෙහි වූ මනාසේ නිවනට පමුණුවන්නා වූ නුවණින් පරිපූර්ණ වූයේ ප්‍රඥාවත් වෙයි, හෙතෙම 'මේ දුකැ' යි තතු සේ දැනගනියි. මේ 'දුක්සමුදය' යි...මේ දුක්නිරොධ යයි... මේ 'දුක් නිරොධයට පමුණුවන පිළිවෙතැ'යි තතු සේ දැනගනී. මොහු 'ආස්‍රවයහ'යි ... මේ 'ආස්‍රවසමුදය'යි ... මේ 'ආස්‍රවනිරොධ' යි ... මේ ආස්‍රවනිරොධයට පමුණුවන පිළිවෙතැ'යි තතු සේ දැනගනී. මේ අධිප්‍රඥාශික්ෂා යි.

මේ තුන් ශික්ෂාවන් ආවර්ජනා කෙරෙමින් හික්මෙති, දනිමින් හික්මෙති දකිමින් හික්මෙති, ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කෙරෙමින් හික්මෙති, සිත පිහිටුවමින් හික්මෙති, සැදැහැයෙන් ඇලෙමින් හික්මෙති, වීර්‍ය්‍ය දැඩි වැ ගනිමින් හික්මෙති, සිහි එළවමින් හික්මෙති, සිත එකඟ කෙරෙමින් හික්මෙති, ප්‍රඥායෙන් දැනගනිමින් හික්මෙති, ස්වභාව ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතයුත්ත ස්වභාවලක්ෂණාවබෝධයෙන් දනිමින් හික්මෙති, සාමාන්‍ය ලක්ෂණවබොධ-යෙන් දතයුත්ත සාමාන්‍යලක්ෂණාවබොධයෙන් දනිමින් හික්මෙති, හළයුතු සමුදය හැරපියමින් හික්මෙති, වැඩියයුතු මඟ වඩමින් හික්මෙති, පසක් කළයුතු නිවන පසක් කෙරෙමින් හික්මෙති, හැසිරෙති, මොනොවට හැසි-රෙති, මොනොවට ගෙන පවතිත්. එකරුණින් 'ශෛක්ෂහ'යි කියනු ලැබෙත්.

පුථූ යනු: බොහෝ වූ තෙල ශෛක්ෂයෝ සෝවන්හු ද එමඟට පිළිපන්හු ද සෙදගැමිහු ද එමඟට පිළිපන්හු ද අනාගැමිහු ද එමඟට පිළිපන්හු ද රහත්මඟට පැමිණියාහු ද එමඟට පිළිපන්හු ද,

ඉධ යනු: මේ දෘෂ්ටියෙහි මේ ක්ෂාන්තියෙහි මේ රුචියෙහි මේ ග්‍රහණ යෙහි මේ ධර්මයෙහි මේ විනයෙහි මේ ධර්මවිනයෙහි මේ ප්‍රවචනයෙහි මේ බ්‍රහ්මචර්‍ය්‍යයෙහි මේ ශාස්තෘශාසනයෙහි මේ අත්බවිහි මේ මිනිස්ලොවැ නුයි 'යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධ' යනු වේ.

තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පබ්‍රෑහි මාරිසාති ත්වං හි[1] නිපකො පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. තෙසං සඞ්ඛාතධම්මානං ච සෙඛානං ච. **ඉරියං'ති:** චරියං වුත්තිං පවත්තිං ආචාරං ගොචරං විහාරං පටිපදං **පුට්ඨො'ති:** පුච්ඡිතො[1] යාචිතො අජ්ඣෙසිතො පසාදිතො. **පබ්‍රෑහීති** බ්‍රෑහි[2] ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. **මාරිසාති** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං මාරිසාති. "තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පබ්‍රෑහි මාරිස"

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

> 'යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මා සෙ – යෙ ච සෙඛා පුථූ ඉධ
> තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං – පුට්ඨො පබ්‍රෑහි මාරිසා'ති.

1–8

> "කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය – මනසා නාවිලො සියා
> කුසලො සබ්බධම්මානං – සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ."

කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍යාති: 'කාමා'ති උද්දානතො ද්වෙ කාමා: වත්ථුකාමා ච කිලෙස කාමා ච. කතමෙ වත්ථුකාමා: මනාපිකා රූපා මනාපිකා සද්දා මනාපිකා ගන්ධා මනාපිකා රසා මනාපිකා ඵොට්ඨබ්බා අත්ථරණා පාපුරණා දාසිදාසා අජෙළකා කුක්කුටසූකරා හත්ථිගවාස්සවළවා ඛෙත්තං වත්ථු හිරඤ්ඤං සුවණ්ණං ගාමනිගමරාජධානියො රට්ඨං ච ජනපදො ච කොසො ච කොට්ඨාගාරං ච යං කිඤ්චි රජනීයං වත්ථු, වත්ථුකාමා.

අපි ච අතීතා කාමා අනාගතා කාමා පච්චුප්පන්නා කාමා අජ්ඣත්තා කාමා බහිද්ධා කාමා අජ්ඣත්තබහිද්ධා කාමා හීනා කාමා මජ්ඣිමා කාමා පණීතා කාමා ආපායිකා කාමා මානුසිකා කාමා දිබ්බා කාමා පච්චුපට්ඨිතා කාමා නිම්මිතා කාමා පරනිම්මිතා කාමා අනිම්මිතා කාමා පරිග්ගහිතා කාමා අපරිග්ගහිතා කාමා මමායිතා[3] කාමා අමමායිතා[4] කාමා සබ්බෙපි කාමාවචරා ධම්මා සබ්බෙපි රූපාවචරා ධම්මා සබ්බෙපි අරූපාවචරා ධම්මා තණ්හාවත්ථුකා තණ්හාරම්මණා කමනීයට්ඨෙන රජනීයට්ඨෙන මදනීයට්ඨෙන* කාමා. ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා.

---

1. පුට්ඨොති පුට්ඨො පුච්ඡිතො–සී, ස්‍යා
2. පබ්‍රෑහීති පබ්‍රෑහි–සී.
3. මමායිතා - ච, ක - මජ්ඣං.
4. අමමායිතා - ච - ක - මජ්ඣං

*රමනීයට්ඨෙන අභිසාරට්ඨෙනා'ති කත්ථචි අධික පාඨො.

තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පබ්‍රෑහි මාරිස යනු: යම් හෙයකින් නුඹ වහන්සේ නිපුණ ද පණ්ඩිත ද පැනැති සේක් ද බුද්ධිමත් සේක් ද නැණැති සේක් ද ගුණාර්ථ ප්‍රකට කොට දත්තාසේක් ද තුලිතඥාන ඇති සේක් ද (එහෙයින්) **තෙසං**: ඒ රහතුන්ගේ ද ශෛක්ෂයන්ගේ ද **ඉරියං** යනු: චය්‍යාව වෘත්තිය පැවැත්ම ආචාරය ගොචරය විහරණය ප්‍රතිපදාව, **පුට්ඨො** යනු: පුළුවුස්නා ලද්දහු විචාරන ලද්දහු අයදනා ලද්දහු අධ්‍යෙෂණ කරන ලද්දහු පහදවන ලද්දහු, **පබ්‍රෑහි** යනු කිව මැනැව පැවැසුව මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව නො ගැඹුරු කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව. **මාරිස** යනු: ප්‍රියවචන යැ ගරුවචන යැ සගෞරවවචන යැ, තෙල මාරිස යනු සප්‍රතිශ්‍රයට නාමෙක් නුයි, 'තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පබ්‍රෑහි මාරිස' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මා සෙ-පෙ-පුට්ඨො පබ්‍රෑහි මාරිස"යි.

1-8.

කාමයෙහි ගිජු නො වන්නේ යැ; සිතින් නො කැළඹුණෙක් වන්නේ යැ සියලු දහම්හි දක්ෂ වූ මහණ එතම ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙන්නේ යි.

කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය යනු: 'කාමා' යි විස්තර විසින් වස්තු-කාමයෝ යැ ක්ලෙශකාමයෝ යැ යි කාමයෝ දෙදෙනෙක් වෙති. වස්තු කාමයෝ කවරහ යත්: මනවඩන රූපයෝ යැ මනවඩන ශබ්දයෝ යැ මන වඩන ගන්ධයෝ යැ මනවඩන රසයෝ යැ මනවඩන ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ යැ අතුරුණු යැ පොරෝන යැ දාසි දස්හු යැ එළු බැටළු යැ හූරු කුකුළු යැ ඇත් අස් ගව වෙළඹහුයැ කෙත් යැ වතු යැ කහවණු යැ රන් යැ ගම් නියම්ගම් රජදහන්හු යැ රට යැ දනවු යැ කොෂ යැ කොටුගෙ යැ යම් කිසි ඇලුම් කටයුතු වස්තු යැ (යන) මොහු වස්තුකාමයෝ යැ.

තවද, අතීත කාමයෝ යැ අනාගත කාමයෝ යැ වර්තමානකාමයෝ යැ අධ්‍යාත්ම කාමයෝ යැ බාහ්‍ය කාමයෝ යැ අධ්‍යාත්මබාහ්‍ය කාමයෝ යැ හීන කාමයෝ යැ මධ්‍යම කාමයෝ යැ ප්‍රණීත කාමයෝ යැ සතර අපායෙහි වූ කාමයෝ යැ මිනිස් ලෝවැ වූ කාමයෝ යැ දෙව්ලොවැ වූ කාමයෝ යැ එළඹ සිටි කාමයෝ යැ (අරමුණු මවා රමණය කරන) නිර්මිත කාමයෝ යැ පරනිර්මිත කාමයෝ යැ අනිර්මිත (පියවින් පිළියෙල වූ) කාමයෝ යැ (මේ මාගේ යැයි) පිළිගත් කාමයෝ යැ (එසෙයින්) නො පිළිගත් කාමයෝ යැ මේ මාගේ යැ යි ගත් කාමයෝ යැ (එසේ නො ගත්) අමමායිත කාමයෝ යැ සියලු මැ කාමාවචර ධර්මයෝ යැ සියලු මැ රූපාවචර ධර්මයෝ යැ සියලු මැ අරූපාවචර ධර්මයෝ යැ තෘෂ්ණාවට කරුණු වූ තෘෂ්ණාවට අරමුණු වූ (ධර්මයෝ) ප්‍රාර්ථනා කළයුතු අර්ථයෙන් ඇලීමට යොග්‍යාර්ත්ථයෙන් (කුලමදදි) මද ඉපැදවියයුතු අර්ත්ථයෙන් කාමයෝ යි, මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

කතමෙ කිලෙසකාමා: ඡන්දො කාමො රාගො කාමො ඡන්දරාගො කාමො සඞ්කප්පො කාමො රාගො කාමො සඞ්කප්පරාගො කාමො, යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො කාමරාගො කාමනන්දි කාමතණ්හා කාමසිනෙහො කාමපිපාසා කාමපරිළාහො කාමගෙධො කාමමුච්ඡා කාමජ්ඣොසානං කාමොඝො කාමයොගො කාමුපාදානං කාමච්ඡන්දනීවරණං.

2. අද්දසං කාම, තෙ මූලං – සංකප්පා කාම, ජායසි
න තං සංකප්පයිස්සාමි – එවං කාම, න හෙහිසී ති.

ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා.

ගෙධො වුච්චති තණ්හා යො රාගො සාරාගො – පෙ – අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං.

කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍යාති කිලෙසකාමෙන වත්ථුකාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය න පළිබුජ්ඣෙය්‍ය අගිද්ධො අස්ස අගථිතො අමුච්ඡිතො අනජ්ඣොපන්නො වීතගෙධො විගතගෙධො චත්තගෙධො වන්තගෙධො මුත්තගෙධො පහීනගෙධො පටිනිස්සට්ඨගෙධො වීතරාගො විගතරාගො චත්තරාගො වන්තරාගො මුත්තරාගො පහීනරාගො පටිනිස්සට්ඨරාගො නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සීතිභූතො සුඛපටිසංවෙදී බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනා විහරෙය්‍යාති. "කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය".

මනසා නාවිලො සියා'ති: මනො'ති යං චිත්තං මනො මානසං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු. කායදුච්චරිතෙන චිත්තං ආවිලං හොති ලුළිතං එරිතං ඝට්ටිතං චලිතං භන්තං අවූපසන්තං වචීදුච්චරිතෙන –පෙ– මනොදුච්චරිතෙන –පෙ– රාගෙන –පෙ– දොසෙන –පෙ– මොහෙන –පෙ– කොධෙන –පෙ– උපනාහෙන –පෙ– මක්ඛෙන –පෙ– පළාසෙන –පෙ– ඉස්සාය –පෙ– මච්ඡරියෙන –පෙ– මායාය –පෙ– සාඨෙය්‍යෙන –පෙ– ථම්භෙන –පෙ– සාරම්භෙන –පෙ– මානෙන –පෙ– අතිමානෙන –පෙ– මදෙන –පෙ– පමාදෙන –පෙ– සබ්බකිලෙසෙහි –පෙ– සබ්බදුච්චරිතෙහි –පෙ– සබ්බදරථෙහි –පෙ–

ක්ලෙශකාමයෝ කවරහ යත්: ඡන්‍දය කාම යැ රාගය කාම යැ ඡන්‍ද-රාගය කාම යැ සංකල්පය කාම යැ රාගය කාම යැ සංකල්පරාගය කාම ය-පඤ්චකාමගුණයෙහි යම් කාමසඞ්ඛ්‍යාත ඡන්‍දයෙක් කාමරාගයෙක් කාම නන්දියෙක් කාමතෘෂ්ණායෙක් කාමස්නේහයෙක් කාමපිපාසායෙක් කාම-පරිදාහයෙක් කාමගෙධයෙක් (කාමයෙහි ගිජු බවෙක්) කාමමූර්ඡායෙක් කාමයන්හි ඇතුළු වීමෙක් කාමසඞ්ඛ්‍යාත ඕඝයෙක් කාමයෝගයෙක් කාමෝපාදනයෙක් කාමච්ඡන්‍දනීවරණයෙක් වේ ද.

2. කාමය, තා ගේ මුල දිටිමි, තෝ සංකල්පය හේතු කොට ගෙන උපදනෙහි, (දුන් මම) තා නො පතමි, කාමය මෙසෙයින් තෝ නූපදනෙහියැ යි.

මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

ගෙධ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක්, බලවත් රාග-යෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ සඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද එයයි.

කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය යනු: ක්ලෙශකාමයෙන් වස්තුකාමයෙහි ගිජු නො වන්නේ යැ, ලොභ නො කරන්නේ යැ, ගිජු නො වූයෙක් නො ගෙතු-ණෙක් මුසපත් නො වූයෙක් නො වතුළෙක් වන්නේ යැ, දුරු කළ ගේධ ඇතියෙක් පහ වූ ගේධ ඇතියෙක් හරන ලද ගේධ ඇතියෙක් වමාළ ගේධ ඇතියෙක් මුදලූ ගේධ ඇතියෙක් ප්‍රහීණ වූ ගේධ ඇතියෙක් දුරලූ ගේධ ඇතියෙක් වන්නේ යැ, දුරු කළ රාග ඇතියෙක් පහ වූ රාග ඇතියෙක් හරන ලද රාග ඇතියෙක් වමාළ රාග ඇතියෙක් මුදලූ රාග ඇතියෙක් පුහුන් රාග ඇතියෙක් දුරලූ රාග ඇතියෙක් තෘෂ්ණා රහිතයෙක් (තෘෂ්ණා සියත් නැතියෙක් හෝ) නිව්යෙක් සිහිල් වූයෙක් (කායිකචෛතසික) සුව විඳුනා සුල්ලෙක් වන්නේ යැ, උත්තම ස්‍වභාවය ඇති සිතින් යුතුවැ වාසය කරන්නේ යැ නුයි 'කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය' යනු වේ.

මනසා නාවිලො සියා යනු: 'මනො' යනු: යම් සිතෙක් මනසෙක් මාන සයෙක්, හෘදයෙක් පණ්ඩර වූ භවාඞ්ග සිතෙක් මනසෙක් මනායතනයෙක් මනින්ද්‍රියයෙක් විඥානයෙක් විඥානස්කන්ධයෙක් තදනුරූපමනොවිඥාන ධාතුයෙක් වේද එය යි. කායදුශ්චරිතයෙන් සිත නො පහන් වූයේ කැළඹුණේ කම්පිත වූයේ (අරමුණෙහි) ගැටුණේ සැලුණේ භ්‍රාන්ත වූයේ නො සන් හිඳුණේ වෙයි. වාග්දුශ්චරිතයෙන් ... මනොදුශ්චරිතයෙන්... රාගයෙන්... ද්වේෂයෙන්... මොහයෙන්... ක්‍රොධයෙන්... උපනාහයෙන්... මකු බැවින් ... පලාසයෙන්... ඊර්ෂ්‍යායෙන්... මාත්සර්‍ය්‍යයෙන්... සඨ බැවින්... ස්තම්භ-යෙන්... සාරම්භයෙන්... මානයෙන්... අතිමානයෙන්... මදයෙන්... ප්‍රමාද-යෙන්... හැම කෙලෙසුන් ගෙන්... හැම දුසිරිතින්... හැම දරථයෙන්...

සබ්බපරිළාහෙහි -පෙ- සබ්බසන්තාපෙහි -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරෙහි චිත්තං ආවිලං හොති ලුළිතං එරිතං ඝට්ටිතං චලිතං භන්තං අවූපසන්තං, **මනසා නාවිලොසියා'ති** චිත්තෙන අනාවිලොසියා අලුළිතො අනෙරිතො අඝට්ටිතො අචලිතො අභන්තො වූපසන්තො ආවිලකරෙ කිලෙසෙ ජහෙය්‍ය පජහෙය්‍ය විනොදෙය්‍ය බ්‍යන්තීකරෙය්‍ය අනභාවං ගමෙය්‍ය ආවිලකරෙහි කිලෙසෙහි ච ආරතො අස්ස විරතො පටිවිරතො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදීකතෙන චෙතසා විහරෙය්‍යාති "මනසා නාවිලොසියා".

කුසලො සබ්බධම්මානන්ති. "සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා"ති කුසලො සබ්බධම්මානං, "සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා"ති කුසලො සබ්බධම්මානං, "සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා"ති කුසලො සබ්බධම්මානං, 'අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා'ති කුසලො සබ්බධම්මානං -පෙ- 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති කුසලො සබ්බධම්මානං, එවම්පි කුසලො සබ්බධම්මානං.

අථවා අනිච්චතො කුසලො සබ්බධම්මානං, දුක්ඛතො -පෙ- රොගතො- ගණ්ඩතො- සල්ලතො- අඝතො- ආබාධතො- පරතො- පලොකතො- ඊතිතො- උපද්දවතො- භයතො- උපසග්ගතො- චලතො- පභඞ්ගුතො- අද්ධුවතො- අතාණතො- අලෙනතො- අසරණතො- අසරණීභූතතො- රිත්තතො- තුච්ඡතො- සුඤ්ඤතො- අනත්තතො- ආදීනවතො- විපරිණාමධම්මතො- අසාරකතො- අඝමූලතො- වධකතො- විභවතො- සාසවතො- සංඛතතො- මාරාමිසතො- ජාතිධම්මතො- ජරාධම්මතො- ව්‍යාධිධම්මතො- මරණධම්මතො- සොකපරිදෙව-දුක්ඛදොමනස්සුපායාස-ධම්මතො- සංකිලෙසිකධම්මතො- සමුදයතො- අත්ථංගමතො- අස්සාදතො- ආදීනවතො- නිස්සරණතො කුසලො සබ්බධම්මානං, එවම්පි කුසලො සබ්බධම්මානං.

අථවා ඛන්ධකුසලො ධාතුකුසලො ආයතනකුසලො පටිච්චසමුප්පාදකුසලො සතිපට්ඨානකුසලො සම්මප්පධානකුසලො ඉද්ධිපාදකුසලො ඉන්ද්‍රියකුසලො බලකුසලො බොජ්ඣඞ්ගකුසලො මග්ගකුසලො ඵලකුසලො නිබ්බානකුසලො, එවම්පි කුසලො සබ්බධම්මානං.

හැම පරිදහයන්ගෙන්... හැම සන්තාපයන්ගෙන්... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන්ගෙන් සිත නො පහත් වූයේ කැළඹුණේ කම්පිත වූයේ ගැවුණේ සැලුණේ බැමුණේ නො සන්හිඳුණේ වෙයි. **මනසා නාවිලො සිය** යනු- සිතින් නො පහත් වූයෙක් නො කැළඹුණෙක් කම්පිත නො වූයෙක් නො ගැවුණෙක් නො සැලුණෙක් නො බැමුණෙක් සන්හිඳුණෙක් වන්නේ යැ, නො පහත් බව කරන කෙලෙසුන් හැරපියන්නේ යැ, බැහැර කරන්නේ යැ, දුරු කරන්නේ යැ, විගතාන්ත කරන්නේ යැ, අනු අභාවයට පමුණු වන්නේ යැ. තවද, නො පහත් බව කරන කෙලෙසුන් කෙරෙන් දුරින් දුරුවූයේ නො ඇලුණේ සියලු ලෙසින් වෙන් වූයේ නික්මුණේ වෙන් වූයේ වෙසෙසින් මිදුණේ විසංයුක්ත වූයේ විගතමර්‍යාද කළ (එක් වැ නො යෙදුණු) සිතින් යුක්ත වැ වාසය කරන්නේ නුයි 'මනසා නාවිලො සියා' යනු වේ.

කුසලො සබ්බධම්මානං යනු: 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි හැම දහම්හි දක්ෂ වූයේ, හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛයහ' යි හැම දහම්හි දක්ෂ වූයේ, හැම සංස්කාරයෝ අනාත්මයහ'යි හැම දහම්හි දක්ෂ වූයේ, 'අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති' හැම දහම්හි දක්ෂ වූයේ,... සමුදය ස්වභාව ඇති යම් කිසිවක් වේ නම් එ හැම නිරොධස්වභාව ඇත්තේ යයි හැම දහම්හි දක්ෂ වූයේ නුයි මෙසේ ත් 'කුසලො සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

නොහොත් අනිත්‍ය හෙයින් හැම දහම්හි දක්ෂ වූයේ දුක් හෙයින්... රොග හෙයින්... ගණ්ඩ හෙයින්... ශල්‍ය හෙයින්... අඝ (දුක්) හෙයින්... ආබාධ හෙයින්... පර(අවසඟ) හෙයින්...බිඳෙන හෙයින්...ව්‍යසන හෙයින්... උපද්‍රව හෙයින්... භය හෙයින්... උපසර්ග හෙයින්...චල හෙයින්– බිඳෙන සුලු හෙයින්... අධ්‍රැවහෙයින්... අත්‍රාණ හෙයින්.,.අලෙන හෙයින්... අශරණ හෙයින්.,. අශරණී භූත හෙයින්... සිස්...තුච්ඡ... ශූන්‍ය... අනාත්ම... ආදීනව... විපරිනාමස්වභාව... අසාර... අඝමූල... වධක... විභව... සාස්‍රව... හෙතු ප්‍රත්‍යයාභිසංස්කෘත... මාරාමිෂ... ජාතිධර්ම... ජරාධර්ම... ව්‍යාධිධර්ම..මරණ- ධර්ම... ශොකපරිදෙවදුඃඛදෞර්මනස්සොපායාසධර්ම... සාංක්ලෙශික- ධර්ම... සමුදයධර්ම... අස්තඞ්ගම... ආස්වාද... ආදීනව... නිස්සරණ හෙයින් හැම දහම්හි දක්ෂ වූයේ නුයි මෙසේ ත් 'කුසලො සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

නොහොත් ස්කන්ධයන්හි නිපුණ වූයේ ධාතු... ආයතන.. ප්‍රතීත්‍යය සමුත්පාද... ස්මෘතිප්‍රස්ථාන... සම්‍යක් ප්‍රධාන... ඍද්ධිපාද... ඉන්ද්‍රිය... බල... බොද්ධ්‍යාඞ්ග... මාර්ග... ඵල... නිර්වාණයෙහි නිපුණ වූයේ නුයි මෙසේත් 'කුසලො සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

අථ වා සබ්බධම්මා වුච්චන්ති ද්වාදසායතනානි. චක්ඛුං චෙව රූපා ච සොතං ච සද්දා ච ඝානං ච ගන්ධා ච ජිව්හා ච රසා ච කායො ච ඵොට්ඨබ්බා ච මනො ච ධම්මා ච. යතො ච ඛො අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසු ආයතනෙසු ඡන්දරාගො පහීනො ච හොති උච්ඡින්නමූලො තාලවත්ථුකතො අනභාවකතො[1] ආයතිං අනුප්පාදධම්මො, එත්තාවතාපි කුසලො සබ්බධම්මානන්ති 'කුසලො සබ්බධම්මානං'.

සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙති: 'සතො'ති චතූහි කාරණෙහි සතො: කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො, වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො, චිත්තෙ චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො.

අපරෙහි'පි චතූහි කාරණෙහි සතො: අසතිපරිවජ්ජනාය සතො, සතිකරණීයානං ධම්මානං කතත්තා සතො, සතිපටිපක්ඛානං[2] ධම්මානං හතත්තා සතො, සතිනිමිත්තානං ධම්මානං අසම්මුට්ඨත්තා සතො.

අපරෙහි'පි චතූහි කාරණෙහි සතො: සතියා සමන්නාගතත්තා සතො, සතියා වසිත්තා සතො, සතියා පාගුඤ්ඤෙන සමන්නාගතත්තා සතො, සතියා අපච්චොරොහණතාය[3] සතො.

අපරෙහි'පි චතූහි කාරණෙහි සතො: සත්තත්තා සතො, සන්තත්තා සතො, සමිතත්තා සතො, සන්තධම්මසමන්නාගතත්තා සතො, බුද්ධානුස්සතියා සතො, ධම්මානුස්සතියා සතො, සඞ්ඝානුස්සතියා සතො, සීලානුස්සතියා සතො, චාගානුස්සතියා සතො, දෙවතානුස්සතියා සතො, ආනාපානසතියා[4] සතො, මරණසතියා සතො, කායගතාසතියා සතො, උපසමානුස්සතියා සතො. යා සති අනුස්සති –පෙ– සම්මාසති සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගො එකායනමග්ගො, අයං වුච්චති සති. ඉමාය සතියා උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො සමුපපන්නො[5] සමන්නාගතො අයං වුච්චති 'සතො.

1. අනභාවංගතො– ව– ක–
2. සතිපරිබන්ධානං–ප–ම ජ සං
සතිපරිබන්ධානං–ව–ක
3. අපච්චොරොහණතා–සත
4. ආනාපානස්සතියා–ම ජ සං
5. සමපන්නො–ව–ක

නොහොත් 'සබ්බධම්මා' යි දෙළොස් ආයතනයෝ කියනු ලැබෙති: චක්ෂුස ද රූපයෝ ද ශ්‍රොත්‍රය ද ශබ්දයෝ ද ඝ්‍රාණය ද ගන්ධයෝ ද ජිහ්වාව ද රසයෝ ද කය ද ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ ද මනස ද ධර්මයෝ ද යි. යම් කලෙකැ ආධ්‍යාත්මිකබාහිර ආයතනයන්හි ඡන්දරාගය ප්‍රහීණ වූයේ උදුන් මුල් ඇත්තේ (උදුන්මුල් ඇති) තල්වත්තක් මෙන් කරන ලද්දේ අනු අභාවය කරන ලද්දේ මත්තෙහි නූපදනා ස්වභාව ඇත්තේ වේ ද මෙතෙකිනුදු හැම දහම්හි නිපුණ වේ නුයි 'කුසලො සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ යනු: 'සතො' යනු සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ, වේදනාවන්හි වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ, සිතෙහි චිත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ, දහම්හි ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ යි.

අන්‍ය වූ ද සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ: නො සිහිය හාත්පසින් දුරැලීමෙන් සිහි ඇත්තේ, සිහියෙන් කළයුතු දහම් කළ බැවින් සිහි ඇත්තේ, සිපිළිවක් දහම නැසූ බැවින් සිහි ඇත්තේ, සිහියෙන් කළ යුතු (කායාදි) අරමුණු නො නසන ලද බැවින් සිහි ඇත්තේ යි.

අන්‍ය වූ ද සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ: සිහියෙන් සමන්වාගත බැවින් සිහි ඇත්තේ, සිහියෙන් වශීභාවයට පැමිණි බැවින් සිහි ඇත්තේ, ස්මෘතියගේ ප්‍රගුණභාවයෙන් සමන්වාගත බැවින් සිහි ඇත්තේ, සිහිය නො පසුබස්නා බැවින් සිහි ඇත්තේ යි.

අන්‍ය වූ ද සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ: සත්ත්ව (ස්වභාවයෙන් විද්‍යමාන) වන බැවින් සිහි ඇත්තේ, ශාන්ත (නිවුණු) වන බැවින් සිහි ඇත්තේ, (කෙලෙස්) සන්හිඳුවන ලද බැවින් සිහි ඇත්තේ, සත්පුරුෂධර්මයෙන් සමන්වාගත වන බැවින් සිහි ඇත්තේ, බුද්ධානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, ධර්මානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, සඞ්ඝානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, ශීලානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, ත්‍යාගානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, දෙවතානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, ආනාපානස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, මරණානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, කායගතානු ස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, උපශමානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ යි. යම් සිහියෙක් පුනපුනා සිහි කිරීමෙක් ... සම්‍යක් ස්මෘතියෙක් ස්මෘතිසම්බොධ්‍යඞ්ගයෙක් එකායන මාර්ගයෙක් වේ ද, මේ 'සති' යයි කියනු ලැබෙයි. මේ සතියෙන් යුක්ත වූයේ සමුපෙත වූයේ උපගත වූයේ සමුපගත වූයේ නො වෙන් වූයේ පරිපූර්ණ වූයේ සමන්වාගත වූයේ වේ. මේ සිහි ඇත්තේ යි කියනු ලැබේ.

භික්ඛූති සත්තන්නං ධම්මානං භින්නත්තා භික්ඛු: සක්කායදිට්ඨි භින්නා, හොති, විචිකිච්ඡා භින්නා හොති, සීලබ්බතපරාමාසො භින්නො හොති, රාගො භින්නො හොති, දොසො භින්නො හොති, මොහො භින්නො හොති, මානො භින්නො හොති, භින්නා හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පෙ. පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණීයා.

3. "පජේජන කතෙන[1] අත්තනා –(සභියාති භගවා)
පරිනිබ්බානං ගතො විතිණ්ණකඞ්ඛො
විභවඤ්ච භවඤ්ච විප්පහාය
වුසිතවා ඛීණපුනබ්භවො[2] ස භික්ඛූ"ති සතො භික්ඛු

සතො භික්ඛු පරිබ්බජේති සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ: සතො ගච්ඡෙය්‍ය, සතො තිට්ඨෙය්‍ය, සතො නිසීදෙය්‍ය, සතො සෙය්‍යං කප්පෙය්‍ය, සතො අභික්කමෙය්‍ය, සතො පටික්කමෙය්‍ය, සතො ආලොකෙය්‍ය, සතො විලොකෙය්‍ය, සතො සම්මිඤ්ජෙය්‍ය,[3] සතො පසාරෙය්‍ය, සතො සඞ්ඝාටිපත්තචීවරං ධාරෙය්‍ය, සතො චරෙය්‍ය, විහරෙය්‍ය ඉරියෙය්‍ය වත්තෙය්‍ය පාලෙය්‍ය යපෙය්‍ය යාපෙය්‍යා'ති "සතො භික්ඛුපරිබ්බජෙ" තෙනාහ භගවා:

කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය – මනසා නාවිලො සියා
කුසලො සබ්බධම්මානං –සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ'ති.

සහ ගාථාපරියොසානා යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං එකච්ඡන්දා එකපයොගා එකාධිප්පායා එකවාසනවාසිතා තෙසං අනෙකපාණසහස්සානං විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි, යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති. තස්ස ච පන බ්‍රාහ්මණස්ස අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චි. සහ අරහත්තප්පත්තා අජිනජටාවාකචීරතිදණ්ඩකමණ්ඩලුකෙසා ච මස්සු ච අන්තරහිතා, අජිතො[4] භණ්ඩුකාසායවත්ථවසනො සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධරො අන්වත්ථපටිපත්තියා පඤ්ජලිකො භගවන්තං නමස්සමානො නිසින්නො හොති: සත්ථා මෙ භන්තෙ, භගවා සාවකො 'හමස්මීති.

අජිත සුත්තනිද්දෙසො සමත්තො.

---

1. පජ්ජෙතකතෙන,–සී.
2. ඛීණපුනබ්භවො,–සී.
3. සම්මිඤ්ජයා.–මජසං
4. අජිතො–ස්‍යා, මජසං උදතං

භික්ඛූ යනු: සප්ත ධර්මයන් භින්න වන බැවින් භික්ඛු නම: සත්කාය-දෘෂ්ටිය බිඳුණේ වෙයි, විචිකිත්සාව... ශීලව්‍රතපරාමර්ශය... රාගය... ද්වේෂය... මොහය... මානය බිඳුණේ වෙයි. ඔහු විසින් ක්ලෙශප්‍රත්‍යය වූ පුනර්භවය කරන්නා වූ ක්ලෙශදරථ සහිත වූ දුඃඛවිපාක වූ ආයති ජරාමරණයන්ට කාරණ වූ ලාමක වූ අකුශල ධර්මයෝ බිඳුනා ලදහු වෙත්.

3. යමෙක් තමා විසින් වැඩූ මාර්ගයෙන් ක්ලෙශ පරිනිර්වාණයට ගියේ ද, එහෙයින් මැ තරණය කළ සැක ඇත්තේ ද, විපත්ති සම්පත්ති ආදි භෙද ඇති විභවය ත් භවයත් දුරු කොට මාර්ගවාස වැස නිම වූ ක්ෂය කළ පුනර්භව ඇති හෙතෙම භික්ෂු නම් වේ නුයි ''සතො භික්ඛූ'' යනු වේ.

සතො භික්ඛූ පරිබ්බජෙ යනු: මහණ සිහි ඇති වැ හැසිරෙන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ යන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ සිටුනේ යැ, සිහි ඇති වැ හිඳුනේ යැ, සිහි ඇති වැ හෝනේ යැ, සිහි ඇති වැ ඉදිරියට යන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ පෙරළා එන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ ඉදිරි බලන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ අවට බලන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ අත්පා හකුළුවන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ අත්පා දිගු කරන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ සඟළ–පා–සිවුරු දරන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ හැසිරෙන්නේ යැ, වාසය කරන්නේ යැ ඉරියව් පවත්වන්නේ යැ පවත්නේ යැ පාලනය කරන්නේ යැ යැපෙන්නේ යැ යාපනය කරන්නේ යැ නුයි, ''සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:
''කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය–පෙ–සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ''යි.

ගාථාවසානය හා මැ බමුණු හා සමග සමානච්ඡන්ද ඇති සමාන වූ (කායාදි) ප්‍රයෝග ඇති සමාන අදහස් ඇති සමාන වූ (කුශල) වාසනායෙන් වාසිත වූ (ඉකුත් බුදුසසුන්හි වඩනාලද බවුන් ඇති) යම් කෙනෙක් වූහු නම් ඒ නොයෙක් දහස්ගණන් දෙව්මිනිස් සත්නට ''යම කිසි සමුදය ධර්ම-යක් ඇද්ද එහැම නිරුද්ධ වන සුලු යැ''යි (රාගාදි) රජස් රහිත වූ (රාගාදි) මල රහිත වූ (ශ්‍රොතාපත්ති මාර්ග සඞ්ඛ්‍යාත) ධර්මචක්ෂුස පහළ විය. ඒ (අජිත) බමුණුහට වැළිත් (තෘෂ්ණාදීන්) උපාදන නො කොට (කාමාදි) ආශ්‍රවයන් කෙරෙන් සිත මිදිණ. රහත් බවට පැමිණීම හා මැ අඳුන්දිවිසම් දළ මඩුලු වැහැරි තිදණ්ඩ කමඩලා ද කෙස් ද දූළිරවුළු ද අතුරුදහන් විය. අජිත තෙමේ මුඩුහිස් ඇත්තේ හන්පෙරෙව් කහවත් ඇත්තේ සඟළ–පා–සිවුරු ධරනුයේ අන්වර්ථ ප්‍රතිපත්ති (ඉෂ්ටාර්ත්ථලාභ) යෙන් බඳඳිලි වැ ''වහන්ස, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට ශාස්තෘ වන සේක, මම් ශ්‍රාවකයෙමි' භාග්‍යවතුන් නමදිමින් හුන්නේ යි.

අජිත සූත්‍රනිර්දේශය නිමි

2. තිස්සමෙත්තෙය්‍ය සුත්තනිද්දෙසො

2-1 කො'ධ සන්තුසිතො ලොකෙ (ඉච්චායස්මා තිස්සමෙත්තෙය්‍යො)
කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා
කො උභන්තමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති
කං බ්‍රෑසි මහාපුරිසො'ති
කො'ධ සිබ්බිනිමච්චගා.

කො'ධ සන්තුසිතො ලොකෙ'ති: කො ලොකෙ තුට්ඨො සන්තුට්ඨො අත්තමනො පරිපුණ්ණසංකප්පොති 'කොධ සන්තුසිතො ලොකෙ'.

ඉච්චායස්මා තිස්සමෙත්තෙය්‍යො'ති: 'ඉච්චා'ති පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරි අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතා. නාමෙතං ඉච්චා'ති. ආයස්මා'ති: පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං 'ආයස්මා'ති. **තිස්සො'ති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං සඞ්ඛා[1] සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමං නාමකම්මං නාමධෙය්‍යං නිරුත්ති බ්‍යඤ්ජනං අභිලාපො. **මෙත්තෙය්‍යො'ති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ගොත්තං සඞ්ඛා[1] සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො'ති 'ඉච්චායස්මා තිස්සමෙත්තෙය්‍යො.'

කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතාති: තණ්හිඤ්ජිතං දිට්ඨිඤ්ජිතං මානිඤ්ජිතං කිලෙසිඤ්ජිතං කාමිඤ්ජිතං. කස්සිමෙ ඉඤ්ජිතා නත්ථි, න සන්ති න සංවිජ්ජන්ති නුපලබ්භන්ති, පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා'ති "කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා."

කො උභන්තමභිඤ්ඤායා'ති: කො උභො අන්තෙ අභිඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා'ති 'කො උභන්තමභිඤ්ඤාය'.

මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පතී'ති: මජ්ඣෙ මන්තාය න ලිප්පති අලිත්තො අනුපලිත්තො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදීකතෙන චෙතසා විහරතී ති, 'මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති'.

කං බ්‍රෑසි මහාපුරිසොති : මහාපුරිසො අග්ගපුරිසො සෙට්ඨපුරිසො විසෙට්ඨපුරිසො පාමොක්ඛපුරිසො උත්තමපුරිසො පධානපුරිසො පවරපුරිසො'ති. කං බ්‍රෑසි: කං කථෙසි කං මඤ්ඤසි කං භණසි කං පස්සසි කං වොහරසීති. 'කං බ්‍රෑසි මහාපුරිසො'ති.

1. සඞ්ඛ්‍යා-පත

තිස්සමෙත්තෙය්‍ය සූත්‍රනිර්දෙශය

2-1 (ආයුෂ්මත්, තිස්සමෙත්තෙය්‍ය මෙසේ පිළිවිත්.) “මෙලොවැ කවරෙක් සතුටු වූයේ ද, කවරක්හට (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි) ඉඤ්ජනයෝ (කම්පනයෝ) නැද්ද, කවරෙක් අන්තද්වය විශිෂ්ටඥානයෙන් දැනැ මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන් නො ඇලේ ද, කවරක්හු ‘මහාපුරුෂ’ යයි කියන සේක් ද, කවරෙක් මෙහි තෘෂ්ණා සිබ්බනිය (ගෙතුම) ඉක්ම ගියේ දැ”යි.

කොධ සන්තුසිතො ලොකෙ යනු: ලොවැ කවරෙක් තුටු වූයේ සතුටු වූයේ සියමන් වූයේ පිරිපුන් මනදෙළ ඇතියේ ද නුයි ‘කො’ ධ සන්තුසිතො ලොකෙ, යනු වේ.

ඉච්චායස්මා තිස්සමෙත්තෙය්‍යො යනු: ඉච්ච යනු: පදසන්ධි යැ පද සංසර්ග යැ පද පූරණ යැ අක්ෂර සමවාය යැ ව්‍යඤ්ජන ශ්ලිෂ්ටතා යැ, තෙල ‘ඉච්ච’ යනු පදනුපූර්වතා යි. ආයස්මා යනු: තෙල ‘ආයස්මා යනු ප්‍රියවචන යැ ගරු වචන යැ සගෞරව වචන යැ සප්‍රතිශ්‍රයට නමෙකි. තිස්ස යනු: ඒ බමුණු ගේ නම යැ සඞ්ඛ්‍යා යැ සංඥා යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර යැ නාම යැ නාමකර්ම යැ නාමධෙය යැ නිරුක්ති යැ ව්‍යඤ්ජන යැ අභිලාප යි. මෙත්තෙය්‍ය යනු: ඒ බමුණු ගේ ගොත්‍ර යැ සඞ්ඛ්‍යා යැ සංඥා යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර නුයි ‘ඉච්චායස්මා තිස්ස මෙත්තෙය්‍යො’ යනුවේ.

කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා යනු: තෘෂ්ණායෙන් චලන (සැලීම) යැ දෘෂ්ටියෙන් චලන යැ මානයෙන් චලන යැ ක්ලේශයෙන් චලන යැ කාමයෙන් චලන යයි. කවරක්හට මේ චලනයෝ නැද්ද, නො වෙද්ද, විද්‍යමාන නො වෙද්ද, නොලැබෙත් ද, ප්‍රහීණ වූවාහු ද, සිඳුණාහු ද, සන්හිඳුණාහු ද, ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ද වූවාහු ද, අභව්‍යොත්පත්තික වූවාහු ද, නුවණ ගින්නෙන් දැවුණාහු දැ යි ‘කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා’ යනු වේ.

කො උභන්තමභිඤ්ඤාය යනු: කවරෙක් උභය අන්තයන් සාංලක්ෂණාවබොධයෙන් දැනැ අවබොධ කොට තුලනය කොට තීරණය කොට හෙළි කොට ප්‍රකට කොට නුයි ‘කො උභන්තමභිඤ්ඤාය’ යනු වේ.

මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති යනු: මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන් නො ඇලේ ද නො ඇලුණේ ද උපලිප්ත නො වූයේ නික්මුණේ නිඃසෘත වූයේ වෙසෙසින් මිදුණේ විසංයුක්ත වූයේ වේ ද විගතමර්‍යාදා කළ සිතින් යුතු වැ වාසය කෙරේ ද යි ‘මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති’ යනු වේ.

කං බ්‍රෑසි මහාපුරිසොති යනු: මහාපුරුෂ යැ අග්‍රපුරුෂ යැ ශ්‍රෙෂ්ඨපුරුෂ යැ විශිෂ්ටපුරුෂ යැ ප්‍රමුඛපුරුෂ යැ උත්තම පුරුෂ යැ ප්‍රධාන පුරුෂ යැ ප්‍රවර පුරුෂ යැ’යි කවරක්හු දෙසන සේක් ද? කවරක්හු කියන සේක් ද? කවරක්හු හඟින සේක් ද? කවරක්හු වදරණ සේක් ද? කවරක්හු දක්නා සේක් ද? කවරක්හු වහරන සේක් ද යි ‘කං බ්‍රෑසි මහා පුරිසොති’ යනු වේ.

කො'ධ සිබ්බනිමච්චගා'ති කො ඉධ සිබ්බනිං තණ්හං අච්චගා[1] උපච්චගා අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තොති. කොධ සිබ්බනිමච්චගා'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

''කො'ධ සන්තුසිතො ලොකෙ (ඉච්චායස්මා තිස්සමෙත්තෙය්‍යො)
කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා
කො උභන්තමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති,
කං බ්‍රූසි මහාපුරිසො'ති
කො'ධ සිබ්බනිමච්චගා''ති.

2-2

කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා (මෙත්තෙය්‍යාති භගවා)
වීතතණ්හො සදා සතො
සඞ්ඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු
තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා.

කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා'ති; 'කාමා'ති උද්දානතො ද්වෙ කාමා වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා.

බ්‍රහ්මචරියවා'ති 'බ්‍රහ්මචරියං' වුච්චති අසද්ධම්මසමාපත්තියා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලා අනතික්කමො. අපි ච නිප්පරියායෙන බ්‍රහ්මචරියං වුච්චති අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථීදං[2] සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඞ්කප්පො සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තො සම්මාආජීවො සම්මාවායාමො සම්මාසති සම්මාසමාධි. යො ඉමිනා අරියෙන අට්ඨඞ්ගිකෙන මග්ගෙන උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො[3] උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො, සො වුච්චති බ්‍රහ්මචරියවා. යථා ච ධනෙන ධනවා'ති වුච්චති, භොගෙන 'භොගවා'ති වුච්චති, යසෙන 'යසවා'ති වුච්චති, සිප්පෙන 'සිප්පවා'ති වුච්චති, සීලෙන 'සීලවා'ති වුච්චති, විරියෙන 'විරියවා'ති වුච්චති, පඤ්ඤාය 'පඤ්ඤවා'ති වුච්චති විජ්ජාය 'විජ්ජවා'ති, වුච්චති, එවමෙව යො ඉමිනා අරියෙන අට්ඨඞ්ගිකෙන මග්ගෙන උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො සො වුච්චති බ්‍රහ්මචරියවාති 'කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා.'

---

1. අජ්ඣගා - මජ්ඣං
2. සෙය්‍යථිදං - මජ්ඣං
3. උපාගතො සමුපාගතො - පු

කො'ධ සිබ්බනිමච්චගා යනු: කවරෙක් මෙහි සිබ්බනිය තෘෂ්ණාව 'ඉක්මී ද? ඉක්මගියේ ද? අතික්‍රාන්ත ද? සමතික්‍රාන්ත ද? ව්‍යතිවෘත්ත දැයි 'කො' ධ සිබ්බනි මච්චගා' යනු වේ.

එයින් කී යෑ ඒ බමුණු:

''කො' ධ සන්තුසිතො ලොකෙ–පෙ–කො'ධ සිබ්බනි මච්චගා' යි.

2–2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තෙය්‍ය) කාමයෙහි (ආදීනව දැක) බඹසර ඇති, පහ වූ තෘෂ්ණා ඇති, හැම කල්හි ස්මෘතිමත් වූ (අනිත්‍යාදි විසින් දහම්) විමසා (රාගාදිය නිවීමෙන්) නිවුණු යම් මහණෙක් වේ ද, ඔහට ඉඤ්ජිතයෝ නැත්තාහ.

කාමෙසු බ්‍රහමචරියවා යනු: 'කාමා' යනු: විස්තර විසින් වස්තුකාම යෑ ක්ලෙශකාම යෑ යි කාමයෝ දෙදෙනෙක් වෙති.......මොහු වස්තු කාමයෝ යෑ යි කියනු ලැබෙති ......මොහු ක්ලෙශකාමයෝ යෑ යි කියනු ලැබෙත්.

බ්‍රහමචරියවා යනු: බ්‍රහ්මචරිය යෑ යි අසද්ධර්ම සමාපත්තියෙන් දුරින් දුරුවීම වෙන් වීම·හාත්පසින් වෙන් වීම වැළැක්ම නො කිරීම අකර ණය නො පැමිණීම මයර්‍යාද ඉක්ම යෑ ම කියනු ලැබේ.

තවද, නිෂ්පර්‍ය්‍යාය විසින් ආර්‍ය්‍යඅෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය බ්‍රහ්මචර්‍ය්‍ය යෑ යි කියනු ලැබෙයි. හේ මෙසේ යෑ: සම්‍යග් දෘෂ්ටි යෑ සම්‍යක් සංකල්ප යෑ සම්‍යග්වචන යෑ සම්‍යක් කර්මාන්ත යෑ සම්‍යගාජීව යෑ සම්‍යග්ව්‍යායාම යෑ සම්‍යක් ස්මෘති යෑ සම්‍යක් සමාධි යි. යමෙක් මේ ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගයෙන් යුක්ත වූයේ සමුපෙත වූයේ උපගත වූයේ සමුපගත වූයේ නොවෙන් වූයේ පරිපූර්ණ වූයේ සමන්වාගත වූයේ වේ ද, හෙතෙම බ්‍රහ්මචර්‍ය්‍යවත් යෑ යි කියනු ලැබෙයි. යම්සේ නම් ධන හෙයින් 'ධනවත් යෑ යි කියනු ලැබේ ද භොග හෙයින් 'භොගවත්' යෑ යි කියනු ලැබේ ද යශස් හෙයින් 'යශස්වත්' යෑ යි ශිල්ප හෙයින් 'ශිල්පවත්' යෑ යි... ශීල හෙයින් 'ශීලවත්' යෑ යි... වීර්‍ය්‍ය හෙයින් 'වීර්‍ය්‍යවත්' යෑ යි... ප්‍රඥා හෙයින් 'ප්‍රඥාවත්' යෑ යි... විද්‍යා හෙයින් 'විද්‍යාවත්' යෑ යි කියනු ලැබේ ද, එසෙයින් මැ යමෙක් මේ ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගයෙන් යුක්ත වූයේ සමුපෙත වූයේ උපගත වූයේ සමුපගත වූයේ නො වෙන් වූයේ පරිපූර්ණ වූයේ සමන්වාගත වූයේ වේ ද හෙතෙම බ්‍රහ්මචර්‍ය්‍යවත් (බඹසර ඇත්තේ) යෑ යි කියනු ලැබේ නුයි 'කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා' යනු වේ.

මෙත්තෙය්‍යාති භගවා, තං බ්‍රාහ්මණං ගොත්තෙන ආලපති. භගවා'ති ගාරවාධිවචනමෙතං —පෙ— සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං භගවාති. 'මෙත්තෙය්‍යාති භගවා.'

වීත තණ්හො සදා සතො'ති 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා —පෙ— ධම්මතණ්හා. යස්සෙසා තණ්හා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා[1] අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති වීතතණ්හො විගතතණ්හො චත්තතණ්හො වන්තතණ්හො මුත්තතණ්හො පහීනතණ්හො පටිනිස්සට්ඨතණ්හො වීතරාගො විගතරාගො චත්තරාගො වන්තරාගො මුත්තරාගො පහීනරාගො පටිනිස්සට්ඨරාගො නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සීතිභූතො සුඛපටිසංවෙදී[2] බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනා විහරති. සදා'ති සදා සබ්බදා සබ්බකාලං නිච්චකාලං ධුවකාලං සතතං සමිතං අබ්බොකිණ්ණං පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං[3] උදකොමිකාජාතං[4] අවීචිසන්තති සහිතං ඵුස්සිතං[5] පුරෙභත්තං පච්ඡාභත්තං පුරිමං යාමං[6] මජ්ඣිමං යාමං පච්ඡිමං යාමං කාළෙ ජුණ්හෙ වස්සෙ හෙමන්තෙ ගිම්හෙ පුරිමෙ වයොඛන්ධෙ මජ්ඣිමෙ වයොඛන්ධෙ පච්ඡිමෙ වයොඛන්ධෙ. සතො'ති චතූහි කාරණෙහි සතො: කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො, චිත්තෙ චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො —පෙ— සො වුච්චති සතො'ති 'වීතතණ්හො සදා සතො'.

සඞ්ඛාය නිබ්බුතො භික්ඛූ'ති: 'සඞ්ඛා' වුච්චති ඤාණං, යා පඤ්ඤා පජානනා විචයො පවිචයො —පෙ— අමොහො ධම්මවිචයො සම්මා දිට්ඨි. සඞ්ඛායාති සඞ්ඛාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති සඞ්ඛාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා'ති —පෙ— සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති —පෙ— අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා'ති —පෙ— 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති සඞ්ඛාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා.

---

1. පටිපස්සද්ධා – මජසං
2. සුඛප්පටිසංවෙදී – මජසං
3. පොඛානුපොඛං – ස්‍යා
4. උදකූමිකජාතං – මජසං
5. ඵස්සිතං – මජසං, ඵුසිතං – ස්‍යා
6. පුරිමයාම – මජසං
7. භාවිතත්තා – සී

මෙත්තෙය්‍ය යනු: බුදුහු ඒ බමුණු ගොත්‍රයෙන් අමතති. **භගවා** යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි ... මෙ 'භගවා' යනු සාක්ෂාත්ප්‍රඥප්තියෙක් නුයි "මෙත්තෙය්‍යාති භගවා" යනු වේ.

විතතණ්හො සදා සතො යනු: 'තණ්හා' යයි: රූපතෘෂ්ණා යැ...... ධර්මතෘෂ්ණා යි. යමක්හට තෙල තෘෂ්ණාව ප්‍රහීණ ද මුලුසුන් වූ ද සන්හිඳුණී ද ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ වූ ද අභව්‍යෝත්පත්තික (උපදනුවට නුසුදුසු) වූ ද නුවණ ගින්නෙන් දැවුණී ද හෙතෙම වීතතෘෂ්ණ යැ විගතතෘෂ්ණ යැ ත්‍යක්තතෘෂ්ණ යැ වාන්ත තෘෂ්ණ යැ මුක්තතෘෂ්ණ යැ ප්‍රහීණතෘෂ්ණ යැ ප්‍රතිනිඃසෘෂ්ට තෘෂ්ණ යැ වීතරාග යැ විගතරාග යැ ත්‍යක්තරාග යැ වාන්තරාග යැ මුක්ත රාග යැ ප්‍රහීණරාග යැ ප්‍රතිනිඃසෘෂ්ටරාග යැ තෘෂ්ණා නැත්තේ යැ (හෝ තෘෂ්ණා ඡදන නැත්තේ යැ) නිවියේ යැ සිහිල් වූයේ යැ සුවවිඳුනේ යැ බ්‍රහ්මභූත (උතුම් වූ) සිතින් යුක්ත වැ වාසය කරන්නේ යැ යි කියනු ලැබේ. **සදා** යනු: හැම දවස හැම කල්හි සියලු කල්හි දිනපතා අවිච්ඡින්නවැ නිරතුරු අව්‍යාකීර්ණ වැ පිළිවෙළින් සවීත වැ රළවැළැක් මෙන් අවිරල වැ නො සිඳ එක් වැ ස්පෘෂ්ට වැ පෙරබතැ පසුබතැ පෙරයම්හි මැදියම්හි පසුයම්හි අවපසැ පුරපසැ වසත්හි හිමත්හි ගිමන්හි පෙරවියෙහි මැදිවියෙහි පසුවියෙහි. **සතො** යනු සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ, කයෙහි කායානුපස්සනා සීවටන් වඩමින් සිහි ඇතියේ, වේදනාවන්හි වේදනානුපස්සනා සීවටන් වඩමින් සිහි ඇතියේ, සිත්හි චිත්තානුපස්සනා සීවටන් වඩමින් සිහි ඇතියේ, දහම්හි ධම්මානුපස්සනා සීවටන් වඩමින් සිහි ඇතියේ... හෙතෙම 'සිහි ඇතියේ යැ'යි කියනු ලැබේනු යි 'වීතතණ්හො සදා සතො' යනු වේ.

සංඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු යනු: **'සඞ්ඛා'** ය ඥානය කියනු ලැබෙයි. යම් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රජනනාකාරයෙක් විචයෙක් ප්‍රවිචයෙක්... අමෝහයෙක් ධර්මවිචයෙක්. සම්‍යග්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද එයයි. **සඞ්ඛාය** යනු: විමසා දැනැ තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට ප්‍රකට කොට 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි විමසා දැනැ තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට 'හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛයහ'යි...හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි...අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති'...යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් ඇද්ද ඒ හැම නිරුද්ධ වන සුලු යැ'යි විමසා දැනැ තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට.

අථ වා අනිච්චතො සඞ්ඛාය ජානිත්වා -පෙ- දුක්ඛතො -පෙ- රොගතො -පෙ- ගණ්ඩතො -පෙ- සල්ලතො -පෙ- නිස්සරණතො සඞ්ඛාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. **නිබ්බුතො'ති** රාගස්ස නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතො, දොසස්ස නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතො, මොහස්ස නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතො, කොධස්ස - උපනාහස්ස - මක්ඛස්ස - පළාසස්ස - ඉස්සාය - මච්ඡරියස්ස - මායාය - සාඨෙය්‍යස්ස - ථම්භස්ස - සාරම්භස්ස - මානස්ස - අතිමානස්ස - මදස්ස - පමාදස්ස - සබ්බකිලෙසානං - සබ්බදුච්චරිතානං - සබ්බදරථානං - සබ්බපරිළාහානං - සබ්බසන්තාපානං - සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරානං නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතො. **'භික්ඛූ'ති** සත්තන්නං ධම්මානං භින්නත්තා භික්ඛු -පෙ- වුසිතවා ඛීණපුනබ්භවො ස භික්ඛූ'ති 'සඞ්ඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු.'

තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතාති 'තස්සා'ති අරහතො ඛීණාසවස්ස. **ඉඤ්ජිතා'ති** තණ්හිඤ්ජිතං දිට්ඨිඤ්ජිතං මානිඤ්ජිතං කිලෙසිඤ්ජිතං කාමිඤ්ජිතං, තස්සිමෙ ඉඤ්ජිතා නත්ථි, න සන්ති, න සංවිජ්ජන්ති, නූප ලබ්භන්ති, පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා'ති 'තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා'.

තෙනාහ භගවා:

"කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා (මෙත්තෙය්‍යාති භගවා)
වීතතණ්හො සදා සතො,
සඞ්ඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු
තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා"ති.

2-3

සො උභන්තමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති
තං බ්‍රූමි මහාපුරිසො'ති
සො' ධ[1] සිබ්බනිමච්චගා.

සො උභන්තමභිඤ්ඤාය මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පතීති: 'අන්තා'ති ද්වෙ අන්තා: ඵස්සො එකො අන්තො, ඵස්සසමුදයො දුතියො අන්තො, ඵස්සනිරොධො මජ්ඣෙ. අතීතං එකො අන්තො, අනාගතං දුතියො අන්තො, පච්චුප්පන්නං මජ්ඣෙ. සුඛා වෙදනා එකො අන්තො, දුක්ඛා වෙදනා දුතියො අන්තො, අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා මජ්ඣෙ. නාමං එකො අන්තො, රූපං දුතියො අන්තො, විඤ්ඤාණං මජ්ඣෙ. ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි එකො අන්තො, ඡ බාහිරානි ආයතනානි දුතියො අන්තො, විඤ්ඤාණං මජ්ඣෙ. සක්කායො එකො අන්තො, සක්කාය සමුදයො දුතියො අන්තො, සක්කාය නිරොධො මජ්ඣෙ. මන්තා වුච්චති පඤ්ඤා "යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි."

1. සො ඉධ - ම.ඡ.සං

නොහොත් අනිත්‍ය හෙයින් විමසා දැනැ...දුක් හෙයින්...රොග හෙයින්... ගණ්ඩ හෙයින්...ශල්‍ය හෙයින්... නිස්සරණ හෙයින් විමසා දැනැ තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට. **නිබ්බුතො** යනු: රාගය නිවූ බැවින් නිවියේ, ද්වේෂය නිවූ බැවින් නිවියේ, මෝහය නිවූ බැවින් නිවියේ ක්‍රොධය– බද්ධවෛරය–මකු බව– පළාසය (යුගග්‍රාහය)–ඊර්ෂ්‍යාව–මාත්සර්‍ය්‍යය– මායාව– සඨ බව– ස්තම්භය– සාරම්භය– (කරණොත්තරිය කරණ) මානය– අතිමානය– මදය– ප්‍රමාදය– හැම කෙලෙසුන්–හැම දුසිරිත්–හැම දරථයන්– හැම පරිදහයන්– හැම සතැවුලි– හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන් නිවූ බැවින් නිවියේ. **භිකඛු** යනු: (සත්කායදෘෂ්ටි ආදි) සප්ත ධර්මයන් බුන් බැවින් භික්ෂු යැ ... වැස නියවූ මහබඹසර ඇති ක්ෂය වූ පුනර්භවය ඇති හේ 'භික්ෂු' නමැ'යි 'සඞ්ඛාය නිබ්බුතො භිකඛු' යනු වේ.

තසස නො සනති ඉඤජිතා යනු: 'තස්ස' යනු: අර්හත් ක්ෂීණාශ්‍රවහට. **ඉඤජිතා** යනු: තෘෂ්ණා ඉඤ්ජන යැ දෘෂ්ටි ඉඤ්ජන යැ මාන ඉඤ්ජන යැ ක්ලේශ ඉඤ්ජන යැ කාම ඉඤ්ජන යි ඔහට මේ ඉඤ්ජනයෝ නැති, නොවෙති විද්‍යමාන නො වෙති, නො ලැබෙති, ප්‍රහීණයහ, මුලුඋපුටුනහ, ව්‍යුපශාන්තයහ, ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධයහ, අභව්‍යොත්පත්තිකයහ, නුවණ ගින්නෙන් දැවුණාහු නුයි 'තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා' යනු වේ.

එයින් වදළහ:

''කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා–පෙ–තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා''යි.

2–3.

හේ අන්තද්වය විශිෂ්ටඥානයෙන් දැනැ මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන් නො ඇලෙයි, ඔහු 'මහා පුරුෂ' යයි කියමි. හෙතෙම මේ ලොව්හි තෘෂ්ණා සිබ්බනිය ඉක්මගියේ යි.

සො උභනතමභිඤඤාය මජෙඣ මනතා න ලිපපති යනු: 'අන්තා'' යනු: අන්ත දෙකෙකි: ස්පර්ශය එක් අන්තයෙකැ, ස්පර්ශසමුදය දෙවැනි අන්තය යි. ස්පර්ශනිරොධය මධ්‍යයෙහි වෙයි. අතීතය එක් අන්තයෙකැ අනාගතය දෙවැනි අන්තය යි. වර්තමානය මධ්‍යයෙහි වෙයි. සුඛවෙදනාව එක් අන්තයෙකැ, දුක්වෙදනාව දෙවැනි අන්ත යයි. නො දුක් නො සුව වෙදනාව මධ්‍යයෙහි වෙයි. නාමය එක් අන්තයෙකැ, රූපය දෙවැනි අන්තය යි. විඥානය මධ්‍යයෙහි වෙයි. ආධ්‍යාත්මික ආයතනයෝ සදෙන එක් අන්ත යෙකැ, බාහිර ආයතනයෝ සදෙන දෙවැනි අන්තය යි. විඥානය මධ්‍යයෙහි වෙයි. සත්කාය එක් අන්තයෙකැ සත්කාය සමුදය දෙවැනි අන්තය යි. සත්කාය නිරොධය මධ්‍යයෙහි වේ. **'මන්තා'**යි ප්‍රඥා කියනු ලැබෙයි. යම් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රජානන ආකාරයෙක්... අමොහයෙක් ධර්මවිචය යෙක් ...සම්‍යග්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද, එයයි.

ලෙපා'ති ද්වෙ ලෙපා: තණ්හා ලෙපො ච, දිට්ඨිලෙපො ච. කතමො තණ්හා ලෙපො; යාවතා තණ්හාසඞ්ඛාතෙන සීමකතං මරියාදිකතං[1] ඔධිකතං පරියන්තකතං පරිග්ගහිතං මමායිතං, ඉදං මම, එතං මම, එත්තකං මම, එත්තාවතා මම රූපා සද්දා ගන්ධා රසා ඵොට්ඨබ්බා අත්ථරණා පාපුරණා දසිදසා අජෙළකා කුක්කුටසූකරා හත්ථිගවාස්සවළවා ඛෙත්තං වත්ථුං හිරඤ්ඤං සුවණ්ණං ගාම නිගම රාජධානියො[2] රට්ඨං ච ජනපදො ච කොසො ච කොට්ඨාගාරං ච කෙවලම්පි මහාපඨවිං තණ්හාවසෙන මමායති. යාවතා අට්ඨසතතණ්හාවිචරිතං, අයං තණ්හා ලෙපො. කතමො දිට්ඨිලෙපො: වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි, දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි, දස වත්ථුකා අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි, යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහනං දිට්ඨිකන්තාරො දිට්ඨිවිසූකායිකං දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං දිට්ඨිසංයොජනං ගාහො පටිග්ගාහො අභිනිවෙසො පරාමාසො කුම්මග්ගො මිච්ඡාපථො මිච්ඡත්තං තිත්ථායතනං විපරියෙසගාහො[3] විපරීතගාහො විපල්ලාසගාහො මිච්ඡාගාහො අයාථාවතස්මිං යාථාවතන්ති ගාහො යාවතා ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතානි, අයං දිට්ඨිලෙපො.

සො උභන්ත මභිඤ්ඤාය මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පතී'ති සො උභො ච අන්තෙ මජ්ඣඤ්ච මන්තාය අභිඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, න ලිප්පති න පලිප්පති න උපලිප්පති අලිත්තො අසංලිත්තො අනුපලිත්තො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසංයුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති. 'සො උභන්තමභිඤ්ඤාය මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති'.

තං බ්‍රූමි මහාපුරිසො'ති මහාපුරිසො අග්ගපුරිසො සෙට්ඨපුරිසො විසෙට්ඨපුරිසො පාමොක්ඛපුරිසො උත්තමපුරිසො පවරපුරිසො'ති, තං බ්‍රූමි තං කථෙමි තං භණාමි තං දීපෙමි තං වොහරාමි. ආයස්මා සාරිපුත්තො භගවන්තං එතදවොච: "මහාපුරිසො මහාපුරිසො'ති භන්තෙ, වුච්චති. කිත්තාවතා නු ඛො භන්තෙ මහාපුරිසො හොතී"ති "විමුත්තචිත්තත්තා ඛ්වාහං සාරිපුත්ත මහාපුරිසො'ති වදාමි.

1. මරියාදීතං—ම ඡ සං නත්ථි
2. ගාමනිගමනගර ජනපද රාජධානියො—පත
3. විපරියාසග්ගාහො—ම ඡ සං

ලෙපා යනු: ලෙප දෙකෙකි: තෘෂ්ණා ලෙපය ද දෘෂ්ටි ලෙපය ද යි. **තෘෂ්ණාලෙප** කවරැ යත්. මේ මාගේ යැ, තෙල මාගේ යැ, මෙතෙක් මාගේ යැ, මෙ පමණ මාගේ යැ'යි යම්තාක් තෘෂ්ණා කොටසින් හිම් කරන ලද ද, මර්‍ය්‍යාද කරනලද ද, අවධි කරනලද ද, පරිච්ඡෙද කරන ලද ද, අයත් කරන ලද ද, මමායන කරන ලද ද, මාගේ රූපයෝ යැ, ශබ්දයෝ යැ ගන්ධයෝ යැ රසයෝ යැ ස්පර්ශයෝ යැ අතුරුණු යැ පොරෝන යැ දසිදස්හු යැ එළුබැටළු යැ හූරු කුකුළු යැ ඇත් අස් ගව වෙළඹු යැ කෙත් යැ වතු යැ අමුරනැ රත්රනැ ගම්නියම්ගම් රජදහන්හු යැ රට යැ දනවු යැ කොෂ යැ කොටුගුළු යැ'යි සියලු මැ මහ පොළොව තෘෂ්ණා වශයෙන් මමායන කෙරෙයි. යම්තෑක් **අෂ්ටොත්තරශත** තෘෂ්ණාවිචරිතයෙක් වේද, මේ තෘෂ්ණාලෙප නම. **දෘෂ්ටි ලෙප** කවරැ යත්: (රූපං අත්තතො සමනුපස්සති' යනාදීන් සිටි) විංශද්වස්තුක සත්කායදෘෂ්ටි යැ, (''නත්ථි දින්නං යනාදීන් පැවැති) දශවස්තුක මිථ්‍යා දෘෂ්ටි යැ, (''**සස්සතො** ලොකො' යනාදීන් පැවැති) දශවස්තුක අන්ත ග්‍රාහිකා දෘෂ්ටි යැ යන මෙබඳු යම් දෘෂ්ටියක් දෘෂ්ටිගතයෙක් දෘෂ්ටිගහන යෙක් දෘෂ්ටි කාන්තාරයෙක් (සම්‍යග්දෘෂ්ටිය විනිවිදින) දෘෂ්ටිවිශූකයෙක් දෘෂ්ටිචලනයෙක් දෘෂ්ටිසංයොජනයෙක් (අරමුණු දැඩි කොට) ගැනීමෙක් බලවත් ගැනීමෙක් (නිත්‍යාදි වශයෙන්) අභිනිවෙශයෙක් පරාමර්ශයෙක් කුත්සිතමාර්ගයෙක් අයථාමාර්ගයෙක් මිත්‍ථ්‍යා ස්වභාවයෙක් තීර්ත්‍ථා-යතනයෙක් විරුද්ධග්‍රාහයෙක් විපරීතග්‍රාහයෙක් විපර්‍ය්‍යාස ග්‍රාහයෙක් මිථ්‍යා ග්‍රාහයෙක් අස්වභාවයෙහි ස්වභාව යැයි ගැනීමෙක් වේ ද, යම් තාක් දෙසැට මිසදිටු කෙනෙක් වෙත් ද, මේ 'දෘෂ්ටිලෙප' නම.

සො උභන්තමභිඤ්ඤාය මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති යනු: හෙතෙම අන්තද්වය ද මධ්‍යය ද නුවණින් වෙසෙසින් දැනැ ජානනය කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට නො ඇලෙයි වෙසෙ සින් නො ඇලෙයි උපලිප්ත නො වෙයි නො ඇලුණේ වෙසෙසින් නො ඇලුණේ උපලිප්ත නො වූයේ නික්මුණේ ප්‍රහීණ වූයේ විසංයුක්ත වූයේ විගතමර්‍ය්‍යාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාසය කෙරේ නුයි 'සො උභන්ත-මභිඤ්ඤාය මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති' යනු වේ.

තං බ්‍රෑමි මහාපුරිසො යනු: මහාපුරුෂ යැ අග්‍රපුරුෂ යැ ශ්‍රෙෂ්ඨපුරුෂ යැ විශිෂ්ටපුරුෂ යැ ප්‍රමුඛ පුරුෂ යැ උත්තමපුරුෂ යැ ප්‍රවරපුරුෂ යැ යි තං බ්‍රෑමි ඔහු කියමි, ඔහු බෙණෙමි, ඔහු දක්වමි, ඔහු වහරමි. ආයුෂ්මත් සැරියුත් තෙරණුවෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙසේ වදළහ: වහන්ස, ''මහාපුරුෂ යැ මහාපුරුෂ යැ''යි කියනු ලැබෙයි. වහන්ස, කිපමණෙකින් 'මහාපුරුෂ' වේ ද? යි. ශාරිපුත්‍රය, විප්‍රමුක්ත සිත් ඇති බැවින් මම 'මහා පුරුෂ' යයි කියමි. අවිමුක්ත සිත් ඇති බැවින් ''මහා පුරුෂ නො වේ'' යයි කියමි.

අවිමුත්තචිත්තත්තා[1] නො මහාපුරිසො'ති වදාමි. කථං ච සාරිපුත්ත, විමුත්තචිත්තො හොති: ඉධ සාරිපුත්ත, භික්ඛු අජ්ඣත්තං කායෙ කායානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං, තස්ස කායෙ කායානුපස්සිනො විහරතො චිත්තං විරජ්ජති විමුච්චති අනුපාදාය ආසවෙහි. වෙදනාසු –පෙ– චිත්තෙ –පෙ– ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං, තස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සිනො විහරතො චිත්තං විරජ්ජති විමුච්චති අනුපාදාය ආසවෙහි. එවං ඛො සාරිපුත්ත, විමුත්ත චිත්තො හොති. විමුත්තචිත්තත්තා ඛ්වාහං සාරිපුත්ත, මහාපුරිසොති වදාමි. අවිමුත්තචිත්තත්තා නො මහාපුරිසො'ති වදාමීති.[a] තං බ්‍රූමි මහා පුරිසො'ති.

සොධ සිබ්බනි මච්චගා'ති 'සිබ්බනි වුච්චති තණ්හා. "යො රාගො සාරාගො –පෙ– අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං" යස්සෙසා සිබ්බනී තණ්හා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො සිබ්බනිං තණ්හං අච්චගා උපච්චගා අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තොති'සොධ සිබ්බනිමච්චගා.'
තෙනාහ භගවා:

"සො උභන්තමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති
තං බ්‍රූමි මහාපුරිසො'ති
සො'ධ සිබ්බනිමච්චගා"ති.

සහ ගාථාපරියොසානා යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං එකච්ඡන්දා එකප්පයොගා එකාධිප්පායා එකවාසනවාසිතා,[2] තෙසං අනෙකපාණසහස්සානං විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි. 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති. තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චි. සහ අරහත්තප්පත්තා අජිනජටාවාකචීරතිදණ්ඩකමණ්ඩලු කෙසා ච මස්සු ච අන්තරහිතා. භණ්ඩු කාසායවත්ථවසනො සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධරො අන්වත්ථපටිපත්තියා පඤ්ජලිකො භගවන්තං නමස්සමානො නිසින්නො හොති: 'සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා සාවකො'හමස්මීති.

තිස්සමෙත්තෙය්‍ය සුත්තනිද්දෙසො සමත්තො.

---

1. අවිමුත්තචිත්තා – පන
2. එකවාසනා වාසිතා – පන

a. සතිපට්ඨානසංයුත්ත – නාලන්දවග්ග – මහා පුරිසසුත්ත

වැළිත් ශාරිපුත්‍රය, කිසෙයින් විමුක්ත සිත් ඇත්තේ වේ ද යත්: ශාරිපුත්‍රය, මෙසස්නෙහි මහණ තෙම තමාගේ කයෙහි කය අනුවැ බලමින් කෙලෙස් තවන වීර්‍ය්‍ය ඇති වැ සම්‍යග්ඥාන ඇති වැ ස්මෘතිමත් වැ කාය සඞ්ඛ්‍යාත ලෝකයෙහි අභිධ්‍යාදෞර්මනස්‍යය දුරු කොට වෙසෙයි. කයෙහි කය අනු වැ බලමින් වාසය කරන ඔහුගේ සිත විරාගයට පැමිණෙයි. (විරාග හෙයින්) උපාදන නො කොට ආස්‍රවයන් කෙරෙන් විමුක්ත වෙයි. වෙදනාවන්හි ... චිත්තයෙහි... ධර්මයනහි ධර්මානුදර්ශී වැ කෙලෙස් තවන වැර ඇති වැ සම්‍යග්ඥාන ඇති වැ ස්මෘතිමත් වැ ධර්ම සඞ්ඛ්‍යාත ලෝකයෙහි අභිධ්‍යාදෞර්මනස්‍යය දුරු කොට වෙසෙයි. ධර්මයන්හි ධර්මානුදර්ශී වැ වෙසෙන ඔහුගේ සිත විරාගයට පැමිණෙයි, (විරාග හෙයින්) උපාදන නො කොට ආශ්‍රවයන් කෙරෙන් විමුක්ත වෙයි. ශාරිපුත්‍රය, මෙසෙයින් මහණ තෙම විමුක්තසිත් ඇත්තේ වෙ. ශාරිපුත්‍රය, විමුක්ත සිත් ඇති බැවින් 'මහාපුරුෂ' යයි මම කියමි. අවිමුක්ත සිත් ඇති බැවින් 'මහාපුරුෂ' නො වේ' යයි කියමි නුයි. 'තං බ්‍රෑමි මහාපුරිසො' යනු වේ.

සො' ධ සිබ්බනිමච්චගා යනු: 'සිබ්බනි' තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ සංඛ්‍යාත අකුශල-මූලයෙක් වේ ද, යමක්හට තෙල සිබ්බනිය, (මැසීම) තෘෂ්ණාව මුලුසුන් වූ ද, ව්‍යුපශාන්ත වූ ද, ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ වූ ද අභව්‍යොත්පත්තික වූ ද නුවණ ගින්නෙන් දැවුණි ද, හෙතෙම සිබ්බනිය-තෘෂ්ණාව ඉක්ම ගියේ යැ පසු කොට ගියේ යැ ඉක්මී යැ මොනවට ඉක්මී යැ ව්‍යතික්‍රමණය කෙළේ නුයි. 'සො' ධ සිබ්බනි මච්චගා' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:
''සො උභන්තමභිඤ්ඤාය—පෙ—සො' ධ සිබ්බනිමච්චගා'යි.

ගාථා පර්‍ය්‍යවසානය (කෙළවර) හා සමග, යම් කෙනෙක් ඒ බමුණු හා සමග එක් අදහස් ඇත්තාහු ද, (කාය, වාක්, මනස් පියොවින්) එක් පියොවි ඇත්තාහු ද, එක් රිසි ඇත්තාහු ද, (ඉකුත් බුදුසසුන්හි) එක් මැ කර්මවාසනයෙන් වාසිත වූහු ද ඒ නො එක් දහස් ගණන්-(දෙව්මිනිස්) ප්‍රාණීන්ට 'යම් කිසි සමුදයධර්මයෙක් වේ නම් එ හැම නිරොධස්වභාවය ඇතැ'යි කෙලෙස් රජස් රහිත වූ පහ වූ කෙලෙස් මල ඇති ධර්මචක්ෂුස පහළ විය. ඒ බමුණුගේ සිත උපාදන නො කොට ආස්‍රවයන් කෙරෙන් මිදිණ. රහත් බවට පැමිණීම හා සමග අඳුන්දිවිසම්, දළමඬුලු, වල්කලා (වැහැරි) තිදණ්ඩ-කමඩලා හා කෙස්-මස් හා අතුරුදහන් වූහු. මුඩුහිස් ඇතියේ, හන්පෙරෙවි කහවත් ඇතියේ සඟළ-පා-සිවුරු දරුයේ, අන්වර්ත්ථ ප්‍රතිපත්තියෙන් (ඉෂ්-ටාර්ථ ලාභයෙන්) යුතු වැ බදැඳිලි ඇති වැ 'වහන්ස, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මාගේ ශාස්තෲහ, මම ශ්‍රාවකයෙමි' භාග්‍යවතුන් නමදිමින් හුන්නේ යි.

තිස්සමෙත්තෙය්‍ය සූත්‍රනිර්දේශය යි

3. පුණ්ණක සුත්තනිද්දෙසො.

3–1

අනෙජං මූල දස්සාවිං – (ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො)
අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං
කිං නිස්සිතා ඉසයො මනුජා
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූ ඉධ ලොකෙ
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං.

අනෙජං මූලදස්සාවින්ති: 'එජා' වුච්චති තණ්හා. "යො රාගො සාරාගො –පෙ– අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං". සා එජා තණ්හා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා[1] ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අනෙජො. එජාය පහීනත්තා අනෙජො. භගවා ලාභෙ'පි න ඉඤ්ජති, අලාභෙ'පි න ඉඤ්ජති, යසෙ'පි න ඉඤ්ජති, අයසෙ'පි න ඉඤ්ජති, පසංසායපි න ඉඤ්ජති නින්දාය'පි න ඉඤ්ජති, සුඛෙ'පි න ඉඤ්ජති, දුක්ඛෙ'පි න ඉඤ්ජති, න චලති න වෙධති නප්පවෙධතීති 'අනෙජං'. මූල දස්සාවින්ති භගවා මූලදස්සාවී, හෙතුදස්සාවී නිදානදස්සාවී සම්භවදස්සාවී, පභවදස්සාවී, සමුට්ඨානදස්සාවී, ආහාරදස්සාවී, ආරම්මණ දස්සාවී, පච්චයදස්සාවී, සමුදයදස්සාවී. තීණි අකුසලමූලානි: ලොභො අකුසලමූලං, දොසො අකුසලමූලං, මොහො අකුසලමූලං, වුත්තං හෙතං භගවතා: තීණිමානි භික්ඛවෙ නිදානානි කම්මානං සමුදයාය. කතමානි තීණි: ලොභො නිදානං කම්මානං සමුදයාය, දොසො නිදානං කම්මානං සමුදයාය, මොහො නිදානං කම්මානං සමුදයාය. 'න භික්ඛවෙ ලොභජෙන කම්මෙන දොසජෙන කම්මෙන මොහජෙන කම්මෙන දෙවා පඤ්ඤායන්ති, මනුස්සා පඤ්ඤායන්ති, යා වා පනඤ්ඤා'පි කාචි සුගතියො. අථ ඛො භික්ඛවෙ ලොභජෙන කම්මෙන දොසජෙන කම්මෙන මොහජෙන කම්මෙන නිරයො පඤ්ඤායති, තිරච්ඡානයොනි පඤ්ඤායති, පෙත්තිවිසයො පඤ්ඤායති යා වා පනඤ්ඤා'පි කාචි දුග්ගතියො. නිරයෙ තිරච්ඡානයොනියා පෙත්තිවිසයෙ[2] අත්තභාවාභිනිබ්බත්තියා ඉමානි තීණි අකුසල මූලානී"ති[a] භගවා ජානාති, පස්සති. එවම්පි භගවා මූලදස්සාවී –පෙ– සමුදය දස්සාවී.

1. අනභාවංගතා–ච–ක
අනභාවං කතා–ම ජ සං

2. පිත්තිවිසයෙ–ක ඊ වි

a. තිකඞ්ගුත්තර–

3. පූර්ණක සූත්‍ර නිර්දේශය

3–1.

(ආයුෂ්මත් පූර්ණක මෙසේ විචාරයි,) තෘෂ්ණා රහිත වූ (එහෙයින් අවලෝදහම්හි කම්පා රහිත වූ අකුශලමූලාදිය දක්නාසුළු වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇත්තමෝ ආම්හ. මෙ ලොවැ සෑම්හු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ක්ෂත්‍රියයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන බොහෝ යාග කරුවෝ කුමක් ඇසිරි කළාහු දෙවියනට දෙයධර්මය පයෙෂණ කෙරෙත් ද? (යාග කෙරෙත් ද?) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, එ කරුණ මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්මි. තෙල වදළ මැනැවි.

අනෙජං මූලදස්සාවිං යනු: 'එජා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ සඞ්ඛ්‍යාත අකුශල මූලයෙක් වේ ද, ඒ එජාව තෘෂ්ණාව භාග්‍යවත් බුදුන්ට ප්‍රහීණ යැ උදුරාහළ මුල් ඇත්තී යැ (මුදුන්/සුන්) තල්රුකක් සෙයින් අවාස්තුක කරන ලදයැ අනු අභාවය කරන ලද යැ මත්තෙහි නුපදනා ස්වභාව ඇත්තී යැ එහෙයින් බුදුහු අනෙජ නම් වෙති, එජාව ප්‍රහීණ බැවින් අනෙජ යැ, භාග්‍යවත්හු ලාභයෙහි ද නො සැලෙති, අලාභයෙහි ද නො සැලෙති, යශස්හි ද නො සැලෙති, අයශස්හි ද නො සැලෙති, ප්‍රශංසායෙහි ද නො සැලෙති, නින්දයෙහි ද නො සැලෙති, සුඛයෙහි ද නො සැලෙති, දුඃඛයෙහි ද නො සැලෙති, කම්පිත නො වෙති, නො වෙවුළති, අතිශයින් නො වෙවුළත් නුයි 'අනෙජ' නම් වූ. මූලදස්සාවිං යනු: භාග්‍යවත්හු මූලය දක්නාහු යැ හේතුව දක්නාහු යැ නිදනය දක්නාහු යැ සම්භවය දක්නා හු යැ ප්‍රභවය දක්නාහු යැ සමුත්ථානය දක්නාහු යැ ආහාරය දක්නාහු යැ ආලම්බනය දක්නාහු යැ ප්‍රත්‍යය දක්නාහු යැ සමුදය දක්නාහු යැ, අකුශල මූලයෝ තිදෙනෙකි: ලොභය අකුශලමූල-යෙක, ද්වේෂය අකුශලමූලයෙක, මොහය අකුශලමූලයෙකි. භාග්‍යවතුන් විසින් මෙය වදරන ලද මැ යි. "මහණෙනි, කර්මයන් රැස් කරනු පිණිස මෙ නිදන (කාරණ) තුනෙකි: කවර නිදනතුනෙකැ යත්: ලොභය කර්මයන් රැස් කරනුවට නිදනයෙක, ද්වේෂය කර්මයන් රැස් කරනුවට නිදනයෙක, මොහය කර්මයන් රැස් කරනුවට නිදනයෙකි. මහණෙනි, ලොභයෙන් උපන් කර්මයෙන් ද්වේෂයෙන් උපන් කර්මයෙන් මොහයෙන් උපන් කර්මයෙන් දෙවියෝ නො පැනෙති, මිනිස්සු නො පැනෙති, තවද අන්‍ය වූ යම් කිසි සුගති කෙනෙකුදු නො පැනෙති. මහණෙනි වැළිත් ලොභජ-කර්මයෙන් ද්වේෂජකර්මයෙන් මොහජකර්මයෙන් නිරය පැනෙයි. තිරිසන් යොනිය පැනෙයි, ප්‍රෙතවිෂය පැනෙයි. තවද අන්‍ය වූ යම්කිසි දුර්ගති කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු ද පැනෙති. නිරයෙහි තිරිසන් යොන්හි ප්‍රෙත-විෂයයෙහි ආත්මභාවයාගේ නිපැත්මට මේ තුන් අකුශලමූලයෝ වෙති" භාග්‍යවත්හු දනිති, දකිති. මෙසේ ත් භාග්‍යවත් හු මූලය දක්නාහු යැ ...... සමුදය දක්නාහු වෙත්.

තීණි කුසලමූලානි: අලොභො කුසලමූලං, අදොසො කුසලමූලං, අමොහො කුසලමූලං. වුත්තං හෙතං භගවතා: තීණිමානි -පෙ- න භික්ඛවෙ අලොභජෙන කම්මෙන අදොසජෙන කම්මෙන අමොහජෙන කම්මෙන නිරයො පඤ්ඤායති, තිරච්ඡානයොනි පඤ්ඤායති, පෙත්තිවිසයො පඤ්ඤායති, යා වා පනඤ්ඤා'පි කාචි දුග්ගතියො. අථ ඛො භික්ඛවෙ අලොභජෙන කම්මෙන අදොසජෙන කම්මෙන අමොහජෙන කම්මෙන දෙවා පඤ්ඤායන්ති, මනුස්සා පඤ්ඤායන්ති යා වා පනඤ්ඤාපි කාචි සුගතියො දෙවෙසු ච මනුස්සෙසු ච දත්තභාවාභිනිබ්බත්තියා. ඉමානි තීණි කුසලමූලානී'ති. * භගවා ජානාති පස්සති, එවම්පි භගවා මූලදස්සාවී -පෙ- සමුදයදස්සාවී. වුත්තං හෙතං භගවතා, "යෙ කෙචි භික්ඛවෙ ධම්මා අකුසලා අකුසලභාගියා අකුසලපක්ඛිකා සබ්බෙතෙ අවිජ්ජාමූලකා අවිජ්ජාසමොසරණා, අවිජ්ජාසමුග්ඝාතා, සබ්බෙ තෙ සමුග්ඝාතං ගච්ඡන්තී"ති භගවා ජානාති පස්සති. එවම්පි භගවා මූලදස්සාවී -පෙ- සමුදයදස්සාවී.

වුත්තං හෙතං භගවතා "යෙ කෙචි මෙ භික්ඛවෙ ධම්මා කුසලා කුසලභාගියා කුසලපක්ඛිකා සබ්බෙ තෙ අප්පමාදමූලකා, අප්පමාදසමොසරණා, අප්පමාදො තෙසං ධම්මානං අග්ගමක්ඛායතී"ති භගවා ජානාති පස්සති. එවම්පි භගවා මූලදස්සාවී -පෙ- සමුදයදස්සාවී.

අථ වා භගවා ජානාති පස්සති "අවිජ්ජා මූලං සඞ්ඛාරානං සඞ්ඛාරා මූලං විඤ්ඤාණස්ස, විඤ්ඤාණං මූලං නාමරූපස්ස, නාමරූපං මූලං සළායතනස්ස, සළායතනං මූලං ඵස්සස්ස, ඵස්සො මූලං වෙදනාය, වෙදනා මූලං තණ්හාය, තණ්හා මූලං උපාදානස්ස, උපාදානං මූලං භවස්ස, භවො මූලං ජාතියා, ජාති මූලං ජරාමරණස්සා"ති භගවා ජානාති පස්සති එවම්පි භගවා මූලදස්සාවී -පෙ- සමුදයදස්සාවී.

අථ වා, භගවා ජානාති පස්සති චක්ඛු මූලං චක්ඛුරොගානං, සොතං මූලං සොතරොගානං, ඝානං මූලං ඝානරොගානං, ජිව්හා මූලං ජිව්හාරොගානං කායො මූලං කායරොගානං, මනො මූලං චෙතසිකානං දුක්ඛාන"න්ති භගවා ජානාති පස්සති. එවම්පි භගවා මූලදස්සාවී හෙතුදස්සාවී නිදානදස්සාවී සම්භවදස්සාවී පභවදස්සාවී සමුට්ඨානදස්සාවී ආහාරදස්සාවී ආරම්මණදස්සාවී පච්චයදස්සාවී සමුදයදස්සාවී'ති 'අනෙජං මූලදස්සාවිං.

කුශලමූලයෝ තිදෙනෙකි: අලොභය කුශලමූලයෙක, අද්වේෂය කුශලමූලයෙක, අමොහය කුශලමූලයෙකි. මෙය වදරනලද මැ යි භාග්‍ය වතුන් විසින් "මහණෙනි, මේ කුශලමූලයෝ තිදෙනෙකි: ... මහණෙනි, අලොභයෙන් උපන් කර්මයෙන් අද්වේෂයෙන් උපන් කර්මයෙන් අමොහ-යෙන් උපන් කර්මයෙන් නිරය නො පැනෙයි. තිරිසන් යෝනිය නො පැනෙයි, ප්‍රේතවිෂය නො පැනෙයි. තවද අන්‍ය වූත් යම් කිසි දුර්ගති කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ද නො පැනෙති. මහණෙනි, වැළිත් අලොභජ කර්මයෙන් අද්වේෂජකර්මයෙන් අමොහජකර්මයෙන් දෙවියෝ,පැනෙති, මිනිස්සු පැනෙති, තවද, අන්‍ය වූ ත් යම් කිසි සුගති කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු ද පැනෙති. දෙව්ලෝහි ද මිනිස්ලෝහි ද ආත්ම භාවයා ගේ නිපැත්මට මේ තුන් කුශලමූලයෝ වෙති' භාග්‍යවත්හු දනිති දකිත්. මෙසේත් භාග්‍යවත්හු මූලය දක්නාහු යැ... සමුදය දක්නාහු වෙත් මෙය වදරණ ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: "මහණෙනි, අකුසල් වූ අකුසල් කොටස්හි වූ අකුශලපක්ෂයෙහි වූ යම් කිසි ධර්ම කෙනෙක් වෙත් නම් එ හැම අවිද්‍යාව මුල් කොට ඇතියහ, අවිද්‍යායෙහි බැසැගත්තාහු වෙත්. අවිද්‍යාවගේ නැසීමෙන් එ හැම විනාශයට යෙතැ'යි භාග්‍යවත්හු දනිති, දකිති. මෙසේ ත් භාග්‍යවත්හු මූලය දක්නා හු යැ ......සමුදය දක්නාහු යැ.

මෙය වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: "මහණෙනි, මේ කුසල් වූ කුසල් කොටස්හි වූ කුසල පක්ෂයෙහි වූ යම් කිසි ධර්ම කෙනෙක් වෙත් නම් එ හැම අප්‍රමාදය මුල් කොට ඇතියහ, අප්‍රමාදයෙහි බැසගත්තාහු වෙත්. අප්‍රමාදය ඒ දහමුන්ට අග්‍ර යැ'යි කියනු ලැබේ'යැ යි භාග්‍යවත්හු දනිති දකිති. මෙසේ ත් භාග්‍යවත්හු මූලය දක්නාහු යැ...සමුදය දක්නාහු වෙත්.

නොහොත් භාග්‍යවත්හු සංස්කාරයනට අවිද්‍යාව මුලැ යි දනිති දකිති. සංස්කාරයෝ විඥානයට මුලැ යි, විඥානය නාමරූපයට මුලැ යි, නාමරූපය ෂඩායතනයට මුලැ යි, ෂඩායතනය ස්පර්ශයට මුලැ යි, ස්පර්ශය වෙදනාවට මුලැ යි, වෙදනාව තෘෂ්ණාවට මුලැ යි. තෘෂ්ණාව උපාදනයට මුලැ යි. උපාදනය භවයට මුලැ යි, භවය ජාතියට මුලැ යි ජාතිය ජරාමරණයට මුලැ යි භාග්‍යවත්හු දනිති දකිති. මෙසේ ත් භාග්‍යවත්හු 'මූලදස්සාවී ... සමුදයදස්සාවී නම්වෙත්.

තවද, භාග්‍යවත්හු චක්ෂුස චක්ෂුරොගයනට මුලැ යි දනිති දකිති, ශ්‍රොත්‍රය ශ්‍රොත්‍රරොගයනට මුලැ යි, ඝ්‍රාණය ඝ්‍රාණරොගයනට මුලැ යි, ජිහ්වා ච ජිහ්වාරොගයනට මුලැ යි කය කාය රොගයනට මුලැ යි මනස චෛතසික දුඃඛයනට මුලැ යි භාග්‍යවත්හු දනිති දකිති. මෙසේ ත් භාග්‍ය වත්හු මූලය දක්නාහු හෙතුව දක්නාහු නිදනය දක්නාහු සම්භවය දක්නාහු ප්‍රභවය දක්නාහු සමුත්ථානය දක්නාහු ආහාරය දක්නාහු ආලම්බනය දක්නාහු ප්‍රත්‍යය දක්නාහු සමුදය දක්නාහු නුයි 'අනෙජං මූල දස්සාවී' යනු වේ.

ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො'ති 'ඉච්චා'ති පදසන්ධි -පෙ- ආයස්මා පුණ්ණකො.

අත්ථි පඤ්හෙන ආගමන්ති. පඤ්හෙන අත්ථිකො.[1] ආගතොම්හි පඤ්හං පුච්ඡිතුකාමො[2] ආගතොම්හි පඤ්හං සොතුකාමො ආගතොම්හීති එවම්පි 'අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං' අථ වා පඤ්හත්ථිකානං පඤ්හං පුච්ඡිතුකාමානං පඤ්හං සොතුකාමානං ආගමනං අභික්කමනං උපසඞ්කමනං පයිරුපාසනං අත්ථීති එවම්පි 'අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං' අථ වා පඤ්හාගමො තුය්හං අත්ථි ත්වම්පි පහූ විසවී අලමත්තො මයා පුච්ඡිතං කථෙතුං විස්සජ්ජෙතුං[3] වහස්සෙතං භාරන්ති එවම්පි 'අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං'.

කිං නිස්සිතා ඉසයො මනුජා'ති කිං නිස්සිතා ආසිතා[4] අල්ලීනා උපගතා අජ්ඣොසිතා අධිමුත්තා.[5] ඉසයො'ති ඉසිනාමකා යෙ කෙචි ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා: ආජීවකා නිගණ්ඨා ජටිලා තාපසා. **මනුජා'ති** මනුස්සා වුච්චන්තීති 'කිං නිස්සිතා ඉසයො මනුජා'.

ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානන්ති: ඛත්තියා'ති යෙ කෙචි ඛත්තිය ජාතිකා. **බ්‍රාහ්මණා'ති** යෙ කෙචි භොවාදිකා. **දෙවතානන්ති** ආජීවක සාවකානං ආජීවකා දෙවතා, නිගණ්ඨසාවකානං නිගණ්ඨා දෙවතා, ජටිල සාවකානං ජටිලා දෙවතා, පරිබ්බාජකසාවකානං පරිබ්බාජකා දෙවතා, අවරුද්ධකසාවකානං අවරුද්ධකා[6] දෙවතා, හත්ථිවතිකානං හත්ථි දෙවතා, අස්සවතිකානං අස්සා දෙවතා, ගොවතිකානං ගාවො දෙවතා[7] කුක්කුර වතිකානං කුක්කුරා දෙවතා, කාකවතිකානං කාකා දෙවතා, වාසුදෙව වතිකානං වාසුදෙවො දෙවතා, බලදෙවවතිකානං බලදෙවො දෙවතා, පුණ්ණභද්දවතිකානං පුණ්ණභද්දො දෙවතා, මණිභද්දවතිකානං මණිභද්දො දෙවතා, අග්ගිවතිකානං අග්ගි දෙවතා, නාගවතිකානං නාගා දෙවතා, සුපණ්ණවතිකානං සුපණ්ණා දෙවතා, යක්ඛවතිකානං යක්ඛා දෙවතා, අසුරවතිකානං අසුරා දෙවතා, ගන්ධබ්බවතිකානං ගන්ධබ්බා දෙවතා, මහාරාජවතිකානං මහාරාජානො දෙවතා, චන්දවතිකානං චන්දො දෙවතා, සූරියවතිකානං සූරියො දෙවතා, ඉන්දවතිකානං ඉන්දො දෙවතා, බ්‍රහ්ම වතිකානං බ්‍රහ්මා දෙවතා, දෙවවතිකානං දෙවො දෙවතා දිසාවතිකානං දිසා දෙවතා. යෙ යෙසං දක්ඛිණෙය්‍යා තෙ තෙසං දෙවතා'ති 'ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං'

1. පඤ්හත්ථිකාමහා—බහුසු
2. පඤ්හං පුච්ඡිතමහා—පත
3. විසජ්ජෙතු—මජ්ඣං
4. අසිතා—ව, ප ත
5. අවිමුත්තා—ව
6. අවිරුද්ධකසාවකානං අවිරුද්ධකා—මජ්ඣං

ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො යනු: 'ඉච්චා' යනු පදසන්ධි යැ......ආයුෂ්මත් පූර්ණක.

අත්‍ථි පඤ්හෙන ආගමං යනු: ප්‍රශ්නයෙන් අර්ත්‍ථ ඇති වැ ආයෙමි වෙමි. පැන පුළුවුස්නා කැමැති වැ ආයෙමි වෙමි, පැන විසැඳුම්, අසනු කැමැති වැ ආයෙමි වෙමි යි මෙසේ ත් අත්‍ථි පඤ්හෙන ආගමං' යනු වේ. නොහොත් ප්‍රශ්නාර්ථීන්ගේ පැන පුළුවුස්නා කැමැත්තවුන් ගේ පැන විසැඳුම් අසනු කැමැත්තවුන් ගේ ඊම, අභිමුඛ වැ පැමිණීම, එළැඹීම, පර්යුපාසනය ඇත් නු යි මෙසේ ත් 'අත්‍ථි පඤ්හෙන ආගමං' යනු වේ. නොහොත් ප්‍රශ්නාගමයෙක් මුඹ වහන්සේට ඇත. මුඹ වහන්සේ ත් පොහොසත් සේක, පරසන්තානයෙහි වියඵීය උපදවන සේක, මා විසින් පුළුවුස්නා ලද් ද කියන්නට විසඳන්නට සමර්ත්‍ථ සිත් ඇති සේක. තෙල බර උසුලනු මැනැවැ'යි මෙසේත් 'අත්‍ථි පඤ්හෙන ආගමං' යනු වේ.

කිං නිසයිතා ඉසයො මනුජා යනු: කුමක් ඇසිරි කළාහු හාත්පසින් ඇසිරි කළාහු (කිමෙකැ) ඇලුණාහු කුමකට එළැඹියාහු පිවිසියාහු අධිමුක්ත වූවාහු. **ඉසයො** යනු: සෘෂි නම් ඇති යම් කිසි කෙනෙක්, සෘෂි ප්‍රව්‍රජ්‍යායෙන් පැවිදි වූවාහු, ආජීවකයෝ, නිගණ්ඨයෝ, ජටිලයෝ, තාපසයෝ. 'මනුජා'යි මිනිස්සු කියනු ලැබෙත් නුයි 'කිං නිස්සිතා ඉසයො මනුජා' යනු වේ.

ඛත්තියා බ්‍රාහමණා දෙවතානං යනු: 'ඛත්තියා' යනු: යම් කිසි ක්ෂත්‍රිය ජාති ඇති කෙනෙක් **බ්‍රාහ්මණා** යනු: භොවාදීවූ යම් කිසි කෙනෙක්. **දෙවතානං** යනු: ආජීවක ශ්‍රාවකයනට ආජීවකයෝ දේවතා යැ, නිගණ්ඨ ශ්‍රාවකයනට නිගණ්ඨයෝ දේවතා යැ, ජටිලශ්‍රාවකයනට ජටිලයෝ දේවතා යැ, පරිබ්‍රාජක ශ්‍රාවකයනට පරිබ්‍රාජකයෝ දේවතා යැ, අවරුද්ධක ශ්‍රාවකයනට අවරුද්ධකයෝ දේවතා යැ, හස්තිව්‍රත ඇතියනට හස්තිහු දේවතා යැ, අශ්වව්‍රත ඇතියනට අශ්වයෝ දේවතා යැ, ගෝව්‍රත ඇතියනට ගවයෝ දේවතා යැ සුනඛව්‍රත ඇතියනට සුනඛයෝ දේවතා යැ,කවුඩු ව්‍රත ඇතියනට කවුඩුවෝ දේවතා යැ, වාසුදෙව (විෂ්ණු) ව්‍රත ඇතියනට වාසුදෙව දේවතා යැ, බලදෙවව්‍රත ඇතියනට බලදෙව දේවතා යැ පූර්ණභද්‍ර ව්‍රත ඇතියනට පූර්ණභද්‍ර තෙම දේවතා යැ මණිභද්‍ර ව්‍රත ඇතියනට මණිභද්‍ර තෙම දේවතා යැ අග්නිව්‍රත ඇතියනට අග්නිය දේවතා යැ, නාගව්‍රත ඇතියනට නාගයෝ දේවතා යැ, ගරුඩව්‍රත ඇතියනට ගරුඩයෝ දේවතා යැ, යක්ෂ ව්‍රත ඇතියනට යක්ෂයෝ දේවතා යැ අසුර ව්‍රත ඇතියනට අසුරයෝ දේවතා යැ ගන්ධර්වව්‍රත ඇතියනට ගන්ධර්වයෝ දේවතායැ, මහාරාජ ව්‍රත ඇතියනට මහාරාජයෝ (වරම් රජහු) දේවතා යැ, චන්ද්‍රව්‍රත ඇතියනට චන්ද්‍රයා දේවතා යැ සූර්‍ය්‍යව්‍රත ඇතියනට සූර්‍ය්‍යයා දේවතා යැ, ඉන්ද්‍රව්‍රත ඇතියනට ඉන්ද්‍රයා දේවතා යැ, බ්‍රහ්මව්‍රත ඇතියනට බ්‍රහ්ම දේවතා යැ, දේවව්‍රත ඇතියනට දෙවියා දේවතා යැ, දිශ්ව්‍රත ඇතියනට දිශාවෝ දේවතා යැ, යම් කෙනෙක් යම් කෙනෙකුන්ට දක්ෂිණාර්හ වෙත් ද, ඔහු ඔවුනට දේවතා නුයි 'ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං' යනු වේ.

යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙති 'යඤ්ඤං' වුච්චති දෙය්‍යධම්මො; චීවර පිණ්ඩපාත සෙනාසන ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලාගන්ධවිලෙපනං,[1] සෙය්‍යා වසථ පදීපෙය්‍යං, **යඤ්ඤමකප්පයිංසූ''ති** යෙ'පි යඤ්ඤං එසන්ති ගවෙසන්ති පරියෙසන්ති චීවර පිණ්ඩපාත සෙනාසන ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලාගන්ධවිලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං තෙ'පි යඤ්ඤං කප්පෙන්ති. යෙ'පි යඤ්ඤං අභිසඞ්ඛරොන්ති චීවර පිණ්ඩපාත -පෙ- සෙය්‍යා වසථ පදීපෙය්‍යං, තෙ'පි යඤ්ඤං කප්පෙන්ති. යෙ'පි යඤ්ඤං දෙන්ති යජන්ති පරිච්චජන්ති චීවර පිණ්ඩපාත -පෙ- සෙය්‍යාවසථ පදීපෙය්‍යං, තෙ'පි යඤ්ඤං කප්පෙන්ති. පුථූ'ති යඤ්ඤා වා එතෙ පුථූ. යඤ්ඤයාජකා වා[2] එතෙ පුථූ, දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුථූ.

කථං යඤ්ඤා වා එතෙ පුථූ: බහුකා[3] එතෙ යඤ්ඤා: චීවරපිණ්ඩපාත සෙනාසනගිලානපච්චය භෙසජ්ජපරික්ඛාරා අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලාගන්ධවිලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං. එවං යඤ්ඤා වා එතෙ පුථූ.[4] කථං යඤ්ඤයාජකා වා එතෙ පුථූ: බහුකා එතෙ යඤ්ඤයාජකා : ඛත්තියා ච බ්‍රාහ්මණා ච වෙස්සා ච සුද්දා ච ගහට්ඨා ච පබ්බජිතා ච දෙවා ච මනුස්සා ච, එවං යඤ්ඤයාජකා වා එතෙ පුථූ. කථං දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුථූ: බහුකා එතෙ දක්ඛිණෙය්‍යා පුථූ; සමණබ්‍රාහ්මණා කපණද්ධික වණිබ්බකයාචකා, එවං දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුථූ. **ඉධ ලොකෙ'** ති මනුස්සලොකෙ'ති 'යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ.'

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙත'න්ති 'පුච්ඡා'ති තිස්සො පුච්ඡා: අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා, දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා, **කතමා අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා:** පකතියා ලක්ඛණං අඤ්ඤාතං හොති අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං තස්ස ඤාණාය දස්සනාය තුලනාය තීරණාය විභාවනාය[5]. පඤ්හං පුච්ඡති, අයං අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා. කතමා **දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා :** පකතියා ලක්ඛණං ඤාතං හොති දිට්ඨං තුලිතං තීරිතං විභූතං විභාවිතං. අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සංසන්දනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති. අයං දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා. කතමා **විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා :** පකතියා සංසයපක්ඛන්තො[6] හොති විමතිපක්ඛන්තො ද්වෙළ්හකජාතො එවං නු ඛො න නු ඛො කිං නු ඛො කථං නු ඛො'ති. සො විමතිච්ඡෙදනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති. අයං විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා. ඉමා තිස්සො පුච්ඡා.

---

1. මාලාගන්ධං විලෙපනං - සයා
2. යජකා වා - සයා
3. බහුකානං - ම ඡ සං
4. එතෙ යඤ්ඤාවා එතෙ පුථු-පන
5. විභූතත්ථාය විභාවනත්ථාය - මඡසං, සයා.
6. සංසය පක්ඛන්දෙ - මඡසං

යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූ ඉධ ලොකෙ යනු: 'යඥ' යයි දෙයධර්මය කියනු ලැබෙයි. සිවුරු පිඩුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර ආහාර පාන වස්ත්‍ර යාන මල් ගඳ විලෙවුන්, හෝනාගේ පහනට තෙල් යන මොහු යැ. 'යඤ්ඤමකප්පයිංසු' යනු: යම් කෙනෙකුන් සිවුරු පිඩුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර, ආහාර පාන වස්ත්‍ර යාන මල් ගඳ විලෙවුන්, හෝනාගේ පහන්තෙල් යන දෙයධර්මය (යඥය) කැමැති වෙත් ද, බලත් ද, උපදවත් ද, ඔහු ද යඥ කෙරෙත් (දෙය ධර්මය සොයත්) යම් කෙනෙකුත් චීවර පිණ්ඩපාත... ශය්‍යාවසථ ප්‍රදීපෙය්‍ය යන යඥය සකස් කෙරෙත් ද ඔහු ද යඥ කෙරෙති, යම් කෙනෙකුන් චීවර පිණ්ඩපාත ...ශය්‍යාවසථ ප්‍රදීපෙය්‍ය සඞඛ්‍යාත යඥය දෙත් ද, යජනය කෙරෙත් ද, පරිත්‍යාග කෙරෙත් ද, ඔහු ද යඥය කෙරෙත්. පුථූ යනු: තෙල දෙයධර්මයෝ හෝ බොහෝ වෙති, තෙල දෙයධර්මදායකයෝ හෝ බොහෝ වෙති. තෙල දක්ෂිණාර්හයෝ හෝ බොහෝ වෙත්.

කිසෙයින් තෙල දෙයධර්මයො බොහො වෙත් ද යත්: තෙල දෙයධර්මයෝ බොහෝ වෙති: චීවර- පිණ්ඩපාත– ශයනාසන– ග්ලානප්‍රත්‍යය–භෙසජ්‍යපරිෂ්කාර යැ අන්න යැ පාන යැ වස්ත්‍ර යැ යාන යැ මාලාගන්ධ-විලෙපන යැ ශයනාගාර– ප්‍රදීපෙය්‍ය යැ යි මෙසෙයින් තෙල දෙයධර්මයෝ හෝ බොහෝ වෙත්. කිසෙයින් තෙල යඥයාජකයෝ හෝ බොහෝ වෙත් ද යත්: තෙල යඥයාජකයෝ බොහෝ වෙති: ක්ෂත්‍රියයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද වෛශ්‍යයෝ ද ශුද්‍රයෝ ද ගෘහස්ථයෝ ද ප්‍රව්‍රජිතයෝ ද දෙවියෝ ද මිනිස්සු දූ යි මෙසෙයින් තෙල යඥ යාජකයෝ හෝ බොහෝ වෙත්. කිසෙයින් දක්ෂිණාර්හයෝ හෝ බොහෝ වෙත් ද යත්: තෙල දක්ෂිණාර්හයෝ බොහෝ වෙති: මහණබමුණහු යැ දිළින්දෝ යැ මැගියෝ යැ ගුණ කියා යදනාහු යැ යැදියෝ යැයි මෙසෙයින් තෙල දක්ෂිණාර්හයෝ හෝ බොහෝ වෙත්. ඉධ ලොකෙ යනු; මනුෂ්‍යලොකයෙහි නු යි 'යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථුධ ලොකෙ' යනු වේ.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං යනු: පුච්ඡා යනු; පෘච්ඡා තුනෙකි: අදෘෂ්ට ද්‍යොතනා පෘච්ඡා යැ දෘෂ්ටසංසන්දනා පෘච්ඡා යැ විමතිච්ඡෙදනා පෘච්ඡා යි. **අදෘෂ්ටද්‍යොතනා පෘච්ඡා** කවර යත්: (ධර්මයන්ගේ තථා) ලක්ෂණය පියවින් නො දන්නාලද නො දක්නාලද තුලනය නො කරන ලද තීරණය නො කරන ලද ප්‍රකට නො වූයේ නුවණින් නො වඩන ලද වෙයි, එය දන්නා පිණිස දක්නා පිණිස තුලනය පිණිස තීරණය පිණිස විභාවනය පිණිස පැන පුළුවුස්සි. මේ අදෘෂ්ටද්‍යොතනාපෘච්ඡා යි. **දෘෂ්ටසංසන්දනාපෘච්ඡා** කවර යත්: (ධර්මයන්ගේ තථ) ලක්ෂණය පියවින් දනනා ලද දක්නා ලද තුලනය කරන ලද තීරණය කරන ලද ප්‍රකට කරන ලද විභාවන කරන ලද වෙයි. (එය) අන්‍යපණ්ඩිතයන් හා සමග සසඳනු පිණිස පැන පුළුවුස්සි. මේ දෘෂ්ටසංසන්දනාපෘච්ඡා යි. **විමතිච්ඡෙදනා පෘච්ඡා** කවර යත්: පියවින් සැකයට පිවිසියේ විමතියට පිවිසියේ මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කිමෙක් දෝ හෝ කෙසේ දෝ හෝ යි හටගත් සැක ඇත්තේ වෙයි, හෙතෙම විමති සිඳුනා පිණිස පැන පුළුවුස්සි, මේ විමතිච්ඡෙදනා පෘච්ඡා යැ. මොහු තුන් පෘච්ඡා යි.

අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: මනුස්සපුච්ඡා, අමනුස්සපුච්ඡා, නිම්මිතපුච්ඡා. කතමා මනුස්සපුච්ඡා: මනුස්සා බුද්ධං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති: භික්ඛූ පුච්ඡන්ති, භික්ඛුණියො පුච්ඡන්ති, උපාසකා පුච්ඡන්ති, උපාසිකායො පුච්ඡන්ති, රාජානො පුච්ඡන්ති, ඛත්තියා පුච්ඡන්ති, බ්‍රාහ්මණා පුච්ඡන්ති, වෙස්සා පුච්ඡන්ති, සුද්දා පුච්ඡන්ති, ගහට්ඨා පුච්ඡන්ති, පබ්බජිතා පුච්ඡන්ති, අයං මනුස්සපුච්ඡා. කතමා අමනුස්සපුච්ඡා: අමනුස්සා බුද්ධං භගවන්තං උපසංකමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති; නාගා පුච්ඡන්ති, සුපණ්ණා පුච්ඡන්ති, යක්ඛා පුච්ඡන්ති, අසුරා පුච්ඡන්ති, ගන්ධබ්බා පුච්ඡන්ති, මහාරාජානො පුච්ඡන්ති, ඉන්ද පුච්ඡන්ති, බ්‍රහ්මානො පුච්ඡන්ති, දෙවා පුච්ඡන්ති, අයං අමනුස්සපුච්ඡා. කතමා නිම්මිතපුච්ඡා: යං භගවා රූපං අභිනිම්මිනාති මනොමයං සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගං අහීනින්ද්‍රියං, තං සො නිම්මිතො[1] බුද්ධං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡති, භගවා විසජ්ජෙති. අයං නිම්මිතපුච්ඡා. ඉමා තිස්සො පුච්ඡා.

අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: අත්තත්ථපුච්ඡා පරත්ථපුච්ඡා උභයත්ථපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: දිට්ඨධම්මිකත්ථපුච්ඡා සම්පරායිකත්ථපුච්ඡා පරමත්ථපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: අනවජ්ජත්ථපුච්ඡා නික්කිලෙසත්ථපුච්ඡා වොදානත්ථපුච්ඡා: අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා; අතීතපුච්ඡා අනාගතපුච්ඡා පච්චුප්පන්නපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා; අජ්ඣත්තපුච්ඡා බහිද්ධාපුච්ඡා අජ්ඣත්තබහිද්ධා පුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: කුසලපුච්ඡා අකුසලපුච්ඡා අව්‍යාකතපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: ඛන්ධපුච්ඡා ධාතුපුච්ඡා ආයතනපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: සතිපට්ඨානපුච්ඡා සම්මප්පධානපුච්ඡා ඉද්ධිපාදපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා ඉන්ද්‍රියපුච්ඡා බලපුච්ඡා බොජ්ඣඞ්ගපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: මග්ගපුච්ඡා ඵලපුච්ඡා නිබ්බානපුච්ඡාති.

පුච්ඡාමි තන්ති: පුච්ඡාමි තං, යාචාමි තං, අජ්ඣෙසාමි තං, පසාදෙමි තං, කථයස්සු මෙ'ති 'පුච්ඡාමි තං.' භගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං 'භගවා'ති. බ්‍රෑහි මෙතන්ති බ්‍රෑහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති. 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"අනෙජං මූලදස්සාවිං - (ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො)
අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං
කිං නිස්සිතා ඉසයො මනුජා
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙත"න්ති.

---

1. සො නිම්මිතො - මජ්සං

අන්‍ය වූ ද පෘච්ඡා තුනෙකි: මනුෂ්‍ය පෘච්ඡා යැ අමනුෂ්‍ය පෘච්ඡා යැ නිර්මිත පෘච්ඡා යි. **මනුෂ්‍ය පෘච්ඡා** කවරැ යත්: මිනිස්සු භාග්‍යවත් බුදුන් කරා එළඹ පැන පුළුවුස්ති, මහණහු පුළුවුස්ති, මෙහෙණහු පුළුවුස්ති, උවසුවෝ පුළුවුස්ති, උවැසියෝ පුළුවුස්ති, රජවරු පුළුවුස්ති, ක්ෂත්‍රියයෝ පුළුවුස්ති, බ්‍රාහ්මණයෝ පුළුවුස්ති, වෛශ්‍යයෝ පුළුවුස්ති, ශුද්‍රයෝ පුළුවුස්ති, ගැහැවියෝ පුළුවුස්ති, පැවිද්දෝ පුළුවුසිත්. මෙ මනුෂ්‍යපෘච්ඡා යි. **අමනුෂ්‍යපෘච්ඡා** කවරැ යත්: අමනුෂ්‍යයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් කරා එළඹ පැන පුළුවුස්ති, නාගයෝ පුළුවුස්ති, සුපර්ණයෝ (ගුරුළෝ) පුළුවුස්ති, යක්ෂයෝ පුළුවුස්ති, අසුරයෝ පුළුවුස්ති, ගන්ධර්වයෝ පුළුවුස්ති, වරම් රජවරු පුළුවුස්ති, ඉන්ද්‍රයෝ පුළුවුස්ති බ්‍රහ්මයෝ පුළුවුස්ති, දේවතාවෝ පුළුවුසිත්. මෙ අමනුෂ්‍යපෘච්ඡා යි. **නිර්මිත පෘච්ඡා** කවරැ යත්; බුදුහු මනොමය වූ සියලු අඟපසඟ ඇති නො පිරිහුණු ඉඳුරන් ඇති යම් රූපයක් නිර්මාණය කෙරෙත් ද. ඒ නිර්මිත බුදුහු භාග්‍යවත් බුදුන් කරා එළඹ පැන පුළුවුස්ති, බුදුහු විසඳති; මෙ නිර්මිත පෘච්ඡා යි. මොහු තුන් පෘච්ඡා යි.

අන්‍යවූ ද පෘච්ඡා තුනෙකි: ආත්මාර්ත්ථ පෘච්ඡා යැ පරාර්ත්ථපෘච්ඡා යැ උභයාර්ත්ථපෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පෘච්ඡා තුනෙකි: දෘෂ්ටධාර්මිකාර්ත්ථ පෘච්ඡා යැ සාම්පරායිකාර්ත්ථපෘච්ඡා යැ පරමාර්ත්ථපෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පෘච්ඡා තුනෙකි: දනවද්‍යාර්ත්ථපෘච්ඡා යැ නික්ලෙශාර්ත්ථ පෘච්ඡා යැ ව්‍යවදනාර්ත්ථ පෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පෘච්ඡා තුනෙකි: අතීතපෘච්ඡා යැ අනාගතපෘච්ඡා යැ ප්‍රත්‍යුත්පන්න පෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පෘච්ඡා තුනෙකි: අධ්‍යාත්මපෘච්ඡා යැ බාහ්‍යපෘච්ඡා යැ අධ්‍යාත්මබාහ්‍යපෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පෘච්ඡා තුනෙකි: කුශලපෘච්ඡා යැ අකුශලපෘච්ඡා යැ අව්‍යාකෘතපෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පෘච්ඡා තුනෙකි: ස්කන්ධපෘච්ඡා යැ ධාතු පෘච්ඡා යැ ආයතන පෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පෘච්ඡා තුනෙකි: සතිපට්ඨාන පෘච්ඡා යැ සම්‍යක්ප්‍රධාන පෘච්ඡා යැ ඍද්ධිපාද පෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පෘච්ඡා තුනෙකි. ඉන්ද්‍රිය පෘච්ඡා යැ බලපෘච්ඡා යැ බොධ්‍යඞ්ග පෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද පෘච්ඡා තුනෙකි: මාර්ග පෘච්ඡා යැ ඵලපෘච්ඡා යැ නිර්වාණපෘච්ඡා යි.

පුච්ඡාමි තං යනු: මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්මි, මුඹ වහන්සේ අයදිමි, මුඹ වහන්සේ අණවමි, මුඹ වහන්සේ පහදවමි, මට වදළ මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වේ. **භගවා** යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි... මේ 'භගවා' යනු; සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියෙකි. **බ්‍රෑහි මෙතං** යනු: කිව මැනැව, පැවැසුව මැනැව, දෙසූව මැනැව, පැනැවූව මැනව, පිහිටුව මැනැව, විවෘත කළ මැනැව, විභාග කළ මැනැව, නො ගැඹුරු කළ මැනැව, ප්‍රකාශ කළ මැනැව නු යි 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං' යනු වේ.

එයින් කීයැ ඒ බමුණු:

"අනෙජං මූලදස්සාවිං–පෙ–පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං"යි.

3–2

යෙ කෙචි මෙ ඉසයො මනුජා (පුණ්ණකාති භගවා)
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූ'ධ ලොකෙ
ආසිංසමානා[1] පුණ්ණක ඉත්ථභාවං[2]
ජරං සිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසු.

යෙ කෙචි මෙ ඉසයො මනුජා'ති: 'යෙකෙචී'ති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං[3] යෙ කෙචී'ති. **ඉසයොති** ඉසිනාමකා යෙ කෙචි ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා: ආජීවකා නිගණ්ඨා ජටිලා තාපසා. **මනුජාති** මනුස්සා වුච්චන්තීති 'යෙ කෙචි මෙ ඉසයො මනුජා පුණ්ණකාති භගවා'.

ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානන්ති: 'ඛත්තියා'ති යෙ කෙචි ඛත්තිය ජාතිකා, **බ්‍රාහ්මණාති** යෙ කෙචි භොවාදිකා, **දෙවතානන්ති** ආජීවක සාවකානං ආජීවකා දෙවතා –පෙ– දිසාවතිකානං දිසා දෙවතා, යෙ යෙසං දක්ඛිණෙය්‍යා තෙ තෙසං දෙවතාති 'ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං'.

යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙති: යඤ්ඤං වුච්චති දෙය්‍යධම්මො: චීවරපිණ්ඩපාත –පෙ– සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං. **යඤ්ඤමකප්පයිංසූති** යෙපි යඤ්ඤං එසන්ති ගවෙසන්ති පරියෙසන්ති –පෙ– සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං, තෙපි යඤ්ඤං කප්පෙන්ති. **පුථූති** යඤ්ඤා වා එතෙ පුථූ, යඤ්ඤයාජකා වා එතෙ පුථූ, දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුථූ –පෙ– එවං දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුථූ. **ඉධ ලොකෙති** මනුස්සලොකෙති 'යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ.'

ආසිංසමානා පුණ්ණක ඉත්ථභාවන්ති: 'ආසිංසමානා'ති රූපපටිලාභං ආසිංසමානා, සද්දපටිලාභං ආසිංසමානා, ගන්ධපටිලාභං ආසිංසමානා, රසපටිලාභං ආසිංසමානා, ඵොට්ඨබ්බපටිලාභං ආසිංසමානා, පුත්තපටිලාභං ආසිංසමානා, දාරපටිලාභං ආසිංසමානා, ධනපටිලාභං ආසිංසමානා, යසපටිලාභං ආසිංසමානා, ඉස්සරියපටිලාභං ආසිංසමානා, ඛත්තියමහාසාලකුලෙ අත්තභාවපටිලාභං ආසිංසමානා, බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ අත්තභාවපටිලාභං ආසිංසමානා, ගහපතිමහාසාලකුලෙ අත්තභාවපටිලාභං

1. ආයිසමානාති- ම ජ සං
2. ඉත්ථත්තං – මජසං
   ඉත්ථතං – ස්‍යා
3. පරියාදය වචන මෙතං– පන, ස්‍යා

3–2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය,) මෙ ලොවැ මේ සෘෂිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ක්ෂත්‍රියයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන යම් කිසි බොහෝ යාග කරුවෝ දෙවියනට යාග කෙරෙත් ද, පුණ්ණකය, ඔහු ජරාව (සසර දුක) නිසා මේ මනුෂ්‍යාදිභාවය පතන්නාහු (දෙවියනට) යාග කෙරෙත් යයි.

යෙ කෙචි'මෙ ඉසයො මනුජා යනු: 'යෙ කෙචි' යනු; තෙල. 'යෙ කෙචි' යනු සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල අශෙෂ කොට නිශ්ශෙෂ කොට හාත්පසින් ගන්නා වචනයෙකි. **ඉසයො** යනු 'සෘෂි' නම් ඇති යම් කිසි සෘෂි ප්‍රව්‍රජ්‍යායෙන් පැවිදි වූ ආජීවකයෝ, නිර්ග්‍රන්ථයෝ, ජටිලයෝ තාපසයො. **'මනුජ'** යි මනුෂ්‍යයෝ කියනු ලැබෙත් නුයි 'යෙ කෙචි මෙ ඉසයො මනුජා පුණ්ණකා 'ති භගවා' යනු වේ.

ඛත්තියා බ්‍රාහමණා දෙවතානං යනු: 'ඛත්තියා' යි ක්ෂත්‍රියජාති ඇති යම් කිසි කෙනෙක්. **බ්‍රාහමණා** යනු: භොවාදික වූ යම් කිසි කෙනෙක්. **දෙවතානං** යනු: ආජීවකශ්‍රාවකයන්ට ආජීවකයෝ දේවතා යැ'......... දිග්ව්‍රත ඇතියනට දිශාවෝ දෙවතා යැ, යම් කෙනෙක් යම් කෙනකුන්ට දක්ෂිණාර්හ වෙත් ද ඔහු ඔවුනට දෙවතා යැ'යි **ඛත්තියා බ්‍රාහමණා දෙවතානං** යනු වේ.

යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ යනු: 'යඤ්ඤ' යි දෙයධර්මය කියනු ලැබෙයි. සිවුරු පිඩුවා...... යහන්ගේ පහන්තෙලි. **යඤ්ඤමකප්පයිංසු** යනු: යම් කෙනෙකුත් යඥය එෂණ–ගවෙෂණ–පර්යෙෂණ කෙරෙත් ද, ...යහන්ගේ පහන්තෙලි. ඔහු ද යඥ කෙරෙත්. **පුථු** යනු: තෙල යඥයෝ හෝ බොහෝ වෙති, තෙල යඥ යාජකයෝ හෝ බොහෝ වෙති, තෙල දක්ෂිණාර්හයෝ හෝ බොහෝ වෙති.... මෙසෙයින් තෙල දක්ෂිණාර්හයෝ හෝ බොහෝ වෙත්. **ඉධ ලොකෙ** යනු: මනුෂ්‍යලොකයෙහි නුයි 'යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ' යනු වේ.

ආසිංසමානා පුණ්ණක ඉත්ථභාවං යනු: **ආසිංසමානා** යනු රූපප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු ශබ්දප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු ගන්ධප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු රසප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු පුත්‍රප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු දරප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු ධනප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු යශස්ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරනනාහු ඓශ්වර්‍ය්‍ය ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු ක්ෂත්‍රියමහාසාරකුලයෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු බ්‍රාහ්මණමහාසාරකුලයෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු ගෘහපතිමහාසාරකුලයෙහි ආත්මභාව ප්‍රතිලාභය

ආසිංසමානා, චාතුම්මහාරාජිකෙසු,[1] දෙවෙසු අත්තභාවපටිලාභං ආසිංසමානා, තාවතිංසෙසු දෙවෙසු-පෙ-යාමෙසු දෙවෙසු[2]-තුසිතෙසු දෙවෙසු-නිම්මාණරතීසු දෙවෙසු- පරනිම්මිතවසවත්තීසු දෙවෙසු- බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවපටිලාභං ආසිංසමානා, ඉච්ඡමානා[3] සාදියමානා, පත්ථයමානා පිහයමානා අභිජප්පමානාති 'ආසිංසමානා'. **පුණ්ණක ඉත්ථභාවන්ති:** එත්ථ අත්තභාවාභිනිබ්බත්තිං ආසිංසමානා, එත්ථ ඛත්තියමහාසාලකුලෙ අත්තභාවාභිනිබ්බත්තිං ආසිංසමානා -පෙ- එත්ථ බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවාභිනිබ්බත්තිං ආසිංසමානා ඉච්ඡමානා සාදියමානා පත්ථයමානා පිහයමානා අභිජප්පමානාති 'ආසිංසමානා පුණ්ණක ඉත්ථභාවං.

ජරං සිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසූති: ජරානිස්සිතා ව්‍යාධිනිස්සිතා මරණනිස්සිතා සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසනිස්සිතා. යදෙව තෙ ජාතිනිස්සිතා තදෙව තෙ ජරානිස්සිතා, යදෙව තෙ ජරානිස්සිතා තදෙව තෙ ව්‍යාධිනිස්සිතා, යදෙව තෙ ව්‍යාධිනිස්සිතා තදෙව තෙ මරණනිස්සිතා, යදෙව තෙ මරණනිස්සිතා තදෙව තෙ සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසනිස්සිතා, යදෙව තෙ සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසනිස්සිතා තදෙව තෙ ගතිනිස්සිතා, යදෙව තෙ ගතිනිස්සිතා තදෙව තෙ උපපත්තිනිස්සිතා, යදෙව තෙ උපපත්තිනිස්සිතා තදෙව තෙ පටිසන්ධිනිස්සිතා, යදෙව තෙ පටිසන්ධිනිස්සිතා තදෙව තෙ භවනිස්සිතා, යදෙව තෙ භවනිස්සිතා තදෙව තෙ සංසාරනිස්සිතා, යදෙව තෙ සංසාරනිස්සිතා තදෙව තෙ වට්ටනිස්සිතා, අල්ලීනා උපගතා අජ්ඣොසිතා අධිමුත්තාති 'ජරං සිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසු'.

තෙනාහ භගවා:

"යෙ කෙචි මෙ ඉසයො මනුජා (පුණ්ණකාති භගවා)
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූ'ධ ලොකෙ
ආසිංසමානා පුණ්ණක ඉත්ථභාවං
ජරංසිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසූ"ති.

1. චාතුමහාරාජිකෙසු-ම ඡ සං
2. යාමදෙවෙසු-ව, ක
3. ඉච්ඡයමානා-ම ඡ සං

ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු සිව්මහරද දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාව ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු තව්තිසා දෙවියන් කෙරෙහි... යාම දෙවියන් කෙරෙහි... තුෂිත දෙවියන් කෙරෙහි ... නිර්මාණරති දෙවියන් කෙරෙහි... පරනිර්මිතවසවර්ති දෙවියන් කෙරෙහි... බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු කැමැති වන්නාහු ඉවසන්නාහු පතන්නාහු ඊජ්සා කරන්නාහු අභිජල්පනය කරන්නාහු තුයි 'ආසිංසමානා' යනු වේ. **පුණ්ණක ඉත්ථභාවං** යනු: මෙහි ආත්මභාවයාගේ පහළවීම ප්‍රාර්ත්ථනා කරන්නාහු මෙහි ක්ෂත්‍රිය මහාසාර කුලයෙහි ආත්මභාවයා ගේ පහළ වීම ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු...මෙහි බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවයාගේ පහළ වීම ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු කැමැති වන්නාහු ඉවසන්-නාහු පතන්නාහු ඊජ්සා කරන්නාහු අභිජල්පනය කරන්නාහු තුයි. 'ආසිංසමානා පුණ්ණක ඉත්ථභාවං' යනු වේ.

ජරං සිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසු යනු: ජරාදුක ඇසිරි කළාහු ව්‍යාධි දුක ඇසිරි කළාහු මරණ දුක ඇසිරි කළාහු සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දොමනස්ස-උපායාස දුක ඇසිරි කළාහු... යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ජාතිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු ජරාව ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ජරාව ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු ව්‍යාධිය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ව්‍යාධිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු මරණය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු මරණය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දොමනස්ස-උපායාස ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දොමනස්ස-උපායාස ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු ගතිය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ගතිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු උත්පත්තිය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි ම, ඔහු උත්පත්තිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු ප්‍රතිසන්ධිය ඇසිරි කළාහු යැ. යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ප්‍රතිසන්ධිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු භවය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු භවය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු සංසාරය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු සංසාරය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු වෘත්තය ඇසිරි කළාහු යැ වැළඳ ගත්තාහු යැ (සසරට) එළඹියාහ පිවිසුණාහු යැ අධිමුක්ත වූවාහු තුයි 'ජරං සිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසු' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"යෙ කෙචි මෙ ඉසයො මනුජා-පෙ-ජරං සිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසු"යි.

3–3

යෙ කෙචි'මෙ ඉසයො මනුජා (ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො)
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං
යඤ්ඤමකප්පයිංසු[1] පුථූ'ධ ලොකෙ
කච්චි සු[2] තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා
අතාරුං[3] ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං.

යෙ කෙචි මෙ ඉසයො මනුජාති: 'යෙ කෙචී'ති-පෙ-කච්චි සු තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තාති: කච්චිසූ'ති සංසයපුච්ඡා විමතිපුච්ඡා ද්වෙළ්හකපුච්ඡා අනෙකංසපුච්ඡා, එවං නු ඛො න නු ඛො කින්නු ඛො කථන්නු ඛොති කච්චිසු. තෙ'ති යඤ්ඤයාජකා වුච්චන්ති. භගවාති ගාරවාධිවචනං -පෙ- සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං භගවා'ති. 'කච්චි සු තෙ භගවා' යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තාති: යඤ්ඤොයෙව වුච්චති යඤ්ඤපථො, යථා අරියමග්ගො අරියපථො, දෙවමග්ගො දෙවපථො, බ්‍රහ්මමග්ගො බ්‍රහ්මපථො, එවමෙව යඤ්ඤොයෙව වුච්චති යඤ්ඤපථො. අප්පමත්තාති. යෙපි* යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා සක්කච්චකාරිනො සාතච්චකාරිනො අට්ඨිතකාරිනො අනොලීනවුත්තිනො[4] අනික්ඛිත්තච්ඡන්දා අනික්ඛිත්තධුරා තච්චරිතා තබ්බහුලා තග්ගරුකා තන්නින්නා තප්පොණා[5] තප්පබ්භාරා තදධිමුත්තා තදධිපතෙය්‍යා තෙපි යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා, යෙපි යඤ්ඤං එසන්ති ගවෙසන්ති පරියෙසන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලාගන්ධවිලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං සක්කච්චකාරිනො -පෙ- තදධිපතෙය්‍යා තෙපි යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා, යෙපි යඤ්ඤං අභිසඞ්ඛරොන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලාගන්ධවිලෙපනං[7] සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං සක්කච්චකාරිනො -පෙ- තදධිපතෙය්‍යා තෙපි යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා, යෙපි යඤ්ඤං දෙන්ති යජන්ති පරිච්චජන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං -පෙ- සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං සක්කච්චකාරිනො -පෙ- තදධිපතෙය්‍යා, තෙපි යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තාති 'කච්චි සු තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා'.

අතාරුං[3] ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති: ජාතිජරාමරණං[8] අතරිංසු උත්තරිංසු පතරිංසු සමතික්කමිංසු වීතිවත්තිංසු. මාරිසාති පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං 'මාරිසා'ති. 'අතාරුං ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස'.

* "යෙපි" ඉති මජ්සං, ස්‍යාමපොත්ථකෙසු නත්ථි.
1. යඤ්ඤමකප්පිංසු - ස්‍යා.
2. කච්චිස්සු - ස්‍යා.
3. අතාරුං - ස්‍යා.
4. අනොලීනවුත්තිකා - ව, ක, පත
5. තප්පොණා - මජ්සං
6. තදධිපතෙය්‍යා - ස්‍යා
7. මාලාගන්ධං - ස්‍යා,
8. ජරාමරණං - ම ජ සං

3-3.

(ආයුෂ්මත් පුණ්ණක මෙසේ විචාරයි.) "මෙලොවැ මේ ඍෂීහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ක්ෂත්‍රියයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන යම් කිසි බොහෝ යාග කරුවෝ දෙවියනට යාග කෙරෙත් ද, භාග්‍යවතුන් වහන්ස, කිම ඔහු යාගයෙහි අප්‍රමත්ත වූවාහු ජාතිය ත් ජරාවත් තරණය කළාහු ද? නිදුකාණෙනි, එය මුඹවහන්සේ විචාරමි. භාග්‍යවතුන් වහන්ස තෙල කරුණ මට වදළ මැනැවි යි."

යෙ කෙචි'මෙ ඉසයො මනුජා යනු: **යෙ කෙචි** යනු...

කච්චි සු තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා යනු: **කච්ච සු** යි: "මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කිමෙක් දෝ හෝ කෙසේ හෝ හො" යි සංශය පෘච්ඡා යැ විමති පෘච්ඡා යැ විචිකිත්සා පෘච්ඡා යැ අනෛකාන්ත පෘච්ඡා නුයි "කච්චි සු" යනු වේ. **තෙ** යි යඥ යාජකයෝ කියනු ලැබෙති. **භගවා** යනු: ගෞරවනාමයෙකි...මේ 'භාග්‍යවත්' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති නුයි 'කච්චි සු තෙ භගවා' යනු වේ. **යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා** යනු: යඥය මැ 'යඥපථ' යි කියනු ලැබෙයි. යම්සේ ආර්‍යමාර්ගය ආර්‍යපථ වේ ද, දෙවමාර්ගය දෙවපථ වේ ද, බ්‍රහ්මමාර්ගය බ්‍රහ්මපථ වේ ද, එසෙයින් මැ යඥය මැ 'යඥපථ' යි කියනු ලැබේ. **අප්පමත්තා** යනු: යම් කෙනෙකුන් යඥපථයෙහි අප්‍රමත්ත වූවාහු සකසා කරන්නාහු සතතයෙන් කරන්නාහු නො නැවැත කරන්නාහු නො හැකුළුණු පැවැතුම් ඇත්තාහු නො හළ ඡන්දය ඇත්තාහු නො හළ වීර්‍යධුර ඇත්තාහු එහි හැසිරෙන්නාහු එය බහුල කොට ඇත්තාහු එය ගුරු කොට ඇත්තාහු එයට නැමුණ හු එයට අතිශයින් නැමුණ හු එයට නැඹුරු වූවාහු එහි අධිමුක්ත වූවාහු (බැසුණාහු) එය අධිපති කොට ඇත්තාහු නුයි ඔහු ද යඥපථයෙහි අප්‍රමත්ත වූවාහු වෙති. යම් කෙනෙකුත් සිවුරු පිඩුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර ආහාර පාන වස්ත්‍ර යාන මල්ගඳ විලෙවුන් යහන්ගේ පහන්තෙල් යන දෙයධර්මය කැමැති වෙත් ද සොයත් ද හැම අයුරින් කැමැති වෙත් ද, සකසා කරන්නාහු ද ... එය අධිපති කොට ඇත්තාහු ද, ඔහු ද යඥපථයෙහි අප්‍රමත්ත වෙති. යම් කෙනෙකුත් සිවුරු පිඩුවා සෙනෙසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර ආහාර පාන ... යහන්ගේ පහන්තෙල් යන දෙයධර්මය සකස්කෙරෙත් ද, සකසා කරන්නාහු ද... එය අධිපති කොට ඇත්තාහු ද ඔහු ද යඥපථයෙහි අප්‍රමත්තයෝ යැ. යම් කෙනෙකුත් සිවුරු පිඩුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර ආහාර පාන... යහන්ගේ පහන්තෙල් යන දෙය ධර්මය දෙත් ද යදිත් ද, පරිත්‍යාග කෙරෙත් ද, සකසා කරන්නාහු ද... එය අධිපති කොට ඇත්තාහු ද, ඔහු ද යඥපථයෙහි අප්‍රමත්තයහ'යි 'කච්චි සු තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා' යනු වේ.

අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස යනු: ජාති ජරාමරණය තරණය කළහ, උත්තරණය කළහ, ප්‍රකර්ෂයෙන් තරණය කළහ, ඉක්මවූහ, ව්‍යතික්‍රමණය කළහ. **මාරිස** යනු: තෙල 'මාරිස' යි ප්‍රියවචන යැ ගරුවචන යැ සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රය වචන නුයි 'අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස' යනු වේ.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතන්ති: 'පුච්ඡාමි ත'න්ති පුච්ඡාමි තං යාචාමි තං, අජ්ඣෙසාමි තං, පසාදෙමි තං, කථයස්සු මෙති 'පුච්ඡාමි තං'. **භගවාති** ගාරවාධිවචනං -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං 'භගවා'ති. **බ්‍රූහි මෙතන්ති** බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"යෙ කෙචි මෙ ඉසයො මනුජා (ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො)
ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා, දෙවතානං,
යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුථූධ ලොකෙ
කච්චිසු තෙ භගවා යඤ්ඤපථෙ අප්පමත්තා
අතාරුං ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස,
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙත"න්ති.

3–4

ආසිංසන්ති[1] ථොමයන්ති අභිජප්පන්ති ජුහන්ති
(පුණ්ණකාති භගවා)
කාමාභිජප්පන්ති පටිච්ච ලාභං,
තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා
නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි.

ආසිංසන්ති ථොමයන්ති අභිජප්පන්ති ජුහන්තී'ති: 'ආසිංසන්තී'ති රූපපටිලාභං ආසිංසන්ති, සද්දපටිලාභං ආසිංසන්ති, ගන්ධපටිලාභං ආසිංසන්ති, රසපටිලාභං ආසිංසන්ති, ඵොට්ඨබ්බපටිලාභං ආසිංසන්ති, පුත්තපටිලාභං[2] ආසිංසන්ති, දාරපටිලාභං ආසිංසන්ති, ධනපටිලාභං ආසිංසන්ති, යසපටිලාභං ආසිංසන්ති, ඉස්සරියපටිලාභං ආසිංසන්ති, ඛත්තියමහාසාලකුලෙ අත්තභාවපටිලාභං ආසිංසන්ති, බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ–පෙ–ගහපතිමහාසාලකුලෙ අත්තභාවපටිලාභං ආසිංසන්ති, චාතුම්මහාරාජිකෙසු දෙවෙසු -පෙ- බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවපටිලාභං ආසිංසන්ති, ඉච්ඡන්ති සාදියන්ති පත්ථයන්ති පිහයන්තීති ආසිංසන්ති.

ථොමයන්තීති: යඤ්ඤං වා ථොමෙන්ති, ඵලං වා ථොමෙන්ති, දක්ඛිණෙය්‍යෙ[3] වා ථොමෙන්ති. කථං යඤ්ඤං ථොමෙන්ති: සුචිං දින්නං[4] මනාපං දින්නං, පණීතං දින්නං, කාලෙන දින්නං, කප්පියං දින්නං, විචෙය්‍ය දින්නං, අනවජ්ජං දින්නං, අභිණ්හං දින්නං, දදං චිත්තං පසාදෙතීති ථොමෙන්ති, කිත්තෙන්ති වණ්ණෙන්ති පසංසන්ති. එවං යඤ්ඤං ථොමෙන්ති.

---

1. ආසීසන්ති –ච, පන, ම ජ සං
2. පුත්තදාර ධන යස ඉස්සරියං –ච, ක, ම
3. දක්ඛිණෙය්‍යං – සතං
4. පියං දින්නං – සතං

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං යනු: 'පුච්ඡාමි තං' යි: මුඹ වහන්සේ අයදිමි, මුඹ වහන්සේ අධ්‍යෙෂණ කරමි, මුඹ වහන්සේ පහදවමි මට වදාළ මැනැවැ යි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වේ. භගවා යනු: මේ **'භගවා'** යි ගෞරව-නාමයෙකි ... සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියෙකි. **බ්‍රූහි මෙතං** යනු: කිව මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව දෙසුව මැනැව පනවනු මැනැව පිහිටුවනු මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව නො ගැඹුරු කළ මැනැව පැවසුව මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං' යනු වේ.

එයින් කියැ ඒ බමුණු:

යෙ කෙචි' මෙ ඉසයො මනුජා ... පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං'' යි.

3–4.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය,) (ඔහු රූප ප්‍රතිලාභාදිය) ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, (යාගාදිය) පසසති, ජල්පනය කෙරෙති, පුදති. (රූපාදි) ලාභය පිණිස පුනපුනා කාමයන් මැ (අපට වන්නේ මැනැව'යි) කියත්. යාගයෙහි යෙදුණු භවරාගයෙන් රැඳුණු ඔහු ජාති ජරා (ආදි සසර-දුක) තරණය නො කළාහ'යි කියමි''යි.

ආසිංසන්ති ථොමයන්ති අභිජප්පන්ති ජුහන්ති යනු: 'ආසිංසන්ති' යනු: රූප ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ශබ්දප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ගන්ධප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, රසප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති. ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, පුත්‍රප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, දරප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ධනප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, යශස්ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ඓශ්වර්‍ය්‍යප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ක්ෂත්‍රියමහාසාරකුලයෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, බ්‍රාහ්මණමහාසාරකුලයෙහි ... ගෘහපතිමහාසාර කුලයෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, චාතුර්මහාරාජික දෙවියන් කෙරෙහි ... බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, කැමැති වෙති, ඉවසති, පතති, ඊප්සා කෙරෙත් නුයි 'ආසිංසන්ති' යනු වේ.

ථොමයන්ති යනු: දනය හෝ වර්ණනා කෙරෙති, (රූපාදිප්‍රතිලාභ) ඵලය හෝ වර්ණනා කෙරෙති, දක්ෂිණාර්හයන් හෝ වර්ණනා කෙරෙත්. කිසෙයින් දනවර්ණනා කෙරෙත් ද යත්: පිරිසිදු කොට දෙන ලද්ද, මන වඩනු කොට දෙන ලද්ද, ප්‍රණීත කොට දෙන ලද්ද, යොග්‍ය කාලයෙහි දෙන ලද්ද, කැප කොට දෙන ලද්ද, විමසා දෙන ලද්ද, නිදොස් කොට දෙනලද්ද, එක්වන් දෙන ලද්ද, දෙමින් පහදවන ලද සිත ථොමනය කෙරෙති, කීර්තනය කෙරෙති, වණති, පසසත් නුයි මෙසෙයින් දනය වර්ණනා කෙරෙත්.

කථං ඵලං පත්ථෙන්ති: ඉතො නිබ්බත්තා රූපපටිලාභො භවිස්සති -පෙ- බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවපටිලාභො භවිස්සතීති පත්ථෙන්ති, කිත්තෙන්ති වණ්ණෙන්ති පසංසන්තීති එවං ඵලං පත්ථෙන්ති.

කථං දක්ඛිණෙය්‍යෙ පත්ථෙන්ති: දක්ඛිණෙය්‍යා ජාතිසම්පන්නා ගොත්තසම්පන්නා අජ්ඣායකා මන්තධරා තිණ්ණං වෙදානං පාරගූ සනිඝණ්ඩුකෙටුභානං සාක්ඛරප්පභෙදානං ඉතිහාසපඤ්චමානං පදකා වෙය්‍යාකරණා ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනවයාති, වීතරාගා වා රාගවිනයාය වා පටිපන්නා, වීතදොසා වා දොසවිනයාය වා පටිපන්නා, වීතමොහා වා මොහවිනයාය වා පටිපන්නා, සද්ධාසම්පන්නා සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤාසම්පන්නා විමුත්තිසම්පන්නා විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නාති පත්ථෙන්ති කිත්තෙන්ති වණ්ණෙන්ති පසංසන්ති. එවං දක්ඛිණෙය්‍යෙ පත්ථෙන්තීති ‘ආසිංසන්ති පත්ථෙන්ති’.

අභිජප්පන්තීති: රූපපටිලාභං අභිජප්පන්ති, සද්දපටිලාභං අභිජප්පන්ති, ගන්ධපටිලාභං අභිජප්පන්ති, රසපටිලාභං අභිජප්පන්ති -පෙ- බ්‍රහ්මකායිකෙසු, දෙවෙසු අත්තභාවපටිලාභං අභිජප්පන්තීති ‘ආසිංසන්ති පත්ථයන්ති අභිජප්පන්ති. ’ජුහන්තීති ජුහන්ති දෙන්ති යජන්ති පරිච්චජන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලාගන්ධවිලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යන්ති ‘ආසිංසන්ති පත්ථෙන්ති අභිජප්පන්ති ජුහන්ති’

පුණ්ණකාති භගවාති: දූණ්ණකා’ති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. භගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- යදිදං භගවාති ‘දූණ්ණකාති භගවා’.

කාමාභිජප්පන්ති පටිච්ච ලාභන්ති: රූපපටිලාභං පටිච්ච කාමෙ අභිජප්පන්ති, සද්දපටිලාභං පටිච්ච කාමෙ අභිජප්පන්ති -පෙ- බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවපටිලාභං පටිච්ච කාමෙ අභිජප්පන්ති ජප්පන්තීති ‘කාමාභිජප්පන්ති පටිච්ච ලාභං’.

කිසෙයින් ඵලය වර්ණනා කෙරෙත් ද යත්: මෙ (මිනිස් ලොවැ දුන්) කරුණින් රූපප්‍රතිලාභය වන්නේ යැ...බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය වන්නේ යැ යි ථොමනය කෙරෙති, කීර්තනය කෙරෙති, වර්ණනා කෙරෙති, ප්‍රශංසා කෙරෙත් නුයි මෙසෙයින් ඵලය වර්ණනා කෙරෙත්.

කිසෙයින් දක්ෂිණාර්හයන් වර්ණනා කෙරෙත් ද යත්: දක්ෂිණාර්හයෝ ''ජාති සම්පන්නයහ, ගොත්‍රසම්පන්නයහ, වෙදමන්ත්‍රාධ්‍යාපකයහ, වෙදමන්ත්‍ර ධරනුවහ. නිඝණ්ටු, කෙටුභ (කාව්‍යශාස්ත්‍ර) සහිත වූ ශික්ෂා නිරුක්ති සඞ්ඛ්‍යාත අක්ෂරප්‍රභෙද සහිත වූ ඉතිහාසය පස්වනු කොට ඇති ත්‍රිවෙදයෙහි පරතෙරට ගියාහු පද හදරන්නාහු ව්‍යාකරණ හදරන්නාහු ලොකායත (විතණ්ඩවාදශාස්ත්‍ර) මහාපුරුෂ ලක්ෂණයෙහි අනූනයහ'යි, වීතරාග හෝ රාගවිනයට (රාගය දුරලීමට) පිළිපන්නාහු හෝ වෙති, වීතදෙස හෝ දෙස විනයට පිළිපන්නාහු හෝ වෙති, වීතමොහ හෝ මොහ විනයට පිළිපන්නාහු හෝ වෙති, ශ්‍රද්ධාසම්පන්නයහ, ශීල සම්පන්නයහ, සමාධිසම්පන්නයහ, ප්‍රඥාසම්පන්නයහ, විමුක්තිසම්පන්නයහ, විමුක්ති-ඥානදර්ශන සම්පන්නයහ''යි ථොමනය කෙරෙති, කීර්තනය කෙරෙති වර්ණනා කෙරෙති, ප්‍රශංසා කෙරෙත්, මෙසෙයින් දක්ෂිණාර්හයෝ ථොමනය කෙරෙත් නුයි ''ආසිංසනති ථොමයනති' යනු වේ.

අභිජපපනති යනු: රූපප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති, ශබ්දප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති, ගන්ධප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති, රසප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති ......බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රති ලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙත් නුයි 'ආසිංසනති ථොමයන්ති අභිජපපනති' යනු වේ. **ජුහනති** යනු: සිවුරු පිඩුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත්පිරිකර ආහාර පාන වස්ත්‍ර යාන මල්ගඳවිලෙවුන් යහන්ගේ පහන්තෙල් දනය කෙරෙති, දෙති, යදිති, පරිත්‍යාග කෙරෙත් නුයි. 'ආසිංසනති ථොමයනති අභිජපපනති ජුහනති, යනු වෙ.

පුණ්ණකා'ති භගවා : 'පූර්ණක' යී බුදුහු ඒ බමුණු නමින් ආලපනය කෙරෙත්. **භගවා** යනු; තෙල ගෞරවාධි වචන යැ ...භගවත් යී 'පුණ්ණකා ති භගවා' යනු වේ.

කාමාභිජපපනති පටිචච ලාභං යනු: රූප ප්‍රතිලාභය පිණිස කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති, ශබ්දප්‍රතිලාභය පිණිස කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති... බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය පිණිස කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති, කැමැති වෙති, ඉතා කැමැති වෙත් නුයි 'කාමාභි-ජපපනති පටිචච ලාභං' යනු වේ.

තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමීති: 'තෙ'ති යඤ්ඤයාජකා වුච්චන්ති. යාජයොගාති යාජයොගෙසු යුත්තා පයුත්තා ආයුත්තා සමායුත්තා තච්චරිතා තබ්බහුලා තග්ගරුකා තන්නින්නා තප්පොණා තප්පබ්භාරා තදධිමුත්තා තදධිපතෙය්‍යාති, 'තෙ යාජයොගා'. භවරාගරත්තාති භවරාගො වුච්චති යො භවෙසු භවච්ඡන්දො භවරාගො භවනන්දි භවතණ්හා භවසිනෙහො භවපරිළාහො භවමුච්ඡා භවජ්ඣොසානං භවරාගෙන භවෙසු රත්තා ගිද්ධා ගථිතා[1] මුච්ඡිතා අජ්ඣොපන්නා[2] ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධාති 'තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා'.

නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමීති: තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා ජාතිජරාමරණං නාතරිංසු, න උත්තරිංසු න පතරිංසු න සමතික්කමිංසු න වීතිවත්තිංසු, ජාතිජරාමරණා අනික්ඛන්තා[3] අනිස්සටා[4] අනතික්කන්තා අසමතික්කන්තා අවීතිවත්තා අන්තො ජාතිජරාමරණෙ පරිවත්තන්ති අන්තො සංසාරපථෙ පරිවත්තන්ති, ජාතියා අනුගතා ජරාය අනුසටා බ්‍යාධිනා අභිභූතා මරණෙන අබ්භාහතා අතාණා අලෙණා අසරණා අසරණීභූතාති. බ්‍රූමි. ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති 'තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි'.

තෙනාහ භගවා:

"ආසිංසන්ති ථොමයන්ති අභිජප්පන්ති ජුහන්ති
(පුණ්ණකාති භගවා)
කාමාභිජප්පන්ති පටිච්ච ලාභං
තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා
නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමී"ති

3–5

තෙ චෙ නාතරිංසු යාජයොගා (ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො)
යඤ්ඤෙහි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස,
අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ
අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස,
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං.

තෙ චෙ නාතරිංසු යාජයොගාති: තෙ යඤ්ඤයාජකා යාජයොගා භවරාගරත්තා ජාතිජරාමරණං නාතරිංසු, න උත්තරිංසු, න පතරිංසු, න සමතික්කමිංසු, න වීතිවත්තිංසු, ජාතිජරාමරණා අනික්ඛන්තා[3] අනිස්සටා[4] අනතික්කන්තා අසමතික්කන්තා අවීතිවත්තා අන්තො ජාතිජරාමරණෙ පරිවත්තන්ති,

---

1. ගධිතා – බහුසු
2. අජ්ඣොසන්නා–ථ–ක–මජසං
3. අනික්ඛිත්තා – පස
4. අනිස්සතා – ස
අනිස්සිතා – පණ

තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා නාතරිංසු ජාති ජරන්ති බ්‍රෑමි යනු: 'තෙ' යි දෙයධර්මය දෙන්නාහු කියනු ලැබෙති. යාජයොගා යනු: යඥයොගයෙහි (දීමෙහි) යෙදුණාහු ආදරයෙන් යෙදුණාහු වෙසෙසින් යෙදුණාහු එක් වැ යෙදුණාහු එය කරන්නාහු එය බහුල වැ කරන්නාහු එය ගරු කරන්නාහු එයට නතු වූ සිත් ඇත්තාහු එහි නතු වූ කය ඇත්තාහු එහි අභිමුඛ වූ කය ඇත්තාහු එහි අධිමුක්ත වූවාහු එය අධිපති කොට ඇත්තාහු නු යි 'තෙ යාජයොගා' යනු වේ. **භවරාගරත්තා** යනු: භවයන්හි යම් භවච්ඡන්දයෙක් භවරාගයෙක් භවනන්දියෙක් භවතෘෂ්ණාවෙක් භවස්නෙහයෙක් භවපරිදාහයෙක් භවමූර්ඡාවෙක් භවය ගිලගැනීමෙක් වේ ද, හේ 'භවරාග' යයි කියනු ලැබෙයි. භවරාගයෙන් භවයන්හි ඇලුණාහු ගිජු වූවාහු ගෙතුණාහු මුසපත් වූවාහු වැතුරුණාහු ලැගුණාහු ලග්න වූවාහු ඇවුරුණාහු නුයි' තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා' යනු වේ.

නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රෑමි යනු: දීමෙහි යෙදුණු ඔහු භවරාගයෙහි ඇලුණාහු ජාතිජරාමරණය තරණය උත්තරණය ප්‍රතරණය සමතික්‍රමණය ව්‍යතික්‍රමණය නො කළාහු යැ. ජාතිජරාමරණයෙන් නො නික්මුණාහු බැහැර නො වූවාහු ඉක්ම නො ගියාහු මොනවට ඉක්ම නොගියාහු ව්‍යතික්‍රමණය නො කළාහු ජාතිජරාමරණය ඇතුළත පෙරළෙති, ඇතුළුසසරමග පෙරළෙති. ජාතියට පිවිසියාහු ජරායෙන් පතළාහු ව්‍යාධියෙන් මඩනා ලද්දාහු මරණයෙන් පහරන ලද්දහු රක්ෂා විරහිත වූවාහු නිලීනස්ථාන රහිත වූවාහු අසරණ වූවාහු තමහට ප්‍රතිෂ්ඨා නො කරන්නාහු යයි කියමි, පවසමි, දෙසමි, පනවමි, පිහිටුවමි, විවෘත කෙරෙමි, විභාග කෙරෙමි, නො ගැඹුරු කෙරෙමි, ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'තෙ යාජයොගා භවරාගරත්තා නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රෑමි' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

"ආසිංසන්ති ථොමයන්ති ...නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රෑමි"යි.

3–5.

(ආයුෂ්මත්, පුණ්ණක මෙසේ විචාරයි) "නිදුකාණෙනි, යාගයෙහි යෙදුණු ඔහු ඉදින් යාගයන් කරණ කොට ගෙන ජාතියත් ජරාවත් තරණය නො කළාහු නම් නිදුකාණෙනි, එකල්හි දෙව්මිනිස් ලොවැ කව රෙක් ජාතියත් ජරාවත් තරණය කෙළේ ද? එ කරුණ පුළුවුස්මි. භාග්‍ය වතුන් වහන්ස, තෙල මට වදළ මැනැවි."

තෙ චෙ නාතරිංසු යාජයොගා යනු: ඒ යඥයාජක වූ යාගයෙහි යෙදුණු භවරාගයෙහි ඇලුණාහු ජාතිජරා මරණය තරණ– උත්තරණ– ප්‍රතරණ– සමතික්‍රමණ– ව්‍යතික්‍රමණ– නො කළාහු යැ. ජාති ජරා මරණයෙන් නො නික්මුණාහු බැහැර නො වූවාහු නො ඉක්මගියාහු මොනොවට නො ඉක්ම ගියාහු නො ඉක්ම පැවැත්තාහු ඇතුළු ජරාමරණයෙහි පෙරළෙති.

අනෙනා සංසාරපථෙ පරිවත්තන්ති ජාතියා අනුගතා, ජරාය අනුසටා[1] බ්‍යාධිනා අභිභූතා, මරණෙන අබ්භාහතා, අතාණා අලෙනා අසරණා අසරණීභූතාති එත වෙ නාතරිංසු යාජයොගා. ඉච්චායස්මා පුණ්ණකොති' ඉච්චාති පදසන්ධි -පෙ- ආයස්මා පුණ්ණකො.

යදෙසකූහි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති 'යදෙසකූහී'ති යදෙසකූහි පහුතනහි යදෙසකූහි විවිධෙහි යදෙසකූහි පුථූහි 'මාරිසා'ති: පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං 'මාරිසා'ති. 'යදෙසකූහි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස'.

අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති: අථ කො එසොසදෙවකෙලොකෙ සමාරකෙසබ්‍රහ්මකෙසස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය ජාතිජරාමරණං අතරි උත්තරි පතරි සමතික්කමි වීතිවත්තයි. මාරිසාති පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං මාරිසාති. 'අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස'.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතන්ති: පුච්ඡාමි ත'න්ති පුච්ඡාමි තං, යාචාමි තං, අජ්ඣෙසාමි තං, පසාදෙමි තං. කථයස්සු මෙතන්ති 'පුච්ඡාමි තං'. භගවාති ගාරවාධිවචනං -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං 'භගවා'ති. බ්‍රෑහි මෙතන්ති: බ්‍රෑහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

එත වෙ නාතරිංසු යාජයොගා (ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො)
යදෙසකූහි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස,
අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ
අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙත'න්ති.

1. අනුගතා – පණ

ඇතුළු සසරමඟ පෙරළෙති. ජාතියට පිවිසියාහු ජරායෙන් පතළාහු ව්‍යාධියෙන් මැඩුණාහු මරණයෙන් පහරන ලද්දහු රක්ෂා විරහිත වූවාහු නිලීයනස්ථාන රහිත වූවාහු අසරණ වූවාහු තමහට ප්‍රතිෂ්ඨා නො කරන්නාහු යයි 'තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා' යනු වේ.

ඉච්චායස්මා පුණ්ණකො යනු: ඉච්චා' යනු: පද සන්ධි යැ ... ආයස්මා පුණ්ණකො යනු වේ.

යඤ්ඤෙහි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස යනු: යඤ්ඤෙහි යනු: යාගයන් කරණ කොට බොහෝ වූ යාගයන් කරණකොට විවිධයාගයන් කරණ කොට මහත් වූ යාගයන් කරණ කොට, **මාරිස** යනු: තෙල 'මාරිස' යනු: ප්‍රියවචන යැ ගරුවචන යැ සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රයනාම යැ යි 'යඤ්ඤෙහි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස' යනු වේ.

අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්චජරඤ්චමාරිස යනු: එකල්හි තෙල කවරෙක් දෙවියන් සහිත ලොකයෙහි මරුන් සහිත බඹුන් සහිත මහණ බමුණන් සහිත දෙව්මිනිසුන් සහිත සත්ත්වලෝකයෙහි ජාති ජරාමරණය තරණය කෙළේ ද? උත්තරණය කෙළේ ද? ප්‍රතරණය කෙළේ ද? සමතික්‍රමණය කෙළේද? ඉක්ම පැවැත්තේ ද? **මාරිස** යනු: තෙල මාරිස යනු ප්‍රියවචන යැ ගරුවචන යැ සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රයාධිවචන නුයි 'අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස' යනු වේ.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං යනු: **පුච්ඡාමි තං** යනු: මුඹ වහන්සේ විචාරමි මුඹ වහන්සේ අයදිමි මුඹ වහන්සේ අනවමි. මුඹ වහන්සේ පහදවමි. තෙල මට වදළ මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වේ. **භගවා** යනු: තෙල 'භගවා' යනු: ගෞරවනාම යැ ...සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති යැ. **බ්‍රෑහි මෙතං** යනු: කිව මැනැව, පැවැසුව මැනැව, දෙසුව මැනැව, පැනැවුව මැනැව, පිහිටුව මැනැව, විවෘත කළ මැනැව, විභාග කළ මැනැව, නො ගැඹුරු කළ මැනැව, ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා ....පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං"යි.

3–6

සඞ්ඛාය ලොකස්මිං[1] පරොවරානි[2] (පුණ්ණකාති භගවා)
යස්සිඤ්ජිතං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ
සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො
අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි.

සඞ්ඛාය ලොකස්මිං පරොවරානීති: 'සඞ්ඛා' වුච්චති ඤාණං, "යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි[a]"

පරොවරානීති 'ඔරං' වුච්චති සකත්තභාවො, පරං වුච්චති පරත්තභාවො, ඔරං වුච්චති සකරූපවෙදනාසඤ්ඤාසංඛාරවිඤ්ඤාණං, පරං වුච්චති පරරූපවෙදනාසඤ්ඤාසංඛාරවිඤ්ඤාණං, ඔරං වුච්චති ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි පරං වුච්චති ඡ බාහිරානි ආයතනානි, ඔරං වුච්චති මනුස්සලොකො, පරං වුච්චති දෙවලොකො, ඔරං වුච්චති කාමධාතු, පරං වුච්චති රූපධාතු අරූපධාතු, ඔරං වුච්චති කාමධාතු-රූපධාතු, පරං වුච්චති අරූපධාතු, **සඞ්ඛාය ලොකස්මිං පරොවරානීති:** පරොවරානි අනිච්චතො සඞ්ඛාය, දුක්ඛතො -රොගතො- ගණ්ඩතො -පෙ- නිස්සරණතො සඞ්ඛාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති 'සඞ්ඛාය ලොකස්මිං පරොවරානි.' **පුණ්ණකාති භගවාති:** 'පුණ්ණකා'ති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- යදිදං 'භගවා'ති. 'පුණ්ණකාති භගවා'

යස්සිඤ්ජිතං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙති: 'යස්සා'ති අරහතො ඛීණාසවස්ස. **ඉඤ්ජිතන්ති:** තණ්හිඤ්ජිතං දිට්ඨිඤ්ජිතං මානිඤ්ජිතං කිලෙසිඤ්ජිතං කාමිඤ්ජිතං, යස්සිමෙ ඉඤ්ජිතා නත්ථි, න සන්ති, න සංවිජ්ජන්ති, නුපලබ්භන්ති, පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා. **කුහිඤ්චීති** කුහිඤ්චි කිස්මිඤ්චි කත්ථචි අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා අජ්ඣත්තබහිද්ධා වා. **ලොකෙති** අපායලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙති 'යස්සිඤ්ජිතං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ'

1. ලොකම්හි – ම ජ ශ
2. පරොපරානී ච–වි–ක–පත–ස්‍යා මජසං,

a. ධම්මසඞ්ගණී – චිත්තුප්පාදකණ්ඩ
3. පරොපරානීති –ච–ක–

3–6

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: ''පුණ්ණකය,) සත්ලොවැ (පරාත්මභාව ස්වාත්මභාවාදි) පරාවරයන් නුවණින් විමසා (දත්) යම් ක්ෂීණාස්‍රවයක්හට ලොවැ කිසි තැනෙක්හි ඉඤ්ජිතයෙක් නැද්ද, (කෙලෙස් සන්හිඳීමෙන්) ශාන්ත වූ (කායදුශ්චරිතාදි) ධූම විරහිත වූ (රාගාදි) උපද්‍රව රහිතවූ ආශා රහිතවූ ඒ ක්ෂීණාස්‍රව තෙම ජාති ජරා තරණය කෙළේ යයි කියමි''යි.

සඞ්ඛාය ලොකස්මිං පරොවරානි යනු: 'සඞ්ඛා'යි ඥානය කියනු ලැබෙයි. යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් ...අමොහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සම්‍යග්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද එයයි.

පරොවරානි යනු: ස්වාත්මභාවය 'ඔර' යයි කියනු ලැබෙයි, පරාත්මභාවය 'පර' යයි කියනු ලැබෙයි, තමාගේ රූප–වෙදනා–සංඥා–සංස්කාර–විඥානය 'ඔර' යයි කියනු ලැබෙයි, මෙරමා ගේ රූප–වෙදනා–සංඥා සංස්කාර–විඥානය 'පර' යයි කියනුලැබෙයි, ආධ්‍යාත්මික ෂඩායතනය 'ඔර' යයි කියනු ලැබෙයි, බාහිර ෂඩායතනය 'පර' යයි කියනු ලැබෙයි, මනුෂ්‍යලොකය 'ඔර' යයි කියනු ලැබෙයි දිව්‍යලොකය 'පර' යයි කියනු ලැබෙයි කාමධාතුව 'ඔර' යයි කියනු ලැබෙයි, රූපධාතු අරූපධාතු 'පර' යයි කියනු ලැබෙයි, කාමධාතු රූපධාතු 'ඔර' යයි කියනු ලැබෙයි, අරූපධාතු 'පර' යයි කියනු ලැබෙයි, '**සඞ්ඛාය ලොකස්මිං පරොවරානි**' යනු: පරොවර (පරාවර) යන් අනිත්‍ය හෙයින් නුවණින් විමසා, දුඃඛ හෙයින්... රොග හෙයින්–ගණ්ඩ හෙයින්...නිස්සරණ හෙයින් නුවණින් විමසා දැනැ, තුලනය කොට තීරණය කොට, විභාවන කොට ප්‍රකට කොට නුයි 'සඞ්ඛාය ලොකස්මිං පරොවරානි' යනු වේ. **පුණ්ණකා'ති භගවා** යනු: 'පුණ්ණක'යි බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතති, 'භගවා' යනු: මේ භගවා' යනු ගෞරව නාම යැ... සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති නුයි 'පුණ්ණකා'ති භගවා' යනු වේ.

යස්සිඤ්ජිතං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ යනු: 'යස්ස' යනු අර්හත් ක්ෂීණාස්‍රවයනට **ඉඤ්ජිතං** යනු; තෘෂ්ණා ඉඤ්ජන (කම්පන) යැ දෘෂ්ටි ඉඤ්ජන යැ මාන ඉඤ්ජන යැ ක්ලෙශ ඉඤ්ජන යැ කාම ඉඤ්ජනයි. යමක්හට මේ ඉඤ්ජනයෝ නැද්ද, නො වෙත් ද, විද්‍යමාන නො වෙත් ද, නොලැබෙත් ද, ප්‍රහීණ ද, අ මුලුසුන් ද, සන්හිඳුණාහු ද, ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ ද, යළි උපදනුවට අභව්‍යයෝ ද, නැණ' ගින් දැවුණාහු ද. **කුහිඤ්චි** යනු: අධ්‍යාත්ම චේවයි බාහ්‍ය චේවයි අධ්‍යාත්මබාහ්‍ය චේවයි කොහි කිසිවෙක්හි කිසි තැනෙකැ. **ලොකෙ** යනු: අපාය ලොකයෙහි...ආයතන ලොකයෙහි නුයි 'යස්සිඤ්ජිතං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ' යනු වේ.

සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමීති: ‘සන්තො’ති රාගස්ස සන්තත්තා සන්තො, දොසස්ස -මොහස්ස- කොධස්ස - උපනාහස්ස- මක්ඛස්ස -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරානං සන්තත්තා සමිතත්තා වූපසමිතත්තා විජ්ඣාතත්තා නිබ්බුතත්තා විගතත්තා පටිප්පස්සද්ධත්තා සන්තො උපසන්තො වූපසන්තො නිබ්බුතො පටිප්පස්සද්ධොති ‘සන්තො’.

විධූමොති: කායදුච්චරිතං විධූමිතං[1] විධමිතං සොසිතං විසොසිතං බ්‍යන්තීකතං වචීදුච්චරිතං- මනොදුච්චරිතං විධූමිතං විධමිතං සොසිතං විසොසිතං බ්‍යන්තීකතං, රාගො-දොසො-මොහො විධූමිතො විධමිතො සොසිතො විසොසිතො බ්‍යන්තීකතො, කොධො- උපනාහො- මක්ඛො- පළාසො- ඉස්සා- මච්ඡරියං- මායා- සාඨෙය්‍යං- ථම්භො- සාරම්භො- මානො- අතිමානො- මදො- පමාදො- සබ්බෙ කිලෙසා- සබ්බෙ දුච්චරිතා- සබ්බෙ දරථා- සබ්බෙ පරිළාහා- සබ්බෙ සන්තාපා- සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා විධූමිතා විධමිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තීකතා. අථවා[2] ‘කොධො’ වුච්චති ධූමො:

1 “මානො හි තෙ බ්‍රාහ්මණ ඛාරිභාරො
කොධො ධූමො භස්මනි[3] මොසවජ්ජං,
ජිව්හා සුජා හදයං[4] ජොතිට්ඨානං
අත්තා සුදන්තො පුරිසස්ස ජොති.”[a]

අපිච දසහාකාරෙහි කොධො ජායති: ‘අනත්ථං මෙ අචරී’ති කොධො ජායති, ‘අනත්ථං මෙ චරතී’ති කොධො ජායති, ‘අනත්ථං මෙ චරිස්සතී’ති කොධො ජායති, ‘පියස්ස මෙ මනාපස්ස අනත්ථං අචරි, අනත්ථං චරති, අනත්ථං චරිස්සතී’ති කොධො ජායති, අප්පියස්ස මෙ අමනාපස්ස, අත්ථං අචරි, අත්ථං චරති, අත්ථං චරිස්සතී’ති කොධො ජායති, අට්ඨානෙ වා පන කොධො ජායති. යො එවරූපො චිත්තස්ස ආඝාතො පටිඝාතො පටිඝං පටිවිරොධො කොපො පකොපො සම්පකොපො දොසො පදොසො සම්පදොසො චිත්තස්ස ව්‍යාපත්ති[5]. මනොපදොසො කොධො කුජ්ඣනා කුජ්ඣිතත්තං දොසො දුස්සනා දුස්සිතත්තං බ්‍යාපත්ති බ්‍යාපජ්ජනා බ්‍යාපජ්ජිතත්තං විරොධො පටිවිරොධො චණ්ඩික්කං අසුරොපො[6] අනත්තමනතා චිත්තස්ස. අයං වුච්චති කොධො”

1. විධූසිතං -ච, ක
2. අපිච – පත
3. භස්මනි–ච, ක, ස්‍යා
4. තපපරස්ස – ස්‍යා

a. සංයුත්ත සුන්දරික භාරද්වාජසුත්ත
5. බ්‍යාපත්ති – ම ඡ සං
6. අස්සුරොපො – ස්‍යා

සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි යනු: **සන්තො** යනු: රාගය සන්හුන් බැවින් ශාන්ත යැ, ද්වෙෂය–මොහය–ක්‍රොධය බද්ධවෛරය– මකු බව ...සියලු අකුශල සංස්කාරයන් සන්හුන් බැවින් සන්හිඳුවනලද බැවින් ව්‍යුපශමනය කරනලද බැවින් නිවුණු බැවින් නිවෘත බැවින් විගත බැවින් ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ද බැවින් ශාන්ත වූයේ උපශාන්ත වූයේ ව්‍යුපශාන්ත වූයේ නිවියේ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ද වූයේ නුයි 'සන්තො' යනු වේ.

විධූමො යනු: කායදුශ්චරිතය දුම් විරහිත කරනලද විධමනය කරනලද වියළනලද වෙසෙසින් වියළන ලද විගතාන්ත කරනලද වෙයි, වාග්දුශ්චරිතය– මනොදුශ්චරිතය දුම් විරහිත කරන ලද විධමනය කරන ලද වියළන ලද වෙසෙසින් වියළන ලද විගතාන්ත කරන ලද වෙයි, රාගය–ද්වේෂය -මොහය විධූමිත ශොෂිත විශොෂිත ව්‍යන්තිකෘත වෙයි, ක්‍රොධය, බද්ධවෛරය, මකුබව, යුගග්‍රාහය ඊර්ෂ්‍යාව, මාත්සය්‍යය, මායාව, සඨ බව ස්තම්භය (තද බව) කරණොත්තරියකරණය, මානය, අතිමානය, මදය, ප්‍රමාදය, හැම කෙලෙස්, හැම දුසිරිත්, හැම දරථ, හැම පරිදහ, හැම සතැවුලි, හැම අකුශලාභිසංස්කාර ධූම විරහිත කරන ලද, විධමනය කරන ලද, වියළන ලද වෙසෙසින් වියළන ලද විගතාන්ත කරන ලද වෙති. නොහොත් ක්‍රොධය 'ධූම' යයි කියනු ලැබෙයි:

1. "බමුණ මානය මැ තාගේ පිරිකරබර වෙයි, ක්‍රොධය ධූමය වෙයි, මෘෂාවාදය හළු යැ, දිව හොම සැන්ද යැ හෘදය ගිනිදල්වන තැන යැ පුරුෂයාගේ මොනොවට දමුණු සිත ගින්න වේ."

තවද දස අයුරෙකින් ක්‍රොධ උපද්දි. 'මට අනර්ථ කෙළේ යැ' යි ක්‍රොධය උපදී, 'මට අනර්ථ කෙරේ' යයි ක්‍රොධය උපදී, 'මට අනර්ථ කරන්නේ යැ' යි ක්‍රොධය උපදි, 'මා ප්‍රියමනාපයහට අනර්ථ කෙළේ යැ, අනර්ථ කෙරෙයි, අනර්ථ කරන්නේ යැ' යි ක්‍රොධය උපදී, මා 'අප්‍රිය අමනාපයහට අර්ථ කෙළේ යැ, අර්ථ කෙරෙයි, අර්ථ කරන්නේ යැ' යි ක්‍රොධය උපදී, අස්ථානයෙහි හෝ ක්‍රොධය උපද්දි. මෙ බඳු යම් චිත්තයාගේ ආඝාතයෙක් ප්‍රතිඝාතයෙක් ප්‍රතිඝයෙක් ප්‍රතිවිරොධයෙක් කොපයෙක් බලවත් කොපයෙක් සම්ප්‍රකොපයෙක් ද්වේෂයෙක් ප්‍රද්වෙෂයෙක් සම්ප්‍රද්වේෂයෙක් චිත්තයාගේ ප්‍රකෘතිය හැරපීමෙක් සිත දූෂ්‍ය වීමෙක් ක්‍රොධයෙක් කිපෙන අයුරෙක් කිපුණු බවෙක් ද්වේෂයෙක් දූෂ්‍යාකාරයෙක් දූෂිත බවෙක් ප්‍රකෘතිය හැරපීමෙක් ප්‍රකෘතිය හැරපියන අයුරෙක් ප්‍රකෘතිය හළ බවෙක් විරොධයෙක් ප්‍රතිවිරොධයෙක් සැඩ බවෙක් අපරිපූර්ණ වචන ඇති බවෙක් චිත්තයාගේ නො සතුටු බවෙක් වේ ද මෙ 'ක්‍රොධ' යයි කියනු ලැබේ.

අපිච කොධස්ස අධිමත්තපරිත්තතා වෙදිතබ්බා: අත්ථි කඤ්චිකාලං කොධො චිත්තාවිලකරණ මත්තො හොති, න ච තාව මුඛකුලනවිකුලනො[1] හොති, අත්ථි කඤ්චිකාලං කොධො මුඛකුලනවිකුලනමත්තො හොති න ච තාව හනුසඤ්චොපනො හොති, අත්ථි කඤ්චිකාලං කොධො හනුසඤ්චොපනමත්තො හොති න ච තාව ඵරුසවාචං නිච්ඡාරණො හොති, අත්ථි කඤ්චිකාලං කොධො ඵරුසවාචං නිච්ඡාරණමත්තො හොති, න ච තාව දිසාවිදිසානුවිලොකනො හොති, අත්ථි කඤ්චිකාලං කොධො දිසාවිදිසානුවිලොකනමත්තො හොති, න ච තාව දණ්ඩසත්ථපරාමසනො හොති, අත්ථි කඤ්චිකාලං කොධො දණ්ඩසත්ථපරාමසනමත්තො හොති, න ච තාව දණ්ඩසත්ථ අබ්භුක්කිරණො හොති, අත්ථි කඤ්චිකාලං කොධො දණ්ඩසත්ථඅබ්භුක්කිරණ මත්තො හොති, න ච තාව දණ්ඩසත්ථඅභිනිපාතනො හොති, අත්ථිකඤ්චිකාලං කොධො දණ්ඩසත්ථඅභිනිපාතනමත්තො හොති, න ච තාව ඡින්නවිච්ඡින්නකරණො හොති, අත්ථි කඤ්චිකාලං කොධො ඡින්නවිච්ඡින්නකරණමත්තො හොති, න ච තාව සම්භඤ්ජන පළිභඤ්ජනො හොති, අත්ථි කඤ්චිකාලං කොධො සම්භඤ්ජනපළිභඤ්ජනමත්තො හොති. න ච තාව අඞ්ගමඞ්ගඅපකඩ්ඪනො[2] හොති. අත්ථි කඤ්චිකාලං කොධො අඞ්ගමඞ්ගඅපකඩ්ඪනමත්තො හොති, න ච තාව ජීවිතා වොරොපනො හොති. අත්ථි කඤ්චිකාලං කොධො ජීවිතා වොරොපනමත්තො හොති, න ච තාව සබ්බචාගපරිච්චාගාය සණ්ඨිතො හොති යතො ඛො කොධො පරං පුග්ගලං[3] ඝාතෙත්වා අත්තානං ඝාතෙති, එත්තාවතා කොධො පරමුස්සදගතො[4] පරමවෙපුල්ලප්පත්තො හොති. යස්ස සො හොති කොධො පහීනො සමුච්ඡින්නො වූපසන්තො පටිප්පස්සද්ධො අභබ්බුප්පත්තිකො ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪො සො වුච්චති 'විධූමො'

කොධස්ස පහීනත්තා විධූමො, කොධවත්ථුස්ස පරිඤ්ඤාතත්තා විධූමො, කොධහෙතුස්ස පරිඤ්ඤාතත්තා විධූමො, කොධහෙතුස්ස උපච්ඡින්නත්තා විධූමො. අනීඝොති රාගො නීඝො, දොසො නීඝො, මොහො නීඝො, කොධො නීඝො, උපනාහො නීඝො –පෙ– සබ්බාකුසලාභිසංඛාරා නීඝා, යස්සෙතෙ නීඝා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති 'අනීඝො' නිරාසොති 'ආසා' වුච්චති තණ්හා, 'යො රාගො සාරාගො –පෙ– අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං.'[a] යස්සෙසා ආසා තණ්හා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා

1. පරිකුලනං – පත
2. ආකඩ්ඪනො – පත–
3. පරපුග්ගලං –ච–වි–ක–
4. පරමුස්සංගතො–පත
a. ධම්මසඞ්ගණි – නික්ඛෙපකණ්ඩ

තවද ක්‍රෝධයාගේ අඩුවැඩි බව දතයුතු යැ. කිසිවිටෙක ක්‍රෝධය තෙමේ සිත කළඹනමතුයෙක් වෙයි, තව මුහුණ කුළනු හකුළනු වූයේ නොද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය මුහුණ කුළන හකුළන පමණ වූයේ වෙයි. තව හනු සොලවනු වූයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය හනු සොලවනු වූයේ වෙයි, තව පරොබස් කියන පමණ වූයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය පරොස්බස් කියන පමණ වෙයි, තව වටපිට බලනු වූයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය වටපිට බලන පමණ වෙයි, තව ම දඬුසැත් නො ද ගන්නේ වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය දඬුසැත් ගන්නා පමණ වෙයි, තවම දඬුසැත් නඟනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය දඬුසැත් නඟන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම දඬුසැත් දමාගසනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය දඬුසැත් දමාගසන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම (මෙරමා සිරුරු) සිදුරු කරනු වූයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය සිරුර සිදුරු බිදුරු කරන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම සිරුර සුණු විසුණු කරනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය සිරුර සුණු විසුණු කරන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම අඟපසඟ ඇද කඩනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය අඟපසඟ ඇද කඩන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම දිවි තොර කරනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය දිවි තොර කරන පමණ වූයේ වෙයි. තව ම මෙරමා දිවිනසා සියදිවි නැසීම පිණිස සිටියේ නොද වෙයි; යම් කලෙක ක්‍රොධය සතුරා නසා තමාත් නසා ද, මෙතෙකින් ක්‍රොධය තෙමේ ඉතා බලවත් බවට ගියේ ඉතා මහත් බවට පැමිණියේ වේ. යමක්හට ඒ ක්‍රොධය තෙම ප්‍රහීණ වූයේ මුලුසුන් වූයේ සන්හිඳුණේ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ වූයේ අභව්‍යොත්පත්තික වූයේ නුවණ ගින්නෙන් දැවුණේ වේ ද, හෙතෙම 'විධූම' යයි කියනු ලැබේ.

ක්‍රොධය ප්‍රහීණ කළ බැවින් 'විධූම' යැ ක්‍රොධවස්තුව පරිඥාත බැවින් 'විධූම' යැ, ක්‍රොධ හෙතුව පරිඥාත බැවින් 'විධූම' යැ, ක්‍රෝධහේතුව සිඳුනා ලද බැවින් 'විධූම' යි.

අනීඝො යනු: රාගය උවදුරෙක, ද්වේෂය උවදුරෙක, මොහය උවදුරෙක, ක්‍රොධය උවදුරෙක, බද්ධවෛරය උවදුරෙක, ...හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ උවදුරුහ. යමක්හු විසින් තෙල උවදුරු ප්‍රහාණ කරන ලද ද, මුලුසුන් කරන ලද ද, සන්හිඳුවන ලද ද, ප්‍රතිප්‍රශ්‍රම්භනය කරන ලද යළි උපදනාට නො නිසි කරන ලද ද, නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද ද, හෙතෙම 'අනීඝ' යයි කියනු ලැබේ. **නිරාසො** යනු: තෘෂ්ණාව 'ආශා' යි කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද, එයයි. යමක්හු විසින් තෙල ආශාව තෘෂ්ණාව ප්‍රහාණය කරන ලද ද, මුලුසුන් කරන ලද ද, සන්හිඳුවන ලද ද, ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ උපදනාට නො නිසි කරන ලද ද, නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද ද,

සො වුච්චති 'නිරාසො' ජාතීති "යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජාති සඤ්ජාති ඔක්කන්ති අභිනිබ්බත්ති ඛන්ධානං පාතුභාවො ආයතනානං පටිලාභො"b, ජරාති "යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජරා ජීරණතා ඛණ්ඩිච්චං පාලිච්චං වලිත්තචතා ආයුනො සංහානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො"c. **සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො. අතාරි සො ජාති ජරන්ති බ්‍රූමීති** යො සන්තො ච විධූමො ච අනීඝො ච නිරාසො ච, සො ජාති ජරා මරණං අතරි උත්තරි පතරි සමතික්කමි වීතිවත්තයීති බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති 'සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො අතාරි සො ජාති ජරන්ති බ්‍රූමී.'

තෙනාහ භගවා:

"සඞ්ඛාය ලොකස්මිං පරොවරානි (පුණ්ණකාති භගවා)
යස්සිඤ්ජිතං නත්ථි කුහිඤ්චි ලොකෙ,
සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො
අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමී"ති

සහගාථා පරියොසානා -පෙ- පඤ්ජලිකො භගවන්තං නමස්සමානො නිසින්නො හොති. 'සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා සාවකො හමස්මී'ති.

පුණ්ණක සුත්තනිද්දෙසො සමත්තො

b. සච්ච විභඞ්ග
c. සච්ච විභඞ්ග

හෙතෙම, 'නිරාස' යැයි කියනු ලැබේ. **ජාති** යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ ඒ ඒ සත්ත්වනිකායෙහි යම් (අපරිපූර්ණායතන විසින්) ඉපැදීමෙක් (පරිපූර්ණායතන විසින්) මොනොවට ඉපැදීමෙක් (අණ්ඩජ ජරායුජ විසින්) අවක්‍රාන්තියෙක් (සංසෙදජ ඔපපාතික විසින්) පහළ වීමෙක් ස්කන්ධයන්ගේ ප්‍රාදුර්භාවයෙක් ආයතනයන්ගේ ප්‍රතිලාභයෙක් ද (සන්තතියෙහි පහළ වීමෙක් වේ ද එය යි. **ජරා** යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන් ගේ ඒ ඒ සත්ත්වනිකායෙහි යම් දිරීමෙක් දිරන අයුරෙක් (දත් නිය ආදීන්ගේ) කැඩුණු බවෙක් (කෙස් ලොම් ආදිය) පැසුණු බවෙක් රැලි ගැසුණු සම් ඇති බවෙක් ආයුෂයාගේ පිරිහීමෙක් ඉඳුරන් මුහුකුරා යෑමෙක් වේ ද, එයයි **සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රෑමි** යනු: යමෙක් ශාන්ත ද විධූම ද අනීඝ ද නිරාස ද වේ නම් හෙතෙම ජාති ජරාමරණය (ප්‍රථමමාර්ගයෙන්) තරණය කෙළේ යැ (ද්විතීය මාර්ගයෙන්) උත්තරණය කෙළේ යැ, (තෘතීය මාර්ගයෙන්) ප්‍රතරණය කෙළේ යැ, (චතුර්ත්ථමාර්ගයෙන්) මොනොවට ඉක්ම ගියේ යැ. ඉක්ම (ඵලයෙහි) සිටියේ යැ'යි කියමි, පවසමි, දෙසමි, පනවමි, පිහිටුවමි, විවෘත කෙරෙමි, විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි, ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි ''සන්තො විධූමො අනීඝො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රෑමි'' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

''සඞ්ඛාය ලොකසම්ං පරොවරානි-පෙ-අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රෑමි'' යී.

ගාථා පර්‍යවසානය හා සමග...''වහන්ස, භාග්‍යවත්හු මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවකයෙමි'' බඳැඳිලි වැ භාග්‍යවතුන් නමදිමින් හුන්නේ වෙ යයි.

පූර්ණක සූත්‍රනිර්දේශය නිමි.

4. මෙත්තගූ සුත්තනිද්දෙසො

4–1

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං (ඉච්චායස්මා මෙත්තගූ)
මඤ්ඤාමි තං වෙදගුං භාවිතත්තං
කුතො නු දුක්ඛා සමුද්ගතා[1] ඉමෙ
යෙ කෙචි ලොකස්මිං අනෙකරූපා.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතන්ති: 'පුච්ඡාමී'ති තිස්සො පුච්ඡා: අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා, දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා, විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා.

කතමා අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා: පකතියා ලක්ඛණං අඤ්ඤාතං හොති අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං, තස්ස ඤාණාය දස්සනාය තුලනාය තීරණාය[2] විභූතත්ථාය විභාවනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති. අයං අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා.

කතමා දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා: පකතියා[3] ලක්ඛණං ඤාතං හොති දිට්ඨං තුලිතං තීරිතං විභූතං විභාවිතං අඤ්ඤෙහි පණ්ඩිතෙහි සද්ධිං සංසන්දනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති. අයං දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා.

කතමා විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා: පකතියා සංසය පක්ඛන්තො[4] හොති, විමති පක්ඛන්තො[5] වෙළහකජාතො එවං නු ඛො න නු ඛො කිං නු ඛො කථං නු ඛොති. සො විමතිච්ඡෙදනත්ථාය පඤ්හං පුච්ඡති. අයං විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා. ඉමා තිස්සො පුච්ඡා.

අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: මනුස්සපුච්ඡා. අමනුස්සපුච්ඡා, නිම්මිතපුච්ඡා.

කතමා මනුස්සපුච්ඡා: මනුස්සා බුද්ධං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති, භික්ඛූ පුච්ඡන්ති, භික්ඛුණියො පුච්ඡන්ති, උපාසකා පුච්ඡන්ති, උපාසිකායො පුච්ඡන්ති, රාජානො පුච්ඡන්ති, ඛත්තියා පුච්ඡන්ති, බ්‍රාහ්මණා පුච්ඡන්ති, වෙස්සා පුච්ඡන්ති, සුද්දා පුච්ඡන්ති, ගහට්ඨා පුච්ඡන්ති, පබ්බජිතා පුච්ඡන්ති. අයං මනුස්සපුච්ඡා.

කතමා අමනුස්සපුච්ඡා: අමනුස්සා බුද්ධං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡන්ති, නාගා පුච්ඡන්ති, සුපණ්ණා පුච්ඡන්ති, යක්ඛා පුච්ඡන්ති, අසුරා පුච්ඡන්ති, ගන්ධබ්බා පුච්ඡන්ති මහාරාජානො පුච්ඡන්ති, ඉන්දා පුච්ඡන්ති, බ්‍රහ්මානො පුච්ඡන්ති, දෙවා පුච්ඡන්ති, අයං අමනුස්සපුච්ඡා.

---

1. ගතාමෙ – පත
2. තීරණය විභාවනාය පුච්ඡති, පත
3. පකතියා–ච, ච, වි, ක, පකතිතෙන – ම ඡ සං
4. පක්ඛිත්තො –ච, වි, ක, පත
5. විමතිපක්ඛිත්තො –ච, වි, ක, පත

4. මෙත්තගූ සූත්‍රනිර්දේශය

4–1. (ආයුෂ්මත් මෙත්තගූ මෙසේ විචාරයි) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඹ වහන්සේ විචාරමි මෙය වදළ මැන, මුඹ වහන්සේ ඥාන–වෙදයාගේ පරතෙරට පැමිණි කෙනකුන් කොට වැඩූ සිත් ඇති කෙනකුන් කොට හඟිමි. ලොවැ අනේක ස්වභාව වූ යම්කිසි දුක් කෙනෙක් වෙත් ද, මේ දුඃඛයෝ කොයින් උපන්නාහු ද?

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහිමෙතං යනු: 'පුච්ඡා' යනු: පෘච්ඡා තුනෙකි; අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා යැ දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා යැ විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා යි.

අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා කවරැ යත්: පියවින් ධර්මයන්ගේ තර ලක්ෂණය නොදන්නා ලද නො දක්නා ලද තුලනය නො කරන ලද තීරණය නො කරන ලද ප්‍රකට නො වූ සිතින් නො වඩන ලද වෙයි, ඒ ධර්මයාගේ ලක්ෂණ ඥනය පිණිස දර්ශනය පිණිස තුලනය පිණිස තීරණය පිණිස පැළ වීම පිණිස විභාවනය පිණිස ප්‍රශ්න විචාරයි. මේ අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා යැ.

දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා කවරැ යත්: පියවින් ධර්මයන්ගේ තරලක්ෂණය දන්නා ලද දක්නා ලද තුලනය කරන ලද තීරණය කරන ලද ප්‍රකට වූ විභාවන කරන ලද වෙයි. (ඒ ධර්මයන්ගේ ලක්ෂණය) අන්‍ය පණ්ඩිතයන් හා සමග සසඳනු සඳහා පැන පුළුවුසි. මේ දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා යැ.

විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා කවරැ යත්: පියවින් සැකයට පැමිණියේ විමතියට පැමිණියේ මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කිමෙක් දෝ හෝ කෙසේ දෝ හො යි දෙසිත් බවට පැමිණියේ වෙයි, හෙතෙම විමති සිඳුනා සඳහා පැන පුළුවුසි. මේ විමතිච්ඡෙදනා පුච්ඡා යැ. මේ තුන් පෘච්ඡා යි.

අන්‍ය වූ ද තුන් පෘච්ඡායෙකි: මනුෂ්‍යපෘච්ඡා යැ අමනුෂ්‍ය පෘච්ඡා යැ නිර්මිතපෘච්ඡා යි.

මනුෂ්‍යපෘච්ඡා කවරැ යත්: මනුෂ්‍යයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් කරා එළඹ පැන පුළුවුස්ති, භික්ෂූහු පුළුවුස්ති, භික්ෂුණීහු පුළුවුස්ති, උවසුවෝ පුළුවුස්ති, උවැසියෝ පුළුවුස්ති, රජදරුවෝ පුළුවුස්ති ක්ෂත්‍රියයෝ පුළුවුස්ති බ්‍රාහ්මණයෝ පුළුවුස්ති, වෛශ්‍යයෝ පුළුවුස්ති, ශුද්‍රයෝ පුළුවුස්ති, ගැහැ–වියෝ පුළුවුස්ති, පැවිද්දෝ පුළුවුසිත්. මේ මනුෂ්‍යපෘච්ඡා යැ.

අමනුෂ්‍ය පෘච්ඡා කවරැ යත්: අමනුෂ්‍යයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් කරා එළඹ පැන පුළුවුස්ති. නාගයෝ පුළුවුස්ති, සුපර්ණයෝ (ගුරුළෝ) පුළුවුස්ති, යක්ෂයෝ පුළුවුස්ති, අසුරයෝ පුළුවුස්ති, වරම්රජදරුවෝ පුළුවුස්ති, ඉන්ද්‍ර යෝ පුළුවුස්ති, බ්‍රහ්මයෝ පුළුවුස්ති, දෙවියෝ පුළුවුසිත්. මේ අමනුෂ්‍ය පෘච්ඡා යැ.

කතමා නිම්මිත පුච්ඡා: යං භගවා රූපං අභිනිම්මිනාති මනොමයං සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගං අහීනින්ද්‍රියං, සො නිම්මිතො බුද්ධං භගවන්තං උපසංකමිත්වා පඤ්හං පුච්ඡති, භගවා විස්සජ්ජෙති. අයං නිම්මිතපුච්ඡා. ඉමා තිස්සො පුච්ඡා.

අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: අත්තත්ථපුච්ඡා, පරත්ථපුච්ඡා, උභයත්ථපුච්ඡා, අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: දිට්ඨධම්මිකත්ථපුච්ඡා, සම්පරායිකත්ථපුච්ඡා. පරමත්ථපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: අනවජ්ජත්ථපුච්ඡා, නික්කිලෙසත්ථපුච්ඡා, වොදානත්ථපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: අතීතාපුච්ඡා, අනාගතාපුච්ඡා, පච්චුප්පන්නාපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: අජ්ඣත්ත පුච්ඡා, බහිද්ධා පුච්ඡා, අජ්ඣත්තබහිද්ධා පුච්ඡා, අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: කුසල පුච්ඡා, අකුසල පුච්ඡා, අබ්‍යාකත පුච්ඡා, අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: ඛන්ධපුච්ඡා, ධාතුපුච්ඡා, ආයතනපුච්ඡා, අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: සතිපට්ඨාන පුච්ඡා, සම්මප්පධානපුච්ඡා, ඉද්ධිපාදපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: ඉන්ද්‍රිය පුච්ඡා, බලපුච්ඡා, බොජ්ඣඞ්ගපුච්ඡා. අපරාපි තිස්සො පුච්ඡා: මග්ගපුච්ඡා, ඵලපුච්ඡා, නිබ්බානපුච්ඡා.

පුච්ඡාමි තන්ති: පුච්ඡාමි තං, යාචාමි තං, අජ්ඣෙසාමි තං, පසාදෙමි තං, 'කථයස්සු මෙ' ති 'පුච්ඡාමි තං'. භගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං –පෙ– සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං භගවාති 'පුච්ඡාමි තං භගවා'. බ්‍රෑහි මෙතන්ති බ්‍රෑහි ආචික්ඛ දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවර විභජ උත්තානිං කරොහි පකාසෙහීති 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං'. ඉච්චායස්මා මෙත්තගූති, –'ඉච්චා'ති පදසන්ධි –පෙ– ඉච්චායස්මා මෙත්තගූ:

මඤ්ඤාමි තං වෙදගුං[1] භාවිතත්තන්ති: 'වෙදගූ'ති තං මඤ්ඤාමි 'භාවිතත්තො'ති තං මඤ්ඤාමි, එවං ජානාමි, එවං ආජානාමි,[2] එවං විජානාමි,[3] එවං පටිවිජානාමි, එවං පටිවිජ්ඣාමි 'වෙදගූ භාවිතත්තො'ති කථං භගවා වෙදගූ; වෙදා වුච්චන්ති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණං, පඤ්ඤා පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං –පෙ– ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො වීමංසා විපස්සනා සම්මාදිට්ඨි, භගවා තෙහි වෙදෙහි ජාතිජරාමරණස්ස අන්තගතො,[5]

1. 'යං' ති නත්ථි- ච,වි,ම ඡ සං
2. වෙදගු – ම ඡ සං
3. අජානාමි
4. පජානාමි – කත්ථචි
5. අන්තංගතො –ක, වි

නිර්මිතපෘච්ඡා කවරැ යත්: බුදුහු මනෝමය වූ සියලු අඟපසඟ ඇති අවිකල වූ ඉඳුරන් ඇති යම් රුවක් මවත් ද ඒ මැවුණු බුදුහු භාග්‍යවත් බුදුන් කරා එළඹ පැන පුළුවුස්ති, බුදුහු විසඳත්. මේ නිර්මිත පෘච්ඡා යැ මේ තුන් පෘච්ඡා යි.

අන්‍ය වූ ද තුන් පෘච්ඡායෙකි: ආත්මාර්ථ පෘච්ඡා යැ පරාර්ථ පෘච්ඡා යැ උභයාර්ත්ථ පෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පෘච්ඡායෙකි: දෘෂ්ටධාර්මිකාර්ථ පෘච්ඡා යැ සාම්පරායිකාර්ථ පෘච්ඡා යැ පරමාර්ථපෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පෘච්ඡායෙකි: අනවද්‍යාර්ථපෘච්ඡා යැ නික්ලෙශාර්ථ පෘච්ඡා යැ ව්‍යවදානාර්ථපෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පෘච්ඡායෙකි: අතීත පෘච්ඡා යැ අනාගත පෘච්ඡා යැ ප්‍රත්‍යුත්පන්න පෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පෘච්ඡායෙකි: අධ්‍යාත්මපෘච්ඡා යැ වාහ්‍යපෘච්ඡා යැ අධ්‍යාත්මබාහ්‍ය පෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පෘච්ඡායෙකි: කුශල පෘච්ඡා යැ අකුශල පෘච්ඡා යැ අව්‍යාකෘත පෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පෘච්ඡායෙක්: ස්කන්ධපෘච්ඡා යැ ධාතුපෘච්ඡා යැ ආයතන පෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පෘච්ඡායෙකි: සතිපට්ඨාන පෘච්ඡා යැ සම්‍යක් ප්‍රධානපෘච්ඡා යැ ඍද්ධිපාද පෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පෘච්ඡායෙකි: ඉන්ද්‍රිය පෘච්ඡා යැ බලපෘච්ඡා යැ: බොධ්‍යඞ්ගපෘච්ඡා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පෘච්ඡායෙකි: මාර්ග පෘච්ඡා යැ ඵල පෘච්ඡා යැ නිර්වාණ පෘච්ඡා යි.

පුච්ඡාමි තං: මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්මි මුඹ වහන්සේ අයදිමි මුඹ වහන්සේ අද්ධ්‍යෂණ කෙරෙමි මුඹ වහන්සේ පහදවමි 'මට වදළ මැනැවැ'යි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වේ.

භගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි ... යම් භගවත් යන නමෙක් වී නම් තෙල අර්හත්ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් නූ'යි 'පුච්ඡාමි තං භගවා' යනු වේ. **බ්‍රෑහි මෙතං:** වදළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවරණ කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැවැ'යි "පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහිමෙතං' යනු වේ. **ඉච්චායස්මා මෙත්තගූ**–යනු: ඉච්ච යනු පදසන්ධි යැ...'ඉච්චායස්මා මෙත්තගූ' යනු වේ.

මඤ්ඤාමි තං වෙදගුං භාවිතත්තං: මුඹ වහන්සේ 'වේදයාගේ අන්තයට පැමිණියාහ'යි හඟිමි, මුඹ වහන්සේ භාවිතාත්මහ'යි හඟිමි, මෙසේ දනිමි, මෙසේ හාත්පසින් දනිමි, මෙසේ වෙසෙසින් දනිමි, මෙසේ ඒ ඒ කරුණු නිසා වෙසෙසින් දනිමි, මෙසේ ප්‍රතිවෙධ කෙරෙමි. 'වෙදගූ භාවිතත්තො'යි කිසෙයින් බුදුහු වෙදගූ වූහ යත්: 'වෙද' යි සතර මාර්ග ඥානය කියනු ලැබෙයි, යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රඥෙන්ද්‍රියයෙක් ප්‍රඥාබලයෙක් ... ධර්මවිචයසම්බොධ්‍යඞ්ගයෙක් විමංසායෙක් විදර්ශනායෙක් සම්‍යග්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද එයයි. බුදුහු ඒ ප්‍රඥාසඞ්ඛ්‍යාත වෙදයන්ගෙන් ජාතිජරාමරණයාගේ අන්තයටගියහ,

අන්තප්පත්තො කොටිගතො කොටිප්පත්තො පරියන්තගතො පරියන්තප්පත්තො වොසානගතො වොසානප්පත්තො තාණගතො තාණප්පත්තො ලෙනගතො ලෙනප්පත්තො සරණගතො සරණප්පත්තො අභයගතො අභයප්පත්තො අච්චුතගතො අච්චුතප්පත්තො අමතගතො අමතප්පත්තො නිබ්බානගතො නිබ්බානප්පත්තො. වෙදානං වා අන්තගතොති වෙදගූ, වෙදෙහි වා අන්තගතොති වෙදගූ, සත්තන්නං වා ධම්මානං විදිතත්තා වෙදගූ: සක්කායදිට්ඨි විදිතා හොති, විචිකිච්ඡා විදිතා හොති, සීලබ්බතපරාමාසො විදිතො හොති, රාගො – දොසො – මොහො – මානො විදිතො හොති, විදිතාස්ස හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සදරා[1] දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා:

1. "වෙදානි විචෙය්‍ය කෙවලානි (සභියාති භගවා)
සමණානං යානිප' ත්ථි[2] බ්‍රාහ්මණානං
සබ්බ[3] වෙදනාසු වීතරාගො
සබ්බං වෙදමතිච්ච වෙදගූ සො"ති. [a]

එවං භගවා වෙදගූ.

කථං භගවා භාවිතත්තො: භගවා භාවිතකායො භාවිතසීලො භාවිතචිත්තො භාවිතපඤ්ඤො භාවිතසතිපට්ඨානො භාවිතසම්මප්පධානො භාවිතඉද්ධිපාදො භාවිතඉන්ද්‍රියො භාවිතබලො භාවිතබොජ්ඣඞ්ගො භාවිතමග්ගො පහීනකිලෙසො පටිවිද්ධාකුප්පො සච්ඡිකතනිරොධො, දුක්ඛං තස්ස පරිඤ්ඤාතං, සමුදයො පහීනො, මග්ගො භාවිතො, නිරොධො සච්ඡිකතො, අභිඤ්ඤෙය්‍යං, අභිඤ්ඤාතං, පරිඤ්ඤෙය්‍යං, පරිඤ්ඤාතං, පහාතබ්බං, පහීනං, භාවෙතබ්බං භාවිතං, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකතං, අපරිත්තො මහන්තො ගම්භීරො අප්පමෙය්‍යො දුප්පරියොගාළ්හො[4] පහූතරතනො[5] සාගරූපමො[6] ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය සමන්නාගතො හොති.

චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො හොති, න දුම්මනො, උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො සොතෙන සද්දං සුත්වා –පෙ– ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා –පෙ– ජිව්හාය රසං සායිත්වා –පෙ– කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා –පෙ– මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නෙව සුමනො හොති, න දුම්මනො, උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො.

---

1. සද්දරා–පු
2. යානිධත්ථි –ම ඡ සං
යානි අත්ථි–සී
3. සබ්බවෙදනාසු–ම,ව,වි,ක

a. සුත්තනිපාතෙ සභියසුත්ත
4. දුප්පරියොගාළ්හො – පත
5. බහුරතනො –සී.
6. සාගරසමො–කස්ච

අන්තයට පැමිණියහ, කෙළවරට ගියහ, කෙළවරට පැමිණියහ, පර්‍යන්තයට ගියහ, පර්‍යන්තයට පැමිණියහ. අවසානයට ගියහ, අවසානයට පැමිණියහ, ත්‍රාණයට ගියහ, ත්‍රාණයට පැමිණියහ, ලෙනයට ගියහ, ලෙනයට පැමිණියහ, සරණයට ගියහ, සරණයට පැමිණියහ, අභයට ගියහ, අභයට පැමිණියහ, අච්‍යුතයට ගියහ, අච්‍යුතයට පැමිණියහ, අමෘතයට ගියහ, අමෘතයට පැමිණියහ, නිවනට ගියහ, නිවනට පැමිණියහ, වේද (ඥාන) යන් ගේ අන්තයට ගියාහු නු'යි හෝ වෙදගූ නම්හ. වේදයන්ගෙන් අන්තයට ගියාහු නු'යි හෝ වෙදගූ නම්හ, සප්තධර්මයන් විදිත හෙයින් හෝ වේදගූ නම්හ; සත්කායදෘෂ්ටිය දන්නා ලද වෙයි. විචිකිත්සාව දන්නාලද වෙයි, ශීලව්‍රතපරාමර්ශය දන්නා ලද වෙයි. රාගය–ද්වෙෂය–මොහය–මානය දන්නාලද වෙයි, ඔබ විසින් ක්ලෙශප්‍රත්‍යය වූ පුනර්භවය දෙන්නා වූ ක්ලෙශදරථ සහිත වූ දුඃඛවිපාක වූ මත්තෙහි ජාතිජරාමරණයට කාරණ වූ ලාමක අකුශල ධර්මයෝ දන්නා ලද්දහු වෙත්.

1 (බුදුහු 'සභිය'යි අමතා මෙසේ වදාළහ) යමෙක් ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන් ගේ ශාස්ත්‍ර යයි කියන ලද යම් වේද කෙනෙක් වෙත් ද, ඒ සියලු වේදයන් මාර්ගභාවනායෙන් කෘත්‍ය හෙයින් අනිත්‍යාදි වශයෙන් විමසා එහි ඡන්දරාග ප්‍රහාණයෙන් ඒ සියලු වේදයන් ඉක්මවා යළි වේද ප්‍රත්‍යයෙන් හෝ අන් පරිද්දෙකින් උපදනා සියලු වේදනාවන්හි වීතරාග වූයේ ද හෙතෙම පරමාර්ථ වශයෙන් වේදගූ නම් වූහ.

මෙසෙයින් බුදුහු වෙදගූ නම් වූහ.

කිංසෙයින් බුදුහු භාවිතාත්ම වූහ යත්: බුදුහු වැඩූ කය ඇතියහ. වැඩූ සිල් ඇතියහ. වැඩූ සිත් ඇතියහ වැඩූ ප්‍රඥා ඇතියහ, වැඩූ සතිපට්ඨාන ඇතියහ, වැඩූ සෘද්ධිපාද ඇතියහ, වැඩූ ඉන්ද්‍රිය ඇතියහ, වැඩූ බල ඇතියහ, වැඩූ බොධ්‍යඞ්ග ඇතියහ, වැඩූ මාර්ග ඇතියහ, පුහුන් කෙලෙස් ඇතියහ, පිළිවිදි රහත්ඵල ඇතියහ, පසක් කළ නිවන ඇතියහ, ඔබ විසින් දුඃඛසත්‍යය පිරිසිඳ දන්නාලද, සමුදය ප්‍රහීණ යැ, මාර්ගය වඩනා ලද නිරොධය පසක් කරනලද, (ස්වභාව ලක්ෂණාවබොධයෙන්) දතයුත්ත දන්නාලද, (සාමාන්‍යලක්ෂණාවබොධයෙන්) දතයුත්ත පිරිසිඳ දන්නාලද, ප්‍රහීණ කළයුත්ත ප්‍රහීණ කරනලද, වැඩියයුත්ත වඩනලද, පසක් කළ යුත්ත පසක් කරනලද. (බුදුහු) අනල්පයහ මහත්හ ගම්භීරයහ පමණ නො කළහැකියහ බැසගැනීමට දුෂ්කර වූ බොහෝ වූ (ධර්ම) රත්න ඇති සාගරය වැන්නහ ෂඩඞ්ගොපෙක්ෂායෙන් සමන්වාගත වෙති.

ඇසින් රූ දැක (ලොභ විසින්) නො මැ සොමනස් වෙති (ද්වෙෂ විසින්) දෙම්නස් නො වෙති ස්මෘතිමත් වූවාහු සම්‍යග්ඥාන ඇත්තාහු උපෙක්ෂක වැ වෙසෙති, කනින් ශබ්ද අසා ...නැහැයෙන් ගඳ ආඝ්‍රාණය කොට–දිවින් රස විඳ– කයින් පහස් පැහැසැ–සිතින් දහම් දැනැ නො මැ සොමනස් වෙති, දෙම්නස් නො වෙති, ස්මෘතිමත් වූවාහු සම්‍යග් ඥාන ඇති වැ වෙසෙත්.

චක්ඛුනා රූපං දිස්වා මනාපං රූපං නාභිගිජ්ඣති[1] නාභිහංසති[2] න රාගං ජනෙති තස්ස ඨිතොව කායො හොති, ඨිතං චිත්තං අජ්ඣත්තං සුසණ්ඨිතං සුවිමුත්තං. චක්ඛුනා ඛො පනෙව[3] රූපං දිස්වා අමනාපං න මඞ්කු හොති, අප්පතිට්ඨිතචිත්තො[4] අලීනමනසො[5] අබ්‍යාපන්නචෙතසො. තස්ස ඨිතොව කායො හොති, ඨිතං චිත්තං අජ්ඣත්තං සුසණ්ඨිතං සුවිමුත්තං. සොතෙන සද්දං සුත්වා –පෙ– ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා –පෙ– ජිව්හාය රසං සායිත්වා –පෙ– කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා –පෙ– මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය මනාපං නාභිගිජ්ඣති නාභිහංසති න රාගං ජනෙති, තස්ස ඨිතොව කායො හොති, ඨිතං චිත්තං අජ්ඣත්තං සුසණ්ඨිතං සුවිමුත්තං. මනසා යෙව ඛො පන ධම්මං විඤ්ඤාය අමනාපං න මඞ්කු හොති, අප්පතිට්ඨිතචිත්තො අලීනමනසො[6] අබ්‍යාපන්නචෙතසො, තස්ස ඨිතොව කායො හොති, ඨිතං චිත්තං අජ්ඣත්තං සුසණ්ඨිතං සුවිමුත්තං.

චක්ඛුනා රූපං දිස්වා මනාපාමනාපෙසු රූපෙසු ඨිතොව කායො හොති, ඨිතං චිත්තං අජ්ඣත්තං සුසණ්ඨිතං සුවිමුත්තං. සොතෙන සද්දං සුත්වා –පෙ– මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය මනාපාමනාපෙසු ධම්මෙසු ඨිතොව කායො හොති, ඨිතං චිත්තං අජ්ඣත්තං සුසණ්ඨිතං සුවිමුත්තං.

චක්ඛුනා රූපං දිස්වා රජනීයෙ න රජ්ජති, දොසනීයෙ[7] න දුස්සති, මොහනීයෙ න මුය්හති, කොපනීයෙ න කුප්පති, මදනීයෙ න මජ්ජති, කිලෙසනීයෙ න කිලිස්සති. සොතෙන සද්දං සුත්වා –පෙ– මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය රජනීයෙ න රජ්ජති, දොසනීයෙ[7] න දුස්සති, මොහනීයෙ න මුය්හති, කොපනීයෙ න කුප්පති, මදනීයෙ න මජ්ජති, කිලෙසනීයෙ න කිලිස්සති. දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තො සුතෙ සුතමත්තො මුතෙ මුතමත්තො විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තො, දිට්ඨෙ න ලිප්පති[8], සුතෙ න ලිප්පති, මුතෙ න ලිප්පති, විඤ්ඤාතෙ න ලිප්පති, දිට්ඨෙ අනූපයො[9] අනපායො අනිස්සිතො අප්පටිබද්ධො විප්පමුත්තො[10] විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරති. සුතෙ –පෙ– මුතෙ –පෙ– විඤ්ඤාතෙ අනූපයො අනපායො අනිස්සිතො අප්පටිබද්ධො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරති.

---

1. නාභිජ්ඣායති – පන
2. නාභිහසති–ස
3. චක්ඛුනා ඛො පනෙතං–සී–සයා
4. අප්පතිට්ඨිනචිත්තො–සයා
5. ආදීන මනසො–ච–වි–පන–සයා
[illegible] සුත්තනිපාත–සභිය සුත්ත
6. ආදීන මනසො–ච–වි–ප–සයා
7. දුස්සනීයෙ–ම ජ සං
8. න ලිම්පති–ම ජ සං, සයා
9. අනූපයො – මජසං
   අනූපයො – ච,වි
10. විමුත්තො –පන–

ඇසින් රූ දැකැ මනවඩන රූපයට ගිජු නො වෙති. (නො පතති) නො සතුටු වෙති, රාග නො දනවති, උන් වහන්සේගේ (චක්ෂුරාදි) කය සිටියේ මැ වෙයි, සිත සිටියේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුවිමුක්ත වූයේ වෙයි. යළි ඇසින් මැ අනිෂ්ටාලම්බන වූ රූපයක් දැක නො මකු වෙති (කොප විසින්) නො පිහිටි සිත් ඇත්තාහු නො හැකුළුණු සිත් ඇත්තාහු ව්‍යාපාද රහිත සිත් ඇත්තාහු වෙති. උන් වහන්සේ ගේ කය සිටියේ මැ වෙයි, සිත සිටියේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුවිමුක්ත වූයේ වෙයි. කනින් ශබ්ද අසා ...නැහැයෙන් ගඳ ආඝ්‍රාණය කොට–දිවින් රස විඳ– කයින් පහස් පැහැසැ–සිතින් දහම් දැනැ මනවඩන ධර්මයට ගිජු නොවෙති, නො සතුටු වෙති, රාග නො දනවති, උන් වහන්සේගේ චක්ෂුරාදි කය සිටියේ මැ වෙයි, සිත සිටියේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුවිමුක්ත වූයේ වෙයි. යළි සිතින් මැ අනිෂ්ටාලම්බන ධර්මයක් දැන නො මකු වෙති. (කොප විසින්) නො පිහිටි සිත් ඇත්තාහු නො හැකුළුණු සිත් ඇත්තාහු ව්‍යාපාද රහිත සිත් ඇත්තාහු වෙති, උන් වහන්සේගේ චක්ෂුරාදි කය සිටියේ මැ වෙයි සිත සිටියේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුවිමුක්ත වූයේ වෙයි.

ඇසින් රූ දැක මනාපාමනාප රූපයන්හි චක්ෂුරාදි කය සිටියේ මැ වෙයි. සිත නිශ්චල වූයේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුවිමුක්ත වූයේ වේ. කනින් ශබ්ද අසා ... සිතින් දහම් දැන මනාපාමනාප ධර්මයන්හි චක්ෂුරාදි කය සිටියේ මැ වෙයි සිත නිශ්චල වූයේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනවට සිටියේ සුවිමුක්ත වූයේ වේ.

ඇසින් රූ දැක ඇලුම් කටයුතු රූපයෙහි නො ඇලෙති. ද්වෙෂ ඉපැදවිය යුත්තෙහි ද්වෙෂ නූපදවති. මුළා වියැ යුත්තෙහි නො මුළා වෙති. කිපියැ යුත්තෙහි නො කිපෙති. මත් වියැ යුත්තෙහි නො මත් වෙති. තැවිය යුත්තෙහි නො තැවෙති. කනින් ශබ්ද අසා ... සිතින් දහම් දැන ඇලුම් කටයුත්තෙහි නො ඇලෙති. ද්වෙෂ ඉපැදැ වියැ යුත්තෙහි ද්වෙෂ නූපදවති. මුළා වියැ යුත්තෙහි නො මුළා වෙති. කිපියැ යුත්තෙහි නො කිපෙති. මත් වියැ යුත්තෙහි නො මත් වෙති. තැවියැ යුත්තෙහි නො තැවෙත්. රූපාලම්බනයෙහි (චක්ෂුර්විඥානයෙන්) දුටු පමණ වූවාහු ශබ්දායතනයෙහි ශ්‍රැතමාත්‍ර වූවාහු ගන්ධ–රස–ස්පර්ශායතනයෙහි (ඝ්‍රාණ–ජිහ්වා–කාය විඥානයෙන්) මුත (පැමිණ ගන්නා ලද) මාත්‍ර වූවාහු මනොවිඥානයෙන් දන්නා ලද්දෙහි විඥාතමාත්‍ර වූවාහු (චක්ෂුර්විඥානයෙන් දුටු) රූපාලම්බනයෙහි නො ඇලෙති. (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි ලෙපයෙන්) නො ඇලෙති ශබ්දලම්බනයෙහි නො ඇලෙති ගන්ධ–රස– ස්ප්‍රශ්ටව්‍යාලම්බනයෙහි නො ඇලෙති ධර්මාලම්බනයෙහි නො ඇලෙති රූපාලම්බනයෙහි තෘෂ්ණා රහිත වූවාහු අප්‍රදුෂ්‍ය සිත් ඇත්තාහු අනිශ්‍රිත වූවාහු නො බැඳුණාහු වෙසෙසින් මිදුණාහු නො යෙදුණාහු විගතමර්‍යාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාසය කෙරෙත්. ශබ්දලම්බනයෙහි... ගන්ධ–රස–ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බනයෙහි ... ධර්මාලම්බනයෙහි තෘෂ්ණාදි උපය රහිත වූවාහු අප්‍රදුෂ්‍ය සිත් ඇත්තාහු අනිශ්‍රිත වූවාහු නො බැඳුණාහු වෙසෙසින් මිදුණාහු නො යෙදුණාහු විගත මර්‍යාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාස කෙරෙත්.

සංවිජ්ජති භගවතො චක්ඛු[6] පස්සති භගවා චක්ඛුනා රූපං, ඡන්දරාගො භගවතො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො භගවා. සංවිජ්ජති භගවතො සොතං, සුණාති භගවා සොතෙන සද්දං, ඡන්දරාගො භගවතො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො භගවා. සංවිජ්ජති භගවතො ඝානං, ඝායති භගවා ඝානෙන ගන්ධං, ඡන්දරාගො භගවතො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො භගවා. සංවිජ්ජති භගවතො ජිව්හා, සායති භගවා ජිව්හාය රසං, ඡන්දරාගො භගවතො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො භගවා. සංවිජ්ජති භගවතො කායො, ඵුසති භගවා කායෙන ඵොට්ඨබ්බං, ඡන්දරාගො භගවතො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො භගවා. සංවිජ්ජති භගවතො මනො, විජානාති භගවා මනසා ධම්මං, ඡන්දරාගො භගවතො නත්ථි, සුවිමුත්තචිත්තො භගවා. චක්ඛුං රූපාරාමං රූපරතං රූපසම්මුදිතං, තං භගවතො දන්තං ගුත්තං රක්ඛිතං සංවුතං, තස්ස ච සංවරාය ධම්මං දෙසෙති. සොතං සද්දාරාමං සද්දරතං සද්දසම්මුදිතං, –පෙ– ඝානං ගන්ධාරාමං ගන්ධරතං ගන්ධසම්මුදිතං –පෙ– ජිව්හා රසාරාමා රසරතා රසසම්මුදිතා, සා භගවතො දන්තා ගුත්තා රක්ඛිතා, සංවුතා තස්ස ච සංවරාය ධම්මං දෙසෙති. කායො ඵොට්ඨබ්බාරාමො ඵොට්ඨබ්බරතො ඵොට්ඨබ්බසම්මුදිතො. මනො ධම්මාරාමො ධම්මරතො ධම්මසම්මුදිතො සො භගවතො දන්තො ගුත්තො රක්ඛිතො සංවුතො, තස්ස ච සංවරාය ධම්මං දෙසෙති.

2. දන්තං නයන්ති සමිතිං දන්තං රාජාභිරූහති,
දන්තො සෙට්ඨො මනුස්සෙසු යොතිවාක්‍යං තිතික්ඛති.a

3. වරමස්සතරා දන්තා ආජානීයා ච සින්ධවා,
කුඤ්ජරා ච මහානාගා අත්තදන්තො තතො වරං.a

4. න හි එතෙහි යානෙහි ගච්ඡෙය්‍ය අගතං[2] දිසං,
යථාත්තනා සුදන්තෙන දන්තො දන්තෙන ගච්ඡති.a

5. විධාසු න විකම්පන්ති විප්පමුත්තා පුනබ්භවා,
දන්තභූමිං අනුප්පත්තා තෙ ලොකෙ විජිතාවිනො.b

6. යස්සින්ද්‍රියානි භාවිතානි අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච සබ්බලොකෙ,
නිබ්බිජ්ඣ ඉමං පරඤ්ච ලොකං කාලං කඞ්ඛති භාවිතත්තො ස දන්තො.c

---

6. චක්ඛු –සී
1. යථාත්තනා – *PTS.* සී
2. අමතං දිසං ච–වි

a. ධම්මපද – නාගවග්ග
b. මහාව සංයුත්ත – බජ්ජනීය වග්ග
c. සුත්තනිපාත – සභිය සුත්ත

භාග්‍යවතුන් වහන්සේට චක්ෂුස්ප්‍රසාදය විද්‍යමාන වෙයි. බුදුහු ඇසින් රූප දකිති. ඡන්දරාගයෙක් භාග්‍යවතුන්ට නැත. බුදුහු වෙසෙසින් මිදුණු සිත් ඇත්තාහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදය විද්‍යමාන වෙයි. බුදුහු කනින් ශබ්දය අසති. ඡන්දරාගයෙක් භාග්‍යවතුන්ට නැත, බුදුහු සුවිමුක්තචිත්තයහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ඝ්‍රාණ ප්‍රසාදය විද්‍යමාන වෙයි. බුදුහු නැහැයෙන් ගඳ ආඝ්‍රාණය කෙරෙති. භාග්‍යවතුන්ට ඡන්දරාගයෙක් නැත. බුදුහු සුවිමුක්තචිත්තයහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ජිහ්වාප්‍රසාදය විද්‍යමාන වෙයි. බුදුහු දිවින් රස විඳිති. ඡන්දරාගයෙක් භාග්‍යවතුනට නැත. බුදුහු සුවිමුක්ත චිත්තයහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට කායප්‍රසාදය විද්‍යමාන වෙයි. බුදුහු කයින් පහස් පහස්ති, ඡන්දරාගයෙක් භාග්‍යවතුන්ට නැත. බුදුහු සුවිමුක්තචිත්තයහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මනස විද්‍යමාන වෙයි. බුදුහු මනසින් දහම් දනිති. ඡන්දරාගයෙක් භාග්‍යවතුන්ට නැත. බුදුහු සුවිමුක්ත චිත්තයහ. ඇස රූපාරාම යැ, රූපයෙහි ඇලුණේ යැ, රූපයෙන් සතුටු වූයේ යැ, ඒ ඇස භාග්‍යවතුන් විසින් දමනය කරන ලද, ගොපනය කරන ලද, රක්නාලද, සංවර කරනලද, යළි ඒ ඇස සංවර පිණිස දහම් දෙසති, කන ශබ්දරාම යැ, ශබ්දරත යැ ශබ්ද සම්මුදිත යැ ... ඝ්‍රාණය ගන්ධාරාම යැ... ජිහ්වාව රසාරාම යැ ... කය ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාරාම යැ ...මනස ධර්මාරාම යැ ධර්මරත යැ ධර්මසම්මුදිත යැ, ඒ මනස භාග්‍යවතුන් විසින් දාන්ත යැ, ගුප්ත යැ, රක්ෂිත යැ සංවෘත යි. ඒ මනස සංවරය පිණිස දහම් දෙසනසේක.

(2) දැමුණු ඇතකු අසකු මැ බොහෝදෙනා රැස්වූ තැනට පමුණුවති, රජ ද දැමුණු ඇතකු පිට මැ නැඟෙයි, යමෙක් අනුන් බිණූ පරොස්බස් ඉවසා නම් දැමුණා වූ හෙතෙම මිනිසුන් අතුරෙහි උත්තම යි.

(3) අශ්වතරයෝ දැමුණා හු මැ උතුම් වෙති, ආජානෙය අශ්වයෝ ද සෛන්ධවයෝ ද කුඤ්ජර නම් වූ මහ ඇත්හු ද දැමුණා හු මැ උතුම් වෙති, ඊට වඩා (මාර්ග භාවනායෙන්) ආත්මදමනය කරන ලද්දේ උත්තම යි.

(4) දැමුණු මහණ තෙම, (පූර්වභාගයෙහි ඉන්ද්‍රියදමනයෙන්,) දැමුණාවූ (අපරභාගයෙහි ආර්‍ය්‍යමාර්ග භාවනායෙන්) මනාව දැමුණාවූ සිතින් අගත නම් වූ නිර්වාණ දිශාවට යම් සේ යේ ද, මේ ඇත් ආදි යානයෙන් එසේ නො මැ යන්නේ යි.

(5) යම් කෙනෙක් ත්‍රිවිධ මානයෙහි කම්පා නො වෙත් ද, පුනර්භවයෙන් මිදුණාහු ද, (රහත්ඵල සඞ්ඛ්‍යාත) දාන්ත භූමියට පැමිණියාහු ද ඔහු මේ සත්ත්වලොකයෙහි දිනුවාහු නම් වෙත්.

(6) යමක්හු විසින් අධ්‍යාත්ම වූ ද බාහිර වූ ද සියලු ලෝකයෙහි (චක්ෂුරාදි) ෂඩින්ද්‍රියයෝ (ත්‍රිලක්ෂණයට නඟා) වෙසෙසින් වඩන ලද්දාහු ද, භාවිත ඉන්ද්‍රිය ඇති ඒ දාන්ත වූ පුද්ගල තෙම (ස්වපරසන්තති සඞ්ඛ්‍යාත) මෙලොව හා පරලොව හා දැන මරණ කාලය බලාපොරොත්තු වේ යයි.

එවං භගවා භාවිතත්තො[1]

මඤ්ඤාමි තං වෙදගුං[2] භාවිතත්තං කුතො නු දුක්ඛා සමුදාගතා ඉමෙති: 'කුතො නු'ති සංසයපුච්ඡා, විමතිපුච්ඡා, ද්වෙළ්හකපුච්ඡා, අනෙකංසපුච්ඡා. එවං නු ඛො, න නු ඛො, කිං නු ඛො, කථං නු ඛොති 'කුතො නු'.

දුක්ඛාති ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛං නෙරයිකං දුක්ඛං තිරච්ඡානදුක්ඛං පෙත්තිවිසය දුක්ඛං මානුසිකං[3] දුක්ඛං ගබ්භොක්කන්තිමූලකං දුක්ඛං ගබ්භට්ඨිතිමූලකං දුක්ඛං ගබ්භවුට්ඨානමූලකං දුක්ඛං ජාතස්සූපනිබන්ධනං[4] දුක්ඛං ජාතස්ස පරාධෙය්‍යකං[5] දුක්ඛං අත්තූපක්කමං දුක්ඛං පරූපක්කමං දුක්ඛං දුක්ඛදුක්ඛං සඞ්ඛාරදුක්ඛං විපරිණාමදුක්ඛං, චක්ඛුරොගො සොතරොගො ඝානරොගො ජිව්හාරොගො කායරොගො සීසරොගො කණ්ණරොගො මුඛරොගො දන්තරොගො කාසො සාසො පිනාසො ඩහො[6] ජරො කුච්ඡිරොගො මුච්ඡා පක්ඛන්දිකා සූලා විසූචිකා කුට්ඨං ගණ්ඩො කිලාසො සොසො අපමාරො දද්දු කණ්ඩු කච්ඡු රඛසා විතච්ඡිකා ලොහිතපිත්තං මධුමෙහො අංසා පිළකා භගන්දලා පිත්තසමුට්ඨානා ආබාධා සෙම්හසමුට්ඨානා ආබාධා වාතසමුට්ඨානා ආබාධා සන්නිපාතිකා ආබාධා උතුපරිණාමජා ආබාධා විසමපරිහාරජා ආබාධා ඕපක්කමිකා ආබාධා කම්මවිපාකජා ආබාධා සීතං උණ්හං ජිඝච්ඡා පිපාසා උච්චාරො පස්සාවො ඩංසමකසවාතාතපසිරිංසපසම්ඵස්සානං දුක්ඛං, මාතුමරණං දුක්ඛං පිතුමරණං දුක්ඛං භාතුමරණං දුක්ඛං භගිනිමරණං දුක්ඛං පුත්තමරණං දුක්ඛං ධීතුමරණං දුක්ඛං ඤාතිව්‍යසනං දුක්ඛං භොගව්‍යසනං[7] දුක්ඛං සීලව්‍යසනං දුක්ඛං දිට්ඨිව්‍යසනං දුක්ඛං යෙසං ධම්මානං ආදිතො සමුදාගමනං පඤ්ඤායති, අත්ථඞ්ගමතො නිරොධො පඤ්ඤායති. කම්මසංනිස්සිතො විපාකො, විපාකසංනිස්සිතං කම්මං, නාමසංනිස්සිතං රූපං, රූපසංනිස්සිතං නාමං, ජාතියා අනුගතං, ජරාය අනුසටං, බ්‍යාධිනා අභිභූතං, මරණෙන අබ්භාහතං, දුක්ඛෙ පතිට්ඨිතං, අතාණං අලෙණං අසරණං අසරණීභූතං, ඉමෙ වුච්චන්ති දුක්ඛා.

1. භාවිතත්තොති - ම ජ සං
2. වෙදගු - ම ජ සං
3. මානසිකං - ස්‍යා
4. ජාතස්සූපනිබන්ධකං - මජසං
5. පරාධෙය්‍යකං - මජසං
6. ඩාහො - මජසං
7. රොගව්‍යසනං - පන, ම ජ සං

මෙසෙයින් බුදුහු 'භාවිතත්ත' නම් වූහ.

මඤ්ඤාමි තං වෙදගුං භාවිතත්තං කුතො නු දුක්ඛා සමුදාගතා ඉමෙ- 'කුතො නු' යනු; සංශය පෘච්ඡා යැ විමතිපෘච්ඡා යැ ද්වෛධපෘච්ඡා යැ අනෙකාන්තපෘච්ඡා යැ මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ (ජාති ආදීන් අතුරෙහි) කුමක් වූයෙම් දෝ හෝ කෙසේ වූයෙම් දෝ හෝ යි 'කුතො නු' යනු වේ.

දුක්ඛා යනු: ජාති දුක යැ ජරා දුක යැ ව්‍යාධි දුක යැ මරණ දුක යැ සොක පරිදේවදුක්ඛදෞමනස්සුපායාස දුක යැ නිරය දුක යැ තිරිසන් යොන්හි දුක යැ ප්‍රෙතවිෂයෙහි දුක යැ මිනිස්ලොව (වධබන්ධනාදි) දුක යැ ගර්භාවක්‍රාන්තිමූලක දුක යැ ගර්භස්ථිතිමූලක දුක යැ ගර්භව්‍යුත්ථාන මූලක දුක යැ උපන්හු පිළිදැග්නා දුක යැ උපන්හු පරා අයත් බැව්හි දුක යැ ආත්මොපක්‍රම දුක යැ පරොපක්‍රම දුක යැ ස්වාභාවික දුක යැ සංස්කාර දුක යැ විපරිණාම දුක යැ චක්ෂුරොග යැ ශ්‍රොත්‍රරොග යැ ඝ්‍රාණ රොග යැ ජිහ්වාරොග යැ කායරොග යැ ශිර්ෂරොග යැ කර්ණරොග යැ මුඛරොග යැ දන්තරොග යැ කාස යැ ශ්වාස යැ පීනස යැ දහ යැ ජ්වර යැ කුක්ෂිරොග යැ මූර්ච්ඡා යැ ප්‍රස්කන්දිකා (රක්තාතිසාර) යැ ශූලරොග යැ මහාවිරෙචන යැ කුෂ්ට යැ ගණ්ඩ යැ කිලාස (කබර) යැ ක්ෂය රොග යැ අපස්මාර යැ දද්‍රු යැ කණ්ඩූති යැ මහකස් යැ නියපහරින් වූ ව්‍රණයැ අතුල් පතුල් පැලීම යැ රක්ත පිත්ත යැ මධු මෙහ යැ අර්ශස් යැ පොළ යැ භගන්දරා යැ පිතින් නැඟි ආබාධ යැ සෙමින් නැඟි ආබාධ යැ වයින් නැඟි ආබාධ යැ සාන්නිපාතික ආබාධ යැ සෘතු පරිණාමයෙන් උපන් ආබාධ යැ විෂම වූ ඊර්‍යාපථයෙන් නැඟි ආබාධ යැ උපක්‍රමයෙන් උපන් ආබාධ යැ කර්ම විපාකයෙන් උපන් ආබාධ යැ ශීත යැ උෂ්ණ යැ ජිඝත්සා යැ පිපාසා යැ උච්චාර යැ ප්‍රස්‍රාව යැ මැසි මදුරු වා අව් දික් දැ යන මොවුන්ගේ පහසින් උපන් දුක යැ මවගේ මරණයෙන් වූ දුක යැ පියාගේ මරණයෙන් වූ දුක යැ බෑයාගේ මරණයෙන් වූ දුක යැ බුහුන්ගේ මරණයෙන් වූ දුක යැ පුත්‍ර මරණයෙන් වූ දුක යැ දුහිතෘමරණයෙන් වූ දුක යැ ඥාති ව්‍යසනයෙන් වූ දුක යැ භොගව්‍යසනයෙන් වූ දුක යැ ශීලව්‍යසනයෙන් වූ දුක යැ දෘෂ්ටි-ව්‍යසනයෙන් වූ දුක යැ ස්කන්ධාදි යම් ධර්ම කෙනකුන්ගේ ආදියෙහි උත්පත්තිය පැනේ ද අස්තංගම වශයෙන් ඔවුන්ගේ නිරොධය පැනෙයි. විපාකය තෙමේ කර්මය ඇසිරි කෙළේ යැ, කර්මය තෙමේ විපාකය ඇසිරි කෙළේ යැ,රූපය නාමය ඇසිරි කෙළේ යැ, නාමය රූපය ඇසිරි කෙළේ යැ, (හැම කර්මාදිය) ජාතිය අනුව ගියේ යැ, ජරායෙන් පැතිරෙන ලද, ව්‍යාධි-යෙන් මඩනා ලද, මරණයෙන් පහරන ලද, දුකෙහි පිහිටියේ යැ, අත්‍රාණ යැ අලෙන යැ අසරණ යැ අසරණ වූයේ යි, මොහු දුඃඛයෝ යැ යි කියනු ලැබෙත්.

ඉමෙ දුක්ඛා කුතො සමුද්ගතා, කුතො ජාතා, කුතො සඤ්ජාතා කුතො නිබ්බත්තා කුතො අභිනිබ්බත්තා කුතො පාතුභූතා කිංනිදානා කිංසමුදයා[1] කිංජාතිකා කිංපභවාති ඉමෙසං දුක්ඛානං මූලං පුච්ඡති, හෙතුං පුච්ඡති, නිදානං පුච්ඡති, සම්භවං පුච්ඡති, පභවං පුච්ඡති, සමුට්ඨානං පුච්ඡති, ආහාරං පුච්ඡති, ආරම්මණං පුච්ඡති, පච්චයං පුච්ඡති, සමුදයං පුච්ඡති, පපුච්ඡති යාචති අජ්ඣෙසති[2] පසාදෙතීති 'කුතො නු දුක්ඛා සමුද්ගතා ඉමෙ.'

යෙ කෙචි ලොකස්මිං අනෙකරූපාති: 'යෙකෙචී'ති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං යෙකෙචීති.' ලොකස්මින්ති අපායලොකෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙ ඛන්ධලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙ. අනෙකරූපාති අනෙකවිධා නානප්පකාරා දුක්ඛාති 'යෙ කෙචි ලොකස්මිං අනෙකරූපා.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙ තං (ඉච්චායස්මා මෙත්තගූ)
මඤ්ඤාමි තං වෙදගුං භාවිතත්තං,
කුතො නු දුක්ඛා සමුද්ගතා ඉමෙ
යෙ කෙචි ලොකස්මිං අනෙකරූපා"ති.

4-2

දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡසි (මෙත්තගූති භගවා)
තං තෙ පවක්ඛාමි යථා පජානං,
උපධිනිදානා පභවන්ති දුක්ඛා
යෙ කෙචි ලොකස්මිං අනෙකරූපා.

දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡසී ති: 'දුක්ඛස්සා'ති: ජාතිදුක්ඛස්ස ජරාදුක්ඛස්ස ව්‍යාධිදුක්ඛස්ස මරණදුක්ඛස්ස සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛස්ස. පභවං අපුච්ඡසීති "දුක්ඛස්ස මූලං පුච්ඡසි, හෙතුං පුච්ඡසි, නිදානං පුච්ඡසි, සම්භවං පුච්ඡසි, පභවං පුච්ඡසි, සමුට්ඨානං පුච්ඡසි, ආහාරං පුච්ඡසි, ආරම්මණං පුච්ඡසි, පච්චයං පුච්ඡසි, සමුදයං පුච්ඡසි, යාචසි අජ්ඣෙසසි පසාදෙසී'ති 'දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡසි'.

මෙත්තගූති භගවාති: බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. භගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං භගවාති. 'මෙත්තගූති භගවා'.

---

1. කිංසමුදයො-ච-වි-ක
2. අජ්ඣෙසසි -ච,වි,ක

මේ දුඃඛයෝ කොයින් පහළ වූවාහු ද, කොයින් උපන්නාහු ද, කොයින් වෙසෙසින් උපන්නාහු ද, කොයින් නිපන්නාහු ද, කොයින් වෙසෙසින් නිපන්නාහු ද, කොයින් පහළ වූවාහු ද, කුමක් නිදාන කොට ඇත්තාහු ද, කුමක් සමුදය කොට ඇත්තාහු ද, කුමක් ජාති කොට ඇත්තාහු ද, කුමක් ප්‍රභව කොට ඇත්තාහු ද' යි මේ දුඃඛයන්ගේ මූලය විචාරයි, හේතුව විචාරයි, නිදානය විචාරයි, සම්භවය විචාරයි, ප්‍රභවය විචාරයි, සමුත්ථානය විචාරයි. ආහාරය විචාරයි, ආලම්බනය විචාරයි, ප්‍රත්‍යය විචාරයි, සමුදය විචාරයි, වෙසෙසින් විචාරයි, ආයාචනය කෙරෙයි, කැමැති කරවයි පහදවා නු' යි 'කුතො නු දුක්ඛා සමුදාගතා ඉමෙ' යනු වේ.

යෙ කෙචි ලොකස්මිං අනෙකරූපා — 'යෙ කෙචි' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වථායෙන් සියල්ල අශේෂ කොට නිඃශේෂ කොට හාත්පසින් ගන්නා වචනයෙකි මෙල 'යෙ කෙචි' යනු. **ලොකස්මිං** — අපායලොකයෙහි මනුෂ්‍යලොකයෙහි දෙවලොකයෙහි ස්කන්ධලොකයෙහි ධාතු ලොකයෙහි ආයතනලොකයෙහි යැ. **අනෙකරූපා** — අනෙකවිධ වූ නානාප්‍රකාර වූ දුඃඛයෝ නු' යි 'යෙ කෙචි ලොකස්මිං අනෙකරූපා' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

පුච්ඡාමි, තං භගවා . . . ලොකස්මිං අනෙකරූපා යී.

4–2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගූ මාණවකය,) ජාත්‍යාදි දුකට කාරණය (තෙපි) මා විචාරව, එය ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට දැනගත්තකු සෙයින් තොපට ප්‍රකාශ කරම්හ. ලොවැ අනෙක ස්වරූප වූ යම් දුක් කෙනෙක් ඇද්ද එ හැම දුඃඛයෝ (තෘෂ්ණාදි) උපධි හේතුයෙන් උපදනාහ.

දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡසි — 'දුක්ඛස්ස' යනු: ජාති දුකට, ජරා දුකට, ව්‍යාධි දුකට, සොක–පරිදෙව (කායික) දුක්ඛ (මානසික) දෞමනස්ස උපායාස දුකට. **පභවං අපුච්ඡසි**- යනු: දුකට මූලය විචාරව, හෙතුව විචාරව, නිදානය විචාරව, සම්භවය විචාරව, ප්‍රභවය විචාරව. සමුත්ථානය විචාරව, ආහාරය විචාරව, ආලම්බනය විචාරව, ප්‍රත්‍යය විචාරව, සමුදය විචාරව, යාච්ඤා කරව, අධ්‍යෙෂණ කරව, පහදවා නු'යි 'දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡසි' යනු වේ.

මෙත්තගූ'ති භගවා යනු: බමණැහු නමින් අමතන සේක. භගවා යනු: මෙල ගෞරවනාමයෙකි. . . යම 'භගවත්' යන නමෙක් වී නම් මෙල අර්හත් ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් නු' යි 'මෙත්තගූ' ති භගවා' යනු වේ.

තං තෙ පවක්ඛාමි යථා පජානන්ති: 'තං' ති දුක්ඛස්ස මූලං පවක්ඛාමි, හෙතුං පවක්ඛාමි, නිදානං පවක්ඛාමි, සම්භවං පවක්ඛාමි, පභවං පවක්ඛාමි, සමුට්ඨානං පවක්ඛාමි, ආහාරං පවක්ඛාමි, ආරම්මණං පවක්ඛාමි, පච්චයං පවක්ඛාමි, සමුදයං පවක්ඛාමි, ආචික්ඛිස්සාමි දෙසිස්සාමි පඤ්ඤපෙස්සාමි පට්ඨපෙස්සාමි විවරිස්සාමි විභජිස්සාමි උත්තානීකරිස්සාමි පකාසිස්සාමීති. 'තං තෙ පවක්ඛාමි.'

යථා පජානන්ති: යථා පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො න ඉතිහිතිහං න ඉති කිරාය[1] න පරම්පරාය න පිටකසම්පදානෙන න තක්කහෙතු න නයහෙතු න ආකාරපරිවිතක්කෙන න දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා සාමං සයං අභිඤ්ඤාතං අත්තපච්චක්ඛධම්මං තං කථයිස්සාමීති 'තං තෙ පවක්ඛාමි යථා පජානං'.

උපධිනිදානා පභවන්ති දුක්ඛාති: 'උපධී'ති දස උපධී: තණ්හූපධි දිට්ඨූපධි, කිලෙසූපධි, කම්මූපධි, දුච්චරිතූපධි, ආහාරූපධි, පටිඝූපධි, චතස්සො උපාදින්නධාතුයො උපධී, ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි උපධී, ඡ විඤ්ඤාණකායා උපධී, සබ්බම්පි දුක්ඛං දුක්ඛමනට්ඨෙන[2] උපධි, ඉමෙ වුච්චන්ති දස උපධී. දුක්ඛාති ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛං නෙරයිකං දුක්ඛං -පෙ- දිට්ඨිබ්‍යසනං දුක්ඛං, යෙසං ධම්මානං ආදිතො සමුදාගමනං පඤ්ඤායති අත්ථඞ්ගමතො නිරොධො පඤ්ඤායති, කම්මනිස්සිතං විපාකං, විපාකනිස්සිතං කම්මං, නාමනිස්සිතං රූපං, රූපනිස්සිතං නාමං, ජාතියා අනුගතං, ජරාය අනුසටං, බ්‍යාධිනා අභිභූතං, මරණෙන අබ්භාහතං, දුක්ඛෙ පතිට්ඨිතං, අතාණං අලෙණං අසරණං අසරණීභූතං, ඉමෙ වුච්චන්ති දුක්ඛා. ඉමෙ දුක්ඛා උපධිනිදානා, උපධිහෙතුකා, උපධිපච්චයා, උපධිකාරණා හොන්ති, පභවන්ති සම්භවන්ති ජායන්ති සඤ්ජායන්ති නිබ්බත්තන්ති පාතුභවන්තී'ති 'උපධිනිදානා පභවන්ති' දුක්ඛා.

---

1. න ඉති කිරියාය - ම ඡ සං
2. දුක්ඛමනට්ඨෙන - ම ඡ සං
3. දුක්ඛාය වෙමං - ව-වි-ක

තං තෙ පවක්ඛාමි, යථා පජානං — 'තං' යනු: දුකට මූලය පවසමි, හේතුව පවසමි, නිදානය පවසමි. සම්භවය පවසමි, ප්‍රභවය පවසමි, සමුත්ථානය පවසමි, ආහාරය පවසමි, ආලම්බනය පවසමි, ප්‍රත්‍යය පවසමි, සමුදය පවසමි, කියමි, දෙසමි, පනවමි, පිහිටුවමි, විවරණ කෙරෙමි, විභාග කෙරෙමි, නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නු' යි 'තං තෙ පවක්ඛාමි' යනු වේ.

යථා පජානං — ප්‍රතිවෙධ කොට දතුයෙක් හාත්පසින් දතුයෙක් වෙසෙසින් දතුයෙක් මැනැවින් දතුයෙක් අවබොධ කළ කෙනෙක් යම්සේ ද, තෙල මෙසේ වී ල' යි නො වැ තෙල මෙසේ ල' යි නො වැ පරම්පරා කථා වෙනුදු නො වැ පිටක සම්ප්‍රදය හා සම වේ යයි නො වැ තර්ක හෙතුවෙනුදු නො වැ නයග්‍රහණයෙනුදු නො වැ (මේ සොඳුරු යැ යි) කරුණු සැලකීමෙනුදු නො වැ අපට රුචි වූ දෘෂ්ටිය හා සම වේ යයි නො වැ තෙමේ මැ තමා විසින් අවබොධ කළ තමා විසින් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කළ ධර්මය තොපට කියනෙමි 'තං තෙ පවක්ඛාමි යථා පජානං' යනු වේ.

උපධිනිදනා පභවන්ති දුක්ඛා — 'උපධි' යනු: දශ උපධීහු යැ: තෘෂ්ණ උපධි යැ දෘෂ්ටි උපධි යැ ක්ලෙශොපධි යැ කර්මොපධි යැ දුශ්චරිතොපධි යැ ආහාරොපධි යැ ප්‍රතිඝොපධි යැ (පෘථිව්‍යාදි) සතර උපාදින්න ධාතු සංඛ්‍යාත උපධි යැ ෂඩ් අධ්‍යාත්ම ආයතන සංඛ්‍යාත උපධි යැ ෂඩ්විඥානකාය සංඛ්‍යාත උපධි යැ සියලු ත්‍රෛභූමක දුඃඛය දුස්සහනාර්ථයෙන් උපධි නම් වෙයි. මොහු දශ උපධි යයි කියනු ලැබෙත්. දුක්ඛා යනු: ජාති දුක යැ ජරා දුක යැ ව්‍යාධි දුක යැ මරණ දුක යැ සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දෞර්මනස්සුපායාස දුක යැ නිරය දුක යැ . . . දෘෂ්ටි ව්‍යසනයෙන් වූ දුක යි. ස්කන්ධාදි යම් ධර්ම කෙනකුන්ගේ ආදියෙහි උත්පත්තිය පැනේ ද අස්තංගම වශයෙන් ඔවුන්ගේ නිරොධය පැනෙයි, විපාකය තෙමේ කර්මය ඇසිරි කෙළේ යැ, කර්මය තෙමේ විපාකය ඇසිරි කෙළේ යැ; රූපය නාමය ඇසිරි කෙළේ යැ, නාමය රූපය ඇසිරි කෙළේ යැ; (හැම කර්මාදිය) ජාතිය අනුව ගියේ යැ, ජරායෙන් පැතිරෙන ලද, ව්‍යාධියෙන් මඩනා ලද, මරණයෙන් පහරන ලද, දුකෙහි පිහිටියේ යැ අත්‍රාණ යැ අලෙන යැ අසරණ යැ අසරණ වූයේ යි. මොහු දුඃඛයෝ යි කියනු ලැබෙත්. මේ දුඃඛයෝ උපධි නිදන කොට ඇතියාහු, උපධි හේතු කොට ඇතියාහු, උපධි ප්‍රත්‍යය කොට ඇතියාහු, උපධි කාරණ කොට ඇත්තාහු වෙති පහළ වෙති, හටගනිති, උපදිති, මොනොවට උපදිති, නිපැදෙති පහළ වෙත් නු'යි 'උපධිනිදනා පභවන්ති දුක්ඛා, යනුවේ.

යෙ කෙචි ලොකස්මිං අනෙකරූපාති: 'යෙ කෙචී'ති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං යෙ කෙචී'ති. **ලොකස්මින්ති** අපායලොකෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙ ඛන්ධලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙ. **අනෙකරූපාති:** අනෙකවිධා නානප්පකාරා දුක්ඛා'ති 'යෙ කෙචි ලොකස්මිං අනෙක රූපා'.

තෙනාහ භගවා:

"දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡසි (මෙත්තගූති භගවා)
තං තෙ පවක්ඛාමි යථා පජානං
උපධිනිදානා පභවන්ති දුක්ඛා
යෙ කෙචි ලොකස්මිං අනෙකරූපා''ති.

4-3

යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොති
පුනප්පුනං දුක්ඛමුපෙති මන්දො
තස්මා පජානං උපධිං න කයිරා
දුක්ඛස්ස ජාතිප්පභවානුපස්සී.

යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොතීති: යො'ති යො යාදිසො යථායුත්තො යථාවිහිතො යථාප්පකාරො යංඨානප්පත්තො[1] යංධම්මසමන්නාගතො[2] ඛත්තියො වා බ්‍රාහ්මණො වා වෙස්සො වා සුද්දො වා ගහට්ඨො වා පබ්බජිතො වා දෙවො වා මනුස්සො වා. **අවිද්වාති** අවිජ්ජාගතො අඤ්ඤාණී අවිභාවී දුප්පඤ්ඤො. **උපධිං කරොතීති** තණ්හූපධිං කරොති. දිට්ඨූපධිං කරොති, කිලෙසූපධිං කරොති, කම්මූපධිං කරොති, දුච්චරිතූපධිං කරොති, ආහාරූපධිං කරොති, පටිඝූපධිං කරොති, චතස්සො උපාදින්නධාතුයො උපධිං[3] කරොති, ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි උපධිං කරොති, ඡ විඤ්ඤාණකායං උපධිං කරොති, ජනෙති සඤ්ජනෙති නිබ්බත්තෙතීති යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොති:

---

1. යං ඨානංපත්තො – සී
2. සධම්මසමන්නාගතො – මජුපු
3. උපධි – මජසං

යෙ කෙචි ලොකසමිං අනෙකරූපා — 'යෙ කෙචි' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වථායෙන් සියල්ල අශෙෂ කොට නිශ්ශෙෂ කොට හාත්පසින් ගන්නා වචනයෙකි මෙල 'යෙ කෙචි' යනු. **'ලොකසමිං** යනු: අපාය ලොකයෙහි, මනුෂ්‍යලොකයෙහි, ස්කන්ධලොකයෙහි, ධාතුලොකයෙහි, ආයතනලොකයෙහි යැ අනෙකරූපා යනු: අනෙකවිධ වූ නානාප්‍රකාර වූ දුඃඛයෝ නු' යි 'යෙ කෙචි ලොකසමිං අනෙකරූපා' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු;

දුක්ඛස්ස වෙ මං –පෙ– ලොකසමිං අනෙකරූපා යි.

4–3.

අපණ්ඩිත වූ යමෙක් (තෘෂ්ණාදි) උපධිය කෙරේ ද, අඥාන වූ හෙතෙම පුනපුනා සසර දුකට පැමිණෙයි. එහෙයින් (සංස්කාරයන් අනිත්‍යාදි විසින්) දන්නේ සසර දුක ජාතිය ප්‍රභව කොට ඇතැ' යි දක්නේ (තෘෂ්ණාදි) උපධිය නො කරන්නේ යි.

යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොති — 'යො' යනු: යම් යම්බඳු වූ යමෙකින් යුක්ත වූ යම්සේ සිටි යම් ප්‍රකාර වූ යම් තනතුරකට පැමිණි යම් ධර්මයෙකින් සමන්වාගත වූ ක්ෂත්‍රියයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ වෛශ්‍යයෙක් හෝ ශුද්‍රයෙක් හෝ ගෘහස්ථයෙක් හෝ දෙවියෙක් හෝ මනුෂ්‍යයෙක් හෝ යි. අවිද්වා යනු: අවිද්‍යාවට පැමිණියේ අඥාන වූයේ අපණ්ඩිත වූයේ දුෂ්ප්‍රාඥ වූයේ යි. උපධිං කරොති – තෘෂ්ණා උපධිය කෙරෙයි, දෘෂ්ටි උපධිය කෙරෙයි, ක්ලේශොපධිය කෙරෙයි, කර්මොපධිය කෙරෙයි, දුශ්චරිතොපධිය කෙරෙයි, ආහාරොපධිය කෙරෙයි, ප්‍රතිඝොපධිය කෙරෙයි, සතර උපාදින්නධාතු සංඛ්‍යාත උපධිය කෙරෙයි, ෂඩ්–අධ්‍යාත්මායතන සංඛ්‍යාත උපධිය කෙරෙයි, ෂඩ් විඥානකාය උපධි කෙරෙයි, උපදවයි, මොනොවට උපදවයි, නිපදවා නු' යි 'යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොති' යනු වේ.

පුනප්පුනං දුක්ඛමුපෙති මන්දො'ති: පුනප්පුනං ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛං එති සමුපෙති උපගච්ඡති ගණ්හාති පරාමසති අභිනිවිසති. **මන්දො**ති මන්දො මොමූහො අවිද්දසු අවිජ්ජාගතො අඤ්ඤාණී අවිභාවී දුප්පඤ්ඤොති 'පුනප්පුනං දුක්ඛමුපෙති මන්දො'

තස්මා පජානං උපධිං න කයිරාති: 'තස්මා'ති තංකාරණා තංහෙතු තප්පච්චයා තන්නිදානා එවං ආදීනවං සම්පස්සමානො උපධීසූති 'තස්මා. **පජානන්ති** පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො, සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චාති පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො 'සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛාති –පෙ– සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති –පෙ– 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො. **උපධිං න කයිරා**ති තණ්හූපධිං න කරෙය්‍ය, දිට්ඨූපධිං න කරෙය්‍ය, කිලෙසූපධිං න කරෙය්‍ය, කම්මූපධිං න කරෙය්‍ය, දුච්චරිතූපධිං න කරෙය්‍ය, ආහාරූපධිං න කරෙය්‍ය, පටිඝූපධිං න කරෙය්‍ය, චතස්සො උපාදින්නධාතුයො උපධිං න කරෙය්‍ය, ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි උපධිං න කරෙය්‍ය, ඡ විඤ්ඤාණකායං උපධිං න කරෙය්‍ය, න සංජනෙය්‍ය න නිබ්බත්තෙය්‍ය නාභිනිබ්බත්තෙය්‍යාති- තස්මා පජානං උපධිං න කයිරා.'

දුක්ඛස්සාති: ජාතිදුක්ඛස්ස ජරාදුක්ඛස්ස ව්‍යාධිදුක්ඛස්ස මරණදුක්ඛස්ස සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛස්ස. **පභවානුපස්සී**ති: දුක්ඛස්ස මූලානුපස්සී[4] හෙත්වානුපස්සී නිදානානුපස්සී සම්භවානුපස්සී පභවානුපස්සී සමුට්ඨානානුපස්සී ආහාරානුපස්සී ආරම්මණානුපස්සී පච්චයානුපස්සී සමුදයානුපස්සී. 'අනුපස්සනා' වුච්චති පඤ්ඤා යා පඤ්ඤා පජානනා –පෙ– අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි ඉමාය අනුපස්සනාය පඤ්ඤාය උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො සො වුච්චති අනුපස්සීති "දුක්ඛස්ස ජාතිප්පභවානුපස්සී. තෙනාහ භගවා.

"යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොති
පුනප්පුනං දුක්ඛමුපෙති මන්දො
තස්මා පජානං උපධිං න කයිරා
දුක්ඛස්ස ජාතිප්පභවානුපස්සී"ති.

4. හෙතුනුපස්සී–ව–වි–ක
හෙතුං පස්සී – ම ඡ සං

පුනප්පුනං දුක්ඛමුපෙති මන්දෙ — පුනපුනා ජාතිදුකට ජරාදුකට ව්‍යාධිදුකට මරණ දුකට සෝක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෙමනස්සුපායාස දුකට එයි පැමිණෙයි එළැඹෙයි ගනියි පරාමර්ශනය කෙරෙයි පිවිසේ. **මන්දෙ** යනු: බාල වූයේ මුළා වූයේ අවිද්‍යවත් වූයේ අවිද්‍යාවට පැමිණියේ අඥාන වූයේ අපණ්ඩිත වූයේ දුෂ්ප්‍රාඥ වූයේ නු' යි 'පුනප්පුනං දුක්ඛමුපෙති මන්දෙ' යනු වේ.

තස්මා පජානං උපධිං න කයිරා — 'තස්මා' යනු: එ කරුණින් එ හෙයින් ඒ ප්‍රත්‍යයෙන් ඒ නිදානයෙන් මෙසේ උපධීන්හි ආදීනව දක්නේ නු'යි 'තස්මා' යනු වේ. **පජානං** යනු: දන්නේ හාත්පසින් දන්නේ වෙසෙසින් දන්නේ අවබොධ කරනුයේ ප්‍රතිවෙධ කරනුයේ යි, හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ' යි දන්නේ හාත්පසින් දන්නේ වෙසෙසින් දනනේ අවබොධ කරනුයේ ප්‍රතිවෙධ කරනුයේ යි, හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛයහ'යි-හැම සංස්කාරයෝ අනාත්මහ' යි . . යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් ඇද්ද, එ හැම නිරොධය ස්වභාව කොට ඇතැ යි දන්නේ හාත්පසින් දන්නේ වෙසෙසින් දන්නේ අවබොධ කරනුයේ ප්‍රතිවෙධ කරනුයේ යි. **උපධිං න කයිරා** යනු: තෘෂ්ණා (සංඛ්‍යාත) උපධි නො කරනනේ යැ, දෘෂ්ටූපධි නො කරනනේ යැ, ක්ලෙශොපධි නො කරන්නේ යැ, කර්මොපධි නො කරන්නේ යැ, දුශ්චරිතොපධි නො කරනනේ යැ, ආහාරොපධි නො කරන්නේ යැ, ප්‍රතිඝොපධි නො කරන්නේ යැ, සතර උපාදින්නධාතු සංඛ්‍යාත උපධි නො කරන්නේ යැ, සවැදෑරුම් ආධ්‍යාත්මික ආයතන සංඛ්‍යාත උපධි නො කරන්නේ යැ, ෂඩ් විඥානකාය සංඛ්‍යාත උපධි නො කරන්නේ යැ, නුපදවන්නේ යැ නො නිපදවන්නේ යැ, අතිශයින් නො නිපදවන්නේ නු' යි 'තස්මා පජානං උපධිං න කයිරා' යනු වේ.

දුක්ඛස්ස යනු: ජාති දුකට ජරා දුකට ව්‍යාධි දුකට මරණ දුකට සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාස දුකට යැ. **පභවානුපස්සී** යනු: දුඃඛයාගේ මූලය අනුව බලනුයේ හේතුව අනුව බලනුයේ නිදානය අනුව බලනුයේ සම්භවය අනුව බලනුයේ ප්‍රභවය අනුව බලනුයේ සමුත්ථානය අනුව බලනුයේ ආහාරය අනුව බලනුයේ ආලම්බනය අනුව බලනුයේ ප්‍රත්‍යය අනුව බලනුයේ සමුදය අනුව බලනුයේ යි. 'අනුපස්සනා' යී ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි — යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් . . . අමොහ සංඛ්‍යාත ධර්මවිචයයෙක් සම්‍යග්දෘෂ්ටියක් වේ ද එය යි. මේ අනුපස්සනා සංඛ්‍යාත ප්‍රඥායෙන් යුක්ත වූයේ අතිශයින් යුක්ත වූයේ එළැඹ සිටියේ අතිශයින් එළැඹ සිටියේ නො වෙන් වූයේ පරිපූර්ණ වූයේ සමන්වාගත වූයේ යි. හේ 'අනුපස්සී' යී කියනු ලැබේ නු 'යි 'දුක්ඛස්ස ජාතිප්පභවානුපස්සී' යනු වේ. එයින් වදළහ බුහුදු:

යො වෙ අවිද්වා . . . . ජාතිප්පභවානුපස්සී' යනු.

4–4

යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො
අඤ්ඤං තං[1] දුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි
කථන්නු ධීරා විතරන්ති ඔඝං
ජාතිජරං[2] සොක[3]පරිද්දවඤ්ච
තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො

යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නොති: යං තං අපුච්ඡිම්හ අයාචිම්හ අජ්ඣෙසිම්හ පසාදිම්හ. අකිත්තයී නො'ති කිත්තිතං ආචික්ඛිතං දෙසිතං පඤ්ඤපිතං පට්ඨපිතං විවරිතං විභත්තං උත්තානීකතං පකාසිතන්ති 'යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො.'

අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රූහීති අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම, අඤ්ඤං තං යාචාම, අඤ්ඤං තං අජ්ඣෙසාම, අඤ්ඤං තං පසාදෙම, උත්තරිං තං පුච්ඡාම. තදිඞ්ඝ බ්‍රූහීති තං ඉඞ්ඝ බ්‍රූහි ආචික්ඛ දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවර විභජ උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති 'අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රූහි.'

කථන්නු ධීරා විතරන්ති ඔඝං ජාති ජරං සොකපරිද්දවං . චා'ති: 'කථන්නූ'ති. සංසයපුච්ඡා විමතිපුච්ඡා ද්වෙළ්හකපුච්ඡා අනෙකංසපුච්ඡා, එවන්නු ඛො න නු ඛො කිං නු ඛො කථන්නු ඛොති. කථන්නු ධීරා ති ධීරා පණ්ඩිතා පඤ්ඤවන්තො බුද්ධිමන්තො ඤාණිනො විභාවිනො මෙධාවිනො. ඔඝන්ති කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං. ජාතීති යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජාති සඤ්ජාති ඔක්කන්ති අභිනිබ්බත්ති ඛන්ධානං පාතුභාවො ආයතනානං පටිලාභො. ජරාති යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජරා ජීරණතා ඛණ්ඩිච්චං පාලිච්චං වලිත්තචතා ආයුනො සංහානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො. සොකොති ඤාතිව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස භොගව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස රොගව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස සීලව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස දිට්ඨිව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා ව්‍යසනෙන සමන්නාගතස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස සොකො සොචනා සොචිතත්තං අන්තොසොකො අන්තොපරිසොකො අන්තොදාහො අන්තොපරිදාහො චෙතසො පරිජ්ඣායනා දොමනස්සං සොකසල්ලං'

1. අඤ්ඤඤ්චං - ඒ
2. ජාතිං ජරං - මජසං
3. පුච්ඡාමි - උ, සු, මජසං
4. සොක පරිදෙවංච - ච වි ක

4–4.

(ආයුෂ්මත්, මෙත්තගූ මෙසේ කී යැ:) ඇපි යමක් විචාළමෝ ද එය මුඹ වහන්සේ අපට වදළ සේක. අන් කරුණකුදු මුඹ වහන්සේ විචාරම්හ. එය දූන් වදළ මැනැව, නුවණැත්තෝ (කාමාදි චතුර්විධ) ඔඝයත් ජාති ජරා ශෝක පරිදේවදුකත් කෙසේ ඉක්මවත් ද? සර්වඥ මුනි වූ මුඹ වහන්සේ අයදිමි. එය මට විසදා වදළ මැනැව, යම් හෙයෙකින් මුඹ වහන්සේ විසින් තෙල දහම සත්ත්වයන් විසින් අවබොධ කරන සේ පැනවීම් වශයෙන් දන්නා ලද ද එහෙයිනි.

යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො යනු: (ඇපි) යමක් විචාළමෝ ද අයැදියමෝ ද අධ්‍යෙෂණ කළමෝ ද පැහැද වූවමෝ ද – **අකිත්තයී නො** යනු: කීර්තනය කරන ලද යැ කියන ලද යැ දෙසන ලද යැ පනවන ලද යැ (ඥාන මුඛයෙහි) තබන ලද යැ විවරා කරන ලද යැ විවරණ කරන ලද යැ පහළ කරන ලද යැ ප්‍රකාශ කරන ලද නු' යි 'යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො' යනු වේ.

අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රෑහි යනු: මුඹ වහන්සේ අනෙකක් විචාරම්හ, මුඹ වහන්සේ අනෙකක් අයදිම්හ, මුඹ වහන්සේ අනෙකක් අධ්‍යෙෂණ කරම්හ, මුඹ වහන්සේ අනෙකක් (කියන්නට) පහදවම්හ, මුඹ වහන්සේ මත්තෙහි විචාරම්හ–තදිඞ්ඝ බ්‍රෑහි යනු: එය දූන් වදළ මැනව කියනු මැනැව දෙසනු මැනැව පනවනු මැනැව (ඥානමුඛයෙහි) තබනු මැනැව විවරණ කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව පාළ කරනු මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව නු' යි 'අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රෑහි යනු' වේ.

කථංනු ධීරා විතරන්ති ඔඝං ජාතිජරං සොක පරිද්දවං ච යනු: 'කථන්නු' යනු මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කිමෙක් දෝ හෝ කෙසේ දෝ හො' යි සංශයපෘච්ඡා යැ විමතිපෘච්ඡා යැ ද්වෛධපෘච්ඡා යැ අනෛකාන්ත පෘච්ඡා යි. ධීරා යනු: ධීරයෝ පණ්ඩිතයෝ පැනැතියෝ බුද්ධිමත්හු නැණැතියෝ විමර්ෂඥාන ඇත්තාහු (අනිත්‍යාදීන්) තුලිතඥාන, ඇත්තාහු. ඔඝං යනු: කාමොඝ යැ භවොඝ යැ දෘෂ්ටි–ඔඝ යැ අවිද්‍යා–ඔඝ යි. **ජාති** යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන් ගේ ඒ ඒ සත්ත්වනිකායයෙහි යම් උපැත්මෙක් හට ගැන්මෙක් අවක්‍රාන්තියක් නිපැද්මෙක් ස්කන්ධයන්ගේ පහළ වීමෙක් ආයතනයන්ගේ ප්‍රතිලාභයෙක් වේ ද, හේ යැ. **ජරා** යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ ඒ ඒ සත්ත්වනිකායයෙහි යම් දිරිමෙක් දිරන බවෙක් (දන්ත නඛාදීන්ගේ) කැඩුණු බවෙක් (කෙශාදීන්ගේ) පැසුණු බවෙක් රැලි වැටුණු සම් ඇති බවෙක්, ආයුෂයාගේ පිරිහීමෙක් ඉන්ද්‍රියයන් ගේ පැසීමෙක් වේ ද එය යි. **සොකො** යනු: ඥාති ව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ, භොගව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ, රොග ව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ, ශීලව්‍යසන යෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ දෘෂ්ටිව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ, අන්‍යතරාන්‍යතර ව්‍යසනයෙකින් හෝ සමන්වාගත වූවහු ගේ අන්‍යතරාන්‍යතර දුඃඛධර්මයෙකින් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ ශොකයෙක් ශොක කරන අයුරෙක් ශොක කළ බවෙක් ඇතුළත ශොකයෙක් ඇතුළත පරිශෝකයෙක් අබ්භ්‍යන්තර දහයෙක් අබ්භ්‍යන්තර පරිදහයෙක් සිත දැවෙන අයුරෙක් දෙම්නසෙක් ශෝකශල්‍යයෙක්.

පරිදෙවොති ඤාතිව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, භොගව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස රොගව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස සීලව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස දිට්ඨිව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා ව්‍යසනෙන සමන්නාගතස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස ආදෙවො පරිදෙවො ආදෙවනා පරිදෙවනා ආදෙවිතත්තං පරිදෙවිතත්තං වාචා පලාපො විප්පලාපො ලාලප්පො ලාලප්පනා ලාලප්පිතත්තං.

කථන්නු ධීරා විතරන්ති ඔඝං ජාතිජරං සොකපරිද්දවඤ්චාති ධීරා කථං ඔඝඤ්ච ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච දුක්ඛඤ්ච සොකපරිදෙවඤ්ච තරන්ති උත්තරන්ති පතරන්ති සමතික්කමන්ති වීතිවත්තන්තීති 'කථන්නු ධීරා විතරන්ති ඔඝං ජාතිජරං සොකපරිද්දවඤ්ච'

තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහීති 'ත'න්ති යං පුච්ඡාමි, යං යාචාමි, යං අජ්ඣෙසාමි, යං පසාදෙමි. මුනීති මොනං වුච්චති ඤාණං 'යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි,[a] භගවා තෙන ඤාණෙන සමන්නාගතො මුනි මොනප්පත්තො.

තීණි මොනෙය්‍යානි: කායමොනෙය්‍යං, වචීමොනෙය්‍යං, මනොමොනෙය්‍යං. කතමං කායමොනෙය්‍යං: තිවිධානං කායදුච්චරිතානං පහානං කායමොනෙය්‍යං, තිවිධං කායසුචරිතං කායමොනෙය්‍යං, කායාරම්මණං ඤාණං කායමොනෙය්‍යං, කායපරිඤ්ඤා කායමොනෙය්‍යං, පරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො කායමොනෙය්‍යං, කායෙ ඡන්දරාගප්පහානං කායමොනෙය්‍යං, කායසංඛාරනිරොධො චතුත්ථජ්ඣානසමාපත්ති කායමොනෙය්‍යං. ඉදං කායමොනෙය්‍යං.

කතමං වචීමොනෙය්‍යං: චතුබ්බිධානං වචීදුච්චරිතානං පහානං වචීමොනෙය්‍යං, චතුබ්බිධං වචීසුචරිතං වචීමොනෙය්‍යං, වාචාරම්මණං ඤාණං වචීමොනෙය්‍යං, වාචාපරිඤ්ඤා වචීමොනෙය්‍යං, පරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො වචීමොනෙය්‍යං, වාචාය ඡන්දරාගප්පහානං වචීමොනෙය්‍යං, වාචාසංඛාරනිරොධො දුතියජ්ඣානසමාපත්ති වචීමොනෙය්‍යං, පරිඤ්ඤා සහගතො මග්ගො වචීමොනෙය්‍යං, වාචාය ඡන්දරාගප්පහානං වචීමොනෙය්‍යං, වාචාසංඛාරනිරොධො තතියජ්ඣානසමාපත්ති වචීමොනෙය්‍යං. ඉදං වචීමොනෙය්‍යං.

---

a. ධම්මසඞ්ගණි - චිත්තුප්පාදකණ්ඩ

පරිදෙවො යනු: ඥාතිව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ භොගව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ රොගව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ ශීලව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ දෘෂ්ටිව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ අන්‍යතරාන්‍යතර ව්‍යසනයෙකින් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ සමන්වාගත වූවහු ගේ අන්‍යතරාන්‍යතර දුඃඛධර්මයෙකින් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ නම කියා හැඬීමෙක් ගුණ කියා හැඬීමෙක් නම කියා හඬන අයුරෙක් ගුණ කියා හඬන අයුරෙක් නම කියා හැඬූ බවෙක් ගුණ කියා හැඬූ බවෙක් වචනයෙක් ප්‍රලාපයෙක් (බිස් බසෙක්) විප්‍රලාපයෙක් පුනපුනා ලපනයෙක් පුනපුනා ලපනාකාරයෙක් පුනපුනා ලපිත බවෙක් වේද එය යි.

කථං නු ධීරා විතරන්ති ඔඝං ජාතිජරං සොකපරිද්දවඤ්ච යනු: ධීරයෝ කිසෙයින් ඔඝයත් ජාතියත් ජරාවත් ශොකයත් පරිදෙවයත් (කාමයන් දුරු කෙරෙමින්) තරණය කෙරෙති, (කෙලෙසුන් දුරු කෙරෙමින්) උත්තරණය කෙරෙති, (හෙතු සිඳිමින්) ප්‍රතරණය කෙරෙති, (සසර) ඉක්මවති, (ප්‍රතිසන්ධිය අභව්‍යොත්පත්තික කෙරෙමින්) ඉක්ම සිටිත් නුයි 'කථං නු ධීරා විතරන්ති ඔඝං ජාතිජරං සොකපරිද්දවඤ්ච' යනු වේ.

තං මෙ මුනි සාධු වියාකරොහි යනු: තං යනු: යමක්හු පුළුවුස්නෙම් ද, යමක්හු අයදනෙම් ද, යමක්හු අධ්‍යෙෂණ කෙරෙම් ද, යමක්හු පහදවම් ද, (ඔහු යැ) මුනි යනු: 'මොන' යි ඥානය කියනු ලැබෙයි: යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් . . . . අමොහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සම්‍යක්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද, එයයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ ඥානයෙන් සමන්වාගත වූවාහු මුනි වූවාහු මුනිභාවයට පැමිණියහ.

මොනෙය්‍ය තුනෙකි: කායමොනෙය්‍ය යැ වචීමොනෙය්‍ය යැ මනොමොනෙය්‍ය යි. **කායමොනෙය්‍ය** කවර යත්: ත්‍රිවිධ කායදුශ්චරිතයන්ගේ ප්‍රහාණය කායමොනෙය්‍ය යැ, ත්‍රිවිධ කායසුචරිතය කායමොනෙය්‍ය යැ, කය අරමුණු කොට පවත්නා ඥානය කායමොනෙය්‍ය යැ කායපරිඥාව කාය මොනෙය්‍ය යැ පරිඥාසහගත (අධ්‍යාත්ම කය සම්මර්ශනය කොට උපදවන ලද) මාර්ගය කායමොනෙය්‍ය යැ කයෙහි ඡන්දරාග ප්‍රහාණය කායමොනෙය්‍ය යැ කායසංඛාර (ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස) නිරොධ සංඛ්‍යාත චතුර්ථධ්‍යානසමාපත්තිය කායමොනෙය්‍ය යැ මේ 'කායමොනෙය්‍ය' යි.

වචීමොනෙය්‍ය කවර යත්: චතුර්විධ කායදුශ්චරිතයන් ගේ ප්‍රහාණය වචීමොනෙය්‍ය යැ චතුර්විධ වාක්සුචරිතය වචීමොනෙය්‍ය යැ, වචනය අරමුණු කොට පවත්නා ඥානය වචීමොනෙය්‍ය යැ, වාක්පරිඥාව වචීමොනෙය්‍ය යැ, පරිඥාසහගත මාර්ගය වචීමොනෙය්‍ය යැ වචනයෙහි ඡන්දරාග ප්‍රහාණය වචීමොනෙය්‍ය යැ, වාක්සංස්කාර (විතර්ක විචාර) නිරොධ සංඛ්‍යාත ද්විතියධ්‍යානසමාපත්තිය වචීමොනෙය්‍ය යැ, මේ 'වචීමොනෙය්‍ය' යි.

කතමං මනොමොනෙය්‍යං: තිවිධානං මනොදුච්චරිතානං පහානං මනොමොනෙය්‍යං, තිවිධං මනොසුචරිතං මනොමොනෙය්‍යං, චිත්තාරම්මණං ඤාණං මනොමොනෙය්‍යං, චිත්තපරිඤ්ඤා මනොමොනෙය්‍යං, පරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො මනොමොනෙය්‍යං, චිත්තෙ ඡන්දරාගප්පහානං මනොමොනෙය්‍යං, චිත්තසඞ්ඛාරනිරොධො සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධසමාපත්ති මනොමොනෙය්‍යං. ඉදං මනොමොනෙය්‍යං.

7 "කායමුනිං වාචාමුනිං මනොමුනිමනාසවං
මුනිං මොනෙය්‍යසම්පන්නං ආහු සබ්බප්පහායිනං. *a*

8 කායමුනිං වාචාමුනිං මනොමුනිමනාසවං
මුනිං මොනෙය්‍යසම්පන්නං[1] ආහු නින්හාතපාපක"න්ති. *b*

ඉමෙහි තීහි මොනෙය්‍යෙහි ධම්මෙහි සමන්නාගතා. ඡ මුනිනො: අගාරමුනිනො අනගාරමුනිනො සෙඛමුනිනො අසෙඛමුනිනො පච්චෙකමුනිනො මුනිමුනිනො.

කතමෙ අගාරමුනිනො: යෙ තෙ අගාරිකා දිට්ඨපදා විඤ්ඤාතසාසනා, ඉමෙ අගාරමුනිනො. කතමෙ අනගාරමුනිනො යෙ තෙ පබ්බජිත දිට්ඨපද විඤ්ඤාතසාසනා, ඉමෙ අනගාරමුනිනො. සත්ත සෙඛා සෙඛමුනිනො. අරහන්තො අසෙඛමුනිනො. පච්චෙකබුද්ධා පච්චෙකමුනිනො. මුනිමුනිනො වුච්චන්ති තථාගතා අරහන්තො සම්මාසම්බුද්ධා.

9 "න මොනෙන මුනි හොති මූළ්හරූපො අවිද්දසු
යො ච තුලංව පග්ගය්හ වරමාදාය පණ්ඩිතො,

10 පාපානි පරිවජ්ජෙති ස මුනි තෙන සො මුනි
යො මුනාති උභො ලොකෙ මුනි තෙන පවුච්චති. *c*

11 අසතං සතඤ්ච ඤත්වා ධම්මං අජ්ඣත්තං බහිද්ධා ච සබ්බලොකෙ
දෙවමනුස්සෙහි පූජිතො යො සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනී"ති. *d*

සාධු වියාකරොහීති තං සාධු ආචික්ඛ[2] දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවර විභජ උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති 'තං මෙ මුනි සාධු-වියාකරොහි'.

---

1. සංසීතො-කත්ථචි
a. තිකනිපාත 5 - ආපායිකවග්ග
b. ඉතිවුත්තක - දුතියවග්ග
c. ධම්මපද-ධම්මට්ඨවග්ග
d. සුත්තනිපාත-සභියසුත්ත
2. ආචික්ඛාහි-ම ඡ සං.

මනොමොනෙය්‍ය කවරැ යත්: ත්‍රිවිධ මනොදුශ්චරිතයන් ගේ ප්‍රහාණය මනොමොනෙය්‍ය යැ, ත්‍රිවිධමනොසුචරිතය මනොමොනෙය්‍ය යැ චිත්තාලම්බනයෙහි ඥානය මනොමොනෙය්‍ය යැ චිත්තපරිඥාව මනොමොනෙය්‍ය යැ පරිඥා සහගත මාර්ගය මනොමොනෙය්‍ය යැ සිතෙහි ඡන්දරාග ප්‍රහාණය මනොමොනෙය්‍ය යැ චිත්තසංස්කාර (සංඥා වෙදනා) නිරොධ සංඛ්‍යාත සංඥාවෙදයිතනිරොධසමාපත්තිය මනොමොනෙය්‍ය යැ, මේ 'මනොමොනෙය්‍ය' යි.

7 (කායවාග්මනොදුශ්චරිතය දුරැලීම් වශයෙන්) කායමුනි වූ වාග්මුනි වූ මනෙ මුනි වූ අනාස්‍රව වූ (ඵලයෙහි සිටි හෙයින්) මොනෙය්‍යසම්පන්න වූ මුනිහු සියලු කෙලෙසුන් දුරු කෙළේ යයි කියත්.

8 කායමුනි වූ වාග්මුනි වූ මනොමුනි වූ අනාස්‍රව වූ මොනෙය්‍ය සම්පන්න වූ මුනිහු සෝද හළ පව් ඇත්තෙකැ' යි කියත්.

මේ තුන් මොනෙය්‍ය ධර්මයන් ගෙන් සමන්විත වූ මුනිහු සදෙනෙකි: අගාරමුනිහු යැ අනගාරමුනිහු යැ ශෛක්ෂමුනිහු යැ අශෛක්ෂමුනිහු යැ ප්‍රත්‍යෙකමුනිහු යැ මුනිමුනිහු යැ යි.

අගාරමුනිහු කවරහ යත්: දක්නා ලද නිවන් ඇති දන්නා ලද (ශික්ෂාත්‍රය) ශාසනය ඇති යම් ගිහිගේ වැසි කෙනෙක් වෙත් ද, මොහු අගාර මුනිහු යැ. **අනගාරමුනිහු** කවරහ යත්: දුටු නිවන ඇති දත් සසුන් ඇති යම් පැවිදි කෙනෙක් වෙත් ද, මොහු අනගාරමුනිහු යැ. සප්ත ශෛක්ෂයෝ **සෙඛමුනිහු**යැ. රහත්හු **අසෙඛමුනිහු** යැ. පසේ බුදුවරයෝ **පච්චෙකමුනිහු** යැ. තථාගත වූ අර්හත් සම්‍යක් සම්බුද්ධයෝ මුනිමුනිහු යයි කියනු ලැබෙත්.

9 මූඪ ප්‍රකෘති ඇති අවිඥ තෙම මෞනභාවය (නො බැණ සිටීම) හෙතු කොට ගෙන මුනි වූයේ නො වෙයි. තවද පණ්ඩිත වූ යමෙක් තුලාව ගෙන සිටියක්හු සෙයින් උත්තම වූ ශීල සමාධ්‍යාදිය ගෙන —

10 අකුශල ධර්මයන් දුරු කෙරේ ද, හේ මුනි නම් වෙයි. යට කී කරුණෙන් හෙතෙම මුනි වූයේ යැ යමෙක් ස්කන්ධාදි ලොකයෙහි අධ්‍යාත්ම බාහිරාදී උභයාර්ථයන් දැන ගනී ද, එ කරුණෙන් හෙතෙම මුනි යයි කියනු ලැබේ.

11 යමෙක් කුශලාකුශල ප්‍රභෙද වූ සදසත්ධර්මය ද සියලු ස්කන්ධාදි ලොකයෙහි අධ්‍යාත්ම බාහිරාදි ධර්මය ද දැන රාගාදි සඞ්ගය හා තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිජාලය ඉක්මවා සිටියේ ද ඒ ක්ෂීණාස්‍රව මුනි තෙමේ දෙවිමිනිසුන් විසින් පුදන ලදුයේ වේ.

සාධු වියාකරොහි යනු: එය මොනොවට පැවැසුව මැනැව, දෙසුව මැනැව, පැනවුව මැනැව, පිහිටුව මැනැව, විවෘත කළ මැනැව, විභාග කළ මැනැව, නො ගැඹුරු කළ මැනැව, ප්‍රකාශ කළ මැනැව තුයි. 'තං මෙ මුනි සාධු වියාකරොහි' යනු වේ.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති: තථා හි තෙ විදිතො තුලිතො තීරිතො විභූතො විභාවිතො එස ධම්මොති 'තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො'' තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො
අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදිඞ්ඝ බ්‍රෑහි,
කථන්නු ධීරා විතරන්ති ඔඝං
ජාතිජරං[1] සොකපරිද්දවඤ්ච,
තං මෙ මුනි සාධු වියාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො''ති.

4–5

කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මං (මෙත්තගූති භගවා)
දිට්ඨෙ ධම්මෙ[2] අනීතිහං[3]
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මන්ති: 'ධම්ම'න්ති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං, චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ[4] චත්තාරො සම්මප්පධානෙ[5] චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ[6] පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ[7] අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං කිත්තයිස්සාමි, ආචික්ඛිස්සාමි දෙසෙස්සාමි පඤ්ඤපෙස්සාමි පට්ඨපෙස්සාමි විවරිස්සාමි විභජිස්සාමි උත්තානිකරිස්සාමි පකාසෙස්සාමීති 'කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මං' **මෙත්තගූති භගවාති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති.

දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහන්ති: 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ'ති දිට්ඨෙ ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මෙ තුලිතෙ ධම්මෙ තීරිතෙ[8] ධම්මෙ විභූතෙ ධම්මෙ විභාවිතෙ ධම්මෙ, සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චාති –පෙ– යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති දිට්ඨෙ ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මෙ තුලිතෙ ධම්මෙ තීරිතෙ ධම්මෙ විභූතෙ ධම්මෙ විභාවිතෙ ධම්මෙති එවම්පි 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ'.[9] අථවා දුක්ඛෙ දිට්ඨෙ දුක්ඛං කිත්තයිස්සාමි,[10] සමුදයෙ දිට්ඨෙ සමුදයං

1. ජාතිං ජරං–මජසං, ජාතිජ්ජරං–ස්‍යා
2. දිට්ඨෙව ධම්මෙ –ව,සු
3. අනීතිහං –මජසං, ස්‍යා
4. සතිපට්ඨානා –ව, ක
5. සම්මප්පධානා – ව, ක
6. ඉද්ධිපාද –ව, ක
7. සත්තබොජ්ඣඞ්ගා –ව, ක
8. තිරිතෙ – ස්‍යා
9. දිට්ඨ ධම්මෙ කථයිස්සාමි–මජසං,ස්‍යා
10. කථයිස්සාමි – ව, ක, වි, – මජසං, ස්‍යා

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො යනු: යම් හෙයකින් මුඹ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්නා ලද ද තුලනය කරන ලද ද තීරණය කරන ලද ද ප්‍රකට කරන ලද ද වඩන ලද ද එහෙයිනැයි, 'තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො–පෙ–තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො' යි.

4–5.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: "මෙත්තගූ මාණවකය), ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ දක්නා ලද දුඃඛාදි ධර්මයෙහි නොහොත් මෙ අත්බැව්හි මැ ආත්මප්‍රත්‍යක්ෂ වූ යම් දහමක් දැන ලොවැ විසත්තිකා සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් ඒ නිර්වාණධර්මය ද නිර්වාණගාමිනී ප්‍රතිපද් ධර්මය ද තොපට ප්‍රකාශ කරන්නෙමි."

කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මං යනු: ආදිකල්‍යාණ වූ මධ්‍යකල්‍යාණ වූ පර්‍ය්‍යවසානකල්‍යාණ වූ (අර්ථසම්පත්තියෙන්) සාර්ථ වූ (ව්‍යඤ්ජන සම්පත්තියෙන්) සව්‍යඤ්ජන වූ කෙවල (සකල) පරිපූර්ණ වූ පරිශුද්ධ වූ බ්‍රහ්මචර්‍ය්‍ය යැ. සතර සිව්වටන් යැ සතර සම්‍යක්ප්‍රධාන යැ සතර ඍද්ධිපාද යැ පඤ්චෙන්ද්‍රිය යැ පඤ්චබල යැ සප්තබොධ්‍යඞ්ග යැ ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගික මාර්ග යැ යළි නිර්වාණ ය ද නිර්වාණගාමිනීප්‍රතිපදව ද කීර්තනය කරන්නෙමි ප්‍රකාශ කරන්නෙමි, දෙසන්නෙමි, පනවන්නෙමි, පිහිටුවන්නෙමි, විවෘත කරන්නෙමි, විභාග කරන්නෙමි, නො ගැඹුරු කරන්නෙමි, පවසන්නෙමි නුයි 'කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මං' යනු වේ. **මෙත්තගූ'ති භගවා** යනු: බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතත්.

දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනිතිහං යනු: 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ' යනු: දක්නාලද දහම්හි දන්නා ලද දහම්හි තුලනය කරන ලද දහම්හි තීරණය කරන ලද දහම්හි ප්‍රකට වූ දහම්හි වැඩූ දහම්හි, 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ' යි...යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් වේ ද එ හැම නිරොධස්වභාවය ඇතැ'යි දක්නා ලද දහම්හි දන්නා ලද දහම්හි තුලනය කරන ලද දහම්හි තීරණය කරනලද දහම්හි ප්‍රකට වූ දහම්හි වැඩූ දහම්හි නුයි මෙසේ 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ' යනු වේ. **නොහොත්** දුක (ලක්ෂණ රස සහිත වැ) දක්නා ලද කල්හි දුක කියන්නෙමි.

කිත්තයිස්සාමි, නිරොධෙ දිට්ඨෙ නිරොධං කිත්තයිස්සාමි, මග්ගෙ දිට්ඨෙ මග්ගං කිත්තයිස්සාමී'ති එවම්පි 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ'. අථවා දිට්ඨෙ ධම්මෙ සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එහිපස්සිකං ඔපනයිකං[1] පච්චත්තං වෙදිතබ්බං විඤ්ඤූහීති එවම්පි 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ'. අනිතිහන්ති න ඉතිහිතිහං න ඉතිකිරාය න පරම්පරාය න පිටකසම්පදාය න තක්කහෙතු න නයහෙතු න ආකාරපරිවිතක්කෙන න දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා සාමං සයං අභිඤ්ඤාතං අත්තපච්චක්ඛං ධම්මං, තං කථයිස්සාමීති 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනිතිහං'.

යං විදිත්වා සතො චරන්ති: යං විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා'ති -පෙ-'සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති -පෙ- 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. සතොති චතූහි කාරණෙහි සතො: කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො -පෙ- සො වුච්චති 'සතො'. චරන්ති චරන්තො විහරන්තො ඉරියන්තො වත්තෙන්තො පාලෙන්තො යපෙන්තො යාපෙන්තොති 'යං විදිත්වා සතො චරං'.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති: 'විසත්තිකා' වුච්චති තණ්හා, 'යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං'[a] විසත්තිකාති කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා: විසතාති[2] විසත්තිකා, විසාලාති විසත්තිකා, විසටාති විසත්තිකා[3] විසමාති විසත්තිකා, විසක්කතීති විසත්තිකා, විසංහරතීති විසත්තිකා, විසංවාදිකාති විසත්තිකා, විසමූලාති විසත්තිකා, විසඵලාති විසත්තිකා, විසපරිභොගාති විසත්තිකා. විසාලා වා පන සා තණ්හා රූපෙ සද්දෙ ගන්ධෙ රසෙ ඵොට්ඨබ්බෙ කුලෙ ගණෙ ආවාසෙ ලාභෙ යසෙ පසංසාය සුඛෙ චීවරෙ පිණ්ඩපාතෙ සෙනාසනෙ ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙ කාමධාතුයා, රූපධාතුයා, අරූපධාතුයා, කාමභවෙ රූපභවෙ අරූපභවෙ

1. ඔපනෙය්‍යිකං -ම ඡ සං
2. විසතොති විසත්තිකා - ච, වි, ක
3. විසතාති විසත්තිකා - ච, වි, ක
a ධම්මසඞ්ගණී - නික්ඛෙපකණ්ඩ

සමුදය දක්නාලද කල්හි සමුදය කියන්නෙමි, මාර්ගය දක්නා ලද කල්හි මාර්ගය කියන්නෙමි, නිරොධය දක්නා ලද කල්හි නිරොධය කියන්නෙමි, නුයි මෙසේ ත් 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ' යනු වේ. **නොහොත්** මෙ අත්බැව්හි තමා විසින් දක්ක යුතු යැ කල් නො යවා පල දෙන්නේ යැ 'එව බලව' යන විධියට නිසි යැ තමන් තමන් සිත්හි එළවීමට නිසි යැ නුවණැතියන් විසින් තමන් තමන් සිත්හි ලා දතයුතු යැ' යි මෙසේ ත් 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ 'යනු වේ. **අනිතිහං** යනු: 'මෙසේ මෙසේ ලැ'යි නො වැ 'මෙසේ වී ලැ' යි නො වැ පරම්පරාකථාවෙන් නො වැ පිටකසම්පදායෙන් නො වැ තර්කහේතුවෙන් නො වැ න්‍යායහේතුවෙන් නො වැ (මේ මැනැ වැ යි) ආකාර සැලැකීමෙන් නො වැ අප විසින් විශ්වාසා ගන්නා ලද දෘෂ්ටිය හා සම යයි නො වැ ඇමූ මැ තමන්මැ තමන් විසින් අවබෝධ කළ තමහට ප්‍රත්‍යක්ෂ වූ ධර්ම යැ, එය කියන්නෙමි නුයි 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනිතිහං' යනු වේ.

යං විදිත්වා සතො චරං යනු: යමක් විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට, 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍ය හ'යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට, 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්හ'යි– 'හැම දහම්හු අනිත්‍යහ'යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට. **සතො** යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ, කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇතියේ ......හේ 'සිහි ඇතියේ' යයි කියනු ලැබෙයි. **චරං** යනු: සරනුයේ වාසය කරනුයේ ඉරියව් පවත්වනුයේ පවත්නේ, පාලනය කරනුයේ යාපනය කරනුයේ යැපෙනුයේ නුයි 'යං විදිත්වා සතො චරං' යනු වේ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං යනු: තෘෂ්ණාව 'විසත්තිකා' යි කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ......අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. **විසත්තිකා** යනු: කවර අරුතෙකින් 'විසත්තිකා' නම් වූ යැ යත්: විසෘත වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විශාල වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විසෘෂ්ට වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විශෙෂ යෙන් සහ්‍ය (සහනය කළ හැකි) වන හෙයින් විසත්තිකා යැ; චෙසෙයින් සිත හකුළුවන හෙයින් හෝ දුඃඛ විෂය එළවන හෙයින් හෝ විසත්තිකා යැ (අනිත්‍යාදිය) විසංවාදන කරන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විෂමූල හෙයින් විසත්තිකා යැ විෂඵල හෙයින් විසත්තිකා යැ විෂපරිභොග හෙයින් විසත්තිකා යැ, යළි විශාල වූ ඒ තෘෂ්ණාව රූපයෙහි ශබ්දයෙහි ගන්ධ යෙහි රසයෙහි ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෙහි, කුලයා කෙරෙහි ගණයා කෙරෙහි ආවාසයෙහි ලාභයෙහි යශස්හි ප්‍රශංසායෙහි සුඛයෙහි, චීවරයෙහි පිණ්ඩ පාතයෙහි ශයනාසනයෙහි ගිලානප්‍රත්‍යයෙහි, කාමධාතුයෙහි රූප ධාතු යෙහි අරූපධාතුයෙහි, කාමභවයෙහි රූපභවයෙහි අරූපභවයෙහි

සඤ්ඤාභවෙ අසඤ්ඤාභවෙ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ, එකවොකාරභවෙ චතුවොකාරභවෙ පඤ්චවොකාරභවෙ, අතීතෙ අනාගතෙ පච්චුප්පන්නෙ, දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු විසතා විත්ථතාති 'විසත්තිකා'. ලොකෙති අපායලොකෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙ ඛන්ධලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙ. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති** ලොකෙ වෙසා විසත්තිකා[1] ලොකෙවෙතං විසත්තිකං සතො තරෙය්‍ය, උත්තරෙය්‍ය පතරෙය්‍ය සමතික්කමෙය්‍ය වීතිවත්තෙය්‍යාති 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

තෙනාහ භගවා:

කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මං (මෙත්තගූති භගවා)
දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහං
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තික'න්ති.

4-6

තං චාහං අභිනන්දාමි
මහෙසි ධම්මමුත්තමං
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

තං චාහං අභිනන්දාමීති: 'ත'න්ති තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං[2] දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨිං[3] අභිනන්දාමීති නන්දාමි මොදාමි අනුමොදාමි ඉච්ඡාමි සාදියාමි යාචාමි පත්ථයාමි පිහයාමි අභිජප්පාමීති 'තඤ්චාහං අභිනන්දාමි'.

මහෙසි ධම්මමුත්තමන්ති: 'මහෙසී'ති මහෙසි භගවා; මහන්තං සීලක්ඛන්ධං එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසී' මහන්තං සමාධික්ඛන්ධං මහන්තං පඤ්ඤාක්ඛන්ධං – මහන්තං විමුත්තික්ඛන්ධං – මහන්තං විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසී'

---

1. යා සා ලොකෙ විසත්තිකා—ස්‍යා
2. බ්‍යප්පථං—ස්‍යා
3. අනුසිට්ඨං – මජසං
අනුසන්ධිං –ච, වි, ක, ප, ස්‍යා

සංඥාභවයෙහි අසංඥාභවයෙහි නෛවසංඥානාසංඥාභවයෙහි එකස්කන්ධ භවයෙහි චතුඃස්කන්ධ භවයෙහි පඤ්චස්කන්ධභවයෙහි, අතීතකාලයෙහි අනාගතකාලයෙහි ප්‍රත්‍යුත්පන්නකාලයෙහි, දෘෂ්ටශ්‍රැතමුතවිඥෙයධර්ම යන්හි විසෘත විස්තෘත නුයි ''විසත්තිකා' නම්. **ලොකෙ** යනු: අපායලොක යෙහි මනුෂ්‍යලොකයෙහි දෙවලොකයෙහි ස්කන්ධලොකයෙහි ධාතු ලොකයෙහි ආයතනලොකයෙහි යි. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං** යනු: මේ විසත්තිකා තොමෝ ස්කන්ධලොකයෙහි මැ වෙයි. සකන්ධලොක යෙහි මැ පවත්නා වූ මේ විසත්තිකා සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව සිහි ඇතියේ (කාමයන් දුරු කෙරෙමින්) තරණය කරන්නේ යැ, (කෙලෙසුන් දුරු කෙරෙමින්) උත්තරණය කරන්නේ යැ, (ප්‍රතිෂ්ඨාහෙතු සිඳිමින්) ප්‍රතරණය කරන්නේ යැ (සසර ඉක්මවමින්) සමතික්‍රමණය කරන්නේ යැ, (ප්‍රතිසන්ධි යට අභව්‍යොත්පත්තික කෙරෙමින්) ඉක්මවන්නේ නුයි 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

'කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මං–පෙ–තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං' යී.

4–6.

මහර්ෂීන් වහන්ස, ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ යම් දහමක් දැන ලෙෑවැ විසත්තිකා (තෘෂ්ණා) ව තරණය කරන්නේ නම්, මම මුඹ වහන්සේ ගේ ඒ (ධර්මද්‍යොතක) වචනය ද රුස්මි. උත්තම වූ ඒ ධර්මය ද රුස්මි.

තඤ්චාහං අභිනන්දාමි යනු: තං' යනු, මුඹ වහන්සේ ගේ කියමන වාක්‍යපථය දේශනය අනුශාසනය අනුශාසනිය. නන්දාමි යනු: සතුටු වෙමි. මුදිත වෙමි, අනුමෝදන් වෙමි, රුස්මි, ඉවසමි, අයදිමි, ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙමි, ඉස්නෙමි, අභිජල්පනය කෙරෙම් නුයි 'තඤ්චාහං අභිනන්දාමි' යනු වේ.

මහෙසි ධම්මමුත්තමං යනු: බුදුහු මහර්ෂි යැ: මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එෂණ – ගවෙෂණ – පයෙෂණ කෙළේ නුයි මහර්ෂි යැ, මහත් වූ සමාධි ස්කන්ධය– මහත් වූ ප්‍රඥා ස්කන්ධය– මහත් වූ විමුක්තිස්කන්ධය– මහත් වූ විමුක්තිඥාන දර්ශනස්කන්ධය එෂණ ගවෙෂණ පයෙෂණ කෙළේ නුයි මහර්ෂි යැ,

මහතො තමොකායස්ස[1] පදාලනං එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසි' මහතො විපල්ලාසස්ස පභෙදනං එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසි' මහතො තණ්හාසල්ලස්ස අබ්බූහනං[2] එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසි' මහතො දිට්ඨිසඞ්ඝාටස්ස[3] විනිවෙඨනං එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසි'. මහතො මානධජස්ස පාතනං එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසි'. මහතො අභිසංඛාරස්ස වූපසමං එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසි'. මහතො ඔඝස්ස නිත්ථරණං එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසි'. මහතො භාරස්ස නික්ඛෙපනං.[4] එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසි'. මහතො සංසාරවට්ටස්ස උපච්ඡෙදං එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසි'. මහතො සන්තාපස්ස නිබ්බාපනං එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසි'. මහතො පරිළාහස්ස පටිප්පස්සද්ධිං.[5] එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසි'. මහතො ධම්මධජස්ස උස්සාපනං එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසි'. මහන්තෙ සතිපට්ඨානෙ මහන්තෙ සම්මප්පධානෙ මහන්තෙ ඉද්ධිපාදෙ – මහන්තානි ඉන්ද්‍රියානි මහන්තානි බලානි – මහන්තෙ බොජ්ඣඞ්ගෙ – මහන්තං අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං – මහන්තං පරමත්ථං අමතං නිබ්බානං එසි ගවෙසි පරියෙසීති 'මහෙසි'. මහෙසක්ඛෙහි[6] වා සත්තෙහි එසිතො ගවෙසිතො පරියෙසිතො කහං බුද්ධො කහං භගවා, කහං දෙවදෙවො, කහං නරාසභො'ති 'මහෙසි'.

ධම්මමුත්තමන්ති 'ධම්මමුත්තමං' වුච්චති අමතං නිබ්බානං, යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං, උත්තමන්ති අග්ගං සෙට්ඨං විසෙට්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං පවරං ධම්මන්ති මහෙසි ධම්මමුත්තමං.

යං විදිත්වා සතො චරන්ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා'ති – 'සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති –පෙ– 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. සතොති චතූහි කාරණෙහි සතො: කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො, වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනා – චිත්තෙ චිත්තානුපස්සනා – ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො –පෙ– සො වුච්චති 'සතො'. චරන්ති චරන්තො විහරන්තො ඉරියන්තො වත්තෙන්තො පාලෙන්තො යපෙන්තො යාපෙන්තොති 'යං විදිත්වා සතො චරං'

1. මහතො මොහකායස්ස–ප–
2. අබ්බහනං– මජසං
3. දිට්ඨිසඞ්ඝාතස්ස – ම ජ සං
4. නික්ඛෙපනං – ස
5. පටිප්පස්සද්ධං – ම ජ සං
6. මහෙසක්ඛෙහිවා –ච–වි–ක

මහත් වූ තමස්කායයාගේ ප්‍රදලනය, මහත් වූ විපයර්‍යාසයා ගේ බිඳීම, මහත් වූ තෘෂ්ණාශල්‍යය ඉදිරීම, මහත් වූ දෘෂ්ටිසංඝාටය ලිහීම, මහත් වූ මානධ්වජය ලිහලීම, මහත් වූ අභිසංස්කාරය සන්හිඳුවීම, මහත් වූ ඔඝය තරණය කිරීම, මහත් වූ (පස්කඳ) බර බහා තැබීම, මහත් වූ සසරවට සිඳීම, මහත් වූ (කෙලෙස්) තැවුලිය නිවීම, මහත් වූ (ක්ලෙශ) පරිදහය සන්හිඳුවීම, මහත් වූ ධර්මධ්වජය එසැවීම එෂණ ගවෙෂණ පයෙෂණ කෙළේ නුයි මහර්ෂි යැ, මහත් වූ සතිපට්ඨානයන්- මහත් සම්‍යක් ප්‍රධානයන්– මහත් ඍද්ධිපාදයන්– මහත් ඉන්ද්‍රියයන්– මහත් බලයන්– මහත් බොධ්‍යඞ්ගයන්– මහත් වූ ආර්‍යඅෂ්ටාංගිකමාර්ගය– මහත් වූ පරමාර්ථ වූ අමාටහනිවන එෂණ ගවෙෂණ පයෙෂණ කෙළේ නුයි මහර්ෂි යැ. නොහොත් මහෙශාඛ්‍ය වූ සත්ත්වයන් විසින් 'කොහි යැ බුදුහු, කොහි යැ භාග්‍යවත්හු, කොහි යැ දෙවියනට දෙව්වූවෝ, කොහි යැ නර ශ්‍රෙෂ්ඨයෝ ය'යි එෂිත ගවෙෂිත පර්‍යොෂිත නුයි 'මහෙසි' යනු වේ.

ධම්මමුත්තමං යනු: අමාමහනිවන 'උතුම් දහමැ'යි කියනු ලැබෙයි: යමක් හැම සංස්කාරයන්ගේ සන්හිඳීම හැම උපධීන්ගේ හැරපීම තෘෂ්ණාක්ෂය විරාගය නිරොධය නිවන වේ ද, එය යි. උත්තමං යනු: අග්‍ර වූ ශ්‍රෙෂ්ඨ වූ අතිශයින් ශ්‍රෙෂ්ඨ වූ ප්‍රමුඛ වූ උතුම් වූ ප්‍රවර වූ දහම නුයි 'මහෙසිධම්මමුත්තමං' යනු වේ.

යං විදිත්වා සතො චරං යනු විදිත (දන්නාලද) කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට, 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්හ'යි–'හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි... යම් කිසිවක් සමුදය ස්වභාවය ඇත් නම් එහැම නිරොධ ස්වභාවය ඇතැ'යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට. සතො යනු: සතර කරුණෙකින් ස්මෘතිමත් වූයේ: කයෙහි කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානය වඩමින් ස්මෘතිමත් වූයේ, වේදනාවන්හි– චිත්තයෙහි–ධර්මයන්හි ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් ස්මෘතිමත් වූයේ... හෙතෙම 'ස්මෘතිමත් වූයේ' යි කියනු ලැබේ. චරං යනු: හැසිරෙනුයේ වෙසෙනුයේ ඉරියව් පවත්වනුයේ පවත්නේ රකෙනුයේ යැපෙනුයේ යාපනය කරනුයේ නුයි 'යං විදිත්වා සතො චරං' යනු වේ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති: 'විසත්තිකා' වුච්චති තණ්හා, යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං' විසත්තිකාති කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා -පෙ- විසටා විත්ථතාති 'විසත්තිකා' ලොකෙති අපායලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙ. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති** ලොකෙවෙසා විසත්තිකා, ලොකෙවෙතං[1] විසත්තිකං සතො තරෙය්‍ය උත්තරෙය්‍ය පතරෙය්‍ය සමතික්කමෙය්‍ය වීතිවත්තෙය්‍යාති 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො;

"තං චාහං අභිනන්දාමි
මහෙසි ධම්මමුත්තමං,
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තික'න්ති.

4-7

යං කිඤ්චි සම්පජානාසි[2] (මෙත්තගූති භගවා)
උද්ධං අධො තිරියං චාපි මජ්ඣෙ[3]
එතෙසු නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච
පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙ.

යං කිඤ්චි සම්පජානාසීති: යං කිඤ්චි පජානාසි ආජානාසි විජානාසි පටිවිජානාසි පටිවිජ්ඣසීති 'යං කිඤ්චි සම්පජානාසි. **මෙත්තගූති භගවාති** භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. භගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං 'භගවා'ති 'මෙත්තගූති භගවා'.

උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති: 'උද්ධං' වුච්චති[4] අනාගතං, 'අධො' වුච්චති අතීතං 'තිරියංචාපි මජ්ඣෙති පච්චුප්පන්නං 'උද්ධ'න්ති දෙවලොකො, 'අධො'ති නිරයලොකො තිරියං චාපි මජ්ඣෙති මනුස්ස ලොකො, අථවා උද්ධන්ති කුසලා ධම්මා, 'අධො'ති අකුසලා ධම්මා තිරියං චාපි මජ්ඣෙ'ති අබ්‍යාකතා ධම්මා, 'උද්ධ'න්ති අරූපධාතු, 'අධො'ති කාමධාතු, 'තිරියං චාපි මජ්ඣෙ'ති රූපධාතු, 'උද්ධන්ති සුඛා වෙදනා, 'අධො'ති දුක්ඛා වෙදනා, 'තිරියං චාපිමජ්ඣෙ'ති අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා, 'උද්ධ'න්ති උද්ධං පාදතලා 'අධො'ති අධො කෙසමත්ථකා, 'තිරියං චාපි මජ්ඣෙ'ති වෙමජ්ඣෙති උද්ධං අධො තිරියං චාපි මජ්ඣෙ.'

---

1. ලොකෙ වාතං විසත්තිකං -ච, වි, ක
2. සංජානාසි - ප
සංජානාමි - ච-වි-ක
3. තිරියං වාපි - කත්ථචි
4. උද්ධන්ති - ම ජ සං

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං යනු: තෘෂ්ණාව 'විසත්තිකා' යි කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. **විසත්තිකා** යනු: කවර අරුතෙකින් 'විසත්තිකා' නම් වූ යැ යත්: ...විසෘත විස්තෘත නුයි විසත්තිකා යැ. **ලොකෙ** යනු: අපාය ලොකයෙහි ... ආයතනලොකයෙහි යැ. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං** යනු: මේ විසත්තිකා තොමෝ ස්කන්ධලොකයෙහි මැ වෙයි, ස්කන්ධලොකයෙහි මැ පවත්නා වූ මෙ විසත්තිකා සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව ස්මෘතිමත් වූයේ තරණය කරන්නේ යැ උත්තරණය කරන්නේ යැ ප්‍රතරණය කරන්නේ යැ මොනොවට ඉක්ම යන්නේ යැ ඉක්ම පවත්නේ යි 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

''යඤ්චාහං අභිජානාමි – පෙ – තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං' යි.

4–7.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගූ මාණවකය,) (අනාගත කාලාදි) උඩ ද (අතීතකාලාදි) යට ද (වර්තමානකාලාදි) මැද සරස ද වූ යම් කිසි ධර්මජාතයක් තෙපි දන්නවූ නම් තෙල උද්ධාදි ධර්මයෙහි තෘෂ්ණාව ද දෘෂ්ටිනිවෙශනය ද අභිසංස්කාරවිඥානය ද දුරු කරව, දුරු කොට (දෙවැදෑරුම්) භවයෙහි නො සිටිනේ යි.

යං කිඤ්චි සම්පජානාසි යනු: දන්නෙහි වෙසෙසින් දන්නෙහි ප්‍රකර්ෂයෙන් දන්නෙහි මොනොවට දන්නෙහි සිතින් අවබොධ කරන්නෙහි නුයි 'යං කිඤ්චි සම්පජානාසි' යනු වේ. **මෙත්තගූ'ති භගවා** යනු: බුදුහු ඒ බමුණු නමින් අමතති. **භගවා** යනු: ගෞරවනාමයෙකි . . . මේ 'භගවා' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියක් නුයි 'මෙත්තගූ' ති භගවා' යනු වේ.

උද්ධං අධො තිරියඤ්චා' පි මජ්ඣෙ යනු: 'උද්ධං' යනු අනාගත යැ, 'අධො' යනු අතීත යැ, **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ** යනු වර්තමාන යැ. **උද්ධං** යනු දිව්‍ය ලොක යැ. **අධො** යනු නිරය ලොක යැ, **තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙ** යනු මනුෂ්‍යලොක යැ. නොහොත් **උද්ධං** යනු කුශලධර්මයෝ යැ, **අධො** යනු අකුශල ධර්මයෝ යැ, **තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙ** යනු අව්‍යාකෘතධර්මයෝ යැ. **උද්ධං** යනු අරූපධාතු යැ, **අධො** යනු කාමධාතු යැ, **තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙ** යනු රූපධාතු යැ. **උද්ධං** යනු සුඛවෙදනා යැ, **අධො** යනු දුක්ඛවෙදනා යැ, **තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙ** යනු අදුක්ඛමසුඛ වෙදනා යැ. **උද්ධං** යනු පැතෙලෙන් උඩ, **අධො** යනු කෙස්මතුයෙන් යට, **තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙ** යනු දෙ මැද නුයි 'උද්ධං අධො තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙ' යනු වේ.

එතෙසු නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙති: 'එතෙසූ'ති ආචික්ඛිතෙසු දෙසිතෙසු පඤ්ඤපිතෙසු පට්ඨපිතෙසු විවරිතෙසු විභජිතෙසු උත්තානීකතෙසු පකාසිතෙසු. නන්දි වුච්චති තණ්හා, "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං" නිවෙසනන්ති ද්වෙ නිවෙසනා: තණ්හානිවෙසනා ච දිට්ඨිනිවෙසනා ච, කතමා තණ්හානිවෙසනා: යාවතා තණ්හාසඞ්ඛාතෙන -පෙ- අයං තණ්හානිවෙසනා. කතමා දිට්ඨිනිවෙසනා: වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි -පෙ- අයං දිට්ඨිනිවෙසනා. **පනුජ්ජ විඤ්ඤාණන්ති** පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං, ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං, එතෙසු නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච අභිසංඛාරසහගතඤ්ච විඤ්ඤාණං නුජ්ජ පනුජ්ජ නුද පනුද ජහ පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තීකරොහි අනභාවං ගමෙහීති 'එතෙසු නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං.'

භවෙ න තිට්ඨෙති: 'භවා'ති ද්වෙ භවා: කම්මභවො ච පටිසන්ධිකො ච පුනබ්භවො. කතමො කම්මභවො: පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරො, අයං කම්මභවො. කතමො පටිසන්ධිකො පුනබ්භවො: පටිසන්ධිකො රූපං වෙදනා[1] සඤ්ඤා සඞ්ඛාරා විඤ්ඤාණං, අයං පටිසන්ධිකො පුනබ්භවො. **භවෙ න තිට්ඨෙති** නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච අභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණඤ්ච කම්මභවඤ්ච පටිසන්ධිකඤ්ච පුනබ්භවං පජහන්තො විනොදෙන්තො බ්‍යන්තීකරොන්තො අනභාවං ගමෙන්තො කම්මභවෙ න තිට්ඨෙය්‍ය, පටිසන්ධිකෙ පුනබ්භවෙ න තිට්ඨෙය්‍ය, න සන්තිට්ඨෙය්‍යාති 'පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙ.'

තෙනාහ භගවා;

"යං කිඤ්චි සම්පජානාසි (මෙත්තගූති භගවා)
උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ,
එතෙසු නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච
පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙ"ති

1. රූප වෙදනා - සයා

එතෙසු නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙ යනු: **එතෙසු** යනු: කියන ලද, දෙසන ලද, පනවන ලද, පිහිටුවනලද විවර කරන ලද, විභාග කරන ලද, නො ගැඹුරු කරන ලද, ප්‍රකාශ කරන ලද ධර්මයන්හි තෘෂ්ණාව 'නන්දි' යයි කියනු ලැබෙයි, යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් . . . අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද, එය යි. **නිවෙසනං** යනු: නිවෙශන දෙකෙකි: තෘෂ්ණා නිවෙශන ද දෘෂ්ටි නිවෙශන ද' යි. **තෘෂ්ණා නිවේශන** කවර යත්: යම්තාක් තෘෂ්ණා කොට්ඨාසයෙන් . . . මේ තෘෂ්ණා නිවෙශන යැ. දෘෂ්ටි නිවේශන කවර යත්: විංශද්වස්තුක වූ සත්කාය දෘෂ්ටි යැ . . . මේ දෘෂ්ටි නිවෙශන යි. **පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං** යනු: පුණ්‍යාභිසංස්කාර සහගත වූ විඥානයැ අපුණ්‍යාභි සංස්කාර සහගත වූ විඥානයැ ආනෙඤ්ජාභිසංස්කාර සහගත වූ විඥාන යි. තෙල දහම්හි නන්දියත් නිවෙශනයත් අභිසංස්කාර සහගත වූ විඥානයත්, හැරපියව, අතිශයින් හැරපියව, සිඳුව, අතිශයින් සිඳුව, හරුව, දුරු කරව, විගතාන්ත කරව, අනු අභාවයට යව නුයි 'එතෙසු නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං' යනු වේ.

භවෙ න තිට්ඨෙ යනු: **'භවා'** යනු භව දෙකෙකි: කර්මභවය ද ප්‍රතිසන්ධි සංඛ්‍යාත පුනර්භවය ද යි. **කර්මභවය** කවර යත්: පුණ්‍යාභිසංස්කාර යැ අපුණ්‍යාභිසංස්කාර යැ ආනෙඤ්ජාභිසංස්කාර යි. මේ කර්මභව නම් වෙයි. **ප්‍රතිසන්ධිසංඛ්‍යාත පුනර්භවය** කවර යත්: ප්‍රතිසන්ධියෙහි වූ රූප යැ වෙදනා යැ සංඥා යැ සංස්කාර යැ විඥාන යැ යන යම් ධර්ම කෙනෙක් වෙත් ද, මේ ප්‍රති සන්ධික පුනර්භවය වේ. **භවෙ න තිට්ඨෙ** යනු: නන්දිය ත් නිවෙශනයත් අභිසංස්කාර සහගත විඥානයත් කර්මභවය ත් ප්‍රතිසන්ධික පුනර්භවයත් හැරපියනුයේ දුරු කරනුයේ විගතාන්ත කරනුයේ අනු අභාවයට පත් කරනුයේ කර්මභවයෙහි නො සිටුනේ යැ ප්‍රතිසන්ධික පුනර්භවයෙහි නො සිටුනේ යැ මොනොවට නො සිටුනේ යැ නුයි 'පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙ' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"යං කිඤ්චි සම්පජානාසි–පෙ–පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං භවෙ න තිට්ඨෙ"යි.

4–8

එවංවිහාරී සතො අප්පමත්තො
භික්ඛු චරං හිත්වා මමායිතානි,
ජාතිං ජරං[1] සොකපරිද්දවඤ්ච[2]
ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛං.

එවංවිහාරී සතො අප්පමත්තොති 'එවංවිහාරී'ති: නන්දිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච අභිසංඛාරසහගතවිඤ්ඤාණඤ්ච කම්මභවඤ්ච පටිසන්ධිකඤ්ච පුනබ්භවං පජහන්තො විනොදෙන්තො බ්‍යන්තීකරොන්තො අනභාවං ගමෙන්තොති 'එවංවිහාරී'. **සතොති:** චතූහි කාරණෙහි සතො: කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානං භාවෙන්තො –පෙ– සො වුච්චති සතො. **අප්පමත්තොති:** සක්කච්චකාරී සාතච්චකාරී අට්ඨිතකාරී අනොලීනවුත්තී අනික්ඛිත්තච්ඡන්දො අනික්ඛිත්තධුරො අප්පමත්තො කුසලෙසු ධම්මෙසු. කථාහං අපරිපූරං වා සීලක්ඛන්ධං පරිපූරෙය්‍යං, පරිපූරං වා සීලක්ඛන්ධං තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාය අනුග්ගණ්හෙය්‍ය'න්ති[2] යො තත්ථ ඡන්දො ච වායාමො ච උස්සාහො ච උස්සොළ්හී ච අප්පටිවානී ච සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච ආතප්පං පධානං අධිට්ඨානං අනුයොගො අප්පමත්තො අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසු, කථාහං අපරිපූරං වා සමාධික්ඛන්ධං –පෙ– පඤ්ඤාක්ඛන්ධං– විමුත්තික්ඛන්ධං– විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං පරිපූරෙය්‍යං, පරිපූරං වා විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං තත්ථ තත්ථ පඤ්ඤාය අනුග්ගණ්හෙය්‍ය'න්ති[3]. යො තත්ථ ඡන්දො ච වායාමො ච උස්සාහො ච උස්සොළ්හී ච අප්පටිවානී ච සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච ආතප්පං පධානං අධිට්ඨානං අනුයොගො අප්පමත්තො අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසු, කථාහං අභිඤ්ඤාතං වා දුක්ඛං පරිජානෙය්‍යං, අප්පහීනෙ වා කිලෙසෙ පජහෙය්‍යං, අභාවිතං වා මග්ගං භාවෙය්‍යං, අසච්ඡිකතං වා නිරොධං සච්ඡිකරෙය්‍ය'න්ති යො තත්ථ ඡන්දො ච වායාමො ච උස්සාහො ච උස්සොළ්හී ච අප්පටිවානී ච සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච ආතප්පං පධානං අධිට්ඨානං අනුයොගො අප්පමත්තො අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසු'ති 'එවංවිහාරී සතො අප්පමත්තො.

1. ජාති ජරං – සු
2. සොකපරිදෙවං ච –පත–ඵ
3. අනුග්ගණ්හෙය්‍යාන්ති – ම ජ සං

4–8

මෙසේ වාසය කරනසුලු ස්මෘතිමත් වූ අප්‍රමත්ත වූ මහණ තෙම මමත්වයන් හැර පියා හැසිරෙනුයේ විද්වත් වූයේ මෙ සස්නෙහි මැ නොහොත් මෙ අත්බැව්හි මැ ජාතිය ද ජරාව ද සොක–පරිදෙව දුක ද දුරැලන්නේ යි.

එවං විහාරී සතො අප්පමත්තො යනු: **එවං විහාරී යි:** තන්දිය ත් නිවෙශනය ත් අභිසංස්කාර සහගත විඥානය ත් කර්මභවය ත් ප්‍රතිසන්ධික පුනර්භවය ත් හැරපියනුයේ දුරු කරනුයේ විහතාන්ත කරනුයේ අනු අභාවයට යවනුයේ නුයි 'එවං විහාරී' යනු වේ. **සතො** යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් .. හේ 'ස්මෘතිමත් වූයේ' යි කියනු ලැබෙයි. **අප්පමත්තො** යනු: කුසල් දහම්හි සකසා කරනුයේ සතත භාවයෙන් කරනුයේ නො නැවැත කරනුයේ නො හැකුළුණු පැවැතුම් ඇතියේ නො තැබූ ඡන්දය ඇතියේ නො තැබූ වීර්‍ය්‍ය ධුර ඇතියේ අප්‍රමත්ත වූයේ 'කිසෙයින් මම නො පිරිපුන් ශීලස්කන්ධය පුරම් දෝ හෝ පිරිපුන්ශීලස්කන්ධය හෝ ඒ ඒ තන්හි ප්‍රඥායෙන් අනුග්‍රහ කෙරෙම් දෝ හො'යි ඒ කුසල් දහම්හි යම් කර්තුකම්‍යතා කුශලච්ඡන්ද යෙක් වෑයමෙක් උත්සාහයෙක් අධිමාත්‍ර උත්සාහයෙක් නො පසුබස්නා වීර්‍ය්‍යයෙක් ස්මෘතියෙක් සම්ප්‍රඥානයෙක් කෙලෙස් තවන වීර්‍ය්‍යයෙක් ප්‍රධන් වීර්‍ය්‍යයෙක් අධිෂ්ඨානයෙක් අනුයොගයෙක් නොපමාවෙක් අප්‍රමාදයෙක් වේ ද, කිසෙයින් මම නො පිරිපුන් සමාධිස්කන්ධය . . . ප්‍රඥාස්කන්ධය . . . විමුක්තිස්කන්ධය . . . විමුක්තිඥානදර්ශනස්කන්ධය පුරම් දෝ හෝ පිරිපුන් විමුක්තිඥානදර්ශනස්කන්ධය හෝ ඒ ඒ තන්හි ප්‍රඥායෙන් අනුග්‍රහ කෙරෙම් දෝ හො' යි ඒ කුසල් දහම්හි යම් කර්තුකම්‍යතා කුශලච්ඡන්දයෙක් ව්‍යායාමයෙක් උත්සාහයෙක් අධිමාත්‍ර උත්සාහයෙක් නො පසුබස්නා වීර්‍ය්‍යයෙක් ස්මෘතියෙක් සම්ප්‍රඥානයෙක් කෙලෙස් තවන වීර්‍ය්‍යයෙක් ප්‍රධන් වීර්‍ය්‍යයෙක් අධිෂ්ඨානයෙක් අනුයොගයෙක් නොපමාවෙක් අප්‍රමාදයෙක් වේ ද, කිසෙයින් මම අපරිඥාත වූ දුඃඛය ඥාතපරිඥායෙන් දැනගනිම් දෝ හෝ නො පුහුන් කෙලෙස් හෝ ප්‍රහාණය කෙරෙම් දෝ හෝ නො වැඩූ මාර්ගය හෝ වඩම් දෝ හෝ නො පසක් කළ නිරොධය හෝ පසක් කෙරෙම් දෝ හො'යි ඒ කුසල් දහම්හි යම් ඡන්දයෙක් ව්‍යායාමයෙක් උත්සාහයෙක් අධිමාත්‍ර උත්සාහයෙක් නො පසුබස්නා වීර්‍ය්‍යයෙක් ස්මෘතියෙක් සම්ප්‍රඥානයෙක් කෙලෙස් තවන වීර්‍ය්‍යයෙක් ප්‍රධන් වීර්‍ය්‍යයෙක් අධිෂ්ඨානයෙක් අනුයෝගයෙක් නොපමාවෙක් අප්‍රමාදයෙක් වේ ද, එයින් යුක්ත නුයි 'එවං විහාරී සතො අප්පමත්තො' යනු වේ.

භික්ඛු චරං හිත්වා මමායිතානීති: 'භික්ඛූ'ති පුථුජ්ජන කල්‍යාණකො වා භික්ඛු සෙඛො වා[1] භික්ඛු. **චරන්ති:** චරන්තො විහරන්තො ඉරියන්තො වත්තෙන්තො පාලෙන්තො යපෙන්තො යාපෙන්තො. **මමායිතානීති:** ද්වෙ මමත්තා: තණ්හාමමත්තං ච දිට්ඨිමමත්තං ච -පෙ- ඉදං තණ්හාමමත්තං -පෙ- ඉදං දිට්ඨිමමත්තං. තණ්හාමමත්තං පහාය දිට්ඨිමමත්තං පටිනිස්සජ්ජිත්වා, මමත්තෙ ජහිත්වා චජිත්වා පජහිත්වා පරිච්චජිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති 'භික්ඛු චරං හිත්වා මමායිතානි.'

ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවං ච ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛන්ති: 'ජාතී'ති: යා තෙසං තෙසං සත්තානං -පෙ- **ජරන්ති:** යා තෙසං තෙසං සත්තානං -පෙ- **සොකොති:** ඤාතිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස -පෙ- **පරිද්දවන්ති**[2] ඤාතිබ්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස -පෙ- **ඉධාති:** ඉමිස්සා දිට්ඨියා -පෙ- ඉමස්මිං ලොකෙ. **විද්වාති:** විජ්ජාගතො ඤාණී විභාවී මෙධාවී. **දුක්ඛන්ති:** ජාතිදුක්ඛං -පෙ- දොමනස්සුපායාසදුක්ඛං. **ජාති ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛන්ති:** විජ්ජාගතො ඤාණී විභාවී මෙධාවී ඉධෙව ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච සොකපරිද්දවඤ්ච දුක්ඛඤ්ච පජහෙය්‍ය විනොදෙය්‍ය බ්‍යන්තීකරෙය්‍ය අනභාවං ගමෙය්‍යාති 'ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛං'.

තෙනාහ භගවා:

"එවංවිහාරී සතො අප්පමත්තො
භික්ඛු චරං හිත්වා මමායිතානි
ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච
ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛ"න්ති.

4-9

එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො
සුකිත්තිතං ගොතම නූපධීකං,
අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛං
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනොති: එත'න්ති: තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං[3] දෙසනං අනුසිට්ඨිං[4] **අභිනන්දාමීති** නන්දාමි අභිනන්දාමි මොදාමි අනුමොදාමි ඉච්ඡාමි සාදියාමි පත්ථයාමි පිහයාමි අභිජප්පාමි. **මහෙසිනොති** මහෙසි භගවා: මහන්තං සීලක්ඛන්ධං එසි ගවෙසි පරියෙසීති මහෙසි -පෙ- 'කහං නරාසභො'ති මහෙසීති 'එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො'

1. සෙක්ඛො වා - පන, ම ජ සං
2. පරිදෙවොති - හැම
3. බ්‍යපථං - ච-වි-ක-සා
4. අනුසිට්ඨං - ම ජ සං

භික්ඛු චරං හිත්වා මමායිතානි යනු: 'භික්ඛු' යි: පෘථග්ජන කල්‍යාණක මහණ හෝ වෙයි, ශෛක්ෂ මහණ හෝ වෙයි. **චරං** යනු: සරනුයේ වාසය කරනුයේ ඉරියව් පවත්වනුයේ පවත්නේ පාලනය කරනුයේ යැපෙනුයේ යාපනය කරනුයේ. **මමායිතානි** යනු: තෘෂ්ණා මමත්ව ද, දෘෂ්ටිමමත්ව ද යි මමත්ව දෙකෙකි . . . මේ තෘෂ්ණා මමත්ව යැ . . . මේ දෘෂ්ටි මමත්ව යැ. තෘෂ්ණාමමත්වය හැරපියා දෘෂ්ටිමමත්වය දුරු කොට මමත්ව යන් බැහැර කොට හැරපියා වෙසෙසින් බැහැර කොට දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනුඅභාවයට පත් කොට නුයි 'භික්ඛු චරං හිත්වා මමායිතානි' යනු වේ.

ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛං යනු: 'ජාති' යි: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ යම් . . . ජරං යි: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ යම් . . . **සොකො** යි: ඥාති ව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහු ගේ හෝ . . . **පරිදෙවො** යනු: ඥාතිව්‍යසනයෙන් පහස්නා ලද්දහු ගේ හෝ . . . **ඉධ** යනු: මේ දෘෂ්ටියෙහි . . . මේ මිනිස් ලොවැ. **විද්වා** යනු: ත්‍රිවිද්‍යාවට පැමිණියේ නැණැත්තේ විමසුම් නුවණැත්තේ තුලිතප්‍රඥා ඇත්තේ මෙහි මැ ජාතිය ත් ජරාව ත් සෝකයත් පරිදේවය ත් යන දුක බැහැර කරන්නේ යැ දුරු කරන්නේ යැ විගතාන්ත කරන්නේ යැ අනු අභාවයට යවන්නේ නුයි 'ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච, ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

''එවං විහාරී සතො අප්පමත්තො -පෙ- ඉධෙව විද්වා පජහෙය්‍ය දුක්ඛං යි.

4-9.

(ආයුෂ්මත් මෙත්තගූ මෙසේ කී.) මහර්ෂි වූ, මුඹ වහන්සේ ගේ තෙල වචනය පිළිගනිමි. ගෞතමයන් වහන්ස, (මුඹ වහන්සේ විසින්) නිරුපධි වූ නිර්වාණය මොනවට ප්‍රකාශ කරන ලද. යම් හෙයින් බුදුහු ඒකාන්තයෙන් වෘත්තදුඃඛය දුරුලූහු ද එහෙයින් මැ මුඹ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්නා ලද.

එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො, යනු: 'එතං' යි: මුඹ වහන්සේ ගේ කියමන, වාක්‍යපථය දේශනය අනුශාසනය දක්වා කීම පිළිගනිමි, (එයට) සතුටු වෙමි, (එය) අනුමෝදන් වෙමි, ඉස්නෙමි, ඉවසමි, ප්‍රාර්ථනා කෙරෙමි, ඊප්සා කෙරෙමි, අභිජල්පනය කෙරෙමි. **මහෙසිනො** යනු: කුමක් හෙයින් බුදුහු මහර්ෂි වෙත් ද? යත්: මහත් වූ, ශීලස්කන්ධය එෂණ ගවේෂණ පයෝෂණ කළාහු නු යි මහර්ෂි හ. . . . ''නරශ්‍රෙෂ්ඨයෝ කොහි යැ'' යි මහර්ෂි වෙත් නුයි 'එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො' යනු වේ.

සුකිත්තිතං ගොතම නූපධීකන්ති 'සුකිත්තිත'න්ති සුකිත්තිතං සුආචික්ඛිතං සුදෙසිතං සුපඤ්ඤපිතං සුපට්ඨපිතං සුවිවරිතං සුවිභජිතං සුඋත්තානීකතං සුපකාසිතන්ති 'සුකිත්තිතං'.

ගොතම නූපධීකන්ති උපධී වුච්චන්ති[1] කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච. උපධිපහානං උපධිවූපසමං උපධිපටිනිස්සග්ගං උපධිපටිප්පස්සද්ධිං[2] අමතං නිබ්බානන්ති 'සුකිත්තිතං ගොතමනූපධීකං'.

අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛන්ති' 'අද්ධා' ති ඒකංසවචනං[3] නිස්සංසයවචනං නික්කඞ්ඛාවචනං අද්වෙජ්ඣවචනං අද්වෙළ්හකවචනං නියොගවචනං[4] අපණ්ණකවචනං අවත්ථාපනවචනමෙතං 'අද්ධා'ති **භගවාති** ගාරවාධිවචනං -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං 'භගවා'ති. **පහාසි දුක්ඛන්ති** ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛං පහාසි පජහි විනොදෙසි බ්‍යන්තීකරොසි අනභාවං ගමෙසීති 'අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛං'.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති තථා හි තෙ විදිතො තුලිතො තීරිතො විභූතො විභාවිතො එස ධම්මො ති 'තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො
සුකිත්තිතං ගොතම නූපධීකං,
අද්ධාහි භගවා පහාසි දුක්ඛං
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො"ති.

4-10

**තෙ චාපි නූන පජහෙය්‍යු දුක්ඛං[5]
යෙ ත්වං මුනී අට්ඨිතං[6] ඔවදෙය්‍ය,
තං තං නමස්සාමි සමෙච්ච නාගං
අප්පෙව මං භගවා අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය.**

තෙ චාපි නූන පජහෙය්‍යු දුක්ඛන්ති: 'තෙචාපී'ති: ඛත්තියා ච බ්‍රාහ්මණා ච වෙස්සා ච සුද්දා ච ගහට්ඨා ච පබ්බජිතා ච දෙවා ච[7] මනුස්සා ච. **පජහෙය්‍යු දුක්ඛන්ති** ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛං පජහෙය්‍යුං විනොදෙය්‍යුං බ්‍යන්තීකරෙය්‍යුං අනභාවං ගමෙය්‍යුන්ති 'තෙ චාපි නූන පජහෙය්‍යු දුක්ඛං'.

---

1. වුච්චති – ච–වි–ක
2. උපධිපටිප්පස්සද්ධං – ම ඡ සං
3. ඒකංසාධිවචනං –ච–වි–ක
4. නිරොධවචනං –ච–වි–ක–මඡසං–පන
5. පජහෙය්‍ය දුක්ඛං – ච–වි–ක
නූනප්පජහෙය්‍යු දුක්ඛං – ම ඡ සං
6. අට්ඨිතං – පන
7. දෙවතා ච – ප–ච–ක

සුකිත්තිතං ගොතම නූපධීකං යනු: 'සුකිත්තිතං' යි: මොනොවට ප්‍රකාශ කරන ලද, මොනොවට කියන ලද, මොනොවට දෙසන ලද, මොනොවට පනවන ලද, මොනොවට පිහිටුවන ලද, මොනොවට විවෘත කරන ලද, මොනොවට විභාග කරන ලද, මොනොවට නො ගැඹුරු කරන ලද, මොනොවට පවසන ලද නුයි 'සුකිත්තිතං' යනු වේ. **ගොතම නූපධීකං** යනු: ක්ලෙශයෝ ද, ස්කන්ධයෝ ද, අභිසංස්කාරයෝ ද 'උපධි' යයි කියනු ලැබෙති. උපධි ප්‍රහාණය, උපධි සන්හිඳුවීම, උපධි හැරපීම, උපධි ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ද්ධිය අමාමහනිවන නුයි 'සුකිත්තිතං ගොතම නූපධීකං' යනු වේ.

අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛං යනු: 'අද්ධා' යනු: එකාන්ත වචන යැ, නිස්සංශය වචන යැ, නිසැක වචන යැ, අද්වෛධවචන යැ නො දෙහිත් වචන යැ, නියොග වචන යැ, අවිරුද්ධවචන යැ, සනිටුහන් වචනයෙකි. මේ 'අද්ධා' යනු. **භගවා** යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි . . . මේ 'භගවා' යනු අර්හත්ඵල සාක්ෂාත් කරණයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියෙකි. **පහාසි දුක්ඛං** යනු: ජාති දුක ජරා දුක ව්‍යාධි දුක මරණ දුක සොක–පරිදෙව දුක්ඛ–දොමනස්ස–උපායාස දුක දුරැලූහ, බැහැර කළහ, විනොදනය කළහ. විගතාන්ත කළහ, අනු අභාවයට යැවූහු නුයි 'අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛං' යනු වේ.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො යනු: ඒ එසේ මැ යි, මුඹ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්නා ලද, තුලනය කරන ලද, තීරණය කරන ලද, ප්‍රකට කරන ලද, විභාවනය කරන ලද නුයි 'තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

'එකාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො –පෙ– තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො' යි.

4–10.

මුනි වූ සර්වඥයන් වහන්ස, මුඹ වහන්සේ යම් කෙනකුන්ට සකසා (හැම කල්හි හෝ) ඔවා දෙන සේක් ද, ඔහුදු දුක් දුරැලන්නාහ'යි හඟිමි. බුද්ධනාගයන් වහන්ස, එහෙයින් එළඹ මුඹ වහන්සේ නමදිමි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට එක්වන් අවවාද කරන්නාහු නම් මැනැවි.

තෙපි නූනපජහෙය්‍යු දුක්ඛං යනු: 'තෙවා 'පි' යනු: ක්ෂත්‍රියයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද වෛශ්‍යයෝ ද ශුද්‍රයෝ ද ගෘහස්ථයෝ ද ප්‍රව්‍රජිතයෝ ද දෙවියෝ ද මිනිස්සු ද. **පජහෙය්‍යු දුක්ඛං** යනු: ජාති දුක ජරා දුක ව්‍යාධි දුක මරණ දුක සොක–පරිදෙව–දුක්ඛ–දොමනස්ස–උපායාස දුක දුරැලන්නාහ, බැහැර ලන්නාහ, විගතාන්ත කරන්නාහ, අනුඅභාවයට යවන්නාහු' යි 'තෙ වා'පි නූනපජහෙය්‍යු දුක්ඛං' යනු වේ.

යෙ ත්වං මුනී අවෙදියාති: ‘යෙති: ඛත්තියෙ ච බ්‍රාහ්මණෙ ච වෙස්සෙ ච සුද්දෙ ච ගහට්ඨෙ ච පබ්බජිතෙ ච දෙවෙ ච මනුස්සෙ ච. **ත්වන්ති:** භගවන්තං භණති. **මුනීති** ‘මොනං’ වුච්චති: **ඤාණං** –පෙ– සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනි. **අවෙදියාති:** අවෙදියා සඤ්ඤාපෙය්‍ය. ඔවදෙය්‍ය, අභිඤ්ඤං ඔවදෙය්‍ය, පුනප්පුනං ඔවදෙය්‍ය, අනුසාසෙය්‍යාති යෙ ත්වං මුනී අවෙදියා ඔවදෙය්‍ය.’

තං තං නමස්සාමි සමෙච්ච නාගාති: ‘තන්ති’ භගවන්තං භණති. **නමස්සාමීති** කායෙන වා නමස්සාමි, වාචාය වා නමස්සාමි, චිත්තෙන වා නමස්සාමි අන්වත්ථපටිපත්තියා වා නමස්සාමි, ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා වා නමස්සාමි, සක්කරොමි, ගරුකරොමි[1], මානෙමි, පූජෙමි. **සමෙච්චාති** සමෙච්ච අභිසමෙච්ච සමාගන්ත්වා අභිසමාගන්ත්වා සම්මුඛා තං නමස්සාමි. **නාගාති** නාගො ච භගවා, ‘ආගුං න කරොතීති නාගො, න ගච්ඡතීති නාගො, න ආගච්ඡතීති නාගො. කථං භගවා ආගුං න කරොතීති නාගො: ‘ආගු’ වුච්චති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජරාමරණීයා.

12 “ආගුං න කරොති කිඤ්චි ලොකෙ (සභියාති භගවා)
සබ්බසංයොගෙ විසජ්ජ බන්ධනානි,[1]
සබ්බත්ථ න සජ්ජති විමුත්තො
නාගො තාදී පවුච්චතෙ තථත්තා”ති. [a]

එවං භගවා ‘ආගුං න කරොතීති නාගො.

කථං භගවා න ගච්ඡතීති නාගො: භගවා න ඡන්දාගතිං ගච්ඡති, න දොසාගතිං ගච්ඡති, න මොහාගතිං ගච්ඡති, න භයාගතිං ගච්ඡති, න රාගවසෙන ගච්ඡති, න දොසවසෙන ගච්ඡති, න මොහවසෙන ගච්ඡති, න මානවසෙන ගච්ඡති, න දිට්ඨිවසෙන ගච්ඡති, න උද්ධච්චවසෙන ගච්ඡති, න විචිකිච්ඡාවසෙන ගච්ඡති, න අනුසයවසෙන ගච්ඡති, න වග්ගෙහි ධම්මෙහි යායති, නීයති වුය්හති සංහරීයති. එවං භගවා ‘න ගච්ඡතී’ති නාගො.

1. ගරුං කරොමි – ම ජ සං
2. සබ්බසංයොජනා විසජ්ජ –ව–වි–ක–පන
a. සුත්තනිපාත – සභියසුත්ත

යෙ ත්වං මුනී අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය යනු: 'යෙ' යනු: ක්ෂත්‍රියයන් ද බ්‍රාහ්මණයන් ද වෛශ්‍යයන් ද ශුද්‍රයන් ද ගෘහස්ථයන් ද ප්‍රව්‍රජිතයන් ද දෙවියන් ද මිනිසුන් ද. **ත්වං** යනු: භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අමතයි. **මුනී** යනු: ඥානය 'මොන' යයි කියනු ලැබේ . . . ඒ මුනි තෙම සඞ්ගජාලය ඉක්ම සිටුනේ යි. **අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය** යනු: නො නැවැත අවවාද කළ මැනැව, සකසා අවවාද කළ මැනැව, එක්වන් අවවාද කළ මැනැව, පුනපුනා අවවාද කළ මැනැව, අනුශාසනා කළ මැනැව නුයි 'යෙ ත්වං මුනී අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය' යනු වේ.

තං තං නමස්සාමි සමෙච්ච නාගං යනු: 'තං' යි බුදුන් අමතයි. **නමස්සාමි** යනු: කයින් හෝ නමදිමි, වචනයෙන් හෝ නමදිමි, සිතින් හෝ නමදිමි, අර්ථානුගත ප්‍රතිපත්තියෙන් හෝ නමදිමි, ධර්මානුධර්මප්‍රතිපත්තියෙන් හෝ නමදිමි, සත්කාර කෙරෙමි, ගරුකාර කෙරෙමි, මානනය කෙරෙමි, පූජනය කෙරෙමි. **සමෙච්ච** යනු: එළඹ ප්‍රතිවෙධ කොට හමු වැ සමීපයට පැමිණ හමුයෙහි මුඹ වහන්සේ නමදිමි. **නාගං** යනු: භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නාග ද වෙති: පව් නො කෙරෙත් නුයි නාග යැ, අගති වශයෙන් නො යෙත් නුයි නාග යැ, (ප්‍රහීණ කෙලෙසුන් කරා) නො එත් නුයි නාග යැ. කිසෙයින් බුදුහු පව් නො කෙරෙත් නුයි නාග නම් වෙත් ද යත්: සංක්ලෙශපක්ෂයෙහි වූ පුනර්භවය කරන්නා වූ දරථ සහිත වූ දුඃඛවිපාක ඇති ආයතිභවයෙහි ජාතිජරාමරණ පිණිස පවත්නා වූ ලාමක අකුශල ධර්මයෝ 'ආගු' යයි කියනු ලැබෙති.

12 (බුදුහු මෙසේ වදළහ: සභියමාණවකයෙහි,) යමෙක් ලොවැ අල්පමාත්‍ර වූ ද, පාපයක් නො කෙරේ ද හෙතෙම හැම සංයොගයෙහි බන්ධනයන් හැර පියා විමුක්ත වූයේ (ස්කන්ධාදි) කිසි තැනෙකැ නො ලැගෙයි, එබඳු වූ තාදී තෙම 'නාග' යයි කියනු ලැබේ.

මෙසෙයින් බුදුහු පව් නො කෙරෙත් නුයි 'නාග' නම් වෙති.

කි සෙයින්, බුදුහු අගතියට නො යෙත් නුයි 'නාග' නම් වෙත් ද යත්: බුදුහු ඡන්දයෙන් අගතියට නො යෙති, ද්වේෂයෙන් අගතියට නො යෙති, මෝහයෙන් අගතියට නො යෙති, භයෙන් අගතියට නො යෙති, රාග වශයෙන් නො යෙති, ද්වේෂ වශයෙන් නො යෙති, මොහ වශයෙන් නො යෙති, මාන වශයෙන් නො යෙති, දෘෂ්ටි වශයෙන් නො යෙති, ඖද්ධත්‍ය වශයෙන් නො යෙති, විචිකිත්සා වශයෙන් නො යෙති අනුශයවශයෙන් නො යෙති, ව්‍යග්‍ර ධර්මයන් විසින් නො යවනු ලැබෙති නො පමුණුවනු ලැබෙති, නුසුලනු ලැබෙති, නො ගෙන යනු ලැබෙත්. මෙසෙයින් නො යෙත් නුයි බුදුහු 'නාග' නම් වෙති.

කථං භගවා න ආගච්ඡතීති නාගො; සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති, න පච්චාගච්ඡති. සකදාගාමිමග්ගෙන–අනාගාමිමග්ගෙන–අරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති, න පච්චෙති, න පච්චාගච්ඡති. එවං න ආගච්ඡතී'ති 'නාගොති'. 'තං තං නමස්සාමි සමෙච්ච නාගං'.

අප්පෙව මං භගවා අට්ඨීතං ඔවදෙය්‍යාති. අප්පෙව මං භගවා අට්ඨීතං ඔවදෙය්‍ය, සක්කච්චං ඔවදෙය්‍ය, අභිණ්හං ඔවදෙය්‍ය, පුනප්පුනං ඔවදෙය්‍ය, අනුසාසෙය්‍යාති 'අප්පෙව මං භගවා අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො;

"තෙ චාපි නූන පජහෙය්‍යු දුක්ඛං
යෙ ත්වං මුනී අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය,
තං තං නමස්සාමි සමෙච්ච නාගං
අප්පෙව මං භගවා අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍යා"ති.

4–11

යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුං[1] ආභිජඤ්ඤා
අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං,
අද්ධා හි සො ඔඝමිමං අතාරි
තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකඞ්ඛො.

යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුං ආභිජඤ්ඤාති 'බ්‍රාහ්මණො'ති සත්තන්නං ධම්මානං බාහිතත්තා බ්‍රාහ්මණො: සක්කායදිට්ඨි බාහිතා හොති, විචිකිච්ඡා බාහිතා හොති, සීලබ්බතපරාමාසො බාහිතො හොති, රාගො බාහිතො හොති, දොසො බාහිතො හොති, මොහො බාහිතො හොති, මානො බාහිතො හොති, බාහිතාස්ස හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණීයා.

1. වෙදගුමාභිජඤ්ඤා – ම ජ සං
වෙදගුමභිජඤ්ඤා –ඩ–ඩී–ක

කිසෙයින් බුදුහු නො එත් නුයි 'නාග' නම් වෙත් ද? යත්: සෝවන් මඟින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රහීණ වූවාහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා පෙරළා නො එති, පසු වැ නො එති, ආපසු නො එති, සෙදගැමි මඟින් අනාගැමි මඟින් රහත් මඟින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රහීණ වූවාහු නම්, ඒ කෙලෙසුන් කරා පෙරළා නො එති, පසු වැ නො එති, ආපසු නො එති. මෙසෙයින් බුදුහු නො එති' 'නාග' වෙත් නුයි 'තං තං නමස්සාමි සමෙච්ච නාගං' යනු වේ.

අප්පෙව මං භගවා අට්ඨීතං ඔවදෙය්‍ය යනු: භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට නො කඩ කොට අවවාද කරන්නාහු නම් සකසා අවවාද කරන්නාහු නම් එක්වන් අවවාද කරන්නාහු නම් පුනපුනා අවවාද කරන්නාහු නම් අනුශාසනා කරන්නාහු නම් මැනැව නුයි 'අප්පෙව මං භගවා අට්ඨීතං ඔවදෙය්‍ය' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"තෙ වා'පි නූනපජහෙය්‍යු දුක්ඛං -පෙ- අප්පෙව මං භගවා අට්ඨීතං ඔවදෙය්‍ය" යි.

4–11.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගු මාණවකය,) තෙපි බාහිතපාපී බ්‍රාහ්මණ වූ යමක්හු මාර්ගඥානයෙන් නිවනට පැමිණියකු කොට (රාගාදි) කිඤ්චන රහිතයකු කොට කාමයෙහි ද භවයෙහි ද නො ඇලුණක්හු කොට දන්නවූ ද, ඒකාන්තයෙන් හෙතෙම මේ (කාමාදි) චතුරෝඝය තරණය කෙළේ යැ. ඕඝ තරණය කළා වූ ද (රාගාදි ඛිල රහිත වූ දුඃඛාදියෙහි) කාංක්ෂා රහිත වූ හෙතෙම නිර්වාණ පාරයට ගියේ යි.

යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුංආභිජඤ්ඤා යනු: බ්‍රාහ්මණෝ' යි සප්ත ධර්ම කෙනකුන් දුරු කළ බැවින් බ්‍රාහ්මණ යැ: සත්කාය දෘෂ්ටිය දුරු කරන ලද වෙයි, විචිකිත්සාව– ශීල ව්‍රත පරාමර්ශය–රාගය– ද්වේෂය– මොහය– මානය– දුරු කරන ලද වෙයි. ඔහු විසින් සාංක්ලෙශික වූ පුනර්භවය කරන්නා වූ දුක් සහිත වූ දුඃඛවිපාක ඇති ආයති භවයෙහි ජාතිජරාමරණය පිණිස පවත්නා වූ ලාමක අකුශල ධර්මයෝ දුරු කරන ලද්දහු වෙත්.

13. "බාහෙත්වා සබ්බපාපකානි (සභියාති භගවා)
විමලො සාධු සමාහිතො ඨිතත්තො,
සංසාරමතිච්ච කෙවලී සො
අසිතො තාදී පවුච්චතෙ ස බ්‍රහ්මා"[a]

වෙදගූති: 'වෙදෙ' වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණං -පෙ- සබ්බවෙද මතිච්ච වෙදගූ සො. අභිජඤ්ඤාති අභිජානෙය්‍ය, ආජානෙය්‍ය, විජානෙය්‍ය, පටිවිජානෙය්‍ය, පටිවිජ්ඣෙය්‍යාති 'යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුං අභිජඤ්ඤා.'

අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තන්ති: 'අකිඤ්චනං'ති: රාගකිඤ්චනං දොසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුච්චරිතකිඤ්චනං. යස්සෙතෙ කිඤ්චනා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති 'අකිඤ්චනො'. කාමාති: උද්දානතො ද්වෙ කාමා: වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා, භවාති: ද්වෙ භවා: කම්මභවො ච පටිසන්ධිකො ච පුනබ්භවො -පෙ- අයං පටිසන්ධිකො පුනබ්භවො.

අකිඤ්චනං කාම භවෙ අසත්තන්ති: අකිඤ්චනං පුග්ගලං කාමභවෙ ච අසත්තං අලග්ගං අලග්ගිතං අපළිබුද්ධං නික්ඛන්තං නිස්සටං විප්පමුත්තං[1] විසංයුත්තං විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරන්තන්ති 'අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං'

අද්ධා හි සො ඔඝමිමං අතාරීති: 'අද්ධා'ති: එකංසවචනං -පෙ- අවත්ථාපනවචනමෙතං 'අද්ධා'ති. ඔඝන්ති: කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං. අතාරීති: අතරි උත්තරි පතරි සමතික්කමි. වීතිවත්තයීති 'අද්ධා හි සො ඔඝමිමං අතාරි.'

---

a. සුත්තනිපාත - සභියසුත්ත
1. විප්පයුත්තං -අ-ච-වි-ක-පත

13. ('සභිය' යි අමතා බුදුහු මෙසේ වදළහ:) සියලු පාපධර්මයන් ප්‍රහීණ කොට එහෙයින් ම විගතමල වූ (ශ්‍රෙෂ්ඨ වූ) මාර්ගඵල සමාධියෙන් මොනොවට සමාහිත වූ, ලෝකධර්මයන්ගෙන් කම්පිත නො වන හෙයින් ස්ථිතාත්ම වූ සංසාර හේතු ඉක්ම සිටි, නිමවන ලද කෘත්‍ය ඇති හෙයින් කේවලී වූ, ඒ ක්ෂීණාශ්‍රව තෙම තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි නිඃශ්‍රය නැති හෙයින් 'අසිත' යයි ද ලෝක ධර්මයෙන් නිර්විකාර හෙයින් 'තාදී' යයි ද කියනු ලැබේ. හෙතෙම 'බ්‍රාහ්මණ' නම් වේ.

වෙදගූ යනු: සතර මාර්ගයන්හි ඥානය 'වෙද' යි කියනු ලැබෙයි. . . . හෙතෙම සියලු වෛරය ඉක්ම වෙදගූ වෙයි. **ආභිජඤ්ඤා** යනු: වෙසෙසින් දන්නේ යෑ එකත්තෙන් දන්නේ යෑ නොයෙක් අයුරින් දන්නේ යෑ ඒ ඒ කරුණු නිසා දන්නේ යෑ ප්‍රතිවෙධ කරන්නේ යෑ නුයි 'යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගූං ආභිජඤ්ඤා' යනු වේ.

අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං යනු: 'අකිඤ්චනං' යයි: රාග පළිබොධ යෑ ද්වේෂ පළිබොධ යෑ මොහ පළිබොධ යෑ මාන පළිබොධ යෑ දෘෂ්ටි පළිබොධ යෑ ක්ලෙශ පළිබොධ යෑ දුශ්චරිත පළිබොධ යි. යමක්හට මේ පළිබොධයෝ ප්‍රහීණ වූවාහු මුලුසුන් වූවාහු ව්‍යුපශාන්ත වූවාහු සන්හිඳුණාහු අභව්‍යොත්පත්තික (උපදනට නො නිසි) වූවාහු නුවණ ගින්නෙන් දවුණාහු වෙත් ද, හෙතෙම 'අකිඤ්චන' යි කියනු ලැබෙයි. **කාමා** යනු: උද්දාන විසින් වස්තුකාම යෑ ක්ලෙශකාම යෑ, යි කාම දෙකෙකි . . . මොහු වස්තුකාමහ'යි කියනු ලැබෙති . . . මොහු ක්ලෙශකාමහ' යි කියනු ලැබෙත්. **භවා** යනු: කර්මභවය ද ප්‍රතිසන්ධි සංඛ්‍යාත පුනර්භවය ද යි භව දෙකෙකි. . . . මේ ප්‍රතිසන්ධික පුනර්භව යෑ. **අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං** යනු: පළිබොධ රහිත පුඟුලක්හු කාමභවයෙහි ද නො ඇලුණු නො ලැගුණු නො ලග්නා ලද නො බැඳුණු නික්මුණු බැහැර වූ වෙසෙසින් මිදුණු විසංයුක්ත වූ විගතමර්‍යාද කළ සිතින් වාසය කරන්නාහු නුයි 'අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං' යනු වේ.

අද්ධා හි සො ඔඝමිමං අතාරි යනු: 'අද්ධා' යයි: ඒකාන්තවචන යෑ . . . තෙල 'අද්ධා' යනු සැනිටුහන් වචනයෙකි. **ඔඝං** යනු: කාමොඝ යෑ භවොඝ යෑ දිට්ඨොඝ යෑ අවිජ්ජොඝ යි. **අතාරි** යනු: තරණ-උත්තරණ-ප්‍රතරණ-සමතික්‍රමණ කෙළේ යෑ ඉක්ම (එලයෙහි) සිටියේ යෑ නුයි 'අද්ධා හි සො ඔඝමිමං අතාරි' යනු වේ.

තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකඞ්ඛොති: 'තිණ්ණො'ති: කාමොඝං තිණ්ණො,[1] භවොඝං තිණ්ණො, දිට්ඨොඝං තිණ්ණො, අවිජ්ජොඝං තිණ්ණො, සංසාරපථං තිණ්ණො, උත්තිණ්ණො නිත්තිණ්ණො[2] අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තො, සො වුත්ථවාසො[3] චිණ්ණචරණො ගතද්ධො ගතදිසො ගතකොටිකො පාලිතබ්‍රහ්මචරියො උත්තමදිට්ඨිප්පත්තො භාවිතමග්ගො පහීනකිලෙසො පටිවිද්ධාකුප්පො සච්ඡිකතනිරොධො. දුක්ඛං තස්ස පරිඤ්ඤාතං, සමුදයො පහීනො, මග්ගො භාවිතො, නිරොධො සච්ඡිකතො අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිඤ්ඤාතං, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤාතං, පහාතබ්බං පහීනං, භාවෙතබ්බං භාවිතං, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකතං. සො උක්ඛිත්තපලිඝො සඞ්කිණ්ණපරිඛො අබ්බූළ්හෙසිකො නිරග්ගළො අරියො පන්නද්ධජො පන්නභාරො විසඤ්ඤුත්තො පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනො ඡළඞ්ගසමන්නාගතො එකාරක්ඛො චතුරපස්සෙනො පනුණ්ණපච්චෙකසච්චො සමවයසට්ඨෙසනො අනාවිලසඞ්කප්පො පස්සද්ධකායසංඛාරො සුවිමුත්තචිත්තො සුවිමුත්තපඤ්ඤො කෙවලී වුසිතවා උත්තමපුරිසො පරමපුරිසො පරමප්පත්තිප්පත්තො.[4]

සො නෙව ආචිනාති, න අපචිනාති, අපචිනිත්වා ඨිතො, නෙව පජහති, න උපාදියති, පජහිත්වා ඨිතො, නෙව විසිනෙති, න උස්සිනෙති, විසිනෙත්වා ඨිතො. නෙව ධූපෙති, න සන්ධූපෙති, විධූපෙත්වා ඨිතො. අසෙඛෙන සීලක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතත්තා ඨිතො.

1. ඔතිණ්ණො – ස්‍යා
2. නිත්ථිණ්ණො – ම ඡ සං
3. වුට්ඨවාසො – ස්‍යා
4. පරම පත්තිප්පත්තො – ම ඡ සං

තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකඞ්ඛො යනු: තිණ්ණො යි: කාමෞඝය තරණය කෙළේ යැ භවෞඝය තරණය කෙළේ යැ දිට්ඨෞඝය තරණය කෙළේ යැ අවිජ්ජෞඝය තරණය කෙළේ යැ සසර කතර තරණය කෙළේ යැ උත්තරණය කෙළේ යැ නිස්තරණය කෙළේ යැ ඉක්ම වූයේ යැ මොනොවට ඉක්ම වූයේ යැ ඉක්ම සිටියේ යැ හෙතෙම (දශවිධ ආර්‍ය්‍ය වාසය) වැස නිමවූයේ, (ශීලය හා සමාධියෙහි) චීර්ණවශී වූයේ, සසර අද්දමග ඉක්ම වූයේ, (පෙර නො ගිය විරූ) නිවන් දෙසට ගියේ, (අනුපාදිශෙෂ නිර්වාණ) කොටියට පැමිණ සිටියේ, රක්ෂිත බ්‍රහ්මචරියවාස ඇත්තේ, උත්තම සම්‍යග්දෘෂ්ටියට පැමිණියේ, භාවිතමාර්ග ඇත්තේ, ප්‍රහීණ ක්ලෙශ ඇත්තේ, ප්‍රතිවේධ කළ (අර්හත්ඵල සංඛ්‍යාත) අකොප්‍යය ඇත්තේ, සාක්ෂාත්කෘත නිරොධ ඇත්තේ වෙයි. ඔහු විසින් දුක පිරිසිඳ දන්නා ලද යැ, සමුදය ප්‍රහාණය කරන ලද යැ, මාර්ගය වඩන ලද යැ, නිරොධය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන ලද. ස්ව ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතයුත්ත ස්වලක්ෂණාවබෝධයෙන් දන්නා ලද යැ, සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතයුත්ත සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දන්නා ලද යැ, ප්‍රහාණය කළ යුත්ත ප්‍රහාණය කරන ලද යැ, වැඩිය යුත්ත වඩන ලද යැ, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුත්ත ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන ලද. හෙතෙම නඟන ලද අවිද්‍යාපරිඝ ඇත්තේ යැ, සංකීර්ණ (විසුරුවන ලද) කර්මාභිසංස්කාර පරිඛා ඇත්තේ යැ, උදුරන ලද තෘෂ්ණා ඒෂිකා ඇත්තේ යැ, (ඔරම්භාගිය සංයොජන සංඛ්‍යාත) අගුළු රහිත යැ, ආර්‍ය්‍ය (නික්ලෙශ) යැ, හෙළන ලද මානධ්වජ ඇත්තේ යැ, තබන ලද (ස්කන්ධාදි) බර ඇත්තේ යැ, සංයොග රහිත යැ, (කාමච්ඡන්දදි) පඤ්චාංග විප්‍රහීණ යැ, ෂඩංග (උපේක්ෂායෙන්) සමන්වාගත යැ, (ස්මෘති සංඛ්‍යාත) එකාරක්ෂා ඇත්තේ යැ, (ප්‍රතිසෙවනාදි) චතුර්විධ අපශ්‍රයන් ඇත්තේ යැ, බැහැර කළ ප්‍රත්‍යෙක සත්‍යය ඇත්තේ යැ, මොනොවට හරන ලද සියලු එෂණා (සෙවීම්) ඇත්තේ යැ, නො කැළඹුණු සංකල්ප ඇත්තේ යැ, සන්හිඳුණු කාය සංස්කාර ඇත්තේ යැ, මොනොවට මිදුණු සිත් ඇත්තේ යැ, මොනොවට මිදුණු ප්‍රඥා ඇත්තේ යැ පරිපූර්ණ යැ. වුසූ බඹසර ඇත්තේ යැ, උත්තම පුරුෂ යැ, පරම පුරුෂ යැ, පරමප්‍රාප්තියට පැමිණියේ යි.

හෙතෙම (කුශලාකුශල විපාකය) රැස් නො කරයි, (ඵලයෙහි සිටි හෙයින් විපාක) විධ්වංසනය නො කෙරෙයි, කෙලෙසුන් නසා සිටියේ වෙයි, (අවිද්‍යමාන හෙයින් කෙලෙසුන්) නො මැ දුරු කෙරෙයි, (තෘෂ්ණා–මාන–දෘෂ්ටි විසින්) උපාදනය නො කෙරෙයි, (කෙලෙසුන්) දුරු කොට සිටියේ වෙයි, (තෘෂ්ණා වශයෙන්) නො මැ සීවනය (බැඳීම) කෙරෙයි, (මාන වශයෙන්) උත්කර්ෂණය නො කෙරෙයි, තෘෂ්ණා බන්ධනය දුරු කොට සිටියේ වෙයි, (කෙලෙස් ගිනි) නො මැ නිවයි, නො ද දල්වයි, නිවා සිටියේ වෙයි. අශෛක්ෂ වූ ශීලස්කන්ධයෙන් සමන්වාගත බැවින් සිටියේ

අසෙඛෙන සමාධික්ඛන්ධෙන-පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන- විමුත්තික්ඛන්ධෙන- විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතත්තා ඨිතො. සච්චං සම්පටිපාදියිත්වා[1] ඨිතො. එජං සමතික්කමිත්වා ඨිතො. කිලෙසග්ගිං පරියාදියිත්වා ඨිතො. අපරි ගමනතාය ඨිතො, කටං සමාදාය ඨිතො, මුත්තිපටිසෙවනතාය[2] ඨිතො. මෙත්තාය පාරිසුද්ධියා ඨිතො, කරුණාය-මුදිතාය -උපෙක්ඛාය පාරිසුද්ධියා ඨිතො, අච්චන්තපාරිසුද්ධියා ඨිතො, අතම්මයතාය,[3] පරිසුද්ධියා ඨිතො, විමුත්තත්තා ඨිතො, සන්තුසිතත්තා[4] ඨිතො, ඛන්ධපරියන්තෙ ඨිතො, ධාතුපරියන්තෙ ඨිතො, ආයතනපරියන්තෙ ඨිතො, ගතිපරියන්තෙ ඨිතො, උපපත්තිපරියන්තෙ ඨිතො, පටිසන්ධිපරියන්තෙ ඨිතො, භවපරියන්තෙ ඨිතො, සංසාරපරියන්තෙ ඨිතො, වට්ටපරියන්තෙ ඨිතො, අන්තිමෙ භවෙ ඨිතො, අන්තිමෙ සමුස්සයෙ ඨිතො, අන්තිමදෙහධරො අරහා.

14. “තස්සායං පච්ඡිමකොටි[5] – චරිමොයං සමුස්සයො,
ජාතිමරණ[6] සංසාරො – නත්ථි තස්ස පුනබ්භවො”ති

තිණ්ණො ච පාරන්ති 'පාරං' වුච්චති අමතං නිබ්බානං “යො සො සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං” සො පාරගතො පාරප්පත්තො[7] අන්තගතො අන්තප්පත්තො[8]. කොටිගතො කොටිප්පත්තො පරියන්තගතො පරියන්තප්පත්තො වොසානගතො වොසානප්පත්තො තාණගතො තාණප්පත්තො ලෙනගතො ලෙනප්පත්තො සරණගතො සරණප්පත්තො අභයගතො අභයප්පත්තො අච්චුතගතො අච්චුතප්පත්තො[9] අමතගතො අමතප්පත්තො[10] නිබ්බානගතො නිබ්බානප්පත්තො සො වුත්ථවාසො චිණ්ණචරණො[11] -පෙ- ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්භවො'ති 'තිණ්ණො ච පාරං'.

අඛිලොති රාගො ඛිලො දොසො ඛිලො මොහො ඛිලො කොධො ඛිලො උපනාහො ඛිලො -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා ඛිලා, යස්සෙතෙ ඛිලා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති 'අඛිලො.'

---

1. පටිපාදියිත්වා – ස්‍යා
2. විමුත්තිපටිසෙවනතාය – ම ඡ සං
3. අකම්මඤ්ඤතාය – ස්‍යා
4. සන්තුසිතත්තා – ම ඡ සං
5. පච්ඡිමකො භවෙ– ම ඡ සං, ස්‍යා
6. ජාතිජරාමරණ – ස්‍යා
7. පාරංගතො පාරංපත්තො – ව-වි-ක
8. අන්තංගතො අන්තංපත්තො ව-වි-ක
9. අච්චුතංගතො අච්චුතපත්තො –ප
අච්චන්තගතො අච්චන්තප්පත්තො-ව-වි-ක
10. අමතංගතො – අමතප්පත්තො–පන
11. සො වුච්චති චිණ්ණ චරණො – පන

අශෛක්ෂ වූ සමාධිස්කන්ධයෙන් — ප්‍රඥා ස්කන්ධයෙන් — විමුක්ති ස්කන්ධයෙන් — විමුක්තිඥානදර්ශන ස්කන්ධයෙන් සමන්වාගත බැවින් සිටියේ, චතුස්සත්‍යය ප්‍රතිවෙධ කොට සිටියේ, තෘෂ්ණාව ඉක්ම සිටියේ, කෙලෙස් ගිනි ගෙවා සිටියේ, සසර ගමන් නැති බැවින් සිටියේ, නයග්‍රහණයෙන් ගෙන සිටියේ, විමුක්ති ප්‍රතිසෙවන භාවයෙන් සිටියේ, මෛත්‍රීපාරිශුද්ධියෙන් සිටියේ, කරුණා - මෘදුතා — උපේක්ෂා පාරිශුද්ධියෙන් සිටියේ, අත්‍යන්ත පාරිශුද්ධියෙන් සිටියේ, අතම්මයතා (තෘෂ්ණා-දෘෂ්ටි-මානාභාව) පාරිශුද්ධියෙන් සිටියේ, (හැම කෙලෙසුන් කෙරෙන්) විමුක්ත බැවින් සිටියේ, සන්තුෂ්ට භාවයෙහි සිටියේ, ස්කන්ධ පර්යන්තයෙහි සිටියේ, ධාතු පර්යන්තයෙහි සිටියේ, ආයතන පර්යන්තයෙහි සිටියේ, ගති පර්යන්තයෙහි සිටියේ, උත්පත්ති පර්යන්තයෙහි සිටියේ, ප්‍රතිසන්ධි පර්යන්තයෙහි සිටියේ, භව පර්යන්තයෙහි සිටියේ, සංසාර පර්යන්තයෙහි සිටියේ, වෘත්තපර්යන්තයෙහි සිටියේ, අන්තිම භවයෙහි සිටියේ, අන්තිම ශරීරයෙහි සිටියේ, අන්තිමදෙහධර වූයේ, අර්හත් වූයේ වේ.

14. ''ඒ, රහත්හුගේ, මේ පශ්චිම කෙළවර වෙයි, මේ අන්තිම ශරීරය වෙයි, ජාතිමරණ සංසාරය, පුනර්භවය ඔහුට නැත්තේ යි.''

තිණ්ණාව පාරං යනු: අමෘත වූ නිර්වාණය 'පාර' යයි කියනු ලැබෙයි, යම් ඒ සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්හිඳීමෙක් සියලු උපධීන්ගේ දුරලීමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් ක්ලේශවිරාගයෙක් දුඃඛනිරොධයෙක් වේ ද ඒ නිර්වාණය යි. හෙතෙම (මාර්ගයෙන්) පාරයට ගියේ, (ඵලයෙන්) පාරයට පැමිණියේ, (සංස්කාර ලොකයෙහි) අන්තයට ගියේ අන්තයට පැමිණියේ, කෙළවරට ගියේ, කෙළවරට පැමිණියේ, (ආයතනාදි ලොක) පර්යන්තයට ගියේ, පර්යන්තයට පැමිණියේ, අවසානයට ගියේ, අවසානයට පැමිණියේ, ත්‍රාණයට ගියේ, ත්‍රාණයට පැමිණියේ, ලෙනයට ගියේ, ලෙනයට පැමිණියේ, සරණයට ගියේ, සරණයට පැමිණියේ, අභයට (ක්ෂේමයට) ගියේ අභයට පැමිණියේ, අච්‍යුතියට ගියේ, අච්‍යුතියට පැමිණියේ, අමෘතයට ගියේ, අමෘතයට පැමිණියේ, නිර්වාණයට ගියේ, නිර්වාණයට පැමිණියේ, හෙතෙම (දශවිධ ආර්‍යවාස) වැස නිම වූයේ, . . . (ශීලයෙන් සමාපත්තින්හි) චීර්ණවශී වූයේ . . . ජාතිමරණසංසාරසංඛ්‍යාත පුනර්භවය ඔහුට නැත් නුයි 'තිණ්ණො ච පාරං' යනු වේ.

අඛිලො යනු: රාගය ඛිල යැ ද්වේෂය ඛිල යැ මොහය ඛිල යැ ක්‍රොධය ඛිල යැ බද්ධවෛරය ඛිල යැ . . . හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ ඛිලයෝ යි. යමක්හට මේ ඛිලයෝ ප්‍රහීණ වූවාහු ද මුලුපුන් වූවාහු ද සන්හිඳුණාහු ද ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ ද අභව්‍යොත්පත්තික (උපදනට නො නිසි) ද නුවණ ගින්නෙන් දැවුණාහු ද, හෙතෙම 'අඛිල' යයි කියනු ලැබේ.

අකඞ්ඛොති දුක්ඛෙ කඞ්ඛා, දුක්ඛසමුදයෙ කඞ්ඛා, දුක්ඛනිරොධෙ කඞ්ඛා, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදය කඞ්ඛා, පුබ්බන්තෙ කඞ්ඛා, අපරන්තෙ කඞ්ඛා, පුබ්බන්තාපරන්තෙ කඞ්ඛා, ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු කඞ්ඛා. යා එවරූපා කඞ්ඛා කඞ්ඛායනා කඞ්ඛායිතත්තං විමති විචිකිච්ඡා ද්වෙළ්හකං ද්වෙධාපථො සංසයො අනෙකංසගාහො ආසප්පනා පරිසප්පනා අපරියොගාහනා ථම්භිතත්තං[1] චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො. යස්සෙතෙ කඞ්ඛා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති 'අකඞ්ඛොති' තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකඞ්ඛො'.

තෙනාහ භගවා:

"යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුං ආභිජඤ්ඤා
අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං,
අද්ධා හි සො ඔඝමිමං අතාරි
තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකඞ්ඛො"ති.

4–12

විද්වා ච යො වෙදගූ නරො ඉධ
භවාභවෙ සඞ්ගමිමං විසජ්ජ,
සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො
අතාරි[2] සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි.

විද්වා ච යො වෙදගූ නරො ඉධාති 'විද්වා'ති විද්වා විජ්ජාගතො ඤාණී විභාවී මෙධාවී. **යො** ති යො යාදිසො -පෙ- දෙවො වා මනුස්සො වා. **වෙදගූති** 'වෙද' වුච්චන්ති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණං "පඤ්ඤා පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො වීමංසා විපස්සනා සම්මාදිට්ඨි." තෙහි වෙදෙහි ජාතිජරාමරණස්ස අන්තගතො අන්තප්පත්තො[3] කොටිගතො කොටිප්පත්තො පරියන්තගතො පරියන්තප්පත්තො වොසානගතො වොසානප්පත්තො තාණගතො තාණප්පත්තො ලෙනගතො ලෙනප්පත්තො සරණගතො සරණප්පත්තො අභයගතො අභයප්පත්තො අච්චුතගතො අච්චුතප්පත්තො අමතගතො අමතප්පත්තො නිබ්බානගතො නිබ්බානප්පත්තො. 'වෙදානං වා අන්තගතො'ති වෙදගූ, 'වෙදෙහි වා අන්තගතො'ති වෙදගූ' සත්තන්නං වා ධම්මානං[4] විදිතත්තා වෙදගූ: සක්කායදිට්ඨි විදිතා හොති, විචිකිච්ඡා— සීලබ්බතපරාමාසො— රාගො— දොසො— මොහො— මානො විදිතො හොති. විදිතාස්ස[5] හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා[6] සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

---

1. ඡම්භිතත්තං — ම ඡ සං, සයා
2. අත්තාරි — සයා
3. අන්තංගතො අන්තංපත්තො — ව–වි–ක
4. සත්තන්නං ධම්මානං — කත්ථචි
5. විදිතස්ස — ව–වි–ක
6. පොනබ්භවිකා — ව–වි–ක

අකඛෙඛා යනු: දුඃඛයෙහි සැක යැ දුඃඛසමුදයෙහි සැක යැ දුඃඛනිරොධයෙහි සැක යැ දුඃඛනිරොධගාමිනී ප්‍රතිපදයෙහි සැක යැ, පූර්වාන්තයෙහි සැක යැ අපරාන්තයෙහි සැක යැ පූර්වාපරාන්තයෙහි සැක යැ ඉදං ප්‍රත්‍යයතා සංඛ්‍යාත ප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්න ධර්මයන්හි සැක යයි. යම් මෙ බඳු සැකයෙක් සැක කරන අයුරෙක් සැක කළ බවෙක් විමතියෙක් විචිකිත්සායෙක් (දෙපසට සැලෙන) ද්වෙළ්හකයෙක් ද්විධාපථයෙක් සංශයෙක් අනෙකාංශග්‍රාහයෙක් (නිශ්චය කළ නො හැකි වැ) අරමුණෙහි පසු බැස්මෙක් (අරමුණට බැසගත නො හැකි වැ) හාත්පසින් පසු බැස්මෙක් (අරමුණෙහි) නො බැසගැන්මෙක් චිත්තයා ගේ තද බවෙක් (සිත හිරි අදනා බඳු) මනොවිලෙඛයෙක් වේ ද එය යි. යමක්හට තෙල සැකය ප්‍රහීණ ද මුලුපුන් වූයේ ද සන්හිඳුණේ ද ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ ද වටාලා උපදනට නො නිසි ද නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද ද, හෙතෙම 'අකඩ්ඛ' යයි කියනු ලැබේ නුයි 'තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකඩ්ඛො' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුං ආභිජඤ්ඤා -පෙ- තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකඩ්ඛා' යි.

---

4 -12.

තවද මෙසස්නෙහි (ආත්මභාවයෙහි හෝ) විද්වත් වූ ඥාන වෙදයෙන් නිවනට පැමිණි යම් සත්ත්වයෙක් කුදු-මහත් භවයෙහි මේ (රාගාදි) සඞ්ගය දුරලා සිටියේ ද විගත තෘෂ්ණා ඇති හෙතෙම අනුපද්‍රව වූයේ ආශා රහිත වූයේ වෙයි. හෙතෙම ජාති ජරා (මරණය) තරණය කෙළේ යයි කියමි.

විදවා ච යො වෙදගු නරො ඉධ – 'විද්වා' යනු: විද්වත් වූයේ විද්‍යාවට පැමිණියේ නුවණැතියේ නුවණින් විමසනුයේ මෙධා (තුලනය කළ ඥාන) ඇතියේ. **යො** යනු: යමෙක් යම් බඳුයෙක් . . . දෙව් වේවයි මිනිස් වේවයි. **වෙදගු** යනු: සතර මාර්ගයෙහි ඥානය 'වෙද' යී කියනු ලැබේ. ප්‍රඥා යැ ප්‍රඥෙන්ද්‍රිය යැ ප්‍රඥාබල යැ ධර්මවිචයසම්බොධ්‍යඞ්ග යැ විමංසා යැ විදර්ශනා යැ සම්‍යග්දෘෂ්ටි යි. ඒ මාර්ගඥාන වෙදයන් ගෙන් ජාතිජරාමරණයාගේ අන්තයට (මාර්ගයෙන්) ගියේ (ඵලයෙන්) අන්තයට පැමිණියේ කෙළවරට ගියේ කෙළවරට පැමිණියේ පර්‍ය්‍යන්තයට ගියේ පර්‍ය්‍යන්තයට පැමිණියේ අවසානයට ගියේ අවසානයට පැමිණියේ ත්‍රාණයට ගියේ ත්‍රාණයට පැමිණියේ නිලීනයට ගියේ නිලීනයට පැමිණියේ ප්‍රතිෂ්ඨාවට ගියේ ප්‍රතිෂ්ඨාවට පැමිණියේ නිර්භයට ගියේ නිර්භයට පැමිණියේ අච්‍යුතයට ගියේ අච්‍යුතයට පැමිණියේ අමෘතයට ගියේ අමෘතයට පැමිණියේ නිවනට ගියේ නිවනට පැමිණියේ නොහොත් වෙද (දතයුතු ධර්ම) යන් ගේ අන්තයට ගියේ නුයි 'වෙදගූ, යැ, සතර මාර්ගඥාන වෙදයෙන් වෘත්තදුඃඛයාගේ අන්තයට ගියේ නුයි හෝ 'වෙදගු යැ, නොහොත් සප්ත ධර්මයන් විදිත වන බැවින් 'වෙදගු' යැ: සත්කායදෘෂ්ටිය විදිත (දන්නා ලද) වෙයි. විචිකිත්සාව – ශීලව්‍රත පරාමර්ශය – රාගය–ද්වේෂය – මොහය – මානය විදිත වෙයි. ඔහු විසින් කෙලෙසුන්ට ප්‍රත්‍යය වූ පුනර්භවය උපදවන ක්ලෙශදරථ සහිත වූ දුඃඛ විපාක දෙන අනාගතයෙහි ජාතිජරාමරණයන්ට ප්‍රත්‍යය වූ ලාමක අකුශල ධර්මයෝ විදිත වූවාහු වෙත්.

15 "වෙදානි විචෙය්‍ය කෙවලානි (සභියාති භගවා)
සමණානං යානි පත්‍ථි[1] බ්‍රාහ්මණානං
සබ්බවෙදනාසු වීතරාගො
සබ්බං වෙදමතිච්ච වෙදගූ සො"ති.[2]

නරොති: සත්තො නරො මානවො පොසො පුග්ගලො ජීවො ජාගු[3] ජන්තු ඉන්දගු හින්දගු මනුජො. ඉධාති ඉමිස්සා දිට්ඨියා -පෙ- ඉමස්මිං මනුස්සලොකෙති 'විද්වා ච යො වෙදගූ නරො ඉධ'.

භවාභවෙ සඞ්ගමිමං විසජ්ජාති—'භවාභවෙ'ති: භවාභවෙ කම්මභවෙ පුනබ්භවෙ, කාමභවෙ කම්මභවෙ කාමභවෙ පුනබ්භවෙ, රූපභවෙ කම්මභවෙ රූපභවෙ පුනබ්භවෙ, අරූපභවෙ කම්මභවෙ අරූපභවෙ පුනබ්භවෙ පුනප්පුනභවෙ පුනප්පුනගතියා පුනප්පුනඋපපත්තියා පුනප්පුන පටිසන්ධියා[4] පුනප්පුනඅත්තභාවාභිනිබ්බත්තියා. සඞ්ගාති සත්තසඞ්ගා: රාගසඞ්ගො දොසසඞ්ගො මොහසඞ්ගො මාන - දිට්ඨි - කිලෙසසඞ්ගො දුච්චරිතසඞ්ගො. විසජ්ජාති: සඞ්ගෙ වොසජ්ජිත්වා[5] වා විසජ්ජ, අථවා සඞ්ගෙ බන්ධෙ විබන්ධෙ ආබන්ධෙ[6] ලග්ගෙ ලග්ගිතෙ පලිබුද්ධෙ[7] බන්ධනෙ ඵොටයිත්වා[8] වා විසජ්ජ, යථා යානං වා රථං වා සකටං වා සන්දමානිකං වා සජ්ජං විසජ්ජං කරොන්ති විකොපෙන්ති, එවමෙව[9] සඞ්ගෙ වොසජ්ජිත්වා වා විසජ්ජ අථවා සඞ්ගෙ බන්ධෙ විබන්ධෙ ආබන්ධෙ ලග්ගෙ ලග්ගිතෙ පලිබුද්ධෙ බන්ධනෙ ඵොටයිත්වා වා විසජ්ජාති 'භවාභවෙ සඞ්ගමිමං විසජ්ජ.'

සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමීති 'තණ්හා'ති: රූපතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා, යස්සෙසා තණ්හා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති වීතතණ්හො විගතතණ්හො චත්තතණ්හො වන්තතණ්හො මුත්තතණ්හො පහීනතණ්හො පටිනිස්සට්ඨතණ්හො වීතරාගො චත්තරාගො පහීනරාගො පටිනිස්සට්ඨරාගො නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සීතිභූතො සුඛපටිසංවෙදී බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනා විහරතීති සො වීතතණ්හො.

---

1. යානිධත්ථි - ම ජ සං
2. සබ්බංවෙදමතිච්ච වෙදගූතරො-ච-වි-ක
3. ජාතු - ස්‍යා
4. පුනප්පුනං ගතියා පුනප්පුනං උපපත්තියා පුනප්පුනං පටිසන්ධියා -පත
5. වොසජ්ජෙත්වා - ම ජ සං
6. බන්ධෙ විබන්ධෙ ආබන්ධෙ - ස්‍යා
   වොසජ්ජෙත්වා - ම ජ සං
7. පළිබන්ධෙ - ස
8. මොචයිත්වා වා -ච-වි-ක-ප-ස්‍යා
9. එවමෙතෙ - පත
   එවමෙව තෙ - ම ජ සං

a. සු - සභියසුත්ත

15 (බුහුදු 'සභිය' යි අමතා මෙසේ වදාළහ:) යමෙක් ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්-ගේ ශාස්ත්‍ර යයි කියන ලද යම් වේද කෙනෙක් වෙත් ද, ඒ සියලු වේදයන් මාර්ගභාවනායෙන් කෘත්‍ය හෙයින් අනිත්‍යාදි වශයෙන් විමසා එහි ඡන්දරාග ප්‍රහාණයෙන් ඒ සියලු වේදයන් ඉක්මවා යළි වේද ප්‍රත්‍යයෙන් හෝ අන් පරිද්දෙකින් උපදනා සියලු වෙදනාවන්හි වීතරාග වූයේ ද හෙතෙම පරමාර්ථ වශයෙන් 'වෙදගූ' නම් වේ යයි.

නරො යනු: සත්ත්ව යැ නර යැ මානව යැ පුරුෂ යැ පුද්ගල යැ ජීව යැ (ජාතියට යේ නුයි) ජාගු යැ (ඉන්ද්‍රියයෙන් යේ නුයි) ඉන්දගු යැ (මරණයට යේ නුයි) හින්ද ගු යැ මනුජ යැ;. **ඉධ** යනු: මේ දෘෂ්ටියෙහි . . . මේ මිනිස් ලොවැ නුයි 'විදවා ච යො වෙදගූ නරො ඉධ' යනු වේ.

භවාභවෙ සඞ්ගමිමං විසජ්ජ – 'භවාභවෙ' යනු: භව අභව සංඛ්‍යාත කාමභවයෙහි හා රූපාරූපභවයෙහි වූ, කර්මවෘත්තයෙහි විපාක වෘත්තයෙහි, කාමධාතුයෙහි වූ කර්මවෘත්තයෙහි විපාකවෘත්තයෙහි, රූපධාතුයෙහි වූ කර්මවෘත්තවිපාකවෘත්තයෙහි, අරූපධාතුයෙහි වූ කර්මවෘත්තවිපාක වෘත්තයෙහි, නැවත නැවත උත්පත්තියෙහි, පුනපුනා පස්ගතියෙහි, පුනපුනා උපතෙහි, පුනපුනා පිළිසඳෙහි, පුනපුනා ආත්මභාවයන්ගේ පහළ වීමෙහි. **සඞ්ගා** යනු: සඞ්ගයෝ සත් දෙනෙකි: රාග සඞ්ග යැ ද්වේෂ සඞ්ග යැ මොහසඞ්ග යැ මාන–දෘෂ්ටි–ක්ලෙශසඞ්ග යැ දුශ්චරිතසඞ්ග යි. **විසජ්ජ** යනු: සඞ්ගයන් මොනොවට විසුරුවා හෝ හැර, නොහොත් සඞ්ගයන් බඳනා ලදුවන් වෙසෙසින් බඳනා ලදුවන් හාත්පසින් බඳනා ලදුවන් ලැගුණවුන් ලග්නා ලදුවන් අවුරා බඳනා ලද බන්ධනයන් පොළා පියා හෝ හැර, යම්සේ ගමනට සැරසූ දෝලාවක් හෝ රියක් හෝ ගැලක් හෝ යානයක් හෝ විසුරුවත් ද, සුණු කෙරෙත් ද, එසෙයින් මැ සඞ්ගයන් පරිත්‍යාග කොට හෝ හැරපියා, නොහොත් සඞ්ගයන් බඳනා ලදුවන් වෙසෙසින් බඳනා ලදුවන් හාත්පසින් බඳනා ලදුවන් ලැගුණවුන් ලග්නා ලදුවන් අවුරා බඳනා ලද බන්ධනයන් පොළා පියා හෝ හැරපියා නුයි 'භවාභවෙ සඞ්ගමිමං විසජ්ජා යනු වේ.

සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රෑමි– '**තණ්හා**' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ......ධර්මතෘෂ්ණා යි. යමක්හට තෙල තෘෂ්ණාව ප්‍රහීණ වූ ද, මුලුසුන් වූ ද, සන්හිඳුණා ද ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ ද යළි උපදනට නො නිසි වූවා ද නුවණගින්නෙන් දැවුණා ද, හෙතෙම ප්‍රහීණ තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ පහවගිය තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ හරනා ලද තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ, වමාළ තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ මුදන ලද තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ නෙවන ලද තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ දුරලන ලද තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ වීතරාග වූයේ යැ විගතරාග වූයේ යැ ත්‍යක්තරාග වූයේ යැ වාන්තරාග වූයේ යැ මුක්තරාග වූයේ යැ ප්‍රහීණරාග වූයේ යැ ප්‍රතිනිසෘෂ්ට රාග වූයේ යැ තෘෂ්ණා රහිත වූයේ යැ නිවියේ යැ සිහිල් වූයේ යැ (කායික චෛතසික) සුඛානුභවනය කරනුයේ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ සිතින් යුක්ත වැ වාසය කෙරේ ය යි කියනු ලැබේ.

අනීඝොති රාගො නීඝො, දොසො නීඝො, මොහො නීඝො, කොධො නීඝො, උපනාහො -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරා නීඝා, යස්සෙතෙ නීඝා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා සො වුච්චති ‘අනීඝො. **නිරාසොති** ‘ආසා’ වුච්චති තණ්හා, “යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං.” යස්සෙසා ආසා තණ්හා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, සො වුච්චති ‘නිරාසො’. **ජාතීති** “යා තෙසං තෙසං සත්තානං -පෙ- ආයතනානං පටිලාභො, **ජරාති** “යා තෙසං තෙසං සත්තානං -පෙ- ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො, අයං වුච්චති ජරා **සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමීති** යො සො වීතතණ්හො ච අනීඝො ච නිරාසො ච සො ඛො ජාතිජරාමරණං අතරි උත්තරි පතරි සමතික්කමි වීතිවත්තයීති, බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති ‘සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි.’

තෙනාහ භගවා;

“විද්වා ච යො වෙදගූ නරො ඉධ
භවාභවෙ සඞ්ගමිමං විසජ්ජ,
සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො
අතාරි සො ජාතිජරන්ති බ්‍රූමී”ති

සහ ගාථාපරියොසානා[1] -පෙ- සත්ථා මෙ භගවා සාවකොහමස්මීති.

මෙත්තගූ සුත්තනිද්දෙසො චතුත්ථො

1. පරියොසානෙ - ච-වි-ක-පන.

හෙතෙම 'වීතතණ්හ' නම. **අනීඝො** යනු: රාගය උවදුරෙක ද්වෙශය උවදුරෙක මොහය උවදුරෙක ක්‍රොධය උවදුරෙක බද්ධවෛරය උවදුරෙක ......හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ උවදුරුහ. යමක්හට තෙල උවදුරු ප්‍රහීණ ද මුලුසුන් වූවාහු ද සන්හිඳුණාහු ද ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ ද යළි උපදනට නො නිසි වූවාහු ද නුවණගින්නෙන් දැවුණාහු ද, හෙතෙම 'අනීඝ' යි කියනු ලැබේ. **නිරාසො** යනු: තෘෂ්ණාව 'ආසා' යි කියනු ලැබේ. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ...අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. යමක්හට තෙල ආශාව තෘෂ්ණාව ප්‍රහීණ ද මුලුසුන් වූ ද සන්හිඳුණා ද ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ද්ධ ද යළි උපදනට නො නිසි වූ ද නුවණගින්නෙන් දවන ලද ද, හෙතෙම 'නිරාස' යි කියනු ලැබේ. **ජාති** යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ යම් ......ආයතන ප්‍රතිලාභයෙක් වේ ද, **ජරා** යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ යම් ......ඉන්ද්‍රියයන් ගේ පැසීමෙක් වෙ ද මේ 'ජරා' යි කියනු ලැබේ. **සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරනති බ්‍රෑමි** යනු: යමෙක් ප්‍රහීණ තෘෂ්ණා ඇත්තේ ත් උවදුරු නැත්තේ ත් ආශා රහිත වූයේ ත් වේ ද, හෙතෙම ජාතිජරා මරණය (කාමයන් දුරු කෙරෙමින්) තරණය කෙළේ යැ (කෙලෙස් දුරු කෙරෙමින්) උත්තරණය කෙළේ යැ (ප්‍රතිෂ්ඨා හෙතු සිඳිමින්) ප්‍රතරණය කෙළේ යැ (සසර ඉක්මවමින්) සමතික්‍රමණය කෙළේ යැ (යළි උපදනට නො නිසි කෙරෙමින්) වෙසෙසින් ඉක්මවී යැ යි කියමි පවසමි දෙසමි පනවමි තබමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'සො වීතතණ්හො අනීඝො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරනති බ්‍රෑමි' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"විද්‍වා ච යො වෙදගූ නරො ඉධ - පෙ- අතාරි සො ජාතිජරනති බ්‍රෑමි"යි

ගාථා පර්‍යවසානය හා සමග ......භාග්‍යවත්හු මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවකයෙමියි.

සතර වැනි මෙත්තගු සූත්‍ර නිර්දේශයයි.

5. ධොතක සුත්තනිද්දෙසො

5-1

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙ තං (ඉච්චායස්මා ධොතකො)
වාචා'භිකඞ්ඛාමි මහෙසි තුය්හං.
තව සුත්වාන නිග්ඝොසං
සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙ තන්ති: 'පුච්ඡා'ති[1] තිස්සො දුච්ඡා අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා, දිට්ඨසංසන්දනා දුච්ඡා, විමතිච්ඡෙදනා දුච්ඡා, –පෙ– ඉමා තිස්සො පුච්ඡා –පෙ– නිබ්බානපුච්ඡා. **පුච්ඡාමි තන්ති:** දුච්ඡාමි තං යාචාමි තං, අජ්ඣෙසාමි තං, පසාදෙමි තං. කථයස්සු මෙති 'දුච්ඡාමි තං,' **භගවාති:** ගාරවාධිවචන මෙතං –පෙ– සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං භගවාති. **බ්‍රෑහි මෙ තන්ති** බ්‍රෑහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවර විභජ[2] උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙ තං.'

ඉච්චායස්මා ධොතකොති: 'ඉච්චා'ති පදසන්ධි[3] –පෙ– **ආයස්මාති** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචන මෙතං 'ආයස්මා'ති. **ධොතකොති:** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමං නාමකම්මං නාමධෙය්‍යං නිරුත්ති බ්‍යඤ්ජනං අභිලාපොති 'ඉච්චායස්මා ධොතකො'.

වාචාභි කඞ්ඛාමි මහෙසි තුය්හන්ති: තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසිට්ඨිං[4] කඞ්ඛාමි අභිකඞ්ඛාමි ඉච්ඡාමි සාදියාමි පත්ථයාමි පිහයාමි අභිජප්පාමි. **මහෙසීති** මහෙසි භගවා, මහන්තං සීලක්ඛන්ධං එසි ගවෙසි පරියෙසීති මහෙසි –පෙ– කහං නරාසභො'ති මහෙසීති 'වාචාභිකඞ්ඛාමි මහෙසි තුය්හං.'

තව සුත්වාන නිග්ඝොසන්ති තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසිට්ඨිං සුත්වා සුණිත්වා උග්ගහෙත්වා උපධාරයිත්වා උපලක්ඛයිත්වාති[5] 'තව සුත්වාන නිග්ඝොසං.'

---

1. පුච්ඡාමීති – මජසං, සා,
2. විවරාහි විභජාහි – ම ජසං, සා,
3. පදසන්ධි – ව – වි – ක –
4. අනුසාසනං, අනුසිට්ඨං – මජසං, අනුසත්ථිං ස,
5. උපසල්ලක්ඛයිත්වා – ව–ක

5. ධොතක සූත්‍රනිර්දේශය

5–1.

(ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විචාරයි.) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්මි. තෙල වදළ මැනැව, මහර්ෂීන් වහන්ස, මුඹ වහන්සේ ගේ වදන් රුස්නෙමි. මුඹ වහන්සේ ගේ ධර්මනිර්ඝොෂය අසා තමා ගේ (රාගාදිය) නිවනු සඳහා (අධිශීලාදියෙහි) හික්මෙන්නෙමි.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙ තං යනු; **'පුච්ඡා'** යි පෘච්ඡා තුනෙක: අදෘෂ්ටද්‍යොතනා පෘච්ඡා යෑ දෘෂ්ටසංසන්දනා පෘච්ඡා යෑ විමතිච්ඡෙදනා පෘච්ඡා යි මොහු තුන් පෘච්ඡා යි ...නිර්වාණ පෘච්ඡා යි. **පුච්ඡා මි තං** යනු; මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්මි, මුඹ වහන්සේ අයදිමි, මුඹ වහන්සේ අධ්‍යෙෂණය කෙරෙමි, මුඹ වහන්සේ පහදවමි, මට කිවමැනව නුයි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වෙ. **භගවා** යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි ......මේ 'භගවා' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියෙකි. **බ්‍රෑහි මෙ තං** යනු: කිව මැනැවැ පැවැසුව මැනැවැ දෙසුව මැනැව පැනවුව මැනැව තැබුව මැනැවැ විවෘත කළ මැනැවැ විභාග කළ මැනැවැ නො ගැඹුරු කළ මැනැවැ ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙ තං' යනු වේ.

ඉච්චායස්මා ධොතකො යනු: 'ඉච්චා' යි පදසන්ධි යෑ ......**ආයස්මා** යනු; ප්‍රියවචන යෑ ගුරුවචන යෑ තෙල 'ආයස්මා' යනු සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රයායි වචන යි. **ධොතකො** යනු: එ බමුණුගේ නාම යෑ සඞ්ඛ්‍යාවයෑ සංඥාව යෑ ප්‍රඥප්ති යෑ ව්‍යවහාර යෑ නාම යෑ නාමකර්ම යෑ නාමධෙය යෑ නිරුක්ති යෑ ව්‍යඤ්ජන යෑ අභිලාප යෑ නුයි 'ඉච්චායස්මා ධොතකො' යනු වේ.

වාචාභිකඞ්ඛාමි මහෙසි තුය්හං යනු: මුඹ වහන්සේගේ කීම වාක්‍ය මාර්ගය අවවාදය අනුශාසනිය කැමැත්තෙමි, වෙසෙසින් කැමැත්තෙමි ඉස්නෙමි ඉවසමි ප්‍රාර්ථනා කෙරෙමි රුස්නෙමි ජල්පන කෙරෙමි. **මහෙසි** යනු: බුදුහු මහර්ෂිහ: මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එෂණ ගවෙෂණ පයෙෂණ කෙළේ නුයි මහර්ෂිහ ......නරශ්‍රෙෂ්ඨයන් වහන්සේ කොහි ද යි මහර්ෂි වෙත් නුයි 'වාචාභිකඞ්ඛාමි මහෙසි තුය්හං' යනු වේ.

තව සුත්වාන නිග්ඝොසං යනු: මුඹ වහන්සේ ගේ වචනය වාක්‍ය මාර්ගය අවවාදය අනුශාසනය අසාගෙන උගෙන ධරා සලකා නුයි 'තව සුත්වාන නිග්ඝොසං' යනු වේ.

සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනොති: 'සික්ඛා'ති තිස්සො සික්ඛා: අධිසීලසික්ඛා අධිචිත්තසික්ඛා අධිපඤ්ඤාසික්ඛා -පෙ- අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා. **නිබ්බානමත්තනොති** අත්තනො රාගස්ස නිබ්බාපනාය දොසස්ස නිබ්බාපනාය, මොහස්ස නිබ්බාපනාය, කොධස්ස නිබ්බාපනාය උපනාහස්ස නිබ්බාපනාය -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරානං සමාය උපසමාය වූපසමාය නිබ්බාපනාය පටිනිස්සග්ගාය පටිප්පස්සද්ධියා අධිසීලම්පි සික්ඛෙය්‍ය, අධිචිත්තම්පි සික්ඛෙය්‍ය, අධිපඤ්ඤම්පි සික්ඛෙය්‍ය, ඉමා තිස්සො සික්ඛායො ආවජ්ජෙන්තො සික්ඛෙය්‍ය, ජානන්තො සික්ඛෙය්‍ය, පස්සන්තො සික්ඛෙය්‍ය, පච්චවෙක්ඛන්තො සික්ඛෙය්‍ය, චිත්තං සමාදහන්තො[1] සික්ඛෙය්‍ය, සද්ධාය අධිමුච්චන්තො සික්ඛෙය්‍ය, විරියං පග්ගණ්හන්තො සික්ඛෙය්‍ය, සතිං උපට්ඨපෙන්තො සික්ඛෙය්‍ය, චිත්තං සමාදහන්තො සික්ඛෙය්‍ය, පඤ්ඤාය පජානන්තො සික්ඛෙය්‍ය, අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානන්තො සික්ඛෙය්‍ය, පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානන්තො සික්ඛෙය්‍ය, පහාතබ්බං පජහන්තො සික්ඛෙය්‍ය, භාවෙතබ්බං භාවෙන්තො සික්ඛෙය්‍ය, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො සික්ඛෙය්‍ය, ආචරෙය්‍ය සමාචරෙය්‍ය සමාදාය වත්තෙය්‍යාති 'සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙ තං (ඉච්චායස්මා ධොතකො)
වාචාභිකඞ්ඛාමි මහෙසි තුය්හං,
තව සුත්වාන නිග්ඝොසං
සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො"ති.

5-2.

තෙන හාතප්පං කරොහි (ධොතකාති භගවා)
ඉධෙව නිපකො සතො,
ඉතො සුත්වාන නිග්ඝොසං
සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො.

තෙන හාතප්පං කරොහීති ආතප්පං කරොහි, උස්සාහං කරොහි, උස්සොළ්හිං කරොහි, ථාමං කරොහි, ධිතිං කරොහි, විරියං කරොහි, ඡන්දං ජනෙහි, සඤ්ජනෙහි උපට්ඨපෙහි සමුට්ඨපෙහි නිබ්බත්තෙහි අභිනිබ්බත්තෙහීති 'තෙනහාතප්පං කරොහි.'

---

1. චිත්තං අධිට්ඨහන්තො-පන
චිත්තං පට්ඨහන්තො-ච-වි-ක

සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො යනු: ‘සික්ඛා’ යි ශික්ෂා තුනෙක: අධිශීලශික්ෂා යැ අධිචිත්තශික්ෂා යැ අධිප්‍රඥාශික්ෂා යි ……. මේ අධිප්‍රඥ ශික්ෂා යි. **නිබ්බානමත්තනො** යනු: තමාගේ රාගය නිවනු පිණිස ද්වේෂය නිවනු පිණිස මොහය නිවනු පිණිස ක්‍රොධය නිවනු පිණිස උපනාහය නිවනු පිණිස …හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන්ගේ ශමනය පිණිස මතුමත්තෙහි ශමනය පිණිස සන්හිඳුවීම පිණිස නිවීම පිණිස හැරපීම පිණිස ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධිය පිණිස අධිශීලය ද හික්මෙන්නේ යැ අධිචිත්තය ද හික්මෙන්නේ යැ අධිප්‍රඥාව ද හික්මෙන්නේ යැ මේ තුන් ශික්ෂාවන් ආවර්ජනා කෙරෙමින් හික්මෙන්නේ යැ දනිමින් හික්මෙන්නේ යැ දක්මින් හික්මෙන්නේ යැ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කෙරෙමින් හික්මෙන්නේ යැ සිත පිහිටුවමින් හික්මෙන්නේ යැ ශ්‍රද්ධායෙන් අධිමුක්තවෙමින් (බැදෙමින්) හික්මෙන්නේ යැ වීර්‍ය්‍යප්‍රග්‍රහය කෙරෙමින් හික්මෙන්නේ යැ සිහි එළවමින් හික්මෙන්නේ යැ චිත්ත සමාධානය කෙරෙමින් හික්මෙන්නේ යැ ප්‍රඥායෙන් ප්‍රජානනය කෙරෙමින් හික්මෙන්නේ යැ ස්වලක්ෂණාවබොධයෙන් දතයුත්ත ස්වලක්ෂණාවබොධයෙන් දනිමින් හික්මෙන්නේ යැ සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබොධයෙන් දත යුත්ත සාමාන්‍යලක්ෂණාවබොධයෙන් දනිමින් හික්මෙන්නේ යැ ප්‍රහාණය කළයුත්ත ප්‍රහාණය කෙරෙමින් හික්මෙන්නේ යැ භාවනා කළ යුත්ත භාවනා කෙරෙමින් හික්මෙන්නේ යැ ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුත්ත ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙමින් හික්මෙන්නේ යැ හැසිරෙන්නේ යැ මොනොවට හැසිරෙන්නේ යැ සමාදන් ව ගෙන පවත්නේ නුයි ‘සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො’ යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

“පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙ තං–පෙ– සික්ඛෙ නිබ්බාන මත්තනො” යි

5–2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධොතකය,) එසේ වී නම් මෙහි මැනුවණැති වැ සිහි ඇති වැ උත්සාහ කරව, මෙහි මාගේ වචන අසා තමාගේ කෙලෙස් නිවනු පිණිස (තුන් ශික්ෂා) හික්මෙන්නේ යි.

තෙන හාතපපං කරොහි යනු: කෙලෙස් තවන වීර්‍ය්‍යය කරව, උත්සාහ කරව, අධිමාත්‍ර උත්සාහ කරව, ස්ථිරවීර්‍ය්‍යය කරව, ධෛර්‍ය්‍යය කරව, වීර්‍ය්‍යය කරව, කර්තුකම්‍යතා කුශලච්ඡන්දය උපදව, මොනොවට උපදව, සිහි එළව, මොනොවට සිහි එළව, නිපදව, වෙසෙසින් නිපදව නුයි ‘තෙන හාතපපං කරොහි’ යනු වේ.

ධොතකාති භගවාති: භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං –පෙ– සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං ‘භගවා’ති ධොතකාති භගවා.

ඉධෙව නිපකො සතොති ‘ඉධා’ති ඉමිස්සා දිට්ඨියා ඉමිස්සා ඛන්තියා ඉමිස්සා රුචියා ඉමස්මිං ආදායෙ ඉමස්මිං ධම්මෙ ඉමස්මිං විනයෙ ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ ඉමස්මිං පාවචනෙ ඉමස්මිං බ්‍රහ්මචරියෙ ඉමස්මිං සත්ථුසාසනෙ ඉමස්මිං අත්තභාවෙ ඉමස්මිං මනුස්සලොකෙ. **නිපකොති** නිපකො පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. **සතොති** චතූහි කාරණෙහි සතො; කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො –පෙ– සො වුච්චති සතොති ‘ඉධෙව නිපකො සතො.’

ඉතො සුත්වාන නිග්ඝොසන්ති ඉතො මය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසිට්ඨිං[1] සුත්වා සුණිත්වා උග්ගහෙත්වා[2] උපධාරයිත්වා උපලක්ඛයිත්වාති ‘ඉතො සුත්වාන නිග්ඝොසං.’

සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනොති ‘සික්ඛා’ති තිස්සො සික්ඛා: අධිසීලසික්ඛා අධිචිත්තසික්ඛා අධිපඤ්ඤාසික්ඛා –පෙ– අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා. **නිබ්බානමත්තනොති** අත්තනො රාගස්ස නිබ්බාපනාය, දොසස්ස නිබ්බාපනාය මොහස්ස නිබ්බාපනාය, කොධස්ස උපනාහස්ස නිබ්බාපනාය –පෙ– සබ්බාකුසලාභිසංඛාරානං සමාය උපසමාය වූපසමාය නිබ්බාපනාය පටිනිස්සග්ගාය පටිප්පස්සද්ධියා අධිසීලම්පි සික්ඛෙය්‍ය, අධිචිත්තම්පි සික්ඛෙය්‍ය, අධිපඤ්ඤම්පි සික්ඛෙය්‍ය, ඉමා තිස්සො සික්ඛායො ආවජ්ජන්තො සික්ඛෙය්‍ය, ජානන්තො සික්ඛෙය්‍ය, –පෙ– සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තො සික්ඛෙය්‍ය ආචරෙය්‍ය සමාචරෙය්‍ය සමාදාය වත්තෙය්‍යාති ‘සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො.’

තෙනාහ භගවා:

“තෙන හාතප්පං කරොහි (ධොතකාති භගවා)
ඉධෙ, ව නිපකො සතො,
ඉතො සුත්වාන නිග්ඝොසං
සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො”ති.

1. අනුසාසනං අනුසිට්ඨං – ම ඡ සං
2. උග්ගහිත්වා – පත – උග්ගණ්හිත්වා – ම ඡ සං

ධොතකා'ති භගවා යනු: (ධොතක යනු) බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතති. **භගවා** යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි ... මේ 'භගව.' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති යෙකි යි 'ධොතකා'ති භගවා' යනු වේ.

ඉධෙව නිපකො සතො යනු: 'ඉධ' යි මේ දෘෂ්ටියෙහි මේ ක්ෂාන්ති-යෙහි මේ රුචියෙහි මේ ග්‍රහණයෙහි මේ ධර්මයෙහි මේ විනයෙහි මේ ධර්මවිනයෙහි මේ ප්‍රවචනයෙහි මේ ශ්‍රෙෂ්ඨචර්‍ය්‍යායෙහි මේ ශාස්තෘශාසන-යෙහි මේ ආත්මභාවයෙහි මේ මනුෂ්‍ය ලෝකයෙහි. **නිපකො** යනු: භවාඞ්ග ප්‍රඥා ඇත්තේ පණ්ඩිත වූයේ ප්‍රඥා ඇත්තේ බුද්ධි ඇත්තේ ඥාන ඇත්තේ විභාවන ප්‍රඥාඇත්තේ තුලන ප්‍රඥා ඇත්තේ. **සතො** යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ......හෙතෙම 'සතො'යි කියනු ලැබේනුයි 'ඉධෙව නිපකො සතො' යනු වේ.

ඉතො සුත්වාන නිග්ඝොසං යනු: මෙහි මාගේ වචනය ව්‍යාක්‍යපථය දෙශනය අනුශාසනය අසා අසාගෙන උගෙන ධරා සලකා නුයි 'ඉතො සුත්වාන නිග්ඝොසං' යනු වේ.

සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො — 'ශික්ෂා' යනු: තුන් ශික්ෂා යි: අධිශීලශික්ෂා යැ අධිචිත්තශික්ෂා යැ අධිප්‍රඥාශික්ෂා යි... මේ අධිප්‍රඥා ශික්ෂා යි. **නිබ්බානමත්තනො** යනු: තමා ගේ රාගය නිවන පිණිස ද්වේෂය නිවන පිණිස මොහය නිවන පිණිස ක්‍රොධය - උපනාහය - නිවන පිණිස... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන්ගේ ශමනය උපශමනය ව්‍යුපශමනය පිණිස නිවීම පිණිස හැරපීම පිණිස ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධිය පිණිස අධිශීලය ද හික්මෙන්නේ යැ අධිචිත්තය ද හික්මෙන්නේ යැ අධිප්‍රඥාව ද හික්මෙන්නේ යැ මේ තුන් ශික්ෂාවන් ආවර්ජනා කෙරෙමින් හික්මෙන්නේ යැ දනිමින් හික්මෙන්නේ යැ ... සාක්ෂාත්කර්තව්‍යය සාක්ෂාත් කෙරෙමින් හික්-මෙන්නේ යැ, හැසිරෙන්නේ යැ මොනොවට හැසිරෙන්නේ යැ, සමාදන් වැ ගෙන පවත්නේ නුයි 'සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

''තෙන හාතප්පං කරොහි - පෙ - සික්ඛෙ නිබ්බානමත්තනො'යි.

5–3

පස්සාමහං දෙවමනුස්සලොකෙ
අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණං ඉරියමානං[1]
තං තං නමස්සාමි සමන්තචක්ඛු
පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහි.

පස්සාමහං දෙවමනුස්සලොකෙති 'දෙවා'ති තයො දෙවා: සම්මුති දෙවා උපපත්තිදෙවා විසුද්ධිදෙවා. කතමෙ සම්මුතිදෙවා: සම්මුතිදෙවා වුච්චන්ති රාජානො ච රාජකුමාරා ච දෙවියො ච ඉමෙ වුච්චන්ති සම්මුති දෙවා. කතමෙ උපපත්තිදෙවා: උපපත්තිදෙවා වුච්චන්ති චතුම්මහාරාජිකා දෙවා තාවතිංසා දෙවා යාමා දෙවා තුසිතා දෙවා නිම්මාණරතී දෙවා පරනිම්මිතවසවත්තී දෙවා බ්‍රහ්මකායිකා දෙවා, යෙ ච දෙවා තදුත්තරිං[2] ඉමෙ වුච්චන්ති උපපත්තිදෙවා. කතමෙ විසුද්ධිදෙවා: විසුද්ධිදෙවා වුච්චන්ති තථාගතසාවකා අරහන්තො ඛීණාසවා, යෙ ච පච්චෙකසම්බුද්ධා[3] ඉමෙ වුච්චන්ති විසුද්ධිදෙවා, භගවා සම්මුතිදෙවානං ච උපපත්තිදෙවානං ච විසුද්ධිදෙවානං ච දෙවො ච අතිදෙවො ච දෙවාතිදෙවො ච සීහසීහො නාගනාගො ගණිගණී මුනිමුනී රාජරාජා. **පස්සාමහං දෙවමනුස්සලොකෙති** මනුස්සලොකෙ දෙවං පස්සාමි අතිදෙවං පස්සාමි දෙවාතිදෙවං පස්සාමි දක්ඛාමි ඔලොකෙමි නිජ්ඣායාමි උපපරික්ඛාමීති 'පස්සාමහං දෙව මනුස්සලොකෙ.'

අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණං ඉරියමානන්ති 'අකිඤ්චනන්ති රාගකිඤ්චනං දොසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුච්චරිතකිඤ්චනං, තෙ කිඤ්චනා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා[4] ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අකිඤ්චනො. බ්‍රාහ්මණොති භගවා සත්තන්නං ධම්මානං බාහිතත්තා බ්‍රාහ්මණො: සක්කායදිට්ඨි බාහිතා හොති, විචිකිච්ඡා බාහිතා හොති, සීලබ්බතපරාමාසො බාහිතො හොති, රාගො බාහිතො හොති, දොසො බාහිතො හොති, මොහො බාහිතො හොති, මානො බාහිතො හොති. බාහිතාස්ස හොන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා[5] සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

---

1. බ්‍රාහ්මණ ඉරියමාණං—ච—චි—ක— බ්‍රාහ්මණවිරිය ම: නං—ම ජ සං
2. තදුත්තරි – ම ජ සං, ස්‍යා
3. පච්චෙක බුද්ධා – ම ජ සං
4. අනභාවංකතා – ම ජ සං, ස්‍යා
5. පොනොබ්භවිකා – පත—ක—

5–3.

(ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විචාරයි:) මම මිනිස් ලොවැ හැසිරෙන පළිබොධ රහිත වූ (බාහිතපාපී හෙයින්) බ්‍රාහ්මණ වූ දේවාති දේවයන් දකිමි. සමතැස් ඇතියාණෙනි, එබඳු වූ මුඹ වහන්සේ නමදිමි. ශාක්‍යයන් වහන්ස, විචිකිත්සායෙන් මා මුදනු මැනැව.

පස්සාමහං දෙවමනුස්සලොකෙ යනු: 'දෙව' යි තුන් දෙවිහ: සම්මුතිදේව යැ උත්පත්තිදේව යැ විසුද්ධිදෙව යි. **සම්මුති දේවයෝ** කවරහ යත්: රජහු ද රජකුමරහු ද දෙවීහු ද සම්මුතිදේව යි කියනු ලැබෙති මොහු 'සම්මුතිදේව' යි කියනු ලැබෙත්. **උත්පත්තිදෙවයෝ** කවරහ යත්: චාතුර්මහාරාජික දෙවියෝ ද තවතිසා දෙවියෝ ද යාම දෙවියෝ ද තුෂිත දෙවියෝ ද නිර්මාණරති දෙවියෝ ද පරනිර්මිතවසවර්ති දෙවියෝ ද බ්‍රහ්මකායික දෙවියෝ ද එයින් මතුයෙහි යම් දෙවි කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු දු 'උත්පත්තිදේව' යි කියනු ලැබෙති. මොහු 'උත්පත්තිදෙව' යි කියනු ලැබෙත්. **විශුද්ධිදෙවයෝ** කවරහ යත්: තථාගතශ්‍රාවක වූ අර්හත් ක්ෂීණාශ්‍රවයෝ ද යම් පසේබුදු කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු ද 'විශුද්ධිදේව' යි කියනු ලැබෙති. මොහු 'විශුද්ධිදේව' යි කියනු ලැබෙත්. බුදුහු සම්මුතිදේවයනට ද උත්පත්තිදේවයනට ද විශුද්ධිදේවයනට ද, දේව ද අතිදේව ද දේවාතිදේව ද වෙති, (අභීත බැවින්) සිංහාතිසිංහ යැ (නිකෙලෙස් බැවින් මහත් බැවින් හෝ) නාගාතිනාග ය ගණීනට ගණී යැ මුනිනට මුනි යැ රාජාධිරාජ යි. **පස්සාමහං දෙව මනුස්සලොකෙ** යනු: මිනිස්ලොවැ දෙවි වූවහු දකිමි, අතිදේව වූවහු දකිමි, දේවාතිදේව වූවහු දකිමි හඳුනමි අවලෝකනය කෙරෙමි සිතමි හාත්පසින් දකිමි තුයි 'පස්සාමහං දෙව මනුස්සලොකෙ' යනු වේ.

අකිඤ්චනං බ්‍රාහමණං ඉරියමානං– 'අකිඤ්චනං' යනු; රාගකිඤ්චන යැ ද්වෙෂකිඤ්චන යැ මොහ කිඤ්චන යැ මාන කිඤ්චන යැ දෘෂ්ටි කිඤ්චන යැ ක්ලේශ කිඤ්චන යැ දුශ්චරිත කිඤ්චන යි. ඒ කිඤ්චනයෝ භාග්‍යවත් බුදුනට ප්‍රහීණයෝ යැ උපුන්මුල් ඇත්තාහු යැ තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලදහ, අනුඅභාවය කරන ලදහ, මතු නුපදනා පියවි ඇත්තාහ, එහෙයින් බුදුහු අකිඤ්චනයහ. **බ්‍රාහමණො** යනු සප්තධර්ම කෙනකුන් දුරු කළ වන බැවින් භාග්‍යවත්හු බ්‍රාහ්මණයහ: සත්කායදෘෂ්ටිය බාහිත (ප්‍රහීණ කරන ලද) වෙයි, විචිකිත්සාව බාහිත වෙයි, ශීලව්‍රතපරාමර්ශය බාහිත වෙයි. රාගය බාහිත වෙයි, ද්වේෂය බාහිත වෙයි. මෝහය බාහිත වෙයි, මානය බාහිත වෙයි, ඔවුන් විසින් සාංක්ලේශික වූ පුනර්භවය ඇති කරන්නා වූ දුක් සහිත වූ දුඃඛවිපාක වූ මතුයෙහි ජාතිජරාමරණයට කාරණ වූ ලාමක අකුශලධර්මයෝ ප්‍රහීණ කරන ලද්දහු වෙත්.

1 "බාහෙත්වා[1] සබ්බපාපකානි (සභියාති භගවා)
විමලො සාධු සමාහිතො ඨිතත්තො,
සංසාරමතිච්ච කෙවලී සො
අසිතො තාදී පවුච්චතෙ[2] ස බ්‍රහ්මා." [a]

ඉරියමානන්ති චරන්තං විහරන්තං ඉරියන්තං[3] වත්තෙන්තං පාලෙන්තං යපෙන්තං යාපෙන්තන්ති 'අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණං ඉරියමානං.'

තං තං නමස්සාමි සමන්තචක්ඛූති 'තන්ති' භගවන්තං භණති. නමස්සාමීති කායෙන වා නමස්සාමි, වාචාය වා නමස්සාමි, චිත්තෙන වා නමස්සාමි, අන්වත්ථපටිපත්තියා වා නමස්සාමි, ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා වා නමස්සාමි, සක්කරොමි ගරුකරොමි මානෙමි පූජෙමි. සමන්තචක්ඛූති 'සමන්තචක්ඛු වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤාණං, භගවා සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො සම්පන්නො[4] සමන්නාගතො.

2. "න තස්ස අද්දිට්ඨ[5]මිධත්ථි කිඤ්චි
අථො අවිඤ්ඤාතමජානිතබ්බං
සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදත්ථි නෙය්‍යං
තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූ"ති. [a]

'තං තං නමස්සාමි සමන්තචක්ඛු'

පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහීති 'සක්කා'ති සක්කො භගවා 'සක්‍යකුලා පබ්බජිතො'තිපි සක්කො, අථවා 'අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවා'තිපි සක්කො, තස්සිමානි ධනානි, සෙය්‍යථීදං[6]; සද්ධාධනං සීලධනං හිරිධනං ඔත්තප්පධනං සුතධනං චාගධනං පඤ්ඤාධනං සතිපට්ඨානධනං සම්මප්පධානධනං ඉද්ධිපාදධනං ඉන්ද්‍රියධනං බලධනං බොජ්ඣඞ්ගධනං මග්ගධනං ඵලධනං නිබ්බානධනං, ඉමෙහි අනෙකවිධෙහි ධනරතනෙහි අඩ්ඪො මහාධනො ධනවා'ති'පි සක්කො.

---

1. බාහිත්වා – ම ජ සං
2. පවුච්චති බ්‍රහ්මා – ච–වි–ක–
3. ඉරියන්තං – ම ජ සං–සා
4. සමුපපන්නො – ස
   සමුප්පන්නො – ම ජ සං
5. අදිට්ඨ – සා
6. සෙය්‍යථිදං – ම ජ සං

a. සුත්තනිපාත – සභිය සුත්ත

1 "('සභිය'යි භාග්‍යවත්හු මෙසේ වදාළහ:) සියලු පාපධර්මයන් ප්‍රහීණ කොට එහෙයින් මැ විගතමල වූ (ශ්‍රෙෂ්ඨ වූ) මාර්ගඵල සමාධියෙන් මැනැවින් එකඟ කළ සිත් ඇති (ලොකධර්මයෙන් කම්පිත නො වන බැවින්) ස්ථිතාත්ම වූ සංසාර හේතු ඉක්මවා සිටි (නිමවන ලද මාර්ගකෘත්‍ය ඇති හෙයින්) කේවලී වූ ඒ ක්ෂීණාස්‍රව තෙමෙ (තෘෂ්ණා—දෘෂ්ටි නිඃශ්‍රය නැති හෙයින්) 'අයිත' යි ද (ලොකධර්මයෙන් නිර්විකාර හෙයින්) 'තාදී' යයි ද කියනු ලැබෙ. හෙතෙම බ්‍රාහ්මණ නම් වේ."

ඉරියමානං-හැසිරෙනුවහු වාසය කරනුවහු ඉරියවූ පවත්වනුවහු වැටෙනුවහු රැකෙනුවහු යැපෙනුවහු යාපනයවනුවහු නුයි 'අකිඤ්චනං බ්‍රාහමණං ඉරියමානං' යනු වේ.

තං තං නමස්සාමි සමන්තචක්ඛු- 'තං' යි භාග්‍යවතුන් බෙණෙයි. **නමස්සාමි** – කයින් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි, බසින් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි, සිතින් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි, අන්වර්ථප්‍රතිපදයෙන් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි, ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදයෙන් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි සත්කාර කෙරෙමි, ගරු කෙරෙමි, බුහුමන් කෙරෙමි. පුදමි. **සමන්තචක්ඛු** 'සමන්තචක්ඛු' යි සර්වඥතාඥානය කියනු ලැබෙයි, බුදුහු සර්වඥතාඥානයෙන් උපේතයහ, සමුපේතයහ, උපගතයහ, සමුපගතයහ, යුක්තයහ, පරිපූර්ණයහ, සමන්විත වූහු.

2 "ඒ තථාගතයන් විසින් මේ ත්‍රෛධාතුක ලොකයෙහි (මෙ කලැ හෝ) පැනැසින් නුදුටු කිසිවක් නැත, යළි (අතීත වූ) නො දත් කිසිවක් නැත, (අනාගත වූ) නො දැනෙන කිසි (ධර්මජාතයෙක්) දු නැත. දතයුතු වූ යම් ධර්මජාතයෙක් වේ නම් ඒ සියල්ල අවබෝධ කළහ. එහෙයින් තථාගතයෝ 'සමන්තචක්ඛු වූහ' යි".

තං තං නමස්සාමි සමන්තචක්ඛු' යනු වේ.

පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහි- 'සක්ක' යනු: භාග්‍යවත්හු ශාක්‍යයහ, ශාක්‍යකුලයෙන් නික්ම පැවිදි වූවාහු නුයි ද ශාක්‍යයහ, නොහොත් (ප්‍රඥා ධන සමෘද්ධියෙන්,) ආඪ්‍යයහ, මහත් වූ ප්‍රඥා ධන ඇතියහ, (ප්‍රඥා ධනයෙන්) ධනවත් වූවාහු නුයි ද ශාක්‍යයහ. ඔවුන්ගේ මේ ධනයෝ වෙති, ඒ මෙසේ යි: ශ්‍රද්ධාධන යැ ශීලධන යැ හිරිධන යැ ඕත්තප්පධන යැ ශ්‍රැතධන යැ ත්‍යාගධන යැ ප්‍රඥාධන යැ සතිපට්ඨානධන යැ සම්‍යක්ප්‍රධාන ධන යැ ඍද්ධිපාදධන යැ ඉන්ද්‍රියධන යැ බලධන යැ බොධ්‍යඞ්ගධන යැ මාර්ගධන යැ ඵල ධන යැ නිර්වාණධන යි. මේ නන්වැදෑරුම් ධනරත්නයෙන් ආඪ්‍යයහ, මහද්ධනයහ, ධනවත්හ යි ද ශාක්‍ය නම් වූහ.

අථවා සක්කො ‘පහූ විසවී අලමත්තො සූරො වීරො වික්කන්තො අභීරූ අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී, පහීන භයභෙරවො විගතලොමහංසො, තිපි සක්කො, ‘කථංකථා’ වුච්චති විචිකිච්ඡා, දුක්ඛෙ කඞ්ඛා, දුක්ඛසමුදයෙ කඞ්ඛා, දුක්ඛනිරොධෙ කඞ්ඛා, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදය කඞ්ඛා පුබ්බන්තෙ කඞ්ඛා, අපරන්තෙ කඞ්ඛා, පුබ්බන්තාපරන්තෙ කඞ්ඛා, ඉදප්පච්චයතාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු කඞ්ඛා. යා එවරූපා කඞ්ඛා කඞ්ඛායනා කඞ්ඛායිතත්තං විමති විචිකිච්ඡා ද්වෙළ්හකං ද්වෙධාපථො සංසයො අනෙකංසගාහො ආසප්පනා පරිසප්පනා අපරියොගාහනා ඡම්භිතත්තං[1] චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො. පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහීති මුඤ්ච මං, පමුඤ්ච මං, මොචෙහි මං පමොචෙහි මං, උද්ධර මං, සමුද්ධර මං, උට්ඨාපෙහි මං, කථං කථා සල්ලතොති ‘පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහි.’

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො;

“උපස්සාමහං දෙව මනුස්සලොකෙ
අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණං ඉරියමානං,
තං තං නමස්සාමි සමන්තචක්ඛු
පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහී”ති.

5–4

නාහං සහිස්සාමි[2] පමොචනාය
කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙ
ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං ආජානමානො[3]
එවං තුවං ඔඝමිමං තරෙසි.

නාහං සහිස්සාමි පමොචනායාති නාහං තං සක්කොමි මුඤ්චිතුං, පමුඤ්චිතුං මොචෙතුං පමොචෙතුං උද්ධරිතුං සමුද්ධරිතුං[4] උට්ඨාපෙතුං සමුට්ඨාපෙතුං කථංකථාසල්ලතොති එවම්පි නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය. අථවා න ඊහාමි, න සමීහාමි, න උස්සහාමි, න වායමාමි න උස්සාහං කරොමි, න උස්සොළ්හිං කරොමි[5], න ථාමං කරොමි, න ධිතිං කරොමි, න විරියං කරොමි, න ඡන්දං ජනෙමි, න සඤ්ජනෙමි, න නිබ්බත්තෙමි න අභිනිබ්බත්තෙමි, අස්සද්ධෙ[6] පුග්ගලෙ අච්ඡන්දිකෙ කුසීතෙ හීනවිරියෙ අප්පටිපජ්ජමානෙ ධම්මදෙසනායාති එවම්පි ‘නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය:

1. ජම්භිතත්තං– – මජසං, ස්‍යා, සි
2. සමිස්සාමි – ස්‍යා
3. අජානමානො – ව. වි, ක
4. උද්ධරාපෙතුං සමුද්ධරාපෙතුං – පත
5. න උස්සොළ්හිං කරොමි –ප, ව, වි–ක
6. අසද්ධෙ – ප–ව–වි–ක
7. අච්ඡිද්දිකා– ම ජ සං, ස්‍යා

නොහොත් ශාක්‍යයහ ප්‍රභූහ (පරසන්තානයෙහි) වීර්‍ය්‍ය උපදවනුවහ සමර්ථ සිත් ඇතියහ ශූර වූවහ පරාක්‍රමවත්හ වික්‍රමවත්හ නො බිය වන සුල්ලහ නො සැලෙනුවහ නො තැතිගන්නා සුල්ලහ නො පලායන සුල්ලහ ප්‍රහීණ වූ භය භයඅරමුණු ඇතියහ විගත වූ ලොමුදහ ඇතියහ යි ද ශාක්‍ය නම් වූහ. 'කථංකථා'යි විචිකිත්සාව කියනු ලැබෙයි: දුඃඛයෙහි සැක යැ දුඃඛසමුදයෙහි සැක යැ දුඃඛනිරොධයෙහි සැක යැ දුඃඛනිරොධගාමිනීප්‍රතිපදයෙහි සැක යැ ඉදං ප්‍රත්‍යයතා ප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්න ධර්මයන්හි සැක යැ. යම් මෙබඳු සැකයෙක් සැක කරන අයුරෙක් සැක කළ බවෙක් විමතියෙක් විචිකිත්සායෙක් (දෙපසට සැලෙන) ද්වෙළ්හකයෙක් ද්විධාපථයෙක් සංශයෙක් අනෛකාන්ත ග්‍රාහයෙක් (අරමුණ කෙරෙහි) පසු බැස්මෙක් හාත්පසින් පසු බැස්මෙක් නො බැසගැනුමෙක් චිත්තයාගේ තදබවෙක් (සිත හිරි අඳනා බඳු) මනෝවිලෙඛයෙක් වේ ද එය යි. **පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහි** යනු: මා මුදනු මැනැවැ මා නොයෙක් අයුරින් මුදනු මැනැවැ මා ලිහිල් කළ මැනැවැ මා ඉතා ලිහිල් කළ මැනැවැ මා (සංසාර පඞ්කයෙන්) නඟාලනු මැනැවැ මොනොවට නඟාලනු මැනැවැ විචිකිත්සාශල්‍යයෙන් මා නඟා සිටුවනු මැනැව නුයි 'පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහි' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"පස්සාමහං දෙව මනුස්සලොකෙ–පෙ–පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකථාහි" යි.

5–4.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධොතකය,) ලොවැ විචිකිත්සා ඇති කිසිවකු මුදන්නට මම නො හැක්කෙමි. නොහොත් උත්සාහ නො කෙරෙමි. තෙපි ශ්‍රෙෂ්ඨධර්මය (නිවන) දන්මින් මෙසේ මේ ඕඝය තරණය කරන්නවූ යැ.

නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය යනු: මම තා කථංකථාශල්‍යයෙන් මුදන්නට වෙසෙසින් මුදන්නට මුද පියන්නට වෙසෙසින් මුදපියන්නට නඟන්නට මැනැවින් නඟන්නට නඟා සිටුවන්නට මැනැවින් නඟාසිටුවන්නට නො හැකි යෙම් නුයි මෙසේත් 'නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය' යනු වේ. නොහොත් ශ්‍රද්ධා නැති කුශලච්ඡන්ද රහිත වූ කුසීත වූ හීනවීර්‍ය්‍ය ඇති පිළිවෙත්හි නො හැසිරෙන පුද්ගලයනට දහම් දෙසනු සඳහා පියෝ නො කෙරෙමි, මැනැවින් පියෝ නො කෙරෙමි, නො සහමි, වෑයම් නො කෙරෙමි, උත්සාහ නො කෙරෙමි, අධිමාත්‍ර වැ උත්සාහ නො කෙරෙමි, තැත් නො කෙරෙමි, ධෛර්‍ය්‍ය නො කෙරෙමි, වීර්‍ය්‍ය නො කෙරෙමි, රුචි නූපදවමි, වෙසෙසින් රුචි නූපදවමි, නො නිපදවමි, වෙසෙසින් නො නිපදවමි නුයි මෙසේත් 'නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය' යනු වේ.

අථවා නත්ථඤ්ඤො කොචි මොචෙතා, තෙ යදි මොචෙය්‍යුං, සකෙන ථාමෙන සකෙන බලෙන සකෙන විරියෙන සකෙන පරක්කමෙන සකෙන පුරිසථාමෙන අත්තනා සම්මාපටිපදං අනුලොමපටිපදං අපච්චනීකපටිපදං අන්වත්ථපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපජ්ජමානා මොචෙය්‍යුන්ති[1] එවම්පි 'නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය' වුත්තං හෙතං භගවතා: 'සො වත චුන්ද, අත්තනා පලිපපලිපන්නො පරං පලිපපලිපන්නං උද්ධරිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති, සො වත චුන්ද, අත්තනා අදන්තො අවිනීතො අපරිනිබ්බුතො පරං දමෙස්සති විනෙස්සති පරිනිබ්බාපෙස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජතී''ති[a]

එවම්පි 'නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය'

වුත්තම්පි හෙතං භගවතා:

3 අත්තනාව කතං පාපං අත්තනා සංකිලිස්සති
අත්තනා අකතං පාපං අත්තනාව විසුජ්ඣති
සුද්ධි අසුද්ධි පච්චත්තං නාඤ්ඤමඤ්ඤො[2] විසොධයෙ'ති.[b]

එවම්පි 'නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය'.

වුත්තං හෙතං භගවතා:

''එවමෙව ඛො බ්‍රාහ්මණ, තිට්ඨතෙව නිබ්බානං තිට්ඨති නිබ්බානගාමී මග්ගො තිට්ඨාමහං සමාදපෙතා, අථ ච පන මම සාවකා මයා එවං ඔවදියමානා එවං අනුසාසියමානා අප්පෙකච්චෙ අච්චන්තනිට්ඨං නිබ්බානං ආරාධෙන්ති, එකච්චෙ නාරාධෙන්ති. එත්ථ ක්‍යාහං බ්‍රාහ්මණ, කරොමි මග්ගක්ඛායී[3] බ්‍රාහ්මණ තථාගතො, මග්ගං බුද්ධා ආචික්ඛන්ති, අත්තනා පටිපජ්ජමානා මුච්චෙය්‍යු''න්ති.[c]

එවම්පි 'නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය.'

---

1. මුංචෙය්‍යුන්ති – පත,ව,වි,ක
2. නාඤ්ඤො අඤ්ඤං – ප,ගි,වි,ක
3. මග්ගමක්ඛායී – පත

a මජ්ඣිම නිකාය – සල්ලෙඛ සුත්ත
b ධම්මපද – අත්තවග්ග
c මජ්ඣිමනිකාය – ගණකමොග්ගල්ලාන සුත්ත

නොහොත් මුදන අන් කිසිවෙක් නැත, ඉදින් ඔහු මිදෙන්නාහු නම් ස්වකීය ශක්තියෙන් ස්වකීයබලයෙන් ස්වකීය වීර්‍ය්‍යයෙන් ස්වකීය පරාක්‍රමයෙන් ස්වකීය පෞරුෂයෙන් තුමූ සම්‍යක්ප්‍රතිපත් අනුලොම ප්‍රතිපත් අවිරුද්ධ ප්‍රතිපත් අන්වර්ථ ප්‍රතිපත් ධර්මානුධර්මප්‍රතිපත් පිළිපදනාහු මිදෙන්නාහ'යි මෙසේත් 'නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය' යනු වේ. භාග්‍යවතුන් විසින් මේ වදරන ලද මැ යි: ''චුන්දය, යමෙක් තෙමේ ගැඹුරු (මහ) මඩෙහි ගැලුණේ ද හෙතෙම ගැඹුරු මඩෙහි ගැලුණු අනෙකක්හු නගා සිටුවන්නේ යැ යන මෙ කරුණ නො වෙයි. චුන්දය, යමෙක් තෙමේ නො දමුණේ නො හික්මුණේ කෙලෙස් පිරිනිවනින් නො පිරිනිවියේත් වේ නම් හෙතෙම ඒකාන්තයෙන් අනෙකක්හු දමනය කරන්නේ යැ හික්මවන්නේ යැ පිරිනිවන්නේ යැ යන මෙ කරුණ නො වේ'' යයි මෙසේත් 'නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය' යනු වේ.

මෙ ද වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්:

3 ''යමක්හු විසින් තමා මැ පව්කම් කරන ලද ද, හෙතෙම සිවු අපායක් විඳිනුයේ තෙමේ මැ කෙලෙසෙයි, යළි යමක්හු විසින් තමා පව්කම් නො කරන ලද ද හෙතෙම සුගතියට පැමිණියේ තෙමේ මැ විශුද්ධ වෙයි. කුශලාකුශලකර්ම සඞ්ඛ්‍යාත ශුද්ධිය ද අශුද්ධිය ද කාරක සන්තානයෙහි - තමා කෙරෙහි විවා දනවයි. අනෙකක් අනෙකෙක්හු විශුද්ධ නො කරන්නේ යැ''යි.

මෙසේත් 'නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය' යනු වේ.

භාග්‍යවතුන් විසින් මේ වදරන ලද මැ යි:

''එසෙයින් මැ බමුණ, අමාමහනිවන ඇත් මැ යි. (පූර්වභාග විදර්ශනාදියෙහි පටන් කොට) නිවනට පමුණුවන ආර්‍ය්‍යමාර්ගය ඇත, සමාදන් කරවන (පිළිවෙතැ පිහිටුවන) මම් සිටිම් මැ යැ එතෙකුදු වත් මාගේ සව්වෝ මා විසින් මෙසේ අවවාද කරනු ලබන්නාහු මෙසේ අනුශාසනා කරනු ලබන්නාහු ඇතැම් කෙනෙක් මැ අත්‍යන්තනිෂ්ඨා වූ නිවන සම්පාදනය කෙරෙති, ඇතැම් කෙනෙක් සම්පාදනය නො කෙරෙත්. මෙහි ලා බමුණ, (මොවුන් කෙරෙහි) මම් කුම් කෙරෙම් ද බමුණ, තථාගතයෝ පිළිවෙත් මඟ කියන සුල්ලභ, බුදුහු මාර්ගය ප්‍රකාශ කෙරෙත්, තුමූ පිළිවෙත්හි පිළිපදිමින් මිදෙන්නාහ''යි.

මෙසේත් 'නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය' යනු වේ.

කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙති කථංකථිං පුග්ගලං 'සකඞ්ඛං සවිලෙඛං[1] සද්වෙළ්හකං සවිචිකිච්ඡං. කඤ්චීති කඤ්චි ඛත්තියං වා බ්‍රාහ්මණං වා වෙස්සං වා සුද්දං වා ගහට්ඨං වා පබ්බජිතං වා දෙවං වා මනුස්සං වා. ලොකෙති අපායලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙති. 'කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙ,'

ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං ආජානමානොති[2] 'ධම්මං සෙට්ඨං' වුච්චති 'අමතං නිබ්බානං' යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. සෙට්ඨන්ති අග්ගං සෙට්ඨං විසෙට්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං පවරං ධම්මං. ආජානමානොති ආජානමානො විජානමානො පටිවිජානමානො පටිවිජ්ඣමානොති 'ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං ආජානමානො.'

එවං තුවං ඔඝමිමං තරෙසීති එවං ත්වං කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං තරෙය්‍යාසි උත්තරෙය්‍යාසි පතරෙය්‍යාසි සමතික්කමෙය්‍යාසි වීතිවත්තෙය්‍යාසීති 'එවං තුවං ඔඝමිමං තරෙසි.'

තෙනාහ භගවා;

"නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය (ධොතකාති භගවා)
කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙ,
ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං ආජානමානො
එවං තුවං ඔඝමිමං තරෙසී"ති.

5-5

අනුසාස බ්‍රහ්මෙ, කරුණායමානො (ඉච්චායස්මා ධොතකො)
විවෙකධම්මං යමහං විජඤ්ඤං,
යථාහං ආකාසොව[3] අබ්‍යාපජ්ජමානො[4]
ඉධෙව සන්තො අසිතො චරෙය්‍යං.

අනුසාස බ්‍රහ්මෙ, කරුණායමානොති 'අනුසාස බ්‍රහ්මෙ'ති අනුසාස බ්‍රහ්මෙ, අනුග්ගණ්හ බ්‍රහ්මෙ, අනුකම්ප බ්‍රහ්මෙති 'අනුසාස බ්‍රහ්මෙ.' කරුණායමානොති කරුණායමානො අනුද්දයමානො[5] අනුරක්ඛමානො අනුග්ගණ්හමානො අනුකම්පමානොති 'අනුසාස බ්‍රහ්මෙ කරුණායමානො.'

1. සවිලං - ම ජ සං, ස්‍යා
2. අජානමානො - ව, වි, ක
3. ආකාසො ව - ස්‍යා
4. අබ්‍යාපජ්ඣමානො - ස්‍යා
5. අනුදයමානො - ම ජ සං

කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙ– සැක සහිත වූ මනොවිලෙඛ සහිත වූ ද්වෙළ්හක (දෙසිත්) සහිත වූ විචිකිත්සා සහිත වූ සැක ඇති පුහුල්හු. **කඤ්චි** යනු: කිසි ක්ෂත්‍රියයකු හෝ බ්‍රාහ්මණයකු හෝ වෛශ්‍යයකු හෝ ශුද්‍රයකු හෝ ගෘහස්ථයකු හෝ ප්‍රව්‍රජිතයකු හෝ දෙවියකු හෝ මිනිසකු හෝ යි. **ලොකෙ** – අපායලොකයෙහි ... ආයතනලොකයෙහි නුයි 'කථං කථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙ' යනු වේ.

ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං ආජානමානො යනු: 'ධම්මං සෙට්ඨං' යි අමාමහ නිවන කියනු ලැබෙයි: යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්හිඳීමෙක් සියලු උපධීන්ගේ දුරැලීමෙක් තෘෂ්ණාව ක්ෂය කිරීමෙක් ක්ලේශවිරාගයෙක් දුඃඛ නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. **සෙට්ඨං** යනු: අග්‍ර වූ ශ්‍රෙෂ්ඨ වූ අතිශයින් ශ්‍රෙෂ්ඨ වූ ප්‍රමුඛ වූ උත්තම වූ ප්‍රවර වූ ධර්මය. **ආජාන-මානො** යනු: නියතයෙන් දන්නේ වෙසෙසින් දන්නේ ඒ ඒ කරුණින් දන්නේ ප්‍රතිවෙධ කරනුයේ නුයි 'ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං ආජානමානො' යනු වේ.

එවං තුවං ඔඝමිමං තරෙසි– මෙසේ තෝ කාමොඝය භවොඝය දිට්ඨොඝය අවිජ්ජොඝය තරණය කරන්නෙහි උත්තරණය කරන්නෙහි ප්‍රතරණය කරන්නෙහි සමතික්‍රමණය කරන්නෙහි ඉක්මවන්නෙහි යි 'එවං තුවං ඔඝමිමං තරෙසි' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය–පෙ–එවං තුවං ඔඝමිමං තරෙසි"යි.

5–5.

(ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විචාරයි.) ශ්‍රෙෂ්ඨයන් වහන්ස, මම යම් සියලු සංස්කාරයන්ගෙන් විවික්ත වූ නිර්වාණධර්මයක් දැනගන්නෙම් නම් යම්සේ වූ ආකාශය සෙයින් නානාප්‍රකාර බවට නො පැමිණෙන්නෙම මෙ අස්නෙහි මැ හුන්නෙම් නොහොත් නිවුණෙම් (තෘෂ්ණා–දෘෂ්ටි) නිඃශ්‍රය රහිත වැ හැසිරෙන්නෙම් නම් එහෙයින් (මට) අනුකම්පා කෙරෙමින් අනුශාසනා කළ මැනැව.

අනුසාස බ්‍රහෙම කරුණායමානො–'අනුසාස බ්‍රහ්මෙ' යනු: ශ්‍රෙෂ්ඨයන් වහන්ස, අනුශාසනා කළ මැනැවැ අනුග්‍රහ කළ මැනැවැ අනුකම්පා කළ මැනැවැ'යි 'අනුසාස බ්‍රහ්මෙ' යනු වේ. **කරුණායමානො**–කරුණා කෙරෙමින් අනුද්දයා කෙරෙමින් අනුරක්ෂණ කෙරෙමින් අනුග්‍රහ කෙරෙමින් අනුකම්පා කෙරෙමින් නුයි 'අනුසාස බ්‍රහ්මෙ කරුණායමානො' යනු වේ.

විවෙකධම්මං යමහං විජඤ්ඤන්ති 'විවෙකධම්මං' වුච්චති අමතං නිබ්බානං. 'යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං, යමහං විජඤ්ඤන්ති යමහං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිවිජානෙය්‍යං පටිවිජ්ඣෙය්‍යං අධිගච්ඡෙය්‍යං ඵස්සෙය්‍යං සච්ඡිකරෙය්‍යන්ති 'විවෙකධම්මං යමහං විජඤ්ඤං'

යථාහං ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානොති යථා ආකාසො න පජ්ජති[1] න ගණ්හාති[2] න බජ්ඣති න පළිබජ්ඣති එවං ආපජ්ජමානො[3] අගණ්හමානො අබජ්ඣමානො අපළිබජ්ඣමානොති එවම්පි ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො' යථා ආකාසො න රජ්ජති ලාඛාය වා හලිද්දියා වා[4] නීලියා වා[5] මඤ්ජෙට්ඨාය වා, එවං අරජ්ජමානො අදුස්සමානො අමුය්හමානො අකිලිස්සමානොති, එවම්පි 'ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො'. යථා ආකාසො න කුප්පති, න බ්‍යාපජ්ජත්, න පතිත්ථීයති[6] න පටිහඤ්ඤති, එවං අකුප්පමානො අබ්‍යාපජ්ජමානො අපතිත්ථීයමානො අපටිහඤ්ඤමානොති එවම්පි 'ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො'.

ඉධෙව සන්තො අසිතො චරෙය්‍යන්ති: 'ඉධෙව සන්තො'ති: ඉධෙව සන්තො සමානො, ඉධෙව නිසින්නො සමානො,[7] ඉමස්මිංයෙව ආසනෙ නිසින්නො සමානො, ඉමිස්සායෙව පරිසාය නිසින්නො සමානොති, එවම්පි 'ඉධෙව සන්තො.' අථවා ඉධෙව සන්තො උපසන්තො වූපසන්තො නිබ්බුතො පටිප්පස්සද්ධොති එවම්පි 'ඉධෙව සන්තො'. අසිතොති ද්වෙ නිස්සයා: තණ්හානිස්සයො ච දිට්ඨිනිස්සයො ච –පෙ– අයං තණ්හානිස්සයො –පෙ– අයං දිට්ඨිනිස්සයො. තණ්හානිස්සයං පහාය දිට්ඨිනිස්සයං පටිනිස්සජ්ජිත්වා චක්ඛුං අනිස්සිතො, සොතං අනිස්සිතො, ඝානං අනිස්සිතො ජිව්හං අනිස්සිතො, කායං අනිස්සිතො, මනං අනිස්සිතො. රූපෙ–සද්දෙ ගන්ධෙ – රසෙ – ඵොට්ඨබ්බෙ – ධම්මෙ – කුලං ගණං ආවාසං ලාභං යසං පසංසං සුඛං චීවරං පිණ්ඩපාතං සෙනාසනං ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං කාමධාතුං රූපධාතුං අරූපධාතුං කාමභවං රූපභවං අරූපභවං සඤ්ඤාභවං අසඤ්ඤාභවං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවං එකවොකාරභවං චතුවොකාරභවං පඤ්චවොකාරභවං අතීතං අනාගතං පච්චුප්පන්නං දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං සබ්බෙ ධම්මෙ අසිතො අනිස්සිතො අනල්ලීනො අනුපගතො අනජ්ඣොසිතො අනධිමුත්තො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසංයුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා. චරෙය්‍යන්ති චරෙය්‍යං විහරෙය්‍යං ඉරියෙය්‍යං වත්තෙය්‍යං පාලෙය්‍යං යපෙය්‍යං යාපෙය්‍යන්ති 'ඉධෙව සන්තො අසිතො චරෙය්‍යං.'

---

1. නසජ්ජති – පත, නපපජ්ජති, ස්‍යා
2. න ගණ්හති – මජසං
3. අසජ්ජමානො – පත, ච,වි,ක
4. හලිද්දා වා – ස්‍යා
5. නීලෙන වා – ස්‍යා
6. පතිලීයති – මජසං
   පරිලීයති – ස්‍යා
7. ඉධෙව සමානො – මජසං

විවෙක ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං — 'විවෙකධම්ම' යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි: යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්හිඳීමෙක් සියලු උපධීන්ගේ දුරලීමෙක් තෘෂ්ණාව ක්ෂය කිරීමෙක් ක්ලේශ විරාගයෙක් දුඃඛනිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. **යමහං විජඤ්ඤං**—මම යම් නිවනක් දන ගනිම් නම් නියතින් දනගනිම් නම් වෙසෙසින් දනගනිම් නම් ඒ ඒ කරුණින් දනගනිම් නම් ප්‍රතිවෙධ කෙරෙම් නම් අවබොධ කෙරෙම් නම් ඥානයෙන් ස්පර්ශ කෙරෙම් නම් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙම් නම් යි 'විවෙකධම්මං යමහං විජඤ්ඤං' යනු වේ.

යථාහං ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො—යම්සේ ආකාශය (නානාත්වයට) නො යේ ද නො ගනී ද නො බැඳේ ද හාත්පසින් නො බැඳේ ද එපරිද්දෙන් (නානාත්වයට) නො යනුයෙම් නො ගන්නෙම් නො බැඳෙනුයෙම් හාත්පසින් නො බැඳෙනුයෙම් නුයි මෙසේත් 'ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො' යනු වේ. යම්සේ අහස ලතුයෙන් හෝ කසායෙන් හෝ බෙරුපතින් හෝ මඳටින් හෝ නො රැඳේ ද එසෙයින් නො රැඳෙනුයෙම් දූෂ්‍ය නො වනුයෙම් නො මුළා වනුයෙම් නො කිලිටි වනුයෙම් නුයි මෙසේත් 'ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො' යනු වේ. යම්සේ අහස නො කිපේ ද පියවි නො හරී ද නො තද වේ ද නො ගැටේ ද, එසෙයින් නො කිපෙනුයෙම් පියවි නො හරිනුයෙම් තද බවට නො පැමිණෙනුයෙම් නො ගැටෙනුයෙම් නුයි මෙසේත් 'ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො' යනු වේ.

ඉධෙව සන්තො අසිතො චරෙය්‍යං — **'ඉධෙව සන්තො'** යනු: මෙහි මැ වූයෙම් මෙහි මැ හුන්නෙම් මෙ අසුනෙහි මැ හුන්නෙම්, මෙ පිරිස්හි මැ හුන්නෙම් නුයි මෙසේත් 'ඉධෙව සන්තො' යනු වේ. නොහොත් මෙහි මැ ශාන්ත වූයෙම් උපශාන්ත වූයෙම් ව්‍යුපශාන්ත වූයෙම් නිවුණෙම් සන්හිඳුණෙම් නුයි මෙසේත් 'ඉධෙව සන්තො' යනු වේ. **අසිතො**— නිඃශ්‍රය දෙකෙකි: තෘෂ්ණා නිශ්‍රය ද දෘෂ්ටිනිශ්‍රය දූ යි . . . මේ තෘෂ්ණා නිශ්‍රය යි . . . . මේ දෘෂ්ටිනිඃශ්‍රය යි. තෘෂ්ණානිඃශ්‍රය හැරපියා දෘෂ්ටිනිඃශ්‍රය දුරලා ඇස (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන්) ඇසුරු නො කෙළෙම් කන අනිඃශ්‍රිතයෙම් නැහැය අනිඃශ්‍රිතයෙම් දිව අනිඃශ්‍රිතයෙම් කය අනිඃශ්‍රිතයෙම් සිත අනිඃශ්‍රිතයෙම් රූප-ශබ්ද-ගන්ධ-රස-ස්ප්‍රෂ්ටව්‍ය-ධර්මයන්- කුලයා- ගණයා- ආවාසය ලාභය යශස ප්‍රශංසාව සුඛය චීවර පිණ්ඩපාත ශයනාසන ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර, කාමධාතුව රූපධාතුව අරූපධාතුව, කාමභවය රූපභවය අරූපභවය සඤ්ඤාභවය අසඤ්ඤාභවය නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවය එකවෝකාර භවය චතුවෝකාරභවය පඤ්චවොකාරභවය, අතීතය අනාගතය වර්තමානය, රූපායතනය ශබ්දයතනය ගන්ධ රස ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යායතනය ධර්මායතනය, සියලු ධර්මයන් ඇසුරු නො කෙළෙම් අනිඃශ්‍රිතයෙම් නො ඇලුණෙම් නො පැමිණියෙම් ඇතුළු නො වූයෙම් නො බැසගත්තෙම් නික්මගියෙම් බැහැර කෙළෙම් වෙසෙසින් මිදුණෙම් විසංයුක්ත වූයෙම් විගතමර්‍යාද කළ සිතින් යුක්ත වැ, **චරෙය්‍යං** යනු: හැසිරෙන්නෙම් වෙසෙන්නෙම් ඉරියවු පවත්වන්නෙම් වැටෙන්නෙම් රැකෙන්නෙම් යැපෙන්නෙම් යාපනය වන්නෙම් නුයි 'ඉධෙව සන්තො අසිතො චරෙය්‍යං' යනු වේ.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"අනුසාස බ්‍රහ්මෙ, කරුණායමානො
විවෙකධම්මං යමහං විජඤ්ඤං,
යථාහං ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො
ඉධෙව සන්තො අසිතො චරෙය්‍ය"න්ති.

5-6

කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තිං (ධොතකාති භගවා)
දිට්ඨෙ ධම්මෙ[1] අනීතිහං,
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තින්ති: රාගස්ස සන්තිං දොසස්ස සන්තිං මොහස්ස සන්තිං කොධස්ස සන්තිං උපනාහස්ස – මක්ඛස්ස – පළාසස්ස – ඉස්සාය – මච්ඡරියස්ස – මායාය – සාඨෙය්‍යස්ස – ථම්භස්ස – සාරම්භස්ස – මානස්ස – අතිමානස්ස – මදස්ස – පමාදස්ස – සබ්බකිලෙසානං – සබ්බදුච්චරිතානං – සබ්බදරථානං – සබ්බපරිළාහානං – සබ්බසන්තාපානං – සබ්බා කුසලාභිසංඛාරානං සන්තිං උපසන්තිං වූපසන්තිං නිබ්බුතිං පටිපස්සද්ධිං කිත්තයිස්සාමි, පකිත්තයිස්සාමි ආචික්ඛිස්සාමි දෙසිස්සාමි පඤ්ඤපෙස්සාමි පට්ඨපෙස්සාමි විවරිස්සාමි විභජිස්සාමි උත්තානීකරිස්සාමි පකාසෙස්සාමීති 'කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තිං'

ධොතකාති භගවාති 'ධොතකා'ති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. භගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං –පෙ– සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං භගවාති 'ධොතකාති භගවා.'

දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහන්ති 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ'ති දිට්ඨෙ ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මෙ තුලිතෙ ධම්මෙ තීරිතෙ ධම්මෙ විභූතෙ ධම්මෙ විභාවිතෙ ධම්මෙ 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති –පෙ– යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති දිට්ඨෙ ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මෙ තුලිතෙ ධම්මෙ තීරිතෙ ධම්මෙ විභාවිතෙ ධම්මෙ විභූතෙ ධම්මෙති එවම්පි දිට්ඨෙ ධම්මෙ.

---

1. දිට්ඨෙව ධම්මෙ – සත –එ–වි–ක

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"අනුසාස බ්‍රහෙම-පෙ- අසිතො වරෙය්‍යං" යි

5–6.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධොතකය,) ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ දක්නා ලද දුඃඛාදි ධර්මයෙහි නොහොත් මෙ අත්බැව්හි මැ ආත්මප්‍රත්‍යක්ෂ වූ යම් දහමක් දැනැ ලො වැ විසත්තිකා සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් ඒ නිර්වාණ ධර්මය (ද නිර්වාණ ගාමිනීප්‍රතිපද් ධර්මය ද) තොපට ප්‍රකාශ කරන්නෙමි.

කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තිං — රාගයාගේ සන්හිඳීම ද්වේෂයාගේ සන්හිඳීම මෝහයාගේ සන්හිඳීම ක්‍රෝධයාගේ සන්හිඳීම උපනාහ–මක්ඛ පළාස–ඊර්ෂ්‍යා–මාත්සර්‍ය්‍ය–මායා–සාඨෙය්‍ය– ථම්භ– සාරම්භ–මාන– අතිමාන–මද–ප්‍රමාදයාගේ හැම කෙලෙස්–හැම දුශ්චරිත–හැම දරථ–හැම පරිදාහ–හැම සතැවුලි–හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන්ගේ සන්හිඳීම උපශාන්තිය ව්‍යුපශාන්තිය නිර්වෘතිය ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධිය කීර්තනය කෙරෙමි ප්‍රකීර්තනය කෙරෙමි පවසමි දෙසමි පනවමි තබමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තිං' යනු වේ.

ධොතකාති භගවා — 'ධොතක' යනු: බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතති. **භගවා** යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි . . . මේ 'භගවා' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියෙක් නුයි 'ධොතකාති භගවා' යනු වේ.

දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහං — 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ' යනු: දක්නා ලද (දුඃඛාදි) ධර්මයෙහි දන්නා ලද දහම්හි තුලනය කරන ලද දහම්හි තීරණය කරන ලද දහම්හි ප්‍රකට කරන ලද දහම්හි විභාවනය කරන ලද දහම්හි හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ' යි . . . යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයෙක් වේ නම් එ හැම නිරොධ ස්වභාවය ඇතැ'යි දක්නා ලද දහම්හි දන්නා ලද දහම්හි තුලනය කරන ලද දහම්හි තීරණය කරන ලද දහම්හි ප්‍රකට කරන ලද දහම්හි විභාවනය කරන ලද දහම්හි නුයි මෙසේත් 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ' යනු වේ.

අථවා දුක්ඛෙ දිට්ඨෙ දුක්ඛං කථයිස්සාමි, සමුදයෙ දිට්ඨෙ සමුදයං කථයිස්සාමි, නිරොධෙ දිට්ඨෙ නිරොධං කථයිස්සාමි, මග්ගෙ දිට්ඨෙ මග්ගං කථයිස්සාමී'ති එවම්පි 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ'. අථවා 'සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එහිපස්සිකං ඔපනයිකං පච්චත්තං වෙදිතබ්බං විඤ්ඤූහී'ති එවම්පි 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ' අනීතිහන්ති න ඉතිහිතිහං[1] න ඉති කිරාය න පරම්පරාය න පිටකසම්පදාය න තක්කහෙතු න නයහෙතු න ආකාරපරිවිතක්කෙන න දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා සාමං සයමභිඤ්ඤාතං අත්තපච්චක්ඛධම්මං තං කථයිස්සාමීති 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහ'න්ති

යං විදිත්වා සතො චරන්ති: යං විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා 'සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චා'ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා 'සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛා'ති - 'සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති -පෙ- යංකිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. **සතොති:** චතූහි කාරණෙහි සතො; කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො -පෙ- සො වුච්චති 'සතො'. **චරන්ති:** චරන්තො විහරන්තො ඉරියන්තො වත්තෙන්තො පාලෙන්තො යපෙන්තො යාපෙන්තොති 'යං විදිත්වා සතො චරං.'

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති: 'විසත්තිකා' වුච්චති තණ්හා. "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං." විසත්තිකාති කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා -පෙ- විසටා විත්ථතාති 'විසත්තිකා.' ලොකෙති අපායලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙ. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති** ලොකෙ වෙසා විසත්තිකා[2] ලොකෙ වෙතං විසත්තිකං[3] සතො තරෙය්‍ය උත්තරෙය්‍ය පතරෙය්‍ය සමතික්කමෙය්‍ය වීතිවත්තෙය්‍යාති 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං'

තෙනාහ භගවා:

"කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තිං (ධොතකාති භගවා)
දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහං
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති".

---

1. න ඉතිහනාති - ව,වි,ක
ඉතිහිතිහං-ම ජ සං
2. ලොකෙ වා සා විසත්තිකා - ප,ව,වි
3. ලොකෙ වා තංවිසත්තිකං - ව,වි,ක,

නොහොත් දුඃඛ දුටු කල්හි දුඃඛ කියම් යි සමුදය දුටු කල්හි සමුදය කියම් යි නිරොධය දුටු කල්හි නිරොධය කියම් යි මාර්ගය දුටු කල්හි මාර්ගය කියම්' මෙසේත් 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ' යනු වේ. නොහොත් තමා විසින් දක්ක යුතු යැ, කල් නොයවා පල දෙනසුලු යැ, 'එව බලව' යි කියනට නිසි යැ, සිත්හි ලා එළවිය යුතු යැ නුවණැතියන් විසින් තමන් කෙරෙහි ලා දතයුතු නුයි මෙසේත් 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ' යනු වෙ. **අනීතිහං** යනු: මෙසේ මෙසේ යැයි නො වැ මෙසේ වී ලැ' යි නො වැ පරම්පරාකථායෙන් නො වැ පෙළ හා සම යැයි ගැන්මෙන් නො වැ තර්කහෙතුයෙන් නො වැ නය හෙතුයෙන් නො වැ ආකාර සැලැකීමෙන් නො වැ අප ගත් ලබ්ධිය හා සම යැ යි සැලකීමෙන් නො වැ තෙමේ තමා විසින් ස්වලක්ෂණාව-බොධයෙන් දන්නා ලද ආත්මප්‍රත්‍යක්ෂ ධර්ම යැ. එය කියම් නු යි 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනීතිහං' යනු වේ.

යං විදිත්වා සතො චරං යනු: යම් දහමක් විදිත කොට තුලන–තීරණ–විභාවන–විභූත කොට 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ' යි විදිත කොට තුලන–තීරණ–විභාවන–විභූත කොට 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්හ' යි– 'හැම ධර්මයෝ අනිත්‍යහ' යි . . . යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයෙක් වේ නම් එ හැම නිරොධ ස්වභාවය ඇතැ' යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට. **සතො** යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ: කයෙහි කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇතියේ . . . . හෙතෙම 'සිහි ඇතියේ' යි කියනු ලැබේ. **චරං** යනු: සරනුයේ වෙසෙනුයේ ඉරියවු පවත්වනුයේ පවත්නේ පාලනය කරනුයේ යැපෙනුයේ යැපීම කරනුයේ නුයි 'යං විදිත්වා සතො චරං' යනු වේ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං යනු: 'විසත්තිකා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් . . . අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. **විසත්තිකා** යනු: කවර අරුතෙකින් 'විසත්තිකා' වේ ද ? යත්: . . පැතිරෙන ලද යැ විස්තෘත නුයි 'විසත්තිකා' නම. **ලොකෙ** යනු: අපායලොකයෙහි . . . ආයතනලොකයෙහි යැ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං යනු: තෙල විසත්තිකා (තෘෂ්ණා) ව ලොක-යෙහි මැ වෙයි. ලොකයෙහි මැ වූ තෙල විසත්තිකාව සිහි ඇතියේ (ප්‍රථම මාර්ගයෙන්) තරණය කරන්නේ යැ (ද්විතීය මාර්ගයෙන්) උත්තරණය කරන්නේ යැ (තෘතීය මාර්ගයෙන්) ප්‍රතරණය කරන්නේ යැ (චතුර්ථ මාර්ගයෙන්) සමතික්‍රමණය කරන්නේ යැ (ඵලයට පැමිණ) ඉක්ම සිටුනේ නුයි 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

''කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තිං–පෙ–තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං'' යි.

5–7

තඤ්චාහං අභිනන්දාමි
මහෙසි සන්තිමුත්තමං
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං

තඤ්චාහං අභිනන්දාමීති 'තං'ති තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසිට්ඨිං[1] නන්දාමි, අභිනන්දාමි මොදාමි අනුමොදාමි ඉච්ඡාමි සාදියාමි පත්ථයාමි පිහයාමි අභිජප්පාමීති 'තඤ්චාහං අභිනන්දාමි.'

මහෙසි සන්තිමුත්තමන්ති 'මහෙසී'ති මහෙසි[2] භගවා, 'මහන්තං සීලක්ඛන්ධං එසි ගවෙසි පරියෙසී'ති මහෙසි. මහන්තං සමාධික්ඛන්ධං –පෙ– කහං දෙවදෙවො කහං නරාසභො'ති මහෙසි. **සන්තිමුත්තමන්ති** 'සන්ති' වුච්චති අමතං නිබ්බානං, "යො සො සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං උත්තමන්ති අග්ගං සෙට්ඨං විසෙට්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං පවරන්ති' 'මහෙසි සන්තිමුත්තමං.'

යං විදිත්වා සතො චරන්ති යං විදිතං කත්වා –පෙ– 'සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චා'ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා'ති – 'සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති –පෙ– යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. **සතොති** චතූහි කාරණෙහි සතො; කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො –පෙ– සො වුච්චති සතො. චරන්ති චරන්තො –පෙ– යාපෙන්තොති 'යං විදිත්වා සතො චරං.'

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති 'විසත්තිකා' වුච්චති තණ්හා. "යො රාගො සාරාගො –පෙ– අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. **විසත්තිකාති** කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා: –පෙ– 'විසටා විත්ථතා'ති විසත්තිකා. **ලොකෙති** අපායලොකෙ –පෙ– ආයතනලොකෙ. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති** ලොකෙවෙසා විසත්තිකා ලොකෙවෙතං විසත්තිකං සතො තරෙය්‍ය[3] උත්තරෙය්‍ය –පෙ– වීතිවත්තෙය්‍යාති 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:
"තඤ්චාහං අභිනන්දාමි
මහෙසි සන්තිමුත්තමං,
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තික"න්ති.

---

1. අනුසන්ධිං – ව,වි,සාං, අනුසිට්ඨං–මජසං
2. කිං මහෙසි – මජසං

5–7.

(ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ කී යැ:) මහර්ෂීන් වහන්ස, ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ යම් දහමක් දැනැ ලෙ වැ විසත්තිකා (තෘෂ්ණා)ව තරණය කරන්නේ නම මම ඔබ වහන්සේ ගේ ඒ ධර්මදෙශනක වචනය රුස්මි, උත්තම වූ ඒ ශාන්තිය ද රුස්මි.

තඤ්චාහං අභිනන්දාමි — 'තං' යනු: මුඹ වහන්සේගේ වචනය වාක්‍යපථය දේශනාව අනුශාසනාව තුස්මි අභිනන්දනය කෙරෙමි සතුටු වෙමි අනුමෝදන් වෙමි ඉස්නෙමි ඉවසමි පතමි කැමැති වෙමි අභිජල්පනය කෙරෙමි නුයි 'තඤ්චාහං අභිනන්දමි' යනු වේ.

මහෙසි සන්තිමුත්තමං — 'මහෙසි' යනු: බුදුහු මහර්ෂිහ: මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එෂණ ගවෙෂණ පයෙෂණ කළහ' යි මහර්ෂිහ, මහත් වූ සමාධිස්කන්ධය . . . දේවාතිදේවයෝ කොහි යැ නරශ්‍රෙෂ්ඨයෝ කොහි යැ' යි මහර්ෂිහ. **සන්තිමුත්තමං**— 'සන්ති' යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි: යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්හිඳීමෙක් සියලු උපධීන්ගේ හැරපීමෙක් තෘෂ්ණාව ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. 'උත්තමං' යනු: අග්‍ර යැ ශ්‍රෙෂ්ඨ යැ විශ්‍රෙෂ්ඨ යැ ප්‍රමුඛ යැ උත්තම යැ ප්‍රවර යැ යි 'මහෙසි සන්තිමුත්තමං' යනු වේ.

යං විදිත්වා සතො චරං යනු: යමක් දැනැගෙන . . . 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි දැනැගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට සලකා ප්‍රකට කොට, 'හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛහ' යි– 'හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ' යි . . . 'යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයෙක් වේ ද එ හැම නිරොධස්වභාවය ඇතැ' යි දැනැ ගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට සලකා ප්‍රකට කොට. **සතො** යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇතියේ . . . හෙතෙම 'සතො' යි කියනු ලැබෙයි, චරං යනු: සරනුයේ . . . යාපනය කරනුයේ නුයි 'යං විදිත්වා සතො චරං ' යනු වේ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං යනු: 'විසත්තිකා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් . . අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. **විසත්තිකා** යනු: කවර අරුතෙකින් 'විසත්තිකා' වේ ද යත්: . . . පැතිරෙන ලද යැ විස්තෘත නුයි විසත්තිකා නම. **ලොකෙ** යනු: අපාය ලෝකයෙහි . . . ආයතන ලෝකයෙහි. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකා** යනු: තෙල විසත්තිකාව ලොකෙයෙහි මැ වෙයි. ලොකයෙහි මැ වූ තෙල විසත්තිකාව සිහි ඇතියේ තරණය උත්තරණය කරන්නේ යැ . . . ඉක්ම සිටුනේ නුයි 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

''**තඤ්චාහං අභිනන්දාමි–පෙ– තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං**''යි.

5–8

යං කිඤ්චි සම්පජානාසි[1] (ධොතකාති භගවා)
උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ,
එතං විදිත්වා[2] සඞ්ගොති ලොකෙ
භවාභවාය මාකාසි තණ්හං.

යං කිඤ්චි සම්පජානාසීති යං කිඤ්චි සම්පජානාසි ආජානාසි විජානාසි පටිවිජානාසි පටිවිජ්ඣසීති 'යං කිඤ්චි සම්පජානාසි'. **ධොතකාති භගවාති** 'ධොතකා'ති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං –පෙ– සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං **භගවාති** 'ධොතකාති භගවා'.

උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති 'උද්ධ' න්ති අනාගතං, **අධොති** අතීතං, **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** පච්චුප්පන්නං. 'උද්ධ'න්ති දෙවලොකො, 'අධො'ති අපායලොකො, **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති** මනුස්සලොකො, අථවා 'උද්ධ'න්ති කුසලා ධම්මා, 'අධො'ති අකුසලා ධම්මා. 'තිරියං වාපි මජ්ඣෙ'ති අබ්‍යාකතා ධම්මා. **උද්ධන්ති** අරූපධාතු, 'අධො'ති කාමධාතු, **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ**'ති රූපධාතු. **උද්ධන්ති** සුඛා වෙදනා. 'අධො'ති දුක්ඛා වෙදනා, තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ'ති අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. 'උද්ධ'න්ති උද්ධං පාදතලා 'අධො'ති අධො කෙසමත්ථකා, 'තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ'ති වෙමජ්ඣෙති 'උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ'.

එතං විදිත්වා සඞ්ගොති ලොකෙති සඞ්ගො එසො ලග්ගනං එතං බන්ධනං එතං පලිබොධො[3] එසොති ඤත්වා ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති 'එතං විදිත්වා සඞ්ගොති ලොකෙ.'

භවාභවාය මාකාසි තණ්හන්ති 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා සද්දතණ්හා –පෙ– ධම්මතණ්හා. **භවාභවායාති** භවාභවාය කම්මභවාය පුනබ්භවාය, කාමභවාය, කම්මභවාය කාමභවාය පුනබ්භවාය, රූපභවාය කම්මභවාය රූපභවාය පුනබ්භවාය, අරූපභවාය කම්මභවාය අරූපභවාය පුනබ්භවාය පුනප්පුනභවාය පුනප්පුනගතියා[4] පුනප්පුන උප්පත්තියා පුනප්පුනපටිසන්ධියා පුනප්පුන අත්තභාවාභිනිබ්බත්තියා තණ්හං මාකාසි, මා ජනෙසි මා සඤ්ජනෙසි මා නිබ්බත්තෙසි මාභිනිබ්බත්තෙසි, පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තීකරොහි අනභාවං ගමෙහීති 'භවාභවාය මාකාසි තණ්හන්ති'.

තෙනාහ භගවා:

"යං කිඤ්චි සම්පජානාසි (ධොතකා'ති භගවා)
උද්ධං අධො තිරියං වාපි මජ්ඣෙ,
එතං විදිත්වා සඞ්ගො'ති ලොකෙ
භවාභවාය මාකාසි තණ්හ"න්ති.

සභගාථාපරියොසානා – පෙ – 'සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා සාවකොහමස්මී'ති.

ධොතක සුත්ත නිද්දෙසො පඤ්චමො.

1. සංජානාමි – ච,වි
2. එවං විදිත්වා – පත
3. පලිබොධො – මජසං
4. පුනප්පුන ජාතියා – පත

5–8

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: ''ධොතකය,) (අනාගතකාලාදි) උඩ ද (අතීතකාලාදි) යට ද (වර්තමාන කාලාදි) මැද සරස ද වූ යම් කිසි ධර්ම ජාතයක් තෙපි දන්නවු නම් තෙල ලොවැ සඞ්ග (ලග්නා තැන) යැ යි දනැ කුදුමහත් භවයෙහි තෘෂ්ණා නො කරව''යි.

යං කිඤ්චි සම්පජානාසි යනු: යම් කිසි ධර්මජාතයක් දන්නවු නම් නියතින් දන්නවු නම් පොයෙක් අයුරින් දන්නවු නම් ඒ ඒ කරුණින් දන්නවු නම් ප්‍රතිවෙධ කරන්නවු නම් නුයි 'යං කිඤ්චි සම්පජානාසි' යනු වේ. **ධොතකා 'ති භගවා**-'ධොතක' යි බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතති, **භගවා** යනු: තෙල ගෞරව නාමයෙකි ......මේ 'භගවා' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති-යෙකි යි 'ධොතකා'ති භගවා' යනු වේ.

උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ – 'උද්ධං' යනු: අනාගත යැ **අධො** යනු: අතීත යැ **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ** යනු වර්තමාන යි, 'උද්ධං' යනු දිව්‍ය ලොක යැ 'අධො' යනු අපාය ලොක යැ 'තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ' යනු මනුෂ්‍යලොක යි, නොහොත් 'උද්ධං' යනු: කුශලධර්මයෝ යැ 'අධො' යනු: අකුශලධර්මයෝ යැ 'තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ' යනු අව්‍යාකෘත ධර්මයෝයි. 'උද්ධං' යනු අරූපධාතු යැ 'අධො' යනු කාමධාතු යැ 'තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ' යනු රූප ධාතු යි. 'උද්ධං' යනු සුඛවෙදනා යැ 'අධො' යනු දුඃඛවෙදනා යැ 'තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ' යනු අදුක්ඛමසුඛවෙදනා යි, 'උද්ධං' යනු පාදතල-යෙන් උඩ යැ 'අධො' යනු කෙසඟින් යට යැ 'තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ' යනු දෙමැද නුයි 'උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ' යනු වේ.

එතං විදිත්වා සඞ්ගොති' ලොකෙ යනු: තෙල සඞ්ග යැ තෙල ලැග්ම යැ තෙල බැඳුම යැ තෙල පළිබොධ යැයි දනැ දැනැගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට සලකා ප්‍රකට කොට නුයි 'එතං විදිත්වා සඞ්ගො'ති ලොකෙ' යනු වේ.

භවාභවාය මාකාසි තණ්හං– 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ශබ්ද තෘෂ්ණා යැ......ධර්මතෘෂ්ණා යි, **භවාභවාය** යනු: පුනපුනා භවයට කර්ම-භවයට විපාකභවයට, කාමධාතුයෙහි කර්මභවයට කාමධාතුයෙහි පුනර්-භවයට රූපධාතුයෙහි කර්මභවයට රූපධාතුයෙහි පුනර්භවයට අරූප-ධාතුයෙහි කර්මභවයට අරූපධාතුයෙහි පුනර්භවයට, පුනපුනාභවයට පුනපුනාගතියට පුනපුනාඋපපතට පුනපුනා පිළිසඳට පුනපුනා ආත්ම භාවයන්ගේ නිපැත්මට තෘෂ්ණා නහමක් කරව නහමක් උපදව නහමක් වෙසෙසින් නුපදව නො නිපදව වෙසෙසින් නො නිපදව දුරු කර බැහැර කර විනාශ කර අනභවයට පමුණුව'යි 'භවාභවාය මාකාසි තණ්හං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

''යං කිඤ්චි සම්පජානාසි – පෙ - භවාභවාය මාකාසි තණ්හං''යි.

ගාථා පර්‍ය්‍යවසානය හා සමග ......වහන්ස, භාග්‍යවත්හු මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවකයෙමි'යි.

පස්වැනි ධොතක සූත්‍ර නිර්දෙශ යි.

6. උපසීව සුත්තනිද්දෙසො

6–1

එකො අහං සක්ක, මහන්තමොඝං (ඉච්චායස්මා උපසීවො)
අනිස්සිතො නො විසහාමි තාරිතුං
ආරම්මණං බ්‍රෑහි සමන්තචක්ඛු
යං නිස්සිතො ඔඝමිමං තරෙය්‍යං.

එකො අහං සක්ක මහන්තමොඝන්ති 'එකො'ති පුග්ගලො වා මෙ දුතියො නත්ථි, ධම්මො වා මෙ දුතියො නත්ථි, යං වා පුග්ගලං නිස්සාය, ධම්මං වා නිස්සාය මහන්තං කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං තරෙය්‍යං උත්තරෙය්‍යං පතරෙය්‍යං සමතික්කමෙය්‍යං වීතිවත්තෙය්‍යන්ති එකො. **සක්කාති** සක්කො, භගවා 'සක්‍යකුලා පබ්බජිතො'ති'පි සක්කො. අථවා 'අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවා'ති'පි සක්කො. තස්සිමානි ධනානි, සෙය්‍යථීදං: සද්ධාධනං සීලධනං හිරිධනං ඔත්තප්පධනං සුතධනං චාගධනං පඤ්ඤාධනං සතිපට්ඨානධනං –පෙ– නිබ්බානධනං, ඉමෙහි අනෙකෙහි ධනරතනෙහි[1] අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවා'ති'පි සක්කො. අථවා සක්කො පහු විසවී අලමත්තො[2] සූරො වීරො[3] වික්කන්තො අභීරු අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසො'තිපි සක්කොති 'එකො අහං සක්ක මහන්තමොඝං'.

ඉච්චායස්මා උපසීවොති 'ඉච්චා'ති පදසන්ධි –පෙ– ආයස්මාති පියවචනං –පෙ– **උපසීවොති** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං –පෙ– අභිලාපොති 'ඉච්චායස්මා උපසීවො'.

අනිස්සිතො නො විසහාමි තාරිතුන්ති අනිස්සිතො'ති පුග්ගලං වා අනිස්සිතො, ධම්මං වා අනිස්සිතො, නො විසහාමි, න උස්සහාමි, න සක්කොමි, න පටිබලො, මහන්තං කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං තරිතුං උත්තරිතුං පතරිතුං සමතික්කමිතුං වීතිවත්තිතුන්ති 'අනිස්සිතො නො විසහාමි තාරිතුං'.

1. ධම්මරතනෙහි – ච,වි
2. පහු විභවී අලමත්තො – ච,වි,ක
3. ධීරො – ච,වි

6. උපසීව සූත්‍රනිර්දෙශය

6-1

(ආයුෂ්මත් උපසීව මෙසේ විචාරයි:) ශාක්‍යමුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස, එකලා වූ මම (කිසි පුහුලක්හු හෝ දහමක් හෝ) ඇසුරු නොකෙළෙම් මහත් වූ (කාමාදි) ඔඝය තරණය කරන්නට නො හැකි වෙමි. සමතැස් ඇති සර්වඥයන් වහන්ස, යම් පුහුලක්හු හෝ දහමක් ඇසුරු කෙළෙම් මේ කෙලෙස්වතුරු තරණය කෙරෙම නම් ඒ නිඃශ්‍රය වදළ මැනැවි.

එකො අහං සක්ක මහන්තමොඝං– 'එකො' යනු: යම් පුද්ගලයකු නිසා හෝ දහමක් නිසා හෝ මහත් වූ කාමොඝය භවොඝය දිට්ඨොඝය අවිජ්ජොඝය, තරණය කෙරෙම් ද උත්තරණය කෙරෙම් ද ප්‍රතරණය කෙරෙම් ද මොනොවට ඉක්මවම් ද ඉක්ම සිටුනෙම් ද (එබඳු වූ) දෙවැනි පුද්ගලයෙක් හෝ මට නැත, දෙවැනි දහමෙක් හෝ මට නැත් නු යි 'එකො' යනු වේ. සක්ක යනු: ශාක්‍යයහ, බුදුහු ශාක්‍යකුලයෙන් නික්ම පැවිදි වූවාහු නුයි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් (ප්‍රඥා ධනයෙන්) ආඪ්‍යයහ මහත් වූ ප්‍රඥාධන ඇතියහ ප්‍රඥාධනයෙන් ධනවත්හ නුයි ද ශාක්‍යයහ. උන්වහන්සේට මේ ධනයෝ වෙති. ඒමෙසේ යැ: ශ්‍රද්ධාධන යැ ශීලධන යැ හිරිධන යැ ඔත්තප්පධන යැ ශ්‍රුතධන යැ ත්‍යාගධන යැ ප්‍රඥාධන යැ සතිපට්ඨානධන යැ ... නිර්වාණධන යැ යි. මේ නොයෙක් ධනරත්නයන් ගෙන් ආඪ්‍යයහ, මහත්ධනයහ, ධනවත්හ යි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් ශාක්‍යයහ ප්‍රභූ වූහ (පර සතන්හි) වැර දනවනුවහ සමත්සිත් ඇතියහ ශූරයහ පරාක්‍රමවත්හ වික්‍රමවත්හ නො බිය සුල්ලහ නො සැලෙන සුල්ලහ නො තැතිගන්නාසුල්ලහ නො පලායන සුල්ලහ ප්‍රහීණ වූ බිය හා බිය අරමුණු ඇතියහ පහ වූ ලොමුදහ ඇතියහ යි ද ශාක්‍ය නුයි 'එකො අහං සක්ක මහන්තමොඝං' යනු වේ.

ඉච්චායස්මා උපසීවො– 'ඉච්චා' යනු: පදසන්ධි යැ... ආයස්මා යනු ප්‍රියවචන යැ ... උපසීව යනු: එ බමුණුගේ නාම යැ......අභිලාප නුයි 'ඉච්චා යස්මා උපසීවො 'යනු වේ.

අනිස්සිතො නො විසහාමි තාරිතුං– 'අනිස්සිතො' යනු: පුහුලකු හෝ ඇසිරි නො කෙළෙම් දහමක් හෝ ඇසිරි නො කෙළෙම් මහත් වූ කාමොඝය භවොඝය දෘෂ්ටිඔඝය අවිද්‍යාඔඝය තරණය කරන්නට උත්තරණය කරන්නට ප්‍රතරණය කරන්නට මැනැවින් ඉක්මවන්නට ඉක්ම සිටුනට නො හැක්කෙමි උත්සාහ නො කෙරෙමි නො සමත්මි ප්‍රතිබල නොවෙම් නුයි 'අනිස්සිතො නො විසහාමි තාරිතුං' යනු වේ.

ආරම්මණං බ්‍රූහි සමන්තචක්ඛූති 'ආරම්මණ'න්ති ආලම්බනං[1] නිස්සයං උපනිස්සයං. බ්‍රූහීති ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. **සමන්තචක්ඛූති** 'සමන්තචක්ඛු' වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤාණං, භගවා තෙන සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො[2] සමපන්නො[3] සමන්නාගතො.

"න තස්ස අද්දිට්ඨමිධත්ථි කිඤ්චි
අථො අවිඤ්ඤාතමජානිතබ්බං,
සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදත්ථි නෙය්‍යං
තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූ"ති. [6]

'ආරම්මණං බ්‍රූහි සමන්තචක්ඛු.'

යං නිස්සිතො ඔඝමිමං තරෙය්‍යන්ති 'යං නිස්සිතො'ති යං පුග්ගලං වා නිස්සිතො, ධම්මං වා නිස්සිතො, මහන්තං කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං තරෙය්‍යං උත්තරෙය්‍යං පතරෙය්‍යං සමතික්කමෙය්‍යං වීතිවත්තෙය්‍යන්ති 'යං නිස්සිතො ඔඝමිමං තරෙය්‍යං.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"එකො අහං සක්ක මහන්තමොඝං (ඉච්චායස්මා උපසීවො)
අනිස්සිතො නො විසහාමි තාරිතුං
ආරම්මණං බ්‍රූහි සමන්තචක්ඛු
යං නිස්සිතො ඔඝමිමං තරෙය්‍ය"න්ති

6–2

ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතිමා (උපසීවා'ති භගවා)
නත්ථීති නිස්සාය තරස්සු ඔඝං
කාමෙ පහාය විරතො කථාහි
තණ්හක්ඛයං නත්තමහාභිපස්ස[4].

ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතිමාති සො බ්‍රාහ්මණො පකතියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිලාභී සන්තංයෙව[5] නිස්සයං න ජානාති 'අයං මෙ නිස්සයො'ති තස්ස භගවා නිස්සයං ච ආචික්ඛති, උත්තරිඤ්ච නිය්‍යානපථං. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං සතො සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨහිත්වා තත්ථ ජාතෙ චිත්තචෙතසිකෙ ධම්මෙ අනිච්චතො පෙක්ඛමානො දුක්ඛතො – රොගතො – ගණ්ඩතො – සල්ලතො – අඝතො – ආබාධතො – පරතො – පලොකතො – ඊතිතො – උපද්දවතො – භයතො – උපසග්ගතො – චලතො – පභඞ්ගුතො – අද්ධුවතො – අතාණතො – අලෙනතො – අසරණතො –

---

1. ආරම්මණං ආලම්බණං – ම ජ සං, ස්‍යා
2. උපපන්නො – කත්ථචි
3. සමුපපන්නො – ම ජ සං
4. රත්තමහාභිපස්ස – ස්‍යා
5. සමාපත්තිලාභිංයෙව – ම ජ සං, ස්‍යා
6. පටිසම්භිදාමග්ග – ඤාණකථා, ඉන්ද්‍රියකථා

ආරම්මණං බ්‍රෑහි සමන්තචක්ඛු- 'ආරම්මණං' යනු: අරමුණ නිඃශ්‍රය උපනිඃශ්‍රය, බ්‍රෑහි යනු: කිව මැනැවැ දෙසුව මැනැවැ පැනැවුව මැනැවැ තැබුව මැනැවැ විවර කළ මැනැවැ විභාග කළ මැනැවැ නො ගැඹුරු කළ මැනැවැ පැවැසුව මැනැවි. සමන්තචක්ඛු යනු: 'සමන්තචක්ඛු යි සර්වඥතාඥානය කියනු ලැබෙයි, බුදුහු ඒ සර්වඥතාඥානයෙන් උපෙතයහ සමුපෙතයහ යුක්තයහ සංයුක්තයහ නො වෙන් වූහ පරිපූර්ණයහ සමන්වාගතහ.

"ඒ තථාගතයන් විසින් මේ ත්‍රෛධාතුකලොකයෙහි මෙකලැ හෝ පැනසින් නුදුටු කිසිවක් නැත, යළි අතීත වූ නො දත් කිසිවක් නැත, අනාගත වූ නො දැනෙන කිසි (ධර්මජාතයෙකු) දු නැති, දතයුතු වූ යම් ධර්මජාතයෙක් වේ නම් ඒ සියල්ල අවබෝධ කළහ, එහෙයින් තථාගත යෝ 'සමන්තචක්ඛු' වූහ"යි.

"ආරම්මණං බ්‍රෑහි සමන්තචක්ඛු' යනු වේ.

යං නිස්සිතො ඔඝම්මං තරෙය්‍යං- 'යං නිස්සිතො' යනු: යම් පුහුලකු හෝ ඇසිරි කෙළෙම් දහමක් හෝ ඇසිරි කෙළෙම් මහත් වූ කාමොඝය භවොඝය දෘෂ්ටිඔඝය අවිද්‍යාඔඝය තරණය කරන්නෙම් උත්තරණය කරන්නෙම් ප්‍රතරණය කරන්නෙම් මැනැවින් ඉක්මවන්නෙම් ඉක්ම සිටුනෙම් නම් නුයි 'යං නිස්සිතො ඔඝම්මං තරෙය්‍යං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"**එකො අහං සක්ක—පෙ- යං නිස්සිතො ඔඝම්මං තරෙය්‍යං**"යි.

6-2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ:) උපසීව මාණවකය, සිහි ඇතියෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තිය (අනිත්‍යාදි) විසින් දක්මින් 'නත්ථි කිඤ්චි' යි පැවැති ඒ සමවත ඇසුරු කොට චතුරොඝය තරණය කර, වස්තු කාමක්ලෙශකාම හැරපියා කථඞ්කථා සඞ්ඛ්‍යාත විචිකිත්සායෙන් වැළකුණෙහි රෑදවල්හි තෘෂ්ණාක්ෂය සඞ්ඛ්‍යාත නිවන විභූත කොට දක්නෙහි.

ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතිමා-එ බමුණු පියවින් ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තිලාභී වූයේ විද්‍යමාන වූ මැ නිඃශ්‍රය 'මෙ මාගේ නිඃශ්‍රය'යි නො දනී. බුදුහු ඔහුට නිඃශ්‍රය ද මත්තෙහි සසරින් නික්ම යන මඟ ද පවසන සේක. සිහි ඇතියේ ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමවතට සමවැද එයින් නැඟී සිට එ සමවත්හි උපන් චිත්තචෛතසිකධර්මයන් අනිත්‍ය විසින් (නුවණින්) බලමින් දුක් විසින්-රොග විසින්- ගඩ විසින්- ශල්‍ය විසින්- අඝ විසින්- ආබාධ විසින් පර විසින්- පලොක (බිඳෙන) විසින්- ව්‍යසන විසින්- උපද්‍රව විසින්- භය විසින්- උපසර්ග විසින්- චඤ්චල විසින්- බිඳෙනසුලු හෙයින්-අධ්‍රැව හෙයින් -අත්‍රාණ හෙයින්-අලෙණ හෙයින්-අසරණ හෙයින්-

අසරණීභූතතො – රිත්තතො – තුච්ඡතො – සුඤ්ඤතො – අනත්තතො– ආදීනවතො– විපරිනාමධම්මතො– අසාරකතො– අඝමූලතො වධකතො විභවතො[1] – සාසවතො– සඞ්ඛතතො– මාරාමිසතො– ජාතිධම්මතො– ජරාධම්මතො– ව්‍යාධිධම්මතො– මරණධම්මතො– සොකපරිදෙව දුක්ඛදොමනස්සුපායාසධම්මතො –සංකිලෙසිකධම්මතො –සමුදයධම්මතො– අත්ථඞ්ගමතො– අස්සාදතො– ආදීනවතො –නිස්සරණතො – පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛමානො. **සතිමාති** "යා සති අනුස්සති පටිස්සති –පෙ– සම්මාසති අයං වුච්චති සති' ඉමාය සතියා උපෙතො හොති –පෙ– සමන්නාගතො සො වුච්චති සතිමාති 'ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතිමා.'

උපසීවාති භගවාති 'උපසීවා'ති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති, **භගවාති** ගාරවාධිවචනමෙතං –පෙ– සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං භගවාති 'උපසීවාති භගවා'

නත්ථීති නිස්සාය තරස්සු ඔඝන්ති 'නත්ථි කිඤ්චී'ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති' කිං කාරණා 'නත්ථි කිඤ්චී'ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්ති සතො සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨහිත්වා තඤ්ඤෙව විඤ්ඤාණං අභාවෙති විභාවෙති[2] අන්තරධාපෙති[3] 'නත්ථි කිඤ්චී'ති පස්සති, තංකාරණා 'නත්ථි කිඤ්චී'ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති, තං නිස්සාය[3] උපනිස්සාය ආලම්බනං[4] කරිත්වා කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං තරස්සු උත්තරස්සු පතරස්සු සමතික්කමස්සු වීතිවත්තස්සූති 'නත්ථීති නිස්සාය තරස්සු ඔඝං'.

කාමෙ පහාය විරතො කථාහීති 'කාමා'ති උද්දානතො ද්වෙ කාමා: වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච –පෙ– ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා –පෙ– ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. **කාමෙ පහායාති** වත්ථුකාමෙ පරිජානිත්වා කිලෙස කාමෙ පහාය පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති 'කාමෙපහාය'. **විරතො කථාහීති** 'කථංකථා' වුච්චති විචිකිච්ඡා, දුක්ඛෙ කඞ්ඛා –පෙ– ඡම්භිතත්තං[6] චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො.' කථංකථාය ආරතො විරතො පටිවිරතො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පයුත්තො[7] විසංයුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති එවම්පි 'විරතො කථාහි'. අථවා ද්වත්තිංසාය තිරච්ඡානකථාය ආරතො විරතො පටිවිරතො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පයුත්තො[7] විසංයුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති එවම්පි විරතො කථාහීති 'කාමෙ පහාය විරතො කථාහි.'

1. භවතො විභවතො – ච,වි
2. විභාවෙති – ම ඡ සං, ස්‍යා
3. අන්තරධායති – ච, වි,
4. ...සමාපත්තිං නිස්සාය – ම ඡ සං
5. ආලම්බණං – ම ඡ සං, ආරම්මණං, ආලම්බණං–ස්‍යා
6. ඡම්භිතත්තං – ම ඡ සං, ස්‍යා
7. විප්පමුත්තො – ම ඡ සං, ච

අසරණීභූත හෙයින්- සිස් හෙයින්- තුච්ඡ හෙයින්- ශූන්‍ය හෙයින්- අනාත්ම හෙයින්- ආදීනව හෙයින්- විපරිණාමස්වභාව හෙයින්- අසාර හෙයින්- අඝ (දුක්) මූල හෙයින්- වධක හෙයින්- විභව හෙයින්- සාශ්‍රව හෙයින්- හෙතුප්‍රත්‍යයාභිසංස්කෘත හෙයින් මාරාමිෂ හෙයින්- ජාතිස්වභාව හෙයින්- ජරාස්වභාව හෙයින්- ව්‍යාධිස්වභාව හෙයින්- මරණස්වභාව හෙයින්- සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාස ස්වභාව හෙයින්- සංක්ලේශ ස්වභාව හෙයින්- සමුදය ස්වභාව හෙයින්- අස්තඞ්ගම හෙයින්- ආස්වාද හෙයින්- ආදීනව හෙයින්- නිස්සරණ හෙයින් බලමින් දක්මින් අවලෝකනය කෙරෙමින් සිතමින් විමසමින්. **සතිමා**- යම් ස්මෘතියක් අනුස්මෘතියක් ප්‍රතිස්මෘතියක්...සම්‍යක් ස්මෘතියක් වේ ද මේ 'සති' යී කියනු ලැබෙයි. මේ සතියෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි... සමන්විත වූයේ වෙයි. හෙ 'සතිමා' යි කියනු ලැබේ නුයි 'ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතිමා' යනු වේ.

උපසීවා'ති භගවා- 'උපසීව' යි බුදුහ එ බමුණු නමින් අමතන සේක. **භගවා** යනු: තෙල ගෞරවාධිවචන යැ......යම් භගවත් යන නමක් වී ද තෙල අර්හත්ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තිය නුයි 'උපසීවා'ති භගවා' යනු වේ.

නත්ථී'ති නිස්සාය තරස්සු ඔඝං- 'නත්ථි කිඤ්චි යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති යි. කිකරුණින් 'නත්ථිකිඤ්චි'යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති වී ද යත්: සිහි ඇති වැ ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමවත් සමවැද එයින් නැඟී සිට එ මැ (අ කාශාලම්බන) විඥානය අභාවයට පමුණුවයි වෙසෙසින් අභාවයට පමුණුවයි අතුරුදහන් කෙරෙයි 'කිසිත් නැතැ'යි දකියි, එකරුණින් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිය 'නත්ථි කිඤ්චි' නම් වෙයි, එය නිසා ඇසුරු කොට අරමුණු කොට කාමොඝය භවොඝය දිට්ඨොඝය අවිජ්ජොඝය තරණය කර, උත්තරණය කර, ප්‍රතරණය කර, සමතික්‍රමණය කර, ව්‍යතික්‍රමණය කර' යී 'නත්ථීති නිස්සාය තරස්සු ඔඝං' යනු වේ.

කාමෙ පහාය විරතො කථාහි- 'කාමා' යනු: විස්තර විසින් කාමයෝ දෙදෙනකි: වස්තුකාමයෝ ද ක්ලේශකාමයෝ ද...මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. **කාමෙ පහාය**- වස්තුකාමයන් තීරණපරිඥායෙන් දැනැ ක්ලේශකාමයන් ප්‍රහාණපරිඥායෙන් දුරු කොට හැරපියා බැහැර කොට විගතාන්ත කොට අනුඅභාවයට පමුණුවා නුයි 'කාමෙ පහාය' යනු වේ. **විරතො කථාහි**- 'කථඞ්කථා'යි විචිකිත්සාව කියනු ලබයි. දුඃඛ සත්‍යයෙහි සැකය ... චිත්තයාගේ තදබව මනොවිලෙඛ යි. ඒ කථඞ්කථා යෙන් දුරු වූයේ වෙසෙසින් දුරු වූයේ සර්වප්‍රකාරයෙන් දුරු වූයේ නික්ම ගියේ නිඃසෘත වූයේ වෙන් වූයේ විසඞ්යුක්ත වූයේ විගතමර්‍යාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වෙසේ නුයි මෙසේ ත් 'විරතො කථාහි' යනු වේ, නොහොත් දෙතිස් තිරශ්චීනකථායෙන් දුරුවූයේ වෙසෙසින් දුරු වූයේ සර්වප්‍රකාර යෙන් දුරු වූයේ නික්ම ගියේ නිඃසෘත වූයේ වෙන් වූයේ විසංයුක්ත වූයේ විගත මර්‍යාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වෙසේ නුයි මෙසේ ත් 'විරතො කථාහි' නුයි 'කාමෙ පහාය විරතො කථාහි' යනු වේ.

තණ්හක්ඛයං නත්තමහාභිපස්සාති 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා –පෙ– ධම්මතණ්හා 'නත්තං' වුච්චති[1] රත්ති, අහොති දිවසො, රත්තිඤ්ච දිවා ච තණ්හක්ඛයං රාගක්ඛයං දොසක්ඛයං මොහක්ඛයං ගතික්ඛයං උපපත්තික්ඛයං පටිසන්ධික්ඛයං භවක්ඛයං සංසාරක්ඛයං[2] වට්ටක්ඛයං පස්සං, අභිපස්ස දක්ඛ ඔලොකය නිජ්ඣාය උපපරික්ඛාති 'තණ්හක්ඛයං නත්තමහාභිපස්ස.'

තෙනාහ භගවා:

"ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතිමා (උපසීවාති භගවා)
නත්ථීති නිස්සාය තරස්සු ඔඝං,
කාමෙ පහාය විරතො කථාහි
තණ්හක්ඛයං නත්තමහාභිපස්සා"ති.

6–3

සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො (ඉච්චායස්මා උපසීවො)
ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වා මඤ්ඤං[3]
සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙ'ධිමුත්තො
තිට්ඨෙය්‍ය නු සො[4] තත්ථ අනානුයායි.[5]

සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගොති: 'සබ්බෙසූ'ති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං 'සබ්බෙසූ'ති. **කාමෙසූති** 'කාමා'ති උද්දානතො ද්වෙ කාමා වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච –පෙ– ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා –පෙ– ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. **සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගොති** සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො විගතරාගො චත්තරාගො වන්තරාගො මුත්තරාගො පහීනරාගො පටිනිස්සට්ඨරාගො වික්ඛම්භනතොති 'සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො.'

ඉච්චායස්මා උපසීවොති 'ඉච්චා'ති පදසන්ධි –පෙ– ආයස්මාති පියවචනමෙතං –පෙ– උපසීවොති තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං –පෙ– අභිලාපොති ඉච්චායස්මා උපසීවො.

ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වමඤ්ඤන්ති: හෙට්ඨිමා ඡ සමාපත්තියො හිත්වා චජිත්වා පරිච්චජිත්වා අතික්කමිත්වා සමතික්කමිත්වා වීතිවත්තිත්වා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං නිස්සිතො අස්සිතො අල්ලීනො[6] උපගතො සමුපගතො අජ්ඣොසිතො අධිමුත්තොති 'ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වමඤ්ඤං.'

---

1. රත්තන්ති – ස්‍යා
2. භව සංසාරක්ඛයං – ප,ච,වි
3. හිත්වාමඤ්ඤං – ච,වි,මජ්සං, – ස
4. තිට්ඨෙය්‍යාං සො – ච,වි,
5. අනානුවායි – ප,ච,වි – ස
6. නිස්සිතො අල්ලීනො – ච,වි,මජ්සං

තණ්හක්ඛයං නත්තමහාභිපස්ස- 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ... ධර්මතෘෂ්ණා යි. 'නත්තං'යි රාත්‍රිය කියනු ලැබෙයි; **අහො** යනු: දහවල් යැ රැයිදු දහවල්හිදු රාගක්ෂය ද්වේෂක්ෂය මොහක්ෂය ගතික්ෂය උපප්‍රාප්ති-ක්ෂය ප්‍රතිසන්ධික්ෂය භවක්ෂය සංසාරක්ෂය වෘත්තක්ෂය සඞ්ඛ්‍යාත නිර්වාණ බලව, වෙසෙසින් බලව, දකුව, අවලොකනය කර, සිතව, විමසව යි 'තණ්හක්ඛයං නත්තමහාභිපස්ස' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

"**ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතිමා** -පෙ- **තණ්හක්ඛයං නත්ත-මහාභිපස්ස**"යි.

6–3.

(ආයුෂ්මත් උපසීව මාණවක මෙසේ විචාරයි.) යමෙක් සියලු කාමයන්හි පහ වූ රාග ඇතියේ අන්‍ය වූ යට සමවත් හැරපියා ආකිඤ්චඤ්ඤා යතනය ඇසුරු කෙළේ උත්තම වූ සංඥාවිමොක්ෂයෙහි ඇලුණේ නම් හෙතෙම ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි වියෝගයට නො යනසුලු වැ සිටුනේ ද?

සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො- 'සබ්බෙසු' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල ස්වාර්ථයෙන් සියල්ල අනවශේෂ කොට නිශ්ශේෂ කොට හැත්පසින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'සබ්බෙසු' යනු. **කාමෙසු** 'කාමා' යනු උද්දාන හෙයින් කාමයෝ දෙදෙනෙකි: වස්තුකාමයෝ ද ක්ලේශකාමයෝ ද...... මොහු ක්ලෙශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. **සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො**- යමෙක් සියලු වස්තුකාම ක්ලේශකාමයන්හි විෂ්කම්භණ විසින් වීතරාග වූයේ විගතරාග වූයේ ත්‍යක්තරාග වූයේ වාන්තරාග වූයේ මුක්තරාග වූයේ ප්‍රහීණරාග වූයේ ප්‍රතිනිසෘෂ්ටරාග වූයේ නුයි 'සබ්බෙසු රාගෙසු යො වීතරාගො' යනු වේ.

ඉච්චායස්මා උපසීවො- 'ඉච්චා' යනු: පදසන්ධි යැ ...**ආයස්මා** යනු: තෙල ප්‍රියවචන යැ... **උපසීවො** යනු: ඒ බමුණුහට නාම යැ...අභිලාප නුයි 'ඉච්චායස්මා උපසීවො' යනු වේ.

ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වාමඤ්ඤං-යට ෂට් සමාපත්තීන් හැර දුරු කොට පරිත්‍යාග කොට ඉක්මවා මොනොවට ඉක්මවා වෙසෙසින් ඉක්මවා ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තිය ඇසුරු කෙළේ වෙසෙසින් ඇසුරු කෙළේ ඇලුණේ පැමිණියේ මොනොවට පැමිණියේ බැසගත්තේ අධිමුක්ත වූයේ නුයි 'ආකිඤ්චඤ්ඤා නිස්සිතො හිත්වාමඤ්ඤං' යනු වේ.

සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තොති 'සඤ්ඤාවිමොක්ඛා' වුච්චන්ති සත්තසඤ්ඤාසමාපත්තියො, යාවතා සඤ්ඤාසමාපත්ති, තාසං[1] ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති විමොක්ඛො අග්ගො ච සෙට්ඨො ච විසෙට්ඨො ච පාමොක්ඛො ච උත්තමො ච පවරො ච, **පරමෙ** අග්ගෙ සෙට්ඨෙ විසෙට්ඨෙ පාමොක්ඛෙ උත්තමෙ පවරෙ අධිමුත්තිවිමොක්ඛෙන අධිමුත්තො තත්‍රාධිමුත්තො තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යොති 'සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො.'

තිට්ඨෙය්‍ය නු සො තත්ථ අනානුයායීති 'තිට්ඨෙය්‍ය නු'ති සංසයපුච්ඡා විමතිපුච්ඡා ද්වෙළ්හකපුච්ඡා අනෙකංසපුච්ඡා 'එවං නු ඛො න නු ඛො කිං නු ඛො කථං නු ඛො'ති 'තිට්ඨෙය්‍ය නු'. **තත්ථාති** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ, **අනානුයායී**[2]ති අනානුයායී අවිච්චමානො,[3] අවිගච්ඡමානො අනන්තරධායමානො අපරිහායමානො, අථවා අරජ්ජමානො අදුස්සමානො . අමුය්හමානො අකිලිස්සමානොති 'තිට්ඨෙය්‍ය නු සො තත්ථ අනානුයායී.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

> ''සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො (ඉච්චායස්මා උපසීවො)
> ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වමඤ්ඤං,
> සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො
> තිට්ඨෙය්‍ය නු සො තත්ථ අනානුයායී''ති.

6–4

> සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො (උපසීවාති භගවා)
> ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වමඤ්ඤං,
> සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො[4]
> තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්ථ අනානුයායී.

සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගොති 'සබ්බෙසූ'ති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං 'සබ්බෙසූ'ති. **කාමෙසූති** 'කාමා'ති උද්දානතො ද්වෙ කාමා වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච —පෙ— ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා —පෙ— ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. **සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගොති** සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො —පෙ— පටිනිස්සට්ඨරාගො වික්ඛම්භනතොති 'සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො.'

---

1. සඤ්ඤාසමාපත්තීනං – මජසං, ස්‍යා
2. අනානුවායි – කත්ථචි
3. අවෙධමානො – ස්‍යා
4. පරමෙවිමුත්තො – එ, වි

සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො- 'සඤ්ඤාවිමොක්ඛ' යි සත් සංඥා සමාපත්තීහු කියනු ලැබෙත්. යම් පමණ සංඥාසමාපත්තීහු වෙත් ද, ඔවුනතුරෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති විමොක්ෂය අග්‍ර වූයේ ද ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේ ද වෙසෙසින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේ ද පාමොක් වූයේ ද උතුම් වූයේ ද ප්‍රවර වූයේ ද වෙයි. පරමෙ–අග්‍ර වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ වෙසෙසින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ප්‍රධාන වූ උත්තම වූ ප්‍රවර වූ (සංඥා විමොක්ෂයෙහි) අධිමුක්තිවිමොක්ෂයෙන් අධිමුක්ත වූයේ එහි ඇලුණේ එහි හැසිරෙනුයේ එය බහුල කොට ඇතියේ එය ගරු කොට ඇතියේ එයට නැමුණේ එයට නතු වූයේ එයට නැඹුරු වූයේ එය අධිමුක්ත කොට ඇතියේ එය අධිපති කොට ඇත්තේ නුයි 'සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො' යනු වේ.

තිට්ඨෙය්‍ය නු සො තත්‍ථ අනානුයායී–'තිට්ඨෙය්‍ය නු' යනු: සංශය පෘච්ඡා යැ විමති පෘච්ඡා යැ විචිකිත්සාපෘච්ඡා යැ අනෙකාන්තපෘච්ඡා යැ 'මෙසේ දෝ හෝ නො වේදෝ හෝ කිමෙක්දෝ හෝ කෙසේදෝ හො' යි 'තිට්ඨෙය්‍ය නු' යනු වේ. **තත්‍ථ** යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි, **අනානුයායී**–වියොගයට නො යනුයේ නො වෙන් වනුයේ නො පහවනුයේ අතුරුදහන් නො වනුයේ නො පිරිහෙනුයේ, නොහොත් නො රැඳෙනුයේ දෙමනස් නො වනුයේ නො මුළා වනුයේ නො කෙලෙසෙනුයේ නුයි 'තිට්ඨෙය්‍ය නු සො තත්‍ථ අනානුයායී' යනු වේ.

එයින් කීයැ එ බමුණු:

"සබ්බෙසු කාමෙසු –පෙ– තිට්ඨෙය්‍ය නු සො තත්‍ථ අනානුයායී"යි

6–4.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ:) උපසීව මාණවකය, යමෙක් සියලු කාමයන්හි වීතරාග වූයේ අන්‍ය වූ යට සමවත් හැරපියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඇසුරු කෙළේ උත්තම වූ සංඥාවිමොක්ෂයෙහි ඇලුණේ නම් හෙතෙම (එයින්) නො පිරිහෙමින් ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි (කප් සැට දහසක්) සිටුනේ යි.

සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො- 'සබ්බෙසු' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල අශේෂ කොට නිඃශේෂ කොට හාත්පසින් ගන්නා වචනයෙකි, තෙල 'සබ්බෙසු' යනු. **කාමෙසු**– 'කාමං' යනු: උද්දාන හෙයින් කාමයෝ දෙදෙනෙකි: වස්තු කාමයෝ ද ක්ලේශකාමයෝ ද... මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. '**සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො**- යමෙක් සියලු කාමයන්හි විෂ්කම්භණ විසින් වීතරාග වූයේ... දුරලනලද රාග ඇතියේ නුයි 'සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො' යනු වේ.

උපසීවාති භගවාති 'උපසීවා'ති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති, භගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං භගවාති 'උපසීවාති භගවා'

ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වාමඤ්ඤන්ති හෙට්ඨිමා ඡ සමාපත්තියො හිත්වා චජිත්වා පරිච්චජිත්වා අතික්කමිත්වා සමතික්කමිත්වා වීතිවත්තිත්වා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං නිස්සිතො අස්සිතො අල්ලීනො උපගතො සමුපගතො අජ්ඣොසිතො අධිමුත්තොති 'ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වාමඤ්ඤං'

සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තොති 'සඤ්ඤාවිමොක්ඛා' වුච්චන්ති සත්තසඤ්ඤාසමාපත්තියො, යාවතා සඤ්ඤාසමාපත්ති තාසං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිවිමොක්ඛො අග්ගො ච සෙට්ඨො ච විසෙට්ඨො ච පාමොක්ඛො ච උත්තමො ච පවරො ච, පරමෙ අග්ගෙ සෙට්ඨෙ විසෙට්ඨෙ පාමොක්ඛෙ උත්තමෙ පවරෙ අධිමුත්තිවිමොක්ඛෙනාධිමුත්තො තත්‍රාධිමුත්තො තදධිමුත්තො -පෙ- තදධිපතෙය්‍යොති 'සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො.'

තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්‍ථ අනානුයායීති 'තිට්ඨෙය්‍යා'ති තිට්ඨෙය්‍ය සට්ඨිකප්පසහස්සානි, **තත්‍ථාති** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ. **අනානුයායීති** අනානුයායී අවිච්චමානො අවිගච්ඡමානො[1] අනන්තරධායමානො අපරිහායමානො, අථවා අරජ්ජමානො අදුස්සමානො අමුය්හමානො අකිලිස්සමානොති 'තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්‍ථ අනානුයායී.'

තෙනාහ භගවා:

> "සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො (උපසීවාති භගවා)
> ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වාමඤ්ඤං,
> සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො
> තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්‍ථ අනානුයායී"ති.

1. අධිගච්ඡමානො – ව,වි

උපසීවා'ති භගවා– 'උපසීව'යි බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතන සේක. **භගවා** යනු: ගෙල ගෞරවාදි වචන යැ ... මේ 'භගවා' යනු අර්හත් ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්ති වී නුයි 'උපසීවා'ති භගවා' යනු වේ.

ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසසිතො හිත්වමඤ්ඤං– යට ෂට සමාපත්තීන් හැර ත්‍යාග කොට පරිත්‍යාග කොට ඉක්මවා මොනොවට ඉක්මවා ව්‍යතික්‍රමණය කොට ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තිය ඇසුරු කෙළේ වෙසෙසින් ඇසුරු කෙළේ ඇලුණේ පැමිණියේ මොනොවට පැමිණියේ බැසගත්තේ අධිමුක්ත වූයේ නුයි 'ආකිඤ්චඤ්ඤං නිස්සිතො හිත්වමඤ්ඤං' යනු වේ.

සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො– 'සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ' යි සත් සංඥා සමාපත්තිහු කියනු ලැබෙත්. යම් පමණ සංඥා සමාපත්තිහු වෙත් ද, ඔවුනතුරෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති විමෝක්ෂය අග්‍ර වූයේ ද ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේ ද වෙසෙසින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේ ද පාමොක් වූයේ ද උතුම් වූයෙ ද ප්‍රවර වූයේ ද වෙයි. **පරමෙ**–අග්‍ර වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ වෙසෙසින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ප්‍රධාන වූ උත්තම වූ ප්‍රවර වූ (සංඥාවිමොක්ෂයෙහි) අධිමුක්තිවිමොක්ෂයෙන් අධිමුක්ත වූයේ එහි ඇලුණේ එහි හැසිරෙනුයේ එය බහුල කොට ඇතියේ එය ගරු කොට ඇතියේ එයට නැමුණේ එයට නතු වූයේ එයට නැඹුරු වූයේ එය අධිමුක්ති කොට ඇතියේ එය අධිපති කොට ඇත්තේ නුයි 'සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙධිමුත්තො' යනු වේ.

තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්‍ථ අනානුයායී– 'තිට්ඨෙය්‍ය' යනු: සැටදහසක් කප් මුළුල්ලෙහි සිටුනේ යැ. **තත්‍ථ** යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි, **අනානුයායී** යනු: වියොගයට නො යනුයේ නො වෙන් වනුයේ නො පහවනුයේ අතුරු දහන් නො වනුයේ නො පිරිහෙනුයේ, නොහොත් නො රඳෙනුයේ දෙම් නස් නො වනුයේ නො මුළා වනුයේ නො කෙලෙසෙනුයේ නුයි 'තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්‍ථ අනානුයායී' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

''සබ්බෙසු කාමෙසු – පෙ – තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්‍ථ අනානුයායී''යි

6–5

තිට්ඨෙ චෙ සො තත්ථ අනානුයායී
පූගම්පි වස්සානං[1] සමන්තචක්ඛු,
තත්ථෙව සො සීතිසියා[2] විමුත්තො
චවෙථ[3] විඤ්ඤාණං තථාවිධස්ස,

තිට්ඨෙ චෙ සො තත්ථ අනානුයායීති සචෙ සො තිට්ඨෙය්‍ය සට්ඨිකප්පසහස්සානි; තත්ථාති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ. අනානුයායීති අනානුයායී අවිච්චමානො අවිගච්ඡමානො අනන්තරධායමානො අපරිහායමානො. අථවා අරජ්ජමානො අදුස්සමානො අමුය්හමානො අකිලිස්සමානොති 'තිට්ඨෙ චෙ සො තත්ථ අනානුයායී.'

පූගම්පි වස්සානං සමන්තචක්ඛූති 'පූගම්පි වස්සාන'න්ති පූගම්පි වස්සානං බහූනි වස්සානි බහූනි වස්සසතානි බහූනි වස්සසහස්සානි බහූනි වස්සසතසහස්සානි බහූනි කප්පානි බහූනි කප්පසතානි බහූනි කප්පසහස්සානි බහූනි කප්පසතසහස්සානි. **සමන්තචක්ඛූති** 'සමන්තචක්ඛු' වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤාණං –පෙ– තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූ'ති 'පූගම්පි වස්සානං[1] සමන්තචක්ඛු'

තත්ථෙව සො සීතිසියා විමුත්තො චවෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්සාති තත්ථෙව සො සීතිභාවමනුප්පත්තො නිච්චො ධුවො සස්සතො අවිපරිණාමධම්මො සස්සතිසමං තථෙව තිට්ඨෙය්‍ය.' අථවා තස්ස විඤ්ඤාණං චවෙය්‍ය උච්ඡිජ්ජෙය්‍ය නස්සෙය්‍ය විනස්සෙය්‍ය න භවෙය්‍ය[4] පුනබ්භව පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං නිබ්බත්තෙය්‍ය කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා'ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමාපන්නස්ස[5] සස්සතඤ්ච උච්ඡෙදඤ්ච පුච්ඡති උදාහු තත්ථෙව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායෙය්‍ය අථවා තස්ස විඤ්ඤාණං චවෙය්‍ය, පුන පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං නිබ්බත්තෙය්‍ය කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා'ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපපන්නස්ස පරිනිබ්බානඤ්ච පටිසන්ධිඤ්ච පුච්ඡති[6]. **තථා විධස්සාති** තථාවිධස්ස තාදිසස්ස තස්සණ්ඨිතස්ස[7] තප්පකාරස්ස තප්පටිභාගස්ස[8] ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපපන්නස්සාති තත්ථෙව සො සීතිසියා විමුත්තො චවෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්ස'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"තිට්ඨෙ චෙ සො තත්ථ අනානුයායී
පූගම්පි වස්සානං සමන්තචක්ඛු,
තත්ථෙව සො සීතිසියා විමුත්තො
චවෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්සා"ති.

1. පුගම්පි වස්සානි – ප,ව,වි,මජසං, පු
2. තත්ථෙව හොයිති – පත, තත්ථෙව සාපිතියා – ව, වි
3. භාවෙථ – ව,වි
4. චවෙය්‍ය – ප,ව,වි,ක භවෙය්‍යාති – මජසං
5. උපපන්නස්ස – පත
6. වුච්චති – පත
7. තස්සණ්ඨිතස්ස – පත
8. තප්පටිභාගස්ස – පත

6–5.

(ආයුෂ්මත් උපසීව මෙසේ විචාරයි:) සමතැස් ඇති සර්වඥයන් වහන්ස, ඉදින් හෙතෙම එයින් නො පිරිහෙනසුලු වූයේ නොයෙක් හවුරුදු සියදහස් ගණන් ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි සිටුනේ නම් හෙතෙම එහි මැ දුකින් මිදුණේ ශීතිභාවයට පැමිණියේ එහි මැ සිටුනේ ද එ බඳු වූවහුගේ විඥානය එහි මැ පිරිනිවේ ද?

තිට්ඨෙය්‍ය චෙ සො තත්‍ථ අනානුයායී– ඉදින් හේ කප් සැටදහසක් මුළුල්ලෙහි සිටිනේ නම්, **තත්‍ථ** යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි; **අනානුයායී** යනු: වියෝගයට නො යනුයේ නො වෙන් වනුයේ නො පහවනුයේ අතුරුදහන් නො වනුයේ නො පිරිහෙනුයේ, නොහොත් නො රැදෙනුයේ දෙමිනස් නො වනුයේ නො මුළා වනුයේ නො කෙලෙසෙනුයේ නුයි 'තිට්ඨෙ චෙ සො තත්ථ අනානුයායී' යනු වේ.

පූගම්පි වස්සානං සමන්තචක්ඛු– 'පූගම්පි වස්සානං' යනු: වර්ෂයන් පිළිබඳ ගණනසමූහයකුදු බොහෝ වර්ෂයන් බොහෝ වර්ෂශතයන් බොහෝ වර්ෂසහස්‍රයන් බොහෝ වර්ෂ ශතසහස්‍රයන් බොහෝ කල්පයන් බොහෝ කල්පශතයන් බොහෝ කල්පසහස්‍රයන් බොහෝ කල්පශතසහස්‍රයන් මුළුල්ලෙහි, **සමන්තචක්ඛු** යනු: 'සමන්තචක්ඛු'යි සර්වඥතාඥානය කියනු ලැබෙයි... එයින් තථාගතයෝ 'සමන්තචක්ඛු' නම් වෙත් නුයි 'පූගම්පි වස්සානං සමන්ත චක්ඛු' යනු වේ.

තත්‍ථෙව සො සීතිසියා විමුත්තො චවෙථ විඤ්ඤාණං තථා විධස්ස – හෙතෙම ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි මැ ශීතිභාවය (නිවන) ට පැමිණියේ නිත්‍ය වූයේ ධ්‍රැව වූයේ ශාශ්වත වූයේ අවිපරිණාම ස්වභාව වූයේ ශාශ්වතිකයක් සෙයින් එසේ මැ සිටුනේ ද, නොහොත් ඔහුගේ විඥානය ච්‍යුත වන්නේ ද, සිඳෙන්නේ ද, නැසෙන්නේ ද, වැනැසෙන්නේ ද, නො වන්නේ ද? කාමධාතුයෙහි හෝ රූපධාතුයෙහි හෝ අරූපධාතුයෙහි හෝ පුනර්භව සඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රතිසන්ධි විඥානය උපදනේ දැයි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට සමවන්නහු ගේ ශාශ්වතය ද උච්ඡෙදය විචාරයි. නොහොත් එහි මැ අනුපාදිශෙෂ නිර්වාණධාතුයෙන් පිරිනිවෙන්නේ ද? නොහොත් ඔහුගේ විඥානය ච්‍යුත වන්නේ ද? කාමධාතුයෙහි හෝ රූපධාතුයෙහි හෝ අරූපධාතුයෙහි හෝ යළි ප්‍රතිසන්ධි විඥානය උපදනේ ද යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට (ප්‍රතිසන්ධි විසින්) පැමිණියහුගේ පරිනිර්වාණය ද ප්‍රතිසන්ධිය ද විචාරයි. **තථාවිධස්ස** යනු එබඳු වූවහු ගේ තාදෘශ වූවහු ගේ එසේ සිටියහුගේ තත්ප්‍රකාර වූවහු ගේ තත්ප්‍රතිභාග වූවහුගේ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පිළිසඳ විසින් පැමිණියහු ගේ නු යි 'තත්‍ථෙව සො සීතිසියාවිමුත්තො චවෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්ස' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"තිට්ඨෙය්‍ය චෙ සො තත්‍ථ–පෙ– චවෙථ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්ස"යී.

6–6

අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා (උපසීවා'ති භගවා)
අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං
එවං මුනී නාමකායා විමුත්තො
අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං.

අච්චී යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තාති– 'අච්චි' වුච්චති ජාලසිඛා, වාතාති පුරත්ථිමා වාතා, පච්ඡිමා වාතා, උත්තරා වාතා, දක්ඛිණා වාතා, සරජා වාතා, අරජා වාතා,[1] සීතා වාතා, උණ්හා වාතා, පරිත්තා වාතා, අධිමත්තා වාතා, කාළවාතා,[2] වෙරම්භවාතා, පක්ඛවාතා, සුපණ්ණවාතා, තාලපණ්ණ වාතා, විධූපනවාතා, වාතවෙගෙන ඛිත්තාති වාතවෙගෙන ඛිත්තා උක්ඛිත්තා නුන්නා පනුන්නා ඛම්භිතා වික්ඛම්භිතාති 'අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා, 'උපසීවාති භගවා'.

අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛන්ති – 'අත්ථං පලෙති'ති අත්ථං පලෙති, අත්ථං ගමෙති, අත්ථං ගච්ඡති, නිරුජ්ඣති, වූපසමති, පටිප්පස්සම්භති. **න උපෙති සඞ්ඛන්ති** සඞ්ඛං න උපෙති, උද්දෙසං න උපෙති, ගණනං න උපෙති, පණ්ණත්තිං න උපෙති, පුරත්ථිමං වා දිසං ගතො, පච්ඡිමං වා දිසං ගතො, උත්තරං වා දිසං ගතො, දක්ඛිණං වා දිසං ගතො, උද්ධං වා ගතො, අධො වා ගතො, තිරියං වා ගතො, විදිසං වා ගතොති සො හෙතු නත්ථි, පච්චයො නත්ථි, කාරණං නත්ථි යෙන සඞ්ඛං ගච්ඡෙය්‍යාති අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං.

එවං මුනී නාමකායා විමුත්තොති 'එව'න්ති ඔපම්මසම්පටිපාදනං, මුනීති 'මොනං' වුච්චති ඤාණං –පෙ– සඞ්ගජාල මතිච්ච සො මුනි. **නාමකායා විමුත්තොති** සො මුනි පකතියා පුබ්බෙව රූපකායා විමුත්තො, තදඞ්ගසමතික්කමා වික්ඛම්භනප්පහානෙන පහීනො, තස්ස මුනිනො භවන්තං ආගම්ම චත්තාරො අරියමග්ගා පටිලද්ධා හොන්ති, චතුන්නං අරියමග්ගානං පටිලද්ධත්තා නාමකායො ච රූපකායො ච පරිඤ්ඤාතා හොන්ති, නාමකායස්ස ච රූපකායස්ස ච පරිඤ්ඤාතත්තා නාමකායා ච රූපකායා ච මුත්තො විමුත්තො සුවිමුත්තො අච්චන්තං අනුපාදවිමොක්ඛෙනාති 'එවං, මුනී නාමකායා විමුත්තො.'

1. අසරජාවාතා – පත
2. කාළවාතාති –පත– පොත්ථකෙ නත්ථි

6–6.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසීව මාණවකය,) වාතවේගයෙන් බැහැර කරන (ගිවන) ලද ගිනිසිළෙක් යම්සේ අස්තයට යේ ද (නිවේද) (අසෝ දිගට ගියේ යැ යි) ව්‍යවහාරයට නො යේ ද, එසෙයින් මැ (එහි උපන්) ශෛක්ෂමුනි තෙම නාම කයින් මිදුණේ අස්තයට යෙයි, ක්ෂත්‍රියාදි ව්‍යවහාරයට නො යෙයි.

අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා– 'අච්චි' යි ගිනිසිළ කියනු ලැබෙයි, **වාතා** යනු: පෙරදිගින් හමන වාත යැ අවරදිගැ වාත යැ උතුරුදිගැ වාත යැ දකුණු දිගැ වාත යැ රජස් සහිත වාත යැ රජස් රහිත වාත යැ ශීත වාත යැ උෂ්ණ වාත යැ අල්ප වාත යැ අධිමාත්‍ර වාත යැ කෘෂ්ණපක්ෂ වාත යැ වෙරම්බ වාත යැ පියාපත් වාත යැ සුපර්ණ වාත යැ තල්වැට වාත යැ විධූපන වාත යැ යන මොහු යි. **වාතවෙගෙන ඛිත්තා–** සලන ලද අතිශයින් සලන ලද බැහැර කරන ලද දුරු කරනලද නවතන ලද ඉවත් කරන ලද නුයි 'අච්චියථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා' යනු වේ. 'උපසීවා' ති භගවා' යනු වේ.

අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං– 'අත්ථං පලෙති' යනු: අත්ථං පලෙති යි යෙයි අස්තයට පැමිණෙයි අස්තයට යෙයි නිරුද්ධ වෙයි සන්හිඳෙයි නිවෙයි. **න උපෙති සඞ්ඛං–** (අසුවල් යොනියට ගියේ යි) ව්‍යවහාරයට නො පැමිණෙයි උදෙසීමට නො පැමිණෙයි ගිණීමට නො පැමිණෙයි ප්‍රඥප්තියට නො පැමිණෙයි පෙරදිගට හෝ ගියේ යැ අවරදිගට හෝ ගියේ යැ උතුරු දිගට හෝ ගියේ යැ දකුණු දිගට හෝ ගියේයැ උඩට හෝ ගියෙ යැ යටට හෝ ගියේ යැ සරසට හෝ ගියේ යැ අනුදිගට හෝ ගියේ යයි යම් හෙයෙකින් ව්‍යවහාරයට යේ ද ඒ හේතුව නැත, ප්‍රත්‍යය නැත, කාරණ නැත් නුයි 'අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං' යනු වේ.

එවං මුනී නාමකායා විමුත්තො– 'එවං' යනු: ඖපම්‍යසම්ප්‍රතිපාදන යැ; **මුනි** යනු: 'මොන' යි ඥානය කියනු ලැබෙයි. ...රාගාදි සඞ්ගය හා තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිජාලය ඉක්ම වා සිටියේ ඒ ක්ෂීණාස්‍රව මුනි නම් වේ. **නාමකායා විමුත්තො–** ඒ මුනි තෙම පියවින් පළමු මැ රූපකායයෙන් විමුක්ත යැ තදඞ්ගවශයෙන් ඉක්මවීමෙන් විෂ්කම්භණ ප්‍රහාණයෙන් ප්‍රහීණ යැ ඒ මුනිහු විසින් භවාන්තයට පැමිණ සතර ආර්‍ය්‍ය මාර්ගයෝ ලද්දහු වෙයි. සතර ආර්‍ය්‍යමාර්ගයන් ලත් බැවින් නාම කය ද රූප කය ද පරිඥාත වෙයි. නාම කය ද රූප කය ද පරිඥාත බැවින් නාම කයින් ද රූප කයින් ද අත්‍යන්ත කොට අනුපාද විමොක්ෂයෙන් මිදුණේ වෙසෙයින් මිදුණේ මොනොවට මිදුණේ නුයි 'එවං මුනී නාමකායා විමුත්තො' යනු වේ.

අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛන්ති 'අත්ථං පලෙතී'ති: අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායති, න උපෙති සඞ්ඛන්ති: අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතො සඞ්ඛං න උපෙති උද්දෙසං න උපෙති ගණනං න උපෙති, පණ්ණත්තිං න උපෙති, ඛත්තියොති වා බ්‍රාහ්මණොති වා වෙස්සොති වා සුද්දොති වා ගහට්ඨොති වා පබ්බජිතොති වා දෙවොති වා මනුස්සොති වා රූපීති වා අරූපීති වා සඤ්ඤීති වා අසඤ්ඤීති වා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති වා සො හෙතු නත්ථි, පච්චයො නත්ථි, කාරණං නත්ථි, යෙන සඞ්ඛං ගච්ඡෙය්‍යාති 'අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං.'

තෙනාහ භගවා:

"අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා (උපසීවාති භගවා)
අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං,
එවං මුනී නාමකායා විමුත්තො
අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛන්ති".

6–7

අත්ථං ගතො සො උද වා සො නත්ථි
උදාහු වෙ සස්සතියා අරොගො,
තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

අත්ථං ගතො සො උදවා සො නත්ථීති: සො අත්ථං ගතො උදාහු නත්ථි, සො නිරුද්ධො උච්ඡින්නො විනට්ඨොති 'අත්ථං ගතො සො උදවා සො නත්ථි'.

උදාහු වෙ සස්සතියා අරොගොති 'උදාහු නිච්චො ධුවො සස්සතො අවිපරිනාමධම්මො සස්සතිසමං තථෙව තිට්ඨෙය්‍යාති 'උදාහු වෙ සස්සතියා අරොගො.'

තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහීති 'ත'න්ති: යං පුච්ඡාමි, යං යාචාමි, යං අජ්ඣෙසාමි, යං පසාදෙමි. මුනීති 'මොනං' වුච්චති ඤාණං –පෙ– සඞ්ගජාල මතිච්ච සො මුනි. සාධු වියාකරොහීති: සාධු ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති 'තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි'.

අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං– 'අත්ථං පලෙති' යනු අනුපාදිශෙෂ නිර්වාණධාතුයෙන් පිරිනිවෙයි. **න උපෙති සඞ්ඛං**– අනුපාදිශෙෂ නිර්වාණධාතුයෙන් පිරිනිවියේ ව්‍යවහාරයට නො පැමිණෙයි උදෙසීමට නො පැමිණෙයි ගණනට නො පැමිණෙයි පැනවීමට නො පැමිණෙයි ක්ෂත්‍රිය යැ හෝ බ්‍රාහ්මණ යැ හෝ වෛශ්‍ය යැ හෝ ශුද්‍ර යැ හෝ ගෘහස්ථ යැ හෝ ප්‍රව්‍රජිත යැ හෝ දේව යැ හෝ මනුෂ්‍ය යැ හෝ රූපී යැ හෝ අරූපී යැ හෝ සංඥී යැ හෝ අසංඥී යැ හෝ නෛවසංඥීනාසංඥී යැ හෝ යම් හෙයෙකින් ව්‍යවහාරයට යේ ද ඒ හේතුව නැත, ප්‍රත්‍යය නැත, කාරණ නැත් නුයි 'අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"**අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා**-පෙ- **අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං**" යි.

6–7.

(ආයුෂ්මත් උපසීව මෙසේ විචාරයි:) (මුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස,) ඒ පුද්ගල තෙම අස්තයට ගියේ (නිරුද්ධ වූයේ) නොහොත් අවිද්‍යමාන වූයේ ද, නොහොත් ඒකාන්තයෙන් ශාශ්වත භාවයෙන් අරොග වූයේ (අවිපරිණාමසභාව ඇත්තේ) සිටිනේ ද, මුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස, එය මට මැනැවින් ප්‍රකාශ කළ මැනැව, යම් හෙයෙකින් මුඹ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්නා ලද ද එහෙයිනි.

අත්ථං ගතො සො උදවා සො නත්ථි– හේ අස්තයට ගියේ ද නොහොත් නැද්ද, හේ නිරුද්ධ වූයේ උච්ඡෙදයට පැමිණියේ විනෂ්ට වූයේ ද යි 'අත්ථංගතො සො උදවා සො නත්ථි' යනු වේ.

උදහු වෙ සස්සතියා අරොගො– නොහොත් නිත්‍ය වූයේ ධ්‍රැව වූයේ ශාශ්වත වූයේ අවිපරිණාම ස්වභාව වූයේ ශාශ්වතිකයක් මෙන් එසේ මැ සිටුනේ ද යි 'උදහු වෙ සස්සතියා අරොගො' යනු වේ.

තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි– 'තං' යනු: යමකු විචාරම් ද, යමකු අයදිම් ද, යමකු අධ්‍යෙෂණ කෙරෙම් ද, යමකු සඳහා පහදවම් ද; මුනි යනු 'මොන' යි ඥානය කියනු ලැබෙයි ...සඞ්ග හා තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිජාලය ඉක්මවා සිටි ඒ ක්ෂීණාස්‍රව මුනි නම් වේ. **සාධු වියා කරොහි**– අයදිමි වදළ මැනැව දෙසනු මැනැව පනවනු මැනැව පිහිටුවනු මැනැව විවරණ කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනවැ යි 'තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි' යනු වේ.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති: තථා හි තෙ විදිතො තුලිතො තීරිතො විභූතො විභාවිතො එස ධම්මොති 'තථා හි තෙ විදිතො එසධම්මො'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

''අත්ථං ගතො සො උදවා සො නත්ථි
උදාහු වෙ සස්සතියා අරොගො,
තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො''ති.

6–8

අත්ථං ගතස්ස න පමාණමත්ථි (උපසීවාති භගවා)
යෙන නං වජ්ජු[1] තං තස්ස නත්ථි,
සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමූහතෙසු
සමූහතා වාදපථාපි සබ්බෙ.

අත්ථං ගතස්ස න පමාණමත්ථීති: 'අත්ථං ගතස්සා'ති අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බුතස්ස රූපපමාණං නත්ථි, වෙදනාපමාණං නත්ථි, සඤ්ඤාපමාණං නත්ථි, සංඛාරපමාණං නත්ථි, විඤ්ඤාණපමාණං නත්ථි. නත්ථි න සන්ති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති. පහීනං සමුච්ඡින්නං වූපසන්තං පටිප්පස්සද්ධං අභබ්බුප්පත්තිකං ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪන්ති 'අත්ථං ගතස්ස න පමාණමත්ථි. උපසීවාති භගවාති–පෙ–

යෙන නං වජ්ජු තං තස්ස නත්ථීති: යෙන රාගෙන වදෙය්‍යුං, යෙන දොසෙන වදෙය්‍යුං, යෙන මොහෙන වදෙය්‍යුං, යෙන මානෙන වදෙය්‍යුං, යාය දිට්ඨියා වදෙය්‍යුං, යෙන උද්ධච්චෙන වදෙය්‍යුං, යාය විචිකිච්ඡාය වදෙය්‍යුං, යෙහි අනුසයෙහි වදෙය්‍යුං, රත්තොති වා දුට්ඨොති වා මූළ්හොති වා විනිබද්ධොති වා පරාමට්ඨොති වා වික්ඛෙපගතොති වා අනිට්ඨංගතොති වා ථාමගතොති වා තෙ අභිසඞ්ඛාරා පහීනා, අභිසඞ්ඛාරානං පහීනත්තා ගතියා යෙන වදෙය්‍යුං නෙරයිකොති වා තිරච්ඡානයොනිකොති වා පෙත්තිවිසයිකොති වා මනුස්සොති වා දෙවොති වා රූපීති වා අරූපීති වා සඤ්ඤීති වා අසඤ්ඤීති වා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීති වා සො හෙතු නත්ථි, පච්චයො නත්ථි, කාරණං නත්ථි, යෙන වදෙය්‍යුං කථෙය්‍යුං භණෙය්‍යුං දීපෙය්‍යුං වොහරෙය්‍යුන්ති 'යෙන නං වජ්ජු තං තස්ස නත්ථි.'

---

1. වජ්ජුං – මජසං

තථා හි තෙ විදිතො එසධම්මො-යම් හෙයෙකින් මුඹ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්නා ලද ද තුලනය කරන ලද ද තීරණය කරන ලද ද විභූත කරන ලද ද විභාවන කරන ලද ද එහෙයිනැ'යි 'තථා හි තෙ විදිතො එසධම්මො' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

''අත්‍ථංගතො සො -පෙ- තථා හි තෙ විදිතෙ එසධම්මො'යි.

6–8

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසීව මාණවකය, අනුපාදිශේෂ නිර්වාණ ධාතුයෙන් පිරිනිවියාහට (රූපාදි) ප්‍රමාණයෙක් නැත. (රාගාදි) යමෙකින් ඔහුට කියන්නාහු නම් එය ඔහුට නැත. (ස්කන්ධාදි) සියලු දහම් නැසූ කල්හි හැම (ක්ලේශාදි) වාදපථයෝ ද නසනලදහ යි.

අත්‍ථංගතස්ස න පමාණමත්‍ථි- 'අත්ථංගතස්ස' යනු: අනුපාදිශේෂ නිර්වාණ ධාතුයෙන් පිරිනිවියහුට රූප ප්‍රමාණයෙක් නැත, වේදනා ප්‍රමාණයෙක් නැත, සංඥා ප්‍රමාණයෙක් නැත, සංස්කාර ප්‍රමාණයෙක් නැත, විඥාන ප්‍රමාණයෙක් නැත, නැත්තේ යැ, නො වෙයි, විද්‍යමාන නො වෙයි, නො ලැබේ. ප්‍රහීණ යැ, සමුච්ඡින්න යැ, සන්හිඳුවන ලද, දුරලන ලද, අභව්‍යෝත්පත්තික යැ, නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද නුයි 'අත්ථංගතස්ස න පමාණමත්ථි' යනු වේ. **උපසීවා'ති භගවාති**......

යෙන නං වජ්ජු තං තස්ස නත්‍ථි-යම් රාගයෙකින් කියන්නාහු නම් යම් ද්වේෂයෙකින් කියන්නාහු නම් යම් මෝහයෙකින් කියන්නාහු නම් යම් මානයෙකින් කියන්නාහු නම් යම් දෘෂ්ටියෙකින් කියන්නාහු නම් යම් ඖද්ධත්‍යයෙකින් කියන්නාහු නම් යම් විචිකිත්සායෙකින් කියන්නාහු නම් යම් අනුශය කෙනකුන්ගෙන් කියන්නාහු නම් රක්ත යැ හෝ දුෂ්ට යැ හෝ මූඪ යැ හෝ විනිබද්ධ යැ හෝ පරාමෘෂ්ට යැ හෝ වික්ෂේපයට ගියේ යැ හෝ අනිෂ්ඨාවට ගියේ යැ හෝ තද බවට ගියේ යැ හෝ යි කියන්නාහු නම් ඒ කර්මාභිසංස්කාරයෝ ප්‍රහීණයෝ යැ, අභිසංස්කාරයන් ප්‍රහීණ වූ බැවින් තිරිසන් යැ යි හෝ තිරිසන්යොන් ඇතියෙකැ යි හෝ ප්‍රේතවිෂය ඇතියෙකැ යි හෝ මිනිසෙකැ යි හෝ දෙවියෙකැ යි හෝ රූපී යැ යි හෝ අරූපී යැ යි හෝ සංඥී යැ යි හෝ අසංඥී යැ යි හෝ නෛවසංඥී නාසංඥී යැ යි හෝ යම් අභිසංස්කාරයක් හේතු කොට ගෙන ගතියෙන් කියන්නාහු ද, යම් හෙයෙකින් කියන්නාහු නම් පවසන්නාහු නම් බණන්නාහු නම් දක්වන්නාහු නම් ව්‍යවහාර කරන්නාහු නම් ඒ හෙතුව නැත ප්‍රත්‍යය නැත කාරණ නැත් නුයි 'යෙන නං වජ්ජු තං තස්ස නත්ථි' යනු වේ.

සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමූහතෙසූති: සබ්බෙසු ධම්මෙසු සබ්බෙසු ඛන්ධෙසු සබ්බෙසු ආයතනෙසු සබ්බෙසු ධාතූසු[1] සබ්බාසු ගතීසු සබ්බාසු උපපත්තීසු සබ්බාසු පටිසන්ධීසු සබ්බෙසු භවෙසු සබ්බෙසු සංසාරෙසු සබ්බෙසු වට්ටෙසු ඌහතෙසු සමූහතෙසු උද්ධතෙසු සමුද්ධතෙසු උප්පාටිතෙසු සමුප්පාටිතෙසු පහීනෙසු සමුච්ඡින්නෙසු වූපසන්තෙසු පටිප්පස්සද්ධෙසු අභබ්බුප්පත්තිකෙසු ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪෙසූති 'සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමූහතෙසු.'

සමූහතා වාදපථාපි සබ්බාති: 'වාදපථා' වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසංඛාරා ච, තස්ස වාද ච වාදපථා ච අධිවචනානි ච අධිවචනපථා ච නිරුත්ති ච නිරුත්තිපථා ච පඤ්ඤත්ති ච පඤ්ඤත්තිපථා ච ඌහතා සමූහතා උද්ධතා සමුද්ධතා උප්පාටිතා සමුප්පාටිතා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති 'සමූහතා වාදපථාපි සබ්බා.'

තෙනාහ භගවා:

"අත්ථං ගතස්ස න පමාණමත්ථි (උපසීවාති භගවා)
යෙන නං වජ්ජු තං තස්ස නත්ථි,
සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමූහතෙසු
සමූහතා වාදපථාපි සබ්බා"ති.

සහ ගාථාපරියොසානා යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං –පෙ– පඤ්ජලිකො නමස්සමානො නිසින්නො හොති 'සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා සාවකො හමස්මී'ති.

උපසීවසුත්තනිද්දෙසො ඡට්ඨො.

1. සබ්බාසු, ධාතූසු – මජසං

සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමූහතෙසු– සියලු ධර්මයන් සියලු ස්කන්ධයන් සියලු ආයතනයන් සියලු ධාතූන් සියලු ගතීන් සියලු උපපත්තීන් සියලු ප්‍රතිසන්ධීන් සියලු භවයන් සියලු සංසාරයන් සියලු වෘත්තයන් නැසූ කල්හි වෙසෙසින් නැසූ කල්හි උදුළ කල්හි මොනොවට උදුළ කල්හි උපුළ කල්හි වෙසෙසින් උපුළ කල්හි ප්‍රහීණ කල්හි සමුච්ඡින්න කල්හි සන්හුන් කල්හි දුරුලූ කල්හි අභව්‍යෝත්පත්තික වූ කල්හි නුවණ ගින්නෙන් දැවූ කල්හි නුයි 'සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමූහතෙසු' යනු වේ.

සමූහතා වාදපථාපි සබ්බෙ– 'වාදපථයෝ' යයි ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙත්. ඔහු විසින් වාදයෝ ද වාදපථයෝ ද අධිවචනයෝ ද අධිවචනපථයෝ ද නිරුක්තිහු ද නිරුක්තිපථයෝ ද ප්‍රඥප්තිහු ද ප්‍රඥප්තිපථයෝ ද නසන ලදහ මොනොවට නසන ලදහ උදුළහ මොනොවට උදුළහ උපුරන ලදහ මොනොවට උපුරන ලදහ. ප්‍රහීණයහ සමුච්ඡින්නයහ, සන්හිඳුවන ලදහ දුරලන ලදහ, අභව්‍යෝත්පත්තික වූහ, නුවණගින්නෙන් දවන ලද්දහු නුයි 'සමූහතා වාදපථා පි සබ්බෙ' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

"අකිඤ්චනස්ස–පෙ– සමූහතා වාදපථා' පි සබ්බෙ" යි.

ගාථා පර්‍යවසානය හා සමග බමුණු හා සමග යම් අතැවැසි කෙනෙක්... **බද්දිලි වූයේ නමස්කාර කෙරෙමින් හුන්නේ වෙයි: "වහන්ස, බුදුහු මාගේ ශාස්තෲහ, මම ශ්‍රාවක වෙමි."**

සවැනි උපසීව සූත්‍රනිර්දෙශය යි.

7. නන්ද සුත්තනිද්දෙසො

7-1

සන්ති ලොකෙ මුනයො (ඉච්චායස්මා නන්දො)
ජනා වදන්ති තයිදං කථංසු,
ඤාණූපපන්නං නො මුනිං වදන්ති[1]
උදාහු වෙ ජීවිතෙනූපපන්නං[2]

සන්ති ලොකෙ මුනයොති 'සන්ති'ති සන්ති සංවිජ්ජන්ති අත්ථි උපලබ්භන්ති. ලොකෙති අපාය ලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙ. මුනයො ති මුනිනාමකා ආජීවකා නිගණ්ඨා ජටිලා තාපසා, 'සන්ති ලොකෙ මුනයො' -පෙ- ඉච්චායස්මා නන්දො.

ජනා වදන්ති තයිදං කථංසූති 'ජනා'ති ඛත්තියා ච බ්‍රාහ්මණා ච වෙස්සා ච සුද්දා ච ගහට්ඨා ච පබ්බජිතා ච දෙවා ච මනුස්සා ච. වදන්තීති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති. තයිදං කථංසූති සංසයපුච්ඡා, විමතිපුච්ඡා, ද්වෙළ්හකපුච්ඡා, අනෙකංසපුච්ඡා, එවන්නු ඛො න නු ඛො කින්නු ඛො කථන්නු ඛොති 'ජනා වදන්ති තයිදං කථංසු.'

ඤාණූපපන්නං නො මුනිං වදන්තීති අට්ඨසමාපත්තිඤාණෙන වා පඤ්චාභිඤ්ඤාඤාණෙන වා උපෙතං සමුපෙතං උපගතං සමුපගතං උපපන්නං සම්පන්නං[3] සමන්නාගතං මුනිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති 'ඤාණූපපන්නං නො මුනිං වදන්ති'.

උදාහු වෙ ජීවිතෙනූපපන්නන්ති උදාහු අනෙකවිධලූඛජීවිතානුයොගෙන උපෙතං සමුපෙතං උපගතං සමුපගතං උපපන්නං සම්පන්නං සමන්නාගතං මුනිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති 'උදාහු වෙ ජීවිතෙනූපපන්නං.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"සන්ති ලොකෙ මුනයො (ඉච්චායස්මා නන්දො)
ජනා වදන්ති තයිදං කථංසු,
ඤාණූපපන්නං නො මුනිං වදන්ති
උදාහු වෙ ජීවිතෙනූපපන්නං"ති.

1. මුනී නො වදන්ති – මජසං, ස්‍යා
මුනිං නො වදන්ති-ස
2. ජීවිතෙනු පපන්නං – ස්‍යා
3. සමුපපන්නං – මජසං, ස්‍යා

7. තොදෙය සූත්‍රනිර්දේශය

7–1.

(ආයුෂ්මත් තොදෙයමාණවක මෙසේ විචාරයි:) 'ලොවැ මුනිහු ඇත්තාහ'යි ජනයෝ කියති. එය කෙසේ ද? (සමාපත්ති–අභිඥා) ඥානයෙන් සමුපෙත වූවහු 'මුනි' යැ යි කියත් ද? නොහොත් රූක්ෂ ජීවිතයෙන් සමුපෙත වූවහු 'මුනි' යැ යි කියත් ද?

සන්ති ලොකෙ මුනයො– 'සන්ති' යනු: ඇත්තාහ, විද්‍යමාන වෙති, ඇති, ලැබෙති. **ලොකෙ** යනු: අපාය ලොකයෙහි ... ආයතනලොකයෙහි. **මුනයො** යනු: මුනි නම් ඇති ආජීවකයෝ යැ නිගණ්ඨයෝ යැ ජටිලයෝ යැ තාපසයෝ යැ යි 'සන්ති ලොකෙ මුනයො' යනු වෙ. ඉච්චායස්මා නන්දෙ ....

ජනාවදන්ති තයිදං කථංසු– 'ජනා' යනු: ක්ෂත්‍රියයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද වෛශ්‍යයෝ ද ශුද්‍රයෝ ද ගෘහස්ථයෝ ද ප්‍රව්‍රජිතයෝ ද දෙවියෝ ද මිනිස්සු ද. **වදන්ති** යනු: කියති බෙණෙති ප්‍රකාශ කෙරෙති ව්‍යවහාර කෙරෙත්. **තයිදං කථංසු** යනු: මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කිමෙක් දෝ හෝ කෙසේ දෝ හො යි සංශයපෘච්ඡා යැ විමතිපෘච්ඡා යැ ද්වෛධපෘච්ඡා යැ අනෙකාන්තපෘච්ඡා යැ යි 'ජනාවදන්ති තයිදං කථංසු' යනු වෙ.

ඤාණූපපන්නං නො මුනිං වදන්ති යනු: අෂ්ට සමාපත්ති ඥානයෙන් හෝ පඤ්චාභිඥාඥානයෙන් හෝ උපෙත වූවහු සමුපෙත වූවහු එළඹසිටියහු සංයුක්ත වූවහු නො වෙත් වූවහු පරිපූර්ණ වූවහු සමන්වාගත වූවහු මුනි'යයි වදන්ති–කියත් ද බෙණෙත් ද ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද ව්‍යවහාර කෙරෙත් දැයි 'ඤාණූපපන්නං නො මුනිං වදන්ති' යනු වෙ.

උදහු වෙ ජීවිතෙනූපපන්නං යනු: නොහොත් අනේකවිධ වූ රූක්ෂ ජීවිතයෙන් උපේත වූවහු සමුපේත වූවහු එළඹ සිටියහු සංයුක්ත වූවහු නො වෙත් වූවහු පරිපූර්ණ වූවහු සමන්වාගත වූවහු 'මුනි' යයි **වදන්ති**–කියත් ද බෙණෙත් ද ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද යි 'උදහු වෙ ජීවිතෙනූපපන්නං යනු වෙ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"සන්ති ලොකෙ මුනයො –පෙ– උදහු වෙ ජීවිතෙනූපපන්නං'යි.

7–2

න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන
මුනීධ නන්ද, කුසලා වදන්ති,
විසෙනිකත්වා අනීඝා නිරාසා
චරන්ති යෙ තෙ මුනයොති බ්‍රූමි.

න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙනාති ‘න දිට්ඨියා’ති න දිට්ඨසුද්ධියා, **න සුතියාති** න සුතසුද්ධියා. **න ඤාණෙනාති** නපි අට්ඨසමාපත්තිඤාණෙන, නපි පඤ්චාභිඤ්ඤාඤාණෙන, නපි මිච්ඡාඤාණෙනාති ‘න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන’.

මුනීධ නන්ද කුසලා වදන්තීති ‘කුසලා’ති යෙ තෙ ඛන්ධකුසලා ධාතුකුසලා ආයතනකුසලා පටිච්චසමුප්පාදකුසලා සතිපට්ඨානකුසලා සම්මප්පධානකුසලා ඉද්ධිපාදකුසලා ඉන්ද්‍රියකුසලා බලකුසලා බොජ්ඣඞ්ගකුසලා මග්ගකුසලා ඵලකුසලා නිබ්බානකුසලා, තෙ කුසලා දිට්ඨසුද්ධියා වා සුතසුද්ධියා වා අට්ඨසමාපත්තිඤාණෙන වා පඤ්චාභිඤ්ඤාඤාණෙන වා මිච්ඡාඤාණෙන වා දිට්ඨෙන වා සුතෙන වා උපෙතං සමුපෙතං උපගතං සමුපගතං උපපන්නං සමුපපන්නං සමන්නාගතං මුනිං න වදන්ති න කථෙන්ති න භණන්ති න දීපයන්ති න වොහරන්තීති ‘මුනීධ නන්ද කුසලා වදන්ති.’

විසෙනිකත්වා අනීඝා නිරාසා චරන්ති යෙ තෙ මුනයොති බ්‍රූමීති: ‘සෙනා’ වුච්චති මාරසෙනා, කායදුච්චරිතං මාරසෙනා, වචීදුච්චරිතං මාරසෙනා, මනොදුච්චරිතං මාරසෙනා, රාගො මාරසෙනා, දොසො මාරසෙනා, මොහො මාරසෙනා, කොධො මාරසෙනා, උපනාහො – මක්ඛො – පළාසො – ඉස්සා – මච්ඡරියං – මායා – සාඨෙය්‍යං – ථම්භො – සාරම්භො – මානො – අතිමානො – මදො – පමාදො – සබ්බෙ කිලෙසා – සබ්බෙ දුච්චරිතා – සබ්බෙ දරථා – සබ්බෙ පරිළාහා – සබ්බෙ සන්තාපා – සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා මාරසෙනා.

වුත්තං හෙතං භගවතා:

1. “කාමා තෙ පඨමා සෙනා දුතියා අරති වුච්චති
තතියා ඛුප්පිපාසා තෙ චතුත්ථී තණ්හා පවුච්චති.

2. පඤ්චමී[1] ථීනමිද්ධං තෙ ඡට්ඨා භීරූ පවුච්චති
සත්තමී විචිකිච්ඡා තෙ මක්ඛො ථම්භො තෙ අට්ඨමො[2]

1. පංචමං—ච, වි, මජසං සතං.
2. අට්ඨමො—මජසං, සතං.

7-2.

(බුදුහු මෙසේ වදාළහ: නන්‍දය) මෙ සස්නෙහි (ස්කන්‍ධාදියෙහි) දක්ෂයෝ දෘෂ්ටියෙන් ශ්‍රැතියෙන් ඥානයෙන් 'මුනි' යැ යි නො කියති. යම් කෙනෙක් කෙලෙස් සෙනඟ නසා (රාගාදි) ව්‍යසන රහිත වැ ආශා රහිත වැ හැසිරෙත් නම් ඔහු 'මුනිහු' යැ යි මම් කියමි.

න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන– 'න දිට්ඨියා' යනු: දෘෂ්ට (රූපායතන) ශුද්ධියෙන් නො වෙයි, **න සුතියා** යනු: ශ්‍රැතශුද්ධියෙන් නො වෙයි, **න ඤාණෙන** යනු: අෂ්ටසමාපත්ති ඥානයෙනු දු නො වෙයි පඤ්චාභිඥා ඥානයෙනුදු නො වෙයි, මිථ්‍යාඥානයෙනුදු නො වේ නුයි 'න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන' යනු වේ.

මුනීධ නන්‍ද කුසලා වදන්ති– 'කුසලා' යනු: යම් කෙනෙක් ස්කන්ධයන්හි නිපුණයෝ වෙත් ද ධාතූන්හි නිපුණයෝ– ආයතනයන්හි නිපුණයෝ– ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාදයෙහි නිපුණයෝ–සතිපට්ඨානයන්හි නිපුණයෝ– සම්‍යක් ප්‍රධානයන්හි නිපුණයෝ– ඍද්ධිපාදයන්හි නිපුණයෝ– ඉන්‍ද්‍රියයන්හි නිපුණයෝ–බලයන්හි නිපුණයෝ–බොධ්‍යඞ්ගයන්හි නිපුණයෝ–මාර්ගයන්හි නිපුණයෝ– ඵලයන්හි නිපුණයෝ–නිර්වාණයෙහි නිපුණයෝ වෙත් ද ඒ නිපුණයෝ දෘෂ්ටශුද්ධියෙන් හෝ ශ්‍රැතශුද්ධියෙන් හෝ අෂ්ටසමාපත්ති ඥානයෙන් හෝ පඤ්චාභිඥාඥානයෙන් හෝ මිථ්‍යාඥානයෙන් හෝ රූපායතනයෙන් හෝ ශබ්දයතනයෙන් හෝ උපේත වූවහු සමුපේත වූවහු එළඹ සිටියහු සංයුක්ත වූවහු නො වෙත් වූවහු පරිපූර්ණ වූවහු සමන්වාගත වූවහු 'මුනි' යයි **න වදන්ති**– නො කියති නො බෙණෙති ප්‍රකාශ නො කෙරෙති ව්‍යවහාර නො කෙරෙත් නුයි 'මුනීධ නන්‍ද කුසලා වදන්ති' යනු වේ.

විසෙනිකත්වා අනිඝා නිරාසා චරනති යෙ තෙ මුනයො'ති බ්‍රෑමි– යනු: 'සෙනා' යි මරසෙනඟ කියනු ලැබෙයි. කායදුශ්චරිතය මරසෙනඟෙක, වාග්දුශ්චරිතය මරසෙනඟෙක, මනොදුශ්චරිතය මරසෙනඟෙක, රාගය මරසෙනඟෙක, ද්වෙෂය මරසෙනඟෙක, මොහය මරසෙනඟෙක, ක්‍රොධය මරසෙනඟෙක, බද්ධවෛරය මරසෙනඟෙක, මකුබව– යුගග්‍රාහය– ඊර්ෂ්‍යාව– මාත්සය්‍ර්‍යය– මායාව– සඨබව– ස්තම්භය– සාරම්භය– මානය– අතිමානය– මදය– ප්‍රමාදය– හැම කෙලෙස්හු– හැම දුසිරිත්– හැම දරථයෝ හැම පරිදහයෝ– හැම සන්තාපයෝ– හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ මරසෙනඟෙකි.

තෙල වදරන ලද මැයි භාග්‍යවතුන් විසින්:

1. "අන්තකය, වස්තුකාම ක්ලේශකාමයෝ තාගේ පළමු වැනි සේනාව යැ, වනසෙනසුන්හි හෝ අධිකුශලධර්මයන්හි උපදනා අරතිය දෙවැනි සේනාව යැයි කියනු ලැබෙයි, සා පවස් දෙක තාගේ තෙවැනි සේනාව යැ, පයෙෂ්ෂණ තෘෂ්ණාව සතර වැනි සේනාව යැ යි කියනු ලැබේ.

2. ථිනමිද්ධය තාගේ පස්වැනි සේනාව යැ, තැතිගැනීම සඞ්ඛ්‍යාත බියසුලු බව සවැන්න යැ යි කියනු ලැබෙයි, පය්‍යාප්තියෙහි සැකය තාගේ සත් වැනි සේනාව යැ (මානය) මකු බව හා ස්තම්භය තා ගේ අට වැනි සෙනාව යි.

3. ලාභො සිලොකො සක්කාරො මිච්ඡාලද්ධො ච යො යසො
යො චත්තානං සමුක්කංසෙ පරෙ ච අවජානති.[1]

4. එසා නමුචි තෙ[2] සෙනා කණ්හස්සාභිප්පහාරිණී
න තං අසූරො ජිනාති ජෙත්වා ච ලභතෙ සුඛ''න්ති[a]

යතො චතූහි අරියමග්ගෙහි සබ්බා ච මාරසෙනා, සබ්බෙ ච පටිසෙනිකරා කිලෙසා ජිතා ච පරාජිතා ච භග්ගා. විප්පලුග්ගා[3] පරම්මුඛා තෙන වුච්චන්ති[4] 'විසෙනිකත්වා'. අනීසාති: රාගො නීසො, දොසො නීසො, මොහො නීසො, කොධො නීසො, උපනාහො නීසො, -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා නීසා. යෙසං එතෙ නීසා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා තෙ වුච්චන්ති 'අනීසා' නිරාසාති: 'ආසා' වුච්චති තණ්හා, යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං''[b] යෙසං එසා ආසා තණ්හා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා තෙ වුච්චන්ති 'නිරාසා'. යෙති: අරහන්තො ඛීණාසවා. විසෙනිකත්වා අනීසා නිරාසා චරන්ති යෙ තෙ මුනයොති බ්‍රූමීති: යෙ තෙ විසෙනිංකත්වා අනීසා ච නිරාසා ච චරන්ති විහරන්ති ඉරියන්ති වත්තෙන්ති පාලෙන්ති යපෙන්ති යාපෙන්ති, තෙ ලොකෙ 'මුනයො'ති බ්‍රූමි, ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති. 'විසෙනිකත්වා අනීසා නිරාසා චරන්ති යෙ තෙ මුනයොති බ්‍රූමි.'

තෙනාහ භගවා:

"න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන
මුනීධ නන්ද, කුසලා වදන්ති,
විසෙනි කත්වා අනීසා නිරාසා
චරන්ති යෙ තෙ මුනයොති බ්‍රූමී''ති.

1. අවජානාති-මජසං.
2. තෙ, න මුචි-ස්‍යා.
3. විප්පලුත්තා-ස්‍යා, පන.
4. තෙ, වුච්චන්ති-ස්‍යා.
a. සුත්ත නිපාත-පධාන සුත්ත.
b. ධම්මසඞ්ගණී-චිත්තුප්පාද කණ්ඩ-

3. ලාභය ප්‍රශංසාය සත්කාරය යන මොහු ද මිථ්‍යාවෙන් ලද යශස ද නවවැනි සේනාව වෙයි. ජාත්‍යාදිය හේතු කොට ගෙන ආත්මොත්කර්ෂණය ද පරවම්භනය ද දස වැනි සේනාව වේ.

4. අන්තකය, කෘෂ්ණධර්මයෙන් සමන්විත වූ තාගේ මේ දශවිධ සේනා තොමෝ මහණ බමුණන්ට අන්තරාය කරනසුලු වෙයි. ශුර නො වූ පුරුෂ තෙමේ ඒ මරසෙනඟ නො දිනයි, යළි කායජීවිත නිරපෙක්ෂ වූ ශූර තෙමේ ජයග්‍රහණය කොට මහපල සුවයට පැමිණේ'' යයි.

යම් හෙයෙකින් සතර ආර්‍යමාර්ගයෙන් සියලු දශවිධ මාරසෙනාව ද ප්‍රතිපක්ෂ බව කරන සියලු ක්ලෙශයෝ ද දිනන ලද්දහු, පරදවන ලද්දහු, බිඳින ලද්දහු, සුණුවිසුණු කරන ලද්දහු පරාම්මුඛ බවට පමුණුවන ලද්දහු වෙත් ද, එයින් කියනු ලැබෙති 'විසෙනිකත්වා'යි. අනීසා යනු: රාගය නීස (ව්‍යසන) යැ, ද්වෙෂය නීස යැ, මොහය නීස යැ, ක්‍රොධය නීස යැ, බද්ධවෛරය නීස යැ ... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ නීසයෝ යි. යම් කෙනකුන් විසින් තෙල නීසයෝ ප්‍රහාණය කරන ලද්දහු මුලුසුන් කරන ලද්දහු සන්හිඳුවන ලද්දහු නිවන ලද්දහු අභව්‍යොත්පත්තික කරන ලද්දහු නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද්දහු වෙත් ද, ඔහු 'අනීසයෝ' යි කියනු ලැබෙත්. නිරාසා යනු: 'ආසා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. ''යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එයයි. යම් කෙනකුන් විසින් තෙල ආශාව තෘෂ්ණාව ප්‍රහාණය කරනලද මුලුසුන් කරන ලද සන්හිඳුවන ලදනිවන ලද යළි උපදනට නො හිසි කරන ලද නුවණ ගින්නෙන් දවනලද වේ ද, ඔහු 'නිරාසයෝ' යි කියනු ලැබෙත්. යෙ යනු: අර්හත් ක්ෂීණාශ්‍රවයෝ යි. **විසෙනිකත්වා අනීසා නිරාසා චරන්ති යෙ තෙ මුනයො' ති බ්‍රූමි** යනු: යම් කෙනෙක් මරසෙන් පරදවා ව්‍යසන රහිත වැ ආශා රහිත වැ හැසිරෙත් ද වාසය කෙරෙත් ද ඉරියවු පවත්වත් ද වැටෙත් ද පාලනය කෙරෙත් ද යැපෙත් ද යාපනය කෙරෙත් ද ඔහු ලොවැ 'මුනිහු' යයි බ්‍රෑමි- කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි පවසමි නුයි 'විසෙනිකත්වා අනීසා නිරාසා චරන්ති යෙ තෙ මුනයො' ති බ්‍රූමි' යි.

එයින් වදළහ බුදුහු:

න දිට්ඨියා න සුතියා-පෙ- චරන්ති යෙ තෙ මුනයො'ති බ්‍රූමි''යි.

7–3

යෙ කෙචි'මෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ (ඉච්චායස්මා නන්දො)
දිට්ඨෙන සුතෙනාපි[1] වදන්ති සුද්ධිං
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං
කච්චිස්සු[2] තෙ භගවා තත්ථ යතා චරන්තා[3]
අතාරු[4] ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං.

යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙති: 'යෙ කෙචී'ති: සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං[5] අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං 'යෙ කෙචී'ති. **සමණාති:** යෙ කෙචි ඉතො බහිද්ධා පබ්බජ්ජූපගතා පරිබ්බාජකසමාපන්නා. **බ්‍රාහ්මණාති:** යෙ කෙචි භොවාදිකාති 'යෙ කෙචි මෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ' –පෙ– 'ඉච්චායස්මා නන්දො.'

දිට්ඨෙන සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධින්ති: දිට්ඨෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති, කථෙන්ති, භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති. සුතෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං අපරිමුත්තිං වදන්ති, කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති. දිට්ඨෙන සුතෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති, කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති 'දිට්ඨෙන සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං'

සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධින්ති: සීලෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති. වතෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති, සීලබ්බතෙනාපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති, දීපයන්ති වොහරන්තීති සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං.'

අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධින්ති: අනෙකවිධවත[6]කොතුහලමඞ්ගලෙන[7] සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති, කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති 'අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං'

1. දිට්ඨස්සුතෙනාපි–මජසං.
දිට්ඨසුතෙනාපි–ප, ව, වි, ස්‍යා.
2. කච්චිස්සු–කයිකාඋල.
කිං චිසු– ව, වි.
3. යථා වදන්තා– ව, වි, ක.
4. අතාදි– ව, වි, ක.
5. අසෙස නිස්සෙසං– ස.
6. අනෙක විවත්ත– ස්‍යා.
අනෙකවිධා වත–ව, වි, ක.
7. කුතුහල මඞ්ගලෙන– පත, ස්‍යා.

7-3.

(ආයුෂ්මත් නන්දමාණවක මෙසේ විචාරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, යම් කිසි මහණ බමුණු කෙනෙක් දෘෂ්ට (රූපායතන) යෙනුදු ශ්‍රැත (ශබ්දායතන) යෙනුදු ශුද්ධිය (මුක්තිය) කියත් නම් ශීල ව්‍රතයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් නම් අනෙකවිධ කොතුහලමඞගලයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් නම් නිදුකාණන් වහන්ස, කිම ඔහු (ඒ දෘෂ්ටිගතිකයෝ) ඒ දෘෂ්ටියෙහි ගුප්ත වැ වසන්නාහු ජාතියත් ජරාවත් තරණය කළාහු ද? භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්මි. තෙල කරුණ වදාළ මැනැව.

යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ- 'යෙ කෙචි' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල ශෙෂ නො කොට නිරවශෙෂ කොට හාත්පසින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'යෙ කෙචි' යනු. **සමණා** යනු: යම් කිසි මෙ සස්නෙන් බැහැර පැවිද්දට පැමිණි පරිව්‍රාජක බවට පැමිණියාහු. **බ්‍රාහ්මණා** යනු: යම් කිසි භොවාදිකයෝ නුයි 'යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ' යනු වේ.

දිට්ඨෙන සුතෙනා'පි වදනති සුද්ධිං යනු: දෘෂ්ට (රූපායතන) යෙනුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය, **වදන්ති**-කියති බෙණෙති දක්වති වහරති. ශ්‍රැත (ශබ්දායතන) යෙනුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය, **වදන්ති**- කියති බෙණෙති දක්වති වහරති. දෘෂ්ටශ්‍රැතයෙනුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය, **වදන්ති**- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'දිට්ඨෙන සුතෙනා' පි වදන්ති සුද්ධිං' යනු වේ.

සීලබ්බතෙනා'පි වදනති සුද්ධිං යනු: ශීලයෙනුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය **වදන්ති**- කියති බෙණෙති දක්වති වහරති. ව්‍රතයෙනුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය **වදන්ති**- කියති බෙණෙති දක්වති වහරති. ශීලව්‍රතයෙනුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය **වදන්ති**- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'සීලබ්බතෙනා'පි වදන්ති සුද්ධිං' යනු වේ.

අනෙකරූපෙන වදනති සුද්ධිං යනු: අනෙක විධ ව්‍රත කුතුහලමඞගලයෙන් ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය **වදන්ති**- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං' යනු වේ.

කච්චිස්සු තෙ භගවා තත්‍ථ යතා චරන්තාති: 'කච්චිස්සූ'ති: සංසයපුච්ඡා, විමතිපුච්ඡා, ද්වෙළ්හකපුච්ඡා, අනෙකංසපුච්ඡා, එවන්නු ඛො න නු ඛො කින්නු ඛො කථන්නු ඛොති 'කච්චිස්සු.' තෙති: දිට්ඨිගතිකා. භගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං භගවාති 'කච්චිස්සු තෙ භගවා' තත්‍ථ යතා චරන්තාති: 'තත්‍ථා'ති: සකාය දිට්ඨියා සකාය ඛන්තියා සකාය රුචියා සකාය ලද්ධියා. යතාති: යතා පටියතා[1] ගුත්තා ගොපිතා සංවුතා. චරන්තාති: චරන්තා විහරන්තා[2] ඉරියන්තා වත්තෙන්තා පාලෙන්තා යපෙන්තා යාපෙන්තාති 'කච්චිස්සු තෙ භගවා තත්‍ථ යතා චරන්තා'.

අතාරු[3] ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති: ජාතිජරාමරණං අතරිංසු, උත්තරිංසු පතරිංසු සමතික්කමිංසු වීතිවත්තිංසු. මාරිසාති: පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං 'මාරිසා'ති 'අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස.'

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතන්ති: 'පුච්ඡාමි ත'න්ති: පුච්ඡාමි තං, යාචාමි තං, අජ්ඣෙසාමි තං, පසාදෙමි තං, කථයස්සු මෙති. 'පුච්ඡාමි තං' භගවාති -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං 'භගවා'ති. බ්‍රෑහි මෙතන්ති: බ්‍රෑහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"යෙ කෙචි මෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ (ඉච්චායස්මා නන්දො)
දිට්ඨෙන සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං,
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං,
කච්චිස්සු තෙ භගවා තත්‍ථ යතා චරන්තා
අතාරු ජාතිඤ්චජරඤ්ච මාරිස,
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙත"න්ති.

7-4

යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ (නන්දාති භගවා)
දිට්ඨෙන සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං,
කිඤ්චාපි තෙ තත්‍ථ යතා චරන්ති
නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රෑමි.

යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙති: 'යෙ කෙචී'ති: සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං යෙ කෙචීති සමණාති: යෙ කෙචි ඉතො බහිද්ධා පබ්බජ්ජූපගතා පරිබ්බාජක සමාපන්නා. බ්‍රාහ්මණාති: යෙ කෙචි භොවාදිකාති 'යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ' නන්දාති භගවාති -පෙ-

1. යතතා පටියතතා-මජසං
2. විචරනතා-පත.
3. අතාරු-පත
4. දිට්ඨ සුතෙනාපි- ච, වි, ක, ස්‍යා. දිට්ඨස්සු තෙනාපි-මජසං

කච්චිස්සු තෙ භගවා තත්‍ථ යතා චරන්තා– 'කච්චිස්සු' යනු: සංශය පෘච්ඡා යැ විමති පෘච්ඡා යැ ද්වෙළ්හකපෘච්ඡා යැ අනෙකාංශතපෘච්ඡා යැ මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කිමෙක් දෝ හෝ කෙසේ දෝහො යි 'කච්චිස්සු' යනු වේ. **තෙ** යනු: දෘෂ්ටිගතිකයෝ. **භගවා** යනු: තෙල ගෞරවාධිවචන යැ ... මේ 'භගවා' යනු: අර්හත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියෙක් නුයි 'කච්චිස්සු තෙ භගවා' යනු වේ. **තත්‍ථ යතා චරන්තා**– 'තත්‍ථ' යනු ස්වකීය දෘෂ්ටියෙහි ස්වකීය ක්ෂාන්තියෙහි ස්වකීය රුචියෙහි ස්වකීය ලබ්ධියෙහි **යතා** යනු: රැකුණාහු වෙසෙසින් රැකුණාහු ගුප්ත වූවාහු ගොපනය කරන ලද්දහු සංවෘත වූවාහු. **චරන්තා** යනු: හැසිරෙන්නාහු වසන්නාහු ඉරියවු පවත්වන්නාහු වැටෙන්නාහු පාලනය වන්නාහු යැපෙන්නාහු යාපනය කරන්නාහු නුයි 'කච්චිස්සු තෙ භගවා තත්‍ථ යතා චරන්තා' යනු වේ.

අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස යනු: ජාති ජරාමරණය තරණය කළහ උත්තරණය කළහ ප්‍රතරණය කළහ මොනොවට ඉක්මවූහ ව්‍යතික්‍රමණය කළහ. **මාරිස** යනු ප්‍රියවචන යැ ගරුවචන යැ තෙල 'මාරිස' යනු සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රය නමෙක නුයි 'අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස' යනු වේ.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං– 'පුච්ඡාමි තං' යනු: මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්මි මුඹ වහන්සේ අයදිමි මුඹ වහන්සේ අධ්‍යෙෂණ කෙරෙමි මුඹ වහන්සේ පහදවමි මට වදාළ මැනැවැ යි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වේ. **භගවා** යනු: ...මේ භගවා යනු අර්හත් ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියකි. **බ්‍රෑහි-මෙතං** යනු: **බ්‍රෑහි**– කිව මැනැව දෙසුව මැනැව් පැනැවූව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව නො ගැඹුරු කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"යෙ කෙචිමෙ -පෙ- පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං' යි.

7–4.

(බුදුහු මෙසේ වදාළහ: නන්දය,) 'යම් කිසි මේ මහණ බමුණු කෙනෙක් දෘෂ්ටයෙනුදු ශ්‍රැතයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් ද ශීලව්‍රතයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් ද අනෙකවිධ කොතුහලමඞ්ගලයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් ද වැළිත් ඔහු ඒ දෘෂ්ටියෙහි ගුප්ත වැ වෙසෙත් නම් ජාතියත් ජරාවත් තරණය නො කළාහ' යි කියමි.

යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහමණා සෙ– 'යෙ කෙචි' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වාකාරයෙන් සියල්ල ශෙෂ නො කොට නිරවශෙෂ කොට හාත්පසින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'යෙ කෙචි' යනු. **සමණා** යනු: යම් කිසි මෙ සස්නෙන් බැහැර පැවිද්දට එළඹියාහු පරිව්‍රාජක බවට පැමිණියාහු. **බ්‍රාහ්මණා** යනු: යම් කිසි භොවාදිකයෝ නුයි 'යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ' යනු වේ. නන්ද'ති භගවා යනු...

දිට්ඨෙන සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධින්ති: දිට්ඨෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති, කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති, සුතෙනපි සුද්ධිං -පෙ- දිට්ඨෙන සුතෙනපි සුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති, කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති 'දිට්ඨෙන සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං'.

සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධින්ති: සීලෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති, වතෙනපි සුද්ධිං -පෙ- වොහරන්ති, සීලබ්බතෙනාපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං -පෙ- වදන්ති, කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති 'සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං.'

අනෙක රූපෙන වදන්ති සුද්ධින්ති: අනෙකවිධවතකොතූහලමඞ්ගලෙන[1] සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති 'අනෙක රූපෙන වදන්ති සුද්ධිං.'

කිඤ්චාපි තෙ තත්ථ යතා චරන්තීති: 'කිඤ්චාපී'ති: පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරි අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතාපෙතං 'කිඤ්චාපි'ති. තෙති දිට්ඨිගතිකා. තත්ථාති: සකාය දිට්ඨියා සකාය ඛන්තියා සකාය රුචියා සකාය ලද්ධියා. යතාති යතා පටියතා[2] ගුත්තා ගොපිතා රක්ඛිතා සංවුතා. චරන්තීති: චරන්ති විහරන්ති[3] ඉරියන්ති වත්තෙන්ති පාලෙන්ති යපෙන්ති යාපෙන්තීති 'කිඤ්චාපි තෙ තත්ථ යතා චරන්ති.'

නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමීති: ජාතිජරාමරණං න තරිංසු, න උත්තරිංසු න පතරිංසු, න සමතික්කමිංසු, න වීතිවත්තිංසු ජාතිජරාමරණා අනික්ඛන්තා අනිස්සටා,[4] අනතික්කන්තා අසමතික්කන්තා අවීතිවත්තා අන්තො ජාතිජරාමරණෙ පරිවත්තෙන්ති, අන්තො සංසාරපථෙ පරිවත්තෙන්ති, ජාතියා අනුගතා, ජරාය අනුසටා, බ්‍යාධිනා අභිභූතා මරණෙන අබ්භාහතා, අතාණා අලෙණා අසරණා අසරණීභූතාති. 'බ්‍රූමි' ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති 'නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමි.'

තෙනාහ භගවා:

"යෙ කෙචි මෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ (නන්දාති භගවා)
දිට්ඨෙන සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං
කිඤ්චාපි තෙ තත්ථ යතා චරන්ති
නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රූමී"ති.

---

1. අනෙකවිධ කොතූහල මංගලෙන – මජසං
   අනෙකවිධ වතක කොතූහල මංගලෙන – සයා
2. යත්තා පටියත්ත.–ච, වි, ක, මජසං.
3. විචරන්ති. පන.
4. අනිස්සතා සයා.

දිට්ඨේන සුතෙනා'පි වදන්ති සුද්ධිං යනු: දෘෂ්ට (රූපායතන) යෙනුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය **වදන්ති** කියති බෙණෙති දක්වති වහරති, ශ්‍රැත (ශබ්දයතන) යෙනුදු ශුද්ධිය ... දෘෂ්ට ශ්‍රැතයෙනුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය **වදන්ති**- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'දිට්ඨෙන සුතෙනා' පි වදන්ති සුද්ධිං' යනු වේ.

සීලබ්බතෙනා'පි වදන්ති සුද්ධිං යනු: ශීලයෙනුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය **වදන්ති**- කියති බෙණෙති දක්වති වහරති, ව්‍රතයෙනුදු ශුද්ධිය ... වහරති, ශීලව්‍රතයෙනුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය **වදන්ති**- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'සීලබ්බතෙනා'පි වදන්ති සුද්ධිං' යනු වේ.

අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං යනු: අනෙකවිධ ව්‍රතකෞතුකමඞ්ගල-යෙන් ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය **වදන්ති**- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං.' යනු වේ.

කිඤ්චා'පි තෙ තත්ථ යතා චරන්ති- කිඤ්චා'පි යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසර්ග යැ පදපරිපූර්ණතා යැ අක්ෂරසමවාය යැ ව්‍යඤ්ජන ශ්ලිෂ්ටතා යැ තෙල 'කිඤ්චා 'පි' යනු පදනුපූර්වතා යි. **තෙ** යනු: දෘෂ්ටිගතිකයෝ යි. **තත්ථ** යනු: ස්වකීය දෘෂ්ටියෙහි ස්වකීය ක්ෂාන්තියෙහි ස්වකීය රුචියෙහි ස්වකීය ලබ්ධියෙහි. **යතා** යනු: රැකෙන්නාහු වෙසෙසින්රැකෙන්නාහු ගුප්ත වූවාහු ගොපනය කරන ලද්දහු රක්ෂිත වූවාහු සංවෘත වූවාහු. **චරන්ති** යනු: හැසිරෙති වාසය කෙරෙති. ඉරියවු පවත්වති වැටෙති පාලනය කෙරෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි 'කිඤ්චා' පි තෙ තත්ථ යතා චරන්ති' යනු වේ.

නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රෑමි යනු: ජාතිජරාමරණය තරණය නො කළහ, උත්තරණය ප්‍රතරණය-සමතික්‍රමණය- ව්‍යතික්‍රමණය නො කළහ. ජාති ජරාමරණයෙන් නො නික්මුණාහු නො බැහැර වූවාහු නො ඉක්මගියාහු මොනොවට නො ඉක්මගියාහු නො ඉක්ම සිටියාහු ඇතුළු ජාතිජරාමරණ-යෙහි පෙරළෙති, ඇතුළු සසරමඟ පිරිවැටෙති, ජාතියෙහි පිවිසියාහු ජරාව විසින් ලුහුබඳනා ලද්දහු ව්‍යාධියෙන් මැඩුණාහු මරණයෙන් පහළාහු ත්‍රාණ (රක්ෂා) රහිතයහ, ලෙන (නිලීනස්ථාන) රහිතයහ, අසරණයහ, අසරණීභූතහ'යි **බ්‍රෑමි**- කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි පවසමි නුයි 'නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රෑමි' යනුවේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"යෙ කෙචිමෙ -පෙ- නාතරිංසු ජාතිජරන්ති බ්‍රෑමි"යි

7-5, 6

යෙ කෙචි මෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ (ඉච්චායස්මා නන්දො)
දිට්ඨෙන සුතෙනාපි[1] වදන්ති සුද්ධිං
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං

තෙ චෙ මුනී බ්‍රූසි අනොඝතිණ්ණෙ
අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ,
අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං.

යෙ කෙචි මෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙති: 'යෙ කෙචී'ති: සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං 'යෙ කෙචී'ති. **සමණාති:** යෙ කෙචි ඉතො බහිද්ධා පබ්බජ්ජූපගතා පරිබ්බාජකසමාපන්නා. **බ්‍රාහ්මණාති:** යෙ කෙචි භො වාදිකාති 'යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ.' **ඉච්චායස්මා නන්දොති** -පෙ-

දිට්ඨෙන සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධින්ති: දිට්ඨෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති, කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති, සුතෙනාපි සුද්ධිං -පෙ- දිට්ඨෙන සුතෙනාපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති 'දිට්ඨෙන සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං'

සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධින්ති: සීලෙනාපි සුද්ධිං, විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති. වතෙනපි සුද්ධිං -පෙ- වොහරන්ති, සීලබ්බතෙනාපි සුද්ධිං' විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති, කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති 'සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං'.

අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධින්ති: අනෙකවිධවතකොතුහලමඞ්ගලෙන සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙන්ති භණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තීති 'අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං'

තෙ චෙ මුනී බ්‍රූසි අනොඝතිණ්ණෙති: 'තෙ චෙ'ති; දිට්ඨිගතිකෙ. **මුනීති:** 'මොනං' වුච්චති ඤාණං -පෙ- සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනි.'

1. දිට්ඨස්සුතෙනාපි- ම ජ සං.

7-5, 6.

(ආයුෂ්මත් නන්‍දමාණවක මෙසේ විචාරයි:) භාග්‍යවතුන්වහන්ස, යම් කිසි මේ මහණ බමුණු කෙනෙක් දෘෂ්ටයෙනුදු ශ්‍රැතයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් ද ශීලව්‍රතයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් ද අනෙකවිධ කොතුහලමඞ්ගලයෙනුදු ශුද්ධිය කියත් ද මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, ඉදින් ඒ දෘෂ්ටිගතිකයන් ඕඝතරණය නො කළවූනැ'යි වදරන්නවූ නම් නිදුකාණන් වහන්ස, වැළිත් දෙව්මිනිස් ලොවැ කවරෙක් ජාතියත් ජරාවත් තරණය කෙළේ ද? භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්මි. තෙල කරුණ වදළ මැනැවි.

යෙ කෙචිමෙ සමණබ්‍රාහමණා සෙ– 'යෙ කෙචි' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල අශෙෂ කොට නිශ්ශෙෂ කොට හාත් පසින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'යෙ කෙචි' යනු. **සමණා** යනු: යම් කිසි මෙ සස්නෙන් බැහැර පැවිද්දට එළඹියාහු පරිව්‍රාජකබවට පැමිණියාහු. **බ්‍රාහමණා** යනු: යම් කිසි 'භො වාදිකයෝ යැ' යි 'යෙ කෙචිමෙ සමණ-බ්‍රාහමණා සෙ' යනු වේ.

ඉච්චායසමා නන්දෙ යනු......

දිට්ඨෙන සුතෙනා'පි වදන්ති සුද්ධිං යනු: දෘෂ්ටයෙනුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය **වදන්ති**– කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් ද, ශ්‍රැතයෙනුදු ශුද්ධිය ... දෘෂ්ට-ශ්‍රැතයෙනුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය **වදන්ති**– කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් දැ යි 'දිට්ඨෙන සුතෙනා'පි වදන්ති සුද්ධිං' යනු වේ.

සීලබ්බතෙනා' පි වදන්ති සුද්ධිං යනු: ශීලයෙනුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති–කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් ද ව්‍රතයෙනුදු ශුද්ධිය ...වහරත් ද, ශීලව්‍රතයෙනුදු ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය **වදන්ති**–කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් දැ'යි 'සීලබ්බතෙනා'පි වදන්ති සුද්ධිං'යනු වේ.

අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං යනු: අනේකවිධ ව්‍රතකෞතුකමඞ්ගල-යෙන් ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය **වදන්ති**– කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් දැ' යි 'අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං' යනු වේ.

තෙ චෙ මුනී බ්‍රෑසි අනොඝතිණ්ණෙ– 'තෙ චෙ' යනු: දෘෂ්ටිගති ඇතියන්. **මුනි** යනු: 'මොන' යි ඥානය කියනු ලැබෙයි... රාගාදි සඞ්ගය හා තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිජාලය ඉක්ම සිටි හෙතෙම මුනි නම් වෙයි.

බ්‍රූසි අනොඝතිණ්ණෙති: කාමොඝං භවොඝං දිට්ඨොඝං අවිජ්ජොඝං අතිණ්ණෙ අනතික්කන්තෙ අසමතික්කන්තෙ අවීතිවත්තෙ අන්තො ජාතිජරාමරණෙ පරිවත්තෙන්තෙ අන්තොසංසාරපථෙ පරිවත්තෙන්තෙ, ජාතියා අනුගතෙ ජරාය අනුසටෙ බ්‍යාධිනා අභිභූතෙ මරණෙන අබ්භාහතෙ අතාණෙ අලෙණෙ අසරණෙ අසරණීභූතෙ. බ්‍රූසීති: බ්‍රූසි ආචික්ඛසි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරසි විභජසි උත්තානීකරොසි පකාසෙසීති 'තෙ චෙ මුනී බ්‍රූසි අනොඝතිණ්ණෙ.'

අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති: අථ කො එසො සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙ සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය ජාතිජරාමරණං අතාරි උත්තරි පතරි සමතික්කමි වීතිවත්තයි. මාරිසාති: පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං 'මාරිසා'ති 'අථ කො චරහි දෙව මනුස්සලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස'.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතන්ති: 'පුච්ඡාමි ත'න්ති: පුච්ඡාමි තං, යාචාමි තං, අජ්ඣෙසාමි තං, පසාදෙමි තං. භගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං –පෙ– සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං 'භගවා'ති. බ්‍රූහි මෙතන්ති: බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති. පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතං.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"යෙ කෙචි මෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ (ඉච්චායස්මා නන්දො)
දිට්ඨෙන සුතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
සීලබ්බතෙනාපි වදන්ති සුද්ධිං
අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං
තෙ චෙ මුනී බ්‍රූසි අනොඝතිණ්ණෙ
අථ කො චරහි දෙවමනුස්සලොකෙ,
අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රූහි මෙතන්ති".

බ්‍රෑසි අනොඝතිණ්ණා යනු: කාමෞඝය භවෞඝය දිට්ඨෞඝය අවිජ්ජෞඝය තරණය නො කළවුන් නො ඉක්මවූවන් මොනොවට නො ඉක්ම වූවන් නො ඉක්ම සිටියවුන් ඇතුළු ජරාමරණයෙහි පිරිවැටෙනු (පෙරළෙනු) වන් ඇතුළු සසරමග පිරිවැටෙනු වන් ජාතියෙහි පිවිසියන් ජරාව විසින් ලුහුබඳනා ලදුවන් ව්‍යාධියෙන් මැඩුණවුන් මරණයෙන් පහළ වුන් ත්‍රාණ නැතියන් ලෙන නැතියන් අසරණයන් අසරණීභූතයන් කොට බ්‍රෑසි– වදරණ සේක් දෙසන සේක් පනවනසේක් පිහිටුවන සේක් විවෘත කරන සේක් විභාග කරනසේක් පාළ කරනසේක් පවසන සේක් නම් නුයි 'තෙ වෙ මුනි බ්‍රෑසි අනොඝතිණ්ණා' යනු වේ.

අථ කො චරහි මනුසසලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස යනු: වැළිත් තෙල කවරෙක් දෙවියන් සහිත වූ මරුන් සහිත වූ බඹුන් සහිත වූ ලොවැ මහණ බමුණන් සහිත වූ දෙව් මිනිසුන් සහිත වූ සත්ත්වලොකයෙහි ජාතිජරාමරණය තරණය කෙළේ ද උත්තරණය– ප්‍රතරණය– සමතික්‍රමණය– ව්‍යතිවර්තනයකෙළේද? **මාරිස** යනු: ප්‍රියවචන යැ ගරුවචන යැ තෙල 'මාරිස' යනු සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රයනාමයෙක් නුයි 'අථ කො චරහි දෙවමනුසසලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස' යනු වේ.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං–'පුච්ඡාමි තං' යනු: මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්මි, මුඹ වහන්සේ අයදිමි, මුඹ වහන්සේ අධ්‍යෙෂණ කෙරෙමි, මුඹ වහන්සේ පහදවමි. **භගවා** යනු: තෙල ගෞරවනාම යැ ... මෙ 'භගවා' යනු: අර්හත් ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියෙකි. **බ්‍රෑහි මෙතං** යනු: වදළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව පාළ කළ මැනැව පැවැසුව මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

'යෙ කෙචිමෙ –පෙ– පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං'' යි

7-7

නාහං සබ්බෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ (නන්දාති භගවා)
ජාතිජරාය නිවුතාති බ්‍රූමි,
යෙ සීධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා
සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං
අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං
තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ
තෙ වෙ නරා[1] ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමි.

නාහං සබ්බෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ නන්දාති භගවා ජාතිජරාය නිවුතාති බ්‍රූමීති: නාහං නන්ද, සබ්බෙ සමණබ්‍රාහ්මණා ජාතිජරාය ආවුතා නිවුතා ඔවුතා[2] පිහිතා පටිච්ඡන්නා පටිකුජ්ජිතාති වදමි, අත්ථි තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා යෙසං ජාතිච ජරාමරණඤ්ච පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා[3] ආයතිං අනුප්පාදධම්මාති බ්‍රූමි. ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති. 'නාහං සබ්බෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ නන්දාති භගවා ජාතිජරාය නිවුතාති බ්‍රූමි'.

යෙ සීධ දිට්ඨංව සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බන්ති: යෙ සබ්බා දිට්ඨසුද්ධියො පහාය ජහිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා, යෙ සබ්බා සුතසුද්ධියො[4] පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා මුතසුද්ධියො[5] පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා දිට්ඨසුතමුතසුද්ධියො පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා සීලසුද්ධියො පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා වතසුද්ධියො පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා සීලබ්බතසුද්ධියො පහාය ජහිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති 'යෙ සීධ දිට්ඨංව සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං.'

අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බන්ති: අනෙකවිධවතකොතුහල මඞ්ගලෙන සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං පහාය ජහිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති 'අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං'.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ තෙ වෙ නරා ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමීති: තණ්හාති: රූපතණ්හා, සද්දතණ්හා, ගන්ධතණ්හා, රසතණ්හා, ඵොට්ඨබ්බතණ්හා, ධම්මතණ්හා. තණ්හං පරිඤ්ඤායාති: තණ්හං තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා ඤාතපරිඤ්ඤාය තීරණපරිඤ්ඤාය පහානපරිඤ්ඤාය.

1. තෙ වෙ නන්ද- පන.
2. ඔවුටා- ස්‍යා.
3. අනභාවං ගතා- ව, වි, ක. අනභාවං කතා- මජසං.
4. සුත දිට්ඨියො- ව, වි, ක.
5. මුත දිට්ඨියො පහාය- ව, වි, ක.

7-7.

(බුදුහු මෙසේ වදාළහ: නන්‍දය,) මම 'හැම මහණබමුණෝහු ජාති ජරා විසින් අවුරන ලදහ යි නො කියමි. මේ ලොවෙහි යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ටශුද්ධිය ද ශ්‍රුතශුද්ධිය ද මුතශුද්ධිය ද ශීලව්‍රතශුද්ධිය ද හැරපියා හැම කෞතුහල මඞ්ගල ශුද්ධිය ද හැරපියා තෘෂ්ණාව පිරිසිඳ දන අනාස්‍රව වූවාහු ද එ සත්හු ඒකාන්තයෙන් ඔඝතරණය කළාහ යි කියමි.'

නාහං සබ්බෙ සමණබ්‍රාහමණා සෙ නන්‍ද'ති භගවා ජාතිජරාය නිවුතා'ති බ්‍රෑමි යනු: නන්‍දය, මම හැම මහණබමුණෝහු ජාතිජරායෙන් අවුරන ලද්දහු වළහන ලද්දහු උඩින් වැසුණාහු යටින් වැසුණාහු පිළිසන් වූවාහු යටිහුරු වූවාහු යයි නො කියමි. යම් මහණ බමුණු කෙනකුන්ට ජාතියත් ජරාමරණයත් ප්‍රහීණ වූවාහු ද උසුන්මුල් ඇත්තාහු ද හිස්සුන් තල්රුකක් සෙයින් අවස්තුක වූවාහු ද අනු අභාවය කරන ලද්දහු ද ආයතිභවයෙහි නූපදනා පියවි ඇත්තාහු ද, එබඳු මහණබමුණු කෙනෙක් ඇත්තාහ යි බ්‍රෑමි-කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි ප්‍රකට කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'නාහං සබ්බෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ නන්‍ද ති භගවා ජාතිජරාය නිවුතා'ති බ්‍රෑමි' යනු වේ.

යෙ සීධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වා'පි පහාය සබ්බං යනු: යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ට ශුද්ධීන් හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනු අභාවයට පමුණුවා, යම් කෙනෙක් හැම ශ්‍රුතශුද්ධීන් හැර ......යම් කෙනෙක් හැම මුතශුද්ධීන් හැර ......යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ටශ්‍රුතමුතශුද්ධීන් හැර ... යම් කෙනෙක් හැම ශීලශුද්ධීන් හැර ... යම් කෙනෙක් හැම ව්‍රතශුද්ධීන් හැර ... යම් කෙනෙක් හැම ශීලව්‍රතශුද්ධීන් හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනු අභාවයට පමුණුවා නුයි 'යෙ සීධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වා පි පහාය සබ්බං' යනු වේ.

අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං යනු: අනේකවිධ ව්‍රතකෞතුහල මඞ්ගලයෙන් ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනු අභාවයට පමුණුවා නුයි 'අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං' යනු වේ.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ තෙ වෙ නරා ඔඝතිණ්ණා'ති බ්‍රෑමි- 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යෑ ශබ්දතෘෂ්ණා යෑ ගන්ධතෘෂ්ණා යෑ රස තෘෂ්ණා යෑ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍ය තෘෂ්ණා යෑ ධර්මතෘෂ්ණා යි. **පරිඤ්ඤාය** යනු: ඥාතපරිඥායෑ තීරණපරිඥා යෑ ප්‍රහාණපරිඥා යෑ යන තුන් පරිඥායෙන් තෘෂ්ණාව පිරිසිඳ දන.

කතමා 'ඤාතපරිඤ්ඤා': තණ්හං ජානාති[1] 'අයං රූපතණ්හා අයං සද්දතණ්හා අයං ගන්ධතණ්හා අයං රසතණ්හා අයං ඵොට්ඨබ්බතණ්හා අයං ධම්මතණ්හා'ති. ජානාති[1] පස්සති, අයං ඤාතපරිඤ්ඤා.

කතමා 'තීරණපරිඤ්ඤා': එවං ඤාතං කත්වා තණ්හං තීරෙති: අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතො ගණ්ඩතො -පෙ- නිස්සරණතො තීරෙති, අයං තීරණපරිඤ්ඤා.

කතමා 'පහානපරිඤ්ඤා': එවං තීරයිත්වා තණ්හං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති. වුත්තං හෙතං භගවතා: "යො භික්ඛවෙ, තණ්හාය ඡන්දරාගො තං පජහථ, එවං සා තණ්හා පහීනා භවිස්සති උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා[2] ආයතිං අනුප්පාදධම්මා"ති.[a] අයං පහානපරිඤ්ඤා.

තණ්හං පරිඤ්ඤායාති: තණ්හං ඉමාහි තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා. අනාසවාසෙති: චත්තාරො ආසවා; කාමාසවො භවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො. යෙසං ඉමෙ ආසවා පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තෙ වුච්චන්ති අනාසවා අරහන්තො ඛීණාසවා.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ තෙ වෙ නරා ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමීති. යෙ තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා තෙ කාමොඝං තිණ්ණා, භවොඝං තිණ්ණා, දිට්ඨොඝං තිණ්ණා, අවිජ්ජොඝං තිණ්ණා, සබ්බසංසාරපථං තිණ්ණා උත්තිණ්ණා නිත්තිණ්ණා[3] අතික්කන්තා සමතික්කන්තා වීතිවත්තාති බ්‍රූමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති 'තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ තෙ වෙ නරා ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමී'ති.

තෙනාහ භගවා;

"නාහං සබ්බෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ (නන්දාති භගවා)
ජාතිජරාය නිවුතාති බ්‍රූමි,
යෙ සීධ දිට්ඨංව සුතං මුතං වා[4]
සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං
අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං
තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ
තෙ වෙ නරා ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමී"ති.

---

1. පජානාති– පත, ස්‍යා.
2. අනභාවං ගතා– ව, වි, ක, ස්‍යා.
3. ඔතිණ්ණ නිත්තිණ්ණං– පත
4. යෙසීධ දිට්ඨංව සුතං මුතංව– ව, වි, ක, ම
a. ඛන්ධ සංයුත්ත–භාරවග්ග.

ඥාතපරිඥා කවර යත්: තෘෂ්ණාව ඥාතපරිඥායෙන් දනගනියි: මේ රූපතෘෂ්ණා යැ මේ ශබ්දතෘෂ්ණා යැ මේ ගන්ධතෘෂ්ණා යැ මේ රස තෘෂ්ණා යැ මේ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍ය තෘෂ්ණා යැ මේ ධර්මතෘෂ්ණා යැ යි දනගනියි, දකියි. මෝ තොමෝ ඥාතපරිඥායි.

තීරණපරිඥා කවර යත්: මෙසේ දන්නාලද කොට තෘෂ්ණාව තීරණය කෙරෙයි: අනිත්‍ය විසින් දුඃඛ විසින් රොග විසින් ගණ්ඩ විසින් ...නිස්සරණ විසින් තීරණය කෙරෙයි. මෝ තොමෝ තීරණ පරිඥා යි.

ප්‍රහාණ පරිඥා කවර යත්: මෙසේ තීරණය කොට තෘෂ්ණාව දුරු කෙරෙයි, බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි.

මෙ වදාරණලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: ''මහණෙනි, තෘෂ්ණාව පිළිබඳ යම් ඡන්දරාගයෙක් වී නම් එය දුරු කරවු, මෙසේ ඒ තෘෂ්ණාව ප්‍රහීණ වන්නී යැ උදුන්මුල් ඇත්තී තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලද්දී අනභාවය කරනලද්දී මත්තෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්තී යැ'' යි. මෝ තොමෝ 'ප්‍රහාණ පරිඥා' යි.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය– තෘෂ්ණාව මේ තුන් පරිඥායෙන් දනගෙන. අනා. සවාසෙ– ආශ්‍රවයෝ සතර දෙනෙකි: කාමාස්‍රව යැ භවාස්‍රව යැ දෘෂ්ට්‍යා-ස්‍රව යැ අවිද්‍යාස්‍රව යි. යම් කෙනකුන්ට මේ ආස්‍රවයෝ ප්‍රහීණ වූවාහු උදුන් මුල් ඇත්තාහු තාලවස්තුවක් සෙයින් කරන ලද්දහු අනභාවය කරන ලද්දහු මත්තෙහි නූපදනා පියවි ඇත්තාහු ද ඒ අර්හත් ක්ෂීණාස්‍රවයෝ 'අනාස්‍රවහ'යි කියනු ලැබෙත්.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ තෙ වෙ නරා ඔඝතිණ්ණා'ති බ්‍රෑමි යනු: යම් කෙනෙක් තුමූ තෘෂ්ණාව ත්‍රිවිධ පරිඥායෙන් දන අනාස්‍රව වූවාහු ද ඔහු කාමෞඝය තරණය කළාහු යැ භවෞඝය තරණය කළාහු යැ දෘෂ්ට්‍යෞඝය තරණය කළාහු යැ අවිද්‍යෞඝය තරණය කළාහු යැ, සියලු සංසාර පථය තරණය කළාහු යැ උත්තරණය–නිස්තරණය– අතික්‍රමණය - සමතික්‍රමණය කළාහු යැ ඉක්මවූවාහු යයි කියමි පවසමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවරණ කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි ප්‍රකට කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ තෙ වෙ නරා ඔඝතිණ්ණා'ති බ්‍රෑමි' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

''තණ්හං සබ්බ –පෙ– තෙ වෙ නරා ඔඝතිණ්ණා'ති බ්‍රෑමි''යි.

7–8

එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො (ඉච්චායස්මා නන්දො)
සුකිත්තිතං ගොතම නූපධීකං
යෙසීධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා
සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං
අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං,
තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ
අහම්පි තෙ ඔඝතිණ්ණා'ති බ්‍රූමි.

එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනොති: 'එත'න්ති: තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසිට්ඨිං[1] නන්දාමි අභිනන්දාමි මොදමි අනුමොදමි ඉච්ඡාමි සාදියාමි පත්ථයාමි පිහයාමි අභිජප්පාමි. මහෙසිනොති මහෙසි[2] භගවා මහන්තං සීලක්ඛන්ධං එසි ගවෙසි පරියෙසීති මහෙසී -පෙ- කහං දෙවදෙවො කහං නරාසභොති මහෙසීති 'එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො'.

සුකිත්තිතං ගොතම නූපධීකන්ති: 'සුකිත්තිත'න්ති: ස්වාචික්ඛිතං[3] සුදෙසිතං සුපඤ්ඤපිතං සුපට්ඨපිතං සුවිවටං[4] සුවිභත්තං සුඋත්තානීකතං සුපකාසිතං ගොතම නූපධීකන්ති: 'උපධි' වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච උපධිපහානං උපධිවූපසමං උපධිපටිනිස්සග්ගං[5] උපධිපටිප්පස්සද්ධිං[6] අමතං නිබ්බානන්ති 'සුකිත්තිතං ගොතම නූපධීකං.'

යෙ සීධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බන්ති යෙ සබ්බා දිට්ඨසුද්ධියො පහාය ජහිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා, යෙ සබ්බා සුතසුද්ධියො -පෙ- යෙ සබ්බා මුතසුද්ධියො -පෙ- යෙ සබ්බා දිට්ඨසුතමුතසුද්ධියො -පෙ- යෙ සබ්බා සීලසුද්ධියො -පෙ- යෙ සබ්බා වතසුද්ධියො -පෙ- යෙ සබ්බා සීලබ්බතසුද්ධියො පහාය ජහිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති 'යෙ සීධ දිට්ඨංච සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං'.

අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බන්ති: අනෙකවිධවතකොතූහලමඞ්ගලෙන සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං පහාය ජහිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති 'අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං.'

---

1. අනුසත්ථිං– ච, වි, ක
2. කිං මහෙසි–මජ්ඣං.
3. සු ආචික්ඛිතං– මජ්ඣං, ස්‍යා.
4. සු විවරිතං– පන.
5. උපධි නිස්සග්ගං– ච, වි, ක, මජ්ඣං. උපධිපටිනිස්සග්ගා– ස්‍යා.
6. පටිපස්සද්ධං– ච, වි, ක, මජ්ඣං.

7–8.

(ආයුෂ්මත් නන්දමාණවක මෙසේ කියයි:) මහර්ෂි වූ මුඹ වහන්සේගේ තෙල වදන් මම රුස්මි. ගෞතමයන් වහන්ස, උපධිරහිත වූ නිවන මොනොවට ප්‍රකාශ කරන ලද යැ, මෙ ලොව්හි යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ටශුද්ධිය ද ශ්‍රැතශුද්ධිය ද මුතශුද්ධිය ද ශීලව්‍රතශුද්ධිය ද හැර පියා අනේකවිධ වූ හැම කොතුහලමඞ්ගල ශුද්ධිය ද හැරපියා තෘෂ්ණාව ත්‍රිවිධ පරිඥායෙන් පිරිසිඳ දැන අනාස්‍රව වූවාහු නම් මම ද ඔහු ඔඝතරණය කළාහ යි කියමි.

එතාභිනන්‍දාමි වචො මහෙසිනො – 'එතං' යනු: මුඹ වහන්සේගේ වචනය වාක්‍යපථය දේශනාව අනුශාසනය සතුටු වෙමි, වෙසෙසින් සතුටු වෙමි, තුටු වෙමි, අනුමෝදන් වෙමි, රුස්මි, පිළිගනිමි, පතමි, කැමැති වෙමි, අභිජල්පනය කෙරෙමි, **මහෙසිනො** යනු; බුදුහු මහර්ෂිහ, මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එසණ–ගවෙසණ–පයෙසණ කළාහු නුයි මහර්ෂිහ ... කොහි යැ දෙවියනට දෙව් වූවාහු ? කොහි යැ නරශ්‍රෙෂ්ඨ වූවාහු ? යයි මහර්ෂිහ නුයි 'එතාභිනන්‍දාමි වචො මහෙසිනො' යනු වේ.

සුකිත්තිතං ගොතම නූපධීකං – 'සුකිත්තිතං' යනු මොනොවට පවසන ලද, මොනොවට දෙසන ලද, මොනොවට පනවනලද, මොනොවට විවෘත කරන ලද, මොනොවට විභාග කරන ලද, මොනොවට ප්‍රකට කරන ලද, මොනොවට ප්‍රකාශ කරන ලද. **ගොතම නූපධීකං**– 'උපාධි'යි ක්ලෙශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙත්. උපධීනගේ ප්‍රහාණය උපධීන්ගේ සන්හිඳීම උපධීන්ගේ දුරැළීම උපධීන්ගේ හැරපීම අමාමහ නිවනැ'යි 'සුකිත්තිතං ගොතම නූපධීකං' යනු වේ.

යෙ සිධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං– යම් කෙනෙක් තුමූ හැමදෘෂ්ටිශුද්ධීන් හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා, යම් කෙනෙක් හැම ශ්‍රැතශුද්ධීන්... යම් කෙනෙක් හැම මුතශුද්ධීන්... යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ට–ශ්‍රැත – මුතශුද්ධීන් ... යම් කෙනෙක් හැම ශීලශුද්ධීන්... යම් කෙනෙක් හැම ව්‍රතශුද්ධීන්... යම් කෙනෙක් හැම ශීලව්‍රත ශුද්ධීන් හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැර පියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා නුයි 'යෙ සිධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වා පි පහාය සබ්බං' යනු වේ.

අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං– අනේකවිධ වූ ව්‍රත කෞතුහලමඞ්ගලයෙන් ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා නුයි 'අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං' යනු වේ.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ අහම්පි තෙ ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමීති: ‘තණ්හා’ති: රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගන්ධතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා. තණ්හං පරිඤ්ඤායාති: තණ්හං තිහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා ඤාතපරිඤ්ඤාය තිරණපරිඤ්ඤාය පහානපරිඤ්ඤාය.

කතමා ඤාතපරිඤ්ඤා: තණ්හං ජානාති: ‘අයං රූපතණ්හා, අයං සද්දතණ්හා, අයං ගන්ධතණ්හා, අයං රසතණ්හා, අයං ඵොට්ඨබ්බතණ්හා, අයං ධම්මතණ්හා’ති ජානාති[1] පස්සති, අයං ඤාතපරිඤ්ඤා.

කතමා තිරණපරිඤ්ඤා: එවං ඤාතං කත්වා තණ්හං තීරෙති අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතො ගණ්ඩතො සල්ලතො අඝතො ආබාධතො පරතො පලොකතො ඊතිතො උපද්දවතො භයතො උපසග්ගතො චලතො පභඞ්ගුතො අද්ධුවතො අතාණතො අලෙනතො අසරණතො අසරණීභූතතො රිත්තතො තුච්ඡතො සුඤ්ඤතො අනත්තතො ආදීනවතො විපරිනාමධම්මතො අසාරකතො අඝමූලතො[2] වධකතො විභවතො සාසවතො සඞ්ඛතතො මාරාමිසතො ජාතිධම්මතො ජරාධම්මතො ව්‍යාධිධම්මතො මරණධම්මතො සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසධම්මතො සංකිලෙසධම්මතො සමුදයතො අත්ථඞ්ගමතො අස්සාදතො[3] ආදීනවතො නිස්සරණතො තීරෙති, අයං තිරණපරිඤ්ඤා.

කතමා පහානපරිඤ්ඤා; එවං තීරයිත්වා තණ්හං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති, අයං පහානපරිඤ්ඤා, තණ්හං-පරිඤ්ඤායාති: තණ්හං ඉමාහි තීහි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිත්වා. අනාසවාති: චත්තාරො ආසවා: කාමාසවො භවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො, යෙසං ඉමෙ ආසවා පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා[4] ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තෙ වුච්චන්ති අනාසවා අරහන්තො ඛීණාසවා.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ අහම්පි තෙ ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමීති: යෙ තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා අහම්පි තෙ කාමොඝං තිණ්ණා, භවොඝං තිණ්ණා, දිට්ඨොඝං තිණ්ණා, අවිජ්ජොඝං තිණ්ණා, සබ්බසංසාරපථං තිණ්ණා උත්තිණ්ණා නිත්තිණ්ණා අතික්කන්තා සමතික්කන්තා වීතිවත්තාති බ්‍රූමි වදාමීති ‘තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ අහම්පි තෙ ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමි.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො.

“එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො
සුකිත්තිතං ගොතම නූපධීකං,
යෙසීධ දිට්ඨංව සුතං මුතං වා
සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං
අනෙකරූපම්පි පහාය සබ්බං
තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ
අහම්පි තෙ ඔඝතිණ්ණාති බ්‍රූමී”ති.

නන්ද සුත්තනිද්දෙසො සත්තමො

---

1. පජානාති– ස්‍යා.
2. අසාරතො අඝමූලතො– ච, වි, ක–.
3. අසාරතො– ච, වි, ක.
4. අනභාවං ගතා– ච, වි, ක.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ අහමපි තෙ ඔඝතිණ්ණා' ති බ්‍රෑමි– 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ශබ්දතෘෂ්ණා යැ ගන්ධතෘෂ්ණා යැ රසතෘෂ්ණා යැ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යතෘෂ්ණා යැ ධර්මතෘෂ්ණා යි. 'තණ්හං පරිඤ්ඤාය' යනු: තෘෂ්ණාව ඤාතපරිඤ්ඤා යැ තීරණපරිඤ්ඤා යැ පහාණපරිඤ්ඤා යැ යන තුන් පරිඥායෙන් පිරිසිඳ දැන.

ඤාතපරිඤ්ඤා කවරැ යත්: තෘෂ්ණාව ඤාතපරිඤ්ඤායෙන් දැන ගනියි: මේ රූපතෘෂ්ණා යැ මේ ශබ්දතෘෂ්ණා යැ මේ ගන්ධතෘෂ්ණා යැ මේ රසතෘෂ්ණා යැ මේ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යතෘෂ්ණා යැ මේ ධර්මතෘෂ්ණා යැ යි දැනගනියි දකියි, මේ තොමෝ ඤාතපරිඤ්ඤා යි.

තීරණපරිඤ්ඤා කවරැ යත්: මෙසේ දන්නා ලද කොට තෘෂ්ණාව තීරණය කෙරෙයි: අනිත්‍ය විසින් දුඃඛ විසින් රෝග විසින් ගණ්ඩ විසින් ශල්‍ය විසින් ව්‍යසන විසින් ආබාධ විසින් පර විසින් නැසෙනසුලු විසින් ඊති විසින් උවදුරු විසින් බිය විසින් උපසර්ග විසින් චල විසින් බිඳෙනසුලු විසින් අධ්‍රැව විසින් අත්‍රාණ විසින් අලෙන විසින් අසරණ විසින් අසරණීභූත විසින් රික්ත විසින් තුච්ඡ විසින් ශූන්‍ය විසින් අනාත්ම විසින් ආදීනව විසින් විපරිනාමස්වභාව විසින් අසාර විසින් අසමූල විසින් වධක විසින් සංඛත විසින් මාරාමිෂ විසින් ජාතිස්වභාව විසින් ජරාස්වභාව විසින් ව්‍යාධිස්වභාව විසින් මරණස්වභාව විසින් සෝක–පරිදේව–දුඃඛ–දෞමනස්ස–උපායාස ස්වභාව විසින් සංක්ලෙශස්වභාව විසින් සමුදය විසින් ව්‍යය විසින් ආස්වාද විසින් ආදීනව විසින් නිස්සරණ විසින් තීරණය කෙරෙයි. මේ තොමෝ 'තීරණපරිඤ්ඤා' යි.

පහාන පරිඤ්ඤා කවරැ යත්: මෙසේ තීරණය කොට තෘෂ්ණාව දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. මේ තොමෝ පහානපරිඤ්ඤා යි.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය – තෘෂ්ණාව මේ ත්‍රිවිධ පරිඥායෙන් දැන. **අනාසවා** යනු: ආස්‍රවයෝ සතර දෙනෙකි: කාමාස්‍රව යැ භවාස්‍රව යැ දෘෂ්ට්‍යාස්‍රව යැ අවිද්‍යාස්‍රව යි, යම් කෙනකුන්ට මේ ආස්‍රවයෝ ප්‍රහීණ වූවාහු උසුන්මුල් ඇත්තාහු තාලවස්තුවක් සෙයින් කරන ලද්දහු අනභාවය කරන ලද්දහු මත්තෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්තාහු ද ඒ අර්හත් ක්ෂීණාස්‍රවයෝ අනාස්‍රවයෝ යැ යි කියනු ලැබෙත්.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ අහමපි තෙ ඔඝතිණ්ණා'ති බ්‍රෑමි- යම් කෙනෙක් තෘෂ්ණාව පිරිසිඳ දැන අනාස්‍රව වූවාහු ද මම ද ඔහු කාමෞඝය තරණය කළාහු යැ භවෞඝය තරණය කළාහු යැ දෘෂ්ටි–ඕඝය තරණය– කළාහු යැ අවිද්‍යා–ඕඝය තරණය කළාහු යැ සියලු සංසාරපථය තරණය උත්තරණය– නිස්තරණය– අතික්‍රමණය– සමතික්‍රමණය කළාහු යැ ඉක්ම වූවාහු යැ'යි කියමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ අහම්පි තෙ ඔඝතිණ්ණා'ති බ්‍රෑමි' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"එතාභිනන්දාමි –පෙ– අහමපි තෙ ඔඝතිණ්ණා'ති බ්‍රෑමී"යි.

සත්වැනි නන්ද සුත්‍රනිර්දේශය නිමි.

8. හෙමක සුත්තනිද්දෙසො

8–1

යෙමෙ පුබ්බෙ වියාකංසු-(ඉච්චායස්මා හෙමකො)
හුරං ගොතමසාසනා
ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති
සබ්බං තං ඉතිහීතිහං,
සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං
නාහං තත්ථ අභිරමිං.

යෙමෙ පුබ්බෙ වියාකංසූති: 'යෙ'ති: යො ච බාවරී බ්‍රාහ්මණො, යෙ චඤ්ඤෙ තස්ස ආචරියා, තෙ සකං දිට්ඨිං සකං ඛන්තිං සකං රුචිං සකං ලද්ධිං සකං අජ්ඣාසයං සකං අධිප්පායං ව්‍යාකංසු ආචික්ඛිංසු, දෙසයිංසු පඤ්ඤපිංසු පට්ඨපිංසු විවරිංසු විභජිංසු උත්තානීඅකංසු[1] පකාසෙසුන්ති 'යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු; **ඉච්චායස්මා හෙමකොති:** –පෙ–. **හුරං ගොතම සාසනාති:** හුරං ගොතමසාසනා, පරං ගොතමසාසනා, පුරෙ ගොතමසාසනා, පඨමතරං ගොතමසාසනා බුද්ධසාසනා ජිනසාසනා තථාගතසාසනා, දෙවදෙවසාසනා,[2] අරහන්තසාසනාති 'හුරං ගොතම සාසනා'.

ඉච්චාසි ඉති භවිස්සතීති: එවං කිර ආසි, එවං කිර භවිස්සතීති 'ඉච්ච සි ඉති භවිස්සති'.

සබ්බං තං ඉතිහීතිහන්ති: සබ්බං තං ඉතිහීතිහං, ඉතිකිරාය, පරම්පරාය පිටකසම්පදාය තක්කහෙතු නයහෙතු ආකාරපරිවිතක්කෙන දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා න සාමං සයමභිඤ්ඤාතං න අත්තපච්චක්ඛධම්මං කථයිංසූති 'සබ්බං තං ඉතිහීතිහං.'

සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනන්ති: සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං විතක්කවඩ්ඪනං සඞ්කප්පවඩ්ඪනං කාමවිතක්කවඩ්ඪනං ව්‍යාපාදවිතක්කවඩ්ඪනං විහිංසාවිතක්කවඩ්ඪනං ඤාතිවිතක්කවඩ්ඪනං ජනපදවිතක්කවඩ්ඪනං අමරාවිතක්කවඩ්ඪනං පරානුද්දයතා[3] පටිසංයුත්තවිතක්කවඩ්ඪනං ලාභසක්කාරසිලොකපටිසංයුත්තවිතක්කවඩ්ඪනං අනවඤ්ඤත්ති පටිසංයුත්තවිතක්කවඩ්ඪනන්ති සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං'

1. උත්තානීමකංසු– ප.
2. දෙව දෙවසාසනා යන්න ප–ච–වි–ක– වෙත පොත්වල නැත.
3. පරානුද්දය– මජ්ඣං
පරානුද්දය– පන

8. හේමක සූත්‍රනිර්දේශය

8–1.

(ආයුෂ්මත් හේමක මාණවක මෙසේ විචාරයි:) භාග්‍යවතුන්වහන්ස, පෙර (බාවරී බ්‍රාහ්මණාදි) යම් කෙනෙක් ගෞතමශාසනයෙන් පළමු 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නේ ල' යි (යම් දහමක්) මට ප්‍රකාශ කළාහු ද එ හැම 'මෙසේ මෙසේ යැ' යි උපන් (ඉතිහීතිහ) කථාංශයක. එ හැම (කාමවිතර්කාදි) තර්ක වඩනාසුලු යැ. මම් එහි නො ඇලුණෙමි.

යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු– 'යෙ' යනු: යම් බාවරී නම් බමුණු කෙනෙක් වෙත් ද ඔවුන්ගේ ආචාර්‍ය්‍ය වූ අන්‍ය වූ යම් කෙනෙකුත් වූහු ද ඔහු ස්වකීය දෘෂ්ටිය **ස්වකීය** ක්ෂාන්තිය **ස්වකීය** රුචිය **ස්වකීය** ලබ්ධිය **ස්වකීය** අධ්‍යාශය **ස්වකීය** අභිප්‍රාය **වියාකංසු**– කීහ දෙසූහ පැනැවූහ පිහිටුවූහ විවරණය කළහ විභාග කළහ ප්‍රකට කළහ ප්‍රකාශ කළ හු නුයි 'යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු' යනු වේ. **ඉච්චායසමා හෙමකො** යනු... **හුරං ගොතමසාසනා** යනු: ගෞතම ශාසනයෙන් පූර්වයෙහි, ගෞතම ශාසනයෙන් ඔබ්බෙහි, ගෞතමශාසනයෙන් පෙර, ගෞතම ශාසනයෙන් පළමු, බුද්ධශාසනයෙන් ජිනශාසනයෙන් තථාගතශාසනයෙන් දේවදේව ශාසනයෙන් අර්හත්ශාසනයෙන් පළමු නුයි 'හුරං ගොතමසාසනා' යනු වේ.

ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති යනු: 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නෙ ල' නුයි 'ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති' යනු වේ.

සබ්බං තං ඉතිහීතිහං යනු: ඒ හැම 'මෙසේ මෙසේ යැ'යි උපන් කථා (ඉතිහීතිහ) යෙන්, මෙසේ ල යන කථා (ඉතිකිරා) යෙන්, පරම්පරාකථා-යෙන්, පෙළ හා සම යැ යි ගන්නා පිටකසම්පදයෙන්, තර්කහේතුයෙන්, නය හේතුයෙන්, (මෙය සුන්දර යි) ආකාර සැලකීමෙන්, අප රුචි කොට ගත් දෘෂ්ටිය හා සම යි කීවාහු යැ නො ද තුමූ තමන් විසින් ස්වලක්ෂණාව බොධයෙන් දන්නා ලද්දක්, නො ද තමහට පසක් වූ දහමක් කීවාහු නුයි 'සබ්බං ත ඉතිහීතිහං' යනු වේ.

සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං යනු: එ හැම තර්ක වඩනාසුලු යැ විතර්ක වඩනාසුලු යැ සංකල්ප වඩනාසුලු යැ කාමවිතර්ක වඩනාසුලු යැ ව්‍යාපාද විතර්ක වඩනාසුලු යැ විහිංසාවිතර්ක වඩනාසුලු යැ ඥාතිවිතර්ක වඩනාසුලු යැ ජනපදවිතර්ක වඩනාසුලු යැ අමරාවිතර්කදෘෂ්ටිය වඩනාසුලු යැ ගෙහසිත ප්‍රේමයෙන් යුක්ත විතර්ක වඩනාසුලු යැ ලාභ–සත්කාර–කීර්ති-ශබ්ද ප්‍රතිසංයුක්ත වූ විතර්ක වඩනාසුලු යැ අනවඤ්ඤත්ති (අවමන් නො ලබනු කැමැත්ත) ප්‍රතිසංයුක්ත වූ විතර්ක වඩනාසුලු නුයි 'සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං' යනු වේ.

නාහං තත්ථ අභිරමින්ති නාහං තත්ථ අභිරමිං න වින්දිං[1] නාධිගච්ඡිං න පටිලභින්ති[2] 'නාහං තත්ථ අභිරමිං.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො;

"යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු (ඉච්චායස්මා හෙමකො)
හුරං ගොතම සාසනා,
ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති
සබ්බං තං ඉතිහීතිහං,
සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං
නාහං තත්ථ අභිරමි"න්ති

8–2

ත්වඤ්ච මෙ ධම්මමක්ඛාහි
තණ්හා නිග්ඝාතනං[3] මුනි,
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

ත්වං ච මෙ ධම්මමක්ඛාහීති 'ත්ව'න්ති භගවන්තං භණති. ධම්මමක්ඛාහීති 'ධම්ම'න්ති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං, චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ චත්තාරො සම්මප්පධානෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්චබලානි සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං අක්ඛාහි ආචික්ඛාහි, දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති 'ත්වං ච මෙ ධම්මමක්ඛාහි'

තණ්හා නිග්ඝාතනං මුනීති තණ්හා'ති රූපතණ්හා –පෙ– ධම්මතණ්හා, තණ්හානිග්ඝාතනං තණ්හාපහානං[4]. තණ්හාවූපසමං තණ්හාපටිනිස්සග්ගං තණ්හාපටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානං. මුනීති 'මොනං' වුච්චති ඤාණං. –පෙ– සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනීති තණ්හානිග්ඝාතනං මුනි'

යං විදිත්වා සතො චරන්ති යං විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා'ති 'සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති –පෙ– යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. සතොති චතූහි කාරණෙහි සතො; කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො –පෙ– සො වුච්චති සතො. චරන්ති චරන්තො විහරන්තො[5] ඉරියන්තො වත්තෙන්තො පාලෙන්තො යපෙන්තො යාපෙන්තො ති යං විදිත්වා සතොචරං.'

1. රතිංනාවින්දිං පත
2. රතිං නපටිලභින්ති– පත.
3. නිඝාතනං– පත.
4. තණ්හා නිප්පතනං තණ්හා පහානං–ම,ච,වි,ක.
5. විචරන්තො– ච,වි,ක.

නාහං තත්‍ථ අභිරමිං යනු: මම එහි නො ඇලුණෙමි (එය) නො වින්දෙමි (එයට) නො පැමිණියෙමි. (එය) නො ලැබීමි නුයි 'නාහං තත්‍ථ අභිරමිං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

''යෙ මෙ පුබ්බෙ -පෙ- නාහං තත්‍ථ අභිරමිං'' යි.

8–2.

මුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස, යම් දහමක් දැන සිහි ඇති වැ හැසිරෙනුයේ ලොවැ විසත්තිකා සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් එබඳු වූ, තෘෂ්ණාව වනසන දහමක් මුඹ වහන්සේ මට වදළ මැනැව.

ත්‍වං ච මෙ ධම්මමක්ඛාහි– 'ත්වං' යි භාග්‍යවතුන් අමතයි. **ධම්මමක්ඛාහි**– 'ධම්මං' යනු මුල යහපත් වූ මැද යහපත් වූ අග යහපත් වූ (අර්ත්ථ සම්පත්ති ආදීන්) සාර්ත්ථ වූ (ව්‍යඤ්ජන සම්පත්ති ආදීන්) සව්‍යඤ්ජන වූ සියල්ල පරිපූර්ණ වූ පරිශුද්ධ වූ බ්‍රහ්මචර්‍ය්‍යය, සතර සතිපට්ඨානයෝ සතර සම්‍යක්ප්‍රධානයන් සතර ඍද්ධිපාදයන් පඤ්චේන්ද්‍රියයන් පඤ්චබලයන් සප්ත බොධ්‍යඞ්ගයන් ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය, නිර්වාණය හා නිර්වාණගාමිනී ප්‍රතිපදව හා, **අක්ඛාහි**– වදළ මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවූව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවරණය කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'ත්‍වං ච මෙ ධම්මමක්ඛාහි' යනු වේ.

තණ්හානිග්ඝාතනං මුනි– 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ... ධර්ම තෘෂ්ණා යි. **තණ්හා නිග්ඝාතනං**– තෘෂ්ණාවගේ ප්‍රහාණය තෘෂ්ණාවගේ සන්හිඳීම තෘෂ්ණාවගේ දුරැලීම තෘෂ්ණාවගේ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධිය අමාමහනිවන **මුනි** යනු; 'මොන' යි ඥානය කියනු ලැබෙයි...රාගාදි සඞ්ගය හා දෘෂ්ටිජාලය ඉක්ම සිටි හේ මුනි වේ නුයි 'තණ්හා නිග්ඝාතනං මුනි, යනු වේ.

යං විදිත්‍වා සතො චරං යනු: යමක් දන්නා ලද කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට ප්‍රකට කොට 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ' යි විදිත කොට තුලන– තීරණ– විභාවන– විභූත කොට'හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛයහ'යි 'හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි......'යම් කිසි සමුදය සවභාවයෙක් වේ නම් ඒ හැම නිරොධසවභාවය ඇතැ'යි විදිත කොට තුලන– තීරණ– විභාවන–විභූත කොට. **සතො** යනු: සතර කරුණෙකින සිහි ඇතියේ කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇතියේ... හේ 'සිහි ඇතියේ' යි කියනු ලැබෙයි. **චරං** යනු: සරනුයේ වෙසෙනුයේ ඉරියවු පවත්වනුයේ වැටෙනුයේ පාලනය කරනුයේ යැපෙනුයේ යාපනය කරනුයේ නුයි 'යං විදිත්‍වා සතො චරං' යනු වේ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති 'විසත්තිකා' වුච්චති තණ්හා, "යො-රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං." **විසත්තිකාති** කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා -පෙ- විසටා විත්ථතාති විසත්තිකා. **ලොකෙති** අපායලොකෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙ ඛන්ධලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙ. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති** ලොකෙවෙසා විසත්තිකා, ලොකෙවෙතං විසත්තිකං සතො තරෙය්‍යං උත්තරෙය්‍යං පතරෙය්‍යං සමතික්කමෙය්‍යං වීතිවත්තෙය්‍යන්ති 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"තඤ්ච මෙ ධම්මමක්ඛාහි
තණ්හානිඝාතනං[1] මුනි,
යං විදිත්වා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකන්ති.

8-3

ඉධ දිට්ඨසුතමුත-
විඤ්ඤාතෙසු පියරූපෙසු (හෙමක)
ඡන්දරාගවිනොදනං
නිබ්බානපදමච්චුතං[2]

ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසූති 'දිට්ඨ'න්ති චක්ඛුනා දිට්ඨං, **සුතන්ති** සොතෙන සුතං, **මුතන්ති** ඝානෙන ඝායිතං ජිව්හාය සායිතං, කායෙන ඵුට්ඨං, **විඤ්ඤාතන්ති** මනසා විඤ්ඤාතන්ති 'ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු.'

පියරූපෙසු හෙමකාති 'කිඤ්ච ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං: චක්ඛුං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සොතං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, ඝානං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, ජිව්හා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, කායො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, මනො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, රූපා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සද්දා ලොකෙ - ගන්ධා ලොකෙ - රසා ලොකෙ- ඵොට්ඨබ්බා ලොකෙ - ධම්මා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සොතවිඤ්ඤාණං ලොකෙ- ඝානවිඤ්ඤාණං ලොකෙ - ජිව්හාවිඤ්ඤාණං ලොකෙ - කායවිඤ්ඤාණං ලොකෙ- මනොවිඤ්ඤාණං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. චක්ඛුසම්ඵස්සො

1. නිඝාතනං- පත
2. නිබ්බානං පරමච්චුතං- ච, වි, ක

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං– 'විසත්තිකා'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක්... බලවත් රාගයෙක් අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. **විසත්තිකා** යනු: කවර අරුතින් විසත්තිකා නම් වූ යැ යත්:... පතළා යැ විස්තෘත යැ නුයි 'විසත්තිකා නමු. **ලොකෙ** යනු: අපාය ලෝකයෙහි යැ මනුෂ්‍යලෝකයෙහි යැ දිව්‍යලෝකයෙහි යැ ස්කන්ධ ලෝකයෙහි යැ ධාතුලෝකයෙහි යැ ආයතනලෝකයෙහි යි. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං** යනු: තෙල විසත්තිකා සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව ලෝකයෙහි ම වෙයි. ලෝකයෙහි මැ වූ තෙල විසත්තිකාව සිහි ඇති වැ තරණය කරන්නේ යැ උත්තරණ– ප්‍රතරණ– සමතික්‍රමණ කරන්නේ යැ ඉක්ම සිටුනේ යැ නුයි 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"තං ච මෙ –පෙ– තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං" යි.

8–3.

හේමක මාණවකය, මෙලොවැ රූපායතන ශබ්දායතන ගන්ධ–රස–ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යායතන ධර්මායතන සඞ්ඛ්‍යාත වූ ප්‍රිය ස්වභාවයන්හි ඡන්දරාගය දුරු කිරීම ච්‍යුති රහිත වූ නිර්වාණපදය වෙයි.

ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු– 'දිට්ඨං' යනු: ඇසින් දක්නාලද, සුතං යනු: කනින් අසන ලද, මුතං යනු: නැහැයෙන් ආඝ්‍රාණය කරන ලද, දිවින් රස විඳුනා ලද, කයින් පහස්නාලද, විඤ්ඤාතං යනු: මනසින් දන්නා ලද නුයි 'ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු' යනු වේ.

පියරූපෙසු හේමක යනු: ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාවය මධුරස්වභාවය කවරැ යත්: ඇස ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව ඇත්තේ යැ මධුරස්වභාව ඇත්තේ යැ, කන ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව ඇත්තේ යැ මධුරස්වභාව ඇත්තේ යැ, නැහැය ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව ඇත්තේ යැ මධුරස්වභාව ඇත්තේ යැ, දිව ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව ඇත්තේ යැ, මධුරස්වභාව ඇත්තේ යැ කය ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව ඇත්තේ යැ මධුරස්වභාව ඇත්තේ යැ, මනස ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව ඇත්තේ යැ මධුරස්වභාව ඇත්තේ යි, රූපයෝ ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව යැ මධුරස්වභාව යැ, ශබ්දයෝ ලෝකයෙහි– ගන්ධයෝ ලෝකයෙහි– රසයෝ ලෝකයෙහි– ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ ලෝකයෙහි ධර්මයෝ ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව යැ මධුර ස්වභාව යි, චක්ෂුර්විඥානය ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව යැ මධුරස්වභාව යැ, ශ්‍රොත්‍රවිඥානය ලෝකයෙහි– ඝ්‍රාණවිඥානය ලෝකයෙහි– ජිහ්වා විඥානය ලෝකයෙහි– කායවිඥානය ලෝකයෙහි– මනොවිඥානය ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව යැ මධුර ස්වභාව යි, චක්ඛුසම්ඵස්සය

ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සොත- ඝාන- ජිව්හා-කායසම්ඵස්සො ලොකෙ- මනොසම්ඵස්සො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, චක්ඛුසම්ඵස්සජා වේදනා ලොකෙ -පෙ- සොත- ඝාන-ජිව්හා -කාය- මනොසම්ඵස්සජා වේදනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, රූපසඤ්ඤා ලොකෙ- සද්දසඤ්ඤා ලොකෙ -පෙ- ගන්ධ- රස- ඵොට්ඨබ්බ- ධම්මසඤ්ඤා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, රූපසඤ්චෙතනා ලොකෙ -පෙ- සද්ද- ගන්ධ- රසඵොට්ඨබ්බ- ධම්මසඤ්චෙතනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, රූපතණ්හා ලොකෙ -සද්දතණ්හා ලොකෙ -පෙ- ගන්ධ- රස- ඵොට්ඨබ්බ- ධම්ම තණ්හා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, රූපවිතක්කො ලොකෙ -පෙ- සද්ද- ගන්ධ- රස- ඵොට්ඨබ්බ- ධම්මවිතක්කො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. රූපවිචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සද්දවිචාරො ලොකෙ -පෙ- ගන්ධ- රස- ඵොට්ඨබ්බ- ධම්මවිචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපන්ති 'පියරූපෙසු හෙමක.'

ඡන්දරාග විනොදනන්ති[1] 'ඡන්දරාගො'ති "යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො කාමරාගො කාමනන්දී කාමතණ්හා කාමසිනෙහො කාමපරිළාහො කාමමුච්ඡා කාමජ්ඣොසානං කාමොඝො කාමයොගො කාමුපාදානං කාමච්ඡන්දනීවරණං."

ඡන්දරාග විනොදනන්ති ඡන්දරාගප්පහානං ඡන්දරාගවූපසමං, ඡන්දරාග- පටිනිස්සග්ගං ඡන්දරාගපටිප්පස්සද්ධි[2] අමතං නිබ්බානන්ති 'ඡන්දරාග විනොදනං.'

නිබ්බානපදමච්චුතන්ති නිබ්බානපදං තාණපදං ලෙනපදං සරණපදං අභයපදං, **අච්චුතන්ති** නිච්චං ධුවං සස්සතං අවිපරිණාම ධම්මන්ති 'නිබ්බාන පදමච්චුතං.'

තෙනාහ භගවා:

"ඉධ දිට්ඨසුතමුත
විඤ්ඤාතෙසු පියරූපෙසු (හෙමක)
ඡන්දරාගවිනොදනං
නිබ්බානපදමච්චුත"න්ති.

---

1. ඡන්ද විනොදනන්ති- ම.
2. ඡන්දරාග පටිප්පස්සද්ධං- ම, ව, වි, ක.

ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව යැ මධුර ස්වභාව යැ සොත - ඝාන - ජිව්හා- කායසම්ඵස්සය ලෝකයෙහි- මනොසම්ඵස්සය ලෝකයෙහි ප්‍රිය ස්වභාව යැ මධුරස්වභාව යි, චක්ඛුසම්ඵස්සයෙන් උපන් වෙදනාව ලෝකයෙහි... සොත–ඝාන...ජිව්හා– කාය– මනො සම්ඵස්සයෙන් උපන් වෙදනාව ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව යැ මධුරස්වභාව යි, රූපසංඥාව ලෝකයෙහි- ශබ්දසංඥාව ලෝකයෙහි– ... ගන්ධ–රස, ස්ප්‍රෂ්ටව්‍ය– ධර්මසංඥාව ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව යැ මධුරස්වභාව යි, රූපසඤ්චෙතනාව ලෝකයෙහි,... ශබ්ද–ගන්ධ-රස– ස්ප්‍රෂ්ටව්‍ය– ධර්මසඤ්චෙතනාව ලෝකයෙහි ප්‍රිය ස්වභාව යැ මධුරස්වභාව යි, රූපතෘෂ්ණාව ලෝකයෙහි– ශබ්දතෘෂ්ණාව ලෝකයෙහි– ...ගන්ධ–රස–ස්ප්‍රෂ්ටව්‍ය– ධර්මතෘෂ්ණාව ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව යැ මධුර ස්වභාව යි, රූපවිතර්කය ලෝකයෙහි ...ශබ්ද–ගන්ධ–රස–ස්ප්‍රෂ්ටව්‍ය ධර්මවිතර්කය ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව යැ මධුරස්වභාව යි, රූපවිචාරය ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව යැ මධුරස්වභාව යැ, ශබ්දවිචාරය ලෝකයෙහි... ගන්ධ–රස– ස්ප්‍රෂ්ටව්‍ය– ධර්මවිචාරය ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව යැ මධුර ස්වභාව ඇත් නු යි 'පියරූපෙසු හේමක' යනු වේ.

ඡන්දරාගවිනොදනං– 'ඡන්දරාගො' යනු: කාමයෙහි යම් කාමච්ඡන්දයෙක් කාමරාගයෙක් කාමනන්දියක් කාමතෘෂ්ණාවක් කාමස්නෙහයෙක් කාමපරිදහයෙක් කාමමූර්ඡායෙක් කාම විසින් ගිල අවසන් කොට ගැනීමෙක් කාම (සඞ්ඛ්‍යාත) ඔඝයෙක් කාමයොගයෙක් කාමූපාදනයෙක් කාමච්ඡන්දනීවරණයෙක් වේ ද, එය යි.

ඡන්දරාගවිනොදනං යනු: ඡන්දරාග ප්‍රහාණ යැ ඡන්දරාගය සන්හිඳුවීම යැ ඡන්දරාගය දුරු කිරීම යැ ඡන්දරාගයා ගේ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධි යැ අමෘමහනිවන නුයි 'ඡන්දරාගවිනොදනං' යනු වේ.

නිබ්බානපදමච්චුතං යනු: නිර්වාණපද යැ ත්‍රාණපද යැ ලෙන (නිලීනස්ථාන) පද යැ සරණ පද යැ අභය පද යි. අච්චුතං යනු: නිත්‍ය යැ ධ්‍රැව යැ ශාශ්වත යැ අවිපරිණාම ස්වභාව නුයි 'නිබ්බානපදමච්චුතං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"ඉධ දිට්ඨසුතමුත -පෙ- නිබ්බානපදමච්චුතං" යි.

8–4

එතදඤ්ඤාය යෙ සතා
දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා,
උපසන්තා ච තෙ සදා
තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකං.

එතදඤ්ඤාය යෙ සතාති: 'එත'න්ති අමතං නිබ්බානං "යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං." අඤ්ඤායාති අඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා: 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති අඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා, 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා'ති -පෙ- සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති -පෙ- යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති අඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා' යෙති අරහන්තො ඛීණාසවා. සතාති චතූහි කාරණෙහි සතා: කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවිතත්තා සතා -පෙ- තෙ වුච්චන්ති සතාති 'එතදඤ්ඤාය යෙ සතා.'.

දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතාති: 'දිට්ඨධම්මා'ති: දිට්ඨධම්මා, ඤාතධම්මා, තුලිතධම්මා, තීරිතධම්මා, විභූතධම්මා, විභාවිතධම්මා. 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති දිට්ඨධම්මා -පෙ- යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති දිට්ඨධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා, අභිනිබ්බුතාති රාගස්ස නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතා, දොසස්ස නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතා, මොහස්ස නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතා, කොධස්ස -පෙ- උපනාහස්ස -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරානං සන්තත්තා සමිතත්තා වූපසමිතත්තා නිජ්ඣාතත්තා නිබ්බුතත්තා විගතත්තා පටිප්පස්සද්ධත්තා සන්තා උපසන්තා වූපසන්තා නිබ්බුතා පටිප්පස්සද්ධාති 'දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා'

උපසන්තා ච තෙ සදාති: 'උපසන්තා'ති: රාගස්ස උපසමිතත්තා නිබ්බාපිතත්තා උපසන්තා, දොසස්ස – මොහස්ස – කොධස්ස – උපනාහස්ස – පෙ – සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරානං සන්තත්තා සමිතත්තා උපසමිතත්තා නිජ්ඣාතත්තා නිබ්බුතත්තා විගතත්තා පටිප්පස්සද්ධත්තා සන්තා උපසන්තා වූපසන්තා නිබ්බුතා පටිප්පස්සද්ධාති 'උපසන්තා.' තෙති අරහන්තො ඛීණාසවා, සදාති සදා සබ්බදා සබ්බකාලං නිච්චකාලං ධුවකාලං සතතං සමිතං අබ්බොකිණ්ණං පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං උදකොධිකජාතං අවීචි සන්තති[1] සහිතං ඵස්සිතං, පුරෙභත්තං පච්ඡාභත්තං පුරිමයාමං මජ්ඣිමයාමං පච්ඡිමයාමං කාළෙ ජුණ්හෙ වස්සෙ හෙමන්තෙ ගිම්හෙ පුරිමෙ වයොඛන්ධෙ මජ්ඣිමෙ වයොඛන්ධෙ පච්ඡිමෙ වයොඛන්ධෙති 'උපසන්තා ච තෙ සදා.'

---

1. අධිවිසන්තාති සමිතං -පන.
අවිප්ප සන්තතන්ති පහිත- කම්.
අවීච සන්තතාති ජහිතං- විදූෂං.

8–4. ස්මෘතිමත්වූ දක්නාලද (අනිත්‍යාදි) දහම් ඇති යම් රහත් කෙනෙක් මෙලෙ අමාමහනිවන (මාර්ගඥානයෙන්) දැන (ක්ලෙශපරිනිර්වාණයෙන් පිරිනිවියාහු) සන්හිඳුණාහු ද වෙත් නම් ඔහු හැම කල්හි ලොවැ විසත්තිකා සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කළාහු වෙත්.

එතදඤ්ඤාය යෙ සතා– ‘එතං’ යනු: අමාමහ නිවන යි: යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්හිඳුවීමෙක් සියලු උපධීන්ගේ හැරපීමෙක් තෘෂ්ණාක්ෂයයෙක් විරාගයෙක් නිරොධ සඞ්ඛ්‍යාත නිවනෙක් වේ ද එය යි. **අඤ්ඤාය** යනු: දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට ‘හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ’යි දැන දැනගෙන තුලන-තීරණ-විභාවන විභූත කොට, ‘හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛයහ’යි ‘හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ’යි ...යම් කිසි සමුදයස්වභාවයෙක් වේ නම් එ හැම නිරොධස්වභාවය ඇතැ’යි දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට. **යෙ** යනු: අර්හත් ක්ෂීණාස්‍රවයෝ. **සතා** යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තාහු: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වැඩූ බැවින් සිහි ඇත්තාහු... ඔහු සිහි ඇත්තාහු යයි කියනු ලැබෙත් නුයි ‘එතදඤ්ඤාය යෙ සතා’ යනු වේ.

දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා– ‘දිට්ඨධම්ම’ යනු: දක්නාලද දහම් ඇත්තාහු දන්නාලද දහම් ඇත්තාහු තුලනය කරනලද දහම් ඇත්තාහු තීරණය කරන ලද දහම් ඇත්තාහු ප්‍රකට කළ දහම් ඇත්තාහු විභාවන කළ දහම් ඇත්තාහු. ‘හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ’යි දුටු දහම් ඇත්තාහු... ‘යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයෙක් වේ නම් ඒ හැම නිරොධස්වභාවය ඇතැ’යි දුටු දහම් ඇත්තාහු දත් දහම් ඇත්තාහු, තුලනය කළ දහම් ඇත්තාහු, තීරණය කළ දහම් ඇත්තාහු, ප්‍රකට කළ දහම් ඇත්තාහු, විභාවන කළ දහම් ඇත්තාහු. **අභිනිබ්බුතා** යනු: රාගය නිවූ බැවින් නිවියාහු, ද්වෙෂය නිවූ බැවින් නිවියාහු මොහය නිවූ බැවින් නිවියාහු, ක්‍රොධය... බද්ධවෛරය... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන් සන්හුන් බැවින් සන්හිඳුවන ලද වන බැවින් වෙසෙයින් සන්හිඳුවනලද වන බැවින් නිවන ලද වන බැවින් නිවුණ බැවින් පහවූ බැවින් ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ බැවින් ශාන්තයහ උපශාන්තයහ ව්‍යුපශාන්තයහ නිර්වෘතයහ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධයහ යි ‘දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා’ යනු වේ.

උපසන්තා ච තෙ සදා– ‘උපසන්තා’ යනු: රාගය සන්හිඳුවනලද වන බැවින් නිවනලද වන බැවින් උපශාන්ත වූවාහු, ද්වේෂය– මෝහය– ක්‍රෝධය– උපනාහය ... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන් සන්හුන් බැවින් සන්හිඳුවන ලද වන බැවින් උපශමනය කරන ලද වන බැවින් නිවනලද වන බැවින් නිවුණ බැවින් පහවූ බැවින් ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ බැවින් ශාන්තයහ උපශාන්තයහ ව්‍යුපශාන්තයහ නිර්වෘතයහ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධයහ යි ‘උපසන්තා’ යනු වේ. **තෙ** යනු: අර්හත් ක්ෂීණාස්‍රවයෝ. **සදා** යනු: හැම දවස්හි හැම කල්හි (පූර්වාහ්ණාදි) සියලු කල්හි දවසැ දවසැ අවිච්ඡින්න වැ නිරතුරු එක්වන් අව්‍යාකීර්ණ වැ පිළිවෙළින් එක් වැ දියරළක් මෙන් අවිරල වැ නො සිඳී එක් වැ පැහැසී පෙර බත පසු බත පෙරයම මැදියම පැසුම්යම අවපසැ පුරපසැ වසන්හි හිමන්හි ගිමන්හි පෙරවියෙහි මැදිවියෙහි පැසුළු වියෙහි නුයි ‘උපසන්තා ච තෙ සදා’ යනු වේ.

තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකන්ති: 'විසත්තිකා' වුච්චති තණ්හා, "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං, 'විසත්තිකා'ති කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා -පෙ- විසතාවිත්ථතාති විසත්තිකා. **ලොකෙති** අපායලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙ. **තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකන්ති** ලොකෙවෙසා විසත්තිකා, ලොකෙවෙතං විසත්තිකං තිණ්ණා උත්තිණ්ණා[1] නිත්තිණ්ණා අතික්කන්තා සමතික්කන්තා වීතිවත්තා'ති 'තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකං'

තෙනාහ භගවා:

"එතදඤ්ඤාය යෙ සතා
දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා
උපසන්තා ච තෙ සදා
තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තික"න්ති

සහගාථාපරියොසානා -පෙ- සත්ථා මෙ භගවා 'සාවකොහමස්මී'ති

හෙමක සුත්තනිද්දෙසො සමත්තො.

1. ඔතිණ්ණා උත්තිණ්ණා- සෙ.

තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකං– 'විසත්තිකා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. **'විසත්තිකා'** යනු කවර අරුතින් 'විසත්තිකා' නම් වූ යැ යත්: ...පතළා යැ විස්තෘත යැ නුයි විසත්තිකා නමු. **ලොකෙ** යනු: අපාය ලොක-යෙහි ... ආයතනලොකයෙහි. **තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකං** යනු: තෙල **විසත්තිකා** සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව ලොකයෙහි ම වෙයි, ලොකයෙහිම වූ තෙල විසත්තිකාව තරණය කළාහු උත්තරණය කළාහු නිස්තරණය කළාහු ඉක්මගියාහු මොනොවට ඉක්මගියාහු වෙසෙසින් ඉක්ම සිටියාහු නුයි 'තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකං යනු වෙ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

''එතදඤ්ඤාය යෙ සතා –පෙ– තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකං'' යි.

ගාථා පර්‍යවසානය හා සමග ... භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ම ාගේ ''. ශාස්තෲහ මම් ශ්‍රාවකයෙමි.''

හේමක සූත්‍රනිර්දේශය නිමි.

9. තොදෙය්‍ය සුත්තනිද්දෙසො

9–1

යස්මිං කාමා න වසන්ති– (ඉච්චායස්මා තොදෙය්‍යො)
තණ්හා යස්ස න විජ්ජති,
කථංකථා ච යො තිණ්ණො
විමොක්ඛො තස්ස කීදිසො[1]

යස්මිං කාමා න වසන්තීති: යස්මිං කාමා න වසන්ති, න සංවසන්ති න ආවසන්ති න පරිවසන්තීති 'යස්මිං කාමා න වසන්ති' ඉච්චායස්මා තොදෙය්‍යොති –පෙ–

තණ්හා යස්ස න විජ්ජතීති: තණ්හා යස්ස නත්ථි, න සන්ති[2] න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති 'තණ්හා යස්ස න විජ්ජති'

කථංකථා ච යො තිණ්ණොති: කථංකථා ච යො තිණ්ණො උත්තිණ්ණො නිත්තිණ්ණො අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තොති 'කථංකථා ච යො තිණ්ණො.'

විමොක්ඛො තස්ස[2] කීදිසොති: විමොක්ඛො තස්ස කීදිසො, කිං සණ්ඨිතො කිංපකාරො, කිංපටිභාගො, ඉච්ඡිතබ්බොති විමොක්ඛං පුච්ඡතීති විමොක්ඛො තස්ස කීදිසො'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"යස්මිං කාමා න වසන්ති (ඉච්චායස්මා තොදෙය්‍යො)
තණ්හා යස්ස න විජ්ජති,
කථංකථා ච යො තිණ්ණො
විමොක්ඛො තස්ස කීදිසො"ති

9–2

යස්මිං කාමා න වසන්ති (තොදෙය්‍යාති භගවා)
තණ්හා යස්ස න විජ්ජති,
කථංකථා ච යො තිණ්ණො
විමොක්ඛො තස්ස නාපරො,

යස්මිං කාමා න වසන්තීති: යස්මින්ති යස්මිං පුග්ගලෙ අරහන්තෙ ඛීණාසවෙ, 'කාමා'ති උද්දානතො ද්වෙ කාමා; වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච –පෙ– ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා –පෙ– ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. **යස්මිං කාමා න වසන්තීති**: යස්මිං කාමා න වසන්ති, න සංවසන්ති, න ආවසන්ති, න පරිවසන්තීති 'යස්මිං කාමා න වසන්ති'. **තොදෙය්‍යාති භගවාති** –පෙ–

1. කිං දිසො– ක–
2. න සන්ති– මජසං.

9. තෝදෙය්‍ය සූත්‍රනිර්දෙශය

9–1

(ආයුෂ්මත් තොදෙය්‍ය මාණවක මෙසේ විචාරයි). යමක්හු කෙරෙහි කාමයෝ නො ලගිත් ද යමක්හට තෘෂ්ණාව නැද්ද යමෙක් විචිකිත්සාවත් තරණය කෙළේ ද ඔහුගේ විමොක්ෂය කෙබඳු ද?

යසමිං කාමා න වසනති යනු: යමක්හු කෙරෙහි කාමයෝ (ප්‍රථමොත්පන්නදෘෂ්ටි විසින්) නො වෙසෙත් ද වැද නො වෙසෙත් ද වෙසෙසින් නො වෙසෙත් ද සර්වප්‍රකාරයෙන් නො වෙසෙත් දූ යි 'යසමිං කාමා න වසන්ති' යනු වේ.

ඉචචායසමා තොදෙය්‍යා යනු......

තණහා යසස න විජජති යනු: තෘෂ්ණාව යමක්හට නැද්ද නො වේ ද විද්‍යමාන නො වේ ද නො ලැබේ ද නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද දූ' යි 'තණ්හා යස්ස න විජ්ජති' යනු වේ.

කථංකථා ච යො තිණණො යනු: විචිකිත්සාව ද යමෙක් තරණය උත්තරණය නිස්තරණය කෙළේ ද ඉක්මගියේ ද මොනොවට ඉක්ම ගියේ ද වෙසෙසින් ඉක්ම සිටියේ දූ' යි 'කථංකථා ච යො තිණ්ණො' යනු වේ.

විමොකෙඛා තසස කීදිසො යනු: ඔහුගේ විමොක්ෂය කිබඳු වූයේ කුමක් වැනි වූයේ කවර ප්‍රකාර වූයේ කවර අයුරු වූයේ කැමැති වියයුත්තේ දූයි විචාරා නුයි 'විමොක්ඛො තස්ස කීදිසො' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

''**යසමිං කාමා න වසනති-පෙ- විමොකෙඛා තසස කීදිසො**' යි.

9–2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: තොදෙය්‍යමාණවකය,) යමක්හු කෙරෙහි කාමයෝ නො ලගිත් ද යමක්හට තෘෂ්ණාව නැද්ද යමෙක් විචිකිත්සාවත් තරණය කෙළේ ද, ඔහට අන්‍ය විමොක්ෂයෙක් නැති.

යසමිං කාමා න වසනති– 'යස්මිං' යනු: අර්හත් වූ ක්ෂිණාස්‍රව වූ යම් පුඟුලක්හු කෙරෙහි. **කාමා** යනු: උද්දාන විසින් කාම දෙකෙකි: වස්තු කාමයෝ ද ක්ලෙශ කාමයෝ දූ යි ... යස්මිං කාමා න වසන්ති යනු: යම් පුඟුලක්හු කෙරෙහි කාමයෝ නො වෙසෙත් ද නො ලගිත් ද වෙසෙසින් නො වෙසෙත් ද සර්වප්‍රකාරයෙන් නො වෙසෙත් දූ'යි 'යස්මිං කාමා න වසන්ති' යනු වේ. **තොදෙය්‍යා'ති භගවා** යනු ...

තණ්හා යස්ස න විජ්ජතීති: 'තණ්හා'ති: රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගන්ධතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා. යස්සාති: අරහතො ඛීණාසවස්ස. තණ්හා යස්ස නවිජ්ජතීති තණ්හා යස්ස නත්ථි, න සන්ති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති, පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති 'තණ්හා යස්ස න විජ්ජති.' **කථංකථා ච යො තිණ්ණොති:** 'කථංකථා' වුච්චති විචිකිච්ඡා, දුක්ඛෙ කඞ්ඛා -පෙ- ඡම්භිතත්තං[1] චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො. යොති: යො සො අරහං ඛීණාසවො. කථංකථා ච යො තිණ්ණොති කථංකථා ච යො තිණ්ණො, උත්තිණ්ණො, නිත්තිණ්ණො අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තොති 'කථංකථා ච යො තිණ්ණො.'

විමොක්ඛො තස්ස නාපරොති: නත්ථි තස්ස අපරො විමොක්ඛො, යෙන විමොක්ඛෙන විමුච්චෙය්‍ය විමුත්තො සො කතං තස්ස විමොක්ඛෙන කරණීයන්ති 'විමොක්ඛො තස්ස නාපරො' තෙනාහ භගවා:

"යස්මිං කාමා න වසන්ති (තොදෙය්‍යාති භගවා)
තණ්හා යස්ස න විජ්ජති,
කථංකථා ච යො තිණ්ණො
විමොක්ඛො තස්ස නාපරොති:

9–3

නිරාසසො සො[2] උද ආසසානො
පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පී,
මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤං
තං මෙ වියාචික්ඛ සමන්තචක්ඛු.

නිරාසසො සො උද ආසසානොති නිත්තණ්හො[3] සො උදාහු සතණ්හො, රූපෙ ආසිංසති[4] සද්දෙ- ගන්ධෙ- රසෙ- ඵොට්ඨබ්බෙ- කුලං ගණං ආවාසලාභං යසං පසංසං- සුඛං චීවරං- පිණ්ඩපාතං- සෙනාසනං ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං කාමධාතුං- රූපධාතුං- අරූපධාතුං- කාමභවං- රූපභවං- අරූපභවං- සඤ්ඤාභවං- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවං- එකවොකාරභවං- චතුවොකාරභවං- අසඤ්ඤභවං පඤ්චවොකාරභවං- අතීතං අනාගතං පච්චුප්පන්නං- දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙ ධම්මෙ ආසිංසති[4] ඉච්ඡති සාදියති පත්ථෙති පිහෙති අභිජප්පතීති 'නිරාසසො සො උද ආසසානො.,

1. ජම්භිතත්තං– මජසං
2. නීරාසසො යො– පත.
   නීරාස යො සො– වි.
3. නී තණ්හා– ච, වි, ක.
4. ආසීසති– ච, වි, ක, මජසං.

තණ්හා යස්ස න විජ්ජති 'තණ්හා' යනු: රූප තෘෂ්ණා යැ ශබ්දතෘෂ්ණා යැ ගන්ධතෘෂ්ණා යැ රසතෘෂ්ණා යැ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යතෘෂ්ණා යැ ධර්මතෘෂ්ණා යි. **යස්ස** යනු: අර්හත් ක්ෂීණාස්‍රවහට. **තණ්හා යස්ස න විජ්ජති** යනු: තෘෂ්ණා ව යමක්හට නැද්ද නො වේ ද විද්‍යමාන නො වේ ද නො ලැබේ ද ප්‍රහීණ ද මුලුසුන් කරන ලද ද සන්හිඳුණී ද ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ ද යළි උපදනට නො හිසි වූ ද නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද දැ'යි 'තණ්හා යස්ස න විජ්ජති' යනු වේ.

කථංකථා ච යො තිණ්ණො- 'කථංකථා' යි විචිකිත්සාව කියනු ලැබෙයි: දුඃඛසත්‍යයෙහි සැක යැ ... චිත්තයාගේ තද බව යැ මනොවිලෙඛය (සිත හිරිගැසීම) යි. **යො** යනු: යම් අර්හත් ක්ෂීණාස්‍රව කෙනෙක්. **කථංකථා ච යො තිණ්ණො** යනු: යමෙක් විචිකිත්සාවත් තරණය උත්තරණය නිස්තරණය කෙළේ ද ඉක්මවී ද මොනොවට ඉක්මවී ද වෙසෙසින් ඉක්ම සිටියේ දැ'යි 'කථංකථා ච යො තිණ්ණො' යනු වේ.

විමොක්ඛො තස්ස නාපරො යනු: යම් විමොක්ෂයෙකින් විමුක්ත වන්නේ නම් එබඳු අන් විමොක්ෂයෙක් ඔහට නැති. හේ විමුක්ත යැ ඔහු විසින් විමොක්ෂයෙන කටයුතු කරන ලද නුයි 'විමොක්ඛො තස්ස නාපරො' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

"**යස්මිං කාමා -පෙ- විමොක්ඛො තස්ස නාපරො**" යි.

9-3.

ඒ මුනි තෙම තෘෂ්ණා රහිත වූයේ ද නොහොත් තෘෂ්ණා සහිත වූයේ ද, හේ ප්‍රඥා ඇතියේ ද නොහොත් (සමාපත්ති ආදි) ඥානයෙන් තෘෂ්ණා කල්ප දෘෂ්ටි කල්ප කරනුයේ ද, ශාක්‍යයන් වහන්ස, යම්සේ මම් මුනිහු දනගන්නෙම් නම් සමන්තචක්ඛු වූ භාග්‍යවතුන් වහන්ස, එසෙයින් ඒ කරුණ මට ප්‍රකාශ කළ මැනැව.

නිරාසසො සො උද ආසසානො යනු: හෙතෙම තෘෂ්ණා රහිත වූයේ ද නොහොත් තෘෂ්ණා සහිත වූයේ ද රූපාලම්බනයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරේ ද, ශබ්දාලම්බනයන්–ගන්ධාලම්බනයන්–රසාලම්බනයන්–ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බනයන්– කුලය– ගණය– ආවාසය– ලාභය– යසස– ප්‍රශංසාව– සුඛය– සිවුරු– පිඬුවා– සෙනසුන්– ගිලන්පසබෙහෙසත් පිරිකර– කාමධාතුව– රූපධාතුව- අරූපධාතුව- කාමභවය– රූපභවය– අරූපභවය– සංඥාභවය– අසංඥාභවය නෙවසංඥානාසංඥාභවය– එකවොකාරභවය– චතුවොකාරභවය- පඤ්චවොකාරභවය– අතීතකාලය– අනාගතකාලය– වර්තමානකාලය– දෘෂ්ට ශ්‍රැත මුත විඥාතව්‍ය ධර්මයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරේ ද ඉස්නේ ද ආස්වාද කෙරේ ද පතා ද රුස්නේ ද තෘප්ති උපදවා දැ' යි 'නිරාසසො සො උද ආසසානො' යනු වේ.

පඤ්ඤාණවා සො උදපඤ්ඤකප්පී[1]ති: 'පඤ්ඤාණවා සො'ති: පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. උද පඤ්ඤකප්පීති: උදහු අට්ඨසමාපත්තිඤාණෙන වා පඤ්චාභිඤ්ඤාඤාණෙන වා මිච්ඡාඤාණෙන වා තණ්හාකප්පං වා දිට්ඨිකප්පං වා කප්පෙති, ජනෙති සංජනෙති නිබ්බත්තෙති අභිනිබ්බත්තෙතීති 'පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පී.'

මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤන්ති: 'සක්කා'ති සක්කො භගවා, සක්‍යකුලා පබ්බජිතො තිපි සක්කො. අථවා අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවා තිපි සක්කො, තස්සිමානි ධනානි, සෙය්‍යථීදං: සද්ධාධනං සීලධනං හිරිධනං ඔත්තප්පධනං සුතධනං චාගධනං පඤ්ඤාධනං සතිපට්ඨානධනං සම්මප්පධානධනං ඉද්ධිපාදධනං ඉන්ද්‍රියධනං බලධනං බොජ්ඣඞ්ගධනං මග්ගධනං ඵලධනං නිබ්බානධනන්ති. තෙහි අනෙකවිධෙහි ධනරතනෙහි අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවාතිපි සක්කො. අථවා පහු විසවී අලමත්තො සූරො වීරො වික්කන්තො අභීරු අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසොතිපි සක්කො. මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤන්ති: සක්ක, යථා අහං මුනිං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිවිජානෙය්‍යං පටිවිජ්ඣෙය්‍යන්ති 'මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤං'.

තං මෙ වියාචික්ඛ සමන්තචක්ඛූති: 'තං'ති: යං පුච්ඡාමි, යං යාචාමි, යං අජ්ඣෙසාමි, යං පසාදෙමි. වියාචික්ඛාති: ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. සමන්තචක්ඛූති: 'සමන්තචක්ඛු' වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤාණං –පෙ– තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූති 'තං මෙ වියාචික්ඛ සමන්තචක්ඛු.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"නිරාසසො සො උද ආසසානො
පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පී,[1]
මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤං
තං මෙ වියාචික්ඛ සමන්තචක්ඛූති.

1. උද සඤ්ඤකප්පී– පත.

පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පී– ‘පඤ්ඤාණවා සො’ යනු: පණ්ඩිත වූයේ ප්‍රඥා ඇතියේ බුද්ධිමත් වූයේ නුවණැත්තේ විභාවන (ප්‍රකට) ප්‍රඥ ඇත්තේ ධාරණ ප්‍රඥා ඇත්තේ ද? උද පඤ්ඤකප්පී යනු: නොහොත් අෂ්ටසමාපත්ති ඥානයෙන් වේවයි පඤ්චාභිඥ ඥානයෙන් වේවයි මිථ්‍යා ඥානයෙන් වේවයි තෘෂ්ණාකල්පය හෝ දෘෂ්ටිකල්පය හෝ කෙරේ ද උපදවා ද මොනොවට උපදවා ද නිපදවා ද වෙසෙසින් නිපදවා’ද යි ‘පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පී’ යනු වේ.

මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤං – ‘සක්ක’ යනු: බුදුහු ශාක්‍යයහ. ‘සැහැ කුලයෙන් නික්ම පැවිදි වූහ’ යි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් ආඪ්‍යයහ මහද්ධන ඇතියහ ධනවත්හ’යි ද ශාක්‍යයහ. උන් වහන්සේට මේ ධනයෝ වෙති, හෙ මෙසේ යැ: ශ්‍රද්ධා ධන යැ ශීලධන යැ හිරිධන යැ ඔත්තප්පධන යැ ශ්‍රුතධන යැ ත්‍යාගධන යැ ප්‍රඥාධන යැ සතිපට්ඨානධන යැ සම්‍යක් ප්‍රධාන ධන යැ ඍද්ධිපාද ධන යැ ඉන්ද්‍රියධන යැ බලධන යැ බොධ්‍යඞ්ගධන යැ මාර්ගධන යැ ඵලධන යැ නිර්වාණ ධන යැ යි. ඒ අනේකවිධ වූ ධනරත්නයන් ගෙන් ආඪ්‍යයහ මහද්ධන ඇතියහ ධනවත්හ’යි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් ප්‍රභූහ, පරසන්තානයෙහි වීයර්‍ය උපදනුවහ සමර්ථ සිත් ඇතියහ ශූරයහ වීරයහ වික්‍රමවත්හ නො බියසුල්ලහ නො තැතිගන්නාසුල්ලහ උද්වෙග රහිතය හ පලා නො යන සුල්ලහ පහවූ බිය හා බිය අරමුණු ඇතියහ පහවූ ලොමුදහගැනුම් ඇත්තාහ යි ද ශාක්‍යයහ. **මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤං** යනු: ශාක්‍යයන් වහන්ස, යම් සේ මම දැනගන්නෙම් ද වෙසෙසින් දැන ගන්නෙම් ද ප්‍රකර්ෂයෙන් දැනගන්නෙම් ද මොනොවට දැනගන්නෙම් ද ප්‍රතිවෙධ කරන්නෙම් ද’ යි ‘මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤං’ යනු වේ.

තං මෙ වියාචික්ඛ සමන්තචක්ඛු– ‘තං’ යනු: යමක්හු විචාරම් ද යමක්හු ගැන අයදිම් ද යමක්හු ගැන අධ්‍යෙෂණ කෙරෙම්ද යමක්හු ගැන පහදවම් ද ඔහු. **වියාචික්ඛ** යනු: වදළ මැනව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනව පිහිටුව මැනැව පහළ කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට කළ මැනැව පැවැසුව මැනැව. **සමන්තචක්ඛු** යනු: ‘සමන්තචක්ඛු’ යි සර්වඥතා ඥානය කියනු ලැබෙයි... එයින් තථාගත සමන්තචක්ඛු වෙ නුයි ‘තං මෙ වියාචික්ඛ සමන්තචක්ඛු’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“නිරාසසො සො -පෙ- තං මෙ වියාචික්ඛසමන්තචක්ඛු”යි.

9–4

නිරාසසො සො න සො[1] ආසසානො
පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකප්පී,
එවම්පි තොදෙය්‍ය, මුනිං විජාන
අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං.

නිරාසසො සො න සො ආසසානොති: නිත්තණ්හා සො න යො සතණ්හා සො රූපෙ නාසිංසති[2] සද්දෙ- ගන්ධෙ- -පෙ- දිට්ඨසුතමුත විඤ්ඤාතබ්බෙ ධම්මෙ නාසිංසති[2] න ඉච්ඡති න[3] සාදියති න පත්ථෙති න පිහෙති නාභිජප්පතීති 'නිරාසසො සො න සො ආසසානො.[3]

පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකප්පීති[3] 'පඤ්ඤාණවා'ති පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. න ච පඤ්ඤකප්පීති අට්ඨසමාපත්තිඤාණෙන වා පඤ්චාභිඤ්ඤාඤාණෙන වා මිච්ඡාඤාණෙන වා තණ්හාකප්පං වා න කප්පෙති, දිට්ඨිකප්පං වා න කප්පෙති, න ජනෙති, න සංජනෙති, න නිබ්බත්තෙති, නාභිනිබ්බත්තෙතීති 'පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකප්පී.,

එවම්පි තොදෙය්‍ය මුනිං විජානාති: 'මුනී'ති: 'මොනං වුච්චති ඤාණං -පෙ- සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනි. එවම්පි තොදෙය්‍ය මුනිං විජානාති තොදෙය්‍ය එවං මුනිං ජාන, පටිජාන පටිවිජාන පටිවිජ්ඣාති 'එවම්පි තොදෙය්‍යය මුනිං විජාන'.

අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තන්ති: 'අකිඤ්චන'න්ති: රාගකිඤ්චනං දොසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුච්චරිතකිඤ්චනං, යස්සෙතානි කිඤ්චනානි[4] පහීනානි සමුච්ඡින්නානි වූපසන්තානි පටිපස්සද්ධානි, අභබ්බුප්පත්තිකානි ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪානි සො වුච්චති අකිඤ්චනො. කාමාති උද්දානතො ද්වෙ කාමා වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. භවාති ද්වෙ භවා කම්මභවො ච පටිසන්ධිකො ච පුනබ්භවො -පෙ- අයං පටිසන්ධිකො පුනබ්භවො.

1. න ච- මජසං
2. නා සීසති- ච, වි, ක. මජසං.
3. පඤ්ඤකප්පීති- පත.
4. එතෙ කිඤ්චනා- සයා.

9–4.

ඒ මුනි තෙම තෘෂ්ණා රහිත වෙයි, හේ තෘෂ්ණා සහිත වූයේ නො වෙයි. හේ ප්‍රඥා ඇත්තේ යැ නො ද (සමාපත්ති ආදි) ඥානයෙන් තෘෂ්ණාකල්ප දෘෂ්ටිකල්ප කරනුයේ වෙයි. තොදෙය්‍යමාණවකය, මෙසේ (තෙපි) කාමයෙහි ද භවයෙහි ද නො ඇලුණු පලිගෙධ නැතියහු 'මුනි' යැ යි දනගනුව' යි.

නිරාසසො සො න සො ආසසානො යනු: හෙතෙම තෘෂ්ණා නැත්තේ යැ හෙතෙම තෘෂ්ණා සහිත නො වෙයි. හෙතෙම රූපාලම්බනයන් (ඡන්දරාග වශයෙන්) ප්‍රාර්ථනා නො කෙරෙයි ශබ්දලම්බනයන් ගන්ධා ලම්බනයන්...දෘෂ්ට ශ්‍රැතමුත විඥාතව්‍ය ධර්මයන් ප්‍රාර්ථනා නො කෙරෙයි නො කැමැති වෙයි ආස්වාද නො කෙරෙයි නො පතයි රුචි නො කෙරෙයි අභිජල්පන නො කෙරේ නුයි 'නිරාසසො සො න සො ආසසානො' යනු වේ.

පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකප්පී - 'පඤ්ඤාණවා' යනු: පණ්ඩිත යැ ප්‍රඥා ඇත්තේ යැ බුද්ධිමත් යැ නැණැත්තේ යැ විමසන නුවණැත්තේ යැ තුලනප්‍රඥා ඇත්තේ යැ. **න ච සො පඤ්ඤකප්පී** යනු: අෂ්ටසමාපත්ති ඥාන යෙන් වේවයි පඤ්චාභිඥාඥානයෙන් වේවයි මිථ්‍යාඥානයෙන් වේවයි තෘෂ්ණාකල්පයක් හෝ නො කෙරෙයි දෘෂ්ටිකල්පයක් හෝ නො කෙරෙයි නූපදවයි මොනොවට නූපදවයි නො නිපදවයි වෙසෙසින් නූපදවා නුයි 'පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකප්පී' යනු වේ.

එවම්පි තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන– 'මුනි' යනු: 'මෞන' යයි ඥානය කියනු ලැබෙයි... රාගාදි සඞ්ගය **හා** තෘෂ්ණාදෘෂ්ටිජාලය ඉක්මසිටි හෙතෙම මුනි නම් වේ. **එවම්පි තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන** යනු: තෝදෙය්‍ය මාණවකය, මෙසෙයින් මුනිහු දනගනුව පිණිස ගනුව වෙසෙසින් දනගනුව ප්‍රතිවෙධ කරව යි 'එවම්පි තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන' යනු වේ.

අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං– 'අකිඤ්චනං' යනු: රාගකිඤ්චන (පලිබොධ) යැ දෙසකිඤ්චන යැ මොහකිඤ්චන යැ මානකිඤ්චන යැ දිට්ඨිකිඤ්චන යැ කිලෙසකිඤ්චන යැ දුච්චරිතකිඤ්චන යි. යමක්හට මේ කිඤ්චනයෝ ප්‍රහීණ වූව හු ද උපුන්මුල් ඇත්තාහු ද සන්හිඳුණාහු ද ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ ද යලි උපදනට නොහිසි වූවාහු ද නුවණ ගින්නෙන් දවුණ හු ද හෙතෙම 'අකිඤ්චන' යි කියනු ලැබෙයි. **කාමා** යනු: උද්දාන විසින් කාම දෙකෙකි; වස්තුකාමයෝ ද ක්ලේශ කාමයෝ ද යි ...මොහු වස්තුකාම-යෝ යි කියනු ලැබෙති ...මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. **භවා** යනු: කර්මභවය ද ප්‍රතිසන්ධි ඇති පුනර්භවය ද යි භව දෙකෙකි.... මෙ ප්‍රතිසන්ධි ඇති පුනර්භවය වේ.

අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තන්ති: අකිඤ්චනං පුග්ගලං කාමෙ ච භවෙ ච අසත්තං අලග්ගං[1] අලග්ගිතං අපලිබුද්ධං නික්ඛන්තං නිස්සටං විප්පමුත්තං විසංයුත්තං විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරන්තන්ති 'අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං.'

තෙනාහ භගවා;

"නිරාසසො සො න සො ආසසානො
පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකප්පී
එවම්පි තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන
අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්ත"න්ති.

සහ ගාථාපරියොසානා -පෙ- සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා සාවකොහමස්මීති.

තොදෙය්‍ය සුත්තනිද්දෙසො සමත්තො.

1. අලග්ගිකං-පොත

අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං යනු: කාමයෙහි ද භවයෙහි ද නො ඇලුණු නො ලැඟුණු නො ලග්න-ලද පලිබොධ නැති (එයින්) නික්මුණු බැහැරවූ මිදුණු පහවූ සංයොග ඇති විගතමයර්‍යාද කළ සිතින් යුක්ත ව වාසය කරන්නා වූ අකිඤ්චන පුද්ගලයා නුයි 'අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

"නිරාසසො සො -පෙ- අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං" යි.

ගාථා පර්‍යවසානය හා සමග ...වහන්ස, භාග්‍යවත්හු මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවකයෙමි.

තෝදෙය්‍ය සූත්‍රනිර්දේශය නිමි.

10. කප්ප සුත්තනිද්දෙසො.

10-1

මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං (ඉච්චායස්මා කප්පො)
ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ,
ජරාමච්චුපරෙතානං
දීපං පබ්‍රෑහි මාරිස
ත්වඤ්ච මෙ දීප[1] මක්ඛාහි
යථයිදං නාපරං සියා.

මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨන්තානන්ති: 'සරො' වුච්චති සංසාරො. ආගමනං ගමනං ගමනාගමනං කාලං ගති භවාභවො චුති ච උපපත්ති ච නිබ්බත්ති ච භෙදො ච[2] ජාති ච ජරා ච මරණං ච. සංසාරස්ස පුරිමා[3] කොටි න පඤ්ඤායති, පච්ඡිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති, මජ්ඣෙව සංසාරෙ[4] සත්තා ඨිතා පතිට්ඨිතා අල්ලීනා උපගතා අජ්ඣොසිතා අධිමුත්තා.

කථං සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති: එත්තකා ජාතියො වට්ටං වත්ති[5], තතො පරං න වත්තතීති[6] හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි ජාතිසතානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි ජාතිසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති. හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි ජාතිසතසහස්සානි වට්ටං වත්ති. තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකා ජාති කොටියො වට්ටං වත්ති. තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි ජාතිකොටිසතානි වට්ටං වත්ති තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි ජාතිකොටිසහස්සානි වට්ටං වත්ති තතොපරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති එත්තකානි ජාතිකොටිසතසහස්සානි වට්ටං වත්ති තතොපරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි වස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තතීති හෙවං නත්ථි.

1. දීපං– ච, චි, ක.
2. නිරොධොච– ච, චි, ක.
3. පුරිමාපි– මජසං.
4. මජ්ඣෙ ච– සයා.
5. වට්ටං වට්ටති– ස
වට්ටං වත්තති– චි.
6. වත්තතීති– මජසං, ස.
වත්තති– සයා.

10. කප්ප සූත්‍රනිර්දේශය

10–1

(ආයුෂ්මත් කප්පමාණවක මෙසේ විචාරයි:) ඍිදුකාණන් වහන්ස, (පෙර-අපර කෙළවර රහිත බැවින්) මධ්‍ය වූ සංසාරයෙහි සිටුනාැ වූ ජරායෙන් හා මරණයෙන් හා මඩනාලද්දවුනට (ජාත්‍යාදි) මහද්භය ඇති (ක්‍ෂාමාදි) ඔසය උපන් කල්හි ප්‍රතිෂ්ඨාව වදාළ මැනැව. මුඹ වහන්සේ වැළිත් යම්සේ මෙදුක යළි නො වන්නේ නම් එසෙයින් මට ප්‍රතිෂ්ඨාව වදාළ මැනැවි.

මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං– 'සරො' යි සංසාරය කියනු ලැබෙයි, පෙර භවයෙන් මෙහි ඊම මෙයින් පරලොවට යෑම භවයෙන් භවයට යෑමඊම මරණය නිපැත්ම භවයෙන් භවය ච්‍යුතිය ද උපප්‍රාප්තිය ද නිපැත්ම ද ස්කන්ධයන්ගේ භේදය ද ඉපදීම ද දිරීම ද මරණය ද යි සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි, පශ්චිම කෙළවර ද නො පැනෙයි, මැද සසර සත්ත්වයෝ සිටියාැහු යැ පිහිටියාහු යැ ඇලුණාහු යැ එළැඹියාහු යැ බැසැ ගත්තාැහු යැ අධිමුක්තයහ.

කිසෙයින් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනේ ද යත්: මෙතෙක් ජාතීන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ (විද්‍යමාන) නො වෙයි. මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිශතයන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි. මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිසහස්‍රයන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාති කෝටීන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිකෝටිශතයන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිකෝටිසහස්‍රයන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු (මුළුල්ලෙහි) සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි,

එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි වස්සසතානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි වස්සසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි වස්සසතසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකා වස්සකොටියො වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි වස්ස කොටි සතානි වට්ටං වත්ති තතො පරං න වත්තීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි වස්සකොටිසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි වස්සකොටිසතසහස්සානි වට්ටං වත්ති තතො පරං න වත්තීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි කප්පානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි කප්පසතානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි කප්පසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි කප්පසතසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකා කප්පකොටියො වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එත්තකානි කප්පකොටිසතානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තීති, හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති, එත්තකානි කප්පකොටිසහස්සානි වට්ටං වත්ති, තතො පරං න වත්තීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති, එත්තකානි කප්පකොටිසතසහස්සානි වට්ටං වත්ති. තතො පරං න වත්තීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. වුත්තං හෙතං භගවතා:

"අනමතග්ගොයං භික්ඛවෙ, සංසාරො පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජා නීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං සංධාවතං සංසරතං. එවං දීඝරත්තං ඛො භික්ඛවෙ, දුක්ඛං පච්චනුභූතං තිප්පං පච්චනුභූතං බ්‍යසනං පච්චනුභූතං කටසී වඩ්ඪිතා,[1] යාවඤ්චිදං භික්ඛවෙ, අලමෙව සබ්බසඞ්ඛාරෙසු නිබ්බින්දිතුං, අලං විරජ්ජිතුං, අලං විමුච්චිතු න්ති. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති.

1. වඩ්ඪිතං—සක

මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නොः පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු සියත් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නොः පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු දහසුන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නොः වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු සියදහසුන් සසර පැවැත්තේ ය එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නොः පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු කෙළගණන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්-තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු කෙළසියත් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේ ත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නොः පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු කෙළදහසුන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නොවෙයි, මෙසේත් සංසාර-යාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු කෙළ සියදහසුන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප් මුළුල්ලෙහි සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නොः පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප් සියත් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප් දහසුන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි. මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප්සියදහසුන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැයි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප්කෙළගණන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි. මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි මෙතෙක් කප්කෙළසියත් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරය ගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප්කෙළදහසුන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් කප්කෙළසියදහසුන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනේ.

මේ වදාරනලද මැ යි බුදුන් විසින්:

"මහණෙනි, අවිද්‍යායෙන් ඇවුරුණු තෘෂ්ණා සඞ්ඛ්‍යාත සංයෝජන ඇති (කාමධාතුයෙහි) පුනපුනා දිවෙන (රූපාරූපධාතුයෙහි) හැසිරෙන සත්ත්වයන්ගේ මෙ සසර අනවරාග්‍ර (නො දත් කෙළවර ඇති) වෙයි, පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මහණෙනි, මෙසේ දීර්ඝකලක් මුළුල්ලෙහි (කායික චෛතසික) දුක් අනුභව කරනලද, කටුක දුක් අනුභව කරනලද, වනස් අනුභව කරන ලද. සොහොන් වඩනලද. මහණෙනි, යම් පමණ සංස්-කාරයෝ වෙත් ද, එ හැම සංස්කාරයන්හි උකටලී වන්නට වටනේ මැ යැ, විරක්ත වන්නට නිස්ස, විමුක්ත වන්නට නිස්සැ යි මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනේ.

කථං සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොටි න පඤ්ඤායති: එත්තකා ජාතියො වට්ටං වත්තිස්සති, තතො පරං න වත්තිස්සතීති හෙවං නත්ථි. එවම්පි සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොටි න පඤ්ඤායති, එත්තකානි ජාතිසතානි– එත්තකානි ජාතිසහස්සානි – එත්තකානි ජාතිසතසහස්සානි –පෙ– එත්තකා ජාතිකොටියො එත්තකානි ජාතිකොටිසතානි එත්තකානි ජාතිකොටිසහස්සානි– එත්තකානි ජාතිකොටි සතසහස්සානි,– එත්තකානි වස්සානි– එත්තකානි වස්සසතානි– එත්තකානි වස්සසහස්සානි– එත්තකානි වස්ස සතසහස්සානි– එත්තකා වස්සකොටියො – එත්තකානි වස්සකොටිසතානි– එත්තකානි වස්සකොටිසහස්සානි– එත්තකානි වස්සකොටිසතසහස්සානි– එත්තකානි කප්පානි– එත්තකානි කප්පසතානි– එත්තකානි කප්පසහස්සානි– එත්තකානි– කප්පසතසහස්සානි එත්තකා කප්පකොටියො–එත්තකානි කප්පකොටිසතානි– එත්තකානි කප්පකොටිසහස්සානි– එත්තකානි කප්පකොටිසතසහස්සානි වට්ටං වත්තිස්සති, තතො පරං න වත්තිස්සතීති හෙවං නත්ථි, එවම්පි සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එවම්පි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති පච්ඡිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති. මජ්ඣෙව සංසාරෙ සත්තා ඨිතා පතිට්ඨිතා අල්ලීනා උපගතා අජ්ඣොසිතා අධිමුත්තාති 'මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං.' ඉච්චායස්මා කප්පො –පෙ–

ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙති: කාමොඝෙ භවොඝෙ දිට්ඨොඝෙ අවිජ්ජොඝෙ ජාතෙ සංජාතෙ නිබ්බත්තෙ අභිනිබ්බත්තෙ පාතුභූතෙ. **මහබ්භයෙති:** ජාතිභයෙ ජරාභයෙ බ්‍යාධිභයෙ මරණභයෙති 'ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ'

ජරාමච්චුපරෙතානන්ති: ජරාය ඵුට්ඨානං පරෙතානං සමොහිතානං සමන්නාගතානං මච්චුනා ඵුට්ඨානං පරෙතානං සමොහිතානං සමන්නාගතානං ජාතියා අනුගතානං ජරාය අනුසටානං බ්‍යාධිනා අභිභූතානං මරණෙන අබ්භාහතානං අතාණානං අලෙනානං අසරණානං අසරණීභූතානන්ති 'ජරාමච්චුපරෙතානං.'

දීපං පබ්‍රෑහි මාරිසාති: දීපං තානං ලෙණං සරණං ගතිං පරායනං බ්‍රෑහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. **මාරිසාති:** පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං මාරිසා'ති 'දීපං[1] පබ්‍රෑහි මාරිස.'

1. දිසං පබ්‍රැහි– ව, වි, ක.
දීසං. – ව, වි, ක.

කිසෙයින් සංසාරයාගේ පශ්චිම කෙළවර නො පැනේ ද යත්: මෙතෙක් ජාතීන් සසර පවත්නේ යැ, එයින් මතු නො පවත්නේ යැ යි මෙසේ නැති. මෙසේත් සංසාරයාගේ පශ්චිම කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිශතයන්- මෙතෙක් ජාතිසහස්‍රයන්- මෙතෙක් ජාතිශතසහස්‍රයන්- මෙතෙක් ජාතිකෝටීන්- මෙතෙක් ජාතිකෝටිශතයන්- මෙතෙක් ජාති කෝටිසහස්‍රයන්- මෙතෙක් ජාතිකෝටිශතසහස්‍රයන්, මෙතෙක් වර්ෂයන්- මෙතෙක් වර්ෂශතයන්- මෙතෙක් වර්ෂසහස්‍රයන්- මෙතෙක් වර්ෂශත සහස්‍රයන්- මෙතෙක් වර්ෂකොටීන්- මෙතෙක් වර්ෂකොටිශතයන්- මෙතෙක් වර්ෂ කොටි සහස්‍රයන්- මෙතෙක් වර්ෂකොටිශතසහස්‍රයන්- මෙතෙක් කල්පයන්- මෙතෙක් කල්පශතයන්- මෙතෙක් කල්පසහස්‍රයන්- මෙතෙක් කල්පශතසහස්‍රයන්- මෙතෙක් කල්පකොටීන්- මෙතෙක් කල්පකොටිශතයන්- මෙතෙක් කල්පකොටිසහස්‍රයන්- මෙතෙක් කල්පකොටිශතසහස්‍රයන් මුළුල්ලෙහි සසර පවත්නේ යැ එයින් මතු නො පවත්නේ යැ යි මෙසේ නැති. මෙසේත් සංසාරයාගේ පශ්චිම කෙළවර නොපැනෙයි. මෙසේ සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර ද නො පැනෙයි පශ්චිම කෙළවර ද නො පැනේ. මැද සසරහි මැ සත්ත්වයෝ සිටියාහු පිහිටියාහු ඇලුණාහු එළඹියාහු බැසගත්තාහු අධිමුක්ත වූවාහු නුයි "මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං" යනු වේ. ඉච්චායස්මා කප්පො: යනු...

ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ යනු: කාමෞඝය භවෞඝය දිට්ඨෞඝය අවිජ්ජෞඝය උපන් කල්හි මොනොවට උපන් කල්හි හිපන් කල්හි වෙසෙසින් හිපන් කල්හි පහළ වූ කල්හි. **මහබ්භයෙ** යනු: ජාතිභය ඇති ජරාභය ඇති ව්‍යාධිභය ඇති මරණභය ඇති නුයි 'ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ' යනු වේ.

ජරාමච්චුපරෙතානං යනු: ජරායෙන් පහස්නා ලදුවනට මඩනාලදුවනට යුක්ත වූවනට සමන්වාගත වූවනට මරණයෙන් පහස්නා ලදුවනට මඩනා ලදුවනට යුක්ත වූවනට සමන්වාගත වූවනට ජාතියෙන් අනුගියවුනට ජරායෙන් ලුහුබඳනා ලදුවනට ව්‍යාධියෙන් මඩනා ලදුවනට මරණයෙන් පහරන ලදුවනට ත්‍රාණ රහිතයනට නිලීනස්ථාන රහිතයනට ශරණ රහිතයනට අශරණීභූතයනට නුයි 'ජරාමච්චුපරෙතානං' යනු වේ.

දීපං පබ්‍රූහි මාරිස යනු: ප්‍රතිෂ්ඨාව රක්ෂාස්ථානය නිලීනස්ථානය ශරණය ගතිය පිහිට. බ්‍රූහි- වදළ මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවරණය කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව පහළ කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව. **මාරිස** යනු: තෙල මාරිස යනු: ප්‍රිය වචන යැ ගරුවචන යැ සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රය නාමයෙක් නුයි 'දීපං පබ්‍රූහි මාරිස' යනු වේ.

තංසුව මෙ දීපමක්ඛාහීති: 'ත්වං'ති: භගවන්තං භණති. දීපමක්ඛාහීති: දීපං තාණං ලෙනං සරණං ගතිං පරායනං අක්ඛාහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති තංසුව මෙ දීපමක්ඛාහි'

යථයිදං නාපරං සියාති: යථයිදං දුක්ඛං ඉධෙව නිරුජ්ඣෙය්‍ය, වූපසමෙය්‍ය අත්ථංගමෙය්‍ය පටිප්පස්සම්භෙය්‍ය පුන පටිසන්ධිකං දුක්ඛං න නිබ්බත්තෙය්‍ය, කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා කාමභවෙ වා රූපභවෙ වා අරූපභවෙ වා සඤ්ඤාභවෙ වා අසඤ්ඤාභවෙ වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ වා එකවොකාරභවෙ වා චතුවොකාරභවෙ වා පඤ්චවොකාරභවෙ වා පුනගතියා වා උපපත්තියා වා පටිසන්ධියා වා භවෙ වා සංසාරෙ වා වට්ටෙ වා[1] න ජායෙය්‍ය න සංජායෙය්‍ය න නිබ්බත්තෙය්‍ය නාභිනිබ්බත්තෙය්‍ය ඉධෙව නිරුජ්ඣෙය්‍ය වූපසමෙය්‍ය අත්ථංගමෙය්‍ය පටිප්පස්සම්භෙය්‍යාති 'යථයිදං නාපරං සියා'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං (ඉච්චායස්මා කප්පො)
ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ,
ජරාමච්චුපරෙතානං
දීපං පබ්‍රූහි මාරිස,
ත්වංසුව මෙ දීපමක්ඛාහි
යථයිදං නාපරං සියා"ති.

10–2

මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං (කප්පාති භගවා)
ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ
ජරාමච්චුපරෙතානං
දීපං පබ්‍රූමි කප්ප තෙ.

මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතන්ති: 'සරො' වුච්චති සංසාරො, ආගමනං ගමනං ගමනාගමනං කාලං ගති භවාභවො[2] චුති ච උපපත්ති ච නිබ්බත්ති ච භෙදො ච ජාති ච ජරා ච මරණඤ්ච. සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති පච්ඡිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති –පෙ– මජ්ඣෙව සංසාරෙ සත්තා ඨිතා පතිට්ඨිතා අල්ලීනා උපගතා අජ්ඣොසිතා අධිමුත්තා. කථං සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති –පෙ– එවං සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. කථං සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොටි න පඤ්ඤායති –පෙ– එවං සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එවං සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති, පච්ඡිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති. මජ්ඣෙ ච සංසාරෙ සත්තා ඨිතා පතිට්ඨිතා අල්ලීනා උපගතා අජ්ඣොසිතා අධිමුත්තාති 'මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං' කප්පාති භගවාති. –පෙ–

1. වද්ධෙවා– පත.　　2. භවාභවෙ– ප, ව.

ත්වං ච මෙ දීපමක්ඛාහි– 'ත්වං' යි භාග්‍යවතුන් අමතයි. **දීපමක්ඛාහි** යනු: ප්‍රතිෂ්ඨාව ත්‍රාණය ලෙනය ශරණය ගතිය පිහිට අක්ඛාහි– වදළ මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව පාළ කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'ත්වං ච මෙ දීපමක්ඛාහි'' යනු වේ.

යථයිදං නාපරං සියා යනු: යම්සේ මෙ දුක මෙ අත්බැව්හි මැ නිරුද්ධ වන්නේ නම් ව්‍යුපශමනය වන්නේ නම් අස්තයට යන්නේ නම් සන්හිඳෙන්නේ නම් නැවත පිළිසඳින් වන දුක නූපදනේ නම්, කාමධාතුයෙහි හෝ රූපධාතුයෙහි හෝ අරූපධාතුයෙහි හෝ කාමභවයෙහි හෝ රූපභවයෙහි හෝ අරූපභවයෙහි හෝ සංඥාභවයෙහි හෝ අසංඥා භවයෙහි හෝ නෛවසංඥානාසංඥා භවයෙහි හෝ එකවොකාර භවයෙහි හෝ චතුවොකාරභවයෙහි හෝ පඤ්චවොකාරභවයෙහි හෝ නැවත ගතියෙහි හෝ උපතෙහි හෝ පිළිසඳහි හෝ භවයෙහි හෝ සංසාරයෙහි හෝ වෘත්තයෙහි හෝ නූපදනේ නම් මොනොවට නූපදනේ නම් නො නිපදනේ නම් වෙසෙසින් නො නිපදනේ නම් මෙ අත් බැව්හි මැ නිරුද්ධ වන්නේ නම් ව්‍යුපශමනය වන්නේ නම් අස්තයට යන්නේ නම් සන්හිඳෙන්නේ නම් නුයි 'යථයිදං නාපරං සියා' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

''මජ්ඣෙ සරසමිං –පෙ– යථයිදං නාපරං සියා''යි.

10–2

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: කප්පමාණවකය,) මධ්‍ය වූ සසර සිටුනා වූ ජරායෙන් හා මරණයෙන් හා මඩනා ලද්දවුනට (ජාත්‍යාදි) මහද්භය ඇති (කාමාදි) ඔඝය උපන් කල්හි ප්‍රතිෂ්ඨාව කප්පය, තොපට කියමි.

මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං යනු: 'සරෝ' යි සංසාරය කියනු ලැබෙයි: පෙර භවයෙන් මෙහි ඊම මෙයින් පරලොවට යෑම භවයෙන් භවයට යෑමඊම මරණය ගතිය භවයෙන් භවය ච්‍යුතිය ද උපප්‍රාප්තිය ද නිර්වෘතිය ද ස්කන්ධයන් ගේ භෙදය ද ඉපදීම ද දිරීම ද මණය ද යි සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි, පශ්චිම කෙළවර ද නො පැනෙයි. මැද සසර මැ සත්ත්වයෝ සිටියාහු පිහිටියාහු ඇලුණාහු එළඹියාහු බැසගත්තාහු අධිමුක්ත වූවාහු වෙත්. කිසෙයින් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනේ ද යත්: ... මෙසේ සංසාරයා ගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. කිසෙයින් සංසාරයාගේ පශ්චිම කෙළවර නො පැනේ ද යත් ...මෙසෙයින් සංසාරයාගේ පශ්චිම කෙළවර නො පැනෙයි. මෙසෙයින් සංසාරයා ගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි, පශ්චිම කෙළවර ද නො පැනේ. මැද සසර මැ සත්ත්වයෝ සිටියාහු පිහිටියාහු ඇලුණාහු එළැඹියාහු බැසගත්තාහු අධිමුක්ත වූවාහු නුයි ''මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං'' යනු වේ. කප්පාති භගවා යනු...

ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙති: කාමොඝෙ භවොඝෙ දිට්ඨොඝෙ අවිජ්ජොඝෙ ජාතෙ සංජාතෙ නිබ්බත්තෙ අභිනිබ්බත්තෙ පාතුභූතෙ. **මහබ්භයෙති;** ජාතිභයෙ ජරාභයෙ ව්‍යාධිභයෙ මරණභයෙති 'ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ'

ජරාමච්චු පරෙතානන්ති: ජරාය ඵුට්ඨානං පරෙතානං සමොහිතානං සමන්නාගතානං මච්චුනා ඵුට්ඨානං පරෙතානං සමොහිතානං සමන්නාගතානං ජාතියා අනුගතානං ජරාය අනුසටානං බ්‍යාධිනා අභිභූතානං මරණෙන අබ්භාහතානං අතාණානං අලෙනානං අසරණානං අසරණීභූතානන්ති 'ජරාමච්චුපරෙතානං'

දීපං පබ්‍රෑමි කප්ප තෙති: දීපං තාණං ලෙනං සරණං ගතිං පරායනං බ්‍රෑමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති 'දීපං පබ්‍රෑමි කප්ප තෙ'

තෙනාහ භගවා:

> "මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං (කප්පාති භගවා)
> ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ,
> ජරාමච්චුපරෙතානං
> දීපං පබ්‍රෑමි කප්ප තෙ"ති.

10–3

> අකිඤ්චනං අනාදානං – එතං දීපං අනාපරං
> නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රෑමි – ජරාමච්චුපරික්ඛයං.

අකිඤ්චනං අනාදානන්ති: 'කිඤ්චන'න්ති: රාගකිඤ්චනං දොසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුච්චරිත කිඤ්චනං කිඤ්චනප්පහානං කිඤ්චනවූපසමො[1] කිඤ්චනපටිනිස්සග්ගො[2] කිඤ්චනපටිප්පස්සද්ධි[3] අමතං නිබ්බානන්ති අකිඤ්චනං. **අනාදානන්ති:** 'ආදානං' වුච්චති තණ්හා; යො රාගො සාරාගො –පෙ– අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං ආදානප්පහානං ආදානවූපසමො ආදානපටිනිස්සග්ගො ආදානපටිප්පස්සද්ධි අමතං නිබ්බානන්ති "අකිඤ්චනං අනාදානං"

---

1. කිඤ්චනවූපසමං– මජසං
2. පටිනිස්සග්ගං– මජසං
3. පටිප්පස්සද්ධිං– මජසං.

ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ යනු: කාමෝඝය භවෝඝය දිට්ඨෝඝය අවිජ්ජෝඝය උපන් කල්හි හටගත් කල්හි නිපන් කල්හි වෙසෙසින් නිපන් කල්හි පහළ වූ කල්හි. **මහබ්භයෙ** යනු: ජාතිභය ජරාභය ව්‍යාධිභය මරණ-භය ඇති කල්හි නුයි 'ඔඝෙ ජාතෙ මහබ්භයෙ' යනු වේ.

ජරාමච්චු පරෙතානං යනු: ජරායෙන් පහස්නා ලදුවනට මඩනා ලදුවනට යුක්තයනට සමන්වාගතයනට මරණයෙන් පහස්නා ලදුවනට මඩනා ලදුවනට යුක්තයනට සමන්වාගතයනට ජාතියෙන් අනුගියවුනට ජරාව විසින් ලුහුබඳනා. ලදුවනට ව්‍යාධියෙන් මඩනා ලදුවනට මරණයෙන් පහරන ලදුවනට රක්ෂාස්ථාන රහිතයනට නිලීනස්ථාන රහිතයනට අශරණයනට අශරණීභූතයනට නුයි 'ජරාමච්චු පරෙතානං' යනු වේ.

දීපං පබ්‍රෑමි කප්ප තෙ යනු: ප්‍රතිෂ්ඨාව රක්ෂාස්ථානය නිලීනස්ථානය ශරණය ගතිය පිහිට බ්‍රෑමි– කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවරණය කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි පාළ කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි ''දීපං පබ්‍රෑමි කප්ප තෙ'' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

''මජ්ඣෙ සරස්මිං –පෙ– දීපං පබ්‍රෑමි කප්ප තෙ'' යි.

10–3

අපර ප්‍රතිෂ්ඨා රහිත වූ තෙල ප්‍රතිෂ්ඨාව (රාගාදි) කිඤ්චන– (පලිබොධ) රහිත යැ ආදන (තෘෂ්ණා) රහිත යැ ජරාමරණ ව්‍යුපශමය වූ එය 'නිවනැ'යි කියමි.

අකිඤ්චනං අනාදනං– 'කිඤ්චනං' යනු: රාගකිඤ්චන යැ ද්වේෂ-කිඤ්චන යැ මෝහකිඤ්චන යැ මානකිඤ්චන යැ දෘෂ්ටිකිඤ්චන යැ ක්ලෙශකිඤ්චන යැ දුශ්චරිතකිඤ්චන යි. කිඤ්චනප්‍රහාණය කිඤ්චන-ව්‍යුපශමය කිඤ්චන දුරලීම කිඤ්චන සන්හිඳීම අමාමහනිවන නුයි 'අකිඤ්-චන' නම් වෙයි. **අනාදනං** යනු 'ආදන'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද, එය යි. ආදනප්‍රහාණය ආදන ව්‍යුපශමය ආදන දුරලීම ආදන සන්හිඳීම අමාමහ නිවන නුයි 'අකිඤ්චනං අනාදනං' යනු වේ.

එතං දීපං අනාපරන්ති: එතං දීපං තාණං ලෙනං සරණං ගති පරායනං. අනාපරන්ති: තම්හා පරො අඤ්ඤො දීපො නත්ථි, අථ ඛො සො යෙව[1] දීපො අග්ගො ච සෙට්ඨො ච විසෙට්ඨො ච පාමොක්ඛො ච උත්තමො ච පවරො චාති 'එතං දීපං අනාපරං'.

නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රෑමීති: 'වානං' වුච්චති තණ්හා, "යො රාගො සාරාගො –පෙ– අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං". වානප්පහානං වානවූපසමො වානපටිනිස්සග්ගො වානපටිප්පස්සද්ධිං[2] අමතං නිබ්බානං. ඉතීති: පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරි අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතා පෙතං[3] ඉතීති: බ්‍රෑමීති බ්‍රෑමි ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති 'නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රෑමි.'

ජරාමච්චුපරික්ඛයන්ති: ජරාමරණස්ස පහානං වූපසමො පටිනිස්සග්ගො පටිප්පස්සද්ධි අමතං නිබ්බානන්ති 'ජරාමච්චුපරික්ඛයං'

තෙනාහ භගවා:

"අකිඤ්චනං අනාදානං, එතං දීපං අනාපරං
නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රෑමි ජරාමච්චුපරික්ඛය"න්ති

10–4

එතදඤ්ඤාය[4] යෙ සතා – දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා
න තෙ මාරවසානුගා – න තෙ මාරස්ස පද්ධගූ.[5]

එතදඤ්ඤාය යෙ සතාති: 'එත'න්ති: අමතං නිබ්බානං "යො සො සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං." අඤ්ඤායාති: අඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති –පෙ– 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති අඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. යෙති අරහන්තො ඛීණාසවා. සතාති: චතූහි කාරණෙහි සතා: කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවිතත්තා සතා –පෙ– තෙ වුච්චන්ති 'සතා'ති 'එතදඤ්ඤාය යෙ සතා.'

---

1. සො එව– මජසං.
2. වානපටිප්පස්සද්ධි– මජසං
3. චෙතං– ච, චි, ක.
4. භාවෙත්තා– මජසං, ස්‍යා.
5. එත දඤ්ඤාය– ච, චි, ක.
6. පට්ඨගූ– ස්‍යා.
   පට්ඨගූ– ච. චි. ක.

එතං දීපං අනාපරං යනු: තෙල ප්‍රතිෂ්ඨා යැ රක්ෂාස්ථාන යැ නිලීනස්ථාන යැ ශරණ යැ ගති යැ පිහිට යි. අනාපරං යනු: එයින් මතු අන්‍ය ප්‍රතිෂ්ඨායෙක් නැති. වැළිත් එ මැ අග්‍ර වූත් ශ්‍රෙෂ්ඨ වූත් අතිශයින් ශ්‍රෙෂ්ඨ වූත් ප්‍රමුඛ වූත් උත්තම වූත් ප්‍රවර වූත් ප්‍රතිෂ්ඨා වෙ නුයි 'එතං දීපං අනාපරං' යනු වේ.

නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රෑමි– 'වාන' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ...අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. වානප්‍රහාණය වානව්‍යුපශමය වාන දුරලීම වාන සන්හිඳීම, අමාමහනිවන ඉති යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසර්ග යැ පදපරිපූර්ණභාව යැ— අක්ෂරසමවාය යැ ව්‍යඤ්ජනශ්ලිෂ්ටතා යැ තෙල 'ඉති' යනු පදයන්ගේ අනුපූර්වතා ද වෙයි. බ්‍රෑමි යනු: බ්‍රෑමි– කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවරණය කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි පැළ කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රෑමි' යනු වේ.

ජරාමච්චු පරික්ඛයං යනු: ජරාමරණයාගේ ප්‍රහාණය ව්‍යුපශමය දුරලීම සන්හිඳීම අමාමහනිවන නුයි 'ජරාමච්චු පරික්ඛයං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

''අකිඤ්චනං අනාදනං –පෙ– ජරාමච්චු පරික්ඛයං''යි.

10–4

ස්මෘතිමත් වූ දක්නා ලද (අනිත්‍යාදි) දහම් ඇති යම් රහත් කෙනෙක් තෙල නිවන දැන (ක්ලේශපරිනිර්වාණයෙන්) පිරිනිවියාහු වෙත් ද, ඔහු මාරවශයට ගියාහු නො වෙති. ඔහු මාරයාගේ මඟ යන්නාහු (පරිචාරකයෝ) නො වෙත්.

එතදඤ්ඤාය යෙ සතා– 'එතං' යනු: අමාමහනිවන යි. යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්හිඳීමෙක් සියලු උපධීන්ගේ දුරලීමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් නිරොධයෙක් නිවීමෙක් වේ ද එය යි. අඤ්ඤාය යනු: දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි ... යම්කිසි සමුදය ස්වභාව යෙක් වේ නම් එහැම නිරොධ ස්වභාවය ඇතැ'යි දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට. යෙ යනු: අර්හත් ක්ෂීණාශ්‍රවයෝ. සතා යනු: සතර කරුණෙකින් ස්මෘතිමත් වූවාහු: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය භාවිත බැවින් ස්මෘතිමත් වූවාහු ...ඔහු 'සතා'යි කියනු ලැබෙත් නුයි 'එතදඤ්ඤාය යෙ සතා' යනු වේ.

දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතාති: 'දිට්ඨධම්මා'ති: දිට්ඨධම්මා ඤාතධම්මා තුලිතධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා. අභිනිබ්බුතාති: රාගස්ස[1] නිබ්බාපිතත්තා නිබ්බුතා, දොසස්ස -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරානං සන්තත්තා සමිතත්තා වූපසමිතත්තා විජ්ඣාතත්තා නිබ්බුතත්තා විගතත්තා පටිප්පස්සද්ධත්තා සන්තා උපසන්තා වූපසන්තා නිබ්බුතා පටිප්පස්සද්ධාති 'දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා.'

න තෙ මාරවසානුගාති: 'මාරො'ති: "යො සො මාරො කණ්හො අධිපති අන්තගූ නමුචි පමත්තබන්ධු. න තෙ මාරවසානුගාති: න තෙ මාරස්ස වසෙ වත්තන්ති, නපි මාරො තෙසු වසං වත්තෙති තෙ මාරං ච මාරපක්ඛං ච මාරපාසං ච මාරබළිසං ච මාරාමිසං ච මාරවිසයං ච මාරනිවාපං ච[2] මාරගොචරං ච මාරබන්ධනං ච අභිභුය්‍ය අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා මද්දිත්වා චරන්ති විහරන්ති ඉරියන්ති වත්තෙන්ති පාලෙන්ති යපෙන්ති යාපෙන්තීති 'න තෙ මාරවසානුගා.'

න තෙ මාරස්ස පද්ධගූති:[3] න තෙ මාරස්ස පද්ධා පද්ධචරා[4] පරිචාරිකා සිස්සා[5] බුද්ධස්ස තෙ භගවතො පද්ධා පද්ධචරා[6] පරිචාරිකා සිස්සාති 'න තෙ මාරස්ස පද්ධගූති.

තෙනාහ භගවා:

"එතදඤ්ඤාය යෙ සතා දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා,
න තෙ මාරවසානුගා න තෙ මාරස්ස පද්ධගූති.

සහ ගාථාපරියොසානා -පෙ- සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා සාවකොහමස්මී'ති

කප්ප සුත්තනිද්දෙසො සමත්තො.

1. ලොභස්ස - ච, වි, ක
2. මාරනිවාසං ච, මජ්සං.
3. පට්ඨගූති– ස්‍යා. පට්ඨභූති– ච. වි, ක.
4. පට්ඨා පට්ඨචරා– ච, වි, ක.
5. පරිචාරිකා සියා– මජ්සං, ච, වි, ක.
6. පට්ඨා පට්ඨචරා– ච, වි, ක, ස්‍යා.

දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා– 'දිට්ඨධම්මා' යනු දක්නාලද දහම් ඇතියාහු දන්නා ලද දහම් ඇතියාහු තුලනය කළ දහම් ඇතියාහු තීරණය කළ දහම් ඇතියාහු පාළ කළ දහම් ඇතියාහු විභාවන කළ දහම් ඇතියාහු. **අභිනිබ්බුතා** යනු: රාගය නිවනලද බැවින් නිවියාහු ද්වේෂය... හැම අකුශලසංස්කාරයන් සන්හුන් වන බැවින් සන්හිඳුවන ලද බැවින් ව්‍යුපශමනය කරන ලද බැවින් නිවනලද බැවින් නිර්වෘත බැවින් පහවූ බැවින් ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ බැවින් ශාන්ත උපශාන්ත ව්‍යුපශාන්ත නිර්වෘත ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ වූවාහු නුයි 'දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා' යනු වේ.

න තෙ මාරවසානුගා - 'මාරෝ' යනු: යම් (මහජනයා අනර්ථයෙහි යොද මරන) මාරයෙක් (අකුශලකර්මයෙහි නියුක්ත බැවින්) තෘෂ්ණායෙක් (කාමාවචරයට අධිපති බැවින්, අධිපතියෙක් (මරණයට පමුණුවන) අන්තකයෙක් (පාපජනයා නො මුදන) නමුචියෙක් (ප්‍රමත්තයනට ඥාති වූ) ප්‍රමත්තබන්ධුයෙක් වේ ද හේ යැ. **න තෙ මාරවසානුගා** යනු: ඔහු මාරයාගේ වශයෙහි නො පවතිත්. මාර තෙම ඔවුන් කෙරෙහි අධිපතිභාවය නො පවත්වයි: ඔහු මරහු ද මාරපක්ෂය ද මාරපාශය ද මාරබිලිය ද මාරාමිෂය ද මාරවිෂය ද මාරනිවාපය (ගොදුර) ද මාරගොචරය ද මාරබන්ධනය ද මැඩ අභිභවනය කොට වතුරුවාගෙන හාත්පසින් මැඩගෙන මර්දනය කොට සරති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැටෙති පාලනය කෙරෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි 'න තෙ මාරවසානුගා' යනු වේ.

න තෙ මාරස්ස පද්ධගූ යනු: ඔහු මාරයාගේ කොටසෙහි වූවාහු පක්ෂයෙහි හැසිරෙන්නාහු සෙවක වූවාහු ශිෂ්‍ය වූවාහු නො වෙති. ඔහු භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ කොටසෙහි වූවාහු පක්ෂයෙහි හැසිරෙන්නාහු සෙවක වූවාහු ශිෂ්‍ය වූවාහු වෙත් නුයි 'න තෙ මාරස්ස පද්ධගූ' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

"එතදඤ්ඤාය යෙ සතා – පෙ – න තෙ මාරස්ස පද්ධගූ"යි.

ගාථා පර්‍යවසානය හා සමඟ ... වහන්ස, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවකයෙමි.

කප්ප සූත්‍රනිර්දේශය නිමි.

11. ජතුකණ්ණී සුත්තනිද්දෙසො.

11-1

සුත්වානහං වීර අකාමකාමිං (ඉච්චායස්මා ජතුකණ්ණී)
ඔඝාතිගං පුට්ඨුමකාමමාගමං,
සන්තිපදං බ්‍රෑහි සහජනෙත්ත[1]
යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං,

සුත්වානහං වීර අකාමකාමින්ති: 'සුත්වා'ති: සුත්වා සුණිත්වා උග්ගහෙත්වා උපධාරෙත්වා උපලක්ඛයිත්වා 'ඉතිපි සො භගවා අරහං -පෙ- බුද්ධො භගවා'ති 'සුත්වානහං. වීරාති: වීරො භගවා, විරියවාති වීරො, පහූති වීරො[2] විසවීති වීරො[3] අලමත්තොති[4] වීරො, සූරොති වීරො, වික්කන්තො අභීරූ අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසොති වීරො..

1. "විරතො ඉධ සබ්බපාපකෙහි
නිරයදුක්ඛමතිච්ච විරියවා සො,
සො විරියවා පධානවා
වීරො තාදී පවුච්චතෙ තථත්තා"ති.[5]

සුත්වානහං වීර.

අකාමකාමින්ති: 'කාමා'ති: උද්දානතො ද්වෙ කාමා: වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. බුද්ධස්ස භගවතො වත්ථුකාමා පරිඤ්ඤාතා කිලෙසකාමා පහීනා, වත්ථුකාමානං පරිඤ්ඤාතත්තා කිලෙසකාමානං පහීනත්තා භගවා න කාමෙ කාමෙති, න කාමෙ පත්ථෙති, න කාමෙ පිහෙති, න කාමෙ අභිජප්පති, යෙ කාමෙ කාමෙන්ති කාමෙ පත්ථෙන්ති, කාමෙ පිහෙන්ති, කාමෙ අභිජප්පන්ති, තෙ කාමකාමිනො රාගරාගිනො සඤ්ඤාසඤ්ඤිනො, භගවා න කාමෙ කාමෙති, න කාමෙ පත්ථෙති, න කාමෙ පිහෙති, න කාමෙ අභිජප්පති, තස්මා බුද්ධො අකාමො නික්කාමො චත්තකාමො වන්තකාමො මුත්තකාමො පහීනකාමො පටිනිස්සට්ඨකාමො වීතරාගො විගතරාගො චත්තරාගො වන්තරාගො මුත්තරාගො පහීනරාගො පටිනිස්සට්ඨරාගො නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සීතිභූතො සුඛපටිසංවෙදී බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනා විහරතීති 'සුත්වානහං වීර අකාමකාමිං'. ඉච්චායස්මා ජතුකණ්ණීති: ඉච්චාති: පදසන්ධි -පෙ- 'පදානුපුබ්බතාපෙතං ඉච්චා'ති. ආයස්මාති: පියවචනං -පෙ- සප්පතිස්සාධිවචනමෙතං 'ආයස්මා ති. ජතුකණ්ණීති: තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ගොත්තං සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරොති 'ඉච්චායස්මා ජතුකණ්ණී'.

---

1. සහජනෙත්ත- මජසං.
   සහාජනෙත්ත- ව, වි, ක.
2. පහුති වීරො- ව, වි, ක.
3. විසති වීරො- ව, වි, ක.
4. අල මත්තොති- ව, වි, ක.
5. සුත්තනිපාත- සභියසුත්ත.

11. ජතුකණ්ණි සූත්‍රනිර්දේශය

11–1

(ආයුෂ්මත් ජතුකණ්ණිමාණවක මෙසේ විචාරයි:) වීරයන් වහන්ස, මම මුඹ වහන්සේ (කාමයන් නො කැමැති හෙයින්) අකාමකාමී වූ ඔසය ඉක්ම වූ කෙනකු යැ යි අසා නිෂ්කාම වූ භාග්‍යවතුන් පුළුවුස්නට ආයෙමි. සහජාත වූ ඥානචක්ෂුස ඇතියාණෙනි, ශාන්තිය හා ශාන්තිපදය (නිවන්) හා වදළ මැනැව භාග්‍යවතුන් වහන්ස, තෙල කරුණ තථ්‍ය වූ පරිදි වදළ මැනැවි.

සුත්වානහං වීර අකාමකාමිං– 'සුත්වා' යනු: ඒ භාග්‍යවත්හු මෙ කරුණිනුදු අර්හත්හ... බුද්ධයහ භාග්‍යවත්හ' යි අසා අසාගෙන ඉගෙන විමසා සලකා නුයි 'සුත්වානහං' යනු වේ. වීර යනු: බුදුහු වීරයහ: වීර්‍ය්‍යවත් නුයි වීරයහ, ප්‍රභූ නු යි වීරයහ, (පරසන්තානයෙහි වීර්‍ය්‍යය උපදවන හෙයින්) විසවී නුයි වීරයහ, සමර්ථ සිත් ඇත්තාහු නුයි වීරයහ, ශූර නුයි වීරයහ, වික්‍රම ඇතියහ නො බානසුලල්හ නො තැතිගන්නා සුල්ලහ උත්‍රාස රහිතයහ නො පලායනසුල්ලහ ප්‍රහීණ වූ භය හා භය අංමුණු ඇතියහ පහවූ ලොමුදහගැනුම් ඇත්තාහු නුයි වීරයහ.

1. මෙ ලොව්හි හැම පාපයන්ගෙන් වෙන් වූයේ (එහෙයින් මැ) නිරැදුක් ඉක්ම සිටි වීර්‍ය්‍යයට නිවාස වූ ඒ ක්ෂීණාශ්‍රව තෙම වීර්‍ය්‍ය ඇත්තේ වෙයි. එබඳු වූයේ ප්‍රධන් වීර්‍ය්‍ය ඇත්තේ යැ වීර යැ (නිර්විකාර බැවින්) තාදී යැ යි කියනු ලැබෙ නුයි. 'සුත්වානහං වීර' යනු වේ.

අකාමකාමිං– 'කාමං' යනු: විස්තර විසින් කාම දෙකෙකි: වස්තුකාම ද ක්ලේශකාම ද යි ... මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති ... මොහු ක්ලෙශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් වස්තුකාමයෝ පිරිසිඳ දන්නා ලදහ ක්ලේශකාමයෝ ප්‍රහාණය කරන ලදහ වස්තුකාමයන් පිරිසිඳ දන්නාලද බැවින් ක්ලේශ කාමයන් ප්‍රහීණ වන බැවින් බුදුහු කාමයන් නො කැමැති වෙති කාමයන් නො පතති කාමයන් ඊප්සා නො කෙරෙති කාමයන් අභිජල්පනය නො කෙරෙත්. යම් කෙනෙක් කාමයන් කැමැති වෙත් ද කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙත් ද කාමයන් ඊප්සා කෙරෙත් ද කාමයන් අභිජල්පනය කෙරෙත් ද ඔහු කාම-කාමීහු යැ රාගරක්තයෝ යැ රාගසංඥායෙන් සංඥාවත්හ. බුදුහු කාමයන් නො කැමැති වෙති කාමයන් ප්‍රාර්ථනා නො කෙරෙති කාමයන් ඊප්සා නො කෙරෙති කාමයන් අභිජල්පනය නො කෙරෙත්. එහෙයින් බුදුහු අකාමයහ නිෂ්කාමයහ ත්‍යක්තකාමයහ වාන්තකාමයහ මුක්තකාමයහ ප්‍රහීණකාමයහ ප්‍රතිනිසෘෂ්ට (දුරු කළ) කාමයහ වීතරාගයහ විගතරාගයහ ත්‍යක්තරාගයහ වාන්ත (වමාළ) රාගයහ මුක්තරාගයහ ප්‍රහීණරාගයහ ප්‍රතිනිසෘෂ්ටරාගයහ තෘෂ්ණාරහිතයහ නිව්යහ සිහිල් වූහ. (කායික–චෛතසික සුවවිඳුනාසුල්ලහ ශ්‍රෙෂ්ඨ වූ සිතින් යුක්ත වැ වෙසෙත් නුයි 'සුත්වානහං වීර අකාමකාමිං' යනු වෙ. **ඉච්චායස්මා ජතුකණ්ණි** – 'ඉච්ච' යනු: පදසන්ධි යැ... තෙල 'ඉච්ච' යනු පදනුපූර්වතා යැ. ආයස්මා යනු: ප්‍රියවචන යැ... තෙල 'ආයස්මා' යනු සප්‍රතිශ්‍රය නාමයෙකි. **ජතුකණ්ණි** යනු: එ බමුණුගේ ගොත්‍ර යැ සඞ්ඛ්‍යා යැ සංඥා යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර යැ යි 'ඉච්චායස්මා ජතුකණ්ණි' යනු වෙ.

ඔඝාතිගං පුට්ඨුමකාමමාගමන්ති: 'ඔඝාතිග'න්ති: ඔඝාතිගං ඔඝං අතික්කන්තං සමතික්කන්තං වීතිවත්තන්ති 'ඔඝාතිගං'. පුට්ඨුන්ති: පුට්ඨුං පුච්ඡිතුං යාචිතුං අජ්ඣෙසිතුං පසාදෙතුං. අකාමමාගමන්ති: අකාමං පුට්ඨුං නික්කාමං[1] චත්තකාමං වන්තකාමං මුත්තකාමං පහීනකාමං පටිනිස්සට්ඨකාමං වීතරාගං විගතරාගං චත්තරාගං වන්තරාගං මුත්තරාගං පහීනරාගං පටිනිස්සට්ඨරාගං ආගමම්හා ආගතම්හා උපාගතම්හා සම්පත්තම්හා තයා සද්ධිං සමාගතම්හාති 'ඔඝාතිගං පුට්ඨුමකාමමාගමං.'

සන්තිපදං බ්‍රූහි සහජනෙත්ත[2]ති: 'සන්ති'ති: එකෙන ආකාරෙන සන්තිපි සන්තිපදම්පි තඤ්ඤෙව අමතං නිබ්බානං, යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං.

වුත්තං හෙතං භගවතා:

සන්තමෙතං පදං, පණීතමෙතං පදං, යදිදං සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානන්ති. අථාපරෙනාකාරෙන යෙ ධම්මා සන්තාධිගමාය සන්තිඵුසනාය සන්තිසච්ඡිකිරියාය සංවත්තන්ති, සෙය්‍යථීදං: චත්තාරො සතිපට්ඨානා, චත්තාරො සම්මප්පධානා, චත්තාරො ඉද්ධිපාද, පඤ්චින්ද්‍රියානි, පඤ්චබලානි, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා, අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, ඉමෙ වුච්චන්ති සන්තිපදං සන්තිපදං තාණපදං ලෙනපදං සරණපදං අභයපදං අච්චුතපදං අමතපදං නිබ්බානපදං බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. **සහජනෙත්තාති:** 'නෙත්තං' වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, බුද්ධස්ස භගවතො නෙත්තං ච ජිනභාවො ච බොධියා මූලෙ අපුබ්බං අචරිමං එකස්මිං ඛණෙ උප්පන්නො, තස්මා බුද්ධො සහජනෙත්තොති 'සන්තිපදං බ්‍රූහි සහජනෙත්ත.'

යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රූහි මෙතන්ති: යථාතච්ඡං වුච්චති අමතං නිබ්බානං -පෙ- නිරොධො නිබ්බානං, **භගවාති:** ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං භගවා'ති. **බ්‍රූහි මෙතන්ති:** බ්‍රූහි ආචික්ඛාහි -පෙ- පකාසෙහීති 'යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රූහි මෙතං.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

> "සුත්වානහං වීර අකාමකාමිං (ඉච්චායස්මා ජතුකණ්ණි)
> ඔඝාතිගං පුට්ඨුමකාමමාගමං,
> සන්තිපදං බ්‍රූහි සහජනෙත්ත
> යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රූහි මෙත"න්ති.

---

1. නිකාමං– ච, වි, ක.
2. මහාජනෙත්ත– ච, වි, ක.

ඔඝාතිගං පුට්ඨුමකාමමාගමං– 'ඔඝාතිගං' යනු: ඔඝයන් ඉක්ම ගිය ඔඝයන් අතික්‍රමණය කළ ඔඝයන් සමතික්‍රමණය කළ ඔඝයන් ඉක්මසිටියවුනැ'යි 'ඔඝාතිගං' යනු වේ. **පුට්ඨුං** යනු: පුළුවුස්නට විචාරන්නට අයදනට අධ්‍යෙෂණ කරන්නට පහදවන්නට. **අකාමමාගමං** යනු: කාම නැති මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්නට කෑම රහිත වූ හැරදමූ කාම ඇති වමාළ කාම ඇති මුදහළ කාම ඇති ප්‍රහාණය කළ කාම ඇති දුරැලූ කාම ඇති පහවූ රාග ඇති කසවූ රාග ඇති හැරදමූ රාග ඇති වමාළ රාග ඇති මුදළ රාග ඇති ප්‍රහීණ රාග ඇති දුරු කළ රාග ඇති මුඹ වහන්සේ පුළුවුස්නට ආම්හ ආවම්හ එළැඹියම්හ සැපැමිණියම්හ මුඹ වහන්සේ හා සමග එක්වූම්හ නුයි 'ඔඝාතිගං පුට්ඨුමකාමමාගමං' යනු වේ.

සන්තිපදං බ්‍රෑහි සහාජනෙත්තො– 'සන්ති' යනු: එක් අයුරෙකින් ශාන්තිය ද ශාන්තිපදය ද එ මැ අමාමහ නිවන යි. යම් හැම සංස්කාරයන් ගේ සන්හිඳීමෙක් හැම උපධීන්ගේ දුරැලීමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. තෙල වදාරන ලද මැයි භාග්‍යවතුන් විසින්:

"යම් සියලු සංස්කාරයන් ගේ සන්හිඳීමෙක් සියලු උපධීන්ගේ දුරැලීමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේද තෙල නිර්වාණපදය ශාන්ත යැ තෙල නිර්වාණපදය ප්‍රණීත යි."

තවද අන් අයුරෙකින් (සතිපට්ඨානාදි) යම් ධර්ම කෙනෙක් නිර්වාණ ප්‍රතිවෙධය පිණිස නිර්වාණස්පර්ශය පිණිස නිවන් පසක් කරනු පිණිස පවතිත් ද, හේ කෙසේ යැ යත්: සතර සතිපට්ඨානයෝ යැ සතර සම්‍යක් ප්‍රධානයෝ යැ සතර ඍද්ධිපාදයෝ යැ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ යැ පඤ්චබලයෝ යැ සප්තබොධ්‍යඞ්ගයෝ යැ ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගික මාර්ගය යි මොහු 'ශාන්තිපදයෝ' යි කියනු ලැබෙත්. ශාන්තිපදය ත්‍රාණපදය ලෙනපදය ශරණපදය අභයපදය අච්‍යුතපදය අමෘතපදය නිර්වාණපදය බ්‍රෑහි - වදළ මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව තැබුව මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැවි. **සහාජනෙත්ත** - 'නෙත්ත'යි සර්වඥතා ඥානය කියනු ලැබෙයි. භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ නෙත්‍රයත් ජිනභාවයත් බෝමුල්හි දී පෙරපසු නො වැ එක්වට උපන. එයින් බුදුහු 'සහජනෙත්‍ර' නුයි 'සන්තිපදං බ්‍රෑහි සහාජනෙත්ත' යනු වේ.

යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රෑහිමෙතං– 'යථාතච්ඡං' යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි...නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. **භගවා** යනු: තෙල ගෞරවනාම යැ... මේ 'භගවා' යනු: අර්හත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියෙකි. **බ්‍රෑහි මෙතං** යනු: බ්‍රෑහි–වදළ මැනැව ... ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"සුත්වානහං වීර......යථාතච්ඡං භගවා බ්‍රෑහි මෙතං" යි.

11-2

භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරීයති
ආදිච්චොව පඨවිං තෙජී තෙජසා,
පරිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භූරිපඤ්ඤ,[1]
ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං
ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං.

භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරීයතීති: 'භගවා'ති ගාරවාධිවචනං -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං භගවාති. කාමාති උද්දානතො[2] ද්වෙ කාමා: වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. භගවා වත්ථුකාමෙ පරිජානිත්වා කිලෙසකාමෙ පහාය අභිභුය්‍ය අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා මද්දිත්වා[3] චරති විහරති ඉරීයති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති 'භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරීයති.'

ආදිච්චොව පඨවිං තෙජී තෙජසාති: 'ආදිච්චො' වුච්චති සූරියො, පඨවී වුච්චති ජගති, යථා සූරියො තෙජී[4] තෙජෙන සමන්නාගතො පඨවිං අභිභුය්‍ය අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා සන්තාපයිත්වා සබ්බං ආකාසගතං තමගතං අභිවිහච්ච අන්ධකාරං විධමෙත්වා ආලොකං දස්සයිත්වා ආකාසෙ අන්තලික්ඛෙ ගගනපථෙ[5] වෙගෙන ගච්ඡති එවමෙව භගවා ඤාණතෙජී[6] ඤාණතෙජෙන සමන්නාගතො සබ්බං අභිසංඛාරසමුදයං -පෙ- කිලෙසතමං අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා ඤාණාලොකං දස්සෙත්වා වත්ථුකාමෙ පරිජානිත්වා කිලෙසකාමෙ පහාය අභිභුය්‍ය අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා මද්දිත්වා චරති විහරති ඉරීයති වත්තෙති[7] පාලෙති යපෙති යාපෙතීති ආදිච්චොව පඨවිං තෙජී තෙජසා.

පරිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භූරිපඤ්ඤාති: අහමස්මි පරිත්තපඤ්ඤො ඔමකපඤ්ඤො ලාමකපඤ්ඤො ජත්තකපඤ්ඤො[8], ත්වම්පි මහාපඤ්ඤො පුථුපඤ්ඤො හාසුපඤ්ඤො[9] ජවනපඤ්ඤො තික්ඛපඤ්ඤො නිබ්බෙධිකපඤ්ඤො. භූරි වුච්චති පඨවී, භගවා තාය පඨවියා සමාය පඤ්ඤාය විපුලාය විත්ථතාය සමන්නාගතොති පරිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භූරිපඤ්ඤ.

---

1. භූරිපඤ්ඤා- මජසං, සයා
2. උද්දානතො- පත.
3. මද්දිත්වා ඉති- මජසං නත්ථි.
4. තෙජී තෙජසා තෙජෙන- ව, ක, වි, ප-
5. ගමන පථෙ- සයා.
6. ඤාණී ඤාණ තෙජෙන- ව-වි-ක.
7. පවත්තෙති- පත.
8. ජතුක්ක- මජසං.
9. හාස පඤ්ඤා- මජසං-ක-

11-2

යම් හෙයෙකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තෙද ඇති හිරු තෙදින් පෘථිවිය මෙසයින් කාමයන් මැඩලා වාසය කරන සේක් ද, එහෙයින් මහාප්‍රාඥයන් වහන්ස, මෙහි මැ ජාතිජරාවගේ ප්‍රහාණය වූ යම් දහමක් මම් දැන ගන්නෙම් නම් ඒ දහම මඳ නුවණැති වූ මට වදාළ මැනැව.

භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරීයති– 'භගවා' යනු: ගෞරවනාම යැ ...මේ 'භගවා' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති යැ. **කාමා** යනු: විස්තර විසින් වස්තුකාම ද ක්ලේශකාම ද යි කාම දෙකෙකි.... මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති ... මෙැගු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. බුදුහු වස්තු කාමයන් පිරිසිඳ දැන ක්ලේශකාමයන් දුරු කොට මැඩ මැඩලා ගෙවා මර්දනය කොට සරති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැටෙති පාලනය කෙරෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි 'භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරීයති' යනු වේ.

ආදිච්චොව පඨවිං තෙජී තෙජසා - 'ආදිච්ච' යි සූර්යයා කියනු ලැබෙයි. 'පඨවි' යි පොළොව කියනු ලැබෙයි. යම්සේ තෙජස් ඇති සූර්‍ය්‍ය තෙම තේජසින් සමන්වාගත වූයේ පොළොව මැඩ අභිභවනය කොට යට කොට ගෙන හාත්පසින් මැඩගෙන තවා ආකාශගත වූ සියලු තමස නසා අන්ධකාරය විධමනය කොට ආලොකය දක්වා අහස්හි අන්තරීක්ෂයෙහි ගුවන්මඟ වෙගයෙන් යේ ද එසෙයින් මැ බුදුහු ඥානතෙජස් ඇත්තාහු ඥාන තෙජසින් සමන්වාගත වූවාහු හැම අභිසංස්කාර සමුදය ... කෙලෙස් තමස අවිද්‍යාන්ධකාරය විධමනය කොට ඥානාලෝකය දක්වා වස්තු කාමයන් පිරිසිඳ දැන ක්ලේශකාමයන් දුරු කොට මැඩ අභිභවනය කොට යට කොට හාත්පසින් මැඩගෙන මර්දනය කොට සරති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැටෙති පාලනය කෙරෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි 'ආදිච්චොව පඨවිං තෙජී තෙජසා' යනු වේ.

පරිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භූරිපඤ්ඤ යනු: මම මඳ නුවණ ඇතියෙමි පහත් නුවණ ඇතියෙමි ලාමක ප්‍රඥා ඇතියෙමි බොළඳ නැණ ඇතියෙමි, මුඹ වහන්සේ වැළිත් මහනුවණ ඇතියව්හු පුළුල්නුවණ ඇතියව්හු වහා වැටහෙන නුවණ ඇතියව්හු දිවෙන නුවණ ඇතියව්හු තියුණු නුවණ ඇතියව්හු විනිවිද දක්නා නුවණ ඇතියව්හු යැ. 'භූරි' යි පෘථිවිය කියනුලැබෙයි. බුදුහු ඒ පෘථිවි සම වූ විපුල වූ විස්තෘත වූ ප්‍රඥායෙන් සමන්වාගතහ'යි 'පරිත්ත පඤ්ඤස්ස මේ භූරිපඤ්ඤ' යනු වේ.

ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤන්ති: ‘ධම්මන්ති’: ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ -පෙ- නිබ්බාන නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති. යමහං විජඤ්ඤන්ති: යමහං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිජානෙය්‍යං පටිවිජ්ඣෙය්‍යං අධිගච්ඡෙය්‍යං ඵස්සෙය්‍යං සච්ඡිකරෙය්‍යන්ති ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං.

ජාති ජරාය ඉධ විප්පහානන්ති- ඉධෙව ජාති ජරාය මරණස්ස පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති ‘ජාති ජරාය ඉධ විප්පහානං’.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො;

“භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරියති
ආදිච්චොව පථවිං තෙජී තෙජසා
පරිත්තපඤ්ඤස්ස මෙ භූරිපඤ්ඤ
ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං
ජාතිජරාය ඉධ විප්පහාන”න්ති.

11-3

කාමෙසු විනය ගෙධං (ජතුකණ්ණීති භගවා)
නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතො,
උග්ගහිතං නිරත්තං වා
මා තෙ විජ්ජිත්ථ කිඤ්චනං.

කාමෙසු විනය ගෙධන්ති: ‘කාමා’ති උද්දානතො ද්වෙ කාමා: වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. ‘ගෙධො’ වුච්චති තණ්හා යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. කාමෙසු විනය ගෙධන්ති: කාමෙසු ගෙධං විනය[1] පටිවිනය පජහ[2] විනොදෙහි බ්‍යන්තීකරොහි අනභාවං ගමෙහීති කාමෙසු විනය ගෙධං. ජතුකණ්ණීති භගවාති: තං බ්‍රාහ්මණං ගොත්තෙන ආලපති. භගවාති: ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං භගවාති ‘ජතුකණ්ණීති භගවා’.

---

1. විනෙය්‍ය ගෙධං- සයා.
2. පජහාහි- සයා.

ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං – 'ධම්මං' යනු: ආදියෙහි කල්‍යාණ වූ මධ්‍යයෙහි කල්‍යාණ වූ අවසානයෙහි කල්‍යාණ වූ (අර්ත්ථසම්පත්තියෙන්) සාර්ත්ථ වූ (ව්‍යඤ්ජන සම්පත්තියෙන්) සව්‍යඤ්ජන වූ සියල්ල පරිපූර්ණ වූ පරිශුද්ධ වූ බ්‍රහ්මචර්‍ය්‍යාව ද සතර සතිපට්ඨානයන් ද ...නිර්වාණය ද නිර්වාණගාමීප්‍රතිපදාව ද වදළ මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවරණය කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව පෑළ කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව. **යමහං විජඤ්ඤං** යනු: යම් දහමක් මම දැනගන්නෙම් නම් වෙසෙසින් දැන ගන්නෙම් නම් ප්‍රකර්ෂයෙන් දැනගන්නෙම් නම් මොනොවට දැනගන්නෙම් නම් ප්‍රතිවෙධ කරන්නෙම් නම් අධිගම කරන්නෙම් නම් දක්නෙම් නම් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නෙම් නම් නුයි "ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං" යනු වේ.

ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං යනු: මේ අත්බැව්හි මැ ජාතිජරාවගේ මරණයාගේ ප්‍රහාණය සන්හිඳීම දුරැලීම ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධිය අමාමහනිවන නුයි "ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං" යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"හගවා හි කාමෙ -පෙ- ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං" යි.

11-3

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: ජතුකණ්ණි මාණවකය,) නෛෂ්ක්‍රම්‍යය ක්ෂේම වශයෙන් දැක වස්තුකාම ක්ලේශකාමයෙහි තෘෂ්ණාව දුරු කරව, තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි විසින් ගන්නා ලද්දෙක් හෝ හළ යුත්තෙක් හෝ (රාගාදි) කිඤ්චන යෙක් හෝ නහමක් තොපට වේවා.

කාමෙසු විනය ගෙධං– 'කාමා' යනු: විස්තර විසින් කාම දෙකෙකි: වස්තුකාමයෝ ද ක්ලෙශකාමයෝ ද' යි ...මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති ... මොහු ක්ලෙශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. 'ගෙධ'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්...අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. **කාමෙසු විනය ගෙධං** යනු: කාමයෙහි තෘෂ්ණාව දුරු කරව වෙසෙසින් දුරු කරව හැර පියව විනොදනය කරව විගතාන්ත කරව අනු අභාවයට පමුණුව යි 'කාමෙසු විනය ගෙධං' යනු වේ. **ජතුකණ්ණීති භගවා**- 'ජතුකණ්ණි' යනු: බුදුහු එ බමුණු ගොත්‍රයෙන් අමතති. **භගවා** යනු: සෙල ගෞරවනාම යැ ... මේ 'භගවා' යනු අර්හත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියෙක් නුයි 'ජතුකණ්ණී' ති භගවා' යනු වේ.

නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතොති: 'නෙක්ඛම්ම'න්ති: සම්මා පටිපදං අනුලොමපටිපදං අපච්චනීකපටිපදං අන්වත්ථපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං සීලෙසු පරිපූරකාරිතං ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතං භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතං ජාගරියානුයොගං සතිසම්පජඤ්ඤං චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ චත්තාරො සම්මප්පධානෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං ඛෙමතො තාණතො ලෙනතො සරණතො අභයතො අච්චුතතො අමතතො නිබ්බානතො දට්ඨුං දක්ඛිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති 'නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතො.'

උග්ගහිතං නිරත්තං වාති: 'උග්ගහිත'න්ති: තණ්හාවසෙන දිට්ඨිවසෙන ගහිතං පරාමට්ඨං අභිනිවිට්ඨං අජ්ඣොසිතං අධිමුත්තං. නිරත්තං වාති; නිරස්සිතබ්බං[1] මුඤ්චිතබ්බං පජහිතබ්බං[2] විනොදෙතබ්බං[3] බ්‍යන්තිකාතබ්බං අනභාවං ගමෙතබ්බන්ති උග්ගහිතං නිරත්තංවා,.

මා තෙ විජ්ජිත්ථ කිඤ්චනන්ති රාගකිඤ්චනං දොසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුච්චරිතකිඤ්චනං. ඉදං කිඤ්චනං තුය්හං මා විජ්ජිත්ථ, මා සංවිජ්ජිත්ථ, පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තිකරොහි අනභාවං ගමෙහීති 'මා තෙ විජ්ජිත්ථ කිඤ්චනං' තෙනාහ භගවා:

'කාමෙසු විනය ගෙධං (ජතුකණ්ණීති භගවා)
නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතො,
උග්ගහිතං නිරත්තං වා
මා තෙ විජ්ජිත්ථ කිඤ්චන''න්ති.

11–4

යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි[4]
පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං
මජ්ඣෙ චෙ නො[5] ගහෙස්සසි
උපසන්තො චරිස්සසි–.

යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහීති: අතීතෙ සඞ්ඛාරෙ ආරබ්භ යෙ කිලෙසා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තෙ කිලෙසෙ සොසෙහි විසොසෙහි සුක්ඛාපෙහි විසුක්ඛාපෙහි අබීජං කරොහි පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තිකරොහි අනභාවං ගමෙහීති එවම්පි 'යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි.' අථවා යෙ අතීතා කම්මාභිසඞ්ඛාරා අවිපක්කවිපාකා තෙ කම්මාභිසංඛාරෙ[6] සොසෙහි විසොසෙහි සුක්ඛාපෙහි විසුක්ඛාපෙහි අබීජං කරොහි පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තිකරොහි අනභාවං ගමෙහීති එවම්පි 'යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි.'

1. නිරත්තංවාති නිරත්තංවා– මජසං.
2. විජහි තබ්බං– මජසං.
3. විනොදි තබ්බං– මජසං.
4. විසොධෙහි– පත.
5. වෙනො– ව, වි, ක, ම.
6. කම්මාභි සංඛාරා– පත.

නෙකඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතො– 'නෙක්ඛම්මං' යනු: සම්‍යක් ප්‍රතිපදාව අනුලොම ප්‍රතිපදාව අවිරුද්ධ ප්‍රතිපදාව අන්වර්ත්ථ ප්‍රතිපදාව ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාව ශීලයන්හි සපුරා කරන බව ඉන්ද්‍රියයන්හි පියන ලද දොර ඇති බව වැළඳීමෙහි පමණ දන්නා බව ජාගර්‍යානුයොගය ස්මෘති සම්ප්‍රජන්‍යය සතර සතිපට්ඨානයන් සතර සම්‍යක් ප්‍රධානයන් සතර ඍද්ධිපාදයන් පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් පඤ්චබලයන් සප්තබොධ්‍යඞ්ගයන් ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගික මාර්ගය නිර්වාණය ද නිර්වාණගාමී ප්‍රතිපදාව ද ක්ෂෙම හෙයින් ත්‍රාණ හෙයින් ලෙන හෙයින් සරණ හෙයින් අභය හෙයින් අච්‍යුත හෙයින් අමෘත හෙයින් නිර්වාණ හෙයින්, දට්ඨුං– දක තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට නුයි 'නෙක්ඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතො' යනු වේ.

උග්ගහිතං නිරතතං වා– 'උග්ගහිතං' යනු: තෘෂ්ණා වශයෙන් දෘෂ්ටි වශයෙන් ගන්නා ලද පරාමර්ශනය කරන ලද ඇතුළත පිවිසුණු ගිලගන්නා ලද අධිමුක්ත වූ, **නිරත්තං වා** යනු දුරු කළ යුතු මුද හළ යුතු පරිත්‍යාග කළ යුතු විනොදනය කළ (දැමිය) යුතු විගතාන්ත කළ යුතු අනු අභාවයට පැමිණවිය යුතු නුයි 'උග්ගහිතං නිරත්තං වා' යනු වේ.

මා තෙ විජ්ජිත්ථ කිඤ්චනං යනු: රාග කිඤ්චනය ද්වෙෂ කිඤ්චනය මොහ කිඤ්චනය මාන කිඤ්චනය දෘෂ්ටි කිඤ්චනය ක්ලෙශකිඤ්චනය දුශ්චරිත කිඤ්චනය යන මෙ කිඤ්චනය (පළිබොධය) නහමක් තට වේවා! නහමක් මොනොවට වේවා! හැරපියව දුරලව විගතාන්ත කරව අනුඅභාවයට පමුණුව නුයි 'මා තෙ විජ්ජිත්ථ කිඤ්චනං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"කාමෙසු විනය ගෙධං –පෙ– මා තෙ විජ්ජිත්ථ කිඤ්චනං"යි.

11–4

අතීතයෙහි යම් සංස්කාරයෙක් වී නම් එය වියළව අනාගත සංස්කාරය තට නහමක් කිඤ්චන (පළිබොධ) වේවා, ඉදින් ප්‍රත්‍යුත්පන්න සංස්කාරයන් තෘෂ්ණාදෘෂ්ටි විසින් නො ගන්නෙහි නම් නිවුණෙක් වැ හැසිරෙන්නෙහි.

යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි යනු: අතීත සංස්කාරයන් ඇරබ යම් කෙලෙස් කෙනෙක් උපදනාහු නම් ඒ කෙලෙසුන් වියළව වෙසෙසින් වියළව ශුෂ්ක බවට පමුණුව වෙසෙසින් ශුෂ්ක බවට පමුණුව බීජාභාවය කරව හැරපියව දුරු කරව විගතාන්ත කරව අනුඅභාවයට පමුණුව නුයි මෙසේත් 'යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි' යනු වේ. නොහොත් අතීත වූ නො පැසුණු විපාක ඇති යම් කර්මාභිසංස්කාර කෙනෙක් වෙත් නම් ඒ කර්මාභිසංස්කාර යන් වියළව වෙසෙසින් වියළව ශුෂ්ක බවට පමුණුව වෙසෙසින් ශුෂ්ක බවට පමුණුව බීජාභාවය කරව හැරපියව දුරලව විගතාන්ත කරව අනු අභාවයට පමුණුව නුයි මෙසේත් 'යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි' යනු වේ.

පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනන්ති: 'පච්ඡා' වුච්චති අනාගතං, අනාගතෙ සංඛාරෙ ආරබ්භ යානි උප්පජ්ජෙය්‍යුං රාගකිඤ්චනං දොසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුච්චරිතකිඤ්චනං ඉමානි කිඤ්චනානි තුය්හං මා අහු මාකාසි මා ජනෙසි මා සඤ්ජනෙසි මා නිබ්බත්තෙසි මාභිනිබ්බත්තෙසි පජහ විනොදෙහි බ්‍යන්තීකරොහි අනභාවං ගමෙහීති 'පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං'.

මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසීති: මජ්ඣෙ වුච්චති පච්චුප්පන්නං රූපං වෙදනා සඤ්ඤා සංඛාරා විඤ්ඤාණං, පච්චුප්පන්නෙ සංඛාරෙ තණ්හාවසෙන දිට්ඨිවසෙන න ගහෙස්සසි න ගණ්හිස්සසි, න පරාමසිස්සසි, න නන්දිස්සසි, නාභිනන්දිස්සසි, න අජ්ඣොසිස්සසි, අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහිස්සසි, විනොදෙස්සසි, බ්‍යන්තීකරිස්සසි, අනභාවං ගමෙස්සසීති 'මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසි.'

උපසන්තො චරිස්සසීති: රාගස්ස සන්තත්තා සමිතත්තා උපසමිතත්තා දොසස්ස -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරානං සන්තත්තා සමිතත්තා උපසමිතත්තා වූපසමිතත්තා විජ්ඣාතත්තා නිබ්බුතත්තා විගතත්තා පටිප්පස්සද්ධත්තා සන්තො උපසන්තො වූපසන්තො නිබ්බුතො පටිප්පස්සද්ධො චරිස්සසි විහරිස්සසි ඉරියිස්සසි වත්තිස්සසි පාලෙස්සසි යපෙස්සසි යාපෙස්සසීති 'උපසන්තො චරිස්සසි'.

තෙනාහ භගවා:

"යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි
පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං,
මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසි
උපසන්තො චරිස්සසී"ති.

පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං– 'පච්ඡා'යි අනාගතය කියනු ලැබෙයි. අනාගත සංස්කාරයන් ඇරබැ යම් කිඤ්චන කෙනෙක් උපදනාහු ද: රාගකිඤ්චන යැ ද්වේෂ කිඤ්චන යැ මෝහ කිඤ්චන යැ මාන කිඤ්චන යැ දෘෂ්ටිකිඤ්චන යැ ක්ලේශ කිඤ්චන යැ දුශ්චරිත කිඤ්චන යි. මේ කිඤ්චනයෝ තට නහමක් වෙත්වා නහමක් කරව නහමක් උපදව නහමක් මොනවට උපදව නහමක් උපදව නහමක් වෙසෙසින් නිපදව හැරපියව දුරලව විගතාන්ත කරව අනු අභාවයට පමුණුව නුයි 'පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං 'යනු වේ.

මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසි-'මජ්ඣෙ'යි ප්‍රත්‍යුත්පන්න (වර්තමාන) වූ රූපය වේදනාව සංඥාව සංස්කාර විඥානය කියනු ලැබෙයි. ප්‍රත්‍යුත් පන්න සංස්කාරයන් තෘෂ්ණා වශයෙන් දෘෂ්ටි වශයෙන් නො ගන්නෙහි ග්‍රහණය නො කරන්නෙහි පරාමර්ශ නො කරන්නෙහි නො තුටු වන්නෙහි අභිනන්‍දන නො කරන්නෙහි නො ගිලගන්නෙහි අභිනන්‍දනය අභිවදනය අධ්‍යවසානය ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවෙශය හැරපියන්නෙහි දුරලන් නෙහි විගතාන්ත කරන්නෙහි අනු අභාවයට පමුණුවන්නෙහි නුයි 'මජ්ඣෙ චෙ නො ගහෙස්සසි' යනු වේ.

උපසන්තො චරිස්සසි යනු: රාගය සන්හුන් බැවින් ශමනය කරන ලද බැවින් ව්‍යුපශමනය කරනලද බැවින් ද්වේෂය ... හැම අකුශලාභි සංස්කාරයන් සන්හුන් බැවින් ශමනය කරනලද බැවින් ව්‍යුපශමනය කරනලද බැවින් නිවනලද බැවින් නිවුණු බැවින් පහවූ බැවින් සන්හිඳුවන ලද බැවින් ශාන්ත වූයේ උපශාන්ත වූයේ ව්‍යුපශාන්ත වූයේ නිවියේ සන්හිඳුවන ලද්දේ හැසිරෙන්නෙහි වාස කරන්නෙහි ඉරියවු පවත් වන්නෙහි වැටෙන්නෙහි පාලනය කරන්නෙහි යැපෙන්නෙහි යාපනය කරන්නෙහි නුයි 'උපසන්තො චරිස්සසි' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

"යං පුබ්බෙ තං – පෙ– උපසන්තො චරිස්සසි'යි.

11-5

සබ්බසො නාමරූපස්මිං
වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ,
ආසවාස්ස[1] න විජ්ජන්ති
යෙහි මච්චුවසං වජෙ.

සබ්බසො නාමරූපස්මිං වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණාති: 'සබ්බසො'ති: සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං 'සබ්බසො'ති. නාමන්ති: චත්තාරො අරූපිනො ඛන්ධා. රූපන්ති: චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපං. ගෙධො වුච්චති තණ්හා, "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං". **සබ්බසො නාමරූපස්මිං වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණාති:** සබ්බසො නාමරූපස්මිං වීතගෙධස්ස විගතගෙධස්ස චත්තගෙධස්ස වන්තගෙධස්ස මුත්තගෙධස්ස පහීනගෙධස්ස පටිනිස්සට්ඨගෙධස්ස වීතරාගස්ස විගතරාගස්ස චත්තරාගස්ස වන්තරාගස්ස මුත්තරාගස්ස පහීනරාගස්ස පටිනිස්සට්ඨරාගස්සාති 'සබ්බසො නාමරූපස්මිං වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ.'

ආසවාස්ස න විජ්ජන්තීති: 'ආසවා'ති චත්තාරො ආසවා: කාමාසවො භවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො. අස්සාති: අරහතො ඛීණාසවස්ස. **න විජ්ජන්තීති** ඉමෙ ආසවා තස්ස නත්ථි, න සන්ති, න සංවිජ්ජන්ති නුපලබ්භන්ති, පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති 'ආසවාස්ස න විජ්ජන්ති.'

යෙහි මච්චුවසං වජෙති: යෙහි ආසවෙහි මච්චුනො වා වසං ගච්ඡෙය්‍ය, මරණස්ස වා වසං ගච්ඡෙය්‍ය, මාරපක්ඛස්ස වා වසං ගච්ඡෙය්‍ය, තෙ ආසවා තස්ස නත්ථි, න සන්ති න සංවිජ්ජන්ති, නුපලබ්භන්ති, පහීනා සමුච්ඡින්නා, වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති 'යෙහි මච්චුවසං වජෙති.'

තෙනාහ භගවා:

"සබ්බසො නාමරූපස්මිං
වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ,
ආසවාස්ස න විජ්ජන්ති[1]
යෙහි මච්චුවසං වජෙ"ති.

සහගාථාපරියොසානා[2] -පෙ- සත්ථා මෙ භන්තෙ, භගවා සාවකොහමස්මී'ති.

ජතුකණ්ණි සුත්තනිද්දෙසො සමත්තො

1. ආසවාය න විජ්ජන්ති- ව-වි-ක. 2. සහගාථා පරියොසානෙ- පත.

බමුණ, සර්වප්‍රකාරයෙන් නාමරූපයෙහි පහ කරනලද තෘෂ්ණා ඇති ඒ රහත්හට 'යම් ආශ්‍රව කෙනකුන් කරණ කොට ගෙන මාරයාගේ වශයට යේ නම්' ඒ ආශ්‍රවයෝ නැත්තාහ' යි.

සබ්බසො නාමරූපස්මිං වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ– 'සබ්බසො' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල ශේෂ නො කොට නිශ්ශෙෂ කොට ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'සබ්බසො' යනු. **නාමං** යනු: සතර අරූපස්කන්ධයෝ යැ. **රූපං** යනු: සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නා රූපය ද වෙති. **ගෙධ** යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. **සබ්බසො නාමරූපස්මිං වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ** යනු සර්වප්‍රකාරයෙන් නාමරූපයෙහි පහවූ තෘෂ්ණා ඇතියහට කස (දුරු) වූ තෘෂ්ණා ඇතියහට හැරපියන ලද තෘෂ්ණා ඇතියහට වමාළ තෘෂ්ණා ඇතියහට මිදුණු තෘෂ්ණා ඇතියහට ප්‍රහීණ තෘෂ්ණා ඇතියහට දුරු කළ තෘෂ්ණා ඇතියහට පහවූ රාග ඇතියහට කසවූ රාග ඇතියහට හැරපියන ලද රාග ඇතියහට වමාළ රාග ඇතියහට මුදළ රාග ඇතියහට ප්‍රහීණරාග ඇතියහට දුරු කළ රාග ඇතියහට නූයි 'සබ්බසො නාමරූපස්මිං වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ' යනු වේ.

ආසවාස්ස න විජ්ජන්ති–'ආසවා' යනු: ආශ්‍රව සතරෙකි: කාමාශ්‍රව යැ භවාශ්‍රව යැ දෘෂ්ට්‍යාශ්‍රව යැ අවිද්‍යාශ්‍රව යි. **අස්ස** යනු: ක්ෂීණාශ්‍රව වූ රහත්හට, **න විජ්ජන්ති** යනු: මේ ආශ්‍රවයෝ ඔහට නැත්තාහ නො වෙති විද්‍යමාන නො වෙති නො ලැබෙති ප්‍රහීණයහ මුලුසුන්හ සන්හිඳුණාහ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධයහ යළි උපදනට නො නිස්සහ නුවණ ගින්නෙන් දැවුණාහ නූයි 'ආසවාස්ස න විජ්ජන්ති' යනු වේ.

යෙහි මච්චුවසං වජෙ–යම් ආශ්‍රව කෙනෙකුන් කරණකොට ගෙන මාරයාගේ හෝ වශයට යන්නේ නම් මරණයාගේ හෝ වශයට යන්නේ නම් මාරපක්ෂයෙහි හෝ වශයට යන්නේ නම් ඒ ආශ්‍රවයෝ ඔහට නැත්තාහ, නො වෙති, විද්‍යමාන නො වෙති, නො ලැබෙති, ප්‍රහීණයහ, මුලුසුන්හ. සන්හිඳුණාහ, ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධයහ යළි උපදනට නො නිස්සහ, නුවණ ගින්නෙන් දැවුණාහු නූයි 'යෙහි මච්චුවසං වජෙ' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

'සබ්බසො නාමරූපස්මිං –පෙ– යෙහි මච්චුවසං වජෙ' යී.

ගාථා පර්‍යවසානය හා සමග... වහන්ස, බුදුහු මාගේ ශාස්තෘහ, **මම** ශ්‍රාවකයෙමි.

ජතුකණ්ණී සූත්‍රනිර්දේශය නිමි.

12. භද්‍රාවුධ සුත්තනිද්දෙසො

12–1

ඔකං ජහං[1] තණ්හච්ඡිදං අනෙජං (ඉච්චායස්මා භද්‍රාවුධො)
නන්දිං ජහං ඔඝතිණ්ණං විමුත්තං
කප්පං ජහං අභියාචෙ සුමෙධං
සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතො.

ඔකං ජහං තණ්හච්ඡිදං අනෙජන්ති: ඔකං ජහන්ති: රූපධාතුයා යො ඡන්දො යො රාගො යා නන්දි යා තණ්හා යෙ උපයුපාදනා[2] චෙතසො අධිට්ඨානාභිනිවෙසානුසයා[3], තෙ බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවං ගතා[4] ආයතිං අනුප්පාදධම්මා, තස්මා බුද්ධො ඔකඤ්ජහො, වෙදනාධාතුයා– සඤ්ඤාධාතුයා– සඞ්ඛාරධාතුයා– විඤ්ඤාණධාතුයා– යො ඡන්දො යො රාගො යා නන්දි යා තණ්හා යෙ උපයුපාදනා චෙතසො අධිට්ඨානාභිනිවෙසානුසයා තෙ බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංගතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා, තස්මා බුද්ධො ඔකඤ්ජහො. **තණ්හච්ඡිදන්ති,** 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා –පෙ– ධම්මතණ්හා, සා තණ්හා බුද්ධස්ස භගවතො ඡින්නා උච්ඡින්නා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪා, තස්මා බුද්ධො 'තණ්හච්ඡිදො'. **අනෙජොති:** 'එජා' වුච්චති තණ්හා "යො රාගො සාරාගො –පෙ– අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං". සා එජා තණ්හා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංගතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා, තස්මා බුද්ධො අනෙජො, එජාය පහීනත්තා අනෙජො භගවා ලාභෙපි න ඉඤ්ජති, අලාභෙපි න ඉඤ්ජති, යසෙපි න ඉඤ්ජති, අයසෙපි න ඉඤ්ජති, පසංසායපි න ඉඤ්ජති, නින්දායපි න ඉඤ්ජති, සුඛෙපි න ඉඤ්ජති, දුක්ඛෙපි න ඉඤ්ජති, න චලති, න වෙධති, න පවෙධති, න සම්පවෙධති, තස්මා බුද්ධො අනෙජොති 'ඔකං ජහං තණ්හච්ඡිදං අනෙජං'. **ඉච්චායස්මා භද්‍රාවුධො.** –පෙ–

1. ඔකඤ්ජහං– ච–වි–ක.
2. උපායුපාදානා– මඡසං, සතා, ස.
3. අධිට්ඨානා අභිනිවෙසානුසයා– ච–වි–ක.
4. අනභාවං කතා– මඡසං.

12. හද්‍රාවුධ සූත්‍රනිර්දෙශය

12–1

(ආයුෂ්මත් හද්‍රාවුධ මෙසේ විචාරයි:) ආලය සඞ්ඛ්‍යාත ඔකය දුරලූ ෂඩ්විධ තෘෂ්ණාකාය සිඳැලූ, අටලෝදහම්හි නො සැලෙන, අනාගතප්‍රාර්ථනා සඞ්ඛ්‍යාත නන්දියදුරලූ, චතුරොඝය තරණය කළාවූ, කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදුණු, තෘෂ්ණා–දෘෂ්ටි කල්ප දුරලූ, ශොභන ප්‍රඥා ඇති බුදුරදුන් වෙසෙසින් අයදිමි. නාග වූ මුඹ වහන්සේ ගේ වදන් අසා (බොහෝ ජනයෝ) මෙ පහණසැයෙන් නික්ම යෙත්.

ඔකං ජහං තණ්හච්ඡිදං අනෙජං– 'ඔකං ජහං' යනු: රූපධාතුයෙහි යම් ඡන්දයෙක් යම් රාගයෙක් යම් නන්දියක් යම් තෘෂ්ණාවක් අකුසල් සිතට ප්‍රතිෂ්ඨා වූ අභිනිවෙශ වූ අනුශය වූ යම් උපය (තෘෂ්ණා – දෘෂ්ටි) උපාදන කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රහාණය කරනලද්දාහු උසුන් (අවිද්‍යා–තෘෂ්ණා) මුල් ඇත්තාහු (මුල් උදුළ) තල්වත්තක් මෙන් කරන ලද්දහු ආයතිභවයෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්තාහු අනුඅභාවයට ගියාහ. එයින් බුදුහු ඔකඤ්ජහ නම් වෙත්. වෙදනා ධාතුයෙහි–සංඥාධාතුයෙහි–සංස්කාර ධාතුයෙහි – විඥානධාතුයෙහි යම් ඡන්දයෙක් යම් රාගයෙක් යම් නන්දියක් යම් තෘෂ්ණාවක් අකුසල්-සිතට ප්‍රතිෂ්ඨා වූ අභිනිවෙශ වූ අනුශය වූ යම් උපය උපාදන කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රහීණයහ උසුන් මුල් ඇතියහ මුල් උදුළ තල්වත්තක් මෙන් කරන ලද්දහු ආයතිභවයෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්තාහු අනු අභාවයට ගියාහ. එයින් බුදුහු 'ඔකඤ්ජහ' නම් වෙත්. **තණ්හච්ඡිදං**– 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ...ධර්ම තෘෂ්ණා යි. ඒ තෘෂ්ණාව භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් සිඳින ලද යැ උදුරනලද යැ මොනොවට උදුරනලද යැ සන්හිඳුවන ලද යැ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ යැ වටාලා උපදනට නො නිසි කරනලද යැ නුවණගින්නෙන් දවන ලද, එයින් බුදුහු 'තණ්හච්ඡිද' නම් වෙති. 'අනෙජා' යනු: 'එජා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූල යෙක් වේ ද එය යි. ඒ එජා සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රහීණ යැ උසුන්මුල් ඇත්තී යැ මුල් උදුළ තල්වත්තක් මෙන් කරන ලද යැ ආයතිභවයෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්ති අනු අභාවයට ගියා යැ. එයින් බුදුහු 'අනෙජ' නම් වෙති. එජාව ප්‍රහීණ බැවින් 'අනෙජ' යි. බුදුහු ලාභයෙහිදු නො සැලෙති අලාභයෙහි දු නො සැලෙති යසස්හිදු නො සැලෙති අයසස්හි දු නො සැලෙති ප්‍රශංසායෙහි දු නො සැලෙති නින්දයෙහි දු නො සැලෙති සුවයෙහිදු නො සැලෙති දුක්හිදු නො සැලෙති චලනය නො වෙති කම්පනය නො වෙති ප්‍රකම්පනය නො වෙති සම්ප්‍රකම්පනය නො වෙත්. එයින් බුදුහු 'අනෙජ' නම් වෙත් නුයි 'ඔකං ජහං තණ්හච්ඡිදං අනෙජං' යනු වෙ. **ඉච්චායස්මා හද්‍රා වුධො...**

නන්දිං ජහං ඔඝතිණ්ණං විමුත්තන්ති: 'නන්දි' වුච්චති තණ්හා, "යෙ රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං", සා නන්දි සා තණ්හා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවංගතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො නන්දිං ජහො. ඔඝතිණ්ණන්ති: භගවා කාමොඝං තිණ්ණො, භවොඝං තිණ්ණො දිට්ඨොඝං තිණ්ණො, අවිජ්ජොඝං තිණ්ණො, සබ්බසංසාරපථං[1] තිණ්ණො, උත්තිණ්ණො නිත්තිණ්ණො අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තො. සො වුට්ඨවාසො චිණ්ණචරණො -පෙ- ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති 'නන්දිං ජහං ඔඝතිණ්ණං විමුත්තන්ති: භගවතො රාගා චිත්තං මුත්තං විමුත්තං, සුවිමුත්තං, දොසා චිත්තං- මොහා චිත්තං -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරෙහි චිත්තං මුත්තං විමුත්තං සුවිමුත්තන්ති 'නන්දිං ජහං ඔඝතිණ්ණං විමුත්තං'.

කප්පං ජහං අභියාචෙ සුමෙධන්ති: කප්පාති ද්වෙ කප්පා: තණ්හාකප්පො ච දිට්ඨිකප්පො ච -පෙ- අයං තණ්හාකප්පො -පෙ- අයං දිට්ඨිකප්පො, බුද්ධස්ස භගවතො තණ්හාකප්පො පහීනො, දිට්ඨිකප්පො පටිනිස්සට්ඨො, තණ්හාකප්පස්ස පහීනත්තා දිට්ඨිකප්පස්ස පටිනිස්සට්ඨත්තා තස්මා බුද්ධො කප්පං ජහො. අභියාචෙති: යාචාමි අභියාචාමි, අජ්ඣෙසාමි, සාදියාමි, පත්ථයාමි, පිහයාමි, ජප්පාමි, අභිජප්පාමි. සුමෙධන්ති[2]: 'මෙධා' වුච්චති පඤ්ඤා. "යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි" භගවා ඉමාය මෙධාය පඤ්ඤාය උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො සම්පන්නො[3] සමන්නාගතො, තස්මා බුද්ධො සුමෙධොති 'කප්පං ජහං අභියාචෙ සුමෙධං.

සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතොති: 'නාගස්සා'ති: නාගො භගවා, ආගුං න කරොතීති නාගො, න ගච්ඡතීති නාගො, න ආගච්ඡතීති නාගො -පෙ- එවං භගවා නාගච්ඡතීති නාගො. සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතොති: තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසිට්ඨිං සුත්වා සුණිත්වා උග්ගහෙත්වා උපධාරයිත්වා උපලක්ඛයිත්වා ඉතො අපනමිස්සන්ති වජිස්සන්ති පක්කමිස්සන්ති දිසා විදිසං ගමිස්සන්තීති සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතො.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"ඔකං ජහං තණ්හච්ඡිදං අනෙජං -(ඉච්චායස්මා භද්‍රාවුධො)
නන්දිං ජහං ඔඝතිණ්ණං විමුත්තං,
කප්පං ජහං අභියාචෙ සුමෙධං
සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතො"ති.

1. සබ්බං සංසාරපථං- සයා.
2. සුමෙධොති- ව-වි-ක, සුමෙධං වුච්චති- මජසං.
3. සමූපපන්නො- මජසං

නන්දිං ජහං ඔඝතිණ්ණං විමුත්තං – 'නන්දි' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එයයි. ඒ නන්දිය ඒ තෘෂ්ණාව භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රහීණ යැ උසුන් මුල් ඇත්තී යැ මුල් උදුළ තාලවාස්තුවක් මෙන් කරන ලද්දී ආයතිභවයෙහි නූපදනා පියවි ඇත්තී අනු අභාවයට ගියා යැ. එයින් බුදුහු 'නන්දිඤ්ජහ' නම් වෙත්. **ඔඝතිණ්ණං** යනු: බුදුහු කාමෞඝය තරණය කළහ භවෞඝය තරණය කළහ දෘෂ්ටි–ඔඝය තරණය කළහ අවිද්‍යා–ඕඝය තරණය කළහ හැම සංස්කාරපථය තරණය කළහ උත්තරණය කළහ නිස්තරණය කළහ ඉක්මගියහ මොනොවට ඉක්ම ගියහ වෙසෙසින් ඉක්ම සිටියහ උන් වහන්සේ වැස නිමවූ දශආර්‍යවාස ඇත්තාහු පුහුණු කළ ශීලාදී චරණ ඇත්තාහු ... (ක්ෂය කළ) ජාතිමරණසංසාරය ඇත්තාහු යැ. උන්වහන්සේට පුනර්භවයෙක් නැත් නුයි 'නන්දිං ජහං ඔඝතිණ්ණං' යනු වේ. **විමුත්තං** යනු: භාග්‍යවතුන් විසින් රාගයෙන් සිත මුක්ත යැ විමුක්ත යැ සුවිමුක්ත යි, ද්වේෂයෙන් සිත–මෝහයෙන් සිත ... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන් කෙරෙන් සිත මුක්ත යැ විමුක්ත යැ සුවිමුක්ත නු යි 'නන්දිං ජහං ඔඝතිණ්ණං විමුත්තං' යනු වේ.

කප්පං ජහං අභියාචෙ සුමෙධං– 'කප්ප' යනු: කල්ප දෙකෙකි: තෘෂ්ණා කල්පය ද දෘෂ්ටිකල්පය ද යි... මේ තෘෂ්ණා කල්ප යැ ... මේ දෘෂ්ටිකල්ප යි. භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් තෘෂ්ණා කල්පය ප්‍රහීණ යැ දෘෂ්ටිකල්පය දුරලන ලද. තෘෂ්ණාකල්පය ප්‍රහාණය කළ වන බැවින් දෘෂ්ටිකල්පය දුරලන ලද වන බැවින් එහෙයින් බුදුහු 'කප්පං ජහං' නම් වෙත්. **අභියාචෙ** යනු: ගදිමි, වෙසෙසින් යදිමි, අධ්‍යෙෂණ කෙරෙමි, ආස්වාද කෙරෙමි, ප්‍රාර්ථනා කෙරෙමි, ඉස්නෙමි, ජල්පනය කෙරෙමි, අභිජල්පනය කෙරෙමි. **සුමෙධං** යනු: 'මෙධා' යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි: යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් ... අමොහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සම්‍යග්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද එය යි. බුදුහු මේ මෙධා සඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රඥායෙන් යුක්ත වූවාහු සමුපෙත වූවාහු එළැඹ සිටියාහු අතිශයින් එළැඹ සිටියාහු නො වෙන් වූවාහු පරිපූර්ණ වූවාහු සමන්වාගත වූවාහු වෙති, එයින් බුදුහු 'සුමෙධ' නම් වෙත් නුයි 'කප්පං ජහං අභියාචෙ සුමෙධං' යනු වේ.

සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතො– 'නාගස්ස' යනු: බුදුහු නාගයහ: පව් නො කෙරෙත් නුයි නාගයහ (අගතියට) නො යෙත් නුයි නාගයහ (පුහුන් කෙලෙසුන් කරා) නො පැමිණෙත් නුයි නාගයහ ... මෙසෙයින් බුදුහු පෙරළා (පුහුන් කෙලෙසුන් කරා) නො පැමිණෙත් නුයි 'නාග' නම් වෙත්. **සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතො**– මුඹ වහන්සේ ගේ වචනය වාඩමාර්ගය දේශනාව අනුශාසනාව අසා ශ්‍රවණය කොට ඉගෙන වීමසා සලකා මෙයින්, අපනමිස්සන්ති– යෙති නික්ම යෙති දසනු දසට යෙත් නුයි 'සුත්වාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතො' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"ඔකඤ්ජහං. තණ්හච්ඡිදං – පෙ – අපනමිස්සන්ති ඉතො" යි.

12–2

නානා ජනා ජනපදෙහි සඞ්ගතා
තව වීර[1] වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානා[2]
තෙසං තුවං සාධු වියාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

නානා ජනා ජනපදෙහි සඞ්ගතාති: 'නානා ජනා'ති: ඛත්තියා ච බ්‍රාහ්මණා ච වෙස්සා ච සුද්දා ච ගහට්ඨා ච පබ්බජිතා ච දෙවා ච මනුස්සා ච. **ජනපදෙහි සඞ්ගතාති:** අඞ්ගා ච මගධා ච කලිඞ්ගා ච කාසියා ච කොසලා ච වජ්ජියා ච මල්ලා ච චෙතියම්හා ච වංසා ච[3] කුරුම්හා ච පඤ්චාලා ච මච්ඡා ච සූරසෙනා ච අස්සකා ච[4] අවන්තියා ච යොනා ච කම්බොජා ච. **සඞ්ගතාති:** සඞ්ගතා සමාගතා සමොහිතා සන්නිපතිතාති 'නානා ජනා ජනපදෙහි සඞ්ගතා.'

තව වීර වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානාති: 'වීරා'ති වීරො භගවා, විරිය වා සොති වීරො, පහූති වීරො, විසවීති වීරො, අලමත්තොති වීරො –පෙ– විගතලොමහංසොති වීරො.

1. "විරතො ඉධ සබ්බපාපකෙහි
නිරයදුක්ඛමතිච්ච විරියවා සො,
සො විරියවා පධානවා
වීරො තාදී පවුච්චතෙ තථත්තා"ති[6]

තව වීර වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානාති: තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසිට්ඨිං[5]. **අභිකඞ්ඛමානාති:** අභිකඞ්ඛමානා ඉච්ඡමානා සාදියමානා පත්ථයමානා පිහයමානා අභිජප්පමානාති 'තව වීර වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානා.'

තෙසං තුවං සාධු වියාකරොහීති: 'තෙස'න්ති තෙසං ඛත්තියානං බ්‍රාහ්මණානං වෙස්සානං සුද්දානං ගහට්ඨානං පබ්බජිතානං දෙවානං මනුස්සානං. **තුවන්ති:** භගවන්තං භණති. **සාධු වියාකරොහීති:** සාධු ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති 'තෙසං තුවං සාධු වියාකරොහි.'

---

1. ධීර– ච වි–ක.
2. අභිසඞ්ඛමානා– ච–වි–ක.
3. සාගරම්හා ච– ස්‍යා.
4. අසකා ච– ච–වි–ක.
5. අනුසන්ධිං– ච–වි–ක.
6. සුත්ත නිපාත සභිය සුත්ත

12–2

වීරයන් වහන්ස, මුඹ වහන්සේගේ වදන් කැමැති වූ නානාජනයෝ අඞ්ගාදි ජනපදයෙන් රැස්වූහු යැ, මුඹ වහන්සේ ඔවුනට දහම් දෙසුව මැනැවැ, යම් හෙයෙකින් තෙල දහම් මුඹ වහන්සේ විසින් දන්නා ලද ද එහෙයිනි.

නානා ජනා ජනපදෙහි සඞ්ගතා – 'නානා ජනා' යනු: ක්ෂත්‍රියයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද වෛශ්‍යයෝ ද ශුද්‍රයෝ ද ගෘහස්ථයෝ ද ප්‍රව්‍රජිතයෝ ද දෙවයෝ ද මනුෂ්‍යයෝ ද, **ජනපදෙහි සඞ්ගතා** –අඟු රටින් ද මගද රටින් ද කලිඟු රටින් ද කසි රටින් ද කොසොල් රටින් ද වැදැරටින් ද, මල්ල රටින් ද චෙතිය රටින් ද වත්ස රටින් ද කුරුරටින් ද පඤ්චාල රටින් ද මත්ස්‍ය ජනපදයෙන් ද සූරසේන ජනපදයෙන් ද අස්සක රටින් ද අවන්ති රටින් ද යොන් රටින් ද කාම්බොජ රටින් ද, **සඞ්ගතා** යනු: එක් වූවාහු රැස්වූවාහු මුළු වූවාහු එක්රැස් වූවාහු නු යි. 'නානා ජනා ජනපදෙහි සඞ්ගතා' යනු වේ.

තව වීර වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානා– 'වීර' යනු: බුදුහු වීරයහ වීර්‍ය්‍යවත් නුයි වීරයහ ප්‍රභූවූවාහු නුයි වීරයහ විවිධගුණ වහනය කෙරෙත් නුයි වීරයහ සමර්ත්ථ සිත් ඇත්තාහු නුයි වීරයහ... විගතලොමහර්ෂ ඇත්තාහු නුයි වීරයහ.

1. මෙලොවිහි හැම පාපයන්ගෙන් වෙන් වූයේ (එහෙයින් මැ) නිරුදුක් ඉක්මසිටි, වීර්‍ය්‍යයට නිවාස වූ, ඒ ක්ෂීණාස්‍රව තෙම වීර්‍ය්‍ය ඇත්තේ වෙයි. එබඳු වූයේ ප්‍රධන්වීර්‍ය්‍ය ඇත්තේ යැ වීර යැ (නිර්විකාර බැවින්) තාදී යැ යි කියනු ලැබේ.

තව වීර වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානා – මුඹ වහන්සේ ගේ වචනය වාඞ්මාර්ගය දේශනාව අනුශාසනාව, අභිකඞ්ඛමානා– කැමැති වන්නාහු ඉස්නාහු ආස්වාද කරන්නාහු ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු රුස්නාහු අභිජල්පනය කරන්නාහු නුයි 'තව වීර වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානා' යනු වේ.

තෙසං තුවං සාධු වියාකරොහි– 'තෙසං' යනු: ඒ ක්ෂත්‍රියයන්ගේ බ්‍රාහ්මණයන්ගේ වෛශ්‍යයන් ගේ ශුද්‍රයන් ගේ ගිහියන් ගේ පැවිද්දන්ගේ දෙවියන්ගේ මිනිසුන්ගේ, **'තුවං'** යි භාග්‍යවතුන් (සඳහා) බෙණෙයි. **සාධු වියාකරොහි**– මැනැවින් වදළ මැනැව දෙසනු මැනැව පනවනු මැනැව පිහිටුවනු මැනැව විවරණ කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැවැ යි 'තෙසං තුවං සාධු වියාකරොහි' යනු වේ.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති: 'තථා' හි තෙ විදිතො තුලිතො තීරිතො විභූතො විභාවිතො එස ධම්මොති 'තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"නානා ජනා ජනපදෙහි සඞ්ගතා
තව වීර වාක්‍යං අභිකඞ්ඛමානා,
තෙසං තුවං සාධු වියාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො"ති.

12-3

ආදානතණ්හං විනයෙථ සබ්බං (භද්‍රාවුධාති භගවා)
උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි[1] මජ්ඣෙ,
යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියන්ති
තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුං.

ආදානතණ්හං විනයෙථ සබ්බන්ති: 'ආදානතණ්හා'[2] වුච්චති රූපතණ්හා -පෙ- **ආදානතණ්හාති** කිං කාරණා වුච්චති ආදානතණ්හා: තාය තණ්හාය රූපං ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණ්හන්ති පරාමසන්ති අභිනිවිසන්ති, වෙදනං- සඤ්ඤං- සඞ්ඛාරෙ- විඤ්ඤාණං- ගතිං- උපපත්තිං- පටිසන්ධිං- භවං- සංසාරං- වට්ටං- ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණ්හන්ති පරාමසන්ති අභිනිවිසන්ති තංකාරණා වුච්චති ආදානතණ්හා. විනයෙථ සබ්බන්ති: සබ්බං ආදානතණ්හං විනයෙය්‍ය පටිවිනෙය්‍ය පජහෙය්‍ය විනොදෙය්‍ය බ්‍යන්තීකරෙය්‍ය අනභාවං ගමෙය්‍යාති 'ආදානතණ්හං විනයෙථ සබ්බං. **භද්‍රාවුධා'ති භගවා** -පෙ-

උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති: 'උද්ධං' වුච්චති[3] අනාගතං, අධො වුච්චති අතීතං, තිරියං චාපි මජ්ඣෙති පච්චුප්පන්නං. උද්ධන්ති දෙවලොකො, අධොති නිරයලොකො, තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති මනුස්සලොකො. උද්ධන්ති කුසලා ධම්මා, අධොති අකුසලා ධම්මා, තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති අබ්‍යාකතා ධම්මා, උද්ධන්ති සුඛා වෙදනා, අධොති දුක්ඛා වෙදනා තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. උද්ධන්ති අරූපධාතු අධොති කාමධාතු, තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති රූපධාතු. උද්ධන්ති උද්ධං පාදතලා, අධොති අධො කෙසමත්ථකා, තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති වෙමජ්ඣෙති 'උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ.'

---

1. චාපි - සත
2. අපාදානතණ්හං -ස- ආදානතණ්හං - ම ජ සං.
3. උද්ධන්ති - ම ජ සං, උද්ධන්ති වුච්චති - සයා.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො– යම් හෙයකින් මුඹ වහන්සේ විසින් මෙල දහම එපරිද්දෙන් දන්නාලද ද තුලනය කරනලද ද තීරණය කරන ලද ද ප්‍රකට කරන ලද ද විභාවන කරන ලද ද එහෙයිනැ යි.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"නානා ජනා ජනපදෙහි –පෙ– තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො යි.

12–3

(බුදුහු මෙසේ වදාළහ: හද්‍රාවුධය,) අතීතානාගතවර්තමානයෙහි වූ හැම ආදනතෘෂ්ණාව (තෘෂ්ණොපාදනය) දුරු කරවූ, යම් හෙයෙකින් ලොවැ (අතීතරූපාදි) යම් යම් වස්තුවක් දැඩි කොට ගනිත් ද එහෙයින් මැ ස්කන්ධමාර තෙම සත්ත්වයා අනු වැ යේ.

ආදනතණ්හං විනයෙථ සබ්බං – 'ආදනතණ්හා' යි රූපතෘෂ්ණාව කියනුලැබෙයි ...**ආදන තණ්හා**– යි කවර කරුණෙකින් **'ආදනතණ්හා'**යි කියනු ලැබේ ද යත්: ඒ තෘෂ්ණායෙන් රූපය ආදනය කෙරෙති උපාදනය කෙරෙති ගනිති පරාමර්ශ කෙරෙති අභිනිවෙශ කෙරෙත්.වෙදනාව–සංඥාව–සංස්කාරයන්–විඥානය–ගතිය–උත්පත්තිය– ප්‍රතිසන්ධිය– භවය– සංසාරය වර්තය ආදනය උපාදනය ග්‍රහණය පරාමර්ශය අභිනිවෙශය කෙරෙත්. එ කරුණෙන් 'ආදනතණ්හා' යි කියනු ලැබේ. **විනයෙථ සබ්බං**– සියලු ආදනතෘෂ්ණාව හරනේ යැ වෙසෙසින් හරනේ යැ දුරු කරන්නේ යැ බැහැර කරන්නේ යැ විගතාන්ත කරන්නේ යැ අනු අභාවයට පමුණු වන්නේ නුයි 'ආදනතණ්හං විනයෙථ සබ්බං' යනු වේ. **හද්‍රාවුධා' ති භගවා...**

උද්ධං අධො තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙ– 'උද්ධං' යි අනාගතය කියනු ලැබෙයි, අධො යි අතීතය කියනු ලැබෙයි, තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙ යනු වර්තමානය යි. **උද්ධං** යනු දේවලෝක යැ, අධො යනු නිරයලෝක යැ, තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ යනු මනුෂ්‍යලෝක යි. **උද්ධං** යනු කුශලධර්මයෝ යැ, අධො යනු අකුශලධර්මයෝ යැ, **තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙ** යනු අව්‍යාකෘත ධර්මයෝ යි. **උද්ධං** යනු සුඛවෙදනා යැ, අධො යනු දුඃඛවෙදනා යැ **තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ** යනු උපෙක්ෂා වෙදනා යි. **උද්ධං** යනු අරූපධාතු යැ අධො යනු කාමධාතු යැ, **තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙ** යනු රූපධාතු යි. **උද්ධං** යනු පාදතලයෙන් උඩ යැ, අධො යනු කේශමස්තකයෙන් යට යැ, **තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙ** යනු වෙමධ්‍යයෙහි නුයි 'උද්ධං අධො තිරියඤ්චා' පි මජ්ඣෙ' යනු වේ.

යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියන්තීති: යං යං රූපගතං වෙදනාගතං සඤ්ඤාගතං සංඛාරගතං[1] විඤ්ඤාණගතං ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණ්හන්ති පරාමසන්ති අභිනිවිසන්ති. ලොකස්මින්ති: අපායලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙති 'යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියන්ති.'

තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුන්ති: තෙනෙව කම්මාභිසංඛාරවසෙන පටිසන්ධිකො ඛන්ධමාරො ධාතුමාරො ආයතනමාරො ගතිමාරො උපපත්තිමාරො පටිසන්ධිමාරො භවමාරො සංසාරමාරො වට්ටමාරො අන්වෙති අනුගච්ඡති අන්වායිකො හොති. ජන්තුන්ති සත්තං නරං මානවං පොසං පුග්ගලං ජීවං ජාගුං ජන්තුං ඉන්දගුං (හින්දගුං) මනුජන්ති තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුං.

තෙනාහ භගවා:

"ආදානතණ්හං විනයෙථ සබ්බං (භද්‍රාවුධාති භගවා)
උද්ධං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ,
යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියන්ති
තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුන්ති.

12-4

තස්මා පජානං න උපාදියෙථ
භික්ඛු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ,
ආදානසත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානො
පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තං.

තස්මා පජානං න උපාදියෙථාති: 'තස්මා'ති: තස්මා තංකාරණා තංහෙතු තංපච්චයා[2] තන්නිදානා, එතං ආදීනවං සම්පස්සමානො ආදානතණ්හායා'ති 'තස්මා.' පජානන්ති: ජානන්තො පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො.' සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති ජානන්තො පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො, 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා'ති -පෙ- 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති ජානන්තො පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො. න උපාදියෙථාති රූපං නාදියෙය්‍ය න උපාදියෙය්‍ය න ගණ්හෙය්‍ය න පරාමසෙය්‍ය නාභිනිවිසෙය්‍ය වෙදනං- සඤ්ඤං- සඞ්ඛාරෙ- විඤ්ඤාණං- ගතිං- උපපත්තිං- පටිසන්ධිං- භවං- සංසාරං- වට්ටං නාදියෙය්‍ය න උපාදියෙය්‍ය න ගණ්හෙය්‍ය න පරාමසෙය්‍ය නාභිනිවිසෙය්‍යා'ති 'තස්මා පජානං න උපාදියෙථ.'

---

1. අභිසංඛාරගතං -පං-   2. තප්පච්චයා -ච-වි-ක. ම ජ සං

යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියන්ති– යම් යම් රූපගතයක් වෙදනාගතයක් සංඥාගතයක් සංස්කාරගතයක් විඥානගතයක් ආදනය උපාදනය ග්‍රහණය පරාමර්ශනය අභිනිවෙෂය කෙරෙත් ද, ලොකස්මිං යනු: අපායලෝකයෙහි ...ආයතනලෝකයෙහි නුයි 'යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියන්ති' යනු වේ.

තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුං–එ මැ (උපාදන ප්‍රත්‍යයෙන් උපන්) කර්මාභිසංස්කාරයන්ගේ වශයෙන් ප්‍රතිසන්ධික වූ ස්කන්ධමාර ධාතුමාර ආයතනමාර ගතිමාර උපපත්තිමාර ප්‍රතිසන්ධිමාර භවමාර සංසාරමාර වෘත්තමාර තෙමේ අනු වැ යෙයි අනුගමනය කෙරෙයි අනු වැ යන්නේ වේ. ජන්තු යනු: සත්ත්ව– නර– මානව– පුරුෂ– පුද්ගල– ජීව– ජාගු– ජන්තු– ඉන්දගු – (හින්දගු) මනුජයා නුයි 'තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"ආදානතණ්හං –පෙ– තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුං" යි.

12–4

එහෙයින් ස්මෘතිමත් වූ (සංස්කාරයන් අනිත්‍යාදි වශයෙන්) දන්නා වූ මහණ තෙම මේ ප්‍රජාව මෘත්‍යුධෙයයෙහි ඇලිනැ'යි දක්මින් (රූපාදි) ආදනයෙහි ඇලුණු සියලු ලොවැ (රූපාදි) කිසිවක් නො ගන්නේ යැ'යි.

තස්මා පජානං න උපාදියෙථ– 'තස්මා' යනු: එහෙයින් එ කරුණෙන් ඒ හෙතුයෙන් ඒ ප්‍රත්‍යයෙන් ඒ නිදනයෙන් ආදනතෘෂ්ණාව පිළිබඳ වූ තෙල ආදීනවය දක්නේ නුයි 'තස්මා' යනු වේ. **පජානං** යනු දන්නේ ප්‍රකර්ෂයෙන් දන්නේ හාත්පසින් දන්නේ වෙසෙසින් දන්නේ ප්‍රතිජානනය කරන්නේ ප්‍රතිවෙධ කරනුයේ, සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි දන්නේ ප්‍රකර්ෂයෙන් දන්නේ හාත්පසින් දන්නේ වෙසෙසින් දන්නේ ප්‍රතිජානනය කරන්නේ ප්‍රතිවෙධ කරනුයේ, සියලු සංස්කාරයෝ දුඃඛහ'යි ...යම්කිසි සමුදය ධර්මයෙක් වේ නම් එ හැම නිරුද්ධ වන ස්වභාවය ඇතැ'යි දන්නේ ප්‍රකර්ෂයෙන් දන්නේ හාත්පසින් දන්නේ වෙසෙසින් දන්නේ ප්‍රතිජානනය කරන්නේ ප්‍රතිවෙධ කරනුයේ. **න උපාදියෙථ** යනු: රූපය නො ගන්නේ යැ උපාදනය නො කරන්නේ යැ ග්‍රහණය නො කරන්නේ යැ අභිනිවෙශය නො කරන්නේ යැ, වෙදනාව– සංඥාව– සංස්කාරයන්– විඥානය– ගතිය– උපප්‍රාප්තිය– ප්‍රතිසන්ධිය– භවය– සංසාරය– වර්ත්තය– ආදනය නො කරන්නේ යැ උපාදනය– ග්‍රහණය– පරාමර්ශය– අභිනිවෙශය නො කරන්නේ නුයි 'තස්මා පජානං න උපාදියෙථ' යනු වේ.

භික්ඛු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙති: භික්ඛූති පුථුජ්ජනකල්‍යාණකො වා භික්ඛු, සෙඛො වා[1] භික්ඛු. **සතොති** චතූහි කාරණෙහි සතො: කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො -පෙ- සො වුච්චති සතොති 'භික්ඛු සතො.' **කිඤ්චනන්ති:** කිඤ්චි රූපගතං වෙදනාගතං සඤ්ඤාගතං සඞ්ඛාරගතං විඤ්ඤාණගතං. **සබ්බලොකෙති:** සබ්බඅපායලොකෙ සබ්බමනුස්සලොකෙ සබ්බදෙවලොකෙ සබ්බඛන්ධලොකෙ සබ්බධාතුලොකෙ සබ්බආයතනලොකෙති 'භික්ඛුසතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ.'

ආදානසත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානොති: 'ආදානසත්තා' වුච්චන්ති යෙ රූපං ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණ්හන්ති පරාමසන්ති අභිනිවිසන්ති, වෙදනං– සඤ්ඤං– සංඛාරෙ– විඤ්ඤාණං– ගතිං– උපපත්තිං– පටිසන්ධිං– භවං– සංසාරං– වට්ටං– ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණ්හන්ති පරාමසන්ති අභිනිවිසන්ති. ඉතීති පදසන්ධි -පෙ- පදානුපුබ්බතා මෙතං ඉතීති. **පෙක්ඛමානොති** දක්ඛමානො දිස්සමානො පස්සමානො ඔලොකියමානො නිජ්ඣායමානො උපනිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛමානොති 'ආදානසත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානො'.

පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තන්ති: 'පජාති සත්තාධිවචනං' මච්චුධෙය්‍යා වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච. පජා මච්චුධෙය්‍යෙ මාරධෙය්‍යෙ මරණධෙය්‍යෙ සත්තා විසත්තා ආසත්තා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධා. යථා භිත්තිඛිලෙ වා නාගදන්තෙ වා භණ්ඩං සත්තං විසත්තං ආසත්තං ලග්ගං ලග්ගිතං පලිබුද්ධං, එවමෙවං පජා මච්චුධෙය්‍යෙ මාරධෙය්‍යෙ මරණධෙය්‍යෙ සත්තා විසත්තා ආසත්තා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධාති පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තං.'

තෙනාහ භගවා:

> "තස්මා පජානං න උපාදියෙථ
> භික්ඛු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ,
> ආදානසත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානො
> පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්ත"න්ති.

සහ ගාථා පරියොසානා -පෙ- සත්ථා මෙ භන්තෙ, භගවා සාවකොහමස්මී'ති.

භද්‍රාවුධ සුත්තනිද්දෙසො සමත්තො.

---

1. සෙඛො වා -ප-ච-වි-ක ම ජ සං

භික්ඛු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ– 'භික්ඛු' යනු: පෘථග්ජන කල්‍යාණ භික්ෂු හෝ ශෛක්ෂ භික්ෂු හෝ යැ. **සතො** යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ කයෙහි කායානුපස්සනා සිවටන් වඩමින් සිහි ඇතියේ... හේ සිහි ඇතියේ යැ යි කියනු ලැබේනුයි 'භික්ඛු සතො' යනු වේ. 'කිඤ්චනං' යනු: කිසි රූපගතයක් වෙදනාගතයක් සංඥාගතයක් සංස්කාර ගතයක් විඥානගතයක්. **'සබ්බලොකෙ'**– සියලු අපාය ලෝකයෙහි සියලු මනුෂ්‍යලෝකයෙහි සියලු දේවලෝකයෙහි සියලු ස්කන්ධලොකයෙහි සියලු ධාතුලෝකයෙහි සියලු ආයතනලෝකයෙහි නුයි 'භික්ඛු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ' යනු වේ.

ආදානසත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානො– යම් කෙනෙක් රූපය ආදානය කෙරෙත් ද උපාදානය ග්‍රහණය පරාමර්ශය අභිනිවෙශය කෙරෙත් ද, වෙදනාව– සංඥාව– සංස්කාරයන්–විඥානය– ගතිය–උපප්‍රාප්තිය– ප්‍රතිසන්ධිය– භවය– සංසාරය– වර්තය ආදානය කෙරෙත් ද, උපාදානය– ග්‍රහණය– පරාමර්ශය– අභිනිවෙශය කෙරෙත් ද ඔහු 'ආදානසත්ත' කියනු ලැබෙත්. **ඉති** යනු පද සන්ධි යැ ... පදනුපූර්වතා යැ තෙල 'ඉති' යනු. **පෙක්ඛමානො**– දක්නේ බලනුයේ අවලෝකනය කරනුයේ සිතනුයේ පුනපුනා සිතනුයේ පිරික්සනුයේ නුයි 'ආදාන සත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානො' යනු වේ.

පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තං– 'පජා' යනු: සත්ත්වයනට නමෙකි. මච්චුධෙය්‍ය යි ක්ලෙශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙත්. ප්‍රජා තොමෝ මෘත්‍යුධෙයයෙහි මාරධෙයයෙහි මරණධෙයයෙහි ඇලුණී යැ වෙසෙසින් ඇලුණී යැ භාත්පසින් ඇලුණී යැ ලග්න වූ යැ ලග්නිත වූ යැ පරිරුද්ධ වූ යැ යම්සේ භිත්ති බිලයෙකැ හෝ නාගදන්තයෙකැ හෝ භාණ්ඩයෙක් සක්ත විසක්ත ආසක්ත ලග්න ලග්නිත පරිරුද්ධ වේ ද එසෙයින් ප්‍රජ තොමෝ මෘත්‍යුධෙයයෙහි මාරධෙයයෙහි මරණධෙයයෙහි සක්ත යැ විසක්ත යැ ආසක්ත යැ ලග්න යැ ලග්නිත යැ පරිරුද්ධ නු යි 'පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

''තස්මා පජානං න උපාදියෙථ –පෙ– පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තං'' යි.

ගාථා පර්‍ය්‍යවසානය හා සමග ... වහන්ස, බුදුහු මාගේ ශාස්තෘ යැ, මම ශ්‍රාවකයෙමි'යි.

භද්‍රාවුධ සූත්‍රනිර්දේශය නිමි.

13. උදය සුත්තනිද්දෙසො

13–1

ඣායිං විරජමාසීනං (ඉච්චායස්මා උදයො)
කතකිච්චං අනාසවං,
පාරගුං සබ්බධම්මානං,
අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං
අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රෑහි
අවිජ්ජාය පභෙදනං.

ඣායිං විරජමාසීනන්ති: ඣායීති ඣායී භගවා, පඨමෙනපි ඣානෙන ඣායී, දුතියෙනපි ඣානෙන ඣායී, තතියෙනපි ඣානෙන ඣායී, චතුත්ථෙනපි ඣානෙන ඣායී, සවිතක්කසවිචාරෙනපි ඣානෙන ඣායී, අවිතක්කවිචාරමත්තෙනපි ඣානෙන ඣායී, අවිතක්කඅවිචාරෙනපි ඣානෙන ඣායී, සප්පීතිකෙනපි ඣානෙන ඣායී, නිප්පීතිකෙනපි ඣානෙන ඣායී, සාතසහගතෙනපි ඣානෙන ඣායී, උපෙක්ඛාසහගතෙනපි ඣානෙන ඣායී, සුඤ්ඤතෙනපි ඣානෙන ඣායී, අනිමිත්තෙනපි ඣානෙන ඣායී, අප්පණිහිතෙනපි ඣානෙන ඣායී, ලොකියෙනපි ඣානෙන ඣායී, ලොකුත්තරෙනපි ඣානෙන ඣායී. ඣානරතො එකත්තමනුයුත්තො සදත්ථගරුකොති ඣායී. **විරජන්ති:** රාගො රජො, දොසො රජො, මොහො රජො, කොධො රජො, උපනාහො රජො -පෙ- සබ්බ කුසලාභිසංඛාරා රජා. තෙ රජා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අරජො විරජො නිරජො රජාපගතො රජවිප්පහීනො රජවිප්පමුත්තො[1] සබ්බරජවීතිවත්තො.

1. "රාගො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති
රාගස්සෙතං අධිවචනං රජොති,
එතං රජං විප්පජහිත්ව[2] චක්ඛුමා
තස්මා ජිනො විගතරජොති වුච්චති.

2. දොසො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති
දොසස්සෙතං අධිවචනං රජොති,
එතං රජං විප්පජහිත්ව චක්ඛුමා
තස්මා ජිනො විගතරජොති වුච්චති.

---

1. විප්පමුත්තො -ප.
2. විප්පජහිත්වා -ම ජ සං.

13. උදය සූත්‍රනිර්දේශය

13–1

(ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විචාරයි:) ධ්‍යාන කරන සුලු වූ විගතරජස් ඇති වැ වැඩහුන් සිව්මඟින් කළ (සොළොස් වැදෑරුම්) කිස ඇති අනාඃශ්‍රව සියලු ධර්මයන් ගේ පරතෙර පැමිණි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා ප්‍රශ්න යෙන් අර්ථී වැ ආයෙමි, අවිද්‍යාව බිඳුනා අඤ්ඤාවිමොක්ඛ සඞ්ඛ්‍යාත ඡිවන වදළ මැනැව.

ඣායිං විරජමාසිනං— "ඣායී" යනු: බුදුහු ධ්‍යාන කරන සුල්ලහ. ප්‍රථම ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, ද්විතීය ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, තෘතීය ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, චතුර්ත්ථධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, සවිතර්ක සවිචාරධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, අවිතර්කවිචාර මාත්‍ර ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, අවිතර්ක අවිචාර ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, සප්‍රීතික ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, නිෂ්ප්‍රීතික ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, සුඛවේදනා සහගත ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, උපෙක්ෂාසහගත ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, ශූන්‍යත වූ ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, අනිමිත්ත වූ ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, අප්‍රණිහිත වූ ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, ලෞකික ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, ලොකොත්තර ධ්‍යානයෙනුදු ධ්‍යාන කෙරෙති, ධ්‍යානයෙහි ඇලුණාහු යැ එකත්වයෙහි යෙදුණාහු යැ, ස්වාර්ත්ථ සඞ්ඛ්‍යාත අර්හත්වය ගරු කරන්නාහු නුයි 'ඣායී' නම් වෙත්. **විරජං** යනු: රාගය රජසෙක, ද්වෙෂය රජසෙක, මොහය රජසෙක, ක්‍රොධය රජසෙක, බද්ධවෛරය රජසෙක ... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ රජස්හු යැ, ඒ රජස්හු භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රහාණය කරන ලද්දහු මුලුසුන් කරන ලද්දහු මුල් උදුළ තල්වත්තක් සෙයින් කරන ලද්දහු අනුඅභාවය කරන ලද්දහු ආයතිභවයෙහි නුපදනා පියවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු කෙලෙස් නැතියහ පහවූ කෙලෙස් ඇතියහ බැහැර කළ කෙලෙස් ඇතියහ කෙලෙසින් දුරු වූහ කෙලෙස් ප්‍රහීණයහ කෙලෙසින් මිදුණහ හැම කෙලෙසුන් ඉක්ම සිටියහ.

1. රාගය රජසෙකි. ධූලි වූකලි 'රජස්' යි නොද කියනු ලැබෙයි, තෙල 'රජස්' යනු රාගයට නමෙකි. යම්හෙයෙකින් පසැස් ඇති බුදුහු තෙල රාග රජස දුරු කොට සිටිසේක් ද එහෙයින් පස්මරුන් දිනූ බුදුහු 'පහවූ රාග රජස් ඇත්තාහ'යි කියනු ලැබෙති.

2. ද්වෙෂය රජසෙකි. ධූලි වූකලි 'රජස්' යි නොද කියනු ලැබෙයි, තෙල 'රජස්' යනු ද්වේෂයට නමෙකි. යම්හෙයෙකින් පසැස් ඇති බුදුහු තෙල ද්වෙෂරජස දුරු කොට සිටීසේක් ද එහෙයින් පස්මරුන් දිනූ බුදුහු 'පහවූ ද්වේෂ රජස් ඇත්තාහ'යි කියනු ලැබෙති.

3. මොහො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති
මොහස්සෙතං අධිවචනං රජොති,
එතං රජං විප්පජහිත්වා චක්ඛුමා
තස්මා ජිනො විගතරජොති වුච්චති''ති.

විරජං.

ආසීනන්ති: නිසින්නො භගවා පාසාණකෙ චෙතියෙති[1] ආසීනො.

4. ''නගස්ස පස්සෙ ආසීනං මුනිං දුක්ඛස්ස පාරගුං,
සාවකා පයිරුපාසන්ති තෙවිජ්ජා මච්චුහායිනො''ති.

එවම්පි භගවා ආසීනො, අථවා භගවා සබ්බොස්සුක්කපටිප්පස්සද්ධත්තා ආසීනො, වුත්ථවාසො චිණ්ණචරණො -පෙ- ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්භවො''ති එවම්පි භගවා ආසීනොති ඣායිං විරජමාසීනං ඉච්චායස්මා උදයො -පෙ-

කතකිච්චං අනාසවන්ති: බුද්ධස්ස භගවතො කිච්චාකිච්චං කරණීයාකරණීයං පහීනං උච්ඡින්නමූලං තාලාවත්ථුකතං අනභාවකතං[2] ආයතිං අනුප්පාදධම්මං, තස්මා බුද්ධො කතකිච්චො.

5. ''යස්ස ච විසතා[3] නත්ථි ඡින්නසොතස්ස භික්ඛුනො,
කිච්චාකිච්චපහීනස්ස[4] පරිළාහො න විජ්ජතී''ති

කතකිච්චං අනාසවන්ති: 'ආසවා'ති චත්තාරො ආසවා: කාමාසවො භවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො. තෙ ආසවා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා තස්මා බුද්ධො අනාසවොති 'කතකිච්චං අනාසවං.'

පාරගුං සබ්බධම්මානන්ති: භගවා[5] අභිඤ්ඤාපාරගූ, පරිඤ්ඤාපාරගූ පහානපාරගූ[6], භාවනාපාරගූ[7], සච්ඡිකිරියාපාරගූ[8], සමාපත්තිපාරගූ, අභිඤ්ඤාපාරගූ, සබ්බධම්මානං, පරිඤ්ඤාපාරගූ සබ්බදුක්ඛානං, පහානපාරගූ[6] සබ්බකිලෙසානං, භාවනාපාරගූ චතුන්නං මග්ගානං, සච්ඡිකිරියාපාරගූ[8] නිරොධස්ස,

1. චෙතියෙ ආසීනො—ච-වි-ක.
2. අනභාවංගතං —ච—වි-ක.
අනභාවංකතං —ම ඡ සං.
3. පරිපතා —ස්‍යා.
4. කිච්චා කිච්චං පහීනස්ස —ස්‍යා.
5. භගවා සබ්බ ධම්මානං —ම ඡ සං, ස්‍යා.
6. පහානාය පාරගූ —ප.
7. භාවනාය පාරගූ —වි.
8. සච්ඡිකිරියාය පාරගූ —වි.

3. මෝහය රජසෙකි, ධූලි වූකලි 'රජස්' යි නොද කියනු ලැබෙයි, තෙල 'රජස්' යනු මොහයට නමෙකි. යම්හෙයෙකින් පසැස් ඇති බුදුහු තෙල මොහරජස දුරු කොට සිටිසේක් ද එහෙයින් පස්මරුන් දිනූ බුදුහු 'පහවූ මෝහරජස් ඇත්තාහ'යි කියනු ලැබෙත් නුයි .

'විරජං' යනු වේ.

ආසීනං යනු: බුදුහු පහණ සෑයෙහි වැඩහුන්නාහු නුයි ''ආසීන'' වූහ.

4. පර්වතපාර්ශ්වයෙහි වැඩහුන් වෘත්තදුඃඛයාගේ පරතෙරට ගිය ඕහු ත්‍රිවිද්‍යා ඇති පස්මරුන් දුරු කළ ශ්‍රාවකයෝ ඇසුරු කෙරෙත් නුයි,

මෙසේත් බුදුහු 'ආසීන' වූහ. නොහොත් බුදුහු සියලු ක්ලේශෞත්සුක යන් දුරු ලූ හෙයින් ''ආසීනයහ. වැස නිමවූ ආර්‍යවාස ඇත්තාහු පරිචිත වූ චරණධර්ම ඇත්තාහ ... ඒ භාග්‍යවත්හට පුනර්භව සඞ්ඛ්‍යාත වූ ජාතිමරණ සංසාරය නැත් නුයි මෙසේත් බුහුදු 'ආසීන' වූවාහු නුයි ''ඣායිං විරජමාසීනං'' යනු වේ. මෙසෙයින් ආයුෂ්මත් උදය...

කතකිච්චං අනාසවං යනු: භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් කෘත්‍යාකෘත්‍යය කටයුතු නො කටයුතු ප්‍රහීණ යැ, උපුන්මුල් ඇත්තේ යැ, මුල් උදුළ තාල වස්තුවක් මෙන් කරන ලද, අනු අභාවය කරන ලද, මත්තෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්තේ යි එහෙයින් බුදුහු කෘතකෘත්‍යයහ.

5. සිදුනාලද තෘෂ්ණාස්‍රොතස් ඇති යම් මහණක්හට රූපාදියෙහි පැතුරුණු තෘෂ්ණා නැද්ද, කෘත්‍යාකෘත්‍ය ප්‍රහීණ කළ ඒ මහණහට (ක්ලෙශ) පරිදහයෙක් නැතැ'යි.

කතකිච්චං අනාසවං– 'අනාසවා' යනු: ආස්‍රව සතරෙකි: කාමාස්‍රව යැ භවාස්‍රව යැ දෘෂ්ට්‍යාස්‍රව යැ අවිද්‍යාස්‍රව යි. ඒ ආස්‍රවයෝ භාග්‍යවත් බුදුනට ප්‍රහීණයෝ යැ උපුන් මුල් ඇත්තාහු යැ (මුල් උදුළ) තාලවාස්තුවක් මෙන් කරන ලද්දාහු යැ අනු අභාවය කරන ලද්දාහු යැ මත්තෙහි නූපදනා ස්වභාව ඇත්තාහු යැ. එහෙයින් බුදුහු අනාස්‍රව වූවාහු නු යි 'කතකිච්චං අනාසවං' යනු වේ.

පාරගුං සබ්බධම්මානං– බුදුහු අභිඥායෙන් පාරයට ගියහ, පරිඥා පාරයට ගියහ, ප්‍රහාණපාරයට ගියහ, භාවනාපාරයට ගියහ, සච්ඡිකිරියා පාරයට ගියහ, සමාපත්තිපාරයට ගියහ, සියලු (පඤ්චස්කන්ධාදි) ධර්ම යන්ගේ අභිඥා සඞ්ඛ්‍යාත ඥාන පරිඥායෙන් නිර්වාණපාරයට ගියහ, සියලු (ජාත්‍යාදි) දුඃඛයන් ගේ තීරණ පරිඥායෙන් පාරයට ගියහ, සියලු (කාය දුශ්චරිතාදි) ක්ලේශයන්ගේ ප්‍රහාණ පරිඥායෙන් පාරයට ගියහ, ස්‍රොතාපත්‍යාදි සතර මාර්ගයන්ගේ භාවනායෙන් පාරයට ගියහ, ඵලනිර්වාණ වශයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් නිර්වාණයාගේ පාරයට ගියහ

සමාපත්තිපාරගූ සබ්බසමාපත්තීනං, සො වසිප්පත්තො පාරමිප්පත්තො අරියස්මිං සීලස්මිං වසිප්පත්තො පාරමිප්පත්තො අරියස්මිං සමාධිස්මිං වසිප්පත්තො පාරමිප්පත්තො අරියාය පඤ්ඤාය, වසිප්පත්තො පාරමිප්පත්තො අරියාය විමුත්තියා. සො පාරගතො පාරමිප්පත්තො අන්තගතො අන්තප්පත්තො, කොටිගතො කොටිප්පත්තො, පරියන්තගතො පරියන්තප්පත්තො, වොසානගතො වොසානප්පත්තො, තාණගතො තාණප්පත්තො, ලෙනගතො ලෙනප්පත්තො, සරණගතො සරණප්පත්තො, අභයගතො අභයප්පත්තො, අච්චුතගතො[1] අච්චුතප්පත්තො, අමතගතො අමතප්පත්තො, නිබ්බානගතො නිබ්බානප්පත්තො. සො වුට්ඨවාසො -පෙ- නත්ථි තස්ස පුනබ්භවොති 'පාරගුං සබ්බධම්මානං'.

අත්ථි පඤ්හෙන ආගමන්ති: පඤ්හෙන අත්ථිකාම්හ[2] ආගතා, පඤ්හං පුච්ඡිතුකාමම්හ ආගතා[3]. පඤ්හං සොතුකාමා ආගතම්හාති 'එවම්පි 'අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං' අථවා පඤ්හත්ථිකානං පඤ්හං පුච්ඡිතුකාමානං පඤ්හං සොතුකාමානං. ආගමනං අභික්කමනං[4] උපසඞ්කමනං පයිරුපාසනං අත්ථි, එවම්පි අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං, අථවා පඤ්හාගමො තුය්හං අත්ථි, ත්වම්පි පහු, ත්වමසි අලමත්තො මයා පුච්ඡිතං කථෙතුං විස්සජ්ජෙතුං, වහස්සෙතං භාරන්ති එවම්පි 'අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං'.

අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රෑහී ති:''අඤ්ඤා විමොක්ඛො' වුච්චති අරහත්තවිමොක්ඛො, අරහත්තවිමොක්ඛං පබ්‍රෑහි ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති 'අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රෑහි'

අවිජ්ජාය පභෙදනන්ති අවිජ්ජාය භෙදනං පභෙදනං පහානං වූපසමො[5] පටිනිස්සග්ගො[6] පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති 'අවිජ්ජාය පභෙදනං'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

ඣායිං විරජමාසීනං (ඉච්චායස්මා උදයො)
කතකිච්චං අනාසවං,
පාරගුං සබ්බධම්මානං
අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං
අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රෑහි
අවිජ්ජාය පභෙදන''න්ති

1. අච්චුතිගතො -ස.
2. අත්ථිකො ආගතොම්හි -ම ජ සං.
3. ආගතො -ම ජ සං.
4. අභික්කමනං -ච-වි-ක.
5. වූපසමං -ම ජ සං.
6. පටිනිස්සට්ඨං-පන-පටිනිස්සග්ගං -ම ජ සං.

සියලු රූපා රූප සමාපත්තීන්ගේ සමාපත්තියෙන් පාරයට ගියහ. ඒ බුදුහු ආර්‍යශීලයෙහි වශීභාවයට අවසානයට පැමිණියහ, ආර්‍යසමාධියෙහි වශීභාවයට පරතෙරට පැමිණියහ, ආර්‍යප්‍රඥායෙහි වශීභාවයට පරතෙරට පැමිණියහ, ආර්‍යවිමුක්තියෙහි වශීභාවයට පරතෙරට පැමිණියහ. ඒ බුදුහු මාර්ගයෙන් පරතෙරට ගියහ, ඵලයෙන් පරතෙරට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන් සංස්කාර ලොකයෙහි) අන්තයට ගියහ, (ඵලයෙන්) අන්තයට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන් සංස්කාරයන් ගේ) කෙළවරට ගියහ, (ඵලයෙන්) කෙළවරට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන් ආයතනාදි ලොකයෙහි) පර්‍යන්තයට ගියහ, (ඵලයෙන්) පර්‍යන්තයට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන්) අවසානයට ගියහ, (ඵලයෙන්) අවසානයට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන්) ත්‍රාණයට ගියහ, (ඵලයෙන්) ත්‍රාණ ප්‍රාප්තයහ. (මාර්ගයෙන්) ලෙනයට ගියහ, (ඵලයෙන්) ලෙනප්‍රාප්තයහ. සරණයට ගියහ, සරණ ප්‍රාප්තයහ. අභයට ගියහ අභයප්‍රාප්තයහ. අච්‍යුතයට ගියහ, අච්‍යුතයට පැමිණියහ. අමෘතයට ගියහ, අමෘතයට පැමිණියහ. නිර්වාණයට ගියහ, නිර්වාණප්‍රාප්තයහ. ඒ බුදුහු (දශවිධ ආර්‍යවාසය) වැස නිමවූහ ...ඒ සර්වඥයන්ට පුනර්භවයෙක් නැත් නුයි 'පාරගුං සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං යනු: ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇති වැ ආම්හ, පැන පුළුවුස්නා කැමැති වැ ආම්හ, ප්‍රශ්න අසනු කැමැති වැ ආම්හ' යි මෙසේත් 'අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං' යනු වේ. නොහොත් ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇතියන් ගේ පැන පුළුවුස්නා කැමැතියන් ගේ ප්‍රශ්න අසනු කැමැතියන්ගේ ඊමෙක් පෙරට ඊමෙක් එළැඹීමෙක් පර්‍යුපාසනයෙක් ඇත් නුයි මෙසේත් 'අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං' යනු වේ. නොහොත් මුඹ වහන්සේට ප්‍රශ්නාගමයෙක් ඇති, මුඹ වහන්සේ වැළිත් ප්‍රභූ වූවහූ යැ මා විසින් පුළුවුස්නා ලද්ද කියන්නට විසඳන්නට මුඹ වහන්සේ සමර්ථය වූ යැ, තෙල භාරය උසුලනු මැනැවැ යි මෙසේ ත් 'අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං' යනු වේ.

අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රෑහි– 'අඤ්ඤාවිමොක්ඛ' යි අර්හත්ඵල විමොක්ෂය කියනු ලැබෙයි, අර්හත් ඵල විමොක්ෂය වදළ මැනැව කිව මැනැව දෙසනු මැනැව පනවනු මැනැව විවරණය කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රෑහි' යනු වේ.

අවිජ්ජාය පභෙදනං– අවිද්‍යාව බිඳීම ප්‍රකර්ෂයෙන් බිඳීම ප්‍රහාණය ව්‍යුපශමය දුරලීම සන්හිඳුවීම අමාමහනිවන නුයි 'අවිජ්ජාය පභෙදනං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

''ඣායිං විරජමාසීනං – පෙ– අවිජ්ජාය පභෙදනං'' යි.

13–2

පහානං කාමච්ඡන්දානං (උදයාති භගවා)
දොමනස්සාන චූභයං,
ථිනස්ස ච[1] පනූදනං
කුක්කුච්චානං නිවාරණං.

පහානං කාමච්ඡන්දානන්ති: 'ඡන්දෝ'ති "යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො කාමරාගො කාමනන්දි කාමතණ්හා කාමසිනෙහො කාමපිපාසා කාමපරිළාහො කාමමුච්ඡා කාමජ්ඣොසානං කාමොඝො කාමයොගො කාමූපාදානං කාමච්ඡන්දනීවරණං." පහානං කාමච්ඡන්දානන්ති: කාමච්ඡන්දානං පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති 'පහානං කාමච්ඡන්දානං'. උදයාති භගවාති –පෙ–

දොමනස්සානචූභයන්ති: දොමනස්ස'න්ති[2] "යං චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසම්ඵස්සජං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං, චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා වෙදනා. දොමනස්සාන චූභයන්ති: කාමච්ඡන්දස්ස ච දොමනස්සස්ස ච උභින්නං පහානං වූපසමො පටිනිස්සග්ගො පටිප්පස්සද්ධි අමතං නිබ්බානන්ති 'දොමනස්සානචූභයං.'

ථිනස්ස ච පනූදනන්ති: 'ථින'න්ති 'යා චිත්තස්ස අකල්ලතා[3] අකම්මඤ්ඤතා ඔලීයනා සල්ලීයනා ලීනං ලීයනා ලීයිතත්තං ථිනං ථීයනා ථීයිතත්තං චිත්තස්ස." ථිනස්ස ච පනූදනන්ති: ථිනස්ස ච පනූදනං පහානං වූපසමො[4] පටිනිස්සග්ගො පටිප්පස්සද්ධි අමතං නිබ්බානන්ති ථිනස්ස ච පනූදනං.'

කුක්කුච්චානං නිවාරණන්ති: 'කුක්කුච්ච'න්ති: හත්ථකුක්කුච්චම්පි කුක්කුච්චං පාදකුක්කුච්චම්පි කුක්කුච්චං, හත්ථපාදකුක්කුච්චම්පි කුක්කුච්චං. අකප්පියෙ කප්පියසඤ්ඤිතා, කප්පියෙ අකප්පියසඤ්ඤිතා, අවජ්ජෙ වජ්ජසඤ්ඤිතා වජ්ජෙ අවජ්ජසඤ්ඤිතා. "යං එවරූපං කුක්කුච්චං කුක්කුච්චායනා කුක්කුච්චායිතත්තං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො. ඉදං වුච්චති කුක්කුච්චං'.

---

1. ථිනස්ස –ම ජ සං
2. දොමනස්සානි –ම ජ සං, ස්‍යා.
3. අකල්‍යතා –ප –ච–වි–ක, ම ජ සං.
4. වූපසමං –ම ජ සං.

13-2

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: උදය,) කාමච්ඡන්දයන් ගේ ද දෞර්මනස්‍යයන්ගේ ද යන දෙදෙනාගේ ප්‍රහාණය ද ථිනමිද්ධයා ගේ දුරලීම ද කෞකෘත්‍යයාගේ වැළැක්ම ද ඇති.

පහානං කාමච්ඡන්දානං– 'ඡන්දෙ' යනු: වස්තුකාමයෙහි යම් කාමච්ඡන්දයෙක් කාමරාගයෙක් කාමනන්දියෙක් කාමතෘෂ්ණායෙක් කාමස්නෙහයෙක් කාමපිපාසායෙක් කාමපරිදාහයෙක් කාමමූර්ඡායෙක් කාමයන්හි බැස ගැනීමෙක් කාමඔඝයෙක් කාම යොගයෙක් කාම උපාදානයෙක් කාමච්ඡන්ද නිවරණයෙක් වේ ද එය යි. **පහානං කාමච්ඡන්දානං**– කාමච්ඡන්දයන්ගේ ප්‍රහාණය සන්හිඳීම දුරලීම ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධිය අමාමහනිවන නුයි 'පහානං කාමච්ඡන්දානං' යනු වේ. **උදයාති භගවා...**

දොමනස්සානඤ්චූභයං – 'දොමනස්සං' යනු: චෛතසික වූ යම් අමධුර බවෙක් චෛතසික දුකෙක් චිත්තසංස්පර්ශයෙන් උපන් අමධුර වූ දුඃඛ වෙදනායෙක් වේද, චිත්තසංස්පර්ශයෙන් උපන් අමධුර වූ දුඃඛවෙදයිතයෙක් වේ ද, චිත්තසංස්පර්ශයෙන් උපන් අසාත වූ දුඃඛවෙදනායෙක් වේ ද එය යි. **දොමනස්සානඤ්චූභයං**– කාමච්ඡන්දයාගේ ද දෞර්මනස්‍යයා ගේ ද යන දෙදෙනාගේ ප්‍රහාණය සන්හිඳීම දුරලීම ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධිය අමාමහනිවන නුයි 'දොමනස්සානඤ්චූභයං'' යනු වේ.

ථිනස්ස ච පනූදනං– 'ථිනං' යනු: චිත්තයාගේ යම් ගිලන්බවෙක් අකර්මණ්‍යබවෙක් එලෙන අයුරෙක් හැකිළීමෙක් වෙසෙසින් එලෙන අයුරෙක් හැකිළීමෙක් හැකිළෙන අයුරෙක් හැකිළෙන බවෙක් චිත්තයාගේ නො පැතිරීමෙක් නො පැතිරෙන අයුරෙක් වේ ද එය යි. **ථිනස්ස ච පනූදනං** – ථිනයාගේ ද බැහැර කිරීම ප්‍රහාණය ව්‍යුපශමය දුරලීම ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධිය අමෘත සඞ්ඛ්‍යාත නිර්වාණය නුයි ''ථිනස්ස ච පනූදනං'' යනු වේ.

කුක්කුච්චානං නිවාරණං – 'කුක්කුච්ච' නම්: අත්කුකුස ද කුකුස් යැ, පාකුකුස ද කුකුස්යැ, අත්පා කුකුසද කුකුස්යැ, අකැපයෙහි කැප සංඥා ඇති බව යැ, කැපයෙහි අකැප සංඥා ඇති බව යැ, අවද්‍යයෙහි වද්‍යසංඥා ඇති බව යැ, වද්‍යයෙහි අවද්‍යසංඥා ඇති බව යැ, මෙබඳු වූ යම් කුකුසක් කුකුස් අයුරෙක් කුකුසට පැමිණිබවෙක් චිත්තයාගේ විපිළිසරයෙක් මනොවිලෙඛයෙක් වේ නම් මේ කුකුසැ යි කියනු ලැබේ.

අපි ච ද්වීහි කාරණෙහි උප්පජ්ජති කුක්කුච්චං: චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො, කතත්තා ච අකතත්තා ච[1]. කථං කතත්තා ච අකතත්තා ච උප්පජ්ජති කුක්කුච්චං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො: 'කතං මෙ කායදුච්චරිතං අකතං මෙ කායසුචරිත'න්ති උප්පජ්ජති කුක්කුච්චං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො' කතං මෙ වචීදුච්චරිතං අකතං මෙ වචීසුචරිතන්ති -පෙ- කතං මෙ මනොදුච්චරිතං අකතං මෙ මනොසුචරිත'න්ති -පෙ- කතො මෙ පාණාතිපාතො අකතා මෙ පාණාතිපාතා වෙරමණීති -පෙ- කතං මෙ අදින්නාදානං අකතා මෙ අදින්නාදානා වෙරමණීති -පෙ- කතො මෙ කාමෙසු මිච්ඡාචාරො අකතා මෙ කාමෙසු මිච්ඡාචාරා වෙරමණීති -පෙ- කතො මෙ මුසාවාදො අකතා මෙ මුසාවාදා වෙරමණීති -පෙ- කතා මෙ පිසුනාවාචා අකතා මෙ පිසුනාය වාචාය වෙරමණීති -පෙ- කතා මෙ ඵරුසාවාචා අකතා මෙ ඵරුසාය වාචාය වෙරමණීති -පෙ- කතො මෙ සම්ඵප්පලාපො අකතා මෙ සම්ඵප්පලාපා වෙරමණීති -පෙ- කතා මෙ අභිජ්ඣා අකතා මෙ අනභිජ්ඣාති -පෙ- කතො මෙ ව්‍යාපාදො අකතො මෙ අබ්‍යාපාදොති -පෙ- කතා මෙ මිච්ඡාදිට්ඨි අකතා මෙ සම්මාදිට්ඨීති උප්පජ්ජති කුක්කුච්චං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො. එවං කතත්තා ච අකතත්තා ච උප්පජ්ජති කුක්කුච්චං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො.

අථවා 'සීලෙසුම්හි න පරිපූරකාරී'ති[2] උප්පජ්ජති කුක්කුච්චං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො. 'ඉන්ද්‍රියෙසුම්හි අගුත්තද්වාරො'ති- භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුම්හීති- ජාගරියං අනනුයුත්තොම්හීති- න සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතොම්හීති- අභාවිතා මෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානාති- අභාවිතා මෙ චත්තාරො සම්මප්පධානාති- අභාවිතා මෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදාති- අභාවිතානි මෙ පඤ්චින්ද්‍රියානීති- අභාවිතානි මෙ පඤ්චබලානීති- අභාවිතා මෙ සත්ත බොජ්ඣඞ්ගාති- අභාවිතො මෙ අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගොති- දුක්ඛං මෙ අපරිඤ්ඤාතන්ති- සමුදයො මෙ අප්පහීනොති- මග්ගො මෙ අභාවිතොති- නිරොධො මෙ අසච්ඡිකතොති උප්පජ්ජති කුක්කුච්චං චෙතසො විප්පටිසාරො මනොවිලෙඛො. කුක්කුච්චානං නිවාරණන්ති: කුක්කුච්චානං ආවරණං නීවරණං පහානං වූපසමො[3] පටිනිස්සග්ගො පටිප්පස්සද්ධි[4] අමතං නිබ්බානන්ති කුක්කුච්චානං නිවාරණං.

තෙනාහ භගවා:

"පහානං කාමච්ඡන්දානං (උදයාති භගවා...)
දොමනස්සාන චූභයං,
ථිනස්ස ච පනූදනං
කුක්කුච්චානං නිවාරණ"න්ති.

---

1. කටත්තාච අකටත්තාච -පත
2. අපරිපූරකාරිති -ම ජ සං.
3. උපසමං වූපසමං -ම ජ සං.
4. පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං -ම ජ සං.

තවද දෙ කරුණෙකින් කුකුස චිත්තයාගේ විපිළිසර මනොවිලේඛය උපදී: කළ බැවින් ද නො කළ බැවින් ද යි කිසෙයින් කළ බැවින් ද නො කළ බැවින් ද කුකුස සිත්හි විපිළිසර මනොවිලෙඛය උපදී ද යත්: 'මා විසින් කායදුශ්චරිතය කරන ලද, මා විසින් කායසුචරිතය නොකරන ලද 'යි කුකුස චිත්තවිප්පටිසාරය මනොවිලෙඛය උපදී. 'මා විසින් වාග්දුශ්චරිතය කරන ලද මා විසින් වාක්සුචරිතය නො කරනලද'යි කෞකෘත්‍යය චිත්තවිප්‍රතිසාරය මනොවිලෙඛය උපදී. 'මා විසින් මනොදුශ්චරිතය කරන ලද මා විසින් මනස්සුචරිතය නො කරනලද'යි... 'මා විසින් ප්‍රාණවධ කරන ලද, මා විසින් ප්‍රාණඝාත විරමණය නො කරන ලද'යි කුකුස ... මනොවිලෙඛය උපදී. 'මා විසින් අදත්තාදනය කරන ලද-මා විසින් කාමමිථ්‍යාචාරය කරන ලද-මා විසින් මෘෂාවාද කියන ලද– මා විසින් පිසුණුබස් කියන ලද – මා විසින් පරොස්බස් කියන ලද– මා විසින් හිස්බස් කියන ලද– මා විසින් අභිධ්‍යා කරන ලද–මා විසින් ව්‍යාපාද කරන ලද- මා විසින් මිථ්‍යාදෘෂ්ටි ගන්නා ලද, මා විසින් සම්‍යග්දෘෂ්ටි නො ගන්නාලද'යි කෞකෘත්‍යය චිත්තවිප්‍රතිසාරය මනොවිලෙඛය උපදියි. මෙසෙයින් කෘත හෙයින් ද අකෘත හෙයින් ද කෞකෘත්‍යය චිත්තවිප්‍රතිසාරය මනොවිලෙඛය උපදී.

නොහොත් 'ප්‍රාතිමොක්ෂශීලයෙහි පරිපූරකාරී නො වූයෙමි' කෞකෘත්‍යය චිත්තවිප්‍රතිසාරය මනොවිලෙඛය උපදියි, ඉන්ද්‍රියයන්හි අගොපිතද්වාර ඇත්තෙම වූයෙමි ... භෝජනයෙහි අමාත්‍රඥයෙම් විමි... නිදි දුරු කිරීමෙහි නො යෙදුණෙම් වීමි ... ස්මෘතිසම්ප්‍රජන්‍යයෙන් යුක්තයෙම් නො වූයෙමි... මා විසින් සතර සතිපට්ඨානයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් සතර සම්‍යක්ප්‍රධානයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් සතර ඍද්ධිපාදයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් පඤ්චබලයෝ නො වඩනලදහ යි... මා විසින් සප්තබොධ්‍යඞ්ගයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය නො වඩන ලද ... යි මා විසින් දුඃඛසත්‍යය අපරිඥාත යැ යි... මා විසින් සමුදය අප්‍රහීණ යැ යි ... මා විසින් මාර්ගය නොවඩන ලදයි... මා විසින් නිරොධය ප්‍රත්‍යක්ෂ නො කරන ලද යි කෞකෘත්‍යය චිත්තයාගේ විප්‍රතිසාරය මනොවිලෙඛය උපදී. කුක්කුච්චානං නිවාරණං යනු: කෞකෘත්‍යයන්ගේ ඇවිරිම වැළකිම ප්‍රහාණය සන්හිඳීම දුරලීම නො පැවැත්ම අමෘත සඞ්ඛ්‍යාත වූ නිර්වාණය නුයි 'කුක්කුච්චානං නිවාරණං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"පහානං කාමච්ඡන්දනං –පෙ– කුක්කුච්චානං නිවාරණං" යි.

13-3

උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධං
ධම්මතක්කපුරෙජවං,
අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූමි[1]
අවිජ්ජාය පභෙදනං.

උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධන්ති: 'උපෙක්ඛා'ති යා චතුත්ථෙ ඣානෙ[2] උපෙක්ඛා උපෙක්ඛනා අජ්ඣුපෙක්ඛනා චිත්තසමථො[3] චිත්තප්පස්සද්ධතා[4] මජ්ඣත්තතා චිත්තස්ස. සතීති: "යා චතුත්ථෙ ඣානෙ උපෙක්ඛං ආරබ්භ සති අනුස්සති -පෙ- සම්මාසති". උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධන්ති: චතුත්ථෙ ඣානෙ උපෙක්ඛා ච සති ච සුද්ධා හොන්ති විසුද්ධා සංසුද්ධා පරිසුද්ධා පරියොදාතා අනඞ්ගණා විගතූපක්කිලෙසා මුදුභූතා කම්මනියා ඨිතා ආනෙඤ්ජප්පත්තාති 'උපෙක්ඛාසති සංසුද්ධං'.

ධම්මතක්කපුරෙජවන්ති: 'ධම්මතක්කො' වුච්චති සම්මාසඞ්කප්පො, සො ආදිතො හොති, පුරතො හොති, පුබ්බඞ්ගමො හොති, අඤ්ඤාවිමොක්ඛස්සාති එවම්පි 'ධම්මතක්කපුරෙජවං'. අථවා 'ධම්මතක්කො' වුච්චති සම්මාදිට්ඨි, සා ආදිතො හොති, පුරතො හොති, පුබ්බඞ්ගමා[5] හොති, අඤ්ඤාවිමොක්ඛස්සාති එවම්පි 'ධම්මතක්කපුරෙජවං'. අථවා 'ධම්මතක්කො වුච්චති චතුන්නං මග්ගානං පුබ්බභාගවිපස්සනා[6]' සා ආදිතො හොති, පුරතො හොති, පුබ්බඞ්ගමා හොති අඤ්ඤාවිමොක්ඛස්සාති එවම්පි 'ධම්මතක්කපුරෙජවං'.

අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූමීති: 'අඤ්ඤාවිමොක්ඛො' වුච්චති අරහත්තවිමොක්ඛො, අරහත්තවිමොක්ඛං පබ්‍රූමි, ආචික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විභජාමි උත්තානීකරොමි පකාසෙමීති 'අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූමි'.

අවිජ්ජාය පභෙදනන්ති: 'අවිජ්ජා'ති "දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං -පෙ- අවිජ්ජා මොහො අකුසලමූලං." අවිජ්ජාය පභෙදනන්ති[7]: අවිජ්ජා පභෙදනං පහානං වූපසමො පටිනිස්සග්ගො පටිප්පස්සද්ධි අමතං නිබ්බානන්ති 'අවිජ්ජාය පභෙදනං'.

තෙනාහ භගවා:

"උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධං
ධම්මතක්කපුරෙජවං,
අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රූමි
අවිජ්ජාය පභෙදනන්ති."

---

1. සංබ්‍රූමි -ස්‍යා.
2. චතුත්ථජ්ඣානෙ -ස.
3. චිත්තස්ස සමථො -ච,වි,ක, චිත්තසමථො -ම ජ සං.
4. චිත්තප්පසාදතා -ස්‍යා. චිත්තප්පසද්ධතා -ම ජ සං. චිත්තප්පසට්ඨතා-සං
5. පුබ්බඞ්ගමො -ම ජ සං.
6. විපස්සනා ආදිතො හොති -ප.
7. පභෙදනන්ති -ච-වි-ක, ම ජ සං

13–3

චතුර්ථධ්‍යානොපෙක්ෂා ස්මෘති දෙකින් සංශුද්ධිය ඇති ධර්මතර්ක සඞ්ඛ්‍යාත සම්‍යක් සංකල්පය පෙරටු කොට ඇති අර්හත් ඵලවිමොක්ෂය අවිද්‍යාවගේ බිඳීම යැ යි ප්‍රකාශ කරමි.

උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධං– 'උපෙක්ඛා' යනු: චතුර්ත්ථධ්‍යානයෙහි යම් උපෙක්ෂාවක් උපෙක්ෂා කරන අයුරෙක් අධ්‍යුපෙක්ෂණයෙක් චිත්තයාගේ අනූනාධික බවෙක් චිත්තයාගේ මැදහත් බවෙක් වේ ද එය යි. **සති** යනු: චතුර්ථධ්‍යානයෙහි උපෙක්ෂාව අරභයා (උපන්) යම් ස්මෘතියක් අනුස්මෘතියක් ... සම්‍යක් ස්මෘතියක් වේ ද එය යි. **උපෙක්ඛා සතිසංසුද්ධං** – චතුර්ථධ්‍යානයෙහි උපෙක්ෂාව ද ස්මෘතිය ද ශුද්ධ වූවාහු විශුද්ධ වූවාහු වෙසෙසින් ශුද්ධ වූවාහු හාත්පසින් ශුද්ධ වූවාහු ප්‍රභාස්වර වූවාහු නිර්දොෂ වූවාහු උපක්ලෙශ රහිත වූවාහු මෘදු වූවාහු කර්මක්ෂම වූවාහු ස්ථිත වූවාහු නිශ්චල බවට පැමිණියාහු වෙත් නුයි 'උපෙක්ඛා සතිසංසුද්ධං' යනු වේ.

ධම්මතක්කපුරෙජවං – 'ධම්මතක්ක' යි සම්‍යක් සංකල්පය කියනු ලැබෙයි. ඒ අඤ්ඤාවිමොක්ඛය (රහත් මඟ) ට ආදියෙහි වෙයි පෙරටුයෙහි වෙයි පෙරදැරි වේ නු යි මෙසේත් 'ධම්මතක්කපුරෙජවං' යනු වේ. නොහොත් 'ධම්මතක්ක' යි සම්‍යග්දෘෂ්ටිය කියනු ලැබෙයි. ඕ අඤ්ඤාවිමොක්ඛයට ආදියෙහි වෙයි, පෙරටුයෙහි වෙයි, පූර්වඞ්ගම වේනුයි මෙසේත් 'ධම්මතක්කපුරෙජවං'' යනු වේ. නොහොත් 'ධම්මතක්ක' යි සතර මාර්ගයන්ගේ පූර්වභාගවිදර්ශනාව කියනු ලැබෙයි. ඕ අඤ්ඤාවිමොක්ඛයට ආදියෙහි වෙයි, පෙරටුයෙහි වෙයි, පූර්වඞ්ගම වේ නුයි මෙසේත් 'ධම්මතක්කපුරෙජවං' යනු වේ.

අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රෑමි– 'අඤ්ඤාවිමොක්ඛ' යි අර්හත්ව විමොක්ෂ (රහත්මඟ) කියනු ලැබෙයි. රහත් මඟ කියමි දක්වමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවරණ කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි ප්‍රකට කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පබ්‍රෑමි' යනු වේ.

අවිජ්ජාය පභෙදනං– 'අවිජ්ජා' යනු: දුක නො දැනීම ...අවිද්‍යාව මෝහ අකුශලමූලය යි. **අවිජ්ජාය පභෙදනං** යනු: අවිද්‍යාව බිඳීම ප්‍රහාණය සන්හිඳීම දුරැලීම නො පැවැත්ම අමාමහනිවන නු යි 'අවිජ්ජාය පභෙදනං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

''උපෙක්ඛාසති සංසුද්ධං –පෙ– අවිජ්ජාය පභෙදනං'' යි.

13–4

කිං සු සංයොජනො ලොකො
කිං සු තස්ස විචාරණං,
කිස්සස්ස විප්පහානෙන
නිබ්බානං ඉති වුච්චති.

කිං සු සංයොජනො ලොකොති: කිං ලොකස්ස සංයොජනං ලග්ගනං බන්ධනං උපක්කිලෙසො, කෙන ලොකො යුත්තො පයුත්තො ආයුත්තො සමායුත්තො ලග්ගො ලග්ගිතො පලිබුද්ධොති 'කිං සු සංයොජනො ලොකො.'

කිං සු තස්ස විචාරණන්ති: 'කිං තස්ස' චාරණං[1] විචාරණං පටිවිචාරණං කෙන ලොකො චරති විචරති පටිවිචරතීති 'කිං සු තස්ස විචාරණං.'

කිස්සස්ස විප්පහානෙන නිබ්බානං ඉති වුච්චතීති: කිස්සස්ස විප්පහානෙන වූපසමෙන පටිනිස්සග්ගෙන පටිප්පස්සද්ධියා, නිබ්බානං ඉති වුච්චති පවුච්චති කථීයති භණීයති දීපීයති වොහරීයතීති 'කිස්සස්ස විප්පහානෙන නිබ්බානං ඉති වුච්චති'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"කිං සු සංයොජනො ලොකො
කිං සු තස්ස විචාරණං,
කිස්සස්ස විප්පහානෙන
නිබ්බානං ඉති වුච්චතී"ති.

13–5

නන්දිසංයොජනො ලොකො
විතක්කස්ස විචාරණං
තණ්හාය විප්පහානෙන
නිබ්බානං ඉති වුච්චති.

නන්දිසංයොජනො ලොකොති: 'නන්දි' වුච්චති තණ්හා, "යො රාගො සාරාගො –පෙ– අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං" අයං වුච්චති නන්දි. යා නන්දි ලොකස්ස සංයොජනං ලග්ගනං බන්ධනං උපක්කිලෙසො, ඉමාය නන්දියා ලොකො යුත්තො පයුත්තො ආයුත්තො සමායුත්තො ලග්ගො ලග්ගිතො පලිබුද්ධොති 'නන්දිසංයොජනො ලොකො.'

---

1. විචාරණා –ම ජ සං, ස්‍යා.
කිං ලොකස්ස විචාරණං –ස.

13–4

(ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විචාරයි:) ලෝවැසි තෙම කුමක් සංයොජන කොට ඇත්තේ ද? ඒ ලෝ වැසියා ගේ විචරණය (හැසිරීමට කරුණ) කිම? කිනම් දහමක්හු ගේ ප්‍රහාණයෙන් 'නිවනැ' යි කියනු ලැබෙ ද?

කිං සු සංයොජනො ලොකො – ලෝවැසියාගේ සංයොජනය ලැගීම බන්ධනය උපක්ලේශය කිම? ලෝවැසි තෙම කුමකින් යුක්ත වූයේ ප්‍රයුක්ත වූයේ වෙසෙසින් යෙදුණේ එක් වැ යෙදුණේ ලග්න වූයේ ලග්නිත වූයේ නො හැර සිටියේ නුයි 'කිංසු සංයොජනො ලොකො' යනු වේ.

කිං සු තසස විචාරණං – ඒ ලෝවැසියාගේ හැසිරීම වෙසෙසින් හැසිරීම පුනපුනා හැසිරීම කිම? ලෝ වැසි තෙම කුමක් කරණ කොට හැසිරෙයි වෙසෙසින් හැසිරෙයි පුන පුනා හැසිරේ ද නුයි 'කිං සු තස්ස විචාරණං' යනු වේ.

කිසාසසස විපපහානෙන නිබබානං ඉති වුචචති – කවර ධර්මයක් හුගේ ප්‍රහාණයෙන් ව්‍යුපශම යෙන් දුරලීමෙන් නො පැවැත්මෙන් 'නිර්වාණ' යයි කියනු ලැබෙයි පවසනු ලැබෙයි කථනය කරනු ලැබෙයි බණනු ලැබෙයි දක්වනු ලැබෙයි වහරනු ලැබේ ද නුයි 'කිස්සස්ස විප්පහානෙන නිබබානං ඉති වුච්චති' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

''කිං සු සංයොජනො ලොකො –පෙ– නිබබානං ඉති වුචචති''යි.

13–5

ලෝවැසි තෙම තෘෂ්ණාව සංයොජන කොට ඇත්තේ යැ විතර්කය ඔහුට විචාරණය වෙයි. තෘෂ්ණාවගේ ප්‍රහාණයෙන් 'නිවනැ' යි කියනු ලැබේ.

නන්දිසංයොජනො ලොකො – 'නන්දි' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යාවක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද මේ 'නන්දි' යි කියනු ලැබෙයි. යම් නන්දියක් ලෝවැසියාගේ සංයෝජනය ලැගීම බන්ධනය උපක්ලේශය වේ ද මේ නන්දියෙන් ලොකය යුක්ත වූයේ ප්‍රයුක්ත වූයේ වෙසෙසින් යුක්ත වූයේ එක් වැ යෙදුණේ ලග්න වූයේ ලග්නිත වූයේ පරිරුද්ධ වූයේ නුයි 'නන්දිසංයෝජනො ලොකො' යනු වේ.

විතක්කස්ස විචාරණන්ති 'විතක්කා'ති[1] නව විතක්කා: කාමවිතක්කො ව්‍යාපාදවිතක්කො විහිංසාවිතක්කො ඤාතිවිතක්කො ජනපදවිතක්කො අමරවිතක්කො[2] පරානුද්දයතාපටිසංයුත්තො විතක්කො ලාභසක්කාර සිලොක පටිසංයුත්තො විතක්කො අනවඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තො විතක්කො ඉමෙ වුච්චන්ති නව විතක්කා. ඉමෙ නවවිතක්කා ලොකස්ස චාරණා විචාරණා පටිවිචාරණා. ඉමෙහි නවහි විතක්කෙහි ලොකො චරති විචරති පටිවිචරතීති 'විතක්කස්ස විචාරණං.'

තණ්හාය විප්පහානෙන නිබ්බානං ඉති වුච්චතීති: 'තණ්හා'ති රූප තණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා, තණ්හාය විප්පහානෙන නිබ්බානං ඉති වුච්චතීති: තණ්හාය විප්පහානෙන වූපසමෙන පටිනිස්සග්ගෙන පටිප්පස්සද්ධියා නිබ්බානං ඉති වුච්චති පවුච්චති කථීයති භණීයති දීපීයති වොහරීයතීති 'තණ්හාය විප්පහානෙන නිබ්බානං ඉති වුච්චති.'

තෙනාහ භගවා:

"නන්දිසංයොජනො ලොකො
විතක්කස්ස විචාරණං,
තණ්හාය විප්පහානෙන
නිබ්බානං ඉති වුච්චතී"ති.

13–6

කථං සතස්ස චරතො
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති,
භගවන්තං පුට්ඨුමාගම්හා[3]
තං සුණොම වචො තව.

කථං සතස්ස චරතොති: කථං සතස්ස සම්පජානස්ස චරතො විචරතො[4] ඉරියතො වත්තයතො පාලයතො යපයතො යාපයතොති 'කථං සතස්ස චරතො'.

විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතීති විඤ්ඤාණං නිරුජ්ඣති වූපසම්මති අත්ථං ගච්ඡති පටිප්පස්සම්භතීති 'විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති'.

භගවන්තං පුට්ඨුමාගම්හාති: බුද්ධං භගවන්තං පුච්ඡිතුං පුච්ඡිතුං යාචිතුං අජ්ඣෙසිතුං පසාදෙතුං ආගම්හා ආගතම්හා උපාගතම්හා සම්පත්තම්හා තයා සද්ධිං සමාගතම්හාති 'භගවන්තං පුට්ඨුමාගම්හා'.

---

1. විතක්කාති -ම ජ සං, ස්‍යා.
2. අමරාවිතක්කො -ම ජ සං.
3. පුච්ඡිතුමාගමා -ම ජ සං. පුට්ඨුමාගමම -සු.
4. විහරතො – ව–වි–කස්‍යා ම ජ සං

විතක්කස්ස විචාරණං– 'විතක්ක' නම් නව විතර්කයෙකි: කාමවිතර්ක යැ ව්‍යාපාදවිතර්ක යැ විහිංසා විතර්ක යැ ඥාතිවිතර්ක යැ ජනපදවිතර්ක යැ අමරවිතර්ක යැ පරානුද්දයතා ප්‍රතිසංයුක්ත විතර්ක යැ ලාභ සත්කාර ප්‍රශංසා ප්‍රතිසංයුක්තවිතර්ක යැ අනවඥාප්‍රතිසංයුක්ත විතර්ක යැ, මොහු නව විතර්කයෝ යැ යි කියනු ලැබෙත්. මේ නව විතර්කයෝ චාරණ (පැවැත්මට කරුණ) විචාරණ පුනපුනා විචාරණයෝ වෙති. මේ නව විතර්කයන් හේතු කොට ගෙන ලෝ වැසි තෙමේ හැසිරෙයි වෙසෙසින් හැසිරෙයි පුනපුනා හැසිරේ නුයි 'විතක්කස්ස විචාරණං' යනු වේ.

තණ්හාය විප්පහාණෙන නිබ්බානං ඉති වුච්චති– 'තණ්හා' යනු: රූප තෘෂ්ණා යැ ... ධර්මතෘෂ්ණා යි. **තණ්හාය විප්පහාණෙන නිබ්බානං ඉති වුච්චති**– තෘෂ්ණාව වෙසෙසින් ප්‍රහාණය කිරීමෙන් සන්හිඳුවීමෙන් දුරැලී මෙන් නො පැවැත්මෙන් නිර්වාණය වේ යයි කියනු ලැබෙයි දක්වනු ලැබෙයි කථනය කරනු ලැබෙයි බණනු ලැබෙයි පවසනු ලැබෙයි වහරනු ලැබේ නුයි 'තණ්හාය විප්පහාණෙන නිබ්බානං ඉති වුච්චති' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"නන්දිසඤ්ඤොජනො ලොකො –පෙ– නිබ්බානං ඉති වුච්චති"යි.

13–6

(ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විචාරයි) ස්මෘති සම්පන්න වැ වාසය කරන්-නහු ගේ විඥානය කිසෙයින් නිරුද්ධ වේ ද? භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පුළුවුස්නා සඳහා පැමිණියම්හ, මුඹ වහන්සේ ගේ ඒ වචනය අසම්හ.

කථං සතස්ස චරතො යනු: කිසෙයින් සිහි ඇති වැ සම්‍යග්ඥාන ඇති වැ හැසිරෙනුවහු ගේ වෙසෙසින් හැසිරෙනුවහු ගේ ඉරියවු පවත්වනුවහු ගේ වැටෙනුවහුගේ රැකෙනුවහු ගේ යැපෙනු වහුගේ යාපනය වන්නහු ගේ නුයි **'කථං සතස්සස්ස චරතො'** යනු වේ.

විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති– අභිසංස්කාර විඥානය නිරුද්ධ වෙයි සන්හිඳෙයි අස්තයට යෙයි නො පවත්නේ වේ නුයි 'විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති' යනු වේ.

භගවන්තං පුට්ඨුමාගමහා– භාග්‍යවත් බුදුන් පුළුවුස්නට විචාරන්නට යදනට අධ්‍යෂණයට ආම්හ ආවම්හ එළැඹියම්හ පැමිණියම්හ. මුඹ වහන්සේ හා එක් වූම්හ නුයි 'භගවන්තං පුට්ඨුමාගම්හා' යනු වේ.

තං සුණොම වචො තවාති: 'ත'න්ති තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසිට්ඨිං[1] සුණොම උග්ගණ්හාම ධාරෙම උපධාරෙම උපලක්ඛෙමාති 'තං සුණොම වචො තව'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"කථං සතස්ස චරතො
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති,
භගවන්තං පුට්ඨුමාගම්හා
තං සුණොම වචො තවා"ති.

13–7

අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච
වෙදනං නාභිනන්දතො
එවං සතස්ස චරතො
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති.

අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච වෙදනං නාභිනන්දතොති: අජ්ඣත්තං වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී[2] විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසාය තිට්ඨති[3] අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවංගමෙති බහිද්ධා වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති. අජ්ඣත්තබහිද්ධා වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති.

අජ්ඣත්තං සමුදයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති නාජ්ඣොසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති, අජ්ඣත්තං වයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො -පෙ- අජ්ඣත්තං සමුදයවයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො -පෙ- බහිද්ධා සමුදයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති

1. අනුසට්ඨිං – ච – වි – ක, අනුසාසනං – ම ඡ . සං
2. අජ්ඣත්තං වෙදනං වෙදනානුපස්සී – ප අජ්ඣත්තවෙදනානුපස්සී – වි.
3. අජ්ඣොසෙති – ම ඡ සං.

තං සුණොම වචො තව – "තං" යනු: මුඹ වහන්සේගේ වචනය වාක්පථය දෙසුම අනුසස්න අසම්භ උගනුම්භ ධරම්භ වෙසෙසින් ධරම්භ සලකම්භ නුයි 'තං සුණොම වචො තව' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"කථං සතසස චරතො –පෙ– තං සුණොම වචො තව" යි.

13–7

අධ්‍යාත්මාලම්බනයෙහි ද බහිරාලම්බනයෙහි ද උපදනා වෙදනාව නො පතන, ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙනුවහු ගේ විඥානය මෙසේ නිරුද්ධ වේ යයි.

අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච වෙදනං නාභිනන්දතො– අධ්‍යාත්ම වෙදනායෙහි වෙදනාව අනුව බලමින් වාස කරනුයේ වෙදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවෙශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. බාහිරවෙදනායෙහි වෙදනා අනුව බලමින් වාස කරනුයේ වෙදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවෙශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. අධ්‍යාත්මබාහ්‍යවෙදනායෙහි වෙදනාව අනුව බලමින් වාස කරනුයේ වෙදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි, අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවෙශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි.

අධ්‍යාත්මයෙහි සමුදයධර්මයන් අනුව බලනසුලු වූයේ වෙදනායෙහි වෙදනා අනු වැ බලමින් වාස කරනුයේ වෙදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවෙශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. අධ්‍යාත්මයෙහි ව්‍යයධර්මයන් අනුවැ බලනසුලු වූයේ වෙදනායෙහි වෙදනා අනු වැ බලමින් වාස කරනුයේ... අධ්‍යාත්මයෙහි කලෙකැ සමුදයධර්මයන් කලෙකැ ව්‍යයධර්මයන් අනු වැ බලනසුලු වූයේ වෙදනායෙහි වෙදනානුදර්ශී වැ වාස කරන්නේ ... බාහ්‍ය වූ සමුදය ධර්මයන් අනුවැ බලනසුලු වූයේ වෙදනායෙහි වෙදනානු දර්ශී වැ වාස කරන්නේ වෙදනාවට සතුටු නො වෙයි, නො පසසයි,

න අජ්ඣොසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාව ගමෙති. බහිද්ධා වයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො -පෙ- බහිද්ධා සමුදයවයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො -පෙ- අජ්ඣත්ත බහිද්ධා සමුදයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො -පෙ- අජ්ඣත්තබහිද්ධා වයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො -පෙ- අජ්ඣත්තබහිද්ධා[1] සමුදය වයධම්මානුපස්සී වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති. ඉමෙහි ද්වාදසහි ආකාරෙහි වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො – පෙ – අනභාවං ගමෙති.

අථවා වෙදනං අනිච්චතො පස්සන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති. වෙදනං දුක්ඛතො – රොගතො – ගණ්ඩතො – සල්ලතො – අඝතො – ආබාධතො -පෙ- නිස්සරණතො පස්සන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති. ඉමෙහි චතුචත්තාලීසාය ආකාරෙහි[2] වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අජ්ඣොසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අජ්ඣොසානං ගාහං පරාමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙතීති 'අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච වෙදනං නාභිනන්දතො'.

එවං සතස්ස චරතොති: එවං සතස්ස සම්පජානස්ස චරතො විචරතො[3] ඉරියතො වත්තයතො පාලයතො යපයතො යාපයතොති. 'එවං සතස්ස චරතො.'

විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතීති: පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං අපුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං ආනෙඤ්ජාභිසඞ්ඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං නිරුජ්ඣති වූපසම්මති අත්ථං ගච්ඡති පටිප්පස්සම්භතීති 'විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති.'

තෙනාහ භගවා:

"අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච
වෙදනං නාභිනන්දතො,
එවං සතස්ස චරතො
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතීති.

සහගාථාපරියොසානා -පෙ- සත්ථා මෙ භන්තෙ, භගවා සාවකොහමස්මීති.

උදය සුත්තනිද්දෙසො සමත්තො.

1. බහිද්ධාසමුදය වය ධම්මානුපස්සී විහරන්තො -ස-ට-වි-ක.
2. ඉමෙහි චත්තාළීසාය ආකාරෙහි – ම ජ සං ඉමෙහි ද්වාචත්තාළීසාය -සයා.
3. විහරතො -ට-වි-ක, ම ජ සං

බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය අධ්‍යවසානය ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවෙශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි බාහිර වෙදනායෙහි ව්‍යයධර්මයන් අනු වැ දක්නා සුලු වූයේ වෙදනානුදර්ශී වැ වාස කරනුයේ ... බාහ්‍යවෙදනායෙහි සමුදය ව්‍යය ධර්මයන් අනු වැ දක්නා සුලු වූයේ වෙදනානුදර්ශීවැ වාස කරන්නේ... කලෙකැ අධ්‍යාත්මයෙහි කලෙකැ බාහ්‍යයෙහි සමුදයව්‍යය ධර්මයන් අනු වැ බලන සුලු වූයේ වෙදනායෙහි වෙදනානුදර්ශී වැ වාස කරන්නේ වෙදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවෙශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි, මේ දෙලොස් අයුරින් වෙදනායෙහි වෙදනානුදර්ශී වැ වාස කරනුයේ ... අනභාවයට පමුණුවයි.

නොහොත් වෙදනාව අනිත්‍ය වශයෙන් දක්නේ වෙදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවෙශය දුරුකෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. වෙදනාව දුක් හෙයින්– රොග හෙයින්– ගඩ හෙයින්– ශල්‍ය හෙයින් අඝ හෙයින්– ආබාධ හෙයින් ... නිස්සරණ හෙයින් දක්නේ වෙදනාවට සතුටු නොවෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවෙෂය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. මේ සූසාලිස් අයුරින් වෙදනායෙහි වෙදනානුදර්ශී වැ වාස කරනුයේ වෙදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නොසිටියි අභිනන්-දනය අභිවදනය ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිනිවෙශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවා නුයි 'අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධාච වෙදනං නාභිනන්දතො' යනු වේ.

එවං සතස්ස චරතො – මෙසේ සිහි ඇති වැ සම්‍යග්ඥාන ඇති වැ හැසිරෙනුවහුට වෙසෙසින් හැසිරෙනුවහුට ඉරියවු පවත්වනුවහුට වැටෙනුවහුට රකෙනුවහුට යැපෙනුවහුට යාපනය වන්නහුට නුයි 'එවං සතස්ස චරතො' යනු වේ.

විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති – පුණ්‍යාභිසංස්කාර සහගත වූ විඥානය අපුණ්‍යාභිසංස්කාර සහගත වූ විඥානය ආනෙඤ්ජාභිසංස්කාර සහගත වූ විඥානය නිරුද්ධ වෙයි සන්හිඳෙයි අස්තයට යෙයි නො පවතී නුයි ''විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච –පෙ– විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති'' යි.

ගාථාදේශනාවසානය හා සමඟ ... වහන්ස, භාග්‍යවත්හු මාගේ ශාස්තෘහ, මම් ශ්‍රාවක යෙමි'යි.

උදය සූත්‍රනිර්දේශය නිමි.

14. පොසාල සුත්තනිද්දෙසො

14–1

"යො අතීතං ආදිසති (ඉච්චායස්මා පොසාලො)
අනෙජො ඡින්නසංසයො,
පාරගූං සබ්බධම්මානං
අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං.

යො අතීතං ආදිසතීති: 'යො'ති "යො සො භගවා සයම්භූ අනාචරියකො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො බලෙසු ච වසීභාවං අතීතං ආදිසතීති භගවා අත්තනො ච පරෙසං ච අතීතම්පි ආදිසති අනාගතම්පි ආදිසති පච්චුප්පන්නම්පි ආදිසති. කථං භගවා අත්තනො අතීතං ආදිසති: භගවා අත්තනො අතීතං එකම්පි ජාතිං ආදිසති, ද්වෙපි ජාතියො ආදිසති, තිස්සොපි ජාතියො ආදිසති චතස්සොපි ජාතියො ආදිසති, පඤ්චපි ජාතියො ආදිසති, දසපි ජාතියො ආදිසති, වීසම්පි ජාතියො ආදිසති, තිංසම්පි ජාතියො ආදිසති, චත්තාලීසම්පි ජාතියො ආදිසති, පඤ්ඤාසම්පි– ජාතියො ආදිසති, ජාතිසතම්පි– ජාතිසහස්සම්පි– ජාතිසතසහස්සම්පි– අනෙකෙපි සංවට්ටකප්පෙ– අනෙකෙපි විවට්ටකප්පෙ– අනෙකෙපි සංවට්ට විවට්ටකප්පෙ ආදිසති: අමුත්‍රාසිං එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛපටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො අමුත්‍ර උදපාදිං තත්‍රාපාසිං එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛපටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො 'ඉධූපපන්නොති' ඉති සාකාරං සඋද්දෙසං අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං ආදිසති. එවං භගවා අත්තනො අතීතං ආදිසති.

කථං භගවා පරෙසං අතීතං ආදිසති: භගවා පරෙසං අතීතං එකම්පි ජාතිං ආදිසති, ද්වෙපි ජාතියො ආදිසති –පෙ– අනෙකෙපි සංවට්ට විවට්ටකප්පෙ ආදිසති අමුත්‍රාසි එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛපටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො අමුත්‍ර උදපාදි තත්‍රාපාසි එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවං සුඛදුක්ඛපටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො, සො තතො චුතො ඉධූපපන්නොති[1] ඉති සාකාරං සඋද්දෙසං අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං ආදිසති, එවං භගවා පරෙසං අතීතං ආදිසති.

---

1. ඉධුපපන්නොති -ස-වි-ථි-ක.

14. පෝසාල සූත්‍රනිර්දේශය

14–1

(ආයුෂ්මත් පෝසාල මෙසේ විචාරයි:) තෘෂ්ණා රහිත වූ සිඳුනා ලද සැක ඇති යම් සර්වඥ කෙනෙක් ස්වකීය වූ ද පරකීය වූ ද අතීතය (පූර්වෙනිවාසානුස්මෘති ඥානයෙන්) ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද, සියලු ධර්මයන් ගේ පරතෙරට ගිය ඒ සර්වඥයන් කරා ප්‍රශ්නයෙන් අර්ථි වැ ආයෙමි.

යො අතීතං ආදිසති – 'යො' යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් ස්වයම්භූ වූවාහු (තමනට) ආචාර්‍ය්‍යයන් නැත්තාහු පෙර නොඇසූ සිව්සස් දහම්හි සත්‍යයන් තුමූ අවබෝධ කළසේක් ද එහිදු සර්වඥභාවයට පැමිණියාහු බලධර්මයන්හි දු වශීභාවයට පැමිණියාහු වෙත් ද උන්වහන්සේ යැ. අතීතං ආදියති යනු: බුදුහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතයත් වදරති අනාගතයත් වදරති වර්තමානයත් වදරත්. කිසෙයින් බුදුහු තමන්ගේ අතීතය වදරත්ද යත්: බුදුහු තමන්ගේ අතීතය එක් ජාතියකුදු වදරති ජාති දෙකකුදු වදරති ජාති තුනකුදු වදරති ජාති සතරකුදු වදරති ජාති පසකුදු වදරති ජාති දසයකුදු– ජාති විස්සකුදු– ජාති තිසකුදු– ජාති සතලිසකදු–ජාති පනසකුදු– ජාති සියයකුදු– ජාති දහසකුදු– ජාති සුවහසකුදු– නො එක් සංවර්ත්තකල්පයනුදු–නො එක් විවර්ත්තකල්පයනුදු– නො එක් සංවර්ත්තවිවර්ත්තකල්පයනුදු වදරති: අසෝ තැන මෙබඳු නම් ඇතියෙම් මෙබඳු ගොත්‍ර ඇතියෙම් මෙබඳු පැහැ සටහන් ඇතියෙම් මෙ බඳු ආහාර ඇතියෙම් මෙ බඳු සුවදුක් විඳුනා සුලු වූයෙම් මෙබඳු ආයුඃපර්යන්ත ඇතියෙම් වීමි, ඒ මම එතැනින් ච්‍යුත වැ අසෝ තැන උපන්මි, එහිදු මෙබඳු නම් ඇතියෙම් මෙබඳු ගොත්‍ර ඇතියෙම් මෙබඳු පැහැසටහන් ඇතියෙම් මෙබඳු ආහාර ඇතියෙම් මෙබඳු සුවදුක් විඳුනා සුලු වූයෙම් මෙබඳු ආයුඃපර්‍ය්‍යන්ත ඇතියෙම් වීමි, ඒ මම එතැනින් ච්‍යුත වැ මෙහි උපන්මි. මෙසේ ආකාර සහිත වූ උද්දේස සහිත වූ අනේකවිධ වූ පූර්වෙනිවාසය වදරති. මෙසෙයින් බුදුහු තමන් වහන්සේ ගේ අතීතය වදරත්.

කිසෙයින් බුදුහු මෙරමා ගේ අතීතය වදරති යැ යත්: බුදුහු මෙරමා ගේ අතීතය එක් ජාතියකුදු වදරති ජාති දෙකකුදු වදරති ...නො එක් සංවර්ත විවර්තකල්පයනුදු වදරති: අසෝ තැන මෙබඳු නම් ඇතියේ මෙබඳු ගොත්‍ර ඇතියේ මෙබඳු පැහැසටහන් ඇතියේ මෙබඳු ආහාර ඇතියේ මෙබඳු සුවදුක් විඳුනේ මෙබඳු ආයුඃපර්‍ය්‍යන්ත ඇතියේ විය. හේ එතැනින් ච්‍යුත වැ අසෝ තැන උපන, එහිදු මෙබඳු නම් ඇත්තේ මෙබඳු ගොත්‍ර ඇත්තේ මෙබඳු පැහැසටහන් ඇත්තේ මෙබඳු ආහාර ඇත්තේ මෙබඳු සුවදුක් විඳුනේ මෙබඳු ආයුඃ පර්‍ය්‍යන්ත ඇත්තේ විය. හේ එයින් ච්‍යුත වැ මෙහි උපනැ'යි මෙසේ ආකාර සහිත වූ උද්දේස සහිත වූ අනේකවිධ වූ පූර්වෙනිවාසය වදරති. මෙසෙයින් බුදුහු මෙරමාගේ අතීතය වදරත්.

භගවා පඤ්ච ජාතකසතානි[1] භාසන්තො අත්තනො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසති, මහාපදානියසුත්තං[2] භාසන්තො අත්තනො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසති, මහාසුදස්සනියසුත්තං භාසන්තො අත්තනො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසන්ති, මහාගොවින්දියසුත්තං භාසන්තො අත්තනො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසති, මාඝදෙවියසුත්තං[3] භාසන්තො අත්තනො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසති, වුත්තං හෙතං භගවතා:

"අතීතං ඛො චුන්ද, අද්ධානං ආරබ්භ තථාගතස්ස සතානුසාරි ඤාණං හොති, සො යාවතකං ආකඞ්ඛති තාවතකං අනුස්සරති, අනාගතං ච ඛො චුන්ද, -පෙ- පච්චුප්පන්නඤ්ච ඛො චුන්ද, අද්ධානං ආරබ්භ තථාගතස්ස බොධිජං ඤාණං උප්පජ්ජති අයමන්තිමා ජාති නත්ථිදානි පුනබ්භවො"ති.[8] ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණං[4] තථාගතස්ස තථාගතබලං. සත්තානං ආසයානුසයඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, යමකපාටිහීරෙ ඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං මහාකරුණාසමාපත්තිඤාණං[5] තථාගතස්ස තථාගතබලං, සබ්බඤ්ඤුතඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, අනාවරණඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, සබ්බත්ථ අසඞ්ගමප්පටිහතමනාවරණඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, එවං භගවා අත්තනො ච පරෙසං ච අතීතම්පි ආදිසති, අනාගතම්පි ආදිසති, පච්චුප්පන්නම්පි ආදිසති, ආචික්ඛති දෙසෙති පඤ්ඤපෙති පට්ඨපෙති විවරති විභජති උත්තානීකරොති පකාසෙතීති: යො අතීතං ආදිසති. ඉච්චායස්මා පොසාලො -පෙ-

අනෙජො ඡින්නසංසයොති 'එජා'වුච්චති තණ්හා "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං" සා එජා තණ්හා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා[6] ආයතිං අනුප්පාදධම්මා තස්මා බුද්ධො 'අනෙජො'. එජාය පහීනත්තා අනෙජො, භගවා ලාභෙපි න ඉඤ්ජති -පෙ- දුක්ඛෙපි න ඉඤ්ජති න චලති න වෙධති නප්පවෙධති න සම්පවෙධතීති 'අනෙජො'. ඡින්නසංසයොති: 'සංසයො' වුච්චති විචිකිච්ඡා, "දුක්ඛෙ කඞ්ඛා -පෙ- ඡම්භිතත්තං[7] චිත්තස්ස මනොවිලෙඛො." සො සංසයො බුද්ධස්ස භගවතො පහීනො ඡින්නො උච්ඡින්නො සමුච්ඡින්නො වූපසන්තො පටිනිස්සග්ගො පටිප්පස්සද්ධො අභබ්බුප්පත්තිකො ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪො. තස්මා බුද්ධො ඡින්නසංසයොති 'අනෙජො ඡින්නසංසයො.'

---

1. පඤ්ච ජාතිසතානි - පත.
2. සුත්තන්තං - ම ඡ සං.
3. මඝ දෙවිය සුත්තන්තං - ස
   මඝා දෙවිය සුත්තන්තං - පත.
4. ඉන්ද්‍රිය පරොපරියත්ත ඤාණං - පත.
8. දීඝනිකාය - පාසාදිකසුත්ත.
5. මහා කරුණා සමාපත්තියා ඤාණං -ප-ච-වි-ම
6. අනභාවංකතා - ම ඡ ස.
7. ඡම්භිතත්තං - ම ඡ සං, ස්‍යා

බුදුහු පන්සියක් ජාතකයන් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරති. "මහාපදානිය" සුතත් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරති, 'මහාසුදස්සනිය' සුතත් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරති, 'මහාගොවින්දිය' සුතත් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරති, 'මාඝදෙවිය' සුතත් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරත්. මෙ වදරනලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්:

"චුන්දයෙනි, අතීත කාලය අරභයා තථාගතයන්ට සති-අනුසාරී ඥානය වෙයි, හේ යම් තාක් කැමති වේ නම් ඒ තාක් සිහි කෙරෙයි චුන්දයෙනි, අනාගතයත් ... චුන්දයෙනි, ප්‍රත්‍යුත්පන්න කාලයත් අරභයා තථාගතයනට බොධියෙන් උපන් ඥානය උපදී: 'මේ අන්තිම ජාතිය වෙයි දැන් පුනර්භවයෙක් නැතැ'යි. ඉන්ද්‍රියපරාවරතා ඥානය තථාගතයන් ගේ තථාගතබල වෙයි, සත්ත්වයන්ගේ ආශය අනුශය දන්නා නුවණ තථාගත යන් ගේ තථාගත බල වෙයි, යමක ප්‍රාතිහාර්‍ය්‍ය ඥානය තථාගතයන් ගේ තථාගතබල වෙයි, මහාකරුණා සමාපත්ති ඥානය තථාගතයන් ගේ තථාගතබල වෙයි, අනාවරණ ඥානය තථාගතයන් ගේ තථාගතබල වෙයි, (අතීතාදි) සියලු තැන්හි නො ඇලුණු අප්‍රතිහත වූ අනාවරණ ඥානය තථාගතයන් ගේ තථාගතබල වේ. මෙසෙයින් බුදුහු තමන් වහන්සේ ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතයත් දක්වනසේක, අනාගතයත් දක්වනසේක, ප්‍රත්‍යුත් පන්නයත් දක්වන සේක වදරන සේක දෙසනසේක පනවනසේක පිහිටුවන සේක විවරණ කරනසේක විභාග කරන සේක ප්‍රකට කරන සේක ප්‍රකාශ කරනසේක් නුයි "යො අතීතං ආදිසති" යනු වේ. **ඉච්චායස්මා පොසාලො...**

අනෙජො ඡින්නසංසයො– 'එජා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් අධික රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. ඒ එජා සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව භාග්‍යවත් බුදුන් ට ප්‍රහීණ යැ උඝුන්මුල් ඇත්තී යැ–(මුදුන් සුන්) තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලද, අනු අභාවය කරන ලද මත්තෙහි නූපදනා පියවි ඇත්තියැ එහෙයින් බුදුහු "අනෙජයහ", එජා ප්‍රහීණ වන බැවින් අනේජයහ. බුදුහු ලාභයෙහිදු නො සැලෙති ...දුකෙහි දු කම්පා නො වෙති නො සැලෙති නො වෙවුළති වෙසෙයින් නො වෙවුළති අතිශයින් නො වෙවුළත් නුයි 'අනෙජො' යනු වේ. **ඡින්නසංසයො** යනු: 'සංසයො' යි විචිකිත්සාව කියනු ලැබෙයි. දුඃඛසත්‍යයෙහි සැකය ... චිත්තයාගේ තදබව මනොවිලෙඛය යි. ඒ සැකය භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රහීණ යැ සිඳින ලද වෙසෙසින් සිඳින ලද මොනො වට සිඳින ලද සන්හිඳුණ දුරලන ලද බැහැර කරන ලද උපතට නො නිසි වූයේ යැ නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද. එහෙයින් බුදුහු සිඳුනා ලද සැක ඇත්තාහු නුයි "අනෙජො ඡින්නසංසයො" යනු වේ.

පාරගුං සබ්බධම්මානන්ති: භගවා අභිඤ්ඤාපාරගූ පරිඤ්ඤාපාරගූ පහානපාරගූ භාවනාපාරගූ සච්ඡිකිරියාපාරගූ සමාපත්තිපාරගූ අභිඤ්ඤාපාරගූ සබ්බධම්මානං -පෙ- ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්භවො'ති 'පාරගුං සබ්බධම්මානං'.

අත්ථි පඤ්හෙන ආගමන්ති පඤ්හෙන අත්ථිකම්හා ආගතා -පෙ- වහස්සෙතං භාරන්ති එවම්පි අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං:

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"යො අතීතං ආදිසති -(ඉච්චායස්මා පොසාලො)
අනෙජො ඡින්නසංසයො,
පාරගුං සබ්බධම්මානං
අත්ථි පඤ්හෙන ආගම"න්ති.

14-2

විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස[1]
සබ්බකායප්පහායිනො,
අජ්ඣත්තං ච බහිද්ධා ච
නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතො,
ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමි
කථං නෙය්‍යො තථාවිධො.

විභූතරූපසඤ්ඤිස්සාති 'කතමා රූපසඤ්ඤා': රූපාවචර සමාපත්තිං සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජානිතත්තං අයං රූපසඤ්ඤා. විභූතරූපසඤ්ඤිස්සාති: චතස්සො අරූපසමාපත්තියො පටිලද්ධස්ස[2] රූපසඤ්ඤා විභූතා හොන්ති[3] විගතා අතික්කන්තා සමතික්කන්තා වීතිවත්තාති 'විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස'.

සබ්බකායප්පහායිනොති සබ්බො තස්ස පටිසන්ධිකො රූපකායො පහීනො තදඞ්ගසමතික්කමා වික්ඛම්භනප්පහානෙන පහීනො තස්ස රූපකායොති 'සබ්බකායප්පහායිනො'.

අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතොති: 'නත්ථි කිඤ්චී'ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති, කිංකාරණා 'නත්ථි කිඤ්චී'ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති, යං විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං සතො සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨහිත්වා තඤ්ඤෙව විඤ්ඤාණං අභාවෙති විභාවෙති අන්තරධාපෙති 'නත්ථි කිඤ්චී'ති පස්සති. තංකාරණා 'නත්ථි කිඤ්චී'ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තීති 'අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතො'.

---

1. රූපං සඤ්ඤිස්ස - පත
2. ලාභිස්ස - ස්‍යා
3. විභූතා හොති - පං-වි

පාරගුං සබ්බධම්මානං යනු: බුදුහු අභිඥාපාරගූ වෙති පරිඥා පාරගූ වෙති ප්‍රහාණ පාරගූ වෙති භාවනා පාරගූ වෙති සාක්ෂාත්ක්‍රියා පාරගූ වෙති සමාපත්ති පාරගූ ද වෙත්. සියලු (පඤ්චස්කන්ධාදි) ධර්මයන්ගේ අභිඥා (ඥාතපරිඥා) වෙත් නිර්වාණපාරයට ගියහ ... ජාතිමරණසංසාරය පුනර්භවය ඔවුනට නැත්නුයි 'පාරගුං සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං යනු: ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇතියමෝ ආම්හ ... තෙල භාරය උසුලනු මැනව නුයි මෙසේත් 'අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"යො අතීතං ආදිසති -පෙ- අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං"යි.

14–2

ශාක්‍යමුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස, ඉක්මවන ලද රූපසංඥා ඇති තදඞ්ග විෂ්කම්භන විසින් සියලු රූපකාය ප්‍රහාණය කරනසුලු වූ අධ්‍යාත්මයෙහිදු බාහ්‍යයෙහිදු කිසිවක් නැතැ යි දක්න හු (ආකිඤ්චඤ්ඤායතනලාභීහු) ගේ ඥානය පුළුවුස්මි. එබඳු වූ පුද්ගල තෙම කිසෙයින් (මත්තෙහි ඥානයට) පැමිණවිය යුත්තේ ද?

විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස යනු: රූපසංඥා කවර යත් රූපාවචර සමවත් සමවන්නහුගේ වේවයි (විපාක විසින්) එහි උපන්නහු ගේ වේවයි ඉහාත්මසුඛ විහරණ ඇත්තහු ගේ වේවයි සංඥාවක් හඳුනන අයුරෙක් හැඳින ගත් බවෙක් වේ ද මේ රූපසංඥා යි. **විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස** යනු: සතර අරූපසමාපත්තීන් ලද්දහුට රූපසංඥාවෝ අප්‍රකට වූවාහු නැසුණාහු ඉක්මුණාහු මොනොවට ඉක්මුණාහු වෙසෙයින් ඉක්ම සිටියාහු වෙත් නුයි 'විභූත රූපසඤ්ඤිස්ස' යනු වේ.

සබ්බකායප්පහායිනො යනු: ඒ අරූපසමාපත්ති ලාභීහු ගේ ප්‍රතිසන්ධි ඇති හැම රූප කය තදඞ්ග සමතික්‍රමණයෙන් ප්‍රහීණ යැ ඕහුගේ රූප කය විෂ්කම්භන ප්‍රහාණයෙන් ප්‍රහීණ නුයි 'සබ්බකායපහායිනො' යනු වේ.

අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතො– 'නත්ථි කිඤ්චි' යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති යැ. කවර කරුණින් 'නත්ථි කිඤ්චි' යනු ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති වේ ද යත්: යම් විඤ්ඤාණඤ්චායතන සමාපත්තියකට සිහි ඇති වැ සමවැද එයින් නැඟී එ මැ විඥානය අභාවයට පමුණුවයි ද වෙසෙසින් අභාවයට පමුණුවයි ද අතුරුදහන් කෙරෙයි ද 'කිසිවක් නැතැ'යි දකී ද එකරුණින් 'නත්ථි කිඤ්චි' යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති වේ නුයි 'අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතො' යනු වේ.

ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමීති 'සක්කා'ති සක්කො භගවා, සක්‍යකුලා පබ්බජිතොතිපි සක්කො, -පෙ- පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසො-තිපි සක්කො. '**ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමීති** තස්ස ඤාණං පුච්ඡාමි'* කීදිසං කිංසණ්ඨිතං කිංපකාරං කිංපටිභාගං ඉච්ඡිතබ්බන්ති 'ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමි.'

කථං නෙය්‍යො තථාවිධොති: කථං සො නෙතබ්බො විනෙතබ්බො අනුනෙතබ්බො පඤ්ඤපෙතබ්බො නිජ්ඣාපෙතබ්බො පෙක්ඛෙතබ්බො පසාදෙතබ්බො, කථං තෙන උත්තරිං ඤාණං උප්පාදෙතබ්බං. **තථාවිධොති** තථාවිධො තාදිසො තස්සණ්ඨිතො තප්පකාරො තප්පටිභාගො යො සො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිලාභීති 'කථං නෙය්‍යො තථාවිධො'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස
සබ්බකායප්පහායිනො,
අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච
නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතො,
ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමි
කථං නෙය්‍යො තථාවිධො''ති.

14-3

**විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බා (පොසාලාති භගවා)
අභිජානං තථාගතො,
තිට්ඨන්තමෙනං ජානාති
අධිමුත්තං[1] තප්පරායනං[2]**

විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බාති භගවා අභිසඞ්ඛාරවසෙන චතස්සො විඤ්ඤාණට්ඨිතියො ජානාති, පටිසන්ධිවසෙන සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතියො ජානාති.

කථං භගවා අභිසංඛාරවසෙන චතස්සො විඤ්ඤාණට්ඨිතියො ජානාති: වුත්තං හෙතං භගවතා: "රූපූපයං[3] වා භික්ඛවෙ, විඤ්ඤාණං තිට්ඨමානං තිට්ඨති[4] රූපාරම්මණං රූපපතිට්ඨං නන්දූපසෙවනං වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජති, වෙදනූපයං[5] වා භික්ඛවෙ -පෙ- සඤ්ඤූපයං වා භික්ඛවෙ -පෙ- සඞ්ඛාරූපයං වා භික්ඛවෙ, විඤ්ඤාණං තිට්ඨමානං තිට්ඨති සඞ්ඛාරාරම්මණං සඞ්ඛාරපතිට්ඨං නන්දූපසෙවනං වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජතී''ති.[6] එවං භගවා අභිසඞ්ඛාරවසෙන චතස්සො විඤ්ඤාණට්ඨිතියො ජානාති.

---

1. විමුත්තං – ස්‍යා ම ජ සං
2. තංපරායනං – ස.
3. රූපූපාය – ස්‍යා,
4. තිට්ඨෙය්‍ය – ම ජ සං
5. වෙදනානුපායං – පන, වෙදනූපාය – ස්‍යා

* පඤ්ඤං පුච්ඡාමි සම්බුද්ධං පුච්ඡාමී ති – මජසං – අධික පාඨො

6 බ්‍රාහ්මණ සංයුත්ත – උපයවග්ග – උපයසුත්ත

ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමි– 'සක්ක' යනු: බුදුහු ශාක්‍යයහ: ශාක්‍ය කුලයෙන් නික්ම පැවිදි වූවාහු නුයි ද ශාක්‍යයහ ... ප්‍රහීන වූ බිය හා බිය අරමුණු ඇත්තාහු පහවූ ලොමුදහ ඇත්තාහු නුයි ද ශාක්‍යයහ. **ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමි**– ඔහුගේ ඥානය කෙබඳු වූයේ කවර සටහන් ඇතියේ කවර ප්‍රකාර වූයේ කුමක් හා සමාන වූයේ කැමැති වියයුතු ද යි පුළුවුස්මි නුයි 'ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමි' යනු වේ.

කථං නෙයෙයා තථාවිධො– මෙතෙම කිසෙයින් (නිවනට) පැමිණ විය යුත්තේ ද විනයනය කළ යුත්තේ ද (සැක සිඳීමෙන්) අනුනයනය කළ යුත්තේ ද පැනවිය යුත්තේ ද නිශ්වය කරවිය යුත්තේ ද දක්විය යුත්තේ ද පැහැදවිය යුත්තේ ද කිසෙයින් ඔහු විසින් මත්තෙහි ඥානය ඉපැදවිය යුතුද. **තථා විධො** යනු: යමෙක් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති ලාභී වූයේ ද එබඳු වූයේ තාදෘශ වූයේ එබඳු සටහන් ඇතියේ එබඳු ප්‍රකාර ඇතියේ තත්ප්‍රතිභාග වූයේ නු යි 'කථං නෙයෙයා තථාවිධො' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස -පෙ- කථං නෙයෙයා තථාවිධො" යි.

14–3

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පොසාලය,) හැම විඥානස්ථිතීන් වෙසෙසින් දන්නා වූ තථාගත තෙමේ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි අධිමුක්ත වූ එය පරායණ කොට ඇති වැ සිටුනා මේ පුහුලා දනී.

විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බා යනු: බුදුහු කර්මාභිසංස්කාරයන් ගේ වශයෙන් සතර විඥාන ස්ථිතීන් දන්නා සේක, ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් සප්ත විඥානස්ථිතීන් දන්නා සේක.

කිසෙයින් බුදුහු අභිසංස්කාර වශයෙන් සතර විඥානස්ථිතීන් දන්නා සේක් ද යත්: මේ වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: "මහණෙනි, (තෘෂ්ණා– දෘෂ්ටි උපය විසින්) රූපයට පැමිණි හෝ රූපය අරමුණු කොට ඇතියේ රූපය ප්‍රතිෂ්ඨා කොට ඇතියේ සිටී. (සප්‍රීතික) තෘෂ්ණා ජලයෙන් තෙමනලදුයේ වෘද්ධියට විරූඪ බවට විපුල බවට පැමිණෙයි, මහණෙනි (තෘෂ්ණා– දෘෂ්ටි විසින්) වෙදනාවට පැමිණි හෝ ... මහණෙනි, සංඥාවට පැමිණි හෝ ... මහණෙනි, සංස්කාරයන්ට පැමිණි හෝ විඥානය සිටුනේ සංස්කාරයන් අරමුණු කොට ඇති යේ සංස්කාරයන් ප්‍රතිෂ්ඨා කොට ඇතියේ සිටියි. තෘෂ්ණොදකයෙන් තෙමන ලදුයේ වෘද්ධියට විරූඪ බවට විපුල බවට පැමිණේ යයි මෙසේ බුදුහු අභිසංස්කාර වශයෙන් සතර විඥානස්ථිතීන් දන්නා සේක.

කථං භගවා පටිසන්ධිවසෙන සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතියො ජානාති: වුත්තං හෙතං භගවතා: සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිනො සෙය්‍යථාපි මනුස්සා එකච්චෙ ච දෙවා එකච්චෙ ච විනිපාතිකා, අයං පඨමා විඤ්ඤාණට්ඨිති. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිනො සෙය්‍යථාපි දෙවා බ්‍රහ්මකායිකා පඨමාභිනිබ්බත්තා, අයං දුතියා විඤ්ඤාණට්ඨිති. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා එකත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිනො සෙය්‍යථාපි දෙවා ආභස්සරා, අයං තතියා විඤ්ඤාණට්ඨිති. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා එකත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිනො සෙය්‍යථාපි දෙවා සුභකිණ්හකා.[1] අයං චතුත්ථී[2], විඤ්ඤාණට්ඨිති, සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථංගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා 'අනන්තො ආකාසො'ති ආකාසානඤ්චායතනූපගා, අයං පඤ්චමී[3] විඤ්ඤාණට්ඨිති. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්ම 'අනන්තං විඤ්ඤාණ'න්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනූපගා, අයං ඡට්ඨා විඤ්ඤාණට්ඨිති. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්ම 'නත්ථි කිඤ්චී'ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනූපගා, අයං සත්තමා[4] විඤ්ඤාණට්ඨිති[a]. එවං භගවා පටිසන්ධිවසෙන සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතියො ජානාතීති 'විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බා' පොසාලාති භගවා'ති –පෙ–

අභිජානං තථාගතොති: 'අභිජාන'න්ති අභිජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො. තථාගතොති: වුත්තං හෙතං භගවතා: "අතීතං චෙපි චුන්ද, හොති අභූතං අතච්ඡං අනත්ථසංහිතං නෙතං තථාගතො බ්‍යාකරොති, අතීතං චෙපි[5] චුන්ද, හොති භූතං තච්ඡං අනත්ථසංහිතං තම්පි තථාගතො න බ්‍යාකරොති, අතීතං චෙපි චුන්ද, හොති භූතං තච්ඡං අත්ථසංහිතං තත්‍ර කාලඤ්ඤූ තථාගතො හොති තස්සෙව පඤ්හස්ස ව්‍යාකරණාය. අනාගතං චෙපි චුන්ද, හොති –පෙ– පච්චුප්පන්නං චෙපි චුන්ද, හොති අභූතං අතච්ඡං අනත්ථසංහිතං න තං තථාගතො බ්‍යාකරොති[6] පච්චුප්පන්නඤ්චෙපි චුන්ද, හොති භූතං තච්ඡං අනත්ථසංහිතං තම්පි තථාගතො න බ්‍යාකරොති, පච්චුප්පන්නඤ්චෙපි චුන්ද, හොති භූතං තච්ඡං අත්ථසංහිතං තත්‍ර කාලඤ්ඤූ තථාගතො හොති තස්ස පඤ්හස්ස ව්‍යාකරණාය. ඉති ඛො චුන්ද, අතීතානාගතපච්චුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු තථාගතො කාලවාදී භූතවාදී අත්ථවාදී ධම්මවාදී විනයවාදී. තස්මා 'තථාගතො'ති වුච්චති.

1. සුභකිණ්ණා – පන,
2. චතුත්ථා –
3. පඤ්චමා –ස්‍යා
4. සත්තමී – පන, ස්‍යා, මජ්ඣ
5. අතීතංචෙව – පන
6. තං තථාගතො න බ්‍යාකරොති –පන.
a සත්තකඞ්ගුත්තර – අව්‍යාකතවග්ග

කිසෙයින් බුදුහු ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් සප්තවිඥානස්ථිතීන් දන්නා සේක් ද යත්: භාග්‍යවතුන් විසින් මෙය වදරන ලද මැ යි. "මහණෙනි, මිනිසුන් ද ඇතැම් දෙවියන් ද ඇතැම් විනිපාතිකයන් ද සෙයින් (වර්ණ සංස්ථානාදි විසින්) නානාත්වකාය ඇති නානාත්ව වූ ප්‍රතිසන්ධි සංඥා ඇති සත්ත්වයෝ ඇත්තාහ" මේ පළමු වන විඥානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් උපන් (බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාදි වූ) බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් සෙයින් නානාත්වකාය වූ එකත්වසංඥා ඇති සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ දෙ වැනි විඥානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, ආභාස්වර දෙවියන් සෙයින් එකත්වකාය ඇති නානාත්වසංඥා ඇති සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ තුන් වැනි විඥානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, ශුභකෘත්ස්න දෙවියන් සෙයින් එකත්වකාය වූ එකත්ව සංඥා ඇති සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ සතර වැනි විඥානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, සර්වප්‍රකාරයෙන් රූපසංඥා ඉක්ම වීමෙන් ප්‍රතිඝසංඥාවන්ගේ අස්තඞ්ගමයෙන් නානාත්වසංඥාවන් ගේ අමනසිකාරයෙන් 'ආකාශය අනන්තය' යි ආකාසානඤ්චායතනයට පැමිණි සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ පස් වැනි විඥානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකාසානඤ්චායතනය ඉක්මවා 'විඥානය අනන්තය'යි විඤ්ඤාණඤ්චායතනයට පැමිණි සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ. මේ සවැනි විඥානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, සර්වප්‍රකාරයෙන් විඤ්ඤාණඤ්චායතනය ඉක්මවා 'කිසිවක් නැතැ' යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පැමිණි සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ සත් වැනි විඥානස්ථිතිය යි. මෙසෙයින් බුදුහු ප්‍රතිසන්ධි විසින් සප්තවිඥානස්ථිතීන් දන්නාසේක් නුයි 'විඤ්ඤාණ ට්ඨිතියො සබ්බා' යනු වේ. **පොසාලා' ති භගවා** යනු...

අභිජානං තථාගතො– 'අභිජානං' යනු: වෙසෙසින් දන්නේ එකතින් දන්නේ නොයෙක් අයුරින් දන්නේ ඒ ඒ කරුණු පිණිස දන්නේ ප්‍රතිවෙධ කරනුයේ. **තථාගතො** යනු: භාග්‍යවතුන් විසින් මෙය වදරණ ලද මැ යි: "චුන්දය, අතීත වූ ද අභූත වූ අතථ්‍ය වූ අනර්ථසංහිතයෙක් වී නම් තෙල තථාගතයෝ ප්‍රකාශ නො කෙරෙති. චුන්දය, අතීත වූ ද භූත වූ තථ්‍ය වූ අනර්ථසංහිතයෙක් වී නම් එ ද තථාගතයෝ ප්‍රකාශ නො කෙරෙති. චුන්දය, අතීත වූ ද භූත වූ තථ්‍ය වූ අර්ත්ථසංහිතයෙක් වී නම් එහි ලා තථාගතයෝ එ මැ ප්‍රශ්නය ප්‍රකාශ කිරීම පිණිස කල් දන්නාහු වෙති. චුන්දය, අනාගත වූ ද ... චුන්දය වර්තමාන වූ ද අභූත වූ අතථ්‍ය වූ අනර්ත්ථසංහිතයෙක් වී නම් එය තථාගතයෝ ප්‍රකාශ නො කෙරෙති. චුන්දය, ප්‍රත්‍යුත්පන්න වූ ද භූත වූ තථ්‍ය වූ අනර්ත්ථ සංහිතයෙක් වී නම් එ ද තථාගතයෝ ප්‍රකාශ නො කෙරෙති. චුන්දය, ප්‍රත්‍යුත්පන්න වූ ද භූත වූ තථ්‍ය වූ අර්ත්ථසංහිතයෙක් වී නම් එහි ලා තථාගතයෝ ඒ ප්‍රශ්නය ප්‍රකාශ කිරීම පිණිස කල් දන්නාහු වෙත්. චුන්දය, මෙසෙයින් තථාගතයෝ අතීතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්න ධර්මයනාහි කාලවාදී භූතවාදී අර්ත්ථවාදී ධර්මවාදී විනයවාදී වෙත්. එහෙයින් 'තථාගත' යි කියනු ලැබෙති.

යං බො චුන්ද, සදෙවකස්ස ලොකස්ස සමාරකස්ස සබ්‍රහ්මකස්ස සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං, අනුවිචරිතං මනසා, සබ්බං තං තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධං, තස්මා 'තථාගතො'ති වුච්චති. යඤ්ච බො චුන්ද, රත්තිං තථාගතො අනුත්තරං සම්මා සම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣති, යඤ්ච රත්තිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාන ධාතුයා පරිනිබ්බායති, යං එතස්මිං අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති, සබ්බං තං තථෙව හොති, නො අඤ්ඤථා, තස්මා 'තථාගතො'ති වුච්චති. යථාවාදී චුන්ද, තථාගතො තථාකාරී, යථාකාරී තථාවාදී, ඉති යථාවාදී තථාකාරී යථාකාරී තථාවාදී, තස්මා 'තථාගතො'ති වුච්චති. සදෙවකෙ චුන්ද, ලොකෙ සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙ සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය තථාගතො අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදත්ථු දසො වසවත්ති. තස්මා 'තථාගතො'ති වුච්චතී''ති[අ] අභිජානං තථාගතො'.

තිට්ඨන්ත මෙතං ජානාතීති: භගවා ඉධට්ඨඤ්ඤෙව ජානාති කම්මාභිසඞ්ඛාරවසෙන 'අයං පුග්ගලො කායස්ස භෙදා පරම්මරණා, අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජිස්සතී'ති. භගවා ඉධට්ඨඤ්ඤෙව[1] ජානාති කම්මාභිසඞ්ඛාරවසෙන අයං පුග්ගලො කායස්ස භෙදා පරම්මරණා තිරච්ඡානයොනිං උපපජ්ජිස්සතී'ති. භගවා ඉධට්ඨඤ්ඤෙව ජානාති කම්මාභිසඞ්ඛාරවසෙන 'අයං පුග්ගලො කායස්ස භෙදා පරම්මරණා පෙත්තිවිසයං[2] උපපජ්ජිස්සතී'ති. භගවා ඉධට්ඨඤ්ඤෙව ජානාති කම්මාභිසඞ්ඛාරවසෙන 'අයං පුග්ගලො කායස්ස භෙදා පරම්මරණා මනුස්සෙසු 'උපපජ්ජිස්සතී'ති. භගවා ඉධට්ඨඤ්ඤෙව ජානාති කම්මාභිසඞ්ඛාරවසෙන 'අයං පුග්ගලො සුපටිපන්නො කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජිස්සතී'ති.

වුත්තං හෙතං භගවතා:

1. ඉධත්ථඤ්ඤෙව – ම ජ සං.
2. පිත්තිවිසයං – සභා
අ. දීඝනිකාය – පාසාදිකසුත්ත

චුන්දය, දෙවියන් සහිත මරුන් සහිත බඹුන් සහිත ලෝකයා විසින් දෙව්මිනිසුන් සහිත මහණ බමුණන් සහිත ප්‍රජාව විසින් යම් රූපාලම්බනයක් ශබ්දලම්බනයක් ගන්ධරසස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බනයක් (සුඛදුඃඛාදි) ධර්මාලම්බනයක් (සොයා හෝ නො සොයා හෝ) ලබන ලද ද (ලද හෝ නො ලද හෝ) සොයන ලද ද සිතින් විමසන ලද ද එ සියල්ල තථාගතයන් විසින් අවබොධ කරන ලද, එහෙයින් 'තථාගත' යි කියනු ලැබෙයි. චුන්දය යම් රාත්‍රියෙක තථාගතයෝ අනුත්තර වූ සම්‍යක් සම්බොධිය අවබොධ කෙරෙත් ද යම් රාත්‍රියෙක අනුපාදිශෙෂ නිර්වාණධාතුයෙන් පිරිනිවෙත් ද තෙල අතුරෙහි යමක් බෙණෙත් ද පවසත් ද දක්වත් ද ඒ සියල්ල එසෙයින් මැ වෙයි. අන් සෙයෙකින් නො වේ. එහෙයින් 'තථාගත' යි කියනු ලැබෙයි. චුන්දය, තථාගතයෝ යම්සේ බෙණෙත් නම් එසේ කරන සුලු වෙති, යම්සේ කෙරෙත් නම් එසේ බණන සුලු වෙත්. මෙසේ යථාවාදී තථාකාරී ද යථාකාරී තථාවාදීද වෙත්. එහෙයින් 'තථාගත' යි කියනු ලැබෙයි. චුන්දය, දෙවියන් සහිත මරුන් සහිත බඹුන් සහිත ලොකයෙහි දෙව් මිනිසුන් සහිත මහණ බමුණන් සහිත ප්‍රජාව කෙරෙහි තථාගතයෝ 'අභිභූ' වූහ, අන්‍යයන් විසින් අනභිභූතයහ, එකාන්තයෙන් සියල්ල දක්නාහ, සියලු ජනයා වශයෙහි පවත්වන්නාහ, එහෙයින් 'තථාගත' යී කියනු ලැබේ නුයි 'අභිජානං තථාගතො' යනු වේ.

තිට්ඨන්තමෙතං ජානාති- බුදුහු මෙලොවැ සිටියහු මැ කර්මාභිසංස්කාරයන්ගේ වශයෙන් 'මේ පුද්ගල කාබුන් මරණින්' මත්තෙහි සැප නැති දුකට ගති වූ විවස වැ පතිත වන නිරයට වදනේ යයි දනගනිති. බුදුහු මෙලොවැ සිටියාහු මැ කර්මාභිසංස්කාර වශයෙන් 'මේ පුද්ගල තෙම කා බුන් මරණින් මත්තෙහි තිරිසන්යොනට වදනේ යැ'යි දනගනිති. බුදුහු මෙහි සිටියාහු මැ කර්මාභිසංස්කාර වශයෙන් මේ පුද්ගල කා බුන් මරණින් මත්තෙහි ප්‍රෙත විෂයට වදනේ යැ'යි දනගනිති. බුදුහු මෙහි සිටියාහු මැ 'කර්මාභිංස්කාර වශයෙන් මේ පුද්ගල කා බුන් මරණින් මත්තෙහි මිනිසුන් කෙරෙහි උපදනේ යැ'යි දනගනිති. බුදුහු මෙහි සිටියාහු මැ කර්මාභිසංස්කාර වශයෙන් 'මේ පුද්ගල සුප්‍රතිපන්න වූයේ කා බුන් මරණින් මත්තෙහි සුන්දරගති ඇති ස්වර්ගලෝකයට වදනේ යැ' යි දන ගනිත් යයි.

භාග්‍යවතුන් විසින් මෙ වදරන ලද මැ යි:

“ඉධාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං පුග්ගලං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි: ‘තථායං පුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො, යථා කායස්ස භෙදා පරම්මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජිස්සතී’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං පුග්ගලං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි: තථායං පුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො යථා කායස්ස භෙදා පරම්මරණා තිරච්ඡාන යොනිං උපපජ්ජිස්සතී’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං පුග්ගලං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි: තථායං පුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො, යථා කායස්ස භෙදා පරම්මරණා පෙත්තිවිසයං උපපජ්ජිස්සතී’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං පුග්ගලං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි: තථායං පුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො, යථා කායස්ස භෙදා පරම්මරණා මනුස්සෙසු උපපජ්ජිස්සතී’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං පුග්ගලං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි: තථායං පුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො, යථා කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජිස්සතී’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං පුග්ගලං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි: තථායං පුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ච මග්ගං සමාරූළ්හො යථා ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරතී”ති[a]. ‘තිට්ඨන්තමෙතං ජානාති’.

අධිමුත්තං[1] තප්පරායණං’ති: ‘අධිමුත්ත’න්ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ[2] අධිමුත්තිවිමොක්ඛෙන[3] අධිමුත්තං[4], තත්‍රාධිමුත්තං තදධිමුත්තං තදධිපතෙය්‍යං[5]. අථවා භගවා ජානාති: ‘අයං පුග්ගලො රූපාධිමුත්තො සද්දාධිමුත්තො ගන්ධාධිමුත්තො රසාධිමුත්තො ඵොට්ඨබ්බාධිමුත්තො කුලාධිමුත්තො ගණාධිමුත්තො ආවාසාධිමුත්තො ලාභාධිමුත්තො යසාධිමුත්තො පසංසාධිමුත්තො සුඛාධිමුත්තො චීවරාධිමුත්තො පිණ්ඩපාතාධිමුත්තො සෙනාසනාධිමුත්තො ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරාධිමුත්තො සුත්තන්තාධිමුත්තො විනයාධිමුත්තො අභිධම්මාධිමුත්තො ආරඤ්ඤකඞ්ගාධිමුත්තො පිණ්ඩපාතිකඞ්ගාධිමුත්තො පංසුකූලිකඞ්ගාධිමුත්තො තෙචීවරිකඞ්ගාධිමුත්තො සපදානචාරිකඞ්ගාධිමුත්තො ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගාධිමුත්තො නෙසජ්ජිකඞ්ගාධිමුත්තො යථාසන්ථතිකඞ්ගාධිමුත්තො පඨමජ්ඣානාධිමුත්තො දුතියජ්ඣානාධිමුත්තො

1. විමුත්තිං - පන, සයා
2. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං - ම ඡ සං
3. ධිමුත්තත්ති විමොක්ඛෙන-ම ඡ සං
4. විමුත්තං - සයා
5. තදධිපතෙය්‍යං -ව-වි-ක-ම ඡ සං,

a. මජ්ඣිමනිකාය - මහාසීහනාදසුත්ත

ශාරිපුත්‍රයෙනි, මම මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මාගේ සිතින් මෙසේ ඔහු ගේ සිත පිරිසිඳ දැනගනිමි: 'මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ කාෘ බුන් මරණින් මත්තෙහි අය රහිත වූ දුර්ගති වූ විනිපාත වූ නිරයට යම්සේ පැමිණේ ද එසෙයින් පිළිපන්නේ යැ එසෙයින් ඉරියවු පවත්වයි, එමහට පැමිණියේ යයි'—ශාරිපුත්‍රය, මම මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ මාගේ සිතින් ඔහුගේ සිත පිරිසිඳ දැනගනිමි: 'මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ කා බුන් මරණින් මත්තෙහි තිරිසන්යොනට වදනේ ද එසෙයින් පිළිපන්නේ යැ එසෙයින් ඉරියවු පවත්වයි එමහට පිළිපන්නේ යැ'යි— ශාරිපුත්‍රය, මම මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ සිතින් සිත පිරිසිඳ දැනගනිමි: 'මේ පුද්ගල තෙම කා බුන් මරණින් මත්තෙහි යම්සේ ප්‍රේතවිෂයට වදනේ ද එසෙයින් පිළිපන්නේ යැ එසෙයින් ඉරියවු පවත්වයි, එමහට ද පැමිණියේ යැ'යි— ශාරිපුත්‍රය, මම මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ සිතින් සිත පිරිසිඳ දැනගනිමි: මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ කාබුන් මරණින් මත්තෙහි මිනිසුන් කෙරෙහි උපදනේ ද එසෙයින් පිළිපන්නේ යැ එසේ ඉරියවු පවත්වයි එමහට ද පැමිණියේ යැ'යි— ශාරිපුත්‍රය, මම මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ සිතින් සිත පිරිසිඳ දැනගනිමි: 'මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ කා බුන් මරණින් මත්තෙහි සුගති වූ ස්වර්ගලොකයට වදනේ ද එසෙයින් පිළිපන්නේ යැ එසේ ඉරියවු පවත්වයි එමහට ද පැමිණියේ යැ' යි— ශාරිපුත්‍රය, මම මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ සිතින් සිත පිළිසිඳ දැනගනිමි: 'මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ ආස්‍රවයන් ක්ෂය කිරීමෙන් අනාස්‍රව වූ චිත්තවිමුක්තිය ප්‍රඥාවිමුක්තිය මෙ අත්බැව්හි මැ තෙමේ විශිෂ්ට ඥානයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ඊට පැමිණ වාස කෙරේ ද එසෙයින් පිළිපන්නේ යැ එසෙයින් ඉරියවු පවත්වයි එමහට ද පැමිණියේ යැ' යි 'තිට්ඨන්තමෙතං ජානාති' යනු වේ.

අධිමුත්තං තප්පරායණං – 'අධිමුත්තං' යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි අධිමුක්ති විමොක්ෂයෙන් ඇලුණහු ඒ සමාධියෙහි ඇලුණහු ඒ ධ්‍යානයෙහි ඇලුණහු ඒ ධ්‍යානය අධිපති කොට ඇත්තහු. නොහොත් බුදුහු 'මේ පුද්ගල තෙම රූපයෙහි ඇලුණේ යැ ශබ්දයෙහි ඇලුණේ යැ ගන්ධයෙහි ඇලුනේ යැ රසයෙහි ඇලුණේ යැ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෙහි ඇලුණේ යැ කුලයෙහි ඇලුණේ යැ ගණයා කෙරෙහි ඇලුණේ යැ ආවාසයෙහි ඇලුණේ යැ ලාභයෙහි ඇලුණේ යැ යශස්හි ඇලුණේ යැ ප්‍රශංසායෙහි ඇලුණේ යැ සුඛයෙහි ඇලුණේ යැ චීවරයෙහි ඇලුණේ යැ පිණ්ඩපාතයෙහි ඇලුණේ යැ ශයනාසනයෙහි ඇලුණේ යැ ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකරෙහි ඇලුණේ යැ සූත්‍රාන්තයෙහි ඇලුණේ යැ විනයෙහි ඇලුණේ යැ අභිධර්මයෙහි ඇලුණේ යැ ආරණ්‍යකාඞ්ගයෙහි ඇලුණේ යැ පිණ්ඩපාතිකාඞ්ගයෙහි ඇලුණේ යැ පාංශුකූලිකාඞ්ගයෙහි ඇලුණේ යැ තෛචීවරිකාඞ්ගයෙහි ඇලුණේ යැ සපදානචාරිකඞ්ගයෙහි ඇලුණේ යැ ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගයෙහි ඇලුණේ යැ නෙසජ්ජිකඞ්ගයෙහි ඇලුණේ යැ යථාසන්ථතිකඞ්ගයෙහි ඇලුණේ යැ ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි ඇලුණේ යැ ද්විතීයධ්‍යානයෙහි ඇලුණේයැ

තතියජ්ඣානාදිමුත්තො චතුත්ථජ්ඣානාදිමුත්තො ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තාදිමුත්තො[1] විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තාදිමුත්තො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තාදිමුත්තො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තාදිමුත්තොති අධිමුත්තං. තප්පරායණන්ති: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනමයං තප්පරායණං කම්මපරායණං විපාකපරායණං කම්මගරුකං පටිසන්ධිගරුකං. අථ වා භගවා ජානාති 'අයං පුග්ගලො රූපපරායණො -පෙ- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිපරායණොති 'අධිමුත්තං තප්පරායණං'.

තෙනාහ භගවා:

"විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බා (පොසාලාති භගවා)
අභිජානං තථාගතො,
තිට්ඨන්තමෙනං ජානාති
අධිමුත්තං තප්පරායණ"න්ති.

14-4

ආකිඤ්චඤ්ඤසම්භවං ඤත්වා නන්දිසංයොජනං ඉති,
එවමෙතං[2] අභිඤ්ඤාය තතො තත්ථ විපස්සති,
එතං ඤාණං තථං තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතො,

ආකිඤ්චඤ්ඤසම්භවං ඤත්වාති 'ආකිඤ්චඤ්ඤසම්භවො'[3] වුච්චති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසංවත්තනිකො කම්මාභිසංඛාරො, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසංවත්තනිකං කම්මාභිසඞ්ඛාරං ආකිඤ්චඤ්ඤසංභවොති ඤත්වා ලග්ගනන්ති ඤත්වා බන්ධනන්ති ඤත්වා පළිබොධොති ඤත්වා ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති 'ආකිඤ්චඤ්ඤසම්භවං ඤත්වා'.

නන්දිසංයොජනං ඉතීති 'නන්දිසංයොජනං' වුච්චති අරූපරාගො, අරූපරාගෙන තං කම්මං ලග්ගං ලග්ගිතං පළිබුද්ධං, අරූපරාගං නන්දිසංයොජනන්ති ඤත්වා ලග්ගනන්ති ඤත්වා බන්ධනන්ති ඤත්වා පළිබොධොති ඤත්වා ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. ඉතීති පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරී අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතාපෙතං 'ඉතී'ති. 'නන්දිසංයොජනං ඉති'.

---

1. සමාපත්තාධිමුත්තො – පත
2. එවමෙවං – ව-වි-ක.
3. සංභවොති වුච්චති–ව–වි–ක, ම ජ සං

තෘතියධ්‍යානයෙහි ඇලුණේ යැ චතුර්ත්ථධ්‍යානයෙහි ඇලුණේ යැ ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තියෙහි ඇලුණේ යැ විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියෙහි ඇලුණේ යැ ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තියෙහි ඇලුණේ යැ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියෙහි ඇලුණේ යැ' යි 'අධිමුත්තං' යනු වෙ. **තප්පරායණං** යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනමය වූ එය පිහිට කොට ඇත්තහු කර්මය පිහිට කොට ඇත්තහු (ප්‍රවෘත්ති) විපාකය පිහිට කොට ඇත්තහු කර්මචෙතනාව ගරු කොට ඇත්තහු ප්‍රතිසන්ධිය ගරු කොට ඇත්තහු, නොහොත් බුදුහු මෙසේ දනගණිති: 'මේ පුද්ගල තෙමේ රූප පරායණ යැ ... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනපරායණ' යයි 'අධිමුත්තං තප්පරායණං' යනු වෙ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බා -පෙ- අධිමුත්තං තප්පරායණං" යි.

14–4

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි උපදවන අරූපරාග සංඛ්‍යාත නන්දිය 'සංයොගයෙකැ' යි දන තෙල මෙසේ මැ විශිෂ්ටඥානයෙන් දන ඉක්බිති එහි (අනිත්‍යාදි විසින්) විදර්ශනා කෙරෙයි. වැස නිමවූ මාර්ග බ්‍රහ්මචර්‍ය්‍යාවාස ඇති බාහිතපාපි වූ ඒ රහත්හු ගේ තෙල අර්හත්මාර්ගඥානය අවිපරීත වෙ යයි.

ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භවං – 'ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භව' යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි ඉපදීම පිණිස පවත්නා කර්මාභිසංස්කාරය කියනු ලැබෙයි. ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සංවත්තනික වූ කර්මාභිසංස්කාරය 'ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භව' යි දන 'ලග්නයෙකැ' යි දන 'බන්ධනයෙකැ'යි දන 'පළිබොධයෙකැ' යි දන දනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට නුයි 'ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භවං ඤත්වා' යනු වෙ.

නන්දීසංයොජනං ඉති – 'නන්දිසංයොජන'යි අරූපරාගය කියනු ලැබෙයි. අරූපරාගයෙන් ඒ කර්මය ලග්න යැ ලග්නිත යැ පරිරුද්ධ යැ, අරූපරාගය නන්දිසංයොජනයෙකැ' යි දන බන්ධනයෙකැ' යි දන පරිරොධයෙකැ' යි දන දනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූතකොට. ඉති යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසර්ග යැ පදපාරිපූරි යැ අක්ෂරසමවාය යැ ව්‍යඤ්ජනශ්ලිෂ්ටතා යැ පදනුපූර්වතා යැ තෙල 'ඉති' යනු.

එවමෙතං අභිඤ්ඤායාති එවං එතං අභිඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති 'එවමෙතං අභිඤ්ඤාය'.

තතො තත්ථ විපස්සතීති 'තත්ථා'ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨහිත්වා තත්ථ ජාතෙ චිත්තචෙතසිකෙ ධම්මෙ අනිච්චතො විපස්සති දුක්ඛතො විපස්සති රොගතො -පෙ- නිස්සරණතො විපස්සති දක්ඛති ඔලොකෙති නිජ්ඣායති උපපරික්ඛතීති 'තතො තත්ථ විපස්සති'.

එතං ඤාණං තථං තස්සාති එතං ඤාණං තච්ඡං භූතං යාථාවං අවිපරීතං තස්සාති 'එතං ඤාණං තථං තස්ස'.

බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතොති 'බ්‍රාහ්මණො'ති සත්තන්නං ධම්මානං බාහිතත්තා බ්‍රාහ්මණො -පෙ- අසිතො තාදී පවුච්චතෙ ස බ්‍රහ්මාති. බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතොති පුථුජ්ජනකල්‍යාණං උපාදාය සත්තසෙඛා[1] අප්පත්තස්ස[2] පත්තියා, අනධිගතස්ස අධිගමාය, අසච්ඡිකතස්ස සච්ඡිකිරියාය වසන්ති සංවසන්ති ආවසන්ති පරිවසන්ති, අරහා වුසිතවා කතකරණීයො ඔහිතභාරො අනුප්පත්තසදත්ථො පරික්ඛීණභවසංයොජනො සම්මදඤ්ඤා විමුත්තො සො වුත්ථවාසො චිණ්ණචරණො -පෙ- ජාතිමරණ සංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්භවො'ති 'බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතො'.

තෙනාහ භගවා:

"ආකිඤ්චඤ්ඤසම්භවං ඤත්වා නන්දිසංයොජනං ඉති,
එවමෙතං අභිඤ්ඤාය තතො තත්ථ විපස්සති.
එතං ඤාණං තථං තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතො"ති.

සහ ගාථාපරියොසානා -පෙ- සත්ථා මෙ භගවා සාවකොහමස්මී'ති.

පොසාල සුත්තනිද්දෙසො සමත්තො

1. සත්තසෙක්ඛා - ච-වි-ක-ම ජ සං
2. අපත්තස්ස- ච-වි-ක

එවමෙතං අභිඤ්ඤාය – තෙල මෙසේ දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට නුයි 'එවමෙතං අභිඤ්ඤාය' යනු වේ.

තතො තත්ථ විපස්සති – 'තත්ථ' යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට සම වැද එයින් නැඟී සිටි එහි උපන් චිත්තචෛතසික ධර්මයන් අනිත්‍ය හෙයින් විදර්ශනා කෙරෙයි දුඃඛ හෙයින් විදර්ශනා කෙරෙයි රොග හෙයින් ... නිස්සරණ හෙයින් විදර්ශනා කෙරෙයි දකියි අවලෝකනය කෙරෙයි සිතයි විමසා නුයි 'තතො තත්ථ විපස්සති' යනු වේ.

එතං ඤාණං තථං තස්ස – ඒ රහත් පුඟුල්හු ගේ තෙල රහත්මඟනුවණ තථ්‍ය යැ භූත යැ යථාස්වභාව ඇත්තේ යැ අවිපරීත නුයි ''එතං ඤාණං තථං තස්ස'' යනු වේ.

බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතො – 'බ්‍රාහ්මණ' යනු: (සත්කාය දෘෂ්ටි ආදි) සප්තධර්ම කෙනකුන් දුරු කළ වන බැවින් බ්‍රාහ්මණ යැ ... (තෘෂ්ණාදෘෂ්ටි නිඃශ්‍රය නැති බැවින්) 'අසිත' යයි ද (ලොකධර්මයෙන් නිර්විකාර බැවින්) 'තාදී' යයි ද කියනු ලැබේ. හෙතෙම 'බ්‍රාහ්මණ' නම් වෙයි. **බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතො** යනු: පෘථග්ජන කල්‍යාණයා පටන් සප්ත ශෛක්ෂයෝ නො පැමිණි රහත්බවට පැමිණෙනු පිණිස අවබොධ නො කළ රහත්බව අව-බොධ කරනු පිණිස පසක් නො කළ රහත්බව පසක් කරනු පිණිස වෙසෙති වැද වෙසෙති වෙසෙයින් වෙසෙති සර්වප්‍රකාරයෙන් වෙසෙති, රහත්පුඟුල් තෙම වැස නිමවූ බඹසර ඇත්තේ කළ (සිව්මඟ) කිස ඇත්තේ බහා තබන ලද (කෙලෙස්) බර ඇත්තේ පැමිණි උත්තමාර්ත්ථ ඇත්තේ ක්ෂය කළ භවසංයොජන ඇත්තේ මොනොවට රහත්මඟින් (කෙලෙසුන් කෙරෙන්) මිදුණේ වෙයි. හෙතෙම වැස නිමවූ බඹසරවස් ඇත්තේ යැ පරිචිත චරණ ධර්ම ඇත්තේ යැ ... ජාතිමරණ සංඛ්‍යාත පුනර්භවය ඔහුට නැත් නුයි 'බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතො' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

''ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භවං –පෙ– බ්‍රාහ්මණස්ස වුසීමතො'' යි.

ගාථා පර්‍යවසානය හා සමඟ ... බුදුහු මාගේ ශාස්තෲහ, මම ශ්‍රාවක යෙමි.

පෝසාල සූත්‍රනිර්දේශය නිමි.

15. මොඝරාජ සුත්තනිද්දෙසො

15–1

ද්වාහං සක්කං[1] අපුච්ඡිස්සං (ඉච්චායස්මා මොඝරාජා)
න මෙ බ්‍යාකාසි චක්ඛුමා,
යාවතතියඤ්ච දෙවීසි
බ්‍යාකරොතීති මෙ සුතං,

ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සන්ති සො බ්‍රාහ්මණො ද්වික්ඛත්තුං බුද්ධං භගවන්තං පඤ්හං අපුච්ඡි, තස්ස භගවා පඤ්හං පුට්ඨො න බ්‍යාකාසි තදන්තරා[2] ඉමස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ඉන්ද්‍රියපරිපාකො භවිස්සතීති. **සක්කන්ති** සක්කො භගවා සක්‍යකුලා[3] පබ්බජිතොතිපි සක්කො, අථවා අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවාතිපි සක්කො, තස්සිමානි ධනානි, සෙය්‍යථීදං: සද්ධාධනං සීලධනං හිරිධනං ඔත්තප්පධනං සුතධනං චාගධනං පඤ්ඤාධනං සතිපට්ඨානධනං සම්මප්පධානධනං ඉද්ධිපාදධනං ඉන්ද්‍රියධනං බලධනං බොජ්ඣඞ්ගධනං මග්ගධනං ඵලධනං, නිබ්බානධනං ඉමෙහි අනෙකවිධෙහි ධනරතනෙහි අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවාතිපි සක්කො. අථවා පහු විසවී අලමත්තො සූරො වීරො වික්කන්තො අභීරූ අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසොතිපි සක්කො. **ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සන්ති** ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සං අයාචිස්සං අජ්ඣෙසිස්සං පසාදයිස්සන්ති 'ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සං'. ඉච්චායස්මා මොඝරාජාති –පෙ–

න මෙ බ්‍යාකාසි චක්ඛුමාති 'න මෙ බ්‍යාකාසී'ති න මෙ බ්‍යාකාසි, න ආචික්ඛි, න දෙසෙසි, න පඤ්ඤපෙසි, න පට්ඨපෙසි, න විවරි, න විභජි, න උත්තානී අකාසි, න පකාසෙසි. **චක්ඛුමාති** භගවා පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා, මංසචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා, දිබ්බචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා, පඤ්ඤාචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා, බුද්ධචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා, සමන්තචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා.

කථං භගවා මංසචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා: 'මංසචක්ඛුම්හි භගවතො පඤ්ච වණ්ණා සංවිජ්ජන්ති[4] නීලො ච වණ්ණො පීතකො ච වණ්ණො ලොහිතකො ච වණ්ණො කණ්හො ච වණ්ණො ඔදාතො ච වණ්ණො. අක්ඛිලොමානි ච භගවතො[5] යත්ථ ච අක්ඛිලොමානි පතිට්ඨිතානි තං නීලං හොති සුනීලං පාසාදිකං දස්සනෙය්‍යං උම්මාපුප්ඵසමානං[6] තස්ස පරතො පීතකං හොති සුපීතකං සුවණ්ණවණ්ණං පාසාදිකං දස්සනෙය්‍යං කණිකාරපුප්ඵසමානං, උභතො ච අක්ඛිකූටානි[7] භගවතො ලොහිතකානි හොන්ති.

1. සක්ක – ස්‍යා,
2. චක්ඛුසමන්තන්තරා – ස්‍යා.
3. සාක්‍යකුලා –වි–ක
4. පඤ්චවණ්ණං සංවිජ්ජති– ව–වි–ක
5. 'අක්ඛිලොමානි ච භගවතො' –ම ජ සං, නත්ථි
6. උමා පුප්ඵසමානං – ම ජ සං, උම්මාරපුප්ඵ සමානං – ව–වි–ක–ස්‍යා
7. අක්ඛි කූපානි – පත

15. මෝසරාජ සූත්‍රනිර්දේශය

15–1

(ආයුෂ්මත් මෝසරාජ මෙසේ විචාරයි:) මම දෙවරක් ශාක්‍යමුනිහු විචාළෙමි. චක්ෂුර්මත්හු ප්‍රකාශ නො කළහ, දෙවර්ෂිහු තුන්වනවට දක්වා විචාරන ලද්දහු ප්‍රකාශ කරන සේකැ යි මා විසින් අසන ලද.

ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සං යනු: එ බමුණු දෙවරක් භාග්‍යවත් බුදුන් පැන පුළුවුත්. ඔහට බුදුහු පැන පුළුවුස්නා ලද්දහු 'එයට ඉක්බිති මෙ බමුණුහට ඉන්ද්‍රියපරිපාකය වන්නේ යැ'යි ප්‍රකාශ නො කළහ. **සක්කො** යනු බුදුහු ශාක්‍යයහ: ශාක්‍යකුලයෙන් නික්ම පැවිදි වූහ යි ද ශාක්‍යයහ, නොහොත් ආඪ්‍යයහ මහද්ධන ඇතියහ ධනවත්හ යි ද ශාක්‍යයහ. උන් වහන්සේට මේ ධනයෝ වෙති; හෙ මෙසේයි: ශ්‍රද්ධා ධන යැ ශීල ධනයැ හිරි ධන යැ ඔත්තප්ප ධන යැ ශ්‍රැත ධන යැ ත්‍යාග ධන යැ ප්‍රඥා ධන යැ සතිපට්ඨාන ධන යැ සම්‍යක්ප්‍රධාන ධන යැ ඍද්ධිපාද ධන යැ ඉන්ද්‍රිය ධන යැ බලධන යැ බොධ්‍යඞ්ග ධන යැ මාර්ග ධන යැ ඵලධන යැ නිර්වාණධන යි. මේ අනේකවිධ ධනරත්නයන් ගෙන් ආඪ්‍යයහ, මහද්ධන ඇතියහ, ධනවත්හ යි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් ශාක්‍යයහ, ප්‍රභූහ පරසන්තානයෙහි වීර්‍ය්‍ය උපදවනුවහ, සමර්ත්ථ සිත් ඇතියහ, ශූරයහ, පරාක්‍රම ඇතියහ, වික්‍රම ඇතියහ, නො බාන සුල්ලහ, නො සැලෙනුවහ, නො තැතිගනුවහ, නො පලායනසුල්ලහ, දුරු කළ බිය හා බිය අරමුණු ඇතියහ, පහවූ ලොමුදහ ඇතියහ නුයි ද ශාක්‍යයහ. **ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සං** යනු: මම දෙවරක් ශාක්‍යයන් වහන්සේ පුළුවුත්මි, අයැදියෙමි, අධ්‍යෂණ කෙළෙමි, පැහැද වීම් නුයි 'ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සං' යනුවෙ. **ඉච්චායස්මා මොසරාජා** යනු:...

න මෙ බ්‍යාකාසි චක්ඛුමා – 'න මෙ බ්‍යාකාසි' යනු: මට නො පැවැසූහ නො වදළහ නො දෙසූහ නො පැනවූහ නො පිහිටවූහ විවරණය නො කළහ විභාග නො කළහ පාළ නො කළහ ප්‍රකාශ නො කළහ. **චක්ඛුමා** යනු: බුදුහු පසැසින් චක්ෂුෂ්මත්හ: මසැසිනුදු චක්ෂුෂ්මත්හ, දිවැසිනුදු චක්ෂුෂ්මත්හ, පැනැසිනුදු චක්ෂුෂ්මත්හ, බුදු ඇසිනුදු චක්ෂුෂ්මත්හ, සමතැසිනුදු චක්ෂුෂ්මත්හ.

කිසෙයින් බුදුහු මසැසිනුදු චක්ෂුර්මත්හ යත්: භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගේ මසැස්හි පස්පැහැ දිස් වෙයි: නිල් පැහැ යැ රන්වන් පැහැ යැ රත් පැහැ යැ කළු පැහැ යැ සුදු පැහැ යැ යි. තවද බුදුන්ගේ අක්ෂිරොම වෙයි: යම් තැනෙකැ වැළිත් ඇස්ලොම් පිහිටියේ ද එතැන දියමෙරළිය මල් සුදුසු සුනිල් පිරිසුදු දකුම්කලු නිල්පැහැ වෙයි. එ ඉක්බිති කිණිහිරිමල් සුදුසු සුකසාවන් රන්වන් පිරිසුදු දකුම්කලු කසාවන් පැහැ වෙයි. බුදුන්ගේ දෙනෙතග රතිඳුගොව් සුදුසු සුරත් පිරිසුදු දකුම්කලු රත්පැහැ වෙයි. මැද

සුලොහිතකානි පාසාදිකානි දස්සනෙය්‍යානි ඉන්දගොපකසමානානි, මජ්ඣෙ කණ්හං හොති සුකණ්හං අලූඛං[1] සිනිද්ධං පාසාදිකං දස්සනෙය්‍යං. අද්දාරිට්ඨකසමානං[2] තස්ස පරතො ඔදාතං හොති සුඔදාතං[3] සෙතං පණ්ඩරං පාසාදිකං දස්සනෙය්‍යං ඔසධිතාරකසමානං, තෙන භගවා පකතිකෙන මංසචක්ඛුනා අත්තභාවපරියාපන්නෙන පුරිමසුචරිතකම්මාභිනිබ්බත්තෙන සමන්තා යොජනං පස්සති දිවා චෙව රත්තිඤ්ච. යදාපි චතුරඞ්ගසමන්නාගතො අන්ධකාරො හොති, සූරියො ච අත්ථං ගතො හොති[4] කාළපක්ඛො ච උපොසථො හොති, තිබ්බො ච වනසණ්ඩො හොති, මහා ච කාළමෙඝො[5] අබ්භුට්ඨිතො හොති. එවරූපෙ චතුරඞ්ගසමන්නාගතෙ අන්ධකාරෙ සමන්තා යොජනං පස්සති.

කථං භගවා දිබ්බෙන චක්ඛුනාපි චක්ඛුමා: භගවා දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ හීනෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාති, ඉමෙ වත භොන්තො සත්තා කායදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා වචීදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා මනොදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං උපවාදකා මිච්ඡාදිට්ඨිකා මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා තෙ කායස්ස භෙදා පරම්මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා. ඉමෙ වා පන භොන්තො සත්තා කායසුචරිතෙන සමන්නාගතා වචීසුචරිතෙන සමන්නාගතා මනොසුචරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං අනුපවාදකා සම්මාදිට්ඨිකා සම්මාදිට්ඨිකම්මසමාදානා තෙ කායස්ස භෙදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපන්නාති. ඉති දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ හීනෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාති, ආකඞ්ඛමානො ච භගවා එකම්පි ලොකධාතුං පස්සෙය්‍ය, ද්වෙපි ලොකධාතුයො, පස්සෙය්‍ය තිස්සොපි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, චතස්සොපි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, පඤ්චපි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, දසපි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, වීසම්පි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, තිංසම්පි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, චත්තාලීසම්පි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, පඤ්ඤාසම්පි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, සතම්පි ලොකධාතුයො පස්සෙය්‍ය, සහස්සිම්පි චූළනිකං ලොකධාතුං පස්සෙය්‍ය, ද්විසහස්සිම්පි මජ්ඣිමිකං ලොකධාතුං පස්සෙය්‍ය, තිසහස්සම්පි මහාසහස්සිං ලොකධාතුං[6] පස්සෙය්‍ය, යාවතා[7] පන ආකඞ්ඛෙය්‍ය තාවතකං පස්සෙය්‍ය, එවං පරිසුද්ධං[8] භගවතො දිබ්බචක්ඛු. එවං භගවා දිබ්බෙන චක්ඛුනාපි චක්ඛුමා.

---

1. ආලූකා – පත
2. අළාරිට්ඨක – ස්‍යා.
3. ඔදාතා සුඔදාතා – පත.
4. අත්ථං ගමිතො, හොති – ස්‍යා.
5. අකාලමෙඝො – ස්‍යා.
6. තිසහස්සිම්පි ලොකධාතුං පස්සෙය්‍ය. මහාසහස්සිම්පි ලොකධාතුපස්සෙය්‍ය– ම ඡ සං,
7. යාවතකං – ම ඡ සං.
8. එවං විසුද්ධං – ප–ව–වි–ක.

රුක්පෙණෙල ඇට සුදුසු ඉතා කළු මොළොක් සිහිඳු පිරිසුදු දැකුම්කලු කළුපැහැ වෙයි. ඉනික්බිති දවහත්තරු සුදුසු ඉතා සුදු සිත පඬර පිරිසුදු දැකුම්කලු සුදු පැහැ වේ. බුදුහු අත්බැව් ඇසුරු කළ පෙර පින්කමින් උපන් ඒ පියවි මසැසින් දහවල්හි ද රැයිදු හාත්පසින් යොදුනක් දකිති. යම් කලෙකැ චතුරඞ්ගසමනවාගත අන්ධකාරය වේ ද: හිරු අස්තයට ගියේත් වේ ද, කෘෂණපක්ෂයෙහි පොහොය ත් වේ ද, ගහන වූ වන ළැහැබක් වේ ද, මහ කළුවලාකුළු නැඟුණේත් වේ ද, මෙ බඳු වූ චතුරඞ්ගසමන්වාගත අන්ධකාරයෙහි පවා හාත්පසින් යොදුනක් දකිති. එහි ඒ බිත්තියක් හෝ කවුළුවක් හෝ පවුරක් හෝ ගලක් හෝ ඝසක් හෝ වැලක් හෝ රූපදර්ශනයට ආවරණයෙක් නැති. ඉදින් එක් තලැටක් ලකුණු කොට තලගැලෙකැ බහාලන්නේ නම් ඒ තල ඇටය මැ නහාගන්නා සේ ක. මෙසෙයින් බුදුන්ගේ පියවි මසැස පිරිසුදු වේ. මෙසෙයින් බුදුහු මසැසිනුදු චක්ෂුෂ්මත් වෙති.

කිසෙයින් බුදුහු දිවැසිනුදු චක්ෂුර්මත්හ යත්: බුදුහු විශුද්ධ වූ මිනිසැස ඉක්මැ සිටියා වූ ච්‍යුත වන්නා වූ ද උපදනා වූ ද හීන වූ ප්‍රණීත වූ අභිරූප වූ විරූප වූ සුගතියට ගියාවූ දුගතියට ගියා වූ සත්ත්වයන් දකිති. යහභ, මේ භවත් සත්ත්වයෝ කායදුශ්චරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු වාග්දුශ්චරිතයෙන් යුක්ත වූවාහූ මනො දුශ්චරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු ආයර්‍යයනට උපවාද කළාහු මිත්‍ථ්‍යාදෘෂ්ටි ඇත්තාහු මිත්‍ථ්‍යාදෘෂ්ටි වශයෙන් සමාදන් වූ විවිධ කර්ම ඇත්තාහු ය. ඔහු කය බිඳිමෙන් මරණින් මත්තෙහි අය රහිත වූ දුකට ගති වූ විවස වැ පතිත වන නිරයට පැමිණියාහු ය. යළි මේ භවත් සත්ත්වයෝ කාය සුචරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු වාක් සුචරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු මනස්සුචරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු ආයර්‍යයනට උපවාද නො කළාහු සම්‍යග්දෘෂ්ටි ඇත්තාහු සම්‍යග්දෘෂ්ටි වශයෙන් සමාදන් වූ කර්ම ඇත්තාහු ය. ඔහු කාබුන් මරණින් මත්තෙහි සුන්දරගති ඇති සැපයෙන් අග්‍ර වූ ලොකයට පැමිණියාහ යි කම් වූ පරිද්දෙන් පැමිණි සත්ත්වයන් දන්නා සේක. මෙසෙයින් විශුද්ධ වූ මිනිසැස ඉක්මැ සිටි දිවැසින් ච්‍යුත වන්නා වූ ද උපදනා වූ ද හීන වූ ප්‍රණීත වූ අභිරූප වූ විරූප වූ සුගතියට ගියා වූ දුගතියට ගියා වූ සත්ත්වයන් දකිති. කම් වූ පරිදි (පරලොව) පැමිණි සත්ත්වයන් දන්නා සේක. තවද බුදුහු කැමැති වන්නාහු නම් එක් ලොකධාතුවකුදු බලන සේක. ලොකධාතු දෙකක් ද තුන් ලොකධාතුවකුදු – සතර ලොකධාතුවකුදු – පස් ලොකධාතුවකුදු බලන සේක. දස ලොකධාතුවකුදු – විසි ලොකධාතුවකුදු – තිස් ලොකධාතුවකුදු– සතලිස් ලොකධාතුවකුදු– පනස් ලොකධාතුවකුදු– සියක් ලොකධාතුහු ද බලන සේක. සහස්‍රීචූලනීලොකධාතුව ද බලන සේක. ද්විසහස්‍රී මධ්‍යම ලොකධාතුව ද බලන සේක, ත්‍රිසහස්‍රී මහා සහස්‍රී ලොකධාතුව ද බලන සේක. තවද යම් පමණ කැමැති වන සේක් නම් එ පමණ බලන සේක. බුදුන්ගේ දිවැස මෙසෙයින් පිරිසුදු වේ. මෙසෙයින් බුදුහු දිවැසිනුදු චක්ෂුර්මත් වෙති.

කථං භගවා පඤ්ඤාචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා: භගවා මහාපඤ්ඤො පුථුපඤ්ඤො හාසපඤ්ඤො ජවනපඤ්ඤො[1]. තික්ඛපඤ්ඤො නිබ්බෙධිකපඤ්ඤො පඤ්ඤාපභෙදකුසලො පභින්නඤාණො අධිගතපටිසම්භිදො[2]. චතුවෙසාරජ්ජප්පත්තො දසබලධාරී පුරිසාසභො පුරිසසීහො පුරිසනාගො පුරිසාජඤ්ඤො පුරිසධොරය්හො අනන්තඤාණො අනන්තතෙජො අනන්තයසො අඩ්ඪො මහද්ධනො ධනවා නෙතා විනෙතා අනුනෙතා පඤ්ඤාපෙතා නිජ්ඣාපෙතා පෙක්ඛතා පසාදෙතා. සො හි භගවා අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා, අසඤ්ජාතස්ස, මග්ගස්ස සඤ්ජනෙතා, අනක්ඛාතස්ස මග්ගස්ස අක්ඛාතා, මග්ගඤ්ඤූ මග්ගවිදූ මග්ගකොවිදො මග්ගානුගා ච පන එතරහි සාවකා විහරන්ති පච්ඡා සමන්නාගතා.

සො හි භගවා ජානං ජානාති, පස්සං පස්සති, චක්ඛුභූතො ඤාණභූතො ධම්මභූතො බ්‍රහ්මභූතො වත්තා පවත්තා අත්ථස්ස නින්නෙතා, අමතස්ස දාතා ධම්මස්සාමී[3] තථාගතො, නත්ථි තස්ස භගවතො අඤ්ඤාතං අදිට්ඨං අවිදිතං අසච්ඡිකතං අඵස්සිතං[4] පඤ්ඤාය, අතීතං අනාගතං පච්චුප්පන්නං[5] උපාදය සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාථං ආගච්ඡන්ති. යං කිඤ්චි නෙය්‍යං නාම අත්ථි ධම්මං ජානිතබ්බං[6] අත්තත්ථො වා පරත්ථො වා උභයත්ථො වා දිට්ඨධම්මිකො වා අත්ථො සම්පරායිකො වා අත්ථො, උත්තානො වා අත්ථො, ගම්භීරො වා අත්ථො, ගූළ්හො වා අත්ථො, පටිච්ඡන්නො වා අත්ථො, නෙය්‍යො වා අත්ථො, නීතො වා අත්ථො, අනවජ්ජො වා[7] අත්ථො, නික්කිලෙසො වා අත්ථො, වොදානො වා අත්ථො, පරමත්ථො වා අත්ථො[8]. සබ්බං තං අන්තො බුද්ධඤාණෙ පරිවත්තති, සබ්බං කායකම්මං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණානුපරිවත්තති සබ්බං වචීකම්මං ඤාණානුපරිවත්තති, සබ්බං මනොකම්මං ඤාණානුපරිවත්තති,

1. ජවනපඤ්ඤා හාසපඤ්ඤා - ම ජ සං
2. අධිගතපටිසම්භිදප්පත්තො - ම ජ සං,
3. ධම්මසාමී - සයා
4. අපුසිතං - සයා
5. අතීතානාගත පච්චුප්පන්නං - සයා,
6. අත්ථි, ජානිතබ්බං - ම ජ සං, සයා.
7. අවිරොධො අත්ථො වා - පත.
8. පරමත්ථො වා - ම ජ සං, සයා.

කිසෙයින් බුදුහු පැනැසිනුදු චක්ෂුර්මත්හ යත්: බුදුහු මහත්ප්‍රඥා ඇතියහ, පතළ ප්‍රඥා ඇතියහ, ශීඝ්‍ර ප්‍රඥා ඇතියහ, දිවෙන ප්‍රඥා ඇතියහ, තියුණු ප්‍රඥා ඇතියහ, විනිවිද යන ප්‍රඥා ඇතියහ, ප්‍රඥා ප්‍රභේදයෙහි නිපුණයහ, ප්‍රභේදයට පැමිණි ඥාන ඇතියහ, අධිගම කළ ප්‍රතිසංවිද් ඇතියහ, චතුර්වෛශාරද්‍යයට පැමිණියහ, දශබලධාරීහ, පුරුෂ ශ්‍රෙෂ්ඨයහ, පුරුෂසිංහයහ, පුරුෂනාගයහ, පුරුෂාජානෙයහ, පුරුෂ-ධෞරෙයහ, අනන්තඥාන ඇතියහ, අනන්ත තේජස් ඇතියහ, අනන්ත යශස් ඇතියහ, (ප්‍රඥධනයෙන්) ආඪ්‍යයහ, මහත් වූ ප්‍රඥාධන ඇතියහ, ප්‍රඥාධනවත්හ, (නිවනට පමුණුවන හෙයින්) නේතෘහ, (වෛනෙය ජනයන් විනයන කරන හෙයින්) විනේතෘහ, (සැක සිඳුනා හෙයින්) අනුනේතෘහ, (අර්ථය) පනවනුවහ, නිශ්චය කරනුවහ, (පිළිවෙත්) දක්වනුවහ, (ප්‍රතිපත්තිඵලයෙන්) පහදනුවහ, තවද ඒ බුදුහු නූපන්විරූ අරිමඟ සිය සතන්හි ඉපැදවූහ, (වෛනෙය සන්තානයෙහි) අසඤ්ජාත මාර්ගය උපදනුවහ, ප්‍රකාශ නො කළ මාර්ගය ප්‍රකාශ කරනුවහ, මාර්ගය දතුවහ, මාර්ගය දත්නාසුල්ලහ, මාර්ගයෙහි විචක්ෂණයහ, තවද මෙකල්හි මාර්ගය අනුව යන ශ්‍රාවකයෝ (ශීලාදි ගුණයෙන්) පසුපස යෙමින් වෙසෙත්.

ඒ බුදුහු දතයුතු ඥෙයධර්මය දනිති, දක්කයුතු ඥෙයපථය නුවණැසින් දකිති, (දර්ශන පරිණායක හෙයින්) ඇසක් මෙන් වූහ, ඥානමය වූහ ධර්මමය වූහ, ශ්‍රෙෂ්ඨ වූහ, (දහම් දෙසන හෙයින්) වක්තෘ වූහ, ප්‍රවක්තෘ වූහ, (අර්ත්ථය දක්වනුයෙන්) නිර්නේතෘ වූහ, අමෘතය දෙනුවහ, ධර්ම ස්වාමීහ, තථාගත වූහ. ඒ බුදුන් විසින් (මහනැණින්) නො දන්නා ලද්දෙක් (නුවණැසින්) නො දක්නා ලද්දෙක් අවිදිතයෙක් නො පසක් කරන ලද්-දෙක් ප්‍රඥායෙන් ස්පර්ශ නො කරන ලද්දෙක් නැති. ඥෙය නම් වූ දතයුතු යම් කිසි ධර්මයෙක් වේ ද, අතීතානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්නය ඇතුළු කොට සඞ්ඛතාසඞ්ඛත වූ සියලු ධර්මයෝ සර්වප්‍රකාරයෙන් භාග්‍යවත් බුදුන් ගේ ඥානමුඛයෙහි ආපාථයට පැමිණෙත්. ආත්මාර්ත්ථය වේවයි පරාර්ථය වේවයි උභයාර්ථය වේවයි දෘෂ්ටධාර්මිකාර්ත්ථය වේවයි සාම්පරායිකාර්ථය වේවයි උත්තානාර්ත්ථය වේවයි ගම්භීරාර්ත්ථය වේවයි ගූඪාර්ත්ථය වේවයි ප්‍රතිච්ඡන්නාර්ත්ථය වේවයි නෙයාර්ත්ථය වේවයි නීතාර්ත්ථය වේවයි නිර්දෙෂාර්ත්ථය වේවයි නික්ලෙශාර්ත්ථය වේවයි පරිශුද්ධාර්ත්ථය වේවයි පරමාර්ත්ථය වේවයි එ හැම බුද්ධඥානය තුළ පිරිවැටෙයි. භාග්‍ය-වත් බුදුන්ගේ සියලු කායකර්මය ඥානය අනුව පවතී, සියලු වාක්කර්මය ඥානය අනුව පවතී, සියලු මනඃකර්මය ඥානය අනුව පවතී.

අතීතෙ බුද්ධස්ස භගවතො අප්පටිහතං ඤාණං, අනාගතෙ අප්පටිහතං ඤාණං, පච්චුප්පන්නෙ අප්පටිහතං ඤාණං, යාවතකං ඤෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං, යාවතකං ඤාණං තාවතකං ඤෙය්‍යං, ඤෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං ඤෙය්‍යං, ඤෙය්‍යං අතික්කමිත්වා ඤාණං නප්පවත්තති[1]. ඤාණං අතික්කමිත්වා ඤෙය්‍යපථො නත්ථි, අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො තෙ ධම්මා, යථා ද්වින්නං සමුග්ගපටලානං සම්මා ඵස්සිතානං[2]. හෙට්ඨිමං සමුග්ගපටලං උපරිමං නාතිවත්තති, උපරිමං සමුග්ගපටලං හෙට්ඨිමං නාතිවත්තති, අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො තෙ[3]. එවමෙව බුද්ධස්ස භගවතො ඤෙය්‍යඤ්ච ඤාණඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො. යාවතකං ඤෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං, යාවතකං ඤාණං තාවතකං ඤෙය්‍යං, ඤෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං ඤෙය්‍යං, ඤෙය්‍යං අතික්කමිත්වා ඤාණං නප්පවත්තති, ඤාණං අතික්කමිත්වා ඤෙය්‍යපථො නත්ථි, අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො තෙ ධම්මා.

සබ්බධම්මෙසු බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණං පවත්තති, සබ්බෙ ධම්මා බුද්ධස්ස භගවතො ආවජ්ජනපටිබද්ධා ආකඞ්ඛපටිබද්ධා[4] මනසිකාරපටිබද්ධා චිත්තුප්පාදපටිබද්ධා සබ්බසත්තෙසු බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණං පවත්තති, සබ්බෙසං ච සත්තානං භගවා ආසයං ජානාති, අනුසයං ජානාති, චරිතං ජානාති, අධිමුත්තිං ජානාති, අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙ ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ සුවිඤ්ඤාපයෙ දුවිඤ්ඤාපයෙ භබ්බාභබ්බෙ සත්තෙ ජානාති. සදෙවකො ලොකො සමාරකො සබ්‍රහ්මකො සස්සමණබ්‍රාහ්මණී පජා සදෙවමනුස්සා අන්තොබුද්ධඤාණෙ පරිවත්තති. යථා යෙ කෙචි මච්ඡකච්ඡපා අන්තමසො තිමිතිමිඞ්ගලං උපාදාය අන්තො මහාසමුද්දෙ පරිවත්තන්ති. එවමෙව සදෙවකො ලොකො සමාරකො සබ්‍රහ්මකො[5] සස්සමණබ්‍රාහ්මණී පජා සදෙවමනුස්සා අන්තො බුද්ධඤාණෙ පරිවත්තති[6]. යථා යෙ කෙචි පක්ඛී අන්තමසො ගරුළං වෙනතෙය්‍යං උපාදාය ආකාසස්ස පදෙසෙ පරිවත්තන්ති. එවමෙව යෙපි තෙ[7]. සාරිපුත්තසමා පඤ්ඤාය සමන්නාගතා, තෙපි බුද්ධඤාණස්ස පදෙසෙ පරිවත්තන්ති. බුද්ධඤාණං දෙවමනුස්සානං පඤ්ඤං ඵරිත්වා අභිභවිත්වා තිට්ඨති. යෙපි තෙ ඛත්තිය පණ්ඩිතා බ්‍රාහ්මණපණ්ඩිතා ගහපතිපණ්ඩිතා සමණපණ්ඩිතා නිපුණා කතපරප්පවාදා වාලවෙධිරූපා වොභින්දන්තා[8] මඤ්ඤෙ චරන්ති පඤ්ඤාගතෙන[9] දිට්ඨිගතානි, තෙ පඤ්හෙ අභිසඞ්ඛරිත්වා අභිසඞ්ඛරිත්වා තථාගතං උපසඞ්කමිත්වා පුච්ඡන්ති ගුළ්හානි ච පටිච්ඡන්නානිච කථිතා විසජ්ජිතාව[10]. තෙ පඤ්හා භගවතා[11] හොන්ති නිද්දිට්ඨකාරණා. උපක්ඛිත්තකා ච තෙ භගවතො සම්පජ්ජන්ති. අථ ඛො භගවාව තත්ථ අතිරොචති යදිදං පඤ්ඤායාති. එවං භගවා පඤ්ඤචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා.

---

1. ඤාණං න පරිවත්තති – පන.
2. ඵුසිතානං – ම ඡ සං, ස්‍යා.
3. අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨායිනො– ම ඡ සං.
4. ආකඞ්ඛන පටිබද්ධා. – පන
5. සමාරකො ලොකො සබ්‍රහ්මකො ලොකො– ම ඡ සං
6. පරිවත්තන්ති – ම, වි, ක.
7. යෙකෙචි තෙ – පන
8. තෙ භින්දන්තා – ස්‍යා, ව. වි, ක.
9. දිට්ඨිගතෙහ – පන.
10. කථිතා විසජ්ජිතාව – ව ,වි, ක, ම ඡ සං
11. භගවතො – ව, වි, ක.

අතීතයෙහි භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ ඥානය අප්‍රතිහත (අනාවරණ) යැ, අනාගත යෙහි ඥානය අනාවරණ යැ, ප්‍රත්‍යුත්පන්නයෙහි ඥානය අනාවරණ යැ දතයුත්ත යම් පමණ ද ඥානය එ පමණ යැ, ඥානය යම් පමණ ද දතයුත්ත එ පමණ යැ, ඥානය ඥෙයපර්‍යන්තික යැ, ඥෙයය ඥානපර්‍යන්තික යැ, ඥෙයය ඉක්මැ ඥානයෙක් නො පවතී, ඥානය ඉක්මැ ඥෙයපථයෙක් නැති, ඒ ධර්මයෝ අන්‍යොන්‍යපර්‍යන්තයෙහි පවත්නාසුල්ලහ. යම්සේ මනාකොට පැහැසූ සුමුගු පටල දෙකක්හු ගේ යට සුමුගුපටල උපරිමය නො ඉක්මවා ද උඩ සුමුගුපටල හෙට්ඨිමය නො ඉක්ම සිටී ද, ඔවුහු ඔවුනොවුන් ගේ කෙළවර සිටුනාසුලු වෙත් ද, එසෙයින් භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ ඥෙයයත් ඥානයත් අන්‍යොන්‍යපර්‍යන්තයෙහි පවත්නාසුල්ලහ. යම්තාක් ඥෙයය ද ඒ තාක් ඥාන යැ, යම් තාක් ඥානය ද ඒ තාක් ඥෙය යැ, ඥානය ඥෙයපර්‍යන්තික යැ ඥෙයය ඥානපර්‍යන්තික යැ, ඥෙයය ඉක් මැ ඥානය නො පවතී ඥානය ඉක්මැ ඥෙයපථයෙක් නැති. ඒ දහම්හු අන්‍යොන්‍ය පර්‍යන්තයෙහි සිටුනාසුල්ලහ.

සියලු දහම් විෂයෙහි භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ ඥනය පවතී, සියලු දහම්හු භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ මනොද්වාරාවර්ජනයට අයත්හු වෙති, රුචිය ප්‍රතිබද්ධයහ, මනසිකාර ප්‍රතිබද්ධයහ, චිත්තොත්පාද ප්‍රතිබද්ධයහ. සියලු සතුන් විෂයෙහි භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ ඥානය පවතී. බුදුහු සියලු සතුන්ගේ ආශය දනිති, අනුශය දනිති චරිතය දනිති, අධිමුක්තිය දනිති. අල්ප වූ රාගාදි රජස් ඇති මහත් වූ රජස් ඇති තියුණු වූ (ශ්‍රද්ධාදි) ඉඳුරන් ඇති මෘදු වූ ඉඳුරන් ඇති සුන්දර වූ (ශ්‍රද්ධාදි) ආකාර ඇති ගර්හිත වූ (ශ්‍රද්ධාදි) ආකාර ඇති සුවිඥාප්‍ය වූ දුර්විඥාප්‍ය වූ භව්‍යාභව්‍ය සත්ත්වයන් දනිති. මරුන් බඹුන් සහිත වූ දෙවියන් සහිත ලෝ වැසි තෙම දෙව්මිනිසුන් සහිත වූ මහණ බමුණන් සහිත ප්‍රජාව බුදුනුවණ තුළ පවතී. තිමි තිමිඞ්ගල පටන් කොට යම් කිසි මස්–කැසුබු කෙනෙක් වෙත් නම්, ඔහු යම්සේ ඇතුළු මහමුහුදෙහි හැසිරෙත් ද, එසෙයින් මරුන් බඹුන් සහිත වූ සදෙවක ලොක තෙමේ ශ්‍රමණබ්‍රාහ්මණයන් සහිත සදෙවමනුෂ්‍යප්‍රජාව ඇතුළුබුදුනුවණෙහි පවතී. යම්සේ විනතාපුත් ගුරුළුරජහු පටන් කොට යම් කිසි පක්ෂි කෙනෙක් වෙත් නම්, ඔහු අහසැ පෙදෙසකැ හැසිරෙත් ද, එසෙයින් මැ යම් කෙනෙක් නුවණින් සැරියුත් තෙරුන් සම වූවාහු නම්, ඔවුහු ද බුද්ධඥානයාගේ පෙදෙසක පවත්නාහු යැ. බුද්ධඥානය දෙව්මිනිසුන්ගේ ප්‍රඥාව පැතිරැ මැඩගෙන සිටී. නිපුණ වූ කළ පරප්‍රවාද ඇති වල්විදුනා දුනුවායන් බඳු ප්‍රසිද්ධ වූ යම් ක්ෂත්‍රිය– බ්‍රාහ්මණ– ගෘහපති– ශ්‍රමණ පණ්ඩිත කෙනෙක් ප්‍රඥායෙන් දෘෂ්ටිගතයන් බිඳිමින් මෙන් හැසිරෙත් නම් ඔහු ගූඪ වූ ද ප්‍රතිච්ඡන්න වූ ද බොහෝ ප්‍රශ්න රචනා කොට බුදුන් වෙත පැමිණ විචාරත් ද භාග්‍යවතුන් විසින් ඒ ප්‍රශ්නයෝ සකාරණ වැ කියන ලද්දහු විසඳන ලද්දහු මැ වෙත්. ඔවුහු භාග්‍යවතුන්ගේ ශ්‍රාවක බවට (උපාසක බවට හෝ) පැමිණියාහු මැ වෙත්. යළි බුදුහු මැ එහි ප්‍රඥායෙන් අතිශයින් ප්‍රකාශ වෙත් නුයි මෙසේ බුදුහු පැනැසිනුදු 'චක්ෂුෂ්මත්' වූහ.

කථං භගවා බුද්ධචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා: භගවා බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙන්තො[1] අද්දස සත්තෙ අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙ ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ සුවිඤ්ඤාපයෙ දුවිඤ්ඤාපයෙ අප්පෙකච්චෙ පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො[2] විහරන්තෙ, අප්පෙකච්චෙ න පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො විහරන්තෙ. සෙය්‍යථාපි නාම උප්පලිනියං වා පදුමිනියං වා පුණ්ඩරීකිනියං වා අප්පෙකච්චානි උප්පලානි වා පදුමානි වා පුණ්ඩරීකානි වා උදකෙ ජාතානි උදකෙ සංවඩ්ඪානි උදකානුග්ගතානි අන්තොනිමුග්ගපොසීනි, අප්පෙකච්චානි උප්පලානි වා පදුමානි වා පුණ්ඩරීකානි වා උදකෙ ජාතානි උදකෙ සංවඩ්ඪානි සමොදකං ඨිතානි,[3] අප්පෙකච්චානි උප්පලානි වා පදුමානි වා පුණ්ඩරීකානි වා උදකෙ ජාතානි උදකෙ සංවඩ්ඪානි උදකා අච්චුග්ගම්ම තිට්ඨන්ති අනුපලිත්තානි උදකෙන. එවමෙව භගවා බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං ඔලොකෙන්තො අද්දස සත්තෙ අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙ ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ සුවිඤ්ඤාපයෙ දුවිඤ්ඤාපයෙ අප්පෙකච්චෙ පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො විහරන්තෙ, අප්පෙකච්චෙ න පරලොකවජ්ජභයදස්සාවිනො විහරන්තෙ.

"ජානාති භගවා" අයං පුග්ගලො රාගචරිතො අයං දොසචරිතො අයං මොහචරිතො, අයං විතක්කචරිතො අයං සද්ධාචරිතො අයං ඤාණචරිතොති. රාගචරිතස්ස භගවා පුග්ගලස්ස අසුභකථං කථෙති.[4] දොසචරිතස්ස භගවා පුග්ගලස්ස මෙත්තාභාවනං ආචික්ඛති, මොහචරිතං භගවා පුග්ගලං[5] උද්දෙසෙ පරිපුච්ඡාය[6] කාලෙන ධම්මස්සවනෙ කාලෙන ධම්මසාකච්ඡාය ගරුසංවාසෙ නිවෙසෙති, විතක්කචරිතස්ස භගවා පුග්ගලස්ස ආනාපානසතිං ආචික්ඛති, සද්ධාචරිතස්ස භගවා පුග්ගලස්ස පසාදනීයං නිමිත්තං ආචික්ඛති බුද්ධසුබොධිං ධම්මසුධම්මතං සඞ්ඝසුප්පටිපත්තිං සීලානි ච අත්තනො. ඤාණචරිතස්ස භගවා පුග්ගලස්ස විපස්සනානිමිත්තං ආචික්ඛති අනිච්චාකාරං දුක්ඛාකාරං අනත්තාකාරං.

1. වොලොකෙන්තො - ම ඡ සං.
2. දස්සාවිනෙ - ච, වි, ක.
3. සමොදකං තිට්ඨන්ති -ප-
4. අසුභං කථං - පත
5. මොහචරිතස්ස භගවා පුග්ගලස්ස-මඡසං.
6. උද්දෙස පරිපුච්ඡාය - පණ.

කිසෙයින් බුදුහු බුදු ඇසිනුදු 'චක්ඛුර්මත්' වූහ යත්: බුදුහු බුදු ඇසින් ලොව බලන සේක් (නුවණැස්හි) අල්ප වූ (රාගාදි) කෙලෙස් රජස් ඇති මහත් වූ කෙලෙස්රජස් ඇති තියුණු වූ (ශ්‍රද්ධාදි) ඉඳුරන් ඇති මෘදු වූ ඉඳුරන් ඇති (ශ්‍රද්ධාදි) සුන්දරාකාර ඇති (අශ්‍රද්ධාදි) ගර්හිත වූ ආකාර ඇති සුවිඥාප්‍යවූ දුර්විඥප්‍ය වූ සත්ත්වයන් ඇතැම් කෙනකුන් පරලොව හා වද්‍යයන් භය වශයෙන් දක්නාසුලු වැ වසනුවන්, ඇතැම් කෙනකුන් පරලොව හා වද්‍යයන් භය වශයෙන් දක්නා සුලු වැ නොවසනුවන් දුටුසේක. යම්සේ උපුල්විලෙකැ හෝ පියුම්විලෙකැ හෝ නෙළුම්විලෙකැ හෝ ඇතැම් උපුල් පියුම් හෝ නෙළුම් දියෙහි හටගත්තාහු දියෙහි වැඩුණාහු දියෙන් නො නැඟුණාහු ඇතුළත ගැලී පොහොනී වූවාහු ද, ඇතැම් උපුල් පියුම් හෝ නෙළුම් දියෙහි හටගත්තාහු දියෙහි වැඩුණාහු දිය හා සම වැ සිටියාහු ද, ඇතැම් උපුල් පියුම් හෝ නෙළුම් දියෙහි හටගත්තාහු දියෙහි වැඩුණාහු දියෙන් උඩට නැඟී දිය හා නො වැකුණාහු සිටිත් ද එසෙයින් මැ බුදුහු බුදුඇසින් ලොව බලන සේක් අල්පරජස්ක වූ ද මහාරජස්ක වූ ද තියුණු ඉඳුරන් ඇත්තා වූ ද මෘදු ඉඳුරන් ඇත්තා වූ ද සුන්දරාකාර ඇති වූ ද ගර්හිතාකාර ඇති වූ ද සුවිඥප්‍ය වූ ද දුර්විඥාප්‍ය වූ ද සත්ත්වයන්, ඇතැම් කෙනකුන් පරලොකයෙහිත් වද්‍යයෙහිත් භය දක්නාසුලු වැ වසනුවන්, ඇතැම්, කෙනකුන් පරලොක වද්‍යයෙහි භය දක්නාසුලු වැ නොවසනුවන් දුටුසේක.

බුදුහු 'මේ පුද්ගල තෙමේ රාගචරිතයෙක. මේ ද්වේෂචරිතයෙක, මේ මොහචරිතයෙක, මේ විතර්කචරිතයෙක, මේ ශ්‍රද්ධාචරිතයෙක, මේ ඥානචරිතයෙකැ'යි දන්නා සේක. බුදුහු රාග බහුල පුද්ගලහට අශුභ කථාව වදරති. බුදුහු ද්වේෂ බහුල පුද්ගලහට මෛත්‍රීභාවනාව පවසති. බුදුහු මොහ බහුල පුද්ගලයා උදෙසීමෙහි ද පරිපෘච්ඡා (අටුවා) යෙහි ද කලෙකැ (සුදුසු කල්හි) ධර්මශ්‍රවණයෙහි ද කලෙකැ ධර්මසාකච්ඡායෙන් ගුරුන් ඇසුරු කිරීමෙහි ද (ඇදුරන් වෙත) සිටුවන සේක. බුදුහු විතර්ක බහුල පුද්ගලහට ආනාපානසතිය දෙසන සේක. ශ්‍රද්ධා බහුල පුද්ගලහට බුදුහු ප්‍රසාද උපදවන සූත්‍රයක් ද බුදුන්ගේ බුද්ධත්ව ප්‍රතිවෙධය ද ධර්මය ස්වාක්ඛ්‍යාත බව ද සඞ්ඝයා සුප්‍රතිපන්න බව ද තමා සතු ශීලයන් ද පවසන සේක. ඥානචරිත පුද්ගලහට බුදුහු (උදයව්‍යයාදි) විදර්ශනා නිමිත්ත වූ අනිත්‍යාකාරය දුඃඛාකාරය අනාත්මාකාරය පවසන සේක.

1. ''සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො
යථාපි පස්සෙ ජනතං සමන්තතො,
තථූපමං ධම්මමයං සුමෙධ,
පාසාදමාරුය්හ සමන්තචක්ඛු
සොකාවතිණ්ණං ජනතමපෙතසොකො
අවෙක්ඛස්සු ජාතිජරාභිභූත''න්ති[a]

එවං භගවා බුද්ධචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා:

කථං භගවා සමන්තචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා: 'සමන්තචක්ඛු' වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං, භගවා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන[1] උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සමුපපන්නො[2] සමන්නාගතො.

2. ''න තස්ස අද්දිට්ඨමිධත්ථි කිඤ්චි
අථො අවිඤ්ඤාතමජානිතබ්බං
සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදත්ථි නෙය්‍යං
තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූ''ති[b]

එවං භගවා සමන්තචක්ඛුනාපි චක්ඛුමාති 'න මෙ බ්‍යාකාසි චක්ඛුමා.'

යාවතතියඤ්ච දෙවීසි බ්‍යාකරොතීති මෙ සුතන්ති: යාව තතියං බුද්ධො සහධම්මිකං පඤ්හං පුට්ඨො බ්‍යාකරොතීති නො සංසාරෙතීති[3] එවං මයා උග්ගහිතං, එවං මයා උපධාරිතං, එවං මයා උපලක්ඛිතං. දෙවීසීති: භගවා[4] දෙවො චෙව ඉසි චාති දෙවීසි. යථා රාජපබ්බජිතා[5] වුච්චන්ති රාජීසයො, බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතා[6] වුච්චන්ති බ්‍රාහ්මණීසයො, එවමෙව භගවා දෙවො චෙව ඉසි චාති දෙවීසි. අථවා භගවා පබ්බජිතොතිපි ඉසි, මහන්තං සීලක්ඛන්ධං එසි ගවෙසි පරියෙසීතිපි ඉසි, මහන්තං සමාධික්ඛන්ධං -පෙ- මහන්තං පඤ්ඤාක්ඛන්ධං - මහන්තං විමුත්තික්ඛන්ධං - මහන්තං විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධං එසි ගවෙසි පරියෙසීතිපි ඉසි, මහතො තමොකායස්ස පදාලනං එසි ගවෙසි පරියෙසීතිපි ඉසි, මහතො විපල්ලාසස්ස පභෙදනං එසි ගවෙසි පරියෙසීතිපි ඉසි, මහතො තණ්හාසල්ලස්ස අබ්බහනං[7] -පෙ- මහතො දිට්ඨිසඞ්ඝාටස්ස විනිවෙඨනං - මහතො මානද්ධජස්ස පපාතනං- මහතො අභිසංඛාරස්ස වූපසමං- මහතො ඔඝස්ස නිත්ථරණං,-

1. සබ්බඤ්ඤුතෙන ඤාණෙන- ව, වි, ක.
2. සමුපපන්නො - ම ජ සං.
3. නො සම්පායතීති - ස්‍යා. නොසංසාදෙතීති - ක.
4. භගවා චෙව - ම ජ සං.
5. රාජා පබ්බජිතා - ම ජ සං.
6. බ්‍රාහ්මණා පබ්බජිතා - ම ජ සං.
7. අබ්බුළ්හනං--ස්‍යා,

a. දීඝනිකාය - මහාපදාන සුත්ත, මජ්ඣිමනිකාය - අරියපරියෙසනසුත්ත - බොධිරාජකුමාර සුත්ත, බ්‍රාහ්මණසංයුත්ත -පඨමවග්ග, ඉතිවුත්තක - දුතියවග්ග.

b. පටිසම්භිදාමග්ග-ඤාණකථා - ඉන්ද්‍රියකථා.

1. යම්සේ සෙල්මුවා පවු මුදුන්හි සිටි (ඇස් ඇති පුරුෂ) යෙක් හාත්පස ජනතාව බලන්නේ ද, එසෙයින් සුන්දර ප්‍රඥා ඇතියාණෙනි, සමන්තචක්ෂුස් වූ භාග්‍යවත්හි, මුඹ වහන්සේ ද දහම්මුවා පහයට නැඟ (තුමු) පහ වූ ශොක ඇත්තාහු ශොකාවතීර්ණ වූ ජාතිජරායෙන් මඩනා ලද ජනතාව බලනු මැනැවැ'යි. මෙසෙයින් බුදුහු බුදු ඇසිනුදු චක්ෂුර්මත් වූහ.

කිසෙයින් බුදුහු සමතැසිනුදු 'චක්ෂුර්මත්' වූහ යත්: 'සමන්තචක්ඛු' සර්වඥතා ඥානය කියනු ලැබෙයි. බුදුහු සර්වඥතා ඥානයෙන් උපෙතයහ, සමුපෙතයහ, උපගතයහ, සමුපගතයහ, නො වෙන් වූහ, පරිපූර්ණයහ සමන්විත වූහු.

2. ඒ තථාගතයන් විසින් මේ ත්‍රෛධාතුක ලොකයෙහි (මෙකල හෝ) පැනැයින් නුදුටු කිසිවක් නැත, යළි (අතීත වූ) නො දත් කිසිවක් නැත, (අනාගත වූ) නො දැනෙන කිසි ධර්මජාතයෙකු දු නැති. දතයුතු වූ යම් ධර්මජාතයෙක් වේ නම් ඒ සියල්ල අවබෝධ කළහ. එහෙයින් තථාගතයෝ 'සමන්තචක්ඛු' වූහ.

මෙසෙයින් බුදුහු සමතැසිනුදු 'චක්ෂුර්මත්' වූහු නුයි 'න මෙ බ්‍යාකාසි චක්ඛුමා' යනු වේ.

යාව තතියඤ්ච දෙවිසි බ්‍යාකරොති' ති මෙම සුතං යනු: බුදුහු තුන්වන වට දක්වා කරුණු සහිත වැ පැන පුළුවුස්නා ලද්දහු ප්‍රකාශ කෙරෙති නො බැහැර කෙරෙති' මෙසේ මා විසින් උගන්නා ලද, මෙසේ මා විසින් විමසන ලද, මෙසේ මා විසින් සලකන ලද. දෙවිසි යනු: බුදුහු 'දෙව' ද 'ඍෂි' ද යි 'දේවර්ෂි' නම. යම්සේ රජපැවිද්දෝ 'රාජර්ෂිහ' යි කියනු ලැබෙත් ද බමුණු පැවිද්දෝ 'බ්‍රාහ්මණර්ෂිහ' යි කියනු ලැබෙත් ද, එසෙයින් මැ බුදුහු 'දේව' ද 'ඍෂි' ද යි දේවර්ෂිහ. නොහොත් බුදුහු පැවිදි වූවාහු නුයි ද ඍෂිහ, මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එෂණ ගවෙෂණ පර්යේෂණ කළාහු නුයි ඍෂිහ, මහත් වූ සමාධිස්කන්ධය- මහත් වූ ප්‍රඥාස්කන්ධය- මහත් වූ විමුක්තිස්කන්ධය- මහත් වූ විමුක්තිඥාන දර්ශනස්කන්ධය එෂණ ගවෙෂණ පර්යේෂණ කළාහු නු යි ද ඍෂිහ, මහත් වූ තමස්කායයාගේ විදරණය එෂණ ගවෙෂණ පයෙෂීෂණ කළාහු නුයි ද ඍෂිහ, මහත් වූ විපයෂීාසයාගේ බිඳීම එෂණ ගවෙෂණ පයෙෂීෂණ කළාහු නු යි ද ඍෂිහ, මහත් වූ තෘෂ්ණා ශල්‍යය ඉදිරීම ... මහත් වූ දෘෂ්ටි සඞ්ඝාටය ලිහීම, මහත් වූ මානධ්වජය හෙළීම, මහත් වූ අභිසංස්කාරය සන්හිඳුවීම, මහත් වූ ඔඝය තරණය කිරීම,

මහතො භාරස්ස නික්ඛෙපනං– මහතො සංසාරවට්ටස්ස උපච්ඡේදං– මහතො සන්තාපස්ස නිබ්බාපනං– මහතො පරිළාහස්ස පටිප්පස්සද්ධිං– මහතො ධම්මද්ධජස්ස උස්සාපනං එසි ගවෙසි පරියෙසීතිපි ඉසි. මහන්තෙ සතිපට්ඨානෙ මහන්තෙ සම්මප්පධානෙ මහන්තෙ ඉද්ධිපාදෙ මහන්තානි ඉන්ද්‍රියානි මහන්තානි බලානි මහන්තෙ බොජ්ඣඞ්ගෙ මහන්තං අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං මහන්තං පරමත්ථං අමතං නිබ්බානං එසි ගවෙසි පරියෙසීතිපි ඉසි. මහෙසක්ඛෙහි වා සත්තෙහි එසිතො ගවෙසිතො පරියෙසිතො කහං බුද්ධො කහං භගවා කහං දෙවදෙවො කහං නරාසභොතිපි ඉසීති යාව තතියඤ්ච දෙවීසි බ්‍යාකරොතීති මෙ සුතං.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො :

“ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සං (ඉච්චායස්මා මොසරාජා.)
න මෙ බ්‍යාකාසි චක්ඛුමා,
යාව තතියඤ්ච දෙවීසි
බ්‍යාකරොතීති මෙ සුත”න්ති.

15–2

අයං ලොකො පරො ලොකො
බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො,
දිට්ඨිං තෙ නාභිජානාති
ගොතමස්ස යසස්සිනො.

අයං ලොකො පරො ලොකොති: ‘අයං ලොකො’ති මනුස්ස ලොකො ‘පරො ලොකො’ති මනුස්සලොකං ඨපෙත්වා සබ්බො පරො ලොකො’ති අයං ලොකො පරො ලොකො’.

බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකොති — සදෙවකො ලොකො සමාරකො සබ්‍රහ්මකො සස්සමණබ්‍රාහ්මණී පජා සදෙවමනුස්සාති ‘බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො.

දිට්ඨිං තෙ නාභිජානාතීති– තුය්හං දිට්ඨිං ඛන්තිං රුචිං ලද්ධිං අජ්ඣාසයං අධිප්පායං ලොකො න ජානාති: ‘අයං එවංදිට්ඨිකො එවංඛන්තිකො එවංරුචිකො එවංලද්ධිකො එවංඅජ්ඣාසයො එවංඅධිප්පායො’ති න ජානාති න පස්සති න දක්ඛති නාධිගච්ඡති න වින්දති න පටිලභතීති ‘දිට්ඨිං තෙ නාභිජානා’ති.

මහත් වූ (පස්කඳ) බර බහා තැබීම, මහත් වූ සසරවට සිඳීම, මහත් වූ සන්තාපය නිවීම, මහත් වූ (ක්ලේශ) පරිදාහය සන්හිඳුවීම, මහත් වූ ධර්ම-ධ්වජය එසැවීම එෂණ ගවේෂණ පයෙෳීෂණ කළාහු නු යි ද සෑෂීහ. මහත් වූ, සතිපට්ඨානයන් මහත් වූ සම්‍යක් ප්‍රධානයන් මහත් වූ ඍද්ධිපාදයන් මහත් වූ ඉන්ද්‍රියයන් මහත් වූ බලයන් මහත් වූ බොධ්‍යඞ්ගයන් මහත් වූ ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගික මාර්ගය මහත් වූ පරමාර්ත්ථ වූ අමාමහනිවන එෂණ ගවෙෂණ පයෙෳීෂණ කළාහු නුයි ද සෑෂීහ, මහෙශාඛ්‍ය වූ සත්ත්වයන් විසින් හෝ 'කොහි යැ බුදුහු', කොහි යැ භාග්‍යවත්හු, කොහි යැ දෙවියනට දෙව් වූවෝ, කොහි යැ නරශ්‍රෙෂ්ඨයෝ' යි එෂිත ගවෙෂිත පර්‍යෙෂිත වූහු නුයි ද සෑෂී වෙත් නුයි ''යාව තතියඤ්ච දෙවීසි ඛ්‍යාකරොතී'ති මෙ සුතං'' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

''ද්වාහං සක්කං –පෙ– ඛ්‍යාකරොතී'ති මෙ සුතං''යි.

15–2

මේ මිනිස්ලෝවැසි තෙමේ ද අන් ලෝවැසි තෙමේ ද දෙවියන් සහිත වූ බඹලෝවැසි තෙමේ ද යශස්වී වූ ගෞතම ගොත්‍ර ඇති මුඹ වහන්සේ ගේ දෘෂ්ටිය නො දනී.

අයං ලොකො පරො ලොකො–'අයං ලොකො' යනු: මනුෂ්‍යලෝක යැ 'පරො ලොකො' යනු: මිනිස්ලොව තබා සියල්ල පරලොව් නුයි 'අයං ලොකො පරො ලොකො' යනු වේ.

බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො යනු: මරුන් සහිත බඹුන් සහිත සදේවක-ලෝක යැ දෙව්මිනිසුන් සහිත මහණ බමුණන් සහිත ප්‍රජාව නුයි 'බ්‍රහ්ම-ලොකො සදෙවකො' යනු වේ.

දිට්ඨිං තෙ නාභිජානාති යනු: මුඹ වහන්සේ ගේ දෘෂ්ටිය ක්ෂාන්තිය රුචිය ලබ්ධිය අධ්‍යාශය අභිප්‍රාය ලෝවැසි තෙම නො දනියි: 'මේ මෙබඳු දෘෂ්ටි ඇත්තෙක, මෙ බඳු ක්ෂාන්ති ඇත්තෙක, මෙ බඳු රුචි ඇත්තෙක, මෙ බඳු ලබ්ධි ඇත්තෙක, මෙ බඳු අධ්‍යාශය ඇත්තෙක, මෙ බඳු අභිප්‍රාය ඇත්තෙකැ' යි නො දනියි නො දකියි නො දක්නේ යැ නො පැමිණෙයි නො විඳියි නො ලබා නුයි 'දිට්ඨිං තෙ නාභිජානාති' යනු වේ.

ගොතමස්ස යසස්සිනොති: භගවා යසප්පත්තොති යසස්සී, අථවා භගවා සක්කතො ගරුකතො මානිතො පූජිතො අපචිතො ලාභී චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානන්තිපි යසස්සීති 'ගොතමස්ස යසස්සිනො.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"අයං ලොකො පරො ලොකො
බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො,
දිට්ඨිං තෙ නාභිජානාති,
ගොතමස්ස යසස්සිනො''ති.

15-3

එවං අභික්කන්තදස්සාවිං
අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං,
කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං
මච්චුරාජා න පස්සති.

එවං අභික්කන්තදස්සාවින්ති: එවං අභික්කන්තදස්සාවිං අග්ගදස්සාවිං සෙට්ඨදස්සාවිං විසෙට්ඨදස්සාවිං පාමොක්ඛදස්සාවිං උත්තමදස්සාවිං පරමදස්සාවින්ති 'එවං අභික්කන්තදස්සාවිං'.

අත්ථි පඤ්හෙන ආගමන්ති: පඤ්හත්ථිකම්හා ආගතා[1] – පෙ – වහස්සෙතං භාරන්ති, එවම්පි 'අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං.'

කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තන්ති: කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං පච්චවෙක්ඛන්තං තුලයන්තං තීරයන්තං විභාවයන්තං විභූතං කරොන්තන්ති 'කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං'.

මච්චුරාජා න පස්සතීති: මච්චුරාජා න පස්සති න දක්ඛති නාධිගච්ඡති න වින්දති න පටිලභතීති 'මච්චුරාජා න පස්සති'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"එවං අභික්කන්තදස්සාවිං
අත්ථි පඤ්හෙන ආගමං,
කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං
මච්චුරාජා න පස්සතී''ති.

1. පඤ්හෙන අත්ථිකො ආගතොම්හි – ම ඡ සං.

ගොතමස්ස යසස්සිනො යනු: බුද්ධු යසසට පැමිණියාහු නුයි යශස්වී යැ නොහොත් බුදුහු සත්කෘතයහ ගරුකෘතයහ මානිතයහ පූජිතයහ (අග්‍රදනාදීන්) අපචායන කරන ලදහ සිවුරු පිඩුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර ලබනසුල්ලහ'යි 'ගොතමස්ස යසස්සිනො' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"අයං ලොකො පරො ලොකො -පෙ- ගොතමස්ස යසස්සිනො"යි

15-3

මෙසේ පරමදර්ශී වූ සර්වඥයන් කරා පැන පුළුවුස්නෙන් අර්ථී වැ ආයෙමි. ලොවැ කිසෙයින් බලන්නහු මෘත්‍යුරාජ තෙමෙ නො දකී ද?

එවං අභික්කන්තදස්සාවිං යනු: මෙසෙයින් විශිෂ්ට දර්ශන ඇතියහු අග්‍රදර්ශන ඇතියහු ශ්‍රෙෂ්ඨ දර්ශන ඇතියහු අතිශයින් ශ්‍රෙෂ්ඨ දර්ශන ඇතියහු ප්‍රමුඛ දර්ශන ඇතියහු උත්තමදර්ශන ඇතියහු පරමදර්ශන ඇතියහු නුයි 'එවං අභික්කන්තදස්සාවිං' යනු වේ.

අත්‍ථී පඤ්හෙන ආගමං යනු: පැන පුළුවුස්නෙන් අර්ත්ථ ඇතියමෝ ආම්හ ... තෙල බර උසුලනු මැනැවැ' යි මෙසේත් 'අත්‍ථී පඤ්හෙන ආගමං' යනු වේ.

කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං යනු: කිසෙයින් ලොව බලන්නහු ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරන්නහු තුලනය කරන්නහු තීරණය කරන්නහු විභාවන කරන්නහු ප්‍රකට කරන්නහු නුයි 'කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං'යනු වේ.

මච්චුරාජා න පස්සති යනු: මෘත්‍යුරාජයා නො දකී ද නො දක්නේ ද නො පැමිණේ ද නො ලබා ද ප්‍රතිලාභ නො කෙරේ දැ' යි 'මච්චුරාජා න පස්සති' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"එවං අභික්කන්තදස්සාවිං -පෙ- මච්චුරාජා න පස්සති" යි

15–4

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු
(මොඝරාජ) සදා සතො,
අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච[1]
එවං මච්චුතරො සියා
එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං
මච්චුරාජා න පස්සති

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සූති: 'ලොකො'ති-නිරයලොකො තිරච්ඡානලොකො පෙත්තිවිසයලොකො මනුස්සලොකො දෙවලොකො ඛන්ධලොකො ධාතුලොකො ආයතන ලොකො අයං ලොකො පරො ලොකො බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො. "අඤ්ඤතරො භික්ඛු භගවන්තං එතදවොච: 'ලොකො ලොකො'ති භන්තෙ වුච්චති, කිත්තාවතා නු ඛො භන්තෙ ලොකොති වුච්චතීති: ලුජ්ජතීති ඛො භික්ඛු තස්මා ලොකො'ති වුච්චති. කිඤ්ච ලුජ්ජති, චක්ඛුං ඛො භික්ඛු ලුජ්ජති, රූපා ලුජ්ජන්ති, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ලුජ්ජති, චක්ඛුසම්ඵස්සො ලුජ්ජති, යම්පිදං චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි ලුජ්ජති, සොතං ලුජ්ජති, සද්දා ලුජ්ජන්ති-ඝානං ලුජ්ජති, ගන්ධා ලුජ්ජන්ති-ජිව්හා ලුජ්ජති, රසා ලුජ්ජන්ති-කායො ලුජ්ජති, ඵොට්ඨබ්බා ලුජ්ජන්ති-මනො ලුජ්ජති, ධම්මා ලුජ්ජන්ති, මනොවිඤ්ඤාණං ලුජ්ජති, මනොසම්ඵස්සො ලුජ්ජති, යම්පිදං මනොසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති, වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තම්පි ලුජ්ජති, ලුජ්ජතීති ඛො භික්ඛු තස්මා ලොකො'ති වුච්චතීති.[*]

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සූති: ද්වීහි කාරණෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති: අවසියපවත්තසල්ලක්ඛණවසෙන[2] වා, තුච්ඡසඞ්ඛාර[3] සමනුපස්සනාවසෙන වා, කථං අවසියපවත්තසල්ලක්ඛණවසෙන සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති: රූපෙ වසො න ලබ්භති, වෙදනාය වසො න ලබ්භති, සඤ්ඤාය වසො න ලබ්භති, සඞ්ඛාරෙසු වසො න ලබ්භති, විඤ්ඤාණෙ වසො න ලබ්භති. වුත්තං හෙතං භගවතා: රූපං භික්ඛවෙ අනත්තා, රූපං ච හිදං භික්ඛවෙ අත්තා අභවිස්ස, නයිදං රූපං ආබාධාය සංවත්තෙය්‍ය, ලබ්භෙථ ච රූපෙ එවං මෙ රූපං හොතු, එවං මෙ රූපං මා අහොසී'ති. යස්මා ච ඛො භික්ඛවෙ රූපං අනත්තා, තස්මා රූපං ආබාධාය සංවත්තති[4], න ච ලබ්භති රූපෙ එවං මෙ රූපං හොතු, එවං මෙ රූපං මා අහොසී'ති. වෙදනා අනත්තා, වෙදනා ච හිදං භික්ඛවෙ අත්තා අභවිස්ස, නයිදං වෙදනා අබාධාය සංවත්තෙය්‍ය,

1. උහච්ච- ච-වී-ක.
2. අවස්සියපවත්ත- ස්‍යා.
3. ධාතු සංඛාර – ච, වී, ක.
4. සංවත්තතීති රූපෙ න ලබ්භති – පත
[*] සළායතන සංයුත්ත – ගිලානවග්ග.

15-4

මෝඝරාජය, හැම කල්හි ස්මෘතිමත් වැ සත්කායදෘෂ්ටිය දුරු කොට ලොව ශුන්‍ය හෙයින් බලව, මෙසෙයින් මෘත්‍යුහු ඉක්මවන්නෙහි, මෙසෙයින් ලොව බලන්නහු මෘත්‍යුරාජ තෙම නො දක්නේ යයි.

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු– 'ලොකො' යනු: නිරය ලෝක යැ තිරශ්චීනලෝක යැ ප්‍රෙතවිෂයලෝක යැ මනුෂ්‍යලෝක යැ දෙවලෝක යැ ස්කන්ධලෝක යැ ධාතුලෝක යැ ආයතනලෝක යැ මෙ ලොව යැ පර ලොව යැ දෙවියන් සහිත බඹලොව යි. ''එක්තරා මහණෙක් භාග්‍යවතුන්ට මෙසේ කී යැ: 'වහන්ස, 'ලෝක යැ ලෝක යැ'යි. කියනු ලැබෙයි, වහන්ස, කිපමණෙකින් ලොක ය'යි කියනු ලැබේ ද යි. මහණ, (යම්හෙයෙකින්) බිඳේ ද එහෙයින් 'ලෝක' යි කියනු ලැබෙයි කුමක් බිඳෙයි යත්: මහණ, චක්ෂුස බිඳෙයි රූපයෝ බිඳෙති චක්ෂුර්විඥානය බිඳෙයි, චක්ඛුසම්ඵස්සය බිඳෙයි චක්ෂුස්සංස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් සුව වේවයි දුක්වේවයි නොදුක් නොසුව වේවයි යම් වෙදයිතයෙක් උපදී නම් එ ද බිඳෙයි, ශ්‍රොත්‍රය බිඳෙයි, ශබ්දයෝ බිඳෙති– ඝ්‍රාණය බිඳෙයි, ගන්ධයෝ බිඳෙති– ජිහ්වාව බිඳෙයි, රසයෝ බිඳෙති– කය බිඳෙයි, ස්පර්ශයෝ බිඳෙති– මනස බිඳෙයි, ධර්මයෝ බිඳෙති, මනොවිඥානය බිඳෙයි, මනොසම්ඵස්සය බිඳෙයි, මනොසම්ඵස්ස ප්‍රත්‍යයෙන් සුව වේවයි දුක් වේවයි නො දුක් නො සුව වේවයි යම් වේදයිතයෙක් උපදී නම් එ ද බිඳේ. මහණ, යම්හෙයෙකින් බිඳේ ද, එහෙයින් 'ලෝක'යි කියනු ලැබේ''යයි .

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු යනු: දෙකරුණෙකින් ශුන්‍ය විසින් ලොව බලයි: නො වසඟ වැ පැවැති සංස්කාරයන් බැලීම වශයෙන් හෝ තුච්ඡ සංස්කාරයන් පුනපුනා බැලීම් වශයෙන් හෝ යැ කිසෙයින් නො වසඟ වැ පැවැති සංස්කාරයන් බැලීම වශයෙන් ශුන්‍ය විසින් ලොව බලයි යත්: රූපයෙහි ඉසුරු බැව් නො ලැබෙයි, වෙදනායෙහි ඉසුරු බැව් නො ලැබෙයි, සංඥායෙහි ඉසුරු බැව් නො ලැබෙයි, සංස්කාරයන්හි ඉසුරු බැව් නො ලැබෙයි, විඥානයෙහි ඉසුරු බැව් නො ලැබේ. මේ වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: ''මහණෙනි රූපය අනාත්ම යැ ඉදින් මහණෙනි, යම් හෙයකින් මෙ රූපය ආත්ම වී නම් මෙ රූපය ආබාධ පිණිස නො පවත්නේ යැ. රූපයෙහි 'මාගේ රූපය මෙසේ වේවා මාගේ රූපය නහමක් මෙසේ වේව'යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි, වැළිත් යම් හෙය කින් රූපය අනාත්ම වෙයි ද එහෙයින් රූපය ආබාධ පිණිස පවත්නේ යැ

ලබ්භෙථ ච වෙදනාය එවං මෙ වෙදනා හොතු, එවං මෙ වෙදනා මා අහොසීති. යස්මා ච ඛො භික්ඛවෙ වෙදනා අනත්තා, තස්මා වෙදනා ආබාධාය සංවත්තති, න ච ලබ්භති වෙදනාය එවං මෙ වෙදනා හොතු, එවං මෙ වෙදනා මා අහොසී'ති. සඤ්ඤා අනත්තා, සඤ්ඤා ච හිදං, භික්ඛවෙ අත්තා අභවිස්ස, නයිදං සඤ්ඤා ආබාධාය සංවත්තෙය්‍ය. ලබ්භෙථ ච සඤ්ඤාය එවං මෙ සඤ්ඤා හොතු, එවං මෙ සඤ්ඤා මා අහොසී'ති, යස්මා ච ඛො භික්ඛවෙ සඤ්ඤා අනත්තා, තස්මා සඤ්ඤා ආබාධාය සංවත්තති, න ච ලබ්භති[1] සඤ්ඤාය එවං මෙ සඤ්ඤා හොතු, එවං මෙ සඤ්ඤා මා අහොසී'ති. සඞ්ඛාරා අනත්තා, සඞ්ඛාරා ච හිදං භික්ඛවෙ අත්තා අභවිස්සංසු නයිදං සඞ්ඛාරා ආබාධාය සංවත්තෙය්‍යුං, ලබ්භෙථ ච සංඛාරෙසු එවං මෙ සඞ්ඛාරා හොන්තු, එවං මෙ සංඛාරා මා අහෙසුන්ති. යස්මා ච ඛො භික්ඛවෙ සඞ්ඛාරා අනත්තා, තස්මා සංඛාරා ආබාධාය සංවත්තන්ති, න ච ලබ්භති සඞ්ඛාරෙසු එවං මෙ සඞ්ඛාරා හොන්තු, එවං මෙ සංඛාරා මා අහෙසුන්ති. විඤ්ඤාණං අනත්තා, විඤ්ඤාණං ච හිදං භික්ඛවෙ අත්තා අභවිස්ස, නයිදං විඤ්ඤාණං ආබාධාය සංවත්තෙය්‍ය, ලබ්භෙථ ච විඤ්ඤාණෙ එවං මෙ විඤ්ඤාණං හොතු, එවං මෙ විඤ්ඤාණං මා අහොසීති. යස්මා ච ඛො භික්ඛවෙ විඤ්ඤාණං අනත්තා, තස්මා විඤ්ඤාණං ආබාධාය සංවත්තති, න ච ලබ්භති විඤ්ඤාණෙ එවං මෙ විඤ්ඤාණං හොතු, එවං මෙ විඤ්ඤාණං මා අහොසීති.*

කථං තුච්ඡසඞ්ඛාරසමනුපස්සනාවසෙන සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති: රූපෙ සාරො න ලබ්භති, වෙදනාය සාරො න ලබ්භති, සඤ්ඤාය සාරො න ලබ්භති, සංඛාරෙසු සාරො න ලබ්භති, විඤ්ඤාණෙ සාරො න ලබ්භති. රූපං අසාරං[2] නිස්සාරං සාරාපගතං නිච්චසාරසාරෙන වා සුඛසාරසාරෙන වා අත්තසාරසාරෙන වා, නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා, වෙදනා අසාරා[3] නිස්සාරා සාරාපගතා-සඤ්ඤා අසාරා නිස්සාරා සාරාපගතා–සංඛාරා අසාරා නිස්සාරා සාරාප ගතා– විඤ්ඤාණං අසාරං නිස්සාරං සාරාපගතං නිච්චසාරසාරෙන වා සුඛසාරසාරෙන වා අත්තසාරසාරෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්ස–තෙන වා අවිපරිණාමධම්මෙන වා.

1. න ච ලබ්භන්ති – ම ජ සං
2. අස්සාරං – ම ජ සං, සයා.
3. අස්සාරා – ම ජ සං, සයා.

*. මරම්ම – ස්‍යාමක්ඛර පොත්ථකෙසු "නායං භික්ඛවෙ කායො" ඉච්චාදිකං සංයුත්තනිකායෙ සුත්තන්තං එත්ථ පක්ඛිත්තං තං පන පරතො යුජ්ජති

රූපයෙහි 'මාගේ රූපය මෙසේ වේවා, මාගේ රූපය නහමක් මෙසේ වේව'යි නො ද ලැබෙයි. වේදනාව අනාත්ම යැ මහණෙනි, ඉදින් මේ වේදනාව ආත්ම වී නම් මෙ වේදනාව ආබාධයට නො වැටෙන්නේ යැ වේදනායෙහි 'මාගේ වේදනාව මෙසේ වේවා මාගේ වේදනාව නහමක් මෙසේ වේව'යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි, වැළිත් යම් හෙයෙකින් වේදනාව අනාත්ම වෙයි ද, එහෙයින් වේදනාව ආබාධයට වැටෙන්නේ යැ, වේදනායෙහි 'මාගේ වේදනාව මෙසේ වේවා මාගේ වේදනාව නහමක් මෙසේ වේව'යි නො ද ලැබෙයි. සංඥාව අනාත්ම යැ, මහණෙනි, ඉදින් මේ සංඥාව ආත්ම වී නම් මේ සංඥාව ආබාධයට නො වැටෙන්නේ යැ සංඥායෙහි 'මාගේ සංඥාව මෙසේ වේවා, මාගේ සංඥාව නහමක් මෙසේ වේවා'යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි වැළිත් යම් හෙයෙකින් සංඥාව අනාත්ම වෙයි ද එහෙයින් සංඥාව ආබාධයට වැටෙයි. සංඥායෙහි 'මාගේ සංඥාව මෙසේ වේවා, මාගේ සංඥාව නහමක් මෙසේ වේව'යි නො ද ලැබෙයි. සංස්කාරයෝ අනාත්මයහ, මහණෙනි, ඉදින් මේ සංස්කාරයෝ ආත්ම වූ නම් මේ සංස්කාරයෝ ආබාධයට නො වැටෙන්නාහු යැ, සංස්කාරයන්හි 'මාගේ සංස්කාරයෝ මෙසේ වෙත්වා, මාගේ සංස්කාරයෝ නහමක් මෙසේ වෙත්ව' යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි, වැළිත් යම් හෙයෙකින් සංස්කාරයෝ අනාත්ම වෙත් ද, එහෙයින් සංස්කාරයෝ ආබාධයට වැටෙති. සංස්කාරයන්හි මාගෙ සංස්කාරයෝ මෙසේ වෙත්වා, මාගේ සංස්කාරයෝ නහමක් මෙසේ වෙත්ව' යි නො ද ලැබෙයි. විඥානය අනාත්ම යැ මහණෙනි, ඉදින් මේ විඥානය ආත්ම වී නම් මෙ විඥානය ආබාධයට නො වැටෙන්නේ ය, විඥානයෙහි 'මාගේ විඥානය මෙසේ වේවා, මාගේ විඥානය නහමක් මෙසේ වේව' යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි, වැළිත් යම් හෙයෙකින් විඥානය අනාත්ම වෙයි ද, එහෙයින් විඥානය ආබාධයට වැටෙයි, විඥානයෙහි (මාගේ විඥානය මෙසේ වේවා මාගේ විඥානය නහමක් මෙසේ වේව'යි නො ද ලැබෙ.

කිසෙයින් 'තුච්ඡසංඛාර සමනුපස්සනා' වශයෙන් ශූන්‍ය වියින්, ලොව බලා ද යත්: රූපයෙහි (නිත්‍ය සාරාදි) සාරයෙක් නො ලැබෙයි, වේදනායෙහි සාරයෙක් නො ලැබෙයි, සංඥායෙහි සාරයෙක් නො ලැබෙයි, සංස්කාරයන්හි සාරයෙක් නො ලැබෙයි, විඥානයෙහි සාරයෙක් නො ලැබෙ. රූපය නිත්‍යසාර සංඛ්‍යාත සාරයෙන් වේවයි සුඛසාර සංඛ්‍යාත සාරයෙන් වේවයි ආත්මසාර සංඛ්‍යාත සාරයෙන් වේවයි නිත්‍යහෙයින් වේවයි ධ්‍රැවහෙයින් වේවයි ශාශ්වත හෙයින් වේවයි අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් වේවයි අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපගත යි. වේදනාව—අසාර යැ, නිස්සාර යැ සාරාපගත යි. සංඥාව—අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපගත යි. සංස්කාරයෝ– අසාරයහ නිස්සාරයහ සාරාපගතයෝ යැ. විඥානය නිත්‍ය සාර සාරයෙන් වේවයි සුඛසාර සාරයෙන් වේවයි ආත්මසාර සාරයෙන් වේවයි නිත්‍යයෙන් වේවයි ධ්‍රැවයෙන් වේවයි ශාශ්වතයෙන් වේවයි අවිපරිණාම ස්වභාවයෙන් වේවයි අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපගත යි.

යථා පන නළො අසාරො[1] නිස්සාරො සාරාපගතො, යථා එරණ්ඩො අසාරො නිස්සාරො සාරාපගතො, යථා උදුම්බරො අසාරො නිස්සාරො සාරාපගතො, යථා සෙතවච්ඡො[2] අසාරො නිස්සාරො සාරාපගතො, යථා පාරිභද්දකො[3] අසාරො නිස්සාරො සාරාපගතො, යථා ඵෙණපිණ්ඩො[4] අසාරො නිස්සාරො සාරාපගතො, යථා උදකබුබ්බුළකං[5] අසාරං නිස්සාරං සාරාපගතං, යථා මරීචි අසාරා නිස්සාරා සාරාපගතා, යථා කදලික්ඛන්ධො[6] අසාරො නිස්සාරො සාරාපගතො, යථා මායා අසාරා නිස්සාරා සාරාපගතා. එවමෙව රූපං අසාරං නිස්සාරං සාරාපගතං, නිච්චසාරසාරෙන වා සුඛසාරසාරෙන වා අත්තසාර සාරෙන වා, නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිනාමධම්මෙන වා. වෙදනා අසාරා නිස්සාරා සාරාපගතා– සඤ්ඤා අසාරා නිස්සාරා සාරාපගතා– සංඛාරා අසාරා නිස්සාරා සාරාපගතා– විඤ්ඤාණං අසාරං නිස්සාරං සාරාපගතං නිච්චසාරසාරෙන වා සුඛසාරසාරෙන වා අත්තසාරසාරෙන වා, නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිනාම ධම්මෙන වා. එවං තුච්ඡ සඞ්ඛාරසමනුපස්සනාවසෙන සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති. ඉමෙහි ද්විහි කාරණෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

අපි ච ඡහාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති: චක්ඛුං සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිනාමධම්මෙන වා, සොතං සුඤ්ඤං-ඝානං සුඤ්ඤං–ජිව්හා සුඤ්ඤා– කායො සුඤ්ඤො– මනො සුඤ්ඤො අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිනාමධම්මෙන වා. රූපා සුඤ්ඤා– සද්දා සුඤ්ඤා– ගන්ධා සුඤ්ඤා– රසා සුඤ්ඤා– ඵොට්ඨබ්බා සුඤ්ඤා– ධම්මා සුඤ්ඤා අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිනාමධම්මෙන වා, චක්ඛුවිඤ්ඤාණං සුඤ්ඤං -පෙ- මනොවිඤ්ඤාණං සුඤ්ඤං චක්ඛුසම්ඵස්සො සුඤ්ඤො –පෙ– මනොසම්ඵස්සො සුඤ්ඤො– චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙදනා සුඤ්ඤා –පෙ– මනොසම්ඵස්සජා– වෙදනා සුඤ්ඤා –පෙ– රූපසඤ්ඤා සුඤ්ඤා –පෙ– ධම්මසඤ්ඤා සුඤ්ඤා– රූපසංචෙතනා සුඤ්ඤා –පෙ– ධම්මසංචෙතනා සුඤ්ඤා– රූපතණ්හා සුඤ්ඤා– රූපවිතක්කො සුඤ්ඤො-රූපවිචාරො සුඤ්ඤො –පෙ– ධම්මවිචාරො සුඤ්ඤො අත්තෙනවා අත්තනියෙන වා නිච්චෙන වා ධුවෙන වා සස්සතෙන වා අවිපරිධම්මෙන වා. එවං ඡහාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

---

1. අස්සාරො – ම ඡ සං, ස්‍යා
2. සෙතගච්ඡො – ම ඡ සං, ස්‍යා.
3. පාලිභද්දකො – ම ඡ සං, ස්‍යා.
4. යථා ච ඵෙණු පිණ්ඩො, ස්‍යා.
5. යථා ච පුබ්බුලකං – ස්‍යා.
6. යථා ච කදලික්ඛන්ධො – ස්‍යා.

යම්සේ නම් බටගස හර රහිත වූයේ නිසරු වූයේ හරයෙන් අපගත වූයේ ද, යම්සේ එරඬු ගස අසාර වූයේ නිසරු වූයේ හරයෙන් අපගත වූයේ ද, යම්සේ දිඹුල්ගස අසාර ද නිස්සාර ද සාරාපගත ද, යම්සේ වරණගස අසාර ද නිස්සාර ද සාරාපගත ද, යම්සේ එරබදුගස අසාර ද නිසරු ද හර යෙන් අපගත ද, යම්සේ පෙණ පිඩ අසාර ද නිසරු ද හරයෙන් පහවූයේ ද, යම්සේ දිය බුබුළ අසාර ද නිස්සාර ද හරයෙන් අපගත ද, යම්සේ මිරිඟුව අසාර ද නිසරු ද සාරාපගත ද, යම් සේ කෙසෙල් කඳ අසාර ද නිස්සාර ද සාරාපගත ද, යම්සේ මායාව අසාර ද නිස්සාර ද සාරාපගත ද, එසෙයින් මැ රූපය නිත්‍යසාරසාරයෙන් වේවයි සුඛසාරසාරයෙන් වේවයි ආත්මසාර සාරයෙන් වේවයි නිත්‍ය හෙයින් වේවයි ධ්‍රැව හෙයින් වේවයි ශාශ්වත හෙයින් වේවයි අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් වේවයි අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපගත යි. වෙදනාව–අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපගත යි. සංඥාව– අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපගත යි. සංස්කාරයෝ–අසාරයහ නිස්සාරයහ සාරාපගතයෝ යි. විඥානය නිත්‍යසාරසාරයෙන් වේවයි සුඛසාරසාර යෙන් වේවයි ආත්මසාරයෙන් වේවයි නිත්‍ය හෙයින් වේවයි ධ්‍රැව හෙයින් වේවයි ශාශ්වත හෙයින් වේවයි අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් වේවයි අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපගත යි. මෙසෙයින් තුච්ඡ සංඛාරසමනු- පස්සනා වශයෙන් ශූන්‍ය වියින් ලොව බලයි. මේ දෙකරුණින් ශූන්‍ය වියින් ලොව බලා.

තවද ස අයුරෙකින් ශූන්‍ය වියින් ලොව බලයි: චක්ෂුස ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ නිත්‍ය හෙයින් හෝ ධ්‍රැව හෙයින් හෝ ශාශ්වත හෙයින් හෝ අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් හෝ ශූන්‍ය යැ. ශ්‍රොත්‍රය ශූන්‍ය යැ. ඝ්‍රාණය ශූන්‍ය යැ—ජිහ්වාව ශූන්‍ය යැ– කය ශූන්‍ය යැ– මනස ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ නිත්‍ය හෙයින් හෝ ධ්‍රැව හෙයින් හෝ ශාශ්වත හෙයින් හෝ අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් හෝ ශූන්‍ය යැ. රූපයෝ ශූන්‍යයහ- ශබ්දයෝ ශූන්‍යයහ- ගන්ධයෝ ශූන්‍යයහ- රසයෝ ශූන්‍යයහ– ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ ශූන්‍යයහ-ධර්මයෝ ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ නිත්‍ය හෙයින් හෝ ධ්‍රැව හෙයින් හෝ ශාශ්වත හෙයින් හෝ අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් හෝ ශූන්‍යයහ. චක්ෂුර්විඥානය ශූන්‍ය යැ . . . මනොවිඥානය ශූන්‍ය යැ– චක්ඛුසම්ඵස්සය ශූන්‍ය යැ . . . මනොසම්ඵස්සය ශූන්‍ය යැ– චක්ඛුසම්ඵස්සයෙන් උපන් වෙදනාව ශූන්‍ය යැ . . . මනොසම්ඵස්සයෙන් උපන් වෙදනාව ශූන්‍ය යැ– රූපසංඥාව ශූන්‍ය යැ. . . . ධර්මසංඥාව ශූන්‍ය යැ– රූපසඤ්චෙතනාව ශූන්‍ය යැ. . . . ධර්මසඤ්චෙතනාව ශූන්‍ය යැ- රූපතෘෂ්ණාව ශූන්‍ය යැ. . . රූපවිතර්කය ශූන්‍ය යැ– රූපවිචාරය ශූන්‍ය යැ . . . ධර්මවිචාරය ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ නිත්‍ය හෙයින් හෝ ධ්‍රැව හෙයින් හෝ ශාශ්වත හෙයින් හෝ අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් හෝ ශූන්‍ය යි. මෙසෙයින් ස අයුරෙකින් ශූන්‍ය වියින් ලොව බලා.

අපි ච දසහාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති: රූපං රිත්තතො තුච්ඡතො සුඤ්ඤතො අනත්තතො අසාරකතො වධකතො විභවතො අඝමූලතො සාසවතො සඞ්ඛතතො. වෙදනං—සඤ්ඤං—සංඛාරෙ—විඤ්ඤාණං—චුතිං—උපපත්තිං—පටිසන්ධිං—භවං—සංසාරවට්ටං රිත්තතො තුච්ඡතො සුඤ්ඤතො අනත්තතො අසාරකතො වධකතො විභවතො අඝමූලතො සාසවතො සඞ්ඛතතො. එවං දසාහාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

අපි ච ද්වාදසහාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති: රූපං න සත්තො න ජීවො න නරො න මානවො න ඉත්ථී න පුරිසො න අත්තා න අත්තනියං. නාහං න මම න කොචි න කස්සචි. වෙදනා—සඤ්ඤා—සඞ්ඛාරා—විඤ්ඤාණං න සත්තො න ජීවො න නරො න මානවො න ඉත්ථී න පුරිසො න අත්තා න අත්තනියං නාහං න මම න කොචි න කස්සචි. එවං ද්වාදසහාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති. වුත්තං හෙතං භගවතා: “නායං භික්ඛවෙ, කායො තුම්හාකං, නපි අඤ්ඤෙසං, පුරාණමිදං භික්ඛවෙ, කම්මං අභිසඞ්ඛතං අභිසඤ්චෙතයිතං වෙදනීයං දට්ඨබ්බං. තත්‍ර[1] භික්ඛවෙ සුතවා අරියසාවකො පටිච්චසමුප්පාදං යෙව සාධුකං යොනිසො මනසිකරොති: ‘ඉති ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්සුප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති, ඉමස්ස නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣති, යදිදං අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා, සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං —පෙ— එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති. අවිජ්ජායත්වෙව අසෙසවිරාගනිරොධා සංඛාරනිරොධො සංඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො —පෙ— එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොති”ති[*]. එවම්පි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති. වුත්තං හෙතං භගවතා “යං භික්ඛවෙ න තුම්හාකං තං පජහථ, තං වො පහීනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති. කිඤ්ච භික්ඛවෙ න තුම්හාකං? රූපං භික්ඛවෙ න තුම්හාකං, තං පජහථ. තං වො පහීනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති. වෙදනා භික්ඛවෙ න තුම්හාකං තං පජහථ.

1. තත්‍ර මො - ම ජ සං
* සංයුත්ත නිකාය - කළාරඛත්තිය වග්ග

තවද දස අයුරෙකින් ලොව ශූන්‍ය හෙයින් බලයි: රූපය සිස් හෙයින් තුච්ඡ හෙයින් ශූන්‍ය හෙයින් අනාත්ම හෙයින් අසාරක හෙයින් වධක හෙයින් විභව හෙයින් අඝ (දුක්) මූල හෙයින් සාස්‍රව හෙයින් සංඛත හෙයින් බලයි. වෙදනාව– සංඥාව- සංස්කාරයන්–විඥානය–ච්‍යුතිය– උපපත්තිය– ප්‍රතිසන්ධිය– භවය– සංසාරවර්තය සිස් හෙයින් තුච්ඡ හෙයින් ශූන්‍ය හෙයින් අනාත්ම හෙයින් අසාරක හෙයින් වධක හෙයින් විභව හෙයින් අඝමූල හෙයින් සාස්‍රව හෙයින් සංඛත හෙයින් බලයි. මෙසේ දස අයුරෙකින් ලොකය ශූන්‍ය හෙයින් බලා.

තවද දෙළොස් අයුරෙකින් ශූන්‍ය හෙයින් ලොකය බලයි: රූපය සත්ත්ව නො වෙයි, ජීව නො වෙයි, නර නො වෙයි මානව නො වෙයි ස්ත්‍රී නො වෙයි, පුරුෂ නො වෙයි, ආත්ම නො වෙයි, ආත්මනීය නො වෙයි මම නො වෙමි, මා ගේ නො වෙයි, කිසිවෙක් නො වෙයි, කිසිවකුගේ නො වේ. මෙසේ දෙළොස් අයුරින් ශූන්‍ය හෙයින් ලොව බලයි. තෙල වදරනලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: "මහණෙනි, මෙ කය තොපගේ නො වෙයි. අනුන්ගේ නො මැ වෙයි, මහණෙනි, මේ රූපය පුරාණ කර්මයෙන් උපන, ප්‍රත්‍යයෙන් සකස් කරන ලද, චෙතනාවස්තුක යැ වෙදනාවට වස්තු යැ යි දතයුතු යැ. මහණෙනි, එහිලා ශ්‍රැතවත් ආර්‍ය්‍යශ්‍රාවක තෙම ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාදය මැ මොනොවට නුවණින් මෙනෙහි කෙරෙයි: 'මෙසේ මෙය ඇති කල්හි මේ වෙයි මොහු ගේ උපැත්මෙන් මේ උපදී මෙය නැති කල්හි මේ නො වෙයි මොහුගේ නිරොධයෙන් මේ නිරුද්ධ වෙයි' "මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති, සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වෙයි, . . දුඃඛස්කන්ධයා ගේ සමුදය වේ. අවිද්‍යාවගේ මැ අශෙෂ විරාග සංඛ්‍යාත නිරොධයෙන් සංස්කාරනිරොධය වෙයි සංස්කාරනිරොධයෙන් විඥානනිරොධය වෙයි . . . මෙසෙයින් මේ අමිශ්‍ර දුඃඛස්කන්ධයාගේ නිරොධය වේ" යයි මෙසේත් ශූන්‍ය හෙයින් ලොකය බලා. මේ වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: "මහණෙනි, යමක් තොපගේ නො වේ ද එය දුරු කරවූ. එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිඝු කලක් මුළුල්ලෙහි හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ, මහණෙනි, කුමක් තොපගේ නො වේ ද යත්: මහණෙනි, රූපය තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවූ, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිඝුකලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ, මහණෙනි, වේදනාව තොපගේ නොවෙයි එය දුරු කරවූ,

සා වො පහීනා දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති. සඤ්ඤා භික්ඛවෙ න තුම්හාකං තං පජහථ, සා වො පහීනා දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති. සංඛාරා භික්ඛවෙ න තුම්හාකං තෙ පජහථ තෙ වො පහීනා දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සන්ති. විඤ්ඤාණං භික්ඛවෙ න තුම්හාකං තං පජහථ, තං වො පහීනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති. තං කිං මඤ්ඤථ[1] භික්ඛවෙ යං ඉමස්මිං ජෙතවනෙ තිණකට්ඨසාඛාපලාසං තං ජනො හරෙය්‍ය වා දහෙය්‍ය වා යථාපච්චයං වා කරෙය්‍ය, අපි නු තුම්හාකං එවමස්ස, අම්හෙ ජනො හරති වා දහති වා යථාපච්චයං වා කරොතීති? නො හෙතං භන්තෙ, තං කිස්ස හෙතු: න හි නො එතං[2] භන්තෙ, අත්තා වා අත්තනියං වා'ති. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ යං න තුම්හාකං තං පජහථ, තං වො පහීනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති. කිඤ්ච භික්ඛවෙ න තුම්හාකං: රූපං භික්ඛවෙ න තුම්හාකං තං පජහථ, තං වො පහීනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සති.[3] වෙදනා-සඤ්ඤා-සංඛාරා-විඤ්ඤාණං භික්ඛවෙ න තුම්හාකං තං පජහථ තං වො පහීනං දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සතී''ති, එවම්පි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

ආයස්මා ආනන්දො භගවන්තං එතදවොච: ''සුඤ්ඤො ලොකො සුඤ්ඤො ලොකොති භන්තෙ වුච්චති, කිත්තාවතා නු ඛො භන්තෙ සුඤ්ඤො ලොකොති වුච්චතීති? යස්මා ච ඛො ආනන්ද, සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා, තස්මා සුඤ්ඤො ලොකොති වුච්චති. කිඤ්චානන්ද සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා: චක්ඛුං ඛො ආනන්ද සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා, රූපා සුඤ්ඤා-චක්ඛුවිඤ්ඤාණං සුඤ්ඤං, චක්ඛුසම්ඵස්සො සුඤ්ඤො- යම්පිදං චක්ඛුසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා. සොතං සුඤ්ඤං-සද්දා සුඤ්ඤා-ඝානං සුඤ්ඤං-ගන්ධා සුඤ්ඤා-ජිව්හා සුඤ්ඤා-රසා සුඤ්ඤා-කායො සුඤ්ඤො-ඵොට්ඨබ්බා සුඤ්ඤා-

1. මඤ්ඤථාපි - ම ඡ සං
2. එවං - ස, ව, වි, ක
3. පජහෙථ - සකා

එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ, මහණෙනි, සංඥාව තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවු, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ. මහණෙනි, සංස්කාරයෝ තොපගේ නො වෙති ඔවුන් දුරු කරවු, ඔහු තොප විසින් දුරු කරන ලද්දහු දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නාහ. මහණෙනි, විඥානය තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවු, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යි. මහණෙනි, එය කිමැ යි හඟි වුද? මේ දෙව්රම්හි යම් තෘණකාෂ්ට ශාඛාපලාසජාතයෙක් වේ ද ජන තෙමේ එය ගෙන යන්නේ නම් හෝ දවන්නේ නම් හෝ රිසි වූවක් හෝ කරන්නේ නම් කිම තොපට 'ජන තෙමේ අප ගෙන යයි හෝ දවයි හෝ රිස්සක් හෝ කෙරේ' යයි මෙ බඳු සිතෙක් වන්නේ ද? වහන්ස, තෙල නො වේ මැ යැ. ඒ කවර හෙයින යත්: වහන්ස, යම් හෙයෙකින් තෙල අපගේ ආත්මය හෝ ආත්මනිය නො වේ ද, එහෙයිනි. එ පරිද්දෙන් මැ මහණෙනි, යමක් තොපගේ නො වේ ද එය දුරු කරවු, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ. මහණෙනි, කුමක් තොපගේ නො වේ ද යත්: මහණෙනි, රූපය තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවු, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ. වෙදනාව– සංඥාව– සංස්කාරයෝ– මහණෙනි, විඥානය තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවු, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ'' යි. මෙසේත් ශූන්‍ය හෙයින් ලොකය බලා.

ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙය සැළකළහ: ''වහන්ස, 'ලෝකය ශූන්‍ය යැ ලෝකය ශූන්‍ය යැ'යි කියනු ලැබෙයි වහන්ස, කිපමණෙකින් 'ලෝකය ශූන්‍ය යැ යි කියනු ලැබේ ද' යි. යම් හෙයෙකින් ආනන්ද, ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ ශූන්‍ය වේ ද එහෙයින් ලෝකය ශූන්‍ය යැ යි කියනු ලැබෙයි. ආනන්ද, කුමක් ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ ශූන්‍ය වේ ද යත්: ආනන්ද, චක්ෂුස ආත්ම හෙයින් ද ආත්මනිය හෙයින් ද ශූන්‍ය යැ, රූපයෝ ශූන්‍යයෝ යැ– චක්ෂුර් විඥානය ශූන්‍ය යැ– චක්ෂුස්සංස්පර්ශය ශූන්‍ය යැ– චක්ෂුස්සංස්පර්ශයෙන් සුව වූ හෝ දුක් වූ හෝ නො දුක් නො සුව වූ හෝ යම් වෙදයිතයෙක් උපදනේ නම් එ ද ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ ශූන්‍ය යැ, ශ්‍රොත්‍රය ශූන්‍ය යැ– ශබ්දයෝ ශූන්‍යයෝ යැ– ඝ්‍රාණය ශූන්‍ය යැ– ගන්ධයෝ ශූන්‍යයෝ යැ– ජිහ්වාව ශූන්‍ය යැ– රසයෝ ශූන්‍යයෝ යැ– කය ශූන්‍ය යැ– ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ ශූන්‍යයෝ යැ–

මනො සුඤ්ඤං – ධම්මා සුඤ්ඤා–මනොවිඤ්ඤාණං සුඤ්ඤං—මනොසම්ඵස්සො සුඤ්ඤො – යම්පිදං මනොසම්ඵස්සපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තම්පි සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා, යස්මා ච ඛො ආනන්ද සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා, තස්මා 'සුඤ්ඤො ලොකො'ති වුච්චතී ති.*a*

එවම්පි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

භාසිතම්පි හෙතං:

"සුද්ධං ධම්මසමුප්පාදං සුද්ධං සඞ්ඛාරසන්තතිං,
පස්සන්තස්ස යථාභූතං න භයං හොති ගාමණි.
තිණකට්ඨසමං ලොකං යදා පඤ්ඤාය පස්සති,
නාඤ්ඤං පත්ථයතෙ[4] කිංචි අඤ්ඤත්‍ර අප්පටිසන්ධියා"ති.*b*

එවම්පි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

වුත්තං හෙතං භගවතා: "එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ, භික්ඛු රූපං සමන්නෙසති යාවතා රූපස්ස ගති. වෙදනං සමන්නෙසති යාවතා වෙදනාය ගති. සඤ්ඤං සමන්නෙසති යාවතා සඤ්ඤාය ගති. සඞ්ඛාරෙ සමන්නෙසති යාවතා සංඛාරානං ගති. විඤ්ඤාණං සමන්නෙසති යාවතා විඤ්ඤාණස්ස ගති, යම්පිස්ස හොති අහන්ති වා මමන්ති වා අස්මීති වා, තම්පි තස්ස න හොතී"ති.*c* එවම්පි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති.

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සූති; සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු පච්චවෙක්ඛස්සු දක්ඛස්සු තුලෙහි තීරෙහි විභාවෙහි විභූතං කරොහීති 'සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු'.

මොඝරාජ සදා සතොති 'මොඝරාජා'ති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං ආලපති. සදාති සබ්බකාලං –පෙ– පච්ඡිමෙ වයො ඛන්ධෙ. සතොති-චතූහි කාරණෙහි සතො: කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙන්තො සතො –පෙ– සො වුච්චති සතො'ති 'මොඝරාජ සදා සතො'.

---

4. පත්ථයෙ – සභා.
a ඛන්ධසංයුත්ත-න තුමහාකවග්ග.
a. සංයුත්ත නිකාය – ඡන්නවග්ග
b. අධිමුත්ත ථෙරගාථා
c. සංයුත්ත නිකාය ආසිවිසවග්ග

මනස ශූන්‍ය යැ–ධර්මයෝ ශූන්‍යයෝ යැ–මනොවිඥානය ශූන්‍ය යැ–මනො සම්ඵස්සය ශූන්‍ය යැ–මනොසම්ඵස්ස ප්‍රත්‍යයෙන් සුව වූ හෝ දුක් වූ හෝ නො දුක් නො සුව වූ හෝ යම් වෙදයිතයෙක් උපදනේ නම් එ ද, ආත්ම හෙයින් ද ආත්මනිය හෙයින් ද ශූන්‍ය යැ. යම් හෙයෙකින් ආනන්ද, ආත්ම හෙයින් ද ආත්මනිය හෙයින් ද ශූන්‍ය වේ ද එහෙයින් ලොකය ශූන්‍ය යැ යි කියනු ලැබේ'' යයි. මෙසේත් ශූන්‍ය හෙයින් ලොකය බලා.

මෙ ද වදරන ලද:

"ගාමණිය, හුදු ධර්මසමුත්පාදය හුදු (ක්ලෙශාදි) සංස්කාර ප්‍රබන්ධය තත් වූ පරිද්දෙන් (විදර්ශනා සහිත මාර්ගප්‍රඥායෙන්) දක්නාහට බියෙක් නො වෙයි.

යම් කලෙක (යමෙක්) සංස්කාර ලොකය තෘණකාෂ්ට සම කොට ප්‍රඥායෙන් දකි ද (එකල්හි) හෙතෙම අප්‍රතිසන්ධි සංඛ්‍යාත නිර්වාණය හැර අන් භවයක් ආත්මභාවයක් හෝ කිසිවක් නොපතා'' යි.

මෙසේත් ශූන්‍ය හෙයින් ලොකය බලා.

මෙය වදරන ලද මැ යැ භාග්‍යවතුන් විසින්: මහණෙනි, එපරිද්දෙන් ම මහණ තෙම රූපයාගේ පැවැත්ම යම්තාක් ද එතෙක් රූපය විමසයි. වෙදනාවගේ පැවැත්ම යම්තාක් ද එතෙක් වෙදනාව විමසයි. සංඥාවගේ පැවැත්ම යම් තාක් ද එතෙක් සංඥාව විමසයි. සංස්කාරයන් ගේ පැවැත්ම යම් තාක් ද එතෙක් සංස්කාරයන් විමසයි. විඥානයා ගේ පැවැත්ම යම් තාක් ද එතෙක් විඥානය විමසයි. ඔහට (දෘෂ්ටි විසින්) 'මම' යි හෝ (තෘෂ්ණා විසින්) 'මාගේ' යයි හෝ (මාන විසින්) 'වෙමි' හෝ යමෙක් වේ නම් එ ද ඔහට නො වේ'' යයි මෙසේත් ලොකය ශූන්‍ය හෙයින් බලා.

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු යනු: ලෝකය ශූන්‍ය හෙයින් බලව ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරව දකුව තුලනය කරව තීරණය කරව විභාවන කරව ප්‍රකට කරව නුයි 'සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු' යනු වේ.

මොඝරාජ සදා සතො– 'මෝඝරාජ' යනු: බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතති. **සදා** යනු: හැම කල්හි . . . පශ්චිම වයඃස්කන්ධයෙහි. **සතො** යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇති යේ: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇතියේ . . . හෙතෙම 'සතො'යි කියනු ලැබේ නුයි 'මොඝරාජ සදා සතො' යනු වේ.

අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්චාති — 'අත්තානුදිට්ඨි' වුච්චති වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි. "ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදො අරියධම්මෙ අවිනීතො සප්පුරිසානං අදස්සාවී සප්පුරිසධම්මස්ස අකොවිදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො 'රූපං අත්තතො සමනුපස්සති, රූපවන්තං වා අත්තානං, අත්තනි වා රූපං, රූපස්මිං වා අත්තානං, වෙදනං— සඤ්ඤං— සංඛාරෙ— විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති, විඤ්ඤාණවන්තං වා අත්තානං, අත්තනි වා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං, යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහනං, දිට්ඨිකන්තාරො දිට්ඨිවිසූකායිකං දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං දිට්ඨිසංයොජනං, ගාහො පතිට්ඨාහො[1]. අභිනිවෙසො පරාමාසො කුම්මග්ගො මිච්ඡාපථො මිච්ඡත්තං තිත්ථායතනං විපරියෙසගාහො විපරීතගාහො විපල්ලාසගාහො මිච්ඡාගාහො අයාථාවකස්මිං යාථාවකන්ති ගාහො යාවතා ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි." අයං අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්චාති අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච සමූහච්ච උද්ධරිත්වා සමුද්ධරිත්වා උප්පාටයිත්වා සමුප්පාටයිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති[2] 'අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච'.

එවං මච්චුතරො සියාති: එවං මච්චුපි තරෙය්‍යාසි, ජරාපි තරෙය්‍යාසි, මරණම්පි තරෙය්‍යාසි උත්තරෙය්‍යාසි පතරෙය්‍යාසි සමතික්කමෙය්‍යාසි වීතිවත්තෙය්‍යාසීති 'එවං මච්චුතරො සියා.'

එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තන්ති: එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං පච්චවෙක්ඛන්තං තුලයන්තං තීරයන්තං විභාවයන්තං විභූතං කරොන්තන්ති 'එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං.'

මච්චුරාජා න පස්සතීති: මච්චුපි මච්චුරාජා මාරොපි මච්චුරාජා මරණම්පි මච්චුරාජා. න පස්සතීති—මච්චුරාජා න පස්සති න දක්ඛති නාධිගච්ඡති න වින්දති න පටිලභති. වුත්තං හෙතං භගවතා: "සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ ආරඤ්ඤකො මිගො අරඤ්ඤෙ පවනෙ චරමානො විස්සත්ථො ගච්ඡති විස්සත්ථො තිට්ඨති, විස්සත්ථො නිසීදති, විස්සත්ථො සෙය්‍යං කප්පෙති තං කිස්ස හෙතු: අනාපාථගතො භික්ඛවෙ, ලුද්දස්ස. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ, භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො.

1. පටිග්ගාහො – ම.ඡ.සං. [a] විභඞ්ග
2. අනභාවං ගමිත්වාති- ස-ව-වි-ක

අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච– 'අත්තානුදිට්ඨිං' යි විංශද්වස්තුක වූ සත්කාය දෘෂ්ටිය කියනු ලැබෙයි. මෙලොවැ (බුද්ධාදි) ආර්‍ය්‍යයන් නො දක්නාසුලු (සතිපට්ඨානාදි භෙද) ආර්‍ය්‍යධර්මයෙහි අදක්ෂ වූ ආර්‍ය්‍යධර්මයෙහි නො හික්මුණු (ආගම–අධිගම නැති බැවින්) අශ්‍රුතවත් වූ පෘථග්ජන තෙම රූපය ආත්ම හෙයින් (විපරීත දෘෂ්ටියෙන්) දකියි. ආත්මය රූපවත් යැ හෝ ආත්මයෙහි හෝ රූපය, රූපයෙහි හෝ ආත්මය දකියි. වෙදනාව - සංඥාව- සංස්කාරයන්– විඥානය ආත්ම හෙයින් දකියි. ආත්මය විඥානවත් යැ හෝ, ආත්මයෙහි හෝ විඥානය, විඥානයෙහි හෝ ආත්මය දකියි. මෙ බඳු වූ යම් දෘෂ්ටියක් දෘෂ්ටිගතයෙක් දෘෂ්ටිගහනයෙක් දෘෂ්ටිකාන්තාරයෙක් දෘෂ්ටිවිසූකයෙක් දෘෂ්ටිවිස්පන්දිතයෙක් දෘෂ්ටිසංයොජනයෙක් ග්‍රාහයෙක් පිහිටා ගැන්මෙක් අභිනිවෙශයෙක් පරාමර්ශයෙක් කුත්සිත මාර්ගයෙක් මිථ්‍යාපථයෙක් මිථ්‍යාස්වභාවයෙක් තීර්ථායතනයෙක් විපර්යාසග්‍රාහයෙක් විපරීත කොට ගැන්මෙක් වැරද ගැන්මෙක් මිථ්‍යාග්‍රාහයෙක් යථා ස්වභාව නැත්තෙහි යථාස්වභාව ඇතැ යි ගැන්මෙක් යම් පමණ දෙ සැට දෘෂ්ටිගතයෝ වෙත් ද, මේ අත්තානුදිට්ඨි නම. **අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච** යනු: සත්කායදෘෂ්ටිය උපුරා මොනොවට උපුරා උදුරා මොනොවට උදුරා උපුටා මොනොවට උපුටා හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනු අභාවයට පමුණුවා නුයි 'අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච' යනු වේ.

එවං මච්චුතරො සියා යනු: මෙසෙයින් මෘත්‍යුහු ද තරණය කරව ජරාව ද තරණය කරව මරණය ද තරණය කරව උත්තරණය කරව ප්‍රතරණය කරව සමතික්‍රමණය කරව ඉක්මව''යි 'එවං මච්චුතරො සියා' යනු වේ.

එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං යනු: මෙසේ ලොව බලන්නහු ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරන්නහු තුලනය කරන්නහු තීරණය කරන්නහු විභාවනා කරන්නහු ප්‍රකට කරන්නහු නුයි'එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං' යනු වේ.

මච්චුරාජා න පස්සති යනු: මෘත්‍යු ද මෘත්‍යුරාජ වෙයි, මාර තෙමේ ද මෘත්‍යුරාජ වෙයි, මරණය ද මෘත්‍යුරාජ වේ. **න පස්සති** යනු: මෘත්‍යුරාජ තෙම නො දකියි නො දක්නේ යැ නො පැමිණෙයි නො ලැබෙයි ප්‍රතිලාභ නො කෙරේ. මේ වදරන ලද මැ යැ භාග්‍යවතුන් විසින්: ''මහණෙනි, වල්මුව තෙමේ අරනෙහි මහවෙනෙහි හැසිරෙනුයේ විස්වැසි වැ යෙයි, විස්වැසි වැ සිටියි, විස් වැසි වැ හිඳියි, විස්වැසි වැ හොවී. ඒ කවර හෙයින යත්: මහණෙනි, වැද්දාගේ ඇස්හමුවට නො ගියේ ය ද එහෙයිනි. මහණෙනි, එසෙයින් මැ මහණ තෙම කාමයෙන් වෙන් වැ මැ අකුසල් දහමින් වෙන් වැ මැ විතර්ක සහිත වූ විචාර සහිත වූ විවේක (නිවරණවිගම) යෙන් උපන් ප්‍රීතිසුඛ ඇති ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරේ ද, මහණෙනි, මෙ මහණ මාරයා අඳ කෙළේ යැ, කෙලෙස් පා රහිත කොට මාරචක්ෂුස නසා පාපී මරහුගේ අදර්ශනයට (නිවනට) ගියේ යැ යි කියනු ලැබේ.''

පුනචපරං භික්ඛවෙ භික්ඛු විතක්කවිචාරානං වූපසමා අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං -පෙ- තතියං ඣානං -පෙ- චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො.

පුනචපරං භික්ඛවෙ භික්ඛු සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා අනන්තො ආකාසොති ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො.

පුනචපරං භික්ඛවෙ භික්ඛු ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්ම අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති, සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්ම නත්ථි කිඤ්චීති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති, සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති, සබ්බසො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාය-තනං සමතික්කම්ම සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං උපසම්පජ්ජ විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං, අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො. තිණ්ණො ලොකෙ විසත්තිකං සො විස්සත්ථො ගච්ඡති, විස්සත්ථො තිට්ඨති; විස්සත්ථො නිසීදති, විස්සත්ථො සෙය්‍යං කප්පෙති, තං කිස්ස හෙතු, අනාපාථගතො භික්ඛු පාපිමතොති[a] 'මච්චුරාජා න පස්සති'ති.

එතමාහ භගවා;

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු
මොඝරාජ සදා සතො,
අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච
එවං මච්චුතරො සියා,
එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං,
මච්චුරාජා න පස්සතීති.

සහගාථාපරියොසානා - පෙ - සාවකො හමස්මීති

මොඝරාජ සුත්තනිද්දෙසො සමත්තො.

[a] මජ්ඣිම නිකාය - නිවාපසුත්ත.

තවද මහණෙනි මහණ තෙම විතර්කවිචාරයන්ගේ සන්හිඳීමෙන් අධ්‍යාත්මයෙහි පැහැදීම ඇති චිත්තයාගේ එකඟ බව ඇති විතර්ක රහිත විචාර රහිත සමාධියෙන් උපන් ප්‍රීතිසුඛ ඇති ද්විතියධ්‍යානයට . . . තෘතීය ධ්‍යානයට . . . චතුර්ථධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරේ. මහණෙනි, මෙ මහණමාරයා අඳ කෙළේ යැ, කෙලෙස් පා රහිත කොට මාර චක්ඛුස නසා පාපී මරහු ගේ අදර්ශනයට ගියේ යැ යි කියනු ලැබේ.

තවද මහණෙනි, මහණ තෙම සර්වප්‍රකාරයෙන් රූපසංඥාවන් ගේ විරාගයෙන් ප්‍රතිඝසංඥාවන් ගේ ප්‍රහාණයෙන් නානාත්ව සංඥාවන් නොමෙනෙහි කිරීමෙන් 'ආකාශය අනන්ත යැ' යි ආකාසානඤ්චායතනයට පැමිණ වාස කෙරේ ද මහණෙනි, මෙ මහණ මරහු අඳ කෙළේ යැ, කෙලෙස්පා රහිත කොට මාරචක්ඛුස නසා පාපිමත්හුගේ අදර්ශනයට ගියේ යැ යි කියනු ලැබේ.

තවද මහණෙනි, මහණ තෙම ආකාසානඤ්චායතනය ඉක්ම විඥානය අනන්ත යැ යි විඤ්ඤාණඤ්චායතනයට පැමිණ වාස කෙරේ ද, සර්ව ප්‍රකාරයෙන් විඤ්ඤාණඤ්චායතනය ඉක්ම 'කිසිවක් නැතැ' යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පැමිණ වාස කෙරේ ද, සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඉක්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනයට පැමිණ වාස කෙරේ ද, සර්වප්‍රකාරයෙන් නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනය ඉක්ම සංඥා වෙදයිත නිරොධයට පැමිණ වාස කෙරේ ද, විදශිනා ඥානයෙන් දක ඔහුට ආශ්‍රවයෝ ක්ෂය වූවාහු වෙත් ද, මහණෙනි, මෙ මහණ මරහු අඳ කෙළේ යැ, කෙලෙස්පා රහිත කොට, මාරචක්ඛුස නසා, පාපිමත්හුගේ අදර්ශන විෂයට ගියේ යැ, ලොකයෙහි විසත්තිකා සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කෙළේ යැ, හේ විස්වැසි වැ යෙයි, විස්වැසි වැ සිටියි, විස්වැසි වැ හිඳියි, විස්වැසි වැ හොවී යයි කියනු ලැබේ. ඒ කවර හෙයින යත්: යම් හෙයෙකින් මහණ පාපිමත්හු ගේ පරාඩමුඛයට ගියේ ද එහෙයිනැ' යි 'මච්චුරාජා න පස්සති' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"සුඤ්ඤතො ලොකං–පෙ– මච්චුරාජා න පසසති" යි.

ගාථා පර්‍ය්‍යවසානය හා සමඟ . . . මම ශ්‍රාවකයෙමි'

මෝඝරාජ සූත්‍රනිර්දේශය නිමි.

16. පිඞ්ගිය සුත්තනිද්දෙසො

16 - 1

ජිණ්ණොහමස්මි අබලො විවණ්ණො (ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො)
නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු,
මාහං නස්සං මොමුහො අන්තරාව[1]
ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං
ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං.

ජිණ්ණොහමස්මි අබලො විවණ්ණොති: ‘ජිණ්ණොහමස්මීති – ජිණ්ණො වුද්ධො මහල්ලකො අද්ධගතො වයො අනුප්පත්තො වීසංවස්සසතිකො ජාතියා අබලොති අබලො දුබ්බලො අප්පබලො අප්පථාමො.[2] විවණ්ණොති වීත වණ්ණො විගතවණ්ණො විගච්ඡිතවණ්ණො. යා සා පුරිමා සුභාවණ්ණනිභා සා අන්තරහිතා ආදීනවො පාතුභූතොති ‘ජිණ්ණොහමස්මි අබලො විවණ්ණො.’

ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියොති - පෙ -

නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසූති: නෙත්තා අසුද්ධා අවිසුද්ධා අපරිසුද්ධා අවොදාතා. නො තථා චක්ඛුනා රූපෙ පස්සාමීති නෙත්තා න සුද්ධා. සවනං න ඵාසූති–සොතා අසුද්ධා අවිසුද්ධා අපරිසුද්ධා අවොදාතා. නො තථා සොතෙන සද්දං සුණාමීති නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු.

මාහං නස්සං මොමූහො අන්තරාවාති: ‘මාහං නස්සන්ති–මාහං නස්සං මාහං විනස්සං මාහං පනස්සං. **මොමූහොති** – මොමූහො[3] මොහමූළ්හො අවිද්වා අවිජ්ජාගතො අඤ්ඤාණී අවිභාවී දුප්පඤ්ඤො. අන්තරාවාති–තුය්හං ධම්මං දිට්ඨිං පටිපදං මග්ගං අනඤ්ඤාය අනධිගන්ත්වා අවිදිත්වා අපටිලභිත්වා අඵස්සයිත්වා අසච්ඡිකරිත්වා අන්තරායෙව කාලංකරෙය්‍යන්ති ‘මාහං නස්සං මොමූහො අන්තරාව’.

1. අන්තරාය,–ස්‍යා. පන
2. ජාතියා අබලො දුබ්බලො–ව, ජ, ක
3. මොහමූළ්හො – මජසං

පිඞගිය සූත්‍රනිර්දේශය

16-1

(ආයුෂ්මත් පිඞගිය මෙසේ විචාරයි:) මම ජීර්ණයෙමි දුර්වලයෙමි විවර්ණයෙමි, (මාගේ) නෙත්‍රයෝ ශුද්ධ නො වෙති, ශ්‍රවණය පහසු නො වෙයි, මම (මුඹ වහන්සේ ගේ දහම්, පසක් නො කොට) අතුරෙහි මැ මුළා වූයෙම් නහමක් නැසෙම්වා, මේ පහණසැ වෙහෙරෙහි දී මැ ජාතිජරාවිගේ ප්‍රහාණය වූ යම් දහමක් මම් දැනගන්නෙම් නම් ඒ දහම වදළ මැනැව.

ජිණ්ණොහමස්මි අබලො වීවණ්ණො- 'ජිණ්ණොහමස්මි' යනු: ජීර්ණයෙමි වෘද්ධයෙමි මහලුයෙමි තුන් වැනි විය ඉක්ම ගියේ අන්තිම වයසට පැමිණියෙමි ජාතියෙන් එක්සිය විසිවස් ඇත්තෙමි. **අබලො** යනු: බල රහිතයෙමි දුර්වලයෙම් අල්පබල ඇතියෙමි අල්පවීර්‍ය්‍ය ඇතියෙමි. **වීවණ්ණො** යනු: පෙරළුණු සිවිපැහැ ඇතියෙමි පහ වූ සිවිපැහැ ඇතියෙමි දුරු වූ සිවිපැහැ ඇතියෙමි පළමු යම් සොඳුරු සිවිපැහැයෙක් වී නම් ඒ අතුරු දහන්වී යැ ආදීනව පහළ වී නුයි 'ජිණ්ණොහමස්මි අබලො වීවණ්ණො' යනු වේ.

මෙසේ ආයුෂ්මත් පිඞගිය යනු...

නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු යනු: නෙත්‍රයෝ අශුද්ධයහ විශුද්ධ නො වෙති අපරිශුද්ධයහ ප්‍රසන්න නො වෙති පෙර මෙන් ඇසින් රූ නොදක්මි නුයි 'නෙත්තා න සුද්ධා' යනුවේ. **සවනං න ඵාසු** යනු: ශ්‍රොත්‍රයෝ අශුද්ධයහ විශුද්ධ නො වෙති පරිශුද්ධ නො වෙති ප්‍රසන්න නො වෙති පෙර මෙන් කනින් හඬ නො අසම්නුයි 'නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු' යනු වේ.

මාහං නස්සං මොමුහො අන්තරාව– 'මාහං නස්සං' යනු: මම් නහමක් නැසෙම්වයි මම් නහමක් වැනැසෙම්වයි මම් නහමක් විනාශ වෙම්වයි. **මොමූහො** යනු: අතිශයින් මූඪ වූයෙම් මොහයෙන් මුළා වූයෙම් අවිද්වත් වූයෙම් අවිද්‍යාවට පැමිණියෙම් අඥාන වූයෙම් අපණ්ඩිත වූයෙම් දුෂ්ප්‍රාඥ වූයෙම්. **අන්තරාව** යනු: මුඹ වහන්සේගේ ධර්මය දෘෂ්ටිය ප්‍රතිපදා මාර්ගය අවබොධ නො කොට අධිගම නො කොට නො දැන නො ලැබ ස්පර්ශ නො කොට ප්‍රත්‍යක්ෂ නො කොට අතුරෙහි මැ කලුරිය කරන්නෙම් නුයි 'මාහං නස්සං මොමූහො අන්තරාව' යනු වේ.

ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤන්ති: 'ධම්ම'න්ති—ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං, චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ චත්තාරො සම්මප්පධානෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ, පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං ආචික්ඛ, දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහීති 'ආචික්ඛ ධම්මං'. යමහං විජඤ්ඤන්ති යමහං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිවිජානෙය්‍යං පටිවිජ්ඣෙය්‍යං අධිගච්ඡෙය්‍යං ඵස්සෙය්‍යං[1] සච්ඡිකරෙය්‍යන්ති 'ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං'.

ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානන්ති ඉධෙව ජාතිජරාමරණස්ස පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති 'ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"ජිණ්ණොහමස්මි අබලො විවණ්ණො (ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො)
නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු
මාහං නස්සං මොමුහො අන්තරාව,
ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං
ජාතිජරාය ඉධ විප්පහාන"න්ති

16 - 2

දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙ (පිඞ්ගියාති භගවා)
රුප්පන්ති රූපෙසු ජනා පමත්තා,
තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො
ජහස්සු රූපං අපුනබ්භවාය.

දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙති: 'රූප'න්ති—චත්තාරො ච මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපං. සත්තා රූපහෙතු රූපපච්චයා රූපකාරණා හඤ්ඤන්ති විහඤ්ඤන්ති උපහඤ්ඤන්ති උපඝාතියන්ති[2] රූපෙ සති විවිධා කම්මකාරණා කාරෙන්ති.[3] කසාහිපි තාළෙන්ති වෙත්තෙහිපි තාළෙන්ති අඩ්ඪදණ්ඩකෙහිපි තාළෙන්ති, හත්ථම්පි ඡින්දන්ති, පාදම්පි ඡින්දන්ති, හත්ථපාදම්පි ඡින්දන්ති, කණ්ණම්පි ඡින්දන්ති,

1. පස්සෙය්‍යං—ච, වි, ක
2. උපඝාතයන්ති – ස්‍යා.
3. විවිධ කම්ම කාරණ

ආවිකබ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤා– 'ධම්මං' යනු: ආදිකල්‍යාණ වූ මධ්‍යකල්‍යාණ වූ පර්‍ය්‍යවසාන කල්‍යාණ වූ අර්ථ සහිත වූ ව්‍යඤ්ජන සහිත වූ සියල්ල සම්පූර්ණ වූ පරිශුද්ධ වූ ශ්‍රේෂ්ඨචර්‍ය්‍යා වූ සතර සතිපට්ඨානයන් සතර සම්‍යක් ප්‍රධානයන් සතර ඍද්ධිපාදයන් පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් පඤ්ච බල යන් සප්ත බොධ්‍යඞ්ගයන් ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නිර්වාණය හා නිර්වාණ ගාමී ප්‍රතිපත්ති හා වදළ මැනව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවරණ කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව පහළ කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'ආවික්ඛ ධම්මං' යනු වේ. **යමහං විජඤ්ඤං** යනු: යම් දහමක් දැනගන්නෙම් නම් එකාන්තයෙන් දැන ගන්නෙම් නම් විවිධාකරයෙන් දැනගන්නෙම් නම් නොයෙක් අයුරින් දැනගන්නෙම් නම් ප්‍රතිවේධ කරන්නෙම් නම් අධිගම කරන්නෙම් නම්. ස්පර්ශ කරන්නෙම් නම් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නෙම් නම් නුයි 'ආවික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං' යනු වේ.

ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං යනු: මෙ අත්බැව්හි මැ ජාතිජරාමරණයාගේ ප්‍රහාණය සන්හිඳීම දුරැලීම නො පැවැත්ම අමාමහනිවන නුයි 'ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"පිඞ්ගියො‍ණහමස්මි — පෙ– ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං" යී.

16-2

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පිඞ්ගිය,) රූපනිමිත්තින් නැසෙනුවන් දැක (කුශල ධර්මයෙහි) ප්‍රමාද වූ ජනයෝ රූපනිමිත්තින් පෙළෙති. එහෙයින් පිඞ්ගිය, තෙපි (කුශල ධර්මයෙහි) අප්‍රමත්ත වැ පුනර්භවය නො වනු පිණිස රූපය දුරු කරව.

දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙ– 'රූපං' යනු: සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නා රූපය ද වෙති. සත්ත්වයෝ රූප හෙතුයෙන් රූපප්‍රත්‍යයෙන් රූපකාරණයෙන් නැසෙති වැනැසෙති වෙසෙසින් නැසෙති වෙසෙසින් නසනු ලැබෙත්. රූපය ඇති කල්හි නො එක් කම්කටොලු කරවති: කසයෙනුදු තළති, වේවැලිනුදු තළති, අඩදඬින් (මුගුරි) නුදු තළති, අත් ද සිඳිති, පා ද සිඳිති. අත්පා ද සිඳිති, කනුදු සිඳිති,

නාසම්පි ඡින්දන්ති, කණ්ණනාසම්පි ඡින්දන්ති, බිලඞ්ගථාලිකම්පි කරොන්ති, සඞ්ඛමුණ්ඩිකම්පි කරොන්ති රාහුමුඛම්පි කරොන්ති, ජොතිමාලිකම්පි කරොන්ති හත්ථපජ්ජොතිකම්පි කරොන්ති, එරකවත්තිකම්පි කරොන්ති, චීරකවාසිකම්පි කරොන්ති, එණෙය්‍යකම්පි කරොන්ති බලිසමංසිකම්පි කරොන්ති, කහාපණකම්පි[1] කරොන්ති, ඛාරාපතච්ඡිකම්පි කරොන්ති, පළිසපරිවත්තිකම්පි කරොන්ති පලාලපිට්ඨි[2]කම්පි කරොන්ති, තත්තෙනපි තෙලෙන ඔසිඤ්චන්ති, සුනඛෙහිපි ඛාදාපෙන්ති. ජීවන්තම්පි සූලෙ උත්තාසෙන්ති, අසිනාපි සීසං ඡින්දන්ති. එවං සත්තා රූපහෙතු රූපපච්චයා රූපකාරණා හඤ්ඤන්ති විහඤ්ඤන්ති උපහඤ්ඤන්ති උපඝාතියන්ති[3]. එවං හඤ්ඤමානෙ විහඤ්ඤමානෙ උපහඤ්ඤමානෙ උපඝාතියමානෙ දිස්වා පස්සිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති 'දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙ'.

පිඞ්ගියාති—භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති, භගවාති—ගාරවාධිවචනමෙතං – පෙ – සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති. යදිදං භගවාති 'පිඞ්ගියාති භගවා'.

රුප්පන්ති රූපෙසු ජනා පමත්තාති: 'රුප්පන්ති'ති රුප්පන්ති කුප්පන්ති පීළයන්ති[4] ඝට්ටයන්ති[5] බ්‍යාධිතා දොමනස්සිතා හොන්ති චක්ඛුරොගෙන රුප්පන්ති, කුප්පන්ති පීළයන්ති ඝට්ටයන්ති බ්‍යාධිතා දොමනස්සිතා හොන්ති, සොතරොගෙන – පෙ – කායරොගෙන – ඩංසමකසවාතාතපසිරිංසපසම්ඵස්සෙන රුප්පන්ති කුප්පන්ති පීළයන්ති ඝට්ටයන්ති බ්‍යාධිතා දොමනස්සිතා හොන්තීති රුප්පන්ති රූපෙසු. අථවා චක්ඛුස්මිං හීයමානෙ හායමානෙ පරිහායමානෙ වෙමානෙ[6] විගච්ඡමානෙ අන්තරධායමානෙ රුප්පන්ති – පෙ – දොමනස්සිතා හොන්ති. සොතස්මිං– ඝානස්මිං– ජිව්හාය– කායස්මිං– රූපස්මිං– සද්දස්මිං– ගන්ධස්මිං– රසස්මිං– ඵොට්ඨබ්බස්මිං කුලස්මිං– ගණස්මිං– ආවාසස්මිං– ලාභස්මිං– යසස්මිං– පසංසාය– සුඛස්මිං– චීවරස්මිං– පිණ්ඩපාතස්මිං– සෙනාසනස්මිං– ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරස්මිං හීයමානෙ හායමානෙ පරිහායමානෙ වෙමානෙ[6] විගච්ඡමානෙ අන්තරධායමානෙ රුප්පන්ති කුප්පන්ති පීළයන්ති ඝට්ටයන්ති බ්‍යාධිතා දොමනස්සිතා හොන්තීති එවම්පි 'රුප්පන්ති රූපෙසු'. ජනාති ඛත්තියා ච බ්‍රාහ්මණා ච වෙස්සා ච සුද්ද ච ගහට්ඨා ච පබ්බජිතා ච දෙවා ච මනුස්සා ච. පමත්තාති. පමාදො වත්තබ්බො: කායදුච්චරිතෙන වා වචීදුච්චරිතෙන වා මනොදුච්චරිතෙන වා පඤ්චසු කාමගුණෙසු චිත්තස්ස වොස්සග්ගො[7] වොස්සග්ගානුප්පදානං කුසලානං වා ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනවට්ඨිතකිරියතා[8] ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තඡන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං අනධිට්ඨානං අනනුයොගො පමාදො.[a] යො එවරූපො පමාදො පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං අයං වුච්චති පමාදො''. ඉමිනා පමාදෙන සමන්නාගතා ජනා පමත්තාති 'රුප්පන්ති රූපෙසු ජනා පමත්තා'.

1. කහාපණිකම්පි – ම ජ සං
2. පළාලපීඨකම්පි – ම ජ සං
3. උපඝාටියන්ති – ච, වි, ක
4. පිළියන්ති –ච–වි–ක, ස්‍යා
a විභඞ්ග–ඛුද්දකවත්ථු විභඞ්ග
5. ඝට්ටියන්ති –ච, වි, ක
6. විහායමානෙ –ච, වි, ක
7. වොස්සග්ගො මජසං
8. අනට්ඨිත කිරියතා – ම ජසං
අනවට්ඨිත කාරියා –ච, වි, ක

නැහැය ද සිඳිති, කන්නාසා ද සිඳිත්, කාඩිසැළි කම්කටොලු ද කෙරෙති, සක්මුඩු කම්කටොලු ද කෙරෙති, රාහුමුඛ කම්කටොලු ද කෙරෙති, ගිනි වළලු කම්කටොලු ද කෙරෙති, අත් දල්වන කම්කටොලු ද කෙරෙති, එරුවත් කම්කටොලු ද කෙරෙති, තිහිරිවත් කම්කටොලු ද කෙරෙති, එණෙයyක කම්කටොලු ද කෙරෙති, බිලියෙන් මස් සිඳුණා කම් කටොලු ද කෙරෙති, කහාපණක කම්කටොලු ද කෙරෙති, කොස්සෙන් කාරම් ගල් වති, පරිඝපරිවර්තන කම්කටොලු ද කෙරෙති, පිදුරුපිටු කම්කටොලු ද කෙරෙති, කකාළ තෙල් ද ඉස්වති, ශුනකයන් (කීණ බල්ලන්) ලවා ද කවති, දිවස්හුල ද හිඳුවති. කඩුවෙන්ද හිස සිඳිත්. මෙසෙයින් සත්ත්වයෝ රූප හෙතුයෙන් රූප ප්‍රත්‍යයෙන් රූප කාරණයෙන් නැසෙති වැනැසෙති නසනු ලැබෙති වනසනු ලැබෙත්. මෙසේ නැසෙනුවත් වැනැසෙනුවත් නසනු ලබනුවත් වෙසෙසින් නසනු ලබනුවන් දැක බලා තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට නුයි 'දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙ' යනු වේ.

පිඞ්ගිය යනු: බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතත්. භගවා යනු: තෙල ගෞරව නාම යැ . . . මේ 'භගවා' යනු: බෝමුල්හි අර්හත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් නුයි' පිඞ්ගියා' ති භගවා' යනු වේ.

රුප්පන්ති රූපෙසු ජනා පමත්තා– රුප්පන්ති යනු: නැසෙති කිපෙති පෙළෙති ගැටෙති පීඩිත වූවාහු හටගත් දෙම්නස් ඇත්තාහු වෙත්. චක්ෂු රොගයෙන් නැසෙති කිපෙති පෙළෙති ගැටෙති පීඩිත වූවාහු හටගත් දෙම්නස් ඇත්තාහු වෙත්. ශ්‍රොත්‍රරොගයෙන් . . . කායරොගයෙන් මැසි–මදුරු–වා–අවු–දිග්දැ ෂහසින් නැසෙති කිපෙති පෙළෙති ගැටෙති පීඩිත වූවාහු හටගත් දෙම්නස් ඇත්තාහු වෙත් නුයි 'රුප්පන්ති රූපෙසු' යනු වේ. නොහොත් ඇස හෙන කල්හි පිරිහෙන කල්හි හාත්පසින් හෙන කල්හි නැසෙන කල්හි විගත වන කල්හි අතුරුදහන් වන කල්හි නැසෙති . . . චිත්තවිඝාතයට පැමිණියාහු වෙත්. කන–නැහැය–දිව–කය– රූපය–ශබ්දය– ගන්ධය–රසය– ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යය– කුලය– ගණය– ආවාසය– ලාභය–යසස– ප්‍රශංසාව– සුඛය– සිවුරු පිඩුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර හෙන කල්හි පිරිහෙන කල්හි හාත්පසින් හෙන කල්හි නැසෙන කල්හි විගත වන කල්හි අතුරු දහන් වන කල්හි නැසෙති කිපෙති (පෙර ළෙති පෙළෙති ගැටෙති පීඩිත වූවාහු චිත්ත විඝාතයට පැමිණියාහු වෙත් නුයි මෙසේත් 'රුප්පන්ති රූපෙසු' යනු වේ. ජනා යනු: ක්ෂත්‍රියයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද වෛශ්‍යයෝ ද ශුද්‍රයෝ ද ගෘහස්ථයෝ ද ප්‍රව්‍රජිතයෝ ද දෙවියෝ ද මිනිස්සු ද. පමත්තා යි'' ප්‍රමාදය කිය යුතු යි: කාය දුශ්චරිතයෙන් වේවයි වාග්දුශ්චරිතයෙන් වේවයි මනොදුශ්චරිතයෙන් වේවයි පස්කම් ගුණයෙහි සිත බැස ගැන්ම බැස ගැන්මට අනුබල දීම, කුශල ධර්මයන්ගේ හෝ වැඩීම, සකසා නො කරන බව, සතතයෙන් නො කරන බව, නො බැස ගත් ක්‍රියා ඇති බව, පසු බට පැවැතුම් ඇති බව, බහා තුබූ කුශලච්ඡන්ද ඇති බව, බහා තැබූ වියඹධුර ඇති බව, ආසේවන නො කිරීම, අභාවනය, පුන පුනා නො කිරීම, අනධිෂ්ඨානය, අනනුයොගය, ප්‍රමාදය වෙයි. මෙ බඳු යම් ප්‍රමාදයෙක් ප්‍රමාද අයුරෙක් හටගත් ප්‍රමාද ඇති බවෙක් වේ ද මේ ප්‍රමාද යැ කියනු ලැබේ. මේ ප්‍රමාදයෙන් සමන්වාගත ජනයෝ ප්‍රමත්තයෝ නුයි 'රුප්පන්ති රූපෙසු ජනා පමත්තා' යනු වේ.

තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තොති: 'තස්මා'ති– තස්මා තංකාරණා තංහෙතු තප්පච්චයා තංනිදානා එවං ආදීනවං සම්පස්සමානො රූපෙසූති තස්මා තුවං පිඞ්ගිය. අප්පමත්තොති සක්කච්චකාරී සාතච්චකාරී – පෙ – අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසූති 'තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො'.

ජහස්සු රූපං අපුනබ්භවායාති: 'රූප'න්ති: චත්තාරො මහාභූතා චතුන්නඤ්ච මහාභූතානං උපාදාය රූපං, **ජහස්සු රූප**න්ති– ජහස්සු රූපං, පජහස්සු රූපං, විනොදෙහි රූපං, බ්‍යන්තීකරොහි රූපං, අනභාවං ගමෙහි රූපං. **අපුනබ්භවායාති** යථා තෙ රූපං ඉධෙව නිරුජ්ඣෙය්‍ය පුන පටිසන්ධිකො භවො න නිබ්බත්තෙය්‍ය කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා කාමභවෙ වා රූපභවෙ වා අරූපභවෙ වා සඤ්ඤාභවෙ වා අසඤ්ඤාභවෙ වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ වා එකවොකාරභවෙ වා චතුවොකාරභවෙ වා පඤ්චවොකාරභවෙ වා පුනගතියා වා උපපත්තියා වා පටිසන්ධියා වා භවෙ වා සංසාරෙ වා වට්ටෙ වා න ජනෙය්‍ය න සංජනෙය්‍ය න නිබ්බත්තෙය්‍ය නාභිනිබ්බත්තෙය්‍ය, ඉධෙව නිරුජ්ඣෙය්‍ය, වූපසමෙය්‍ය අත්ථං ගමෙය්‍ය පටිප්පස්සම්භෙය්‍යාති 'ජහස්සු රූපං අපුනබ්භවාය.'

තෙනාහ භගවා:

"දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙ (පිඞ්ගියාති භගවා)
රුප්පන්ති රූපෙසු ජනා පමත්තා,
තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො
ජහස්සු රූපං අපුනබ්භවායා"ති.

16-3

"දිසා චතස්සො විදිසා චතස්සො
උද්ධං අධො දසදිසා ඉමායො,
න තුය්හං අදිට්ඨං අසුතා[1]මුතං වා
අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චි[2]නමත්ථි ලොකෙ
ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං
ජාතිජරාය[3] ඉධ විප්පහානං.

දිසා චතස්සො විදිසා චතස්සො උද්ධං අධො දසදිසා ඉමායොති දසදිසා,

න තුය්හං අදිට්ඨං අසුතාමුතං වා අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චනමත්ථි ලොකෙති තුය්හං අදිට්ඨං අසුතං අමුතං අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චි අත්තත්ථො වා පරත්ථො වා උභයත්ථො වා දිට්ඨධම්මිකො වා අත්ථො සම්පරායිකො වා අත්ථො උත්තානො වා අත්ථො ගම්භීරො වා අත්ථො ගූළ්හො වා අත්ථො පටිච්ඡන්නො වා අත්ථො නෙය්‍යො වා අත්ථො නීතො වා අත්ථො අනවජ්ජො වා අත්ථො නික්කිලෙසො වා අත්ථො වොදානො වා අත්ථො පරමත්ථො වා අත්ථො[4] නත්ථි, න සන්ති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භතීති 'න තුය්හං අදිට්ඨං අසුතාමුතං වා අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චනමත්ථි ලොකෙ.'

1. අස්සුතං අමුතං – ම ජ සං
   අසුතං මුතං වා – සු
2. කිඤ්චි නමත්ථි – ම ජ සං, ස්‍යා – කිඤ්චනං අත්ථි – සු
3. ජාතිජ්ජරාය – ස්‍යා
4. පරමත්ථො වා – ම ජ සං ස්‍යා

තස්මා තුවං පිඞගිය අප්පමත්තො– **තස්මා** යනු: එයින් එ කරුණින් එ හෙයින් තත්ප්‍රත්‍යයෙන් තන්නිදානයෙන් මෙසේ රූපයන්හි ආදීනව දක්මින් නුයි 'තස්මා තුවං පිඞගිය' යනු වේ. **අප්පමත්තො** යනු: සකසා කරනසුලූ සතතයෙන් කරනසුලූ . . . කුශලධර්මයන්හි අප්‍රමාද වූයේ නුයි 'තස්මා තුවං පිඞගිය අප්පමත්තො' යනු වේ.

ජහස්සු රූපං අපුනබ්භවාය– 'රූපං' යනු: සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නා රූපය ද, **ජහස්ස රූපං** යනු: රූපය හැරපියව රූපය වෙසෙසින් හැරපියව රූපය දුරලව රූපය විගතාන්ත කරව රූපය අනුඅභාවයට පමුණුව. **අපුනබ්භවාය** යනු: යම් සේ තා ගේ රූපය මෙ අත්බැව්හි මැ නිරුද්ධ වන්නේ නම්, වටාලා පිළිසඳ ඇති භවයෙක් නූපදී නම්, කාමධාතුයෙහි හෝ රූපධාතුයෙහි හෝ අරූපධාතුයෙහි හෝ කාම භවයෙහි හෝ රූප භවයෙහි හෝ අරූප භවයෙහි හෝ සංඥා භවයෙහි හෝ අසංඥා භවයෙහි හෝ නෛවසංඥානාසංඥාභවයෙහි හෝ එකවොකාර භවයෙහි හෝ චතුවොකාරභවයෙහි හෝ පඤ්චවොකාර භවයෙහි හෝ පුනර්ගතයෙහි හෝ උපප්‍රාප්තියෙහි හෝ ප්‍රතිසන්ධියෙහි හෝ භවයෙහි හෝ සංසාරයෙහි හෝ වෘත්තයෙහි හෝ නූපදී නම් මොනොවට නූපදී නම් නො නිපදනේ නම් මොනොවට නො නිපදනේ නම් මෙ අත් බැව්හි මැ නිරුද්ධ වන්නේ නම් සන්හිඳෙන්නේ නම් අස්තයට යේ නම්, නවත්නේ නම් නුයි 'ජහස්සු රූපං අපුනබ්භවාය' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"දිස්වාන රූපෙසු–පෙ–ජහස්සු රූපං අපුනබ්භවාය"යි.

16-3

සතර දිග යැ සතර අනුදිග යැ උඩ යැ යට යැ යන මේ දසදික් කෙනෙක් වෙත් ද ලොවැ මෙ හැම තන්හි මුඹ වහන්සේ විසින් නො දක්නා ලද නො අසන ලද ආඝ්‍රාණ ස්වාදන ස්පර්ශන නො කරන ලද යළි නො දන්නා ලද කිසිවක් නැති මේ පහණසැ වෙහෙරෙහි දී මැ ජාතිජරාවගේ ප්‍රහාණය වූ යම් (නිර්වාණ) දහමක් මම් දැන ගන්නෙම් නම් ඒ දහම වදළ මැනැව.

දිසා චතස්සො විදිසා චතස්සො උද්ධං අධො දසදිසා ඉමායො යනු දස දික්නු යැ.

න තුය්හං අදිට්ඨං අසුතාමුතං වා අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චනමත්ථි ලොකෙ යනු: මුඹ වහන්සේ විසින් නුදුටු නො ඇසූ නො වුත් නො දත් කිසි ආත්මාර්ථයෙක් හෝ පරාර්ථයෙක් හෝ උභයාර්ථයෙක් හෝ දෘෂ්ටධාර්මිකාර්ථයෙක් හෝ සාම්පරායිකාර්ථයෙක් හෝ උත්තානාර්ථයෙක් හෝ ගම්භීරාර්ථයෙක් හෝ ගූඪාර්ථයෙක් හෝ ප්‍රතිච්ඡන්නාර්ථයෙක් හෝ නෙය්‍යාර්ථයෙක් හෝ නීතාර්ථයෙක් හෝ නිරවද්‍යාර්ථයෙක් හෝ නික්ලේශාර්ථයෙක් හෝ ව්‍යවදානාර්ථයෙක් හෝ පරමාර්ථාර්ථයෙක් හෝ නැත. නො වෙයි විද්‍යමාන නො වෙයි නො ලැබේ නුයි 'න තුය්හං අදිට්ඨං, අසුතාමුතං වා අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චනමත්ථි ලොකෙ' යනු වේ.

ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤන්ති ධම්ම'න්ති ආදිකල්‍යාණං -පෙ- නිබ්බානඤ්ච නිබ්බානගාමිනිඤ්ච පටිපදං ආචික්ඛාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. යමහං විජඤ්ඤන්ති යමහං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිවිජානෙය්‍යං පටිවිජ්ඣෙය්‍යං අධිගච්ඡෙය්‍යං ඵස්සෙය්‍යං[1] සච්ඡිකරෙය්‍යන්ති 'ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං'.

ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානන්ති 'ඉධෙව ජාතිජරාමරණස්ස පහානං වූපසමං පටිනිස්සග්ගං පටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"දිසා චතස්සො විදිසා චතස්සො
උද්ධං අධො දසදිසා ඉමායො,
න තුය්හං අදිට්ඨං අසුතාමුතං වා.
අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චනමත්ථි ලොකෙ
ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං
ජාතිජරාය ඉධ විප්පහාන"න්ති

16-4

තණ්හාධිපන්නෙ මනුජෙ පෙක්ඛමානො (පිඞ්ගියාති භගවා)
සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ
තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො
ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්භවාය.

තණ්හාධිපන්නෙ[2] මනුජෙ පෙක්ඛමානොති 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා, තණ්හාධිපන්නෙති තණ්හාඅධිපන්නෙ තණ්හානුගෙ තණ්හානුගතෙ තණ්හානුසටෙ තණ්හායාපන්නෙ[3] පටිපන්නෙ අභිභූතෙ පරියාදින්නචිත්තෙ. මනුජෙති සත්තාධිවචනං. පෙක්ඛමානොති පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛයමානොති 'තණ්හාධිපන්නෙ මනුජෙ පෙක්ඛමානො.

පිඞ්ගියාති භගවාති -පෙ-

1. පස්සෙය්‍යං– ම, වි, ක
2. තණ්හාවිපන්නෙ වි, ක
3. තණ්හායපන්නෙ – ම ජ සං

ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං– 'ධම්මං' යනු: ආදි කල්‍යාණ වූ . . . නිර්වාණය ද නිර්වාණගාමිනී ප්‍රතිපත් ද වදළ මැනැවැ දෙසුව මැනැවැ පැනැවුව මැනැවැ පිහිටුව මැනැවැ විවෘත කළ මැනැවැ විභාග කළ මැනැවැ නො ගැඹුරු කළ මැනැවැ ප්‍රකාශ කළ මැනැව. **යමහං විජඤ්ඤං** යනු: යම් දහමක් මම් දැනගන්නෙම් නම් හාත්පසින් දැනගන්නෙම් නම් වෙසෙසින් දැනගන්නෙම් නම් මොනොවට දැනගන්නෙම් නම් ප්‍රතිවෙධ කරන්නෙම් නම් අධිගම කරන්නෙම් නම් පහස්නෙම් නම් පසක් කරන්නෙම් නම් නුයි 'ආවික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං' යනු වේ.

ජාතිජරාය ඉධ විපපහානං යනු: මෙ අත්බැව්හි මැ ජාතිජරාමරණ යාගේ ප්‍රහාණය සන්හිඳීම දුරලීම නො පැවැත්ම අමාමහනිවන නුයි 'ජාතිජරාය ඉධ විප්පහානං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"දිසා චතස්සො –පෙ– ජාතිජරාය ඉධ විපපහානං" යි.

16–4

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පිඞගිය,) (යම් හෙයෙකින් තෙපි) තෘෂ්ණායෙහි ගැලී සිටි සත්ත්වයන් හටගත් සිත් තැවුල් ඇතියන් ජරායෙන් මඩනා ලදුවන් වැ දක්නවු ද, එහෙයින් පිඞගිය, තෙපි අප්‍රමත්ත වැ පුනර්භවය නොවනු පිණිස තෘෂ්ණාව දුරු කරව යි.

තණහාධිපනෙන මනුජෙ පෙකඛමානො - 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ . . . ධර්මතෘෂ්ණා යි. **කණහාධිපනෙන** යනු: තෘෂ්ණායෙහි ගැලුණවුන් තෘෂ්ණාව අනුව ගියවුන් තෘෂ්ණායෙහි පිවිසියන් තෘෂ්ණායෙන් වැළුණවුන් තෘෂ්ණාවට පැමිණියවුන් ප්‍රතිපන්නයන් මඩනා ලද්දවුන් හාත්පසින් මැඩ ගත් සිත් ඇතියන්. **මනුජෙ** යනු: සත්ත්වයනට නමෙකි. **පෙකඛමානො** යනු: බලනුයේ දක්නේ අවලෝකනය කරනුයේ සිතනුයේ විමසනුයේ නුයි 'තණ්හාධිපන්නෙ මනුජෙ පෙක්ඛමානො' යනු වේ.

පිඞගියාති භගවා යනු . . .

සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙති: 'සන්තාපජාතෙ'ති ජාතියා සන්තාපජාතෙ ජරාය සන්තාපජාතෙ ව්‍යාධිනා සන්තාපජාතෙ මරණෙන සන්තාපජාතෙ සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසෙහි සන්තාපජාතෙ නෙරයිකෙන දුක්ඛෙන සන්තාපජාතෙ -පෙ- දිට්ඨිබ්‍යසනෙන දුක්ඛෙන සන්තාපජාතෙ ඊතිජාතෙ උපද්දවජාතෙ උපසග්ගජාතෙති 'සන්තාපජාතෙ. ජරසා පරෙතෙති ජරාය ඵුට්ඨෙ පරෙතෙ සමොහිතෙ සමන්නාගතෙ ජාතියා අනුගතෙ ජරාය අනුසටෙ බ්‍යාධිනා අභිභූතෙ මරණෙන අබ්භාහතෙ අතාණෙ අලෙනෙ අසරණෙ අසරණීභූතෙති 'සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ'.

තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තොති: 'තස්මා'ති තස්මා තංකාරණා තංහෙතු තප්පච්චයා තංනිදානා, එවං ආදීනවං සම්පස්සමානො තණ්හායාති, 'තස්මා තුවං පිඞ්ගිය. අප්පමත්තොති සක්කච්චකාරී -පෙ- අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසූති 'තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො'.

ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්භවායාති තණ්හාති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා. ජහස්සු තණ්හන්ති ජහස්සු තණ්හං පජහස්සු තණ්හං විනොදෙහි තණ්හං, බ්‍යන්තිකරොහි තණ්හං අනභාවං ගමෙහි තණ්හං. අපුනබ්භවායාති යථා තෙ-පෙ-පුන පටිසන්ධිකො භවො න නිබ්බත්තෙය්‍ය, කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා කාමභවෙ වා රූපභවෙ වා අරූපභවෙ වා සඤ්ඤාභවෙ වා අසඤ්ඤාභවෙ වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ වා එකවොකාරභවෙ වා චතුවොකාරභවෙ වා පඤ්චවොකාරභවෙ වා පුනගතියා වා උපපත්තියා වා පටිසන්ධියා වා භවෙ වා සංසාරෙ වා වට්ටෙ වා න ජනෙය්‍ය න සංජනෙය්‍ය න නිබ්බත්තෙය්‍ය නාභිනිබ්බත්තෙය්‍ය ඉධෙව නිරුජ්ඣෙය්‍ය වූපසමෙය්‍ය අත්ථංගමෙය්‍ය පටිප්පස්සම්භෙය්‍යාති 'ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්භවාය.'

තෙනාහ භගවා:

තණ්හාධිපන්නෙ මනුජෙ පෙක්ඛමානො—(පිඞ්ගියාති භගවා)
සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ,
තස්මා තුවං පිඞ්ගිය අප්පමත්තො
ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්භවායා''ති.

සහගාථාපරියොසානා තෙන බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං එකච්ඡන්දා එකපයොගා එකාධිප්පායා එකවාසනවාසිතා තෙසං නෙකපාණසහස්සානං විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි. යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති. තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස විරජං වීතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි,

සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ– 'සන්තාපජාතෙ' යනු: ජාතියෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් ජරායෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් ව්‍යාධියෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් මරණයෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් ශොක පරිදෙවදුඃඛදෞර්මනස්‍යයන්ගෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් නිරයදුකින් හටගත් තැවුලි ඇතියන් . . . දෘෂ්ටි ව්‍යසනදුඃඛයෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් හටගත් දුක් ඇතියන් හටගත් උවදුරු ඇතියන් හටගත් උපසර්ග ඇතියනැ' යි 'සන්තාපජාතෙ' යනු වේ. **'ජරසා පරෙතෙ'** යනු: ජරායෙන් පහස්නා ලද්දවන්, මඩනාලද්දවන් ඇතුළත පිවිසියන් සමන්වාගත වූවන් ජාතියෙහි පිවිසියන් ජරායෙන් වැසුණවුන් ව්‍යාධියෙන් මඩනාලද්දවන් මරණයෙන් පහළ වූන් රක්ෂාස්ථාන රහිතයන් නිලීනස්ථාන රහිතයන් සරණ රහිතයන් අසරණීභූතයනැ'යි 'සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ,' යනුවේ.

තස්මා තුවං පිඞගිය අප්පමත්තො – 'තස්මා' යනු: එයින් එ කරුණින් එ හෙයින් එ පසයෙන් ඒ නිදානයෙන්, මෙසේ තෘෂ්ණායෙහි ආදීනව දක්නේ නුයි 'තස්මා තුවං පිඞගිය' යනු වේ. අප්පමත්තො යනු: සකසා කරනසුලු . . . කුසල් දහම්හි නො පමා වූයේ නුයි 'තස්මා තුවං පිඞගිය අප්පමත්තො' යනු වේ.

ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්භවාය– 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ . . . ධර්මතෘෂ්ණා යි. **ජහස්සු තණ්හං** යනු: තෘෂ්ණාව හැරපියව තෘෂ්ණාව වෙසෙසින් හැරපියව තෘෂ්ණාව දුරු කරව තෘෂ්ණාව විගතාන්ත කරව තෘෂ්ණාව අනු අභාවයට පමුණුව. **අපුනබ්භවාය** යනු: යම්සේ තාගේ . . . වටාලා පිළිසඳ ඇති භවය නූපදනේ නම්, කාමධාතුයෙහි හෝ රූපධාතුයෙහි හෝ අරූපධාතුයෙහි හෝ කාමභවයෙහි හෝ රූපභවයෙහි හෝ අරූපභවයෙහි හෝ සංඥාභවයෙහි හෝ අසංඥාභවයෙහි හෝ නෛවසංඥානාසංඥාභවයෙහි හෝ ඒකවෝකාරභවයෙහි හෝ චතුවෝකාරභවයෙහි හෝ පඤ්චවොකාරභවයෙහි හෝ පුනර්ගතියෙහි හෝ උපප්‍රාප්තියෙහි හෝ ප්‍රතිසන්ධියෙහි හෝ භවයෙහි හෝ සංසාරයෙහි හෝ වෘත්තයෙහි හෝ නූපදනේ නම් (අවයව ප්‍රාදුර්භාවයෙන්) මොනොවට නූපදනේ නම් නො නිපදනේ නම් වෙසෙසින් නො නිපදනේ නම් මෙ අත් බැව්හි ම නිරුද්ධ වන්නේ නම් සන්හිඳෙන්නේ නම් අස්තයට යන්නේ නම් නො පවත්නේ නම් නුයි 'ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්භවාය' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"තණ්හාධිපන්නෙ –පෙ– ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්භවාය"යි.

ගාථා පර්‍යවසානය හා මැ එ බමුණු හා සමග එක් අදහස් ඇති එක් පියෝ ඇති එක් රිසි ඇති වඩන ලද එක් බැවුන් ඇති යම් කෙනෙක් වූහු නම් ඒ ප්‍රෙ.ායෙක් දහස්ගණන් ප්‍රාණීන්ට 'යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයෙක් වේ නම් එ හැම නිරොධ ස්වභාවය ඇතැ' යි රාගාදි රජස් රහිත වූ රාගාදි මල රහිත වූ ධර්මචක්ෂුස පහළ විය. එ බමුණුහට 'යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයෙක් වේ නම් එ හැම නිරොධ ස්වභාවය ඇතැ' යි විරජ වූ විතමල වූ ධර්මචක්ෂුස උපන.

යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති. සහ ධම්මචක්ඛුස්ස පටිලාභා අජිනජටාවාකචීර[1]දණ්ඩකමණ්ඩලු කෙසා ච මස්සු ච අන්තරහිතා භණ්ඩුකාසායවත්ථවසනො සඞ්ඝාටිපත්තචීවරධරො භික්ඛු අන්වත්ථපටිපත්තියා පඤ්ජලිකො භගවන්තං නමස්සමානො නිසින්නො හොති 'සත්ථා මෙ භගවා සාවකො 'හමස්මී'ති.[2]

පිඞ්ගිය සුත්තනිද්දෙසො සමත්තො.

1. වාක චීරක - පත
2. සාවකො හමස්මීන්ති - පත

ධර්මචක්ෂුස්හුගේ ප්‍රතිලාභය හා සමඟ අඳුන්දිවිසම් දළමඬුලු සණ වැහැරි දඬ කමඬලා හා කෙස් මස් හා අතුරුදහන් වීය. පිඬගිය තෙමේ මුඩුහිස් ඇත්තේ හන්පෙරෙවි කසාවත් ඇත්තේ සහළ -පා-සිවුරු ධරනුයේ අන්වර්ථ ප්‍රතිපත්ති (ඉෂ්ටාර්ථලාභ) යෙන් බඳුදිලි වැ "වහන්ස, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට ශාස්තෘ වන සේක, මම ශ්‍රාවකයෙමි" භාග්‍යවතුන් නමදිමින් හුන්තේ යි.

පිඬගිය සූත්‍රනිර්දේශය නිමි.

17. පාරායනානුගීති නිද්දෙසො

"ඉදමවොච භගවා මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ චෙතියෙ පරිචාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්හං බ්‍යාකාසි."

ඉදමවොච භගවාති ඉමං පාරායනං[1] අවොච. භගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං "භගවාති ඉදමවොච භගවා."

මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ චෙතියෙති 'මගධෙසු'ති මගධනාමකෙ ජනපදෙ විහරන්තොති චරන්තො විහරන්තො ඉරියන්තො වත්තෙන්තො පාලෙන්තො යපෙන්තො යාපෙන්තො. පාසාණකෙ චෙතියෙති. පාසාණකචෙතියං වුච්චති බුද්ධාසනන්ති මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ චෙතියෙ.

පරිචාරක සොළසානං බ්‍රාහ්මණානන්ති පිඞ්ගියො බ්‍රාහ්මණො බාවරිස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස පද්ධො පද්ධචරො පරිචාරකො සිස්සො. තෙන[2] 'තෙ සොළසා'ති එවම්පි පරිචාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං. අථවා තෙ සොළසබ්‍රාහ්මණා බුද්ධස්ස භගවතො පද්ධා පද්ධචරා පරිචාරකා සිස්සාති එවම්පි පරිචාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං.

අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්හං බ්‍යාකාසීති 'අජ්ඣිට්ඨො'ති අජ්ඣිට්ඨො අජ්ඣෙසිතො. පුට්ඨො පුට්ඨොති පුට්ඨො පුට්ඨො පුච්ඡිතො පුච්ඡිතො යාචිතො යාචිතො අජ්ඣෙසිතො අජ්ඣෙසිතො පසාදිතො පසාදිතො. පඤ්හං බ්‍යාකාසීති පඤ්හං බ්‍යාකාසි ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසීති 'අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්හං බ්‍යාකාසි. තෙනෙතං වුච්චති: "ඉදමවොච භගවා මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ චෙතියෙ පරිචාරිකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්හං බ්‍යාකාසී"ති.

"එකමෙකස්ස චෙපි පඤ්හස්ස අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය, ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පරං පාරං ගමනියා ඉමෙ ධම්මාති තස්මා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස පාරායනං ත්වෙව අධිවචනං."

---

1. ඉදං පාරායනං—මජ සං, ව, වි, ක
2. පිඞ්ගියෙන—මජ සං

17. පාරායණානුගීති නිර්දේශය

"භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මගධරටැ පහණසැ නම් වෙහෙරෙහි වැඩ වසනසේක් මේ පාරායණ සූත්‍රය වදළසේක (බාවරී) ඇතැවැසි (පිඞ්ගිය හා සමග) සොළොස් බමුණන් විසින් අයදනා ලදහු පුළුවුත්හු පුළුවුත්හු පැන විසඳූසේක."

ඉදමවොච භගවා යනු: මේ පාරායණ සූත්‍රය වදළහ. **භගවා** යනු: තෙල ගෞරවනාම යැ ... මේ 'භගවත්' යනු බෝමුල්හි සිවසස් පසක් කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් නුයි 'ඉදමවොච භගවා' යනු වේ.

මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ චෙතියෙ – **මගධෙසු** යනු: 'මගධ' නම් ඇති දනව්යෙහි. **විහරන්තො** යනු: හැසිරෙන්නාහු වෙසෙන්නාහු ඉරියවු පවත්වන්නාහු වැටෙන්නාහු පාලනය කරන්නාහු යැපෙන්නාහු යාපනය කරන්නාහු. **පාසාණකෙ චෙතියෙ** යනු: 'පාසාණක චෙතිය' යි බුද්ධාසනය කියනු ලැබේ නුයි 'මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ චෙතියෙ' යනු වේ.

පරිචාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං යනු: පිඞ්ගිය බ්‍රාහ්මණ තෙම බාවරී බමුණු ගේ ඇතැවැසි වූයේ පසැහි හැසිරෙනුයේ පරිචාරක වූයේ ශිෂ්‍ය වූයේ යි. පිඞ්ගිය හා සමග ඔහු සොළොස් දෙනෙක් වෙත් නුයි මෙසේත් 'පරිචාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං' යනු වේ. නොහොත් ඒ සොළොස් බමුණෝ භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ ඇතැවැසියහ, පසැ හැසිරෙනුවහ, පරිචාරකයහ, ශිෂ්‍යහ' යි මෙසේත් 'පරිචාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං' යනු වේ.

අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්හං බ්‍යාකාසි – 'අජ්ඣිට්ඨො' යනු: අයදනා ලදහු අධ්‍යෙෂණ කරන ලදහු. **පුට්ඨො පුට්ඨො** යනු: පුළුවුස්නා ලදහු පුළුවුස්නා ලදහු විචාරන ලදහු විචාරන ලදහු යදනා ලදහු යදනා ලදහු අධ්‍යෙෂණ කරන ලදහු අධ්‍යෙෂණ කරන ලදහු පහදවන ලදහු පහදවනා ලදහු. **පඤ්හං බ්‍යාකාසි** යනු: පැන විසඳූහ වදළහ දෙසූහ පැනැවූහ පිහිටුවූහ විවෘත කළහ විභාග කළහ පහළ කළහ පැවැසූහ යි 'අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්හං බ්‍යාකාසි' යනු වේ. එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි: **"ඉදමවොච භගවා –පෙ– පඤ්හං බ්‍යාකාසි"** යි.

"එකෙකි පැනයෙකැ පෙළ අරුත් දැන පෙළ දහම් දැන ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපත්තියෙහි (යමෙක්) පිළිපදනේ නම් හේ ජරාමරණයාගේ එරතෙරට යන්නේ මැ යැ, යම් හෙයෙකින් මේ ධර්මයෝ (නිර්වාණ) පාරගමනාර්හ වෙත් ද එහෙයින් මේ ධර්මපර්‍යායය 'පාරායණ' යි මැ නම් වී"

එකමෙකස්ස චෙපි පඤ්හස්සාති: එකමෙකස්ස චෙපි අජිතපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි තිස්සමෙත්තෙය්‍යපඤ්හස්ස. එකමෙකස්ස චෙපි පුණ්ණකපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි මෙත්තගූපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි ධොතකපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි උපසීවපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි නන්දකපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි හෙමකපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි තොදෙය්‍යපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි කප්පපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි ජතුකණ්ණිපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි භද්‍රාවුධපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි උදයපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි පොසාලපඤ්හස්ස, එකමෙකස්ස චෙපි මොඝරාජපඤ්හස්ස එකමෙකස්ස චෙපි පිඞ්ගියපඤ්හස්සාති එකමෙකස්ස චෙපි පඤ්හස්ස.

අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤායාති: සොව පඤ්හො ධම්මො, විස්සජ්ජනං අත්ථො, අත්ථමඤ්ඤායාති අත්ථං අඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති අත්ථමඤ්ඤාය. ධම්මමඤ්ඤායාති ධම්මං අඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති 'අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය'.

ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍යාති: සම්මාපටිපදං අනුලොමපටිපදං අපච්චනීකපටිපදං අන්වත්ථපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපජ්ජෙය්‍යාති 'ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය'.

ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පාරන්ති: ජරාමරණස්ස පාරං වුච්චති අමතං නිබ්බානං "යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං" ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පාරන්ති ජරාමරණස්ස පාරං ගච්ඡෙය්‍ය, පාරං අධිගච්ඡෙය්‍ය, පාරං අධිඵස්සෙය්‍ය, පාරං සච්ඡිකරෙය්‍යාති ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පාරං.

පාරං ගමනියා ඉමෙ ධම්මාති; ඉමෙ ධම්මා පාරං ගමනියා පාරං පාපෙන්ති පාරං සම්පාපෙන්ති පාරං සමනුපාපෙන්ති ජරාමරණස්ස තරණාය සංවත්තන්තීති 'පාරං ගමනියා ඉමෙ ධම්මා'ති.

තස්මා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්සාති: 'තස්මා'ති තස්මා තංකාරණා තංහෙතු තප්පච්චයා තංනිදානා. ඉමස්ස ධම්මපරියායස්සාති ඉමස්ස පාරායනස්සාති 'තස්මා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස.'

එකමෙකස්ස චෙ'පි පඤ්හස්ස යනු: එකෙකි අජිත ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි තිස්සමෙත්තෙය්‍ය ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි පූණ්ණක ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි මෙත්තගු ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි ධොතක ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි උපසීව ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි නන්දක ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි හේමක ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි තෝදෙය්‍ය ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි කප්ප ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි ජතුකණ්ණි ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි භද්‍රාවුධ ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි උදය ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි පොසාල ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි මොඝරාජ ප්‍රශ්නයාගෙ ද එකෙකි පිඞ්ගිය ප්‍රශ්නයාගේ ද.

අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය යනු: එ මැ ප්‍රශ්නය ධර්ම යැ, විසර්ජනය අර්ත්ථ යි. අත්ථමඤ්ඤාය යනු: අරුත් දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට පහළ කොට නුයි 'අත්ථමඤ්ඤාය' යනු වේ. ධම්මමඤ්ඤාය යනු: පෙළ දහම දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට නුයි 'අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය' යනු වේ.

ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය යනු: සම්‍යක් ප්‍රතිපදාවට අනුලෝම ප්‍රතිපදාවට ප්‍රත්‍යනීක (අවිරුද්ධ) ප්‍රතිපදාවට අන්වර්ත්ථ ප්‍රතිපදාවට ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාවට පිළිපදනේ නම් නුයි 'ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය' යනු වේ.

ගච්ඡෙය්‍ය ව ජරාමරණස්ස පාරං–ජරාමරණයාගේ පාරය යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි: යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ ශමථයෙක් සියලු උපධීන්ගේ දුරලීමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් නිරෝධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එයයි. **ගච්ඡෙය්‍ය'ව ජරාමරණස්ස පාරං** යනු: ජරාමරණයාගේ පාරයට යන්නේ යැ පාරයට පැමිණෙන්නේ යැ පාරය ස්පර්ශ කරන්නේ යැ පාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නේ නුයි 'ගච්ඡෙය්‍ය'ව ජරාමරණස්ස පාරං' යනු වේ.

පාරං ගමනියා ඉමෙ ධම්මා යනු: මේ ධර්මයෝ පාරගමනාර්හ වූවාහු පාරයට පමුණුවති පාරයට මැනැවින් පමුණුවති පාරයට මොනොවට පමුණුවති ජරාමරණයාගේ තරණය පිණිස පවතිත් නුයි 'පාරං ගමනියා ඉමෙ ධම්මා' යනු වේ.

තස්මා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස – 'තස්මා' යනු: එයින් එ කරුණින් එ හෙයින් තත් ප්‍රත්‍යයෙන් තන්නිදානයෙන්. **ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස** යනු: මේ පාරායණ සූත්‍රයට නුයි 'තස්මා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස' යනු වේ.

පාරායනං තෙව අධිවචනන්ති 'පාරං' වුච්චති, අමතං නිබ්බානං -පෙ- නිරොධො නිබ්බානං, අයනං වුච්චති මග්ගො, සෙය්‍යථීදං: සම්මාදිට්ඨි -පෙ- සම්මා සමාධි. **අධිවචනන්ති** සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමං නාමකම්මං නාමධෙය්‍යං නිරුත්ති බ්‍යඤ්ජනං අභිලාපොති 'පාරායනං තෙව අධිවචනං'.

තෙනෙතං වුච්චති:

"එකමෙකස්ස චෙපි පඤ්හස්ස අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය ගච්ඡෙය්‍යෙව ජරාමරණස්ස පාරං පාරඞ්ගමනියා ඉමෙ ධම්මා"ති තස්මා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස පාරායනං තෙව අධිවචනන්ති'.

1. "අජිතො තිස්සමෙත්තෙය්‍යො පුණ්ණකො අථ මෙත්තගූ
ධොතකො උපසීවො ච නන්දො ච අථ හෙමකො,

2. තොදෙය්‍යකප්පා දුභයො ජතුකණ්ණී ච පණ්ඩිතො
භද්‍රාවුධො උදයො ච පොසාලො චාපි බ්‍රාහ්මණො,
මොඝරාජා ච මෙධාවී පිඞ්ගියො ච මහාඉසි

3. එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඡුං[2] සම්පන්නචරණං ඉසිං
පුච්ඡන්තා නිපුණෙ පඤ්හෙ බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමුං."

එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඡුන්ති 'එතෙ'ති සොළස පාරායනියා බ්‍රාහ්මණා. **බුද්ධොති** "යො සො භගවා සයම්භූ අනාචරියකො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො බලෙසු ච වසීභාවං. බුද්ධොති කෙනට්ඨෙන බුද්ධො: බුජ්ඣිතා සච්චානීති බුද්ධො, බොධෙතා පජායාති බුද්ධො, සබ්බඤ්ඤුතාය බුද්ධො, සබ්බදස්සාවිතාය බුද්ධො, අනඤ්ඤනෙය්‍යතාය[1] බුද්ධො, විසවිතාය බුද්ධො, ඛීණාසවසඞ්ඛාතෙන බුද්ධො නිරුපක්කිලෙසසඞ්ඛාතෙන බුද්ධො, එකන්තවීතරාගොති බුද්ධො එකන්තවීතදොසොති බුද්ධො, එකන්තවීතමොහොති බුද්ධො, එකන්තනික්කිලෙසොති බුද්ධො එකායනමග්ගං ගතොති, බුද්ධො එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති බුද්ධො. අබුද්ධිවිහතත්තා බුද්ධිපටිලාභාති බුද්ධො. බුද්ධොති නෙතං නාමං මාතරා කතං, න පිතරා කතං, න භාතරා කතං, න භගිනියා කතං, න මිත්තාමච්චෙහි කතං, න ඤාතිසාලොහිතෙහි කතං, න සමණබ්‍රාහ්මණෙහි කතං, න දෙවතාහි කතං, විමොක්ඛන්තිකමෙතං බුද්ධානං භගවන්තානං බොධියා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්ස පටිලාභා සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං බුද්ධොති. **එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඡුන්ති** එතෙ බුද්ධං උපාගමිංසු, උපසඞ්කමිංසු, පයිරුපාසිංසු, පරිපුච්ඡිංසු; පරිපඤ්හිංසූති 'එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඡුං'.

---

1. අභිඤ්ඤෙය්‍යතාය—ම ඡ සං
2. උපාගච්ඡිංසු—ච වි ක

පාරායනංතෙන’ච අධිවචනං යනු: ‘පාරං’ යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි.... නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. ‘අයන’ යි මාගීය කියනු ලැබෙ යි. අධිවචනං යනු: සංඛ්‍යා යැ සම්ඥා යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර යැ නාම යැ නාමකර්ම යැ නාමධෙය යැ නිරුක්ති යැ ව්‍යඤ්ජන යැ අභිලාප නු යි ‘පාරායනං තෙන ච අධිවචනං’ යනු වේ.

එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි:

“එකමෙකස්ස වෙ’පි – පෙ– පාරායනංතෙන’ච අධිවචනං”යි

1. අජිත යැ, තිස්සමෙත්තෙය්‍ය යැ, පූර්ණක යැ, යළි මෙත්තගූ යැ, ධොතක යැ, උපසීව යැ, නන්ද යැ, යළි හෙමක යැ.

2. තොදෙය්‍ය – කප්ප දෙදෙනා යැ, පණ්ඩිත වූ ජතුකර්ණී යැ, භද්‍රාවුධ යැ, උදය යැ, පොසාල බ්‍රාහ්මණ යැ, නුවණැති මොසරාජ යැ, මහර්ෂි වූ පිඞ්ගිය යැ යන,

3. මොහු සමෘද්ධි වූ පසළොස්චරණ ධර්ම ඇති ඍෂි වූ බුදුන් කරා පැමිණියහ. සියුම් ප්‍රශ්නයන් පුළුවුස්නාහු බුද්ධශ්‍රෙෂ්ඨයන් කරා පැමිණියාහ.

එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ජුං – ‘එතෙ’ යනු: පාරායන සමාගමයෙහි වූ සොළොස් බමුණෝ යි. බුද්ධො යනු: යම් ඒ භාග්‍යවත් කෙනෙක් තුමූ මැ සර්වඥ වූවාහු ආචාර්‍යයකු නැති වැ පෙර නො ඇසූවිරූ දහම්හි තුමූ මැ සිව්සස් අවබොධ කළාහු ද, ඒ සත්‍යයන්හි දු සර්වඥ බවට පැමිණියාහු ද බල ධර්මයන්හි දු වශීභාවයට පැමිණියාහු ද ඕහු යැ. බුද්ධ යනු: කවර අරුතින් බුද්ධ නම් වී ද යත්: සිව්සස් අවබෝධ කෙළේ නුයි ‘බුද්ධ’ යැ, ප්‍රජාවට අවබෝධ කරවනුයේ නුයි ‘බුද්ධ’ යැ, සර්වඥ බැවින් ‘බුද්ධ’ යැ, සියල්ල දක්නා හෙයින් ‘බුද්ධ’ යැ, අනෙකක්හු විසින් අවබොධ නො කැරැවිය යුතු හෙයින් ‘බුද්ධ’ යැ, විවිධ ගුණ පහළ කරන හෙයින් ‘බුද්ධ’ යැ, ක්ෂීණාස්‍රවසංඛ්‍යායෙන් ‘බුද්ධ’ යැ නිරුපක්ලෙශ සංඛ්‍යායෙන් ‘බුද්ධය’ යැ, ඒකාන්තයෙන් වීතරාග නුයි ‘බුද්ධ’ යැ, ඒකාන්තයෙන් වීතද්වේෂ නුයි ‘බුද්ධ’ යැ, ඒකාන්තයෙන් වීතමෝහ නුයි ‘බුද්ධ’ යැ, ඒකාන්තයෙන් කෙලෙස් රහිත නුයි ‘බුද්ධ’ යැ, ඒකායනමාර්ගයට ගියේ නුයි ‘බුද්ධ’ යැ, එකලා වැ අනුත්තර වූ සම්‍යක් සම්බොධිය අවබොධ කෙළේ නුයි ‘බුද්ධ’ යැ, අබුද්ධිය නැසූ බැවින් බුද්ධිප්‍රතිලාභය හේතු කොට ගෙන ‘බුද්ධ’ යැ, බුද්ධ යන තෙල නාමය මෑණියන් විසින් නො කරන ලද, පියාණන් විසින් නො කරන ලද, බෑයකු විසින් නො කරන ලද, බූහක විසින් නො කරන ලද, සගයහළුවන් විසින් නො කරන ලද, නෑසහලේ නෑයන් විසින් නොකරන ලද, මහණ බමුණන් විසින් නො– කරන ලද, දෙවියන් විසින් නො කරන ලද. භාග්‍යවත් බුදුවරයනට යම් ‘බුද්ධ’ යන නාමයෙක වේ නම් අර්හත්ඵලයාගේ අන්තයෙහි උපන් තෙල නාමය මහබෝමැඩ දී සර්වඥතාඥානයාගේ ප්‍රතිලාභය සමග අර්හත්ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියකි. **එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ජු** යනු: තුලූහු බුදුන් කරා පැමිණියහ. එළැඹියහ පර්‍යුපාසන කළහ (සමීපයෙහි හුන්හ) පැන පුළුවුත්හ තුලනය කළාහු නුයි ‘එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ජුං’ යනු වේ.

සම්පන්නචරණං ඉසින්ති: චරණං වුච්චති සීලපාරමිපත්ති,[1] සීලසංවරොපි චරණං, ඉන්ද්‍රියසංවරොපි චරණං, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාපි චරණං, ජාගරියානුයොගොපි චරණං, සත්තපි සද්ධම්මා චරණං චත්තාරිපි ඣානානි චරණං, සම්පන්නචරණන්ති: සම්පන්නචරණං සෙට්ඨචරණං විසෙට්ඨචරණං පාමොක්ඛචරණං උත්තමචරණං පවරචරණං. ඉසීති: ඉසි භගවා, මහන්තං සීලක්ඛන්ධං එසි ගවෙසි පරියෙසීති ඉසි -පෙ- මහෙසක්ඛෙහි වා සත්තෙහි එසිතො, ගවෙසිතො, පරියෙසිතො 'කහං බුද්ධො කහං භගවා කහං දෙවදෙවො කහං නරාසභොති ඉසීති 'සම්පන්නචරණං ඉසිං'.

පුච්ඡන්තා නිපුණෙ පඤ්හෙති: 'පුච්ඡන්තා'ති පුච්ඡන්තා යාචන්තා අජ්ඣෙසන්තා පසාදෙන්තා. නිපුණෙ පඤ්හෙති: ගම්භීරෙ දුද්දසෙ දුරනුබොධෙ සන්තෙ පණීතෙ අතක්කාවචරෙ නිපුණෙ පණ්ඩිතවෙදනීයෙ පඤ්හෙති 'පුච්ඡන්තා නිපුණෙ පඤ්හෙ.'

බුද්ධං සෙට්ඨං උපාගමුන්ති: 'බුද්ධො'ති "යො සො භගවා -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං බුද්ධො"ති. සෙට්ඨන්ති: අග්ගං සෙට්ඨං විසෙට්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං පවරං බුද්ධසෙට්ඨං. උපාගමුන්ති: උපාගමිංසු උපසඞ්කමිංසු පයිරුපාසිංසු පරිපුච්ඡිංසු පරිපඤ්හිංසූති 'බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමුං'.

තෙනෙතං වුච්චති:

"එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඡුං සම්පන්නචරණං ඉසිං
පුච්ඡන්තා නිපුණෙ පඤ්හෙ බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමු"න්ති.

4.

තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි[2] පඤ්හෙ[3] පුට්ඨො යථා තථං
පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙන තොසෙසි බ්‍රහ්මණෙ මුනි.

තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසීති: 'තෙස'න්ති සොළසන්නං[4] පාරායනියානං බ්‍රාහ්මණානං. බුද්ධොති: යො "සො භගවා -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං බුද්ධො"ති. බ්‍යාකාසීති තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසීති "තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි"

1. සීලාචාරනිබ්බත්ති-ම ඡ සං
2. පබ්‍යාකාසි-ම ඡ සං
3. පඤ්හං -ම ඡ සං
4. සොළසානං -ම ඡ සං

සමපන්න චරණං ඉසිං — 'චරණ' යි ශීලපාරමීප්‍රාප්තිය කියනු ලැබෙයි: ශීල සංවරය ද චරණ යැ ඉන්ද්‍රිය සංවරය ද චරණ යැ භොජන-යෙහි මාත්‍රඥතාව ද චරණ යැ ජාගරියානුයොගය ද චරණ යැ (ශ්‍රද්ධාදි) සප්ත ධර්මයෝ ද චරණ යැ සතර ධ්‍යානයෝ ද චරණ යි. සමපන්න චරණං යනු: සමෘද්ධ වූ (ශීලාදි) චරණ ඇති ශ්‍රෙෂ්ඨ චරණ ඇති ජ්‍යෙෂ්ඨ චරණ ඇති ප්‍රමුඛචරණ ඇති උත්තමචරණ ඇති ප්‍රවරචරණ ඇති. ඉසි යනු: බුදුහු සෘෂිහ, මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එෂණ ගවෙෂණ පර්යේෂණ කළාහු නුයි සෘෂිහ . . . මහායශස්ක සත්ත්වයන් විසින් හෝ බුදුහු කොහි යැ, භාග්‍ය වත්හු කොහි යැ, දෙවදෙවයෝ කොහි යැ, නරශ්‍රෙෂ්ඨයෝ කොහි යැ'යි එෂණ ගවේෂණ පර්යේෂණ කරන ලද්ද හු නුයි සෘෂි නම් වේත් නුයි 'සම්පන්න චරණං ඉසිං' යනු වේ.

පුච්ඡන්තා නිපුණෙ පඤ්හෙ — 'පුච්ඡන්තා' යනු: පුළුවුස්නාහු යදනාහු අධ්‍යෙෂණ කරන්නාහු පහදවන්නෑහු. නිපුණෙ පඤ්හෙ යනු: ගැඹුරු වූ දුකසේ දක්ක යුතු වූ දුකසේ අවබොධ කටයුතු වූ ශාන්ත වූ ප්‍රණීත වූ තර්කාවචර (තර්කයෙන් නො බැසගත යුතු වූ) සියුම් වූ පණ්ඩිතයන් විසින් දත යුතු වූ ප්‍රශ්නය නු යි 'පුච්ඡන්තා නිපුණෙ පඤ්හෙ' යනු වේ.

බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමුං — 'බුද්ධො' යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක්. . . මේ 'බුද්ධ' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියකි. සෙට්ඨං යනු: අග්‍ර වූ ශ්‍රෙෂ්ඨ වූ ජ්‍යෙෂ්ඨ වූ ප්‍රමුඛ වූ උත්තම වූ ප්‍රවර වූ බුද්ධ ශ්‍රෙෂ්ඨයන් කරා. උපාගමුං යනු: සමීපයට පැමිණියහ එළැඹියහ පර්යුපාසන කළහ. පැන පුළුවුත්හ තුලනය කළාහු නුයි 'බුද්ධ සෙට්ඨං උපාගමුං' යනු වේ.

එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි:

"එතෙ බුද්ධං – පෙ – බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමුං" යි.

4.

පැන පුළුවුස්නා ලද බුදුහු ඔවුනට ඇති සැටියෙන් ප්‍රකාශ කළහ. සර්වඥ මුනිහු පැන විසඳීමෙන් බමුණන් තුටු කළහ.

තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි – 'තෙසං' යනු: පාරායන සමාගමයෙහි වූ සොළොස් බමුණනට. බුද්ධො යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් . . . මේ 'බුද්ධ' යන නාමය සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියකි. බ්‍යාකාසි යනු: ඔවුනට බුදුහු විවරණ කළහ. වදළහ දෙසූහ පැනෑවූහ පිහිටුවූහ විවෘත කළහ විභාග කළහ පාළ කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි 'තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි' යනු වේ.

පඤ්හ පුට්ඨො යථාතථන්ති: 'පඤ්හ පුට්ඨො'ති පඤ්හා පුට්ඨො, පුච්ඡිතො යාචිතො අජ්ඣෙසිතො පසාදිතො. යථාතථන්ති: යථා ආචික්ඛිතබ්බං තථා ආචික්ඛි, යථා දෙසිතබ්බං තථා දෙසෙසි, යථා පඤ්ඤපෙතබ්බං තථා පඤ්ඤපෙසි, යථා පට්ඨපෙතබ්බං තථා පට්ඨපෙසි, යථා විවරිතබ්බං තථා විවරි, යථා විභජිතබ්බං තථා විභජි, යථා උත්තානීකාතබ්බං තථා උත්තානීඅකාසි, යථා පකාසෙසිතබ්බං තථා පකාසෙසීති 'පඤ්හ පුට්ඨො[1] යථා තථං.'

පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙනාති: පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙන ආචික්ඛනෙන දෙසනෙන[2] පඤ්ඤපනෙන පට්ඨපනෙන විවරණෙන විභජනෙන උත්තානීකම්මෙන පකාසනෙනාති 'පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙන'.

තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනීති 'තොසෙසි'ති තොසෙසී විතොසෙසි පසාදෙසි ආරාධෙසි අත්තමනෙ අකාසි. බ්‍රාහ්මණෙති: සොළස පාරායනියෙ බ්‍රාහ්මණෙ. මුනීති: 'මොනං' වුච්චති ඤාණං -පෙ- සංගජාලමතිච්ච සො මුනීති 'තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනි'.

තෙනෙතං වුච්චති:

"එතෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි පඤ්හ පුට්ඨො[1] යථා තථං
පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙන තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනී"ති,

5

තෙ තොසිතා චක්ඛුමතා බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා
බ්‍රහ්මචරියමචරිංසු වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ.

තෙ තොසිතා චක්ඛුමතාති: 'තෙ'ති සොළසපාරායනීයා බ්‍රාහ්මණා. තොසිතාති තොසිතා විතොසිතා පසාදිතා ආරාධිතා අත්තමනා කතාති 'තෙ තොසිතා.' චක්ඛුමතාති: භගවා පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා. මංසචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා, දිබ්බචක්ඛුනාපි චක්ඛුමා -පෙ- භගවා සමන්තචක්ඛුනාපි චක්ඛුමාති 'තෙ තොසිතා චක්ඛුමතා'.

බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනාති 'බුද්ධො'ති යො සො භගවා -පෙ- සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං බුද්ධොති. ආදිච්චබන්ධුනාති: 'ආදිච්චො' වුච්චති සුරියො සො ගොතමො ගොත්තෙන භගවාපි ගොතමො ගොත්තෙන, භගවා සුරියස්ස ගොත්තඤාතකො[3] ගොත්තබන්ධු, තස්මා බුද්ධො ආදිච්චබන්ධූති බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා.

1. පඤ්හං - ම ජ සං
2. දස්සනෙන - ච වි ක
3. ගොත්තං ඤාතකො - සත

පඤ්හ පුට්ඨො යථාතථං — 'පඤ්හ පුට්ඨො' යනු: ප්‍රශ්නයන් පුළුවුස්නා ලදහු විචාරන ලදහු අයදනා ලදහු අධ්‍යෙෂණ කරන ලදහු පහදවන ලදහු. **යථා තථං** යනු: යම්සේ වදාළ යුතු නම් එසේ වදාළහ, යම්සේ දෙසිය යුතු නම් එසේ දෙසූහ, යම්සේ පැනැවිය යුතු නම් එසේ පැනැවූහ, යම්සේ පිහිටුවිය යුතු නම් එසේ පිහිටුවූහ, යම්සේ විවෘත කළ යුතු නම් එසේ විවෘත කළහ, යම් සේ විභාග කළ යුතු නම් එසේ විභාග කළහ, යම්සේ පැළ කළ යුතු නම් එසේ පාළ කළහ, යම්සේ ප්‍රකාශ කළ යුතු නම් එසේ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි 'පඤ්හ පුට්ඨො යථා තථං' යනු වේ.

පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙන යනු: පැන විසඳීමෙන් පැවැසීමෙන් දෙසීමෙන් පැනැවීමෙන් පිහිටුවීමෙන් විවෘත කිරීමෙන් විභාග කිරීමෙන් පාළ කිරීමෙන් ප්‍රකාශ කිරීමෙනැ' යි 'පඤ්හානං වෙය්‍යාකරණෙන' යනු වේ.

තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනි — 'තොසෙසි' යනු: තුටු කළහ, විවිධාකාරයෙන් තුටු කළහ, පැහැද වූහ, සිද්ධියට පැමිණවූහ, සියමන ඇතියන් කළහ. **බ්‍රාහ්මණෙ** යනු: පාරායණ සමාගමයෙහි වූ බ්‍රාහ්මණයන්. **මුනි**— 'මොන' යි ඥානය කියනු ලැබෙයි . . . රාගාදි සඞ්ගය හා තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිජාලය ඉක්ම සිටි හේ 'මුනි' නම් වේ නුයි 'තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනි' යනු වේ.

එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි:

"තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි –පෙ– තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනි" යි.

5.

ඔහු පසැස් ඇති සූර්‍ය්‍ය බන්ධු වූ බුදුරජුන් විසින් තුටු කරන ලද්දහු උත්තම ප්‍රාඥ වූ සර්වඥයන් වහන්සේ වෙත බඹසරවස් වූසූහ.

තෙ තොසිතා චක්ඛුමතා — 'තෙ' යනු: පාරායණසමාගමයෙහි වූ සොළොස් බමුණැහු යැ. **තොසිතා** යනු: තුටු කරන ලද්දහු විවිධාකාරයෙන් තුටු කරන ලද්දහු පහදවන ලද්දහු සිද්ධියට පමුණුවන ලද්දහු (සොම්නස් විසින්) සියමන ඇතියන් කරන ලද්දහු නුයි 'තෙ තොසිතා' යනු වේ. **චක්ඛුමතා** යනු: බුදුහු පසැසින් චක්ෂුර්මත්හ: මසැසිනුදු චක්ෂුර්මත්හ, දිවැසිනුදු චක්ෂුර්මත්හ . . . බුදුහු සමතැසිනුදු චක්ෂුර්මත්හ' යි 'තෙ තොසිතා චක්ඛුමතා' යනු වේ.

බුද්ධෙනාදිච්චබන්ධුනා — 'බුද්ධ' යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් . . . මෙ 'බුද්ධ' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියකි. **ආදිච්චබන්ධුනා** — 'ආදිච්ච' යි සූර්‍ය්‍යයා කියනු ලැබෙයි. හේ ගොත්‍රයෙන් ගෞතම යැ. බුදුහු ද ගොත්‍රයෙන් ගෞතම යැ බුදුහු සූර්‍ය්‍යහට ගොත්‍රයෙන් ඥාතිහ ගොත්‍රයෙන් බන්ධුහ එයින් බුදුහු 'ආදිත්‍ය බන්ධු නම් වෙති' 'බුද්ධෙනා දිච්ච බන්ධුනා' යනු වේ.

බ්‍රහ්මචරියමචරිංසූති 'බ්‍රහ්මචරියං' වුච්චති අසද්ධම්මසමාපත්තියා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණී විරමණා[1] අකිරියා අකරණං අනජ්ඣාපත්ති වෙලාඅනතික්කමො සෙතුඝාතො. අපිච නිප්පරියාය වසෙන බ්‍රහ්මචරියා වුච්චති අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථීදං. සම්මාදිට්ඨි සම්මාසංකප්පො සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තො සම්මාආජීවො සම්මාවායාමො සම්මාසති සම්මාසමාධි. බ්‍රහ්මචරියමචරිංසූති බ්‍රහ්මචරියං ආචරිංසු[2] සමාදාය වත්තිංසූති 'බ්‍රහ්මචරිය මචරිංසු.'

වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙති: වරපඤ්ඤස්ස අග්ගපඤ්ඤස්ස සෙට්ඨපඤ්ඤස්ස විසෙට්ඨපඤ්ඤස්ස පාමොක්ඛපඤ්ඤස්ස උත්තමපඤ්ඤස්ස පවරපඤ්ඤස්ස. සන්තිකෙති: සන්තිකෙ සාමන්තා ආසන්නෙ අවිදූරෙ උපකට්ඨෙති වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ.

තෙනෙතං වුච්චති:

"තෙ තොසිතා චක්ඛුමතා බුද්ධෙනාදිච්ච බන්ධුනා
බ්‍රහ්මචරියමචරිංසු වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ"ති.

6.

එකමෙකස්සස පඤ්හස්ස යථා බුද්ධෙන දෙසිතං
තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍ය ගච්ඡෙ පාරං අපාරතො[3].

එකමෙකස්ස පඤ්හස්සාති: එකමෙකස්ස අජිතපඤ්හස්ස එකමෙකස්ස තිස්සමෙත්තෙය්‍ය පඤ්හස්ස - පෙ - එකමෙකස්ස පිඞ්ගියපඤ්හස්සාති 'එකමෙකස්ස පඤ්හස්ස'.

යථා බුද්ධෙන දෙසිතන්ති: බුද්ධො'ති යො සො භගවා සයම්භූ - පෙ - සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං බුද්ධො'ති. යථා බුද්ධෙන දෙසිතන්ති: යථා බුද්ධෙන ආචික්ඛිතං දෙසිතං පඤ්ඤපිතං පට්ඨපිතං විවරිතං විභජිතං[4] උත්තානීකතං පකාසිතන්ති යථා බුද්ධෙන දෙසිතං.

තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍යාති: සම්මාපටිපදං අනුලොමපටිපදං අපච්චනීකපටිපදං අන්වත්ථපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපජ්ජෙය්‍යාති තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍ය.

---

1. විරමණං මජසං
2. ආචරිංසු-මජසං
3. අපාරගො-පත
4. විභත්තං-සොහ

බ්‍රහ්මචරියමචරිංසු — 'බ්‍රහ්මචරිය' යි අසද්ධර්ම සමාපත්තියෙන් දුරුවීම වෙන්වීම සර්වාකාරයෙන් වෙන්වීම, විරමණභාවය, විරමණය, නො කිරීම, අකරණය, ඊට නො පැමිණීම, මර්‍යාදා නො ඉක්මවීම, සේතු නැසීම කියනු ලැබෙයි. තවද නිෂ්පර්‍යාය විසින් 'බ්‍රහ්මචරිය' යි ආර්‍ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය කියනු ලැබෙයි. සේ මෙසේයි: සම්‍යග්දෘෂ්ටි යැ සම්‍යක්සංකල්ප යැ සම්‍යග් වචන යැ සම්‍යක් කර්මාන්ත යැ සම්‍යගාජීව යැ සම්‍යග්ව්‍යායාම යැ සම්‍යක් ස්මෘති යැ සම්‍යක් සමාධි යි. බ්‍රහ්මචරියමචරිංසු යනු: බ්‍රහ්මචර්‍යායෙහි හැසුරුණහ වෙසෙසින් හැසුරුණහ මොනොවට ගෙන පැවැත්තාහු නුයි 'බ්‍රහ්මචරියමචරිංසු' යනු වේ.

වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ යනු: උතුම් ප්‍රඥා ඇතියහුගේ අග්‍රප්‍රඥ ඇතියහු ගේ ශ්‍රෙෂ්ඨප්‍රඥා ඇතියහුගේ ජ්‍යෙෂ්ඨප්‍රඥා ඇතියහු ගේ අධිකප්‍රඥ ඇතියහුගේ උත්තමප්‍රඥා ඇතියහුගේ ප්‍රවර ප්‍රඥා ඇතියහුගේ. **සන්තිකෙ** යනු: සමීපයෙහි වෙතැ ආසන්නයෙහි නුදුරෙහි ඉතා ළඟැ නුයි 'වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ' යනු වේ.

එයින් තෙල ක්‍ෂයනු ලැබෙයි:

"එත තොසිතා චක්ඛුමතා –පෙ– වරපඤ්ඤස්ස සන්තිකෙ" යි.

6.

එකෙකි පැනයට යම්සේ බුදුරදුන් විසින් වදළ විසැඳුම් වේ ද, යමෙක් එසේ පිළිපදනේ නම් හෙතෙම අපාර සංඛ්‍යාත සසරින් පරතෙරට යන්නේ යැ.

එකමෙකස්ස පඤ්හස්ස යනු: එකෙකි අජිත පැනයට එකෙකි තිස්සමෙත්තෙය්‍ය පැනයට . . . එකෙකි පිඞ්ගිය පැනයට නුයි 'එකමෙකස්ස පඤ්හස්ස' යනු වේ.

යථා බුද්ධෙන දෙසිතං — 'බුද්ධ' යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් ස්වයම්භූ වෙත් ද . . . මේ 'බුද්ධ' යනු: බෝමුල්හි අර්හත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියකි. **යථා බුද්ධෙන දෙසිතං** යනු: යම්සේ බුදුන් විසින් වදරන ලද ද, දෙසන ලද ද, පනවන ලද ද, තබන ලද ද, විවෘත කරන ලද ද, විභාග කරන ලද ද, පාළ කරන ලද ද, ප්‍රකාශ කරන ලද දයි 'යථා බුද්ධෙන දෙසිතං' යනුවේ.

තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍ය යනු: සම්‍යක් ප්‍රතිපදව අනුලොමප්‍රතිපදව අවිරුද්ධප්‍රතිපදව අන්වර්ථ ප්‍රතිපදව ධර්මානුධර්මප්‍රතිපදව පිළිපදනෙ නම් නුයි 'තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍ය' යනු වේ.

ගවෙසී පාරං අපාරතොති: පාරං වුච්චති අමතං නිබ්බානං -පෙ- නිරොධො නිබ්බානං. 'අපාරං' වුච්චති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච. ගවෙසී පාරං අපාරතොති: අපාරතො පාරං ගවෙසෙය්‍ය පාරං අධිගවෙසෙය්‍ය පාරං එසෙය්‍ය පාරං සච්ඡිකරෙය්‍යාති 'ගවෙසී පාරං අපාරතො.'

තෙනෙතං වුච්චති:

"එකමෙකස්ස පඤ්හස්ස යථා බුද්ධෙන දෙසිතං
යථා යො පටිපජ්ජෙය්‍ය ගවෙසී පාරං අපාරතො"ති.

7.

අපාරා පරං ගච්ඡෙය්‍ය භාවෙන්තො මග්ගමුත්තමං
මග්ගො සො පාරං ගමනාය තස්මා පාරායනං ඉති

අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍යාති: 'අපාරං' වුච්චති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච 'පාරං' වුච්චති. අමතං නිබ්බානං -පෙ- තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. **අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍යාති:** අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍ය, පාරං අධිගච්ඡෙය්‍ය, පාරං ඵස්සෙය්‍ය, පාරං සච්ඡිකරෙය්‍යාති 'අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍ය.'

භාවෙන්තො මග්ගමුත්තමන්ති: 'මග්ගමුත්තමං' වුච්චති අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථීදං; සම්මාදිට්ඨි -පෙ- සම්මා සමාධි. මග්ගමුත්තමන්ති: මග්ගං අග්ගං සෙට්ඨං විසෙට්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං පවරං. භාවෙන්තොති: භාවෙන්තො ආසෙවන්තො බහුලීකරොන්තොති 'භාවෙන්තො මග්ගමුත්තමං'.

මග්ගො සො පාරං ගමනායාති.

1. මග්ගො පන්ථො පථො පජ්ජො[1] අඤ්ජසං වටුමායනං
නාවා උත්තරසෙතු ච කුල්ලො ච භිසි සඞ්කමො.[2]

පාරං ගමනායාති: පාරං ගමනාය පාරං සමාපනාය පාරං සමනුපාපනාය ජරාමරණස්ස තරණායාති 'මග්ගො සො පාරං ගමනාය.'

තස්මා පාරායනං ඉතීති: 'තස්මා'ති තස්මා තංකාරණා තංහෙතු තප්පච්චයා තංනිදානා. 'පාරං' වුච්චති අමතං නිබ්බානං -පෙ- නිරොධො නිබ්බානං. 'අයනං' වුච්චති මග්ගො, ඉතීති පදසන්ධි -පෙ- පදානුපුබ්බතා පෙතං ඉතී'ති. 'තස්මා පාරායනං 'ඉති'.

තෙනෙතං වුච්චති:

"අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍ය භාවෙන්තො මග්ගමුත්තමං
මග්ගො සො පාරං ගමනාය තස්මා පරායනං ඉතී"ති.

---

1. පථො අද්ධා-ච , වි
2. උත්තරසෙතු පකුල්ලො සඞ්කමො-ඝ්‍යා

ගවෙජ පාරං අපාරතො — 'පාර' යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි: . . . නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. 'අපාර' යි ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙති. **ගවෙජ පාරං අපාරතො** යනු: අපාරයෙන් පාරයට යන්නේ යැ පාරයට පැමිණෙන්නේ යැ පාරය ස්පර්ශ කරන්නේ යැ පාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නේනුයි 'ගච්ඡෙ පාරං අපාරතො' යනු වේ.

එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි:

"එකමෙකස්ස පඤ්හස්ස -පෙ- ගවෙජ පාරං අපාරතො" යි.

7.

උතුම් වූ ආර්‍ය්‍යමාර්ගය වඩනුයේ අපාර සංඛ්‍යාත සසරින් පරතෙරට යන්නේ යැ පාරගමනයට හේ මාර්ග වෙයි. එහෙයින් 'පාරායණ නම් වී යයි.

අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍ය — 'අපාර' යි ක්ලෙශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙති. **'පාර'** යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි: . . . තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. **අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍ය** යනු: අපාරයෙන් පාරයට යන්නේ යැ පාරයට පැමිණෙන්නේ යැ පාරය පසස්නේ යැ පාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නේ නුයි 'අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍ය' යනු වේ.

භාවෙන්තො මග්ගමුත්තමං — 'මග්ගමුත්තමං' (උත්තමමාර්ග) යි ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාංගිකමාර්ගය කියනු ලැබෙයි. හෙ මෙසේයි. සම්‍යග්දෘෂ්ටි යැ . . . සම්‍යක් සමාධි යි. **මග්ගමුත්තමං** යනු: අග්‍ර මාර්ග යැ ශ්‍රේෂ්ඨ ජ්‍යෙෂ්ඨ ප්‍රමුඛ උත්තම ප්‍රවර මාර්ගය. **භාවෙන්තො** යනු: වඩනුයේ සෙවුනේ බහුල කරනුයේ නුයි 'භාවෙන්තො මග්ගමුත්තමං' යනු වේ.

මග්ගො සො පාරං ගමනාය යනු:

1. මග්ග යැ පන්ථ යැ පථ යැ පජ්ජ යැ අඤ්ජසය යැ වටුම යැ අයන යැ නාවා යැ උත්තරසෙතු යැ කුල්ල යැ භිසි යැ සඞ්කම යි.

පාරං ගමනාය යනු: පාරයට යනු පිණිස පාරයට පැමිණෙනු පිණිස පාරයට මැනැවින් පැමිණෙනු පිණිස ජරාමරණයාගේ තරණය පිණිස නුයි 'මග්ගො සො පාරං ගමනාය' යනු වේ.

තස්මා පාරායනං ඉති — 'තස්මා' යනු: එයින් එ කරුණින් එ හෙයින් තත්ප්‍රත්‍යයෙන් තන්නිදානයෙන්. **'පාර'** යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි. . . නිරෝධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. **'අයන'** යි මාර්ගය කියනු ලැබෙයි. **ඉති** යනු: පද සන්ධි යැ . . තෙල 'ඉති' යනු පදානුපූර්වතා නුයි 'තස්මා පාරායනං ඉති' යනු වේ.

එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි:

"අපාරා පාරං ගච්ඡෙය්‍ය -පෙ- තස්මා පාරායනං ඉති" යි.

8.

පාරායනමනුගායිස්සං (ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො)
(යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛාසි) විමලො භූරි මෙධසො
නික්කාමො නිබ්බනො නාගො කිස්ස හෙතු මුසා භණෙ.

පාරායනමනුගායිස්සන්ති: ගීතමනුගායිස්සං කථිතමනුකථයිස්සං,[1] භණිතමනුභණිස්සං, ලපිතමනුලපිස්සං, භාසිතමනුභාසිස්සන්ති 'පාරායනමනුගායිස්සං'.

ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියොති 'ඉච්චා'ති පදසන්ධි -පෙ- පදානුපුබ්බතාමෙතං 'ඉච්චා'ති. ආයස්මාති පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං 'ආයස්මා'ති. **පිඞ්ගියොති:** තස්ස ථෙරස්ස නාමං සඞ්ඛා සමඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති වොහාරො නාමං නාමකම්මං නාමධෙය්‍යං නිරුත්ති බ්‍යඤ්ජනං අභිලාපොති **'ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො'.**

යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛාසීති: යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛාසි, ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසි. 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛාසි ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානී අකාසි පකාසෙසි. 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා'ති -පෙ- 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛාසි, ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසීති 'යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛාසි'.

විමලො භූරි මෙධසොති: 'විමලො'ති රාගො මලං, දොසො මලං, මොහො මලං, කොධො උපනාහො -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා මලා, තෙ මලා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා[2] ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අවලො[3]. විමලො, නිම්මලො, මලාපගතො මලවිප්පහීනො මලවිප්පමුත්තො[4]. සබ්බමලවීතිවත්තො. 'භූරි' වුච්චති. පථවි[5]. භගවා තාය[6]. පථවිසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය විත්ථතාය සමන්නාගතො. 'මෙධා' වුච්චති පඤ්ඤා, "යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි." භගවා ඉමාය මෙධාය පඤ්ඤාය උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො[7] සමන්නාගතො තස්මා බුද්ධො සුමෙධසොති 'විමලො භූරි මෙධසො.'

---

1. කථිතමනුගායිස්සං – ස්‍යා
2. අනභාවං කතා – ම ජ සං
3. අමලො බුද්ධො – ම ජ සං
4. මලවිමුත්තො – ම ජ සං
5. පථවී – ම ජ සං
6. භගවා ඉමාය – ස්‍යා
7. සමුපපන්නො ම–ජ–සං, ස්‍යා

8.

ආයුෂ්මත් පිඞගිය (බාවරීහට) මෙසේ පැවැසී:) පාරායණය බුදුන් වදාළ සෙයින් කියනෙම්, (බුදුහු) යම්සේ (සත්‍යාභිසම්බොධයෙන්) දුටු සේක් නම් එසේ වදාළහ, නිර්මල වූ විපුල ප්‍රඥා ඇති ප්‍රහීණ වූ කාම ඇති කෙලෙස් වල් හෝ තෘෂ්ණා විරහිත බුද්ධනාග තෙමෙ කුමක් හෙයින් මුසවා කියන්නේ ද?

පාරායනමනුගායිස්සං යනු: ගීතය අනුව ගයනෙම් කථිතය අනුව කියනෙම් භණිතය අනුව බණනෙම් ලපිතය අනුව තෙපලනෙම් භාෂිතය අනුව භාෂණය කරනෙම් නුයි 'පාරායනමනුගායිස්සං' යනු වේ.

ඉච්චායස්මා පිඞගියො — 'ඉච්චා' යනු: පදසන්ධි යැ . . තෙල 'ඉච්චා' යනු: පදනුපූර්වතා ද වෙයි. ආයස්මා යනු: ප්‍රිය වචන යැ ගරු වචන යැ තෙල 'ආයස්මා' යනු සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රය නමෙකි. **පිඞගියො** යනු: ඒ තෙරුන්ගේ නාම යැ සඞ්ඛ්‍යා යැ සමඤ්ඤා යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර යැ නම යැ නාමකර්මයැ නාමධෙය යැ නිරුක්ති යැ ව්‍යඤ්ජන යැ අභිලාප නුයි 'ඉච්චායස්මා පිඞගියො' යනු වේ.

යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛාසි යනු: දුටු පරිදි වදාළහ පැවැසූහ දෙසූහ පැනැවූහ තැබූහ විවෘති කළහ විභාග කළහ ප්‍රකට කළහ ප්‍රකාශ කළහ. 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි දුටු පරිදි වදාළහ පැවැසූහ දෙසූහ පැනැවූහ තැබූහ විවෘති කළහ විභාග කළහ ප්‍රකට කළහ ප්‍රකාශ කළහ. 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්හ'යි . . . 'යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් ඇත් නම් ඒ හැම නිරොධස්වභාවය ඇතැ'යි දුටු පරිදි වදාළහ පැවැසූහ දෙසූහ පැනැවූහ තැබූහ විවරණ කළහ විභාග කළහ ප්‍රකට කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි 'යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛාසි' යනු වේ.

විමලො භූරි මෙධසො — 'විමලො' යනු: රාගය මලයෙක ද්වේෂය මලයෙක මොහය මලයෙක ක්‍රොධය– උපනාහය . . . . හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ මලයෝ යි. ඒ මලයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රහීණයහ මුලසුන් කරනලදහ මුල්උදුළ තල්වත්තක් සෙයින් කරන ලදහ අනුඅභාවය කරන ලදහ (එහෙයින්) ආයතිභවයෙහි නුපදනා පියවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු අමලයහ, විමලයහ, නිර්මලයහ, කස වූ මල ඇතියහ, වෙසෙයින් ප්‍රහීණ වූ මල ඇතියහ, මලයෙන් විප්‍රමුක්තයහ, හැම ක්ලේශ මලයන් ඉක්ම වූහ. 'භූරි' යි පෘථිවිය කියනු ලැබෙයි, බුදුහු ඒ පෘථිවි සම වූ විපුල වූ විස්තෘත වූ ප්‍රඥායෙන් සමන්වාගතයහ. 'මෙධා' යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි, ''යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් . . . අමොහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සම්‍යග්දෘෂ්ටියක් වේ ද එය යි. බුදුහු මෙ මෙධා සංඛ්‍යාත ප්‍රඥායෙන් යුක්ත වූවාහු සමුපෙත වූවාහු උපගත වූවාහු සමුපගත වූවාහු නො වෙන් වූවාහු පරිපූර්ණ වූවාහු සමන්වාගත වූවාහු වෙති. එයින් බුදුහු 'සුමෙධස' නුයි 'විමලො භූරි මෙධසො' යනු වේ.

නික්කාමො නිබ්බනො නාගොති: 'කාමා'ති උද්දානතො ද්වෙ කාමා: වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. බුද්ධස්ස භගවතො වත්ථුකාමා පරිඤ්ඤාතා කිලෙසකාමා පහීනා, වත්ථුකාමානං පරිඤ්ඤාතත්තා කිලෙසකාමානං පහීනත්තා භගවා න කාමෙ කාමෙති න කාමෙ ඉච්ඡති න කාමෙ පත්ථෙති න කාමෙ පිහෙති න කාමෙ අභිජප්පති. යෙ කාමෙ කාමෙන්ති, කාමෙ ඉච්ඡන්ති, කාමෙ පත්ථෙන්ති, කාමෙ පිහෙන්ති, කාමෙ අභිජප්පන්ති, තෙ කාමකාමිනො රාගරාගිනො සඤ්ඤසඤ්ඤිනො. භගවා න කාමෙ කාමෙති න කාමෙ ඉච්ඡති, න කාමෙ පත්ථෙති, න කාමෙ පිහෙති, න කාමෙ අභිජප්පෙති, තස්මා බුද්ධො අකාමො නික්කාමො චත්තකාමො වන්තකාමො මුත්තකාමො පහීනකාමො පටිනිස්සට්ඨකාමො, වීතරාගො විගතරාගො චත්තරාගො වන්තරාගො මුත්තරාගො පහීනරාගො පටිනිස්සට්ඨරාගො, නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සීතිභූතො සුඛපටිසංවෙදී බ්‍රහ්මභූතෙන අත්තනා විහරතීති 'නික්කාමො'. නිබ්බනොති: රාගො වනං, දොසො වනං, මොහො වනං, කොධො වනං, උපනාහො වනං -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරා වනා. තෙ වනා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අවනො විවනො නිබ්බනො වනාපගතො වනවිප්පහීනො වනවිප්පමුත්තො[1] සබ්බවනවීතිවත්තොති 'නිබ්බනො'. **නාගොති:** නාගො භගවා, ආගුං නකරොතීති නාගො, න ගච්ඡතීති නාගො, න ආගච්ඡතීති නාගො -පෙ- එවං භගවා න ආගච්ඡතීති නාගොති' නික්කාමො නිබ්බනො නාගො.

කිස්ස හෙතු මුසා භණෙති: 'කිස්සහෙතූ'ති කිස්ස හෙතු, කිංහෙතු, කිංකාරණා කිංනිදානා, කිංපච්චයාති 'කිස්සහෙතු'. මුසාභණෙති මුසා භණෙය්‍ය, කථෙය්‍ය දීපෙය්‍ය වොහරෙය්‍ය. මුසා භණෙති: මොසවජ්ජං භණෙය්‍ය මුසාවාදං භණෙය්‍ය, අනරියවාදං භණෙය්‍ය, ඉධෙකච්චො සභග්ගතො[2] වා පරිසග්ගතො[3] වා ඤාතිමජ්ඣගතො වා පූගමජ්ඣගතො වා රාජකුලමජ්ඣගතො වා අභිනීතො සක්ඛිපුට්ඨො එහම්භො පුරිස, යං ජානාසි තං වදෙහී'ති සො අජානං වා ආහ 'ජානාමී'ති, ජානං වා ආහ 'න ජානාමී'ති, අපස්සං වා ආහ 'පස්සාමී'ති, පස්සං වා ආහ 'න පස්සාමී'ති. ඉති අත්තහෙතු වා පරහෙතු වා ආමිසකිඤ්චික්ඛහෙතු වා සම්පජානමුසා භාසති,[4] ඉදං වුච්චති මොසවජ්ජං,

---

1. වනවිමුත්තො - ම ජ සං
2. සභාගතො - ම ජ සං
3. පරිසාගතො - ම ජ සං
4. මජ්ඣිමනිකාය - සාලෙය්‍යසුත්ත, තිකඞ්ගුත්තර - පුග්ගලවග්ග

නික්කාමො නිබ්බනො නාගො — 'කාමා' යනු: විස්තර වශයෙන් වස්තු කාමයෝ ද ක්ලෙශකාමයෝ දැයි කාම දෙකෙකි. . . . මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති . . . මොහු ක්ලෙශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් වස්තුකාමයෝ සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබොධයෙන් දන්නා ලදහ ක්ලේශකාමයෝ ප්‍රහාණය කරන ලදහ වස්තු කාමයන්පරිඥාත වන බැවින් ක්ලේශකාමයන් ප්‍රහීණ වන බැවින් බුදුහු කාමයන් නො කැමැති වෙති, කාමයන් ඊර්ෂ්‍යා නො කෙරෙති, කාමයන් ප්‍රාර්ථනා නො කෙරෙති, කාමයන් පිහායන (මැනැවින් පැතීම) නො කෙරෙති, කාමයන් උදෙසා වාග්භෙද නො කෙරෙත්. යම් කෙනෙක් කාමයන් කැමැති වෙත් ද කාමයන් ඊර්ෂ්‍යාකෙරෙත් ද කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙත් ද කාමයන් පිහායන කෙරෙත් ද කාමයන් උදෙසා වාග්භෙද කෙරෙත් ද, ඔහු කාමකාමීහු රාගරාගීහු සංඥාසංඥීහු වෙති. බුදුහු කාමයන් කැමැති නො වෙති, කාමයන් ඊර්ෂ්‍යා නො කෙරෙති,කාමයන්ප්‍රාර්ථනා නො කෙරෙති කාමයන් පිහායන නො කෙරෙති කාමයන් උදෙසා වාග්භෙද නො කෙරෙත්. එයින් බුදුහු අකාමයහ, නිෂ්කාමයහ, ත්‍යක්තකාමයහ, වාන්තකාමයහ, මුක්තකාමයහ, ප්‍රහීණකාමයහ, ප්‍රතිනිසෘෂ්ටකාම (බැහැර කළ කාම ඇති) යහ, වීතරාගයහ, විගතරාගයහ, ත්‍යක්තරාගයහ, වාන්ත රාගයහ, මුක්තරාගයහ, ප්‍රහීණරාගයහ ප්‍රතිනිසෘෂ්ටරාගයහ, තෘෂ්ණා රහිතයහ, නිවියාහ, සිහිල් වූහ, කායික චෛතසික සුව විඳින්නාහු උතුම් පියවි ඇති සිතින් යුතු වැ වාසය කෙරෙත් නුයි 'නික්කාමො' යනු වේ. **නිබ්බනො** යනු: රාගය (වන සදෘශ වන බැවින) වන යැ, ද්වේෂය වන යැ, මොහය වන යැ, ක්‍රොධය වන යැ, බද්ධවෛරය වන යැ . . . හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ වනයෝ යි. ඒ වනයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රහීණයහ, උදුන්මුල් ඇතියහ, හිස්සුන් තල්රුකක් සෙයින් අවස්තුක කරන ලදහ, අනුඅභාවය කරන ලදහ, ආයතිභවයෙහි නූපදනා පියවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු වන රහිතයහ පහවූ වන ඇතියහ නිර්වණයහ වනයෙන් පහවූහ වන විප්‍රහීණයහ වන විප්‍රමුක්තයහ හැම වනයන් ඉක්මවූහ නුයි නිබ්බනො යනු වේ. **නාගො** යනු: බුදුහු නාගයහ පව් නො කෙරෙත් නුයි නාගයහ (අගතියට) නො යෙත් නුයි නාගයහ (පුහුන් කෙලෙසුන් කරා) නො එත් නුයි නාගයහ . . . මෙසෙයින් බුදුහු නොඑත් නුයි නාගයහ' යි 'නික්කාමො නිබ්බනො නාගො' යනු වේ.

කිස්ස හෙතු මුසා භණෙ — 'කිස්ස හෙතු' යනු: කවර හෙයින් කුමක් හෙයින් කවර කරුණින් කුමක් නිදානකොට කුමක් ප්‍රත්‍යය කොට නුයි 'කිස්ස හෙතු' යනු වේ. **මුසා භණෙ** යනු: මුසවා බෙණෙන්නේ ද කියන්නේ ද පවසන්නේ ද වහරන්නේ ද, **මුසා භණෙ** යනු: මුසාබස් බෙණෙන්නේ ද මුසවා බෙණෙන්නේ ද අනාර්‍යවචන බෙණෙන්නේ ද ''මෙලොවැ කිසිවෙක් සභායෙහි සිටියේ හෝ ගමසභායෙහි සිටියේ හෝ නෑයන් මැද සිටියේ හෝ සේනා මැද සිටියෙ හෝ රදෙල් මැද සිටියේ හෝ සාක්ෂියට කැඳවන ලදුයේ 'එව එම්බා පුරුෂය, දන්නා දැය කිය' යි සාක්ෂි අසන ලදයේ හෝ නො දන්නේ මැ 'දනිමි' කියයි, දන්නේ මැ 'නො දනිමි' කියයි, නො දක්නේ මැ 'දක්මි' කියයි, දක්නේ මැ 'නො දක්මි' කියයි. මෙසේ තමා නිසා හෝ මෙරමා නිසා හෝ මඳවූ අල්ලසක් නිසා හෝ දැන දැන බොරු කියයි. මේ 'මොසවජ්ජ' යි කියනු ලැබෙයි.

අපිච තීහාකාරෙහි මුසාවාදො හොති: පුබ්බෙවස්ස හොති මුසා භණිස්සන්ති භණන්තස්ස හොති 'මුසාභණාමීති භණිතස්ස හොති 'මුසා මයා භණිත'න්ති: ඉමෙහි තීහාකාරෙහි මුසාවාදො හොති. අපිච චතූහාකාරෙහි මුසාවාදො හොති: පුබ්බෙවස්ස හොති 'මුසාභණිස්ස'න්ති භණන්තස්ස හොති 'මුසා භණාමී'ති භණිතස්ස හොති 'මුසා මයා භණිත'න්ති විනිධාය දිට්ඨිං. ඉමෙහි චතූහාකාරෙහි මුසාවාදො හොති.

අපිච පඤ්චහාකාරෙහි– ඡහාකාරෙහි– සත්තහාකාරෙහි– අට්ඨහාකාරෙහි මුසාවාදො හොති: පුබ්බෙවස්ස හොති 'මුසා භණිස්සන්ති භණන්තස්ස හොති: 'මුසා භණාමී'ති භණිතස්ස හොති 'මුසා මය භණිත'න්ති, විනිධාය දිට්ඨිං විනිධාය ඛන්තිං විනිධාය රුචිං විනිධාය සඤ්ඤං විනිධාය භාවං. ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි මුසාවාදො හොති කිස්ස හෙතු මුසා භණෙති කිස්ස හෙතු මුසා භණෙය්‍ය කථෙය්‍ය දීපෙය්‍ය වොහරෙය්‍යාති 'කිස්ස හෙතු මුසා භණෙ':

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො:

පාරායනමනුගායිස්සං (ඉච්චායස්මා පිඞ්ගියො)
(යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛායි) විමලො භූරි මෙධසො
නික්කාමො නිබ්බනො නාගො කිස්ස හෙතු මුසා භණෙ''ති.

9.

පහීනමලමොහස්ස මානමක්ඛප්පහායිනො
හන්දහං කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණූපසංහිතං.

පහීනමලමොහස්සාති 'මල'න්ති: රාගො මලං, දොසො මලං, මොහො මලං, මානො මලං, දිට්ඨි මලං, කිලෙසො මලං, සබ්බදුච්චරිතං මලං, සබ්බභවගාමිකම්මං මලං, මොහොති, ''යං දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං –පෙ– අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං, අයං වුච්චති මොහො. මලඤ්ච මොහො ච බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා, තස්මා බුද්ධො පහීනමලමොහොති 'පහීනමල මොහස්ස'.

මානමක්ඛප්පහායිනොති 'මානො'ති එකවිධෙන මානො: යා චිත්තස්ස උන්නති.

දුවිධෙන මානො: අත්තුක්කංසනමානො පරවම්භනමානො.

තිවිධෙන මානො: 'සෙය්‍යොහමස්මී'ති මානො, සදිසො හමස්මී'ති මානො, 'හීනො හමස්මී'ති මානො.

තවද තුන් අයුරෙකින් මෘෂාවාදය වෙයි: පළමු මැ ඔහුට බොරුවක් කියන්නෙමි සිත වෙයි, කියන්නාහට මුසවා බෙණෙමි සිත වෙයි, කිවහුට මුසවා මා විසින් කියනලද' යි සිත වෙයි. මෙ තුන් අයුරින් මෘෂාවාද වේ. තවද සතර අයුරෙකින් මෘෂාවාද වෙයි: පළමු මැ ඔහුට මුසවා බණන්නෙමි සිත වෙයි, කියන්නාහට මුසවා බෙණෙමි සිත වෙයි, කිවහුට මුසවා මා විසින් කියන ලද' යි සිත වෙයි, ලබ්ධිය සඟවාගෙන කියයි. මෙ සතර අයුරින් මෘෂාවාද වේ.

තවද පස් අයුරෙකින් — සය අයුරෙකින්—සත් අයුරෙකින්—අට අයුරෙකින් මෘෂාවාද වෙයි: පළමු මැ ඔහුට මුසවා බණන්නෙමි සිත වෙයි, බණන්නහුට මුසවා බෙණෙමි සිත වෙයි, බිණුවහුට මුසවා මා විසින් බණන ලද' යි සිත වෙයි, ලබ්ධිය සඟවා කියයි, කැමැත්ත සඟවා කියයි, රුචිය සඟවා කියයි, සංඥාව සඟවා කියයි,භාවය සඟවා කියයි.මෙ අට අයුරින් මෘෂාවාද වේ. **කිස්ස හෙතු මුසා භණෙ** යනු: කුමක් හෙයින් මුසවා බණන්නේ ද කියන්නේ ද දක්වන්නේ ද වහරන්නේ ද' යි 'කිස්ස හෙතු මුසා භණෙ' යනු වේ.

එයින් කිහ පිඬගිය තෙරණුවෝ:

"පාරායනමනුගායිස්සං -පෙ- කිස්ස හෙතු මුසා භණෙ" යි.

9.

ප්‍රහීණ වූ මල හා මොහය හා ඇති මානය හා මකුබව හා දුරළූ උන් වහන්සේගේ ගුණොපසංහිත වූ වචනය මම එකත්නෙන් කීර්තනය කරන්නෙම්.

පහීනමලමොහස්ස — 'මලං' යනු: රාගය මල යැ, ද්වෙෂය මල යැ මොහය මල යැ, මානය මල යැ, දෘෂ්ටිය මල යැ, ක්ලේශය මල යැ, හැම දුශ්චරිතය මල යැ, හැම භවගාමී කර්මය මල යි. **මොහො** යනු: යම් දුකෙහි නො දැන්මෙක් . . . අවිද්‍යා පරියෙයක් මෝහ අකුශලමූලයෙක් වේ ද මෙ 'මෝහ' යි කියනු ලැබේ. මලය ද මොහය ද භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රහීණයහ,උදුන්මුල් ඇතියහ,හිස්සුන් තල්රුකක් සෙයින් අවස්තුක කරන ලදහ,අනු අභාවය කරන ලදහ,ආයතිභවයෙහි නූපදනා පියවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු ප්‍රහීණ මලමොහ ඇත්තාහු නුයි 'පහීනමලමොහස්ස' යනු වේ.

මානමක්ඛප්පහායිනො — 'මානො' යනු: එක් අයුරෙකින් මානය වෙයි: චිත්තයාගේ යම උන්නතියෙක් වේ ද එය යි.

දෙ අයුරෙකින් මානය වෙයි: ආත්මොත්කර්ෂණමාන යැ, පරවම්භන මාන යයි.

තුන් අයුරෙකින් මානය වෙයි: 'මම ශ්‍රෙෂ්ඨයෙමි' මාන යැ, 'මම සදෘශයෙමි' මාන යැ, 'මම හීනයෙමි' මාන යයි.

චතුබ්බිධෙන මානො: ලාභෙන මානං ජනෙති, යසෙන මානං ජනෙති පසංසාය මානං ජනෙති, සුඛෙන මානං ජනෙති.

පඤ්චවිධෙන මානො: ලාභිම්හි[1] මනාපිකානං රූපානන්ති මානං ජනෙති, ලාභිම්හි මනාපිකානං සද්දානං -ගන්ධානං- රසානං- ඵොට්ඨබ්බානන්ති. මානං ජනෙති.

ඡබ්බිධෙන මානො: චක්ඛුසම්පදාය මානං ජනෙති, සොත සම්පදාය- ඝානසම්පදාය- ජිව්හාසම්පදාය- කායසම්පදාය- මනොසම්පදාය මානං ජනෙති.

සත්තවිධෙන මානො: මානො අතිමානො මානාතිමානො ඔමානො අධිමානො අස්මිමානො මිච්ඡාමානො.

අට්ඨවිධෙන මානො: ලාභෙන මානං ජනෙති, අලාභෙන ඔමානං ජනෙති, යසෙන මානං ජනෙති, අයසෙන ඔමානං ජනෙති, පසංසාය මානං ජනෙති, නින්දාය ඔමානං ජනෙති, සුඛෙන මානං ජනෙති, දුක්ඛෙන ඔමානං ජනෙති.

නවවිධෙන මානො: සෙය්‍යස්ස සෙය්‍යොහමස්මී'ති මානො, 'සෙය්‍යස්ස සදිසොහමස්මී'ති මානො, 'සෙය්‍යස්ස හීනොහමස්මීති මානො, 'සදිසස්ස සෙය්‍යොහමස්මී'ති මානො, 'සදිසස්ස සදිසොහමස්මීති මානො, 'සදිසස්ස හීනොහමස්මී ති මානො, 'හීනස්ස සෙය්‍යොහමස්මී ති මානො, 'හීනස්ස සදිසොහමස්මී'ති මානො, 'හීනස්ස හීනොහමස්මී'ති මානො.[2]

දසවිධෙන මානො; ඉධෙකච්චො මානං ජනෙති ජාතියා වා ගොත්තෙන වා කොලපුත්තියෙන වා වණ්ණපොක්ඛරතාය වා ධනෙන වා අජ්ඣෙනෙන වා කම්මායතනෙන වා සිප්පායතනෙන වා විජ්ජාට්ඨානෙන වා සුතෙන වා පටිභානෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා වත්ථුනා.

'යො එවරූපො මානො මඤ්ඤනා මඤ්ඤිතත්තං උන්නති උන්නාමො ධජො සම්පග්ගාහො කෙතුකම්‍යතා චිත්තස්ස. අයං වුච්චති මානො.

1. ලාභිම්හෙ-සී, වි, ක
2. අවමානො අස්මිමානො-ව, වි, ක

සතර අයුරෙකින් මානය වෙයි: ලාභ හෙයින් මානය උපදවයි, යශස් හෙයින් මානය උපදවයි, ප්‍රශංසා හෙයින් මානය උපදවයි, සුඛ හෙයින් මානය උපදවයි.

පස් අයුරෙකින් මානය වෙයි: 'මනවඩන රූපයන් ලබනසුල්ලෙමි' මානය උපදවයි. 'මනවඩන ශබ්දයන්-ගන්ධයන්-රසයන්-ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන් ලබනසුල්ලෙමි' මානය උපදවයි.

ස අයුරෙකින් මානය වෙයි: චක්ඛුස්සම්පත් හෙයින් මානය උපදවයි, ශ්‍රොත්‍ර සම්පත් හෙයින්- ඝ්‍රාණ සම්පත් හෙයින්- ජිහ්වාසම්පත් හෙයින්- කායසම්පත් හෙයින්- මනස්සම්පත් හෙයින් මානය උපදවයි.

සත් අයුරෙකින් මානය වෙයි: මාන යැ අතිමාන යැ මානාතිමාන යැ අවමාන යැ අධිමාන යැ අස්මිමාන යැ මිථ්‍යාමාන යැ යි.

අට අයුරෙකින් මානය වෙයි: ලාභයෙන් මානය උපදවයි, අලාභයෙන් අවමානය (හීනමානය) උපදවයි, යසසින් මානය උපදවයි, අයශසින් අවමානය උපදවයි, ප්‍රශංසායෙන් මානය උපදවයි, නින්දයෙන් අවමානය උපදවයි, සුඛයෙන් මානය උපදවයි. දුඃඛයෙන් අවමානය උපදවයි.

නව අයුරෙකින් මානය වෙයි: 'මම ශ්‍රෙෂ්ඨයාහට ශ්‍රෙෂ්ඨයෙමි' මාන යැ, 'මම ශ්‍රෙෂ්ඨයාහට සදෘශයෙමි' මාන යැ, 'මම ශ්‍රෙෂ්ඨයාහට හීනයෙමි'මාන යැ, 'මම සදෘශයාහට ශ්‍රෙෂ්ඨයෙමි' මාන යැ, 'මම සදෘශයාහට සදෘශයෙමි' මාන යැ,'මම සදෘශයාහට හීනයෙමි' මාන යැ,'මම හීනයාහට ශ්‍රෙෂ්ඨයෙමි' මාන යැ, 'මම හීනයාහට සදෘශයෙමි' මාන යැ, 'මම හීනයාහට හීනයෙමි' මාන යැ යි.

දස අයුරෙකින් මානය වෙයි: මෙලොවැ කිසිවෙක් ජාතියෙන් වේවයි ගොත්‍රයෙන් වේවයි කුලපුත්‍රභාවයෙන් වේවයි වර්ණසෞන්දර්‍ය්‍යයෙන් වේවයි ධනයෙන් වේවයි අධ්‍යයනයෙන් වේවයි කර්මායතනයෙකින් වේවයි ශිල්පායතනයෙකින් වේවයි විද්‍යාවකින් වේවයි ශ්‍රැතයෙන් වේවයි ප්‍රතිභානයෙන් වේවයි එක්තරා වස්තුයෙකින් වේවයි මානය උපදවයි.

මෙබඳු වූ යම් මානයෙක් මඤ්ඤනායෙක් මඤ්ඤනා කළ බවෙක් උන්නතියක් ඔසවා තැබීමෙක් මානධවජයෙක් සිත නඟාගැන්මෙක් චිත්තයාගේ කේතුකම්‍යතායෙක් වේ නම් මේ 'මාන'යි කියනු ලැබේ.

මක්ඛොති: 'යො මක්ඛො මක්ඛායනා මක්ඛායිතත්තං නිට්ඨුරියං නිට්ඨුරියකම්මං අයං වුච්චති මක්ඛො. බුද්ධස්ස භගවතො මානො ච මක්ඛො ච පහීනා, උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො මානමක්ඛප්පහායිති 'මානමක්ඛප්පහායිනො'.

හන්දහං කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණූපසංහිතන්ති – 'හන්දහ'න්ති: පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරි අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතාපෙතං[1] 'හන්දහ'න්ති. කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණූපසංහිතන්ති: වණ්ණෙන උපෙතං සමුපෙතං උපගතං සමුපගතං උපපන්නං සමුපපන්නං සමන්නාගතං. වාචං ගිරං බ්‍යප්පථං උදීරණං කිත්තයිස්සාමි දෙසිස්සාමි[2] පඤ්ඤපෙස්සාමි පට්ඨපෙස්සාමි විවරිස්සාමි විභජිස්සාමි උත්තානීකරිස්සාමි පකාසිස්සාමීති 'හන්දහං කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණූපසංහිතං.'

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො;

"පහීන මලමොහස්ස මානමක්ඛප්පහායිනො
හන්දහං කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණූපසංහිත"න්ති.

10

තමොනුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛු
ලොකන්තගූ සබ්බභවාතිවත්තො,
අනාසවො සබ්බදුක්ඛප්පහීනො
සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො[3] මෙ.

තමොනුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛූති – 'තමොනුදො'ති: රාගතමං දොසතමං මොහතමං මානතමං දිට්ඨිතමං කිලෙසතමං දුච්චරිතතමං අන්ධකරණං අචක්ඛුකරණං[4] අඤ්ඤාණකරණං පඤ්ඤානිරොධිකං විඝාතපක්ඛිකං අනිබ්බාන සංවත්තනිකං නුදි පනුදි පජහි විනොදෙසි බ්‍යන්තීඅකාසි අනභාවං ගමෙසි. බුද්ධොති: "යො සො භගවා –පෙ– සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති, යදිදං බුද්ධො"ති. 'සමන්තචක්ඛු' වුච්චති සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං –පෙ– තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛූති 'තමොනුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛු.'

1. පදානුපුබ්බතා මෙතං –ච–වි–ක
2. සම්පනතං –ච–වි–ක, ම ජ සං
3. බ්‍රහ්මූපාසිතො – සයාම පොත්ථකෙසු පාඨො
4. අචක්ඛුකරණං – ම ජ සං ච–වි–ක

මක්ඛො යනු: යම් ගුණ මැකීමෙක් ගුණ මකනා අයුරෙක් ගුණ මැකූ බවෙක් ඊෂ්‍යාවක් ඊෂ්‍යා කර්මයෙක් වේ ද මෙ 'මක්ඛ' යි කියනු ලැබේ. භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් මානය ද මක්ඛය ද ප්‍රහීණයහ උසුන්මුල් ඇතියහ. හිස්සුන් තල්රුකක් සෙයින් අවස්තුක කරන ලදහ අනු අභාවය කරන ලදහ ආයතිභවයෙහි නූපදනා පියවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු මානමක්ඛප්පහායි වෙත් නුයි 'මානමක්ඛප්පහායිනො' යනු වේ.

හන්දහං කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණූපසංහිතං — 'හන්දහං' යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසග්ග යැ පදපූරණ යැ අක්ෂරසමවාය යැ ව්‍යඤ්ජන ශ්ලිෂ්ටතා යැ තෙල 'හන්දහං' යනු පදනුපූර්වතා ද වෙයි. **කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණූපසංහිතං** යනු: ගුණකථනයෙන් යුක්ත වූ සමුපෙත වූ එළඹ සිටි මොනොවට එළඹ සිටි (සංයුක්ත වූ) නො වෙන් වූ පරිපූර්ණ වූ සමන්වාගත වූ වචනය තෙපුල වාක්‍යපථය ප්‍රකාශය කීර්තනය කරනෙම් දෙසනෙම් පනවනෙම් පිහිටුවනෙම් විවෘත කරනෙම් විභාග කරනෙම් පැළ කරනෙම් ප්‍රකාශ කරනෙම් නුයි 'හන්දහං කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණූපසංහිතං' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඩගිය තෙරණුවෝ:

"**පහීනමලමොහස්ස -පෙ- ගිරං වණ්ණූපසංහිතං**" යි.

10

බමුණාණෙනි, අවිදු අඳුර දුරැලූ සමතැස් ඇති ලෝකාන්තයට ගිය හැමභවයන් ඉක්ම වූ ආශ්‍රව රහිත වූ සියලු දුක් දුරැලූ සත්‍යනාම ඇති බුදුහු මා විසින් උපාශ්‍රිතයහ.

තමොනුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛු — 'තමොනුදො' යනු: ප්‍රඥා ලෝකය අඳුරු කරන, නුවණැස ඇති නො කරන, නො දැනීම ඇති කරන, පැනැස නසන, පිඩාපක්ෂයෙහි වූ, නිවන පිණිස නො පවත්නා වූ සියලු රාගාන්ධකාරය ද්වේෂාන්ධකාරය මෝහාන්ධකාරය දෘෂ්ට්‍යන්ධකාරය, ක්ලේශාන්ධකාරය දුශ්චරිතාන්ධකාරය දුරු කළහ, වෙසෙසින් දුරු කළහ, පරිත්‍යාග කළහ, බැහැර කළහ, විගතාන්ත කළහ, අනුඅභාවයට පැමිණවූහ. **බුද්ධො** යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් . . . මෙ 'බුද්ධ' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියකි. 'සමන්තචක්ඛු' යි සර්වඥතාඥානය කියනු ලැබෙයි . . . එයින් තථාගතයෝ 'සමන්තචක්ඛු' නම් වෙත් නුයි 'තමොනුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛු' යනු වේ.

ලොකන්තගූ සබ්බභවාතිවත්තොති – ‘ලොකො’ති: එකොලොකො: භවලොකො.

ද්වෙ ලොකා: භවලොකො ච සම්භවලොකො ච, සම්පත්තිභව- ලොකො ච සම්පත්තිසම්භවලොකො ච, විපත්තිභවලොකො ච විපත්තිසම්භවලොකො ච.

තයො ලොකා: තිස්සො වෙදනා.

චත්තාරො ලොකා: චත්තාරො ආහාරා.

පඤ්චලොකා: පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා.

ඡ ලොකා: ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි.

සත්තලොකා: සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො.

අට්ඨලොකා: අට්ඨ ලොකධම්මා.

නවලොකා: නව සත්තාවාසා.

දසලොකා: දස ආයතනානි.

ද්වාදසලොකා: ද්වාදසායතනානි.

අට්ඨාරසලොකා: අට්ඨාරස ධාතුයො.

ලොකන්තගූති: භගවා ලොකස්ස අන්තගතො, අන්තප්පත්තො, කොටිගතො කොටිප්පත්තො, නිබ්බානගතො, නිබ්බානප්පත්තො, සො වුට්ඨවාසො චිණ්ණචරණො –පෙ– ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්භවො’’ති ලොකන්තගූ. සබ්බභවාතිවත්තොති ‘භවා’ති ද්වෙ භවා: කම්මභවො ච පටිසන්ධිකො ච පුනබ්භවො. කතමො කම්මභවො: පුඤ්ඤාභිසංඛාරො අපුඤ්ඤාභිසංඛාරො ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරො, අයං කම්මභවො. කතමො පටිසන්ධිකො පුනබ්භවො: පටිසන්ධිකා රූපං[1] වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාරා විඤ්ඤාණං, අයං පටිසන්ධිකො පුනබ්භවො. භගවා කම්මභවං ච පටිසන්ධිකං ච පුනබ්භවං අතිවත්තො අතික්කන්තො වීතිවත්තොති ලොකන්තගූ සබ්බභවාතිවත්තො.’

අනාසවො සබ්බදුක්ඛපහීනොති ‘අනාසවො’ති: චත්තාරො ආසවා: කාමාසවො භවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො. තෙ ආසවා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අනාසවො. සබ්බදුක්ඛපහීනොති: සබ්බං තස්ස පටිසන්ධිකං ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසදුක්ඛං –පෙ– දිට්ඨිබ්‍යසනං දුක්ඛං පහීනං සමුච්ඡින්නං වූපසන්තං පටිප්පස්සද්ධං අභබ්බුප්පත්තිකං ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪං, තස්මා බුද්ධො සබ්බදුක්ඛපහීනොති ‘අනාසවො සබ්බදුක්ඛපහීනො.’

1. රූපං–ම ඡ සං ස්‍යා.

ලොකන්තගූ සබ්බභවාතිවත්තො – 'ලොකො' යනු: එක් ලොකයෙක් වෙයි: භවලොකය යි.

ලොකයෝ දෙදෙනෙක් වෙති: භවලොකය ද සම්භවලොකය දැයි, සම්පත්තිභවලොකය ද සම්පත්තිසම්භවලොකය ද යි, විපත්තිභවලොකය ද විපත්තිසම්භව ලොකය ද යි.

ලොකයෝ තිදෙනෙක් වෙති: තුන් වෙදනා යැ.
ලොකයෝ සතර දෙනෙක් වෙති: සතර ආහාරයෝ යැ.
ලොකයෝ පස් දෙනෙක් වෙති: පඤ්ච උපාදනස්කන්ධයෝ යැ.
ලොකයෝ ස දෙනෙක් වෙති: අධ්‍යාත්මික ආයතනයෝ සදෙන යැ.
සප්තලොකයෝ: සප්තවිඥානස්ථිතිහු යැ.
අෂ්ටලොකයෝ: අෂ්ටලොකධර්මයෝ යැ.
නවලොකයෝ: නව සත්ත්‍වාවාසයෝ යැ.
දශලොකයෝ: දශ ආයතනයෝ යැ.
ද්වාදශලොකයෝ: දොළොස් ආයතනයෝ යැ.
අටළොස් ලොකයෝ: අටළොස් ධාතුහු යි.

ලොකන්තගූ යනු: බුදුහු ලෝකයෙහි අන්තයට ගියහ. අන්තයට පැමිණියහ. කෙළවරට ගියහ කෙළවරට පැමිණියහ. නිවනට ගියහ නිවනට පැමිණියහ. උන් වහන්සේ වැස නිම වූ දශවිධ ආර්‍ය්‍යවාස ඇතියහ (ශීලයෙහි හා සමාධියෙහි) වීර්‍ය්‍යවශීහ . . . ජාතිමරණසංසාරය පුනර්භවය උන්වහන්සේට නැත් නුයි 'ලොකන්තගූ' යනු වේ. **සබ්බභවාතිවත්තො**– 'භවා' යනු: භවයෝ දෙදෙනෙක් වෙති: කර්මභවය ද ප්‍රතිසන්ධි ඇති පුනර්භවය දැයි. කර්මභවය කවරැ යත්: පුණ්‍යාභිසංස්කාර යැ අපුණ්‍යාභිසංස්කාර යැ ආනෙඤ්ජාභිසංස්කාර යි. මේ කර්මභවය යි. ප්‍රතිසන්ධික පුනර්භවය කවරැ යත්: පිළිසඳ ඇති රූප යැ වෙදනා යැ සංඥා යැ සංස්කාරයෝ යැ විඥාන යැ යි. මේ ප්‍රතිසන්ධික පුනර්භවය යි. බුදුහු කර්මභවය ද ප්‍රතිසන්ධිකපුනර්භවය ද ඉක්මවූහ, අතික්‍රමණය කළහ, මෙසෙයින් ඉක්මවූවාහු නුයි 'ලොකන්තගූ සබ්බභවාතිවත්තො' යනු වේ.

අනාසවො සබ්බදුක්ඛප්පහායිනො – 'අනාසවො' යනු: ආස්‍රවයෝ සතර දෙනෙකි: කාමාස්‍රව යැ භවාස්‍රව යැ දෘෂ්ට්‍යාස්‍රව යැ අවිද්‍යාස්‍රව යි. ඒ ආස්‍රවයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රහීණයහ උසුන්මුල් ඇතියහ හිස්සුන් තල් රුකක් සෙයින් අවස්තුක කරන ලදහ අනු අභාවය කරන ලදහ. (එහෙයින් මැ) ආයතිභවයෙහි නූපදනා පියවී ඇතියහ. එයින් බුදුහු අනාස්‍රවයහ. **සබ්බදුක්ඛප්පහායිනො** යනු: උන් වහන්සේ විසින් පිළිසඳ ඇති හැම ජාති දුක ජරා දුක ව්‍යාධිදුක මරණ දුක ශෝක පරිදෙවදුඃඛදෞර්මනස්‍ය උපායාස දුක . . . දෘෂ්ටිව්‍යසනයෙන් වන දුක ප්‍රහීණ යැ සිඳුනා ලද යැ සන්හිඳුවන ලද යැ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ යැ යළි උපදනාට නොහිසි යැ නුවණ ගින්නෙන් දවන ලදි. එයින් බුදුහු 'සබ්බදුක්ඛප්පහායී' වෙත් නුයි 'අනාසවො සබ්බදුක්ඛප්පහීනො' යනු වේ.

සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙති – 'සච්චව්හයො'ති: සච්චව්හයො සදිසනාමො සදිසව්හයො සච්චසදිසව්හයො, විපස්සී භගවා සිඛී භගවා වෙස්සභූ භගවා කකුසන්ධො භගවා කොනාගමනො භගවා කස්සපො භගවා, තෙ බුද්ධා භගවන්තො සදිසනාමා, සදිසව්හයා, භගවාපි සක්‍යමුනි තෙසං බුද්ධානං භගවන්තානං සදිසනාමො සදිසව්හයො. තස්මා බුද්ධො සච්චව්හයො. බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙති: සො මයා භගවා ආසිතො උපාසිතො පයිරුපාසිතො පරිපුච්ඡිතො පරිපඤ්හිතොති 'සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙ'.

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො:

"තමොනුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛු
ලොකන්තගූ සබ්බභවාතිවත්තො,
අනාසවො සබ්බදුක්ඛප්පහීනො
සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙ"ති.

11.

ද්විජො[1] යථා කුබ්බනකං පහාය
බහුප්ඵලං කානනමාවසෙය්‍ය,
එවම්පහං[2] අප්පදස්සෙ පහාය
මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපත්තො,[3]

ද්විජො යථා කුබ්බනකං පහාය බහුප්ඵලං කානනමාවසෙය්‍යාති– 'ද්විජො' වුච්චති පක්ඛී. කිං කාරණා ද්විජො වුච්චති පක්ඛී: ද්වික්ඛත්තුං ජායතීති ද්විජො මාතුකුච්ඡිම්හා ච අණ්ඩකොසම්හා ච, තංකාරණා ද්විජො වුච්චති පක්ඛීති ද්විජො. යථා කුබ්බනකං පහායාති: යථා ද්විජො කුබ්බනකං රිත්තවනකං පරිත්තකං වනං[4] අප්පඵලං අප්පභක්ඛං අප්පොදකං පහාය ජහිත්වා අතික්කමිත්වා සමතික්කමිත්වා වීතිවත්තෙත්වා අඤ්ඤං බහුප්ඵලං බහුභක්ඛං බහුරුක්ඛං බහූදකං මහන්තං කානනං වනසණ්ඩං අධිගච්ඡෙය්‍ය වින්දෙය්‍ය පටිලභෙය්‍ය, තස්මිං ච වනසණ්ඩෙ වාසං කප්පෙය්‍යාති –දිජො යථා කුබ්බනකං පහාය බහුප්ඵලං කානනමාවසෙය්‍ය'.

1. දිජො – ම.ජ.සං. ස්‍යා
2. එවම්හං–ම ජ සං–ච–වි–ක.
3. හංසොරිවජ්ඣපත්තො.–පත. ස්‍යා
4. පරිත්තවනකං අප්පඵලං–ම ජ සං

සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙ – 'සච්චව්හයො' යනු: සත්‍ය අභිධාන ඇත්තාහු සුදුසු නම් ඇත්තාහු සුදුසු අභිධාන ඇත්තාහු සත්‍ය සදෘශ අභිධාන ඇත්තාහු, විපස්සී නම් බුදුහු සිඛී නම් බුදුහු වෙස්සභූ නම් බුදුහු කකුසඳ නම් බුදුහු කොනාගමන නම් බුදුහු කාශ්‍යප නම් බුදුහු යන ඒ භාග්‍යවත් බුදුවරු සදෘශ නම් ඇත්තාහු ,සදෘශ අභිධාන ඇත්තාහු වෙති. භාග්‍යවත් ශාක්‍යමුනිහු ද ඒ භාග්‍යවත් බුදුවරයනට සුදුසු නම් ඇතියහ; සදෘශ අභිධාන ඇතියහ, එයින් බුදුහු 'සච්චව්හය' වෙත්. **බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙ** යනු: මා විසින් ඒ බුදුහු ඇසුරු කරන ලදහ උපාසන කරන ලදහ පර්යුපාසන කරන ලදහ ගැටපදයෙන් පුළුවුස්නා ලදහ තුලනය කරන ලදහ' යි 'සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙ' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඞ්ගිය තෙරණුවෝ:

"තමොනුදො බුද්ධො -පෙ- සච්චව්හයො බ්‍රහ්මෙ උපාසිතො මෙ" යි.

11.

යම්සේ පක්ෂි තෙම කුඩා වනය හැරපියා බොහෝ පලවැළ ඇති වනයකට පැමිණ වසන්නේ ද, එසෙයින් මම ද (බාවරී ආදි) මඳ නුවණැතියන් හැර පියා (අනවතප්තාදි) මහවිලකට හංසයකු සෙයින් පැමිණියෙමි.

ද්විජො යථා කුබ්බනකං පහාය බහුප්ඵලං කානනමාවසෙය්‍ය – 'ද්විජ' යි පක්ෂියා කියනු ලැබෙයි. කවර කරුණෙකින් පක්ෂියා 'ද්විජ' යි කියනු ලැබෙයි යත්: මව් කුසින් ද බිජුවටින් ද යි දෙයළක් උපදී නුයි ද්විජ යැ, එ කරුණින් පක්ෂි තෙම 'ද්විජ' යි කියනු ලැබේ නුයි ද්විජ යැ. **යථා කුබ්බනකං පහාය** යනු: යම් සේ පක්ෂි තෙම මඳ වූ පල වැළ ඇති මඳ වූ ගොදුරු ඇති මඳ වූ දිය ඇති කුඩා වනය මඳ වූ වනය ස්වල්ප වූ වනය හැර හැරපියා ඉක්මවා මැනැවින් ඉක්මවා වෙසෙයින් ඉක්මවා බොහෝ පලවැළ ඇති බොහෝ අහර ඇති බොහෝ රුක් ඇති බොහෝ ජලය ඇති අන්‍ය මහවනයකට වන ලැහැබකට පැමිණෙන්නේ නම් ලබන්නේ නම පිළිලබන්නේ නම් එ වනලැහැබහි වාසය කරන්නේ නුයි 'ද්විජො යථා කුබ්බනකං පහාය බහුප්ඵලං කානනමාවසෙය්‍ය යනු වේ.

එවම්පහං අප්පදස්සෙ පහාය මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපත්තොති– එව'න්ති ඔපම්මසංපටිපාදනං, අප්පදස්සෙ පහායාති: යො ච බාවරි බ්‍රාහ්මණො යෙ චඤ්ඤෙ තස්ස ආචරියා බුද්ධං භගවන්තං උපාදය අප්පදස්සා, පරිත්තදස්සා ථොකදස්සා ඕමකදස්සා ලාමකදස්සා ජතුක්කදස්සා වා[1] තෙ අප්පදස්සෙ පරිත්තදස්සෙ ථොකදස්සෙ ඔමකදස්සෙ ලාමකදස්සෙ ජතුක්කදස්සෙ පහාය පජහිත්වා අතික්කමිත්වා සමතික්කමිත්වා වීතිවත්තිත්වා බුද්ධං භගවන්තං අප්පමාණදස්සං අග්ගදස්සං සෙට්ඨදස්සං විසෙට්ඨදස්සං. පාමොක්ඛදස්සං උත්තමදස්සං පවරදස්සං අසමං අසමසමං අප්පටිසමං අප්පටිභාගං අප්පටිපුග්ගලං දෙවාතිදෙවං නරාසභං පුරිසසීහං පුරිසනාගං පුරිසාජඤ්ඤං පුරිසනිසභං පුරිසධොරය්හං දසබලධාරිං[2] අධිගච්ඡිං වින්දිං පටිලභිං යථා වා හංසො මහන්තං මානසකං වා[3] සරං අනොතත්තං වා දහං මහාසමුද්දං වා අක්ඛොභං අමිතොදකං ජලරාසිං අධිගච්ඡෙය්‍ය වින්දෙය්‍ය පටිලභෙය්‍ය, එවමෙවං බුද්ධං භගවන්තං අක්ඛොභං අමිතතෙජං පභින්නඤාණං විවටචක්ඛුං[4] පඤ්ඤාපභෙදකුසලං අධිගතපටිසම්භිදං චතුවෙසාරජ්ජප්පත්තං සද්ධාධිමුත්තං සෙතපච්චත්තං අද්වයභාණිං තාදිං තථාපටිඤ්ඤං අපරිත්තං මහන්තං ගම්භීරං අප්පමෙය්‍යං දුප්පරියොගාහං පහූතරතනං සාගරසමං ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය සමන්නාගතං අතුලං විපුලං අප්පමෙය්‍යං තං තාදිසං පවදතං මග්ගවාදිනං මෙරුමිව නගානං ගරුළමිව ද්විජානං සීහමිව මිගානං උදධිමිව අණ්ණවානං[5] අධිගච්ඡිංතං සත්ථාරං ජිනපවරං මහෙසින්ති 'එවම්පහං අප්පදස්සෙ පහාය මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපත්තො'.

තෙනාහ ථෙරො පිංගියො:

දිජො යථා කුබ්බනකං පහාය
බහුප්ඵලං කානනං ආවසෙය්‍ය,
එවම්පහං අප්පදස්සෙ පහාය
මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපත්තො'ති.

---

1. ජතුක්කදස්සා—ම ජ සං, ජතුකක්දස්සා—ස්‍යා, ජතුකදස්සා—සී
2. දසබලං තාදිං—ස්‍යා.
3. මානසකං වා—ස්‍යා.
4. විවටත චක්ඛුං—පත
5. අත්වයභාණිං—ච වි ක

එවමපහං අපපදසෙස පහාය මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපතො— 'එවං' යනු: උපමා සම්ප්‍රතිපාදන යැ. **අපපදසෙස පහාය** යනු: යම් බාවරී නම් බමුණු කෙනෙකුත් වෙත් ද, අන්‍ය වූ ඔවුන්ගේ යම් ආචාර්‍ය්‍ය කෙනෙකුත් වෙත් ද ඔහු තුමූ භාග්‍යවත් බුදුන් පිණිස, අල්පදර්ශන ඇතියහ අත්‍යල්ප දර්ශන ඇතියහ මඳ වූ දර්ශන ඇතියහ පහත් දර්ශන ඇතියහ ලාමක දර්ශන ඇතියහ නො අගනා දර්ශන ඇතියාහු හෝ වෙති. අල්ප දර්ශීන් අත්‍යල්පදර්ශීන් මන්දදර්ශීන් පහත්දර්ශීන් ලාමකදර්ශීන් අධමදර්ශීන් හැර හැරපියා ඉක්ම මොනොවට ඉක්ම වෙසෙසින් ඉක්ම අප්‍රමාණදර්ශන ඇති අග්‍රදර්ශන ඇති ශ්‍රෙෂ්ඨදර්ශන ඇති විශිෂ්ට දර්ශන ඇති ප්‍රමුඛදර්ශන ඇති උත්තමදර්ශන ඇති ප්‍රවරදර්ශන ඇති අසම වූ අසමසම වූ අප්‍රතිසම වූ අප්‍රතිභාග වූ අප්‍රතිපුද්ගල වූ දෙවාතිදෙව වූ නරශ්‍රෙෂ්ඨ වූ පුරුෂසිංහ වූ පුරුෂ නාග වූ පුරුෂාජානෙය වූ පුරුෂනිසභ වූ පුරුෂධෞරෙය වූ දශබලධාරී වූ භාග්‍යවත් බුදුන් ලදිමි ලැබුයෙමි ප්‍රතිලාභ කෙළෙමි, යමසේ හංස තෙම නො කැළඹුණු අප්‍රමාණ වූ ජලය ඇති උදකරාශි ඇති මහත් වූ මදෙල්විල් හෝ නුතත් දහතළා හෝ මහමුහුද හෝ ලබා නම් විදි නම් ප්‍රතිලාභ කෙරේ නම් එ පරිද්දෙන් මැ නො කැළඹුණු අප්‍රමාණ ඥානතෙජස් ඇති ප්‍රභෙදගත (දශබලඥානාදි) ඥාන ඇති සමතැස් ඇති ප්‍රඥාප්‍රභෙදයෙහි දක්ෂ වූ ලබන ලද සිව්පිළිසිඹියා ඇති චතුර්වෛශාරද්‍යප්‍රාප්ත වූ එලසමවත්හි අධිමුක්ත වූ පිරිසුදු වූ ආවෙණික ආත්මභාව ඇති අද්වය භාණී වූ (ඉෂ්ටානිෂ්ටයෙහි නො සැලෙන බැවින් තාදී වූ ප්‍රතිඥා නො ඉක්මෙන අල්ප නො වූ මහත් වූ ගම්භීර වූ ප්‍රමාණාර්හ නො වූ බැසගත නො හෙන (ශ්‍රද්ධ දි) බොහෝ වූ රත්න ඇති සාගරසම වූ ෂඩඞ්ගොපෙක්ෂායෙන් සමන්වාගත වූ (තුලනය කළ නො හැකි බැවින්) අතුල වූ විපුල වූ අප්‍රමෙය වූ ඒ තාදීගුණ සම්පන්න වූ කථිකයන් අතුරෙහි මහ කියන සුලු වූ, පර්වතයන් අතුරෙහි මෙරුපර්වතය බඳු වූ පක්ෂීන් අතුරෙහි ගුරුළුරජහු බඳු වූ මෘගයන් අතුරෙහි සිංහරජක්හු බඳු වූ අර්ණවයන් අතුරෙහි සමුද්‍රය බඳු වූ ඒ ශාස්තෘ වූ ජිනප්‍රවර වූ මහර්ෂී වූ භාග්‍යවත් බුදුන් ලදිම් නුයි 'එවමපහං අප්පදස්සෙ පහාය මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපත්තො' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඞ්ගිය තෙරණුවෝ:

"දිජො යථා –පෙ– මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපතො" යි.

12,

යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු
හුරං ගොතමසාසනා
ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති
සබ්බං තං ඉතිහීතිහං
සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං.

යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසූති 'යෙ'ති යො ච බාවරී බ්‍රාහ්මණො යෙ චඤ්ඤෙ තස්ස ආචරියා, තෙ සකං දිට්ඨිං සකං ඛන්තිං සකං රුචිං සකං ලද්ධිං සකං අජ්ඣාසයං සකං අධිප්පායං වියාකංසු ආචික්ඛිංසු දෙසයිංසු පඤ්ඤපිංසු පට්ඨපිංසු විවරිංසු විභජිංසු උත්තානීඅකංසු පකාසෙසුන්ති 'යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු.'

හුරං ගොතමසාසනාති: හුරං ගොතමසාසනා පරං ගොතම සාසනා පුරෙ ගොතමසාසනා පඨමතරං ගොතමසාසනා බුද්ධසාසනා ජිනසාසනා තථාගතසාසනා දෙවාතිදෙවසාසනා අරහන්තසාසනාති 'හුරං ගොතමසාසනා,'

ඉච්චාසි ඉති භවිස්සතීති එවං කිර ආසි, එවං කිර භවිස්සතීති 'ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති,'

සබ්බං තං ඉතිහීතිහන්ති: සබ්බං තං ඉතිහීතිහං ඉතිකිරාය පරම්පරාය පිටකසම්පදාය තක්කහෙතු [1]නයහෙතු ආකාරපරිවිතක්කෙන දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා න සාමං සයං අභිඤ්ඤාතං න අත්තපච්චක්ඛං ධම්මං කථයිංසූති 'සබ්බං තං ඉතිහීතිහං':

සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනන්ති: සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං විතක්කවඩ්ඪනං සංකප්පවඩ්ඪනං කාමවිතක්කවඩ්ඪනං ව්‍යාපාදවිතක්ක වඩ්ඪනං විහිංසාවිතක්කවඩ්ඪනං ඤාතිවිතක්කවඩ්ඪනං ජනපදවිතක්කවඩ්ඪනං අමරාවිතක්කවඩ්ඪනං පරානුද්දයතාපටිසංයුත්තවිතක්කවඩ්ඪනං ලාභ සක්කාරසිලොකපටිසංයුත්තවිතක්කවඩ්ඪනං අනවඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තවිත-ක්කවඩ්ඪනන්ති 'සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං'

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො:

යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු
හුරං ගොතමසාසනා,
ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති
සබ්බං තං ඉතිහීතිහං
සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනන්ති.

1. දෙවසාසනා -ස්‍යා ම, ජ සං නත්ථි

12.

පෙර (බාවරී ආදි) යම් කෙනෙක් ගෞතම ශාසනයෙන් පළමු 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නේ ල' යි (යම් දහමක්) මට ප්‍රකාශ කළාහු නම් එ හැම 'මෙසේමෙසේ යැ' යි උපන් කථායෙක, එ හැම (කාමවිතර්කාදි) තර්ක වඩනා සුලු යැ.

යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු — 'යෙ' යනු: යම් බාවරී නම් බමුණු කෙනෙකුත් වෙත් ද යම් අන්‍ය වූ ඔවුන් ගේ ආචාර්‍ය කෙනෙකුත් වෙත් ද ඔහු ස්වකීය දෘෂ්ටිය සිය කැමැත්ත ස්වරුචිය ස්වලබ්ධිය සිය අදහස ස්වකීය අභිප්‍රාය විවරණ කළහ කීහ දෙසූහ පැනැවූහ තැබූහ විවෘති කළහ විභාග කළහ පාළ කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි 'යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු' යනු වේ.

හුරං ගොතමසාසනා යනු: ගෞතම ශාසනයෙන් පළමු ගෞතම ශාසනයෙන් ඔබ්බෙහි ගෞතම ශාසනයෙන් පෙර ගෞතම ශාසනයෙන් බුද්ධශාසනයෙන් ජිනශාසනයෙන් තථාගතශාසනයෙන් දෙවාතිදෙව ශාසනයෙන් අර්හත් ශාසනයෙන් ඉතා පළමු නුයි 'හුරං ගොතමසාසනා' යනු වේ.

ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති යනු: මෙසේ වී ල මෙසේ වන්නේ ලැ' යි 'ඉච්චාසි ඉති භවිස්සති' යනුවේ.

සබ්බං තං ඉතිහීතිහං යනු: එ හැම මෙසේ මෙසේ යැ යි උපන් කථා යැ මෙසේ ලැ යි උපන් කථා යැ ඇදුරොල්හි ආ කථා යැ අපගේ පිටකයෙහි මෙසේ යැ යි උපන් කථා යැ තර්ක හෙයින් න්‍යාය හෙයින් ආකාර පරිවි-තර්කයෙන් තමා සිතා ඉවසාගත් දෘෂ්ටිය හා සැසඳේ යයි කියන කථා යැ තුමූ තමන් විසින් විශිෂ්ටඥානයෙන් දන්නා ලද්දක්, තමහට ප්‍රත්‍යක්ෂ වූ ධර්මයක් නො කීවාහු නුයි 'සබ්බං තං ඉතිහීතිහං' යනු වේ.

සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං යනු: එ හැම තර්ක වඩනාසුලු යැ විතර්ක වඩනාසුලු යැ සංකල්ප වඩනාසුලු යැ කාමවිතර්ක වඩනාසුලු යැ ව්‍යාපාද විතර්ක වඩනාසුලු යැ විහිංසා විතර්ක වඩනාසුලු යැ ඥාති විතර්ක වඩනා සුලු යැ ජනපද විතර්ක වඩනාසුලු යැ අමරා විතර්ක වඩනා සුලු යැ පරානු-කම්පා ප්‍රතිසංයුක්ත විතර්ක වඩනාසුලු යැ ලාභසත්කාර කීර්තිශබ්ද ප්‍රති සංයුක්ත විතර්ක වඩනා සුලු යැ අනවඥ ප්‍රතිසංයුක්ත විතර්ක වඩනා සුලු යැ' යි 'සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඬිගිය තෙරණුවෝ:

"යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු –පෙ– සබ්බං තං තක්කවඩ්ඪනං" යි.

13.

එකො තමොනුදාසීනො
ජුතිමා සො පභඞ්කරො
ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො
ගොතමො භූරිමෙධසො.

එකො තමොනුදාසිනොති– 'එකො'ති භගවා පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතෙන එකො, අදුතියට්ඨෙන එකො, තණ්හාය පහානට්ඨෙන එකො, එකන්තවීතරාගොති එකො, එකන්තවීතදොසොති එකො, එකන්තවීතමොහොති එකො, එකන්තනික්කිලෙසොති එකො, එකායනමග්ගං ගතොති එකො, එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො.

කථං භගවා පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතෙන එකො: භගවා දහරොව සමානො සුසු කාළකෙසො භද්‍රෙන යොබ්බනෙන සමන්නාගතො පඨමෙන වයසා අකාමකානං මාතාපිතූනං[1] අස්සුමුඛානං රුදන්තානං විලපන්තානං ඤාතිසඞ්ඝං පහාය සබ්බං ඝරාවාසපලිබොධං ඡින්දිත්වා පුත්තදාරපලිබොධං ඡින්දිත්වා ඤාතිපලිබොධං ඡින්දිත්වා මිත්තාමච්චපලිබොධං ඡින්දිත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිත්වා අකිඤ්චනභාවං උපගන්ත්වා එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති 'එවං භගවා පබ්බජ්ජා සඞ්ඛාතෙන එකො.'

කථං භගවා අදුතියට්ඨෙන එකො: එවං පබ්බජිතො සමානො එකො අරඤ්ඤෙ වනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි පටිසෙවති අප්පසද්දානි අප්පනිග්ඝොසානි විජනවාතානි මනුස්සරාහසෙය්‍යකානි[2] පටිසල්ලානසාරුප්පානි. සො එකො චරති එකො ගච්ඡති, එකො තිට්ඨති, එකො සෙය්‍යං කප්පෙති, එකො ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, එකො පටික්කමති, එකො රහො නිසීදති, එකො චඞ්කමං අධිට්ඨාති, එකො චරති, විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති එවං භගවා අදුතියට්ඨෙන එකො.

කථං භගවා තණ්හාය පහානට්ඨෙන එකො: සො එවං එකො අදුතියො අප්පමත්තො ආතාපී පහිතත්තො විහරන්තො නජ්ජා නෙරඤ්ජරාය තීරෙ බොධිරුක්ඛමූලෙ මහාපධානං පදහන්තො මාරං සසෙනං කණ්හං නමුචිං පමත්තබන්ධුං විධමෙත්වා තණ්හාජාලිනිං විසටං[3] විසත්තිකං පජහි විනොදෙසි බ්‍යන්තී අකාසි, අනභාවං ගමෙසි.

1. මාතාපිතුනං – ම ජී ස
2. මනුස්සරාහසෙය්‍යකානි – ම ජී සං
3. සරිතං – ස්‍යා

13.

අවිද්‍යා අඳුරු දුරු කළා වූ ද්‍යුතිමත් වූ ප්‍රභාකර වූ මහත් වූ ඥාන ධවජ ඇති ඒ ගෞතමයන් වහන්සේ විපුල ප්‍රඥා ඇති ගෞතමයන් වහන්සේ (පහණසෑ වෙහෙරෙහි) එකලා වැ වැඩහුන් සේක.

එකො තමොනුදාසිනො — 'එකො' යනු: බුදුහු ප්‍රව්‍රජ්‍යා සංඛ්‍යාතාර්ථයෙන් අතුල්‍යහ, අද්විතීයාර්ථයෙන් අතුල්‍යහ, තෘෂ්ණාප්‍රහාණාර්ථයෙන් අසහායහ, එකාන්තවීතරාග හුයි අසහායහ, එකාන්තවීතද්වේෂ හුයි අසහායහ, එකාන්තවීතමොහ හුයි අසහායහ, එකාන්තයෙන් නික්ලෙශ හුයි අසහායහ, එකායනමාර්ගයට ගියාහු හුයි අසහායහ, අතුල්‍ය වූ අනුත්තර වූ සම්‍යක් සම්බොධිය අවබොධ කළාහු හුයි එකයහ.

කිසෙයින් බුදුහු ප්‍රව්‍රජ්‍යාසංඛ්‍යාත අර්ථයෙන් 'එක' වූහ යත්: බුදුහු තරුණ වූවාහු මැ අඳුන්වන් කෙහෙ ඇත්තාහු භද්‍රයෞවනයෙන් යුත් ප්‍රථම වයසින්සමන්වාගත වූවාහු නො කැමැති වැ (එහෙයින් මැ) කඳුළින් තෙමුණු මුහුණු ඇති හඬන වැලැපෙන මව්පියනට අනාදර කොට ඥාති-සමූහයා හැරපියා හැම ගෘහාවාස පරිරොධයන් සිඳපියා අඹුදරු පලිබොධ සිඳපියා ඥාතිපරිරොධ සිඳපියා සග යහළු පලිබොධ සිඳපියා කෙස්රවුළු බහා කහවත් හැඳපෙරෙවැ ගිහිගෙන් නික්මැ ශාසනයෙහි පැවිදි වැ අකිඤ්චන (කිසිවක් නැති) බවට පැමිණ එකලා වැ හැසිරෙති, වෙසෙති, ඉරියවු පවත්වති වැටෙති රැකෙති යැපෙති යාපනය වෙත්. මෙසේ බුදුහු ප්‍රව්‍රජ්‍යාසංඛ්‍යාතයෙන් 'එක' යහ.

කිසෙයින් බුදුහු අද්විතීයාර්ථයෙන් 'එක' වූහ යත්: උන්වහන්සේ මෙසේ පැවිදි වූවාහු එකලා වැ අල්පශබ්ද වූ, අල්පනිර්ඝොෂ වූ ජනවාත රහිත වූ මිනිසුන්ගේ රාහස්‍යයට ස්ථාන වූ විවේකයට අනුරූප වූ, වනයෙහි දුර සෙනසුන් වනපයඞ්ඤ සෙනසුන් ඇසුරු කෙරෙති. උන්වහන්සේ එකලා වැ හැසිරෙති, එකලා වැ යෙති, එකලා වැ සිටිති, එකලා වැ හෙවිති, එකලා වැ ගමට පිඩු සිඟා පිවිසෙති, එකලා වැ රහසැ හිඳිති, එකලා වැ සක්මන් කෙරෙති, එකලා වැ හැසිරෙති, වෙසෙති, ඉරියව් පවත්වති, වැටෙති රැකෙති යැපෙති යාපනය වෙත්. මෙසේ බුදුහු 'අද්විතීයාර්ථයෙන් එකයහ.

කිසෙයින් බුදුහු තෘෂ්ණා ප්‍රහාණාර්ථයෙන් 'එක' වූහ යත්: උන් වහන්සේ මෙසේ එකලා වූවාහු අද්විතීය වූවාහු අප්‍රමත්ත වූවාහු කෙලෙස් තවන වීර්‍ය්‍ය ඇති වැ නිවනට මෙහෙය වූ සිත් ඇති වැ වසන්නාහු නෙරඤ්-ජරා නදීතීරයෙහි බෝරුක් මුල මහාප්‍රධන්වීර්‍ය්‍ය කරනසේක් කෘෂ්ණකර්ම ඇති (නො මිදිය දෙන හෙයින්) නමුචි නම් වූ ප්‍රමත්තයනට බන්ධු වූ සෙන් සහිත මරු විධවංසන කොට විසත්තිකා නම් වූ තෘෂ්ණාජාලිනිය දුරු කළහ, බැහැර කළහ, විගතාන්ත කළහ, අනභාවයට පැමිණ වූ සේක.

1. "තණ්හා දුතියො පුරිසො දීඝමද්ධාන සංසරං
ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං සංසාරං නාතිවත්තති,

2. එතමාදීනවං ඤත්වා තණ්හං දුක්ඛස්ස සම්භවං
වීතතණ්හො අනාදානො සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ"ති.[a]

එවං භගවා තණ්හාය පහානට්ඨෙන එකො.

කථං භගවා 'එකන්තවීතරාගො'ති එකො: රාගස්ස පහීනත්තා එකන්තවීතරාගොති එකො, දොසස්ස පහීනත්තා එකන්තවීතදොසොති එකො, මොහස්ස පහීනත්තා එකන්තවීතමොහොති එකො, කිලෙසානං පහීනත්තා එකන්තනික්කිලෙසොති එකො.

කථං භගවා එකායනමග්ගං ගතොති එකො: එකායනමග්ගො වුච්චති චත්තාරො සතිපට්ඨානා -පෙ- අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො.

3. "එකායනං ජාතිඛයන්තදස්සී
මග්ගං පජානාති හිතානුකම්පී,
එතෙන මග්ගෙන තරිංසු පුබ්බෙ
තරිස්සන්ති යෙ ච තරන්ති ඔඝ"න්ති.[b]

එවං භගවා එකායනමග්ගං ගතොති එකො.

කථං භගවා එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො: 'බොධි වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණං' පඤ්ඤා පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං -පෙ- ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො වීමංසා විපස්සනා සම්මාදිට්ඨි. භගවා තෙන බොධිඤාණෙන 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති බුජ්ඣි, 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා'ති බුජ්ඣි, 'සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති බුජ්ඣි. -පෙ- 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මං'න්ති බුජ්ඣි.

අථවා යං බුජ්ඣිතබ්බං අනුබුජ්ඣිතබ්බං පටිබුජ්ඣිතබ්බං සම්බුජ්ඣිතබ්බං අධිගන්තබ්බං ඵස්සිතබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං සබ්බං තං තෙන බොධිඤාණෙන බුජ්ඣි අනුබුජ්ඣි පටිබුජ්ඣි සම්බුජ්ඣි අධිගච්ඡි ඵස්සි[1] සච්ඡාකාසි. එවං භගවා 'එකො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො'ති එකො.

1. ඵස්සයි-ම ජ සං
ඵුසෙසි-ස්‍යා

a ඉතිවුත්තක පලි
චතුක්කඞ්ගුත්තර භණ්ඩගාම වග්ග
සුත්ත නිපාත ද්වයතානුපස්සනා සුත්ත.
b සතිපට්ඨාන සං නාලන්ද වග්ග

1. 'තෘෂ්ණාව දෙවැනි කොට ඇති පුරුෂ තෙම දිඝු කලක් මුළුල්ලෙහි සැරිසරනුයේ ඉභාත්මභාව, අනාගතාත්මභාව නොහොත් ඉත්ථම්භාව අන්‍යථාභාව සංඛ්‍යාත වූ සංසාරය නො ඉක්මවයි.

2. මෙසේ (අතීතාදි ස්කන්ධයන්හි) ආදීනව දැන, තෘෂ්ණාව දුකට කාරණ යයි දැන, පහ වූ තෘෂ්ණා ඇති ආදාන (ග්‍රහණ) රහිත වූ ස්මෘතිමත් වූ ක්ෂීණාශ්‍රව මහණ හැසිරෙන්නේ යැ'යි.

මෙසෙයින් බුදුහු තෘෂ්ණාප්‍රහීණාර්ථයෙන් 'එක' යහ.

කිසෙයින් බුදුහු 'එකාන්තවීතරාග' නුයි එක වූහ යත්: රාගය ප්‍රහීණ වන බැවින් 'එකාන්තවීතරාග' නුයි 'එක' යහ. ද්වේෂය ප්‍රහීණ වන බැවින් 'එකාන්තවීතරාග නුයි. 'එක' යහ. මොහය ප්‍රහීණ වන බැවින් එකාන්තයෙන් වීතමොහ නුයි 'එක' යහ, ක්ලෙශයන් ප්‍රහීණ වන බැවින් එකාන්තයෙන් නික්ලේශ වූවාහු නුයි 'එක' යහ.

කිසෙයින් බුදුහු එකායනමාර්ගයට ගියාහු නුයි 'එක' වූහ යත්: සතර සතිපට්ඨානායෝ යැ . . . ආර්‍ය්‍යඅෂ්ටාඞ්ගික මාර්ගය 'එකායන මාර්ගය' යි කියනු ලැබේ.

3. ජාතික්ෂය සඞ්ඛ්‍යාත නිර්‍වාණය දක්නාසුලු වූ හිතයෙන් අනුකම්පා කරන සුලු වූ බුදුහු එකායනමාර්ගය දන්නා සේක. පෙර යම් කෙනෙක් චතුරොඝය තරණය කළාහු නම් තෙල මාර්ගයෙන් තරණය කළාහු යැ. තවද යම් කෙනෙක් මතු තරණය කරන්නාහු නම්, දැන් තරණය කෙරෙත් නම්, මෙ මඟින් තරණය කෙරෙත්.

මෙසෙයින් බුදුහු එකායනමාර්ගයට ගියාහු නුයි 'එක' යහ.

කිසෙයින් බුදුහු එකලා වැ අනුත්තරවූ සම්‍යක් සම්බොධිය අවබෝධ කළාහු නුයි 'එක' වූහ' යත්: සතර මාර්ගඥානය ප්‍රඥෙන්ද්‍රිය ප්‍රඥාබලය... ධර්මවිචය සම්බොධ්‍යඞ්ගය වීමංසාව විදර්ශනාව සම්‍යග්දෘෂ්ටිය 'බොධි' යයි කියනු ලැබේ. බුදුහු ඒ බොධිඥානයෙන් 'සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ යි දත්හ. 'සියලු සංස්කාරයෝ දුක්හ'යි දත්හ. 'සියලු ධර්මයෝ අනාත්ම හ'යි දත්හ. ...යම් කිසිවක් සමුදයධර්ම නම් එ හැම නැසෙන පියවි ඇතැ'යි දත්හ. නොහොත් යම් කිසිවක් දතයුතු නම්, නැවත නැවත දතයුතු නම්, මෙසෙයින් දතයුතු නම්, මැනැවින් දතයුතු නම්, අධිගම කළයුතු නම්, නුවණින් ස්පර්ශ කළයුතු නම්, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු නම් ඒ සියල්ල ඒ බොධි ඥානයෙන් දත්හ, අනුබොධ කළහ, ප්‍රතිබෝධ කළහ. මෙසෙයින් දත්හ, මැනැවින් දත්හ, ස්පර්ශ කළහ, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළහ, මෙසෙයින් බුදුහු එකලා වැ අනුත්තර වූ සම්‍යක්සම්බොධිය අභිසම්බුද්ධ කළාහු නුයි 'එක' නම් වූහ.

තමොනුදෙති: භගවා රාගතමං දෙසතමං මොහතමං දිට්ඨිතමං කිලෙසතමං දුච්චරිතතමං අන්ධකරණං අචක්ඛුකරණං අඤ්ඤාණකරණං පඤ්ඤානිරොධිකං විඝාතපක්ඛිකං අනිබ්බානසංවත්තනිකං පනුදි නුදි පජහි විනොදෙසි බ්‍යන්තීකාසි[1] අනභාවං ගමෙසි. **ආසීනොති:** නිසින්නො භගවා පාසාණකෙ චෙතියෙති 'ආසීනො.'

4. නගස්ස පස්සෙ ආසීනං මුනිං දුක්ඛස්ස පාරගුං
සාවකා පයිරුපාසන්ති තෙවිජ්ජා මච්චුහායිනො"ති[a]

එවම්පි භගවා ආසීනො. අථවා භගවා අප්පොස්සුක්කපටිප්පස්සද්ධත්තා ආසීනො, සො වුත්ථවාසො චිණ්ණචරණො –පෙ– ජාතිමරණසංසාරො, නත්ථි තස්ස පුනබ්භවො'ති එවම්පි භගවා ආසීනොති 'එකො තමොනුදාසීනො.'

ජුතිමා සො පභඞ්කරොති – 'ජුතිමා'ති ජුතිමා මතිමා පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. **පභඞ්කරොති:** පභඞ්කරො ආලොකකරො ඔභාසකරො දීපඞ්කරො පදීපඞ්කරො[2] උජ්ජොතකරො[3] පජ්ජොතකරො[4]ති 'ජුතිමා සො පභඞ්කරො'.

ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණොති: ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො ඤාණපඤ්ඤාණො[5] පඤ්ඤාධජො පඤ්ඤාකෙතු පඤ්ඤාධිපතෙය්‍යො විචයබහුලො පවිචයබහුලො පෙක්ඛායනබහුලො[6] සමෙක්ඛායනබහුලො[7] විභූතවිහාරී තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො.

5. "ධජො රථස්ස පඤ්ඤාණං ධූමො පඤ්ඤාණමග්ගිනො
රාජා රට්ඨස්ස පඤ්ඤාණං භත්තා පඤ්ඤාණමිත්ථියා"ති.[b]

එවමෙව ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො ඤාණපඤ්ඤාණො පඤ්ඤාධජො පඤ්ඤාකෙතු පඤ්ඤාධිපතෙය්‍යො විචයබහුලො පවිචයබහුලො පෙක්ඛායනබහුලො සමෙක්ඛායනබහුලො[7] විභූතවිහාරී තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යොති 'ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො'.

---

1. බ්‍යන්තිමකාසි–ස්‍යා
2. පදීපකරො–ම ජ සං
3. උජ්ජොතංකරො–පත
4. පජ්ජොතංකරො–පත
5. ඤාණපඤ්ඤාතො–සු.
6. ඔක්ඛායන බහුලො–ම ජ සං, සෲ,
7. සමොක්ඛායන ධම්මො– ම ජ සං –සෲ,

a. වඞ්ගීසසංයුත්ත – මොග්ගල්ලානසුත්ත
b. දෙවතාසංයුත්ත – රථසුත්ත.

තමොනුදො යනු: බුදුහු ප්‍රඥාලෝකය අඳුරු කරන, නුවණැස නූපදවන නොදැනීම ඇතිකරන පැනැස නසන පීඩා කොටසෙහි වූ නිවන පිණිස නො පවත්නා වූ රාගාන්ධකාරය ද්වේෂාන්ධකාරය මොහාන්ධකාරය දෘෂ්ට්‍යන්ධකාරය ක්ලෙශාන්ධකාරය දුශ්චරිතාන්ධකාරය දුරු කළහ වෙසෙසින් දුරු කළහ හැරපීහ බැහැර කළහ විගතාන්ත කළහ අනූ අභාවයට පැමිණවූහු. **ආසිනො** යනු: බුදුහු පහණසැහි වැඩ හුන්හ නුයි 'ආසීනො' යනු වේ.

4. "ත්‍රිවිද්‍යා ඇති මරහු බැහැර කළ ශ්‍රාවකයෝ පර්වතපාර්ශවයෙහි වැඩහුන්, සංසාර දුඃඛයාගේ පාරයට ගිය මුනිහු පර්යුපාසනය කෙරෙති"යි.

මෙසේත් බුදුහු "ආසීන" වෙති. නොහොත් බුදුහු අල්පොත්සුක බව සංහිඳුවන ලද උන බැවින් ආසීනයහ උන් වහන්සේ වැස නිම වූ දශවිධ ආර්‍යවාස ඇතියහ පුරුදු කළ චරණධර්ම ඇතියහ...ජාතිමරණ සංසාර සඞ්ඛ්‍යාත පුනර්භවය උන් වහන්සේට නැතැ'යි මෙසේත් බුදුහු 'ආසීනයහ'යි 'එකො තමොනුදුසීනො' යනු වේ.

ජුතිමා සො පභඞ්කරො 'ජුතිමා' යනු ද්‍යුතිමත්හ ස්මෘතිමත්හ පණ්ඩිත යහ ප්‍රඥා ඇතියහ බුද්ධිමත්හ නුවණ ඇතියහ විභාවනප්‍රඥා ඇතියහ තුලන ප්‍රඥා ඇතියහ. **පභඞ්කරො** යනු: තේජස් කරනුවහ ආලෝක කරනුවහ අවභාස කරනුවහ පහන් කරනුවහ ප්‍රදීපයක් සෙයින් ආලෝක කරනුවහ උද්‍යොත කරයහ ප්‍රද්‍යොත කරනුයහ'යි 'ජුතිමා සො පභඞ්කරො' යනු වේ.

ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො යනු: ගොයුම් ගොත්හු පුළුල් නුවණ ඇතියහ ඥානයෙන් ප්‍රකටයහ ප්‍රඥාධ්වජ ඇතියහ ඥානකෙතු ඇතියහ ප්‍රඥාධිපතිහ විමසීම් බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රවිචය බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රෙක්ෂණ බහුල කොට ඇතියහ ඊෂණ බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රකට කොට දත් විහරණ ඇතියහ එහි (ඥානයෙහි) හැසිරෙනුවහ එය බහුල කොට ඇතියහ එය ගරු කොට ඇතියහ එයට නැඹුරු වූවාහු යැ තත්ප්‍රවණයහ එයට බර වූවාහු යැ එහි අධිමුක්තයහ එය අධිපති කොට ඇතියහ.

5. "ධ්වජය රථයට සලකුණ වෙයි, ධූමය ගින්නට සලකුණ වෙයි, රජ රටට සලකුණ වෙයි, ස්වාමි තෙම ස්ත්‍රියට සලකුණ වේ"යි.

මෙසෙයින් ගොයුම්ගොත්හු පෘථුලප්‍රඥා ඇතියහ ඥානයෙන් ප්‍රකට වූවාහු යැ ඥානධ්වජ ඇතියහ ඥානකේතු ඇතියහ ප්‍රඥාව අධිපති කොට ඇතියහ විමසීම් බහුල කොට ඇතියහ වෙසෙසින් විමසීම් බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රෙක්ෂණ බහුල කොට ඇතියහ ඊෂණ බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රකට විහරණ ඇතියහ ඒ ඥානයෙහි හැසිරෙනුවහ එය බහුල කොට ඇතියහ තද්ගරුක තන්නිම්න තත්ප්‍රවණ තත්ප්‍රාග්භාර තදධිමුක්ත තදධිපති වූවාහු නුයි 'ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො' යනු වේ.

ගොතමො භූරිමෙධසොති– 'භූරි' වුච්චති පඨවී[1] භගවා තාය පඨවිසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය විත්ථතාය සමන්නාගතො. 'මෙධා' වුච්චති පඤ්ඤා. "යා පඤ්ඤා පජානනා –පෙ– අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි" භගවා ඉමාය මෙධාය උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො[2] සමන්නාගතො. තස්මා බුද්ධො සුමෙධසොති[3] 'ගොතමො භූරිමෙධසො'.

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො:

"එකො තමොනුදාසීනො
ජුතිමා සො පභඞ්කරො,
ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො
ගොතමො භූරිමෙධසො"ති.

14

යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි සන්දිට්ඨිකමකාලිකං,
තණ්හක්ඛයමනීතිකං යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි.

යො මෙ ධම්මමදෙසෙසීති– 'යො'ති "යො සො භගවා සයම්භූ අනාචරියකො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො බලෙසු ච වසීභාවං." **ධම්මමදෙසෙසීති** 'ධම්ම'න්ති ආදිකල්‍යාණං –පෙ– සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ –පෙ– අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං නිබ්බානං ච නිබ්බානගාමිනිං ච පටිපදං ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසීති 'යො මෙ ධම්ම මදෙසෙසි.'

සන්දිට්ඨිකමකාලිකන්ති: සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එහිපස්සිකං ඔපනයිකං[4] පච්චත්තං වෙදිතබ්බං විඤ්ඤූහීති. එවම්පි[5] සන්දිට්ඨිකං. අථවා යො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, තස්ස මග්ගස්ස අනන්තරා සමනන්තරා[6] අධිගච්ඡතෙව[7] ඵලං විමුත්ති පටිලභතීති එවම්පි සන්දිට්ඨිකමකාලිකං, යථා මනුස්සා කාලිකං ධනං දත්වා අනන්තරා න ලභන්ති[8] කාලං ආගමෙන්ති, නෙවායං ධම්මො. යො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, තස්ස මග්ගස්ස අනන්තරා සමනන්තරා[6] අධිගච්ඡතෙව ඵලං විමුත්ති පටිලභති න පරත්ථ න පරලොකෙ[9] එවං අකාලිකන්ති 'සන්දිට්ඨිකමකාලිකං'.

1. පඨවි – ම ජ සං.
2. සමුපපන්නො – ම ජ සං,
3. බුද්ධො සුමෙධොති – පච–චි–ක, භූරිමෙධසොති–ස්‍යා
4. ඔපනෙය්‍යිකං – ම ජ සං.
5. එවං – ම ජ සං, ස්‍යා.
6. අනන්තරා සමනන්තරා – පන
7. අධිගච්ඡෙව. ච–චි–ක.
8. අනන්තරා න ලබ්භති. ච–චි–ක.
9. න පරත්ථෙ න පරලොකෙ – ච–චි–ක

ගොතමො භූරිමෙධසො – 'භූරි' යි පෘථිවිය කියනු ලැබෙයි. බුදුහු ඒ පෘථිවිය හා සම වූ විපුලවූ විස්තෘතවූ ප්‍රඥායෙන් සමන්වාගතයහ. 'මෙධා' යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි. "යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් ... අමොහයෙක් දහම් විමසීමෙක් සම්‍යග්දෘෂ්ටියක් වේද එය යි. බුදුහු මේ මෙධායෙන් යුක්තයහ සමුපෙතයහ එළඹ සිටියහ සංයුක්තයහ අවියුක්තයහ පරිපූර්ණයහ සමන්වාගතයහ, එයින් බුදුහු මහා නුවණ ඇතියාහු නුයි 'ගොතමො භූරිමෙධසො' යනු වේ.

එයින් කිහ පිඩගිය තෙරණුවෝ:

"එකො තමොනුදො ... ගොතමො භූරිමෙධසො "යි.

14.

යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් මට තමා විසින් දැක්ක යුතු එල ඇති, නො ද කාලාන්තරයෙහි වින්ද යුතු එල ඇති, තෘෂ්ණාක්ෂය වූ, උවදුරු නැති, දහම් දෙසූසේක් ද ඒ භාග්‍යවතුන් වහනසේ යි.

යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි— 'යො' යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් (පරොපදෙශ රහිත වැ) තමන් වහන්සේ මැ (සත්‍යයන්) අවබොධ කළසේක් ද ආචාර්යයන් නැත්තාහු ද පෙර නො ඇසූවිරූ දහම්හි සත්‍යයන් තුමූ මැ අවබොධ කළාහු ද එහි දු සර්වඥභාවයට පැමිණියාහු ද බලධර්මයන්හි දු වශීභාවයට පැමිණියාහු ද උන්වහන්සේ. ධම්මමදෙසෙසි– 'ධම්මං' යනු: ආදිකල්‍යාණ වූ ...අර්ථ සහිත වූ ව්‍යඤ්ජන සහිත වූ සියල්ල සම්පූර්ණ වූ පරිශුද්ධ වූ මාර්ගබ්‍රහ්මචර්‍ය්‍යාව සතර සතිපට්ඨානය... ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගික මාර්ගය නිවන හා නිවනට යන සුලු පිළිවෙත හා වදළහ දෙසූහ පැනැවූහ තැබූහ විවරණ කළහ විභාග කළහ පාළ කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි 'යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි' යනු වේ.

සන්දිට්ඨිකමකාලිකං යනු: තමා විසින් දැක්කයුතු එල ඇති කල් නො යවා වින්ද යුතු එල ඇති 'එව බලව'යි කීමට නිසි උපනයනයට (එළඹීමට) නිසි නුවණැතියන් විසින් තමන් තමන් කෙරෙහි ලා දතයුතු නුයි මෙසේත් 'සන්දිට්ඨික' නම් වෙයි. නොහොත් යමෙක් මෙ අත් බැව්හි මැ ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනතුරු වැ සමනන්තර වැ එලය ඒකාන්තයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙයි විඳියි ප්‍රතිලාභ කෙරේ නුයි මෙසේත් 'සන්දිට්ඨික මකාලිකං' යනු වේ. යමසේ මිනිස්සු කාලික වූ ධනය දී අනතුරු වැ නො ලබත් ද කල් බලත් ද මේ දහම එසෙයින් නො මැ වෙයි. යමෙක් මෙ අත්බැව්හි ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනතුරු වැ සමනන්තර වැ එලය ඒකාන්තයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙයි විඳියි ලබයි. පරාත්මභාවයෙහි පරලෝකයෙහි නො වෙයි මෙසේ අකාලික වේ නුයි 'සන්දිට්ඨිකමකාලිකං' යනු වේ.

තණ්හක්ඛයමනීතිකන්ති: ‘තණ්හා’ති ‘රූපතණ්හා -පෙ- ධම්ම තණ්හා’ තණ්හක්ඛයන්ති: තණ්හක්ඛයං රාගක්ඛයං දොසක්ඛයං මොහක්ඛයං ගතික්ඛයං උපපත්තික්ඛයං පටිසන්ධික්ඛයං භවක්ඛයං සංසාරක්ඛයං වට්ටක්ඛයං. අනීතිකන්ති ‘ඊති’ වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච, ඊතිප්පහානං ඊතිවූපසමං ඊතිපටිනිස්සග්ගං ඊතිපටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති ‘තණ්හක්ඛයමනීතිකං’.

යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචීති: ‘යස්සා’ති නිබ්බානස්ස නත්ථි උපමාති, උපමා නත්ථි උපනිධා නත්ථි, සදිසං නත්ථි[1] පටිභාගො නත්ථි න සන්ති න සංවිජ්ජන්ති නුපලබ්භන්ති, **ක්වචීති:** ක්වචි කිම්හිචි කත්ථචි අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා අජ්ඣත්තබහිද්ධා වා’ති ‘යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි.’

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො:

“යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි සන්දිට්ඨිකමකාලිකං,
තණ්හක්ඛයමනීතිකං යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචීති.

15.

කින්නු තම්හා විප්පවසසි[2] මුහුත්තමපි පිඞ්ගිය,
ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා ගොතමා භූරිමෙධසා.

කින්නු තම්හා විප්පවසසීති: කින්නු බුද්ධම්හා විප්පවසසි අපෙසි අපගච්ඡසි[3] විනා හොසීති ‘කින්නු තම්හා විප්පවසසි.’

මුහුත්තමපි පිඞ්ගියාති: මුහුත්තමපි ඛණමපි ලයමපි වයමපි අද්ධමපීති ‘මුහුත්තමපි’ පිඞ්ගියාති බාවරී තං ජාමාතරං නාමෙන ආලපති.

ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණාති: ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා ඤාණපඤ්ඤාණා පඤ්ඤාධජා පඤ්ඤාකෙතුම්හා පඤ්ඤාධිපතෙය්‍යම්හා විචයබහුලා පවිචයබහුලා ඔක්ඛායනබහුලා සමොක්ඛායනබහුලා[4] විභූතවිහාරිම්හා තච්චරිතා තබ්බහුලා තග්ගරුකා තන්නින්නා තප්පොණා තප්පබ්භාරා තදධිමුත්තා තදධිපතෙය්‍යම්හාති ‘ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා.’

ගොතමා භූරි මෙධසාති ‘භූරි’ වුච්චති පථවී, භගවා තාය පථවීසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය විත්ථතාය සමන්නාගතො. ‘මෙධා’ වුච්චති පඤ්ඤා “යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි’’ භගවා ඉමාය මෙධාය පඤ්ඤාය උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො. තස්මා බුද්ධො සුමෙධසොති. ‘ගොතමා භූරිමෙධසා’.

තෙනා සො බ්‍රාහ්මණො:

15. “කින්නුතම්හා විප්පවසසි මුහුත්තමපි පිඞ්ගිය
ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා ගොතමා භූරිමෙධසා’’ති

1. සදිසා නත්ථි- ව-වි-ක
2. විප්පවයි - ම ජ සං
3. අපගච්ඡ - ම ජ සං
4. සමොක්ඛායනධම්මා - ම ජ සං

තණ්හක්ඛයමනීතිකං– 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ... ධර්මතෘෂ්ණා යි. **තණ්හක්ඛයං** යනු: තෘෂ්ණාක්ෂය යැ රාගක්ෂය යැ ද්වේෂක්ෂය යැ මොහක්ෂය යැ ගතික්ෂය යැ උපපත්තික්ෂය යැ ප්‍රතිසන්ධික්ෂය යැ භවක්ෂය යැ සංසාරක්ෂය යැ වෘත්තක්ෂය යැ. **අනීතිකං** යනු: ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද 'ඊති' යි කියනු ලැබෙති. ඊතිප්‍රහාණ යැ ඊතිව්‍යුපශම යැ ඊති දුරලීම යැ ඊති සන්හිඳුවීම යැ අමාමහනිවන නුයි 'තණ්හක්ඛයමනීතිකං' යනු වේ.

යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි– 'යස්ස' යනු: නිර්වාණයට යැ. 'නත්ථි උපමා' යනු: උපමා නැත් ද, ක්වචි යනු: අධ්‍යාත්ම වේවයි බාහ්‍ය වේවයි කිසි තැනෙකැ කිසිවකැ නුයි 'යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඞ්ගිය තෙරණුවෝ:

'යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි –පෙ– යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි' යි.

15. පිඞ්ගිය, කිම තෙපි ඒ ඥානධ්වජ ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් විපුලප්‍රඥා ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් මොහොතක් පවා වෙන් වැ වසවු ද?

කින්නු තම්හා විප්පවසසි යනු: කිම් බුදුන් කෙරෙන් වෙන් වැ වසවු ද? පහවවු ද? බැහැර වවු ද? වෙන් වවු ද? යි 'කින්නු තම්හා විප්පවසසි' යනු වේ.

මුහුත්තමපි පිඞ්ගිය යනු: මොහොතෙක්හි දූ, ඇසිල්ලෙක්හි දූ ලයෙක් හි දූ වියෙක්හි දූ ජීවිත කාලයෙක්හි දූ නුයි 'මුහුත්තමපි' යනු වේ. **පිඞ්ගිය** යනු: බාවරි බමුණු ඒ බෑනණුවන් නමින් අමතයි.

ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා යනු: පෘථුලඥාන ඇති, ඥානයෙන් ප්‍රකට වූ, ප්‍රඥාධ්වජ ඇති, ප්‍රඥාකේතු ඇති, ප්‍රඥාධිපති වූ විචය බහුල වූ ප්‍රවිචය බහුල වූ ප්‍රෙක්ෂණබහුල වූ සමීක්ෂණ බහුල වූ දකට විහරණ ඇති ඒ ප්‍රඥාවට බැස සරන එය බහුල කොට ඇති එය ගරු කොට ඇති එයට නැමුණු එයට මැනැවින් නැමුණු එයට බර වූ එහි අධිමුක්ත වූ එය අධිපති කොට ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් නුයි 'ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා' යනු වේ.

ගොතමා භූරිමෙධසා– 'භූරි'යි පෘථිවිය කියනු ලැබෙයි. බුදුහු ඒ පෘථිවි සම වූ විපුල වූ විස්තෘත වූ ප්‍රඥායෙන් සමන්වාගතයහ. 'මෙධා'යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි යම් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් ...අමොහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සම්‍යක්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද එය යි. බුදුහු මේ මෙධායෙන් ප්‍රඥායෙන් උපෙතයහ සමුපෙතයහ උපාගතයහ සමුපාගතයහ නො වෙන් වූහ පරිපූර්ණයහ සමන්වාගතයහ එයින් බුදුහු 'සුමෙධස' නුයි 'ගොතමා භූරිමෙධසා' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

''කින්නු තම්හා විප්පවසසි –පෙ– ගොතම භූරිමෙධසා''යි.

16. යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි සන්දිට්ඨිකමකාලිකං,
තණ්හක්ඛයමනීතිකං යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි.

යො මෙ ධම්මමදෙසෙසීති: 'යො සො භගවා -පෙ- තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො, බලෙසු ච වසීභාවං. ධම්මමදෙසෙසීති: 'ධම්ම'න්ති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං-පෙ-නිබ්බානං ච නිබ්බානගාමිනිං ච පටිපදං ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසීති 'යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි'.

සන්දිට්ඨිකමකාලිකන්ති: සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එහිපස්සිකං ඔපනයිකං පච්චත්තං වෙදිතබ්බං විඤ්ඤූහීති එවම්පි සන්දිට්ඨිකං. අථවා යො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, තස්ස මග්ගස්ස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගච්ඡතෙව ඵලං වින්දති පටිලභතීති එවම්පි සන්දිට්ඨිකං. අකාලිකන්ති: යථා මනුස්සා කාලිකං ධනං දත්වා අනන්තරා න ලභන්ති කාලං ආගමෙන්ති, නෙවායං ධම්මො. යො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, තස්ස මග්ගස්ස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගච්ඡතෙව ඵලං, වින්දති පටිලභති න පරත්ථ න පරලොකෙ, එවං අකාලිකන්ති 'සන්දිට්ඨිකමකාලිකං'.

තණ්හක්ඛයමනීතිකන්ති. 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා සද්දතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා. තණ්හක්ඛයන්ති: තණ්හක්ඛයං රාගක්ඛයං දොසක්ඛයං මොහක්ඛයං ගතික්ඛයං උපපත්තික්ඛයං පටිසන්ධික්ඛයං භවක්ඛයං සංසාරක්ඛයං වට්ටක්ඛයං. අනීතිකන්ති: 'ඊති' වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච. ඊතිප්පහානං ඊතිවූපසමං ඊතිපටිනිස්සග්ගං ඊතිපටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති 'තණ්හක්ඛයමනීතිකං'

යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචීති - යස්සාති නිබ්බානස්ස, නත්ථි උපමාති උපමා නත්ථි, උපනිධා නත්ථි[1] සදිසං නත්ථි[2]පටිභාගො නත්ථි' න සන්ති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති ක්වචීති: ක්වචි කිම්හිචි කත්ථචි අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා අජ්ඣත්තබහිද්ධා වාති යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි.'

තෙනාහ සො බාවාරි බ්‍රාහ්මණො:

"යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි සන්දිට්ඨිකමකාලිකං,
තණ්හක්ඛයමනීතිකං යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචීති.

1. උපනිධි නත්ථි - පත   2. පාටිභොගො - පත

16.

පිඞ්ගිය, යම් කෙනෙක් තොපට තමා විසින් දක්කයුතු ඵල ඇති මතා ද කාලාන්තරයෙහි ලැබියයුතු ඵල ඇති තෘෂ්ණා ක්ෂය වූ කෙලෙස් උවදුරු නැති දහම් දෙසුහු ද, යම් සෙනකුන්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැද්ද,

යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් ... එහිදු සර්වඥ භාවයට පැමිණියාහු බලධර්මයන්හිදු වශීභාවයට පැමිණියාහු වෙත් ද උන්වහන්සේ. ධම්මමදෙසෙසි– ධම්මං යනු: ආදියෙහි කල්‍යාණ වූ වූ මධ්‍යයෙහි කල්‍යාණ වූ ... නිර්වාන ද නිර්වාණගාමී ප්‍රතිපදාව ද වදළහ දෙසූහ පැනවූහ තැබූහ විවෘත කළහ විභාග කළහ ප්‍රකට කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි 'යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි' යනු වේ.

සන්දිට්ඨිකමකාලිකං යනු: තමා විසින් දක්කයුතු ඵල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු ඵල ඇති 'එව බලව' යි දක්වීමට නිසි තමා සිත්හි එළවීමට නිසි නුවණැතියන් වි න් තමන් තමන් කෙරෙහි ලා දතයුතු නුයි මෙසේත් 'සන්දිට්ඨික' නම් වෙයි. නොහොත් යමෙක් මෙ අත් බැව්හි මැ ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගික මාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනන්තර වැ සමනන්තර වැ එකත්නෙන් ඵලය අධිගම කෙරෙයි විඳියි ලබා නුයි මෙසේත් 'සන්දිට්ඨිකං' යනු වේ. අකාලිකං යනු: යම් සේ මිනිස්සු කාලික වූ ධනය දී අනතුරු වැ නො ලබති කල් බලති. මේ දහම එසේ නො මැ වෙයි. යමෙක් මෙ අත්බැව්හි මැ ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනන්තර වැ සමනන්තර වැ එකත්නෙන් ඵලය අධිගම කෙරෙයි විඳියි ලබයි. පර අත්බැව්හි නො වෙයි පුර ලෙව්හි නො වෙයි. මෙසෙයින් අකාලික නුයි 'සන්දිට්ඨික මකාලිකං' යනු වේ.

තණ්හක්ඛයමනීතිකං– 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ශබ්දතෘෂ්ණා යැ ... ධර්මතෘෂ්ණා යි. තණ්හක්ඛයං යනු: තෘෂ්ණාක්ෂය යැ රාගක්ෂය යැ ද්වේෂක්ෂය යැ මොහක්ෂය යැ ගතික්ෂය යැ උපප්‍රාප්ති ක්ෂය යැ ප්‍රතිසන්ධික්ෂය යැ භවක්ෂය යැ සංසාරක්ෂය යැ වෘත්තක්ෂය යි. අනීතිකං යනු: ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද 'ඊති' යයි කියනු ලැබෙති. ඊතිප්‍රහාණය ඊතිව්‍යුපශමය ඊති දුරැලීම ඊති සන්හිඳුවීම අමාමහනිවන නුයි 'තණ්හක්ඛය මනීතිකං' යනු වේ.

යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි– 'යස්ස' යනු: නිවනට. නත්ථි උපමා යනු: උපමා නැත, උපනිධි නැත, සදෘශයෙක් නැත, ප්‍රතිභාගයෙක් නැත, විද්‍යමාන නො වෙයි, නො ලැබේ. ක්වචි යනු: අධ්‍යාත්ම වෙවයි බාහ්‍ය වෙවයි අධ්‍යාත්මබාහ්‍ය වෙවයි කිසිවෙකැ කිසිවක්හි කිසි තැනෙක්හි නුයි 'යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බාවරී බමුණු:

"යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි –පෙ– යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි"යි.

17.

නාහං තම්හා විප්පවසාමි මුහුත්තමපි බ්‍රාහ්මණ,
ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා ගොතමා භූරිමෙධසා.

නාහං තම්හා විප්පවසාමීති: නාහං බුද්ධම්හා විප්පවසාමි, අපෙමි අපගච්ඡාමි විනා හොමීති 'නාහං තම්හා විප්පවසාමි'.

මුහුත්තමපි බ්‍රාහ්මණාති: මුහුත්තම්පි ඛණම්පි ලයම්පි වයම්පි අද්ධම්පීති 'මුහුත්තමපි'. බ්‍රාහ්මණාති ගාරවෙන මාතුලං ආලපති.

ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණාති: ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා ඤාණපඤ්ඤාණා පඤ්ඤාධජා පඤ්ඤාකෙතූ පඤ්ඤාධිපතෙය්‍යම්හා විචයබහුලා පවිචයබහුලා පෙක්ඛායනබහුලා සමෙක්ඛායනබහුලා විභූතවිහාරිම්හා තච්චරිතා තබ්බහුලා තග්ගරුකා තන්නින්නා තප්පොණා තප්පබ්භාරා තදධිමුත්තා තදධිපතෙය්‍යම්හාති ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා.

ගොතමා භූරිමෙධසාති: භූරි වුච්චති පඨවී. භගවා තාය පඨවිසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය විත්ථතාය සමන්නාගතො. 'මෙධා' වුච්චති පඤ්ඤා, යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි. භගවා ඉමාය මෙධාය පඤ්ඤාය උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතො, තස්මා බුද්ධො සුමෙධසොති 'ගොතමා භූරිමෙධසා'

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො:

"නාහං තම්හා විප්පවසාමි මුහුත්තමපි බ්‍රාහ්මණ,
ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා ගොතමා භූරිමෙධසා"ති.

18.

යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි සන්දිට්ඨිකමකාලිකං,
තණ්හක්ඛයමනීතිකං යස්ස නත්ථි උපමා කවචි.

යො මෙ ධම්මමදෙසෙසීති: යො සො භගවා සයම්භූ අනාචරියකො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො බලෙසු ච වසීභාවං. ධම්මමදෙසෙසීති: 'ධම්මන්ති ආදිකල්‍යාණං -පෙ- පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං, චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ චත්තාරො සම්මප්පධානෙ චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං නිබ්බානං ච නිබ්බානගාමිනිං ච පටිපදං ආචික්ඛි දෙසෙසි පඤ්ඤපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානීඅකාසි පකාසෙසීති යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි'.

17.

බ්‍රාහ්මණයෙනි, මම ඒ ඥානධ්වජ ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් විපුලප්‍රඥා ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් මොහොතකුදු වෙන් වැ නො වෙසෙමි.

නාහං තමහා විප්පවසාමි යනු: මම බුදුන් කෙරෙන් වෙන් වැ නො වෙසෙමි, නො පහවෙමි, නො බැහැර වෙමි වෙන් නො වෙමි නුයි 'නාහං තම්හා විප්පවසාමි' යනු වේ.

මුහුත්තම්පි බ්‍රාහමණ යනු: මොහොතෙක්හිදු ඇසිල්ලෙක්හිදු ලයෙක් හිදු වියෙක්හි දු ආයුකාලයෙක්හිදු නුයි 'මුහුත්තම්පි' යනු වේ. බ්‍රාහමණ යනු: ගෞරවයෙන් මයිලණුවන් අමතයි.

ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා යනු: පෘථුලඥාන ඇති, ඥානයෙන් ප්‍රකට වූ ප්‍රඥාධ්වජ ඇති ප්‍රඥකෙතු ඇති ප්‍රඥාධිපති වූ විචයබහුල වූ ප්‍රවිචය බහුල වූ ප්‍රෙක්ෂණ බහුල වූ සමීක්ෂණබහුල වූ ප්‍රකටවිහරණ ඇති තච්චරිත තද්බහුල තද්ගරුක තන්නිම්න තත්ප්‍රවණ තත්ප්‍රාග්භාර තදධිමුක්ත තදධිපති වූ ගෞතමයන් කෙරෙන් නුයි 'ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා' යනු වේ.

ගොතමා භූරිමෙධසා– 'භූරි' යි පෘථිවිය කියනු ලැබෙයි. බුදුහු ඒ පෘථිවිසම විපුල වූ පතළ වූ ප්‍රඥායෙන් සමන්වාගතයහ. 'මෙධා' යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි. යම් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රජානනාකාරයෙක්... අමොහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සම්‍යක්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද එයයි. බුදුහු මේ මෙධායෙන් ප්‍රඥායෙන් උපේතයහ සමුපේතයහ එළඹ සිටියහ මැනැවින් එළඹ සිටියහ යුක්තයහ පරිපූර්ණයහ සමන්වාගතයහ. එයින් බුදුහු 'සුමෙධස' නුයි 'ගොතමා භූරිමෙධසා' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඞ්ගිය තෙරණුවෝ:

"නාහං තමහා විප්පවසාමි –පෙ– ගොතමා භූරිමෙධසා"යි.

18.

යම් කෙනෙක් මට තමා විසින් දක්කයුතු ඵල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු ඵල ඇති තෘෂ්ණාක්ෂය වූ කෙලෙස් උවදුරු නැති දහම් දෙසූ සේක් ද, යම් කෙනකුන්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැද්ද උන් වහන්සේ යි.

යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් තුමූ මැ සර්වඥ වූවාහු ආචාර්‍යයකු රහිත වැ පෙර නො ඇසූ විරූ දහම් විෂයෙහි තුමූ මැ සිව්සස් අවබොධ කළාහු ද ඒ සත්‍යයන්හි දු සර්වඥ බවට පැමිණියාහු ද බලයන්හි දු වශී බවට පැමිණියාහු ද උන්වහන්සේ ධම්මමදෙසෙසි– 'ධම්මං' යනු: ආදි කල්‍යාණ වූ... පර්‍යවසාන කල්‍යාණ වූ අර්ත්ථ සහිත වූ ව්‍යඤ්ජන සහිත වූ සියල්ල පිරිපුන් පිරිසිදු සසුන් බඹසර, සතර සතිපට්ඨානය සතර සම්‍යක්ප්‍රධානය, සතර සෘද්ධිපාදය, පඤ්චෙන්ද්‍රියය, පඤ්ච බලය, සප්තබොධ්‍යඞ්ගය, ආර්‍ය අෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය නිවන හා නිර්වාණ ගාමිනී ප්‍රතිපදව හා වදළහ දෙසූහ පැනවූහ තැබූහ විවරණ කළහ විභාග කළහ පාළ කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි 'යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි' යනු වේ.

සන්දිට්ඨික මකාලිකන්ති: සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එහිපස්සිකං ඔපනයිකං පච්චත්තං වෙදිතබ්බං විඤ්ඤූහීති. එවම්පි සන්දිට්ඨිකං, අථවා යො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, තස්ස මග්ගස්ස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගච්ඡතෙව ඵලං වින්දති පටිලභතීති එවම්පි සන්දිට්ඨිකං. **අකාලිකන්ති:** යථා මනුස්සා කාලිකං ධනං දත්වා අනන්තරා න ලභන්ති, කාලං ආගමෙන්ති, නෙවායං ධම්මො යො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරියං අට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං භාවෙති, තස්ස මග්ගස්ස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගච්ඡතෙව ඵලං වින්දති පටිලභති න පරත්ථ න පරලොකෙති 'එවං අකාලිකන්ති 'සන්දිට්ඨික මකාලිකං'.

තණ්හක්ඛයමනීතිකන්ති: 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා –පෙ– ධම්මතණ්හා. **තණ්හක්ඛයන්ති:** තණ්හක්ඛයං රාගක්ඛයං දොසක්ඛයං මොහක්ඛයං ගතික්ඛයං උපපත්තික්ඛයං පටිසන්ධික්ඛයං භවක්ඛයං සංසාරක්ඛයං වට්ටක්ඛයං. **අනීතිකන්ති:** 'ඊති'වුච්චන්ති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච, ඊතිප්පහානං ඊතිවූපසමං ඊතිපටිනිස්සග්ගං ඊතිපටිප්පස්සද්ධිං අමතං නිබ්බානන්ති 'තණ්හක්ඛයමනීතිකං.'

යස්ස නත්ථි උපමා කචීති– 'යස්සා'ති නිබ්බානස්ස, නත්ථි උපමාති: උපමා නත්ථි, උපනිධා නත්ථි,[1] සදිසං නත්ථි පටිභාගො නත්ථි, න සන්ති න සංවිජ්ජති. නුපලබ්භති, **කචීති:** කචි කිම්හිචි කත්ථචි අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා අජ්ඣත්තබහිද්ධා වා'ති 'යස්ස නත්ථි උපමා කචි'.

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො:

> "යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි සන්දිට්ඨික මකාලිකං,
> තණ්හක්ඛයමනීතිකං යස්ස නත්ථි උපමා කචී"ති.

19.

> පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනා වා[2].
> රත්තිං දිවං බ්‍රාහ්මණ, අප්පමත්තො,
> නමස්සමානො විවසෙමි රත්තිං[3].
> තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං.

පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනා වාති: යථා චක්ඛුමා පුරිසො ආලොකෙ රූපගතානි පස්සෙය්‍ය, දක්ඛෙය්‍ය ඔලොකෙය්‍ය නිජ්ඣායෙය්‍ය උපපරික්ඛෙය්‍ය එවමෙවාහං බුද්ධං භගවන්තං මනසා පස්සාමි, දක්ඛාමි ඔලොකෙමි නිජ්ඣායාමි උපපරික්ඛාමීති 'පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනාවා'.

1. උපනිධි නත්ථි- සත
2. චක්ඛුනා ච – ව-වි-ක
3. නමස්සමානොව වසෙමි රත්තිං – ස

සන්දිට්ඨික මකාලිකං යනු: තමා විසින් දක්කයුතු එල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු එල ඇති 'එව බලව' යි දක්වීමට නිසි තමා සිත්හි එළවීමට නිසි නුවණැතියන් විසින් තමන් තමන් කෙරෙහි ලා දතයුතු නුයි මෙසේත් 'සන්දිට්ඨිකං' යනු වේ. නොහොත් යමෙක් මෙ අත්බැව්හි මැ ආර්ය්‍ය අෂ්ටාංගිකමාර්ගය වඩා ද, ඒ මාර්ගයට අනන්තර වැ සමනන්තරවැ එකත්නොත් එලය අධිගම කෙරෙයි විඳියි ලබා නුයි මෙසේත් 'සන්දිට්ඨිකං' යනු වේ. අකාලිකං යනු: යම්සේ මිනිස්සු කාලික වූ ධනය දී අනතුරු වැ නො ලබත් ද කල් බලත් ද මෙ දහම එසෙයින් නො මැ වෙයි. යමෙක් මෙ අත්බැව්හි මැ ආර්ය්‍ය අෂ්ටාංගිකමාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනන්තරවැ සමනන්තර වැ එකත්නොත් එලය අධිගම කෙරෙයි විඳියි. ලබයි පර අත්බැව්හි නො වෙයි පරලෙව්හි නො වේ. මෙසෙයින් අකාලික නුයි 'සන්දිට්ඨිකමකාලිකං' යනු වේ.

තණ්හක්ඛයමනීතිකං— 'තණ්හා' යනු රූපතෘෂ්ණා යැ... ධර්මතෘෂ්ණා යි. තණ්හක්ඛයං යනු: තෘෂ්ණාක්ෂය යැ රාගක්ෂය යැ ද්වෙෂක්ෂය යැ මොහක්ෂය යැ ගතික්ෂය යැ උපප්‍රාප්තික්ෂය යැ ප්‍රතිසන්ධික්ෂය යැ භවක්ෂය යැ සංසාරක්ෂය යැ වෘත්තක්ෂය යි. අනීතිකං— 'ඊති' යි ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙති. ඊතිප්‍රහාණය ඊති සන්හිඳුවීම ඊති දුරැලීම ඊති නො පැවැත්ම අමාමහ නිවන නුයි 'තණ්හක්ඛයමනීතිකං' යනු වේ.

යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි— 'යස්ස' යනු: නිර්වාණයට. නත්ථි උපමා යනු: උපමා නැති උපනිධි නැති සදෘශයෙක් නැති ප්‍රතිභාගයෙක් නැති නො වේ නො පැනේ නො ලැබේ. ක්වචි යනු: අධ්‍යාත්ම වේවයි බාහ්‍ය වේවයි අධ්‍යාත්ම බාහ්‍ය වේවයි කිසිවකැ කිසිවෙක්හි කිසි තැනෙකැ නුයි 'යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඞ්ගිය තෙරණුවෝ:

"යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි -පෙ- යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි"යි.

19.

බ්‍රාහ්මණයෙනි; (මම,) අප්‍රමත්ත වූයෙම් දවරැයැ ඇසින් මෙන් මනසින් ඒ ගෞතම බුදුන් දක්මි, නමස්කාර කෙරෙමින් මැ රැය ඉක්මවමි, එයින් මැ අවිප්‍රවාසය හඟිමි.

පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනා වා —යම්සේ ඇස් ඇති පුරුෂයෙක් ආලෝකයෙහි රූපගතයන් බලා නම් දකී නම් අවලෝකනය කෙරේ නම් නිධ්‍යාන කෙරේ නම් විමසා නම් එසෙයින් මැ මම භාග්‍යවත් බුදුන් මනසින් බලමි දකිමි අවලොකනය කෙරෙමි නිධ්‍යාන කෙරෙමි පිරික්සම නුයි 'පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනා වා' යනු වේ.

රත්තිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අප්පමත්තොති– රත්තිං ච දිවා ච බුද්ධානුස්සතිං මනසා භාවෙන්තො. අප්පමත්තොති 'රත්තිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අප්පමත්තො'.

නමස්සමානො විවසෙමි රත්තින්ති– 'නමස්සමානො'ති කායෙන වා නමස්සමානො, වාචාය වා නමස්සමානො, චිත්තෙන වා නමස්සමානො, අන්වත්ථපටිපත්තියා වා නමස්සමානො, ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා වා නමස්සමානො, සක්කාරයමානො,[1]. ගරුකාරයමානො[2]. මානයමානො පූජයමානො රත්තිං දිවං විවසෙමි, අතිනාමෙමි අතික්කමාමීති 'නමස්සමානො විවසෙමි රත්තිං'.

තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසන්ති: තාය බුද්ධානුස්සතියා භාවෙන්තො. අවිප්පවාසොති තං මඤ්ඤාමි අවිප්පවුත්ථොති[3] 'තං මඤ්ඤාමි ජානාමි එවං ජානාමි එවං අජානාමි, එවං විජානාමි, එවං පටිවිජානාමි, එවං පටිවිජ්ඣාමීති 'තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං.'

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො:

> "පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනා ව
> රත්තිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අප්පමත්තො,
> නමස්සමානො විවසෙමි රත්තිං
> තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාස"න්ති.

20.

> සද්ධා ච පීති ච මනො සති ච[4]
> නාපෙන්ති මෙ ගොතමසාසනම්හා,
> යං යං දිසං වජති[5] භූරිපඤ්ඤො
> ස තෙන තෙනෙව නතො'හමස්මි.

සද්ධා ච පීති ච මනො සතීචාති– 'සද්ධා'ති "යා ච භගවන්තං ආරබ්භ සද්ධා සද්දහනා ඔකප්පනා අභිප්පසාදො[6] සද්ධා සද්ධින්ද්‍රියං සද්ධාබලං –පෙ– පීතීති: "යා භගවන්තං ආරබ්භ පීති පාමොජ්ජං[7] ආමොදනා[8] පමොදනා හාසො පහාසො විත්ති තුට්ඨි ඔදග්‍යං අත්තමනතා චිත්තස්ස". මනොති "යං ච භගවන්තං ආරබ්භ චිත්තං මනො මානසං හදයං පණ්ඩරං මනො මනායතනං මනින්ද්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු". සතීති: "යා භගවන්තං ආරබ්භ සති අනුස්සති –පෙ– සම්මාසතීති" සද්ධා ච පීති ච මනො සතීච'.

---

1. සක්කාරමානො – මජ සං ව-වි-ක
2. ගරුකාරමානො – ම ජ සං ව-වි-ක
3. අවිප්පවුත්ථොති – ම ජ සං.
4. සතිමතා – පත
5. යංයංදිසං භජති – ව-වි-ක
6. අභිප්පසාදො – ව-වි-ක
7. පාමුජ්ජං – සභා,
8. මොදනා ආමොදනා – ම ජ සං

රත්තිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අප්පමත්තො යනු: රැයිද දවල්හිද අප්‍රමත්ත වැ බුද්ධානුස්මෘතිය මනසින් වඩනුයෙම් නුයි 'රත්තිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අප්ප මත්තො' යනු වේ.

නමස්සමානො විවසෙමි රත්තිං– 'නමස්සමානො' යනු: කයින් හෝ නමස්කාර කරනුයෙම් වචනයෙන් හෝ නමස්කාර කරනුයෙම් සිතින් හෝ නමස්කාර කරනුයෙම් අන්වර්ත්ථ ප්‍රතිපත්තියෙන් හෝ නමස්කාර කරනු යෙම් ධර්මානුධර්මප්‍රතිපත්තියෙන් හෝ නමස්කාර කරනුයෙම් සත්කාර කරනුයෙම් ගරු කරනුයෙම් මානන කරනු යෙම් පූජා කරනුයෙම් දිවරය ගෙවමි ඉක්මවමි අතික්‍රමණය කෙරෙම් නුයි 'නමස්සමානො විවසෙමි රත්තිං' යනු වේ.

තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං– ඒ බුද්ධානු ස්මෘතිය වඩනුයෙම් උන් වහන්සේ අවිප්‍රවාස කොට හඟිමි උන් වහන්සේ අවිප්‍රවාස වූවන් කොට හඟිමි, දනිමි මෙසේ දනිමි මෙසේ එකත්තෙන් දනිමි මෙසේ අනෙකප්‍ර- කාරයෙන් දනිමි මෙසේ සකාරණ වැ දනිමි මෙසේ ප්‍රතිවෙධ කෙරෙම් නුයි 'තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඞ්ගිය තෙරණුවෝ:

''පස්සාමි නං මනසා -පෙ- තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං''යි.

20.

මාගේ ශ්‍රද්ධාව ද ප්‍රීතිය ද මනස ද ස්මෘතිය ද ගෞතමශාසනයෙන් පහ වැ නො යෙති. විපුල ප්‍රඥා ඇති උන් වහන්සේ යම් යම් දෙසකට වඩනාසේක් ද ඒ ඒ දෙසට මැ මම නමු වූයෙම් වෙමි.

සද්ධා ච පීති ච මනො සතිමා– 'සද්ධා' යනු: භාග්‍යවතුන් ඇරබ යම් ශ්‍රද්ධාවක් හදහන අයුරෙක් ගුණයෙහි බැසගැනීමෙක් අතිශය ප්‍රසාදයෙක් හැදැරීමෙක් ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රියයෙක් ශ්‍රද්ධාබලයෙක් ... ප්‍රීති යනු: බුදුන් ඇරබ යම් ප්‍රීතියක් ප්‍රමුදිත බවෙක් ආමොදනායෙක් ප්‍රමොදනායෙක් හර්ෂයෙක් ප්‍රහර්ෂයෙක් චිත්තියක් තුෂ්ටියක් උදග්‍ර බවෙක් චිත්තයාගේ සතුටු බවෙක් වේ ද එය යි. මනො යනු: භාග්‍යවතුන් ඇරබ යම් චිත්තයෙක් මනසෙක් මානසයෙක් හෘදයයෙක් පණ්ඩර වූ භවාඞ්ගමනසෙක් මන සඞ්ඛ්‍යාත මනායතනයෙක් මනින්ද්‍රියයෙක් විඥානයෙක් විඥානස්කන්ධයෙක් තදනුරූප මනොවිඥාන ධාතුයෙක් වේ ද එය යි සති යනු: භාග්‍යවතුන් ඇරබ යම් ස්මෘතියක් අනුස්මෘතියක් ... සම්‍යක්ස්මෘතියක් වේ ද ඒ නුයි 'සද්ධා ච පීති ච මනො සතිච' යනු වේ.

නාපෙන්ති මෙ ගොතමසාසනම්හාති: ඉමෙ චත්තාරො ධම්මා ගොතමසාසනා බුද්ධසාසනා ජිනසාසනා තථාගතසාසනා දෙවදෙව-සාසනා අරහන්තසාසනා. නාපෙන්තීති නාපෙන්ති න ගච්ඡන්ති න විජහන්ති න විනාසෙන්තීති 'නාපෙන්ති මෙ ගොතමසාසනම්හා'.

යං යං දිසං වජති භූරිපඤ්ඤොති: 'යං යං දි'සන්ති පුරත්ථිමං වා දිසං පච්ඡිමං වා දිසං දක්ඛිණං වා දිසං උත්තරං වා දිසං වජති ගච්ඡති කමති අභික්කමති, භූරිපඤ්ඤොති: භූරිපඤ්ඤො මහාපඤ්ඤො තික්ඛපඤ්ඤො පුථුපඤ්ඤො හාසපඤ්ඤො ජවනපඤ්ඤො නිබ්බෙධිකපඤ්ඤො. 'භූරි'වුච්චති පඨවී, තාය පඨවිසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය විත්ථතාය සමන්නාගතොති 'යං යං දිසං වජති භූරිපඤ්ඤො'.

ස තෙන තෙනෙව නතො'හමස්මීති: සො යෙන බුද්ධො තෙන තෙනෙව නතො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යොති 'ස තෙන තෙනෙව නතො'හමස්මි'.

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො:

"සද්ධා ච පීති ච මනො සති ච
නාපෙන්ති මෙ ගොතම සාසනම්හා,
යං යං දිසං වජති භූරිපඤ්ඤො
ස තෙන තෙනෙව නතො'හමස්මී"ති.

21.

ජිණ්ණස්ස මෙ දුබ්බලථාමකස්ස
තෙනෙව කායො න පලෙති[1] තත්ථ,
සඞ්කප්පයත්තාය[2] වජාමි නිච්චං
මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො.

ජිණ්ණස්ස මෙ දුබ්බලථාමකස්සාති – 'ජිණ්ණස්සා'ති ජිණ්ණස්ස වුද්ධස්ස මහල්ලකස්ස අද්ධගතස්ස වයො අනුප්පත්තස්ස දුබ්බලථාමකස්සාති: දුබ්බල ථාමකස්ස අප්පථාමකස්ස පරිත්තථාමකස්සාති 'ජිණ්ණස්ස මෙ දුබ්බල-ථාමකස්ස'.

තෙනෙව කායො න පලෙති තත්ථාති: කායො යෙන බුද්ධො තෙන න පලෙති න වජති න ගච්ඡති නාභික්කමතීති 'තෙනෙව කායො න පලෙති තත්ථ'.

1. පරෙති – ස

2. සඞ්කප්පයත්තාය – ම ජ සං, සයා

නාපෙන්ති මෙ ගොතමසාසනම්හා යනු: මේ සතර ධර්මයෝ ගෞතමශාසනයෙන් බුද්ධශාසනයෙන් ජිනශාසනයෙන් තථාගතශාසනයෙන් දෙවදෙවශාසනයෙන් අර්හත් ශාසනයෙන්. නාපෙන්ති යනු: නො පහ වෙති නො යෙති නො හරිති නො නැසෙත් නුයි 'නාපෙන්ති මෙ ගොතම සාසනම්හා' යනු වේ.

යං යං දිසං වජති භූරිපඤ්ඤො- 'යං යං දිසං' යනු: පෙරදිගට හෝ පැළදිගට හෝ දකුණුදිගට හෝ උතුරුදිගට හෝ යේ ද ගමන් කෙරේ ද පිය නඟා ද ඉදිරියට යේ ද. 'භූරිපඤ්ඤ' යනු: පෘථුලප්‍රඥා ඇත්තේ මහාප්‍රඥා ඇත්තේ තීක්ෂණ ප්‍රඥා ඇත්තේ විපුල ප්‍රඥා ඇත්තේ හර්ෂබහුල ප්‍රඥා ඇත්තේ ජවනප්‍රඥා ඇත්තේ නිර්වේධික ප්‍රඥා ඇත්තේ. 'භූරි' යි පෘථිවිය කියනු ලැබෙයි. පෘථිවිය හා සම වූ ඒ විපුල වූ (විස්තෘත වූ) ප්‍රඥායෙන් සමන්විාගත වූයේ නුයි 'යං යං දිසං වජති භූරිපඤ්ඤො 'යනු වේ.

ස තෙන තෙනෙ'ව නතො' හමස්මි යනු: ඒ බුදුහු යම් දිසාභාගයෙක්හි වෙත් ද ඒ ඒ දිසාභාගයෙහි මැ නැමුණෙම් එයට නිම්න වූයෙම් එයට නැඹුරු වූයෙම් එයට බර වූයෙම් එහි අධිමුක්ත වූයෙම් එය අධිපති කොට ඇතියෙම් නුයි 'ස තෙන තෙනෙ' ව නතො' හමස්මි' යනු වේ.

එයින් කිහ පිඩගිය තෙරණුවෝ:

"සද්ධා ච පීති ච -පෙ- ස තෙන තෙනෙ'ව නතො' හමස්මි" යි.

21.

ජීර්ණ වූ (එයින් මැ) අල්පවීර්‍යය ඇති මාගේ කය එ කරුණින් මැ එහි නො යෙයි. සංකල්ප ගමනින් එක්වන් යෙමි. එහෙයින් බ්‍රාහ්මණ යෙනි, මාගේ සිත ඒ බුදුන් ඇති තැන්හි යෙදුණේ වෙයි.

ජිණ්ණස්ස මෙ දුබ්බලථාමකස්ස- 'ජිණ්ණස්ස' යනු; ජීර්ණ වූ වයොවෘද්ධ වූ මහලු වූ ත්‍රිවිධ වයො කොට්ඨාශයන් ඉක්මගිය තුන් වැනි වයසට පැමිණි. දුබ්බලථාමකස්ස යනු: දුර්වලවීර්‍යය ඇති අල්පවීර්‍යය ඇති මන්දවීර්‍යය ඇති නුයි 'ජිණ්ණස්ස මෙ දුබ්බලථාමකස්ස' යනු වේ .

තෙනෙව කායො න පලෙති තත්‍ථ - බුදුහු යම් තැනෙක්හි වෙත් ද කය එතැනින් පලා නො යෙයි, නො යෙයි, ගමනය නො කෙරෙයි, නො පෙරටයේ නුයි 'තෙනෙව කායො න පලෙති තත්‍ථ' යනු වේ.

සඞ්කප්පයත්තාය වජාමි නිච්චන්ති-සඞ්කප්පගමනෙන විතක්කගමනෙන ඤාණගමනෙන පඤ්ඤාගමනෙන බුද්ධිගමනෙන වජාමි ගච්ඡාමි අභික්කමාමීති 'සඞ්කප්පයත්තාය වජාමි නිච්චං'.

මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තොති 'මනො'ති "යං චිත්තං මනො මානසං -පෙ- තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු. මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තොති: මනො යෙන බුද්ධො තෙන යුත්තො පයුත්තො සංයුත්තොති 'මනොහි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො:

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො.'

"ජිණ්ණස්ස මෙ දුබ්බලථාමකස්ස
තෙනෙව කායො න පලෙති තත්ථ,
සංකප්පයත්තාය වජාමි නිච්චං
මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො"ති.

22.

පඞ්කෙ සයානො පරිඵන්දමානො
දීපා දීපං[1] උපප්ලවිං,[2]
අථද්දසාසිං සම්බුද්ධං
ඔඝතිණ්ණමනාසවං.

පඞ්කෙ සයානො පරිඵන්දමානොති-'පඞ්කසයානො'ති කාමපඞ්කෙ කාමකද්දමෙ කාමකිලෙසෙ කාමපළිපෙ[3] කාමපරිළාහෙ කාමපළිබොධෙ සෙමානො සයමානො වසමානො ආවසමානො පරිවසමානොති පඞ්කෙ සයානො. පරිඵන්දමානොති: තණ්හාඵන්දනාය ඵන්දමානො, දිට්ඨිඵන්දනාය ඵන්දමානො, කිලෙසඵන්දනාය ඵන්දමානො පයොගඵන්දනාය ඵන්දමානො, විපාකඵන්දනාය ඵන්දමානො, මනොදුච්චරිතඵන්දනාය ඵන්දමානො, රත්තො රාගෙන ඵන්දමානො, දුට්ඨො දොසෙන ඵන්දමානො, මූළ්හො මොහෙන ඵන්දමානො, විනිබද්ධො[4] මානෙන ඵන්දමානො, පරාමට්ඨො දිට්ඨියා ඵන්දමානො, වික්ඛෙපගතො උද්ධච්චෙන ඵන්දමානො, අනිට්ඨංගතො විචිකිච්ඡාය ඵන්දමානො, ථාමගතො අනුසයෙහි ඵන්දමානො, ලාභෙන ඵන්දමානො, අලාභෙන ඵන්දමානො, යසෙන ඵන්දමානො, අයසෙන ඵන්දමානො, පසංසාය ඵන්දමානො, නින්දාය ඵන්දමානො, සුඛෙන ඵන්දමානො, දුක්ඛෙන ඵන්දමානො,

1. දිසාදිසං - ච-ථි-ක
2. උපල්ලවිං - ම ජ සං,
3. කාමබළිපෙ - ම ජ සං, සයා, කාමපලිපෙ - ච-ථි-ක
4. විනිබන්ධො - ම ජ සං, සයා, ච-ථි-ක

සඞ්කප්පයත්තාය වජාමි නිච්චං යනු: සංකල්ප ගමනින් විතර්ක ගමනින් ඥාන ගමනින් ප්‍රඥා ගමනින් බුද්ධි ගමනින් යෙම් ගමනය කෙරෙම් පෙරට යෙම් නුයි 'සඞ්කප්පයත්තාය වජාමි නිච්චං' යනු වේ.

මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො– 'මනො' යනු: යම් සිතෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ...තදනුරූපමනොවිඥාන ධාතුයෙක් වේ ද එය යි. මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො යනු: බුදුහු යම් තැනෙක්හි වෙත් ද සිත එතැන්හි යුක්ත යැ ප්‍රයුක්ත යැ සංයුක්ත නුයි 'මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො' යනු වේ.

එයින් කිහ පිඞ්ගිය තෙරණුවෝ:

"පිඞ්ගියස්ස මෙ –පෙ– මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණෙ තෙන යුත්තො"යි.

22.

කාමපඞ්කයෙහි හෝනෙම් හාත්පසින් සැලෙනුයෙම් ශාස්තෘ සඞ්ඛ්‍යාත ද්වීපයෙන් ද්වීපයට පා වැ ගියෙම්. ඉක්බිති (පහණසැ) වෙහෙරෙහි දී, චතුරොඝය තරණය කළ ආශ්‍රව රහිත වූ සම්බුදුන් දිටිමි.

පඞ්කෙසයානො පරිඵන්දමානො– 'පඞ්කෙසයානො' යනු: කාමපඞ්ක (මඩ) යෙහි කාමකර්දමයෙහි කාමක්ලේශයෙහි කාමපලිපයෙහි කාම පරිදහයෙහි කාමපරිරොධයෙහි හෝනෙම් ශයනය කරනු යෙම් වසනුයෙම් වෙසෙසින් වසනුයෙම් සර්වප්‍රකාරයෙන් වසනුයෙම් නුයි 'පඞ්කෙ සයානො' යනු වේ. පරිඵන්දමානො යනු: තෘෂ්ණාස්පන්දයෙන් ස්පන්දනය වනුයෙම් (සැලෙනුයෙම්) දෘෂ්ටිස්පන්දයෙන් සැලෙනුයෙම් ක්ලෙශස්පන්දයෙන් සැලෙනුයෙම් ප්‍රයෝගස්පන්දයෙන් සැලෙනුයෙම් විපාකස්පන්දයෙන් සැලෙනුයෙම් මනොදුශ්චරිතස්පන්දයෙන් සැලෙනුයෙම් රක්ත වැ රාගයෙන්. සැලෙනුයෙම් දුෂ්ට වැ ද්වෙෂයෙන් සැලෙනුයෙම් මූඪ වැ මොහයෙන් සැලෙනුයෙම් විනිබද්ධ වැ මානයෙන් සැලෙනුයෙම් පරාමෘෂ්ට වැ දෘෂ්ටියෙන් සැලෙනුයෙම් වික්ෂෙපගත වැ ඖද්ධත්‍යයෙන් සැලෙනුයෙම් නිශ්චයට නො පැමිණ විචිකිත්සායෙන් සැලෙනුයෙම් ථාමගත වැ අනුශයෙන් සැලෙනුයෙම් ලාභයෙන් සැලෙනුයෙම් අලාභයෙන් සැලෙනුයෙම් යශසින් සැලෙනුයෙම් අයශසින් සැලෙනුයෙම් ප්‍රශංසායෙන් සැලෙනුයෙම් නින්දායෙන් සැලෙනුයෙම් සුඛයෙන් සැලෙනුයෙම් දුඃඛයෙන් සැලෙනුයෙම්

ජාතියා ඵන්දමානො, ජරාය ඵන්දමානො, බ්‍යාධිනා ඵන්දමානො, මරණෙන ඵන්දමානො, සොකපරිදෙව දුක්ඛදොමනස්සුපායාසෙහි ඵන්දමානො, නෙරයිකෙන දුක්ඛෙන ඵන්දමානො, තිරච්ඡානයොනිකෙන දුක්ඛෙන ඵන්දමානො, පෙත්තිවිසයිකෙන[1] දුක්ඛෙන ඵන්දමානො, මානුසකෙන[2] දුක්ඛෙන ඵන්දමානො, ගබ්භොක්කන්තිමූලකෙන දුක්ඛෙන ඵන්දමානො ගබ්භට්ඨිතිමූලකෙන දුක්ඛෙන ඵන්දමානො, ගබ්භාවුට්ඨානමූලකෙන දුක්ඛෙන ඵන්දමානො, ජාතස්සූපනිබන්ධකෙන දුක්ඛෙන- ජාතස්ස ජරාධෙය්‍යකෙන දුක්ඛෙන- අත්තුපක්කමෙන දුක්ඛෙන- පරූපක්කමෙන දුක්ඛෙන- සඞ්ඛාර- දුක්ඛෙන- විපරිනාමදුක්ඛෙන- චක්ඛුරොගෙන දුක්ඛෙන- සොත රොගෙන දුක්ඛෙන- ඝානරොගෙන දුක්ඛෙන- ජිව්හා රොගෙන දුක්ඛෙන- කායරොගෙන දුක්ඛෙන- සීසරොගෙන දුක්ඛෙන- කණ්ණරොගෙන දුක්ඛෙන- මුඛරොගෙන දුක්ඛෙන- දන්තරොගෙන දුක්ඛෙන- කාසෙන සාසෙන පිනාසෙන ඩාහෙන[3] ජරෙන කුච්ඡිරොගෙන මුච්ඡාය පක්ඛන්දිකාය සූලාය විසූචිකාය කුට්ඨෙන ගණ්ඩෙන කිලාසෙන සොසෙන අපමාරෙන දද්දුයා කණ්ඩුයා කච්ඡුයා රඛසාය විතච්ඡිකාය ලොහිතපිත්තෙන[4] මධුමෙහෙන අංසාය පිළකාය භගන්දලෙන පිත්තසමුට්ඨානෙන ආබාධෙන සෙම්හ සමුට්ඨානෙන ආබාධෙන වාතසමුට්ඨානෙන ආබාධෙන සන්නිපාතිකෙන ආබාධෙන උතුපරිනාමජෙන ආබාධෙන විසමපරිහාරජෙන ආබාධෙන ඕපක්කමිකෙන ආබාධෙන කම්මවිපාකජෙන ආබාධෙන සීතෙන උණ්හෙන ජිඝච්ඡාය පිපාසාය උච්චාරෙන පස්සාවෙන ඩංසමකසවාතාතපසිරිංසපසම්ඵස්සෙන දුක්ඛෙන මාතුමරණෙන දුක්ඛෙන පිතුමරණෙන දුක්ඛෙන පුත්තමරණෙන දුක්ඛෙන ධීතුමරණෙන දුක්ඛෙන ඤාතිව්‍යසනෙන දුක්ඛෙන භොගව්‍යසනෙන දුක්ඛෙන රොගව්‍යසනෙන දුක්ඛෙන සීලව්‍යසනෙන දුක්ඛෙන දිට්ඨිව්‍යසනෙන දුක්ඛෙන ඵන්දමානො සම්ඵන්දමානො විප්ඵන්දමානො වෙධමානො පවෙධමානො සම්පවෙධමානොති 'පඞ්කසයානො පරිඵන්දමානො'.

දීපා දීපං උපප්ලවින්ති සත්ථාරතො සත්ථාරං ධම්මක්ඛානතො ධම්මක්ඛානං ගණතො ගණං දිට්ඨියා දිට්ඨිං පටිපදාය පටිපදං මග්ගතො මග්ග පලවිං උප්ලවිං උපප්ලවිං සමුපප්ලවින්ති (දීපාදීපං උපප්ලවිං.)

1. පිත්තිවිසයිකෙන – පත.
2. මනුස්සකෙන– ම–ච–වි–ක මානුයිකේන මජසං
3. ඩාහෙන – ච–වි–ක, ම ජ සං,
4. ලොහිතෙන පිත්තෙන – ප–වි–ක, සො

ජාතියෙන් සැලෙනුයෙම් ජරායෙන් සැලෙනුයෙම් ව්‍යාධියෙන් සැලෙනුයෙම් මරණයෙන් සැලෙනුයෙම් ශෝකපරිදෙව දුඃඛ දෞර්මනස්‍ය උපායාසයෙන් සැලෙනුයෙම් නිරයදුකින් සැලෙනුයෙම් තිරිසන්යොන්හි වූ දුකින් සැලෙනුයෙම් ප්‍රේතවිෂයෙහි වූ දුකින් සැලෙනුයෙම් මානුෂික දුකින් සැලෙනුයෙම් ගර්භාවක්‍රාන්තිමූලක දුකින් සැලෙනුයෙම් ගර්භස්ථිතිමූලක දුකින් සැලෙනුයෙම් ගර්භාව්‍යුත්ථාන මූලක දුකින් සැලෙනුයෙම් උපන්හු පිළිදග්නා දුකින් උපන්හු පරාඅයත්කොට ඇති දුකින් – ආත්මොපක්‍රම දුකින්– පරොපක්‍රම දුකින්- සංස්කාර දුකින්– විපරිණාම දුකින්– චක්ෂුරොගයෙන් වන දුකින්–ශ්‍රොත්‍ර රොගයෙන් වන දුකින්– ඝ්‍රාණරොගයෙන් වන දුකින්– ජිහ්වාරොගයෙන් වන දුකින් කායරොගයෙන් වන දුකින්– ශීර්ෂරොගයෙන් වන දුකින්– කර්ණරොගයෙන් වන දුකින්– මුඛරොගයෙන් වන දුකින්– දන්ත රොගයෙන් වන දුකින්– කාශයෙන් ශ්වාසයෙන් පීනසින් දහයෙන් ජ්වරයෙන් කුස්රොවින් මූර්ඡායෙන් ප්‍රස්කන්දිකායෙන් (අතීසාරයෙන්) ආමශූලරෝගයෙන් විශූචිකායෙන් (මහාවිරෙචනයෙන්) කුෂ්ටරොගයෙන් ගණ්ඩයෙන් කබර රොගයෙන් ශුෂ්කරොගයෙන් අපස්මාරයෙන් පිළිකායෙන් කණ්ඩූතියෙන් කැසීමෙන් රඛසා (නියහිරින් පහළ තැන උපදනා රොග) යෙන් විතච්ඡිකා (දතුල්පතුල් හිරිතැලෙන) රොගයෙන් රත්පිතින් මධුමෙහයෙන් අර්ශසින් ලෙහෙ පිළිකායෙන් භගන්දරායෙන් පිතින් උපදනා රොවින් සෙමින් උපදනා රොවින් වයින් උපදනා රොවින් සන්නිපාතික රොවින් ඍතු පරිණාමයෙන් උපදනා රොවින් (ස්ථානගිසදාවාදි) විෂමපරිහාරයෙන් උපදනා රොවින් උපක්‍රමයෙන් උපදනා රොවින් කර්මවිපාකයෙන් උපදනා රොවින් ශීතයෙන් උෂ්ණයෙන් සයින් පවසින් මලමූ පහ කිරීමෙන් මැසි මදුරු–වා–අව් දිග්දෑ පහසින් වන දුකින් මවගේ මරණයෙන් වන දුකින් පියාගේ මරණයෙන් වන දුකින් පුතාගේ මරණයෙන් වන දුකින් දුව ගේ මරණයෙන් වන දුකින්, ඥාතිව්‍යසන දුකින් භොග ව්‍යසන දුකින් රොග ව්‍යසන දුකින් ශීල ව්‍යසන දුකින් දෘෂ්ටි ව්‍යසන දුකින් සැලෙනුයෙම් මොනොවට සැලෙනුයෙම් වෙසෙසින් සැලෙනුයෙම් කම්පනය වනුයෙම් වෙසෙසින් කම්පනය වනුයෙම් අතිශයින් කම්පනය වනුයෙම් නුයි ‘පඞ්කෙ සයානො පරිප්ඵන්දමානො’ යනු වේ.

දීපා දීපං උපප්ලවිං යනු: ශාස්තෘහු කෙරෙන් ශාස්තෘහු කරා ධර්ම ඛ්‍යානයෙන් ධර්මඛ්‍යානයට ගණයෙන් ගණයට දෘෂ්ටියෙන් දෘෂ්ටියට ප්‍රතිපත්තියෙන් ප්‍රතිපත්තියට මාර්ගයෙන් මාර්ගයට පාවීම් තරණය කෙළෙම් උත්තරණය කෙළෙම් මැනැවින් උත්තරණය කෙළෙම නුයි ‘දීපා දීපං උපපලවිං’ යනු වේ.

අත්ථද්දසාසිං සම්බුද්ධන්ති-'අත්ථා'ති පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරි අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතා[1] පෙතං 'අත්ථා'ති, අද්දසාසින්ති: අද්දසං අද්දක්ඛිං අපස්සිං පටිවිජ්ඣිං බුද්ධොති: යො සො භගවා සයම්භූ අනාචරියකො – පෙ– සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං බුද්ධොති, 'අත්ථද්දසාසිං සම්බුද්ධං'.

ඔඝතිණ්ණමනාසවන්ති-'ඔඝතිණ්ණ'න්ති භගවා කාමොඝං තිණ්ණො, භවොඝං තිණ්ණො, දිට්ඨොඝං තිණ්ණො, අවිජ්ජොඝං තිණ්ණො, සබ්බසංසාරපථං තිණ්ණො, උත්තිණ්ණො නිත්තිණ්ණො අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තො සො වුත්ථවාසො චිණ්ණචරණො – පෙ – ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්භවො'ති 'ඔඝතිණ්ණං'. අනාසවන්ති: චත්තාරො ආසවා: කාමාසවො භවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො, තෙ ආසවා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා, තස්මා බුද්ධො අනාසවො ති 'ඔඝතිණ්ණමනාසවං'.

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො:

''පඞ්කෙ සයානො පරිඵන්දමානො
දීපාදීපං උපප්ලවිං,[2]
අද්දසාසිං සම්බුද්ධං
ඔඝතිණ්ණමනාසව''න්ති.''

23

යථා අහූ වක්කලි මුත්තසද්ධො
භද්‍රාවුධො ආළවි ගොතමො ච,
එවමෙව ත්වම්පි පමුඤ්චස්සු සද්ධං
ගමිස්සසි ත්වං පිඞ්ගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරං.

යථා අහු වක්කලි මුත්තසද්ධො භද්‍රාවුධො ආළවිගොතමො චාති යථා වක්කලිත්ථෙරො මුත්තසද්ධො[3] සද්ධාගරුකො සද්ධාපුබ්බඞ්ගමො සද්ධාධිමුත්තො[4] සද්ධාධිපතෙය්‍යො අරහත්තප්පත්තො, යථා භද්‍රාවුධො ථෙරො මුත්තසද්ධො සද්ධාගරුකො සද්ධා පුබ්බඞ්ගමො සද්ධාධිමුත්තො සද්ධාධිපතෙය්‍යො අරහත්තප්පත්තො. යථා ආළවිගොතමො ථෙරො මුත්තසද්ධො සද්ධාගරුකො සද්ධාපුබ්බඞ්ගමො සද්ධාධිමුත්තො සද්ධාධිපතෙය්‍යො අරහත්තප්පත්තොති යථා අහූ වක්කලි මුත්තසද්ධො භද්‍රාවුධො ආළවිගොතමො ච.

1. පුබ්බතා මෙතං අත්ථාති – ඡ–වි–ක.
2. පලාවිං උපප්ලවිං සම්පප්ලවිං – ම ජ සං.
3. සද්ධා – ම ජ සං
4. සද්ධාවිමුත්තො – පන.

අථද්දසාසිං සම්බුද්ධං– 'අථ' යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසර්ග යැ පද පරිපූර්ණතා යැ අක්ෂරසමවාය යැ ව්‍යඤ්ජන ශ්ලිෂ්ටතා යැ තෙල 'අථ' යනු පදයන්ගේ අනු පිළිවෙළ නූයි. අද්දසාසිං යනු දිටිමි දුටුයෙමි දර්ශනය කෙළෙමි. ප්‍රතිවෙධ කෙළෙමි. බුද්ධො යනු: යම් භාග්‍යවතුන් සෙතෙක් පරොපදෙශ රහිත වැ සිව්සස් අවබොධ කළ කෙනෙක් තමහට ආචාර්‍ය්‍යන් නැති කෙනෙක්... මේ 'බුද්ධ' යනු බොධිද්‍රැවමූලයෙහි දී සිව්සස් ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් නුයි "අථද්දසාසිං සම්බුද්ධං" යනු වේ.

ඔඝතිණ්ණමනාසවං– 'ඔඝතිණ්ණං' යනු; බුදුහු කාමෞඝය තරණය කළහ භවෞඝය තරණය කළහ දෘෂ්ටි ඔඝය තරණය කළහ අවිද්‍යා ඔඝය තරණය කළහ, හැම සංසාර පථය තරණය කළහ උත්තීර්ණ නිස්තීර්ණ අතික්‍රමණ සමතික්‍රමණ කළහ ඉක්ම සිටියහ. උන් වහන්සේ වැසනිම වූ දශ ආර්‍ය්‍යවාස ඇතියහ පුරුදු කළ චරණධර්ම ඇතියහ ... ජාතිමරණ සංසාර සඞ්ඛ්‍යාත පුනර්භවය උන්වහන්සේට නැත් නූයි 'ඔඝතිණ්ණං' යනු වේ. අනාසවං යනු: ආස්‍රව සතරෙකි: කාමාස්‍රව යැ භවාස්‍රව යැ දෘෂ්ට්‍යාස්‍රව යැ අවිද්‍යාස්‍රව යැ යි ඒ ආස්‍රවයෝ භාග්‍යවත් බුදුන්ට ප්‍රහීණයහ උපුන් මුල් ඇතියහ හිස්සුන් තල්රුකක් සෙයින් අවස්තු කරන ලදහ. අනු අභාවය කරන ලදහ ආයති භවයෙහි නූපදනා සැහැවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු 'අනාස්‍රව' නුයි 'ඔඝතිණ්ණමනාසවං' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඞ්ගිය තෙරණුවෝ:

"පඞ්කසයානො –පෙ– ඔඝතිණ්ණමනාසවං"යි.

23.

මුක්තශ්‍රද්ධා ඇති වක්කලී ස්ථවිර යැ භද්‍රාවුධ යැ ආලවිගොතම යැ යන මොහු යම් බඳු වූහු ද එසෙයින් මැ තෙපි දූ ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වව, පිඞ්ගිය තෙපි මෘත්‍යුධෙය සඞ්ඛ්‍යාත සංසාරයාගේ පාරයට යව.

යථා අහු වක්කලි මුත්තසද්ධො භද්‍රාවුධො ආලවිගොතමො ච– යනු: යම් සේ වක්කලි තෙරණුවෝ මුක්තශ්‍රද්ධා ඇතියාහු ශ්‍රද්ධාව ගුරු කොට ඇතියාහු ශ්‍රද්ධා පූරොගාමී කොට ඇතියාහු ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වූවාහු ශ්‍රද්ධාව අධිපති කොට ඇත්තාහු රහත් බවට පැමිණියාහු ද යම්සේ භද්‍රාවුධ තෙරණුවෝ මුක්තශ්‍රද්ධා ඇතියාහු ශ්‍රද්ධාව ගුරු කොට ඇතියාහු ශ්‍රද්ධාපූර්වාංගම වූවාහු ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වූවාහු ශ්‍රද්ධාව අධිපති කොට ඇත්තාහු රහත් බවට පැමිණියාහු ද යම්සේ ආලවිගොතම තෙරණුවෝ මුක්තශ්‍රද්ධා ඇතියාහු ශ්‍රද්ධාව ගුරු කොට ඇතියාහු ශ්‍රද්ධා පූර්වාඞ්ගම වූවාහු ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වූවාහු ශ්‍රද්ධාව අධිපති කොට ඇත්තාහු රහත් බවට පැමිණියාහු දූ යි 'යථා අහු වක්කලි මුත්තසද්ධො භද්‍රාවුධො ආලවිගොතමො ච' යනු වේ.

එවමෙව ත්වම්පි පමුඤ්චස්සු සද්ධන්ති– එවමෙව ත්වම්පි[1] සද්ධං මුඤ්චස්සු පමුඤ්චස්සු සම්පමුඤ්චස්සු අධිමුඤ්චස්සු ඔකප්පෙහි. 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති සද්ධං මුඤ්චස්සු පමුඤ්චස්සු සම්පමුඤ්චස්සු අධිමුච්චස්සු ඔකප්පෙහි, 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා'ති – සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති සද්ධං මුඤ්චස්සු පමුඤ්චස්සු සම්පමුඤ්චස්සු අධිමුච්චස්සු ඔකප්පෙහි – පෙ – 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධ ධම්ම'න්ති සද්ධං මුඤ්චස්සු පමුඤ්චස්සු සම්පමුඤ්චස්සු අධිමුච්චස්සු ඔකප්පෙහීති 'එවමෙව ත්වම්පි' පමුච්චස්සු සද්ධං'.

ගමිස්සසි ත්වං පිඞ්ගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරන්ති: 'මච්චුධෙය්‍යං' වුච්චති කිලෙසා ච ඛන්ධා ච අභිසඞ්ඛාරා ච. මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරං වුච්චති අමතං නිබ්බානං "යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. ගමිස්සසි ත්වං පිඞ්ගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරන්ති: ත්වං පාරං ගමිස්සසි පාරං අධිගමිස්සසි පාරං ඵස්සිස්සසි පාරං සච්ඡිකරිස්සසීති 'ගමිස්සසි ත්වං පිඞ්ගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරං'.

තෙනාහ භගවා:

යථා අහු වක්කලි මුත්තසද්ධො
භද්‍රාවුධො ආළවිගොතමො ච,
එවමෙව ත්වම්පි පමුඤ්චස්සු සද්ධං
ගමිස්සසි ත්වං පිඞ්ගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරන්ති.

24

එස භීයො පසීදාමි සුත්වාන මුනිනො වචො,
විවත්තච්ඡදෙ[3] සම්බුද්ධො අඛිලො පටිභානවා.

එස භීයො පසීදාමීති– එස භීයො පසීදාමි, භීයො භීයො සද්දහාමි භීයො භීයො ඔකප්පෙමි, භීයො භීයො අධිමුච්චාමි, 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා'ති භීයො භීයො පසීදාමි, භීයො භීයො සද්දහාමි, භීයො භීයො ඔකප්පෙමි, භීයො භීයො අධිමුච්චාමි, 'සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා'ති භීයො භීයො පසීදාමි – පෙ– 'සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති භීයො භීයො පසීදාමි – පෙ – 'යං කිඤ්චි සමුදය ධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති භීයො භීයො පසීදාමි, භීයො භීයො සද්දහාමි, භීයො භීයො ඔකප්පෙමි, භීයො භීයො අධිමුච්චාමීති 'එස භීයො පසීදාමි'.

1. ත්වං – ව–වි–ක, ම ඡ සං,
2. ත්වං – ප–ව–වී–ක.
3. විවත්තච්ඡදෙ – පත,
විවටච්ඡදෙ – ම ඡ සං.

එවමෙව ත්වමපි පමුඤ්චස්සු සද්ධං යනු: එසෙයින් මැ තෙපි ද ශ්‍රද්ධාව මුදව වෙසෙයින් මුදව අත්‍යත්ර්ථයෙන් මුදව අධිමොක්ෂ කරව බුහුමන් කරව 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි සැදැහැ මුදව වෙසෙයින් මුදව අත්‍යර්ත්ථයෙන් මුදව අධිමොක්ෂ කරව බුහුමන් කරව. 'හැම සංස්කාරයො අනිත්‍යහ'යි ...හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි සැදැහැ මුදව වෙසෙයින් මුදව අත්‍යර්ත්ථයෙන් මුදව අධිමොක්ෂ කරව බුහුමන් කරව ... යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයෙක් වේ නම් එ හැම නිරොධස්වභාවය ඇතැ'යි සැදැහැ මුදව වෙසෙයින් මුදව අත්‍යර්ත්ථයෙන් මුදව අධිමොක්ෂ කරව බුහුමන් කරව නුයි 'එවමෙව ත්වමපි පමුඤ්චස්සු සද්ධං' යනු වෙ.

ගමිස්සසි ත්වං පිඞගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරං: ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝද 'මච්චුධෙය්‍ය' යි කියනු ලැබෙයි. 'මෘත්‍යුධෙයයාගේ පාර' යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි. යම් සියලු සංස්කාර යන් ගේ ශමථයෙක් සියලු උපධීන්ගේ දුරලීමෙක් තෘෂ්ණාව ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. ගමිස්සසි ත්වං පිඞගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරං යනු: තෙපි පරතෙරට යව පාරය අධිගම කරව පාරය දකු පාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරව නුයි 'ගමිස්සසි ත්වං පිඞගිය මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරං' යනු වෙ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"යථා අහු වක්කලි -පෙ- මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරං" යි

24

තෙල මම මුනීන්ද්‍රයන් වහන්සේගේ වචනය අසා බෙහෙවින් පහදිමි, සම්බුද්ධහු විවෘත වූ (රාගාදි) සියන් ඇතියහ, '(රාගාදි) බිල රහිතයහ, ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිද් ඥාන ඇතියහ.

එස භීයො පසීදාමි යනු: තෙල මම බෙහෙවින් පහදිමි බෙහෙවින් හදහමි බෙහෙවින් බුහුමන් කෙරෙමි බෙහෙවින් අධිමුක්ත වෙමි, 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ' යි බෙහෙවින් පහදිමි බෙහෙවින් හදහමි බෙහෙවින් බුහුමන් කෙරෙමි බෙහෙවින් අධිමුක්ත වෙමි, හැම සංස්කාරයෝ දුක්හ'යි බෙහෙවින් පහදිමි ... හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ' යි බෙහෙවින් පහදිමි ... යම කිසි සමුදය ස්වභාවයෙක් වේ නම් එම හැම නිරොධ ස්වභාවය ඇතැ'යි බෙහෙවින් පහදිමි බෙහෙවින් හදහමි බෙහෙවින් බුහුමන් කෙරෙමි බෙහෙවින් අධිමුක්ත වෙමි' නුයි 'එස භීයො පසීදාමි' යනු වෙ.

සුත්වාන මුනිනො වචොති– 'මුනී'ති 'මොනං' වුච්චති ඤාණං – පෙ – සඞ්ගජාලමතිච්ච සො මුනි. සුත්වාන මුනිනො වචොති තුය්හං වචනං බ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨිං[1], සුත්වාන[2] උග්ගහෙත්වාන උපධාරයිත්වාන උපලක්ඛයිත්වානාති 'සුත්වාන මුනිනො වචො'.

විවත්තච්ඡදෙ සම්බුද්ධාති–'ඡදන'න්ති පඤ්ච ඡදනානි: තණ්හාඡදනං දිට්ඨිච්ඡදනං කිලෙසච්ඡදනං දුච්චරිතච්ඡදනං අවිජ්ජාච්ඡදනං. තානි ඡදනානි බුද්ධස්ස භගවතො විවටානි[3] විද්ධංසිතානි උග්ඝාටිතානි සමුග්ඝාටිතානි පහීනානි සමුච්ඡින්නානි වූපසන්තානි පටිප්පස්සද්ධානි අභබ්බුප්පත්තිකානි ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪානි, තස්මා බුද්ධො විවත්තච්ඡදො. 'බුද්ධො'ති යො සො භගවා – පෙ – සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති යදිදං බුද්ධොති 'විවත්තච්ඡදෙ සම්බුද්ධො'.

අඛිලො පටිභානවාති 'අඛිලො'ති රාගො ඛිලො දොසො ඛිලො මොහො ඛිලො කොධො ඛිලො උපනාහො ඛිලො –පෙ– සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා ඛිලා. තෙ ඛිලා බුද්ධස්ස භගවතො පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා[4] ආයතිං අනුප්පාදධම්මා, තස්මා බුද්ධො අඛිලො. පටිභානවාති: තයො පටිභානවන්තො: පරියත්තිපටිභානවා පරිපුච්ඡාපටිභානවා. අධිගමපටිභානවා: කතමො පරියත්තිපටිභානවා: ඉධෙකච්චස්ස පකතියා[5] පරියාපුතං[6] 'හොති; සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථං උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුතධම්මං වෙදල්ලං' තස්ස පරියත්තිං නිස්සාය පටිභාති අයං පරියත්තිපටිභානවා.

කතමො පරිපුච්ඡාපටිභානවා: ඉධෙකච්චො පරිපුච්ඡිතො හොති අත්ථෙ ච ඤායෙ ච ලක්ඛණෙ ච කාරණෙ ච ඨානාඨානෙ ච. තස්ස පරිපුච්ඡං නිස්සාය පටිභාති අයං පරිපුච්ඡාපටිභානවා. කතමො අධිගමපටිභානවා: ඉධෙකච්චස්ස අධිගතා හොන්ති චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො චත්තාරො ච අරියමග්ගා චත්තාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි චතස්සො පටිසම්භිදායො ඡ ච අභිඤ්ඤායො. තස්ස අත්ථො ඤාතො, ධම්මො ඤාතො, නිරුත්ති ඤාතා. අත්ථෙ ඤාතෙ අත්ථො පටිභාති, ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මො පටිභාති, නිරුත්තියා ඤාතාය නිරුත්ති පටිභාති. ඉමෙසු තීසු ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. භගවා ඉමාය පටිභානපටිසම්භිදාය උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො තස්මා බුද්ධො පටිභානවා. යස්ස පරියත්ති නත්ථි, පරිපුච්ඡා නත්ථි, අධිගමො නත්ථි, කිං තස්ස පටිභායිස්සතීති 'අඛිලො පටිභානවා'.

---

1. අනුසන්ධිං – ප ව වි ක
   අනුසිට්ඨං – ම ජ සං
2. සුත්වා සුනිත්වා උග්ගහෙත්වා උපධාරෙත්වා – පත
3. විගතානි – ච–වි–ක
4. අනභාවංගතා – ච–වි–ක, ම ජ ස්‍යා,
5. බුද්ධවචනං පකතියා – ම ජ සං,
6. පරියාපුතං – ස්‍යා.

සුත්වාන මුනිනො වචො — 'මුනි' යනු: 'මොන' යි ඥාන ය කියනු ලැබෙයි. . . (රාගාදි) සංගජාලය ඉක්ම සිටි හෝ මුනි නම් වෙයි. **සුත්වාන මුනිනො වචො** යනු: මුඹ වහන්සේගේ වචනය වාක්‍යපථය දෙශනාව අනුශාසනය අනුසිට්ඨිය අසා උගෙන ධරා ගෙනැ විමසා ගෙනැ තුයි 'සුත්වාන මුනිනො වචො' යනු වේ.

විවත්තච්ඡදො සම්බුද්ධො — 'ඡදනං' යනු: ඡදනයෝ පස් දෙනෙකි: තෘෂ්ණාඡදන යැ දෘෂ්ටි ඡදන යැ ක්ලෙශ ඡදන යැ දුශ්චරිතඡදන යැ අවිද්‍යා ඡදන යැ යි. ඒ ඡදනයෝ (සියන්) භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් විවෘත කරන ලදහ විධ්වංසනය කරන ලදහ උද්ධරන ලදහ වෙසෙසින් උද්ධරන ලදහ ප්‍රහීණය හ සිඳිනා ලදහ සන්හිඳුවන ලදහ අප්‍රවෘත්තියට පමුණුවන ලදහ යළි උපදනට නො හැකි කරන ලදහ නුවණගින්නෙන් දවන ලදහ. එයින් බුදුහු 'විවත්තච්ඡද' නම් වෙති. **බුද්ධො** යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් . . . මේ 'බුද්ධ' යනු: බෝධිමූලයෙහි දී අර්හත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් තුයි 'විවත්තච්ඡදෙ සම්බුද්ධො' යනු වේ.

අඛිලො පටිභානවා — 'අඛිලා' යනු රාගය ඛිල යැ ද්වෙෂය ඛිල යැ මොහය ඛිල යැ ක්‍රොධය ඛිල යැ බද්ධවෛරය ඛිල යැ . . . හැම අකුශලාභි සංස්කාරයෝ ඛිලයෝ යි. ඒ ඛිලයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රහීණයහ උසුන්මුල් ඇතියහ හිස්සුන් තල්රුකක් සෙයින් අවස්තු කරන ලදහ අනු-අභාවය කරන ලදහ ආයති භවයෙහි නූපදනා පියවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු අඛිලයහ. **පටිභානවා** යනු: ප්‍රතිභානවත්හු තිදෙනෙකි: පර්‍ය්‍යාප්ති ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යැ පරිපුච්ඡා ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යැ අධිගම ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යි. පර්‍ය්‍යාප්ති ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මෙ සස්නෙහි ඇතමකු විසින් පියවින් සූත්‍ර ගෙය වෛය්‍යාකරණ ගාථා උදන ඉතිවුත්තක ජාතක අද්භූත ධර්ම වෙදල්ල යන මේ පිරිවහන ලද වෙයි. ඕහට පර්‍ය්‍යාප්තිය නිසා වැට හෙයි. මේ පර්‍ය්‍යාප්ති ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යි.

පරිපුච්ඡා ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මෙ සස්නෙහි ඇතැමෙක් අර්හත්ඵලයෙහි ද ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයෙහි ද (දුඃඛාදි) ලක්ෂණ-යෙහි ද හේතුයෙහි ද කාරණාකාරණයෙහි ද ලා පිළිවිස්නේ වෙයි. ඕහට පරිපුච්ඡාව නිසා වැටහෙයි. මේ පරිපුච්ඡා ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යි.

අධිගම ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මෙ සස්නෙහි ඇතැමකු විසින් සතර සතිපට්ඨානයෝ සතර සම්‍යක් ප්‍රධානයෝ සතර ඍද්ධිපාදයෝ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ පඤ්චබලයෝ සප්තබොධ්‍යංගයෝ ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය සතර ආර්‍ය්‍යමාර්ග හා සතර ශ්‍රාමණ්‍යඵල හා සතර ප්‍රතිසංවිත් හා ෂඩභිඥා හා අධිගම කරන ලද වෙති. ඕහු විසින් අර්ථය දන්නා ලද යැ ධර්මය දන්නා ලද යැ නිරුක්ති දන්නා ලද යැ. අර්ථය දන්නා ලද කල්හි අර්ථය වටහයි ධර්මය දන්නා ලද කල්හි ධර්මය වටහයි. නිරුක්තිය දන්නා ලද කල්හි නිරුක්තිය වටහයි. මේ ත්‍රිවිධ ඥානයෙහි ඥානය ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද යි. බුදුහු මේ ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිදයෙන් යුක්ත වූවාහු සමුපෙත වූවාහු එළඹ සිටියාහු මොනොවට එළඹ සිටියාහු සමෘද්ධ වූවාහු පරිපූර්ණ වූවාහු සමන්වාගත වූවාහු වෙති. එයින් බුදුහු ප්‍රතිභානවත්හ. යමක්හට පර්‍ය්‍යාප්ති නැද්ද පරිපුච්ඡා නැද්ද අධිගම නැද්ද, කුමක් ඕහට වැටහෙන්නේ ද? යි 'අඛිලො පටිභානවා' යනු වේ.

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො:

"එස භීයො පසීදාමි සුත්වාන මුනිනො වචො,
විවත්තච්ඡද්දො සම්බුද්ධො අඛිලො පටිභානවා"ති.

25

අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය සබ්බං වෙදි පරොපරං,
පඤ්හානන්තකරො සත්ථා කඞ්ඛීනං පටිජානතං.

අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤායාති— දෙවා'ති තයො දෙවා සම්මුතිදෙවා උපපත්ති දෙවා විසුද්ධිදෙවා. කතමෙ සම්මුතිදෙවා: 'සම්මුතිදෙවා' වුච්චන්ති රාජානො ච රාජකුමාරා ච දෙවියො ච, ඉමෙ වුච්චන්ති සම්මුතිදෙවා. කතමෙ උපපත්තිදෙවා: 'උපපත්තිදෙවා' වුච්චන්ති චාතුම්මහාරාජිකා දෙවා තාවතිංසා දෙවා. -පෙ- බ්‍රහ්මකායිකා දෙවා යෙ ච දෙවා තදුත්තරි ඉමෙ වුච්චන්ති උපපත්ති දෙවා. කතමෙ විසුද්ධිදෙවා: 'විසුද්ධිදෙවා' වුච්චන්ති තථාගතා තථාගතසාවකා අරහන්තො ඛීණාසවා, යෙ ච පච්චෙකසම්බුද්ධා, ඉමෙ වුච්චන්ති විසුද්ධිදෙවා. භගවා සම්මුතිදෙවෙ අධිදෙවාති[1] අභිඤ්ඤාය උපපත්තිදෙවෙ අධිදෙවාති[1] අභිඤ්ඤාය විසුද්ධිදෙවෙ අධිදෙවාති අභිඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය.

සබ්බං වෙදි පරොපරන්ති: භගවා අත්තනො ච පරෙසං ච අධිදෙවකරෙ ධම්මෙ වෙදි අඤ්ඤාසි අපස්සි[2]. පටිවිජ්ඣි. කතමෙ අත්තනො අධිදෙවකරා ධම්මා: සම්මාපටිපදා අනුලොමපටිපදා අපච්චනීකපටිපදා අන්වත්ථපටිපදා ධම්මානුධම්මපටිපදා සීලෙසු පරිපූරිකාරිතා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා ජාගරියානුයොගො සතිසම්පජඤ්ඤං චත්තාරො සතිපට්ඨානා -පෙ- අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. ඉමෙ වුච්චන්ති අත්තනො අධිදෙවකරා ධම්මා. කතමෙ පරෙසං අධිදෙවකරා ධම්මා: සම්මාපටිපදා -පෙ- අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. ඉමෙ වුච්චන්ති පරෙසං අධිදෙවකරා ධම්මා. එවං භගවා අත්තනො ච පරෙසං ච අධිදෙවකරෙ ධම්මෙ වෙදි අඤ්ඤාසි. අපස්සි[2]' පටිවිජ්ඣීති 'සබ්බං වෙදි පරොපරං'.

1. අතිදෙවාති - ච-වි-ක
2. පස්සි - ච-වි-ක

එයින් කීහ පිඬගිය තෙරණුවෝ:

"එස භීයො පසීදාමි –පෙ– අධිලො පටිභානවා" යි.

25.

අධිදේවකර ධර්මයන් ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දැන හීන–ප්‍රණීත වූ (හෝ තමාත් මෙරමා ත් පිළිබඳ වූ) අධිදේවත්වකර සියලු ධර්මජාතය දතු වහ. ශාසතෘහු සැක ඇතියන් වැ මැ 'නිසැකයම්හ' යි පිළින කරනුවන්ගේ ප්‍රශ්න කෙළවර කරනුවහ.

අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤා — 'දේව' යනු: දෙවියෝ තිදෙනෙකි. සම්මුති දේව යැ උත්පත්ති දේව යැ විශුද්ධි දේව යැ යි. සම්මුති දෙවයෝ කවරහ යත්: රජවරුද රාජකුමාරයෝ ද දෙවීහි ද 'සම්මුති දේවහ' යි කියනු ලැබෙති. මොහු සම්මුතිදේවහ යි කියනු ලැබෙත්. උත්පත්ති දේවයෝ කවරහ යත්: සිව්මහරද වැසි දෙවියෝ ද තව්තිසා වැසි දෙවියෝ ද . . . බ්‍රහ්මකායික දෙවියෝ ද එයින් මත්තෙහි යම් දෙවි කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු දු උත්පත්ති දෙවහ' යි කියනු ලැබෙති. මෙහු උත්පත්ති දේවහ' යි කියනු ලැබෙත්. විශුද්ධිදේවයෝ කවරහ යත්: තථාගතයෝ ද තථාගත ශ්‍රාවකයෝ ද ක්ෂීණාශ්‍රව රහත්හු ද යම් පසේබුදු කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු දු විශුද්ධි දේවහ' යි කියනු ලැබෙති. මොහු විශුද්ධි දේවහ' යි කියනු ලැබෙත්. බුදුහු සම්මුති දෙවියනට අධිදේවහ' යි දැන උත්පත්ති දෙවියනට අධිදෙවහ'යි දැන විශුද්ධි දෙවියනට අධිදෙවහ'යි දැන, දැන ගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත (ප්‍රකට) කොට නුයි 'අධි දෙවෙ අභිඤ්ඤාය' යනු වේ.

සබ්බං වෙදි පරොපරං යනු: බුදුහු තමාගේ ද මෙරමා ගේ ද අධිදෙව කරධර්මයන් දතුවහ ජානනය කළහ දුටුවහ ප්‍රතිවේධ කළහ. තමහට අධිදෙව කර ධර්මයෝ කවරහ යත්: ප්‍රශස්ත ප්‍රතිපද යැ අවිරුද්ධ ප්‍රතිපද යැ අප්‍රත්‍යනීක ප්‍රතිපද යැ අර්ථානුගතප්‍රතිපදයැ ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපද යැ ශීලයෙහි සපුරා කරන බව ය ඉඳුරන්හි පියූ දෙර ඇති බව යැ වැළඳීමෙහි පමණ දන්නා බව යැ නිදිවැරීමෙහි යෙදීමයැ ස්මෘති සම්ප්‍රජන්‍ය යැ සතර සතිපට්ඨානයෝ යැ . . ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාංගිකමාර්ගය යැ යන මොහු 'තමහට අධිදෙවකර ධර්මහ' යි කියනු ලැබෙත්. මෙරමාහට අධිදෙවකර ධර්මයෝ කවරහ යත්: ප්‍රශස්ත ප්‍රතිපද යැ . . ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය යැ යන මොහු 'මෙරමාහට අධිදෙවකර ධර්මහ'යි කියනු ලැබෙත්. මෙසෙයින් බුදුහු තමහට ද මෙරමාහට ද අධිදෙවකරධර්මයන් දතුවහ ජානනය කළහ දුටුවහ ප්‍රතිවෙධ කළාහු නුයි 'සබ්බං වෙදි පරොපරං' යනු වේ.

පඤ්හානන්තකරො සත්ථාති: භගවා පාරායනිකපඤ්හානං අන්තකරො පරියන්තකරො පරිච්ඡෙදකරො පරිවටුමකරො. සභියපඤ්හානං අන්තකරො පරියන්තකරො, පරිච්ඡෙදකරො පරිවටුමකරො සක්කපඤ්හානං සුයාම පඤ්හානං භික්ඛුපඤ්හානං භික්ඛුනී පඤ්හානං උපාසක පඤ්හානං උපාසිකාපඤ්හානං රාජපඤ්හානං ඛත්තියපඤ්හානං බ්‍රාහ්මණ–වෙස්ස–සුද්දපඤ්හානං දෙව පඤ්හානං බ්‍රහ්මපඤ්හානං අන්තකරො පරියන්තකරො පරිච්ඡෙදකරො පරිවටුමකරොති පඤ්හානන්තකරො. **සත්ථාති:** භගවා සත්ථවාහො යථා සත්ථවාහො සත්ථෙ[1] කන්තාරං තාරෙති, චොරකන්තාරං තාරෙති, වාළකන්තාරං තාරෙති, දුබ්භික්ඛකන්තාරං තාරෙති, නිරුදක–කන්තාරං තාරෙති, උත්තාරෙති නිත්තාරෙති පතාරෙති ඛෙමන්තභූමිං[2] සංපාපෙති. එවමෙව භගවා සත්ථවාහො සත්තෙ කන්තාරං තාරෙති ජාතිකන්තාරං තාරෙති, ජරා–ව්‍යාධි–මරණ–සොකපරිදෙවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසකන්තාරං තාරෙති, රාගකන්තාරං තාරෙති, දොස–මොහ–මාන–දිට්ඨි–කිලෙස–දුච්චරිතකන්තාරං තාරෙති, රාගගහනං තාරෙති, දොසගහනං–මොහගහනං–දිට්ඨි-කිලෙස–දුච්චරිතගහනං තාරෙති උත්තාරෙති නිත්තාරෙති පතාරෙති ඛෙමන්තභූමිං අමතං නිබ්බානං සම්පාපෙතීති එවම්පි භගවා සත්ථවාහො,

අථවා භගවා නෙතා විනෙතා අනුනෙතා පඤ්ඤපෙතා නිජ්ඣාපෙතා පෙක්ඛතා[3] පසාදෙතාති එවම්පි භගවා සත්ථවාහො. අථවා භගවා අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා අසඤ්ජාතස්ස මග්ගස්ස සඤ්ජනෙතා. අනක්ඛාතස්ස මග්ගස්ස අක්ඛාතා, මග්ගඤ්ඤූ මග්ගවිදූ මග්ගකොවිදො මග්ගානුගා ච පනස්ස[4] එතරහි සාවකා විහරන්ති පච්ඡා සමන්නාගතාති එවම්පි භගවා සත්ථවාහොති

කඞ්ඛීනං පටිජානතන්ති: සකඞ්ඛා ආගන්ත්වා නික්කඞ්ඛා[5] සම්පජ්ජන්ති සලෙඛා[6] ආගන්ත්වා නිල්ලෙඛා සම්පජ්ජන්ති සද්වෙළ්හකා ආගන්ත්වා නිද්වෙළ්හකා සම්පජ්ජන්ති සවිචිකිච්ඡා ආගන්ත්වා නිබ්බිචිකිච්ඡා සම්පජ්ජන්ති සරාගා ආගන්ත්වා වීතරාගා සම්පජ්ජන්ති සදොසා ආගන්ත්වා වීතදොසා සම්පජ්ජන්ති සමොහා ආගන්ත්වා වීතමොහා සම්පජ්ජන්ති සක්කිලෙසා[7] ආගන්ත්වා නික්කිලෙසා සම්පජ්ජන්තීති 'කඞ්ඛීනං පටිජානතං'

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො:

"අද්ධා දෙවෙ අභිඤ්ඤාය සබ්බං වෙදි පරොපරං,
පඤ්හානන්තකරො සත්ථා කඞ්ඛීනං පටිජානත"න්ති.

---

1. සත්ථං පත
2. ඛෙමන්තං - ම ජ සං
3. පෙක්ඛිතා - ම ජ සං
4. මග්ගානුගාච පත - ම-ජ-සං
5. නිස්සඞ්කා - පත
6. සල්ලෙඛා - ම ජ සං
7. සංකිලෙස - පත

පඤ්හානන්තකරො සත්ථා යනු: බුදුහු පාරායනිය බ්‍රාහ්මණයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් අවසාන කරනුවහ කෙළවර කරනුවහ මයථාද කරනුවහ පිරිවැටුම් (නිගමන) කරනුවහ. සභිය ප්‍රශ්නයන් අවසන් කරනුවහ කෙළවර කරනුවහ මයථාද කරනුවහ පිරිවැටුම් කරනුවහ . ශක්‍ර ප්‍රශ්නයන් සුයාම-ප්‍රශ්නයන් මහණුන්ගේ ප්‍රශ්නයන් මෙහෙණන්ගේ ප්‍රශ්නයන් උවසුවන්ගේ ප්‍රශ්නයන් උවැසියන්ගේ ප්‍රශ්නයන් රජුන්ගේ ප්‍රශ්නයන් ක්ෂත්‍රියයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් බ්‍රාහ්මණයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් වෛශ්‍යයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් ශුද්‍රයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් දෙවියන්ගේ ප්‍රශ්නයන් බඹුන්ගේ ප්‍රශ්නයන් අවසන් කරනුවහ කෙළවර කරනුවහ මයථාද කරනුවහ පිරිවැටුම් කරනුවහ නුයි පඤ්හානන්තකරො' යනු වේ. **සත්ථා** යනු: බුදුහු සාර්ථවාහයහ: යම්සේ සාත්තුනායක ගැල්සාත්තු කාන්තාරය තරණය කරවා ද, සොර කතර තරවා ද, වල් කතර තරවා ද, දුබික්කතර තරවා ද, මරු කතර තරවා ද, උත්තරණ නිස්තරණ ප්‍රතරණ කරවා ද, ක්ෂේමභූමියට මැනැවින් පමුණුවා ද, එසෙයින් මැ බුදුහු සාතතුනායක වූවාහු සත්ත්වයන් කතර තරවති: ජාතිකාන්තාරය තරණය කරවති. ජරා–ව්‍යාධි–මරණ–ශෝක–පරිදෙව– දුඃඛ–දෞර්මනස්‍ය– උපායාස කාන්තාරය තරණය කරවති, රාගකාන්තාරය තරණය කරවති, ද්වේෂ–මෝහ–මාන–දෘෂ්ටි–ක්ලෙශ–දුශ්චරිත කාන්තාරය තරණය කරවති, රාගගහනය තරණය කරවති, ද්වේෂගහනය–මොහගහනය–දෘෂ්ටි–ක්ලෙශ– දුශ්චරිතගහනය තරණය කරවති, උත්තරණ නිස්තරණ ප්‍රතරණ කරවති, ක්ෂේමභූමි වූ අමාමහනිවනට පමුණුවා නුයි මෙසේ ත් බුදුහු සාර්ත්ථවාහ වෙති.

නොහොත් බුදුහු (නිවනට පමුණුවන හෙයින්) නේතෲ වූහ (විනයන කරන හෙයින්) විනේතෲ වූහ අනුනේතෲ වූහ (සැක සිඳ අර්ථය) පනවනුවහ නිශ්චය කරනුවහ (පිළිවෙත්) දක්වනුවහ ප්‍රතිපත්ති ඵලයෙන් පහදනුවාහු නුයි මෙසේත් බුදුහු සාර්ථවාහ වෙති. නො හොත් බුදුහු (ස්වසන්තානයෙහි) නූපන් මාර්ගය උපදනුවහ (වෛනෙය සන්තානයෙහි) අසඤ්ජාතමාර්ගය දනවනුවහ. ප්‍රකාශ නො කළ මාර්ගය ප්‍රකාශ කරනුවහ. මාර්ගය දතුවහ, මාර්ගය දන්නා සුල්ලභ මාර්ගයෙහි විචක්ෂණයහ ඒ බුදුන් විසින් හෙළි කළ මාර්ග හෙතු කොට මෙකල්හි මාර්ගය අනුව යන ශ්‍රාවකයෝ (ශීලාදි ගුණයන්) පසු පසැ යෙමින් වෙසෙත් නුයි මෙසේත් බුදුහු සාර්ත්ථවාහ නම් වෙත්.

කඞ්ඛීනං පටිජානතං — සශංක. වැ අවුත් නිශ්ශංකයෝ වෙති සලෙඛ (විචිකිත්සායෙන් දෙධිත මනස ඇති) වැ අවුත් නිල්ලෙඛයෝ වෙති ද්වෙළ්හක (අනෙකාන්තග්‍රාහ) සහිත වැ අවුත් ද්වෙළ්හක රහිතයෝ වෙති විචිකිත්සා සහිත වැ අවුත් විචිකිත්සා රහිතයෝ වෙති සරාග වැ අවුත් වීතරාගයෝ වෙති සදෙස වැ අවුත් වීතදෙසයෝ වෙති සමොහ වැ අවුත් වීතමොහයෝ වෙති ක්ලෙශ සහිත වැ අවුත් ක්ලෙශ රහිතයෝ වෙත් නුයි 'කඞ්ඛීනං පටිජානතං' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඞගිය තෙරණුවෝ:

"අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය -පෙ- කඞ්ඛීනං පටිජානතං" යී.

26.

අසංහීරං අසඞ්කුප්පං
යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි,
අද්ධාගමිස්සාමි නමෙත්ථ කඞ්ඛා
එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තචිත්තං.

අසංහීරං අසඞ්කුප්පන්ති; අසංහීරං වුච්චති අමතං නිබ්බානං "යො සො සබ්බසඞ්ඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. අසංහීරන්ති; රාගෙන දොසෙන මොහෙන කොධෙන උපනාහෙන මක්ඛෙන පළාසෙන - ඉස්සාය මච්ඡරියෙන මායාය සාඨෙය්‍යෙන ථම්භෙන සාරම්භෙන මානෙන අතිමානෙන මදෙන පමාදෙන සබ්බකිලෙසෙහි සබ්බදුච්චරිතෙහි සබ්බපරිළාහෙහි සබ්බාසවෙහි සබ්බදරථෙහි සබ්බසන්තාපෙහි සබ්බාකුසලාභිසංඛාරෙහි අසංහාරියං නිබ්බානං නිච්චං ධුවං සස්සතං අවිපරිණාමධම්මන්ති අසංහීරං අසංකුප්පන්ති; 'අසංකුප්පං' වුච්චති අමතං නිබ්බානං, යො සො සබ්බසංඛාරසමථො -පෙ- නිරොධො නිබ්බානං, යස්ස න උප්පාදො පඤ්ඤායති, න වයො පඤ්ඤායති, න තස්ස අඤ්ඤථත්තං පඤ්ඤායති, නිබ්බානං නිච්චං ධුවං සස්සතං අවිපරිණාමධම්මන්ති 'අසංහීරං අසංකුප්පං'.

යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචීති—'යස්සා'ති නිබ්බානස්ස[1] නත්ථි උපමාති උපමා නත්ථි උපනිධා නත්ථි සදිසං නත්ථි පටිභාගො නත්ථි න සන්ති න සංවිජ්ජන්ති නූපලබ්භන්ති. ක්වචීති. ක්වචි කිම්හිචි කත්ථචි අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා අජ්ඣත්තබහිද්ධා වාති. 'යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි'.[2]

අද්ධා ගමිස්සාමි න මෙත්ථ කඞ්ඛාති 'අද්ධා'ති එකංසවචනං නිස්සංසයවචනං නික්කඞ්ඛාවචනං අද්වෙජ්ඣවචනං අද්වෙළ්හකවචනං නියොගවචනං අජ්ජත්ථවචනං අපණ්ණකවචනං අවිරුද්ධවචනං අවත්ථාපනවචනමෙතං 'අද්ධා'ති. ගමිස්සාමීති ගමිස්සාමි අධිගමිස්සාමි ඵස්සිස්සාමි[3] සච්ඡිකරිස්සාමීති 'අද්ධාගමිස්සාමි'. න මෙත්ථ කඞ්ඛාති 'එත්ථා'ති නිබ්බානෙ. කඞ්ඛා නත්ථි විචිකිච්ඡා නත්ථි ද්වෙළ්හකං නත්ථි සංසයො නත්ථි න සන්ති න සංවිජ්ජන්ති නූපලබ්භන්ති පහීනො සමුච්ඡින්නො වූපසන්තො පටිප්පස්සද්ධො අභබ්බුප්පත්තිකො ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪොති 'අද්ධා ගමිස්සාමි න මෙත්ථ කඞ්ඛා'.

1. නිබ්බානස්ස - ම ඡ සං
2. තස්ස අඤ්ඤදත්ථු - ස්‍යා,
3. ඵස්සිස්සාමි - මරම

26.

යම් නිවනකට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැද්ද (රාගාදියෙන්) ගෙන යා නො හැකි අකොප්‍ය වූ නිවන එකත්තෙන් අධිගම කරනෙම් මෙහි ලා මට සැකයෙක් නැති, මෙසෙයින් (පිඞගිය තෙපි) මා ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්තසිත් ඇතියකු කොට ධරව' යි.

අසංහීරං අසංකුප්පං යනු: අමාමහනිවන 'අසංහීර' යි කියනු ලැබෙයි. යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ ශමථයෙක් සියලු උපධීන්ගේ දුරලීමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. **අසංහීරං** යනු: රාගයෙන් ද්වේෂයෙන් මොහයෙන් ක්‍රොධයෙන් බද්ධවෛරයෙන් මකු බැවින් පලාසයෙන් ඊර්ෂ්‍යායෙන් මාත්සර්‍ය්‍යයෙන් මායායෙන් සඨබැවින් ස්තම්භයෙන් කරණොත්තරිය කරණයෙන් මානයෙන් අතිමානයෙන් මදයෙන් ප්‍රමාද-යෙන් හැම කෙලෙසුන් විසින් හැම දුසිරිත් විසින් හැම පරිදහ විසින් හැම ආස්‍රව විසින් හැම දරථ විසින් හැම තැවුලි විසින් හැම අකුසලාභිසංස්කාර-යන් විසින් අසංහාර්‍ය්‍ය වූ නිවන නිත්‍ය යැ ධ්‍රැව යැ ශාශ්වත යැ අවිපරිණාම-ස්වභාව ඇත් නුයි 'අසංහීර' නම් වෙයි. **අසංකුප්පං** යනු: අමාමහනිවන 'අසංකුප්ප' යි කියනු ලැබෙයි. යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්හිඳීමෙක් ... නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. යමක්හු ගේ උත්පාදය නො පැනේ ද, ව්‍යය නො පැනේ ද, අන්‍යථාභාවයෙක් නො පැනේ ද, ඒ අසංකොප්‍ය වූ නිවන නිත්‍ය යැ ධ්‍රැව යැ ශාශ්වත යැ අවිපරිණාමස්වභාව ඇත් නුයි 'අසංහීරං අසංකුප්පං' යනු වේ.

යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි — 'යස්ස' යනු: නිවනට. **නත්ථි උපමා** යනු: උපමා නැති. උපනිධි නැති සදෘශයෙක් නැති ප්‍රතිභාගයෙක් නැති, නො වෙයි, නො පැනෙයි, නො ලැබේ. **ක්වචි** යනු: අධ්‍යාත්ම වේවයි බාහ්‍ය වේවයි අධ්‍යාත්ම බාහ්‍ය වේවයි කිසිවෙකැ කිසි තැනෙකැ නුයි 'යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි' යනු වේ.

අද්ධා ගමිස්සාමි න මෙත්ථ කඞ්ඛා — 'අද්ධා' යනු: ඒකාන්තවචන යැ නිස්සංශයවචන යැ නිසැක වචන යැ ද්විවිධ නො වූ වචන යැ (මෙසේ වී ලැයි) නො දෙහද වචන යැ නියොග වචන යැ අන්වර්ත්ථ වචන යැ නො සිස් වචන යැ අවිරුද්ධ වචන යැ තෙල 'අද්ධා' යනු සන්නිවුහන් වචන යි. **ගමිස්සාමි** යනු: අවබොධ කරනෙමි අධිගම කරනෙමි පහස්නෙමි පසක් කරනෙමි නුයි 'අද්ධා ගමිස්සාමි' යනු වේ. **න මෙත්ථ කංඛා** යනු: 'එත්ථ' යනු නිවනෙහි සැක නැති විසිකිස නැති දෙහද බව නැති සංශය නැති, නො වෙයි, නො පැනෙයි, නො ලැබෙයි ප්‍රහීණ යැ සිඳුනා ලද යැ සන්හිත අප්‍රවෘත්ත යැ යළි උපදනට නො නිසි කරන ලද යැ නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද නුයි 'අද්ධා ගමිස්සාමි න මෙත්ථ කංඛා' යනු වේ.

එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තචිත්තන්ති– ‘එවං මං ධාරෙහී’ති එවං මං උපලක්ඛෙහි චිත්තං නිබ්බානනින්නං නිබ්බානපොණං නිබ්බානපබ්භාරං නිබ්බානාධිමුත්තන්ති ‘එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තචිත්තන්ති’.

තෙනාහ ථෙරො පිඞ්ගියො:

අසංහීරං අසංකුප්පං
යස්ස නත්ථි උපමා ක්වචි
අද්ධා ගමිස්සාමි න මෙත්ථ කඞ්ඛා
එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තචිත්තන්ති.

පිඞ්ගියසුත්තන්තං සොළසි
පාරායන වග්ගො නිට්ඨිතො

එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්ත චිත්තං — 'එවං මං ධාරෙහි' යනු: මෙසේ-සින් මා නිවනට නිම්න වූ නිවනට නැඹුරු වූ නිවනට බර වූ නිවනෙහි අධිමුක්ත වූ සිත් ඇතියකු කොට සලකව නුයි 'එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්ත චිත්තං'' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඞ්ගිය තෙරණුවෝ:

''අසංහීරං අසංකුප්පං -පෙ- එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තචිත්තං'' යි.

සොළොස් වැනි පිඞ්ගිය සූත්‍රාන්තය යි.

පාරායණ වර්ගය නිමි.

ඛග්ගවිසාණ සුත්තනිද්දෙසො

(1)

සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං
අවිහෙඨයං[1]. අඤ්ඤතරම්පි තෙසං,
න පුත්තමිච්ඡෙය්‍ය කුතො සහායං
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩන්ති– 'සබ්බෙසු'ති සබ්බෙන සබ්බං, සබ්බථා සබ්බං, අසෙසං නිස්සෙසං පරියාදියනවචනමෙතං[2] 'සබ්බෙසු'ති. **භූතෙසූති**: 'භූතා, වුච්චන්ති: තසා ච ථාවරා ච. **තසාති** යෙසං තසිනා තණ්හා[3]. අප්පහීනා, යෙසං ච භයභෙරවා අප්පහීනා, කිං කාරණා වුච්චන්ති තසා: තෙ[4] තසන්ති උත්තසන්ති පරිතසන්ති භායන්ති සංත්‍රාසං[5]. ආපජ්ජන්ති, තංකාරණා වුච්චන්ති තසා. **ථාවරාති**: යෙසං තසිනා තණ්හා[3] පහීනා, යෙසං ච භයභෙරවා පහීනා. කිං කාරණා වුච්චන්ති ථාවරා, තෙ න තසන්ති න උත්තසන්ති න පරිතසන්ති න භායන්ති න සන්ත්‍රාසං[5]. ආපජ්ජන්ති, තංකාරණා වුච්චන්ති ථාවරා. **දණ්ඩාති**[6]: තයො දණ්ඩා: කායදණ්ඩො වචීදණ්ඩො මනොදණ්ඩො. තිවිධං කායදුච්චරිතං කාය දණ්ඩො, චතුබ්බිධං වචීදුච්චරිතං වචීදණ්ඩො, තිවිධං මනොදුච්චරිතං මනො දණ්ඩො. **සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩන්ති** සබ්බෙසු භූතෙසු දණ්ඩං නිධාය නිදහිත්වා ඔරොපයිත්වා සමොරොපයිත්වා නික්ඛිපිත්වා පටිප්පස්සම්භිත්වාති 'සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං.'

අවිහෙඨයං අඤ්ඤතරම්පි තෙසන්ති එකමෙකම්පි සත්තං පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා අන්දුයා වා[7] රජ්ජුයා වා අවිහෙඨයන්තො, සබ්බෙපි සත්තෙ පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා අන්දුයා වා රජ්ජුයා වා, අවිහෙඨයන්තොති 'අවිහෙඨයං අඤ්ඤතරම්පි තෙසං.'

1. අහෙඨයං – සයා,
2. පරියාදය වචනමෙතං – සයා,
3. තසිතතණ්හා – ම ජ සං, තණ්හා – සයා
4. තෙන – ප–ව–වි–ක.
5. සංත්‍රාපං – සයා
6. දණ්ඩන්ති – ම ජ සං.
7. අද්දුයාවා – ව–වි–ක, අරුයා වා – සයා

ඛග්ගවිසාණ සූත්‍රනිර්දෙශය

1. සියලු සතුන් කෙරෙහි කායවාක්මනොදණ්ඩය හැරපියා ඔවුනතුරෙහි කිසි එකකුදු නො වෙහෙසනුයේ කිසි පුතකු නො කැමැති වන්නේ යැ යහළුවකු ඉස්නේ යැ යනු කොයි නැ? කගවෙහෙණ හහක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං — 'සබ්බෙසු' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල අශෙෂ කොට නිශ්ශෙෂ කොට හාත්පසින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'සබ්බෙසු' යනු. **භූතෙසු** – තෘෂ්ණා සහිත සත්ත්වයෝ ද රහත්හු ද 'භූතයෝ' යි කියනු ලැබෙත්. **තසා** යනු: යම් කෙනකුන්ගේ තයිනාව (පවස්) තෘෂ්ණාව ප්‍රහීණ නො වූ ද, යම් කෙනකුන්ගේ වැළිත් චිත්තොත්‍රාසයෝ ප්‍රහීණ නො වූවාහු ද ඔහු යැ. කවර කරුණින් 'තසයෝ' යි කියනු ලැබෙත් ද යත්: ඔහු ත්‍රස්ත වෙති උත්ත්‍රස්ත වෙති පරිත්‍රස්ත වෙති භය වෙති සන්ත්‍රාසයට පැමිණෙති. එකරුණින් 'තසයෝ'යි කියනු ලැබෙත්. **ථාවරා** යනු: යම් කෙනකුන්ගේ තයිනාව තණ්හාව ප්‍රහීණ වූ ද යම් කෙනකුන්ගේ වැළිත් චිත්තොත්‍රාසයෝ ප්‍රහීණ වූවාහු ද ඔහු යැ. කවර කරුණින් 'ථාවරයෝ' යි කියනු ලැබෙත් ද යත්: ඔහු ත්‍රස්ත නො වෙති උත්ත්‍රස්ත නො වෙති පරිත්‍රස්ත නො වෙති බිය නො වෙති සන්ත්‍රාසයට නො පැමිණෙත්. එ කරුණින් 'ථාවරයෝ' යි කියනු ලැබෙත්. **දණ්ඩං** යනු: දණ්ඩයෝ තිදෙනෙක්: කායදණ්ඩ යැ වාග් දණ්ඩ යැ මනොදණ්ඩ යැ යි. ත්‍රිවිධ කායදුශ්චරිතය කාය දණ්ඩ නම, චතුර්විධ වාග්දුශ්චරිතය වාග්දණ්ඩ නම, ත්‍රිවිධ මනොදුශ්චරිතය මනො දණ්ඩ නමි. **සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං** යනු: සියලු සත්ත්වයන් කෙරෙහි දඬුවම හැර පියා තබා බහාතබා දමා පියා බැහැර කොට සන්හිඳුවා තුයි 'සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං' යනු වේ.

අවිහෙඨයං අඤ්ඤතරම්පි තෙසං යනු: එකෙකි සතකුදු අතින් හෝ කැටින් හෝ දඬින් හෝ සැතින් හෝ සිරබැඳුමින් හෝ රැහැනින් හෝ නො වෙහෙසනුයේ හැම සතුන් මැ අතින් හෝ කැටින් හෝ දඬින් හෝ සැතින් හෝ සිර බැඳුමින් හෝ රැහැනින් හෝ නො වෙහෙසනුයේ තුයි 'අවිහෙඨයං අඤ්ඤතරම්පි තෙසං' යනු වේ.

න පුත්තමිච්ඡෙය්‍ය කුතො සහායන්ති— නා'ති පටික්ඛෙපො, පුත්තාති චත්තාරො පුත්තා: අත්‍රජො[1]. පුත්තො ඛෙත්තජො පුත්තො දින්නකො පුත්තො අන්තෙවාසිකො පුත්තො. සහායන්ති සහායා වුච්චන්ති; යෙහි සහ ආගමනං ඵාසු, ගමනං ඵාසු, ගමනාගමනං ඵාසු. ඨානං ඵාසු, නිසජ්ජා[2] ඵාසු, සයනං[3] ඵාසු, ආලපනං ඵාසු, සල්ලපනං ඵාසු, උල්ලපනං ඵාසු, සමුල්ලපනං ඵාසු. **න පුත්තමිච්ඡෙය්‍ය කුතො සහායන්ති**: පුත්තම්පි න ඉච්ඡෙය්‍ය න සාදියෙය්‍ය න පත්ථෙය්‍ය න පිහයෙය්‍ය නාභිජප්පෙය්‍ය, කුතො මිත්තං වා සන්දිට්ඨං වා සම්භත්තං වා සහායං වා ඉච්ඡෙය්‍ය[4] සාදියෙය්‍ය පත්ථෙය්‍ය පිහයෙය්‍ය අභිජප්පෙය්‍යාති 'න පුත්තමිච්ඡෙය්‍ය කුතො සහායං'.

එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පොති 'එකො'ති සො පච්චෙකබුද්ධො පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතෙන එකො, අදුතියට්ඨෙන එකො, තණ්හාය පහාන-ට්ඨෙන[5]. එකො, එකන්තවීතරාගොති එකො, එකන්තවීතදොසොති එකො, එකන්තවීතමොහොති එකො, එකන්තනික්කිලෙසොති එකො, එකායනමග්ගං ගතොති එකො, එකො අනුත්තරං පච්චෙකසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතෙන එකො: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සබ්බං ඝරාවාසපලිබොධං ඡින්දිත්වා පුත්තදාරපලිබොධං ඡින්දිත්වා ඤාතිපලිබොධං ඡින්දිත්වා සන්නිධිපලිබොධං ඡින්දිත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිත්වා අකිඤ්චනභාවං උපගන්ත්වා එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙති. එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතෙන එකො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො අදුතියට්ඨෙන එකො: සො එවං පබ්බජිතො සමානො එකො අරඤ්ඤවනපත්ථානි පන්තානි[6] සෙනාසනානි පටිසෙවති අප්පසද්දානි අප්පනිග්ඝොසානි විජනවාතානි මනුස්සරාහසෙය්‍යකානි පටිසල්ලානසාරුප්පානි. සො එකො චරති, එකො ගච්ඡති, එකො තිට්ඨති, එකො නිසීදති, එකො සෙය්‍යං කප්පෙති, එකො ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, එකො අභික්කමති, එකො පටික්කමති, එකො රහො නිසීදති, එකො චඞ්කමං අධිට්ඨාති, එකො චරති, විහරති ඉරියති වත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො අදුතියට්ඨෙන එකො.

1. අත්තජො – සයා.
2. නිසජ්ජනං – සයා,
3. නිපජ්ජනං – සයා.
4. ඉච්ඡිස්සති සයා
5. තණ්හා පහානට්ඨෙන – පන, සයා
6. පත්ථානි– ප වි, වි, ක

න පුත්තමිච්ඡෙය්‍ය කුතො සහායං — 'න' යනු: ප්‍රතික්ෂේප යැ. 'පුත්තා' යනු: පුත්‍රයෝ සතර දෙනෙකි: ආත්මජපුත්‍ර යැ ක්ෂේත්‍රජ පුත්‍ර යැ දින්නකපුත්‍ර යැ අන්තවාසික පුත්‍ර යැ යි. **සහායං**– යම් කෙනකුන් හා සමග ඊම පහසු ද යෑම පහසු ද යෑමඊම පහසු ද සිටීම පහසු ද හිඳීම පහසු ද ශයනය පහසු ද ආලපනය පහසු ද සල්ලාපය පහසු ද උල්ලපනය (ඔසොවා කීම) පහසු ද සමුල්ලපනය (හාත්පසින් ඔසොවා කීම) පහසු ද ඔහු යැ. **න පුත්තමිච්ඡෙය්‍ය කුතො සහායං** – යනු: පුතුදු නො කැමැති වන්නේ යැ ආස්වාද නො කරන්නේ යැ නො පතන්නේ යැ ඊප්සා නො කරන්නේ යැ තෘෂ්ති නුපදවන්නේ යැ. කවර හෙයින් මිත්‍රයකු හෝ සන්දෘෂ්ටයකු හෝ සම්භක්තයකු හෝ සහායයකු හෝ කැමැති වන්නේ ද ආස්වාද කරන්නේ ද ප්‍රාර්ථනා කරන්නේ ද ඊප්සා කරන්නේ ද තෘෂ්ති උපදවන්නේ ද නුයි 'න පුත්තමිච්ඡෙය්‍ය කුතො සහායං' යනු වේ.

එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො – 'එකො' යනු: ඒ පසේ බුදුහු ප්‍රව්‍රජ්‍යා සංඛ්‍යාතාර්ථයෙන් අතුල්‍යයහ, අද්විතියාර්ත්ථයෙන් අතුල්‍යයහ, තෘෂ්ණා ප්‍රහාණාර්ත්ථයෙන් අතුල්‍යයහ, ඒකාන්ත වීතරාග නුයි අතුල්‍යයහ, ඒකාන්ත වීතදෙස නුයි අතුල්‍යයහ, ඒකාන්ත වීතමොහ නුයි අතුල්‍යයහ, ඒකාන්තයෙන් නික්ලේශ නුයි අසහායහ, ඒකායනමාර්ගයට ගියාහු නුයි එකයහ, එකලා වැ ප්‍රත්‍යෙකසම්බොධිය අවබොධ කළාහු නු යි එකයහ.

කිසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු ප්‍රව්‍රජ්‍යා සංඛ්‍යාත අර්ත්ථයෙන් 'එක' වූහ යත්: ඒ පසේබුදුහු හැම ගෘහාවාස පරිරොධය සිඳපියා අඹුදරු ආවරණය සිඳපියා ඥාති පලිබොධය සිඳපියා සන්නිධිපරිරොධය සිඳපියා කෙස්රවුළු බහා කහවත් හැඳ ගිහිගෙන් නික්ම සසුන්හි පැවිදි වැ අකිඤ්චන (කිසිවක් නැති) බවට පැමිණ එකලා වැ හැසිරෙති. වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැටෙති රැකෙති යැපෙති පවත්වත්. මෙසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු ප්‍රව්‍රජ්‍යා සංඛ්‍යාත අර්ත්ථයෙන් 'එක' යහ.

කිසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු අද්විතියාර්ත්ථයෙන් 'එක' වූහ. යත්: උන්වහන්සේ මෙසෙයින් පැවිදි වූවාහු එකලා වැ අල්පශබ්ද වූ අල්ප නිර්ඝොෂ වූ ජනවාත රහිත වූ මිනිසුන්ගේ රාහස්‍යයට ස්ථාන වූ විවෙකයට අනුරූප වූ වනයෙහි දුරු සෙනසුන් වනපර්‍යන්ත සෙනසුන් ඇසුරු කෙරෙති, උන් වහන්සේ එකලා වැ හැසිරෙති, එකලා වැ යෙති එකලා වැ සිටිති, එකලා වැ හොවිති, එකලා වැ ගමට පිඬුසිඟා පිවිසෙති, එකලා වැ රහසැ හිඳිති, එකලා වැ සක්මන් කෙරෙති, එකලා වැ හැසිරෙති, වෙසෙති, ඉරියවු පවත්වති, වැටෙති, රැකෙති, යැපෙති, පවත්වත්. මෙසෙයින් බුදුහු අද්විතියාර්ත්ථයෙන් 'එක' යහ.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො තණ්හාය පහානට්ඨෙන එකො, සො එවං එකො අදුතියො අප්පමත්තො ආතාපී පහිතත්තො විහරන්තො මහාපධානං පදහන්තො මාරං සසෙනං[1] නමුචිං කණ්හං පමත්තබන්ධුං විධමෙත්වා[2] තණ්හාජාලිනිං[3] සරිතං විසත්තිකං[4] පජහි විනොදෙසි බ්‍යන්තිං අකාසි අනභාවං ගමෙසීති.

1. “තණ්හා දුතියො පුරිසො දීඝමද්ධානසංසරං,
ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං සංසාරං නාතිවත්තති.

2. එවමාදීනවං[5] ඤත්වා තණ්හං[6] දුක්ඛස්ස සම්භවං,
වීතතණ්හො අනාදානො සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ”ති.[අ]

එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො තණ්හාය පහානට්ඨෙන එකො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො එකන්තවීතරාගොති එකො: රාගස්ස පහීනත්තා එකන්තවීතරාගොති එකො දොසස්ස පහීනත්තා එකන්තවීතදොසොති එකො, මොහස්ස පහීනත්තා එකන්තවීතමොහොති එකො, කිලෙසානං පහීනත්තා එකන්තනික්කිලෙසොති එකො, එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො එකන්තවීතරාගොති එකො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො එකායනමග්ගං ගතොති එකො: ‘එකායනමග්ගො’ වුච්චති; චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාද පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්චබලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො.

1. සසෙනකං– ප–වි–ක, මජසං.
2. විධමෙත්වා ච – ම ජ සං
3. තණ්හං ජාලිනිං–ස්‍යා,
4. විසරිතං විසත්තිකං – ම ජ සං
5. එතමාදීනවං–ප. ම ජ සං
6. තණ්හං – ම ජ සං,

අ. චතුක්කඞ්ගුත්තර–භණ්ඩගාමවග්ග සුත්තනිපාත–ද්වයතානුපස්සනාසුත්ත. ඉතිවුත්තක අතීශවග්ග

කිසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු තෘෂ්ණාප්‍රහාණාර්ථයෙන් 'එක' වූහ යත්: මෙසෙයින් උන්වහන්සේ එකලා වූවාහු අද්විතීය වූවාහු අප්‍රමත්ත වූවාහු කෙලෙස් තවන වීර්‍ය්‍ය ඇති වැ නිවනට මෙහෙයූ සිත් ඇති වැ වසන්නාහු මහාප්‍රධන්වීර්‍ය්‍ය කෙරෙමින් තෘෂ්ණාකර්ම ඇති (නො මිදිය දෙන හෙයින්) නමුචි නම් වූ ප්‍රමත්තයනට බන්ධු වූ සෙන් සහිත මරු විධමනය කොට විසත්තිකා නම් වූ තෘෂ්ණා ජාලිනිය දුරු කළහ බැහැර කළහ, විගතාන්ත කළහ, අනභාවයට පැමිණ වූ සේක.

1. තෘෂ්ණාව දෙවැනි කොට ඇති පුරුෂතෙම දිඝකලක් මුළුල්ලෙහි සැරිසරනුයේ ඉභාත්මභාව අනාගතාත්මභාව නොහොත් ඉත්ථම්භාව අනඤ්ඤථාභාව සංඛ්‍යාත වූ සංසාරය නො ඉක්මවයි.

2. (අතීතාදි ස්කන්ධයන්හි) මෙසේ ආදීනව දැන, තෘෂ්ණාව දුකට කාරණ යි දැන පහ වූ තෘෂ්ණා ඇති ආදාන (ග්‍රහණ) රහිත වූ ස්මෘතිමත් වූ ක්ෂිණාශ්‍රව මහණ තෙම හැසිරෙන්නේ යැ' යි

මෙසේ ඒ පසේ බුදුහු තෘෂ්ණා ප්‍රහාණාර්ත්ථයෙන් එකයහ.

කිසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු එකාන්ත වීතරාග නුයි 'එක' වූහ යත්: රාගය ප්‍රහීණ වන බැවින් එකාන්තයෙන් වීතරාග නුයි 'එක' යහ, ද්වේෂය ප්‍රහීණ වන බැවින් එකාන්තයෙන් වීතද්වේෂ නුයි 'එක' යහ, මොහය ප්‍රහීණ වන බැවින් එකාන්තයෙන් පහ වූ මොහය ඇත්තාහු නුයි 'එක' යහ, ක්ලේශයන් ප්‍රහීණ වන බැවින් එකාන්තයෙන් නික්ලේශ වූවාහු නුයි 'එක' යහ.

කිසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු එකායන මාර්ගයට ගියාහු නුයි 'එක' වූහ යත්: සතර සතිපට්ඨානයෝ යැ, සතර සම්‍යක් ප්‍රධානයෝ යැ, සතර ඍද්ධිපාදයෝ යැ, පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ යැ, පඤ්චබලයෝ යැ, සප්තබොධ්‍යඞ්ගයෝ යැ, ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගික මාර්ග යැ, යන මෙ 'එකායන මාර්ගය' යි කියනු ලැබේ.

3. එකායනං ජාතිඛයන්තදස්සී
මග්ගං පජානාති හිතානුකම්පී
එතෙන මග්ගෙන තරිංසු පුබ්බෙ
තරිස්සන්ති යෙ ච තරන්ති ඔඝං'.

එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො එකායනමග්ගං ගතොති එකො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො එකො අනුත්තරං පච්චෙකසම්බොධිං[1] අභිසම්බුද්ධොති එකො: 'බොධි' වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණං, "පඤ්ඤා පඤ්ඤින්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං -පෙ- ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගො වීමංසා විපස්සනා සම්මාදිට්ඨි"සො පච්චෙකසම්බුද්ධො තෙන පච්චෙකබොධිඤාණෙන සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති බුජ්ඣි, සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛාති බුජ්ඣි, සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති බුජ්ඣි, අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරාති බුජ්ඣි සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණන්ති බුජ්ඣි, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති බුජ්ඣි නාමරූපපච්චයා සළායතනන්ති බුජ්ඣි, සළායතනපච්චයා ඵස්සොති බුජ්ඣි, ඵස්සපච්චයා වෙදනාති බුජ්ඣි, වෙදනාපච්චයා තණ්හාති බුජ්ඣි තණ්හාපච්චයා උපාදානන්ති බුජ්ඣි, උපාදානපච්චයා භවොති බුජ්ඣි, භවපච්චයා ජාතීති බුජ්ඣි, ජාතිපච්චයා ජරාමරණන්ති බුජ්ඣි අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධොති බුජ්ඣි, සඞ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධොති බුජ්ඣි, විඤ්ඤාණනිරොධා නාමරූපනිරොධොති බුජ්ඣි, නාමරූපනිරොධා සළායතනනිරොධොති බුජ්ඣි, සළායතනනිරොධා ඵස්සනිරොධොති බුජ්ඣි, ඵස්සනිරොධා වෙදනානිරොධොති බුජ්ඣි, වෙදනානිරොධා තණ්හානිරොධොති බුජ්ඣි, තණ්හානිරොධා උපාදානනිරොධොති බුජ්ඣි උපාදානනිරොධා භවනිරොධොති බුජ්ඣි, භවනිරොධා ජාතිනිරොධොති බුජ්ඣි, ජාතිනිරොධා ජරාමරණනිරොධොති බුජ්ඣි' ඉදං දුක්ඛන්ති බුජ්ඣි, අයං දුක්ඛසමුදයොති බුජ්ඣි, අයං දුක්ඛනිරොධොති බුජ්ඣි, අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති බුජ්ඣි. ඉමෙ ආසවාති බුජ්ඣි, අයං ආසවසමුදයොති බුජ්ඣි, අයං ආසවනිරොධොති බුජ්ඣි අයං ආසවනිරොධගාමිනී පටිපදාති බුජ්ඣි. ඉමෙ ධම්මා පරිඤ්ඤෙය්‍යාති බුජ්ඣි, ඉමෙ ධම්මා පහාතබ්බාති බුජ්ඣි, ඉමෙ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බාති බුජ්ඣි, ඉමෙ ධම්මා භාවෙතබ්බාති බුජ්ඣි, ඡන්නං ඵස්සායතනානං සමුදයං ච අත්ථඞ්ගමං ච.[2] අස්සාදං ච ආදීනවං ච නිස්සරණං ච බුජ්ඣි. පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං සමුදයං ච -පෙ- නිස්සරණං ච බුජ්ඣි. චතුන්නං මහාභූතානං සමුදයං ච අත්ථඞ්ගමං ච අස්සාදං ච ආදීනවං ච නිස්සරණං ච බුජ්ඣි, යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති බුජ්ඣි.

1. පච්චෙක බුද්ධඤාණෙන - ස්‍යා.
2. අත්ථගමංච- ච-වි-ක. ම ජ සං,
ශ. සතිපට්ඨානසංයුත්ත- නාලන්දවග්ග.

3. ජාතික්ෂය සංඛ්‍යාත නිර්වාණය දක්නා සුලු වූ හිතයෙන් අනුකම්පා කරන සුලු වූ බුද්ධහු ඒකායන මාර්ගය දන්නා සේක. පෙර යම් කෙනෙක් චතුරොඝය තරණය කළාහු නම් තෙල මාර්ගයෙන් තරණය කළාහු ය. තවද යම් කෙනෙක් (මතු) තරණය කරන්නාහු නම්, දැන් තරණය කෙරෙත් නම්, මෙ මඟින් තරණය කෙරෙත්. මෙසෙයින් ඒ පසේ බුද්ධහු ඒකායන මාර්ගයට ගියාහු නුයි 'ඒක' යහ.

කිසෙයින් ඒ පසේබුද්ධහු එකලා වැ අනුත්තර වූ ප්‍රත්‍යෙක සම්බොධිය අවබෝධ කළාහු නුයි 'එක' වූහ යත්: සතර මාර්ගඥානය ප්‍රඥාව ප්‍රඥෙන්ද්‍රියය ප්‍රඥාබලය ධර්මවිචයසම්බොධ්‍යඞ්ගය වීමංසාව විදර්ශනාව සම්‍යග්-දෘෂ්ටිය 'බොධි' යයි කියනු ලැබේ. ඒ පසේ බුද්ධහු ඒ ප්‍රත්‍යෙක බොධි ඥානයෙන් 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයහ' යි අවබොධ කළහ. 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්ඛහ යි අවබොධ කළහ, 'හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ' යි අවබොධ කළහ. අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති දත්හ. සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වේ යැයි දත්හ, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය වේ යැයි දත්හ. නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් ෂඩායතනය වේ යැයි දත්හ. ෂඩායතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වේ යැයි දත්හ. ස්පර්ශ ප්‍රත්‍යයෙන් වෙදනාව වේ යැයි දත්හ. වෙදනා ප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වේ යැයි දත්හ. තෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යයෙන් උපාදනය වේ යැයි දත්හ. උපාදන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වේ යැයි දත්හ. භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වේ යැයි දත්හ. ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ යැයි දත්හ. අවිද්‍යා නිරොධයෙන් සංස්කාරනිරොධය වේ යැයි දත්හ. සංස්කාර නිරොධයෙන් විඥාන නිරොධය වේ යැයි දත්හ. විඥාන නිරොධයෙන් නාමරූප නිරොධය වේ යැයි දත්හ. නාමරූප නිරොධයෙන් ෂඩායතන නිරොධය වේ යැයි දත්හ. ෂඩායතන නිරොධයෙන් ස්පර්ශනිරොධය වේ යැයි දත්හ. ස්පර්ශ නිරොධයෙන් වෙදනා නිරොධය වේ යැයි දත්හ. වෙදනානිරොධයෙන් තෘෂ්ණානිරොධය වේ යැයි දත්හ. තෘෂ්ණා නිරොධයෙන් උපාදනනිරොධය වේ යැයි දත්හ. උපාදනනිරොධයෙන් භව නිරොධය වේ යැයි දත්හ. භවනිරොධයෙන් ජාතිනිරොධය වේ යැයි දත්හ. ජාතිනිරොධයෙන් ජරාමරණ නිරොධය වේ යැයි දත්හ. 'මේ (පඤ්චස්කන්ධය) දුකැ' යි දත්හ. 'මේ (තෘෂ්ණා සමුදය) දුක්හේතුව යැ' යි දත්හ. 'මේ (තෘෂ්ණා නිරොධය) දුක් නැසීම යැ' යි දත්හ. 'මේ (ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය) දුක් නැසීමට පමුණුවන පිළිවෙතැ' යි දත්හ. 'මේ ධර්මයෝ දතයුත්තාහ' යි දත්හ. 'මේ ධර්මයෝ හළ යුත්තාහ' යි දත්හ. 'මේ ධර්මයෝ ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුත්තාහ' යි දත්හ. 'මේ ධර්මයෝ වැඩිය යුත්තාහ' යි දත්හ. සවැදෑරුම් ස්පර්ශායතනයන්ගේ පහළ වීම ද නැසීම ද ආස්වාදය ද ආදීනවය ද නිස්සරණය ද දත්හ. පඤ්චොපාදනස්-කන්ධයන්ගේ පහළ වීම ද . . . නිස්සරණය ද දත්හ. සතර මහාභූතයන්ගේ පහළ වීම ද නැසීම ද ආස්වාදය ද ආදීනවය ද නිස්සරණය ද දත්හ. යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයෙක් වේ නම් එ හැම නැසෙන පියවී ඇතැ' යි දත්හ.

අථවා යං බුජ්ඣිතබ්බං අනුබුජ්ඣිතබ්බං පටිබුජ්ඣිතබ්බං සම්බුජ්ඣිතබ්බං අධිගන්තබ්බං ඵස්සිතබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං, සබ්බං තං තෙන පච්චෙකබොධිඤාණෙන බුජ්ඣි අනුබුජ්ඣි පටිබුජ්ඣි සම්බුජ්ඣි අධිගච්ඡි ඵස්සෙසි සච්ඡාකාසීති එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො එකො අනුත්තරං පච්චෙකසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො.

චරෙති: අට්ඨචරියායො: ඉරියාපථචරියා ආයතනචරියා සතිචරියා සමාධිචරියා ඤාණචරියා මග්ගචරියා පත්තිචරියා[1] ලොකත්ථචරියා. 'ඉරියාපථචරියා'ති චතූසු ඉරියාපථෙසු. ආයතනචරියාති: ඡසු අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසු[2] ආයතනෙසු. 'සතිචරියා'ති චතූසු සතිපට්ඨානෙසු. 'සමාධිචරියා'ති චතූසු ඣානෙසු. ඤාණචරියාති චතූසු අරියසච්චෙසු.[3] 'මග්ගචරියා'ති චතූසු අරියමග්ගෙසු.[4] 'පත්තිචරියා'ති[5] චතූසු සාමඤ්ඤඵලෙසු, ලොකත්ථචරියාති තථාගතෙසු අරහන්තෙසු සම්මාසම්බුද්ධෙසු, පදෙසෙ[6] පච්චෙකසම්බුද්ධෙසු පදෙසෙ[6] සාවකෙසු ඉරියාපථචරියා ච පණිධිසම්පන්නානං, ආයතනචරියා ච ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං, සතිචරියා ච අප්පමාදවිහාරීනං, සමාධිචරියා ච, අධිචිත්තමනුයුත්තානං ඤාණචරියා ච බුද්ධිසම්පන්නානං මග්ගචරියා ච සම්මාපටිපන්නානං, පත්තිචරියා ච[5] අධිගතඵලානං, ලොකත්ථචරියා ච තථාගතානං අරහන්තානං සම්මාසම්බුද්ධානං, පදෙසෙ පච්චෙකබුද්ධානං, පදෙසෙ[6] සාවකානං, ඉමා අට්ඨචරියායො.

අපරාපි අට්ඨචරියායො: අධිමුච්චන්තො සද්ධාය චරති, පග්ගණ්හන්තො විරියෙන චරති, උපට්ඨපෙන්තො සතියා චරති, අවික්ඛෙපං කරොන්තො සමාධිනා චරති, පජානන්තො[7] පඤ්ඤාය චරති, විජානන්තො විඤ්ඤාණෙන චරති,[8] එවං පටිපන්නස්ස කුසලා ධම්මා ආයාපෙන්තීති ආයතනචරියාය චරති. එවං පටිපන්නො විසෙසමධිගච්ඡතීති විසෙසචරියාය චරති ඉමා අට්ඨචරියායො.

අපරාපි අට්ඨ චරියායො: දස්සනචරියා ච[9] සම්මාදිට්ඨියා, අභිනිරොපනචරියා ච[10] සම්මාසඞ්කප්පස්ස, පරිග්ගහචරියා ච සම්මාවාචාය, සමුට්ඨානචරියා ච සම්මා කම්මන්තස්ස, වොදානචරියා ච සම්මාආජීවස්ස, පග්ගහචරියා ච සම්මාවායාමස්ස, උපට්ඨානචරියා ච සම්මාසතියා, අවික්ඛෙපචරියා ච සම්මාසමාධිස්ස, ඉමා අට්ඨචරියායො.

---

1. පටිපත්තිචරියා – ප, ච, වි, ක
2. ඡඅජ්ඣත්තිකබාහිරෙසු– ප, ච, වි, ක
3. චතූසු සච්චෙසු– ප, ච, වි, ක
4. චතූසු මග්ගෙසු– ප, ච, වි, ක
5. පටිපත්තිචරියාති– ප, ච, වි, ක
6. පදෙසතො– ම ඡ සං, ස්‍යා.
7. පජහන්තො– මඡසං. ස්‍යා.
8. විඤ්ඤාණචරියායචරති– ම ඡ සං ච, වි, ක.
9. දස්සනචරියාඤාණචරියාච සම්මාදිට්ඨියා– ප, ච, වි, ක.
10. අභිරෝපනචරියා ම, ඡ, සං.

නොහොත් යම් කිසිවක් දතයුතු නම්, නැවැත නැවැත දතයුතු නම්, වෙසෙසින් දතයුතු නම්, මැනැවින් දතයුතු නම්, අධිගම කළ යුතු නම්, නුවණින් ස්පර්ශ කළ යුතු නම්, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුතු නම්, එ හැම ඒ ප්‍රත්‍යෙක බොධිඥානයෙන් දත්හ, අනුබොධ කළහ, ප්‍රතිබොධ කළහ, වෙසෙසින් දත්හ, මැනැවින් දත්හ, ස්පර්ශ කළහ, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළාහු නුයි මෙසෙයින් ඒ පසේබුදුහු එකලා වැ අනුත්තර වූ ප්‍රත්‍යෙක සම්බොධිය අභිසම්බුද්ධ නුයි 'එක' නම් වූහ.

චරෙ යනු: චය්‍ර්‍යා අටෙකි: ඊර්‍ය්‍යාපථචය්‍ර්‍යා යැ ආයතනචය්‍ර්‍යා යැ ස්මෘතිචය්‍ර්‍යා යැ සමාධිචය්‍ර්‍යා යැ ඥානචය්‍ර්‍යා යැ මාර්ගචය්‍ර්‍යා යැ ඵලචය්‍ර්‍යා යැ ලොකාර්ත්ථචය්‍ර්‍යා යි. 'ඊර්‍ය්‍යාපථචය්‍ර්‍යා' යනු සතර ඉරියව්හි යැ. 'ආයතන චය්‍ර්‍යා' යනු සවැදෑරුම් ආධ්‍යාත්මික බාහිර ආයතනයන්හි යැ. 'ස්මෘති-චය්‍ර්‍යා' යනු සතර සතිපට්ඨානයන්හි යැ. 'සමාධිචය්‍ර්‍යා' යනු සතර ධ්‍යානයන්හි යැ. 'ඥානචය්‍ර්‍යා' යනු සතර ආර්‍ය්‍ය සත්‍යයන්හි යැ. 'මාර්ග චය්‍ර්‍යා' යනු සතර ආර්‍ය්‍යමාර්ගයන්හි යැ. 'පත්තිචරියා' යනු සතර ශ්‍රාමණ්‍ය ඵලයෙහි යැ. 'ලොකාර්ත්ථචය්‍ර්‍යා' යනු තථාගත අර්හත් සම්‍යක් සම්බුද්ධ-යන් කෙරෙහියැ, එකදේශයෙක්හි පසේබුදුන් කෙරෙහි යැ, එකදෙශයෙක්හි ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි යැ. ප්‍රණිධිසම්පන්නයන්ට ඊර්‍ය්‍යාපථචය්‍ර්‍යාව ද, ඉන්ද්‍රියයන්හි ගුප්තද්වාරයනට ආයතනචර්‍ය්‍යා ද, අප්‍රමාද විහාරීන්ට ස්මෘති-චය්‍ර්‍යා ද, අධිචිත්තයෙහි යෙදුණවුනට සමාධිචය්‍ර්‍යා ද, බුද්ධිසම්පන්නයනට ඥානචය්‍ර්‍යා ද, සම්‍යක්ප්‍රතිපන්නයනට මාර්ගචය්‍ර්‍යා ද, අධිගම කළ ඵල ඇතියනට ඵලචය්‍ර්‍යා ද, තථාගත අර්හත් සම්‍යක් සම්බුද්ධයනට, එකදෙශ යෙක්හි ප්‍රත්‍යෙක බුද්ධයනට, එකදෙශයෙක්හි ශ්‍රාවකයනට ලොකාර්ත්ථ-චර්‍ය්‍යාව දැ යි මේ අට වැදෑරුම් චය්‍ර්‍යාවෝ වෙති.

අන්‍ය වූ ද චය්‍ර්‍යා අටෙකි: අධිමොක්ෂ කරනුයේ ශ්‍රද්ධා වශයෙන් පවතියි, ප්‍රග්‍රහ කරනුයේ වීර්‍ය්‍ය වශයෙන් පවතියි, (අරමුණෙහි) සිහි එළවා තබනුයේ ස්මෘති වශයෙන් පවතියි, අවික්ෂේපය කරනුයේ සමාධි වශයෙන් පවතියි, ප්‍රජානනය කරනුයේ ප්‍රඥා වශයෙන් පවතියි, විජානනය (ආවර්ජන-විඥානයෙන් අරමුණු දැනීම) කරනුයේ විඥාන වශයෙන් පවතියි. මෙසෙයින් පිළිපන්හු ගේ කුශල ධර්මයෝ අතිශයින් පවතිත් නුයි ආයතන චය්‍ර්‍යා වශයෙන් පවතියි. මෙසෙයින් පිළිපන්නේ විශෙෂයට පැමිණේ නුයි විශෙෂචය්‍ර්‍යා වශයෙන් පවතී. මොහු අෂ්ටචය්‍ර්‍යාවෝ වෙති.

අන්‍ය වූ ද චය්‍ර්‍යා අටෙකි: සම්‍යග්දෘෂ්ටියගේ දර්ශන වශයෙන් පැවැත්ම ද සම්‍යක් සංකල්පයාගේ අභිනිරොපණ වශයෙන් පැවැත්ම ද සම්‍යග්වචනයාගේ පරිග්‍රහ වශයෙන් පැවැත්ම ද සම්‍යක් කර්මාන්තයාගේ සමුත්ථාන වශයෙන් පැවැත්ම ද සම්‍යගාජීවයාගේ ව්‍යවදාන වශයෙන් පැවැත්ම ද සම්‍යග් ව්‍යායාමයාගේ ප්‍රග්‍රහ වශයෙන් පැවැත් ම ද, සම්‍යක් ස්මෘතිය ගේ වැටහීම් වශයෙන් පැවැත්ම ද සම්‍යක් සමාධිහු ගේ අවික්ෂෙප වශයෙන් පැවැත් ම ද යන මොහු අෂ්ටචය්‍ර්‍යාවෝ යි.

ඛග්ගවිසාණකප්පොති යථා ඛග්ගස්ස නාම විසාණං එකං හොති අදුතියං. එවමෙව සො පච්චෙකසම්බුද්ධො, තංකප්පො[1] තංසදිසො[2] තප්පටිභාගො. යථා අතිලොණං වුච්චති ලොණකප්පො, අතිතිත්තකං වුච්චති තිත්තකප්පො, අතිමධුරං වුච්චති මධුරකප්පො, අතිඋණ්හං වුච්චති අග්ගිකප්පො, අතිසීතං වුච්චති හිමකප්පො, මහාඋදකක්ඛන්ධො වුච්චති සමුද්දකප්පො, මහාභිඤ්ඤාබලප්පත්තො සාවකො වුච්චති සත්ථුකප්පොති. එවමෙව සො පච්චෙකසම්බුද්ධො තංකප්පො තංසදිසො තප්පටිභාගො එකො අදුතියො මුත්තබන්ධනො සම්මා ලොකෙ චරති විහරති ඉරියති වත්තති පලෙති යපෙති යාපෙතීති 'එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං
අවිහෙඨයං අඤ්ඤතරම්පි තෙසං,
න පුත්තමිච්ඡෙය්‍ය කුතො සහායං
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

2.

සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති ස්නෙහා
ස්නෙහන්වයං දුක්ඛමිදං පහොති,
ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති ස්නෙහාති– 'සංසග්ගා'ති ද්වෙ සංසග්ගා: දස්සනසංසග්ගො ච සවනසංසග්ගො ච. කතමො දස්සනසංසග්ගො: ඉධෙකච්චො පස්සති ඉත්ථිං වා කුමාරිං වා අභිරූපං දස්සනීයං පාසාදිකං පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතං, දිස්වා පස්සිත්වා අනුබ්‍යඤ්ජනසො නිමිත්තං ගණ්හාති; කෙසා වා සොභනා, මුඛං වා සොභනං, අක්ඛී වා සොභනා, කණ්ණා වා සොභනා, නාසා වා සොභනා, ඔට්ඨා වා සොභනා, දන්තා වා සොභනා, මුඛං වා සොභනං, ගීවා වා සොභනා, ථනා වා සොභනා, උරං වා සොභනං, උදරං වා සොභනං, කටි වා සොභනං, ඌරු වා සොභනා, ජඞ්ඝා වා සොභනා, හත්ථා වා සොභනා, පාදා වා සොභනා, අඞ්ගුලියො වා සොභනා, නඛා වා සොභනාති දිස්වා පස්සිත්වා අභිනන්දති අභිවදති අභිපත්ථෙති අනුස්සරති අනුප්පාදෙති අනුබන්ධති රාගබන්ධනං. අයං දස්සනසංසග්ගො.

1. තක්කප්පො – ම ජ සං ස්‍යා.
2. තස්සදිසො– ම ජ සං. ස්‍යා

ඛග්ගවිසාණකප්පො යනු: යම් සේ කඟවෙහෙණ හට එක් හඟෙක් වේ ද දෙ වැන්නෙක් නැත්තේ ද, එසෙයින් මැ ඒ පසේ බුදුහු එ බන්දහ, තත්සදෘශයහ, තත්ප්‍රතිභාගයහ. යම්සේ ඉතා ලුණු වූයේ 'ලවණකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, ඉතා තික්ත වූයේ 'තිත්තකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, ඉතා මිහිරි වූයේ 'මධුරකල්ප' යයි කියනු ලැබෙ ද, ඉතා උණු වූයේ 'අග්නි-කල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, ඉතා සිහිල් වූයේ 'හිමකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, මහදියකඳ 'සමුද්‍රකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, මහා අභිඥාප්‍රාප්ත ශ්‍රාවක තෙම 'ශාස්තෘ කල්ප' යයි කියනු ලැබේද, එසෙයින් මැ ඒ පසේ බුදුහු, එ බන්දහ. තත්සදෘශයහ, තත්ප්‍රතිභාගයහ. එකලා වූවාහු දෙවැන්නකු නැත්තාහු මිදුණු බැඳුම් ඇතියාහු මැනැවින් ලොවැ හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති රකෙති පාලනය කෙරෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි 'එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

"සබ්බෙසු භූතෙසු -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො" යි.

2.

හටගත් (දර්ශනාදි) සංසර්ග ඇතියහුට ස්නෙහයෝ වෙති, ස්නෙහය අනුව යන මෙ දුක උපදී, ස්නෙහයෙන් උපන් ආදීනව දක්මින් කගවෙහෙණකු සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නෙ යි.

සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති ස්නෙහා– 'සංසග්ගා' යනු: දර්ශනසංසර්ගය ද ශ්‍රවණ සංසර්ගය ද යි සංසර්ග දෙකෙකි. දර්ශන සංසර්ග කවරැ යත්: මෙ ලොවැ ඇතැමෙක් විශිෂ්ට රූ ඇති දක්මකලු ප්‍රසාද එළවන උතුම් වූ වර්ණසෞන්දර්යයිුයෙන් සමන්වාගත වූ ස්ත්‍රියක හෝ කුමරියක හෝ දකියි. දැක බලා 'කෙස් හොබනේ යැ හෝ මුහුණ හොබනේ යැ හෝ ඇස් හොබනේ යැ හෝ කන් හොබනේ යැ හෝ නැහැය හොබනේ යැ හෝ ලවන් හොබනේ යැ හෝ දත් හොබනේ යැ හෝ මුඛය හොබනේ යැ හෝ ගෙල හොබනේ යැ හෝ පියවුරු හොබනේ යැ හෝ උරමඩල හොබනේ යැ හෝ උදරය හොබනේ යැ හෝ කටිය හොබනේ යැ හෝ වටොර හොබනේ යැ හෝ දහයුග හොබනේ යැ හෝ අත් හොබනේ යැ හෝ පා හොබනේ යැ හෝ ඇඟිලි හොබනේ යැ හෝ නිය හොබනේ යැ හෝ 'යි අනුව්‍යඤ්ජන විසින් නිමිති ගනියි දැක බලා සතුටු වෙයි තුටුවදන් බෙණෙයි පතයි සිහි කෙරෙයි අනුව්‍යඤ්ජන අල්වා ගනී. ස්නෙහ බන්ධනයෙන් බැඳේ. මෙ දර්ශන සංසර්ග නම.

කතමො සවණසංසග්ගො; ඉධෙකච්චො සුණාති අමුකස්මිං නාම ගාමෙ වා නිගමෙ වා ඉත්ථී වා කුමාරී වා අභිරූපා දස්සනීයා පාසාදිකා පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය සමන්නාගතාති, සුත්වා සුණිත්වා අභිනන්දති අභිවදති අභිපත්ථෙති අනුප්පාදෙති අනුබන්ධති රාගබන්ධනං. අයං සවණසංසග්ගො.

ස්නෙහාති ද්වෙ ස්නෙහා: තණ්හාස්නෙහො ච දිට්ඨිස්නෙහො ච. කතමො තණ්හාස්නෙහො: යාවතා තණ්හාසඞ්ඛාතෙන සීමකතං මරියාදිකතං[1] ඔධිකතං පරියන්තකතං[2] පරිග්ගහිතං මමායිතං 'ඉදං මමා එතං මම, එත්තකං මම, එත්තාවතා මම, රූපා සද්ද ගන්ධා රස, ඵොට්ඨබ්බා අත්ථරණා පාපුරණා[3] දසිදසා අජෙළකා කුක්කුටසූකරා හත්ථිගවාස්සවළවා ඛෙත්තං වත්ථුං හිරඤ්ඤං සුවණ්ණං ගාමනිගම-රාජධානියො රට්ඨං ච ජනපදො ච[4] කොසො ච කොට්ඨාගාරං ච කෙවලම්පි මහාපඨවිං තණ්හාවසෙන මමායති, යාවතා[5]ට්ඨසතතණ්හාවිචරිතං. අයං තණ්හාස්නෙහො.

කතමො දිට්ඨිස්නෙහො: වීසතිවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි, දසවත්ථුකා මිච්ඡාදිට්ඨි, දසවත්ථුකා අන්තග්ගාහිකා දිට්ඨි, යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහණං දිට්ඨිකන්තාරො දිට්ඨිවිසූකායිකං දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං දිට්ඨිසංයොජනං ගාහො පතිට්ඨාහො[6], අභිනිවෙසො පරාමාසො කුම්මග්ගො මිච්ඡාපථො මිච්ඡත්තං තිත්ථායතනං විපරියෙසගාහො[7] විපරීතගාහො විපල්ලාසගාහො මිච්ඡාගාහො අයාථාවතස්මිං[8] යාථාවතන්ති ගාහො යාවතා ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතානි. අයං දිට්ඨිස්නෙහො.

සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති ස්නෙහාති- දස්සනසංසග්ගපච්චයා ච සවණසංසග්ගපච්චයා ච තණ්හාස්නෙහො ච දිට්ඨිස්නෙහො ච භවන්ති සම්භවන්ති ජායන්ති සඤ්ජායන්ති නිබ්බත්තන්ති අභිනිබ්බත්තන්ති පාතුභවන්තීති 'සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති ස්නෙහා'.

ස්නෙහන්වයං දුක්ඛමිදං පහොතීති-'ස්නෙහාති' ද්වෙ ස්නෙහා: තණ්හාස්නෙහො ච දිට්ඨිස්නෙහො ච -පෙ- අයං තණ්හාස්නෙහො -පෙ- අයං දිට්ඨිස්නෙහො. දුක්ඛමිදං පහොතීති ඉධෙකච්චො කායෙන දුච්චරිතං චරති, වාචාය දුච්චරිතං චරති, මනසා දුච්චරිතං චරති, පාණම්පි හන්ති[9], අදින්නම්පි ආදියති, සන්ධිම්පි ඡින්දති, නිල්ලොපම්පි හරති, එකාගාරිකම්පි කරොති,

1. සීමකතං- ච,වි,ක. ම ජ සං
2. පරියන්තිකතං -පත්‍ථු. ම ජ සං පරියන්තිකං- ච,වි,ක
3. පාවුරණා- ම ජ සං.
4. ජනපද ච- ච,වි,ක
5. යා එතා – පත.
6. පරිග්ගාහො- ම ජ සං. ස්‍යා.
7. විපරියාසගාහො- ම ජ සං. විපරියෙසගාහො- ස්‍යා.
8. ආයතාවකම්හි- ච,වි,ක අයාථාවකස්මිං-ම ජ සං. ස්‍යා.
9. හනති- ම ජ සං. ස්‍යා

ශ්‍රවණසංසර්ග කවරයත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් අසුවල් ගමැ හෝ නියම්ගමැ හෝ ස්ත්‍රියක් හෝ කුමරියක් හෝ විශිෂ්ට රූ ඇත්තී යැ දැකුම් කලු යැ ප්‍රසාද එළවන්නී යැ උතුම් වර්ණ සෞන්දර්යයෙන් සමන්වාගත යැ' යි අසයි. අසා අසාලා සතුටු වෙයි සතුටු වැදුන් බෙණෙයි ප්‍රාර්ථනා කෙරෙයි අනුව්‍යඤ්ජන අල්වා ගනී. ස්නෙහ බන්ධනයෙන් බැඳේ. මේ ශ්‍රවණසංසර්ග නමි.

සෙනහා යනු ස්නෙහ දෙකෙකි: තෘෂ්ණා ස්නෙහය ද දෘෂ්ටිස්නේහය ද යි. තෘෂ්ණා ස්නේහය කවරයත්: යම් පමණ තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාතයෙන් 'මේ මාගේ යැ, ‍මෙතෙල මා ගේ යැ මෙතෙක් මාගේ යැ, මෙතෙකින් මාගේ යැ' යි හිමි කරන ලද ද, මයීඞද කරන ලද ද, අවධි කරන ලද ද,පිරියත් කරන ලද ද, පිරිසිඳගන්නා ලද ද, මමායන කරන ලද ද, රූපයෝ ශබ්දයෝ ගන්ධයෝ රසයෝ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ අතුරුණු පවුරුණු දුසිදස්හු එළුතිරෙළු කුකුළු හූරු ඇත් අස් ගව වෙළඹහු කෙත් වතු අමුරන් රත්රන් ගම්නියම්ගම් රජදහන් රට දනවු කොටු කොටුගුළු මුළුමහපොළොව පවා තෘෂ්ණා වශයෙන් මමායන කෙරේ ද යම් පමණ අටතුරාසියක් තෘෂ්ණා විචරිත වේ ද, මේ තෘෂ්ණා ස්නෙහ නම.

දෘෂ්ටිස්නෙහ කවර යත්: විංශද්වස්තුක සත්කායදෘෂ්ටි යැ, දශවස්තුක මිථ්‍යාදෘෂ්ටි යැ දශවස්තුක අන්තග්‍රාහිකදෘෂ්ටි යැ යන මෙබඳු, යම් දෘෂ්ටියක් දෘෂ්ටිගතයෙක් දෘෂ්ටිගහනයෙක් දෘෂ්ටිකාන්තාරයෙක් දෘෂ්ටිවිසූකයෙක් දෘෂ්ටිවිස්ඵන්දිතයෙක් දෘෂ්ටිසංයොජනයෙක් (අරමුණ දැඩි වැ ගන්නා) ග්‍රාහයෙක් පිහිටා සිටීමෙක් අභිනිවෙශයෙක් පරාමර්ශයෙක් කුත්සිතමාර්ගයෙක් අයථාමාර්ගයෙක් මිථ්‍යාභාවයෙක් තීර්ත්ථායතනයෙක් විපයර්යාස ග්‍රහණයෙක් විපරීතග්‍රහණයෙක් පෙරළි කොට ගැනීමෙක් මිථ්‍යාග්‍රහණයෙක් අයථාස්වභාවයෙහි යථා ස්වභාව යයි ගැනීමෙක් යම් පමණ දෙසැට දෘෂ්ටියෙහි ඇතුළු කෙනෙක් වෙත් ද මේ 'දෘෂ්ටිස්නේහ' නමි.

සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති සෙනහා යනු: දර්ශන සංසර්ග ප්‍රත්‍යයෙනුදු ශ්‍රවණ සංසර්ග ප්‍රත්‍යයෙනුදු තෘෂ්ණාස්නේහයත් දෘෂ්ටි ස්නේහයත් වෙයි උපදියි හට ගනියි මැනැවින් හටගනියි නිපදියි වෙසෙසින් නිපදියි පහළ වෙතු නුයි 'සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති ස්නෙහා' යනු වේ.

සෙනහන්වයං දුක්ඛමිදං පහොති — 'ස්නෙහා' යනු: තෘෂ්ණාස්නෙහය ද දෘෂ්ටි ස්නෙහය ද යි ස්නෙහ දෙකකි. . . . මේ තෘෂ්ණා ස්නෙහ යැ . . . මේ දෘෂ්ටි ස්නෙහයි. **දුක්ඛමිදං පහොති** යනු: මෙලොවැ ඇතැමෙක් කයින් දුසිරිත් කෙරෙයි, වචනයෙන් දුසිරිත් කෙරෙයි, මනසින් දුසිරිත් කෙරෙයි. ප්‍රාණවධ ද කෙරෙයි, අදත්තාදන ද කෙරෙයි, ගෘහසන්ධි ද සිඳියි. ගමුදු වොලොගනියි. එක් ගෙයක් පැහැරිමුදු කෙරෙයි.

පරිපන්ථෙපි තිට්ඨති, පරදාරම්පි ගච්ඡති, මුසාපි භණති. තමෙනං ගහෙත්වා රඤ්ඤො දස්සෙන්ති අයං දෙව චොරො ආගුචාරී, ඉමස්ස යං ඉච්ඡති තං දණ්ඩං පණෙහීති. තමෙනං රාජා පරිභාසති, සො පරිභාසපච්චයාපි දුක්ඛං දොමනස්සං.[1] පටිසංවෙදෙති, එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං. කුතො තස්ස: සෙනහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං, එත්තකෙනපි රාජා න තුස්සති.

තමෙනං රාජා බන්ධාපෙති අන්දුබන්ධනෙන වා රජ්ජුබන්ධනෙන වා සඞ්ඛලිකබන්ධනෙන වා වෙත්තබන්ධනෙන වා ලතාබන්ධනෙන වා පක්ඛෙපබන්ධනෙන වා පරික්ඛෙපබන්ධනෙන වා ගාමබන්ධනෙන වා නිගමබන්ධනෙන වා නගරබන්ධනෙන වා රට්ඨබන්ධනෙන වා ජනපදබන්ධනෙන වා, අන්තමසො සවචනීයම්පි කරොති න තෙ ලබ්භා ඉතො පක්කමිතුන්ති. සො බන්ධනපච්චයා පි දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති, එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං කුතො තස්ස: සෙනහපච්චයා ච[2] නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං, එත්තකෙනපි රාජා න තුස්සති.

තමෙනං රාජා තස්ස[3] ධනං ආහරාපෙති: සතං වා සහස්සං වා සතසහස්සං වා, සො ධනජානි පච්චයාපි දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං කුතො තස්ස: සෙනහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං එත්තකෙනපි රාජා න තුස්සති,

තමෙනං රාජා විවිධා කම්මකාරණා.[4] කාරාපෙති: කසාහිපි තාළෙති වෙත්තෙහිපි තාළෙති, අඩ්ඪදණ්ඩකෙහිපි[5] තාළෙති, හත්ථම්පි ඡින්දති පාදම්පි ඡින්දති හත්ථපාදම්පි ඡින්දති, කණ්ණම්පි ඡින්දති, නාසම්පි ඡින්දති, කණ්ණනාසම්පි ඡින්දති, බිලඞ්ගථාලිකම්පි කරොති, සඞ්ඛමුණ්ඩිකම්පි කරොති රාහුමුඛම්පි කරොති, ජොතිමාලිකම්පි කරොති, හත්ථපජ්ජොතිකම්පි කරොති, එරකවත්තිකම්පි කරොති, චීරකවාසිකම්පි කරොති, එණෙය්‍යකම්පි කරොති, බලිසමංසිකම්පි කරොති, කහාපණකම්පි කරොති, ඛාරාපතච්ඡිකම්පි කරොති, පළිඝපරිවත්තිකම්පි කරොති, පලාලපීඨකම්පි කරොති, තත්තෙනපි තෙලෙන ඔසිඤ්චති, සුනඛෙහිපි ඛාදාපෙති, ජීවන්තම්පි සූලෙ උත්තාසෙති, අසිනාපි සීසං ඡින්දති, සො කම්මකාරණපච්චයාපි දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති. එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං කුතො තස්ස සෙනහපච්චයා: ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං, රාජා ඉමෙසං චතුන්නං දණ්ඩානං ඉස්සරො.

---

1. දුක්ඛදොමනස්සං – සා
2. තස්සිනෙහපච්චයාච– ච–වි–ක.
3. තස්ස ච– ම ජ සං.
4. කම්මකාරණානි– ප,–ච–වි,–ක කම්මකරණා – ම ජ සං.
5. අඩ්ඪදණ්ඩකෙහිපි– ච–වි–ක, ම ජ සං

කඩපළා සොරකමුදු කෙරෙයි, වීරඹුසොරකමුදු කෙරෙයි මුසවා ද බෙණෙයි. ඔහු ගෙන දේවයෙනි, 'මේ අපරාධකාරී සොරෙක' මෙහුට කැමැති දඬයක් පණවනු මැනැවැ' යි රජහට දක්වති. රජ ඔහුට පරිභව බෙණෙයි. හෙතෙම පරිභව බිණීම් ප්‍රත්‍යයෙනුදු දුක් දෙම්නස් විඳියි. තෙල බිය දුක් දෙම්නස් ඔහුට කොයින් උපන යත්: ස්නෙහ ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාග ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාග ප්‍රත්‍යයෙනුදු උපන. රජ මෙතෙකිනුදු තුටු නො වෙයි.

රජ ඔහු සිරබැඳුමින් හෝ රුහැන්බැඳුමින් හෝ හැකිලිබැඳුමින් හෝ වෙවැල්බැඳුමින් හෝ ලියබැඳුමින් හෝ සිපිරිගෙ බැඳුමින් හෝ පිරිකෙවබැඳුමින් හෝ ගම්බැඳුමින් හෝ නියමගම බැඳුමින් හෝ නුවර බැඳුමින් හෝ රටබැඳුමින් හෝ දනවුබැඳුමින් හෝ බඳවයි. යටත් පිරිසෙයින් 'තා මෙයින් බැහැර යන්නට නො ලැබේ' යයි සවචනීයකමුදු කෙරේ. හෙතෙම බන්ධනප්‍රත්‍යයෙනුදු දුක් දෙම්නස් විඳී. තෙල බිය දුක් දෙම්නස් ඔහුට කොයින් උපන යත්: ස්නෙහ ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපන. මෙතෙකිනුදු රජ තුටු නො වෙයි:

රජ ඔහු ලවා සියක් හෝ දහසක් හෝ සුවහසක් හෝ ඔහුගේ ධනය ගෙන්වයි. හෙතෙම ධනහානි ප්‍රත්‍යයෙනුදු දුක් දෙම්නස් විඳියි, තෙල බිය දුක් දෙම්නස් ඔහුට කොයින් උපන යත්: ස්නෙහප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දි ප්‍රත්‍යයෙනුදු රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපන. මෙතෙකිනුදු රජ තුටු නො වෙයි.

රජ උහුගෙන විවිධ කම්කටොලු කරවයි: (රාජපුරුෂ) කසයෙනුදු තළයි, වෙවැලිනුදු තළයි, අඩදඬියෙනුදු තළයි, අත් ද සිඳියි පා ද සිඳියි, අත් පා ද සිඳියි, කනුදු සිඳියි, නැහැය ද සිඳියි, කන්නාසා ද සිඳියි, කාඩිසැළි කම්කටොලුදු කෙරෙයි, සක්මුඩු කම්කටොලුදු කෙරෙයි, රාහුමුඛ කම්කටොලුදු කෙරෙයි, ගිනිවළලු කම්කටොලුදු කෙරෙයි, අත් දල්වන කම්කටොලුදු කෙරෙයි, එරුවත් කම්කටොලුදු කෙරෙයි, තිහිරිවිත් කම්කටොලුදු කෙරෙයි, එණෙයාක කම්කටොලු දු කෙරෙයි, බිලියෙන් මස් සිඳුනා කම්කටොලු දු කෙරෙයි, කහාපණික කම්කටොලුදු කෙරෙයි, කොස්සෙන් කාරම් ගල්වන කම්කටොලුදු කෙරෙයි, පරිසපරිවර්තන කම්කටොලුදු කෙරෙයි, පිදුරුපිටු කම්කටොලුදු කෙරෙයි, කකාළ තෙලුදු ඉසියි. ශුනකයන් (කිණබල්ලන්) ලවා ද කවයි, දිවස්හුලැ ද හිඳුවයි, කඩුවෙනුදු හිස සිඳියි, හෙතෙම කම්කටොලු ප්‍රත්‍යයෙනුදු දුක් දෙම්නස් විඳී. තෙල බිය දුක් දෙම්නස් උහුට කොයින් උපන යත්: ස්නෙහ ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපන. රජ මේ සිව් වැදෑරුම් දඬුවමට ඊශ්වරයැ.

සො සකෙන කම්මෙන කායස්ස භෙදා පරම්මරණා, අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජති, තමෙනං නිරයපාලා පඤ්චවිධබන්ධනං නාම කම්මකාරණං කාරෙන්ති[1] තත්තං අයොඛිලං හත්ථෙ ගමෙන්ති, තත්තං අයොඛිලං දුතියෙ හත්ථෙ ගමෙන්ති, තත්තං අයොඛිලං පාදෙ ගමෙන්ති, තත්තං අයොඛිලං දුතියෙ පාදෙ ගමෙන්ති. තත්තං අයොඛිලං මජ්ඣෙ උරස්මිං ගමෙන්ති. සො තත්ථ දුක්ඛා තිප්පා ඛරා කටුකා වෙදනා වෙදෙති, න ච තාව කාලං කරොති යාව න තං පාපං කම්මං බ්‍යන්තීහොති. එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං කුතො තස්ස සෙනහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං.

තමෙනං නිරයපාලා සංවෙසෙත්වා[2] කුඨාරීහි තච්ඡන්ති. තමෙනං නිරයපාලා උද්ධපාදං අධොසිරං ගහෙත්වා[3] වාසීහි තච්ඡන්ති. තමෙනං නිරයපාලා රථෙ යොජෙත්වා ආදිත්තාය පඨවියා සම්පජ්ජලිතාය සජොතිභූතාය සාරෙන්තිපි පච්චාසාරෙන්තිපි.[4] තමෙනං නිරයපාලා මහන්තං අඞ්ගාරපබ්බතං ආදිත්තං සම්පජ්ජලිතං සජොතිභූතං ආරොපෙන්තිපි ඔරොපෙන්තිපි. තමෙනං නිරයපාලා උද්ධපාදං අධොසිරං ගහෙත්වා තත්තාය ලොහකුම්භියා පක්ඛිපන්ති ආදිත්තාය සම්පජ්ජලිතාය සජොතිභූතාය. සො තත්ථ ඵෙණුද්දෙහකං පච්චති, සො තත්ථ ඵෙණුද්දෙහකං පච්චමානො සකිම්පි උද්ධං ගච්ඡති, සකිම්පි අධො ගච්ඡති, සකිම්පි තිරියං ගච්ඡති. සො තත්ථ තිප්පා ඛරා[5] කටුකා වෙදනා වෙදෙති. න ච තාව කාලං කරොති, යාව න තං පාපං කම්මං බ්‍යන්තීහොති. එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං කුතො තස්ස: සෙනහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං. තමෙනං නිරයපාලා මහානිරයෙ පක්ඛිපන්ති. සො ඛො පන මහානිරයො:

1. "චතුක්කණ්ණො චතුද්වාරො විභත්තො භාගසො මිතො
   අයොපාකාරපරියන්තො අයසා පටිකුජ්ජිතො,
2. තස්ස අයොමයා භූමි[6] ජලිතා තෙජසා යුතා
   සමන්තා යොජනසතං ඵරිත්වා තිට්ඨති සබ්බදා.[a]
3. කදරියා තාපනා ඝොරා අච්චිමන්තො දුරාසදා[7]
   ලොමහංසනරූපා ච භිස්මා පටිභයා දුඛා[8][b]
4. පුරත්ථිමාය ච භිත්තියා අච්චික්ඛන්ධො සමුට්ඨිතො
   දහන්තො පාපකම්මන්තෙ පච්ඡිමාය පටිහඤ්ඤති,
5. පච්ඡිමාය ච භිත්තියා අච්චික්ඛන්ධො සමුට්ඨිතො
   දහන්තො පාපකම්මන්තෙ පුරත්ථිමාය පටිහඤ්ඤති,

---

1. කම්මකාරණං– පම–කම්මකාරණං කරොන්ති– ම ජ සං
2. සංවෙසිත්වා– ස්‍යා
3. ඨපෙත්වා– ප–ච–වි–ක
4. හරන්තිපි පච්චාහරන්තිපි– ච–වි–ක
5. තිබ්බා ඛරා– ච,වි,ක, ම ජ සං,
6. තස්ස ලෙවඩා අයොභූමි, ච,වි,ක
7. අච්චික්ඛන්ධා දුරාසදෙ– ම–ච–වි–ක
8. භිස්මා පටිභයා දුක්ඛා– ච,වි,ක

a. මජ්ඣිමනිකාය – උපරිපණ්ණාසක – දෙවදූතසුත්ත.
b. සංකිච්චජාතක.

හේ සියකැමින් කාබුන් මරණින් මතු සැපයෙන් පහ වූ දුකට ගති වූ විවශ වැ පතිත වන නරකයෙහි උපදී. නිරය-පල්ලෝ ඔහු ගෙන පඤ්චවිධ බන්ධන නම් වූ කම්කටොලු කරවති: රත් වූ යගුලක් අත්හි ප්‍රවේශ කරවති, රත් වූ යගුලක් දෙ වැනි අත්හි ප්‍රවේශ කරවති, රත් වූ යගුලක් පයැ පිවිසවති, රත් වූ යගුලක් දෙ වැනි පයැ පිවිසවති, රත් වූ යගුලක් උරමැද පිවිසවති. හෙතෙම එහි තීව්‍ර වූ ක්‍රෑර වූ කටුක වූ දුක්වේදනා විඳියි. ඒ පව්කම් විගතාන්ත නො වන තාක් නො ද කලුරිය කෙරේ. තෙල බිය දුක් දෙම්නස් උහුට කොයින් උපන යත්: ස්නෙහ ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දි ප්‍රත්‍යයෙනුදු රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපන.

නිරයපාලයෝ උහු හොවා පොරොවින් සස්ති, නිරයපාලයෝ උහු පා උඩුහුරු කොට හිස යටිහුරු කොට ගෙන වෑයෙන් සස්ති, නිරයපාලයෝ උහු රියෙහි යොද හාත්පසින් දල්වෙන අතිශයින් දිලියෙන ගිනිදල් සහිත වූ පොළොවහි ඉදිරියට ඇවිදුවන්නාහු ද නවතන්නාහු ද වෙත්. පව්කම් කළ උහු යමපල්හු ආදීප්ත වූ සම්ප්‍රජ්වලිත වූ ජ්වාලා සහිත වූ මහත් අංගාර පර්වතයට නංවති, බස්වන්නාහු ද වෙත්. පව්කම් කළ උහු යමපල්හු ඌර්ධ්වපාද අධඃශීර්ෂ කොට ගෙන තප්ත වූ ආදීප්ත වූ සම්ප්‍රජ්වලිත වූ ජ්වාලා සහිත වූ ලොහකුම්භියෙහි බහා ලත්. හේ එහි පෙණපිඩු බඳු දෙහ ඇති වැ පැසෙයි. හේ එහි පෙණපිඩු බඳු දෙහ ඇති වැ පස්නේ වරක් උඩට ද නැඟෙයි. වරක් යටට ද බසියි. වරක් සරසට ද යේ. හේ එහි තියුණු වූ රළු වූ කටුක වූ දුක් වේදනා විඳි. යම් තාක් ඒ පව්කම් නො ගෙවෙ නම්, ඒ තාක් නො ද මියයි. තෙල බිය දුක් දෙම්නස් උහුට කොයින් උපනැ යත්: ස්නෙහප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපන. පව්කම් කළ ඔහු යමපල්හු මහානිරයෙහි බහාලත්. ඒ මහානිරය වූ කලි:

1. (ඒ මහානිරය) සතර කන් ඇත්තේ යැ, සතර දොර යැ, වෙන වෙන මැ කොටස් වශයෙන් බෙදන ලද, යපවුරින් පරික්ෂිප්ත යැ, යපියනින් වසන ලද.

2. ඒ මහනිරැහි යපොළොව ජ්වලිත වූවා තේජසින් යුක්ත යැ, හාත්පසැ සියක් යොදුන් තැනැ සියලු කල්හි පැතිරැ සිටී.

3. (ඒ අෂ්ටමහානරකයෝ) නිරතුරු තවන්නාහු ඝොර වූවාහු (කල්පස්ථායී) ගිනිසිළු ඇත්තාහු ළං වියැ නො හැක්කාහු ලොමුදහන පියවි ඇත්තාහු බිහිසුණු වූවාහු බිය උපදවන්නාහු දුක් වූවාහු ද වෙත්.

4. පෙරදිගැ බිතින් නැඟුණු ගිනිකඳ පව්කම් කළ සත්ත්වයන් දවමින් (ගොස්) පැසුළු බිතැ වැදෙයි.

5. පැසුළු බිතින් නැඟුණු ගිනිකඳ පව්කම් කළ සත්ත්වයන් දවමින් ගොස් පෙරදිගැ බිතැ වැදෙයි.

6. උත්තරාය ච භිත්තියා අච්චික්ඛන්ධො සමුට්ඨිතො
දහන්තො පාපකම්මන්තෙ[1] දක්ඛිණාය පටිහඤ්ඤති,

7. දක්ඛිණාය ච භිත්තියා අච්චික්ඛන්ධො සමුට්ඨිතො
දහන්තො පාපකම්මන්තෙ උත්තරාය පටිහඤ්ඤති,

8. හෙට්ඨතො ච සමුට්ඨාය අච්චික්ඛන්ධො භයානකො
දහන්තො පාපකම්මන්තෙ ඡදනස්මිං පටිහඤ්ඤති,

9. ඡදනම්හා සමුට්ඨාය අච්චික්ඛන්ධො භයානකො
දහන්තො පාපකම්මන්තෙ භූමියං පටිහඤ්ඤති,

10. අයොකපාලමාදිත්තං සන්තත්තං ජලිතං යථා
එවං අවීචිනිරයො හෙට්ඨා උපරි පස්සතො,

11. තත්ථ සත්තා මහාලුද්දා මහාකිබ්බිසකාරිනො
අච්චන්තපාපකම්මන්තා පච්චන්ති න ච මීයරෙ,

12. ජාතවෙදසමො කායො තෙසං නිරයවාසිනං
පස්ස කම්මානං දළ්හත්තං න භස්මා හොති නපි මසි.

13. පුරත්ථිමෙනපි ධාවන්ති තතො ධාවන්ති පච්ඡිමං
උත්තරෙනපි ධාවන්ති තතො ධාවන්ති දක්ඛිණං,

14. යං යං දිසං පධාවන්ති තං තං ද්වාරං පිථීයති[2]
අභිනික්ඛමිතාසා තෙ සත්තා මොක්ඛගවෙසිනො,

15. න තෙ තතො නික්ඛමිතුං ලභන්ති කම්මපච්චයා
තෙසං ච පාපකම්මං තං අවිපක්කං කතං බහු' න්ති.

එතං භයං දුක්ඛං දොමනස්සං කුතො තස්ස: ස්නෙහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං. යානි ච නෙරයිකානි දුක්ඛානි යානි ච තිරච්ඡානයොනිකානි දුක්ඛානි යානි ච පෙත්තිවිසයිකානි දුක්ඛානි යානි ච මානුසිකානි දුක්ඛානි තානි කුතො ජාතානි කුතො සඤ්ජාතානි කුතො නිබ්බත්තානි කුතො අභිනිබ්බත්තානි කුතො පාතුභූතානි: ස්නෙහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච භවන්ති[3], සම්භවන්ති ජායන්ති සංජායන්ති නිබ්බත්තන්ති අභිනිබ්බත්තන්ති පාතුභවන්තීති 'ස්නෙහන්වයං දුක්ඛමිදං පහොති.'

1. මහන්තො පාපකම්මන්තො– ච–වි–ක
2. පිධීයති– ම ජ සං
3. හොන්ති– ප–ච–වී

6. උතුරු බිතින් නැඟුණු ගිනිකඳ පච්කම කළවුන් දවමින් ගොස් දකුණු බිතැ වැදෙයි.

7. දකුණු බිතින් නැඟුණු ගිනිකඳ පච්කම කළවුන් දවමින් ගොස් උතුරු බිතැ වැදෙයි.

8. යට පොළොවිනුදු බිය එළවන ගිනිකඳ නැඟී පච්කම කළවුන් දවමින් ගොස් ඡදනයෙහි (සියන්හි) පැහැර සිටී.

9. ඡදනයෙන් බිය එළවන ගිනිකඳ නැඟී පච්කම් කළ සත්ත්වයන් දවමින් ගොස් බිමැ පැහැර සිටී.

10. අවිචිනරකය උඩ යට බලනුවහුට හාත්පසින් දිලියෙන අතිශයින් තැවුණු දල්වුණු යකබලක් මෙනි.

11. එහි මහද්රෞද්‍ර වූ මහ දරුණුකම් කරන සුලු වූ අතිශයින් පච්කම් ඇති සත්ත්වයෝ පැසෙති, නො ද මියෙත්.

12. ඒ නිරුවැසියන්ගේ කය ගිනි වැන්න, කර්මයන්ගේ දඬි සේ බල, හළු නො වෙයි, දලි නො ද වේ.

13. (කිසි කලෙක පූර්වද්වාරය, විවර වූ කල්හි) එ දිගට ද දිවෙති, යළි පශ්චිමද්වාරයට ද දිවෙති, උත්තරද්වාරයට ද දිවෙති, යළි දක්ෂිණද්වාරයට ද දිවෙත්.

14. යම් යම් දිශාවකට වේගයෙන් දිවෙත් නම්, (සම්ප්‍රාප්ත කල්හි) ඒ ඒ ද්වාරය වැසෙයි. නික්මැ යන ආශා ඇති ඒ නිරිසත්හු මිදෙන උපාය සොයන්නාහු වෙත්.

15. කර්මහේතුඉයන් ඔහු එයින් නික්මෙන්නට නො ලැබෙති. යම් හෙයකින් ඔවුන් විසින් නො පැසුණු විපාක ඇති පාපකර්මය බොහෝ කොට කරන ලද ද එහෙයිනි.

තෙල බිය දුක් දෙමනස් ඔහුට කොයින් උපනැ යත්: ස්නෙහ ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාග ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපන. යම් නිරය දුකක් තිරිසන්යොන්හි යම් දුකක් ප්‍රෙතවිෂයෙහි යම් දුකක් මිනිසත් බැව්හි යම් දුකකුත් වෙත් නම්, එ දුක් කොයින් උපන්නාහු ද කොයින් හටගත්තාහු ද කොයින් නිපන්නාහු ද කොයින් වෙසෙසින් නිපන්නාහු ද කොයින් පහළ වූවාහු ද යත්: ස්නෙහප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු වෙති උපදිති හටගනිති සඤ්ජාත වෙති නිපදිති වෙසෙසින් නිපදිති පහළ වෙත් නුයි 'ස්නෙහන්වයං දුක්ඛමිදං පහොති' යනු වේ.

ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානොති: 'ස්නෙහො'ති ද්වෙ ස්නෙහා: තණ්හාස්නෙහො ච දිට්ඨිස්නෙහො ච -පෙ- අයං තණ්හාස්නෙහො -පෙ- අයං දිට්ඨිස්නෙහො. **ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානො**'ති: තණ්හාස්නෙහො ච දිට්ඨිස්නෙහො ච ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛයමානොති 'ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති ස්නෙහා
ස්නෙහන්වයං දුක්ඛමිදං පහොති,
ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

3.

මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො
හාපෙති අත්ථං පටිබද්ධචිත්තො,[1]
එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො හාපෙති අත්ථං පටිබද්ධචිත්තොති 'මිත්තා'ති ද්වෙ මිත්තා: අගාරිකමිත්තො ච අනගාරිකමිත්තො ච කතමො අගාරිකමිත්තො; ඉධෙකච්චො දුද්දදං දදති, දුච්චජං චජති, දුක්කරං කරොති, දුක්ඛමං ඛමති, ගුය්හමස්ස ආචික්ඛති, ගුය්හමස්ස පරිගුය්හති, ආපදසු න විජහති, ජීවිතං චස්ස[2] අත්ථාය පරිච්චත්තං හොති, ඛීණෙ නාතිමඤ්ඤති. අයං අගාරිකමිත්තො. කතමො අනගාරිකමිත්තො: ඉධ භික්ඛු පියො ච හොති මනාපො ච ගරු ච භාවනීයො ච වත්තා ච වචනක්ඛමො ච ගම්භීරං ච කථං කත්තා නො ච අට්ඨානෙ නියොජෙති, අධිසීලෙ සමාදපෙති, චතුන්නං සතිපට්ඨානානං භාවනානුයොගෙ සමාදපෙති, චතුන්නං සම්මප්පධානානං -පෙ- චතුන්නං ඉද්ධිපාදානං- පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං- පඤ්චන්නං බලානං- සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං අරියස්ස අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්ස භාවනානුයොගෙ සමාදපෙති. අයං අනගාරිකමිත්තො. සුහජ්ජා වුච්චන්ති යෙහි සහ ආගමනං ඵාසු ගමනං ඵාසු නිසජ්ජා ඵාසු සයනං ඵාසු ආලපනං ඵාසු සල්ලපනං ඵාසු උල්ලපනං ඵාසු සමුල්ලපනං ඵාසු.

1. පටිබන්ධචිත්තො- ච, වි
2. ජීවිතස්ස අත්ථාය- ප, ච, වි

ආදීනවං සෙනහජං පෙකඛමානො — 'ස්නෙහො' යනු: තෘෂ්ණා ස්නෙහ ද දෘෂ්ටිස්නෙහ ද යි ස්නෙහ දෙකෙකි. . . මේ තෘෂ්ණා ස්නෙහ යැ . . . මේ දෘෂ්ටි ස්නෙහ යි. **ආදීනවං සෙනහජං පෙකඛමානො** යනු: ස්නෙහයෙන් උපන් ආදීනව ප්‍රෙක්ෂණය කෙරෙමින් දක්මින් බලමින් සිතමින් විමසමින් නුයි 'ආදීනවං ස්නෙහජං පෙක්ඛමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

"සංසගගජාතසස -පෙ- එකො චරෙ ඛගගවිසාණකපෙපා" යි.

3.

සුහද මිතුරනට අනුකම්පා කරන පිළිබැඳි සිත් ඇත්තේ අර්ත්ථය නසාලයි. සන්ථවයෙහි තෙල භය දක්නේ කගවෙහෙණ හහක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

මිතෙත සුහජෙජ අනුකමපමානො හාපෙති අතථං පටිබදධචිතෙතා — 'මිත්තා' යනු: ආගාරික මිත්‍ර ද ප්‍රව්‍රජිතමිත්‍ර ද යි මිත්‍රයෝ දෙදෙනෙකි. ආගාරිකමිත්‍ර කවරැ යත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් නො දිය හැක්ක දෙයි, නො හළ හැක්ක හරියි, නො කළ හැක්ක කරයි, නො ඉවසිය හැක්ක ඉවසයි, තමාගේ සැහැවිය යුත්ත ඔහුට කියයි, ඔහුගේ ගෝපනය කළ යුත්ත ගෝපනය කෙරෙයි, ආපදවත්හි නො හරියි, ඔහු පිණිස ජීවිත පරිත්‍යාග ද කෙරෙයි, පිරිහුණු කල්හි අවමන් නො කෙරේ, මේ අගාරික මිත්‍ර යැ. ප්‍රව්‍රජිතමිත්‍ර කවරැ යත්: මෙ සස්නෙහි මහණ ප්‍රිය වූයේත් මන-වඩන්නේත් ගුරු වූයේ ත් සම්භාවනාර්හ වූයේ ත් වක්තෘ වූයේ ත් මෙරමා වදන් ඉවසනුයේ ත් ගැඹුරු කථා කියන්නේ ත් වෙයි, නො ද අස්ථාන-යෙහි යොදයි. අධිශීලයෙහි සමාදන් කරවයි, සතර සතිපට්ඨානයන්ගේ භාවනානුයෝගයෙහි සමාදන් කරවයි, සතර සම්‍යක් ප්‍රධානයන්ගේ . . . සතර සෘද්ධිපාදයන්ගේ . . . පඤ්චෙන්ද්‍රියයන්ගේ–පඤ්චබලයන්ගේ–සප්තබොධ්‍යඞ්ගයන්ගේ– ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාංගික මාර්ගයාගේ භාවනානුයෝග-යෙහි සමාදන් කරවයි. මේ ප්‍රව්‍රජිතමිත්‍ර යි. යම් කෙනකුන් 'හා සමග ඊම පහසු ද යෑම පහසු ද හිඳීම පහසු ද නිදීම පහසු ද ආලාපය පහසු ද සල්ලාපය පහසු ද උසස් කොට බිණීම පහසු ද පුනපුනා උසස් කොට බිණීම පහසු ද ඔහු 'සුහදයෝ' යි කියනු ලැබෙත්.

මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො හාපෙති අත්ථන්ති: මිත්තෙ ච සුහජ්ජෙ ච සන්දිට්ඨෙ ච සම්භත්තෙ ච සහායෙ ච අනුකම්පමානො අනුපෙක්ඛමානො අනුගණ්හමානො අත්තත්ථම්පි පරත්ථම්පි උභයත්ථම්පි හාපෙති, දිට්ඨධම්මිකම්පි අත්ථං හාපෙති, සම්පරායිකම්පි අත්ථං හාපෙති, පරමත්ථම්පි අත්ථං හාපෙති, පහාපෙති පරිහාපෙති පරිධංසෙති පරිවජ්ජෙති අන්තරධාපෙතීති 'මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො හාපෙති අත්ථං'. **පටිබද්ධචිත්තො**'ති ද්වීහි කාරණෙහි පටිබද්ධචිත්තො හොති: අත්තානං වා නීචං ඨපෙන්තො පරං උච්චං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති අත්තානං වා උච්චං ඨපෙන්තො පරං නීචං ඨපෙන්තො පබද්ධචිත්තො හොති. කථං අත්තානං නීචං ඨපෙන්තො පරං උච්චං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති: තුම්හෙ මෙ බහූපකාරා අහං තුම්හෙ නිස්සාය ලභාමි චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං, යෙපි මෙ අඤ්ඤෙ[1] දාතුං වා කාතුං වා මඤ්ඤන්ති, තුම්හෙ නිස්සාය තුම්හෙ සම්පස්සන්තා, යම්පි මෙ පොරාණං මාතාපෙත්තිකං නාමගොත්තං තම්පි අන්තරහිතං, තුම්හෙහි අහං ඤායාමි, අසුකස්ස කුලූපකො අසුකාය කුලූපකොති. එවං අත්තානං නීචං ඨපෙන්තො පරං උච්චං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති.

කථං අත්තානං උච්චං ඨපෙන්තො පරං නීචං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති: අහං තුම්හාකං බහූපකාරො. තුම්හෙ මං ආගම්ම බුද්ධං සරණං ගතා, ධම්මං සරණං ගතා, සඞ්ඝං සරණං ගතා, පාණාතිපාතා පටිවිරතා, අදින්නාදානා පටිවිරතා, කාමෙසු මිච්ඡාචාරා පටිවිරතා මුසාවාදා පටිවිරතා සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතා. අහං තුම්හාකං උද්දෙසං දෙමි, පරිපුච්ඡං දෙමි, උපොසථං ආචික්ඛාමි, නවකම්මං අධිට්ඨාමි, අථ ච පන තුම්හෙ මං උජ්ඣිත්වා[3] අඤ්ඤෙ සක්කරොථ ගරුකරොථ මානෙථ පූජෙථාති. එවං අත්තානං උච්චං ඨපෙන්තො පරං නීචං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොතීති 'හාපෙති අත්ථං පටිබද්ධචිත්තො'.

---

1. යම්පි අඤ්ඤෙ– පත
2. පටිබන්ධ චිත්තො– ව, වි, ක
3. මං මුඤ්චිත්වා– පත.

මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො හාපෙති අත්ථං යනු: මිත්‍රයනට ද සුහදයනට ද සන්දෘෂ්ට (දුටු විසැඹි) යනට ද සම්භක්ත (දළවිසැඹි) යනට ද යහළුවනට ද අනුකම්පා කරනුයේ බලනුයේ අනුග්‍රහ කරනුයේ ආත්මාර්ථය ද පරාර්ථය ද උභයාර්ථය ද නසයි, ඓහිකාර්ථය ද නසයි, පාරත්‍රිකාර්ථය ද නසයි, පරමාර්ථාර්ත්ථය ද නසයි, වෙසෙසින් නසයි, පිරිහෙලයි, විධ්වංසන කෙරෙයි, දුරු කෙරෙයි, අතුරුදහන් කෙරේ නුයි 'මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො හාපෙති අත්ථං' යනු වේ. **පටිබද්ධචිත්තො** යනු: දෙ කරුණෙකින් පිළිබැඳිසිත් ඇත්තේ වෙයි. තමා පහත් කොට තබමින් මෙරමා උසස් කොට තබන්නේ හෝ පිළිබැඳිසිත් ඇත්තේ වෙයි. තමා උසස් කොට තබමින් මෙරමා පහත් කොට තබන්නේ හෝ පිළිබැඳිසිත් ඇත්තේ වේ. කිසෙයින් තමා පහත් කොට තබමින් මෙරමා උසස් කොට තබන්නේ පිළිබැඳි සිත් ඇත්තේ වේ ද යත්: තෙපි මට බොහෝ උපකාර ඇතියවු, මම තොප නිසා සිවුරු පිඬුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර ලබමි, අන්‍ය වූ යම් කෙනෙකුත් මට දෙන්නට හෝ කරන්නට සිතත් නම් තොප නිසා යැ තොප මුහුණ බලමිනි,– මාගේ මාපියන් සතු යම් පැරණි නම්ගොතෙකුත් වී නම් එ ද අතුරුදහන් වී යැ, තොප කරණ කොට මම 'අසෝ තැනැත්තහු ගේ කුලුපග යැ අසෝ තැනැත්තියගේ කුලුපග යැ, යි ප්‍රකට වෙමි. මෙසෙයින් තමා පහත් කොට තබමින් මෙරමා උසස් කොට තබනුයේ පිළිබැඳි සිත් ඇත්තේ වෙයි.

කිසෙයින් තමා උසස් කොට තබමින් මෙරමා පහත් කොට තබනුයේ පිළිබැඳිසිත් ඇත්තේ වේ ද යත්: මම තොපට බොහෝ උපකාර ඇත්තෙමි. තෙපි මා කරා පැමිණ බුදුන් සරණ කොට ගියවු යැ, දහම් සරණ කොට ගිය වූ යැ, සඟුන් සරණ කොට ගියවු යැ, ප්‍රාණවධයෙන් වැළකුණ වූ යැ, අදත්තාදනයෙන් වැළකුණවු යැ, කාමමිථ්‍යාචාරයෙන් වැළකුණවු යැ, මුසවායෙන් වැළකුණ වූ යැ, මදයට හා ප්‍රමාදයට හා කරුණු වූ රහමෙරින් වැළකුණ වූ යැ. මම තොපට උදෙස් දෙමි, පරිපෘච්ඡා දෙමි, පෙහෙවස් කියමි, නවකම් ඉටමි, එතෙකුදුවත් තෙපි මා හැරපියා අනුනට සත්කාර කරවු, ගරුකාර කරවු, මානන කරවු, පූජන කරවු යයි මෙසෙයින තමා උසස් කොට තබමින් මෙරමා පහත් කොට තබනුයේ පිළිබැඳිසිත් ඇත්තේ වෙ නුයි 'හාපෙති අත්ථං පටිබද්ධචිත්තො' යනු වේ.

එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානොති: 'භයන්ති: ජාතිභයං ජරාභයං ව්‍යාධිභයං මරණභයං රාජභයං චොරභයං අග්ගිභයං උදකභයං අත්තානුවාදභයං පරානුවාදභයං දණ්ඩභයං දුග්ගතිභයං ඌමිභයං[1] කුම්භීලභයං ආවට්ටභයං සුසුකාභයං[2] ආජීවකභයං අසිලොකභයං පරිසාය සාරජ්ජභයං[3] මදනභයං භයානකත්තං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසො චෙතසො උබ්බෙගො උත්‍රාසො. සන්ථවෙති ද්වෙ සන්ථවා: තණ්හා සන්ථවො ච දිට්ඨිසන්ථවො ච -පෙ- අයං තණ්හාසන්ථවො -පෙ- අයං දිට්ඨිසන්ථවො. **එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානොති:** එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛමානොති 'එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානො එකො චරො ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො - හාපෙති අත්ථං පටිබද්ධචිත්තො,
එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානො - එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

4.

වංසො විසාලොව යථා විසත්තො
පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා,
වංසක්කළීරොව[4] අසජ්ජමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

වංසො විසාලොව යථා විසත්තොති 'වංසො' වුච්චති වෙළුගුම්බො. යථා වෙළුගුම්බස්මිං පොරාණකා වංසා සත්තා විසත්තා[5] ආසත්තා ලග්ගා ලග්ගිතා පළිබුද්ධා' එවමෙව 'විසත්තිකා' වුච්චති තණ්හා: 'යො රාගො සාරාගො අනුනයො අනුරොධො නන්දී නන්දිරාගො චිත්තස්ස සාරාගො ඉච්ඡා මුච්ඡා අජ්ඣොසානං ගෙධො පළිගෙධො සංගො පඞ්කො එජා මායා ජනිකා සංජනනී සිබ්බිනී ජාලිනී සරිතා විසත්තිකා සුත්තං විසතා[6] ආයූහනී[7] දුතියා පණිධි භවනෙත්ති වනං වනථො සන්ථවො සිනෙහො අපෙක්ඛා පටිබන්ධු ආසා ආසිංසනා ආසිංසිතත්තං රූපාසා සද්දාසා ගන්ධාසා රසාසා ඵොට්ඨබ්බාසා ලාභාසා ධනාසා පුත්තාසා ජීවිතාසා ජප්පා පජප්පා අභිජප්පා ජප්පනා[8] ජප්පිතත්තං ලොලුප්පං ලොලුප්පායනා ලොලුප්පායිතත්තං පුච්ඡඤ්ජිකතා[9] සාධුකම්‍යතා අධම්මරාගො විසමලොභො නිකන්ති නිකාමනා පත්ථනා පිහනා සංපත්ථනා කාමතණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හා රූපතණ්හා

---

1. උම්මිභයං - ව, වි, ක
2. සුසුමාරභයං - ම ජ සං.
3. පරිසසාරජ්ජභයං - ම ජ සං,
4. වංසාකලීරොව - ප, ව, වි, ක. වංසක්කලීරොව - ම ජ සං.
5. සංසත්තා පත.
6. විසටා - ම, ව, වි, ක
7. ආයූහනී - ම ජ සං
8. ජප්පායනා - පත
9. පුච්ඡඤ්ජිකතා - ම ජ සං

එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානො — 'භයං' යනු: ජාතිය නිසා උපදනා බිය ජරාභය ව්‍යාධිභය මරණභය රාජභය චොරභය අග්නිභය උදකභය තමා නුගුණ කීමෙන් උපදනා බිය මෙරමා නුගුණ කීමෙන් උපදනා බිය දඬුවමින් උපදනා බිය දුගතිය නිසා උපදනා බිය මුහුදු රළ නිසා උපදනා බිය මස් කැලන්ගෙන් උපදනා (හෝ කිඹුල්) බිය දියසුළි නිසා උපදනා බිය සැඩමසුන් නිසා උපදනා බිය දිවි වැටුම් හෙයින් උපදනා බිය ගර්භාවෙන් උපදනා බිය පිරිස්හි තැති ගැනීමෙන් වන බිය කාමයෙන් වන බිය භයාකාරය තැතිගන්නා බව ලොමුදහ ගැන්ම චිත්තයාගේ උද්වේගය උත්‍රාසය යි. **සන්ථවෙ** යනු: තෘෂ්ණා සන්ථව ද දෘෂ්ටිසන්ථව ද යි සන්ථව දෙකෙකි. . . . මේ තෘෂ්ණාසන්ථව යැ . . . මේ දෘෂ්ටිසන්ථව යි. **එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානො** යනු: මෙල බිය සන්ථවයෙහි බලමින් දක්මින් අවලොකනය කෙරෙමින් සිතමින් විමසමින් නුයි 'එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

"මිත්තෙ සුහජ්ජෙ -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො" යි.

4.

අඹුදරුවන් කෙරෙහි වූ යම් අපෙක්ෂාවක් ඇද්ද එය හුණ ළැහැබෙකැ හිවිගිය මහහුණගසෙක් වැන්න, මම් එහි නො ලැගෙන හුණ කිළිලක්සෙයින් කගවෙහෙණ හඟක් බඳු වැ එකලා වැ සරනෙමි.

වංසො විසාලො'ව යථා විසත්තො — 'වංසො' යි හුණලැහැබ කියනු ලැබෙයි. යම් සේ හුණ ලැහැබෙහි පැරණි හුණගස් සක්ත විසක්ත ආසක්ත ලග්න ලග්නිත පලිබුද්ධ වේ ද, එසෙයින් මැ, තෘෂ්ණාව 'විසත්තිකා' යි කියනු ලැබේ. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් අනුනයෙක් අනුරොධයෙක් නන්දියෙක් නන්දිරාගයෙක් චිත්තයාගේ බලවත් රාගයෙක් ඉච්ඡාවක් මූර්ඡායෙක් අධ්‍යවසානයෙක් ගෙධයෙක් පළිගෙධයෙක් සංගයෙක් පංකයෙක් එජායෙක් (චඤ්චනාර්ත්ථයෙන්) මායාවක් (සත්ත්වයන් උපදවන) ජනිකායෙක් සඤ්ජනනියක් (හිවන අර්ථයෙන්) සිබ්බනියක් ජාලිනියක් (සරිත් සදෘශ වැ ආකර්ෂණ කරන හෙයින්) නදියක් වෙසෙසින් ඇලීමෙක් (බඳනා හෙයින්) හූයෙක් (විස්තෘත වන හෙයින්) විසතායෙක් ආයූහනියෙක්) (සහාය වන හෙයින්) ද්විතීයායෙක් ප්‍රණිධියෙක් භවනෙත්තියෙක් (සමුත්ථාපන–ගහන හෙයින්) වනයෙක් (බලවත් භාවයෙන්) වනථයෙක් සන්ථවයෙක් ස්නෙහයෙක් අපේක්ෂායෙක් ප්‍රතිබන්ධුයෙක් ආශායෙක් අශංසනායෙක් ආශංසාකළ බවෙක් රූපාශායෙක් ශබ්දශායෙක් ගන්ධාශායෙක් රසාශායෙක් ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාශායෙක් ලාභාශායෙක් ධනාශායෙක් පුත්‍රාශායෙක් ජීවිතාශායෙක් (ජල්පන කරන හෙයින්) ජලිපායෙක් ප්‍රජල්පායෙක් අභිජල්පායෙක් ජල්පනායෙක් ජල්පිත බවෙක් ලොලුප බවෙක් ලොලුපාකාරයෙක් ලොලුපායිත බවෙක් නඟුට සලන බවෙක් මධුර අරමුණු කැමැති වන බවෙක් අධර්මරාගයෙක් විෂමලොභයෙක් නිකාන්තියෙක් නිකාමනයෙක් ප්‍රාර්ථනායෙක් පිහායෙක් සම්ප්‍රාර්ත්ථනායෙක් කාමතෘෂ්ණායෙක් භවතෘෂ්ණායෙක් විභවතෘෂ්ණායෙක් රූපතෘෂ්ණායෙක්

අරූපතණ්හා නිරොධතණ්හා රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගන්ධතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා ඔඝො යොගො ගන්ථො උපාදානං ආවරණං නීවරණං ඡදනං බන්ධනං උපක්කිලෙසො අනුසයො පරියුට්ඨානං ලතා වෙවිච්ඡා දුක්ඛමූලං දුක්ඛනිදානං දුක්ඛප්පභවො මාරපාසො මාරබලිසං මාරවිසයො[1] තණ්හානදී තණ්හාජාලං තණ්හාගද්දුලං තණ්හාසමුද්දො අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං[5]. විසත්තිකාති කෙනට්ඨෙන විසත්තිකා[2]: විසාලාති විසත්තිකා, විසතාති විසත්තිකා, විසටාති විසත්තිකා, විසක්කතීති විසත්තිකා, විසං හරතීති විසත්තිකා, විසංවාදිකාති විසත්තිකා, විසමූලාති විසත්තිකා, විසඵලාති විසත්තිකා, විසපරිභොගාති[3]' විසත්තිකා.

විසාලා වා පන තණ්හා රූපෙ සද්දෙ ගන්ධෙ රසෙ ඵොට්ඨබ්බෙ කුලෙ ගණෙ ආවාසෙ ලාභෙ යසෙ පසංසාය සුඛෙ චීවරෙ පිණ්ඩපාතෙ සෙනාසනෙ ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙ කාමධාතුයා රූපධාතුයා අරූපධාතුයා කාමභවෙ රූපභවෙ අරූපභවෙ සඤ්ඤාභවෙ අසඤ්ඤාභවෙ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ එකවොකාරභවෙ චතුවොකාරභවෙ පඤ්චවොකාරභවෙ අතීතෙ අනාගතෙ පච්චුප්පන්නෙ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු විසටා විත්ථතාති විසත්තිකාති 'වංසො විසාලොව යථා විසත්තො'.

පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛාති 'පුත්තා'ති: චත්තාරො පුත්තා අත්‍රජො පුත්තො ඛෙත්තජො පුත්තො දින්නකො පුත්තො අන්තෙවාසිකො පුත්තො. දාරා වුච්චන්ති භරියායො. අපෙක්ඛා වුච්චති[4] තණ්හා: "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො, අකුසලමූල"න්ති 'පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා'.

1. මාරගොචරො- පත.
2. විසාලතාති- පත.
3. විසපරිභාගාති- පත.
4. අපෙක්ඛා වුච්චන්ති- ම ඡ සං
5. ධම්මසඞ්ගණි නික්ඛෙපකණ්ඩෙ.

අරූපතෘෂ්ණායෙක් නිරොධතෘෂ්ණායෙක් ශබ්දතෘෂ්ණායෙක් ගන්ධතෘෂ්ණායෙක් රසතෘෂ්ණායෙක් ස්ප්‍රෂ්ටව්‍ය තෘෂ්ණායෙක් ධර්මතෘෂ්ණායෙක් ඕඝයෙක් යෝගයෙක් ග්‍රන්ථයෙක් උපාදනයෙක් ආවරණයෙක් නීවරණයෙක් (කුසල් දහම් වසන හෙයින්) ඡදනයෙක් බන්ධනයෙක් උපක්ලෙශයෙක් අනුශයයෙක් (උපදනා කුශලවාරය ගන්නා) පරියුට්ඨානයෙක් (හාත්පසින් වෙළන හෙයින්) ලතායෙක් (විවිධ වස්තු කැමැති වන හෙයින්) විවිධ විජ්සායෙක් දුඃඛමූලයෙක් දුඃඛනිදනයෙක් දුඃඛප්‍රභවයෙක් මාර පාශයෙක් මාරබඩිශයෙක් මාර විෂයයෙක් තෘෂ්ණානදියක් තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත ජාලයෙක් තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත ගර්දූලයෙක් (ගූනක බන්ධනයෙක්) තෘෂ්ණා සමුද්‍රයෙක් අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ නම් එය යි.

විසත්තිකා යනු: කවර අරුතෙකින් (තෘෂ්ණාව) විසත්තිකා නම්වූ ද යත්: විශාල වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විසෘත වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විස්තෘත වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විශෙෂයෙන් සහ්‍ය (සහනය කළ හැකි) වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, වෙසෙසින් සිත හකුළුවන හෙයින් හෝ දුඃඛවිෂය එළවන හෙයින් විසත්තිකා යැ, (අනිත්‍යාදිය) විසංවාදන කරන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විෂමූල හෙයින් විසත්තිකා යැ, විෂඵල හෙයින් විසත්තිකා යැ, විෂපරිභොග හෙයින් විසත්තිකා යැ, යළි විශාල වූ ඒ තෘෂ්ණාව රූපයෙහි ශබ්දයෙහි ගන්ධයෙහි රසයෙහි සප්‍රෂ්ටව්‍යයෙහි කුලයා කෙරෙහි ගණයා කෙරෙහි ආවාසයෙහි ලාභයෙහි යශස්හි ප්‍රශංසායෙහි සුඛයෙහි චීවරයෙහි පිණ්ඩපාතයෙහි ශයනාසනයෙහි ග්ලානප්‍රත්‍යයෙහි කාමධාතුයෙහි රූපධාතුයෙහි අරූපධාතුයෙහි, කාමභවයෙහි රූපභවයෙහි අරූපභවයෙහි සංඥාභවයෙහි අසංඥාභවයෙහි නෛවසංඥානාසංඥා භවයෙහි එකස්කන්ධභවයෙහි චතුඃස්කන්ධභවයෙහි පඤ්චස්කන්ධභවයෙහි අතීතකාලයෙහි අනාගතකාලයෙහි ප්‍රත්‍යුත්පන්නකාලයෙහි දෘෂ්ට ශ්‍රැත මූතවිඥාතව්‍ය ධර්මයන්හි විසෘත විස්තෘත නුයි විසත්තිකා' නම් වේ නුයි 'වංසො විසාලොව යථා විසත්තො' යනු වේ.

පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා-'පුත්තා' යනු පුත්‍රයෝ සතර දෙනෙකි: ආත්මජපුත්‍ර යැ ක්ෂේත්‍රජ පුත්‍ර යැ දින්නක පුත්‍ර යැ අන්තෙවාසිපුත්‍ර යි, **'දාරා'** යි භාර්‍ය්‍යාවෝ කියනු ලැබෙති. **'අපෙක්ඛා'** යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. ''යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද ඒ නුයි 'පුත්තේසු දරෙසු ච යා අපෙක්ඛා' යනු වේ.

වංසකළීරොව අසජ්ජමානොති ‘වංසො’ වුච්චති වෙළුගුම්බො, යථා වෙළුගුම්බස්මිං තරුණකා කළීරා[1] අසත්තා අලග්ගා[2] අපලිබුද්ධා නික්ඛන්තා නිස්සටා විප්පමුත්තා, එවමෙව. අසජ්ජාති ද්වෙ සජ්ජා[3] තණ්හාසජ්ජා ච දිට්ඨිසජ්ජා ච –පෙ– අයං තණ්හාසජ්ජා –පෙ– අයං දිට්ඨිසජ්ජා තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස තණ්හාසජ්ජා පහීනා දිට්ඨිසජ්ජා පටිනිස්සට්ඨා තණ්හාසජ්ජාය[4] පහීනත්තා දිට්ඨිසජ්ජාය පටිනිස්සට්ඨත්තා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො රූපෙ න සජ්ජති, සද්දෙ න සජ්ජති, ගන්ධෙ න සජ්ජති, රසෙ න සජ්ජති, ඵොට්ඨබ්බෙ න සජ්ජති, කුලෙ ගණෙ ආවාසෙ ලාභෙ යසෙ පසංසාය සුඛෙ චීවරෙ පිණ්ඩපාතෙ සෙනාසනෙ ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙ කාමධාතුයා රූපධාතුයා අරූපධාතුයා කාමභවෙ රූපභවෙ අරූපභවෙ සඤ්ඤාභවෙ අසඤ්ඤාභවෙ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ එකවොකාරභවෙ චතුවොකාරභවෙ පඤ්චවොකාරභවෙ අතීතෙ අනාගතෙ පච්චුප්පන්නෙ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු න සජ්ජති, න ගණ්හාති[5] න බජ්ඣති න පලිබුජ්ඣති න මුච්ඡති නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසංයුත්තො. විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති ‘වංසකළීරොව අසජ්ජමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’ති.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

“වංසො විසාලොව යථා විසත්තො
පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා
වංසකළීරොව අසජ්ජමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො”ති.

5.

මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො[6]
යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය,[7]
විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරායාති: ‘මිගො’ති ද්වෙ මිගා: එණිමිගො ච පසදමිගො[8] ච යථා ආරඤ්ඤකො මිගො අරඤ්ඤෙ පවනෙ චරමානො විස්සත්ථො ගච්ඡති විස්සත්ථො තිට්ඨති විස්සත්ථො නිසීදති, විස්සත්ථො සෙය්‍යං කප්පෙති. වුත්තං හෙතං භගවතා: “සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ ආරඤ්ඤකො මිගො අරඤ්ඤෙ පවනෙ චරමානො විස්සත්ථො ගච්ඡති, විස්සත්ථො තිට්ඨති, විස්සත්ථො නිසීදති, විස්සත්ථො සෙය්‍යං කප්පෙති. තං කිස්ස හෙතු:

1. තරුණ කළීරා – ස්‍යා, තරුණකා කළීරකා – ම ජ සං
2. අලග්ගා අගධිතා – ම ජ සං,, අලග්ගා අපලිවෙඨිතා ස්‍යා
3. සජ්ජනා – ම ජ සං, ස්‍යා
4. තණ්හාසජ්ජනාය – ම ජ සං, ස්‍යා
5. න ගය්හති – පත
6. අබන්ධා – ස්‍යා
7. ගොචරස්මිං – පත.
8. සරභමිගො – ස්‍යා

වංසකළීරො' ච අසජ්ජමානො- 'වංසො' යි හුණ ලැහැබ කියනු ලැබෙයි. යම්සේ හුණලැහැබිහි තුරුණු හුණකිළිල් හු නො ඇලුණාහු නො ලැගුණ හු පළිබොධ නැත්තාහු (ලැහැබින්) නික්මුණාහු බැහැර වූවාහු මිදුනාහු වෙත් ද එසෙයින් මැ. **අසජ්ජා** යනු : සඞ්ග (ඇලීම්) දෙකෙකි : තෘෂ්ණාසඞ්ග යැ දෘෂ්ටිසඞ්ග යැ යි... මෙ තෘෂ්ණාසඞ්ග යැ ... මෙ දෘෂ්ටිසඞ්ග යි. ඒ පසේ බුදුන් විසින් තෘෂ්ණා සඞ්ගය ප්‍රහීණ යැ දෘෂ්ටිසඞ්ගය බැහැර කරන ලද. තෘෂ්ණාසඞ්ගය ප්‍රහීණ වන බැවින් දෘෂ්ටිසඞ්ගය බැහැර කරන ලද වන බැවින් ඒ පසේ බුදුහු රූපයෙහි නො ඇලෙති, ශබ්දයෙහි නො ඇලෙති, ගන්ධයෙහි නො ඇලෙති, රසයෙහි නො ඇලෙති, ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෙහි නො ඇලෙති, කුලයෙහි ගණයෙහි ආවාසයෙහි ලාභයෙහි යශස්හි ප්‍රශංසායෙහි සුඛයෙහි චීවරයෙහි පිණ්ඩපාතයෙහි ශයනාසනයෙහි ග්ලානප්‍රත්‍යය භෛෂජ්‍ය පරිෂ්කාරයෙහි කාම ධාතුයෙහි රූපධාතුයෙහි අරූපධාතුයෙහි කාමභවයෙහි රූපභවයෙහි අරූප භවයෙහි සංඥාභවයෙහි අසංඥාභවයෙහි නෛවසංඥානාසංඥාභවයෙහි එකවොකාරභවයෙහි චතුවොකාරභවයෙහි පඤ්චවොකාරභවයෙහි අතීත යෙහි අනාගතයෙහි ප්‍රත්‍යුත්පන්නයෙහි දෘෂ්ටශ්‍රැතමුත විඥාතව්‍ය ධර්ම-යන්හි නො ඇලෙති, නො ගනිති, නො බැඳෙති, පලිබුද්ධ නොවෙති, සටිත නො වෙත්. (එයින්) නික්මුණාහු බැහැර වූවාහු මිදුණාහු විසංයොග වූවාහු විගතමර්‍යාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාස කෙරෙත් නුයි 'වංසකළීරො' ච අසජ්ජමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

"වංසො විසාලො ච -පෙ- එකො චරෙ ඛගගවිසාණකපෙපා" යි.

5.

යම්සේ අරනෙහි මුවතෙම නො බැඳුණේ කැමැති තැනකට ගොදුරට යේ ද, එසෙයින් ස්වෛරීභාවය අපෙක්ෂා කරන නුවණැති පුරුෂ තෙම කගවෙහෙණ හහක් සෙයින් එකලා වැ සරතේ යි.

මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය- **'මිගො'** යනු: මෘගයෝ දෙදෙනෙකි: එණිමෘග ද පසද මෘග දු යි. යම්සේ වල්මුව තෙම අරනෙහි මහවෙනෙහි සරනුයේ විස්වැසි වැ යේ ද, විස්වැසි වැ සිටී ද, විස්වැසි වැ හිඳී ද, විස්වැසි වැ හොවී ද, තෙල වදරන ලද මැ යැ භාග්‍යවතුන් විසින්: "යම්සේ මහණෙනි, වල්මුව තෙම අරනෙහි මහවෙනෙහි සරනුයේ විස්වැසි වැ යේ ද, විස්වැසි වැ සිටී ද, විස්වැසි වැ හිඳී ද, විස්වැසි වැ හොවී ද, ඒ කවර හෙයිනැ යත්:

අනාපාථගතො භික්ඛවෙ ලුද්දස්ස. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ, භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ, භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො. පුනච'පරං භික්ඛවෙ භික්ඛු විතක්කවිචාරානං වූපසමා අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො. පුනචපරං භික්ඛවෙ, භික්ඛු පීතියා ච විරාගා උපෙක්ඛකො ච විහරති සතො ච සම්පජානො සුඛං ච කායෙන පටිසංවෙදෙති, යං තං අරියා ආචික්ඛන්ති උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරීති තං තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ, භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො. පුනචපරං භික්ඛවෙ, භික්ඛු සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්ස දොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ, භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො.

පුනචපරං භික්ඛවෙ, භික්ඛු සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා අනන්තො ආකාසොති ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො. පුනචපරං භික්ඛවෙ භික්ඛු සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්ම අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති -පෙ- සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්ම නත්ථි කිඤ්චීති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති -පෙ- සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති -පෙ- සබ්බසො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධං උපසම්පජ්ජ විහරති, පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අන්ධමකාසි මාරං අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛුං අදස්සනං ගතො පාපිමතො තිණ්ණො ලොකෙ විසත්තිකං සො විස්සත්ථො ගච්ඡති, විස්සත්ථො තිට්ඨති, විස්සත්ථො නිසීදති, විස්සත්ථො සෙය්‍යං කප්පෙති. තං කිස්ස හෙතු: අනාපාථගතො භික්ඛවෙ පාපිමතොති''[෧] 'මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය.'

෧. මජ්ඣිමනිකාය අරියපරියෙසන සුත්ත.

මහණෙනි, මුව වැදිහු ගේ ඇස්හමුවට නො ගිය හෙයිනි. මහණෙනි, එසෙයින් මැ මහණ තෙම කාමයෙන් වෙන් වැ මැ අකුශල ධර්මයෙන් වෙන් වැ මැ විතර්ක සහිත වූ විචාර සහිත වූ විවෙකයෙන් උපන් ප්‍රීතිසුඛ ඇති ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ කෙලෙස් මරුහු හෝ මරදෙව්පිත් අඳ කෙළේ යැ, කෙලෙස්පිය රහිත කොට මාරචක්ෂුස නසා මරුහු ගේ අදර්ශනයට ගියේ යැයි කියනු ලැබෙයි. තවද මහණෙනි, මහණ තෙම විතර්කවිචාරයන් ගේ සන්හිඳීමෙන් සන්තානයෙහි පැහැදීම ඇති චිත්තයාගේ එකඟ බව ඇති විතර්ක රහිත වූ විචාර රහිත වූ සමාධියෙන් උපන් ප්‍රීති සුඛ ඇති ද්විතීය ධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ මරුහු අඳ කෙළේ යැ කෙලෙස්පිය රහිත කොට මාරචක්ෂුස නසා මරහුගේ අදර්ශනයට ගියේ යැ යි කියනු ලැබෙයි. තවද මහණෙනි, මහණ තෙම ප්‍රීතියා ගේ ද විරාගයෙන් උපෙක්ෂා ඇති වැ වාස කෙරෙයි. වැළිත් ස්මෘතිසම්‍යග් ඥාන ඇත්තේ නාමකයින් සම්ප්‍රයුක්ත සුඛවෙදනා විඳියි. යම් ධ්‍යානයක් හේතු කොට (බුද්ධාදි) ආර්‍ය්‍යයෝ (ධ්‍යානසමඞ්ගී පුද්ගල තෙම) 'උපෙක්ෂා ඇත්තේ යැ ස්මෘතිමත් යැ සුඛවිහරණ ඇත්තේ යැ'යි කියත් ද, ඒ තෘතීය ධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ මරුහු අඳ කෙළේ යැ, ක්ලෙශපාද රහිතකොට මාරචක්ෂුස නසා මරහුගේ අදර්ශනයට ගියේ යැයි කියනු ලැබේ. තව ද මහණෙනි, මහණ තෙම සුඛයාගේ ප්‍රහාණයෙන් දුඃඛයාගේ ද ප්‍රහාණයෙන් කැලැ මැ සොම්නස් දොම්නසුන්ගේ අස්තඞ්ගමයෙන් නො දුක් නො සුව වූ උපෙක්ෂායෙන් උපන් ස්මෘති පාරිශුද්ධිය ඇති චතුර්ත්ථධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ මරුහු අඳ කෙළේ යැ කෙලෙස් පා රහිත කොට මාරචක්ෂුස නසා මරුහුගේ අදර්ශනයට ගියේ යැ යි කියනු ලැබෙයි.

තවද මහණෙනි, මහණ තෙම සර්වප්‍රකාරයෙන් රූපසංඥවන් ඉක්මවීමෙන් ප්‍රතිඝසංඥවන්ගේ අස්තඞ්ගමයෙන් නානාත්වසංඥවන් නො මෙනෙහි කිරීමෙන් 'ආකාශය අනන්තයැ'යි ආකාසානඤ්චායතනයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ 'මරුහු අනධ කෙළේ යැ කෙලෙස්පා නැති කොට මාරචක්ෂුස නසා මරුහුගේ අදර්ශනයට ගියේ ය'යි කියනු ලැබෙයි. තවද මහණෙනි, මහණ තෙම සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකාසානඤ්චායතනය ඉක්මවා 'විඥනය අනන්ත යැ'යි. විඤ්ඤාණඤ්චායතනයට පැමිණ වාස කෙරෙයි... සර්වප්‍රකාරයෙන් විඤ්ඤාණඤ්චායතනය ඉක්මවා 'කිසිවක් නැතැ'යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පැමිණ වාස කෙරෙයි...සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඉක්මවා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනයට පැමිණ වාස කෙරෙයි ... සර්වප්‍රකාරයෙන් නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනය ඉක්මවා සංඥවෙදයිත නිරොධයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. යළි මාර්ගප්‍රඥයෙන් දැක ඔහු විසින් ආශ්‍රවයෝ ක්ෂය කරන ලද වෙත්. මහණෙනි, මෙ මහණ මරුහු අඳ කෙළේය කෙලෙස්පිය නැති කොට මර ඇස නසා මරුහුගේ අදර්ශනයට ගියේ යැ'යි කියනුලැබේ. ලොවැ විසත්තිකා නම් වූ, තෘෂ්ණාව තරණය කළ හෙතෙම විස්වැසි වැ යෙයි, විස්වැසි වැ සිටියි, විස්වැසි වැ හිඳියි, විස්වැසි වැ හොවී. ඒ කවර හෙයිනැ යත්: මහණෙනි, මරුහුගේ ඇස්හමුවට නො ගිය හෙයිනැ'යි 'මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය' යනුවේ.

විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානොති: 'විඤ්ඤූ'ති පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. 'නරො'ති සත්තො මානවො පොසො පුග්ගලො ජීවො ජාගු ජන්තු ඉන්දගු මනුජො. **සෙරීති** ද්වෙ සෙරී: ධම්මොපි සෙරී පුග්ගලොපි සෙරී. කතමො ධම්මො සෙරී: චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. අයං ධම්මො සෙරී. කතමො පුග්ගලො සෙරී: යො ඉමිනා සෙරිනා ධම්මෙන සමන්නාගතො සො වුච්චති පුග්ගලො සෙරී.

විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානොති: 'විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං ධම්මං පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛමානොති 'විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

තෙනාහ සො පච්චෙක සම්බුද්ධො:

"මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො
යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය,
විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති

6.

ආමන්තනා හොති සහායමජ්ඣෙ
වාසෙ ච ඨානෙ ගමනෙ චාරිකාය,
අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

ආමන්තනා හොති සහායමජ්ඣෙ වාසෙ ච ඨානෙ ගමනෙ චාරිකායාති: **'සහායා'** වුච්චන්ති යෙහි සහ ආගමනං ඵාසු, ගමනං ඵාසු, ගමනාගමනං ඵාසු, ඨානං ඵාසු, නිසජ්ජං[1]. ඵාසු, සයනං ඵාසු, ආලපනං ඵාසු, සල්ලපනං ඵාසු, උල්ලපනං ඵාසු, සමුල්ලපනං ඵාසු. **ආමන්තනා හොති සහායමජ්ඣෙ වාසෙ ච ඨානෙ ගමනෙ චාරිකායාති** සහාය මජ්ඣෙ වාසෙපි ඨානෙපි ගමනෙපි චාරිකායපි අත්තත්ථමන්තනා පරත්ථමන්තනා උභයත්ථමන්තනා දිට්ඨධම්මිකත්ථමන්තනා සම්පරායිකත්ථමන්තනා පරමත්ථමන්තනාති 'ආමන්තනා හොති සහාය මජ්ඣෙ වාසෙ ච ඨානෙ ගමනෙ චාරිකාය'.

1. නිසජ්ජනං - යජ්සං

විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො– ‘විඤ්ඤූ’ යනු: පණ්ඩිත වූයේ ප්‍රඥා ඇත්තේ බුද්ධි ඇත්තේ නුවණැත්තේ විමසන නුවණ ඇත්තේ තුලිතඥාන ඇත්තේ. **නරො** යනු: සත්ත්ව යැ මානව යැ (පුස්නා) බැවින් පොස යැ පුද්ගල යැ ජීව යැ (ච්‍යුතියෙන් ජාතියට යන හෙයින්) ජාගු යැ (උපදනා අරුතින්) ජන්තු යැ (කර්මාධිපති වැ යන හෙයින්) ඉන්දගු යැ මනුජ යි. **සෙරි** යනු: සෛවරීහු දෙදෙනෙකි: සෛවරිධර්මයෙක් ද වෙයි, සෛවරිපුද්ගලයෙක් ද වෙයි. සෛවරිධර්ම කවරැ යත්: සතර සතිපට්ඨාන යැ සතර සම්‍යක්ප්‍රධාන යැ සතර ඍද්ධිපාද යැ පඤ්චෙන්ද්‍රිය යැ පඤ්ච බල යැ සප්තබොධ්‍යඞ්ග යැ ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ග යැ යි මේ සෛවරිධර්ම යැ. ‘සෛවරිපුද්ගල’ නම් කවරැ යත්: යමෙක් මේ සෛවරිධර්මයෙන් සමන්වාගත වූයේ ද හේ ‘සෛවරිපුද්ගල’ යි කියනු ලැබේ.

විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො යනු: නුවණැති පුරුෂ තෙම සෛවරිධර්මය බලනුයේ දක්නේ අවලොකනය කරනුයේ ධ්‍යාන කරනුයේ විමසනුයේ නුයි ‘විඤ්ඤූනරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදාළහ ඒ පසේ බුදුහු:

“මිගො අරඤ්ඤම්හි –පෙ– එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො”යි.

6

යහළුවන් මැද (සිටියහුට දිවාශයන සඞ්ඛ්‍යාත) වාසයෙහි ද (මහා උපස්ථාන සඞ්ඛ්‍යාත) ස්ථානයෙහි ද ගමනයෙහි ද චාරිකායෙහි ද (මේ අසව දෙව ආදීන්) ඇමැතීම් වෙයි. (එහි කලකුළු මම කාමීන් විසින්) නො ඉස්නා පැවිද්ද ද ධර්මපුද්ගල සෛවරිභාවය ද අපෙක්ෂා කරනුයෙම් කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

ආමන්තනා හොති සහායමජ්ඣෙ වාසෙ ච ඨානෙ ගමනෙ චාරිකාය– යම් කෙනකුන් සමග ඊම පහසු ද යෑම පහසු ද යැමර්ම පහසු ද සිටීම පහසු ද හිඳීම පහසු ද සයනය පහසු ද ආලපනය පහසු ද සල්ලපනය පහසු ද උල්ලපනය පහසු ද සමුල්ලපනය පහසු ද, ඔහු ‘සහායයෝ’යි කියනු ලැබෙත්: **ආමන්තනා හොති සහායමජ්ඣෙ වාසෙ ච ඨානෙ ගමනෙ චාරිකාය** යනු: සහායයන් මධ්‍යයෙහි විසීමෙහිදු සිටීමෙහිදු ගමන්හිදු චාරිකායෙහිදු ආත්මාර්ථ පිළිබඳ මන්ත්‍රණ පරාර්ථ පිළිබඳ මන්ත්‍රණ උභයාර්ත්ථ පිළිබඳ මන්ත්‍රණ තම අත්බැව් පිළිබඳ මන්ත්‍රණ පරඅත්බැව් පිළිබඳ මන්ත්‍රණ පරමාර්ථාර්ත්ථ පිළිබඳ මන්ත්‍රණ වේ නුයි ‘ආමන්තනා හොති සහායමජ්ඣෙ වාසෙ ච ඨානෙ ගමනෙ චාරිකාය’ යනු වේ.

අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානොති: අනභිජ්ඣිතං එතං වත්ථු බාලානං අසප්පුරිසානං තිත්ථියානං තිත්ථියසාවකානං: යදිදං භණ්ඩුකාසායවත්ථවසනතා. අභිජ්ඣිතං එතං වත්ථු පණ්ඩිතානං සප්පුරිසානං බුද්ධසාවකානං පච්චෙකබුද්ධානං යදිදං භණ්ඩුකාසායවත්ථවසනතා. **සෙරිති** ද්වෙ සෙරී: ධම්මොපි සෙරී පුග්ගලොපි සෙරී. කතමො ධම්මො සෙරී: චත්තාරො සතිපට්ඨානා –පෙ– අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. අයං ධම්මො සෙරී. කතමො පුග්ගලො සෙරී: යො ඉමිනා සෙරිනා ධම්මෙන සමන්නාගතො සො වුච්චති පුග්ගලො සෙරී. **අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානොති:** සෙරිතං ධම්මං පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛමානොති 'අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"ආමන්තනා හොති සහායමජ්ඣෙ
වාසෙ ඨානෙ ගමනෙ චාරිකාය,
අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

7

ඛිඩ්ඩා රතී හොති සහායමජ්ඣෙ
පුත්තෙසු ච විපුලං හොති පෙමං,
පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

ඛිඩ්ඩාරතී හොති සහායමජ්ඣෙති 'ඛිඩ්ඩා'ති ද්වෙ ඛිඩ්ඩා කායිකා ච ඛිඩ්ඩා වාචසිකා ච ඛිඩ්ඩා. කතමා කායිකා ඛිඩ්ඩා: හත්ථීහිපි කීළන්ති, අස්සෙහිපි කීළන්ති රථෙහිපි කීළන්ති, ධනූහිපි කීළන්ති, අට්ඨපදෙපි කීළන්ති, දසපදෙපි කීළන්ති, ආකාසෙපි කීළන්ති, පරිහාරපථෙපි කීළන්ති, සන්තිකායපි කීළන්ති, ඛලිකායපි කීළන්ති, ඝටිකායපි කීළන්ති, සලාකහත්ථෙනපි කීළන්ති, අක්ඛෙහිපි[1] කීළන්ති, පඞ්ගචීරෙනපි කීළන්ති, වඞ්කකෙනපි කීළන්ති, මොක්ඛචිකායපි කීළන්ති, චිඞ්ගුලකෙනපි කීළන්ති, පත්තාළ්හකෙනපි කීළන්ති, රථකෙනපි කීළන්ති, ධනුකෙනපි කීළන්ති, අක්ඛරිකායපි කීළන්ති, මනෙසිකායපි කීළන්ති, යථාවජ්ජෙනපි කීළන්ති. අයං කායිකා ඛිඩ්ඩා.

1. අකෙඛනපි– ච,වි, ම ජ සං

අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො යනු: භණ්ඩුකර්මය කහවත් හඳනා පොරොනා බව යැ යන යමෙක් වේ නම් තෙල කරුණ නුවණමඳ වූ අසත්පුරුෂ වූ තීර්ථකයන් විසින් තීර්ථකශ්‍රාවකයන් විසින් නො පතන ලද යැ භණ්ඩුකර්මය කහවත් හඳනා පොරෝනා බව යැ යන යමෙක් ඇද්ද තෙල කරුණ පණ්ඩිත වූ සත්පුරුෂ වූ බුද්ධශ්‍රාවකයන් විසින් ප්‍රත්‍යෙක සම්බුද්ධයන් විසින් වෙසෙසින් පතනලද යැ. **සෙරි** යනු: සෞවරීහු දෙදෙනෙකි: සෞවරී ධර්මය ද සෞවරී පුද්ගල ද'යි සෞවරීධර්ම නම් කවරැ යත්: සතර සතිපට්ඨාන යැ... ආය්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගික මාර්ග යැ යි. මේ සෞවරීධර්ම නම, සෞවරී පුද්ගල නම් කවරැ යත්: යමෙක් මේ සෞවරී ධර්මයෙන් සමන්වාගත වූයේ නම් හේ 'සෞවරීපුද්ගල'යයි කියනු ලැබෙයි. **අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො** යනු: සෞවරී ධර්මය බලමින් දක්මින් අවලොකනය කෙරෙමින් ධ්‍යාන කෙරෙමින් පිරික්සමිනි නුයි 'අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණ-කප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

"ආමන්තනා හොති –පෙ– එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"යි.

7

යහළුවන් මැද ක්‍රීඩාව ද පඤ්චකාම ගුණරතිය ද වෙයි, පුත්‍රයන් කෙරෙහි ද විපුල ප්‍රෙමය වෙයි, ප්‍රියවිප්‍රයොගය ජුගුප්සා කරනුයෙම් කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලාව සරනෙම.

ඛිඩ්ඩාරතී හොති සහායමජ්ඣෙ– 'ඛිඩ්ඩා' යනු: ක්‍රීඩා දෙකෙකි කායික ක්‍රීඩා ද වාචසික ක්‍රීඩා දැ යි. කායික ක්‍රීඩා නම් කවරැ යත්: ඇතුන් හා සමග ද කෙළිති, අසුන් හා සමග ද කෙළිති, රිය හා සමග ද කෙළිති, දුන්නෙනුදු කෙළිති, අටපදයෙහිදු කෙළිති, දසපදයෙහි ද කෙළිති, අහස්හි ද කෙළිති, පරිහාරපථයෙහි ද කෙළිති, සන්තිකා කෙළිදු කෙළිති, පසැටිනුදු කෙළිති, ඝටිකායෙන් (කල්ලි) ද කෙළිති, ලහ අතිනුදු කෙළිති, ගුළ (පන්දු) යෙනුදු කෙළිති, පත්නළයෙනුදු කෙළිති, කෙළි නඟුලිනුදු කෙළිති, පරිවර්තන කෙළිදු කෙළිති, පත්බමරිනිදු කෙළිති, පත්නැළියෙනුදු කෙළිති කුඩාරියෙනුදු කෙළිති, කෙළි දුන්නෙනුදු කෙළිති, අකුරු කෙළිදු කෙළිති සිතැඟි කෙළිදු කෙළිති, යථාවද්‍යයෙනුදු කෙළිත්. මේ කායිකක්‍රීඩා යැ.

කතමා වාචසිකා ඛිඩ්ඩා: මුඛභෙරිකං මුඛාලම්බරං මුඛදෙණ්ඩිමකං[1] මුඛවලිමකං[2] මුඛභෙරුලකං[3] මුඛදද්දරිකං නාටකං ලාසං ගීතං දවකම්මං, අයං වාචසිකා ඛිඩ්ඩා. රතීති අනුක්කණ්ඨිතාධිවචනමෙතං රතීති. 'සහායා' වුච්චන්ති යෙහි සහ ආගමනං ඵාසු, ගමනං ඵාසු, ගමනාගමනං ඵාසු, ඨානං ඵාසු, නිසජ්ජා ඵාසු, සයනං ඵාසු, ආලපනං ඵාසු, සල්ලපනං ඵාසු, උල්ලපනං ඵාසු, සමුල්ලපනං ඵාසු. ඛිඩ්ඩා රතී හොති සහාය මජ්ඣෙ'ති ඛිඩ්ඩා ච රති ච සහායමජ්ඣෙ හොතීති 'ඛිඩ්ඩා රතී හොති සහායමජ්ඣෙ'.

පුත්තෙසු ච විපුලං හොති පෙමන්ති: 'පුත්තා'ති චත්තාරො පුත්තා අත්‍රජො පුත්තො ඛෙත්තජො පුත්තො දින්නකො පුත්තො අන්තෙවාසිකො පුත්තො. පුත්තෙසු ච විපුලං හොති පෙමන්ති පුත්තෙසු ච අධිමත්තං හොති පෙමන්ති 'පුත්තෙසු ච විපුලං හොති පෙමං'.

පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානොති ද්වෙ පියා: සත්තා වා 'සඞ්ඛාරා වා කතමෙ සත්තා පියා: ඉධ යස්ස තෙ හොන්ති, අත්ථකාමා හිතකාමා ඵාසුකාමා යොගක්ඛෙමකාමා මාතා වා පිතා වා භාතා වා භගිනී වා පුත්තා වා ධීතා වා මිත්තා වා අමච්චා වා ඤාතී වා සාලොහිතා වා ඉමෙ සත්තා පියා. කතමෙ සඞ්ඛාරා පියා: මනාපිකා රූපා මනාපිකා-සද්දා මනාපිකා ගන්ධා මනාපිකා රසා මනාපිකා ඵොට්ඨබ්බා. ඉමෙ සඞ්ඛාරා පියා. පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානොති: පියානං විප්පයොගං විජිගුච්ඡමානො අට්ටීයමානො හරායමානොති 'පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"ඛිඩ්ඩා රතී හොති සහායමජ්ඣෙ
පුත්තෙසු ච විපුලං හොති පෙමං,
පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

1. මුඛඩිණ්ඩිමකං - ම ජ සං,
2. මුඛවලිකං - පු.
3. මුඛකෙරෙකං - මජ සං,

'වාචසික ක්‍රීඩා' කවරැ යත්: මුවබෙර යැ මුවපනාබෙර යැ මුවපටහ යැ මුඛවාලික යැ (සීරුසන්) මුඛ භෙරුලක යැ මුවඬමරු යැ නාටක යැ ඔල්වරහඬ යැ ගායන යැ සිනාකෙළි යැ යන මේ වාචසික ක්‍රීඩා යි. **රති** යනු: තෙල 'රති' යි නො උකටලියට නමෙකි. **සහායා**- යම් කෙනකුන් හා සමග ඊම පහසු ද යැම පහසු ද යැමඊම පහසු ද සිටීම පහසු ද හිඳීම පහසු ද නිදීම පහසු ද ආලපනය පහසු ද සල්ලපනය පහසු ද උල්ලපනය පහසු ද සමුල්ලපනය පහසු ද ඔහු 'සහාය' යි කියනු ලැබෙත්. **ඛිඩ්ඩා රතී හොති සහායමජ්ඣෙ** යනු: සහායයන් මධ්‍යයෙහි ක්‍රීඩාව ද රතිය ද වේ නුයි 'ඛිඩ්ඩාරතී හොති සහායමජ්ඣෙ' යනු වේ.

පුත්තෙසු ච විපුලං හොති පෙමං- 'පුත්තා' යනු: පුත්‍රයෝ සතර දෙනෙකි: ආත්මජ පුත්‍ර යැ ක්ෂෙත්‍රජ පුත්‍ර යැ දෙනුලැබ වඩාගත් පුත්‍ර යැ අතැවැසි පුත්‍ර යැ යි. **පුත්තෙසු ච විපුලං හොති පෙමං** යනු: පුත්‍රයන් කෙරෙහි අධික ප්‍රෙමය වේ නුයි 'පුත්තෙසු ච විපුලං හොති පෙමං' යනු වේ.

පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානො- ප්‍රියයෝ දෙදෙනෙකි: සත්ත්වයෝ හෝ සංස්කාරයෝ හෝ යි. ප්‍රියසත්ත්වයෝ කවරහ යත්: මෙලොවැ යමක්හට වැඩ කැමැති හිත කැමැති පහසු කැමැති සතර යොගයෙන් නිර්භය කැමැති මවක් වේවයි පියෙක් වේවයි බෑයෙක් වේවයි බූනක් වේවයි පුතෙක් වේවයි දුවක් වේවයි මිතුරෙක් වේවයි සගයහළුවෙක් වේවයි නෑයෙක් වේවයි සහලේනෑයෙක් වේවයි යම් කෙනෙක් වෙත් ද, මොහු ප්‍රියසත්ත්වයෝ යි. ප්‍රිය සංස්කාරයෝ කවරහ යත්: මනවඩන රූපයෝ යැ මනවඩන ශබ්දයෝ යැ මනවඩන ගන්ධයෝ යැ මනවඩන රසයෝ යැ මනවඩන ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ යැ යන මොහු ප්‍රිය සංස්කාරයෝ යි. **පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානො** යනු: ප්‍රියයන්ගේ විප්‍රයොගය ජුගුප්සා කරනුයෙම් (ඉන්) පෙළෙනුයෙම් ලජ්ජා වනුයෙම් නුයි 'පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදාළහ එ පසේ බුදුහු:

"ඛිඩ්ඩා රතී හොති -පෙ- එකො චරෙ ඛගගවිසාණකප්පො"යි.

8.

චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති
සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන,
පරිස්සයානං සහිතා අඡම්භී
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොතීති 'චාතුද්දිසොති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති, තථා දුතියං, තථා තතියං, තථා චතුත්ථං, ඉති උඩ්ඪමධො[1] තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ඣෙන[2] ඵරිත්වා විහරති. කරුණාසහගතෙන --පෙ-- මුදිතා සහගතෙන --පෙ-- උපෙක්ඛාසහගතෙන --පෙ-- විහරති. **චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොතීති:** මෙත්තාය භාවිතත්තා යෙ පුරත්ථිමාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති යෙ දක්ඛිණාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ පච්ඡිමාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ උත්තරාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති. යෙ පුරත්ථිමාය අනුදිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ දක්ඛිණාය අනුදිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ පච්ඡිමාය අනුදිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ උත්තරාය අනුදිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ හෙට්ඨිමාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ උපරිමාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ දිසාසු විදිසාසු සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, කරුණාය භාවිතත්තා --පෙ-- මුදිතාය භාවිතත්තා-- උපෙක්ඛාය භාවිතත්තා. යෙ පුරත්ථිමාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති -පෙ-- යෙ දිසාසු විදිසාසු සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්තීති 'චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති.'

සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙනාති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සන්තුට්ඨො හොති ඉතරීතරෙන චීවරෙන ඉතරීතරචීවරසන්තුට්ඨියා ච වණ්ණවාදී න ච චීවරහෙතු[3] අනෙසනං අප්පතිරූපං[4] ආපජ්ජති. අලද්ධා ච චීවරං න පරිතස්සති, ලද්ධා ච චීවරං අගථිතො[5] අමුච්ඡිතො අනජ්ඣාපන්නො ආදීනවදස්සාවී නිස්සරණපඤ්ඤො පරිභුඤ්ජති තාය ච පන ඉතරීතරචීවරසන්තුට්ඨියා නෙවත්තානුක්කංසෙති න පරං වම්භෙති,

1. උද්ධං අධො -- ප, ව, වි,
2. අබ්‍යාපජ්ජෙන -- ම ඡ සං
3. න චීවරහෙතු-- ප, වි, ක,
4. අප්පතිර.පං -- ප, ව, වි, ක, සෑ,
5. අගධිතො-- ම ඡ සං'

8.

ඉතරීතර (කුදුමහත් ප්‍රත්‍යය) යෙන් සතුටු වනුයේ බඹවිහරණ පතළ සිව්දිග ඇතියේ ප්‍රතිඝ රහිත වූයේ ද වෙයි. උවදුරු සහනුයේ තැති ගැනුම් නැත්තේ කගවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති – 'චාතුද්දිසො' යනු: ඒ පසේබුදුහු මෛත්‍රිසහගත සිතින් එක් දෙසක් අරමුණු කොට වාස කෙරෙති. එසෙයින් දෙ වැනි දෙස එසෙයින් තෙ වැනි දෙස එසෙයින් සතර වැනි දෙස මෙසෙයින් උඩ යට සරස හැම තන්හි හැම දෙනා ආත්මසම බැවින් (හෝ මුළු සිතින්) හැම සතුන් ඇති ලොව මෛත්‍රී සහගත වූ (ඵරණ විසින්) විපුල වූ (භූමි විසින්) මහද්ගත වූ (ආලම්බන) විසින් අප්‍රමාණ වූ අවෛර වූ නිදුක් වූ සිතින් ස්පර්ශ (අරමුණු) කොට වාස කෙරෙති. කරුණා සහගත වූ ...මෘදුතා සහගත වූ ... උපෙක්ෂාසහගත වූ ... සිතින් යුක්ත වැ වාස කෙරෙත්. **චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති** යනු: මෛත්‍රිය භාවිත බැවින් පෙරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ප්‍රතිකූල නො වෙති, දකුණුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ප්‍රතිකූල නො වෙති, අවරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ප්‍රතිකූල නො වෙති, උතුරු දිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ප්‍රතිකූල නො වෙති, පැදුම් අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකූල වෙති, දකුණු අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකූල වෙති, පැළ අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකූල වෙති, උතුරු අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකූල වෙති, යට දෙස යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකූල වෙති, උඩ දෙස යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකූල වෙති, දසනුදසැ යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකූල වෙත්. කරුණාව භාවිත බැවින්–මෘදුතාව භාවිත බැවින්– උපෙක්ෂාව භාවිත බැවින් පැදුම් දිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු නො පිළිකුල් වෙති. ...දිශාවිදිශාවන්හි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු නො පිළිකුල් වෙත් නුයි 'චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති' යනු වේ:

සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන යනු: ඒ පසේබුදුහු කුදුමහත් සිවුරින් සන්තුෂ්ට වෙති, ඉතිරීතර චීවරසන්තුෂ්ටියෙහි ගුණ කියන සුල්ලභ, චීවර හේතුයෙන් අයුතු අනෙසනයට ද නොපැමිණෙති, සිවුරු නො ලැබ (චීවරලාභයෙහි) තෘෂ්ණා නො කෙරෙති. යළි (දැහැමින් සෙමෙන්) සිවුරු ලැබ ලොභග්‍රන්ථ නැති වැ තෘෂ්ණායෙන් මුසපත් නො වැ නො වත-ළාහු ආදීනව දක්නාහු නිස්සරණ ප්‍රඥා ඇත්තාහු වළඳති. තවද ඒ ඉතරීතර චීවරසන්තුෂ්ටියෙන් නො මැ ආත්මොත්කර්ෂ කෙරෙති, නො ද පරවම්භන කෙරෙත්.

යො හි තත්ථ දක්ඛො අනලසො සම්පජානො පතිස්සතො. අයං වුච්චති පච්චෙකසම්බුද්ධො පොරාණෙ අග්ගඤ්ඤෙ අරියවංසෙ ඨිතො. සන්තුට්ඨො හොති ඉතරීතරෙන පිණ්ඩපාතෙන -පෙ- සන්තුට්ඨො හොති ඉතරීතරෙන සෙනාසනෙන -පෙ- සන්තුට්ඨො හොති ඉතරීතරෙන ගිලානපච්චය-භෙසජ්ජපරික්ඛාරෙන, ඉතරීතරගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරසන්තුට්ඨියා ච වණ්ණවාදී, න ච ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරහෙතු අනෙසනං අප්පතිරූපං ආපජ්ජති. අලද්ධා ච ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානං න පරිතස්සති, ලද්ධා ච ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අගථිතො අමුච්ඡිතො අනජ්ඣාපන්නො ආදීනවදස්සාවී නිස්සරණපඤ්ඤො පරිභුඤ්ජති, තාය ච පන ඉතරීතරගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාර සන්තුට්ඨියා නෙවත්තානුක්කංසෙති න පරං වම්භෙති, යො හි තත්ථ දක්ඛො අනලසො සම්පජානො පතිස්සතො. අයං වුච්චති පච්චෙක සම්බුද්ධො පොරාණෙ අග්ගඤ්ඤෙ අරියවංසෙ ඨිතොති 'සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන'.

පරිස්සයානං සහිතා අඡම්භීති'- පරිස්සයා'ති ද්වෙ පරිස්සයා: පාකටපරිස්සයා ච පටිච්ඡන්නපරිස්සයා ච. කතමෙ පාකටපරිස්සයා: සීහා ව්‍යග්ඝා දීපී අච්ඡා තරච්ඡා කොකා මහිසා[1] 'හත්ථි අහි විච්ඡිකා සතපදී චොරා වා අස්සු මානවා වා කතකම්මා වා අකතකම්මා වා. චක්ඛුරොගො සොතරොගො ඝානරොගො ජිව්හාරොගො කායරොගො සීසරොගො කණ්ණරොගො මුඛරොගො දන්තරොගො කාසො සාසො පිනාසො ඩහො[2] ජරො කුච්ඡිරොගො මුච්ඡා පක්ඛන්දිකා සූලා විසූචිකා කුට්ඨං ගණ්ඩො කිලාසො සොසො අපමාරො දද්දු කණ්ඩු කච්ඡු රඛසා විතච්ඡිකා ලොහිතපිත්තං මධුමෙහො අංසා පිළකා භගන්දලා පිත්තසමුට්ඨානා ආබාධා සෙම්හසමුට්ඨානා ආබාධා වාතසමුට්ඨානා ආබාධා සන්නිපාතිකා ආබාධා උතුපරිනාමජා ආබාධා විසමපරිහාරජා ආබාධා ඔපක්කමිකා ආබාධා කම්මවිපාකජා ආබාධා, සීතං උණ්හං ජිඝච්ඡා පිපාසා උච්චාරො පස්සාවො ඩංසමකසවාතාතපසිරිංසප[3]සම්ඵස්සා ඉති වා. ඉමෙ වුච්චන්ති පාකටපරිස්සයා.

1. මහිංසා - ම ඡ සං, කොමහිසා- සතා, ච, චි
2. ඩාහො- ම ඡ සං,
3. සරීසප- ම ඡ සං,

යම් කෙනෙක් ඒ චීවර සන්තෝෂයෙහි දක්ෂ වූවාහු අනලස වූවාහු සම්‍යග්ඥාන ඇත්තාහු ස්මෘතිසම්ප්‍රයුක්ත වූවාහු වෙත් ද මේ පසේ බුදුහු පෞරාණික වූ 'අග්‍ර' යයි දතයුතු ආර්‍ය්‍යවංශයෙහි සිටියාහ'යි කියනු ලැබෙත්. ඉතරීතර පිණ්ඩපාතයෙන් සන්තුෂ්ට වෙති ... ඉතරීතර ශයනාසනයෙන් සන්තුෂ්ට වෙති ... ඉතරීතර ග්ලානප්‍රත්‍යය භෛසජ්‍යපරිෂ්කාරයෙන් සන්තුෂ්ට වෙති. ඉතරීතර ග්ලානප්‍රත්‍යය භෛසජ්‍යපරිෂ්කාරසන්තුෂ්ටියෙහි ගුණ කියන සුල්ලභ. ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර හෙයින් අයුතු අනෙසනයට නො ද පැමිණෙති, යළි ගිලන්පසබෙහෙසත් පිරිකර නො ලැබ (ලාභයෙහි) තෘෂ්ණා නො කෙරෙති. (දැහැමින් සෙමෙන්) ගිලන්පසබෙහෙසත් පිරිකර ලැබ ද ලොභග්‍රන්ථ නැති වැ තෘෂ්ණායෙන් මුසපත් නො වැ නො වතලාහු ආදීනව දක්නාහු නිස්සරණප්‍රඥ ඇති වැ වළඳති. තවද ඒ ඉතරීතර ග්ලානප්‍රත්‍යය භෛසජ්‍යපරිෂ්කාර සන්තුෂ්ටියෙන් නො මැ ආත්මොත්කර්ෂ කෙරෙති, නො ද පරවම්භන කෙරෙති, යම් කෙනෙක් එහි දක්ෂ වූවාහු අනලස වූවාහු සම්‍යක්ඥාන ඇත්තාහු සිහි ඇත්තාහු වෙත් ද, මේ පසේ බුදුහු පෞරාණික වූ 'අග්‍ර' යයි දතයුතු ආර්‍ය්‍යවංශයෙහි සිටියාහ'යි කියනු ලැබෙත් නුයි 'සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන' යනු වේ.

පරිසසයානං සහිතා අඡම්භී– 'පරිස්සයා' යනු: උපද්‍රව දෙකෙකි: ප්‍රකට උපද්‍රව ද ප්‍රතිච්ඡන්න උපද්‍රව ද යි. ප්‍රකට උපද්‍රව නම් කවරැ යත්: සිංහ යැ වග යැ වලස් යැ තරස් යැ කොක්නා යැ මියු යැ ඇත් යැ සප් යැ තුහුසු යැ පත්තෑ යැ කළ සොරකම් ඇති හෝ කළ සොරකම් නැති හෝ සොරු හෝ සැහැසියෝ යැ චක්ෂුරොග යැ ශ්‍රොත්‍රරොග යැ ඝ්‍රාණරොග යැ ජිහ්වාරොග යැ කායරොග යැ ශීර්ෂරොග යැ කර්ණරොග යැ මුඛරොග යැ දන්තරොග යැ කාශ යැ ශ්වාස යැ පීනස යැ දහ යැ ජ්වර යැ කුක්ෂිරොග යැ මූර්ඡා යැ රක්තාතිසාර යැ ආමශූල යැ විසූචිකා යැ කුෂ්ට යැ ගණ්ඩ යැ කිලාසකුෂ්ට යැ ක්ෂය යැ අපස්මාර යැ දද යැ කැසි යැ කස් යැ ව්‍රණ යැ විතච්ඡිකා (තලරොග) යැ රක්තපිත්ත යැ මධුමෙහ යැ අර්ශස් යැ පොළ යැ භගන්දරා යැ පිතින් නැගි ආබාධ යැ සෙමින් නැඟි ආබාධ යැ වයින් නැඟි ආබාධ යැ සන්නිපාතික ආබාධ යැ ඍතුපරිණාමයෙන් උපන් ආබාධ යැ විෂම වූ ඊර්‍ය්‍යාපථයෙන් නැඟි ආබාධ යැ උපක්‍රමයෙන් උපන් ආබාධ යැ කර්මවිපාකයෙන් උපන් ආබාධ යැ ශීත යැ උෂ්ණ යැ ජිඝත්සා යැ පිපාසා යැ උච්චාර යැ ප්‍රශ්‍රාව යැ මැසි–මදුරු–වා–අව–දික්දැ යන මොවුන්ගේ පහසින් උපන් පීඩා යැ යන මේ හෝ යි, මොහු ප්‍රකට උපද්‍රවයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

කතමෙ පටිච්ඡන්නපරිස්සයා: කායදුච්චරිතං වචීදුච්චරිතං මනොදුච්චරිතං කාමච්ඡන්දනීවරණං ව්‍යාපාදනීවරණං ථීනමිද්ධනීවරණං උද්ධච්චකුක්කුච්චනීවරණං විචිකිච්ඡානීවරණං රාගො දොසො මොහො කොධො උපනාහො මක්ඛො පළාසො ඉස්සා මච්ඡරියං මායා සාඨෙය්‍යං ථම්භො සාරම්භො මානො අතිමානො මදො පමාදො, සබ්බෙ කිලෙසා සබ්බෙ දුච්චරිතා සබ්බෙ දරථා සබ්බෙ පරිළාහා සබ්බෙ සන්තාපා සබ්බාකුසලාභිසංඛාරා. ඉමෙ වුච්චන්ති පටිච්ඡන්නපරිස්සයා'.

පරිස්සයාති- කෙනට්ඨෙන පරිස්සයා: පරිසහන්තීති පරිස්සයා, පරිහානාය සංවත්තන්තීති පරිස්සයා, තත්‍රාසයාති පරිස්සයා.

කථං පරිසහන්තීති පරිස්සයා: තෙ පරිස්සයා තං පුග්ගලං සහන්ති පරිසහන්ති අභිභවන්ති අජ්ඣොත්ථරන්ති පරියාදියන්ති පරිමද්දන්ති,[1] එවං පරිසහන්තීති පරිස්සයා.

කථං පරිහානාය සංවත්තන්තීති පරිස්සයා: තෙ පරිස්සයා කුසලානං ධම්මානං අන්තරායාය පරිහානාය සංවත්තන්ති. කතමෙසං කුසලානං ධම්මානං: සම්මාපටිපදාය අනුලොමපටිපදාය අපච්චනීකපටිපදාය අන්වත්ථපටිපදාය ධම්මානුධම්මපටිපදාය සීලෙසු පරිපූරකාරිතාය ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතාය භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාය ජාගරියානුයොගස්ස, සතිසම්පජඤ්ඤස්ස චතුන්නං සතිපට්ඨානානං භාවනානුයොගස්ස, චතුන්නං සම්මප්පධානානං – චතුන්නං ඉද්ධිපාදානං – පඤ්චන්නං ඉන්ද්‍රියානං – පඤ්චන්නං බලානං – සත්තන්නං බොජ්ඣඞ්ගානං – අරියස්ස අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්ස භාවනානුයොගස්ස, ඉමෙසං කුසලානං ධම්මානං අන්තරායාය පරිහානාය සංවත්තන්ති, එවං[2] පරිහානාය සංවත්තන්තීති පරිස්සයා.

කථං තත්‍රාසයාති පරිස්සයා: තත්ථෙතෙ[3] පාපකා අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති අත්තභාවසන්නිස්සයා, යථා බිලෙ බිලාසයා පාණා සයන්ති, දකෙ දකාසයා[4] පාණා සයන්ති, වනෙ වනාසයා පාණා සයන්ති, රුක්ඛෙ රුක්ඛාසයා පාණා සයන්ති, එවමෙව තත්ථෙතෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති අත්තභාවසන්නිස්සයාති එවම්පි තත්‍රාසයාති පරිස්සයා.

---

1. මද්දන්ති– ම ඡ සං, ච, වි
2. ඉති එවං– පන
3. තත්‍ර තෙ– ච, වි
4. උදකෙ උදකාසයා– ම ඡ සං,

ප්‍රතිච්ඡන්න උපද්‍රව කවරැ යත්: කායදුශ්චරිත යැ වාග්දුශ්චරිත යැ මනොදුශ්චරිත යැ කාමච්ඡන්දනීවරණ යැ ව්‍යාපාදනීවරණ යැ ථීනමිද්ධනීවරණ යැ උද්ධච්ච කුක්කුච්චනීවරණ යැ විචිකිච්ඡානීවරණ යැ රාග යැ ද්වේෂ යැ මෝහ යැ ක්‍රොධ යැ උපනාහ යැ මකු බව යැ පලාස (යුගග්‍රාහ) යැ ඊෂ්‍යා යැ මාත්සය්‍යී යැ මායා යැ සඨ බව යැ ස්තම්භ යැ සාරම්භ යැ මාන යැ අතිමාන යැ මද යැ ප්‍රමාද යැ, සියලු ක්ලේශයෝ යැ සියලු දුශ්චරිතයෝ යැ සියලු දරථයෝ යැ සියලු පරිදාහයෝ යැ සියලු සන්තාපයෝ යැ සියලු අකුශලාභිසංස්කාරයෝ යැ යන මොහු ප්‍රතිච්ඡන්න උපද්‍රවයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

පරිස්සයා යනු: කවර හෙයින් පරිස්සය වෙති යත්: පරිසහනය කෙරෙත් නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති, පරිහානයට වැටෙත් නුයි'පරිස්සය' නම් වෙති, එහි ආසය ඇත්තාහු නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති.

කිංසෙයින් 'පරිසහනය කෙරෙත්' නුයි පරිස්සය නම් වෙති යත්: ඒ උපද්‍රවයෝ ඒ පුඟුල්හු සහනය කෙරෙති, පරිසහනය කෙරෙති මැඩගෙන සිටිති, හැත්පසින් අල්වා ගනිති, මිරිකාගනිත්, මෙසෙයින් පරිසහනය කෙරෙත් නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති.

කිංසෙයින් 'පරිහානයට වැටෙත්' නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති යත්: ඒ උපද්‍රවයෝ කුශලධර්මයන්ගේ අන්තරාය පිණිස පරිහානය (හැරීම) පිණිස පවතිත්. කවර කුශලධර්මයන්ගේ ද යත්: සම්‍යක් ප්‍රතිපත් යැ අනුලොමප්‍රතිපත් යැ අප්‍රත්‍යනීක ප්‍රතිපත් යැ අවිරුද්ධ ප්‍රතිපත් යැ අන්වර්ථ ප්‍රතිපත් යැ ධර්මානුධර්මප්‍රතිපත් යැ ශීලයෙහි පරිපූරකාරිත්ව යැ ඉන්ද්‍රිය යන්හි ගුප්තද්වාරතා යැ භොජනයෙහි මාත්‍රඥතා යැ ජාගය්‍යීානුයොග යැ ස්මෘති සම්ප්‍රඥාන යැ චතුර්විධ ස්මෘති ප්‍රස්ථානයන් ගේ භාවනානුයොග යැ චතුර්විධ ඍද්ධිපාදයන් ගේ භාවනානුයොග යැ පඤ්චෙන්ද්‍රියයන්ගේ භාවනානු යොග යැ පඤ්චබලයන්ගේ භාවනානුයොග යැ සප්තබොධ්‍යයන්ගේ භාවනානුයොග යැ ආය්‍යීෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගයාගේ භාවනානුයොග යැ යන මේ කුශලධර්මයන් ගේ අන්තරාය පිණිස පරිහානය පිණිස වැටෙත්. මෙසෙයින් පරිහානයට වැටෙත් නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති.

කිංසෙයින් 'එහි ආසය ඇත්තාහු' නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති යත්: ඒ අත් බැව්හි තෙල ලාමක අකුශලධර්මයෝ ආත්මභාවය ඇසිරි කොට උපදිත්, යම්සේ බිලය ඇසුරු කරන ප්‍රාණීහු බිලයෙහි හොවින් ද, දිය ඇසුරු කරන ප්‍රාණීහු දියෙහි හොවිත් ද, වනය ඇසුරු කරන ප්‍රාණීහු වෙනෙහි හොවිත් ද, රුක ඇසුරු කරන ප්‍රාණීහු රුක්හි හොවිත් ද, එසෙයින් මැ අත් බැව ඇසුරු කරන තෙල ලාමක අකුශලධර්මයෝ ඒ අත්බැව්හි උපදිත්. මෙසෙයිනුදු තත්‍රාසය (එහි ආසය) ඇත්තාහු නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙත්.

වුත්තං හෙතං භගවතා;

"සාන්තෙවාසිකො භික්ඛවෙ, භික්ඛු සාචරියකො දුක්ඛං න ඵාසු විහරති. කථං ච භික්ඛවෙ, භික්ඛු සාන්තෙවාසිකො සාචරියකො දුක්ඛං න ඵාසු විහරති; ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා උප්පජ්ජන්ති යෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා සරසඞ්කප්පා සඤ්ඤොජනියා ත්‍යාස්ස අන්තො වසන්ති අන්වාස්සවන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මාති, තස්මා සාන්තෙවාසිකොති වුච්චති. තෙ නං සමුදාචරන්ති[1] සමුදාචරන්ති නං පාපකා අකුසලා ධම්මාති, තස්මා 'සාචරියකො'ති වුච්චති. පුනචපරං භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො සොතෙන සද්දං සුත්වා – පෙ – ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා – පෙ – ජිව්හාය රසං සායිත්වා – පෙ – කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා පෙ – මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය උප්පජ්ජන්ති යෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා සරසංකප්පා සඤ්ඤොජනියා ත්‍යාස්ස අන්තො වසන්ති, අන්වාස්සවන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මාති තස්මා 'සාන්තෙවාසිකො'ති වුච්චති. තෙ නං සමුදාචරන්ති සමුදාචරන්ති නං පාපකා අකුසලා ධම්මාති තස්මා. 'සාචරියකො'ති[2] වුච්චති. එවං ඛො භික්ඛවෙ, භික්ඛු සාන්තෙවාසිකො සාචරියකො දුක්ඛං න ඵාසු විහරති'ති[a] එවම්පි තත්‍රාසයාති පරිස්සයා.

වුත්තං හෙතං භගවතා:

"තයොමෙ භික්ඛවෙ, අන්තරා මලා අන්තරා අමිත්තා අන්තරා සපත්තා අන්තරා වධකා අන්තරා පච්චත්ථිකා. කතමෙ තයො: ලොභො භික්ඛවෙ, අන්තරා මලං අන්තරා අමිත්තො අන්තරා සපත්තො අන්තරා වධකො අන්තරා පච්චත්ථිකො. දොසො භික්ඛවෙ -පෙ- මොහො භික්ඛවෙ, අන්තරා මලං අන්තරා අමිත්තො අන්තරා සපත්තො අන්තරා වධකො අන්තරා පච්චත්ථිකො. ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ, තයො අන්තරා මලා[3] අන්තරා අමිත්තා අන්තරා සපත්තා අන්තරා වධකා අන්තරා පච්චත්ථිකා.[b]

1. "අනත්ථජනනො ලොභො ලොභො චිත්තප්පකොපනො
භයමන්තරතො ජාතං තං ජනො නාවබුජ්ඣති.

2. ලුද්ධො අත්ථං න ජානාති ලුද්ධො ධම්මං න පස්සති
අන්ධං තමං තදා හොති යං ලොභො සහතෙ නරං.

3. අනත්ථජනනො දොසො දොසො චිත්තප්පකොපනො
භයමන්තරතො ජාතං තං ජනො නාවබුජ්ඣති.[b]

---

1. තෙන සමුදාචරෙන්ති – ම ඡ සං,
2. සාචරියකොති – ච–චි
3. අන්තරාමලා – ම ඡ සං,

a. සළායතනසංයුත්ත – නවපුරාණවග්ග
b. ඉතිවුත්තක – චතුත්ථවග්ග මලසුත්ත

මෙ වදාරන ලද මැ යි බුදුන් විසින්:

"මහණෙනි, සාන්තෙවාසික වූ සාචරියක වූ මහණ දුකසේ නො සුවසේ වෙසෙයි. මහණෙනි, කෙසේ නම් සාන්තෙවාසික වූ සාචරියක වූ මහණ දුකයේ නො සුවසේ වෙසෙයි යත්: මහණෙනි, මෙ සස්නෙහි මහණක්හට ඇසින් රූපයක් දැක සරසංකල්ප (නොයෙක් අරමුණුහි හැසිරෙන හෙයින් සංකල්පනය කටයුතු) වූ සංයොජනයන්ට හිත වූ යම් ලාමක අකුශලධර්ම කෙනෙක් උපදිත් ද ඒ අකුශල ධර්මයෝ ඔහුගේ සිත තුළ වෙසෙති සන්තානයට පිවිස වෙසෙති. එහෙයින් 'සාන්තෙවාසික' යයි කියනු ලැබෙයි. යම් හෙයකින් ඒ ලාමක අකුශලධර්මයෝ ඔහු හසුරුවත් ද, ඔහු කෙරෙහි පවතිත් ද, එහෙයින් 'සාචරියක' යයි කියනු ලැබේ. තවද මහණෙනි, මහණක්හට කනින් ශබ්දයක් අසා ... නැහැයෙන් ගඳක් අසා... දිවින් රසයක් විඳ ... කයින් පහසක් පැහැසැ ... සිතින් දහමක් දැන නානාලම්බනයෙහි හැසිරීම් වශයෙන් පරිකල්පිත වූ සංයොජනීය වූ යම් ලාමක අකුශලධර්ම කෙනෙක් උපදිත් ද, ඒ ලාමක අකුශලධර්මයෝ ඔහුගේ සිත තුළ වෙසෙති, ඔහුගේ සන්තානයට පිවිස වෙසෙති. එහෙයින් 'සාන්තෙවාසික' යයි කියනු ලැබෙයි. යම්හෙයකින් ඒ ලාමක අකුශලධර්මයෝ ඔහු හසුරුවත් ද ඔහු කෙරෙහි පවතිත් ද, එහෙයින් 'සාචරියක' යයි කියනු ලැබේ. මෙසෙයින් මහණෙනි, මහණ තෙම සාන්තෙවාසික වූයේ සාචරියක වූයේ දුකසේ වෙසෙයි, සුවසේ නො වෙසේයයි" මෙසෙයිනුදු තත්‍රාසය වෙත් නුයි උපද්‍රව නම් වෙත්.

මෙ වදාරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්:

"මහණෙනි මෙ ඇතුළත මලයෝ ඇතුළත අමිත්‍රයෝ ඇතුළත සතුරෝ ඇතුළත වධකයෝ ඇතුළත පසමිතුරෝ තිදෙනෙක් වෙති. කවර තිදෙනෙක් ද යත්: මහණෙනි, ලොභය ඇතුළත මලයෙක, ඇතුළත අමිත්‍රයෙක, ඇතුළත සතුරෙක, ඇතුළත වධකයෙක, ඇතුළත පසමිතුරෙකි. මහණෙනි, ද්වේෂය ... මහණෙනි, මොහය ඇතුළත මලයෙක, ඇතුළත අමිත්‍රයෙක, ඇතුළත සතුරෙක, ඇතුළත වධකයෙක, ඇතුළත පසමිතුරෙකි. මහණෙනි මොහු තිදෙන ඇතුළත මලයෝ යැ, ඇතුළත අමිත්‍රයෝ යැ, ඇතුළත සතුරෝ යැ, ඇතුළත වධකයෝ යැ, ඇතුළත පසමිතුරෝ යි.

1. ලෝභය අනර්ත්ථ උපදවන්නේ යැ, ලොභය සිත චලනය කරන්නේ යැ, හේ ඇතුළත (සිත්හි) මැ උපන් භයහෙතුයෙක, ඒ භය බාලජන තෙමේ නො දනියි.

2. ලොභී වූයේ (ලෞකික ලොකොත්තර) අර්ත්ථය නො දනියි. (අර්ත්ථයට හේතු වූ) ධර්මය නො දකියි. යම් කලෙක්හි ලොභය තෙම මිනිසා මැඩගනී ද, එකල්හි බහල වූ අන්ධකාරය වේ.

3. ද්වේෂය අනර්ත්ථජනක යැ, ද්වෙෂය සිත චලනය කෙරෙයි. හේ සිත්හි උපන් භය කාරණයෙක, බාලජන තෙම එය අවබෝධ නො කෙරෙයි.

4. දුට්ඨො අත්ථං න ජානාති දුට්ඨො ධම්මං න පස්සති
අන්ධංතමං තද හොති යං දෙසො සහතෙ නරං.

5. අනත්ථජනනො මොහො මොහො චිත්තප්පකොපනො
භයමන්තරතො ජාතං තං ජනො නාවබුජ්ඣති.

6. මූළ්හො අත්ථං න ජානාති මූළ්හො ධම්මං න පස්සති
අන්ධංතමං තද හොති යං මොහො සහතෙ නර''න්ති.[a]

එවම්පි තත්‍රාසයාති පරිස්සයා.

වුත්තං හෙතං භගවතා:

''තයො ඛො මහාරාජ, පුරිසස්ස ධම්මා අජ්ඣත්තං උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජන්ති අහිතාය දුක්ඛාය අඵාසුවිහාරාය, කතමෙ තයො: ලොභො ඛො මහාරාජ, පුරිසස්ස ධම්මො අජ්ඣත්තං උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති අහිතාය දුක්ඛාය අඵාසුවිහාරාය. දෙසො ඛො මහාරාජ –පෙ– මොහො ඛො මහාරාජ පුරිසස්ස ධම්මො අජ්ඣත්තං උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති අහිතාය දුක්ඛාය අඵාසුවිහාරාය ඉමෙ ඛො මහාරාජ, තයො පුරිසස්ස ධම්මා අජ්ඣත්තං උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජන්ති අහිතාය දුක්ඛාය අඵාසුවිහාරාය.''[b]

7. ''ලොභො දෙසො ච මොහො ච පුරිසං පාපචෙතසං
හිංසන්ති අත්ත සම්භූතා තචසාරංව සම්ඵල''න්ති[b]

එවම්පි තත්‍රාසයාති පරිස්සයා.

වුත්තං හෙතං භගවතා:

8. ''රාගො ච දෙසො ච ඉතො නිදානා
අරතී රතී ලොමහංසො ඉතොජා,
ඉතො සමුට්ඨාය මනොවිතක්කා
කුමාරකා ධංකමිවොස්සජන්ති''ති.[c]

එවම්පි තත්‍රාසයාති පරිස්සයා.

පරිස්සයානං සහිතාති පරිස්සයෙ සහිතා ආරාධිතා අජ්ඣොත්ථරිතා පරියාදිතා පටිබාහිත්වාති 'පරිස්සයානං සහිතා'.

---

a. ඉතිවුත්තක – චතුත්ථවග්ග මලසුත්ත
b. කොසල සංයුත්ත – පඨමවග්ග
c. සුත්තනිපාත – සූචිලොමසුත්ත

4. ක්‍රියේ අර්ත්ථය නො දනියි. ධර්මය නො දකියි. ක්‍රොධය මිනිසා යටපත් කරන කල්හි බහල වූ අන්ධකාරය වෙ.

5. මෝහය අනර්ථ උපදවයි. මෝහය සිත කලඹයි. තේ(සිත තුළ උපදනා භය කාරණයෙක, බාලජන තෙම එය අවබොධ නො කෙරෙයි.

6. මුළා වූයේ අර්ත්ථය නො දනියි. ධර්මය නො දකියි. මොහය මිනිසා මැඩගන්නා කල්හි බහල වූ අන්ධකාරය වෙ.

මෙසේත් 'තත්‍රාසය වෙත්' නුයි පරිස්සය නම් වෙත්.

මේ වදරනලද මැ යි බුදුන් විසින්:

"මහරජ, පුරුෂයාගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනා ධර්මයෝ තිදෙනෙක් අහිත පිණිස දුක් පිණිස අසුඛවිහරණය පිණිස උපදිති. කවර තිදෙනෙකැ යත්: මහරජ, ලොභධර්මය පුරුෂයා ගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනේ අහිතයට දුකට නො සුවවිහරණයට උපදියි. මහරජ, ද්වෙෂධර්මය පුරුෂයාගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනේ අහිතයට දුකට නො සුවවිහරණයට උපදියි. මහරජ, මොහධර්මය පුරුෂයාගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනේ අහිතයට දුකට නො සුවවිහරණයට උපදියි. මහරජ, මේ ධර්මයෝ තිදෙන පුරුෂයා ගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනාහු අහිත පිණිස දුක් පිණිස අඵාසුවිහරණය පිණිස උපදිත්."

7. ලොභය ද ද්වෙෂය ද මොහය ද ස්වසන්තානයෙහි උපන්නාහු ස්වකීය ඵලය ත්වක්සාර හුණගසක් මෙන් පවිසිත් ඇති පුරුෂයා නසත්'යි.

මෙසෙයිනුදු 'තත්‍රාසය' නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙත්.

වදරන ලද මැ යි බුදුන් විසින්:

8. රාගය ද ද්වේෂය ද කුශලධර්මයෙහි උත්කණ්ඨාව ද පස්කම්හි ඇලීම හා ලොමහර්ෂය ද මේ ආත්මභාවය නිදන කොට ඇත්තාහු යැ, මෙ අත්බැවින් උපන්නාහු යැ, ලාමක වූ මනොවිතර්කයෝ මෙ අත්බැවින් ඉපැද, කුඩා දරුවන් දික් හුයකින් පය බැඳ හරන ලද කවුඩකු සෙයින් සිත (බැඳ භවයෙහි) හැර පියත්.

මෙසෙයිනුදු 'තත්‍රාසය' නුයි 'පරිස්සය නම් වෙත්.

පරිස්සයානං සහිතා යනු: උපද්‍රව ඉවසනුයේ අරියනුයේ මැඩගත්තේ හාත්පයින් මැඩගත්තේ බැහැර කෙළේ නුයි 'පරිස්සයානං සහිතා' යනුවෙ.

අඡම්භීති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො අභීරූ අඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසො විහරතීති පරිස්සයානං සහිතා අඡම්භී එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො,

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති
සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන,
පරිස්සයානං සහිතා අඡම්භී
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

9.

දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතාපි එකෙ
අථො ගහට්ඨා ඝරමාවසන්තා,
අප්පොස්සුක්කො පරපුත්තෙසු හුත්වා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතාපි එකෙති "පබ්බජිතාපි ඉධෙකච්චෙ නිස්සයෙපි දිය්‍යමානෙ උද්දෙසෙපි දිය්‍යමානෙ පරිපුච්ඡායපි දිය්‍යමානෙ චීවරෙපි දිය්‍යමානෙ පත්තෙපි දිය්‍යමානෙ ලොහථාලකෙපි දිය්‍යමානෙ ධම්මකරකෙපි"[1] දිය්‍යමානෙ පරිස්සාවනෙපි දිය්‍යමානෙ ථවිකෙපි දිය්‍යමානෙ උපාහනෙපි දිය්‍යමානෙ කායබන්ධනෙපි දිය්‍යමානෙ න සුස්සූසන්ති න සොතං ඔදහන්ති න අඤ්ඤාචිත්තං උපට්ඨපෙන්ති, අනස්සවා අවචනකරං පටිලොමවුත්තිනො අඤ්ඤෙනෙව මුඛං කරොන්තී'ති 'දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතාපි එකෙ.

අථො ගහට්ඨා ඝරමාවසන්තාති ගහට්ඨාපි ඉධෙකච්චෙ හත්ථිම්හිපි දිය්‍යමානෙ -පෙ- රථෙපි-ඛෙත්තෙපි-වත්ථුස්මිම්පි-හිරඤ්ඤෙපි-සුවණ්ණෙපි දිය්‍යමානෙ ගාමෙපි - නිගමෙපි - නගරෙපි - රට්ඨෙපි - ජනපදෙපි - දිය්‍යමානෙ න සුස්සූසන්ති[2] -පෙ-

අප්පොස්සුක්කො පරපුත්තෙසු හුත්වාති. අත්තානං ඨපෙත්වා සබ්බෙ ඉමස්මිං අත්ථෙ පරපුත්තා, තෙසු පරපුත්තෙසු අප්පොස්සුක්කො හුත්වා අව්‍යාවටො හුත්වා අනපෙක්ඛො හුත්වාති 'අප්පොස්සුක්කො පරපුත්තෙසු හුත්වා එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.'

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතාපි එකෙ
අථො ගහට්ඨා ඝරමාවසන්තා
අප්පොස්සුක්කො පරපුත්තෙසු හුත්වා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

1. ධම්මකරණෙපි- ම ඡ සං,
2. න සුණන්ති- ම ඡ සං,

අජමහී යනු: ඒ පසේ බුදුහු නො බියසුල්ලහ නො තැතිගනුවහ උත්‍රස්ත නො වනුවහ නො පලායන සුල්ලහ. ප්‍රහීණ වූ බිය හා බිය අරමුණු ඇති වැ පහ වූ ලොමුදහගැනුම් ඇති වැ වාස කෙරෙත් නුයි 'පරිස්සයානං සහිතා අඡමහී එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේබුදුහු:

''චාතුද්දිසො අප්පටිඝො -පෙ- එකො චරෙ ඛගගවිසාණකපෙපා''යි.

9

ඇතැම් පැවිද්දෝ ද යළි ගිහිගෙයි වසන ගෘහස්ථයෝ ද සඬ්ග්‍රහ කිරීමට දුෂ්කර වෙති. (එහෙයින්) පරපුත්‍රයන් කෙරෙහි අල්පොත්සුක වැ කගවෙහෙණ හහක් සෙයින් එකලා වැ සරණේ යි.

දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතා'පි එකෙ යනු: මෙලොවැ ඇතැම් පැවිද්දෝ ත් නිස දෙනු ලබන කල්හිදු උදෙස් දෙනුලබන කල්හිදු පරිපෘච්ඡා දෙනු ලබන කල්හිදු සිවුරු දෙනුලබන කල්හිදු පාත්‍ර දෙනු ලබන කල්හිදු ලොහො තලි දෙනු ලබන කල්හිදු ඛබරා දෙනුලබන කල්හිදු පෙරහන දෙනු ලබන කල්හිදු ථවිකා (පසුඹි) දෙනුලබන කල්හිදු වහන් දෙනු ලබන කල්හිදු කාබහන් දෙනු ලබන කල්හිදු නො අසති, කන් යොමු නො කෙරෙති, දැනගනු පිණිස සිත නො පිහිටුවති අවවාද නො අසන්නාහු වචන නො කරන්නාහු විරුද්ධ වැ පවත්නාහු ඉවත බලත්නුයි 'දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතා'පි එකෙ' යනු වේ.

අථො ගහට්ඨා ඝරමාවසන්තා යනු: මෙලොවැ ඇතැම් ගෘහස්ථයෝ ද ඇතකුදු දෙනු ලබන කල්හි ...රියකුදු - කෙතකුදු- වත්නකුදු - අමුරනුදු- රත්රනුදු දෙනු ලබන කල්හි ගමකුදු- නියම්ගමකුදු- නුවරකුදු- රටකුදු- දනව්වකුදු දෙනු ලබන කල්හි නො අසති ...

අපෙපාසසුකෙකා පරපුතෙතසු හුත්වා යනු: තමා හැර හැම දෙන මෙ අරුත්හි පරපුත්‍ර නම් වෙති. ඒ පරපුත්‍රයන් කෙරෙහි අල්පොත්සුක වැ ව්‍යාපෘත නො වැ අපෙක්ෂා රහිත වත්නුයි 'අප්පොස්සුක්කො පරපුත්තෙසු හුත්වා එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

''දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතා පි -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''යි.

10.

ඔරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි
සංසීනපත්තො[1] යථා කොවිළාරො,
ඡෙත්වාන වීරො[2] ගිහිබන්ධනානි
ඒකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

ඔරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානීති 'ගිහිබ්‍යඤ්ජනං' වුච්චන්ති කෙසා ච මස්සු ච මාලා ච ගන්ධං ච විලෙපනං ච ආභරණං ච පිළන්ධනං ච වත්ථං ච පාරුපනං ච වෙඨනං ච උච්ඡාදනං පරිමද්දනං නහාපනං සම්බාහනං ආදාසං අඤ්ජනං මාලාගන්ධවිලෙපනං මුඛචුණ්ණකං මුඛලෙපනං හත්ථබන්ධං සිඛාබන්ධං දණ්ඩං නාළිකං ඛග්ගං ඡත්තං චිත්‍රූපාහනං උණ්හීසං මණිං වාලබීජනිං ඔදාතානි වත්ථානි දීඝදසානි, ඉති වා, **ඔරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානීති** ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි ඔරොපයිත්වා සමොරොපයිත්වා නික්ඛිපිත්වා පටිප්පස්සම්භයිත්වාති, ඔරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි'.

සංසීනපත්තො යථා කොවිළාරොති යථා කොවිළාරස්ස පත්තානි තානි සංසීනානි[3] පතිතානි පරිපතිතානි, එවමෙව තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි සීනානි සංසීනානි පතිතානීති සංසීනපත්තො යථා කොවිළාරො.

ඡෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානීති වීරො'ති විරියවාති වීරො, පහූති වීරො, විසවීති වීරො, අලමත්තොති වීරො, සූරොති වීරො, වික්කන්තො අභීරු අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවොති වීරො, විගතලොමහංසොති වීරො;

1. "විරතො ඉධ සබ්බපාපකෙහි නිරයදුක්ඛං අතිච්ච විරියවා සො,
සො විරියවා පධානවා වීරො තාදි, පවුච්චතෙ තථත්තා" ති.

ගිහිබන්ධනානි[4]' වුච්චන්ති පුත්තා ච දාරා ච[5] දාසී ච දාසා ච අජෙළකා ච කුක්කුටසූකරා ච හත්ථිගවාස්සවළවා ච ඛෙත්තං ච වත්ථුං ච හිරඤ්ඤං ච සුවණ්ණං ච ගාමනිගමරාජධානියො ච රට්ඨං ච ජනපදො ච කොසො ච කොට්ඨාගාරං ච යං කිඤ්චි රජනීයවත්ථු, **ඡෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානීති** සො පච්චෙකසම්බුද්ධො වීරො ගිහිබන්ධනානි ඡින්දිත්වා සමුච්ඡින්දිත්වා ජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති 'ඡෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"ඔරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි
සංසීනපත්තො යථා කොවිළාරො,
ඡෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි
ඒකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

පඨමො වග්ගො.

1. සංජාතපත්තො– ම ජ සං, සහා,
2. ධීරො – ච,–වි
3. ජාතානි සංජාතානි – ම ජ සං, සහා
4. ගිහිබන්ධනානිවුච්චන්ති– ප,ච,වි
5. භරියා ච– ම ජ සං,
6. ධීරො– ච–වි

10.

ගිලිහුණු පත්‍ර ඇති කොබළලරුකක් සෙයින් (කෙහෙ රවුළු ආ) ගිහිව්‍යඤ්ජනයන් බැහැර කොට මාර්ගවීර්‍ය්‍ය ඇත්තේ ගිහි (කාම) බන්ධනයන් (මාර්ගඥානයෙන්) සිඳපියා කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

වොරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි– 'ගිහිබ්‍යඤ්ජන' යි කෙස් ද රවුළු ද මල් ද ගඳ ද විලෙවුන් ද අබරණ ද පළඳනා ද වස්ත්‍ර ද පොරෝනා ද හිස් වෙළුම ද සුවඳසුණු ගැල්වීම (තෙල්ගල්වා) පිරිමැදීම සුවඳපැනින් නැහැවීම (මල්ලයන්ගේ අත්පා සෙයින් මුගුරින් මැඩ කරන) සම්බාහනය කැටපත් අඳුන් මල්ගඳවිලෙවුන් මුවසුණු මුඛලෙපන හස්තබන්ධ ශිඛාබන්ධ සෝලුලිය (ලීලාදණ්ඩ) චිත්‍රනාළිකා විසිතුරු කොපු ඇති කඩු විචිත්‍ර ඡත්‍ර විසිතුරු වහන් නළල්පට මිණි වල්විදුනා දික්දහවලු ඇති සුදුවත් යන මෙහු හෝ කියනු ලැබෙති. **වොරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි** යනු: ගිහිව්‍යඤ්ජනයන් බැහැර කොට මැනැවින් බැහැර කොට බහා තබා පටිප්පස්සම්භනය කොට නුයි 'වොරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි' යනු වේ.

සංඡිනපත්තො යථා කොවිළාරො– යම්සේ කොබළලරුකක්හු ගේ පත්‍රයෝ ගිලිහුණාහු ද මොනොවට ගිලිහුණාහු ද වැටුණාහු ද වෙසෙයින් වැටුණාහු ද එසෙයින් මැ ඒ පසේබුදුන් ගේ ගිහිව්‍යඤ්ජනයෝ ගිලිහුණාහු මොනොවට ගිලිහුණාහු වැටුණාහු වෙසෙයින් වැටුණාහු වෙත් නුයි 'සංඡිනපත්තො යථා කොවිළාරො' යනු වේ.

ඡෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි– 'වීරො' යනු: වීර්‍ය්‍යවත් නුයි වීර යැ ප්‍රභූ නුයි වීරයැ, වශයෙහි පවත්නේ නුයි වීරයැ, සමර්ථයිත් ඇත්තේ නුයි වීර යැ, ශූර නුයි වීර යැ, වික්‍රම ඇත්තේ යැ බිය නැත්තේ යැ නො තැති ගන්නේයැ, උත්‍රාස නැත්තේයැ නො පලායන්නේ යැ ප්‍රහීණ කළ බිය හා බියඅරමුණු ඇත්තේ නුයි වීරයැ, පහවූ ලොමුදහගැනුම් ඇත්තේ නුයි වීර යැ.

1. ''මෙලොවැ සියලු පාපයන් ගෙන් වෙන් වූ වීර්‍ය්‍යයට නිවාස වූ ඒ ක්ෂීණාශ්‍රව තෙම නිරයදුක් ඉක්මැ සිටියේ වෙයි. වීර්‍ය්‍ය ඇති ප්‍රධන්වීර්‍ය්‍ය ඇති ඒ වීර තෙම තථ බැවින් 'තාදී' යයි කියනු ලැබේ'' යයි.

'ගිහිබන්ධන' යි අඹුදරුවෝ ද දාසිදස්හු ද එළුබැටළුවෝ ද කුකුළුවෝ ද හූරෝ ද ඇත්– ගව– අස්– වෙළඹහු ද කෙත්වතු ද අමුරන් ද රත්රන් ද ගම්නියම්ගම් රජදහන් ද රටදනාවූ ද කොටු ද කොටු ගුළු ද යම්කිසි සිත් අළවන වස්තු කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු කියනු ලැබෙත්. 'ඡෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි' යනු; ඒ පසේබුත් වීරයෝ ගිහිබන්ධනයන් සිඳපියා මොනවට සිඳපියා හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනාභාවයට පමුණුවා නුයි 'ඡෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණ කප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

''වොරොපයිත්වා –පෙ– එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''යි.

ප්‍රථමවර්ගය යි.

1.

සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායං
සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං,
අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානි
චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතීමා.

සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායන්ති: සචෙ නිපකං පණ්ඩිතං පඤ්ඤවන්තං[1]. බුද්ධිමන්තං ඤාණිං විභාවිං මෙධාවිං සහායං ලභෙය්‍ය, පටිලභෙය්‍ය අධිගච්ඡෙය්‍ය වින්දෙය්‍යාති 'සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායං'.

සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරන්ති: 'සද්ධිං චර'න්ති එකතො චරං, **සාධුවිහාරින්ති** පඨමෙනපි ඣානෙන සාධුවිහාරිං දුතියෙනපි ඣානෙන– තතියෙනපි ඣානෙන-චතුත්ථෙනපි ඣානෙන සාධුවිහාරිං මෙත්තායපි චෙතොවිමුත්තියා සාධුවිහාරිං කරුණායපි– මුදිතායපි– උපෙක්ඛායපි චෙතොවිමුත්තියා සාධුවිහාරිං, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියාපි සාධුවිහාරිං විඤ්ඤාණඤ්චායතන –පෙ– ආකිඤ්චඤ්ඤායතන –පෙ– නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියාපි සාධුවිහාරිං නිරොධසමාපත්තියාපි සාධුවිහාරිං ඵලසමාපත්තියාපි සාධුවිහාරිං. **ධීරන්ති:** පණ්ඩිතං පඤ්ඤවන්තං[1] බුද්ධිමන්තං ඤාණිං විභාවිං මෙධාවින්ති 'සද්ධිං චරං සාධු විහාරි ධීරං'.

අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානීති: 'පරිස්සයා'ති ද්වෙ පරිස්සයා: පාකටපරිස්සයා ච පටිච්ඡන්නපරිස්සයා ච –පෙ– ඉමෙ වුච්චන්ති පාකටපරිස්සයා –පෙ– ඉමෙ වුච්චන්ති පටිච්ඡන්න පරිස්සයා –පෙ– එවම්පි තත්‍රාසයාති පරිස්සයා –පෙ– **අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානීති:** සබ්බෙ පරිස්සයෙ අභිභුය්‍ය අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා මද්දිත්වාති 'අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානි'.

චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතීමාති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො තෙන නෙපක්කෙන පණ්ඩිතෙන පඤ්ඤවන්තෙන බුද්ධිමන්තෙන ඤාණිනා විභාවිනා මෙධාවිනා සහායෙන සද්ධිං අත්තමනො තුට්ඨමනො හට්ඨමනො පහට්ඨමනො උදග්ගමනො මුදිතමනො චරෙය්‍ය විහරෙය්‍ය ඉරියෙය්‍ය වත්තෙය්‍ය පාලෙය්‍ය යපෙය්‍ය යාපෙය්‍යාති 'චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො' **සතිමාති:** සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සතිමා හොති පරමෙන සතිනෙපක්කෙන සමන්නාගතො චිරකතම්පි චිරභාසිතම්පි සරිතා අනුස්සරිතාති 'චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතිමා'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායං
සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං
අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානි
චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතිමාති"

1. පඤ්ඤාවන්තං–ච–වි

1.

ඉදින් නිපුණ වූ සාධු (අර්පණ–උපචාර) විහරණ ඇති ප්‍රාඥ වූ සමග හැසිරෙන සහායකයකු ලබන්නේ නම් හැම උවදුරු මැඩලා එයින් තුටු වැ සිහි ඇතිව හැසිරෙන් නේ යි.

සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායං යනු: ඉදින් පියවින් නිපුණ වූ පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධි ඇති නුවණ ඇති විමසන නුවණ ඇති තුලිතඥාන ඇති සහායකයකු ලැබේ නම් ප්‍රතිලාභ කෙරේ නම් අධිගම කෙරේ නම් විඳී නම් නුයි 'සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායං' යනු වේ.

සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං– 'සද්ධිං චරං' යනු: එක් වැ හැසිරෙන. සාධුවිහාරිං යනු: ප්‍රථමධ්‍යානයෙනුදු සාධුවිහාර ඇති ද්විතීය ධ්‍යානයෙනුදු– තෘතීය ධ්‍යානයෙනුදු– චතුර්ත්ථධ්‍යානයෙනුදු සාධුවිහාර ඇති මෛත්‍රීචිත්ත විමුක්තියෙනුදු සාධු විහාර ඇති කරුණායෙනුදු– මෘදුතායෙනුදු– උපෙක්ෂා චිත්තවිමුක්තියෙනුදු සාධුවිහාර ඇති, ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තියෙනුදු සාධුවිහාර ඇති විඤ්ඤාණඤ්චායතන –පෙ– ආකිඤ්චඤ්ඤායතන– පෙ– නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියෙනුදු සාධුවිහාර ඇති නිරොධසමාපත්තියෙනුදු සාධුවිහාර ඇති ඵලසමාපත්තියෙනුදු සාධුවිහාර ඇති. ධීරං යනු: පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධි ඇති නුවණැති විමසන නුවණ ඇති තුලිතඥාන ඇති නුයි 'සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං' යනු වේ.

අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානි– 'පරිස්සය' යනු: ප්‍රකට උපද්‍රව යැ ප්‍රතිච්ඡන්න උපද්‍රව යැ යි උපද්‍රව දෙකෙකි....මොහු ප්‍රකට උපද්‍රව යෝයි කියනු ලැබෙති... මොහු ප්‍රතිච්ඡන්න උපද්‍රවයෝ යි කියනු ලැබෙත්... මෙසේත් තත්‍රාසය නුයි පරිස්සය නම් වෙත්...අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානි යනු: හැම උවදුරු මැඩගෙන අභිභවන කොට යට කොට හාත්පසින් මැඩගෙන මර්දනය කොට නුයි 'අභිභුය්‍ය සබ්බානි පරිස්සයානි' යනු වේ.

චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතිමා යනු: ඒ පසේබුදුහු ඒ පියවින් නිපුණ වූ පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධිමත් වූ නුවණැති විමසන නුවණැති තුලිතඥාන ඇති සහායයකු සමග සියමන් ඇති වැ තුටුසිත් ඇති වැ හටුසිත් ඇති වැ පහවුසිත් ඇති වැ උදග්‍රසිත් ඇති වැ මුදිතසිත් ඇති වැ හැසිරෙන්නේ යැ වාසය කරන්නේ යැ ඉරියවු පවත්වන්නේ යැ වැටෙන්නේ යැ ඉරියවු රක්නේ යැ යැපෙන්නේ යැ යාපනය කරන්නේ නුයි 'චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො' යනු වේ. **සතිමා** යනු: ඒ පසේබුදුහු ස්මෘතිමත් වෙති පරම වූ ස්මෘති නිපකභාවයෙන් සමන්වාගත වූවාහු චිරකෘත (කළ බොහෝ කල් ඉක්මුණු දිය) ද චිරභාෂිත ද සිහි කරන්නාහු පුනපුනා සිහි කරන්නාහු වෙත් නුයි 'චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතිමා' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේබුදුහු:

"සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායං –පෙ– චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සතිමා"යි.

2.

නො චෙ ලභෙථ නිපකං සහායං
සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං,
රාජාව රට්ඨං විජිතං පහාය
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො,

නො චෙ ලභෙථ නිපකං සහායන්ති නො චෙ නිපකං පණ්ඩිතං පඤ්ඤවන්තං බුද්ධිමන්තං ඤාණිං විභාවිං මෙධාවිං සහායං ලභෙය්‍ය පටිලභෙය්‍ය අධිගච්ඡෙය්‍ය වින්දෙය්‍යාති 'නො චෙ ලභෙථ නිපකං සහායං'.

සද්ධිංචරං සාධුවිහාරි ධීරන්ති 'සද්ධිං චර'න්ති එකතො චරං. **සාධු විහාරින්ති** පඨමෙනපි ඣානෙන සාධුවිහාරිං -පෙ- නිරොධසමාපත්තියාපි සාධුවිහාරිං, ඵලසමාපත්තියාපි සාධුවිහාරිං. **ධීරන්ති** ධීරං පණ්ඩිතං පඤ්ඤවන්තං බුද්ධිමන්තං ඤාණිං විභාවිං මෙධාවින්ති 'සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං'.

රාජාව රට්ඨං විජිතං පහායාති: යථා රාජා ඛත්තියො මුද්ධාභිසිත්තො විජිතසඞ්ගාමො නිහතපච්චාමිත්තො ලද්ධාධිප්පායො පරිපුණ්ණකොසකොට්ඨාගාරො රට්ඨං ච ජනපදං ච කොසං ච කොට්ඨාගාරං ච පහූතහිරඤ්ඤසුවණ්ණං නගරං ච පරිච්චජිත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිත්වා අකිඤ්චනභාවං උපගන්ත්වා එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙති, එවං පච්චෙකසම්බුද්ධොපි සබ්බං ඝරාවාසපළිබොධං ඡින්දිත්වා පුත්තදාරපළිබොධං ඡින්දිත්වා ඤාතිපළිබොධං ඡින්දිත්වා මිත්තාමච්චපළිබොධං ඡින්දිත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිත්වා අකිඤ්චනභාවං උපගන්ත්වා එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති[1] පාලෙති යපෙති යාපෙතීති 'රාජාව රට්ඨං විජිතං පහාය එකො චරෙඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"නො චෙ ලභෙථ නිපකං සහායං
සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං,
රාජාව රට්ඨං විජිතං පහාය
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

---

1. වත්තති- ස-ච-ච-චි

2.

ඉදින් පියවින් නිපුණ වූ සාධුවිහාර ඇති ප්‍රාඥ වූ සමග හැසිරෙන සහායකයකු නො ලැබේ නම් දිනූ රට හැරපියා එකලාව යන රජක්හු සෙයින් බාලයා හැරපියා කගවෙහෙණහභක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

නො චෙ ලභෙථ නිපකං සහායං යනු: ඉදින් පියවින් නිපුණ වූ පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධිමත් නුවණැති විමසුම් නුවණ ඇති තුලිතඥාන ඇති සහායකයකු නො ලැබේ නම් ප්‍රතිලාභ නො කෙරේ නම් අධිගම නො කෙරේ නම් නො විඳී නම් නුයි 'නො චෙ ලභෙථ නිපකං සහායං' යනු වේ.

සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං— 'සද්ධිං චරං' යනු: එක් වැ හැසිරෙන සාධුවිහාරිං යනු: ප්‍රථමධ්‍යානයෙනුදු සාධුවිහාර ඇති ...නිරොධසමාපත්ති යෙනුදු සාධුවිහාර ඇති, ඵලසමාපත්තියෙනුදු සාධුවිහාර ඇති. ධීරං යනු: ප්‍රාඥ වූ පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධිමත් නුවණැති විමසනනුවණ ඇති තුලිතඥාන ඇති නුයි 'සද්ධිං චරං සාධුවිහාරි ධීරං' යනු වේ.

රාජාව රට්ඨං විජිතං පහාය යනු: යම්සේ මුදුනෙහි බිසෙවලත් දිනන ලද සඞ්ග්‍රාම ඇති නසනලද පසමිතුරන් ඇති මුදුන්පත් අදහස් ඇති පිරිපුන් කොටු කොටුගුළු ඇති ක්ෂත්‍රිය රජ කෙනෙක් රට ද දනවු ද කොටුදු බොහෝ වූ කළ නොකළ රන් ඇති කොටුගුළුදු නුවර ද හැරපියා කෙහෙරවුළු බහාලා කහවත් හැඳ පෙරෙවැ ගිහිගෙන් නික්ම අනාගාරිය පැවිද්දට පැමිණ පලිබොධ රහිත (කිසිත් නැති) බවට පැමිණ එකලා වැ හැසිරෙත් ද වෙසෙත් ද ඉරියවු පවත්වත් ද පවතිත් ද රැකෙත් ද යැපෙත් ද යාපනය කෙරෙත් ද එසෙයින් පසේ බුදුහු ද හැම ගිහිගෙ පලිබොධය සිඳපියා අඹුදරු පලිබොධය සිඳපියා ඥාති පලිබොධය සිඳපියා සගයහළු පලිබොධය සිඳපියා කෙහෙ-රවුළු බහාලා කහවත් හැඳපෙරෙවැ ගිහිගෙන් නික්ම අනාගාරියශාසනයට පැමිණ අකිඤ්චනභාවයට පැමිණ එකලා වැ හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති පවතිති රැකෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි 'රාජා' ව රට්ඨං විජිතං පහාය එකො චරෙ ඛග්ග විසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේබුදුහු:

''නො චෙ ලභෙථ –පෙ– එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''යි.

3.

අද්ධා පසංසාම සහායසම්පදං
සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සහායා
එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජභොජී
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

අද්ධා පසංසාම සහාය සම්පදන්ති 'අද්ධා'ති එකංසවචනං නිස්සංසයවචනං නික්කඞ්ඛවචනං අද්වෙජ්ඣවචනං අද්වෙළ්හකවචනං නියොගවචනං අපණ්ණකවචනං අවිරුද්ධවචනං අවත්ථාපනවචනමෙතං අද්ධාති. **සහාය සම්පදන්ති** සහායසම්පදා වුච්චති යො සො සහායො අසෙක්ඛෙන සීලක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතො හොති, අසෙක්ඛෙන සමාධික්ඛන්ධෙන[1] අසෙක්ඛෙන පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන– අසෙක්ඛෙන විමුත්තික්ඛන්ධෙන– අසෙක්ඛෙන විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතො හොති. **අද්ධා පසංසාම සහායසම්පදන්ති** සහායසම්පදං පසංසාම ථොමෙම කිත්තෙම වණ්ණෙමාති 'අද්ධා පසංසාම සහායසම්පදං'.

සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සහායාති: සෙට්ඨා හොන්ති සහායා සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුත්තියා විමුත්තිඤාණදස්සනෙන, සමා සදිසා හොන්ති සහායා සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුත්තියා විමුත්තිඤාණදස්සනෙන සෙට්ඨා වා සහායා සදිසා වා සහායා සෙවිතබ්බා භජිතබ්බා පයිරුපාසිතබ්බා පරිපුච්ඡිතබ්බා පරිපඤ්හිතබ්බාති 'සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සහායා'.

එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජභොජීති: අත්ථි පුග්ගලො සාවජ්ජභොජී, අත්ථි පුග්ගලො අනවජ්ජභොජී.

කතමො ච පුග්ගලො සාවජ්ජභොජී: ඉධෙකච්චො පුග්ගලො කුහනාය ලපනාය නෙමිත්තිකතාය නිප්පෙසිකතාය ලාභෙන ලාභං නිජිගිංසනතාය[2] දාරුදානෙන වෙළුදානෙන පත්තදානෙන පුප්ඵදානෙන ඵලදානෙන සිනානදානෙන චුණ්ණදානෙන මත්තිකාදානෙන දන්තකට්ඨදානෙන මුඛොදකදානෙන චාටුකම්‍යතාය[3] මුග්ගසූප්‍යතාය[4] පාරිභට්‍යතාය[5] පිට්ඨිමංසිකතාය[6] වත්ථුවිජ්ජාය තිරච්ඡානවිජ්ජාය අඞ්ගවිජ්ජාය නක්ඛත්තවිජ්ජාය දූතගමනෙන[7] පහිනගමනෙන ජඞ්ඝපෙසනියෙන වෙජ්ජකම්මෙන පිණ්ඩපටිපිණ්ඩකෙන දානානුප්පදානෙන අධම්මෙන විසමෙන, ලද්ධා ලභිත්වා අධිගන්ත්වා වින්දිත්වා පටිලභිත්වා ජීවිකං කප්පෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො සාවජ්ජභොජී.

---

1. සමාධික්ඛන්ධෙන සමන්නාගතො හොති - මප
2. නිජිගීසනතාය - ම ජ සං
3. පාතුකම්‍යතාය, ස්‍යා
4. මුග්ගසූපතාය - ස්‍යා
5. පාරිභට්‍යතාය - ම ජ සං
6. පීඨමද්දිකතාය - ම ජ සං
7. තාවකම්මෙන - ම ජ සං; දූතකම්මෙන - ස්‍යා ම පොත්ථකෙසු අධිකං

3.

එකත්තෙන් සහායසම්පත් පසසම්හ. ශ්‍රෙෂ්ඨ වූ සම වූ සහාය-යෝ සෙවියයුත්තාහ. නිරවද්‍ය භොජන (ආජීව) ඇත්තේ තුලුන් නො ලැබ කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

අද්ධා පසංසාම සහාය සම්පදං– 'අද්ධා' යනු: ඒකාන්තවචන යැ නිසැක වචන යැ නිශ්ශඞ්කාවචනයැ අද්වෛධවචන යැ නො දෙගිත් වචන යැ නියොගවචන යැ නො බොල් වචන යැ අවිරුද්ධවචන යැ මෙල 'අද්ධා' යනු සතිවුහත් වචන යි. සහාය සම්පදං යනු: යම් සහායයෙක් අශෛක්ෂ වූ ශීලස්කන්ධයෙන් සමන්වාගත වේ ද අශෛක්ෂ වූ සමාධි-ස්කන්ධයෙන්- අශෛක්ෂ වූ ප්‍රඥාස්කන්ධයෙන්– අශෛක්ෂ වූ විමුක්ති-ස්කන්ධයෙන්– අශෛක්ෂ වූ විමුක්තිඥානදර්ශන ස්කන්ධයෙන් සමන්වා-ගත වේ ද, හේ සහායසම්පත් යි කියනු ලැබේ. අද්ධා පසංසාම සහාය සම්පදං යනු: සහායසම්පත් පසසම්හ තෙමම්හ කීර්තනය කරම්හ ගුණකියම්හ නුයි 'අද්ධා පසංසාම සහායසම්පදං' යනු වේ.

සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සහායා යනු: සහායයෝ ශීලයෙන් සමාධි-යෙන් ප්‍රඥායෙන් විමුක්තියෙන් විමුක්තිඥානදර්ශනයෙන් ශ්‍රෙෂ්ඨ වෙති සහායයෝ ශීලයෙන් සමාධියෙන් ප්‍රඥායෙන් විමුක්තියෙන් විමුක්තිඥාන දර්ශනයෙන් සමසදෘශ වෙති. ශ්‍රෙෂ්ඨසහායයෝ හෝ සදෘශසහායයෝ හෝ සේවනය කළයුත්තාහ භජනය කළයුත්තාහ පර්යුපාසන කළ යුත්තාහ පිළිවිසිය යුත්තාහ පරිප්‍රශ්න කළ යුත්තාහු නුයි 'සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සහායා' යනු වේ.

එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජභොජී යනු: 'සාවජ්ජභොජී'' පුද්ගලයෙක් ඇත, 'අනවජ්ජභොජී' පුද්ගලයෙක් ඇති.

සාවජ්ජභොජී පුද්ගල කවරැ යත්: මෙ සස්නෙහි ඇතැම් පුද්ගල යෙක් විස්මය කරවීමෙන් උසස් කොට බිණීමෙන් නිමිති කරන බැවින් මෙරමා ගුණ නසන බැවින් ලාභයෙන් ලාභය සොයන බැවින් දුව දීමෙන් හුණදඬු දීමෙන් (තල් ආදි) පත්‍ර දීමෙන් පුෂ්පදානයෙන් ඵලදානයෙන් නාහනු දීමෙන් සුණු දීමෙන් මැටි දීමෙන් දැහැටිදඬු දීමෙන් මුවදෝනා දිය දීමෙන් චාටුබස් කියන බැවින් මුද්ගසූපයක් වැනි වීමෙන් (දරුවන් වැඩීමාදි) පරිභටභාවයෙන් මෙරමා පිටුමස් කන බැවින් වාස්තුවිද්‍යායෙන් තිරශ්චීන විද්‍යාවෙන් අඞ්ගවිද්‍යාවෙන් නක්ෂත්‍රවිද්‍යාවෙන් දූතමෙහෙවරින් හසුන් ගෙනයෑමෙන් පා මෙහෙවරින් වෙදකමින් පිණ්ඩප්‍රතිපිණ්ඩකයෙන් දානානුප්‍රදානයෙන් නො දැහැමින් නො සෙමෙන් ලැබ ලබා, පැමිණ, විඳ, ප්‍රතිලාභ කොට දිවි රකී. මේ 'සාවජ්ජභොජී පුද්ගල' යි කියනු ලැබේ.

කතමො ච පුග්ගලො අනවජ්ජභොජී: ඉධෙකච්චො පුග්ගලො න කුහනාය න ලපනාය න නෙමිත්තිකතාය න නිප්පෙසිකතාය න ලාභෙන ලාභං නිජිගිංසනතාය න දරුදානෙන න වෙළුදානෙන න පත්තදානෙන න පුප්ඵදානෙන න ඵලදානෙන න සිනානදානෙන න චුණ්ණදානෙන න මත්තිකාදානෙන න දන්තකට්ඨදානෙන න මුඛොදක-දානෙන න චාටුකම්‍යතාය න මුග්ගසූප්‍යතාය න පාරිභට්ටතාය න පිට්ඨිමංසිකතාය න වත්ථුවිජ්ජාය න තිරච්ඡානවිජ්ජාය න අඞ්ගවිජ්ජාය න නක්ඛත්තවිජ්ජාය න දූතගමනෙන න පහිනගමනෙන න ජඞ්ඝපෙසනියෙන න වෙජ්ජකම්මෙන න පිණ්ඩපටිපිණ්ඩකෙන න දානානුප්පදානෙන ධම්මෙන සමෙන ලද්ධා ලභිත්වා අධිගන්ත්වා වින්දිත්වා පටිලභිත්වා ජීවිකං කප්පෙති. අයං වුච්චති පුග්ගලො අනවජ්ජභොජී.

එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජභොජීති එතෙ අනවජ්ජභොජී අලද්ධා අලභිත්වා අනධිගන්ත්වා අවින්දිත්වා අප්පටිලභිත්වාති 'එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජභොජී එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"අද්ධා පසංසාම සහායසම්පදං
සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සහායා,
එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජභොජී
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

4.

දිස්වා සුවණ්ණස්ස පභස්සරානි
කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානි,
සංඝට්ටයන්තානි දුවෙ භුජස්මිං
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

දිස්වා සුවණ්ණස්ස පභස්සරානීති 'දිස්වා'ති දිස්වා පස්සිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා. සුවණ්ණස්සාති: ජාතරූපස්ස, පභස්සරානීති: පරිසුද්ධානි පරියොදාතානීති 'දිස්වා සුවණ්ණස්ස පභස්සරානි.

කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානීති: 'කම්මාරපුත්තො' වුච්චති සුවණ්ණකාරො, කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානීති: කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානි සුකතානි සුපරිකම්මකතානීති කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානි'.

1. සමෙනාති-සයා

"අනවජ්ජභොජී" පුද්ගල කවරැ යත්: මෙ සස්නෙහි ඇතැම් පුද්ගලයෙක් විස්මය කරවීමෙන් නො වැ උසස් කොට බිණීමෙන් නො වැ නිමිති කරන බැවින් නො වැ මෙරමා ගුණ නසන බැවින් නො වැ ලාභයෙන් ලාභය සොයන බැවින් නො වැ දඬු දීමෙන් නො වැ හුණුදඬු දීමෙන් නො වැ පත්‍රදානයෙන් නො වැ පුෂ්පදානයෙන් නො වැ ඵලදානයෙන් නො වැ නහනු දීමෙන් නො වැ සුණු දීමෙන් නො වැ මැටි දීමෙන් නො වැ දැහැටිදඬු දීමෙන් නො වැ මුවදෙනා දිය දීමෙන් නො වැ චාටුබස් කියන බැවින් නො වැ මුද්ගසූපයක් වැනි වීමෙන් නො වැ පරිභට භාවයෙන් නො වැ මෙරමා පිටුමස් කන බැවින් නො වැ වාස්තුවිද්‍යාවෙන් නො වැ තිරශ්චීන විද්‍යාවෙන් නො වැ අඞ්ගවිද්‍යාවෙන් නො වැ නක්ෂත්‍රවිද්‍යාවෙන් නො වැ දූතමෙහෙවරින් නො වැ හසුන් ගෙන යෑමෙන් නො වැ පාමෙහෙවරින් නො වැ වෙදකමින් නො වැ පිණ්ඩප්‍රතිපිණ්ඩකයෙන් නො වැ දනානුප්‍රදන යෙන් නොවැ දැහැමින් සෙමෙන් ලැබ ලබා, පැමිණ, විඳ, ප්‍රතිලාභ කොට දිවිරකී. මෙ 'අනවජ්ජභොජී පුද්ගල' යි කියනු ලැබේ. එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජභොජී යනු: තෙල අනවජ්ජභොජී පුද්ගලයන් නො ලැබ නො ලබා නො පැමිණ නො විඳ ප්‍රතිලාභ නො කොට තුයි 'එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජභොජී එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වෙ.

එයින් වදළහ එ පසේබුදුහු:

"අද්ධා පසංසාම -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකපෙපා යි.

4.

තරහල් දුතජ්හු විසින් මැනැවින් නිමවන ලද දිළියෙනසුලු රන්වලය දෙක අත්හි ගැටෙනු දුක කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙම්.

දිස්වා සුවණ්ණස්ස පභස්සරානි- 'දිස්වා' යනු: දක බලා තුලනය කොට තීරණය කොට විමසා ප්‍රකට කොට. සුවණ්ණස්ස යනු: රත්රනැ. පභස්සරානි යනු: පරිශුද්ධ වූ පයර්‍යවදත වූ තුයි 'දිස්වා සුවණ්ණස්ස පභස්ස-රානි' යනු වෙ.

කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානි- 'කම්මාරපුත්ත' යි රන්කරු කියනු ලැබෙයි. කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානි යනු: රන්කරු විසින් මොනො වට නිමවන ලද මැනැවින් කළ මොනොවට පිරියම් කරන ලද තුයි 'කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානි' යනු වෙ.

සංඝට්ටයන්තානි දුවෙ "භුජස්මින්ති භුජෙ වුච්චති හත්ථො යථා එකස්මිං හත්ථෙ ද්වෙ නූපුරානි ඝට්ටෙන්ති, එවමෙව සත්තා තණ්හාවසෙන දිට්ඨිවසෙන නිරයෙ ඝට්ටෙන්ති තිරච්ඡානයොනියං ඝට්ටෙන්ති පෙත්තිවිසයෙ ඝට්ටෙන්ති මනුස්සලොකෙ ඝට්ටෙන්ති, දෙවලොකෙ ඝට්ටෙන්ති, ගතියා ගතිං උපපත්තියා උපපත්තිං පටිසන්ධියා පටිසන්ධිං භවෙන භවං සංසාරෙන සංසාරං වට්ටෙන වට්ටං ඝට්ටෙන්ති සංඝට්ටෙන්ති සංඝට්ටිතා චරන්ති විහරන්ති ඉරියන්ති වත්තෙන්ති පාලෙන්ති යපෙන්ති යාපෙන්තීති 'සංඝට්ටයන්තානි දුවෙ භුජස්මිං එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"දිස්වා සුවණ්ණස්ස පභස්සරානි
කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානි,
සංඝට්ටයන්තානි දුවෙ භුජස්මිං
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

5.

එවං දුතියෙන සහා මමස්ස[1]
වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වා,
එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

එවං දුතියෙන සහා මමස්සාති තණ්හාදුතියො වා හොති, පුග්ගලදුතියො වා. කථං තණ්හාදුතියො හොති'. 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා යස්සෙසා තණ්හා අප්පහීනා සො වුච්චති තණ්හාදුතියො

"තණ්හාදුතියො පුරිසො දීඝමද්ධාන සංසරං,
ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං සංසාරං නාතිවත්තතී"ති.*

එවං තණ්හාදුතියො වා හොති.

කථං පුග්ගලදුතියො හොති: ඉධෙකච්චො න අහෙතු න කාරණහෙතු උද්ධතො අවූපසන්තචිත්තො එකස්ස වා දුතියො හොති, ද්වින්නං වා තතියො හොති, තිණ්ණං වා චතුත්ථො හොති, තත්ථ බහුං සම්ඵප්පලාපං පලපති සෙය්‍යථිදං: රාජකථං චොරකථං මහාමත්තකථං සෙනාකථං භයකථං යුද්ධකථං අන්නකථං පානකථං වත්ථකථං යානකථං සයනකථං මාලාකථං ගන්ධකථං ඤාතිකථං ගාමකථං නිගමකථං නගරකථං ජනපදකථං ඉත්ථිකථං

1. සහ මම ස්‍යා-ම ඡ සං
2. අත්ත හෙතු-ස්‍යා

* චතුක්කඞ්ගුත්තර – භණ්ඩගාමවග්ග
සුත්තනිපාත – ද්වයතානුපස්සනාසුත්ත

සංසට්ටයන්තානි ද්වෙ භුජස්මිං- 'භුජ' යි හස්තය කියනු ලැබෙයි. යම්සේ එක් අතෙකැ තුරුවලා දෙක ගැටෙ ද, එසෙයින් මැ සත්ත්වයෝ තෘෂ්ණා වශයෙන් දෘෂ්ටි වශයෙන් නරකයෙහි ගැටෙති, තිරිසන්යොන්හි ගැටෙති ප්‍රෙතවිෂයෙහි ගැටෙති මිනිස්ලොවැ ගැටෙති, දෙව්ලොව ගැටෙති, ගතියෙන් ගතිය උපපත්තියෙන් උපපත්තිය ප්‍රතිසන්ධියෙන් ප්‍රතිසන්ධිය භවයෙන් භවය සසරින් සසර වටින් වට ගටති මොනොවට ගටති ගැටෙමින් හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති පවතිති රැකෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි 'සංසට්ටයන්තාණි ද්වෙ භුජස්මිං එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණ-කප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේබුදුහු:

''දිස්වා සුවණ්ණස්ස -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''යි.

5.

මෙසෙයින් (ගණවාසය ඇති කල්හි) මට දෙ වැන්නකු හා සමග වාගභිලාපය (දෙතිස් තිරිසන් කථා) වන්නේ යැ, (ඔහු කෙරෙහි) ඇල්ම හෝ වන්නේ යැ, ආයතිභවයෙහි තෙල බිය දක්මින් කගවෙහෙණහක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙම්.

එවං දුතියෙන සහ මමස්ස යනු: තෘෂ්ණාව දෙ වැනි කොට ඇත්තේ හෝ පුද්ගලයකු දෙ වැනි කොට ඇත්තේ හෝ වෙයි. කිසෙයින් ''තණ්හාදුතිය වේ යැ යත්: 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ...ධර්මතෘෂ්ණා යි, යමක්හු විසින් තෙල තෘෂ්ණාව ප්‍රහාණය නො කරන ලද ද හේ තණ්හාදුතිය' යි කියනු ලැබෙයි.

තෘෂ්ණාව දෙ වැනි කොට ඇති පුරුෂ තෙම දිගුකලක් මුළුල්ලෙහි සැරිසරනුයේ මෙ අත්බැවින් අන් අත්බවකට පැමිණීම වූ සසර නොඉක්මවා යි.

මෙසෙයින් 'තණ්හාදුතිය' නම් වෙයි.

කිසෙයින් 'පුද්ගලදුතිය' වේ යැ යත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් අර්ත්ථ හෙතුයෙන් නො වැ කාරණහෙතුයෙන් නො වැ උද්ධත වූයේ නො සන්හුන් සිත් ඇත්තේ එකකුට දෙ වැන්නෙක් හෝ වෙයි, දෙදෙනකුන්හට තෙ වැන්නෙක් හෝ වෙයි තිදෙනකුන්හට සතර වැන්නෙක් හෝ වෙයි, එහි දී බොහෝ කොට හිස් බස් තෙපලයි: හේ මෙසේයි: රාජකථා චොරකථා මහාමාත්‍ර (මහඇමැතියන් පිළිබඳ) කථා සෙනා කථා භය කථා යුද්ධකථා ආහාරකථා පානකථා වස්ත්‍රකථා යානකථා ශයනකථා මාලාකථා ගන්ධකථා ඥාතිකථා ග්‍රාමකථා නිගමකථා නගරකථා ජනපදකථා ස්ත්‍රීකථා

පුරිසකථං සූරකථං විසිඛාකථං කුම්භට්ඨානකථං පුබ්බපෙතකථං නානත්තකථං ලොකක්ඛායිකං සමුද්දක්ඛායිකං ඉතිභවාභවකථං කථෙති. එවං පුග්ගලදුතියො හොතීති 'එවං දුතියෙන සහා මමස්ස[1]'.

වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වා'ති වාචාභිලාපො වුච්චති බත්තිංස තිරච්ඡානකථා. සෙය්‍යථීදං:රාජකථං - පෙ - ඉතිභවාභව කථං. අභිසජ්ජනා වාති ද්වෙ සජ්ජනා: තණ්හාසජ්ජනා ච දිට්ඨිසජ්ජනා ච - පෙ - අයං තණ්හාසජ්ජනා - පෙ - අයං දිට්ඨි සජ්ජනාති 'වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වා'.

එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානොති 'භය'න්ති ජාතිභයං ජරාභයං, ව්‍යාධිභයං මරණභයං රාජභයං චොරභයං අග්ගිභයං උදකභයං අත්තානුවාදභයං පරානුවාදභයං දණ්ඩභයං දුග්ගතිභයං ඌම්මිභයං කුම්භීලභයං ආවට්ටභයං සුසුකාභයං[2] ආජීවකභයං අසිලොකභයං පරිසසාරජ්ජභයං මදනභයං භයානකං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසො චෙතසො උබ්බෙගො උත්‍රාසො. එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානොති එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො නිජ්ඣායමානො උපපරික්ඛමානොති 'එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"එවං දුතියෙන සහා මමස්ස
වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වා,
එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

6.

කාමා හි[3] චිත්‍රා මධුරා මනොරමා
විරූප රූපෙන මථෙන්ති චිත්තං,
ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

කාමා හි චිත්‍රා මධුරා මනොරමාති 'කාමා'ති උද්දානතො ද්වෙ කාමා වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච - පෙ - ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා - පෙ - ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. චිත්‍රාති[4] නානාවණ්ණා රූපා නානාවණ්ණා සද්ද නානා වණ්ණා ගන්ධා නානා වණ්ණා රසා නානා වණ්ණා ඵොට්ඨබ්බා. ඉට්ඨා 'කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනියා.

1. සහ මමස්සා–ම ජ සං
2. සුසුමාරභයං–ම ජ සං
3. කාමා විචිත්‍රාති–ච, වි,
4. විචිත්‍රාති–ච, වි, ක

පුරුෂකථා ශූරකථා වීථි පිළිබඳ කථා දියතොට (හෝ කළ දාසියන් පිළිබඳ) කථා පූර්වප්‍රෙත (පෙර නෑයන් පිළිබඳ) කථා නානාස්වභාව (නිරර්ථක) කථා ලොකායත කථා සමුද්‍රාඛ්‍යාන කථා වෘද්ධි–හානි මෙසේ වේ යැ යන කථා කියයි. මෙසෙයින් 'පුද්ගලද්‍විතීය' වේ නුයි 'එවං දුතියෙන සහ මමස්ස' යනු වේ.

වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වා– 'වාචාභිලාප' යි දෙතිස් තිරිසන් කථා කියනු ලැබෙයි. හෙ මෙසේයි: රාජකථා යැ ... මෙසෙයින් වෘද්ධි–හානි වේ යැ යන කථා යි. අභිසජ්ජනා වා යනු: සඞ්ග දෙකෙකි: තෘෂ්ණාසඞ්ග යැ දෘෂ්ටිසඞ්ග යි ... මේ තෘෂ්ණා සඞ්ග යැ...මේ දෘෂ්ටිසඞ්ග නුයි 'වාචාභිලාපො අභිසජ්ජනා වා' යනු වේ.

එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානො– 'භය' යනු: ජාතිය නිසා උපදනා බිය ජරාභය ව්‍යාධිභය මරණභය රාජභය චොරභය අග්නිභය උදකභය තමා නුගුණ කීමෙන් උපදනා බිය මෙරමා නුගුණ කීමෙන් උපදනා බිය දඬුවමින් උපදනා බිය දුගතිය නිසා උපදනා බිය මුහුදුරළ නිසා උපදනා බිය මස්කැලන්ගෙන් උපදනා (හෝ කිඹුල්) බිය දිය සුළි නිසා උපදනා බිය සැඩමසුන් නිසා උපදනා (සුසුකා) බිය දිවි පැවැතුම් හෙයින් උපදනා බිය ගර්හාවෙන් උපදනා බිය පිරිස්හි තැතිගැනීමෙන් වන බිය කාමයෙන් වන බිය භයාකාරය,තැති ගන්නා බව, ලොමුදහ ගැනීම, චිත්තයාගේ උද්වේගය, උත්‍රාස යි. එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානො යනු: තෙල බිය ආයති භවයෙහි බලමින් දක්මින් අවලොකනය කෙරෙමින් ධ්‍යාන කෙරෙමින් විමසමින් නුයි 'එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

"එවං දුතියෙන –පෙ– එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"යි.

6.

විසිතුරු වූ මධුර වූ (බාලජනයන්ගේ) සිත් අලවන්නා වූ කාමයෝ විවිධස්වභාවයෙන් සිත අලළති. කාමගුණයෙහි ආදීනව දැක කගවෙහෙණ හභක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

කාමා හි චිත්‍රා මධුරා මනොරමා– 'කාමා' යනු: උද්දාන විසින් කාමයෝ දෙදෙනෙකි: වස්තුකාම යැ ක්ලේශකාම යැ යි... මොහු 'වස්තුකාමයෝ'යි කියනු ලැබෙති ... මොහු 'ක්ලේශකාමයෝ' යි කියනු ලැබෙත්. චිත්‍රා යනු: ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවඩන්නා වූ ප්‍රියස්වභාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ රාගොත්පත්තියට කාරණ වූ නන්වැදැරුම් වූ රූපයෝ යැ, ශබ්දයෝ යැ, ගන්ධයෝ යැ, රසයෝ යැ, ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ යි.

මධුරාති: වුත්තං හෙතං භගවතා: ''පඤ්චිමෙ භික්ඛවෙ කාමගුණා. කතමෙ පඤ්ච: චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා රූපා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා, සොතවිඤ්ඤෙය්‍යා සද්ද - පෙ - ඝාණවිඤ්ඤෙය්‍යා ගන්ධා - පෙ - ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යා රසා - පෙ - කායවිඤ්ඤෙය්‍යා ඵොට්ඨබ්බා ඉට්ඨා කන්තා මනාපාපියරූපා කාමූපසංහිතා, රජනීයා. ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ පඤ්චකාමගුණා. යං ඛො භික්ඛවෙ ඉමෙ පඤ්චකාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං ඉදං වුච්චති කාමසුඛං මීළ්හසුඛං[1] පුථුජ්ජනසුඛං අනරියසුඛං,[2] න සෙවිතබ්බං න භාවෙතබ්බං න බහුලීකාතබ්බං, භායිතබ්බං එතස්ස සුඛස්සාති වදාමී''ති කාමා හි චිත්‍රා මධුරා. මනොරමාති 'මනො'ති 'යං චිත්තං - පෙ - තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු, මනො රමෙන්ති ථොමෙන්ති තොසෙන්ති පහාසෙන්ති'ති 'කාමා හි චිත්‍රා මධුරා මනොරමා'.

විරූපරූපෙන මථෙන්ති චිත්තන්ති: නානාවණ්ණෙහි රූපෙහි - පෙ - නානාවණ්ණෙහි ඵොට්ඨබ්බෙහි චිත්තං මථෙන්ති තොසෙන්ති පහාසෙන්ති'ති ''විරූපරූපෙන මථෙන්ති චිත්තං''.

ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වාති: - වුත්තං හෙතං භගවතා: 'කො ච භික්ඛවෙ කාමානං ආදීනවො: ඉධ භික්ඛවෙ, කුලපුත්තො යෙන සිප්පට්ඨානෙන ජීවිකං කප්පෙති: යදි මුද්දාය යදි ගණනාය යදි සඞ්ඛානෙන යදි කසියා යදි වණිජ්ජාය යදි ගොරක්ඛෙන[3] යදි ඉස්සත්ථෙන යදි රාජපොරිසෙන යදි සිප්පඤ්ඤතරෙන සීතස්ස පුරක්ඛතො උණ්හස්ස පුරක්ඛතො ඩංසමකසවාතාතපසිරිංසපසම්ඵස්සෙහි රිස්සමානො[4] ඛුප්පිපාසාය මීයමානො[5] අයං භික්ඛවෙ කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

තස්ස චෙ භික්ඛවෙ, කුලපුත්තස්ස එවං උට්ඨහතො ඝටතො වායමතො තෙ භොගා නාභිනිප්ඵජ්ජන්ති සොචති කිලමති පරිදෙවති උරත්තාළිං කන්දති සම්මොහං ආපජ්ජති මොඝං වත මෙ උට්ඨානං[6] අඵලො වත මෙ වායාමො ති. අයම්පි භික්ඛවෙ, කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

---

1. මිළ්හසුඛං - ච, වි, ක.
2. අනුත්තයසුඛං - ච, වි, ක
3. යදිගොරක්ඛෙන - ච, සී
4. ඝම සස්සමානො - ම, ච, සී
5. විළියමානො - ච, වි,
6. උපට්ඨානං - ච, වි

මධුරා– යනු: මෙ වදරන ලද මැයි භාග්‍යවතුන් විසින්: ''මහණෙනි මේ කාමගුණයෝ පස් දෙනෙක් වෙති: කවර පස්දෙනෙක; යත්: ඉෂ්ට වූ කාන්තවූ මන වඩන්නා වූ ප්‍රියස්වභාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ රජනීය වූ ඇසින් දතයුතු රූපයෝ යැ කනින් දතයුතු ශබ්දයෝ යැ– නැහැයෙන් දතයුතු ගන්ධයෝ යැ– දිවින් දතයුතු රසයෝ යැ– ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවඩන්නා වූ ප්‍රියස්වභාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ රාගොත්පත්තියට කාරණ වූ කයින් දතයුතු ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ යි. මහණෙනි, මොහු පඤ්චකාමගුණයෝ යි. මහණෙනි, මේ පස්කම්ගුණය නිසා යම් සුවයෙක් සොම්නසෙක් උපදී ද මෙ සුවය නො සෙවිය යුතු නො වැඩිය යුතු පුනපුනා නො වැඩියයුතු කාම සුව යැ මීළ්හ සුව යැ පුහුදුන්සුව යැ අනාර්‍ය්‍ය සුව යැයි කියනු ලැබේ. තෙල සුවයට බියවියයුතු යැ යි කියමී''. 'කාමා හි චිත්‍රා මධුරා' යනු වේ. මනොරමා– 'මනො' යනු: ''යම් සිතෙක් ... තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතුවක් වේ ද, එයයි. සිත අලවති පසසති තුටු කෙරෙති පිණවත් නුයි 'කාම හි චිත්‍රා මධුරා මනොරමා' යනු වේ.

විරූපරූපෙන මථෙනති චිත්තං යනු: නන්වැදෑරුම් වූ රූපයෙන්... නන්වැදෑරුම් වූ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෙන් සිත අලළති තුටු කෙරෙති ප්‍රහර්ෂ කෙරෙත් නුයි 'විරූපරූපෙන මථෙන්ති චිත්තං' යනු වේ.

ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා යනු: මෙ වදරනලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: ''මහණෙනි, කාමයන්ගේ ආදීනව කවරයත්: මහණෙනි, මෙ ලොව කුල පුත්‍රයෙක් හස්තමුද්‍රායෙන් වේවයි ගණනින් වේවයි පිණ්ඩගණනින් වේවයි කෘෂිකර්මයෙන් වේවයි වෙළෙඳහමින් වේවයි ගවයන් රැකීමෙන් වේවයි ධනුශ්ශිල්පයෙන් වේවයි රාජසේවායෙන් වේවයි එක්තරා ශිල්පයෙකින් වේවයි ශීතයට පෙරටු වැ උෂ්ණයට පෙරටු වැ මැසි මදුරු වා අව පහසින් පෙළෙමින් සාපවසින් මැරෙමින් දිවි රකී. මහණෙනි, මේ කාමයන් ගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආදීනව යැ.කාමය හේතු කොට ඇති කාමය නිදන කොට ඇති කාමය අධිකරණ කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධ යි''.

මහණෙනි, ඉදින් මෙසේ වීර්‍ය්‍ය කරන සටනා කරන වෑයම් කරන ඒ කුලපුත්හට ඒ භොගයෝ නො නිපයෙත් නම් ශෝක කෙරෙයි ක්ලාන්ත වෙයි වැලපෙයි උර පැහැර හඬයි. එකත්තෙන් මාගේ උත්සාහය සිස් යැ එකත්තෙන් මාගේ වෑයම අඵල යැ යි සම්මොහයට පැමිණෙයි. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන්ගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආදීනව වෙයි කාමය හේතු කොට ඇති කාමය නිදන කොට ඇති කාමය අධිකරණ කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධ යි.

තස්ස චෙ භික්ඛවෙ, කුලපුත්තස්ස එවං උට්ඨහතො ඝටතො වායමතො තෙ භොගා අභිනිප්ඵජ්ජන්ති සො තෙසං භොගානං ආරක්ඛාධිකරණං දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති, කින්ති මෙ භොගෙ[1] නෙව රාජානො හරෙය්‍යුං න චොරා හරෙය්‍යුං න අග්ගි ඩහෙය්‍ය න උදකං වහෙය්‍ය න අප්පියා දයාද හරෙය්‍යුන්ති. තස්ස එවං ආරක්ඛයතො ගොපයතො තෙ භොගෙ රාජානො වා හරන්ති චොරා වා හරන්ති අග්ගි වා ඩහති උදකං වා වහති අප්පියා වා දයාද හරන්ති. සො සොචති -පෙ- සම්මොහං ආපජ්ජති යම්පි මෙ අහොසි තම්පි නො නත්ථී'ති. අයම්පි භික්ඛවෙ කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු -පෙ- කාමානමෙව හෙතු.

පුන ච පරං භික්ඛවෙ කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු රාජානොපි රාජූහි විවදන්ති ඛත්තියා'පි ඛත්තියෙහි විවදන්ති බ්‍රාහ්මණා'පි බ්‍රාහ්මණෙහි විවදන්ති ගහපති'පි ගහපතිහි විවදන්ති මාතා'පි පුත්තෙන විවදති පුත්තො'පි මාතරා විවදති පිතා'පි පුත්තෙන විවදති පුත්තො'පි පිතරා විවදති භාතා'පි භාගිනියා විවදති භගිනී'පි භාතරා විවදති සහායො'පි සහායෙන විවදති, තෙ තත්ථ කලහවිග්ගහ විවාදපන්නා අඤ්ඤමඤ්ඤං පාණීහි'පි උපක්කමන්ති ලෙඩ්ඩූහි'පි උපක්කමන්ති දණ්ඩෙහි'පි උපක්කමන්ති සත්ථෙහි'පි උපක්කමන්ති, තෙ තත්ථ මරණම්පි නිගච්ඡන්ති[2] මරණමත්තම්පි දුක්ඛං. අයම්පි භික්ඛවෙ කාමානං ආදිනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

පුන ච පරං භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු අසිචම්මං ගහෙත්වා ධනුකලාපං සන්නය්හිත්වා උභතො බ්‍යූළ්හං[3] සංගාමං පක්ඛන්දන්ති උසූසුපි ඛිප්පමානාසු[4] සත්තීසුපි ඛිප්පමානාසු අසීසුපි විජ්ජොතන්තෙසු[5]. තෙ තත්ථ උසූහි'පි විජ්ඣන්ති, සත්තිහි'පි විජ්ඣන්ති, අසිනා'පි සීසං ඡින්දන්ති. තෙ තත්ථ මරණම්පි නිගච්ඡන්ති, මරණ මත්තම්පි දුක්ඛං. අයම්පි භික්ඛවෙ කාමානං ආදිනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

---

1. භොගා-ප, ච, වි
2. ගච්ඡන්ති-ප ම ච වි
3. විරූළ්හං-ච වි
4. ඛිපමානෙසු-ප ච වි
5. විජ්ජොතලන්තෙසු-ම ජ සං. ච. වි.

මහණෙනි, ඉදින් මෙසේ වීයර්‍ය කරන සටනා කරන වෑයම් කරන ඒ කුලපුත්හට ඒ භෝගයෝ නිපයෙත් නම් හෙ තෙමෙ කවර උපායෙකින් මාගේ භෝගයන් රජවරු නො මැ හරනාහු ද, සොරු නො හරනා හු ද, ගින්න නො දවා ද, ජලය වහනය නො කෙරේ ද, අප්‍රියදායාදයෝ නො හරනාහු දූ යි ඒ භොගයන් ගේ ආරක්ෂාව කරුණු කොට දුක් දෙම්නස් විඳී. මෙසෙයින් රක්ෂණ ගොපන කරන ඔහුගේ ඒ භොගයන් රජවරු හෝ ගෙන යති, සොරු හෝ ගෙන යති, ගින්න හෝ දවයි, ජලය හෝ උල්පවා ගෙන යයි, අප්‍රියදායාදයෝ හෝ ගෙන යති. හෙතෙම ශොක කෙරෙයි ... මට යමකුත් වී නම් එ ද නැතැ'යි විසංඥ බවට පැමිණෙයි. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ සාංදෘෂ්ටික ආදීනවයෙකි. කාමය හේතු කොට ඇති ...කාමය මැ හෙතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධයෙකි.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට කාමය මැ හේතු කොට රජවරු ද රජුන් හා සමග විවාද කෙරෙති ක්ෂත්‍රියයෝ ද ක්ෂත්‍රියයන් හා සමග විවාද කෙරෙති, බ්‍රාහ්මණයෝ ද බ්‍රාහ්මණයන් හා සමග විවාද කෙරෙති, ගෘපතියෝ ද ගෘහපතියන් හා සමග විවාද කෙරෙති, මව ද පුතා හා සමග විවාද කෙරෙයි, පුතා ද මව හා සමග විවාද කෙරෙයි, පියා ද පුතා හා සමග විවාද කෙරෙයි, පුතා ද පියා හා සමග විවාද කෙරෙයි, බෑයා ද බූන හා සමග විවාද කෙරෙයි, බූන ද බෑයා හා සමග විවාද කෙරෙයි, යහළුවා ද යහළුවා හා සමග විවාද කෙරේ. ඔහු එහි කලහ- විග්‍රහ- විවාදයට පැමිණියාහු උනුනට අතිනුදු පහර දෙති. කැටිනුදු පහර දෙති, දඬිනුදු පහර දෙති, සැතිනුදු පහර දෙති, ඔහු එහි දී මරණයට ද පැමිණෙති, මරණමාත්‍ර දුකට ද පැමිණෙත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන්ගේ සාංදෘෂ්ටික ආදීනවයෙකි, කාමය හෙතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධයෙකි.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට කාමය මැ හේතු කොට කඩුපළහ ගෙන දුනුහියවුරු බැඳ ගෙන දෙපසැ රැස් වැ සරයනුදු විදිනු ලබන කල්හි සැත්දූ විදිනු ලබන කල්හි කඩු දූ සිසාරනු ලබන කල්හි යුදට පිවිසෙති. ඔහු එහි සැරයෙනුදු විදුනා ලැබෙති සැතිනුදු විදුනා ලැබෙති අසිපතිනුදු හිස සිඳුනා ලැබෙති ඔහු එහි මරණයට ද මරණමාත්‍ර දුකට ද පැමිණෙත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආදීනවයෙකි. කාමය හෙතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධයෙකි.

පුන ච පරං භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු අසිචම්මං ගහෙත්වා ධනුකලාපං සන්නය්හිත්වා අද්දාවලෙපනා[1] උපකාරියො පක්ඛන්දන්ති උසූසුපි ඛිප්පමානෙසු සත්තීසුපි ඛිප්පමානාසු අසීසුපි විජ්ජොතලන්තෙසු[2]. තෙ තත්ථ උසූහිපි විජ්ඣන්ති සත්තීහිපි විජ්ඣන්ති. පක්කට්ඨියාපි[3] ඔසිඤ්චන්ති අභිවග්ගෙනපි[4] ඔමද්දන්ති අසිනාපි සීසං ඡින්දන්ති, තෙ තත්ථ මරණම්පි නිගච්ඡන්ති මරණමත්තම්පි දුක්ඛං. අයම්පි භික්ඛවෙ කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

පුනචපරං භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු, සන්ධිම්පි ඡින්දන්ති නිල්ලොපම්පි හරන්ති එකාගාරිකම්පි[5] කරොන්ති, පරිපන්ථෙපි තිට්ඨන්ති, පරදාරම්පි ගච්ඡන්ති. තමෙනං රාජානො ගහෙත්වා විවිධා කම්මකාරණා කාරෙන්ති[6] කසාහිපි තාලෙන්ති වෙත්තෙහිපි[7] තාලෙන්ති අඩ්ඪදණ්ඩකෙහිපි තාලෙන්ති හත්ථම්පි ඡින්දන්ති -පෙ- අසිනාපි සීසං ඡින්දන්ති, තෙ තත්ථ මරණම්පි නිගච්ඡන්ති මරණමත්තම්පි දුක්ඛං අයම්පි භික්ඛවෙ, කාමානං ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

පුනචපරං භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු කායෙන දුච්චරිතං චරන්ති, වාචාය දුච්චරිතං චරන්ති, මනසා දුච්චරිතං චරන්ති. තෙ කායෙන දුච්චරිතං චරිත්වා වාචාය දුච්චරිතං චරිත්වා මනසා දුච්චරිතං චරිත්වා කායස්ස භෙදා පරම්මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජන්ති. අයම්පි භික්ඛවෙ කාමානං ආදීනවො සම්පරායිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිදානං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.''[a]

ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වාති කාමගුණෙසු ආදීනවං දිස්වා, පස්සිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති 'ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

> ''කාමා හි චිත්‍රා මධුරා මනොරමා
> විරූපරූපෙන මථෙන්ති චිත්තං,
> ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා
> එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

---

1. අද්දාවලොපනා—සයා
2. විජ්ජොතන්තෙසු—ස.
3. ඡකනකායපි—අ ට්ඨි; ඡකකාවියාපි—ම ච වි ක
5. එකාතාරම්පි—පත.
a. මජ්ඣිමනිකාය – මහාදුක්ඛක්ඛන්ධසුත්ත
6. කරොන්ති—ප ම
7. වත්තෙහිපි—අඩු.
4. අභිවග්ගෙනපි—අ ට්ඨි ප. අග්ගිවග්ගෙනපි—ච වි ක.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට කාමය මැ හේතු කොට කඩුපළඟ ගෙන දුනුහියවුරු බැඳ ගෙන සරයතුදු විදිනු ලබන කල්හි සැතුදු විදිනු ලබන කල්හි අසිපතුදු සිසාරන කල්හි තෙල් කලල් වැකි පවුරු පා වෙත දිව යෙති. ඔහු සඞ්ග්‍රාම යෙහි සරයෙනුදු විදුනා ලැබෙති, සැතිනුදු විදුනා ලැබෙති, (ඔවුනට) කකාළ ගොම්නුදු ඉස්ති, අභිවර්ග නම් යතුරිනුදු මඩිති, කඩුයෙනුදු හිස සිඳුති. ඔහු එහි මරණයට ද මරණමාත්‍ර දුකට ද පැමිණෙත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආදීනවයෙකි. කාමය හෙතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධ යෙකි.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට ගෘහසන්ධිදු සිඳුති, මහාවිලොප ද කෙරෙති, එකාගාරික කමුදු කෙරෙති, කඩපළාසොරකමුදු කෙරෙති, වීරඹුසොරකමුදු කෙරෙත්, රජවරු ඔහු අල්වාගෙන විවිධ කම්කටොලු කරවති: කසයෙනුදු තළති වෙවැලිනුදු තළති මුගුරිනුදු තළති අතුදු සිඳුති ... අසිපතින් හිස්දු සිඳුති. ඔහු එහි මරණයට ද මරණමාත්‍ර දුකට ද පැමිණෙත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආදීනවයෙකි. කාමය හේතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධයෙකි.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට කාමය මැ හේතු කොට කයින් දුසිරිත් කෙරෙති, වචනයෙන් දුසිරිත් කෙරෙති, මනසින් දුසිරිත් කෙරෙත්. ඔහු කයින් දුසිරිත් කොට වචනයෙන් දුසිරිත් කොට මනසින් දුසිරිත් කොට කාබුන් මරණින් මතු සැපයෙන් පහ වූ දුකට ගති වූ විවස වැ පතිත වන නිරයෙහි උපදිත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ සාම්පරායික ආදීනව වූ කාමය හේතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධයෙකි.

ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා යනු: කාමගුණයෙහි ආදීනව දක බලා තුලනය කොට තිරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට නුයි 'ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වා එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදාළහ එ පසේ බුදුහු:

"කාමා හි චිත්‍රා -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"යි.

7.

ඊතී ච ගණ්ඩො ච උපද්දවො ච
රොගො ච සල්ලං ච භයං ච මෙතං,
එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

ඊතී ච ගණ්ඩො ච උපද්දවො ච රොගො ච සල්ලං ච භයං ච මෙතන්ති- වුත්තං හෙතං භගවතා: "භයන්ති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, දුක්ඛන්ති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, රොගොති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, ගණ්ඩොති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, සල්ලන්ති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, සංගොති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, පඞ්කොති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, ගබ්භොති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, කස්මා ච භික්ඛවෙ, භයන්ති කාමානමෙතං අධිවචනං, යස්මා ච කාමරාගරත්තායං භික්ඛවෙ ඡන්දරාගවිනිබද්ධො දිට්ඨධම්මිකාපි භයා න පරිමුච්චති, සම්පරායිකාපි භයා න පරිමුච්චති, තස්මා භයන්ති කාමානමෙතං අධිවචනං. කස්මා ච භික්ඛවෙ දුක්ඛන්ති-රොගොති-ගණ්ඩොති-සල්ලන්ති-සංගොති-පඞ්කොති-ගබ්භොති කාමානමෙතං අධිවචනං. යස්මා ච කාමරාගරත්තායං භික්ඛවෙ ඡන්දරාගවිනිබද්ධො දිට්ඨධම්මිකාපි ගබ්භා න පරිමුච්චති සම්පරායිකාපි ගබ්භා න පරිමුච්චති, තස්මා ගබ්භොති කාමානමෙතං අධිවචනන්" ති.

1. "භයං දුක්ඛං රොගො ච ගණ්ඩො සල්ලං ච සංගො ච
   පඞ්කො ච ගබ්භො උභයං,
2. එතෙ කාමා, පවුච්චන්ති යත්ථ සත්තො පුථුජ්ජනො
   ඔතිණ්ණො සාතරූපෙන පුන ගබ්භාය ගච්ඡති."
3. යතො ච භික්ඛු ආතාපී සම්පජඤ්ඤං න රිච්චති,
   සො ඉමං පලිපං දුග්ගං අතික්කම්ම තථාවිධො
   පජං ජාතිජරූපෙතං ඵන්දමානං අවෙක්ඛති ති.

ඊතීච ගණ්ඩො ච උපද්දවොච රොගො ච සල්ලං ච භයං ච මෙතං එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වාති: එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වා පස්සිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති 'එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වා එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"ඊතී ච ගණ්ඩො ච උපද්දවො ච
රොගො ච සල්ලං ච භයං ච මෙතං,
එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

7.

(ආගන්තුක ව්‍යසන හෙතු වූ) ඊතිය ද ගණ්ඩය ද උපද්‍රවය ද රොගය ද (ඇතුළත පෙළන) ශල්‍යය ද භය ද යන මෙල පස්කම් ගුණයෙහි ආදීනව දැක කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

ඊති ච ගණ්ඩො ච උපද්දවො ච රොගො ච සල්ලං ච භයං ච මෙතං යනු: මෙ වදරනලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: "මහණෙනි, මෙල 'භය' යනු කාමයනට නාමෙක, මහණෙනි, මෙල 'දුක' යනු කාමයනට නාමෙක, මහණෙනි, මෙල 'රොග' යනු කාමයනට නාමෙක, මහණෙනි මෙල 'ගණ්ඩ' යනු කාමයනට නාමෙක, මහණෙනි, මෙල 'ශල්‍ය' යනු කාමයනට නාමෙක, මහණෙනි, මෙල 'සඞ්ග' යනු කාමයනට නාමෙක. මහණෙනි, මෙල 'ගර්භ' යනු කාමයනට නාමෙකි. මහණෙනි, වැළිත් කවර හෙයින් මෙල 'භය' යනු කාමයනට අධිවචන වේ යැ යත්: යම් හෙයකින් මහණෙනි, කාමරාගයෙන් රක්ත වූයේ ඡන්දරාගයෙන් බැඳුණේ දෘෂ්ටිධාර්මිකභයෙනුදු නො මිදේ ද සාම්පරායික භයෙනුදු නො මිදේ ද, එහෙයින් මෙල 'භය' යනු කාමයනට අධිවචන වෙයි. කවර හෙයින් මහණෙනි, මෙල 'දුක' යනු–රොග යනු–ගණ්ඩ යනු– ශල්‍ය යනු– සඞ්ග යනු– පඞ්ක යනු– ගර්භ යනු කාමයනට අධිවචන වේ යැ යත්: යම් හෙයකින් මහණෙනි, කාමරාගයෙන් රක්ත වූයේ ඡන්දරාගයෙන් බැඳුණේ දෘෂ්ටිධාර්මිකගර්භයෙනුදු නො මිදේ ද සාම්පරායිකගර්භයෙනුදු නො මිදේ ද එහෙයින් මෙල 'ගර්භ' යනු කාමයනට අධිවචන වේ" යයි.

1–2. "භය ද දුක ද රොගය ද ගණ්ඩය ද ශල්‍යය ද සඞ්ගය ද පඞ්ක යැ ගර්භය යන දෙක ද යන මොහු කාමයෝ යි කියනු ලැබෙති යම් කාමයෙක්හි ඇලුණු මධුරස්වභාවයෙන් බැසගත් පෘථග්ජන තෙම පුනර්භවයට (පරලොකයෙහි ෂඩායතන ගර්භයට) යේ නම් ඔහු යැ.

3. යම් හෙයකින් මහණ තෙම කෙලෙසුන් තවන වීර්‍ය්‍යය ඇත්තේ සම්‍යග්ඥානය නො හරී ද, එබඳු වූ හෙතෙම මේ කර්දම (මඩ) දුර්ගය ඉක්මවා ජාතිජරායෙන් යුක්ත වූ සැලෙන ප්‍රජාව බලා"යි.

ඊති ච ගණ්ඩො ච උපද්දවො ච රොගො ච සල්ලඤ්ච භයඤ්ච මෙතං එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වා යනු: පස්කම්ගුණයෙහි මෙල බිය දැක බලා තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කෙ ට ප්‍රකට කොට ගුයි 'එතං භයං කාමගුණෙසු දිස්වා එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු මේ.

එයින් වදළහ එ පසේබුදුහු:

"ඊති ච ගණ්ඩො ච -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"යි.

8.

සීතං ච උණ්හං ච ඛුදං පිපාසං
වාතාතපෙ[4]' ඩංසසිරිංසපෙ ච,'[1]
සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

සීතං ච උණ්හං ච ඛුදං පිපාසන්ති: 'සීත'න්ති ද්වීහි කාරණෙහි සීතං හොති: අබ්භන්තරධාතුකොපවසෙන වා සීතං හොති, බහිද්ධා උතුවසෙන වා සීතං හොති. **උණ්හන්ති** ද්වීහි කාරණෙහි උණ්හං හොති: අබ්භන්තරධාතුකොපවසෙන වා උණ්හං හොති, බහිද්ධා උතුවසෙන වා උණ්හං හොති, ඛුද්‍ද වුච්චති[2] ඡාතකො, පිපාසා වුච්චති උදක පිපාසාති. 'සීතං ච උණ්හං ච ඛුදං පිපාසං.'

වාතාතපෙ ඩංසසිරිංසපෙ චාති 'වාතා'ති පුරත්ථිමා වාතා පච්ඡිමා වාතා උත්තරා වාතා දක්ඛිණා වාතා සරජා වාතා අරජා වාතා සීතා වාතා උණ්හා වාතා පරිත්තා වාතා අධිමත්තා වාතා කාළවාතා[3]' වෙරම්භවාතා පක්ඛවාතා සුපණ්ණවාතා තාලපණ්ණවාතා[4] විධූපනවාතා. **ආතපො** වුච්චති සුරියසන්තාපො. **ඩංසා** වුච්චන්ති පිඞ්ගලමක්ඛිකා. **සිරිංසපා** වුච්චන්ති අහීති 'වාතාතපෙ ඩංසසිරිංසපෙ ච.'

සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වාති, අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා මද්දිත්වාති සබ්බානි පෙතානි අභිසම්භවිත්වා එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"සීතං ච උණ්හං ච ඛුදං පිපාසං
වාතාතපෙ ඩංසසිරිංසපෙ ච,
සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

1. සරිසපෙ ච–ම ජ සං
2. ඛුද්‍දා වුච්චතීති–ච, වි, සභා
3. කාලවාතා ම, ජ, සං, නත්ථි
4. කාළවච්ඡවාතා–ච, වි ,ක

8.

සිහිලස ද උණුසුම ද සාපවස් ද වා–අවු–වැසි– මදුරුවන් හා සපුන් ද යන මෙල සියල්ල මැඩ ගෙන කගවෙගෙණහගක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙම.

සීතං ච උණ්හඤ්ච ඛුදං පිපාසං– 'සීතං' යනු: දෙ කරුණෙකින් ශීත වෙයි: ඇතුළත ධාතුකොප වශයෙන් හෝ ශීත වෙයි: පිටත සෘතු වශයෙන් හෝ ශීත වේ. උණ්හං යනු: දෙ කරුණෙකින් උෂ්ණ වෙයි: ඇතුළත ධාතුකොප වශයෙන් හෝ උෂ්ණ වෙයි, පිටත සෘතු වශයෙන් හෝ උෂ්ණ වේ. ඛුද යි සාය කියනු ලැබෙයි. පිපාසා යි පැන් බොනු කැමැත්ත කියනු ලැබේ නුයි 'සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච ඛුදං පිපාසං' යනු වේ.

වාතාතපෙ ඩංසසිරිංසපෙ ච– 'වාතා' යනු: පෙරදිග වාතයෝ යැ පැළදිග වාතයෝ යැ උතුරුදිග වාතයෝ යැ දකුණුදිග වාතයෝ යැ රජස් සහිත වාතයෝ යැ රජස් රහිත වාතයෝ යැ ශීතවාතයෝ යැ උෂ්ණ වාතයෝ යැ මඳපවන් යැ අධිකවාතයෝ යැ කාලවාතයෝ යැ වෙරම්බ වාතයෝ යැ පියාපත් පවන යැ ගුරුළුපවන යැ තල්පත්පවන යැ (වල්විදුනා ආදියෙන් සලනා) විධූපන වාතයෝ යි. 'ආතප'යි සූය්‍යීසන්තා පය කියනු ලැබෙයි. 'ඩංස' යි ඇට මැස්සෝ කියනු ලැබෙති. 'සිරිංසපා' යි සර්පයෝ කියනු ලැබෙත් නුයි 'වාතාතපෙ ඩංසසිරිංසපෙ ච' යනු වේ.

සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වා යනු: අභිභවනය කොට චතුරුවා හාත්පසින් මැඩගෙන නුයි 'සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වා එකොචරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

"සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච –පෙ– එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකපෙපා" යි·

9.

නාගොව යූථානි විවජ්ජයිත්වා
සඤ්ජාතඛන්ධො පදුමී උළාරො,
යථාභිරන්තං විහරං[1] අරඤ්ඤෙ
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

නාගොව යූථානි විවජ්ජයිත්වාති 'නාගො' වුච්චති හත්ථිනාගො, පච්චෙකසම්බුද්ධොපි නාගො, කිංකාරණා පච්චෙකසම්බුද්ධො නාගො: ආගුං න කරොතීති නාගො, න ගච්ඡතීති නාගො, න ආගච්ඡතීති නාගො, කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ආගුං න කරොතීති නාගො: 'ආගු' වුච්චති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණීයා.

1. "ආගුං න කරොති කිඤ්චි ලොකෙ (සභියා'ති භගවා)
සබ්බසංයොගෙ[2] විසජ්ජ බන්ධනානි,
සබ්බත්ථ න සජ්ජති විමුත්තො
නාගො තාදී පවුච්චතෙ තථත්තා".

එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ආගුං නකරොතීති නාගො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො න ගච්ඡතීති නාගො: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො න ඡන්දාගතිං ගච්ඡති, න දොසාගතිං ගච්ඡති, න මොහාගතිං ගච්ඡති, න භයාගතිං ගච්ඡති, න රාගවසෙන ගච්ඡති, න දොසවසෙන ගච්ඡති, න මොහවසෙන ගච්ඡති, න මානවසෙන ගච්ඡති, න දිට්ඨිවසෙන ගච්ඡති, න උද්ධච්චවසෙන ගච්ඡති, න විචිකිච්ඡාවසෙන ගච්ඡති න අනුසයවසෙන ගච්ඡති න වග්ගෙහි ධම්මෙහි[3] යායති නීයති වුය්හති සංහරීයති. එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො න ගච්ඡතීති නාගො.

කථං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො න ආගච්ඡතීති නාගො: සොතාපත්තිමග්ගෙන සෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති, සකදාගාමිමග්ගෙන –පෙ– අනාගාමිමග්ගෙන –පෙ– අරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති, න පච්චෙති, න පච්චාගච්ඡති, එවං සො පච්චෙකසම්බුද්ධො න ආගච්ඡතීති නාගො.

---

1. විහරෙ – ම ජ ස.
2. සංයොගං – ච වි
3. නවග්ගෙහි කම්මෙහි – ච වි
නවග්ගෙහි කප්පෙසං – ම ජ සං

9.

ඇත්මුළ හැරපියා අරනෙහි සිත්සේ වෙසෙන මොනොවට වැඩුණු කඳ ඇති පද්මකුල සමහව වූ (වීයඞබල ජව ආදියෙන්) මහත් වූ ඇත්රපක්හු සෙයින් හටගත් අශෛක්ෂ ශීලස්කන්ධාදිය ඇතියෙම් පද්ම සදෘෂ බොධ්‍යඞ්ග ඇතියෙම් (හෝ ආයඞජාති ඇතියෙම්) උදර වූ ශීලසමාධි ප්‍රඥා ඇතියෙම් ගණයා හැරපියා අරනෙහි සිත්සේ වාස කරනුයෙම් කග වෙහෙණ හහක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙම්.

නාගොව යූථානි විවජ්ජයිත්වා - නාග යි හස්තිනාග කියනු ලැබෙයි. පසේ බුදුහු ද නාග නම් වෙති. කවර කරුණෙකින් පසේ බුදුහු 'නාග' නම් වෙති යත්: පව් නො කෙරෙති 'නාග' යැ, (අගතියට) නො යෙති 'නාග' යැ, (පුහුන් කෙලෙසුන් කරා) නො එති 'නාග' යැ කිසෙයින් ඒ පසේබුදුහු 'පව් නො කෙරෙති නාග නම් වෙති යත්: අගු යි පීඩාකරවූ පුනර්භවය දෙන්නා වූ දරථ සහිත වූ දුඃඛවිපාක උපදවන මත්තෙහි ජාති ජරාමරණයන්ට ප්‍රත්‍යය වූ ලාමක අකුශලධර්මයෝ කියනු ලැබෙත්.

1. "(බුදුහු සභිය අමතා මෙසේ වදළහ:) යමෙක් ලොකයෙහි අල්පමාත්‍ර වූ ද පාපයක් නො කෙමර් නම් එබඳු වූයේ 'නාග' යයි කියනු ලැබෙයි හෙතෙම කාමාදි සියලු යොගයන් ද සංයොජනහෙද වූ බන්ධනයන් ද හැරපියා ස්කන්ධාදි සියලු තැන්හි කිසි සඞගයෙකින් නො ඇලෙයි, ද්විවිධ විමුක්තියෙන් මිදුණේ ලාභාලාභාදියෙහි තාදී වූයේ ද වේ."

මෙසෙයින් ඒ පසේබුදුහු 'පව් නො කෙරෙති' නාග නම් වෙති.

කිසෙයින් ඒ පසේබුදුහු 'නො යෙති' නාග නම් වෙති යත්: ඒ පසේ බුදුහු ඡන්දයෙන් අගතියට නො යෙති, ද්වේෂයෙන් අගතියට නො යෙති, මෝහයෙන් අගතියට නො යෙති, භයින් අගතියට නො යෙති, රාග වශයෙන් නො යෙති, ද්වෙෂ වශයෙන් නො යෙති, මාන වශයෙන්- දෘෂ්ටි වශයෙන්- ඖද්ධත්‍ය වශයෙන්- විචිකිත්සා වශයෙන්- අනුශය වශයෙන් නො යෙති, වර්ග වූ ධර්මයන් විසින් නො යැවෙති, නො පමුණුවනු ලැබෙති, නො ගෙන යනු ලැබෙත්. මෙසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු 'නො යෙති' "නාග" නම් වෙත්.

කිසෙයින් ඒ පසේබුදුහු 'නො එති' නාග නම් වෙති යත්: සෝවාන් මගින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රහීණ වූවාහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එති, පෙරළා නො එති, ආපසු නො එති, සෙදගැමි මගින්... අනාගැමිමගින් ... රහත්මගින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රහීණ වූවාහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එති, පෙරළා නො එති, ආපසු නො එත් මෙසෙයින් ඒ පසේබුදුහු 'නො එති' නාග නම් වෙති.

නාගොව යූථානි විවජ්ජයිත්වාති: යථා සො හත්ථිනාගො යූථානි විවජ්ජයිත්වා පරිවජ්ජෙත්වා අභිනිවජ්ජෙත්වා එකො අරඤ්ඤෙ වනමජ්ඣො-ගාහෙත්වා[1] චරති ඉරියති පාලෙති යපෙති යාපෙති. පච්චෙකසම්බුද්ධොපි ගණං විවජ්ජෙත්වා පරිවජ්ජෙත්වා අභිනිවජ්ජෙත්වා එකො අරඤ්ඤෙ වනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි පටිසෙවති, අප්පසද්දානි අප්පනිග්ඝොසානි විජනවාතානි මනුස්සරාහසෙය්‍යකානි පටිසල්ලානසාරුප්පානි. සො එකො ගච්ඡති, එකො තිට්ඨති, එකො නිසීදති, එකො සෙය්‍යං කප්පෙති, එකො ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, එකො පටික්කමති, එකො රහො නිසීදති, එකො චඞ්කමං අධිට්ඨාති, එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති 'යාපෙතීති නාගොව යූථානි පරිවජ්ජයිත්වා.'

සඤ්ජාතඛන්ධො පදුමී උළාරොති; යථා සො හත්ථිනාගො සඤ්ජාතඛන්ධො සත්තරතනො වා හොති අට්ඨරතනො වා. පච්චෙක-සම්බුද්ධොපි සඤ්ජාතඛන්ධො අසෙක්ඛෙන සීලක්ඛන්ධෙන අසෙක්ඛෙන සමාධික්ඛන්ධෙන අසෙක්ඛෙන පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන අසෙක්ඛෙන විමුත්තික්ඛන්ධෙන අසෙක්ඛෙන විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධෙන. යථා සො හත්ථිනාගො පදුමී. පච්චෙකසම්බුද්ධොපි සත්තහි බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙහි පදුමී. සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙන ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙන විරිය සම්බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙන පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙන පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ග පුප්ඵෙන සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙන උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගපුප්ඵෙන යථා සො හත්ථිනාගො උළාරො ථාමෙන බලෙන ජවෙන සූරෙන පච්චෙකසම්බුද්ධොපි උළාරො සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුත්තියා විමුත්තිඤාණදස්සනෙනාති–සඤ්ජාතඛන්ධො පදුමී උළාරො.

යථාභිරන්තං විහරං[2] අරඤ්ඤෙති; යථා සො හත්ථිනාගො යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරති, පච්චෙකසම්බුද්ධොපි යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරති, පඨමෙනපි ඣානෙන යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරති, දුතියෙනපි ඣානෙන – තතියෙනපි ඣානෙන – චතුත්ථෙනපි ඣානෙන යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරති, මෙත්තායපි චෙතොවිමුත්තියා යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරති, කරුණායපි චෙතොවිමුත්තියා – මුදිතායපි චෙතොවිමුත්තියා – උපෙක්ඛායපි චෙතොවිමුත්තියා යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරති, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියාපි යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරති, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියාපි – ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියාපි – නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියාපි – නිරොධසමාපත්තියාපි – ඵලසමාපත්තියාපි යථාභිරන්තං අරඤ්ඤෙ විහරතීති 'යථාභිරන්තං විහරං අරඤ්ඤෙ එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

1. අරඤ්ඤෙ වනමජ්ඣොගාහෙත්වා – ච වි
2. විහරෙ – ම ජ සං

නාගො ච යූථානි විවජ්ජයිත්වා යනු: යම්සේ ඒ හස්තිනාග ඇත්මුළ හැරපියා දුරු කොට වර්ජනය කොට එකලා වැ අරනෙහි වල්වැද හැසිරේ ද ඉරියව් පවත්වා ද රැකේ ද යැපේ ද යාපනය කෙරේ ද. එසෙයින් පසේබුදුහු ද ගණය හැරපියා දුරු කොට වර්ජනය කොට එකලා වැ අරනෙහි අල්පශබ්ද ඇති අල්පනිර්ඝොෂ ඇති ජනවාත රහිත වූ මිනිසුන්ගේ රහස් කමට නිසි වූ විවේකයට සරුප් වූ දුරු සෙනසුන් ප්‍රාන්ත සෙනසුන් සෙවනය කෙරෙති. ඔබ එකලා වැ යෙති එකලා වැ සිටිති එකලා වැ හිඳිති එකලා වැ ශයනය කෙරෙති, එකලා වැ පිඬු පිණිස ගම්වදිති එකලා වැ පෙරළා එති එකලා වැ රහසැ හිඳිති එකලා වැ සක්මන් කරති එකලා වැ හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියව් පවත්වති වැටෙති රැකෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි 'නාගො' ච යූථානි පරිවජ්ජයිත්වා' යනු වේ.

සඤ්ජාතඛන්ධො පදුමී උළාරො යනු: යම්සේ ඒ හස්තිනාග වැඩුණු කඳ ඇත්තේ සත්රියන් පමණ හෝ අටරියන් පමණ හෝ වෙයි. පසේ බුදුහු ද අශෛක්ෂ වූ ශීලස්කන්ධයෙන් අශෛක්ෂ වූ සමාධිස්කන්ධයෙන් අශෛක්ෂ වූ ප්‍රඥාස්කන්ධයෙන් අශෛක්ෂ වූ විමුක්තිස්කන්ධයෙන් අශෛක්ෂ වූ විමුක්තිඥානදර්ශන ස්කන්ධයෙන් වැඩුණු කඳ ඇතියහ. යම්සේ ඒ හස්තිනාග තෙමේ පද්මකුල සම්භව වූයේ ද එසෙයින් පසේබුදුහු ද සප්තබොධ්‍යඞ්ග පුෂ්පයෙන් පියුම් බන්දහ: ස්මෘති සම්බොධ්‍යඞ්ගපුෂ්පයෙන, ධර්මවිචයසම්බොධ්‍යඞ්ගපුෂ්පයෙන, වීර්‍ය්‍යසම්බොධ්‍ය ඞ්ගපුෂ්පයෙන, ප්‍රීතිසම්බොධ්‍යඞ්ගපුෂ්පයෙන, ප්‍රශ්‍රබ්ධිසම්බොධ්‍යඞ්ගපුෂ්පයෙන, සමාධිසම්බොධ්‍යඞ්ගපුෂ්පයෙන, උපෙක්ෂා සම්බොධ්‍යඞ්ගපුෂ්පයෙනි. යම්සේ ඒ හස්තිනාග තෙම වීර්‍ය්‍යයෙන් බලයෙන් ජවයෙන් ශූරත්වයෙන් මහත් වේ ද, එසෙයින් පසේබුදුහුදු ශීලයෙන් සමාධියෙන් ප්‍රඥායෙන් විමුක්තියෙන් විමුක්තිඥානදර්ශනයෙන් මහත් වෙත් නුයි 'සඤ්ජාතඛන්ධො පදුමී උළාරො' යනු වේ.

යථාභිරන්තං විහරං අරඤ්ඤෙ යනු: යම්සේ ඒ හස්තිනාග සිත්සේ වෙනෙහි වෙසේ ද, එසෙයින් පසේබුදුහු ද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති. ප්‍රථමධ්‍යානයෙනුදු සිත්සේ වෙනෙති වෙසෙති ද්විතියධ්‍යානයෙනුදු– තෘතියධ්‍යානයෙනුදු– චතුර්ථධ්‍යානයෙනුදු සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති. මෛත්‍රිචිත්ත විමුක්තියෙනුදු සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති කරුණා චිත්තවිමුක්තියෙනුදු – මෘදුතාචිත්තවිමුක්තියෙනුදු – උපෙක්ෂාචිත්තවිමුක්තියෙනුදු සිත්සේ වෙනෙති වෙසෙති. ආකාශානඤ්චායතනසමාපත්තියෙනුදු සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියෙනුදු– ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියෙනුදු– නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියෙනුදු– නිරොධසමාපත්තියෙනුදු ඵලසමාපත්තියෙනුදු සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙත් නුයි 'යථාභිරන්තං විහරං අරඤ්ඤෙ එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

“නාගොව යූථානි විවජ්ජයිත්වා
සඤ්ජාතඛන්ධො පදුමී උළාරො,
යථාභිරන්තං විහරං අරඤ්ඤෙ
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො”ති.

10

අට්ඨානතං සඞ්ගණිකාරතස්ස
යං ඵස්සයෙ[1] සාමයිකං[2] විමුත්තිං,
ආදිච්චබන්ධුස්ස වචො නිසම්ම
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

අට්ඨානතං සඞ්ගණිකාරතස්ස යං ඵස්සයෙ සාමයිකං විමුත්තින්ති: වුත්තං හෙතං භගවතා. “සො වතානන්ද භික්ඛු සඞ්ගණිකාරාමො සඞ්ගණිකාරතො[3] සඞ්ගණිකාරාමතං අනුයුත්තො, ගණාරාමො ගණරතො ගණසම්මුදිතො[4] ගණාරාමතං අනුයුත්තො යං තං නෙක්ඛම්මසුඛං පවිවෙකසුඛං උපසමසුඛං සම්බොධසුඛං, තස්ස සුඛස්ස නිකාමලාභී භවිස්සති අකිච්ඡලාභී අකසිරලාභීති නෙතං ඨානං විජ්ජති. යො ච ඛො සො ආනන්ද, භික්ඛු එකො ගණස්මා වූපකට්ඨො විහරති, තස්සෙතං භික්ඛුනො පාටිකඞ්ඛං: යං තං නෙක්ඛම්මසුඛං පවිවෙකසුඛං උපසමසුඛං සම්බොධසුඛං, තස්ස සුඛස්ස නිකාමලාභී භවිස්සති අකිච්ඡලාභී අකසිරලාභීති ඨානමෙතං විජ්ජති. සො වතානන්ද භික්ඛු සඞ්ගණිකාරාමො සඞ්ගණිකරතො සඞ්ගණිකාරාමතං අනුයුත්තො ගණාරාමො ගණරතො ගණසම්මුදිතො ගණාරාමතං අනුයුත්තො සාමයිකං වා[5] කන්තං චෙතොවිමුත්තිං[6]. උපසම්පජ්ජ විහරිස්සති අසාමයිකං වා අකුප්පන්ති නෙතං ඨානං විජ්ජති. යො ච ඛො සො ආනන්ද භික්ඛු එකො ගණස්මා වූපකට්ඨො විහරති, තස්සෙතං භික්ඛුනො පාටිකඞ්ඛං සාමයිකං වා කන්තං චෙතොවිමුත්තිං උපසම්පජ්ජ විහරිස්සති, අසාමයිකං වා අකුප්පන්ති ඨානමෙතං විජ්ජතී”ති[8] අට්ඨානතං සඞ්ගණිකාරතස්ස යං ඵස්සයෙ සාමයිකං විමුත්තිං.

ආදිච්චබන්ධුස්ස වචො නිසම්මාති ‘ආදිච්චො’ වුච්චති සූරියො සො ගොතමො ගොත්තෙන පච්චෙකසම්බුද්ධොපි ගොතමො ගොත්තෙන සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සූරියස්ස ගොත්තඤාතකො ගොත්තබන්ධු, තස්මා පච්චෙකසම්බුද්ධො ආදිච්චබන්ධු. ආදිච්චබන්ධුස්ස වචො නිසම්මාති ආදිච්චබන්ධුස්ස වචනං ඛ්‍යප්පථං දෙසනං අනුසිට්ඨිං[7] සුත්වා සුණිත්වා උග්ගහෙත්වා උපධාරයිත්වා උපලක්ඛයිත්වාති ‘ආදිච්චබන්ධුස්ස වචො නිසම්ම එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

“අට්ඨානතං සඞ්ගණිකාරතස්ස
යං ඵස්සයෙ සාමයිකං විමුත්තිං,
ආදිච්චබන්ධුස්ස වචො නිසම්ම
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො”ති.

දුතියො වග්ගො.

1. ඵුස්සයෙ – ස්‍යා
2. සමායිකං – ච වි
3. සඞ්ගණිකරතො – ම ජ ස.
4. ගණිසම්මුදිතො – ච වි
5. සාමායිකං – ම ජ සං
6. සන්තං චෙතොවිමුත්තිං – ච වි ක
7. අනුසිට්ඨං – මජසං
8. මජ්ඣිමනිකාය–මහාසුඤ්ඤතසුත්ත

එයින් වදාළහ ඒ පසේබුදුහු:

"නාගො'ව යූථානි විවජ්ජයිත්වා -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො" යි.

10.

යමෙක් යම් කරුණෙකින් සාමයික විමුක්තිය (ලෞකිකසමාපත්තිය) අධිගම කෙරේ නම් ගණයෙහි ඇලුණහුට ඒ අස්ථාන යැ යන පසේබුදුන්ගේ වචනය අසා කගවෙහෙණ හගෙක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙම්.

අට්ඨානතං සඞ්ගණිකාරතස්ස යං ඵස්සයෙ සාමයිකං විමුත්තිං යනු: මේ වදාරනලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: "ආනන්දය, එකැතින් ඒ මහණ සවගණයා කෙරෙහි ඇලෙනුයේ ස්වගණයා කෙරෙහි ඇලුණේ සවගණයා කෙරෙහි ඇලුම් කරන බැවිහි යෙදුණේ ගණයෙහි ඇලුම් ඇත්තේ ගණයෙහි ඇලුණේ ගණයෙහි තුටු වූයේ ගණයෙහි ඇලුම් කරණ බැවිහි යෙදුණේ ' යම් නෛෂ්ක්‍රම්‍යසුඛයෙක් ප්‍රවිවෙකසුඛයෙක් පලසමවත් සුවයෙක් මාර්ගසුඛයෙක් වේ ද එ සුවය කැමැතියේ ලබනසුලු නිදුකින් ලබනසුලු විපුල වැ ලබනසුලු වන්නේ යැ' යන තෙල කරුණ නො පැනෙයි. තවද ආනන්දය, යම් මහණෙක් එකලා වැ ගණයෙන් පහ වැ වාසය කෙරේ ද ඒ මහණහට මෙය කැමැතිවිය යුතුයැ: යම් නෛෂ්ක්‍රම්‍ය සුඛයෙක් ප්‍රවිවෙක සුඛයෙක් ඵලසමාපත්ති සුඛයෙක් මාර්ගසුඛයෙක් වේ නම් ඒ සුඛය කැමැති සේ ලබනසුලු නිදුකින් ලබන සුලු විපුල වැ ලබන සුලු වන්නේ යැ යන තෙල කරුණ පැනෙයි. ආනන්දය; එකැතින් ඒ මහණ තෙම සවගණයෙහි ඇලුම් ඇත්තේ ස්වගණයෙහි ඇලුණේ ස්වගණයෙහි ඇලෙන බැවිහි යෙදුණේ ගණයෙහි ඇලුම් ඇත්තේ ගණයෙහි ඇලුණේ ගණයෙහි තුටු වූයේ ගණයෙහි ඇලෙන බැවිහි යෙදුණේ ලෞකික ශාන්තවිමුක්තියට හෝ ලොකොත්තර වූ අකොප්‍යය (මාර්ගය) ට හෝ පැමිණ වාස කරන්නේ යැ යන තෙල කරුණ නො පැනෙයි. තවද ආනන්දය යම් මහණෙක් එකලා වැ ගණයෙන් පහ වැ වාස කෙරේ ද, එ මහණහට මෙය කැමැති වියයුතු යැ: ලෞකික ශාන්තවිමුක්තියට පැමිණ හෝ ලොකොත්තර මාර්ගයට පැමිණ හෝ වාසය කරන්නේ යැ යි තෙල කරුණ පැනේ යයි **'අට්ඨානතං සඞ්ගණිකාරතස්ස යං ඵස්සයෙ සාමයිකං විමුත්තිං' යනු වේ.**

ආදිච්චබන්ධුස්ස වචො නිසම්ම – 'ආදිච්චො' යි සූර්‍ය්‍යයා කියනු ලැබෙයි. හේ ගොත්‍රයෙන් ගෞතම යැ පසේ බුදුහු ද ගොත්‍රයෙන් ගෞතම යැ ඒ පසේ බුදුහු සූර්‍ය්‍යහට ගොත්‍රඥාතිහ, ගොත්‍ර බන්ධුහ, එයින් පසේබුදුහු ආදිත්‍යබන්ධු වෙති. **ආදිච්චබන්ධුස්ස වචො නිසම්මා යනු:** සූර්‍ය්‍යබන්ධුහුගේ වචනය වාක්පථය දෙශනාව අනුශාසනාව අසා අසාගෙන උගෙනැ විමසා සලකා තුයි **'ආදිච්චබන්ධුස්ස වචො නිසම්ම එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.**

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

"අට්ඨානතං සඞ්ගණිකා රතස්ස -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"යි.

දෙ වැනි වග නිමි.

1.

දිට්ඨිවිසූකානි උපාතිවත්තො
පත්තො නියාමං පටිලද්ධමග්ගො,
උප්පන්නඤාණොම්හි අනඤ්ඤනෙය්‍යො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

දිට්ඨි විසූකානි උපාතිවත්තොති 'දිට්ඨි විසූකානි' වුච්චන්ති වීසතිවත්ථුකා සක්කාය දිට්ඨි. "ඉධ අස්සුතවා පුථුජ්ජනො අරියානං අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදො, අරියධම්මෙ අවිනීතො, සප්පුරිසානං අදස්සාවී සප්පුරිසධම්මස්ස අකොවිදො සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො, රූපං අත්තතො සමනුපස්සති රූපවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා රූපං රූපස්මිං වා අත්තානං, වෙදනං—සඤ්ඤං සඞ්ඛාරෙ- විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති, විඤ්ඤාණවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණස්මිං වා අත්තානං, යා එවරූපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨි ගහනං දිට්ඨිකන්තාරො දිට්ඨිවිසූකායිකං දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතං දිට්ඨිසංයොජනං ගාහො පතිට්ඨාහො[1] අභිනිවෙසො පරාමාසො කුම්මග්ගො මිච්ඡාපථො මිච්ඡත්තං තිත්ථායතනං විපරියෙසගාහො[3] විපරීතගාහො විපල්ලාසගාහො මිච්ඡාගාහො අයාථාවතස්මිං[2] යාථාවතන්ති ගාහො යාවතා ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි ඉමානි දිට්ඨිවිසූකානි" **දිට්ඨිවිසූකානි උපාතිවත්තොති** දිට්ඨිවිසූකානි උපාතිවත්තො අතික්කන්තො සමතික්කන්තො වීතිවත්තොති 'දිට්ඨිවිසූකානි උපාතිවත්තො'.

පත්තො නියාමං පටිලද්ධමග්ගොති 'නියාමා' වුච්චන්ති චත්තාරො මග්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. සෙය්‍යථීදං: සම්මාදිට්ඨි සම්මාසංකප්පො සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තො සම්මාආජීවො සම්මාවායාමො සම්මාසති සම්මාසමාධි. චතූහි අරියමග්ගෙහි සමන්නාගතො නියාමං පත්තො සම්පත්තො අධිගතො ඵස්සිතො සච්ඡිකතොති 'පත්තො නියාමං'. **පටිලද්ධමග්ගොති** ලද්ධමග්ගො පටිලද්ධමග්ගො අධිගතමග්ගො ඵස්සිතමග්ගො සච්ඡිකතමග්ගොති 'පත්තො නියාමං පටිලද්ධමග්ගො'.

1. පරිග්ගාහො – ම ඡ සං
2. අයාථාවකස්මිං – ම ඡ සං
3. විපරියාසග්ගාහො – ම ඡ සං

1.

දෘෂ්ටිවිසූකයන් (සත්කායදෘෂ්ටිය හෝ මෙද සැට මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය ප්‍රථමමාර්ගයෙන්) ඉක්මවූයෙම් සම්මත්තනියාමයට පැමිණියෙම් ලබන ලද ශෛෂමාර්ග ඇතියෙම් උපන් ප්‍රත්‍යෙකබොධිඥාන ඇතියෙම් වෙමි. එහෙයින් අනෙකක්හු විසින් සත්‍යාවබොධයට නො පැමිණැවිය යුතු වූයෙම් කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙම්.

දිට්ඨිවිසූකානි උපාතිවත්තො- ‘දෘෂ්ටිවිසූකයො’ යි විංශද්වස්තුක සත්කාය දෘෂ්ටි කියනු ලැබෙති. “මෙලොවැ (බුද්ධාදි) ආර්‍යයන් නො දක්නාසුලු ආර්‍යධර්මයෙහි අදක්ෂ වූ ආර්‍යධර්මයෙහි නො හික්මුණු සත්පුරුෂයන් නො දක්නා සත්පුරුෂධර්මයෙහි අදක්ෂ වූ සත්පුරුෂ ධර්මයෙහි නො හික්මුණු අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජන තෙම රූපය ආත්ම විසින් සංඥාවිපර්‍යාසයෙන් දකී. ආත්මය රූපවත් කොට හෝ රූපය ආත්මයෙහි ලා හෝ ආත්මය රූපයෙහි ලා හෝ දකී. වෙදනාව- සංඥාව- සංස්කාරයන් විඥානය ආත්ම විසින් සංඥාවිපර්‍යාසයෙන් දකී. ආත්මය විඥානය ඇතියක් කොට හෝ විඥානය ආත්මයෙහි ලා හෝ ආත්මය විඥානයෙහි ලා හෝ දකී. යම් මෙබඳු දෘෂ්ටියක් දෘෂ්ටිගතයෙක් දෘෂ්ටිගහනයෙක් දෘෂ්ටිකාන්තාරයෙක් දෘෂ්ටිවිසූකයෙක් දෘෂ්ටිවිස්ඵන්දිතයෙක් දෘෂ්ටිසංයොජනයෙක් දැඩි වැ ගැන්මෙක් පිහිටාගැන්මෙක් වැදගැන්මෙක් පරාමර්ශයෙක් කුමහෙක් අයථාමාර්ගයෙක් මිථ්‍යාස්වභාවයෙක් (අනර්ත්ථයට නිවාසවූ තීර්ථායතනයෙක් විපර්‍යාසග්‍රහණයෙක් විපරීතග්‍රහණයෙක් විපල්ලාසගාහයෙක් මිථ්‍යාග්‍රහණයෙක් අයථාස්වභාවයෙහි යථාස්වභාව යැයි ගැන්මෙක් යම් පමණ දෙසැට දෘෂ්ටිගතයෙක් වේ ද මොහු දෘෂ්ටි විසූකයෝ යි.” දිට්ඨිවිසූකානි උපාතිවත්තො යනු: දෘෂ්ටිවිසූකයන් බැහැර කෙළෙම් ඉක්මවූයෙම් මොනොවට ඉක්මවූයෙම් වෙසෙයින් ඉක්මවූයෙම් නු යි ‘දිට්ඨිවිසූකානි උපාතිවත්තො’ යනු වේ.

පත්තො නියාමං පටිලද්ධමග්ගො- ‘නියාමයෝ’යි සතරමාර්ගය ආර්‍ය අෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය කියනු ලැබෙති. මෙමෙසේයි යැ: සම්‍යග්දෘෂ්ටි යැ සම්‍යක්සංකල්ප යැ සම්‍යග් වචන යැ සම්‍යක්කර්මාන්ත යැ සම්‍යගාජීව යැ සම්‍යග්ව්‍යායාම යැ සම්‍යක්ස්මෘති යැ සම්‍යක්සමාධි යැ යි සතර ආර්‍ය මාර්ගයෙන් සමන්වාගත වූයෙම් සම්මත්තනියාමයට පැමිණියෙම් මොනොවට පැමිණියෙම් අධිගම කෙළෙම් ස්පර්ශ කෙළෙම් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙළෙම් නුයි ‘පත්තො නියාමං’ යනු වේ. පටිලද්ධමග්ගො යනු: ලබන ලද මාර්ග ඇතියෙම් ප්‍රතිලාභ කළ මාර්ග ඇතියෙම් අධිගම කළ මාර්ග ඇතියෙම් ස්පර්ශ කළ මාර්ග ඇතියෙම් ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ මාර්ග ඇතියෙම් නුයි ‘පත්තො නියාමං පටිලද්ධමග්ගො’ යනු වේ.

උප්පන්නඤාණොම්හි අනඤ්ඤනෙය්‍යොති තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස ඤාණං උප්පන්නං සමුප්පන්නං නිබ්බත්තං අභිනිබ්බත්තං පාතුභූතං ‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’ති ඤාණං උප්පන්නං සමුප්පන්නං නිබ්බත්තං අභිනිබ්බත්තං පාතුභූතං, ‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා’ති -පෙ- ‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’ති -පෙ- යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’න්ති ඤාණං උප්පන්නං සමුප්පන්නං නිබ්බත්තං අභිනිබ්බත්තං පාතුභූතන්ති ‘උප්පන්නඤාණොම්හි’, ‘අනඤ්ඤනෙය්‍යොති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො න පරනෙය්‍යො, න පරපත්තියො, න පරප්පච්චයො න පරපටිබද්ධගූ’[1] යථාභූතං ජානාති! පස්සති අසම්මූළ්හො සම්පජානො[2] පතිස්සතො සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා’ති න පරනෙය්‍යො න පරපත්තියො න පරප්පච්චයො න පරපටිබද්ධගූ යථාභූතං ජානාති පස්සති අසම්මූළ්හො සම්පජානො පතිස්සතො[3] ‘සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛා’ති -පෙ- සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’ති -පෙ- යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධම්ම’න්ති න පරනෙය්‍යො න පරපත්තියො න පරප්පච්චයො න පටිබද්ධගූ: යථාභූතං ජානාති පස්සති අසම්මූළ්හො සම්පජානො පතිස්සතොති ‘උප්පන්නඤාණොම්හි අනඤ්ඤනෙය්‍යො, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

“දිට්ඨීවිසූකානි උපාතිවත්තො
පත්තො නියාමං පටිලද්ධමග්ගො,
උප්පන්නඤාණොම්හි අනඤ්ඤනෙය්‍යො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො”ති.

2.

නිල්ලොලුපො[4] නික්කුහො නිප්පිපාසො
නිම්මක්ඛො නිද්ධන්තකසාවමොහො,[5]
නිරාසයො සබ්බලොකෙ භවිත්වා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

නිල්ලොලුපො නික්කුහො නිප්පිපාසොති ‘ලොලුප්පං’ වුච්චති තණ්හා. “යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං” සා ලොලුප්පා තණ්හා පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා, තස්මා පච්චෙකසම්බුද්ධො නිල්ලොලුපො[4]. නික්කුහොති: තීණි කුහනවත්ථූනි: පච්චය පටිසෙධන සඞ්ඛාතං[6] කුහනවත්ථු, ඉරියාපථසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු, සාමන්තජප්පනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු.

---

1. පටිබන්ධග - ච වි
2. තංජානාති - ච වි
3. පටිපඤ්ඤතො - ච වි ම ජ සං
4. නිල්ලොලුපො - ච.වි
5. කාසාමොමොහො - මජසං, ච,වි,ක
6. පච්චයපටිසෙවන සංඛාතං - මජසං

උප්පන්නඤාණොම්හි අනඤ්ඤනෙය්‍යො– ඒ පසේ බුදුනට ප්‍රත්‍යෙක බොධිඥානය උපන මොනොවට උපන නිපන වෙසෙසින් නිපත පහළ විය. 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි ඥානය උපන මොනොවට උපන නිපන වෙසෙසින් නිපන පහළ විය. 'හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛයහ' යි... 'හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි ... යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් වේ නම් එ හැම නිරොධ සවභාවය ඇතැ'යි ඥානය උපන, මොනොවට උපන නිපන වෙසෙසින් නිපන පහළ වී නුයි 'උප්පන්නඤාණොම්හි' යනු වේ. අනඤ්ඤනෙය්‍යො යනු: ඒ පසේබුදුහු මෙරමා විසින් සත්‍යාවබොධයට නො පැමිණ විය යුත්තාහ. අනෙකක්හු විසින් නො හැදැහැවිය යුත්තාහ. පරප්‍රත්‍යය රහිතයහ මෙරමා පිළිබැඳි ඥානගති නැතියහ. මුළා නො වූවාහු සම්‍යග් ඥාන ඇතියාහු සිහි ඇතියාහු ඇති සැටියෙන් දනිති, දකිති. හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛයහ'යි .... හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි... යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් වේ නම් එ හැම නිරොධසවභාවය ඇතැ'යි මෙරමා විසින් සත්‍යාවබොධයට නො පැමිණවිය යුත්තාහ අනෙකක්හු විසින් නො හැ දැහැවීය යුත්තාහ, පරප්‍රත්‍යය රහිතයහ, මෙරමා පිළිබැඳි ඥානගති නැතියහ. නො මුළා වැ සම්‍යග් ඥාන ඇති වැ සිහි ඇති වැ ඇති සැටියෙන් දනිති, දකිත් නුයි 'උප්පන්නඤාණොම්හි අනඤ්ඤනෙය්‍යො එකොචරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

''දිට්ඨිවිසූකානි උපාතිවත්තො -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'' යි.

2.

(රසතෘෂ්ණායෙහි) ලොල් නො වූයෙම් කුහක නො වූයෙම් (මිහිරිරස බුදිනු කැමැති) පවස් නැතියෙම් මකු නො වූයෙම් බැහැර කළ රාගාදිකසට හා මොහය හා ඇතියෙම් මුළුලොවහි තෘෂ්ණා රහිත වැ කගවෙහෙණහක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙම්.

නිල්ලොලුප්පො නික්කුහො නිප්පිපාසො– 'ලොලුප්ප' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. ''යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි, ඒ ලොලුප්ප සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව පසේබුදුනට ප්‍රහීණ යැ උසුන්මුල් ඇත්තී යැ, හිස්සුන් තාලවස්තුවක් සෙයින් කරන ලද යැ. අනු අභාවය කරන ලද යැ, මත්තෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්තී යැ, එයින් පසේබුදුහු 'නිල්ලොලුප' නම් වෙති. නික්කුහො යනු: කුහනවස්තුහු තිදෙනෙකි: ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිෂෙධ සංඛ්‍යාත කුහනවස්තු යැ ඊර්‍ය්‍යාපථ සඞ්ඛ්‍යාත කුහනවස්තු යැ සාමන්තජල්ප සඞ්ඛ්‍යාත කුහනවස්තු යැ යි.

කතමං පච්චයපටිසෙධනසඞ්ඛාතං[1] කුහනවත්ථු: "ඉධ ගහපතිකා භික්ඛුං නිමන්තෙන්ති: චීවර පිණ්ඩපාත සෙනාසන ගිලානපච්චයභෙසජ්ජ-පරික්ඛාරෙහි සො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො අත්ථිකො චීවරපිණ්ඩපාත-සෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානං භිය්‍යොකම්‍යතං උපාදාය චීවරං පච්චක්ඛාති, පිණ්ඩපාතං පච්චක්ඛාති, සෙනාසනං පච්චක්ඛාති, ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං පච්චක්ඛාති, සො එවමාහ: කිං සමණස්ස මහග්ඝෙන චීවරෙන එතං සාරුප්පං: යං සමණො සුසානා වා සඞ්කාර-කූටා වා පාපණිකා වා නන්තකානි උච්චිනිත්වා සංඝාටිකං කත්වා ධාරෙය්‍ය. කිං සමණස්ස මහග්ඝෙන පිණ්ඩපාතෙන: එතං සාරුප්පං යං සම-ණො උඤ්ඡාචරියාය පිණ්ඩියාලොපෙන ජීවිකං කප්පෙය්‍ය. කිං සමණස්ස මහග්ඝෙන සෙනාසනෙන, එතං සාරුප්පං: යං සමණො රුක්ඛමූලිකො වා අස්ස සොසානිකො වා අබ්භොකාසිකො වා. කිං සමණස්ස මහග්ඝෙන ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙන එතං සාරුප්පං යං සමණො පූතිමුත්තෙන වා හරිතකීඛණ්ඩෙන වා ඔසධං කරෙය්‍යාති තදුපාදාය ලූඛං චීවරං ධාරෙති, ලූඛං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජති, ලූඛං සේනාසනං පටිසෙවති, ලූඛං ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං පටිසෙවති. තමෙනං ගහපතිකා එවං ජානන්ති; 'අයං සමණො අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො පවිවිත්තො අසංසට්ඨො ආරද්ධවිරියො ධුතවාදො'ති භිය්‍යො භිය්‍යො නිමන්තෙන්ති[2] චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චය-භෙසජ්ජපරික්ඛාරෙහි. සො එවමාහ: තිණ්ණං සම්මුඛීභාවා සද්ධො කුල-දුත්තො බහුං පුඤ්ඤං පසවති සද්ධාය සම්මුඛීභාවා සද්ධො කුලදුත්තො බහුං පුඤ්ඤං පසවති දෙය්‍යධම්මස්ස සම්මුඛීභාවා සද්ධො කුලපුත්තො බහුං පුඤ්ඤං පසවති, දක්ඛිණෙය්‍යානං සම්මුඛීභාවා සද්ධො කුලපුත්තො බහුං පුඤ්ඤං පසවති. තුම්හාකං චෙවායං සද්ධා අත්ථි දෙය්‍යධම්මො ච සංවිජ්ජති අහං ච පටිග්ගාහකො. සචෙහං[3] න පටිග්ගහෙස්සාමි එවං තුම්හෙ පුඤ්ඤෙන පරිබාහිරා භවිස්සථ, න මය්හං ඉමිනා අත්ථො තුම්හාකංයෙව[4] අනුකම්පාය පටිග්ගණ්හාමීති, තදුපාදාය බහුම්පි චීවරං පටිග්ගණ්හාති බහුම්පි පිණ්ඩපාතං පටිග්ගණ්හාති බහුම්පි සෙනාසනං පටිග්ගණ්හාති බහුම්පි ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං පටිග්ගණ්හාති, යා එවරූපා භාකුටිකා භාකුටියං කුහනා කුහායනං කුහිතත්තං, ඉදං පච්චයපටිසෙධනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු.

1. පච්චය පටිසෙවන සඞ්ඛාතං – ම ජ සං
2. සියෙනිමන්තන්ති – ප ච වි
3. සචෙ අහං – ම ච වි ක
4. තුම්හාකඤ්ඤෙව – ම ච වි ක

ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිෂෙධන සඞඛ්‍යාත කුහනවස්තු නම් කවරැ යත්: මෙ ලෙව්හි ගැහැවියෝ සිවුරු– පිඩුවා– සෙනසුන්– ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකරින් මහණක්හු ඡ.මන්ත්‍රණය කෙරෙති. හෙතෙම (නැතිගුණ දක්වන) පාපෙච්ඡා ඇත්තේ ඉච්ඡායෙන් මඩනාලදුයේ අර්ථි වූයේ සිවුරු– පිඩුවා– සෙනසුන්– ගිලන්පස බෙහෙසත්පිරිකර බොහෝ කැමැති බව නිසා සිවුර පිළිකෙව් කෙරෙයි, පිඩුවා පිළිකෙව් කෙරෙයි සෙනසුන පිළිකෙව් කෙරෙයි, ගිලන්පස බෙහෙසත්පිරිකර පිළිකෙව් කෙරේ. හේ මෙසේ කියයි: මහණහට මහඇගි සිවුරින් කවර අර්ථ යැ, මහණ සොහොනින් හෝ කසළගොඩින් හෝ අවුණුදෙරින් හෝ කඩරෙදි අවුළා සඟළ කොට දරන්නේ යැ යන යමෙක් වේ ද, තෙල සාරූප්‍ය වෙයි. මහණහට මහඇගි පිඩුවායෙන් කවර අර්ත්ථ යැ, මහණ සිඟා ලද පිඩු අහරින් දිවි රක්නේ යැ යන යමෙක් වේ ද, තෙල සාරූප්‍ය වෙයි. මහණහට මහඇගි සෙනසුනින් කවර අර්ත්ථ යැ, මහණ රුක්මුල් සෙනසුන් ඇත්තේ හෝ සොහොන්හි වසන්නේ හෝ අබොවස් සෙනසුන් ඇත්තේ හෝ වන්නේ යැ යන යමෙක් වේ ද තෙල සාරූප්‍ය වෙයි, මහණ හට මහඇගි ගිලන්පස බෙහෙසත්පිරිකරින් කවර අර්ත්ථ යැ, මහණ ගොමූත්‍රයෙන් හෝ අරළුකඩෙකින් හෝ බෙහෙසත් කිස කරන්නේ යැ යන යමෙක් වේ ද තෙල සාරූප්‍ය වෙයයි. හේ එතැන් පටන් රළු සිවුරු දරයි. රළු පිඩුවා බුදියි. රළු සෙනසුන් සෙවුනේ යැ රළු ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර සෙවුනේ යැ, ගැහැවියෝ ඔහු මෙසෙයින් දනිති: ''මෙ මහණ අපිස් ගුණ ඇත්තේ යැ සතොස්ගුණ ඇත්තේ යැ ප්‍රකර්ෂවිවේක ඇත්තේ යැ ගණසඞගණිකා රහිත යැ රුකුළුවැර ඇත්තේ යැ ධුතයෙහි අනුසස් කියන්නේ යැ'යි මතුමත්තෙහි සිවුරු– පිඩුවා– සෙනසුන්–ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකරින් පවරති. හේ මෙසේ කියයි: තිදෙනකුන්ගේ හමුවීමෙන් සැදැහැති කුලපුත් බොහෝ පින් රැස් කෙරෙයි. සැදැහැ ඇති බැවින් සැදැහැති කුලපුත් බොහෝ පින් රැස් කෙරෙයි. දෙයධර්ම ඇති බැවින් සැදැහැති කුලපුත් බොහෝ පින් රැස් කෙරෙයි. දක්ෂිණාර්හයන් ඇති බැවින් සැදැහැති කුලපුත් බොහෝ පින් රැස් කෙරේ. තොපට මැ මෙ සැදැහැ ඇත, දෙයධර්මය ද ඇති, මම ද ප්‍රතිග්‍රාහකයෙමි. ඉදින් මම නො පිළිගන්නෙම් නම් මෙසෙයින් තෙපි පිනින් බැහැර වන්නවූ ය. මට මෙයින් අර්ත්ථ නැති. තොපට මැ අනුග්‍රහ පිණිස පිළිගනිමි, එතැන් පටන් බොහෝ සිවුරු ද පිළිගනී. බොහෝ පිඩුවා ද පිළිගනී. බොහෝ සෙනසුන් ද පිළිගනී බොහෝ ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර ද පිළිගනී. යම් මෙබඳු මුව හැකිළීමෙක් මුව හකුළන බවෙක් විස්මය ගැන්වීමෙක් විස්මය ගන්වන අයුරෙක් විස්මය කළ බවෙක් වේ ද, මේ ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිෂෙධන සඞඛ්‍යාත කුහනවස්තු නමි.

කතමං ඉරියාපථසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු: ඉධෙකච්චො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො සම්භාවනාධිප්පායො, එවං මං ජනො සම්භාවිස්සතීති ගමනං සණ්ඨපෙති ඨානං සණ්ඨපෙති නිසජ්ජං සණ්ඨපෙති සයනං සණ්ඨපෙති පණිධාය ගච්ඡති, පණිධාය තිට්ඨති, පණිධාය නිසීදති, පණිධාය සෙය්‍යං කප්පෙති, සමාහිතො විය ගච්ඡති, සමාහිතො විය තිට්ඨති, සමාහිතො විය නිසීදති, සමාහිතො විය සෙය්‍යං කප්පෙති[1] ආපාථකජ්ඣායීව හොති[2] යා එවරූපා ඉරියාපථස්ස අට්ඨපනා ඨපනා සණ්ඨපනා භාකුටිකා භාකුටියං කුහනා කුහායනා කුහිතත්තං, ඉදං ඉරියාපථසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු.

කතමං සාමන්තජප්පනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු; ඉධෙකච්චො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො සම්භාවනාධිප්පායො එවං මං ජනො සම්භාවෙස්සතීති අරියධම්මසන්නිස්සිතං වාචං භාසති. යො එවරූපං චීවරං ධාරෙති, සො සමණො මහෙසක්ඛොති භණති, යො එවරූපං පත්තං ධාරෙති, ලොහථාලකං ධාරෙති, ධම්මකරකං[3] ධාරෙති, පරිස්සාවනං ධාරෙති, කුඤ්චිකං ධාරෙති, උපාහනං ධාරෙති, කායබන්ධනං ධාරෙති, ආයොගං ධාරෙති[4], සො සමණො මහෙසක්ඛොති භණති. යස්ස එවරූපො උපජ්ඣායො සො සමණො මහෙසක්ඛොති, භණති, යස්ස එවරූපො ආචරියො, එවරූපා සමානුපජ්ඣායකා සමානාචරියකා මිත්තා සන්දිට්ඨා සම්භත්තා සහායා, සො සමණො මහෙසක්ඛොති භණති. යො එවරූපෙ විහාරෙ වසති, අඩ්ඪයොගෙ වසති - පාසාදෙ වසති – හම්මියෙ වසති – ගුහායං වසති – ලෙණෙ – වසති – කුටියා වසති – කූටාගාරෙ වසති, අට්ටෙ වසති, මාළෙ වසති උද්දණ්ඩෙ වසති, උපට්ඨානසාලායං වසති, මණ්ඩපෙ වසති, රුක්ඛමූලෙ වසති, සො සමණො මහෙසක්ඛොති භණති, අථවා කොරජිකකොරජිකො භාකුටිකභාකුටිකො කුහකකුහකො ලපකලපකො මුඛසම්භාවිතො අයං සමණො ඉමාසං එවරූපානං සන්තානං විහාරසමාපත්තීනං ලාභීති. තාදිසං ගම්භීරං ගූළ්හං නිපුණං පටිච්ඡන්නං ලොකුත්තරං සුඤ්ඤතාපටිසඤ්ඤුත්තං කථං කථෙති. යා එවරූපා භාකුටිකා භාකුටියං කුහනා කුහායනා කුහිතත්තං, ඉදං සාමන්තජප්පනසංඛාතං කුහනවත්ථු.

තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස ඉමානි තීණි කුහනවත්ථූනි පහීනානි සමුච්ඡින්නානි වූපසන්තානි පටිප්පස්සද්ධානි අභබ්බුප්පත්තිකානි ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪානි, තස්මා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො නික්කුහො,

---

1. සමාහිතොවිය සයති – පත
2. ආපාථකජ්ඣායී ච හොති – කත්ථචි
3. ධම්මකරණං – ම ජ සං
4. ආයොගබන්ධනං ධාරෙති – සයා

ඊර්‍යාපථ සඞ්ඛ්‍යාත කුහනවස්තු නම් කවරැ යත්; මෙලෙව්හි ඇතැමෙක් පාප ඉච්ඡා ඇත්තේ ඉච්ඡායෙන්. මඩනා ලද්දේ බුහුමන් ලබන අදහස් ඇත්තේ මෙසෙයින් ජන තෙම මා බුහුමන් කරන්නේ යැ යි ගමන් සකස් කෙරෙයි, සිටීම සකස් කෙරෙයි, හිඳීම සකස් කෙරෙයි, ශයනය සකස් කෙරේ. පතා (ප්‍රාර්ත්ථනා තබා) යෙයි, පතා සිටියි, පතා හිඳියි පතා ශයනය කෙරේ. සමාහිතයකුසෙයින් යෙයි, සමාහිතයකු සෙයින් සිටියි, සමාහිතයකු සෙයින් හිඳියි, සමාහිතයකු සෙයින් ශයනය කෙරේ. ජනයා හමුයෙහි ධ්‍යාන කරන්නකු සෙයින් වෙයි. යම් මෙබඳු ඉරියව් පිහිටුවීමෙක් පිහිටුවන අයුරෙක් සකස් කොට තැබීමෙක් මුව හැකිළි මෙක් මුව හකුළන අයුරෙක් විස්මය ගැන්වීමෙක් විශ්මය ගන්වන අයුරෙක් විස්මිත බවෙක් වේ ද, මේ ඊර්‍යාපථ සඞ්ඛ්‍යාත කුහනවස්තු නම

සාමන්තජල්පන සඞ්ඛ්‍යාත කුහනවස්තුව කවරැ යත්: මෙහි එකෙක් පවිටු අදහස් ඇතියේ ආශායෙන් මඩනා ලදුයේ ජන තෙමේ මා මෙසෙයින් සලකන්නේ වනැ'යි බුහුමන් කරවන සිත් ඇතියේ ලොවුතුරු දහම් පිළි බැඳි කොට බස් බෙණෙයි: 'යම් මහණෙක් මෙබඳු සිවුරක් ධරා නම් එ මහණ මහත් අනුභාව ඇත්තෙ යැ'යි බෙණෙයි. යමෙක් මෙබඳු පාත්‍රයක් ධරා නම්– ලොහො තලුවක් ධරා නම්– ධබරාවක් ධරා නම්– පෙරහනක් ධරා නම්– කෙස්සක් ධරා නම්– වහනක් ධරා නම්– කාබහනක් ධරා නම්– ආයොගයක් ධරා නම් එ මහණ මහෙශාක්‍ය යැ'යි බෙණෙයි. යමක් හට මෙබඳු උපාධ්‍යායයෙක් වේ නම් එ මහණ මහෙශාක්‍ය යැ'යි බෙණෙයි. යමක් හටමෙබඳු ආචාර්‍ය්‍යයෙක්– මෙබඳු සමානොපාධ්‍යායයෝ– සමානාචාර්‍ය්‍යයෝ–මිත්‍රයෝ–දෘෂ්ටමාත්‍රමිත්‍රයෝ–සම්භක්තයෝ–සහායයෝ වෙත් නම්, එ මහණ මහෙශාක්‍ය යැ'යි කියයි. යමෙක් මෙබඳු විහාරයෙක වෙසේ නම්– දික් පහයෙක වෙසේ නම්, සිවුරැස් පහයෙක– සඳලු ගෙයෙක– ගල්ගුහායෙක– ගල්ලෙනෙක– කිළියෙක– කුළුගෙයෙක– අටල්ලෙක– මහලෙක– දික්හලෙක– උවටන් හලෙක– මණ්ඩපයෙක– රුක් මුලෙක වෙසේ නම්, එ මහණ මහත් ආනුභාව ඇත්තේ යැ'යි කියයි. නොහොත් ඉතා හැකිළෙනුයේ ඉතා මුහුණ හකුළුවනසුලු වූයේ ඉතා විස්මය කරවනුයේ ඉතා ප්‍රලාප තෙපුල් බණනුයේ තමා ගේ මුඛ වශයෙන් 'මේ මහණ මෙබඳු වූ ශාන්ත වූ මේ විහාරසමාපත්තීන් ලැබෙනසුලු යැ'යි (මෙරමා ලවා) සම්භාවනා කරවන ලදුයේ එබඳු ගැඹුරු වූ ගූඪ වූ සියුම් වූ ප්‍රතිච්ඡන්න වූ ලොකොත්තර වූ ශූන්‍යතා ප්‍රතිසංයුක්ත වූ කථා කියයි. මෙබඳු වූ යම් මුහුණ හැකුළුමෙක් මුහුණ හකුළුවන බවෙක් විස්මය කැරැවීමෙක් විස්මය පැවැත්වීමෙක් කොහොන් බවෙක් වේ ද, මේ සාමන්තජල්පන සඞ්ඛ්‍යාත කුහනවස්තුව යැ'යි කියනු ලැබේ.

ඒ පසේ බුදුනට මේ තුන් කොහොන්වත් ප්‍රහීණ වූවාහු සමුච්ඡින්න වූවාහු සන්හිඳුණාහු දුරලන ලද්දාහු අභව්‍යොත්පත්තික වූවාහු නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද්දාහු වෙති. එහෙයින් ඒ පසේ සමුබුදුහු 'නික්කුහ' නම් වෙති.

නිප්පිපාසොති. 'පිපාසා' වුච්චති තණ්හා, 'යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං.''[ශ] සා පිපාසා තණ්හා තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා[1] ආයතිං අනුප්පාදධම්මා, තස්මා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො නිප්පිපාසොති 'නිල්ලොලුපො[2] නික්කුහො නිප්පිපාසො.'

නිම්මක්ඛො නිද්ධන්තකසාවමොහොති 'මක්ඛො'ති 'යො මක්ඛො මක්ඛායනා මක්ඛායිතත්තං නිට්ඨුරියං නිට්ඨුරියකම්මං: **කසාවොති**' රාගො කසාවො, දොසො කසාවො, මොහො කසාවො, කොධො උපනාහො මක්ඛො පළාසො -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරා කසාවා. **මොහොති:** දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛනිරොධෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදාය අඤ්ඤාණං පුබ්බන්තෙ අඤ්ඤාණං අපරන්තෙ අඤ්ඤාණං, පුබ්බන්තාපරන්තෙ අඤ්ඤාණං, ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු අඤ්ඤාණං, යං එවරූපං අඤ්ඤාණං අදස්සනං අනභිසමයො අනනුබොධො අප්පටිවෙධො අසංගාහනා අපරියොගාහනා අසමපෙක්ඛනා අපච්චවෙක්ඛනා අපච්චක්ඛකම්මං දුම්මෙජ්ඣං බාල්‍යං අසම්පජඤ්ඤං මොහො පමොහො සම්මොහො අවිජ්ජා අවිජ්ජොඝො අවිජ්ජායොගො අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරියුට්ඨානං අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං. තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස මක්ඛො ච මොහො ච වන්තා සංවන්තා නිද්ධන්තා පහීනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිප්පස්සද්ධා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪාති ''සො පච්චෙකසම්බුද්ධො 'නිම්මක්ඛො නිද්ධන්තකසාවමොහො'

නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වාති ''ආසා'' වුච්චති තණ්හා, ''යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං'' **සබ්බලොකෙති:** සබ්බඅපාය ලොකෙ සබ්බ මනුස්සලොකෙ සබ්බ දෙවලොකෙ සබ්බඛන්ධලොකෙ සබ්බධාතුලොකෙ සබ්බආයතනලොකෙ. **නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වාති** සබ්බලොකෙ නිරාසසො භවිත්වා. නිත්තණ්හාභවිත්වා, නිප්පිපාසො භවිත්වාති 'නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වා එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.'

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

''නිල්ලොලුපො නික්කුහො නිප්පිපාසො
නිම්මක්ඛො නිද්ධන්තකසාවමොහො,
නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

---

1. අනාභාවං ගතා - ච වි ම ජ සං
2. නිල්ලොලුපො - ච වි

ශ. ධම්මසඞ්ගණි - චිත්තුප්පාදකණ්ඩ

නිපපිපාසො යනු: 'පිපාසා'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලබයි. "යම් රාගයෙක්... අධිකරාගයෙක් අභිධ්‍යායෙක් ලොභ සඞ්ඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි." ඒ පිපාසා සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව ඒ පසේ බුදුනට ප්‍රහීණ වූ යැ උපුන් මුල් ඇත්තී යැ, තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලදු යැ, අනුඅභාවය කරන ලදු යැ, මත්තෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්තී යැ. එහෙයින් ඒ පසේ සම්බුදුහු 'නිප්පිපාස' වූවාහු නුයි 'නිල්ලොලුපො නික්කුහො නිප්පිපාසො' යනු වේ.

නිම්මක්ඛො නිද්ධනතකසාවමොහො – "මක්ඛො" යනු: "යම් මකුබවෙක් පරගුණ මකන අයුරෙක්, ගුණ මැකු බවෙක් ඊර්ෂ්‍යාවක් ඊර්ෂ්‍යා බවෙක් වේ ද එය යි. **කසාවො** යනු: රාගය කසට යැ ද්වේෂය කසට යැ මොහය කසට යැ ක්‍රොධය බද්ධවෛරය මකුබව යුගග්‍රාහය ... සියලු අකුශලාභිසංස්කාරයෝ කසටයෝ යි. **මොහො** යනු: දුක්හි නො දන්මෙක් දුක් උපදනා හේතුයෙහි නො දන්මෙක් දුක්ඛනිරොධයෙහි නො දන්මෙක් දුක් නිරුද්ධ කරන පිළිවෙත්හි නො දන්මෙක් ඉදංප්‍රත්‍යතා ප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්නධර්මයන්හි නො දන්මෙක්, මෙබඳු වූ යම් නො දන්මෙක් නො දක්මෙක් අනවබොධයෙක් අනනුබොධයෙක් අප්‍රතිවෙධයෙක් නො වැදගැන්මෙක් නො බැසගැන්මෙක් සම වැ නො බැලීමෙක් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා නො කිරීමෙක් ප්‍රත්‍යක්ෂ නො කිරීමෙක් දුර්මෙධ්‍යයෙක් බාල බවෙක් අසම්‍යග්ඥානයෙක් මොහයෙක් ප්‍රමොහයෙක් සම්මොහයෙක් අවිද්‍යායෙක් අවිද්‍යාඔඝයෙක් අවිද්‍යායොගයෙක් අවිද්‍යානුශයයෙක් අවිද්‍යා පර්‍යුත්ථානයෙක් අවිද්‍යා පරිඝයෙක් මොහ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. ඒ පසේ බුදුන් විසින් මකුබව ද කසට ද මොහය ද වමාරනලදහ මැනැවින් වමාරනලදහ වටාලා නූපදනා අයුරින් බැහැර කරන ලදහ ප්‍රහීණයහ මුලුසුන් කරනලදහ සන්හිඳුවන ලදහ ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධයහ යළි උපදනට නො නිසි කරන ලදහ නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද නුයි ඒ පසේ බුදුහු 'නිම්මක්ඛ නිද්ධන්ත කසාව මොහ' නම් වෙත්.

නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වා යනු: 'ආසා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. **සබ්බලොකෙ** යනු: හැම අපායලෝකයෙහි හැම මනුෂ්‍යලෝකයෙහි හැම දිව්‍යලෝකයෙහි හැම ස්කන්ධලෝකයෙහි හැම ධාතුලෝකයෙහි හැම ආයතනලෝකයෙහි. **නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වා** යනු: සියලු ලොකයෙහි ආශා නැති වැ තෘෂ්ණා නැති වැ පිපාසා නැති වැ නුයි 'නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වා එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

"නිල්ලොලුපො –පෙ– එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"යි.

3.

පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ
අනත්ථදස්සිං විසමෙ නිවිට්ඨං,
සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථාති: ‘පාපසහායො’ වුච්චති ‘‘යො සො සහායො දසවත්ථුකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්නාගතො’. නත්ථි දින්නං නත්ථි යිට්ඨං, නත්ථි හුතං, නත්ථි සුකටදුක්කටානං.[1] කම්මානං ඵලං විපාකො, නත්ථි අයං ලොකො, නත්ථි පරොලොකො, නත්ථි මාතා, නත්ථි පිතා, නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා, නත්ථි ලොකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සම්මග්ගතා සම්මාපටිපන්නා යෙ ඉමං ච ලොකං පරං ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්තී’’ති අයං පාප සහායො. **පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථාති:** පාපං සහායං වජ්ජෙය්‍ය පරිවජ්ජෙය්‍යා’ති ‘පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ’.

අනත්ථදස්සිං විසමෙ නිවිට්ඨන්ති: ‘අනත්ථදස්සී, වුච්චති යො සො සහායො දසවත්ථුකාය මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්නාගතො. නත්ථි දින්නං නත්ථි යිට්ඨං -පෙ- යෙ ඉමං ච ලොකං පරං ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙන්ති’ති. **විසමෙ නිවිට්ඨන්ති:** විසමෙ කායකම්මෙ නිවිට්ඨං, විසමෙ වචීකම්මෙ නිවිට්ඨං, විසමෙ මනොකම්මෙ නිවිට්ඨං, විසමෙ පාණාතිපාතෙ නිවිට්ඨං, විසමෙ අදින්නාදානෙ නිවිට්ඨං, විසමෙ කාමෙසුමිච්ඡාචාරෙ නිවිට්ඨං, විසමෙ මුසාවාදෙ නිවිට්ඨං, විසමාය පිසුනාය වාචාය නිවිට්ඨං, විසමාය ඵරුසාය වාචාය නිවිට්ඨං, විසමෙ සම්ඵප්පලාපෙ නිවිට්ඨං, විසමාය අභිජ්ඣාය නිවිට්ඨං, විසමෙ ව්‍යාපාදෙ නිවිට්ඨං, විසමාය මිච්ඡාදිට්ඨියා නිවිට්ඨං, විසමෙසු සඞ්ඛාරෙසු නිවිට්ඨං, විසමෙසු පඤ්චසු කාමගුණෙසු නිවිට්ඨං, විසමෙසු පඤ්චසු නීවරණෙසු නිවිට්ඨං විනිවිට්ඨං, සත්තං අල්ලීනං උපගතං අජ්ඣොසිතං අධිමුත්තන්ති ‘අනත්ථදස්සිං විසමෙ නිවිට්ඨං’.

---

1. සුකත දුක්කතානං - මජසං

3.

අනර්ථ එළවන (විෂමකායකර්මාදි) විෂමයෙහි බැසගත් පාප මිත්‍රයන් දුරලන්නේ යැ, දෘෂ්ටි විසින් ලැගුණු ප්‍රමත්ත වූවහු (පස්කම් ගුණයෙහි වුහුටු සිත් ඇත්තහු) ඉ මේ නො සෙවුනේ යැ, කගවෙහෙණ) හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ– යම් මිතුරෙක් දශවස්තුක මිථ්‍යාදෘෂ්ටියෙන් සමන්වාගත වූයේ ද: දුන් දූයෙහි විපාක නැත. යැදි දූයෙහි විපාක නැත, මහායාගයෙහි විපාක නැත, සුකෘතදුෂ්කෘත කර්මයන්ගේ ඵලවිපාක නැත, මෙලොව නැත, පරලොව නැත, මව නැත, පියා නැත, ඔපපාතික සත්ත්වයෝ නැත, යම් කෙනෙක් මෙලොව ද පරලොව ද තුමූ විශිෂ්ට ඥානයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ප්‍රකාශ කෙරෙත් නම් එබඳු සම්‍යග්ගත වූ සම්‍යක් ප්‍රතිපන්න වූ මහණබමුණෝ ලොව් නැතැ'යි මිථ්‍යාදෘෂ්ටි සමන්වාගත වේ ද, හේ 'පාපසහාය' යි කියනු ලැබෙයි. මේ 'පාපසහාය' නම් වේ. පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ යනු: පාප මිත්‍රයා හැරපියන්නේ යැ හාත්පසින් හැර පියන්නේ නුයි 'පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ' යනු වේ.

අනත්‍ථදස්සිං විසමෙ නිවිට්ඨං– යම් මිතුරෙක් දශවස්තුක මිථ්‍යාදෘෂ්ටියෙන් සමන්වාගත වේ ද: දුන් දූයෙහි විපාක නැත, යාගයෙහි විපාක නැත... යම් කෙනෙක් මෙලොව ද පරලොව ද තුමූ විශිෂ්ට ඥානයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ප්‍රකාශ කෙරෙත් නම් එබඳු සම්‍යග්ගත වූ එබඳු මහණ බමුණෝ ලොව නැතැ'යි මිථ්‍යා දෘෂ්ටියෙන් යුක්ත වූයේ ද හේ 'අනර්ථදර්ශී'යි කියනු ලැබෙයි. විසමෙ නිවිට්ඨං යනු: විෂම වූ කායකර්මයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ වාක්කර්මයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ මනොකර්මයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ ප්‍රාණවධයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ අදත්තාදානයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ කාමමිථ්‍යාචාරයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ මෘෂා වාදයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ පිශුනවචනයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ පරුෂවචනයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ සම්ඵප්‍රලාපයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ අභිධ්‍යායෙහි පිවිසුණු විෂම වූ ව්‍යාපාදයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ මිථ්‍යාදෘෂ්ටියෙහි පිවිසුණු විෂම වූ සංස්කාරයන්හි පිවිසුණු විෂම වූ පඤ්චකාමගුණයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ පඤ්ච නීවරණයෙහි පිවිසුණු වැදගත් භක්ත වූ ඇලුණු එළඹුණු බැසගත් අධිමුක්ත වූ නුයි 'අනත්‍ථදස්සිං විසමෙ නිවිට්ඨං' යනු වේ.

සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තන්ති– පසුතන්ති: 'යොපි කාමෙ එසති ගවෙසති පරියෙසති තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො– සොපි කාමෙ පසුතො'. 'යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පරියෙසති, සද්ද-ගන්ධ-රසෙ- ඵොට්ඨබ්බෙ පරියෙසති තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො, සොපි කාමපසුතො[1] යොපි තණ්හා වසෙන රූපෙ පටිලභති සද්දෙ- ගන්ධෙ- රසෙ- ඵොට්ඨබ්බෙ පටිලභති තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො, සොපි කාමපසුතො.. යොපි තණ්හා වසෙන රූපෙ පරිභුඤ්ජති, සද්දෙ- ගන්ධෙ- රසෙ- ඵොට්ඨබ්බෙ පරිභුඤ්ජති තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො, සොපි කාමපසුතො. යථා කලහකාරකො කලහපසුතො, කම්මකාරකො කම්මපසුතො, ගොචරෙ චරන්තො ගොචරපසුතො, ඣායී ඣානපසුතො, එවමෙව යො කාමෙ එසති ගවෙසති පරියෙසති තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො, සොපි කාමපසුතො. යොපි තණ්හා වසෙන රූපෙ පරියෙසති – පෙ – යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පටිලභති – පෙ – යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පරිභුඤ්ජති, සද්දෙ – ගන්ධෙ – රසෙ – ඵොට්ඨබ්බෙ පරිභුඤ්ජති, තච්චරිතො තබ්බහුලො තග්ගරුකො තන්නින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො තදධිමුත්තො තදධිපතෙය්‍යො සොපි කාමපසුතො. පමත්තන්ති: පමාදො වත්තබ්බො: කායදුච්චරිතෙ වා වචීදුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චසු කාමගුණෙසු වා චිත්තස්ස වොස්සග්ගො[2] වොස්සග්ගානුප්පදානං[3] කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසක්කච්චකිරියතා අසාතච්චකිරියතා අනවට්ඨිතකිරියතා[4] ඔලීනවුත්තිතා නික්ඛිත්තච්ඡන්දතා නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබහුලීකම්මං අනධිට්ඨානං අනනුයොගො පමාදො. 'යො එවරූපො පමාදො පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං, අයං වුච්චති පමාදො. සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තන්ති: පසුතං න සෙවෙය්‍ය පමත්තං ච සයං න සෙවෙය්‍ය, සාමං න සෙවෙය්‍ය, න නිසෙවෙය්‍ය, න සංසෙවෙය්‍ය න පටිසංසෙවෙය්‍ය න ආචරෙය්‍ය න සමාචරෙය්‍ය න සමාදාය වත්තෙය්‍යාති 'සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ
අනත්ථදස්සිං විසමෙ නිවිට්ඨං,
සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

---

1. කාමපසුතො – ම ජ සං
2. වොසග්ගො–ම ජ සං
3. වොසග්ගානුප්පදානං–මජසං
4. අනිට්ඨිත කිරියතා – ම-ව-වි-ක

සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං– 'පසුතං' යනු: යමෙකුත් කාමයන් එෂණ ගවෙෂණ පයෙෂිණ කෙරේ ද එහි සරතුයේ එය බහුල කොට ඇතියේ එය ගරු කොට ඇතියේ එයට නැමුණේ අතිශයින් නැමුණේ එයට බර වූයේ එහි අධිමුක්ත වූයේ එය අධිපති කොට ඇතියේ වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' වෙයි. යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් පයෙෂිණ කෙරේ ද ශබ්දයන්– ගන්ධයන්– රසයන්– ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන් පයෙෂිණ කෙරේ ද, එහි සරතුයේ එය බහුල කොට ඇත්තේ එය ගුරු කොට ඇත්තේ එයට නැමුණේ අතිශයින් නැමුණේ එයට බැහිල් වූයේ එහි අධිමුක්ත වූයේ එය අධිපති කොට ඇත්තේ වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' වෙයි. යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් ලබා ද ශබ්දයන්– ගන්ධයන්– රසයන්– ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන් ලබා ද, එහි සරතුයේ එය බහුල කොට ඇත්තේ එය ගුරු කොට ඇත්තේ තන්නිම්න තත්ප්‍රවණ තත්ප්‍රාග්භාර තද්ධිමුක්ත වූයේ එය අධිපති කොට ඇතියේ වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' වෙයි. යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් කාමයන් පරිභොග කෙරේ ද, ශබ්දයන්– ගන්ධයන්– රසයන්– ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන් පරිභොග කෙරේ ද තච්චරිත තබ්බහුල තග්ගරුක තන්නිම්න තත්ප්‍රවණ තත්ප්‍රාග්භාර තදධිමුක්ත තදධිපති වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' වෙයි. යම්සේ කලහ කරතුයේ 'කලහපසුත' නම් වේ ද, කර්මකරතුයේ 'කම්මපසුත' නම් වේ ද, ගොචරයෙහි සරතුයේ 'ගොචරපසුත' නම් වේ ද, ධ්‍යාන කරතුයේ 'ඣාන පසුත' නම් වේ ද, එපරිද්දෙන් මැ යමෙක් කාමයන් එෂණ ගවෙෂණ පර්යෙෂණ කෙරේ නම් තච්චරිත තද්බහුල තද්ගරුක තන්නිම්න තත්ප්‍රවණ තත්ප්‍රාග්භාර තදධිමුක්ත තදධිපති වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' නම් වෙයි. යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් පයෙෂිණ කෙරේ ද … යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් ලබා ද … යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් පරිභොග කෙරේ ද, ශබ්දයන්– ගන්ධයන්– රසයන්– ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන් පරිභොග කෙරේ ද, තච්චරිත තද්බහුල තද්ගරුක තන්නිම්න තත්ප්‍රවණ තත්ප්‍රාග්භාර තදධිමුක්ත තදධිපති වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' නම් වෙයි. පමත්තං යනු: 'පමාද' ය කියයුතු වෙයි: කායදුශ්චරිතයෙහි හෝ වාග්දුශ්චරිතයෙහි හෝ මනොදුශ්චරිතයෙහි හෝ පස්කම් ගුණයෙහි හෝ සිත බැසැ ගැනීමෙක් පුනපුනා බැසැගැනීමෙක් කුසල්දහම් වැඩීමෙහි නො සකසා කරන බවෙක් සතතයෙන් නො කරන බවෙක් නිරතුරු නො කරන බවෙක් ලීනවෘත්ති ඇති බවෙක්. බහාතැබූ වීර්‍ය්‍යච්ඡන්ද ඇති බවෙක් බහාතැබූ වීර්‍ය්‍යධුර ඇති බවෙක් ආසෙවන නො කිරීමෙක් නො වැඩීමෙක්. පුනපුනා නො වැඩීමෙක් නො පිහිටීමෙක්. නො යෙදීමෙක් ප්‍රමාදයෙක් වේ ද මෙබඳු යම් ප්‍රමාදයෙක් ප්‍රමාද අයුරෙක් ප්‍රමාද වූ බවෙක් වේ ද මේ ප්‍රමාද යයි කියනු ලැබේ. සයං න සෙවෙ පසුත පමත්තං යනු; ලැගුණහු (පසුතයා) නො සෙවුනේ යැ ප්‍රමාද වූවහු ද තෙමේ සෙවනය නො කරන්නේ යැ නිසෙවන නො කරන්නේ යැ සංසෙවන නො කරන්නේ යැ පුනපුනා සෙවනය නො කරන්නේ යැ ඇසිරි නො කරන්නේ යැ මැනැවින් ඇසිරි නො කරන්නේ යැ සමාදන් කොට ගෙන නො පවත්නේ නුයි 'සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං එකොචරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

"පාපං සහායං –පෙ– එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"යි.

4

බහුස්සුතං ධම්මධරං භජෙථ
මිත්තං උළාරං පටිභානවන්තං,
අඤ්ඤාය අත්ථානි විනෙය්‍ය කඞ්ඛං
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

බහුස්සුතං ධම්මධරං භජෙථාති බහුස්සුතො හොති මිත්තො සුතධරො සුතසන්නිචයො, යෙ තෙ ධම්මා ආදිකල්‍යාණා – පෙ – සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං අභිවදන්ති, තථාරූපාස්ස ධම්මා බහුස්සුතා හොන්ති ධතා[1] වචසා පරිචිතා, මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා. **ධම්මධරන්ති:** ධම්මං ධාරෙන්තං සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථං උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භූතධම්මං වෙදල්ලං. **බහුස්සුතං ධම්මධරං භජෙථාති** බහුස්සුතං ච ධම්මධරං ච මිත්තං භජෙය්‍ය සංභජෙය්‍ය සෙවෙය්‍ය නිසෙවෙය්‍ය සංසෙවෙය්‍ය පටිසෙවෙය්‍යා'ති 'බහුස්සුතං ධම්මධරං භජෙථ'.

මිත්තං උළාරං පටිභානවන්තන්ති උළාරො හොති මිත්තො සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුත්තියා විමුත්තිඤාණදස්සනෙන. **පටිභානවන්තන්ති:** තයො පටිභානවන්තො[2] පරියත්තිපටිභානවා පරිපුච්ඡාපටිභානවා අධිගමපටිභානවා, කතමො පරියත්තිපටිභානවා; ඉධෙකච්චස්ස බුද්ධවචනං පරියාපුතං[3] හොති සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං ගාථා උදානං ඉතිවුත්තකං ජාතකං අබ්භුධම්මං වෙදල්ලං.

කතමො පරිපුච්ඡා පටිභානවා: ඉධෙකච්චො පරිපුච්ඡිතා'පි හොති, අත්ථෙ ච, ඤායෙ ච ලක්ඛණෙ ච කාරණෙ ච ඨානාඨානෙ ච. තස්ස පරිපුච්ඡං නිස්සාය පටිභාති, අයං පරිපුච්ඡා පටිභානවා.

කතමො අධිගමපටිභානවා ඉධෙකච්චස්ස අධිගතා හොන්ති චත්තාරො සතිපට්ඨානා චත්තාරො සම්මප්පධානා චත්තාරො ඉද්ධිපාදා පඤ්චින්ද්‍රියානි පඤ්ච බලානි සත්තබොජ්ඣඞ්ගා අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො චත්තාරො[4] අරියමග්ගා චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි[5] චතස්සො පටිසම්භිදායො ඡ අභිඤ්ඤායො. තස්ස අත්ථො ඤාතො ධම්මො ඤාතො නිරුත්ති ඤාතා. අත්ථෙ ඤාතෙ අත්ථො පටිභාති, ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මො පටිභාති, නිරුත්තියා ඤාතාය නිරුත්ති පටිභාති. ඉමෙසු තීසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිදා. සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ඉමාය පටිභානපටිසම්භිදාය උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො සම්පන්නො[5] සමන්නාගතො. තස්මා පච්චෙකසම්බුද්ධො පටිභානවා. යස්ස පරියත්ති නත්ථි පරිපුච්ඡා[6] නත්ථි අධිගමො නත්ථි, කිං තස්ස පටිභායිස්සතීති 'මිත්තං උළාරං පටිභානවන්තං'.

---

1. ධාතා – ම ඡ සං
2. තයොපටිභානවා – ච-වි
3. පරියාපුටං හොති – ච-වි
   පරියාපුටං – ස්‍යා.
4. චත්තාරිමෙ සාමඤ්ඤඵලානි – ප ච වි
5. සමුප්පන්නො –ම ඡ සං
6. පරිපුච්ඡං නත්ථි– ච වි

4.

බහුශ්‍රැත වූ ධර්මධර වූ උදර වූ වැටහෙන නුවණ ඇති මිත්‍රයකු භජනය කරන්නේ යෑ (ආත්මාර්ථාදි) අර්ථයන් දැන කගවෙහෙණහගක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

බහුස්සුතං ධම්මධරං භජේථ යනු: ඇසූ පිරූ තැන් ධරන ඇසූපිරූ තැන් රැස් වූ මිත්‍ර තෙම බහුශ්‍රැත වෙයි. යම් ධර්ම කෙනෙක් ආදිකල්‍යාණ වූවාහු... අර්ත්ථ සහිත වූ ව්‍යඤ්ජන සහිත වූ කෙවලපරිපූර්ණ වූ පරිශුද්ධ වූ බ්‍රහ්ම චර්‍ය්‍යය ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද එබඳු වූ ධර්මයෝ ඔහු විසින් බොහෝ කොට අසන ලද්දාහු ධරනලද්දාහු වචනයෙන් ප්‍රගුණ කරන ලද්දාහු මනසින් පුනපුනා බලනලද්දාහු දෘෂ්ටියෙන් මොනොවට ප්‍රතිවෙධ කරන ලද්දාහු වෙති. ධම්මධරං යනු; සූත්‍ර ගෙය්‍ය වෙය්‍යාකරණ ගාථා උදාන ඉතිවුත්තක ජාතක අද්භූතධර්ම වෙදල්ල යන දහම් දරන. බහුස්සුතං ධම්මධරං භජේථ යනු: බහුශ්‍රැත වූ ද ධර්මධර වූ ද මිත්‍රයකු භජනය කරන්නේ යැ මොනොවට භජනය කරන්නේ යැ සේවනය කරන්නේ යැ නොයෙක් අයුරින් සේවනය කරන්නේ යැ මොනොවට සේවනය කරන්නේ යැ පුනපුනා සේවනය කරන්නේ නුයි 'බහුස්සුතං ධම්මධරං භජේථ' යනු වේ.

මිත්තං උළාර පටිභානවන්තං යනු: ශීලයෙන් සමාධියෙන් ප්‍රඥායෙන් විමුක්තියෙන් විමුක්තිඥානදර්ශනයෙන් මිත්‍ර තෙම උදර වෙයි. පටිභාන වන්තං යනු: පර්‍ය්‍යාප්තිප්‍රතිභාන ඇත්තේ යැ පරිපෘච්ඡාප්‍රතිභාන ඇත්තේ යැ අධිගමප්‍රතිභාන ඇත්තේ යැයි ප්‍රතිභානවත්හු තිදෙනෙකි. පර්‍ය්‍යාප්ති ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මෙසස්නෙහි ඇතැමකු විසින් සූත්‍ර ගෙය්‍ය වෙය්‍යාකරණ ගාථා උදාන ඉතිවුත්තක ජාතක අද්භූතධර්ම වෙදල්ල යන බුද්ධවචනය පිරිවහන ලද වෙයි. ඔහට පර්‍ය්‍යාප්තිය නිසා වැටහෙයි. මේ පර්‍ය්‍යාප්ති ප්‍රතිභාන ඇත්තේ වෙයි.

පරිපෘච්ඡා ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මෙ සස්නෙහි ඇතැමෙක් අර්ථයෙහි ද න්‍යායයෙහි ද ලක්ෂණයෙහි ද කාරණයෙහි ද ස්ථානාස්ථාන-. යෙහි ද (ගැටපද) පිළිවිස්නේ වෙයි. ඔහට පිළිවිසීම නිසා වැටහෙයි මේ පරිපෘච්ඡාප්‍රතිභාන ඇත්තේ යි.

අධිගම ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මෙ සස්නෙහි ඇතැමකු විසින් සතර සිවටන් සතර සම්‍යක්ප්‍රධානය සතර ඍද්ධිපාදය පඤ්චෙන්ද්‍රියය පඤ්චබලය සප්තබොධ්‍යඞ්ගය ආර්‍ය්‍යඅෂ්ටාංගික මාර්ගය සතර ආර්‍ය්‍යමාර්ගය සතර ශ්‍රාමණ්‍යඵලය සිව් පිළිසිඹියා ෂඩභිඥා අධිගම කරන ලද වෙති. ඔහු විසින් අර්ත්ථ (හෙතුඵල) ය දන්නා ලද යැ ධර්මය (හෙතුව) දන්නා ලද යැ නිරුක්ති දන්නා ලද යැ. අර්ථය දත් කල්හි අර්ත්ථය වටහයි ධර්මය දත් කල්හි ධර්මය වටහයි– නිරුක්තිය දත් කල්හි නිරුක්තිය වටහයි. මෙතුන් කරුණෙහි ඥානය 'ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිත්' නම් වෙයි. ඒ පසේබුදුහු මේ ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිද්ඥානයෙන් උපෙතයහ සමුපෙතයහ එළඹිසිටියහ සංයුක්තයහ නො වෙනස් වූහ පරිපූර්ණයහ සමන්විගතයහ එයින් පසේ බුදුහු ප්‍රතිභානවත්හ. යමක්හට පර්‍ය්‍යාප්ති නැද්ද, පරිපෘච්ඡා නැද්ද, අධිගම නැද්ද, ඔහට කුමක් වැටහෙන්නේ ද නුයි 'මිත්තං උළාරං පටිභානවන්තං' යනු වේ.

අඤ්ඤාය අත්ථානි විනෙය්‍ය කඞ්ඛන්ති: අත්තත්ථං අඤ්ඤාය පරත්ථං අඤ්ඤාය උභයත්ථං අඤ්ඤාය දිට්ඨධම්මිකත්ථං අඤ්ඤාය සම්පරායිකත්ථං අඤ්ඤාය- පරමත්ථං[1] අඤ්ඤාය අභිඤ්ඤාය, ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වා කඞ්ඛං විනෙය්‍ය පටිවිනෙය්‍ය පජහෙය්‍ය විනොදෙය්‍ය බ්‍යන්තීකරෙය්‍ය අනභාවං ගමෙය්‍යාති 'අඤ්ඤාය අත්ථානි විනෙය්‍ය කඞ්ඛං එකො චරෙ ඛග්ග විසාණ කප්පො.'

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

බහුස්සුතං ධම්මධරං භජෙථ
මිත්තං උළාරං පටිභානවන්තං,
අඤ්ඤාය අත්ථානි විනෙය්‍ය කඞ්ඛං
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

5.

ඛිඩ්ඩං රතිං කාමසුඛං ච ලොකෙ
අනලංකරිත්වා අනපෙක්ඛමානො,
විභූසට්ඨානා විරතො සච්චවාදී
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

ඛිඩ්ඩං රතිං[2] කාමසුඛං ච ලොකෙති: 'ඛිඩ්ඩා'ති ද්වෙ ඛිඩ්ඩා කායිකා ඛිඩ්ඩා ච වාචසිකා ඛිඩ්ඩා ච -පෙ- අයං වාචසිකා ඛිඩ්ඩා. රතීති අනුක්කණ්ඨිතාධිවචනමෙතං 'රතී'ති. කාමසුඛන්ති: වුත්තං හෙතං භගවතා: "පඤ්චිමෙ භික්ඛවෙ කාමගුණා. කතමෙ පඤ්ච; චක්ඛු-විඤ්ඤෙය්‍යා රූපා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා, සොතවිඤ්ඤෙය්‍යා සද්ද -පෙ- ඝානවිඤ්ඤෙය්‍යා ගන්ධා- ජිව්හාවිඤ්ඤෙය්‍යා රසා- කායවිඤ්ඤෙය්‍යා ඵොට්ඨබ්බා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා. ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ පංචකාම ගුණා. යං ඛො භික්ඛවෙ ඉමෙ පංචකාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං ඉදං වුච්චති කාමසුඛං[4]"[a] ලොකෙති. මනුස්සලො-කෙ'ති 'ඛිඩ්ඩං රතිං කාමසුඛං ච ලොකෙ'.

අනලංකරිත්වා අනපෙක්ඛමානොති: ඛිඩ්ඩං ච රතිං ච[3] කාමසුඛං ච ලොකෙ අනලංකරිත්වා අනපෙක්ඛො හුත්වා චජිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා'ති 'අනලං කරිත්වා අනපෙක්ඛමානො'

1. පරමත්ථං - ම ඡ සං
2. ඛිඩ්ඩාරති - ප ව වි
3. කාමෙ සුඛං - ච වි
4. ඛිඩ්ඩා ච රති ච - ච වි

a සංයුත්තනිකාය මග්ගසංයුත්ත

අඤ්ඤාය අත්ථානි විනෙය්‍ය කඞ්ඛං යනු: ආත්මාර්ථය දැන පරාර්ථය දැන උභයාර්ත්ථය දැන දෘෂ්ටධාර්මිකාර්ථය දැන සාම්පරායිකාර්ථය දැන පරමාර්ත්ථාර්ථය දැන වෙසෙසින් දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට සැකය දුරලන්නේ යැ වෙසෙසින් දුරලන්නේ යැ හරනේ යැ හැරපියන්නේ යැ විගතාන්ත කරන්නේ යැ අනු අභාවයට පමුණුවන්නේ නුයි 'අඤ්ඤාය අත්ථානි විනෙය්‍ය කඞ්ඛං එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේබුදුහු:

"බහුස්සුතං ධම්මධරං –පෙ– එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"යි.

5.

ලෝකයෙහි (කායික වාචසික) ක්‍රීඩාව ද (පඤ්චකාමගුණයෙහි) රතිය ද වස්තුකාමසුඛය ද නො ගැණැ අපෙක්ෂා නො කරනුයේ විභූෂණ කරුණින් වෙන් වූයේ සත්‍යය කියනසුලු වූයේ කගවෙහෙණහක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

ඛිඩ්ඩං රතිං කාමසුඛං ච ලොකෙ–'ඛිඩ්ඩා' යනු: කායික ක්‍රීඩා ද වාචසික ක්‍රීඩා ද යි ක්‍රීඩා දෙකෙකි ... මේ කායික ක්‍රීඩා යැ... මේ වාචසික ක්‍රීඩා යි. රති යනු: තෙල 'රති' යනු අනුත්කණ්ඨාවට නමෙකි. කාමසුඛං යනු: මේ වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින් 'මහණෙනි, මේ කාමගුණයෝ පස්දෙනෙකි: කවර පස්දෙනෙකැ යත්: ඇසින් දතයුතු ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවඩන්නා වූ ප්‍රිය ස්වභාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ ඇලුම් කටයුතු වූ රූපයෝ යැ කණින් දතයුතු වූ ...නැහැයෙන් දතයුතු වූ දිවින් දතයුතු වූ– කයින් දතයුතු වූ ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවඩන්නා වූ ප්‍රිය සභාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ ඇලුම් කටයුතු වූ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ යි. මහණෙනි මොහු පඤ්චකාම ගුණයෝ යි. මහණෙනි මේ පස්කම්ගුණය නිසා යම් සුවයෙක් සොම්නසෙක් උපදී නම් මෙ කාමසුඛ යයි කියනු ලැබේ. ලොකෙ යනු: මනුෂ්‍යලොකයෙහි නුයි 'ඛිඩ්ඩං රතිං කාමසුඛං ච ලොකෙ' යනු වේ.

අනලංකරිත්වා අනපෙක්ඛමානො යනු: ලෝකයෙහි කායික වාචසික ක්‍රීඩාව ද පඤ්චකාමගුණයෙහි රතිය ද වස්තුකාමසුඛය ද නො ගුණැ අපෙක්ෂා රහිත වැ හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනුඅභාවයට පමුණුවා නුයි 'අනලං කරිත්වා අනපෙක්ඛමානො' යනු වේ.

විභූසනට්ඨානා විරතො සච්චවාදීති 'විභූසා'ති ද්වෙ විභූසා අත්ථි අගාරියස්ස විභූසා[1] අත්ථි පබ්බජිතස්ස විභූසා[2] කතමා අගාරියස්ස විභූසා කෙසා ච මස්සු ච[3], මාලා ච ගන්ධා[4] ච විලෙපනා ච ආභරණා ච පිළන්ධනා ච[5] වත්ථං ච සාරසාමනං ච වෙඨනං ච උච්ඡාදනං පරිමද්දනං නහාපනං සම්බාහනං ආදාසං අඤ්ජනං මාලාගන්ධවිලෙපනං[6] මුඛචුණ්ණකං[7] මුඛලෙපනං හත්ථබන්ධනං සිඛාබන්ධනං දණ්ඩං නාළිකං ඛග්ගං ඡත්තං ඡත්තුපාහනං උණ්හීසං මණිං වාලවීජනිං ඔදාතානි වත්ථානි දීඝදසානි ඉති වා අයං අගාරියස්සං විභූසා.

කතමා පබ්බජිතස්ස විභූසා. චීවරමණ්ඩනා පත්තමණ්ඩනා සෙනාසනමණ්ඩනා ඉමස්ස වා පූතිකායස්ස[8] බාහිරානං වා පරික්ඛාරානං මණ්ඩනා විභූසනා කෙලනා පරිකෙලනා ගෙධිතතා ගෙධිතත්තං[9] චපලතා[10] චාපල්‍යං, අයං පබ්බජිතස්ස විභූසා.

සච්චවාදීති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සච්චවාදී සච්චසන්ධො ථෙතො පච්චයිකො අවිසංවාදකො ලොකස්ස. විභූසනට්ඨානා ආරතො විරතො පටිවිරතො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසංයුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති 'විභූසනට්ඨානා විරතො සච්චවාදි එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

ඛිඩ්ඩං රතිං[11] කාමසුඛං ච ලොකෙ
අනලංකරිත්වා අනපෙක්ඛමානො
විභූසනට්ඨානා විරතො සච්චවාදී
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

6.

පුත්තං ච දරං පිතරං ච මාතරං
ධනානි ධඤ්ඤානි ච බන්ධවානි,
හිත්වාන[12] කාමානි සකොධිකානි[13]
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

පුත්තං ච දරං පිතරං ච මාතරන්ති: 'පුත්තා'ති චත්තාරො පුත්තා; අත්‍රජො පුත්තො, ඛෙත්තජො[14] පුත්තො දින්නකො පුත්තො,අන්තෙවාසිකො පුත්තො. දරා වුච්චන්ති භරියායො. පිතාති යො සො ජනකො, මාතාති යා සා ජනිකාති 'පුත්තං ච දරං පිතරං ච මාතරං'.

---

1. අත්ථි අගාරිකස්ස – ම ඡ සං
2. අත්ථි අනගාරිකස්ස – ම ඡ සං
3. කෙසමස්සුච – ච වි
4. මාලාච ගන්ධාච – ච වි
5. පිළන්ධා ච වත්ථංච සයනාසනංච – ම වි වි ක
6. මාලාවිලෙපනං
7. මුඛ චුණ්ණකං – ප ච වි
8. භූතිකායස්ස – ප ච වි
9. ගද්ධිකතා ගද්ධිකත්තං – ම ඡ සං
10. චාපලතා–චාපල්‍යං – ම ච වි ක
11. ඛිඩ්ඩාරතී – ච වි
12. ජහිත්වාන – ප ච වි
13. යථොධිකානි – ම ඡ සං
14. ඛෙත්‍රජො – ච වි ස්‍යා

විභූසනට්ඨානා විරතො සච්චවාදී– ‘විභූසා’ යනු: විභූෂණ (සැරසුම) දෙකෙකි: ගිහිගෙවැසිහට සැරසුමෙක් ඇත, පැවිදිහට සැරසුමෙක් ඇති. ගිහිගෙවැසිහට සැරසුම කවරැ යත්: (කතුරෙන්) හිසකෙස් කැපීම ද (දැළි තබා) රවුළු බෑම ද මල්ගඳවිලෙවුන් ද අබරණ ද පළඳනා ද වස්ත්‍ර ද බඳපට ද (හෝ රසන්දම) හිස්වෙළුම ද සුවඳසුණු ඉළිම ඇඟ මැඩීම (දරුවන්) නැහැවීම සම්බාහනය කැටපත අඳුන මල්ගඳවිලෙවුන මුවසුණු මුඛාලෙප හස්තබන්ධන සිළු බැඳුම සෝලුලීය විසිතුරු බෙහෙසත්නළ කඩු ඡත්‍රය විසිතුරු වහන් නළල්පට සිළුමිණ වල්විදුනා දික්දවලු ඇති සුදුවත් යනාදිය යි. මේ ගිහිගෙවැසිහට සැරසුමැ.

පැවිදිහට සැරසුම කවරැ යත්: චීවරමණ්ඩනය පාත්‍රමණ්ඩනය ශයනාසනමණ්ඩනය මෙ කුණුකය හෝ බාහිර පරිෂ්කාරයන් හෝ මණ්ඩනය සැරසීම කෙලැවීම හාත්පසින් කෙලැවීම කැමැති බව ගිජු බව චපල බව චාපල්‍යය යන මේ පැවිදිහට සැරසුම.

සච්චවාදී යනු: ඒ පසේබුදුහු සත්‍යය කියනසුල්ලහ, සත්‍යයෙන් සත්‍යය ගළපනුවහ, ස්ථිරකථා ඇතියහ, හැදැහියයුතු වචන ඇතියහ, ලොව විසංවාද නො කරනුවහ. විභූෂණ කරුණින් දුරු වූවාහු වෙන් වූවාහු අත්‍යර්ත්ථයෙන් වෙන් වූවාහු නික්මුණාහු බැහැර වූවාහු මිදුණාහු විසංයොග වූවාහු විගතමර්‍යාද කළ සිතින් යුතු වැ වාස කෙරෙත් නුයි ‘විභූසනට්ඨානා විරතො සච්චවාදී එකොචරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේබුදුහු:

“ඛිඩ්ඩං රතිං -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො”යි.

6.

අඹුදරුවන් ද මව්පියන් ද ධනය ද ධාන්‍ය ද බන්ධුසමූහයා ද යන කාමයන් ස්වකීය අවධි වශයෙන් හැරපියා කඟවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

පුත්තං ච දරං පිතරං ච මාතරං– ‘පුත්තා’ යනු: පුත්‍රයෝ සතර දෙනෙකි: ආත්මජපුත්‍ර යැ ක්ෂේත්‍රජපුත්‍ර යැ දින්නක පුත්‍ර යැ අන්තෙවාසිකපුත්‍ර යැ යි. ‘දරා’ යි භාර්‍යාවෝ කියනු ලැබෙති. පිතා යනු: යම් ජනකයෙක් වේ ද හේ යැ. මාතා යනු: යම් ජනිකාවක් වූ නම් හෝ යැ යි. ‘පුත්තං ච දරං පිතරං ච මාතරං’ යනු වේ.

ධනානි ධඤ්ඤානි ච බන්ධවානීති: 'ධනානි' වුච්චන්ති හිරඤ්ඤං සුවණ්ණං මුත්තා මණි වෙළුරියො සඞ්ඛො සිලා පවාළං රජතං ජාතරූපං ලොහිතඞ්කො[1] මසාරගල්ලං 'ධඤ්ඤානි' වුච්චන්ති පුබ්බණ්ණං අපරණ්ණං, පුබ්බණ්ණං නාම; සාලි වීහි යවො ගොධුමො කඞ්ගු වරකො කුද්‍රූසකො අපරණ්ණං නාම; සූපෙය්‍යං. **බන්ධවානීති** චත්තාරො බන්ධවා: ඤාතිබන්ධවාපි බන්ධු, ගොත්තබන්ධවාපි බන්ධු, මිත්තබන්ධවාපි බන්ධු, සිප්පබන්ධවාපි බන්ධූති 'ධනානි ධඤ්ඤානි ච බන්ධවානි'.

හිත්වාන කාමානි යථොධිකානීති 'කාමා'ති උද්දානතො ද්වෙ කාමා: වත්ථුකාමා ච කිලෙස කාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති වත්ථුකාමා -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. **හිත්වාන කාමානීති**[1] වත්ථුකාමෙ පරිජානිත්වා කිලෙසකාමෙ පහාය පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තිං කරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා **හිත්වාන[2] කාමානි යථොධිකානීති**: සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති සකදාගාමිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා - අනාගාමිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා - අරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡතීති. 'හිත්වානකාමානි 'යථොධිකානි[3] එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො;

"පුත්තං ච දාරං පිතරං ච මාතරං
ධනානි ධඤ්ඤානි ච බන්ධවානි,
හිත්වාන කාමානි යථොධිකානි[3]
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

7.

සඞ්ගො එසො පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යං
අප්පස්සාදො දුක්ඛමෙත්ථ භිය්‍යො,
ගළො[4] එසො ඉති ඤත්වා මතිමා[5]
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

සඞ්ගො එසො පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යන්ති: සඞ්ගොති වා බලිසන්ති වා අමිසන්ති වා ලග්ගනන්ති වා[6] පළිබොධොති වා පඤ්චන්නෙතං කාමගුණානං අධිවචනං, **පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යන්ති** වුත්තං හෙතං භගවතා:

---

1. ලොහිතඞ්ගො - ච වි මු ජ සං
2. ජහිත්වාන - ච වි
3. යථොධිකානි - මජසං; යථොධිකානි - ච වි ක
4. ගණ්ඩො - ස්‍යා
5. මුතිමා - පජා ස; සතිමා - ච වි
6. ලග්ගනන්තිවා - පජ; ලහනන්තිවා - ච වි

ධනානි ධඤ්ඤානි ච බන්ධවානි– 'ධනානි' යි කහවුණු රත්‍රන් මුතු මැණික් වෙරළුමිණි සක් සල පබළු රිදී රන් ලොහිතඞ්ක මැසිරිගල් කියනු ලැබෙත්. ධඤ්ඤානි යි පූර්වාන්න අපරාන්න කියනු ලැබෙති. පුබ්බන්න නම්: හැල් යැ වී යැ යව යැ ගොධුම යැ කඞ්ගු යැ වරා යැ කුරහමු යැ. අපරන්න නම්: සූපයට හිත වූයේ යි. (උඳු මුං ආදිය යි) බන්ධවානි යනු: බන්ධුහු සතර දෙනෙකි: ඥාතිබන්ධුහු ද බන්ධු යැ, ගොත්‍ර බන්ධුහු ද බන්ධු යැ, මිත්‍රබන්ධුහු ද බන්ධු යැ, ශිල්පබන්ධුහු ද බන්ධු හු යි 'ධනානි ධඤ්ඤානි ච බන්ධවානි' යනු වේ.

හිත්වාන කාමානි යථොධිකානි– 'කාමා' යනු: උද්දාන විසින් වස්තු කාමයෝ ද ක්ලේශකාමයෝ ද යි කාමයෝ දෙදෙනෙකි ... මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති ... මොහු ක්ලෙශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. **හිත්වාන කාමානි** යනු: වස්තුකාමයන් පිරිසිඳ දැන ක්ලෙශ කාමයන් හැර හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනුඅභාවයට පමුණුවා. **හිත්වාන කාමානි යථොධිකානි** යනු: සෝවන් මඟින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රහීණ වූහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එයි, පෙරළා නො එයි, ආපසු නො එයි. සෙදගැමි මඟින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රහීණ වූහු නම්–අනගැමි මඟින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රහීණ වූහු නම්– රහත්මගින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රහීණ වූහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එයි, පෙරළා නො එයි, ආපසු නො ඒනුයි 'හිත්වාන කාමානි යථොධිකානි එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදාළහ ඒ පසේබුදුහු:

"පුත්තං ච දාරං –පෙ– එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො" යි.

7.

තෙල පස්කම්ගුණය සඞ්ගයෙකි. මෙහි සෞඛ්‍ය (සුඛභාව)ය අල්පයැ, අල්පාස්වාද ඇත්තේ යැ, මෙහි දුක් බොහෝ යැ, තෙල බිලියකැ යි දැන නුවණැත්තේ කගවෙහෙණහක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

සඞ්ගො එසො පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යං– සඞ්ග යැ යි හෝ බඞ්ග යැ යි හෝ ආමිෂ යැ යි හෝ ලග්ගන යැ යි හෝ තෙල පස්කම්ගුණයට නාමි. **පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යං** යනු: තෙල වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්:

“පඤ්චිමෙ භික්ඛවෙ කාමගුණා. කතමෙ පඤ්ච: චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා රූපා -පෙ- කායවිඤ්ඤෙය්‍යා ඵොට්ඨබ්බා ඉට්ඨා කන්තා මනාපා පියරූපා කාමූපසංහිතා රජනීයා. ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ, පඤ්ච කාමගුණා, යං ඛො භික්ඛවෙ ඉමෙ පඤ්ච කාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං ඉදං වුච්චති කාමසුඛං”[a] අප්පකං එතං සුඛං, ඔමකං එතං සුඛං, ථොකං එතං සුඛං, ලාමකං එතං සුඛං, ජතුක්කං එතං සුඛං, පරිත්තකං එතං සුඛන්ති, ‘සඞ්ගො එසො පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යං’.

අප්පස්සාදො දුක්ඛමෙත්ථ භීයොති “අප්පස්සාදා කාමා වුත්තා භගවතා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා ආදීනවො එත්ථ භීයො, අට්ඨිකඞ්කලූපමා කාමා වුත්තා භගවතා - මංසපෙසූපමා කාමා වුත්තා භගවතා - තිණුක්කූපමා කාමා වුත්තා භගවතා - අඞ්ගාරකාසූපමා කාමා වුත්තා භගවතා - සුපිනකූපමා කාමා වුත්තා භගවතා - යාචිතකූපමා කාමා වුත්තා භගවතා- රුක්ඛඵලූපමා කාමා වුත්තා භගවතා අසිසූනූපමා කාමා වුත්තා භගවතා- සත්තිසූලූපමා කාමා වුත්තා භගවතා - සප්පසිරූපමා කාමා වුත්තා භගවතා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා ආදීනවො එත්ථ භීයො”ති[b] අප්පස්සාදො දුක්ඛමෙත්ථ භීයො.

ගළො එසො ඉති ඤත්වා මතිමාති: ගළොති වා බළිසන්ති වා ආමිසන්ති වා ලග්ගනන්ති වා[1] බන්ධනන්ති වා පලිබොධොති වා පඤ්චන්නේතං කාමගුණානං අධිවචනං. ඉතීති පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපූරි අක්ඛරසමවායො බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතා පදානුපුබ්බතාමෙතං ඉතීති. මතිමාති ධීරො පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී.

ගළො එසො ඉති ඤත්වා මතිමාති: මතිමා ගළොති ඤත්වා බළිසන්ති ඤත්වා. ආමිසන්ති ඤත්වා ලග්ගනන්ති’. ඤත්වා බන්ධනන්ති ඤත්වා පලිබොධොති ඤත්වා ජානිත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභූතං කත්වාති: ‘ගළො එසො ඉති ඤත්වා මතිමා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො.

“සඞ්ගො එසො පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යං
අප්පස්සාදො දුක්ඛමෙත්ථ භීයො,
ගළො එසො ඉති ඤත්වා මතිමා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො”ති.

1. ලගනන්ති - පත
ලග්ගනන්ති - වි-වි

a. සංයුත්තනිකාය-මග්ගසංයුත්ත.
b. මජ්ඣිම නිකාය-අලගද්දූපමසුත්ත.

"මහණෙනි, මේ කාමගුණයෝ පස්දෙනෙකි: කවර පස්දෙනෙක යත්: ඇසින් දත යුතු රූපයෝ ... කයින් දතයුතු ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවඩන්නා වූ ප්‍රියස්වභාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ ඇලුම් කටයුතු වූ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ යි. මහණෙනි, මෙ පස්කම්ගුණය නිසා යම් සුවයෙක් සොම්නසෙක් උපදී නම් මේ කාමසුඛ යැ යි කියනු ලැබෙයි. තෙල සුඛය අල්ප යැ තෙල සුඛය පහත් යැ තෙල සුඛය මඳ යැ තෙල සුඛය ලාමක යැ තෙල සුඛය හීන යැ තෙල සුඛය ස්වල්ප නුයි 'සඞ්ගො එසො පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යං' යනුවේ.

අප්පස්සාදෙ දුක්ඛමෙත්ථ භියෝ යනු: කාමයෝ අල්පාස්වාද ඇතියහ බොහෝ දුක් ඇතියහ බහුපායාස ඇතියහ මෙහි ආදීනව බොහෝ හයි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ ඇටසැකිලි බන්දහ යි වදරන ලදහ– කාමයෝ මාංශපෙශි වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ– කාමයෝ තෘණොල්කා (තණහුලක්) වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරනලදහ. කාමයෝ අඞ්ගාරකර්ෂූ (අඟුරුවළ) වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ සිහිනයක් වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ පිරුළුයෙන් අළ දූයක් වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ වෘක්ෂඵල වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ අසිසූනා (කඩුව හා මස් ලොඹුව) වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ සැත්හුල් බින්දහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ සර්පශීර්ෂ බන්දහ බොහෝ දුක් ඇත්තාහ බොහෝ උපායාස ඇත්තාහ මෙහි ආදීනව බොහෝහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලද්දාහු නුයි 'අප්පස්සාදෙ දුක්ඛ මෙත්ථ භියෝ' යනු වේ.

ගළො එසො ඉති ඤත්වා මතිමා– 'ගළ' යැ හෝ 'බලිස' යැ හෝ 'ආමිස' යැ හෝ 'ලග්ගන' යැ හෝ 'බන්ධන' යැ හෝ 'පළිබොධ' යැ හෝ තෙලෙ පස්කම් ගුණයනට නමෙකි. ඉති යනු: පදසන්ධි යැ, පදසංසර්ග යැ පදපාරිපූරි යැ, අක්ෂර සමවාය යැ, ව්‍යඤ්ජනශ්ලිෂ්ටතා යැ, පදනුපූර්වතා යැ තෙල 'ඉති' යනු මතිමා යනු: දුකෙහි නො සැලෙනුයෙන් ධීර යැ සුවයෙහි නො ඉල්පෙනුයෙන් පණ්ඩිත යැ, මෙලෝ පරලෝ අර්ථයෙහි කළ පරිචය ඇතියෙන් ප්‍රඥාවත් යැ, ආත්මාර්ථ පරාර්ථයෙහි නිසලවනුයෙන් බුද්ධිමත් යැ, ගම්භීරඋත්තානාර්ත්ථයෙහි නොපසුබස්නෙන් ඥානවත් යැ, ගූඪ ප්‍රතිච්ඡන්නාර්ත්ථයන් හෙළි කරනුයෙන් විභාවී යැ, නික්ලෙශතායෙන් මොධාවි යැ.

ගළො එසො ඉති ඤත්වා මතිමා යනු: නුවණැතියේ (තෙල පස්කම්ගුණ) ගළයෙකැයි දැන බලිසයෙකැයි දැන ආමිෂයෙකැයි දැන ලග්නයෙකැයි දැන බන්ධනයෙකැයි දැන පළිබොධයෙකැයි දැන, දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට නුයි 'ගළො එසො ඉති ඤත්වා මතිමා, එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් කීහ ඒ පසේ සම්බුදුහු:

"සඞ්ගො එසො –පෙ– ඛග්ගවිසාණකප්පො"යි.

8.

සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි
ජාලංව භෙත්වා සලිලම්බුචාරී,
අග්ගීව දඩ්ඪං අනිවත්තමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානීති: දස සංයොජනානි'. කාමරාගසංයොජනං පටිඝසංයොජනං මානසංයොජනං දිට්ඨිසංයොජනං විචිකිච්ඡාසංයොජනං සීලබ්බතරාපරාමාසසංයොජනං භවරාගසංයොජනං ඉස්සාසංයොජනං මච්ඡරියසංයොජනං අවිජ්ජාසංයොජනං, **සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානීති:** දසසංයොජනානි දලයිත්වා සන්දලයිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තිං කරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති 'සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි'.

ජාලංව භෙත්වා සලිලම්බුචාරීති 'ජාලං' වුච්චති සුත්තජාලං සලිලං'. වුච්චති උදකං, 'අම්බුචාරි' වුච්චති මච්ඡො, යථා මච්ඡො ජාලං භින්දිත්වා සම්භින්දිත්වා දලයිත්වා පදලයිත්වා සම්පදලයිත්වා චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙති, එවමෙව ද්වෙ ජාලා තණ්හාජාලං ච දිට්ඨිජාලං ච -පෙ- ඉදං තණ්හාජාලං -පෙ- ඉදං දිට්ඨිජාලං. තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස තණ්හාජාලං පහීනං, දිට්ඨිජාලං පටිනිස්සට්ඨං, තණ්හාජාලස්ස පහීනත්තා දිට්ඨිජාලස්ස පටිනිස්සට්ඨත්තා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො රූපෙ න සජ්ජති, සද්දෙ න සජ්ජති ගන්ධෙ න සජ්ජති -පෙ- දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු න සජ්ජති, න ගණ්හාති[1] න බජ්ඣති[2] න පළිබජ්ඣති[3]. නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො, විමරියාදීකතෙන චෙතසා විහරතීති 'ජාලංව භෙත්වා සලිලම්බුචාරී'.

අග්ගීව දඩ්ඪං අනිවත්තමානොති: යථා අග්ගි තිණකට්ඨුපාදානං දහන්තො ගච්ඡති අනිවත්තන්තො. එවමෙව තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති, න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති. සකදාගාමිමග්ගෙන- අනාගාමිමග්ගෙන- අරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති, න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡතීති 'අග්ගීව දඩ්ඪං අනිවත්තමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි
ජාලංව භෙත්වා සලිලම්බුචාරී,
අග්ගීව දඩ්ඪං අනිවත්තමානො,
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

---

1. තගණ්හාති – ව–වි
2. නබුජ්ඣති – පත
3. න පළි බුජ්ඣති – පත
4. ඵාලයිත්වා – ස.

8. දියෙහි දල බිඳ ගිය මසකු සෙයින් සංයොජනයන් පළා, දැවුණු තැනට පෙරළා නො එන ගින්නක් සෙයින් (මාර්ගඥානයෙන් දැවුණු කෙලෙසුන් කරා පෙරළා නො එමින්) කඟවෙහෙණකහක් සෙයින් එකලා වැ සරතේ යි.

සන්දාලයිත්වාන සංයෝජනානි යනු: සංයොජනයෝ දස දෙනෙකි: කාමරාගසංයොජන යැ ප්‍රතිඝසංයොජන යැ මානසංයොජන යැ දෘෂ්ටි-සංයොජන යැ විචිකිත්සාසංයොජන යැ ශීලව්‍රතපරාමර්ශසංයොජන යැ භවරාගසංයොජන යැ ඊර්ෂ්‍යාසංයොජන යැ මාත්සර්‍ය්‍ය සංයොජන යැ අවිද්‍යා සංයොජන යි. **සන්දාලයිත්වාන සංයෝජනානි** යනු: දශසංයොජනයන් පළා මොනොවට පළා හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනු අභාවයට පමුණුවා තුයි 'සන්දලයිත්වාන සංයෝජනානි' යනු වේ.

ජාලංව භෙත්වා සලිලම්බුචාරී– 'ජාලං' යි හුදල කියනු ලැබෙයි. 'සලලං' යි ජලය කියනු ලැබෙයි. 'අම්බුචාරී' යි මත්ස්‍යයා කියනු ලැබෙයි. යම්සේ මත්ස්‍ය තෙම දල බිඳ සිඳුරු කොට පළා හිරා හිරිහිරිකොට සෙරෙයි වෙසෙයි ඉරියව් පවත්වා ද වැවේ ද පාලනය කෙරේ ද රැකේ ද යාපනය කෙරේ ද එසෙයින් මැ, තෘෂ්ණාජාල ද දෘෂ්ටිජාල දැ යි ජාල දෙකෙකි. ... මේ තෘෂ්ණාජාල යැ ... මේ දෘෂ්ටිජාල යි. ඒ පසේබුදුන් විසින් තෘෂ්ණා ජාලය ප්‍රහීණ යැ දෘෂ්ටිජාලය දුරලනලද, තෘෂ්ණාජාලය ප්‍රහීණ වන බැවින් දෘෂ්ටිජාලය දුරලන ලද වන බැවින් ඒ පසේබුදුහු රූපයෙහි නො ඇලෙති ශබ්දයෙහි නොඇලෙති ගන්ධයෙහි නො ඇලෙති ... දෘෂ්ට ශ්‍රැත මුත-විඥාතව්‍ය ධර්මයන්හි නො ඇලෙති නො ගනිති නො බැඳෙති ප්‍රතිබද්ධ නො වෙති (එයින්) නික්මුණාහු බැහැර වූවාහු මිදුණාහු වෙ න් වූවාහු විගතමර්‍යාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාසය කෙරෙත් තුයි 'ජාලංව භෙත්වා සලිලම්බුචාරී' යනු වේ.

අග්ගීව දඩ්ඪං අනිවත්තමානො යනු: යම්සේ ගින්න තෘණකාෂ්ට පටන් කොට දවමින් නො නැවැතැ යේ ද එසෙයින් මැ ඒ පසේ බුදුන් විසින් සෝවන් මඟින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රහාණය කරන ලද වෙත් ද ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එති පෙරළා නො එති ආපසු නො එති සෙදගැමි මඟින්– අනාගැමිමඟින්– රහත්මඟින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රහාණය කරන ලද වෙත් ද ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එති පෙරළා නො එති ආපසු නො එත් තුයි ''අග්ගී ව දඩ්ඪං අනිවත්තමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේබුදුහු:

''සන්දාලයිත්වාන –පෙ– එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''යි.

9.

ඔක්ඛිත්තචක්ඛු න ච පාදලොලො
ගුත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානො,
අනවස්සුතො අපරිඩය්හමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

ඔක්ඛිත්තචක්ඛු න ච පාදලොලොති කථං – ඛිත්තචක්ඛු හොති: ඉධෙකච්චො භික්ඛු චක්ඛුලොලො චක්ඛුලොලියෙන සමන්නාගතො හොති 'අදිට්ඨං දක්ඛිතබ්බං දිට්ඨං සමතික්කමිතබ්බ'න්ති ආරාමෙන ආරාමං උය්‍යානෙන උය්‍යානං ගාමෙන ගාමං නිගමෙන නිගමං නගරෙන නගරං රට්ඨෙන රට්ඨං ජනපදෙන ජනපදං දීඝචාරිකං අනවත්ථිතචාරිකං[1] අනුයුත්තො හොති රූපදස්සනාය, එවං ඛිත්තචක්ඛු හොති-

අථවා භික්ඛු අන්තරඝරං පවිට්ඨො වීථිං පටිපන්නො අසංවුතො ගච්ඡති: හත්ථිං ඔලොකෙන්තො අස්සං ඔලොකෙන්තො රථං ඔලොකෙන්තො පත්තිං ඔලොකෙන්තො ඉත්ථියො ඔලොකෙන්තො පුරිසෙ ඔලොකෙන්තො කුමාරකෙ ඔලොකෙන්තො කුමාරිකායො ඔලොකෙන්තො අන්තරාපණං ඔලොකෙන්තො ඝරමුඛානි ඔලොකෙන්තො උද්ධං ඔලොකෙන්තො[2] අධො ඔලොකෙන්තො දිසාවිදිසං විපෙක්ඛමානො[3] ගච්ඡති, එවම්පි ඛිත්තචක්ඛු හොති.

අථවා භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාහී හොති අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී යත්වාධිකරණමෙනං[4] චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣා දොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං තස්ස සංවරාය න පටිපජ්ජති, න රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ න සංවරං[5] ආපජ්ජති, එවම්පි ඛිත්තචක්ඛු හොති.

යථාවා පනෙකෙ භොන්තො සමණබ්‍රාහ්මණා සද්ධාදෙය්‍යානි භොජනානි භුඤ්ජිත්වා තෙ එවරූපං විසූකදස්සනං අනුයුත්තා විහරන්ති, සෙය්‍යථීදං: නච්චං ගීතං වාදිතං පෙක්ඛං අක්ඛානං පාණිස්සරං වෙතාළං කුම්භථූනං සොභනගරකං[6] චණ්ඩාලං වංසං ධොවනං හත්ථියුද්ධං අස්සයුද්ධං මහිසයුද්ධං උසභයුද්ධං අජයුද්ධං මෙණ්ඩයුද්ධං කුක්කුටයුද්ධං වට්ටකයුද්ධං දණ්ඩයුද්ධං මුට්ඨියුද්ධං නිබ්බුද්ධං උය්‍යොධිකං බලග්ගං සෙනාබ්‍යූහං අනීකදස්සනං ඉති වා, එවම්පි ඛිත්තචක්ඛු හොති.

1. අනවට්ඨිත චාරිකං – ම ඡ සං
අනවත්ථ චාරිකං – ප ව වි ස්‍යා
2. උද්ධං දිසා දිසං පෙක්ඛමානො – ප ව වි
3. පෙක්ඛමානො – ස්‍යා,
4. මෙතං – ප ව වි
5. නච සංවරං – ව වි
6. සොභනකං – ම ඡ සං

9.

යටබලා හෙලූ ඇස් ඇතියේ නො ද පාදලොල වූයේ රක්නා ලද ඉඳුරන් ඇතියේ රක්නා ලද මනස ඇතියේ (කෙලෙසුන් විසින්) නො තෙත් වූයේ (කෙළෙස් ගිනින්) නො දැවුණේ කගවෙහෙණහගක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

ඔක්ඛිත්තචක්ඛු න ච පාදලොලො යනු: කිසෙයින් 'ඛිත්තචක්ඛු' වේ ද යත්: මෙහි කිසි මහණෙක් (සක්දෙර උපන් ලොභ විසින්) ඇසින් ලොල් වූයේ චක්ෂුර්ලෞල්‍යයෙන් සමන්විත වෙයි. නුදුටු රූපාලම්බන දක්ක යුතු යැ දක්නා ලද්ද ඉක්මවිය යුතු යැ'යි අරමින් අරමට උයනින් උයනට ගමින් ගමට නිගමයෙන් නිගමයට නුවරින් නුවරට රටින් රටට දනව්වෙන් දනව්වට දීර්ඝ චාරිකායෙහි නො නිමි චාරිකායෙහි යෙදුණේ රූපදර්ශනය පිණිස හැසිරෙයි මෙසේ 'ඛිත්තචක්ඛු' වෙයි.

නොහොත් මහණ ඇතුළුගමට පිවිසියේ වීමහට පිළිපන්නේ අසංවර වැ යෙයි: ඇතුන් බලමින් අසුන් බලමින් රිය බලමින් පාබලසෙන් බලමින් ස්ත්‍රීන් බලමින් පුරුෂයන් බලමින් කුමරුන් බලමින් කුමරියන් බලමින් ඇතුළු අවුණ (කඩතුළ) බලමින් ගෙදෙර බලමින් උඩ බලමින් යට බලමින් දසනුදස බලමින් යෙයි. මෙසේත් 'ඛිත්තචක්ඛු' වෙයි.

නොහොත් මහණ ඇසින් රූපයක් දැක (ක්ලේශවස්තු වූ) නිමිති ගන්නේ වෙයි, (හස්තපාදදි) ආකාර විසින් ගන්නේ වෙයි, යම් කරුණෙකින් චක්ෂුරින්ද්‍රිය අසංවෘත වැ වසන මොහු අභිධ්‍යා දෞර්මනස්‍ය සඞ්ඛ්‍යාත ලාමක අකුශලධර්මයෝ අනුබඳනාහු නම් ඒ චක්ෂුරින්ද්‍රියයාගේ සංවරය පිණිස නො පිළිපදී, චක්ෂුරින්ද්‍රියය නො රකී, චක්ෂුරින්ද්‍රියයෙහි සංවරයට නො පැමිණෙයි. මෙසේත් 'ඛිත්තචක්ඛු' වෙයි.

තවද යම්සේ ඇතැම් භවත් මහණබමුණු කෙනෙක් කම්පල අදහා දුන් බොජුන් වළඳා ඔවුහු මෙබඳු වූ විසූළු දැකීමෙහි යෙදී වෙසෙති: ඒ මෙසේ යැ: නැටුම් ගැයුම් වැයුම් නළුමුළු භාරතාදිය කියන තැන කස්තල සනතාල කුළුතාලම් හෝ මළසිරුරු මන්ත්‍රයෙන් නහාලීම කළපිඹීම (බුම්මංඩි?) ප්‍රතිභානචිත්‍ර සැඩොලුන්ගේ සණදෙවුන්කෙළි වස්කුලල් ඇට දෙවීම් ඇත්පොර අස්පොර මියුපොර වැහැප්පොර ගවපොර බැටළුපොර එළුපොර කුකුළුපොර වටුපොර දඬුපොර මිටුපොර මල්ල පොර යුදපෙරමුණ බල සෙන් ගණන තැන කඳවුරු බලඇණි දැකීම යනු හෝ යැ. මෙසේත් 'ඛිත්ත චක්ඛු' වේ.

කථං ඔක්ඛිත්තචක්ඛු හොති, ඉධෙකච්චො භික්ඛු[1] න චක්ඛුලොලො න චක්ඛුලොලියෙන සමන්නාගතො හොති, අදිට්ඨං දක්ඛිතබ්බං දිට්ඨං සමතික්කමිතබ්බන්ති න ආරාමෙන ආරාමං, න උය්‍යානෙන උය්‍යානං, න ගාමෙන ගාමං, න නිගමෙන නිගමං, න නගරෙන නගරං, න රට්ඨෙන රට්ඨං න ජනපදෙන ජනපදං, දීඝචාරිකං අනවත්ථිතචාරිකං[2] අනනුයුත්තො හොති රූපදස්සනාය. එවම්පි ඔක්ඛිත්තචක්ඛු හොති.

අථවා භික්ඛු අන්තරඝරං පවිට්ඨො වීථිං පටිපන්නො සංවුතො ගච්ඡති න හත්ථිං ඔලොකෙන්තො න අස්සං ඔලොකෙන්තො න රථං ඔලොකෙන්තො න පත්තිං ඔලොකෙන්තො න ඉත්ථියො ඔලොකෙන්තො න පුරිසෙ ඔලොකෙන්තො න කුමාරකෙ ඔලොකෙන්තො න කුමාරිකායො ඔලොකෙන්තො න අන්තරාපනං ඔලොකෙන්තො න ඝරමුඛානි ඔලොකෙන්තො න උද්ධං ඔලොකෙන්තො න අධො ඔලොකෙන්තො න දිසාවිදිසං[3] විපෙක්ඛමානො ගච්ඡති එවම්පි ඔක්ඛිත්තචක්ඛු හොති.

අථවා භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී යත්වාධිකරණමෙනං[4] චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති එවම්පි ඔක්ඛිත්තචක්ඛු හොති.

යථාවා පනෙකෙ භොන්තො සමණබ්‍රාහ්මණා සද්ධාදෙය්‍යානි භොජනානි භුඤ්ජිත්වා තෙ එවරූපං විසූකදස්සනං අනනුයුත්තා විහරන්ති සෙය්‍යථීදං: නච්චං ගීතං වාදිතං -පෙ- අනීකදස්සනං ඉති වා ඉති එවරූපා විසූකදස්සනා පටිවිරතො. එවම්පි ඔක්ඛිත්ත චක්ඛු හොති.

න ච පාදලොලොති කථං පාදලොලො හොති: ඉධෙකච්චො භික්ඛු පාදලොලො පාදලොලියෙන සමන්නාගතො හොති ආරාමෙන ආරාමං උය්‍යානෙන උය්‍යානං ගාමෙන ගාමං නිගමෙන නිගමං නගරෙන නගරං රට්ඨෙන රට්ඨං ජනපදෙන ජනපදං දීඝචාරිකං අනවත්ථිතචාරිකං අනුයුත්තො විහරති එවම්පි පාදලොලො හොති.

---

1. ඉධ භික්ඛු - ප ව වි
2. අනවවයිත චාරිකං - ම ජ සං
3. න දිසො දිසං - ප ව වි
4. මෙතං - ව-වි

කිසෙයින් 'ඔක්ඛිත්තචක්ඛු' වේ යැ යත්: මෙ සස්නෙහි කිසි මහණෙක් ඇසින් ලොල් නො වූයේ චක්ඛුර්ලෞල්‍යයෙන් යුක්ත නො වූයේ වෙයි: නුදුටු දුය දක්ක යුතු යැ, දුටු දුය ඉක්මවිය යුතු යැ'යි අරමින් අරමට නොයෙයි, උයනින් උයනට– ගමින් ගමට– නිගමයෙන් නිගමයට– නුවරින් නුවරට– රටින් රටට– දනව්වෙන් දනව්වට රූපදර්ශනය පිණිස දීර්ඝ-චාරිකායෙහි නො නිමි චාරිකායෙහි නො යෙදුණේ වෙයි. මෙසේත් 'ඔක්ඛිත්තචක්ඛු' වෙයි.

නොහොත් මහණ ඇතුළුගමට පිවිසියේ වීදියට බටුයේ සංවර වැ යෙයි: ඇතුන් නො බලමින් අසුන් නො බලමින් රිය නො බලමින් පාබල සෙන් නොබලමින් ගැනුන් නො බලමින් පිරිමින් නො බලමින් කුමරුන් නො බලමින් කුමරියන් නො බලමින් ඇතුළු අවුණු නො බලමින් ගෙදෙර නොබලමින් උඩ නො බලමින් යට නො බලමින් දිශාවිදිශා නො බලමින් යෙයි. මෙසේත් 'ඔක්ඛිත්තචක්ඛු' වෙයි.

නොහොත් මහණ ඇසින් රූපයක් දුක නිමිති වශයෙන් නො ගන්නේ අනුව්‍යඤ්ජන වශයෙන් නො ගන්නේ වෙයි. යම් කරුණෙකින් චක්ඛුරින්ද්‍රියය අසංවර වැ වසන මොහු අභිධ්‍යා දෙම්නස් සංඛ්‍යාත ලාමක අකුශලධර්මයෝ අනුබඳනාහු නම් ඒ චක්ඛුරින්ද්‍රියයාගේ සංවරය පිණිස පිළිපදී, චක්ඛුරින්ද්‍රියය රකී. චක්ඛුරින්ද්‍රියයෙහි සංවරයට පැමිණෙයි. මෙසේත් 'ඔක්ඛිත්තචක්ඛු' වෙයි.

තවද යම්සේ ඇතැම් භවත් මහණබමුණු කෙනෙක් කම්පල හදහා දෙනලද බොජුන් වළඳා ඔහු මෙබඳු විසුළු දස්නෙහි නො යෙදී වෙසෙති: ඒ මෙසේ යැ: නැටුම් ගැයුම් වැයුම් ... බලඇණි දුකීම යනාදිය යි මෙබඳු විසුළු දස්නෙන් වැළැකුණේ වෙයි. මෙසේත් 'ඔක්ඛිත්තචක්ඛු' වේ.

න ච පාදලොලො යනු: කිසෙයින් 'පාදලොල' වේ යැ යත්: මෙහි ඇතැම් මහණෙක් පයින් ලොල්වූයේ පාදලෞල්‍යයෙන් සමන්විත වූයේ වෙයි: අරමින් අරමට උයනින් උයනට ගමින් ගමට නිගමයෙන් නිගමයට නුවරින් නුවරට රටින් රටට දනව්වෙන් දනව්වට දීර්ඝචාරිකායෙහි නො නිමි චාරිකායෙහි යෙදී වාසය කෙරෙයි. මෙසේත් 'පදලොල' වෙයි.

අථවා භික්ඛු අඤ්ඤෙනාපි සඞ්ඝාරාමෙ[1] පාදලොලො පාදලොලියෙන සමන්නාගතො හොති. න අත්ථහෙතු න කාරණහෙතු උද්ධතො අවූපසන්තචිත්තො පරිවෙණතො පරිවෙණං ගච්ඡති, විහාරතො විහාරං ගච්ඡති, අඩ්ඪයොගතො අඩ්ඪයොගං ගච්ඡති, පාසාදතො පාසාදං ගච්ඡති, හම්මියතො හම්මියං ගච්ඡති, ගුහාය[2] ගුහං ගච්ඡති, ලෙනතො ලෙනං ගච්ඡති, කුටියා කුටිං ගච්ඡති, කූටාගාරතො කූටාගාරං ගච්ඡති, අට්ටතො අට්ටං ගච්ඡති, මාලතො මාලං ගච්ඡති උද්දණ්ඩතො උද්දණ්ඩං ගච්ඡති, උදොසිතතො උදොසිතං ගච්ඡති, උපට්ඨානසාලතො උපට්ඨානසාලං ගච්ඡති, මණ්ඩලමාලතො මණ්ඩලමාල[3] ගච්ඡති, රුක්ඛමූලතො රුක්ඛමූලං ගච්ඡති. යත්ථ වා පන භික්ඛූ නිසීදන්ති තහිං ගච්ඡති. තත්ථ එකස්ස වා දුතියො හොති, ද්වින්නං වා තතියො හොති, තිණ්ණං වා චතුත්ථො හොති. තත්ථ බහුං සම්ඵප්පලාපං පලපති[4] සෙය්‍යථීදං; රාජකථං චොරකථං -පෙ- ඉති භවාභවකථං කථෙති. එවම්පි පාදලොලො හොති.

න ච පාදලොලොති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පාදලොලියා ආරතො විරතො පටිවිරතො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා පටිසල්ලානාරාමො හොති පටිසල්ලානරතො අජ්ඣත්තං චෙතොසමථමනුයුත්තො අනිරාකතජ්ඣානො විපස්සනාය සමන්නාගතො බ්‍රූහෙතා සුඤ්ඤාගාරානං ඣායී ඣානරතො එකත්තමනුයුත්තො සදත්ථගරුකොති ඔක්ඛිත්තචක්ඛු න ච පාදලොලො.

ගුත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානොති: 'ගුත්තින්ද්‍රියො'ති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී. යත්වාධිකරණමෙනං චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති, රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති. සොතෙන සද්දං සුත්වා -පෙ- ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා - ජිව්හාය රසං සායිත්වා - කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා - මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය න නිමිත්තග්ගාහී හොති, නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී, යත්වාධිකරණමෙනං මනින්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං. තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති රක්ඛති මනින්ද්‍රියං මනින්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජතීති 'ගුත්තින්ද්‍රියො' රක්ඛිතමානසානොති ගොපිතමානසානොති 'ගුත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානො'.

---

1. අඤ්ඤතො සඞ්ඝාරාමෙ - ම ජ සං
2. ගුහතො - ම ජ සං
3. මණ්ඩපතො මණ්ඩපං - ම ජ සං.
4. බහුං සම්ඵප්පලපති - ව, වි

නොහොත් මහණ ඇතුළු සහරම්භිද්‍ර පාදලොල වූයේ පාදලෞල්‍යයෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි, ප්‍රයෝජන නැති වැ කාරණ නැති වැ උඩඟු වූයේ නො සන්හුන් සිත් ඇත්තේ පිරිවෙනින් පිරිවෙනට යෙයි, වෙහෙරින් වෙහෙරට යෙයි, අර්ධයොගයෙන් අර්ධයොගයට යෙයි, ප්‍රාසාදයෙන් ප්‍රාසාදයට යෙයි, සඳලුගෙයින් සඳලුගෙට යෙයි, ගුහායෙන් ගුහාවට යෙයි, ලෙනින් ලෙනට යෙයි, කිළියෙන් කිළියට යෙයි, කුළුගෙයින් කුළුගෙට යෙයි, අටල්ලෙන් අටල්ලට යෙයි, මහලින් මහලට යෙයි, උද්දණ්ඩ (එක් වහලින් යුතු ගෙ) යෙන් උද්දණ්ඩයට යෙයි, බඩුහලින් බඩුහලට යෙයි, උවටැන්හලින් උවටැන්හලට යෙයි, මණ්ඩලමාලයෙන් මණ්ඩල මාලයට යෙයි, රුක්මුලින් රුක්මුලට යෙයි, යම් තැනෙකැ භික්ෂූහු හිඳිත් නම් එහි හෝ යෙයි, එහි එකක්හට හෝ දෙවැන්නා වෙයි, දෙදෙනකු හට හෝ තෙවැන්නා වෙයි, තිදෙනකු හට හෝ සිව්වැන්නා වෙයි. එහි දී බොහෝ නිරර්ත්ථක කථා පවසයි. ඒ මෙසේ යැ: රාජකථා යැ චොරකථා යැ... මෙසෙයින් වෘද්ධි–හානි වේ යැ යන කථා කෙරෙයි. මෙසේත් ‘පාදලොල’ වේ.

න ච පාදලොලො යනු: ඒ පසේ බුදුහු පාදලෞල්‍යයෙන් දුරු වූවාහු වෙන් වූවාහු වෙසෙයින් වෙන්වූවාහු නික්මුණාහු බැහැරවූවාහු මිදුනාහු විසංයොග වූවාහු විගතමර්‍යාද කළ සිතින් යුතු වැ විවේකයෙහි ඇලුණාහු වෙති, විවේකයෙහි ඇලුණාහු අධ්‍යාත්ම චිත්තසමාධියෙහි ඇලුණාහු බැහැර නො කළ (නො නට) ධ්‍යාන ඇත්තාහු විදර්ශනායෙන් යුක්ත වූවාහු ශූන්‍යාගාරභාවනාව වඩන්නාහු ධ්‍යාන කරනසුලු වූවාහු ධ්‍යානයෙහි ඇලුණාහු එකීභාවයෙහි යෙදුණාහු උත්තමාර්ථ (හෝ ස්වාර්ත්ථ) ගරුක වූවාහු තුයි ‘ඔක්ඛිත්තචක්ඛු න ච පාදලොලො’ යනු වේ.

ගුත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානො– ‘ගුත්තින්ද්‍රියො’ යනු: ඒ පසේ බුදුහු ඇසින් රූපයක් දැක නිමිති වශයෙන් නො ගන්නාහු අනුව්‍යඤ්ජන වශයෙන් නො ගන්නාහු වෙති. යම් කරුණෙකින් චක්ෂුරින්ද්‍රියය අසංවර කොට වසනුවන් අභිධ්‍යාදෞර්මනස්‍ය සඞ්ඛ්‍යාත ලාමක අකුශලධර්මයෝ අනුබඳනාහු නම් ඒ චක්ෂුරින්ද්‍රියයාගේ සංවරයට පැමිණෙති, චක්ෂුරින්ද්‍රියය ගොපනය කෙරෙති, චක්ෂුරින්ද්‍රියයෙහි සංවරයට පැමිණෙති. කනින් ශබ්ද අසා–නැහැයෙන් ගඳ අසා– දිවින් රස විඳ– කයින් පහස් පැහැසැ– මනසින් දහම් දැන නිමිති වශයෙන් නො ගන්නාහු අනුව්‍යඤ්ජන වශයෙන් නො ගන්නාහු වෙති. යම් කරුණකින් මනින්ද්‍රියය අසංවර කොට වසනුවන් අභිධ්‍යාදෞර්මනස්‍ය සඞ්ඛ්‍යාත ලාමක අකුශලධර්මයෝ අනුබඳනාහු නම් ඒ මනින්ද්‍රියයාගේ සංවරයට පැමිණෙති, මනින්ද්‍රියය ගොපනය කෙරෙති, මනින්ද්‍රියයෙහි සංවරයට පැමිණෙත් තුයි ‘ගුත්තින්ද්‍රිය’ නම වෙති. ‘රක්ඛිතමානසානො’ යනු: ගොපනය කළ සිත් ඇත්තාහු තුයි ‘ගුත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානො’ යනු වේ.

අනවස්සුතො අපරිඩය්හමානොති: වුත්තං හෙතං ආයස්මතා මහාමොග්ගල්ලානෙන "අවස්සුතපරියායං ච වො ආවුසො දෙසෙස්සාමි[1] අනවස්සුතපරියායං ච, තං සුණාථ සාධුකං මනසි කරොථ භාසිස්සාමීති: එවමාවුසොති ඛො තෙ භික්ඛූ ආයස්මතො මහාමොග්ගල්ලානස්ස පච්චස්සොසුං. ආයස්මා මහාමොග්ගල්ලානො එතදවොච: 'කථං චාවුසො අවස්සුතො හොති; ඉධාවුසො භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා පියරූපෙ රූපෙ අධිමුච්චති, අප්පියරූපෙ රූපෙ බ්‍යාපජ්ජති අනුපට්ඨිතකායසති ච විහරති පරිත්තචෙතසො, තං ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං නප්පජානාති යත්ථස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. සොතෙන සද්දං සුත්වා -පෙ- මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය පියරූපෙ ධම්මෙ අධිමුච්චති, අප්පියරූපෙ ධම්මෙ බ්‍යාපජ්ජති, අනුපට්ඨිතකායසති ච විහරති පරිත්තචෙතසො. තං ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං නප්පජානාති, යත්ථස්ස තෙ[2] උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. අයං වුච්චතාවුසො භික්ඛු අවස්සුතො චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යෙසු රූපෙසු -පෙ- අවස්සුතො මනොවිඤ්ඤෙය්‍යෙසු ධම්මෙසු. එවං විහාරිං චාවුසො භික්ඛුං චක්ඛුතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති ලභෙථෙව[3]' මාරො ඔතාරං ලභෙථ මාරො ආරම්මණං. සොතතො චෙපි නං -පෙ- මනතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති ලභෙථෙව මාරො ඔතාරං ලභෙථ[4]' මාරො ආරම්මණං.

සෙය්‍යථාපි ආවුසො නළාගාරං වා තිණාගාරං වා සුක්ඛං කොළාපං තෙරොවස්සිකං[5]! පුරත්ථිමාය චෙපි නං දිසාය පුරිසො ආදිත්තාය තිණුක්කාය උපසඞ්කමෙය්‍ය ලභෙථෙව අග්ගි ඔතාරං ලභෙථ අග්ගි ආරම්මණං පච්ඡිමාය චෙපි නං දිසාය–උත්තරාය චෙපි නං දිසාය–දක්ඛිණාය චෙපි නං දිසාය–හෙට්ඨිමාය චෙපි නං[6] දිසාය–උපරිමාය චෙපි[7] නං දිසාය–යතො කුතොචි චෙපි නං දිසාය පුරිසො ආදිත්තාය තිණුක්කාය උපසඞ්කමෙය්‍ය ලභෙථෙව අග්ගි ඔතාරං, ලභෙථ අග්ගි ආරම්මණං. එවමෙව ඛො ආවුසො එවං විහාරිං භික්ඛුං චක්ඛුතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති, ලභෙථෙව මාරො ඔතාරං ලභෙථ මාරො ආරම්මණං, සොතතො චෙපි නං -පෙ- මනතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති ලභෙථෙව මාරො ඔතාරං, ලභෙථ මාරො ආරම්මණං"

1. දෙසිස්සාමි – ච, වි
2. යත්ථ තෙ උප්පන්නා – ප වි
3. ලභතෙව – ච, වි, ස්‍යා,
4. ලභති මාරො – ස්‍යා,
5. තෙරොවස්සිකා – ච–වි
6. හෙට්ඨිමතො චෙපි නං – ම ඡ සං
7. උපරිමතො චෙපි නං – ම ඡ සං

අනවස්සුතො අපරිඩය්හමානො යනු: මේ කියන ලද මැ යි ආයුෂ්මත් මහමුගලන් තෙරුන් විසින්: ''ඇවැත්නි, තොපට 'අවස්සුතපරියාය (කෙලෙසුන් විසින් තෙත් කරුණ) ද අනවස්සුත පරියාය (කෙලෙසුන් විසින් නො තෙත් කරුණ) ද දෙසමි ඒ අසවු මැනැවින් මෙනෙහි කරවු, කියමි. 'එසේ යැ ඇවැත්නි'යි ඒ භික්ෂූහු ආයුෂ්මත් මහමුගලන් තෙරුන්ට පිළිවදන් ඇස්වූහ. ආයුෂ්මත් මහමුගලන් තෙරහු මෙය වදළහ. ඇවැත්නි, කිසෙයින් අවස්සුත (කෙලෙසුන් විසින් තෙත්) වෙ ද යත්: ඇවැත්නි, මෙ සස්නෙහි මහණෙක් ඇසින් රූපයක් දක ප්‍රිය සවභාව වූ රූපයෙහි ඇලෙයි, අප්‍රියසවභාව වූ රූපයෙහි ව්‍යාපාදයට පැමිණෙයි, නො එළඹ සිටි කායස්මෘති ඇතියේ ලඝු වූ සිත් ඇති වැ වාස කෙරෙයි, යම් තැනෙක ඔහුට උපන් ලාමක අකුශල ධර්මයෝ අනවශේෂ කොට නිරුද්ධ වෙත් ද ඒ චිත්තවිමුක්තිය ප්‍රඥා විමුක්තිය තත් වූ පරිද්දෙන් නො දනියි. කනින් ශබ්ද අසා ... සිතින් දහම් දැන ප්‍රියසවභාව වූ දහම්හි ඇලෙයි, අප්‍රියසවභාව වූ දහම්හි ව්‍යාපාදයට පැමිණෙයි, නො එළඹ සිටි කායස්මෘති ඇත්යේ ලඝු වූ සිත් ඇති වැ වෙසෙයි, යම් තැනෙක ඔහුට උපන් ලාමක අකුශලධර්මයෝ අපරිශෙෂ වැ නිරුද්ධ වෙත් ද ඒ චිත්ත විමුක්තිය ප්‍රඥා විමුක්තිය තත් වූ පරිද්දෙන් නො දනී. ඇවැත්නි, මෙ මහණ චක්ෂුර්විඥානයෙන් දතයුතු වූ රූපාලම්බනයෙහි අවස්සුත වූයේ... මනොවිඥානයෙන් දතයුතු වූ ධර්මාලම්බනයෙහි අවස්සුත වූයේ යයි කියනු ලැබේ. ඇවැත්නි, මෙසේ වාස කරන ඒ මහණහු කරා මාර තෙමේ චක්ෂුර්ද්වාරයෙනුදු එළැඹෙයි, ශ්‍රොත්‍රද්වාරයෙනුදු ... මනොද්වාරයෙනුදු ඔහු කරා මාර තෙමේ එළැඹෙයි, මාර තෙම සිදුරු ලබන්නේ මැ යැ, මාර තෙමේ ප්‍රත්‍යය ලබන්නේ මැ යි.

ඇවැත්නි, යම්සේ වියැළි කොලපු වූ බොහෝ කල් ඉක්මගිය බට සෙවෙනි ගෙයක් හෝ තණ සෙවෙනි ගෙයක් හෝ වේ ද ඉදින් පුරුෂයෙක් ගිනි ඇවිළගත් තණසුලකින් යුතු වැ පෙරදිගිනුදු ඒ ගෙය කරා පැමිණේ නම් ගින්න සිදුරු ලබා මැ යැ ප්‍රත්‍යය ලබා මැ යැ, පැසීම් දෙසිනුදු ... උතුරු දෙසිනුදු ... දකුණු දෙසිනුදු- යටදෙසිනුදු- උඩදෙසිනුදු- යම්කිසි දෙසකිනුදු පුරුෂයෙක් ආදීප්ත වූ තණසුලකින් යුතු වැ ඒ ගෙය කරා පැමිණේ නම් ගින්න අතුරු ලබා මැ යැ ගින්න අරමුණු ලබා මැ යැ, එසෙයින් මැ ඇවැත්නි, මෙසේ වාසය කරන මහණහු කරා චක්ෂුද්වාරයෙනුදු මාර තෙමේ පැමිණේ, නම් මාර තෙමේ අතුරු ලබා මැ යැ මාර තෙමේ ප්‍රත්‍යය ලබා මැ යැ ශ්‍රොත්‍රද්වාරයෙනුදු ... මනොද්වාරයෙනුදු ඔහු කරා මාර තෙමේ එළැඹේ නම් මාර තෙමේ අතුරු ලබා මැ යැ මාර තෙමේ අරමුණු ලබා මැ යි.

එවං විහාරිං චාවුසො භික්ඛුං රූපා අභිභංසු.[1] න භික්ඛු රූපෙ අභිභොසි[2] සද්දා භික්ඛුං අභිභංසු න භික්ඛු සද්දෙ අභිභොසි, ගන්ධා භික්ඛුං අභිභංසු න භික්ඛු ගන්ධෙ අභිභොසි, රසා භික්ඛුං අභිභංසු න භික්ඛු රසෙ අභිභොසි, ඵොට්ඨබ්බා භික්ඛුං අභිභංසු, න භික්ඛු ඵොට්ඨබ්බෙ අභිභොසි, ධම්මා භික්ඛුං අභිභංසු න භික්ඛු ධම්මෙ අභිභොසි. අයං වුච්චතාවුසො භික්ඛු රූපාභිභූතො[3] සද්දාභිභූතො ගන්ධාභිභූතො රසාභිභූතො ඵොට්ඨබ්බාභිභූතො ධම්මාභිභූතො අභිභංසු නං පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා, එවං ඛො ආවුසො අවස්සුතො හොති.''

කථං චාවුසො අනවස්සුතො හොති: ඉධාවුසො භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා පියරූපෙ රූපෙ නාධිමුච්චති, අප්පියරූපෙ රූපෙ න බ්‍යාපජ්ජති, උපට්ඨිතකායසති ච විහරති අප්පමාණචෙතසො, තං ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං පජානාති යත්ථස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. සොතෙන සද්දං සුත්වා -පෙ- මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය පියරූපෙ ධම්මෙ නාධිමුච්චති, අප්පියරූපෙ ධම්මෙ න බ්‍යාපජ්ජති, උපට්ඨිතකායසති ච විහරති අප්පමාණචෙතසො, තං ච චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යථාභූතං පජානාති යත්ථස්ස තෙ උප්පන්නා[4] පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති, අයං වුච්චතාවුසො භික්ඛු අනවස්සුතො චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යෙසු රූපෙසු -පෙ- අනවස්සුතො මනොවිඤ්ඤෙය්‍යෙසු ධම්මෙසු. එවං විහාරිං චාවුසො භික්ඛුං චක්ඛුතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති නෙව ලභෙථ[5] මාරො ඔතාරං න ලභෙථ[6] මාරො ආරම්මණං, සොතතො චෙපි නං -පෙ- මනතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති නෙව ලභෙථ මාරො ඔතාරං, න ලභෙථ මාරො ආරම්මණං.

---

1. රූපා අධිභංසු - ම ඡ සං
2. රූපෙ අධිභොසි - ච-වි
3. රූපාධිභූතො සද්දධිභූතො - ම ඡ සං, ප.
4. යත්ථාස්සාතෙඋප්පන්නා - ම ඡ සං -ච,වි,ක
   යත්ථෙ උප්පන්නා - පත.
5. නෙව ලභති - ම ඡ සං -ච-වි-ක
6. න ලභති - ම ඡ සං

තවද ඇවැත්නි, මෙසේ වාසය කරනසුලු භික්ෂුහු රූපාලම්බනයෝ මැඩපිහු යෑ, මහණ රූපයන් නො මැඩපි යෑ, ශබ්දලම්බනයෝ භික්ෂුහු මැඩපිහු යෑ, මහණ තෙම ශබ්දලම්බනයන් නො මැඩපි යෑ. ගන්ධාලම්-බනයෝ භික්ෂුහු මැඩපිහු යෑ, මහණ තෙමේ ගන්ධාලම්බන යන් නො මැඩ පි යෑ, රසාලම්බනයෝ භික්ෂුව මැඩපිහු යෑ, මහණ රසයන් නො මැඩපි යෑ, ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ භික්ෂුව මැඩපිහු යෑ, මහණ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන් නො මැඩ-පියෑ, ධර්මාලම්බනයෝ භික්ෂුව මැඩපිහු යෑ, මහණ නො මැඩපි යෑ, ඇවැත්නි, මේ මහණ තෙමේ රූපයන් විසින් මඩනාලද යෑ ශබ්දයන් විසින් මඩනා ලද යෑ, ගන්ධයන් විසින් මඩනා ලද යෑ, රසයන් විසින් මඩනාලද යෑ, ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන් විසින් මඩනාලද යෑ, ධර්මයන් විසින් මඩනාලද යෑ, ක්ලෙශයනට ප්‍රත්‍යය වූ පුනර්භවය ඇති කරන්නා වූ දරථ සහිත වූ දුඃඛ-විපාක වූ ලාමක අකුශල ධර්මයෝ ඒ භික්ෂුව අභිභවනය කළාහුයෑ. ඇවැත්නි, මෙසේ 'අවස්සුත' වූයේ වෙ.

ඇවැත්නි, කිසෙයින් අනවස්සුත වේ ද යත්: මහණෙනි, මෙ සස්නෙහි මහණ ඇසින් රූපයක් දැක ප්‍රියස්වභාව රූපයෙහි නො ඇලෙයි, අප්‍රිය ස්වභාවරූපයෙහි (ද්වෙෂ විසින්) ව්‍යාපාදයට නො පැමිණෙයි, එළැඹසිටි කායගියාසි ඇති වැ අප්‍රමාණ සිත් ඇති වැ වාස කෙරෙයි. යම් තැනෙක ඔහුට උපන් ඒ ලාමක අකුශලධර්මයෝ නිරවශේෂ වැ නිරුද්ධ වෙත් නම් ඒ චිත්තවිමුක්තිය ද ප්‍රඥාවිමුක්තිය ද ඇති සැටියෙන් දැනගනියි. කනින් ශබ්ද අසා ... මනයින් දහම් දැන ප්‍රියස්වභාව ධර්මයෙහි නො ඇලෙයි, අප්‍රිය සවභාව ධර්මයෙහි ව්‍යාපාදයට නො පැමිණෙයි, එළඹසිටි කායගියාසි ඇති වැ අප්‍රමාණ සිත් ඇති වැ වාස කෙරෙයි. යම් තැනෙක ඔහුට උපන් ලාමක අකුශලධර්මයෝ නිරවශේෂ වැ නිරුද්ධ වෙත් නම් ඒ චිත්ත විමුක්තිය ද ප්‍රඥා විමුක්තිය ද යථාභූතයෙන් දැනගනී. ඇවැත්නි, මේ මහණ චක්ෂුර්විඥානයෙන් දතයුතු රූපයෙහි අනවස්සුත යෑ ... මනයින් දතයුතු දහම්හි අනවස්සුත යයි කියනු ලැබේ. ඇවැත්නි, මෙසේ වාස කරන ඒ මහණහු කරා චක්ෂුද්වාරයෙනුදු ඉදින් මාර තෙම එළැඹේ නම් මාර තෙම අතුරු නො ලබන්නේ මැයෑ, මාර තෙම ප්‍රත්‍යය නො ලබන්නේමැයි. ශ්‍රොත්‍රද්වාරයෙනුදු ඉදින් ඔහු කරා ... මනොද්වාරයෙනුදු ඉදින් ඔහු කරා මාර තෙම එළැඹේ නම් මාර තෙම අතුරු නො ලබන්නේ මැ යෑ, මාර තෙම ප්‍රත්‍යය නො ලබන්නේ මැ යි.

සෙය්‍යථාපි ආවුසො කූටාගාරං වා කූටාගාරසාලා වා බහලමත්තිකා අද්දවලෙපනා, පුරත්ථිමාය චෙපි නං දිසාය පුරිසො ආදිත්තාය තිණුක්කාය උපසඞ්කමෙය්‍ය නෙව ලභෙථ අග්ගි ඔතාරං න ලභෙථ අග්ගි ආරම්මණං, පච්ඡිමාය චෙපි නං දිසාය- උත්තරාය චෙපි නං දිසාය- දක්ඛිණාය චෙපි නං දිසාය- හෙට්ඨිමාය චෙපි නං දිසාය- උපරිමාය චෙපි නං දිසාය- යතො කුතොචි චෙපි නං පුරිසො දිසාය ආදිත්තාය තිණුක්කාය උපසඞ්කමෙය්‍ය නෙව ලභෙථ අග්ගි ඔතාරං න ලභෙථ අග්ගි ආරම්මණං. එවමෙව ඛො ආවුසො එවං විහාරිං භික්ඛුං චක්ඛුතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති. නෙව ලභෙථ මාරො ඔතාරං න ලභෙථ මාරො ආරම්මණං සොතතො චෙපි නං -පෙ- මනතො චෙපි නං මාරො උපසඞ්කමති නෙව ලභෙථ මාරො ඔතාරං නලභෙථ මාරො ආරම්මණං. එවං විහාරි චාවුසො භික්ඛු රූපෙ අභිභොසි[1] න රූපා භික්ඛුං අභිභංසු,[2] සද්දෙ භික්ඛු අභිභොසි න සද්ද භික්ඛුං අභිභංසු, ගන්ධෙ භික්ඛු අභිභොසි, න ගන්ධා භික්ඛුං අභිභංසු, රසෙ භික්ඛු අභිභොසි, න රසා භික්ඛුං අභිභංසු; ඵොට්ඨබ්බෙ භික්ඛු අභිභොසි, න ඵොට්ඨබ්බා භික්ඛුං අභිභංසු. ධම්මෙ භික්ඛු අභිභොසි න ධම්මා භික්ඛුං අභිභංසු, අයං වුච්චතාවුසො භික්ඛු රූපාභිභූ[3] සද්දාභිභූ ගන්ධාභිභූ රසාභිභූ ඵොට්ඨබ්බාභිභූ ධම්මාභිභූ අභිභූ අනභිභූතො[4] කෙහිචි කිලෙසෙහි අභිභොසි තෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ සංකිලෙසිකෙ පොනොභවිකෙ සදරෙ දුක්ඛවිපාකෙ ආයතිං ජාතිජරාමරණියෙ. එවං ඛො ආවුසො අනවස්සුතො හොති''ති.

අනවස්සුතො අපරිඩය්හමානොති: රාගජෙන පරිළාහෙන අපරිඩය්හමානො දොසජෙන පරිළාහෙන අපරිඩය්හමානො මොහජෙන පරිළාහෙන අපරිඩය්හමානොති 'අනවස්සුතො අපරිඩය්හමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො,'

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"ඔක්ඛිත්තචක්ඛු න ච පාදලොලො
ගුත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානො,
අනවස්සුතො අපරිඩය්හමානො[5]
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

1. අධිභොසි – මජ සං.
2. අධිභංසු – මජ සං.
3. රූපාධිභූ සද්දාධිභූ ගන්ධාධිභූ රසාධිභූ – මජසං
4. අධිභූ අනධිභූතො – මජ සං
5. අපරිදය්හමානො – ව,වි
අල්ලාව ලෙපනා – සයා.
6. සළායතනසංයුත්ත – ආසීවිසවග්ග

ඇවැත්නි, යම්සේ බොල්මැටි ඇති තෙත්මැටි අලෙවදුන් කුළුගෙයක් හෝ කූටාගාරශාලාවක් හෝ වේ ද, ඉදින් පුරුෂයෙක් ගිනි ඇවිළගත් තණහුලකින් යුතු වැ පැදුන්දෙසිනුදු ඒ කූටාගාරශාලාව කරා එළැඹේ නම් ගින්න නො මැ අතුරු ලැබෙන්නේ ද ගින්න ප්‍රත්‍යය නො ලැබෙන්නේ ද, ඉදින් පැළදෙසිනුදු එය කරා–ඉදින් උතුරු දෙසිනුදු එය කරා–ඉදින් දකුණු-දෙසිනුදු එය කරා– ඉදින් යට දෙසිනුදු එය කරා–ඉදින් උඩදෙසිනුදු එය කරා–ඉදින් යම්කිසි දෙසකිනුදු එය කරා පුරුෂයෙක් ගිනි ඇවිළගත් තණ-හුලකින් යුතු වැ එළැඹේ නම් ගින්න නො මැ අතුරු ලැබෙන්නේ ද, ප්‍රත්‍යය නො ලැබෙන්නේ ද, එසෙයින් මැ ඇවැත්නි, මෙබඳු විහරණ ඇති ඒ මහණහු කරා චක්ඛුර්ද්වාරයෙනුදු ඉදින් මාර තෙම එළැඹේ නම් මාර තෙමේ නො මැ අතුරු ලැබෙන්නේ යැ ප්‍රත්‍යය නො ලැබෙන්නේ යැ, ඉදින් ශ්‍රොත්‍රද්වාරයෙනුදු ඔහු කරා ... මනොද්වාරයෙනුදු ඔහු කරා ඉදින් මාර තෙම එළැඹේ නම් මාර තෙමේ නො මැ අතුරු ලැබෙන්නේ යැ මාර තෙමේ ප්‍රත්‍යය නො ලැබෙන්නේ යි. තවද ඇවැත්නි, මෙබඳු විහරණ ඇති මහණ තෙම රූපයන් මැඩපි යැ. රූපයෝ මහණහු නො මැඩපූහ. මහණ ශබ්දයන් මැඩපි යැ, ශබ්දයෝ මහණහු නො මැඩපූහ. මහණ තෙම ගන්ධයන් මැඩපියැ, ගන්ධයෝ මහණහු නො මැඩපූහ. මහණ තෙම රසයන් මැඩපියැ, රසයෝ මහණහු නො මැඩපූහ. මහණ තෙම ස්ප්‍රෂ්ටව්‍ය-යන් මැඩපියැ, ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ මහණහු නො මැඩපූහ. මහණ තෙම ධර්මයන් මැඩපි යැ, ධර්මයෝ මහණහු නො මැඩපූහ. ඇවැත්නි මෙ මහණ රූපය මැඩලූයේ යැ, ශබ්දය මැඩලූයේ යැ, ගන්ධය මැඩලූයේ යැ, රසය මැඩලූයේ යැ, ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යය මැඩලූයේ යැ, ධර්මය මැඩලූයේ යයි කියනු ලැබෙයි. කිසි කෙලෙස් කෙනකුන් විසින් නො මඩනා ලද්දේ 'අභිභූ' නම් වෙයි. සාංක්ලෙශික වූ පුනර්භවය ඇතිකරන්නා වූ දරථ සහිත වූ දුඃඛවිපාක ඇති ආයතිභවයෙහි ජාති ජරාමරණ පිණිස පවත්නා වූ ඒ ලාමක අකුශලධර්මයන් මැඩලයි. ඇවැත්නි මෙසෙයින් 'අන්වස්සුත' වේ නුයි 'අනවස්සුතො' යනු වේ.

අනවස්සුතො අපරිඩය්හමානො යනු: රාගයෙන් උපන් පරිදාහයෙන් නො දැවෙනුයේ ද්වේෂයෙන් උපන් පරිදාහයෙන් නො දැවෙනුයේ මෝහයෙන් උපන් පරිදාහයෙන් නො දැවෙනුයේ නුයි 'අනවස්සුතො අපරිඩය්හමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදාළහ ඒ පසේබුදුහු:

"ඔක්ඛිත්තචක්ඛු –පෙ– එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"යි.

10.

ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි
සංඡින්නපත්තො[1] යථා පාරිච්ඡත්තකො,
කාසායවත්ථො අභිනික්ඛමිත්වා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානීති 'ගිහි බ්‍යඤ්ජනා' වුච්චන්ති කෙසා ච මස්සු ච[2] -පෙ- දීඝදසානි ඉතිවා. **ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානීති;** ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි ඔරොපයිත්වා සමොරොපයිත්වා නික්ඛිපිත්වා පටිප්පස්සම්භිත්වාති 'ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි,

සංඤ්ඡින්නපත්තො යථා පාරිච්ඡත්තකොති යථා සො පාරිජත්තකො කොවිළාරො බහලපත්තපලාසො සන්දච්ඡායො.[3] එවමෙව සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පරිපුණ්ණපත්තචීවරධරොති 'සඤ්ඡින්නපත්තො'[1] යථා පාරිච්ඡත්තකො .

කාසායවත්ථො අභිනික්ඛමිත්වාති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සබ්බං ඝරාවාසපළිබොධං ඡින්දිත්වා පුත්තදාරපළිබොධං ඡින්දිත්වා ඤාතිපළිබොධං ඡින්දිත්වා මිත්තාමච්චපළිබොධං ඡින්දිත්වා සන්නිධිපළිබොධං ඡින්දිත්වා කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා[4] කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිත්වා අකිඤ්චනභාවං උපගන්ත්වා එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති 'කාසායවත්ථො අභිනික්ඛමිත්වා එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි
සංඤ්ඡින්නපත්තො යථාපාරිච්ඡත්තකො,
කාසායවත්ථො අභිනික්ඛමිත්වා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

තතියො වග්ගො.

1. සංසින්නපත්තො – ස
පච්ඡින්නපත්තො – ව, වි
2. කෙසමස්සු ච – ව, වි
3. සන්තච්ඡායො – ව, වි
සණ්ඩච්ඡායො – සයා
4. ඔහාරයිත්වා – සයා.

10. (කෙස්රැවුළු ආදී) ගිහිව්‍යඤ්ජනයන් බැහැර කොට සැදුණු පත්‍ර ඇති පරසතුරුකක් සෙයින් කහවත් ඇති වැ, අභිනිෂ්ක්‍රමණ කොට කගවෙහෙණහක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙයි .

ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි– ‘ගිහිව්‍යඤ්ජනයෝ’ : කෙස් ද රැවුළු ද ... දික්දවලු ඇති වස්ත්‍ර යනාදිය හෝ කියනු ලැබෙති. **ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි** යනු: ගිහිබ්‍යඤ්ජනයන් බැහැර කොට මැනැවින් බැහැර කොට බහාතබා දුරු කොට නුයි ‘ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි’ යනු වේ.

සඤ්ජන්නපත්තො යථා පාරිච්ඡත්තකො යනු: යම්සේ ඒ පරසතු නම් වූ කොබළලරුක බොල්පත්දලු ඇත්තේ ඝන සෙවනලු ඇත්තේ වේ ද, එසෙයින් මැ ඒ පසේ බුදුහු පරිපූර්ණ පාත්‍රචීවර ධරනුවාහු නුයි ‘සඤ්ජන්නපත්තො යථා පාරිච්ඡත්තකො’ යනු වේ.

කාසායවත්ථො අභිනික්ඛමිත්වා යනු: ඒ පසේ බුදුහු හැම ගෘහවාසපළිබොධ සිඳ අඹුදරු පළිබොධ සිඳ ඥාතිපළිබොධ සිඳ සගයහළු පළිබොධ සිඳ සන්නිධිපළිබොධ සිඳ කෙස්රැවුළු බහා කහවත් හැඳපෙරෙවැ ගිහිගෙන් නික්ම සසුන්හි පැවිදි වැ අකිඤ්චනභාවයට (කිසිත් නැති බවට) පැමිණ එකලා වැ හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැටෙති රකෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි ‘කාසායවත්ථො අභිනික්ඛමිත්වා එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේබුදුහු:

“ඔහාරයිත්වා –පෙ– එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො”යි.

තුන් වැනි වර්‍ගයි.

1. රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො
අනඤ්ඤපොසී සපදානචාරී,
කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලොති 'රසො'ති: මූලරසො ඛන්ධරසො තචරසො පත්තරසො පුප්ඵරසො ඵලරසො, අම්බිලං මධුරං තිත්තකං කටුකං ලොණිකං[1] ඛාරිකං ලපිලං[2] කසාවො සාදුං අසාදුං[3] සීතං උණ්හං. සන්තෙකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා රසගිද්ධා, තෙ ජිව්හග්ගෙන රසග්ගානි පරියෙසන්තා ආහිණ්ඩන්ති, තෙ අම්බිලං ලභිත්වා අනම්බිලං පරියෙසන්ති, අනම්බිලං ලභිත්වා අම්බිලං පරියෙසන්ති, මධුරං ලභිත්වා අමධුරං පරියෙසන්ති, අමධුරං ලභිත්වා මධුරං පරියෙසන්ති, තිත්තකං ලභිත්වා අතිත්තකං පරියෙසන්ති, අතිත්තකං ලභිත්වා තිත්තකං පරියෙසන්ති, කටුකං ලභිත්වා අකටුකං පරියෙසන්ති අකටුකං ලභිත්වා කටුකං පරියෙසන්ති, ලොණිකං ලභිත්වා අලොණිකං පරියෙසන්ති, අලොණිකං ලභිත්වා ලොණිකං පරියෙසන්ති, ඛාරිකං ලභිත්වා අඛාරිකං පරියෙසන්ති, අඛාරිකං ලභිත්වා ඛාරිකං පරියෙසන්ති, කසාවං ලභිත්වා අකසාවං පරියෙසන්ති අකසාවං ලභිත්වා කසාවං පරියෙසන්ති, ලපිලං[2] ලභිත්වා අලපිලං පරියෙසන්ති, අලපිලං ලභිත්වා ලපිලං පරියෙසන්ති, සාදුං ලභිත්වා අසාදුං පරියෙසන්ති, අසාදුං ලභිත්වා සාදුං පරියෙසන්ති, සීතං ලභිත්වා උණ්හං පරියෙසන්ති උණ්හං ලභිත්වා සීතං පරියෙසන්ති. තෙ යං යං ලභන්ති තෙන තෙන න තුස්සන්ති, අපරාපරං පරියෙසන්ති, මනාපිකෙසු රසෙසු රත්තා[4] ගිද්ධා ගධිතා මුච්ඡිතා අජ්ඣොපන්නා[5], ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධා, සා රසතණ්හා තස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා[6] ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පටිසඞ්ඛා යොනිසො ආහාරං ආහාරෙති, නෙව දවාය න මදාය න මණ්ඩනාය න විභූසනාය යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා යාපනාය විහිංසූපරතියා බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය, ඉති පුරාණං ච වෙදනං පටිහඞ්ඛාමි, නවං ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමි, යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සති අනවජ්ජතා ච ඵාසුවිහාරො ච. යථා වණං ආලිම්පෙය්‍ය යාවදෙව රොපනත්ථාය,[7] යථා වා පන අක්ඛං අබ්භඤ්ජෙය්‍ය යාවදෙව භාරස්ස නිත්ථරණත්ථාය, යථා වා පන පුත්තමංසං ආහාරං ආහරෙය්‍ය[8] යාවදෙව කන්තාරස්ස නිත්ථරණත්ථාය. එවමෙව සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පටිසඞ්ඛා යොනිසො ආහාරං ආහාරෙති, නෙව දවාය න මදාය න මණ්ඩනාය න විභූසනාය යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා යාපනාය විහිංසූපරතියා බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය, ඉති පුරාණං ච වෙදනං පටිහඞ්ඛාමි, නවං ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමි,

1. ලොණියං - පත.
2. ලම්බිලං සත., ලම්බිකං - ම ජ සං
3. සාදු අසාදු - ම ජ සං
4. මනාපිකෙසු රත්තා - ච, වි
5. අජ්ඣොසන්නා - ම ජ සං
6. අනභාවං කතා - ම ජ සං
7. ආරුළ්හත්ථාය - ම ජ සං
8. ආහාරෙය්‍ය - ම ජ සං

1.

රසයෙහි ගිජු බව නො කරනුයේ ලොල් නො වූයේ අනෙකක්හු නුපුස්නාසුලු වූයේ ගෙපිළිවෙළින් පිඩුසිඟා වඩනුයේ කුලයෙහි (කෙලෙස් විසින්) නො ලැගි සිත් ඇත්තේ කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො– 'රසො' යනු: මුල්රස යැ කඳරස යැ පොතුරස යැ පත්රස යැ මල්රස යැ පලරස යැ, ඇඹුල මිහිර තිත්තරස යැ කුළුරස යැ ලුණුරස යැ කරරස යැ (ගිවුළු ආදි) ලපිල රස යැ කසටරස යැ ඉවුරස යැ අනිවුරස යැ සිහිල්රස යැ උණුරස යි. රසයෙහි ගිජු වූ ඇතැම් මහණ බමුණෝ ඇති. ඔහු දිවගින් අග්‍රරසයන් පිරියෙස් (සොය) මින් ඇවිදුති, ඔහු ඇඹුල ලැබ නො ඇඹුල පිරියෙස්ති (සොයති) නො ඇඹුල ලැබ ඇඹුල පිරියෙස්ති, (ගිතෙල් ආ) මිහිරිරස ලැබ නො මිහිරිරස පිරියෙස්ති නො මිහිරිරස ලැබ මිහිරිරස පිරියෙස්ති, තිත්තරස ලැබ අතිත්තකරස පිරියෙස්ති, අතිත්තකරස ලැබ තිත්තරස පිරියෙස්ති, කුළුරස ලැබ නො කුළුරස පිරියෙස්ති, නො කුළුරස ලැබ කුළුරස පිරියෙස්ති, ලුණුරස ලැබ ලුණු නැත්ත පිරියෙස්ති, ලුණුනැත්ත ලැබ ලුණුරස පිරියෙස්ති, කරරස ලැබ අඛාරිකය (කරරස නැත්ත) පිරියෙස්ති, කරරස නැත්ත ලැබ කරරස පිරියෙස්ති, කසටරස ලැබ කසටරස නැත්ත පිරියෙස්ති, කසටරස නැත්ත ලැබ කසටරස පිරියෙස්ති, ලපිලරස ලැබ ලපිලරස නැත්ත පිරියෙස්ති, ලපිල රස නැත්ත ලැබ ලපිලරස පිරියෙස්ති, ඉවුරස ලැබ අනිවුරස පිරියෙස්ති, අනිවුරස ලැබ ඉවුරස පිරියෙස්ති, සිහිල්රස ලැබ උණුරස පිරියෙස්ති, උණුරස ලැබ සිහිල් රස පිරියෙසිත්. ඔහු යම් යම් රසයක් ලබත් ද ඒ ඒ රසයෙන් තුටු නො වෙති. මනවඩන රසයන්හි ඇලුණාහු ගිජු වූවාහු ගෙතුණාහු මුසපත් වූවාහු බැස ගත්තාහු ලැගුණාහු ලග්ගිත වූවාහු පරිරුද්ධ වූවාහු මතුමත්තෙහි පිරියෙසිත්. ඒ රසතෘෂ්ණාව ඒ පසේබුදුන් විසින් ප්‍රහීණ යැ, උසුන්මුල් ඇත්තී යැ, හිස්සුන් තල්රුකක් සෙයින් අවස්තු කරන ලද යැ. අනු අභාවය කරන ලද යැ ආයැති භවයෙහි නූපදනා පියවි ඇත්තී යැ, එයින් ඒ පසේබුදුහු නුවණින් විමසා අහර වළඳති. කෙළි පිණිස නො මැ වළඳති, මද පිණිස–අලඞ්කාර පිණිස– සැරසුම් පිණිස නො වළඳති, යම්තාක් මේ කය පැවැත්ම පිණිස යැපීම පිණිස බඩගිනි වේදනා නැසීම පිණිස බඹසරට අනුග්‍රහ පිණිස වළඳත්. මෙසේ පැරැණි බඩගිනි වේදනා නසමි අලුත් වේදනාත් නූපදවමි මාගේ යැපීම ද වන්නේ යැ අනවද්‍යභාවය ද සුවවිහරණය ද වන්නේ යැ යි. යම්සේ මස්වැඩීම පමණට ව්‍රණය ආලේප කරන්නේ ද, තවද යම්සේ බර ගෙන යන පමණට අක්ෂය තෙල් ගල්වන්නේ ද, තවද යම්සේ කතරමඟ තරණය කරන පමණට පුත්‍රමාංසාහාරය අනුභව කරන්නේ ද, එපරිද්දෙන් මැ පසේ බුදුහු නුවණින් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කොට අහර වළඳති, නො මැ කෙළි පිණිස වළඳති ...

යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සති අනවජ්ජතා ච ඵාසුවිහාරො චාති. රසතණ්හං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති, රසතණ්හාය ආරතො විරතො පටිවිරතො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති 'රසෙසු ගෙධං'. අලොලොති 'ලොලුප්පං වුච්චති තණ්හා, "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං" සා ලොලුප්පා තණ්හා තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා, තස්මා පච්චෙකසම්බුද්ධො අලොලොති 'රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො.'

අනඤ්ඤපොසී සපදානචාරීති: 'අනඤ්ඤපොසී'ති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො අත්තානඤ්ඤෙව පොසෙති න පරන්ති,

1. "අනඤ්ඤපොසිං අඤ්ඤාතං දන්තං සාරෙ පතිට්ඨිතං.[1]
ඛීණාසවං වන්තදොසං තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණ"න්ති.[a]

අනඤ්ඤපොසී සපදානචාරීති; සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පුබ්බණ්හසමයං නිවාසෙත්වා පත්තචීවරමාදාය ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පවිසති රක්ඛිතෙනෙව කායෙන රක්ඛිතාය වාචාය රක්ඛිතෙන චිත්තෙන උපට්ඨිතාය සතියා සංවුතෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි ඔක්ඛිත්තචක්ඛු ඉරියාපථසම්පන්නො, කුලාකුලං අනතික්කමන්තො පිණ්ඩාය චරතීති 'අනඤ්ඤපොසී සපදානචාරී.'

කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තොති: ද්වීහි කාරණෙහි පටිබද්ධචිත්තො[2] හොති; අත්තානං වා නීචං ඨපෙන්තො පරං උච්චං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති, අත්තානං වා උච්චං ඨපෙන්තො පරං නීචං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති.

1. සාරෙසු සුපතිට්ඨිතං – ස්‍යා
2. පටිබන්ධ චිත්තො – ච වි

a. උදානපාළි – බොධිවග්ග

මාගේ ජීවිතයාත්‍රාව ද අනවද්‍යතාව ද එාසුවිහරණය ද වන්නේ යැ' යි රසතෘෂ්ණාව දුරු කෙරෙති, බැහැර කෙරෙති, විගතාන්ත කෙරෙති අනභාවයට පමුණුවති. රසතෘෂ්ණාවෙන් දුරු වූවාහු වෙන්, වූවාහු වෙසෙයින් වෙන්වූවාහු නික්මුණාහු නික්මැගියාහු වෙසෙයින් මිදුණාහු විසංයුක්ත වූවාහු වන්නාහ, විගතමර්‍යාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාසය කෙරෙත් නුයි රසෙසු ගෙධං' යනු වේ. අලොලො යනු: 'ලොලුප්ප' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. ''යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එයයි. ඒ ලොලුප්ප සඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව ඒ පසේබුදුනට ප්‍රහීණ යැ උසුන්මුල් ඇත්තී යැ තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලද අනු අභාවය කරන ලද මත්තෙහි නූපදනා පියවි ඇත්තී යැ, එයින් පසේ බුදුහු 'අලොල' වෙත් නුයි 'රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො' යනු වේ.

අනුඤඤපොසී සපදානචාරී-'අනඤඤපොසී' යනු: ඒ පසේබුදුහු තමන් මැ පෝෂණය කෙරෙති මෙරමා පෝෂණය නො කෙරෙත් නුයි,

1. ''තමා විසින් පෝෂණය කළ යුතු අනෙකක්හු නැති දන්නා ලද සත්‍යය ඇති දමනය කළ ඉඳුරන් ඇති නිර්වාණසාරයෙහි පිහිටි වාන්ත වූ ද්වේෂ ඇති ඒ ක්ෂීණාසුවයා 'බ්‍රාහ්මණ' යයි මම් කියමි''යි.

අනඤඤපොසී සපදාචාරී යනු: ඒ පසේ බුදුහු පෙරවරු කාලයෙහි හැඳ පෙරෙවැ පාසිවුරු ගෙන රක්නාලද කායද්වාරයෙන් යුක්ත වැ රක්නාලද වාග්ද්වාරයෙන් යුක්ත වැ රක්නාලද මනොද්වාරයෙන් යුක්ත වැ එළඹැසිටි සිහියෙන් යුක්ත වැ සංවර කළ ඉඳුරන් ඇති වැ යට බලාලූ ඇස් ඇති වැ පිරිපුන් ඉරියවු ඇති වැ ගමට හෝ නියම්ගමට හෝ පිඬු පිණිස පිවිසෙති, කුලයෙන් කුලය නො ඉක්මෙමින් පිඬු පිණිස හැසිරෙත්නුයි 'අනඤඤපොසී සපදනචාරී' යනු වේ.

කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තො- දෙ කරුණෙකින් ඇලුණුසිත් ඇත්තේ වෙයි: තමා හෝ පහත් කොට තබමින් මෙරමා උස් කොට තබ-නුයේ පිළිබැඳිසිත් ඇති වෙයි, තමා හෝ උස් කොට තබමින් මෙරමා පහත් කොට තබනුයේ පිළිබැඳිසිත් ඇති වෙයි.

කථං අත්තානං නීචං ඨපෙන්තො පරං උච්චං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති: තුම්හෙ මෙ බහූපකාරා, අහං තුම්හෙ නිස්සාය ලභාමි චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං යෙපි මෙ අඤ්ඤෙ දාතුං වා කාතුං වා මඤ්ඤන්ති, තුම්හෙ නිස්සාය තුම්හෙ සම්පස්සන්තා, යම්පි මෙ පොරාණං මාතාපෙත්තිකං නාමගොත්තං. තම්පි මෙ අන්තරහිතං, තුම්හෙහි අහං ඤායාමි අසුකස්ස කුලූපකො අසුකාය කුලූපකොති. එවං අත්තානං නීචං ඨපෙන්තො පරං උච්චං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති. කථං අත්තානං උච්චං ඨපෙන්තො පරං නීචං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති: අහං තුම්හාකං බහූපකාරො, තුම්හෙ මං ආගම්ම බුද්ධං සරණං ගතා, ධම්මං සරණං ගතා, සඞ්ඝං සරණං ගතා, පාණාතිපාතා පටිවිරතා, අදින්නාදානා පටිවිරතා, කාමෙසු මිච්ඡාචාරා පටිවිරතා, මුසාවාදා පටිවිරතා සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතා. තුම්හාකං අහං උද්දෙසං දෙමි, පරිපුච්ඡං දෙමි, උපොසථං ආචික්ඛාමි,[1] නවකම්මං අධිට්ඨාමි. අථ ච පන තුම්හෙ මං උජ්ඣිත්වා අඤ්ඤෙ සක්කරොථ ගරුකරොථ[2] මානෙථ පූජෙථාති. එවං අත්තානං උච්චං ඨපෙන්තො පරං නීචං ඨපෙන්තො පටිබද්ධචිත්තො හොති.

කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තොති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො කුලපලිබොධෙන අප්පටිබද්ධචිත්තො හොති, ගණපලිබොධෙන අප්පටිබද්ධචිත්තො හොති, ආවාසපලිබොධෙන අප්පටිබද්ධචිත්තො හොති, චීවරපලිබොධෙන අප්පටිබද්ධචිත්තො හොති, පිණ්ඩපාතපලිබොධෙන අප්පටිබද්ධචිත්තො හොති, සෙනාසනපලිබොධෙන අප්පටිබද්ධචිත්තො හොති, ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරපලිබොධෙන අප්පටිබද්ධචිත්තො හොතීති – කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො
අනඤ්ඤපොසී සපදානචාරී,
කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො."

2.

පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසො
උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙ,
අනිස්සිතො ඡෙත්ව සිනෙහදොසං[3]
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසොති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො කාමච්ඡන්දනීවරණං පහාය පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා, බ්‍යාපාදනීවරණං- ථිනමිද්ධනීවරණං- උද්ධච්චකුක්කුච්චනීවරණං- විචිකිච්ඡානීවරණං පහාය පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතීති 'පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසො'.

1. ආචික්ඛිස්සාමි – ච වි
2. ගරුං කරොථ – ම ජ සං
3. ඡෙත්වා සිනෙහ දොසං – ප වි ච ක

කිසෙයින් තමා නීච කොට තබමින් මෙරමා උස් කොට තබනුයේ පිළිබැඳිසිත් ඇති වේ ද යත්: ' 'තෙපි මට බොහෝ උපකාර ඇතියව මම තොප නිසා සිවුරු පිඬුවා සෙනසුන් ගිලන්පසබෙහෙත්පිරිකර ලැබෙමි මේ අන්හු ද දෙන්නට හෝ කරන්නට හෝ සිතත් නම් තොප නිසා තොප බලයින් (දෙන්නට සිතති) මව්පියන් සතු මාගේ යම් පැරණි නාමගොත්‍ර යෙක් වී නම් මාගේ ඒ නම්ගොත් ද වැසිණි. තොප නිසා මම අඩුවල්හුගේ කුලූපග යැ, අසෝ තැනැත්තිය ගේ කුලූපග යැ යි ප්‍රකට වෙමි. මෙසෙයින් තමා නීච කෙරෙමින් පරා උසස් කරනුයේ පිළිබැඳි සිත් ඇතියේ වෙයි. කිසෙයින් තමා උසස් කෙරෙමින් පරා නීච කොට තබනුයේ පිළිබැඳි සිත් ඇති වේ ද යත්: මම තොපට බොහෝ උපකාර ඇතියෙමි තෙපි මා කරා අවුදු බුදුන් සරණ ගියව, දහම් සරණ ගියව, සඟුන් සරණ ගියව, ප්‍රාණවධයෙන් වැළැක්ක වූ යැ අදත්තාදානයෙන්-කාමමිථ්‍යා චාරයෙන්- මෘෂාවාදයෙන්- මද්‍යප්‍රමාදයට කාරණ වූ රහමෙර පීමෙන් වැළැක්කවූ යැ. මම තොපට උද්දේශ දෙමි, පරිපෘච්ඡා දෙමි, පොහොය පවසමි, නවහම්හි පිහිට වෙමි. එතෙකුදු වත් තෙපි මා හැරපියා අනුනට සත්කාර කරව, ගරු කරව, බුහුමන් කරව, පුද කරව යි මෙසේ තමා උස් කොට තබමින් පරා පහත් කොට තබනුයේ පිළිබැඳිසිත් ඇතියේ වේ.

කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තො යනු: ඒ පසේබුදුහු කුලපළිබොධයෙන් නො ලැගුණුසිත් ඇත්තාහු වෙති, ගණපළිබොධයෙන් නො ලැගුණුසිත් ඇත්තාහු වෙති, ආවාස පළිබොධයෙන් නො ලැගුණුසිත් ඇත්තාහු වෙති, චීවරපළිබොධයෙන්- පිණ්ඩපාත පළිබොධයෙන්- සෙනාසනපළිබොධ-යෙන්- ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරපළිබොධයෙන් නො ලැගුණු සිත් ඇත්තාහු වෙත් නුයි 'කුලෙ කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණ කප්පො' යනු වේ.

එයින් වදාළහ එ පසේබුදුහු:

''රසෙසු ගෙධං අකරං -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''යි.

2.

සිතට ආවරණ වූ පසළොස් නීවරණයන් හැරපියා හැම උපක්ලේශයන් විදසුන්මගින් දුරු කොට (දෘෂ්ටිනිඃශ්‍රයෙන) අනිඃශ්‍රිත වූයේ ත්‍රෛධාතුක වූ ස්නේහදෝෂය සිඳපියා කගවෙහෙණහඟක් මෙන් එකලා වැ හැසිරෙන්-නේ යි.

පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසො- ඒ පසේබුදුහු කාමච්ඡන්දනීවරණය හැර හැරපියා බැහැර කොට විනාශාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා ව්‍යාපාද නීවරණය- ථීනමිද්ධ නීවරණය- උද්ධච්චකුක්කුච්චනීවරණය- විචිකිච්ඡා නීවරණය හැර හැරපියා බැහැර කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා කාමච්ඡන්දයෙන් වෙන් වැ අකුශල ධර්මයන්ගෙන් වෙන් වැ සවිතර්ක වූ සවිචාර වූ විවේකයෙන් උපන් ප්‍රීතිය හා සුඛය ඇති ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරේ නුයි 'පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසො' යනු වේ.

උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙති: රාගො චිත්තස්ස උපක්කිලෙසො දොසො චිත්තස්ස උපක්කිලෙසො මොහො චිත්තස්ස උපක්කිලෙසො කොධො - උපනාහො -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසඞ්ඛාරා චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා. උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙති: සබ්බෙ චිත්තස්ස උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ පනුදිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති 'උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙ'.

අනිස්සිතො ඡෙත්වා සිනෙහදොසන්ති: 'අනිස්සිතො'ති ද්වෙ නිස්සයා: තණ්හානිස්සයො ච, දිට්ඨිනිස්සයො ච -පෙ- අයං තණ්හානිස්සයො -පෙ- අයං දිට්ඨිනිස්සයො. සිනෙහොති: ද්වෙ සිනෙහා: තණ්හාසිනෙහො ච දිට්ඨිසිනෙහො ච -පෙ- අයං තණ්හාසිනෙහො -පෙ- අයං දිට්ඨිසිනෙහො. දොසොති "යො චිත්තස්ස ආඝාතො පටිඝාතො පටිඝං පටිවිරොධො කොපො පකොපො සම්පකොපො දොසො පදොසො සම්පදොසො චිත්තස්ස බ්‍යාපත්ති මනොපදොසො කොධො කුජ්ඣනා කුජ්ඣිතත්තං දොසො දුස්සනා දුස්සිතත්තං බ්‍යාපත්ති බ්‍යාපජ්ජනා බ්‍යාපජ්ජිතත්තං චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස'.[a] අනිස්සිතො ඡෙත්වා සිනෙහදොසන්ති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො තණ්හාසිනෙහං ච දිට්ඨිසිනෙහං ච දොසං ච ඡෙත්වා උච්ඡින්දිත්වා සමුච්ඡින්දිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා චක්ඛුං අනිස්සිතො සොතං අනිස්සිතො -පෙ- දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙ ධම්මෙ අනිස්සිතො අනල්ලීනො අනුපගතො අනජ්ඣොසිතො අනධිමුත්තො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදීකතෙන චෙතසා විහරතීති 'අනිස්සිතො ඡෙත්වා සිනෙහදොසං එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.'

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසො
උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙ,
අනිස්සිතො ඡෙත්වා සිනෙහදොසං
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

---

[a] ධම්මසඞ්ගණි - නික්ඛෙපකණ්ඩ

උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙ- රාගය සිතට උපක්ලේශ යැ ද්වේෂය සිතට උපක්ලේශ යැ මෝහය සිතට උපක්ලේෂ යැ ක්‍රොධය- උපනාහය... සියලු අකුශලාභිසංස්කාරයෝ සිතට උපක්ලේශයෝ යි. **උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙ** යනු: සිතට උපක්ලේශ වූ හැම ධර්මයන්. **බ්‍යපනුජ්ජ**: බැහැර කොට දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනාභාවයට පමුණුවා නුයි 'උපක්කිලෙසෙ බ්‍යපනුජ්ජ සබ්බෙ' යනු වේ.

අනිස්සිතො ඡෙත්වා සිනෙහදොසං- 'අනිස්සිතො' යනු: නිඃශ්‍රය දෙකෙකි: තෘෂ්ණා නිඃශ්‍රය ද දෘෂ්ටිනිඃශ්‍රය ද යි ... මෙ දෘෂ්ටි නිඃශ්‍රය යි. **සිනෙහො** යනු: ස්නෙහ දෙකෙකි: තෘෂ්ණාස්නෙහය ද දෘෂ්ටිස්නෙහය ද යි... **දොසො** යනු: ''චිත්තයාගේ යම් ආඝාතයෙක් ප්‍රතිඝාතයෙක් ප්‍රතිඝයෙක් ප්‍රතිවිරොධයෙක් කොපයෙක් ප්‍රකොපයෙක් සම්ප්‍රකොපයෙක් ද්වේෂයෙක් ප්‍රද්වේෂයෙක් සම්ප්‍රද්වේෂයෙක් චිත්තයාගේ ප්‍රකෘතිය හැරීමෙක් සිත දූෂ්‍ය වීමෙක් ක්‍රොධයෙක් ක්‍රොධාකාරයෙක් ක්‍රොධ බවෙක් ද්වේෂයෙක් දූෂ්‍යාකාරයෙක් දූෂිතබවෙක් ව්‍යාපාදයෙක් ව්‍යාපාදකාරයෙක් ව්‍යාපාදයට පැමිණි බවෙක් විරොධයෙක් ප්‍රතිවිරොධයෙක් සැඩ බවෙක් නො පිරිපුන් වචන ඇති බවෙක් සිතෙහි නො සතුටු බවෙක් වේ ද එය යි. **අනිස්සිතො ඡෙත්වා සිනෙහදොසං** යනු: ඒ පසේ බුදුහු තෘෂ්ණා ස්නෙහය ද දෘෂ්ටිස්නෙහය ද ද්වේෂය ද සිඳ මුලින් සිඳ සමූලයෙන් සිඳ හැර හැර පියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට. අනාභාවයට පමුණුවා ඇස ඇසුරු නො කෙළේ කන ඇසුරු නො කෙළේ... දෘෂ්ට ශ්‍රැත මුත විඥාතව්‍යධර්මයන් ඇසුරු නො කෙළේ නො ඇලුණේ අනුපගත වූයේ අනධ්‍යවසිත වූයේ අනධිමුක්ත වූයේ නික්ම ගියේ ප්‍රහීණ වූයේ වෙසෙසින් මිදුණේ විසංයුක්ත වූයේ විගතමර්‍යාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාස කෙරේ නුයි 'අනිස්සිතො ඡෙත්වා සිනෙහදොසං එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

''පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසො -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'' යි.

3.

විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුඛං ච[1]
පුබ්බෙව ච සොමනස්සදොමනස්සං,
ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුඛං ච[1] පුබ්බෙව ච සොමනස්සදොමනස්සන්ති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතීති – 'විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුඛං ච පුබ්බෙව ච සොමනස්සදොමනස්සං'.

ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධන්ති 'උපෙක්ඛා'ති යා චතුත්ථජ්ඣානෙ උපෙක්ඛා උපෙක්ඛායනා අජ්ඣුපෙක්ඛනා චිත්තසමථො[2] චිත්තප්පසාදතා මජ්ඣත්තතා චිත්තස්ස. සමථොති "යා චිත්තස්ස ඨිති සණ්ඨිති අවට්ඨිති අවිසාහාරො අවික්ඛෙපො අවිසාහටමානසතා සමථො සමාධින්ද්‍රියං සමාධිබලං සම්මාසමාධි[a] චතුත්ථජ්ඣානෙ[3] උපෙක්ඛා ච සමථො ච සුද්ධා හොන්ති විසුද්ධා පරියොදාතා අනඞ්ගණා විගතූපක්කිලෙසා මුදුභූතා කම්මනියා ඨිතා ආනෙඤ්ජප්පත්තා.[4] ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධන්ති: චතුත්ථජ්ඣානුපෙක්ඛං ච[5] සමථං ච ලද්ධා ලභිත්වා වින්දිත්වා පටිලභිත්වාති 'ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.'

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුඛං ච[1]
පුබ්බෙව ච සොමනස්සදොමනස්සං,
ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

---

1. දුක්ඛං ච – ප ව වි
2. චිත්තසමථො – ම ඡ සං
   චිත්තස්ස සමථො – ප ව වි
3. චතුත්ථජ්ඣානෙ – ම ඡ සං, ව, වි
4. කම්මනියා අනෙජ්ජප්පත්තා – පත
5. චතුජ්ඣානං උපපෙක්ඛං ච – ම ඡ සං

a. ධම්මසඞ්ගණි – චිත්තුප්පාදකණ්ඩ

3.

කායිකසුවය ද දුක ද පිටු දුක පළමු මැ සොමනස් දෙමනස් ද දුරු කොට චතුර්ථධ්‍යාන උපෙක්ෂාව ද (නිවරණයෙන්) විශුද්ධ වූ ශමථය ද ලැබ කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුඛඤ්ච පුබ්බෙව ච සොමනස්සදොමනස්සං යනු: ඒ පසේබුදුහු කායික සුවය ද දුරු කිරීමෙන් කායික දුක ද දුරු කිරීමෙන් පළමු (ප්‍රථමධ්‍යාන උපචාරයෙහි) මැ සොමනස් දෙමනසුන් දුරු කිරීමෙන් දුක් නො වූ සුව නො වූ උපෙක්ෂාව හා ස්මෘතිපාරිශුද්ධිය ඇති සතර වැනි දහැනට එළැඹ වෙසේ නුයි 'විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුඛඤ්ච පුබ්බෙව ච සොමනස්ස දෙමනස්සං' යනු වේ.

ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං — 'උපෙක්ඛා' යනු: "චතුර්ථ ධ්‍යානයෙහි යම් උපේක්ෂාවක් උපේක්ෂාකාරයෙක් අධ්‍යුපෙක්ෂාවක් චිත්තයාගේ ශමථයෙක් චිත්තයාගේ නො තද බවෙක් චිත්තයාගේ මධ්‍යස්ථ බවෙක් වේ ද එය'' යි. **සමථො** යනු: "චිත්තයාගේ යම් (අරමුණෙහි නිසල වැ සිටීමෙක් මොනවට සිටීමෙක් බැසගෙන සිටීමෙක් (උද්ධච්ච විචිකිච්ඡා විසින්) චිත්තයාගේ නො පැතිරීමෙක් නො විසිරීමෙක් නො විසුරුණු සිත ඇති බවෙක් ශමථයෙක් සමාධින්ද්‍රියයෙක් සමාධිබලයෙක් සම්‍යක් සමාධියෙක් වේ ද එය" යි. චතුර්ථධ්‍යානයෙහි උපේක්ෂාව ද ශමථය ද ශුද්ධ වූවාහු වෙති, විශුද්ධ වූවාහු හාත්පසින් පිරිසිදු වූවාහු කෙලෙස් රහිත වූවාහු පහ වූ උපක්ලේශ ඇත්තාහු මෘදු වූවාහු කර්මක්‍ෂම වූවාහු ස්ථිත වූවාහු නිශ්චල බවට පැමිණියාහු වෙත්. **ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං** යනු: චතුර්ථධ්‍යානොපෙක්ෂාව ද ශමථය ද ලැබ ලබාගෙන විඳ ප්‍රතිලාභ කොට නුයි 'ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං එකො චරෙ ඛග්ග විසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් විදළහ එ පසේ බුදුහු:

"විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුඛඤ්ච -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණ-කප්පො" යි

4.

ආරද්ධවිරියො පරමත්ථපත්තියා
අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති,
දළ්හනික්කමො ථාමබලූපපන්නො[1]
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

ආරද්ධවිරියො පරමත්ථපත්තියාති: 'පරමත්ථං' වුච්චති අමතං නිබ්බානං: "යො සො සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං:' පරමත්ථස්ස පත්තියා ලාභාය පටිලාභාය අධිගමාය ඵුසනාය[2] සච්ඡිකිරියාය ආරද්ධවිරියො විහරති, අකුසලානං ධම්මානං පහානාය කුසලානං ධම්මානං සම්පදාය ථාමවා දළ්හපරක්කමො අනික්ඛිත්තධුරො කුසලෙසු ධම්මෙසූති 'ආරද්ධවිරියො පරමත්ථපත්තියා'.

අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්තීති; සො පච්චෙක සම්බුද්ධො අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති විරියං ආරභති, චිත්තං පග්ගණ්හාති, පදහති, උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පහානාය –පෙ– අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය –පෙ– උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං ඨිතියා අසම්මොසාය භීයොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා ඡන්දං ජනෙති වායමති විරියං ආරභති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහතීති එවම්පි[3] 'අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති.' අථවා කාමං තචො ච නහාරු ච[4] අට්ඨි ච අවසිස්සතු[5] සරීරෙ උපසුස්සතු මංසලොහිතං. යං තං පුරිසථාමෙන පුරිසබලෙන පුරිසවිරියෙන පුරිසපරක්කමෙන පත්තබ්බං න තං අපාපුණිත්වා විරියස්ස සණ්ඨානං[6] භවිස්සතීති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති එවම්පි 'අලීන චිත්තො අකුසීතවුත්ති'

1. නාසිස්සං න පිවිස්සාමි[4] විහාරතො න නික්ඛමෙ,
   නපි පස්සං නිපාතෙය්‍යං තණ්හාසල්ලෙ අනූහතෙ"ති.[a]

චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, එවම්පි අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති' න තාවාහං ඉමං පල්ලඞ්කං භින්දිස්සාමි යාව මෙ න අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චිස්සතීති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, එවම්පි 'අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති' න තාවාහං ඉමම්හා ආසනා උට්ඨහිස්සාමි. යාව මෙ න අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චිස්සතීති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, එවම්පි 'අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති'.

---

1. ථාමබලූපපන්නො – ව වි
2. ඵස්සනාය – ම ඡ සං
3. එවං – ම ඡ සං
4. නහාරු ච – ම ඡ සං
5. අවසුස්සතු – සයා
6. සණ්ඨානං – ම ඡ සං
   ඨානං – සයා

a. ථෙරගාථාපාළි – පච්චයත්ථෙරගාථා
   මුදිතත්ථෙරගාථා

4.

පරමාර්ථ සංඛ්‍යාත නිවනට පැමිණීම පිණිස රුකුළුවැර ඇතියේ නො හැකුළුණු සිත් ඇතියේ ප්‍රධන්වීය්‍ය ඇතියේ ස්ථිර වූ ඥානබලයට පැමිණියේ කගවෙහෙණහභක් මෙන් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

ආරද්ධවිරියො පරමත්ථපත්තියා — 'පරමත්ථ' යි අමාමහ නිවන කියනු ලැබෙයි: යම් ඒ සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්හිඳීමෙක් සියලු උපධීන්ගේ දුරලීමෙක් තෘෂ්ණාව ක්ෂය වීමෙක් ක්ලෙශවිරාගයෙක් දුක්ඛනිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. පරමාර්ථයාගේ ප්‍රාප්තිය පිණිස ලාභය පිණිස ප්‍රතිලාභය පිණිස අධිගමය පිණිස ස්පර්ශය පිණිස ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම පිණිස රුකුළුවැර ඇති වැ වාස කෙරෙයි, අකුශල ධර්මයන්ගේ ප්‍රහාණය පිණිස කුශල ධර්මයන්ට පැමිණීම පිණිස බල ඇතියේ දෘඪපරාක්‍රම ඇතියේ කුශලධර්මයන් හි නො තැබූ ධුර ඇතියේ නුයි 'ආරද්ධවිරියො පරමත්ථ පත්තියා' යනු වේ.

අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති — ඒ පසේ බුදුහු නුපන් ලාමක අකුශල ධර්මයන්ගේ අනුත්පාදය පිණිස කුශලච්ඡන්දය උපදවති. වෑයම් කෙරෙති වීය්‍යාරම්භ කෙරෙති සිත උත්සාහ කරවති පිහිටුවති උපන් ලාමක අකුශල ධර්මයන්ගේ ප්‍රහාණය පිණිස . . . නුපන් කුශලධර්මයන්ගේ උත්පාදය පිණිස . . . උපන් කුශලධර්මයන්ගේ ස්ථිතිය පිණිස නො නැසීම පිණිස පුනපුනා වැඩීම පිණිස විපුල බව පිණිස වැඩීම පිණිස පරිපූර්ණ බව පිණිස කුශලච්ඡන්දය උපදවති වෑයම් කෙරෙති වීය්‍යාරම්භ කෙරෙති සිත උත්සාහ කරවති පිහිටුවති. මෙසේත් 'අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති' යනු වේ. නොහොත් 'ඒකාන්තයෙන් ශරීරයෙහි සමත් නහරත් ඇටත් ඉතිරි වේවා, මස්ලේ වියළේවා, පුරුෂශක්තියෙන් පුරුෂබලයෙන් පුරුෂ වීය්‍යයෙන් පුරුෂපරාක්‍රමයෙන් පැමිණිය යුතු ඒ උත්තමාර්ථයට නො පැමිණ වීය්‍යයාගේ ශිථිල බවෙක් නො වන්නේ යයි සිත උත්සාහ ගන්වයි, පිහිටුවයි මෙසේත් 'අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති' යනු වේ.

1. ''තෘෂ්ණා නමැති හුල උපුටා නො ලූ කල්හි (මම ඛාද්‍යාදිය) නො කමි (යාගු ආදිය) නො බොමි, වෙහෙරින් බැහැර නො යෙමි. (ඇඳ පුටු ආදියෙහි) ඇළය නො තබමි.''

සිත උත්සාහ ගන්වයි පිහිටුවයි මෙසේත් 'අලීන චිත්තො අකුසීත වුත්ති' යනු වේ. මාගේ සිත උපාදාන ග්‍රහණය නො කොට (කාමාදි) ආශ්‍රවයන්ගෙන් සමුච්ඡෙද විමුක්තියෙන් නො මිදෙන තාක් මෙ පලග නො බිඳිමි සිත උත්සාහ ගන්වයි පිහිටුවයි. මෙසේත් 'අලීන චිත්තො අකුසීත වුත්ති' යනු වේ.

න තාවාහං ඉමම්හා චඞ්කමා ඔරොහිස්සාමි– විහාරා නික්ඛමිස්සාමි– අඩ්ඪයොගා නික්ඛමිස්සාමි– පාසාද නික්ඛමිස්සාමි– හම්මියා නික්ඛමිස්සාමි– ගුහාය නික්ඛමිස්සාමි– ලෙනා නික්ඛමිස්සාමි– කුටියා නික්ඛමිස්සාමි– කූටාගාරා නික්ඛමිස්සාමි– අට්ටා නික්ඛමිස්සාමි– මාලා නික්ඛමිස්සාමි උද්දණ්ඩා නික්ඛමිස්සාමි–උපට්ඨානසාලාය නික්ඛමිස්සාමි මණ්ඩපා නික්ඛමිස්සාමි– රුක්ඛමූලා නික්ඛමිස්සාමි– යාව මෙ න අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චිස්සතීති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, එවම්පි 'අලීන චිත්තො අකුසීතවුත්ති'.

ඉමස්මිං යෙව පුබ්බණ්හසමයෙ[1] අරියධම්මං ආහරිස්සාමි සමාහරිස්සාමි අධිගච්ඡිස්සාමි ඵස්සයිස්සාමි සච්ඡිකරිස්සාමීති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති. එවම්පි 'අලීනචිත්තො අකුසීත වුත්ති'. ඉමස්මිං යෙව මජ්ඣන්හිකසමයෙ[2] –පෙ– සායණ්හසමයෙ පුරෙභත්තං පච්ඡාභත්තං පුරිමයාමං මජ්ඣිමයාමං පච්ඡිමයාමං කාළෙ ජුණ්හෙ වස්සෙ හෙමන්තෙ ගිම්හෙ පුරිමෙ වයොඛන්ධෙ මජ්ඣිමෙ වයොඛන්ධෙ පච්ඡිමෙ වයොඛන්ධෙ අරියධම්මං ආහරිස්සාමි සමාහරිස්සාමි අධිගච්ඡිස්සාමි ඵස්සයිස්සාමි සච්ඡිකරිස්සාමීති චිත්තං පග්ගණ්හාති පදහති, එවම්පි 'අලීන චිත්තො අකුසීතවුත්ති'.

දළ්හනික්කමො ථාමබලූපපන්නොති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො දළ්හසමාදානො අහොසි අවට්ඨිතසමාදානො[3] කුසලෙසු ධම්මෙසු කායසුචරිතෙ වචීසුචරිතෙ මනොසුචරිතෙ දානසංවිභාගෙ සීලසමාදානෙ උපොසථුපවාසෙ මත්තෙය්‍යතාය[4] පෙත්තෙය්‍යතාය සාමඤ්ඤතාය බ්‍රහ්මඤ්ඤතාය කුලෙජෙට්ඨාපචායිතාය අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු අධිකුසලෙසු ධම්මෙසූ'ති දළ්හනික්කමො ථාමබලූපපන්නොති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ථාමෙන ච බලෙන ච විරියෙන ච පරක්කමෙන ච පඤ්ඤාය ච උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො සමුපපන්නො සමන්නාගතොති 'දළ්හනික්කමො ථාමබලූපපන්නො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො'.

ආරද්ධවිරියො පරමත්ථපත්තියා
අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති,
දළ්හනික්කමො ථාමබලූපපන්නො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො''ති.

1. පුබ්බණ්හ සමයං – ච වි
2. මජ්ඣන්හික සමයෙ – කත්ථචි
3. අවත්ථිතසමාදානා – ම ච වි ක
4. මෙත්තෙය්‍යතාය – ච වි ස්‍යා

'මාගේ සිත උපාදනග්‍රහණය නො කොට ආශ්‍රවයන් කෙරෙන් නො මිදෙන තාක් මෙ ආසනයෙන් නො නැඟී සිටිමි – සක්මනින් නො බස්මි – ගුරුළුවක් ගෙයින් – ප්‍රාසාදයෙන් – හර්ම්‍යයෙන් – ගුහායෙන් – ලෙනින් – කිළියෙන් – කුළුගෙයින් – අටල්ලෙන් – වටගෙයින් – උද්දණ්ඩයෙන් උවැටැන්හලින් – මඩුයෙන් – රුක්මුලින් – නො නික්මෙමී' සිතට වැර ගන්වයි, පිහිටුවයි. මෙසේත් 'අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති' යනු වේ.

මෙදවස් පෙරවරුයෙහි මැ ආර්‍යධර්මය (මාගේ සිතට) එළවමි මොනොවට එළවමි, අධිගමය කෙරෙමි, ස්පර්ශ කෙරෙමි, ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙමි, සිත දැඩි කොට ගන්වයි, පිහිටුවයි මෙසේත් 'අලීනචිත්තො අකුසීත වුත්ති' යනු වේ. 'මෙ මැදි දහවල්හි මැ . . . . පස්වරුයෙහි – පෙරබත්හි – පසුබත්හි – පෙරයමැ – මැදියමැ – අලුයමැ – අවපසැ – පුරපසැ – වැසි කලැ – ගිම්කලැ – හිමත්කලැ – ප්‍රථම වයස්හි – මධ්‍යම වයස්හි – පශ්චිමවයස්හි අරිදහම් එළවමි, මොනොවට එළවමි, අධිගමය කෙරෙමි, සපර්ශ කෙරෙමි, ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙමී. සිත දැඩි කොට ගන්වයි, පිහිටුවයි. මෙසේත් 'අලීනචිත්තො අකුසීතවුත්ති' යනු වේ.

දළහනික්කමො ථාමබලූපපන්නො යනු: ඒ පසේබුදුහු කුශලධර්මයන්හි දැඩි වූ වීර්‍යසමාදන ඇති වූහ, සනිටුහන් කළ සමාදන ඇති වූහ. කායසුචරිතයෙහි වාක්සුචරිතයෙහි මනස්සුචරිතයෙහි දනසංවිභාගයෙහි සීලසමාදනයෙහි පෙහෙවස් විසීමෙහි මවුන් වැටුමෙහි පියන් වැටුමෙහි මහණුන් වැටුමෙහි (බාහිතපාපී) බ්‍රාහ්මණයන් වැටුමෙහි කුලදෙටුවන් පිදීමෙහි අන්‍යතරාන්‍යතර අධිකුශල ධර්මයන්හි දැඩි වූ වීර්‍ය ඇති වූවාහු සනිටුහන් කළ සමාදන ඇති වූවාහු නුයි 'දළ්හනික්කමො' යනු වේ. **ථාමබලූපපන්නො** යනු: ඒ පසේ බුදුහු ථාමයෙන් ද බලයෙන් ද වීර්‍යයෙන් ද පරාක්‍රමයෙන් ද ප්‍රඥායෙන් ද යුක්ත වූවාහු සමුපෙත වූවාහු උපගත වූවාහු සමුපගත වූවාහු නො වෙන් වූවාහු පරිපූර්ණ වූවාහු සමන්වාගත වූවාහු නු යි 'දළ්හනික්කමො ථාමබලූපපන්නො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

"ආරද්ධවිරියො පරමත්ථපත්තියා – පෙ – එකො චරෙ ඛග්ග විසාණකප්පො" යි.

5.

පටිසල්ලානං ඣානමරිඤ්චමානො
ධම්මෙසු නිච්චං අනුධම්මචාරී,
ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසු
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො

පටිසල්ලානං ඣානමරිඤ්චමානොති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පටිසල්ලානාරාමො හොති පටිසල්ලානරතො අජ්ඣත්තං චෙතොසමථමනුයුත්තො අනිරාකතජ්ඣානො විපස්සනාය සමන්නාගතො බ්‍රෑහෙතා සුඤ්ඤාගාරානං, ඣායී ඣානරතො එකත්තමනුයුත්තො සදත්ථගරුකොති 'පටිසල්ලානං'. ඣානමරිඤ්චමානොති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ද්වීහි කාරණෙහි ඣානං න රිඤ්චති; අනුප්පන්නස්ස වා පඨමස්ස ඣානස්ස උප්පාදය යුත්තො පයුත්තො ආයුත්තො සමායුත්තො, අනුප්පන්නස්ස වා දුතියස්ස ඣානස්ස– අනුප්පන්නස්ස වා තතියස්ස ඣානස්ස–අනුප්පන්නස්ස වා චතුත්ථස්ස ඣානස්ස උප්පාදය යුත්තො පයුත්තො ආයුත්තො සමායුත්තොති, එවම්පි 'ඣානං න රිඤ්චති'. අථවා උප්පන්නං වා පඨමං ඣානං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති, උප්පන්නං වා දුතියං ඣානං– උප්පන්නං වා තතියං ඣානං– උප්පන්නං වා චතුත්ථං ඣානං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති, එවම්පි ඣානං න රිඤ්චතීති 'පටිසල්ලානං ඣානමරිඤ්චමානො'.

ධම්මෙසු නිච්චං අනුධම්මචාරීති: ධම්මා වුච්චන්ති චත්තාරො සතිපට්ඨානා –පෙ– අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො. කතමෙ අනුධම්මා: සම්මාපටිපදා අනුලොමපටිපදා[1] අපච්චනීකපටිපදා අන්වත්ථපටිපදා ධම්මානුධම්මපටිපදා සීලෙසු පරිපූරකාරිතා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා ජාගරියානුයොගො සතිසම්පජඤ්ඤං, ඉමෙ වුච්චන්ති අනුධම්මා. ධම්මෙසු නිච්චං අනුධම්මචාරීති: ධම්මෙසු නිච්චකාලං ධුවකාලං සතතං සමිතං අබ්බොකිණ්ණං[2] පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං උදකොමිකජාතං[3] අවීචිසන්තතිසහිතං ඵස්සිතං පුරෙභත්තං පච්ඡාභත්තං පුරිමයාමං මජ්ඣිමයාමං පච්ඡිමයාමං කාළෙ ජුණ්හෙ වස්සෙ හෙමන්තෙ ගිම්හෙ පුරිමෙ වයොඛන්ධෙ මජ්ඣිමෙ වයොඛන්ධෙ පච්ඡිමෙ වයොඛන්ධෙ චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති 'ධම්මෙසු නිච්චං අනුධම්මචාරී'.

1. අනුලොම පටිපදා – ම ජ සං නත්ථි
2. අවොකිණ්ණං – ම ජ සං
3. උදකූමිජාතං – ස්‍යා

5.

කායවිවේකය ද ධ්‍යාන සංඛ්‍යාත චිත්තවිවේකය ද නො හරනුයේ නිරතුරු (විදර්ශනොපග වූ) පඤ්චස්කන්ධාදි ධර්මයන්හි අනුධම්මචාරී වූයේ භවත්‍රයෙහි ආදීනව දක්නේ කගවෙහෙණ හඟක් මෙන් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

පටිසල්ලානං ඣානමරිඤ්චමානො යනු: ඒ පසේබුදුහු කායවිවේක යෙහි ඇලුණාහු විවේකයෙහි සතුටු වූවාහු වෙති. අධ්‍යාත්මයෙහි වූ චිත්ත-සමාධියෙහි යෙදුණාහු බැහැර නො කළ ධ්‍යාන ඇත්තාහු විදර්ශනායෙන් සමන්විත වූවාහු ශූන්‍යාගාරයෙහි කරන භාවනා වඩන්නාහු යැ, ධ්‍යාන කරන්නාහු ධ්‍යානයෙහි ඇලුණාහු ඒකාග්‍රතායෙහි යෙදුණාහු ස්වාර්ථගරුක වූවාහු නුයි 'පටිසල්ලානං' යනු වෙයි. **ඣානමරිඤ්චමානො** යනු: ඒ පසේ බුදුහු දෙකරුණෙකින් ධ්‍යානය නො හරිති; නූපන් ප්‍රථමධ්‍යානයාගේ හෝ ඉපදීම පිණිස යෙදුණාහු වෙසෙසින් යෙදුණාහු පුන පුනා යෙදුණාහු මොනොවට යෙදුණාහු, නූපන් ද්විතියධ්‍යානයාගේ හෝ-- නූපන් තෘතියධ්‍යානයාගේ හෝ — නූපන් චතුර්ථධ්‍යානයාගේ හෝ උත්පාදය පිණිස යෙදුණාහු වෙසෙසින් යෙදුණාහු පුන පුනා යෙදුණාහු මොනොවට යෙදුණාහු නුයි මෙසේත් ධ්‍යානය නො හරිති. නොහොත් උපන් ප්‍රථමධ්‍යානය හෝ ආසෙවන කෙරෙති වඩති බහුල කෙරෙති, උපන් ද්විතියධ්‍යානය හෝ– උපන් තෘතියධ්‍යානය හෝ – උපන් චතුර්ථ ධ්‍යානය හෝ ආසෙවන කෙරෙති වඩති බහුල කෙරෙති. මෙසේත් ධ්‍යානය නො හරිත් නු යි 'පටිසල්ලානං ඣානමරිඤ්චමානො' යනු වේ.

ධම්මෙසු නිච්චං අනුධම්මචාරී — 'ධම්මා' යී සතර සතිපට්ඨානයෝ . . . ආර්‍ය්‍ය අෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගය කියනු ලැබෙති. අනුධර්මයෝ කවරහ: සම්‍යක්ප්‍රතිපදව අනුලොමප්‍රතිපදව අවිරුද්ධප්‍රතිපදව අර්ථානුගතප්‍රතිපදව ධර්මානුධර්මප්‍රතිපදව ශීලයෙහි පරිපූරකාරිත්වය ඉන්ද්‍රියයන්හි පියූ දොර ඇති බව භොජනයෙහි පමණ දන්නා බව නිදි දුරු කිරීමෙහි යෙදීම සිහි-නුවණ ඇති බව යන මොහු අනුධර්මයෝ යයි කියනු ලැබෙත්. **ධම්මෙසු නිච්චං අනුධම්මචාරී** යනු: ධර්මයන්හි දවසක් පාසා අවිච්ඡින්න වැ නිරතුරු එක්වන් අව්‍යාකීර්ණ වැ පිළිවෙළින් එක් වැ රළ වැළක් මෙන් අවිරල වැ නො සිඳ එක් වැ පැහැසි වැ පෙරබතැ පසුබතැ පෙරයමැ මැදියමැ පසුයමැ අවපසැ පූරපසැ වසන්හි හිමත්හි ගිමන්හි පෙරවියෙහි මැදිවි-යෙහි පසුවියෙහි හැසිරෙයි වෙසෙයි ඉරියවු පවත්වයි වැටෙයි රැකෙයි යැපෙයි යාපනය කෙරේ නුයි 'ධම්මෙසු නිච්චං අනුධම්මචාරී' යනු වේ.

ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසූති - 'සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චා'ති ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසු 'සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛා'ති 'සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති -පෙ- යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධ ධම්මන්ති ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසූ'ති 'ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසු එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"පටිසල්ලානං ඣානමරිඤ්චමානො
ධම්මෙසු නිච්චං අනුධම්මචාරී,
ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසු
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

6.

තණ්හක්ඛයං පත්ථයං අප්පමත්තො.[1]
අනෙළමූගො සුතවා සතිමා,
සඞ්ඛාතධම්මො නියතො පධානවා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

තණ්හක්ඛයං පත්ථයං අප්පමත්තොති: 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා. තණ්හක්ඛයං පත්ථයන්ති: රාගක්ඛයං දොසක්ඛයං මොහක්ඛයං ගතික්ඛයං උපපත්තික්ඛයං පටිසන්ධික්ඛයං භවක්ඛයං සංසාරක්ඛයං වට්ටක්ඛයං පත්ථයන්තො ඉච්ඡන්තො සාදියන්තො පිහයන්තො අභිජප්පන්තොති 'තණ්හක්ඛයං' පත්ථයං අප්පමත්තොති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සක්කච්චකාරී සාතච්චකාරී -පෙ- අප්පමත්තො' කුසලෙසු ධම්මෙසූති 'තණ්හක්ඛයං පත්ථයං අප්පමත්තො'.

අනෙළමූගො සුතවා සතිමාති: 'අනෙළමූගො'ති' සො පච්චෙක සම්බුද්ධො පණ්ඩිතො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණී විභාවී මෙධාවී. සුතවාති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො බහුස්සුතො හොති, සුතධරො සුතසන්නිචයො, යෙ තෙ ධම්මා ආදිකල්‍යාණා මජ්ඣෙකල්‍යාණා පරියොසානකල්‍යාණා සාත්ථා සබ්‍යඤ්ජනා කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං අභිවදන්ති, තථාරූපාස්ස ධම්මා බහුස්සුතා හොන්ති, ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධා. සතිමාති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සතිමා හොති පරමෙන සතිනෙපක්කෙන සමන්නාගතො චිරකතම්පි චිරභාසිතම්පි සරිතා අනුස්සරිතාති 'අනෙළමූගො සුතවා සතිමා.

1. පත්ථයමප්පමත්තො - ච ඩ

ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසු යනු: 'සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ' යි භවයෙහි ආදීනව සලකනුයේ 'සියලු සංස්කාරයෝ දුක්හ' යි . . . 'සියලු දහම්හු අනාත්මහ' යි . . . 'යම් කිසි ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ධර්මයෙක් වේ ද එ හැම නැසෙන පියවි ඇතැ' යි භවයෙහි ආදීනව සලකනුයේ නුයි 'ආදීනවං' සම්මසිතා භවෙසු එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

"පටිසල්ලානං ඣානමරිඤ්චමානො -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො" යි.

6.

තෘෂ්ණාක්ෂය සංඛ්‍යාත නිවන පතනුයේ නො පමා වූයේ කෙළ තොලු නො වූයේ නොහොත් පණ්ඩිත වූයේ ශ්‍රැතවත් වූයේ ස්මෘතිමත් වූයේ පරිඥානය කළ දහම් ඇතියේ ආර්‍යමාර්ගයෙන් නියාමයට පැමිණියේ සම්‍යක් ප්‍රධාන වීර්‍යයෙන් යුක්ත වූයේ කගවෙහෙණහක් මෙන් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

තණ්හක්ඛයං පත්ථයමප්පමත්තො — 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ . . ධර්මතෘෂ්ණා යි. **තණ්හක්ඛයං පත්ථයං** යනු: රාගක්ෂය ද්වේෂක්ෂය මෝහක්ෂය ගතික්ෂය උපප්‍රාප්තික්ෂය ප්‍රතිසන්ධික්ෂය භවක්ෂය සංසාරක්ෂය වෘත්තක්ෂය පතනුයේ ඉස්නේ ඉවසනුයේ රුචි කරනුයේ අභිජල්පනය කරනුයේ නුයි 'තණ්හක්ඛයං පත්ථයං' යනු වෙයි. **අප්පමත්තො** යනු: ඒ පසේ බුදුහු සත්කෘත්‍යකාරී වූවාහු සාතත්‍යකාරී වූවාහු . . . කුශලධර්මයන්හි අප්‍රමත්ත වූවාහු නුයි 'තණ්හක්ඛයං පත්ථයමප්පමත්තො' යනු වේ.

අනෙළමූගො සුතවා සතිමා — 'අනෙළමූගො' යනු: ඒ පසේ බුදුහු පණ්ඩිතයහ ප්‍රඥාවත්හ බුද්ධිමත්හ ඥානවත්හ විමංසනප්‍රඥා ඇත්තාහ තුලනය කරන ලද ප්‍රඥා ඇතියහ **සුතවා** යනු; ඒ පසේ බුදුහු බහුශ්‍රැත වෙති ශ්‍රැතධරයහ ශ්‍රැතසන්නිචයහ, යම් ධර්ම කෙනෙක් ආදිකල්‍යාණ වූවාහු මධ්‍යකල්‍යාණ වූවාහු පර්‍යවසාන කල්‍යාණ වූවාහු සාර්ත්ථ සව්‍යඤ්ජන වූවාහු කෙවලපරිපූර්ණ වූ පරිශුද්ධ වූ මාර්ගබ්‍රහ්මචර්‍යය ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද ඔවුන් විසින් එබඳු වූ ධර්මයෝ බොහෝ කොට අසන ලද්දාහු වෙති. ධරන ලද්දාහු වචනයෙන් ප්‍රගුණ කරනලද්දාහු සිතින් විමසනලද්දාහු නුවණින් ප්‍රතිවෙධ කරන ලද්දාහු වෙති. **සතිමා** යනු: ඒ පසේ බුදුහු ස්මෘතිමත් වූවාහු වෙති. උත්තම වූ සමෘතිනිපකභාවයෙන් සමන්විත බැවින් චිරකෘතය ද චිරභාෂිතය ද සිහි කරන්නාහු පුන පුනා සිහි කරන්නාහු වෙත් නුයි 'අනෙළමූගො සුතවා සතිමා' යනු වේ.

සඞ්ඛාතධම්මො නියතො පධානවාති: සඞ්ඛාතධම්මො[1] වුච්චති ඤාණං, "යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි." සඞ්ඛාතධම්මොති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො සඞ්ඛාතධම්මො ඤාතධම්මො තුලිතධම්මො තීරිතධම්මො විභූතධම්මො විභාවිතධම්මො, සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති සඞ්ඛාතධම්මො -පෙ- යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති සඞ්ඛාතධම්මො ඤාතධම්මො තුලිතධම්මො තීරිතධම්මො විභූතධම්මො විභාවිතධම්මො, අථවා තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස ඛන්ධා සංඛිත්තා ධාතුයො සඞ්ඛිත්තා ආයතනානි සඞ්ඛිත්තානි ගතියො සංඛිත්තා උපපත්තියො සඞ්ඛිත්තා පටිසන්ධියො සංඛිත්තා භවා සංඛිත්තා සංසාරා සංඛිත්තා වට්ටා සංඛිත්තා, අථවා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ඛන්ධපරියන්තෙ ඨිතො ධාතුපරියන්තෙ ඨිතො ආයතනපරියන්තෙ ඨිතො ගතිපරියන්තෙ ඨිතො උපපත්තිපරියන්තෙ ඨිතො පටිසන්ධිපරියන්තෙ ඨිතො භවපරියන්තෙ ඨිතො සංසාරපරියන්තෙ ඨිතො වට්ටපරියන්තෙ ඨිතො අන්තිමභවෙ ඨිතො අන්තිමසමුස්සයෙ[2] ඨිතො අන්තිමදෙහධරො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

1. තස්සායං පච්ඡිමකොටි චරිමොයං සමුස්සයො,
   ජාතිමරණසංසාරො නත්ථි තස්ස පුනබ්භවො"ති.

තංකාරණා පච්චෙකසම්බුද්ධො සඞ්ඛාතධම්මො. නියතොති නියාමා වුච්චන්ති[3] චත්තාරො අරියමග්ගා, චතූහි අරියමග්ගෙහි සමන්නාගතොති නියතො, නියාමං පත්තො සම්පත්තො අධිගතො ඵස්සිතො සච්ඡිකතොති නියතො. පධානවාති: 'පධානං' වුච්චති විරියං, "යො චෙතසිකො විරියාරම්භො නික්කමො පරක්කමො උය්‍යාමො වායාමො උස්සාහො උස්සොළ්හී ථාමො ධිති[4] අසිථිලපරක්කමො අනික්ඛිත්තඡන්දතා අනික්ඛිත්තධුරතා ධුරසම්පග්ගාහො විරියං විරියින්ද්‍රියං විරියබලං සම්මාවායාමො"[*] සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ඉමිනා පධානෙන උපෙතො[5] සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපන්නො සම්පන්නො[6] සමන්නාගතො. තස්මා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පධානවා'ති 'සඞ්ඛාතධම්මො නියතො පධානවා එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.'

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"තණ්හක්ඛයං පත්ථයං අප්පමත්තො
අනෙළමූගො සුතවා සතිමා,
සඞ්ඛාතධම්මො නියතො පධානවා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

1. සංඛාත ධම්මා වුච්චන්ති – ප ච වි
2. අන්තිමෙ සමුස්සයෙ – ච වි
3. නියමා වුච්චති – ප ච වි
4. ධීති – ම ච වි ක
5. ඉමිනා උපෙතො–ම ප වි ක
6. උපපන්නො සම්පන්නො – ච වි ක

* ධම්මසඞ්ගණී – චිත්තුප්පාදකණ්ඩ

සඞ්ඛාතධම්මා නියතො පධානවා — 'සංඛාතධම්ම' යි ඥානය කියනු ලැබෙයි. "යම් ප්‍රඥාවක් දන්නා අයුරෙක් .. අමෝහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සම්‍යග්දෘෂ්ටියක් වේ ද එය යි. **සඞ්ඛාත ධම්මා** යනු: ඒ පසේ බුදුහු විමසන ලද දහම් ඇත්තාහු දන්නා ලද දහම් ඇත්තාහු තුලනය කළ දහම් ඇත්තාහු තීරණය කළ දහම් ඇත්තාහු විභාග කළ දහම් ඇත්තාහු ප්‍රකට කළ දහම් ඇත්තාහු වෙති 'සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයහ' යි විමසන ලද දහම් ඇත්තාහු . . . 'යම් කිසි ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ධර්මයෙක් වේ ද එ හැම නැසෙන පියවි ඇතැ යි විමසන ලද දහම් ඇතියහ, ඥාතධර්මයහ, තුලිත ධර්මයහ, තීරිත ධර්මයහ, විභූත ධර්මයහ, විභාවිත ධර්මයහ, නොහොත් ඒ පසේබුදුහු විසින් ස්කන්ධයෝ සංක්ෂිප්තයහ, ධාතූහු සංක්ෂිප්තයහ, ආයතනයෝ සංක්ෂිප්තයහ, ගතිහු සංක්ෂිප්තයහ, උපප්‍රාප්තිහු සංක්ෂිප්තයහ, ප්‍රතිසන්ධිහු — භවයෝ සංසාරයෝ වෘත්තයෝ සංක්ෂිප්තයහ, නොහොත් ඒ පසේ බුදුහු ස්කන්ධයන්ගේ පර්‍යන්තයෙහි සිටියහ, ධාතුපර්‍යන්තයෙහි සිටියහ, ආයතනපර්‍යන්තයෙහි සිටියහ, ගතිපර්‍යන්තයෙහි සිටියහ, උපප්‍රාප්ති පර්‍යන්තයෙහි සිටියහ, ප්‍රතිසන්ධිපර්‍යන්තයෙහි සිටියහ, භවපර්‍යන්තයෙහි සිටියහ, සංසාරපර්‍යන්තයෙහි සිටියහ, වෘත්තපර්‍යන්තයෙහි සිටියහ, අන්තිමභවයෙහි සිටියහ, අන්තිම ශරීරයෙහි සිටියහ, අන්තිමදෙහධරයහ ප්‍රත්‍යෙක සම්බුද්ධ වූහ.

1. "මේ ඒ ප්‍රත්‍යෙකසම්බුද්ධයන්ගේ පශ්චිම කෙළවර යැ මේ අවසාන ශරීරය වෙයි, උන්වහන්සේට ජාතිමරණ සංසාර සංඛ්‍යාත පුනර්භවය නැතැ" යි.

ඒ කරුණින් පසේබුදුහු 'සංඛාත ධම්ම' නම් වෙති. **නියතො** යනු: 'නියාමයෝ' යි සතර ආර්‍යමාර්ගයෝ කියනු ලැබෙති, සතර ආර්‍යමාර්ගයෙන් සමන්වාගත වූවාහු නුයි නියතයහ, මාර්ගඥාන නියාමයට පැමිණියහ, සම්ප්‍රාප්තයහ, අධිගතයහ, ස්පර්ශ කරන ලදහ, ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන ලද්දාහු නුයි 'නියතො' යනු වේ. **පධානවා** යනු: 'පධාන' යි යම් චෛතසික වීර්‍යාරම්භයෙක් කුසීතභාවයෙන් නික්ම යැමෙක් පරාක්‍රමයෙක් උද්‍යොගයෙක් ව්‍යායාමයෙක් උත්සාහයෙක් අධිමාත්‍ර උත්සාහයෙක් ස්ථිර බවෙක් කුශල සන්තානය ධැරීමෙක් නො ලිහිල් පරාක්‍රම ඇති බවෙක් නො තැබූ වීර්‍යච්ඡන්දය ඇති බවෙක් නො තැබූ වීර්‍යධුර ඇති බවෙක් ධුරය දැඩි කොට ගැනීමෙක් වීර්‍යයෙක් වීර්‍යෙන්ද්‍රියයෙක් වීර්‍යබලයෙක් සම්‍යග් ව්‍යායාමයෙක් වේ ද එය යි. ඒ පසේ බුදුහු මේ ප්‍රධන් වීර්‍යයෙන් උපෙතයහ සමුපෙතයහ යුක්තයහ සංයුක්තයහ නො වෙන් වූවහ සම්පූර්ණයහ සමන්වාගතයහ, එයින් ඒ පසේබුදුහු ප්‍රධානවත් නුයි "සංඛාතධම්මො නියතො පධානවා එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො" යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේබුදුහු:

"තණ්හක්ඛයං පත්ථයං අප්පමත්තො -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"යි.

7.

සීහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තො
වාතොව ජාලම්හි අසජ්ජමානො,
පදුමංව තොයෙන අලිප්පමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

සීහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තොති: යථා සීහො මිගරාජා සද්දෙසු අසන්තාසී අනුත්‍රාසී, අපරිසන්තාසී අනුබ්බිග්ගො අනුස්සඞ්කී අනුත්‍රාසො අභීරූ අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී, පච්චෙකසම්බුද්ධොපි සද්දෙසු අසන්තාසී අනුත්‍රාසී අපරිසන්තාසී අනුබ්බිග්ගො අනුස්සඞ්කී අනුත්‍රාසො අභීරූ අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී. පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසො විහරතීති ‘සීහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තො’.

වාතොව ජාලම්හි අසජ්ජමානොති: වාතො’ති පුරත්ථිමා වාතා පච්ඡිමා වාතා[1] උත්තරා වාතා දක්ඛිණා වාතා සරජා වාතා අරජා වාතා සීතා වාතා උණ්හා වාතා පරිත්තා වාතා අධිමත්තා වාතා කාළවාතා[2] වෙරම්බවාතා පක්ඛවාතා සුපණ්ණවාතා[3] තාලවණ්ටවාතා[4] විධූපනවාතා. ජාලං වුච්චති සුත්තජාලං. යථා වාතො ජාලම්හි න සජ්ජති, න ගණ්හාති, න බජ්ඣති, න පලිබජ්ඣති, එවමෙව ද්වෙ ජාලා: තණ්හාජාලං ච දිට්ඨිජාලං ච -පෙ- ඉදං තණ්හාජාලං -පෙ- ඉදං දිට්ඨිජාලං. තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස තණ්හාජාලං පහීනං, දිට්ඨිජාලං පටිනිස්සට්ඨං ‘තණ්හාජාලස්ස පහීනත්තා දිට්ඨිජාලස්ස පටිනිස්සට්ඨත්තා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො රූපෙ න සජ්ජති, සද්දෙ න සජ්ජති -පෙ- දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු න සජ්ජති, න ගණ්හාති[5] න බජ්ඣති න පලිබජ්ඣති, නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො[6] විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති ‘වාතොව ජාලම්හි අසජ්ජමානො.’

1. පුරත්ථිමවාතා පච්ඡිමවාතා – ච වි
2. කාළවාතා – මජසං නත්ථි
3. සුවණ්ණවාතා – ච වි
4. කාලපත්ත වාතා – ච වි
5. න ගය්හති – ච වි
6. විසංයුත්තො – ම ච වි ක

7.

ශබ්දයෙහි කේශරසිංහයකු සෙයින් (අනිත්‍යාදියෙහි) ත්‍රස්ත නො වනුයේ දූලෙහි වාතය සෙයින් (ස්කන්ධායතනාදියෙහි) නො ලැගෙනුයේ ජලය හා සමග පියුමක් සෙයින් සියලු භවයෙහි භෝග ලොභය හා සමග නො තැවැරෙනුයේ කගවෙහෙණහක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේයි.

සීහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තො — යම්සේ සිංහමෘගරාජ ශබ්දයෙහි ත්‍රස්ත නො වන සුලු වූයේ උත්‍රස්ත නො වන සුලු වූයේ භාත්පසින් ත්‍රස්ත නො වන සුලු වූයේ උද්වේග නො වනුයේ නො සැක වූයේ උත්‍රස්ත නො වනුයේ නො බිය වූයේ නො සැලෙනුයේ ත්‍රස්ත නො වනුයේ පලා නො යනුයේ වේ ද, එසෙයින් පසේ බුදුහු ද ශබ්දවිෂයෙහි ත්‍රස්ත නො වන සුලු වූවාහු උත්‍රස්ත නො වන්නාහු භාත්පසින් ත්‍රස්ත නො වනසුලු වූවාහු උද්වේග නො වන්නාහු නො සැක වන්නාහු උත්‍රස්ත නො වන්නාහු නො බිය වන්නාහු නො සැලෙන්නාහු ත්‍රස්ත නො වන්නාහු පලා නො යන්නාහු වෙති. ප්‍රහීණ වූ භය හා භය අරමුණු ඇත්තාහු විගත ලොමහර්ෂ ඇති වැ වාස කෙරෙත් නුයි 'සීහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තො' යනු වේ.

වාතොව ජාලම්හි අසජ්ජමානො — 'වාතො' යනු පෙරදිගින් හමන වාතයෝ යැ අවරදිගින් හමන වාතයෝ යැ උතුරු දිගින් හමන වාතයෝ යැ දකුණු දිගින් හමන වාතයෝ යැ රජස් සහිත වාතයෝ යැ රජස් රහිත වාතයෝ යැ ශීතවාතයෝ යැ උෂ්ණවාතයෝ යැ අල්පවාතයෝ යැ අධිමාත්‍ර වාතයෝ යැ කෘෂ්ණ පක්ෂවාතයෝ යැ වෙරම්බවාතයෝ යැ පක්ෂවාතයෝ යැ සුපර්ණවාතයෝ යැ තාලවෘන්තවාතයෝ යැ විධූපනවාතයෝ යි. 'ජාල' යි හුයින් කළ දූල කියනු ලැබෙයි. යම්සේ වාතය දූලෙහි නො ලැගේ ද නො ගනී ද නො බැඳේ ද, භාත්පසින් නො බැඳේ ද එසෙයින් මැ- දූල් දෙකෙකි: තෘෂ්ණාජාලය ද දෘෂ්ටිජාලය ද යි. . . මෙ දෘෂ්ටිජාලය යි. ඒ පසේබුදුනට තෘෂ්ණාජාලය ප්‍රහීණ යැ. දෘෂ්ටිජාලය දුරලන ලද. තෘෂ්ණාජාලය ප්‍රහීණ වන බැවින් දෘෂ්ටිජාලය දුරලන ලද වන බැවින් ඒ පසේබුදුහු රූපයෙහි නො ලැගෙති ශබ්දයෙහි නො ලැගෙති . .. දෘෂ්ට ශ්‍රැත මුත විඥාතව්‍ය ධර්මයන්හි නො ලැගෙති නො ගනිති නො බැඳෙති භාත්පසින් නො බැඳෙත් නික්ම ගියාහු බැහැර වූවාහු වෙසෙසින් මිදුණාහු විසංයුක්ත වූවාහු විගතමර්‍යාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වෙසෙත් නුයි 'වාතොව ජාලම්හි අසජ්ජමානො' යනු වේ.

පදුමංව තොයෙන අලිප්පමානොති: 'පදුමං' වුච්චති පදුමපුප්ඵං, 'තොයං' වුච්චති උදකං. යථා පදුමපුප්ඵං තොයෙන න ලිප්පති න පලිප්පති න උපලිප්පති අලිත්තං අපලිත්තං අනුපලිත්තං. එවමෙව ද්වෙ ලෙපා: තණ්හාලෙපො ච දිට්ඨිලෙපො ච -පෙ- අයං තණ්හාලෙපො -පෙ- අයං දිට්ඨිලෙපො, තස්ස පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස තණ්හාලෙපො පහීනො දිට්ඨිලෙපො පටිනිස්සට්ඨො, තණ්හාලෙපස්ස පහීනත්තා දිට්ඨිලෙපස්ස පටිනිස්සට්ඨත්තා සො පච්චෙකසම්බුද්ධො රූපෙ න ලිප්පති සද්දෙ න ලිප්පති -පෙ- දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතබ්බෙසු ධම්මෙසු න ලිප්පති න පලිප්පති න උපලිප්පති, අලිත්තො[1] අපලිත්තො අනුපලිත්තො නික්ඛන්තො නිස්සටො විප්පමුත්තො විසඤ්ඤුත්තො විමරියාදිකතෙන චෙතසා විහරතීති 'පදුමංව තොයෙන අලිප්පමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"සීහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තො
වාතොව ජාලම්හි අසජ්ජමානො,
පදුමංව තොයෙන අලිප්පමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

8.

සීහො යථා දාඨබලී පසය්හ
රාජා මිගානං අභිභුය්‍ය චාරී,
සෙවෙථ පන්තානි සෙනාසනානි
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

සීහො යථා දාඨබලී පසය්හ, රාජා මිගානං අභිභුය්‍ය චාරීති: යථා සීහො මිගරාජා දාඨබලී දාඨාවුධො සබ්බෙ තිරච්ඡානගතෙ පාණෙ අභිභුය්‍ය අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා මද්දිත්වා චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති[2] පාලෙති යපෙති යාපෙති පච්චෙකසම්බුද්ධොපි පඤ්ඤාබලී පඤ්ඤාවුධො සබ්බපාණභූතෙ පුග්ගලෙ පඤ්ඤාය අභිභුය්‍ය අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා පරියාදියිත්වා මද්දිත්වා චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති[2] පාලෙති යපෙති යාපෙතීති 'සීහො යථා දාඨබලී පසය්හ රාජා මිගානං අභිභුය්‍ය චාරී:'

1. අසංලිත්තො – ම ඡ සං 2. වත්තති – ව වි ක

පදුමං ව තොයෙන අලිප්පමානො — 'පදුම' යි නෙලුම්මල කියනු ලැබෙයි. **'තොය'** යි උදකය කියනු ලැබේ යම්සේ නෙලුම් මල දිය හා සමග නො තැවැරේ ද වෙසෙසින් නො තැවැරේ ද හාත්පසින් නො තැවැරේ ද අලිප්ත වූයේ අපලිප්ත වූයේ අනුපලිප්ත වේ ද එසෙයින් මැ ලෙපයෝ දෙදෙනෙකි: තෘෂ්ණා ලේපය ද දෘෂ්ටිලේපය ද යි . . . මේ දෘෂ්ටිලේප යයි කියනු ලැබේ. ඒ පසේබුදුනට තෘෂ්ණාලේපය ප්‍රහීණ යැ දෘෂ්ටිලේපය දුරලන ලද තෘෂ්ණා ලේපය ප්‍රහීණ වන බැවින් දෘෂ්ටිලේපය දුරැලූ බැවින් ඒ පසේබුදුහු රූපයෙහි නො ඇලෙති ශබ්දයෙහි නො ඇලෙති .. දෘෂ්ට ශ්‍රැත මුත විඥාතව්‍යධර්මයන්හි නො ඇලෙති, වෙසෙසින් නො ඇලෙති, හාත්පසින් නො ඇලෙති, අලිප්ත වූවාහු අපලිප්ත වූවාහු අනුපලිප්ත වූවාහු නික්ම ගියාහු බැහැර වූවාහු වෙසෙසින් මිදුණාහු විසංයුක්ත වූවාහු විගතමර්‍යාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වෙසෙත් නුයි 'පදුමං ව තොයෙන අලිප්පමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනුවේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

''සීහො ව සද්දෙසු අසන්තසන්තො -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණ කප්පො'' යි.

8.

මෘගයනට රජ වූ කේශරසිංහ තෙමේ දළ බල කොට ඇතියේ යම් සේ (කායබලයෙන්) ලාහෙලා හැසිරේ ද (තෙජසින්) අභිභවා හැසිරේ ද, එසෙයින් වනයෙහි දුර සෙනසුන් සෙවුනේ යැ කගවෙහෙණහක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

සීහො යථා දාඨබලී පසය්හ රාජා මිගානං අභිභුය්‍ය චාරී යනු: යම්සේ සිංහ මෘගරාජ දළ බල කොට ඇතියේ දළ අවි කොට ඇතියේ හැම තිරිසන් ගිය සතුන් මැඩ අභිභවා යටපත් කොට හාත්පසින් ගෙන මර්දනය කොට හැසිරේ ද වෙසේ ද ඉරියවු පවත්වා ද වැවේ ද රැකේ ද යැපේ ද යාපනය කෙරෙ ද, එසෙයින් පසේ බුදුහු ද නුවණ බල කොට ඇතියාහු නුවණ අවි කොට ඇතියාහු සියලු ප්‍රාණීන් සියලු පුද්ගලයන් ප්‍රඥායෙන් මැඩ අභිභවා යට කොට හාත්පසින් ගෙන මර්දනය කොට හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැවෙති රැකෙති යැපෙති යාපනය වෙත්නු යි 'සීහො යථා දාඨබලී පසය්හ රාජා මිගානං අභිභුය්‍යචාරී' යනු වේ.

එවමෙව පන්තානි සෙනාසනානීති: යථා සීහො මිගරාජා අරඤ්ඤෙ වනමජ්ඣොගාහෙත්වා චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙති, පච්චෙකසම්බුද්ධොපි අරඤ්ඤෙ වනපත්ථානි පන්තානි සෙනාසනානි පටිසෙවති අප්පසද්දානි අප්පනිග්ඝොසානි විජනවාතානි මනුස්සරාහසෙය්‍යකානි පටිසල්ලානසාරුප්පානි. සො එකො ගච්ඡති, එකො තිට්ඨති, එකො නිසීදති, එකො සෙය්‍යං කප්පෙති, එකො ගාමං පිණ්ඩාය පවිසති, එකො පටික්කමති, එකො රහො නිසීදති, එකො චඞ්කමං අධිට්ඨාති එකො චරති විහරති ඉරියති වත්තෙති පාලෙති යපෙති යාපෙතීති 'එවමෙව පන්තානි සෙනාසනානි එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො;

තෙනාහ සො පච්චෙක සම්බුද්ධො:

"සීහො යථා දාඨබලී පසය්හ
රාජා මිගානං අභිභුය්‍ය චාරී,
එවමෙව පන්තානි සෙනාසනානි
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

9.

මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං
ආසෙවමානො මුදිතං ච කාලෙ,
සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං ආසෙවමානො මුදිතං ච කාලෙති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති. තථා දුතියං තථා තතියං තථා චතුත්ථිං, ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ඣෙන ඵරිත්වා විහරති කරුණාසහගතෙන චෙතසා -පෙ- මුදිතා සහගතෙන චෙතසා -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ඣෙන ඵරිත්වා විහරතීති 'මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං ආසෙවමානො මුදිතං ච කාලෙ'

සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානොති මෙත්තාය භාවිතත්තා යෙ පුරත්ථිමාය දිසාය සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, යෙ පච්ඡිමාය දිසාය සත්තා - යෙ උත්තරාය දිසාය සත්තා - යෙ දක්ඛිණාය දිසාය සත්තා - යෙ පුරත්ථිමාය අනුදිසාය සත්තා - යෙ පච්ඡිමාය අනුදිසාය සත්තා - යෙ උත්තරාය අනුදිසාය සත්තා - යෙ දක්ඛිණාය අනුදිසාය සත්තා - යෙ හෙට්ඨිමාය දිසාය සත්තා - යෙ උපරිමාය දිසාය සත්තා - යෙ දසසු දිසාසු සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති, කරුණාය භාවිතත්තා - මුදිතාය භාවිතත්තා - උපෙක්ඛාය භාවිතත්තා යෙ පුරත්ථිමාය දිසාය සත්තා -පෙ- යෙ දසසු දිසාසු සත්තා තෙ අප්පටිකූලා හොන්ති.

සෙවෙථ පන්තානි සෙනාසනානි යනු: යම්සේ සිංහරාජ අරණ්‍යයෙහි වල් වැද හැසිරේ ද වෙසේ ද ඉරියවු පවත්වා ද වැවේ ද රැකේ ද යැපේ ද, යාපනය කෙරේ ද, එසෙයින් පසේබුදුහු අල්පශබ්ද වූ අල්පනිර්ඝොෂ වූ ජනවාත රහිත වූ මිනිසුන් ගේ රහස්‍ය කාරණයට නිසි වූ විවේකයට නිසි වූ වනසෙනසුන් ද වෙනෙහි දුර සෙනසුන් ද වනකෙළවර සෙනසුන් ද ඇසුරු කෙරෙති. ඒ පසේබුදුහු එකලා වැ යෙති, එකලා වැ සිටිති, එකලා වැ හිඳුති, එකලා වැ හොවිති, එකලා වැ ගමට පිඬුසිගා පිවිසෙති, එකලා වැ පෙරළා යෙති, එකලා වැ රහසැ හිඳුති, එකලා වැ සක්මනට බසිති, එකලා වැ හැසිරෙති, වෙසෙති, ඉරියවු පවත්වති, වැටෙති, රැකෙති, යැපෙති, යපනය කෙරෙත් නුයි 'සෙවෙථ පන්තානි සෙනාසනානි එකො චරෙ ඛග්ග විසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

"සීහො යථා දඨාබලී පසය්හ -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණ කප්පො" යි.

9.

යුක්තප්‍රාප්තකාලයෙහි මෛත්‍රිය ද උපෙක්ෂාව ද කරුණාව ද මෘදුතාව ද යන චතුර්විධ විමුක්තිය සෙවුනේ සියලු ලොකයා හා සමඟ අවිරොධ වෙමින් කගවෙහෙණ හඟක් මෙන් එකලා වැ හැසිරෙන්නේයි.

මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං ආසෙවමානො මුදිතඤ්ච කාලෙ යනු: ඒ පසේබුදුහු මෛත්‍රී සහගත සිතින් එක් දෙසක් සපර්ශ කොට වෙසෙති, එසෙයින් දෙ වැනි දෙස ද එසෙයින් තෙ වැනි දෙස ද එසෙයින් සිව් වැනි දෙස ද ස්පර්ශ කොට වෙසෙති, මෙසේ උඩ යැ යට යැ සරස යැ යන සියලු තැන්හි සර්වාත්මතායෙන් සියලු සත්ත්වයන් ඇති ලොව මෛත්‍රී සහගත වූ විපුල වූ මහද්ගත වූ අප්‍රමාණ වූ අවෛර වූ නිදුක් වූ සිතින් ස්පර්ශ කොට වෙසෙත් නුයි 'මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං ආසෙව මානො මුදිතඤ්ච කාලෙ' යනු වේ.

සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුද්ධමානො යනු: මෙත් වැඩූ බැවින් පෙරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු අප්‍රතිකූල වූවාහු වෙති, අවරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- උතුරු දිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- දකුණු දිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද— පෙර අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- අවර අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- උතුරු අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද දකුණු අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද යටදිශායෙහි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- උඩ දිශායෙහි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- දශ දිශායෙහි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු අප්‍රතිකූල වූවාහු වෙති, කරුණා වැඩූ බැවින්- මෘදුතා වැඩූ බැවින්- උපෙක්ෂා වැඩූ බැවින් පෙරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද . . . දශදිශායෙහි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු අප්‍රතිකූල වූවාහු වෙත්.

සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානොති: සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො අප්පටිවිරුජ්ඣමානො අනාඝාතියමානො අප්පටිහඤ්ඤමානොති 'සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං
ආසෙවමානො මුදිතං ච කාලෙ,
සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

10.

රාගං ච දොසං ච පහාය මොහං
සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි[1],
අසන්තසං ජීවිතසඞ්ඛයම්හි
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

රාගං ච දොසං ච පහාය මොහන්ති 'රාගො'ති "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසල මූලං" **දොසොති** "යො චිත්තස්ස ආඝාතො -පෙ- චණ්ඩික්කං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස". **මොහොති** "දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං -පෙ- අවිජ්ජාලඞ්ගී මොහො අකුසලමූලං." **රාගං ච දොසං ච පහාය මොහන්ති** සො පච්චෙකසම්බුද්ධො රාගං ච දොසං ච මොහං ච පහාය පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා[2] අනභාවං ගමෙත්වාති 'රාගං ච දොසං ච පහාය මොහං.'

සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානීති දසසංයොජනානි: කාමරාගසංයොජනං පටිඝසංයොජනං -පෙ- අවිජ්ජාසංයොජනං. **සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානීති:** සංයොජනානි සන්දාලයිත්වා පදාලයිත්වා සම්පදාලයිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යන්තීකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති 'සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි.

අසන්තසං ජීවිතසඞ්ඛයම්හීති: සො පච්චෙකසම්බුද්ධො ජීවිතපරියොසානෙ අසන්තාසී අනුත්‍රාසී අනුබ්බිග්ගො අනුස්සඞ්කී[3] අනුත්‍රාසො අභීරු අච්ඡම්භී අනුත්‍රාසී අපලායී පහීනභයභෙරවො විගතලොමහංසො විහරතීති 'අසන්තසං ජීවිතසඞ්ඛයම්හි එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.'

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"රාගං ච දොස ච පහාය මොහං
සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි,
අසන්තසං ජීවිතසඞ්ඛයම්හි
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"ති.

---

1. සංයොජනානි – මජසං ච, වි
2. බ්‍යන්තිං කරිත්වා – මජසං ච, වි
3. අනුස්සඞ්කී – මජසං ච, වි

සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො යනු: සියලු ලො වැ සතුන් හා සමග අවිරුද්ධ වන්නාහු අප්‍රතිවිරුද්ධ වන්නාහු නො ගටනු ලබන්නාහු නො නසනු ලබන්නාහු නුයි 'සබ්බෙන ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේබුදුහු:

"මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො" යි.

10.

රාගය ද ද්වේෂය ද මොහය ද දුරු කොට දස සංයොජනයන් ප්‍රදලනය කොට ජීවිතක්ෂයෙහි ත්‍රස්ත නො වනුයේ කගවෙහෙණ හගක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං — 'රාගො' යනු: "යම් රාගයෙක් සංරාගයෙක් . . අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. **දොසො** යනු: "චිත්තයා ගේ යම් ආඝාතයෙක් . . . සැඩ බවෙක් නො පිරිහුන් වචන ඇති බවෙක් චිත්තයා ගේ නො සතුටු බවෙක් වේ ද එය යි. **මොහො** යනු: "දුඃඛසත්‍යයෙහි නො දැනීම යැ . . . අවිද්‍යා ලඞ්ගියක් මොහ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. **රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං** යනු: ඒ පසේබුදුහු රාගය ද ද්වේෂය ද මොහය ද හැර හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා නුයි 'රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං' යනු වේ.

සන්දාලයිත්වාන සඤ්ඤොජනානි — සංයෝජන දශයෙකි: කාම රාගසංයොජන යැ දිට්ඨිසංයොජන යැ . . . අවිද්‍යා සංයොජන යි. සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි යනු: සංයොජනයන් සන්දලනය කොට ප්‍රදලනය කොට සම්ප්‍රදලනය කොට දුරු කොට බැහැර කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා නුයි 'සන්දලයිත්වාන සඤ්ඤොජනානි' යනු වේ.

අසන්තසං ජීවිතසඞ්ඛයම්හි යනු: ඒ පසේ බුදුහු දිවි කෙළවර ත්‍රස්ත නො වන සුල්ලභ උත්‍රස්ත නො වනුවහ උද්වෙග නො වනුවහ නො සැක වනුවහ නො තැතිගනුවහ නො බිය සුල්ලභ නො සැලෙනුවහ උත්‍රාස නො වනුවහ නො පලායන සුල්ලභ ප්‍රහීණ වූ බිය හා බිය අරමුණු ඇතියහ පහ වූ ලොමුදහ ඇති වැ වෙසෙත් නුයි 'අසන්තසං ජීවිතසඞ්ඛයම්හි එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

"රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො" යි.

11.

භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණත්ථා[1]
නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජමිත්තා,
අත්තත්ථපඤ්ඤා[2] අසුචී මනුස්සා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො.

භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණත්ථාති; අත්තත්ථකාරණා පරත්ථකාරණා උභයත්ථකාරණා දිට්ඨධම්මිකත්ථකාරණා සම්පරායිකත්ථකාරණා භජන්ති සම්භජන්ති සෙවන්ති නිසෙවන්ති සංසෙවන්ති පටිසෙවන්තීති 'භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණත්ථා'.

නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජමිත්තාති: ද්වෙ මිත්තා: අගාරිකමිත්තො ච පබ්බජිතමිත්තො ච[3] -පෙ- අයං අගාරිකමිත්තො -පෙ- අයං පබ්බජිතමිත්තො. **නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජමිත්තාති:** ඉමෙ ද්වෙ මිත්තා අකාරණා නික්කාරණා අහෙතූ අප්පච්චයා දුල්ලභා දුල්ලද්ධා සුදුල්ලභාති 'නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජමිත්තා'.

අත්තත්ථපඤ්ඤා අසුචී මනුස්සාති: 'අත්තත්ථපඤ්ඤා'ති අත්තනො අත්ථාය අත්තනො හෙතු අත්තනො පච්චයා අත්තනො කාරණා[5] භජන්ති සම්භජන්ති සෙවන්ති නිසෙවන්ති සංසෙවන්ති පටිසෙවන්ති ආචරන්ති සමාචරන්ති පයිරුපාසන්ති පරිපුච්ඡන්ති පරිපඤ්හන්තීති 'අත්තත්ථපඤ්ඤා'. **අසුචී මනුස්සාති:** අසුචිනා කායකම්මෙන සමන්නාගතාති අසුචී මනුස්සා, අසුචිනා වචීකම්මෙන සමන්නාගතාති අසුචී මනුස්සා, අසුචිනා මනොකම්මෙන සමන්නාගතාති අසුචී මනුස්සා, අසුචිනා පාණාතිපාතෙන- අසුචිනා අදින්නාදානෙන- අසුචිනා කාමෙසුමිච්ඡාචාරෙන- අසුචිනා මුසාවාදෙන- අසුචියා පිසුනාය වාචාය[6] සමන්නාගතා- අසුචියා ඵරුසාය වාචාය[7] සමන්නාගතා- අසුචිනා සම්ඵප්පලාපෙන සමන්නාගතා- අසුචියා අභිජ්ඣාය සමන්නාගතා- අසුචිනා බ්‍යාපාදෙන සමන්නාගතාති 'අසුචී මනුස්සා, අසුචියා මිච්ඡාදිට්ඨියා සමන්නාගතාති අසුචී මනුස්සා, අසුචියා චෙතනාය සමන්නාගතාති අසුචී මනුස්සා, අසුචියා පත්ථනාය සමන්නාගතාති අසුචී 'මනුස්සා, අසුචිනා පණිධිනා සමන්නාගතාති අසුචී මනුස්සා, අසුචී හීනා නිහීනා ඔමකා ලාමකා' ජතුක්කා පරිත්තාති 'අත්තත්ථපඤ්ඤා අසුචී මනුස්සා'.

---

1. කාරණත්තා - ම ච වි
2. අත්තත්ත පඤ්ඤා - ම ච වි
3. අනගාරික මිත්තො ච - වි
4. අයං අනාගාරික මිත්තො - වි
5. අත්ත කාරණ - මජසං ච වි ක
6. පිසුනා වාචාය - ම ච වි ක
7. ඵරුසා වාචාය - ම ච වි ක

41.

අර්ත්ථය කාරණ කොට ඇත්තාහු භජනය කෙරෙති සේවනය ද කෙරෙති. (අර්ත්ථ ප්‍රතිලාභ කාරණයෙන්) නිෂ්කාරණ වූ ආයමිත්‍රයෝ දුර්ලභ වෙති. ආත්මාර්ථයෙහි ප්‍රඥා ඇති මනුෂ්‍යයෝ අපවිත්‍ර වූ කායකර්මාදියෙන් යුක්ත වූවාහු යැ (එහෙයින්) කගවෙහෙණ හගක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණත්ථා යනු: ආත්මාර්ථ හේතුයෙන් පරාර්ථ හේතුයෙන් උභයාර්ථ හේතුයෙන් ඓහලෞකිකාර්ථ හේතුයෙන් පාරලෞකිකාර්ථ හෙතුයෙන් භජනය කෙරෙති, මොනොවට භජනය කෙරෙති සෙවනය කෙරෙති නිරතුරු සෙවනය කෙරෙති සංසෙවනය කෙරෙති ප්‍රතිසෙවනය කෙරෙත් නුයි 'භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණත්ථා' යනු වේ.

නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජමිත්තා යනු: අගායමිත්‍ර ද ප්‍රව්‍රජිතමිත්‍ර ද යි මිත්‍රයෝ දෙදෙනෙකි . . . මේ ප්‍රව්‍රජිත මිත්‍ර යි. **නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජමිත්තා**— මේ උභයමිත්‍රයෝ (අර්ථත් ප්‍රතිලාභහෙතුයෙන්) අකාරණ වූවාහු නිෂ්කාරණ වූවාහු අහෙතු අප්‍රත්‍යය වූවාහු දුර්ලභ වෙති. දුක සේ ලැබිය හැකි වෙති. අතිශයින් දුක සේ ලැබිය හැකි වෙත් නුයි' නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජමිත්තා' යනු වේ.

අත්තත්ථ පඤ්ඤා අසුචී මනුස්සා — 'අත්තත්ථපඤ්ඤ' යනු: තම හට වැඩ පිණිස ආත්මහේතුයෙන් ආත්ම ප්‍රත්‍යයෙන් ආත්මකාරණයෙන් භජනය කෙරෙති සංභජනය කෙරෙති සේවනය කෙරෙති නිස්සෙවනය කෙරෙති සංසෙවනය කෙරෙති ප්‍රතිසෙවනය කෙරෙති හැසිරෙති මැනැවින් හැසිරෙති පර්යුපාසනය කෙරෙති දුද්වුස්ති ප්‍රශ්න කෙරෙත් නුයි 'අත්තත්ථ පඤ්ඤා' යනු වේ. **අසුචී මනුස්සා** යනු: අපවිත්‍ර වූ කාය කර්මයෙන් සමන්විත වූවාහු නුයි 'අසුචී මනුස්සා' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූ වාක්කර්මයෙන් සමන්විත වූවාහු නුයි 'අසුචී මනුස්සා' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූ මනඃකර්මයෙන් සමන්විත වූවාහු නුයි 'අසුචී මනුස්සා' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූ ප්‍රාණ වධයෙන්– අපවිත්‍ර වූ අදත්තාදානයෙන්– අපවිත්‍ර වූ කාමමිථ්‍යාචාරයෙන්– අපවිත්‍ර වූ මෘෂාවාදයෙන්– අපවිත්‍ර වූ පිශුනවචනයෙන්– අපවිත්‍ර වූ පරුෂ වචනයෙන්– අපවිත්‍ර වූ ප්‍රලාපවචනයෙන්– අපවිත්‍ර වූ අභිධ්‍යායෙන්– අපවිත්‍ර වූ ව්‍යාපාදයෙන් යුක්ත වූවාහු නු යි 'අසුචී මනුස්සා' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූ මිථ්‍ය දෘෂ්ටියෙන් යුක්ත වූවාහු නුයි 'අසුචී මනුස්සා' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූ චේතනායෙන් යුක්ත වූවාහු නුයි 'අසුචී මනුස්සා' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූ ප්‍රාර්ත්ථනායෙන් යුක්ත වූවාහු නුයි 'අසුචී මනුස්සා'යනු වේ. අපවිත්‍ර වූ ප්‍රණිධියෙන් යුක්ත වූවාහු නුයි 'අසුචී මනුස්සා' යනු වේ. අපවිත්‍ර වූවාහු හීන වූවාහු නිහීන වූවාහු අවමත වූවාහු ලාමක වූවාහු අප්‍රත්‍යය වූවාහු අල්ප වූවාහු නුයි 'අත්තත්ථපඤ්ඤා අසුචීමනුස්සා' යනු වේ.

එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'ති: එකොති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො පබ්බජ්ජාසඞ්ඛාතෙන එකො -පෙ- චරෙති: අට්ඨචරියායො -පෙ- ඛග්ගවිසාණකප්පොති යථා ඛග්ගස්ස නාම විසාණං එකං හොති අදුතියං -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

"භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණත්ථා
නික්කාරණා දුල්ලභා අජ්ජ මිත්තා,
අත්තට්ඨපඤ්ඤා අසුචී මනුස්සා
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො'ති.

චතුත්ථො වග්ගො

නිට්ඨිතො ච ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙසො.

1. අජිතො තිස්සමෙත්තෙය්‍යො පුණ්ණකො අථ මෙත්තගූ,
ධොතකො උපසීවො ච නන්දො ච අථ හෙමකො.
2. තොදෙය්‍යකප්පා දුභයො ජතුකණ්ණී ච පණ්ඩිතො,
භද්‍රාවුධො උදයො ච පොසාලො චාපි බ්‍රාහ්මණො.
3. මොඝරාජා ච මෙධාවී පිඞ්ගියො ච මහාඉසි,
සොළසන්නං[1] පනෙතෙසං බ්‍රාහ්මණානංව සාසනං.
පාරායනානං[2] නිද්දෙසා තත්තකානි භවන්ති හි[3]
4. ඛග්ගවිසාණසුත්තානං නිද්දෙසාපි තථෙව ච
නිද්දෙසා දුවිධා ඤෙය්‍යා පරිපුණ්ණා සුලක්ඛිතා''ති

චූළනිද්දෙසපාළි නිට්ඨිතා.

1. සොළසානං – අ – වි
2. පාරායනං – ච
3. භවන්තිච – ම ච වි ක

එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො — 'එකො' යනු: ඒ පසේබුදුහු ප්‍රව්‍රජ්‍යා කොටයිහ ඒකයන .. **චරෙ** යනු: චර්‍යා අටෙකි: . . . **ඛග්ග-විසාණකප්පො** යනු: යම් සේ කගවෙහෙණ නම් මෘගයාගේ හඟ එකෙක් මැ වේ ද අද්විතීය වේ ද . . .'**එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො**' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

"භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණත්‍ථා -පෙ- එකො චරෙ ඛග්ග-විසාණකප්පො" යි.

සතර වැනි වර්ග යි.

ඛග්ගවිසාණ සූත්‍රනිර්දේශය නිමියේ යි.

1. අජිත යැ තිස්ස මෙත්තෙය්‍ය යැ පූර්ණක යැ යළි මෙත්තගු යැ ධොතක යැ උපසීව යැ නන්ද යැ යළි හෙමක යැ.

2. තොදෙය්‍ය - කප්ප දෙදෙනා යැ පණ්ඩිත වූ ජතුකර්ණී යැ භද්‍රාවුධ යැ උදය යැ පොසාල බ්‍රාහ්මණ යැ නුවණැති මොඝරාජ යැ මහර්ෂි වූ පිඞ්ගිය යැ යන-

3. මේ සොළොස් බමුණනට අනුශාසන ද (එ මැ) පාරායණ සූත්‍ර-යන්ගේ නිර්දේශ ද එතෙක් මැ වෙති.

4. තවද එසේ මැ ඛග්ගවිසාණ සූත්‍රයන්ගේ නිර්දේශ ද යි සපුරා දක්වන ලද නිර්දේශයෝ ද්විප්‍රකාරහ යි දත යුත්තා හ.

සුළු නිදෙස් පෙළ නිමි.

චූළනිද්දෙස පාළි

ගාථාදිපාද සූචි

අකිඤ්චනං අනාදානං 36, 296
අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා 28, 234
අජිණ්තා අද්දස සම්බුද්ධං 10
අජිතො තිස්ස මෙත්තෙය්‍යො 46, 416, 632
අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච 40, 344
අට්ඨානතං සඞ්ගණිකාරතස්ස 560
අත්තනාව කතං පාපං 206
අත්ථඞ්ගතස්ස න පමාණමත්ථි 28, 238
අත්ථඞ්ගතො සො උදවා සො නත්ථි... ... 28, 236
අථ කො චරහි ජානාති 4
අථස්ස ගත්ත දිස්වාන 10
අද්දසං කාම තෙ මූලං 82
අද්ධා පසංසාම සහායසම්පදං 538
අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය 52, 474
අනඤ්ඤපොසිමඤ්ඤාතං 604
අනත්ථජනනො දොසො 526
අනත්ථජනනො මොහො 528
අනත්ථජනනො ලොභො 526
අනාවරණ දස්සාවී 8
අනුසාස බ්‍රහ්මෙ කරුණායමානො 24, 208
අනෙජං මූලදස්සාවිං 16, 102
අපාරාපාරං ගච්ඡෙය්‍ය 48, 424
අභිසඞ්ඛරිත්වා කුහකො 4
අයං ලොකො පරොලොකො 44, 378
අයොකපාලමාදිත්තං 500
අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො 14, 56, 62
අවිජ්ජා මුද්ධාති ජානාහි 12
අසතං සතඤ්ච ඤත්වා ධම්මං 158
අසංහීරං අසඞ්කුප්පං 52, 478
ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතිමා ... 26, 222
ආකිඤ්චඤ්ඤ සම්භවං ඤත්වා 42, 362
ආගතානි හි මන්තෙසු 6

අඞ්ගං න කරොති කිඤ්චි ලොකෙ ...	...	178, 556
ආදානතණ්හං විනයෙථ සබ්බං ...	...	38, 322
ආදිස්ස ජම්මනං බ්‍රූහි ..	...	10
ආමන්තනා හොති සහාය මජ්ඣෙ ...	...	514
ආරද්ධවිරියො පරමත්ථපත්තියා ...	...	612
ආසිංසන්ති ථොමයන්ති ...	...	18, 118
ඉධ දිට්ඨසුතමුත ...	...	32, 270
ඊති ච ගණ්ඩා ච උපද්දවො ච ...	...	552
උග්ඝට්ටපාදෙ තසිතො ...	...	2
උත්තරාය ච හිත්ථියා ...	...	500
උත්‍රස්තං දුක්ඛිතං දිස්වා ...	...	4
උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධං ...	...	40, 338
උස්සුස්සති අනාහාරො ..	...	4
එකමෙකස්ස පඤ්හස්ස ...	...	48, 422
එකායනං ජාතිඛයන්තදස්සී ...	...	446, 488
එකො අහං සක්ක මහන්තමොඝං ...	...	26, 220
එකො තමනුදාසීනො ...	...	50, 444
එතදඤ්ඤාය මෙ සත්තා ...	...	32, 274
එතදඤ්ඤාය යෙ සත්තා ...	...	36, 298
එතමාදීනවං දිස්වා ...	...	446, 486
එතාභිනන්දාමි වචො මහෙසිනො ...	...	22, 32, 174, 262
එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඡුං ...	...	46, 416
එවං අභික්කන්තදස්සාවිං ...	...	44, 380
එවං දුතියෙන සහා මමස්ස ...	...	542
එවං විහාරී සතො අප්පමත්තො ...	...	22, 172
එස භියො පසීදාමි ...	...	52, 470
එසා නමුචි තෙ සෙනා ...	...	246
ඔකං ජහං තණ්හච්ඡිදං අනෙජං ...	...	38, 316
ඔක්ඛිත්තචක්ඛු න ච පාදලොලො ...	...	588
ඔතිණ්ණො සාතරූපෙන ...	...	552
ඔහාරයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි ...	...	600
කථං චරහි ජානෙමු ...	...	6
කථං සත්තස්ස චරතො ...	...	40, 342
කදරියා තපනා ඝොරා ...	...	498
කාමා තෙ පඨමා සෙනා ...	...	244

කාමාහි චිත්‍රා මධුරා මනොරමා 544

කාමෙසු නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය 14, 80

කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා 16, 92

කාමෙසු විනය ගෙධං 36, 92, 308

කායමුනිං වාචාමුනිං 158

කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මං 20, 160

කිත්තයිස්සාමි තෙ සන්තිං 24, 212

කින්නු තම්හා විප්පවසසි 50, 452

කිංසු සංයොජනො ලොකෙ 40, 340

කෙනස්සු නිවුතො ලොකො 14, 54

කො උභන්තමභිඤ්ඤාය 16, 96

කො'ධ සන්තුසිතො ලොකෙ 16, 90

කො නු දෙවො බ්‍රහ්මා වා 10

කොසම්බිං වා පි සාකෙතං 8

කොසලානං පුරා රම්මා 2

ඛග්ගවිසාණසුත්තානං 632

ඛිඩ්ඩං රතිං කාමසුඛඤ්ච ලොකෙ 578

ඛිඩ්ඩාරතී හොති සහායමජ්ඣෙ 516

චතුක්කණ්ණො චතුද්වාරො 498

චාතුද්දිසො අප්පටිඝො ච හොති 520

ඡදනම්හා සමුට්ඨාය 500

ජාතවෙදසමො කායො 500

ජාතිං ගොත්තඤ්ච ලක්ඛණං 8

ජිණ්ණස්ස මෙ දුබ්බලථාමකස්ස 52, 462

ජිණ්ණොහමස්මි අබලො වීතවණ්ණො ... 44, 398

ඣායිං විරජමාසීනං 40, 328

තණ්හක්ඛයං පත්ථයං අප්පමත්තො 618

තණ්හාදුතියො පුරිසො 446, 486

තණ්හාධිපන්නෙ මනුජෙ පෙක්ඛමානො ... 46, 406

තතො ආමන්තයී සිස්සෙ 6

තතො වෙදෙන මහතා 12

තත්ථ සත්තා මහාලුද්දා 500

තමෙනං බාවරී දිස්වා 2

තමොනුදො බුද්ධො සමන්තචක්ඛු 48, 434

තසිතො වුදකං සීතං 8

තස්මා පජානං න උපාදියෙථ 38, 324

තස්ස අයොමයා භූමි	... ...	498
තස්සායං පච්ඡිමකොටි	... ...	186, 620
තස්සෙව උපනිස්සාය	... ...	2
තං චාහං අභිනන්දාමි	... ...	20, 26, 164, 216
තිට්ඨෙ චෙ සො තත්ථ අනානුයායී...	...	28, 232
තිණකට්ඨසමං ලොකං	... ...	390
තෙ චාපි නූන පජහෙය්‍යු දුක්ඛං	... ...	22, 176
තෙ චෙ නාතරිංසු යාජයොගා	... ...	18, 122
තෙ චෙ මුනී බ්‍රෑසි අනොඝතිණ්ණෙ	...	30, 254
තෙ කොසිතා චක්ඛුමතා	... ...	48, 420
තෙන හාතප්පං කරොහි	... ...	24, 196
තෙසං බුද්ධො වියාකාසි	... ...	46, 418
තෙසායං පච්ඡිමකොටි	... ...	76
තොදෙය්‍යකප්පා දුභයො	... ...	46, 416, 632
ත්වං ච මෙ ධම්මමක්ඛාහි	... ...	32, 268
දක්ඛිණාය ච භිත්තියා	... ...	500
දන්තං නයන්ති සමිතිං	... ...	142
දිට්ඨිවිසූකානි උපාතිවත්තො	... ...	562
දිසා චතස්සො විදිසා චතස්සො	... ...	46,404
දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙ	... ...	44,400
දිස්වා සුවණ්ණස්ස පභස්සරානි	... ...	540
දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡසි	... ...	20,146
දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතාපි එකෙ	... ...	530
දෙසො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති	...	321
ද්වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්සං	... ...	42,366
ද්විජො යථා කුබ්බනකං පහාය	... ...	48,438
ධජො රථස්ස පඤ්ඤාණං	... ...	448
ධොතකො උපසීවො ච	... ...	8
නගස්ස පස්සෙ ආසීනං	... ...	330,448
න තස්ස අද්දිට්ඨමිධත්ථි කිඤ්චි	... ...	202,222,376
න තෙ තතො නික්ඛමිතුං	... ...	500
න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන...	...	28,244
නන්දිසංයොජනො ලොකො	... ...	40,340
න මොනෙන මුනී හොති	... ...	158
න සො මුද්ධං පජානාති	... ...	4
න හි එතෙසු යානෙසු	... ...	142

නාගොව යූථානි විවජ්ජයිත්වා	...	...	556
නානා ජනා ජනපදෙහි සඞ්ගතා	...	...	38,320
නාසිස්සං න පිවිස්සාමි	...	...	612
නාහං තම්හා විප්පවසාමි	...	...	50,456
නාහං සබ්බෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ	...	...	30,258
නාහං සහිස්සාමි පමොචනාය	...	...	24,204
නිරාසසො සො උද ආසසානො	...	...	34,280
නිරාසසො සො න සො ආසසානො	...	...	34,284
නිල්ලොලුපො නික්කුහො නිප්පිපාසො	..		564
නො චෙ ලභෙථ නිපකං සහායං	...	...	536
පඞ්කෙ සයානො පරිඵන්දමානො	...	...	52,464
පච්චෙකගණිනො සබ්බෙ	...	...	8
පච්ඡිමාය ච භිත්තියා	...	...	498
පඤ්චමී ථීනමිද්ධං තෙ	...	...	244
පජ්ජෙන කතෙන අත්තනා	...	...	88
පඤ්ඤා චෙව සතී චා'පි	...	...	14,70
පටිසල්ලානං ඣානමරිඤ්චමානො		...	616
පස්සාමහං දෙවමනුස්සලොකෙ	...	...	24,200
පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනා ච	...	...	50,458
පහාතං කාමච්ඡන්දානං	...	...	40,334
පහාය පඤ්චාවරණානි චෙතසො	...	...	606
පහීනමලමොහස්ස	...	...	48,430
පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ	...	...	572
පාපානි පරිවජ්ජෙති	...	...	158
පාරායනමනුගායිස්සං	...	...	48, 426
පාවං ච භොගනගරං	...	...	8
පුච්ඡං හි කඤ්චි අපුණන්තෙතං	...	...	10
පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහි මෙ තං	...	20, 24, 134, 194	
පුත්තං ච දරං පිතරං ච මාතරං	...	...	580
පුරත්ථිමාය ච භිත්තියා	...	...	428
පුරත්ථිමෙනපි ධාවන්ති	...	...	500
පුරාකපිලවත්ථුම්හා	...	...	4
බහුස්සුතං ධම්මධරං භජෙථ	...	...	576
බාවරිස්ස ච තුම්හං වා	...	...	12
බාවරිස්ස වචො සුත්වා	...	...	8
බාවරිං අභිවන්දිත්වා	...	...	8

බාවරී බ්‍රාහ්මණො හොතො	...	...	12
බාහෙත්වා සබ්බපාපානි	...	...	182, 202
බුද්ධො සො භගවා ලොකෙ	...	...	4
භගවා ච තස්මිං සමයෙ	...	...	10
භගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරියති	...	...	36, 306
භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණත්ථා	...	...	630
භද්‍රාවුධො උදයො ච	...	...	8
භයං දුක්ඛං රොගො ච	...	...	552
භොති චරහි ජානාති	...	...	4
මග්ගො පන්ථො පථො පජ්ජො	...	...	424
මජ්ඣෙ සරස්මිං තිට්ඨතං	...		34, 36, 288, 294
මහායඤ්ඤං යජිත්වාන	...	...	2
මාතො හි තෙ බ්‍රාහ්මණ බාරිභාරං	...	...	128
මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො	...	...	510
මිත්තෙ සුහජ්ජෙ අනුකම්පමානො	...	...	502
මුඛං ජිව්හාය ඡාදෙති	...	...	10
මුද්ධං මුද්ධාධිපාතඤ්ච	...	...	10
මූලකස්ස පතිට්ඨානං	...	...	8
මූළ්හා අත්ථං න ජානාති	...	...	528
මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තිං	...		626
මොහො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති	...	...	330
යථා අහු වක්කලි මුත්තසද්ධො	...	...	52, 468
යමෙතං පඤ්හං අපුච්ඡි	...	...	17, 72
යස්සින්ද්‍රියානි භාවිතානි	...		142
යස්මිං කාමා න වසන්ති	...	...	34, 278
යස්ස ච විසතා නත්ථි	...	...	330
යස්සෙතෙ හොන්ති ගන්තසු	...	...	6
යස්සෙසො දුල්ලභො ලොකෙ	...	...	6
යං කිඤ්චි සම්පජානාසි	...		22, 26, 168, 218
යං බො මමං දෙය්‍යධම්මං	...	...	2
යං තං අපුච්ඡිම්හ අකිත්තයී නො	...	...	20, 154
යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි	...	...	38, 310
යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුං ආභිජඤ්ඤං	...	...	22, 180
යං යං දිසං පධාවන්ති	...	...	500
යානි සොතානි ලොකස්මිං	...	...	14, 66
යෙ කෙචි මෙ ඉසයො මනුජා	...		18, 112, 116

යෙ කෙචි මෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ ... 30, 248, 250, 254
යෙ ච සඞ්ඛාතධම්මා සෙ 14, 76
යෙ මෙ පුබ්බෙ ව්‍යාකංසු ... 32, 48, 266, 442
යො අතීතං ආදිසති 42, 348
යො තෙ ධම්මමදෙසෙසි 50, 454
යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි ... 50, 450, 456
යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොති 20, 150
රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො 602
රාගං ච දොසං ච පහාය මොහං ... 628
රාගො රජො න ච පන රෙණු වුච්චති 528
රාගො ච දොසො ච ඉතො නිදානා 328
ලක්ඛණානං පවිචයං 10
ලක්ඛණෙ ඉතිහාසෙ ච 10
ලාභො සිලොකො සක්කාරො 246
ලොභො ච දොසො ච මොහො ච 528
ලුද්ධො අත්ථං න ජානාති 526
වරමස්සතරා දන්තා 142
වංසො විසාලොව යථා විසත්තො 506
විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බා ... 42, 344
විද්වා ච යො වෙදගූ නරො ඉධ 22, 188
විධාසු න විකම්පති 142
විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුඛඤ්ච 610
විභූතරූපසඤ්ඤිස්ස 42, 352
විරතො ඉධ සබ්බපාපකෙහි 302, 320
වීසං වස්සසතං ආයු 10
වෙදානි විචෙය්‍ය කෙවලානි 138, 190
වොරොපයිත්වා ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි 532
සඞ්ඛාය ලොකස්මිං පරොවරානි 18, 126
සඞ්ගො එසො පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යං 582
සචෙ අගාරං ආවසති 6
සචෙ ච සො පබ්බජති 6
සචෙ මෙ යාචමානස්ස 2
සචෙ ලභෙථ නිපකං සහායං 534
සද්ධා ච පීති ච මනො සති ච 52, 460
සන්ති ලොකෙ මුනයො 28, 242
සන්දාලයිත්වාන සංයොජනානි 586

සබ්බසො නාමරූපස්මිං	38, 314
සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො ...	26, 226, 228
සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං	482
සම්බුද්ධෙන කතොකාසො	12
සම්බුද්ධොති වචො සුත්වා	4
සවන්ති සබ්බධි සොතා	14, 64
සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති ස්නෙහා	492
සාවත්ථියං කොසලමන්දිරෙ ජිනො	6
සීතඤ්ච උණ්හඤ්ච ඛුදං පිපාසං ...	554
සීහො යථා දාඨබලී පසය්හ	624
සීහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තො	622
සුඛිතො බාවරී හොතු	12
සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු	44, 382
සුත්වානහං වීරමකාමකාමිං	36, 302
සුද්ධම්මසමුප්පාදං	390
සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො	376
සො අස්සකස්ස විසයෙ	2
සො ඉමං පලිපං දුග්ගං	552
සො බාවරී අත්තමනො උදග්ගො	6
සො හි බ්‍රාහ්මණ සම්බුද්ධො	4
සොළසන්නං පනෙතෙසං	632
හෙවඨතො ච සමුට්ඨාය	500

චූලනිද්දෙස පාළි

පුද්ගල - ස්ථාන සංඥා සූචි

අජිත 8, 10, 12, 14, 46, 54, 632
අවරුද්ධක 106
අස්සක 2
ආජීවක 106
ආලවි - ගොතම 52, 468
චන්ද 106
උජ්ජේනි 8
උදය 8, 40, 46, 220, 632
උපසීව 8, 26, 46, 220, 632
ඔක්කාකරාජ 4
කකුසන්ධො භගවා 438
කපිලවත්ථු 4, 8
කප්ප 8, 34, 46, 288, 632
කස්සපො භගවා 438
කුසිනාරා 8
කොණාගමනො භගවා 438
කොසම්බී 8
කොසල 8
ගන්ධබ්බ 106
ගොතම 50
ගොදාවරී 2
ගොනද්ධ 8
ජටිල 106
ජතුකණ්ණි 8, 36, 46, 302, 632
තිස්සමෙත්තෙය්‍ය 8, 16, 46, 302, 632
තොදෙය්‍ය 8, 34, 46, 278, 632
ධොතක 8, 24, 46, 194, 632
නන්ද 8, 28 46, 242, 632
නාග 106
නිගණ්ඨ 106
පරිබ්බාජක 106
පාවා 8
පාසාණකචෙතිය 8, 46
පිඞ්ගිය 8, 44, 46, 52, 316, 632
පුණ්ණක 8, 16, 46, 102, 632
පුණ්ණභද්ද 106
පොසාල 8, 42, 46, 348, 632
බලදෙව 106
බාවරී 2, 6, 8, 13, 12, 266, 442, 454
බ්‍රහ්ම 106
භද්‍රාවුධ 8, 38, 46, 52, 316, 632
භොගනගර 8
මගධ 46
මණිභද්ද 106
මහාමොග්ගල්ලාන 594
මහාරාජ 106
මාගධ 8
මාහිස්සක 8
මූලක 2, 8
මෙත්තගූ 8, 20, 46, 134, 632
මොඝරාජ 8, 42, 46, 366, 632
යක්ඛ 106
වක්කලි 52, 468
වන (සාවත්ථි) සව්හය 8
වාසුදෙව 106
විපස්සී - භගවා 438
විමල 426
වෙදිස 8
වෙසාලි 8
වෙස්සභූ - භගවා 438
සක්‍යපුත්ත 4
සභිය 88, 138, 190, 202
සාකෙත 8
සාරිපුත්ත 98
සාවත්ථි 6, 8
සුජම්පති 10
සුපණ්ණ 106
සෙතව්‍ය 8
හෙමක 8, 32, 46, 266, 632

චූළනිද්දෙස පාළි

විසෙසපදනුක්කමණිකා

අ

අක්ඛං 602
අකාලිකං 450, 454, 456
අකිඤ්චනං 24, 34, 36, 180
අකිඤ්චනභාවං 484, 536
අකුප්පං 560
අකුසීතවුත්ති 612
අඛිලො 52
අග්ගඤ්ඤෙ අරියවංසෙ 522
අචරි 234
අච්චුතං 32
අජ්ඣගී 530
අජ්ඣත්තං 630
අජ්ඣුපෙතා 438
අඤ්ඤදත්ථු දසො 358
අඤ්ඤාවිමොක්ඛං 40, 332, 338
අට්ඨචරියායො 490
අට්ඨිතං 22, 178, 180
අත්තුපපඤ්ඤු 630
අත්තානුදිට්ඨිං 44, 394
අතිවාක්‍යං 142
අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං 332
අදුවිලෙපනං 550
අද්ධා 176
අද්වයභාණිං 440
අද්වෙජ්ඣවචනං 176
අධිදෙවෙ 474
අධිමුත්තචිත්තං 478
අධිමුත්තා 360
අධිවචනං 416
අධො 168, 218
අනන්තිමදෙහධරො 620
අනුබන්ධෙන්ත 496
අණිඤ්ජපටිපත්තියා 178
අණ්ඩායිකො 324
අනගාරියං 484
අනඤ්ඤනෙය්‍යො 564
අනඤ්ඤපොසී 602
අනභාවකතං 330
අනමතග්ගෙ සංසාරෙ 74
අනවජ්ජභොජී 538
අනවස්සුතපරියායං 594
අනවස්සුතො 598, 594, 596
අනාදනො 36, 446, 486
අනානුයායී 228
අනාපරං 36, 298
අනිස්සිතො 220
අනීතිකං 20, 24, 50, 450 455
අනීඝො 130
අනීතිහං 160, 214
අනුත්‍රාසී 628
අනුධම්මචාරී 616
අනුසයො 508
අනුසිට්ඨිං 344
අනෙජං 16, 38, 102, 316, 350
අනෙළමූගො 619
අබ්බූහතං 166
අනොලීනවුත්ති 172
අප්පටිඝො 520
අප්පටිබද්ධචිත්තො 602, 604
අප්පමත්තා 116
අප්පොස්සුක්කො 530
අපණ්ණකවචනං 176
අපාරං 424

අ

අපිලාපනතා 66
අපුනබ්භවාය 404, 408
අබ්බොකිණ්ණං 616
අබ්භුක්කිරණො 130
අභිජ්ඣා 168
අභිධම්මාධිමුත්තො 360
අභිනිබ්බුතා 274
අභිලෙපනං 54
අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං 74
අම්බිලං 602
අම්බුචාරී 586
අරහන්තානුසාසනා 266
අලඞ්කිතං 180
අලමත්තො 302
අලිප්පමානො 622
අලීනචිත්තො 612
අලොලො 602
අවස්සුත පරියාය 594
අවිජ්ජා 150
අවිඤ්ඤූ 158
අවිසාහාරො 610
අවිහෙඨයං 482
අවීචිනිරයො 500
අසඞ්කුප්පං 52, 478
අසඤ්ඤභව 294
අසන්තසන්තො 622
අසන්තං 182
අසන්තාසං 628
අසරණීභූත 124, 256
අසංහීරං 92, 478
අසාමයිකං 558
අසුරොපො 128, 628
අසභා 226

ආ

ආකාසානඤ්චායතනං 512
ආකිඤ්චඤ්ඤං 2, 26
ආකිඤ්චඤ්ඤසම්භවො 362
ආගුං 178, 556
ආතප්පං 196
ආතාපී 552
ආජීවකා 106
ආදානතණ්හා 322
ආදානසත්තා 326
ආදානං 296
ආදානපටිනිස්සග්ගො 296
ආදිච්චබන්ධු 420, 560
ආදීනවං 618
ආභරණා 580
ආභිජඤ්ඤ 180
ආරක්ඛාධිකරණං 548
ආරද්ධවීරියො 612
ආසවා 260, 330, 436
ආසසානො 34, 280
ආසා 192
ආසීනො 448

ඉ

ඉඞ්ඝ 154
ඉඤ්ජිතං 16, 18, 90, 96, 126
ඉතිකිරාය 162
ඉතිහිතිහං 214, 442
ඉත්ථභාවං 112
ඉන්දගූ 190, 514
ඉරියං 14
ඉරියන්තං 202
ඉසයො 102, 106, 116
ඊති 452, 552

උ

උග්ඝට්ටපාදෙ 2
උජ්ඣිත 2
උණ්හං 554
උද්ධං 168, 218
උද 280
උදකොම්කාජාතං 94, 616
උදවා 236
උපපන්නං 242
උපක්කිලෙසො 608
උපකාරියො 550
උපට්ඨානසාලා 614
උපධි 150, 262, 176
උපධිනිදානා 148
උපධිප්පහානං 176
උපධිපටිනිස්සග්ග 262
උපධිසඞ්ඛයෙ 4
උපසන්තා 274
උපෙක්ඛා 338
උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධං 338
උභන්තං 90, 96
උස්සොළ්හි 172

එ

එකවොකාරභවෙ 164, 508
එකො 446, 484
එකායනං 448
එකායනමග්ගො 446
එජා 102, 316

ඔ

ඔකං 38
ඔක්ඛිත්තචක්ඛු 588, 590
ඔඝං 26, 154, 180, 488
ඔඝතිණ්ණො 264
ඔඝාතිගං 304
ඔතාරං 594

ක

කඞ්ඛා 186, 478
කටුකඤ්චුකතා 58
කණ්හං 486
කතපරප්පවාද 372
කථං කථා 24, 34, 204, 278
කථංසු 242
කම්මකාරණා 400, 496,498, 550
කම්මභවො 170, 436
කරුණායමානො 208
කාමගුණා 578, 584
කාමගුණෙසු 552
කාමසුඛං 578, 584
කාමං 544
කාමා 180, 582, 428
කාමානං ආදීනවො 546
කාමාභිජප්පනං 120
කාමෙ 26
කායිකා විද්ධා 516
කාරණත්ථා 630
කාසායවත්ථො 600
කිඤ්චනං 36, 38, 180, 284, 296
කුක්කුච්චං 334
කුක්කුච්චානං 40
කුබ්බනකං 48, 438
කුසලා 244
කුසලා සබ්බධම්මානං 84
කුහනවත්ථු 564, 566
කොතූහලමඞ්ගල 262
කොවිළාරො 600

ඛ

ඛයන්තදස්සී 488
ඛාරිකං 602
ඛාරිභාරො 128
ඛිඩ්ඩා 518
ඛිත්තචක්ඛු 588
ඛිත්තා 234
ඛිලො 186
ඛුද්දං 554

ග

ගණී ගණී 200
ගබ්භො 552
ගරුළං 372
ගළො 584
ගිරං 434
ගිහිබන්ධනං 532
ගිහිබ්‍යඤ්ජනානි 600
ගුත්තින්ද්‍රියො 588, 592
ගෙධො 82, 308
ගොතමසාසනං 442

ච

චක්ඛුමා 366, 368, 370, 372, 374, 376
චණ්ඩික්කං 128
චතුත්තං දණ්ඩානං 498
චතුවෙසාරජ්ජපත්තං 440
චරං 174
චරණං 418
චූළනිකං ලොකධාතුං 368
චෙතොවිමුත්තියා 558

ඡ

ඡත්තකපඤ්ඤො 306
ඡන්දරාගො 272
ඡන්දෙ 334
ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා 138, 440

ජ

ජනපද 320
ජනා 242, 402
ජප්පා 506
ජවනපඤ්ඤො 370
ජාගු 190, 514
ජාලං 586
ජීවො 190
ජුණ්හො 94
ජුතිමා 448
ජොතිට්ඨානං 128

ඣ

ඣානං 512
ඣායී 328

ත

තක්කවඩ්ඪනං 32, 266, 442
තණ්හක්ඛයං 26, 50, 450, 618
තණ්හා 168, 190, 258, 452
තණ්හාකප්පං 282
තණ්හාගද්දුලං 60, 508
තණ්හාදුතියො 542
තණ්හාතිවෙසනං 170
තණ්හාඵලපො 624
තථාගතබලං 350
තථාගතො 358
තමොනුදසීනො 444
තමොනුදෙ 448
තාදී 532
තාලාවත්ථුකතං 330
තිණ්ණො 180
තිණාගාරං 594
තිප්පා 498
තිරියං 168, 218
තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ 168

ත

තීරණපරිඤ්ඤා 260
තුලිතො 176
තෙවිජ්ජා 448
ථාමබලූපපන්නා 614
ථීනං 40, 334

ද

දක්ඛිණාපථං 2
දණ්ඩං 482
දන්තභූමිං 142
දළ්හනික්කමො 614
දයාබලී 624
දයාවුධො 624
දිට්ඨධම්මා 274
දිට්ඨිකප්පං 282
දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා 148, 162
දිට්ඨිනිවෙසනා 170
දිට්ඨිලෙපො 624
දිට්ඨිවිසූකානි 562
දීඝචාරිකං 588
දීපං 294
දීපාදීපං 466
දුක්ඛං 174, 176
දුරාසද 498
දෙවතානං 106
දෙවදෙවසාසනා 266
දෙවා 200
දෙවිසි 376
දොමනස්සං 334
දොසචරිතො 374
දොසො 608
දොබ්බල්‍යකං 478
දොබ්බල්‍යකජාතො 134, 142

ධ

ධනරතන 202
ධනානි 282
ධම්මතක්කො 338
ධම්මචක්ඛුං 88, 100
ධම්මතක්කපුරෙජවං 40, 338
ධම්මධරං 574
ධම්මානුධම්මං 46
ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා 460
ධම්මං 268, 400
ධංකං 528
ධීරා 154

න

නච්චං 226
නන්දි 38, 168, 170, 340
නන්දි සංයොජනං 362
නමුචිං 486
නවවිතක්කා 342
නළාගාරං 594
නාගනාගො 200
නාගො 178, 428, 556, 558
නාමකාය 234
නික්කාරණා 630
නිය්‍යාතනං 32
නිච්ඡාතො 82
නිජ්ඣාපෙතා 370
නිද්ධන්තකසාවො 570
නිපකො 198, 543
නින්හාතපාපකං 158
නිබ්බනො 428
නිබ්බානං 206
නිබ්බෙධිකපඤ්ඤො 370
නිම්මිතදූච්ඡා 110, 136
නිරත්තං 310

න

ණියමතො 620
ණිරයපාලා 498
ණිරාසසො 570
ණිල්ලොලුපො 564
නිබ්බුතො 14, 30, 54, 56, 258
ණිවෙසනං 168, 170
නීසො 192
නීරජො 328
නෙක්ඛම්මං 310
නෙරඤ්ජරා 444
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභව 294

ප

පච්චෙකසම්බුද්ධො 484
පබ්බජා 312
පච්ඡිමකොටි 620
පඤ්චජාතකසතානි 350
පඤ්චාවරණානි 606
පඤ්ඤකප්පී 34, 284
පඤ්ඤාණවා 34
පඤ්ඤානිරොධිකං 434
පටිබද්ධචිත්තො 606
පටිබින්දු 506
පටිභානවා 576
පටියත්තා 252
පටිවිද්ධාකුප්පා 184
පටිසල්ලානං 616
පටිසම්භිදායො 472
පටිසන්ධිකො පුනබ්භවො 170
පටිසෙනිකරා 264
පඨවි 306
පත්තට්ඨානා 8
පද්ධචරා 300
පද්ධා 300
පදුමී 556, 558
පධානවා 620
පනුජ්ජවිඤ්ඤාණං 170
පභින්න ඤාණං 440
පමත්තබන්ධු 486
පමාදෙ 402, 574
පරිත්තපඤ්ඤ 306
පරියාදියනවචනං 72, 314
පරිවට්ටුමකරො 476
පරිස්සයා 538, 524, 534
පරෙත 292
පරොපරං 474
පරොවරානි 18, 126
පලිපං 552
පලිබොධං 484
පවනෙ 394
පහානපරිඤ්ඤ 260
පහූ 302
පාදලොලො 588, 591
පාරං 48, 186, 416
පාරගූං සබ්බධම්මානං 330
පාරායනං 46, 416
පාරිච්ඡත්තකො 690
පාසාණකචෙතිය 8, 46 330, 412
පියා 518
පීති 460
පුච්ඡඤ්ජලිකතා 60, 536
පුච්ඡා 108, 194
පුණ්ණ භද්දො 106
පුත්තමංසං 602
පුත්තා 484, 508, 518, 580
පුථුපඤ්ඤ 370
පුථුවිමණ්ඩලෙ 4
පුනබ්භවො 436
පුරිමාකොටි 290

ප

පුරිසධොරය්හං 440
පූගම්පි 232
පෙක්ඛමානො 506
පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං 94, 98, 274, 616
පොනොභාවිකා 138
ඵරිඵන්දමානො 464
ඵෙණුද්දහකං 428

බ

බන්ධවා 582
බහුස්සුතං 574, 618
බුද්ධො 416
බොධි 488
බ්‍යප්පථං 434
බ්‍යාපත්ති 128
බ්‍යූළ්හං 548
බ්‍රහ්මචරියං 48 456, 422,
බ්‍රාහ්මණං 180, 364

භ

භගවා 168
භණ්ඩු 516
භණ්ඩුකාසාය වත්ථවසනො 410
භත්තං 26
භද්‍රාවුධො 468
භය 292, 506, 544, 552
භවනෙත්ති 506
භවාසව 22
භවෙ න තිට්ඨෙ 170
භස්මනි 128
භිත්තිඛිලා 326
භූතෙසු 482
භූරිපඤ්ඤානො 448, 452
භූරිපඤ්ඤෙ 306
භූරිමෙධසො 444,456
භූරි 426

ම

මක්ඛො 434
මච්චු 314
මච්චුධෙය්‍ය 316
මච්චුරාජා 44, 394
මජ්ඣිමිකං ලොකධාතුං 68
මජ්ඣෙ 218
මජ්ඣෙසරස්මිං 36
මත්තා 16, 70
මන්දෙ 150
මනුජ 406
මනො 460, 464
මනොවිතක්ක 520
මනොවිලෙඛො 186
මමායිකා 174
මලං 430, 526
මලමොහස්ස 434
මහාපධානං 444
මහාපුරිසො 90, 100
මහායඤ්ඤං 2
මහෙසී 164, 174, 194
මානො 430, 432
මාරවක්ඛු 572
මාරනිවාපං 300
මාරපාසං 300
මාරසෙනා 244
මාරිස 116, 250
මාරො 300, 324, 304
මිගා 510
මිච්ඡාදිට්ඨි 572
මිත්තා 502
මුඛකුලනවිකුලනො 130
මුත්තං 270
මුත්තසද්ධො 52, 468
මුද්ධාධිපාතං 4, 8, 12

ම

මුනි 154, 178, 472
මුනිමුනි 200
මූලදස්සාවී 304,626
මෙධා 318, 426, 450
මොනං 178, 420
මොනෙය්‍යානි 156
මොමූහො 308
මොසවජ්ජං 128
මොහචරිතො 374
මොහො 430

ය

යඤ්ඤං 102, 116
යඤ්ඤපථෙ 116
යාජයොගා 122, 124
යාථාවං 364

ර

රක්ඛිතමානසානො 588
රජො 328
රාගචරිතො 374
රාගො 168, 628
රූපං 400

ල

ලපිලං 602
ලෙපා 08
ලොකන්තගූ 48, 434
ලොක 168, 382, 436
ලොකිකං 602
ලොහකුම්භියා 498

ව

වට්ටං 288
වතසුද්ධි 262
වංකො 506
වාතා 234
වාදපථා 28, 240
වාලවෙධිරූපා 372
විකන්තෙන්තා 302
විජඤ්ඤං 308
විඤ්ඤාණට්ඨිතියො 354, 356
විඤ්ඤූ 514
විතක්කචරිතො 374
විතක්කො 342
විඥා 174
විධූරො 6
විධූමො 124, 130
විනිඝාතං 550
විනිබන්ධා 464
විප්පලුග්ගා 246
විභූතරූපසඤ්ඤී 352
විභූසා 580
විමරියාදීකත 286
විවත්තච්ඡද 470
විසටා 168, 508
විසත්තිකා 160, 168, 486, 506
විසවී 302
වීරො 302, 532
වෙදගූ 110, 188
වෙජාතො 6
වෙනතෙය්‍ය 372
වෙමජ්ඣ 554, 622
වෙරම්බවාත 554, 622
වෙවිච්ඡා 14, 508
වොභින්දන්තා 372

ස

සක්කච්චකාරී 98
සක්කො 202, 204, 366
සඞ්ඛං 236
සඞ්ඛාතධම්ම 76, 620
සඞ්ඛාරා 518
සඞ්ගා 190, 582
සඞ්ගජාල 158, 178
සඞ්ගණිකාරාම 558
සච්චවාදී 580
සච්චවහය 438
සච්ඡිකාපඤ්ඤත්ති 58, 94, 124
සඤ්ජාතපත්ත 600

ස

සඤ්ජාතඛන්ධ 556, 558
සඤ්ඤාභව 291, 508
සඤ්ඤාවිමොක්ඛ 26, 228
සඤ්ඤෙජනානි 586, 628
සතානුසාරිඤාණං 350
සති 460
සතිමා 224, 618
සතො 86, 168, 172, 392
සත්ථා 476
සදර 108
සද්ධා 460
සද්ධාචරිත 374
සද්ධාදෙය්‍යානි 588
සද්ධාවිමුත්ත 440
සන්ති 212, 304
සන්දච්ඡාය 600
සන්දිට්ඨිකං 450, 548
සබ්බසඞ්ඛාරසමථ 166, 470
සමණබ්‍රාහ්මණ 248
සමන්තචක්ඛු 34, 202
සම්ඵප්පලාප 542
සම්ඵලං 528
සරො 288
සහායා 514, 516, 538
සංවුතො 590
සංසග්ගා 427
සංසාර 486, 542
සංසීනපත්ත 532
සාතච්චකාරී 172
සාධුවිහාරි 560
සාමයිකංවිමුත්තිං 560
සාරාගො 168
සික්ඛා 196
සික්ඛති 90, 96, 100
සීහො 622
සුජා 128
සුඤ්ඤතො 382, 386, 390
සුත්තන්තාධිමුත්ත 360
සුමෙධං 316
සෙනා 244
සෙරී 514, 516
සොඛ්‍යං 582
සොත්ථා 641
සොනාහා 492, 502

හ

හාසපඤ්ඤෙ 370
හිඞ්ගු 190
හුරං 266
හෙමන්ත 614